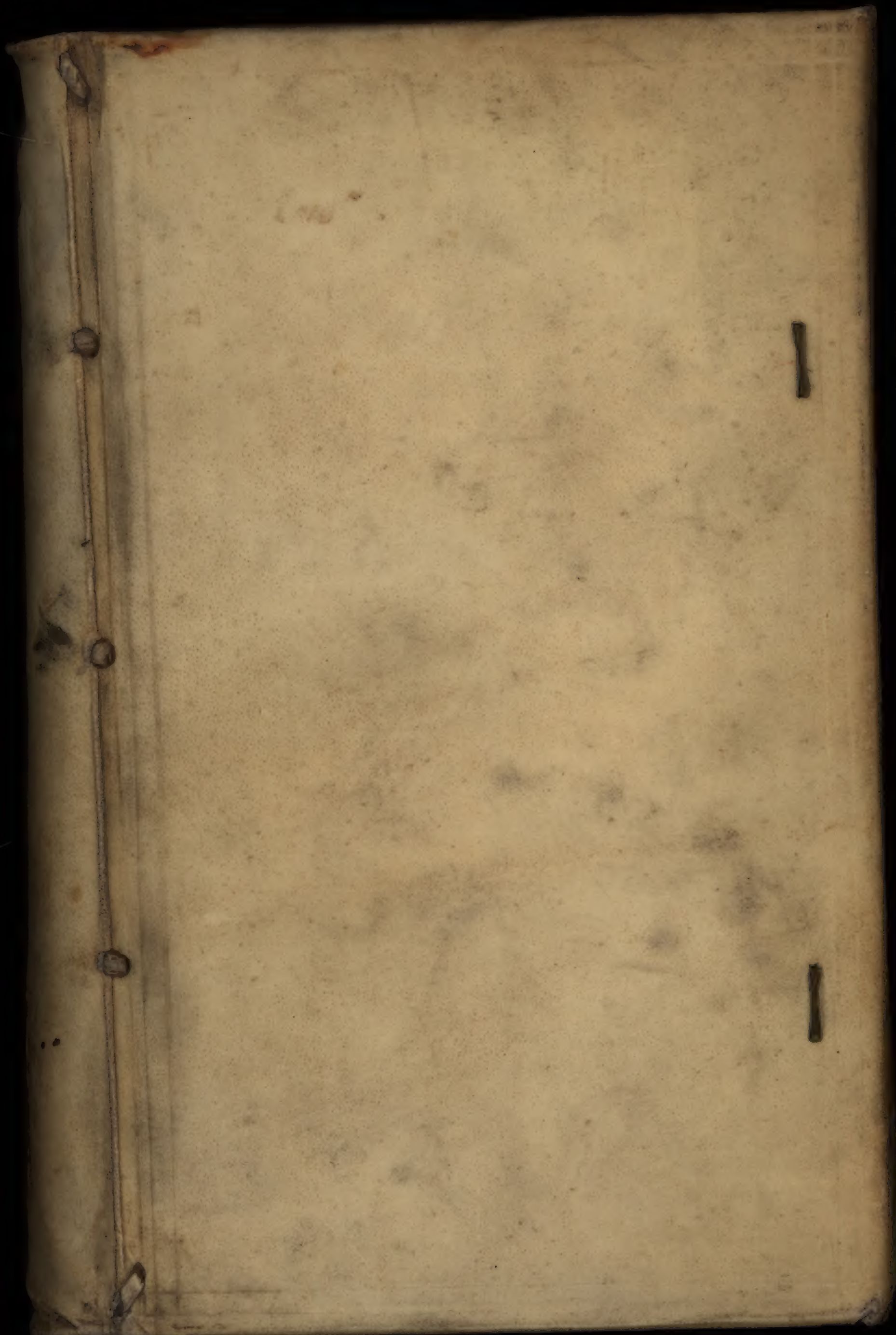

Barclaius: de potestate papae. Hanoviae, (—) 1617. 8.

Pgg: XVI & 846. seq. 4 albis. (826 ad 846. sine num: index.)

Liber prohibitus sacrae congregationis indicis Romanae decreto 9. Novembris 1609., Paulo V. papa.

William Barclay. n..... +1605. Angers. (pater Johannis B., qui n. 1582. +1621.)

[illegible]

[illegible]

GVILIELMI BARCLAII DE POTESTATE PAPÆ:

An & quatenus in Reges & Principes ſeculares ius & imperium habeat,

Liber Poſthumus.

Eiuſdem

DE REGNO ET REGALI POTESTATE:

Aduerſus

BVCHANANVM, BRVTVM, BOVCHERIVM, & reliquos Monarchomachos,

Libri VI.

EDITIO

Nunc ſecundò in Germaniâ adornata emendatior.

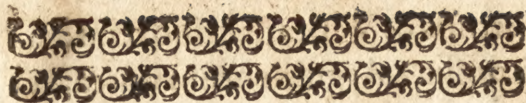

HANOVIÆ,

M. DC. XVII.

*Reddite Cæsari, quæ sunt Cæsaris,
& quæ Dei, Deo.*

Friderici Münteri
Hafniæ 1789.

BENEVOLO Lectori S.

VNC librum à Guilielmo Barclaio, & genere & moribus illustri viro; diu elaboratum, necdum tamē exactum ad vltimam limam, primùm curis, mox senecta, fato denique interueniente, accipe, mi Lector, vt & opus tuo seculo vtile, & cum Mundo duraturum. Tot vigilias extingui cum authore noluimus, sed potius authorem in iis perennare. Maiestas argumenti & quotidianus vsus; tū aperta & subtilis disputandi ratio, non conuitiis atrox, non transuersa affectibus, & præterea authoris integritas & in religione constantia, hunc librum ita commendabunt, vt tantum in

Virtutis & Veritatis exilio repudiari possit. Argumentum antea vel infame vel suspectum, hæreticis eo abutentibus ad Pontificis & Religionum despectum, & maxima *Spiritualium* rerum hanc *Temporalē* corrumpentibus causam. Ecclesiam Palmæ facillimè componas: Vt hæc in onera nititur, sic illa in hæresium pondera animosior exurgit. Quicquid sectarii hoc seculo susceperūt oppugnandum, sanctius & religiosius coluimus. Plura templa peregrinantibus aperta, plures *Indulgentiæ* concessæ merentibus, titulique sanctæ Virgini non supra pietatem, sed supra morem additi. Præcipuè Pontificem Romanum, cui potestatem omnem abrogabant, à Nouatorum furore asseruimus. Sublata ex Scholis quæstio supra Concilium necne esset. Nihil Conciones, nihil subsellia, quàm eius prærogatiuas detonare; quæ profectò, in Spiritua-

ritualibus ſummæ ſunt. Deniq; videbatur ad externam gloriam fuiſſe Apoſtolicę ſedi exoptandus hic hęreſeos turbo. Sed veteri mortalitatis malo aut in ſuperſtitionem religiones degenerãt, aut à cælis ad humana commoda abducuntur. Igitur multi dum Spiritualia Pontificis iura propugnant, illam quoque poteſtatem aſtruxere, quam à quingentis demum annis ſedes Romana in temporalem autoritatem Principum vſurpauit; ſi monimẽtis credimus, nõ ſæpius aut atrocius Principibus quàm Pontificib. funeſtam. Illam, inquam, non pauci aſtruebant, vel cæca pietate & hæreticorũ odio, vel Hierarchæ ſuo (qui enim præter Eccleſiaſticos?) ſtudentes, & quaſi ex domini maieſtate addituri ſeruituti dignitatem. Mox vulgus (in quo ſciolos omnes pono, id eſt, magnam Latinè ſcientium partem) ſtatim adduci ad religioſam inepti-

am, vt quicquid magni isti & cauti magistri præcepissent, tuerentur, & preterea in Pontifice ipsum Numen aut Regibus præfici aut repudiari crederent. At alii quibus mens altior, nec empta Ecclesiasticis opib. hūc errorem credulorum, aut prudentum versutiam deuouere vel ridere. Raro tamen vox publica aut libera tam iustè querentium exsonuit. Quidam hanc vanitatem contempsere. (Nam reuera quid absurdius quàm Principum fasces omni iure, omni lege liberos, Romanæ Purpuræ mancipare, nec armorum vi nec rationis, sed miseris argumētis, consequentiis detortis & similitudinibus; quæ saltem non iis validiora sunt quibus Hæretici volunt Spiritualem potestatem à Pontifice extorquere?) Alii non publicam omnium Regum, sed priuatas, vt incidebāt, certorum Principum causas egerunt. Multi denique timue-

runt ne turbidis rebus, & ſtulta vulgi pietate viderentur, non tam amore veritatis quàm Pontificis odio iſtam quæſtionem excuſſiſſe. Nam & præclarum Politici nomen quàm nuper turpiter violatũ, quàm malè audiuerit, non poſſumus niſi cum ſempiterno ſenſu noſtrarum miſeriarũ obliuiſci. Nunquam tamen defuerũt, qui his noſtris temporibus, ex illo malorum freto, eaſdem procellas expectarent quæ in noſtros Maiores ſæuierunt. Nam quæ in immensâ libertate Pontificum vel cauſa vel religio hos turbines à Principibus prohibeat? cùm priuatæ inimicitiæ Mauarram Ioanni Regi abſtulerint; & nuper Philippus ille Catholicus, hereſis in ſuo populo in ſua prole vltor, Sixti V. animoſa conſilia vix euaſerit. Res certa; ſed quia in cunabulis extincta, obſcurior, Sixtum cõceptâ iam in Hiſpanum ſæuâ illâ Excommu-

Nauarram

Carolo filio.

tanquam peſtilenti ouo conceptum eſt & educatum. Vide, Pater Sanctiſsime, quàm nõ expediat Eccleſiæ iſtud imperiũ vindicare, quod veluti Seiani equus proprios dominos peruertit. Hoc igitur opus, nõ Principum, ſed religionis & veritatis ſtudio aggreſſus ſum, tibiq; ſummo paſtori, ſyncero & ſupplici animo obtuli, cuius eſt de lepra iudicare. Si quid erit in his ſcriptis quod probum aut vtile putabis, ego ſanè tanti teſtis ſuauiſsima memoria meam ſenectutem oblectabo. Sin probato fortaſſe ſtudio meo, tamen improbabis ſententiam, erit apud poſteros moderationis tuæ ſignum quòd innoxia libertas diſputandi ſub te nemini fraudi fuerit. Sit hoc moderationis tuæ, at nunquam pertinaciæ meæ ſignum: quicquid enim huius negotii eſt, tuo examini relinquo, vt hoc libello non tam quid ſentiam exprompſiſſe, quàm à tua Sanctitate quid ſentire debeam, videar quæſiiſſe. Vale.

GVIL. BARCLAII I.C.
DE POTESTATE PAPÆ,
AN, ET QVATENVS, IN REGES ET PRINCIPES SECVLARES ius & Imperium habeat,
LIBER POSTHVMVS.

VLTI de hac quæstione, nostro præsertim seculo, multa variè & varias ob causas scripserunt: sed nemo doctiùs & luculentiùs, quàm illustrissimus Cardinalis, & eruditissimus Theologus *Rob. Bellarminus*, in libris quos de summo siue Romano Pontifice inscripsit: qui si vt spiritualem & Ecclesiasticam Pontificis Romani potestatem egregiè cõprobauit, ita temporalem illam potestatem, quam ex quorundam Theologorum sententia dicit eum habere indirectè, solidioribus authoritatum & rationum momentis stabilire potuisset; non esset quod in illo tractatu aut iure carperet aliquis, aut desideraret. Si itaq; complures tum Theologi, tum Iurisconsulti, alii post alios, in eandem hanc quæstionem excutiẽdam incubuerũt, nec priorum de ea iudicium sequentium scriptorum sententiis præiudicauit; cur non & ego aliquẽ indagandæ veritatis locum, (quandoquidem in eo studio ætatem consumpsi) meo mihi quodammodo iure vendicẽ?

Sed antequam ordior quid de hac re sentiam explicare, diligens à me cautio & præmunitio adhibenda est, *ne vel aliquod inde sequatur scandalum pusillorum, qui æstimant Papam esse vnum Deum, qui habet potestatem omnem in cœlo & in terra* (vt Gersonis [1] verbis vtar) vel adiumentum aliquod accedere videatur nouatorũ calumniis, quibus sedem Apostolicam consectantur, vt supremo animarum Pastori potesta-

1 In resolut. circa materiam excõm. cõsider. IIII.

testa-

testatem omnem abrogent. Monendus igitur imprimis lector est, omni me reuerentiâ & beneuolentiâ Sedem illam prosequi, nec id aut hîc aut alibi agere, vt debitæ potestatis & dignitatis aliquid decedat Vicario CHRISTI, & successori SS Apostolorũ Petri & Pauli; quorum patrocinio adiutum me quotidie, piè planeque mihi persuadeo: sed eo tantùm animo esse, vt quæ illa potestas sit & quanta, quam in Pontifice Romano, id est, summo Pontifice & Papa, (vt vocant) Christiani omnes agnoscere debeant, sine fuco & fallaciis, sine studio & odio perquiram: & vt earum affectionum vacuus, quæ in alterutram partem mentes hominum inclinant, Deum solum præ oculis habeam; ne fortè redeunte Domino, vel inutiliter expensi, vel absconditi talenti reus postuler.

Eos itaq; obsecro qui ante me, bono vt opinor animo, scripserunt, ne indignentur aut succenseant, si ab illorum opinione recessero. *Neq; enim*, vt cum S. Augustino dicam, [1] *quorumlibet disputationes, quamuis Catholicorum & laudatorum hominum, velut Scripturas Canonicas habere debemus, vt nobis non liceat, salua reuerentia quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare atque respuere, si fortè inuenerimus quòd aliter senserint, quàm veritas habet diuino adiutorio ab aliis intellecta, vel à nobis. Qualis ego sum in scriptis aliorum, tales volo esse intellectores meorum*, vt aut gratis scilicet admittant, aut cum ratione reprehendant. Sed ad rem.

1 Ep. III. ad Fortunationũ Episc. de videndo Deo, refertur distin. 9. can. 10.

Duplex Catholicorũ quidem hominum (nam alii quid sentiant nihil moror) sed nimis Pontifici addictorum de hac quæstione opinio est. Vna Canonistarum, qui *Papæ iura omnia cœlestis & terrestris Imperii à Deo concessa*, & quicquid in hoc terrarum Orbe potestatis est, siue temporalis & ciuilis, siue Spiritualis & Ecclesiasticæ, id omne in *Petrum* & eius successores a Christo collatũ esse affirmant; cui principio nulla non facile annectunt, quoties de absoluta potestate, siue de plenitudine potestatis (vt loquuntur) summi Pontificis, aliqua suboritur disputatio. Altera opinio est quorundam Theologorum, quibus fundamentum hoc Canonistarũ meritò displicet, quòd neque Scripturæ authoritate, neque Apostolorum traditione, neque veteris Ecclesiæ praxi, neque antiquorum Patrum doctrina & testimoniis liquidò comprobetur. Hi ergo istam illorum opinionem solidissimis rationibus conuellunt: sed ita tamen

men vt ex eius abdicatione, nihil iuris & poteſtatis temporalis Pontifici depereat, quin id ei alio modo in tuto collocent, integrumque conſeruent. Sic igitur ſtatuunt, *Pontificem vt Pontificem non habere directè vllam temporalem poteſtatem, ſed ſolum ſpiritualem: tamen ratione ſpiritualis habere ſaltem indirectè poteſtatem quandam, eamque ſummam, diſponendi de temporalibus rebus omnium Chriſtianorum.* Atque ita quicquid illi recto ordine, id iſti obliquè & per conſequentias Papæ tribuunt; vt ratio tantum diuerſa, res eadem ſit.

Mihi verò hanc animo quæſtionem verſanti, neutra iſtarum opinionum, quantum ad temporalem poteſtatem, ſatis firma viſa eſt; Canoniſtarum tamen quàm Theologorum, ſi inter ſe conferantur, facilius poſſe defendi: cùm ſaltem non repugnet ordini naturæ, quo quis Imperium ſibi in alios conceſſum iure ſuo exercet: ac proinde nihil contineat ἀδύνατον. At verò Theologorum ſententia, vt eſt à ſuis aſſertoribus propoſita, naturalem rerum ordinem euertit, qui vult ne quis poteſtate & Imperio in alios vtatur, quod neque ſibi nominatim cōceſſum eſt, neque ad explicandas res ſuæ fidei mādatas prorſus eſt neceſſarium. Theologi itaque iſti Canoniſtarum opinionem probiſſimè refellunt, ſed pace ipſorum dicam, nec ipſi melius ſentiunt; vt inde dignoſci poſſit, quanto cuique facilius ſit in aliorum ſcriptis falſum deprehendere, quàm in ſuis verum aſtruere.

Eſt & inter ipſos Theologos de hac re contentio: nam multi Canoniſtis ſe ſocios addiderunt, ſeu quòd veri ſpecie decepti ſint: ſeu quòd ſedem *Petri* nulla non laude dignam, nimio & cæco affectu proſequentes, hoc etiam poteſtatis & dignitatis apice ornare voluerunt: ſeu denique, quòd ſingularibus Pontificum beneficiis deuincti, iſto eos referendæ gratiæ ſtudio ſibi arctius conciliare, ne dicam immodica aſſentatione demereri, cupierunt. Atque horum, vt opinor, in numero eſt, qui nuper de congregatione Oratorii exortus, [1] acriorem ſe cæteris aſtipulatorem Canoniſtarum obtulit; quem propterea vir doctiſſimus, & nobilis Concionator, ſi quis in Ieſuitis eſt, cum ab eo quid de hac *Bozii* opinione ſentiret, percōtarer, Papalem paraſitū vocabat. Nā libris editis enixe contendit, *Omnē vim regiā, omniumq; rerū, quæ in terris ſunt, poteſtatem & dominiū datū eſſe Romano Pontifici iure diui-* Tho. Bozius.

A 2 no: &

no: & quicquid potestatis vspiam terrarum habent Reges & Principes seculares, tam fideles quàm infideles, id totum à Papa pendere, & quantum ad executionem temporalem tantummodo ab eo in illos deriuatum: ita vt ipse, velut totius Mundi dominus, regna & principatus, cui & quando voluerit, dare vel auferre possit, quãuis nemo sciat causam cur ita faciat. *Ac proinde*, inquit, *potuit Indias Occidentales Castellæ, Orientales verò Lusitaniæ Regibus adiudicare & addicere, quamuis cũcti homines ignorarent connexionem rationis qua addicebantur, vt supra dicebamus.*

Huius itaq; opinionis tuendæ fiducia erectus, multos excellentes Theologos (in quibus est vir ille maximus &
1 Lib.2. cap.11. nunquam satis laudatus Bellarminus) grauiter incusat,[1] &
2 Lib.5.c.vlt. nouos Theologos vocat:[2] aitq; eos *apertissimè falsa, & aduersus omnem veritatem pugnantia docere*, eò quòd dicant Christum, vt hominem, non fuisse Regem temporalẽ, nec vllum dominium temporale in terris habuisse, nec exercuisse vllam regiam potestatẽ (istis enim assertionibus euertuntur præcipua deliriorum Bozii fundamenta) cùm tamen magni illi Theologi verissima, ac proprio Saluatoris
3 Matth.8. Luc.9. testimonio confirmata asserant. *Vulpes*, inquit, [3] *foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autẽ hominis non habet vbi caput reclinet.* Vbi ergo eius regnum? vbi dominium temporale? quis animo cõcipiat, Regem aliquem aut dominum esse posse, cuius neque regnum vllum, neq; rei alicuius dominium in rerum natura sit? Scimus Christum, quà Dei filius est, Regẽ gloriæ, Regem Regum, cœli & terræ rerumque omnium dominũ esse, vnà cum Patre & Spiritu Sancto æternum regnantem: at hoc quid ad regnum temporale? quid ad sceptrum fascesque secularis maiestatis? Legi equidem diligenter quæ in hanc rem Bozius edidit; sed nihil solidæ rationis ad sententiæ suæ confirmationẽ, non alicuius fallaciæ & captionis admistione corruptum, nihil vetustæ & probatæ authoritatis, non adulterinæ interpretationis fuco deprauatum inueni. Fuit olim in eodem errore Henricus Segusianus Cardinalis Hostiensis, cuius noua tunc & inaudita opinio Bonifacium VIII. hominẽ per se quidem gloriæ auidum, velut nouis ambitionũ facibus non multò pòst supra modum videtur accendisse. Sed bene nunc res vertunt, quòd Hostiensis illa opinio (quã Canonistæ postmodum sequuti sunt, quamque Bozius iam amplectitur) à Theologis quibusdam firmissima ratione damnata

damnata ſit; Et quòd Eccleſia Dei eum nunc habeat Pontificem Max. nempe Clementem VIII. qui non ſolùm pietate & doctrina, ſed humilitate, iuſtitia, charitate, cæteriſque virtutibus tanto Paſtore dignis, inſignem ſe & conſpicuum orbi præbet; vt non ſit quòd metuamus tantũ Pontificem, tam putida opinione, quæ ſolis ineptiis, & captiũculis verborum ſuffulta eſt, commotum & infectum iri, vt aliquid ſibi indebitum arroget. Neq; Bozius tam temerarias aſſertiones tanto Pontifici dedicaſſet, niſi omnia auderet audacia. Superuacui ocii eſſet, errores & ineptias eius omnes, minutatim perſtringere. Tantùm, ne hominẽ gratis reprehendiſſe videar, vnum deliriorum & argutiarũ eius teſtimonium ſubiiciam, vt Lector ex vnguibus de animali iudicet.

CAP. II.

PRincipio ſciendũ eſt duas illas poteſtates, quibus Mũdus in officio continetur, Eccleſiaſticam ſcilicet, & Politicam, ita iure diuino diſtinctas & ſeparatas eſſe, vt (quamuis ambæ à Deo ſint [1]) vtraque ſuis terminis concluſa, in alterius fines inuadere ſuo iure nequeat, neutriq; in alteram Imperium ſit [2], vt pulchrè, & ſuauiter S. Bernhardus docet libro 1. de Conſider. ad Eugenium [3], & inter recentiores Theologos Ioan. Driedo. [4] Eamq; ipſam harum poteſtatum diſcretionem Magnus ille Hoſius Epiſc. Cordubenſis, ad Conſtantium Imp. Arianũ ſcribens, apertiſſimè oſtendit: cuius ſententia, in S. Athanaſii Epiſt. ad ſolitariam vitam agentes, in hunc modum relata eſt: *Tibi Deus Imperium commiſit, nobis quæ ſunt Eccleſiæ concredidit: & quemadmodum qui tuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ, ita & tu caue, ne, quæ ſunt Eccleſiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date, ſcriptum eſt, quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ Dei Deo.* [5] *Neq; igitur fas eſt nobis in terris Imperium tenere, neque tu thymiamatum & ſacrorum poteſtatem habes, Imperator.* Hinc eſt, ex hac inquam poteſtatum diſtinctione, quòd Innocentius & Panormitanus concludunt, [6] Laicos non teneri obedire Papæ in iis quæ non ſunt ſpiritualia, ſiue quæ non concernũt animam, vt loquuntur: niſi fortè in illis degant terris, quę ſubſunt temporali iuriſdictioni Papæ. Atque ita reſtringi debet iuſiurandum illud profeſſionis fidei in Bulla Pii IV. vbi

1 Rom. 13.
2 Can. duo ſunt. can. cum ad verũ 96. diſt. ca. nouit. de iudic. cap. per venerabilẽ. qui filii ſunt legit.
3 Cap. 6.
4 Lib. 2. de libert. Chriſt. cap. 2.
5 Matth. 22. Marc. 12.
6 In cap. inquiſitioni de ſent. excomm.

vbi dicitur: *Romano Pontifici, &c. veram obedientiam ſpondeo, ac iuro.* quando laicus eſt qui iurat.

Negat tamen Bozius hanc iſtarum poteſtatum diſtinctionem & temporalem ſub Eccleſiaſtica contineri, eique directè ſubiectam eſſe, oppidò quam imprudenter, affirmat. Sed animaduertebat ſe perſpicua ſanctiſſimi Pontificis Nicolai I. confeſſione premi, qui in Epiſtola ad Michaelem Imperatorem docet,[1] quod licet olim *Pagani Imperatores ijdem & maximi Pontifices dicerentur*, tamen *cum ad verum ventum eſt, eundem Regem atque Pontificem, vltra ſibi nec Imperator iura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium vſurpauit: quoniam idem mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus, ſic actibus propriis, & dignitatibus diſtinctis, officia poteſtatis vtriuſque diſcreuit, propria volens medicinali humilitate ſurſum efferri, non humana ſuperbia rurſus in infernum demergi, vt & Chriſtiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices, pro curſu temporalium tantummodo rerum, imperialibus legibus vterentur, &c.*

1 Diſt. can. cum ad verũ 96. diſt.

Cum igitur hoc ſummi Pontificis teſtimonio vtramque poteſtatem ſuis propriis actibus, dignitatibus, & officiis, ita ſeiunctam & ſeparatam ab altera cerneret, vt neque poteſtas temporalis iura ſpiritualis poteſtatis, neque hæc illius, vſurpare ſine iniuria poſſit: vt inde homo ingenioſus ſe extricaret ad inauditæ interpretationis diuerticulum confugit: in quo ſe ridiculum, nec tam in inueniendo artificioſum, quam in efferendo temerarium oſtendit. *Aduertendum vero,*[2] inquit, *in his Nicolai dictis. Primo non aſſerere ipſum laicalem poteſtatem diſiungi à ſpirituali, vt eam non habeat eccleſiaſticus, ſed vt ſecularis non habeat eccleſiaſticam: propterea inquit diſcretas eſſe has poteſtates, non omninò, quaſi alteri altera non ſubordinetur ac ſit ſubiecta, ſed diſcretas eſſe ait officiis, actibus, dignitate: ſimulque cum dixiſſet, nec Imperator iura Pontificatus arripuit, non viciſſim dixit, Pontifex non arripuit iura Imperatoris. Non ait Iura, vt Nauarra in cap. nouit. perperam, neque, vti credo, aduertens retulit, ſed ait Nomen.*

2 Lib. 1. cap. 12.

Quid facias tam futili aucupe verborum? quem putares ſtuduiſſe, vt Pontifex Nicolaus non Paſtor ſed impoſtor, nec docere ſed deridere Imperatorem videatur. Quid enim? Nunquid de verbis ac non de rebus, de nomine ac non de iure & poteſtate, inter Papam & Imperatorem ſermo?

mo? aut nunquid Pontifex, vt obſcura verbi ambiguitate, vel mutatione, Imperatorem caperet, ac nõ potius vt ſimplice veritatis oratione inſtrueret, illam epiſtolam cõſcripſit? Scitum eſt leges rebus non verbis imponi [1]: & hæc epiſtola veluti Eccleſiaſtica quædam lex eſt. Quod ergo ait Nicolaus, ***nec Pontifex nomen Imperatoriũ vſurpauit***, perinde eſt ac ſi dixiſſet, ***ius, ſiue iura, Imperatoris non vſurpauit***: ꝙ aduertẽs doctiſſimus Canoniſta pariter & Theologus Nauarrus, aliique omnibus ſeculis in ſcientiis illis exercitati, ***nomen & iura***, pro eodem in illa epiſtola acceperunt; quæ tamen ab iſto verborum captatore, vel inſcienter, vel malitiosè, aliò & aliò perperam detorta ſunt. ***Scire leges non hoc eſt, verba earum tenere, ſed vim ac poteſtatem*** [2].

1 L. 2. C. com. de legat.

2 L. Scire leges. D. de legib.

Sed & hanc Bozii interpretationẽ refellit, quòd Papa iſtis verbis, *Vt Pagani Imperatores iidẽ & Maximi Põtifices dicerẽtur* (id eſt, ***nominarentur***) non de inani & ſolo nomine intellexerit, quaſi Imperatores vocarentur tantùm Pontifices, ſed de iure & officio; quòd iura atque officia omnia ſcilicet, & dignitates vtrique poteſtaţi conuenientes vnà cum nominibus occuparent: quod cùm ſit veriſſimũ, nec id Bozius negare audeat; cõſequens profectò eſt, aut nullam illic antidiaſtolen, nec perfectam inter horum & illorum temporum Pontifices & Imperatores, differentiam conſtitui à Nicolao, aut per ***nomen Imperatorium***, intelligere eum iura omnia Imperialia: vt quemadmodum poſt Chriſtum agnitum & receptum Imperatores non amplius iura pontificatus, ita nec Pontifices, iura Imperatoria ſibi arripuerint. Denique ſi Papa ſe nomen tantummodo Imperatorium repudiare, ius verò & poteſtatem retinere illo in loco ſignificaſſet: an non meritò Imperator reponeret, ſe non tam de nomine quàm de iure eſſe ſolicitum? quò ſibi nomen, ſi alius ius ac poteſtatem habeat? Dixiſſet certè, nec tam grauem tuliſſet iniuriam, ſi tale quid ex verbis Nicolai Pontificis poſſe colligi credidiſſet.

At non dixit has poteſtates eſſe *omnino* ſeparatas, inquit Bozius. Fateor, & id prouidè, ne Pontificiis adulatoribus, aut aliis malè feriatis hominibus facilem calumniãdi anſam præberet: id enim verbum Bozius interpretaretur, *omnino quantum ad executionem ſcilicet*: plus igitur & explicatiùs dixit, nẽpe has poteſtates propriis actibus, officiis, & dignitatibus eſſe diſcretas, vt manifeſtè oſtẽderet nullo modo eſſe coniunctas, nec alteram alteri eſſe ſubiectam, quam-

quamuis ambæ in eadem persona possint concurrere. Idem enim & Princeps temporalis & Pontifex esse potest: sed nec vt Papa temporalium, nec vt Princeps spiritualium rerum actus, officia, dignitates, cæteraque iura sibi poterit vendicare. Si ergo neque dignitatibus, neque officiis, neque actibus coniunctæ sunt hæ potestates, dicat nobis Bozius, ecqua in re sunt coniunctæ? Si dixerit, in eo quod *altera alteri subordinetur & subiecta sit*: idipsum est quod negamus, quodque si verum esset, sequeretur necessariò potestates illas, neque dignitatibus, neque officiis, sed tantum actibus esse discretas; atque ita hanc Nicolai Pontificis sententiam falsam esse. Nam dignitas, itemque officium, quod est in subordinato, non potest non esse in subordinante, cum ab eo in subordinatum deriuetur; inde est vt Princeps se violatum putet, dum eius ministri in exequendis officiis impediuntur; & Papa se ac sedem Apostolicam contemni, ex spreta Legati à se missi authoritate arbitratur. At verò res omnes & personæ præsumuntur esse liberæ & non subiectæ, nisi contrarium probetur. Quæ cũ ita sint, ridiculum planè est, & Boziani cerebri commentũ, quod ait, ex superioribus Nicolai Papæ dictis apparere eũ *non asserere laicalem potestatem disiungi à spirituali, vt eam non habeat ecclesiasticus, sed vt secularis non habeat ecclesiasticam.* Vnde enim poterit apparere? cum ne verbum quidem in illa epistola extet, ex quo id probabili aliqua ratione colligi possit. Atque hactenus de isto Bozii errore satis. Equidem non arbitror quemquam vsque adeo insanire, vt non potius Hosio quam Bozio fidem in huius rei definitione, in harum inquam potestatum distinctione adhibeat.

CAP. III.

ADnecterem hic alia Boziani erroris exempla, ni scirem opinionem illam quam sopitam & pene extinctam conatur animare, vsque adeo iam absurdam eruditis videri & tot perspicuis rationibus esse conuulsam, vt iam non sit metuendum, multos ea captum iri. Nam in primis certum est, neque Bozium, neque eius astipulatores omnes, quantumlibet sacras literas & scripta Patrum terant & torqueant, vnquam inde certum aliquod testimonium prolaturos, quo illa quam somniant, temporalis Papæ iurisdictio & potestas, in Principes & populos totius Orbis, liquido confirmetur.

Sed

Sed nec vllum vestigium talis potestatis temporalis per manus traditæ ab Apostolis, & eorum successoribus, in septingentesimum, ne dicam millesimum annum à Christo passo reperitur. Qua de causa doctissimus Bellarminus in istius opinionis refutatione, hoc validissimo argumento scitè & succinctè vtitur.[1] *Si res ita se haberet* (quod Papa scilicet sit Dominus temporalis totius Orbis) *deberet id constare ex Scripturis, aut certe ex Apostolorum traditione. Ex Scripturis nihil habemus nisi datas Pontifici claues regni cœlorum: de clauibus regni terrarum nulla mentio, traditionem Apostolorum nullam aduersarii proferunt.* Quæ res, simulq; ingens Theologos inter & Canonistas, & vtrorumque inter se, de hac re dissensio, dum hi directam, illi indirectam potestatem astruunt, facit vt quæstio hæc de temporali potestate Papæ, dubia & incerta, ac tota in hominum opinione posita videatur: ac proinde solutionis eius veritatem lumine rationis, & disserendi subtilitate esse peruestigandã: nec esse de fide, vt loquuntur, de ea hoc aut illo modo sentire. Quæ enim fidei sunt, ea ab omnibus & vno modo tenenda sunt.

[1] Lib. 5. de Rom. Pont, cap. 3.

Ad me autem quod attinet, quanquam ore animoque profiteor, summum Pontificem Vrbis Romæ Antistitem (vtpote vicarium Christi, & legitimum D. Petri successorem, atque adeo vniuersalem & supremum Ecclesię Pastorem) spirituali potestate super omnes Reges & Monarchas Christianos præditum esse, inque eos imperium habere & exercere posse, quod in omnes animas Petro Apostolo datum fuisse Scriptura testatur, ligandi scilicet & soluendi, Non tamen propterea adducor, vt æquè credam eum Reges & Principes seculares in sua potestate temporali continere, aut illis in Deum vel homines delinquentibus, vel suo alioqui munere abutẽtibus, imperium abrogare, sceptraq; auferre & aliis conferre, vllo modo posse: aut deniq; ius aliquod temporale in homines laicos, cuiuscũque sint ordinis vel conditionis, obtinere; nisi id ciuilibus & legitimis modis acquisierit. Quòd opinionem id asserentem à multis quidem tentatã, sed à nullo satis firma ratione probatam hactenus animaduerterim: & pro sententia negãte grauiores multo & certiores rationes afferri posse videantur. Equidem pro meo in sedem Apostolicam studio, id ei iuris competere, certis & indubitatis argumentis ostendi posse vehemẽter cuperem, eò paratus inclinare, quo ratio potior & authoritas propendent. Sed propius ad disputationem veniamus.

Papam temporali poteſtate in Reges & Principes dominari, perſpicué falſum eſſe; vel ex eo conſtat, quod abſurdum & iniquum ſit dicere, Principes Ethnicos duriore & deteriore conditione ab Eccleſia eſſe receptos, quam ſingulos quoſque de multitudine : vel Papam habere maiorem nunc poteſtatem in Principes politicos Chriſtianos, quàm olim D. Petrus & cæteri Apoſtoli in quemlibet priuatum hominem Eccleſiæ filium. At hi nullum ius & poteſtatem temporalem habuerunt tunc tẽporis in Chriſtianos laicos : ergo nec Papa in Principes ſeculares poteſtatem vllam temporalem nunc habet. Aſſumptio inde probatur, quod certo certius ſit, eccleſiaſticam poteſtatem fuiſſe omnino ſeparatam à politica, tempore Apoſtolorum (Bozii ineptias nunc non moror) & hanc totam penes Ethnicos Principes extra Eccleſiam fuiſſe: adeo vt ipſi Apoſtoli in poteſtate temporali Ethnicorum fuerint, idque & Albertus Pigghius, [1] & Robertus Bellarminus, [2] aliique Theologi inſignes ingenuè fatentur. Chriſtus enim venit, *non ſoluere legem, ſed adimplere*; nec naturæ & gentium iura tollere, aut quenquam temporali rerum ſuarum dominio excludere: itaque ſicut ante eum Reges politica poteſtate ſubditis præerant, ita etiam poſteaquã aduenit, & a nobis deinde in cœlos receſſit, eam ipſam poteſtatem Apoſtolorum doctrina confirmatam nullaque ex parte delibatam retinuerunt. Si itaque Petrus cæterique Apoſtoli, antequam Chriſtum ſequerentur, temporali Principum Ethnicorum ditioni & iuriſdictioni ſubiiciebantur (quod negari non poteſt) nec Dominus vllibi disertè & nominatim ipſos ab illa naturalis & gentium iuris obligatione liberauit: cõſequitur neceſſariò, manſiſſe eos ſub eodem iugo etiam poſt Apoſtolatum, cum id nihil prędicationem & propagationem Euangelii potuerit impedire. Nam etſi fuiſſent verbo Saluatoris liberati, quid contuliſſet quæſo eorum exemptio ad Euangelium ſeminandum? aut quid amplius pauci illi & pauperes homines, vinculo temporalis poteſtatis in conſcientia ſoluti, efficere potuiſſent, quam relicti in priſtina conditione parendi? Siquidem ius illud libertatis, ſi quod fuiſſent nacti, illiberali & iniuſto Principum & populorum infidelium facto impeditum, ac inutile fuiſſet. Sed & eos aliorum ciuium inſtar Principibus ſubditos extitiſſe, ex ipſorum doctrina & factis apparet, quippe id illis exprobrari nõ poteſt, quod Chri-

1 Lib. 5. cap. 7. Hie[illegible] Eccleſ.
2 Lib. [illegible] de Rom. Pont. cap. 29.

Christus Scribis & Pharisæis exprobrat, aliud eos fecisse, aliud docuisse. Docuerunt autem Christianis subiectionẽ & obedientiam, de qua loquimur, Regibus & Principibus exhibendam [1]. Qua de causa Paulus ipse ad Cæsarem appellauit, & iussit Christianos omnes subiectos esse temporali potestati Ethnicorũ, [2] *non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Nam quod quidam dicunt D. Paulum non de temporali potestate secularium Principum illic loqui, sed de potestate in genere, vt quisque suo superiori obediat, laicus laico, ecclesiasticus ecclesiastico, mera cauillatio est, & responsum viris doctis ac Theologis indignũ. Nulla siquidem tunc temporis alia quàm politica & temporalis potestas vulgò ab hominibus agnoscebatur; & Apostolus diuino spiritu afflatus ita suas epistolas conscripsit, vt non solum conuersos ad fidem erudiret, suique officii commoneret, ne existimarent se ita Christi sanguine redemptos, vt nulli amplius potestati seculari obedire tenerentur, (quod quorundam animis, Christiani nominis dignitate & libertate fretis, perperam insederat) sed etiam vt Ethnicis & infidelibus ostenderet, legem Christianam nulli ius suum auferre, nec esse vllo modo temporali Regum & Imperatorum authoritati & potestati contrariam. De sola igitur temporali potestate intelligi debere eo loco Apostolum apparet, quod tunc temporis alia nulla, vt dictũ est, agnosceretur. Et eo quidem sensu antiqui Patres Apostolũ ibi semper interpretati sunt, vnde D. Augustinus in eius loci expositione, fatetur seipsum, & per consequẽs in sua persona Prælatos omnes Ecclesiæ, temporali potestati subditos esse; cuius verba, quoniam magnam huic disputationi lucem adferunt, integra ascribam. Sic ergo ille [3] *Quod autem ait, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo: rectissimè admonet, ne quis ex eo quòd à Domino suo in libertatem vocatus est, factus Christianus, extollatur in superbiam, & non arbitretur in huius vitæ itinere seruãdum esse ordinem suum, vt potestatibus sublimioribus, quibus pro tempore rerum temporalium gubernatio tradita est, existimet non se esse subdendum. Cum enim constemus ex anima & corpore, quam diu in hac vita temporali sumus, etiam rebus temporalibus ad subsidium degendæ huius vitæ vtamur, oportet nos ex ea parte, quæ ad hanc vitam pertinet, subditos esse potestatibus, id est, hominibus res humanas cum aliquo honore administrantibus. Ex illa vero parte qua credimus Deo, & in regnum eius*

1 Ad Rom. 13.

2 1. Petr. 2.

3 In lib. expositionis quarundã propos. ex epist. ad Rom.

eius vocamur, non nos oportet esse subditos cuiquam homini, idipsum in nobis euertere cupienti, quod Deus ad vitam æternam donare dignatus est. Si quis ergo putat, quoniam Christianus est, non sibi esse vectigal reddendum, aut tributum, aut non esse exhibendum honorem debitum eis qui hæc curant potestatibus, in magno errore versatur. Item si quis putat se esse subdendum, vt etiam in sua fide habere potestatem arbitretur eum, qui temporalibus administrandis aliqua sublimitate præcellit, in maiorem errorem labitur. Sed modus iste seruandus est, quem Dominus ipse præscribit, vt reddamus Cæsari quæ Cæsaris sunt, & Deo, quæ Dei sunt.

Multa hîc paucis complectitur Augustinus, quæ varias assertiones nostras sparsim hoc libro positas fulciũt. Nam & primùm docet, quod iam diximus, Christianæ religionis professionem non eximere quenquam à temporalis potestatis subiectione: ex quo duo necessario sequuntur, quorum alterum est, Apostolos cæterosque Christianos omnes temporali Ethnicorum Principum & Magistratuum potestati fuisse subiectos, ac proinde neque D. Petrum neque alium vllum Apostolum aliqua temporali potestate in Christianos præditum fuisse, quòd ea tota penes Ethnicos esset, vt hoc capite ostendimus. Alterum verò, non licuisse primis illis Christianis ab Ethnicorum Principum imperio deficere, & alios sibi Principes & Reges constituere, etiamsi vires illis ad id perficiẽdum suppetissent, vt falsò putat Bellarminus.[1] quia non erant liberati à iugo potestatis temporalis, cui ante susceptam Christi fidem subiiciebãtur. quod etiam infrà cap. 21. prolixa dissertatione ostendemus. Deinde intelligit locum illum Apostoli de temporali potestate tantùm, sicut & nos hoc capite. Tertio cùm generaliter de illa subiectione loquatur, eoque sermone vtatur in quo seipsum includit, neminem verò excipit, satis apertè indicat, Clericos iuxtà ac Laicos tẽporali potestati in hac vita subditos esse. Postremo illustrẽ nobis doctrinam tradit, de duplici officio subditorũ, erga Deum scilicet, & Regem, siue potestatem temporalem, quomodo debeãt vtrique seruire, & quod suum est reddere; quam nos doctrinã secuti sumus hoc libro, & in libris de Regno. Sit ergo hoc positũ, locum illum D. Pauli, de quo suprà, non nisi de potestate tẽporali ab eo scriptum esse. Fatemur tamen sentẽtiam illam de obedientia præstanda, ad spirituale quoque potestatẽ, propter omnimodam similitudinẽ, & *identitatẽ rationis,*

[1] Lib. 5. de Rom. Pontifice, cap. 7.

rationis, vt aiunt rectissimè accommodari posse [1].

Si ergo nullam temporalem potestatem habuerunt tūc Apostoli in priuatos homines regeneratos, & filios Ecclesiæ factos, qui fieri potest vt successores Apostolorum eam potestatem in Principes ad Ecclesiam venientes nacti sint? quandoquidem ex parte successorum repugnat, eos plus iuris habere in filios spirituales virtute potestatis Ecclesiasticæ quam habuerunt ipsi Apostoli quibus succedunt. Ex [illegible] Principū quid indignius & iniquius dici potest, quam eos fidem Christi profitentes, duriore iugo pressum [illegible] singulos de multitudine? At priuati homines quando in spiritualem Ecclesiæ ditionē concedebant, nihil patrimonii aut iuris temporalis amittebant, exceptis rebus illis, quas sponte obtulerant, & in communem vsum contulerant, vt ex actis Apostolorū patet, [2] vbi Ananias morte mendacium luit increpitus, à D. Petro his verbis: *Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate?* Similiter ergo & Principes vbi Christo nomen dabant, ius omne suum temporale (imperium dico & potestatem politicam) integrum & intactum retinebant. Nec iuuat aduersariorum causam, dicere Apostolos ideo non habuisse temporalem potestatem in sui seculi Principes, quia nondum facti erant Christiani: secundū illud, [3] *Quid enim mihi de ijs qui foris sunt iudicare?* Papam verò nunc illam potestatē habere, quia facti sunt Christiani & filii Ecclesię, cuius ipse supremus Princeps & caput in terris est atq; omnium Christianorum pater: & rectum naturæ ac rationis ordinem postulare, vt filius patri, non pater filio subiiciatur. Hæc inquam adeò nihili ratio est, vt mirum sit locum ei aliquem à viris Doctis datum esse. Nam illa subiectio spiritualis, per quam Principes facti sunt filii Papæ, penitus distincta & separata est à subiectione temporali, ita vt altera alteram non sequatur. Sed quemadmodum Præses vel Cōsul, interea dum Magistratum gerit, potest se in adoptionem alii dare, [4] atque ita in familiam patris adoptiui & patriam potestatem transire: cum tamen per illum actum legitimū nec fasces consulares, nec aliud quicquam iure magistratus sibi competens in adoptantem transferat: ita Reges & Principes, atq; omnes omnino homines, cum in Ecclesiæ gremium se cōferunt, & summo Pontifici tanquam patri in adoptionem dant, insignia imperii, & quicquid vspiam temporalis iurisdictionis aut patrimonii habent, eodem

1 L. illud D. ad leg. Aquil.

2 Cap. 5.

3 1. Cor. 5.

4 L. 3. D. de adopt.

dem planè iure quo antè, libera, integra, atque intacta sibi retinent. atque ita Pontifex nihil amplius temporalis potestatis per illam adoptionem spiritualem acquirit, quam ante adoptionem habuerat. quod pluribus infra demonstrabitur [1].

[1] Cap. 14.

Huc accedit, quòd florente plurimùm republica Christiana, tum multitudine credentium, tum sanctimonia Pontificum, tum eruditione & exemplis Doctorum, atque à malis interim Principibus, etiam filiis Ecclesiæ per regenerationem factis, vexata, atque iactata, nulla de hoc principatu & iurisdictione temporali Papæ in Principes seculares, non dicam expressa & manifesta declaratio, sed ne leuissima quidem mentio inter Ecclesiasticos facta sit: quæ tamen si in Petri personam à Domino fuisset collata, aut eius successoribus aliquo modo competisset, licet eam re vera, siue de facto, vt loquuntur, non exercuissent, haudquaquam à tot tantisque viris sanctis & sapientibus, ac præ Dei & Ecclesiæ causa nihil non contemnentibus, fuisset tam alto silentio & tam diu prætermissa. Quid inquam minus credibile, quàm omnes illorum temporum Pontifices, zelo & studio Ecclesiæ gubernandæ flagrantes, hanc sui officii pastoralis partem, si modò partem esse censuissent, (in qua eorum successores quidam, maximum fidei protegendæ præsidium collocarunt) ita negligere voluisse, vt ea aduersus Imperatores hæreticos, tot tantisque occasionibus nequaquam vterentur. Nemo tamen inter eos extitit, qui se Imperatoribus iure Diuino superiorem in temporalibus, vel scripto vel verbo vnquam significauerit: quin potius, vt quisque doctrina & sanctitate magis excelluit, ita Imperatorem submissius obseruans, eius subditum & seruum se esse professus est. B. Gregorius Magnus multorum instar sit, qui in quadam ad Mauricium Imp. epistola. [2] *Ego autem indignus pietatis vestræ famulus*, inquit. & paulò post, *ad hoc enim potestas super omnes homines dominorum meorum pietati cælitus data est.* (*dominorum* dixit, vt Imperatorem simul & Augustam comprehenderet, cum qua Mauricius Imperium in dotem accepit) En vt sanctissimus hic Pontifex testatur, Imperatori potestatem cælitus datam super ipsum Papam. *super omnes*, inquit, *homines*: super Papam ergo si homo est. Vtrum autem vt Episcopus & Papa, an vt homo priuatus id scripserit, ad mentem sensumque authoris non interest. cum idem vtrouis casu & sensisse

[2] Lib. 2. epist. 61. indict. 11.

ſenſiſſe eum & ſcripſiſſe credendum ſit. ad inſtitutum noſtrum ſatis eſt ſcire, qualiter ſeculi illius Pontifices erga Imperatorem ſe geſſerint. Non enim vereor, ne vir doctus aliquis dicat, Gregorium in illa epiſtola, per humilitatem, ita Imperatorem exaltaſſe, & ſubiectione non debita ſe ei ſubmiſiſſe. quòd ſi ſciolus fortè aliquis obiiciat, ei reſponſum volo, grauem tam ſancto Pontifici ab eo iniuriam inferri, quòd dicat illum humilitatis cauſa mentiri, & mentiri magno cum Eccleſiæ & dignitatis Pontificalis præiudicio, vt non iam officioſum, ſed pernicioſum mendacium fuerit. Audiat S. Auguſtinum. [1] *Cum humilitatis cauſa mentiris, ſi non eras peccator, antequam mentireris, mentiendo efficeris, quod euitaueras.* Gregorium autem non fictè & officioſè, ſed ex animo locutum eſſe, teſtantur quæ ſub finem illius epiſtolæ expreſſius de ſua ſubiectione & obedientia erga Imperatorem neceſſaria ſcribit. Tulerat Mauricius legem, quam Gregorius, licet iniquam, & Eccleſiaſticæ libertati nonnihil aduerſantem, accepto Imperiali de ea publicanda mandato, ad varias regiones promulgandam tranſmiſit. Ita igitur epiſtolam illam concludit. *Ego quidem iuſſioni ſubiectus, eandem legem per diuerſas terrarum partes tranſmitti feci: & quia lex ipſa Omnipotenti Deo minimè concordat, ecce per ſuggeſtionis meæ paginam sereniſſimis dominis nuntiaui. Vtrobique ergo, quæ debui, exolui, qui & Imperatori obedientiam præbui, & pro Deo quod ſenſi minimè tacui.*

1 Serm. 29. de verb. Apoſtoli, tom. 10.

O diuinum Antiſtitem, & ſententiam nullis non ſequẽtium ſeculorum Pontificibus inculcandam! Sed proh Numen! quò benigna illa & humilis confeſſio à noſtris ſeculis exulauit? cui paulatim ſuccreuit hæc minax & faſtuoſa aduerſus Reges & Imperatores oratio. *Nos in ſupremo iuſtitiæ throno collocati, ſupremam in omnes Reges & Principes vniuerſæ terræ, cunctoſque populos, gentes, & nationes, non humana ſed diuina inſtitutione, nobis traditam poteſtatem obtinentes, declaramus, iubemus, præcipimus.* [2] &c. quæ verba falſa & inania vel ex eo eſſe patet, quòd Papa in Principes & populos infideles, qui multitudine Chriſtianos ſuperant, neque temporalem neque ſpiritualem poteſtatem habeat. vt Bellarminus in libris de Romano Pontifice firmiſſima ratione oſtendit [3].

2 Ex Bulla Pii V. aduerſ. Regin. Angl. & Sixti V. contra Regem Franciæ.

3 Lib. 5. cap. 2.

Hæc igitur & his ſimilia, quẽ nõ in tãtę mutationis ſtatus & imperii Põtificalis admirationẽ trahãt? aut cui non iuſtã

inquirendi causam offerant, cur priores Pontifices florẽtissimo Ecclesiæ seculo, se Principum famulos, seruos, & subditos agnouerint, eorumque imperio in temporalibus obsequuti sint, cum illis nihilominus in spiritualibus præessent: posteriores autem, se Regum, Principum, gentium, & nationum omnium Dominos profiteantur. Multis certè ea res, eruditis & Catholicis hominibus, non mediocrem de huius mutationis iure dubitandi causam præbet, imò vero credendi tam ingens & absolutum imperium temporale, in personis Pontificum, non ab Omnipotente Deo, sed ab impotente hominum quorundam cupiditate originem habuisse: nec à Christo Domino in Petrum initio diuinitus collatum, sed ab aliquot Petri Successoribus, post multas ætates, humano more fuisse vsurpatum. nempe Põtifices quosdam auctis in immensum opibus, cæcæ ambitioni atque odio indulgentes, sensim eam sibi potestatem vindicasse, qua sibi licere quicquid est vspiam regnorum & principatuum adimere dareque contenderent. Homines sanè erant, &, vt cæteri mortales interdum appetentiores vanitatis: qualis ille qui solo odio Philippi Pulchri Regis Franciæ decretalem constitutionem edidit,[1], quæ tot scandala, tot pericula peperit, vt statum à Bonifacio successore metuerit abrogari. [2] Auxit verò in illis, & aluit id vitii mira & misera palponum quorundam adulatio, qui ineptis assertionibus, cuiusmodi nunc sunt Boziana Deliria, Papæ omnia licere, omniaque iure diuino subiecta esse affirmabant. quo minus mirari oportet, nõnullos ipsorum, Pontificalis & Apostolicæ modestiæ vsqueadeo esse oblitos, vt potentiæ amplificandæ studio in fines alienos incurrerint. De quibus Gaguinus vir Doctus & religiosus, *Hanc tam late patentem & vsurpatam authoritatem* (vt ille vocat) obiter taxans. [3] *Itaque ex est*, inquit, *hodie illorum sublimitas & amplitudo, vt parui habitis Regibus, licere illis omnia glorientur. Neque quisquam ad Pontificatum mea ætate venit, qui dignitate adepta, non statim suos nepotes magnis opibus & principatu donauerit.* Et ante Gaguinum diu S. Bernardus. [4]. *An non limina Apostolorum iam plus ambitio quàm deuotio terit?* Hinc Platina [5] *Moratur autem hoc modo Bonifacius ille. qui Imperatoribus, Regibus, Principibus, nationibus, populis, terrorem potius quàm religionem iniicere conabatur: quique dare regna & auferre, pellere homines ac reducere, pro arbitrio animi conabatur.* Atque idem Gaguinus alibi: [6] *Talem vitæ exitum habuit*

1 Cap. clericis de immu. eccl. in 6.
2 Clement. de immunit. eccles. vbi gloss. id notat.
3 Hist. li. 10. hist. Franc. in vita Caroli VII.
4 lib. 3. de consider. ad Eugen.
5 In vita Bonifacii VIII.
6 Lib. 7. hist. in vita Philip. Pulchri.

habuit contemptor omnium hominum Bonifacius, qui Christi præceptorum minimè recordatus, adimere & conferre regna pro suo arbitrio conabatur, cum non ignoraret eius se loco versari in terris, cuius regnum non de hoc mundo & terrenis rebus, sed de cœlestibus esset: quique dolo & malis artibus episcopatum Romanũ sibi quæsiuerat, & Cœlestinum (sanctissimum virum) *à quo dignitatem receperat, in carcere, dum vixit, habuerat.*

CAP. IV.

DVas autem res potissimum inuénio, quæ ansam Pontificibus tantam potestatem arrogandi vidētur præbuisse. Harum vna est, ingens ille honos, qui, vt par erat, Principibus & populis Christianis summo animarum pastori deferebatur, & deferri adhuc debet: atque etiam præiudicata sanctitatis opinio de sede illa beatorum Apostolorum Petri & Pauli, quæ inter omnes in omni dignitate & authoritate spirituali vna eminet: eoque maximis copiis & facultatibus præ cæteris aucta est & ornata. His de causis facile omnes adducebantur; vt crederent, nec Papam pro sua sanctitate alieni iuris quicquam sibi velle assumere: nec fas esse Christiano iussa Pontificia vllo modo detrectare. Inde factum, vt huius tantæ reuerentiæ & beneuolentiæ fiducia erecti Pontifices nonnulli, quibus animus ad gloriam procliuior, istam ad se potestatem in Reges traherent, primis successoribus, Petri fuisse decessoribus prorsus ignotam. Eo accessit præoccupatum vulgi & illiteratorum iudicium, qui hac sanctitatis opinione imbuti, Papam nec dicto nec facto errare posse credebant: atque etiam Clericorum & Canonistarum quorundam scriptio, qui, seu veritatis ignoratione lapsi, seu in Principis sui Papæ, à quo vno pendebant, adulationem effusi, quicquid toto orbe terrarum potestatis, est in eius solius personam contulerunt: illis blandimentis atque illecebris Pontifices sponte sua ad gloriam currentes, velut nouis ambitionum facibus, accensi sunt. Omnes enim, quotquot sedem illam legitime tenuerunt, pari cum Petro authoritate regimini Ecclesiæ præfuere, sed non omnes Petri zelo accensi, paribus eam studiis gubernarunt. Proh dolor, & nonnullos constat per vim & scelus in locum illum irrepsisse, alios irrupisse, & sanctissimam cathedram moribus inquinatissimis fœdauisse: alios vero, quanquam legitime ad eius fastigium dignitatis eue-

ctos, ambitiosa dominandi libidine exarsisse, & magna Regum ac Principum secularium æmulatione, fines imperii sui, quod initiò merè fuit spirituale, temporalis potestatis accessione proferre, nullo non artificio esse annixos. quod studium licet principiò videbatur nonnullis ad ornamentũ tantæ dignitatis pertinere, qua Christi in terris Vicarius, & B. Petri successor fungitur, tamen vbi eorum aliqui eò arrogantiæ deuenerunt, vt non solum Reges de solio deiicere, sed regna etiam amplissima in præmium imo in prædam dare & occupanti concedere, sibi licere, in animum inducerent: tum certè nemo sanus insanam illam animi elationem non magnopere improbauit, & vel lachrymas vel indignationem tenuit. Quis tum non ingemuit vel infrendit, cum superbissimus ille Pontifex, cuius modò meminimus, potentissimo Monarchæ Philippo Pulchro regnum abrogare, & Alberto Austriæ Duci vnà cum Imperio conferre oppidò quàm arroganter præsumpsit? Nec id alia de causa, quàm quòd Rex Legatum ipsius minitantem sibi audacius in carcerem misisset: quasi eo facto Rex Franciæ (quem paulò antè Innocentius III. ingenuè fassus erat [1] non habere superiorem in temporalibus) regnum tanquam Papæ cliens & beneficiarius commisisset. Ita enim per Archidiaconum Narbonensem Regi mãdat, *regnum Franciæ ob eius contumaciam, & violatum ius gentium, ad Romanam Ecclesiam esse deuolutum.* quod quid aliud sonat, quàm regnum illud, omnium opinione liberrimum & florentissimum, eiusque exemplo cætera omnia regna Christiana, Ecclesiæ Romanæ atque adeo Papæ beneficia seu feuda esse? cùm non aliter ad illam Ecclesiam propter contumaciam & *feloniam,* vt vocant, deuolui possint, quàm si ipsa dominium directum temporale illorum regnorum obtineat.

1 Cap. per venerabilem. qui fil. sunt legit.

Alteram tantæ iurisdictionis temporalis occupandæ ansam, præbuit gladius excommunicationis maximum spiritualis imperii propugnaculum, qui tanto terrori erat, vt populus minas Pontificias, excommunicationis fulmine, quo iure quaque iniuriá communitas, neque contemnere, neque negligere auderet: aut in concionibus frequẽter ea vox personaret, *omnem excommunicationem, etiam iniustam, esse timendam.* & solius Pontificis esse, æstimare iusta sit an iniusta. Etiam illud, *cum excommunicatis nec cibum esse sumendum, nec vlla in re communicandum esse.* [2] quibus monitio-

2 Can. sent. can. excommunicatos. 11. q. 3.

nitionibus & minis conterriti plerumque Principum excommunicatorũ ſubditi, ab obſequio deficiebant: & quod extremum in eiuſmodi malis erat, Papa in excommunicatum a ſe Principem, Principes alios partim ſimili anathematis interminatione, partim blandimentis & largitionibus concitabat. Itaque Principes illi, quos iſta Pontificum inuidia premebat, tot vndique periculis inuoluti, tot caſibus expoſiti ſceptri potius ſubmiſſione iratum Pontificem placare, vexationemque redimere maluerũt, quàm omnia inteſtinis ſeditionibus, publicoque incendio, ſuâ cauſâ miſcere. Hæc via Pontificibus compendiaria fuit ad metũ Regibus & Principibus iniiciẽdum, & victoriam pene ſine certamine parandam. nonnulli tamen infractis animis aduerſus eiuſmodi conatus Pontificios reſtiterunt tanto robore, vt inde orta calamitas Papam quàm Principẽ magis afflixerit. Sed hîc Lector monendus eſt ſententiam illam omnium vocibus celebratam, *excommunicationem omnem eſſe timendam*, cum hac exceptione intelligi debere, *extra quam ſi manifeſtè conſtet eſſe iniuſtam*. tunc enim nec curanda, nec timenda eſt, modò abſit ab excommunicato contemptus & præſumptio: nec eum enim in quem fertur, ſed à quo fertur afficit atque lædit. Cuius generis excommunicatio illa videtur, quæ in ſubditos profertur, eo quod Regi vel Principi ſuo excommunicato pareant in iis quæ temporalis ſunt iuriſdictionis, & Dei mandatis non repugnant: vt infrà commodiore loco demonſtrabitur [1]. Præterea nec illud vniuersè verum eſt; *cum excommunicatis non eſſe communicandum, aut cibum ſumendum*. Neque enim id verum eſt, vbi periculum impendet, ne ex eiuſmodi ſeparatione magnum in Eccleſia malum oriatur, vt ſolet Principe excommunicato, ſi ſubditi eius cõmunione abſtineant: nam vix vllus Principum tam perditus eſt, qui non inueniat amicos & clientes, quorum opera & armata manu cauſam ſuam quamlibet iniuſtam, magno cum Eccleſiæ ac Reipublicæ intertrimento, tueatur: cuius rei, & patrũ memoria & noſtra ætate, exempla luctuoſa in Chriſtianis gẽtibus extiterunt, vbi inquã tale quid timetur, corporũ ſeparatio non eſt neceſſaria, *ſed ſufficit à talibus corde ſeiungi, vita moribuſq; diſtingui, propter compenſationem cuſtodiẽda pacis & vnitatis, propter ſalutem infirmorum*, vt præclarè docet S. Auguſtinus.[2] ex quo ſequi videtur Papam inconſideratè facere, qui ſubditis communione Principum interdicit;

1 Cap. 11.

2 Lib 3. contra Epiſt. Parm. ca. 2.

quoties inde ſeceſſio & turba non mediocris Eccleſiæ vel Reipublicæ impendet, imò nec teneri ſubditos in eiuſmodi caſu, Papæ ſeparationem corporum imperanti obedire. Sed ea de re vberiùs ſuo loco.

Ex his & ſimilibus apparet, quod dixi, Pontifices poſtremis Eccleſiæ ſeculis temporalem iſtam in Principes poteſtatem ſenſim ſibi vſurpaſſe, quam nemo omnium deceſſorum neque primis neque mediis temporibus vnquam agnouit. Et verò Gregorius VII. partim publica offenſa Hẽrici IV. Imperatoris, partim priuata iniuria permotus, id iuris dandi & auferendi regna, apertè ſibi primus omnium aſſeruit, affirmans Chriſtum Petro & eius ſucceſſoribus omnia Mundi ſceptra dediſſe, hoc verſiculo,

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodulpho.

Verùm nihil aliud Gregorius eo facto, quàm cruentas & furioſas tragœdias excitauit; nec infœliciter deſtinata, vi & armis prohibitus perfecit. Quod autem Eccleſia poteſtatem eiuſmodi primis temporibus non habuerit, ac ne quidem habere ſe crediderit, ex illa quam attulimus Hoſii epiſtola, ad Conſtantium Ariana hereſi infectum, & Romanum Pontificem Liberium, alioſque Orthodoxos Epiſcopos exiliis, variiſque moleſtiis vexantem, liquidò comprobatur. Nam loquitur ibi vir magnus non in priuati hominis Chriſtiani, neque in ſimplicis Epiſcopi perſona, ſed totius ordinis Eccleſiaſtici, atque adeo ſummi Pontificis nomine: & aut verum dicit aut falſum. Si verum, conſtat Eccleſiam tunc temporis ſenſiſſe, nullam ſe in Reges & Principes Chriſtianos temporalem iuriſdictionem, ne quidem ob hereſin, quod crimen grauiſſimum & perniciosiſſimum eſt, habere. Sin falſum, quamobrem? an vt Imperatori aſſentaretur? ſcilicet, qui tunc verè dicere potuit, *loquebar de teſtimoniis tuis in conſpectu Regum & non confundebar* [1]: An quia rei veritatem, & eccleſiaſticam doctrinam ignorabat? equidem non arbitror quenquam id ei viro aſcripturum, qui pleroſque coetaneos ſuos doctrina & eloquentia nõ æquauit modò, ſed & experientia propter ætatem anteiuit: qui cùm ſæpius Conciliis & cætui ſanctorum Patrum interfuiſſet; eorumque de iure ac poteſtate Eccleſiæ ſententias audiiſſet, non potuit ignorare, quid ibi eſſet de malis Principibus, & Eccleſiæ in eos iuriſdictione definitum. Addo, quod caput eſt, hanc nobiliſſimi Confeſſoris ad Conſtantium ſententiam à S. Athanaſio laudatã, à nullo au-

Pſal. 118. Vau.

Io autem sanctorum Patrum eius ætatis aut sequentium seculorum improbatam, vt meritò præiudicatam de hac sententia opinionem habeamus.

CAP. V.

DE Bozii & Canonistarum ineptia, qui Papæ Dominium & Imperium totius orbis iure diuino tributum esse dicunt, satis iam, superque disserui. Neque enim in ea refutanda operam consumere mihi necesse est, cùm sit communi Theologorum calculo iampridem explosa. Nunc ad alteram opinionem transeamus, quam Theologi, quibus illa Canonistarum displicet, reiectæ loco substituunt: & an sit cum veritate coniuncta videamus. Hanc autem ita capite primo proposuit; *Papam habere potestatem tẽporalem indirectè, & aliquo modo, id est, ratione, suæ spiritualis Monarchiæ: habere* inquam *summam potestatem etiam temporalem disponendi de temporalibus rebus omnium Christianorum*, quæ sententia si vera est, quicquid Pontifici per abnegationem directæ potestatis subtractum est, id ei per obliquam & indirectam hanc imperandi viam cumulatè restituitur. Sed vereor ne vera non sit, & expugnetur iisdem machinis, quibus illa Canonistarum conuellitur. Nam Theologi, & doctè præ ceteris Bellarminus, Canonistarum opinionẽ, quæ Papæ totius orbis Dominium tribuit, & Regibus ac Principibus secularibus executionem tantum à Papa demandatam, hac ratione redarguunt, quòd ipsimet Pontifices ingenuè fateantur (vt variis ipsorum epistolis expressum est) Imperia & regna temporalia à Deo Principib. esse tributa: & quicquid habent Reges & Imperatores, siue potestatis siue executionis, id illos à Christo habere. vnde idem Bellarminus argumentum illud aduersus Canonistas hoc dilemmate scitè concludit. [1] *Peto igitur*, inquit, *vel potest summus Pontifex auferre à Regibus & Imperatoribus hanc executionem, tanquam summus ipse Rex & Imperator, aut non potest? Si potest, ergo est maior Christo: si non potest, ergo non habet verè potestatem regiam.* 1 Lib.5.de Rom. Pont.cap.3.

Quidni & nobis, eiusdem generis argumento aduersus alteram hanc Theologorum opinionem vti liceat? Regna & imperia dantur à Deo, vt multi sanctissimi Pontifices testantur. Qua ratione B. Gregorius in quadam ad Mauricium Imperatorem epistola, [2] his verbis orditur. *Piissimus atque à Deo constitutus dominus noster.* & in alia ad Constan- 2 Lib.4.indict. 13.epist.32.

[1] Eodem lib. epist. 34.

tiam Augustam, [1] *Vestra itaque pietas*, inquit. *quam Omnipotens Deus, cum serenissimo domino, uniuerso Mundo praeesse constituit, illi per fauorem iustitiæ famulatum suum reddat, à quo ius tantæ potestatis accepit.* Quid mult s? ipsa Scriptura testatur Reges & Imperatores a Deo potestatem accipere, cuius sunt in eo vicarii, vt ait Lyranus ad illud Sapientiæ. 6. *data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo qui interrogabit opera vestra.* quid igitur vetat, quo minus aliquis ex Bellarmino contra Bellarminum hoc dilemmate vtatur. Aut potest summus Pontifex aliquo modo, hoc est, directè vel indirectè, auferre Regibus & Imperatoribus regna atque imperia, aliisque cõferre: aut non potest. Si potest, ergo est aliquo modo maior Deo, quia quod Deus dedit ipse aufert: minor enim vel par non potest auferre quod à maiore vel æquali concessum est. Ac ne vicarius quidem eius qui concessit, sine expresso domini mandato: ne quis nobis reponat Papam tanquam Christi vicarium id facere: cùm ipse nullum de ea re mandatum, neque expressum neque tacitum accepisse inueniatur. Vt ex sequentibus facile apparebit. Si non potest, ergo falsum est quod dicunt, eum habere summam potestatem indirectè disponendi de omnibus rebus temporalibus Christianorum, & deponendi de solio Reges & Imperatores, aliosque in eorum locum sufficiendi. Perpendant velim, vt suum ipsos argumentum premat. nec hoc solum, sed aliud etiam longè efficacissimum, quod ex eodem Bellarmini libro & capite suprà retulimus. [2] quodq; hoc loco ad institutum nostrum optimo iure in hunc modum adaptabimus.

[2] Cap. 3.

Si verum est Papam habere potestatem temporalem indirecté disponendi de rebus temporalibus omnium Christianorum; aut eam habet iure Diuino aut iure humano. Si iure Diuino, *deberet id constare ex Scripturis, aut certè ex Apostolorum traditione. Ex Scripturis nihil habemus nisi datas Pontifici claues regni cælorum: de clauibus regni terrarum nulla mentio fit: traditionem Apostolorum nullam aduersarii proferunt*, neque scilicet Canonistæ neque Theologi Si iure humano; proferant ius illud, vt vna cum iis sentiamus. Quod si dixerint, neque expresso Dei verbo, neq; traditione Apostolorum ad huius potestatis confirmationem opus esse, cum indirectè tantum & ex quadam sequela Pontifici competat, tanquam inseparabilis quædam accessio & appendix potestatis illius spiritualis, qua supremus animarũ

Pastor

Paſtor in omnes Chriſtiani gregis oues præditus eſt. Nos rurſus ab iis petemus aliquod eius acceſsionis & coniũctionis teſtimonium ex Scripturis vel traditione Apoſtolorũ: petemus inquam, vt ex Scripturis vel Apoſtolorum traditione doceant, hanc eſſe acceſſionem, & ſequelam neceſſariam & inſeparabilem illius poteſtatis ſpiritualis q̃ habet ſummus Pontifex: atque ad munus Pontificale pertinere aliquo modo, (hoc eſt indirectè, vt loquũtur) diſponere de omnibus rebus temporalibus Chriſtianorum: cùm neutiquam ſit veriſimile, ſi id eius officio conuenit, tantam poteſtatis amplitudinẽ & qua nihil in rebus humanis pręcelſius, tum a Chriſto Saluatore, tum ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus, tam alto ſilentio in Eccleſia tot ſeculis fuiſſe prætermiſſam. Nam ſi vtraq; poteſtas ab altera, ſpiritualis ſc. à temporali, & contrà, ſeparari poſſit: locus erit ſententiæ, quæ ꝙ directè fieri nõ permittitur, id nec indirectè fieri poſſe ſtatuit. Ita enim prudentes definierunt, quoties aliquid directè fieri prohibetur, id nec indirectè quidem ſiue per conſequentiam fieri poſſe: niſi id ꝙ prohibitum eſt, ſequatur neceſſariò ad aliud iure permiſſum, ita vt permiſſum ſine prohibito non poſſit procedere, & niſi (vt cum Iuriſconſulto dicam) *vtriusq; cauſa ita commixta ſit, vt ſeparari non poſſit.*[1] Vnde eum qui ſolus rem alienare non poteſt, ne cedere quidem poſſe liti ſuper ea motæ cõcluditur.[2] quod nimirum obliquè & indirectè hoc modo rem alienaret. Si igitur Papa, quatenus Papa, nullam temporalem iuriſdictionem directè habet in Chriſtianos, ꝙ illi concedunt, ſuperiore iuris ſententia effici videtur, eum nullam ne indirectè quidem habere poſſe. Quapropter vt ſuam hominib. ſententiam perſuadeant, debent ex Scripturis aut Apoſtolorum traditionib. teſtimoniũ proferre: vel ſaltem docere temporalem poteſtatem, de qua loquuntur, ita coniunctã eſſe cum ſpirituali, vt ab ea diuelli & ſeparari, vt inquã ſpiritualis ſine ea conſiſtere, nullo modo poſsit. quod quoniam præſtare nequierunt, nihil niſi opiniones incertas ſunt ſequuti, & rationes quæ non ſatis videntur concludere quod aſſumunt. quas ſuo ordine & loco examinabimus.

1 L. 5. § generaliter. D. de don. inter vir. & vxor.
2 Panorm. in cap. dudum. 54. de elect. & cap. cùm pridem. de pact.

CAP. VI.

SVperiorem ſententiam de poteſtate temporali, quam dicũt Papam habere indirectè, fortiter impugnat, quòd neq; vſus, neq; exemplũ, neque mentio vlla talis Ponti-

ficiæ potestatis, annis circiter mille in Ecclesia fuerit: cùm multi interea Principes Christiani impiè, crudeliter, peruerse, & magno Ecclesiæ detrimento, regnis atque Imperiis abuterentur: ex quo duorum alterum consequi necesse est, aut illorum scilicet temporum Pontifices officio suo defuisse, aut sequētium temporum Pontifices maiore cum potestate & imperio Ecclesię præsedisse, & etiamnum præsidere; quòd hi temporalem istam potestatem apertè sibi vindicarint, eamq; in Reges ac Principes exercere pro arbitrio conati sint: illi verò ius tale ad se pertinere neq; dictis neque factis vnquam agnouerint. Non ignoro quę ad excusandos primos illos Pastores responsa à nonnullis edita sunt, sed scio esse eiusmodi, quæ si examussim perpendantur, nullius æqui rerum æstimatoris iudicio comprobentur. Ea igitur audiamus.

Prodiit libellus Romæ excusus anno Domini M. D. LXXXVIII. sub fictitio nomine Francisci Romuli cum hac inscriptione euulgatus. *Responsio ad præcipua capita Apologiæ, quæ falsò catholica inscribitur, pro successione Henrici Nauarreni in Francorum regnum.* Cuius libri author, quem Bellarminus satis nouit & amat, conatur hanc grauissimā obiectionem diluere ex mutatione status Ecclesiæ, & diuersa temporum ac personarū ratione & conditione, quæ
[1] Cap. 18. iuris varietatem sæpe inducunt. Ita enim ille: [1] *Iam verò, quod quarto loco aduersarius obiicit de maiorum nostrorum consuetudine, qui Principes multos Hæreticos passi sunt, vt Constantium & Valentem Arianos, Anastasium Eutychianum, Heraclium Monothelitam, & si qui sunt alij, ad rem nihil facit. Neque enim Ecclesia temere & inconsideratè potestate sua debet abuti. Porro non rarò accidit, vt tanta sit quorundam Regum cum improbitate ac sæuitia iuncta potentia, vt Ecclesiastica censura neq; ad eos coërcendos quicquam prosit, & Catholicis populis in quos Principes irritati magis sæuiunt, plurimum obsit. Quid enim quæso profuisset quondam Ecclesiæ, si tētasset vel Ostrogothos Reges in Italia, vel in Hispania wisegothos, aut wandalos in Africa excommunicare, ac de solio deturbare, quamuis id facere iure optimo potuisset? quod idem de Constantio, Valente, & aliis supra nominatis intelligi debet. siquidem ea tunc erant tempora, vt potius ad martyrium subeundum Episcopi, quàm ad Principes coërcendos parati esse deberent. At vbi vidit Ecclesia suæ potestati locum aliquem aperiri, vel cum ipsorum Principū spirituali vtilitate, vel certè sine detrimento & pernicie populorum, non sibi*

ſibi defuit vt exempla paulò antè allata demonſtrant. Sic enim Eccleſia Leonem Iſaurum Imperii parte, & Henricum quartum toto Imperio, & Childericum regno Franciæ ſpoliandos eſſe iudicauit, vt re ipſa deinceps & Leo parte Imperii, & Henricus Imperio toto, & Childericus regno caruerit. Itaque veteres illos Imperatores, Conſtantium, Valentem, & cæteros non ideo tolerauit Eccleſia (vt aduerſarius ſomniat) quòd legitimè in Imperium ſucceſſiſſent, alioquienim Leonem etiam, Henricum, & Childericum, qui non minus legitimè ſucceſſerunt, pertuliſſet: ſed quod illos ſine populi detrimento coercere non poterat, iſtos poterat.

Hæc ille; in quibus duplicem diuerſitatis cauſam reddit, cur Eccleſia Conſtantium, Iulianum, Valentem, Valentinianum iuniorem, Anaſtaſium, Heraclium, & alios Principes hæreticos tolerauerit: Leonem verò Iſaurum, Henricum IV. Childericum, & ſequentium ſeculorum Principes damnoſos nequaquam pertulerit. Vnam quidem, *quòd ea tunc erant tempora, vt potius ad martyrium ſubeundũ Epiſcopi quàm ad Principes coercendos parati eſſe deberent.* Alteram verò quòd Conſtantium, Iulianum, Valentẽ, & cæteros illius ordinis ſuprà nominatos, Eccleſia ſiue ſummus Pontifex *ſine populi detrimento coercere non poterat*: Leonem autẽ, Henricũ, Childericũ, & ſequentes poterat; ideo illos pertulit, iſtos non pertulit. Sed videamus ne vtraq; diuerſitatis ratio falſa ſit, & in meris miriſq; mendaciis fundata: & nemo tamen hactenus meliorem aſſignauit, aut, vt arbitror, aſſignare poterit, niſi illam ſolam, quæ aduerſariorum cauſam penitus deſtruit, nempe Eccleſiam priores illos Imperatores & Principes toleraſſe, quia nondũ in eam irrepſerat cæca illa ambitio, qua Pontifices ſequentes tẽporalẽ, de qua loquimur, iuriſdictionem auiditate gloriæ vſurparunt. Itaque illius temporis Pontifices ſpirituali imperio contentos, quod in omnes æquali iure exercebant, temporali poteſtate, quam ad ſe non pertinere ſciebant, prorſus abſtinuiſse: ita Eccleſiæ cauſam diuino iudicio cõmendantes, malorum Principum conuerſionem aut euerſionem, vti Deo placitum, humiliter patienterque expectaſse. Sed redeo ad rationes ab iſto authore redditas, vt quàm ſint vitioſæ videamus.

Et verò, ne quid diſſimulem, prior eius ratio, ſeu cauſa diuerſitatis, indigna mihi videtur, quæ ab vllo Catholico, nedum Theologo in medium afferatur, quam ego propterea legere ſine lachrymis vix ſuſtineo. Quid enim? an

nos

nos incidimus in ea tempora, quibus Episcopi milites potius quàm Martyres esse debeant? aut legem Dei, atque Ecclesiam, præliis quàm prædicationibus potius defendere? At non hoc dicit, inquiet aliquis. Quid ergo? aut prorsus nihil, aut omnino tale quid dicit: vult quippe horum & illorum temporum differentiam, quantum ad Principum coercitionem, in eo consistere, quòd tunc potius ad martyrium subeundum parati esse debuerint Episcopi, quàm ad redigendos in ordinem Principes: Quod cum ita sit, quis non innato iudicio, & naturali dialectica facilè deprehendat, aut rationē illam ex dissimilibus non consistere, aut id in altera parte collocandum quod nos posuimus? Et tamen audacter affirmem, nullum vnquam à Constantino Magno tempus offerendi se martyrio Episcopis opportunius & magis necessarium extitisse. Leo vndique prædam inhiat, Lupus astat ad caulas; Reges & Principes potentissimi, plurimæ nationes & populi in Christi gregem se accingunt, & iste non retur tempus exigere, vt Episcopi exponant se martyrio, & animam pro ouibus ponant? Ergone florente Ecclesia, ac per totum orbem diffusa, Episcopi nihil nisi martyrium sperare & expectare debebant: nunc verò cùm eò deuentum sit, vt ipsa grauiter agitata, ac velut in angulum Europæ coniecta sit, Episcopi tanquam extra metum, ad coercendos Principes, ac non potius ad martyrium animos intendant? An quia nunc ingentes comitatus, & pedestres atq; equestres copias alunt, quibus se, vitam, corpusque tueantur, & Ecclesiam ab iniuria tot Principum & populorum eam vastantium, vi & armis vindicent? An potius quia pauci nūc ea mente legeque Episcopatus accipiunt, vt illis aut animi aut corporis molestiis augantur, quas *in persecutionibus & confessione fidei* Pastores bonos perpeti oporteat: sed vt vitam mollius & cum voluptate transigant; & ex bonis pauperum & patrimonio Christi, cognatorum familias illustrent. An denique quia ex eo quod mercenarii tantū Pastores sunt, lupo veniente & gregem laniante, sibi fugam capessere & martyrium declinare ius fasque esse credunt. Hæc equidem non ad iniuriam vel inuidiam ordinis Ecclesiastici profero, quem semper à puero obseruaui. Nec dubito multos esse qui commissum sibi gregem vigilantissimè custodiant, parati in omnē euentum mandatas suæ fidei oues obiectu corporum tueri, & Christi cōfessionem

nem ſanguine conſignare. Sed totum ad ſuperioris reſpõſi reprehenſionẽ dico, ſimulq; ad ignominiã eorum qui dignitates Eccleſię nunc paſſim affectant nullo Eccleſiaſticę vitæ deſiderio, ſed vt ipſi magnificè & lautè agitent, & quas Eccleſiaſticæ vitæ puritas opes promeruit, impurè & magno cum Eccleſiæ ſcandalo, in vſus vetitos, certè nõ neceſſarios, expendant. O tempora, ô mores! Iam maxima pars Reipub. Chriſtianæ ab annis plus minus centũ periit. Hoc ipſo quod Epiſcoporũ & Sacerdotũ plerique, ad militiam quàm martyrium promptiores, ſuperioris reſponſi ſenſum inconſideratè ſequuti ſunt: rati nimirum, ꝙ res non erat, hæreſin armis facilè oppreſſum iri, ipſis interea ſuæ vitæ modum tenẽtibus, i.e. priſtinam voluptatẽ, & deſidiam alentibus: itaq; *videbant lupũ venientẽ & fugiebant:* neq; pauci ad ipſos lupos transfugerunt. *Haud ignota loquor*, Scotia mihi & Anglia teſtes ſunt, aliæq; in hæreſin prolapſæ regiones, in quibus licet nonnulli viriliter reſtiterint, pars maxima Eccleſiaſticorũ ne primam quidem incurſionẽ ſuſtinuerunt, ſtatim fœda proditione defectionẽ moliti, partim vt liberius viuendi poteſtate à nouatoribus permiſſà promiſſáque fruerentur, partim ne præſentib. commodis ſpoliati, ad mendicitatẽ peruenirẽt: ꝙ ſi, vt olim primi illi Patres, ſe ad martyrium accinxiſſent, monſtrũ illud immaniſſimũ in ipſa infantia ſuſtuliſſent. Fieri poteſt vt illius libelli author bono animo, & ſi vllo dolo malo, talia ſcripſerit, ſed fieri profectò non poteſt, vt in hoc rerum Eccleſiæ ſtatu, ea vllius ponderis aut momenti cenſeantur. Nam cùm totus pene orbis Eccleſiæ Catholicæ velut nexu mãcipioque tenebatur, dicit ea tunc fuiſſe tempora quibus Epiſcopi ad martyrium ſubeundum quàm ad Principes in ordinem cogendos paratiores eſſe debebant: nũc verò, cùm partim infideles, partim hæretici totam Aſiam, Africam, Europam, vno aut altero regno excepto, peruaſerint, atque Eccleſia ad tantas ferè, quantas vnquam, redacta ſit anguſtias, non eandem officii neceſſitatem Epiſcopis putat incumbere. Nimia certe hæc eſt vel in perſcrutando indiligentia, vel in iudicando & monendo indulgentia: nec debuit vir doctus & Theologus, qualis videtur ille author, Prælatis Eccleſię in magnam viuendi licentiam velut tempeſtate quadã delatis, tam facilem deſerẽdi officii viam oſtẽdere, vt exiſtimẽt ſe iam nõ tã ad martyriũ paratos, ꝗ ad bellũ in malos principes ciendum, quos certũ eſt, ſine bello in ordinem redigi, & regnis priuari, nunquã poſſe. Quantò

illi rectius qui (siue primi Iesuitarum, siue alterius ordinis fuerint: nihil enim præter auditum habeo) obuiam se Cardinalibus Romæ ferebant, & suam illis cum pōpa pro more prætereuntibus mollitiem, luxum, indiligentiam, asperrimis verbis increpabant, quòd orta paulò ante turbulentissima Lutheranæ heresis tempestate, tempus illud aliam Prælatis Ecclesiæ vitam adferebat, aliosque mores postulabat. Ex his igitur perspicuum est, allucinari plane authorem *Responsionis*, constituendo rationem differentiæ in priscorum & horum temporum dissimilitudine, quantum ad Episcoporum & Prælatorum Ecclesiæ officium, statum, & conditionem attinet.

Cap. VII.

Altera ratio quam adfert nihilo melior est Ecclesiam nempe non ideo pertulisse Constantium, Valentem, & cæteros, quia legitimè in Imperium successerant, non magis quàm Leonem, Henricum, & Childericum, qui non minus legitimè successerant. *sed quia illos sine populi detrimento coercere non poterat, istos poterat*. Nam hoc falsissimum est, & miror Bellarminum hanc alibi rationem secutum esse [1]. Falsissimum dico est, non potuisse Ecclesiā coercere illos æquè facilè atque istos, ne dicam facilius, & sine detrimento populi, siue id armis tentare, siue arte aliqua, & hominis deuoti opera vti voluisset. Iam enim totus orbis sub Constantio Christianus fuit (vt ex epistola Constantini Magni ad Ecclesiam, ab Eusebio [2] & Nicephoro [3] relata constat) & eius pars maxima Orthodoxa; ita vt vires illis ad opprimendum Imperatorem nequaquā defuerint, si fas aut pium credidissent armis aduersus legitimum Principem decertare: Et sane credibile est Deum ipsum milites suos, non odio vel ambitione, sed solo Ecclesiam sartam tectam seruandi studio in id bellum incumbentes, facili & non dispendiosa victoria ornaturum. Quid, quod multitudo magna Monachorum in Ægypto Lybiaque, atque alii per Asiam & Europam viri pii innumerabiles versabantur? in quibus haud dubiè multi erant non minoris zeli, quàm ille zelus, qui Henricum III. Regem Frāciæ iugulauit, sed maiore scientia gratiaque illustrati, quibus zelo inconsiderato, præcipiti, & temerario modum constituebant. Hi facilè (si licuisset) Imperatorem sine vllo tumultu bellico & armorum strepitu confecissent, & si quod in eum

1 Lib.5. de Rom. Pont. cap.7.

2 Lib.3. de vit. Const.

3 Lib.8. cap.25.

eum Ecclesia ius habuisset, sine populi detrimento exequi potuissent.

De Iuliano Constantij successore quid dicam? Non eum, credo, Ecclesia sine vllo populi detrimento coercere potuit? cùm Apostata fœdissimus, & qualis nemo alter inuentus est inter Christianos Imperator, exercitum ferè totum ex Christianis haberet, nam & statim ab eius interitu cum Iouinianus omnium suffragijs Imperator electus, proclamasset se Christianum esse, ac propterea nolle exercitui Ethnicorũ præesse? [1] responderũt milites, *& exclamauerũt communiter vniuersi? ne dubites Imperator, néve repellas imperium nostrum, vt improbum: Imperator es enim Christianorum futurus, qui in pietatis disciplina educati sunt: nos enim Christiani sumus: & grandiores quidem inter nos doctrinam Constantini perceperunt, minores vero illis Constantius instruxit. Neq; istius proximè mortui diuturnum Imperij tempus fuit, vt circumuentis quibusdam ad infigendum malum suffecerit.* Cogitet velim, & recogitet, tam author illius libelli quàm lector huius, an non potuerit facilè Ecclesia tantis copijs adiuta impium illum Imperatorem sine populi intertrimento tollere: præsertim cùm Imperatores tunc à solis militibus crearentur, quibus inter prima religionis tempora, spemque martyrij, nihil erat antiquius quam Antistibus legem Numinis & voluntatem edicentibus credere & parere. Quòd si in sanctissimorum patrum illis scholis didicissent, fas esse Ecclesiæ impio Principi abrogare imperium, subditisque licere eiusmodi dominum seu aperta vi, seu per insidias tollere, nihil eis facilius quàm Iuliano imperium abrogare, vel vitam eripere, & alium pro arbitrio sufficere sine tumultu vllo siue periculo, publicáve iactura. quippe ad exercitum ius nominandi Imperatoris, ex longa tunc consuetudine, spectare putabatur: vt & re ipsa, Iouinianus primùm, mox Valentinianus ambo Christi Confessores, post excessum Iuliani, ab eodem exercitu ad imperiũ sunt subuecti. Quid, quod etsi non totus exercitus in Christi hostem conspirasset; attamen soli illi milites, de quibus ex Nazianzeno in libris nostris de Regno, [2] meminimus vna cum Iouiniano tunc Confessore, Iulianum nullo negotio sustulissent; vtpote quos, si audaciam & fortitudinem spectemus, vsus rei militaris: si oportunitatem, facilis militum tũc temporis ad Imperatores accessus: si voluntatem, ardor animorum martyrii desiderio flagrãtium, & quiduis pro fidei defensio-

[1] Ruffin. lib. 2. hist. ecclesi. cap 1. Socra. Schol. lib. 3. cap. 22. Theodoret. lib. 4. cap. 1.

[2] Lib. 4. cap. 5.

fensione molientium, ad Ecclesiam à sceleratissimi hominis perfidia & tyrannide, claro aliquo facinore liberandã, longè promtiores reddidisset, quàm vel vlla furiosum monachum vesana temeritas. Quid, quod Christiani eo tempore inclytos Euangelii tubicines, Athanasium, Basilium, vtrumque Gregorium, Cyrillum, Epiphanium, Hilarium, Hosium, aliosque complures doctrinâ & virtute insignes Pontifices audiebãt, qui neque quid iuris Ecclesia in Principes haberet, propter doctrinam ignorare, neque cognitum & perspectum tam necessario Reip. Christianæ tempore silere aut dissimulare, propter summã vitæ sanctitatẽ atq; in aduersis constantiam potuerunt? Quid, quod populum diuini illi Antistites docebant, nullum nisi in patientiâ & lachrymis remedium aduersus Apostatã superesse? ita enim Nazianzenus [1]. *Hæc*, inquit, *Iulianus deliberabat* (loquitur de iis quæ crudelis Apostata aduersus Ecclesiam meditabatur) *quemadmodum secretorum illius sodales & testes propalarunt: coercitus est tamẽ Dei clemẽtia, ac lachrymis Christianorum, quæ multæ iam & à multis erant effusæ, quum solum hoc contra persecutorẽ haberẽt remedium.* Quæso aduerte animum sis, Lector, & perpende Nazianzenum hoc loco. Negat Christianos, hoc est, Ecclesiam, habuisse vllum remedium præter lachrymas aduersus persecutionem Iuliani, cùm tamen certum sit eos pro se totum Iuliani exercitum habuisse. Non igitur sensit hic Pontifex qui κατ' ἐξοχὴν Theologus est appellatus, Ecclesiam ius vllum habere in Imperatorem impiissimum ad commouendum aduersus eum exercitũ Christianum: alioqui falsum esset Christiasecutorem præter lachrymas. habebant n. exercitum, qui iussus nos siue Ecclesiã non habuisse aliud remedium contra perab Ecclesia, propter Dei causam facile à Iuliano defecisset.

1 Orat. 1. in Iulian.

Iam verò quod de Constantio & Iuliano diximus, scilicet nullo negotio in ordinẽ ab Ecclesia cogi & sceptris vitaque priuari sine vllo populi incommodo potuisse, id in Valente & Valentiniano iuniore multò est euidentius. Quandoquidem Valens præcipuos exercitus sui duces & præfectos habuit viros summè Catholicos, per quos ipse reses & secors bella conficiebat: nempe Terentium, Traianum, Arintheũ, Victorem & alios, qui fidem Catholicam constanter profitebantur, suamq; Imp. hæresin & θεομαχίαν in os intrepidè exprobrabant. sed in tã religiosa liber-

tate,

tate, manus abstinuerũt, nec vltra admonitionẽ processit ind gnatio: quòd scirent se vitia Principis indicare tantùm debere, non etiam vindicare Itaque in omnibus quæ secularis erant Imperii, morem gerebant Hæretico, quẽ facilè de medio tollere potuissent, & Monarchiam totã, maximo afflictæ Ecclesię commodo, ad Valentinianũ Principẽ Catholicum, vnde processerat, reducere. An non poterant hi belli Duces fœdus inter se aduersus Principem suum Hæreticum icere, si id iure licuisset? An non expediebat Ecclesiæ Imperatorẽ Hæreticum Catholicis non imperare? An deniq; Ecclesia doctis & vigilacibus tunc Pastorib. caruit, eoq; ius suum temporale aut ignorauit aut neglexit? Nam quod solum superest, nulla ætas Christianos Prælatis suis magis morigeros, quàm illa habuit: vt si non ius imperandi Principibus temporalia, sed iuris tantùm executio Ecclesiam defecisset, nec tardè eam populus & exercitus, Cõstantii, Iuliani, & Valentis tyrannide liberaturus fuisse videatur. Cuius rei fidem facit testimonium illustre D. Augustini [1] inter Canones relatam. [2] *Iulianus extitit infidelis Imperator*, inquit: *Nónne extitit Apostata, iniquus, idololatra? Milites Christiani seruierunt Imperatori infideli. Vbi veniebant ad causam Christi, non agnoscebant nisi illum qui in cœlo erat. Quando volebat vt idola colerent, vt thurificarent, præponebant illi Deum. Quando autem dicebat producite aciem, ite contra illam gentem, statim obtemperabant. Distinguebant dominum æternum à domino temporali: & tamen subditi erant propter dominum æternum etiam domino temporali.* Quis hìc non videt facillimum fuisse Ecclesiæ coercere omni modo Iulianum, si temporalem aliquam in eum potestatem habuisset? quippe ventum tunc fuisset ad causam Christi, quo casu Imper. Christum, id est Dominum æternum domino temporali milites præponerent. Nam & Ecclesiæ causa, Christi causa est. Aut ergo Pontifices Romani, siue summi Pontifices, atque adeo tota Ecclesia, tunc pro certo crediderunt, nullam se iurisdictionem & potestatem temporalem vllo modo habere in Principes seculares, aut certè defuerũt officio suo, nec tam solicitè gregẽ suæ fidei mandatum curauerunt, quã post multa secula recentiores nostri Pontifices, qui ad pastoralis sui muneris partem pertinere contẽdunt, Principes & Monarchas omnes, nõ solùm ob hæresin aut schisma, sed ex aliis etiã causis tẽporali pœna coercere, & regnis atq; Imperiis, si id illis visũ erit, spoliare.

[1] In Psal. 124.
[2] 11. quæst. 3. can. 98.

cum ceteroquin neq; ipſi vitæ ſanctitate, & doctrina, cum primis illis Pontificibus conferendi ſint, neque iam populus Chriſtianus tam dicto audiens, atque primis illis temporibus extitit. Quapropter, ſi verum amamus, fatendum eſt, neminem vtrorumque temporum Pontifices in hac re vel accuſare vel excuſare poſſe Extra prævaricationem aut calumniam, alterutrorũ laus alteris ad vituperium cedet. Sed pergamus.

CAP. VIII.

IVnior Valentinianus omnium qui in hunc diem, non ſolùm Imperio, ſed Regno aut Principatui cuiquã præfuerunt, facillimè ab Eccleſia coerceri potuit. Nam nõ ſolùm ſummi Epiſcopi, id eſt, Pontificis Romani iuſſu ab Imperio reiici, ſed & ſolius Epiſcopi Mediolanenſis, Ambroſii ſcilicet, nutu & arbitrio a propriis militibus & ſtipatoribus deſeri, & ad priuati hominis ſtatum redigi potuit. *Ante lucem*, inquit Ambroſius, [1] *Vbi pedem limine extuli, circumfuſo milite occupatur baſilica: idq; à militibus Imperatori mandatum dicitur, vt ſi prodire vellet, haberet copiam, ſe tamen præſtò futuros, ſi viderent eum cum Catholicis conuenire: alioquin ſe ad eum cætum, quẽ Ambroſius cogeret, tranſituros. Prodire de Arianis nullus audebat, quia nec quiſquã de ciuibus erat, pauci de familia regia, nonnulli etiã Gotthi, quibus vt olim plauſtrum ſedes erat, ita nunc plauſtrum Eccleſia eſt.* & pòſt in eadem epiſtola de ſeipſo loquens, *Ego tyrannus appellor, & plus etiam quàm tyrannus*, inquit. *Nam cùm Imperatorem Comites obſecrarent, vti prodiret ad Eccleſiam, idq; petitu militum facere ſe dicerent, reſpondit: Si vobis iuſſerit Ambroſius, vinctum me tradetis.* Quid ad hæc aduerſarii? an non vnus iſte locus ſat eſt, qui omnibus linguam occludat? Omitto quod Maximus cum valida manu ex Britanniæ & Galliæ partibus collecta in Italiam contendebat, curaturus (vt ille dicebat) ne quid vltra religio Catholica detrimenti caperet: & Eccleſiæ iam à Valentiniano deprauatæ in priſtinũ ſtatum reponerentur; quod & ipſi Valentiniano per literas ſignificauerat. qui tamen non vnicus illi ſcopus; ſed (quod à nonnullis noſtro ſeculo factitatum) hoc colore pietatis flagrantem regnandi cupiditatem tegebat. Nam conſtitutum illi erat, occiſo iam apud Lugdunum Gratiano, in Valentiniani Imperium inuadere. Itaque eius aduentu perterritus Valentinianus, ex Italia in Illyrium ad Theodoſium

[1] Ad ſororẽ ſuam Marcellinã epiſt. 33. lib. 5.

ſum, Orientis Imperatorem profugit. Res notatu digna; Hæreticus à Catholico fugatus, ad Catholicum auxilii cauſa fugit: à quo & reprehenſus eſt propter hæreſin, & propter reuerentiam Maieſtatis humaniter exceptus, atque in regnum reſtitutus. Et quia Eccleſia rebellionem religionis ergo aduerſus legitimum Principem non laudauit, Maximus neque reformator Imperii dictus eſt, neque reſtaurator Eccleſiæ, ſed rebellis & tyrannus [1].

Hæc cum ita ſint, deſinant nunc velim aduerſarii commento ſuo nobis imponere: aut ſaltem dicant vnde id hauſerint? An apud probatum ſcriptorem vſpiam legerint, Chriſtianos ita viribus & copiis ſuis tunc diffidiſſe, vt ne tentare quidem auſi fuerint, quod fortiter aggreſſi facile perfeciſſent? aut tentaſſe ſaltem, ſed belli fortunam humanaque omnia expertos impiis Principibus ſuccubuiſſe? Adeóne illis animus & voluntas defendendæ Eccleſiæ deerat? Adeóne illos religionis ardor & *zelus domus Dei* deficiebat? Adeóne Concionatoribus eruditis & buccinis Euangelii deſtituebantur, vt quid iuris in Principem peruerſum & hæreticum Pontifici aut populo ſit, minimè intelligerēt? Replicent aduerſarii omnium annalium memoriam, & verſent quouſque volent ſcripta Eccleſiaſtica & profana, nuſquam profecto inuenient, Eccleſiam illis ſeculis (cum fuerit multò quàm nunc potentior) aliquid in Principum quantumuis malorum perniciem eſſe molitā, aut eis Imperium abrogare conatā, vt eſt à nobis in libris noſtris de Regno, perſpicue fuſéque demonſtratum [2]. At ex iis, contra quæ in ſanctorum Patrum ſcriptis de principum ſecularium poteſtate legimus, conſtat omnes ea ætate ſenſiſſe, nullam vel Epiſcopo Romano ſiue ſummo Pōtifici, vel Eccleſiæ vniuerſæ temporalem poteſtatem, vllo modo, vllâve ex cauſa in eos competere: ſed ſolius Dei iudicio, quantum ad pœnas temporales relinquendos. Atq; hæc, vt videtur, cauſa fuit, cur illi Patres non niſi perrarò atque obiter de libertate & impunitate Principum meminerint: quòd nimirum de ea tunc controuerſia non fuerit; ſed vna omnium ſententia, quam inde ab Apoſtolis ex prędicatione maiorum, velut per manus acceperant: Principem in temporalibus ſolum Deum iudicem habere, licet in ſpiritualibus Eccleſiæ iudicio ſubiiciatur.

Huius rei teſtem inprimis Tertullianum produco, qui de Imperatoribus loquens. [3] *Sentiunt*, inquit, *Deum eſſe ſolum,*

1 Sozomen. l. 7. ca. 13. Nicephor. lib. 12. cap. 20.

2 Lib. 3. cap. 5. & lib. 4. cap. 5.

3 In apologet. aduerſ. gentes.

lum, in cuius solius potestate sunt, à quo sunt secundi, post quem primi, ante omnes Deos & super omnes homines. & [1] alibi, *Colimus Imperatorem sic, quomodo & nobis licet, & ipsi expedit, vt hominem à Deo secundum, & quicquid est à Deo consecutũ, solo Deo minorem. Hoc & ipse volet: sic enim omnibus maior est, dum solo vero Deo minor est.* Hæc ille, non ex sua sed communi Christianorum omnium persona, velut certam & indubitatam totius Ecclesiæ doctrinam, profitetur. Nec aliquis hoc argumentum sic eludat, quòd Imperatores tunc fuerint extra Ecclesiã, ac proinde non subiecti Ecclesiæ. Nam lex Christi iure suo neminem priuat (quod ipsimet aduersarii fatentur) ac proinde, vt supra ostendimus, Reges & Imperatores accedendo ad Ecclesiam, nihil iuris sui temporalis amittunt [2].

Secundo loco prodibit S. Ambrosius, qui de Dauide adulterio homicidium cumulante scribens [3] *Rex vtiq; erat,* inquit, *nullis ipse legibus tenebatur quia liberi sunt Reges à vinculis delictorum. Neq; enim vllis ad pœnam vocantur legibus, tuti Imperij potestate.*

Tertio B. Gregorius Archiepiscopus Turonensis, [4] qui Francorum Regem Chilpericum Sacerdotes Dei calumniosè vexantem, & iniuriosè tractantem, his verbis alloquitur. *Si quis de nobis, ô Rex, iustitiæ tramites transcendere voluerit, à te corripi potest: si verò tu excesseris, quis te corripiet? loquimur enim tibi, sed, si volueris, audis: si autem nolueris, quis te damnabit, nisi is qui se pronunciauit esse iustitiam?*

Quartò D Gregorius Magnus, Gregorii Turonensis ferè coætaneus, qui cùm Pontifex Maximus esset, Imperatoris se famulum & subditum esse fassus est; ipsique Imperatori potestatem cælitus datam in omnes homines, humaniter humiliterq; agnouit, vti paulò ante retulimus. [5]

Quinto, præclarus Antistes, Otto Episcopus Frisingẽsis, [6] *Soli Reges,* inquit, *vtpote constituti supra leges, diuino examini reseruati, seculi legibus non cohibentur. Vnde est illud tam Regis quã Prophetæ, TIBI SOLI PECCAVI.* & Mox, *Cùm enim iuxta Apostolum, omni mortali horrendum sit incidere in manus Dei viuentis: Regibus tamen, qui nullum præter ipsum supra se habent quem metuant, eo erit horribilius, quo ipsi cæteris possunt peccare liberius.*

Possum & alios non paucos ad huius rei fidem accire: sed quid pluribus opus est? *in ore duorum vel trium testium stet omne verbum* [7]. Si contrariæ opiniones assertores tot anti-

1 Ad Scapulam Præsid. Carthag.
2 Cap. 3.
3 In Lib. qui inscribitur Apologia Dauid.
4 Lib. 5. hist. cap. 7. Aimoin. lib. 3. cap. 26.
5 Cap. 3.
6 In epistola ad Freder. Oenobarbum.
7 Matth. 18.

antiquorum Patrum testimonia, imò si vel vnum aliquod proferre possint, quo disertè scriptum sit Ecclesiam, vel eius caput Summum Pōtificem, habere temporalem vllam potestatē in Reges & Principes seculares, & posse eos temporalibus pœnis quoquo modo, directè scilicet vel indirectè, coercere, aut regno, regníve parte multare: non equidem recusabo, quo minus lis tota secūdum ipsos sine prouocatione iudicetur. Nihil enim est quod malim quàm certam rationem inueniri posse, per quam aduersariæ opinionis sententia liquidò confirmetur: sed dum id frustra expecto, interea Veritas me victum vinctumque, secum in aliam partem abducit.

Hoc igitur ab aduersariis nunc quæro: Nunquid verisimile sit hos sanctos & antiquos Patres, qui de summa Regum & Imperatorū potestate impunitateque, scripserunt, adeo negligentes fuisse, vt per incuriam non admonuerint sui seculi Principes huius, Pontificię potestatis temporalis, aut eam admonitionem tabulis consignatam nō reliquerint: quò Principes non solùm occulta Dei iudicia extimescant, sed etiam Ecclesiasticam & Pontificalem iurisdictionem temporalem, per quam deiici loco possint, quoties id Ecclesia, vel eius caput Papa, è religione atque è Republica esse putauerit? Certè id siluisse, si verum erat, fallere fuit Reges & Principes, quibus literis & prædicationibus persuaserant, eos posse à solo Deo in temporalibus iudicari. An fingemus ignaros adeò & inscios fuisse authoritatis Ecclesiæ, vt tali eam potestate præditam esse non intellexerint? An denique adeo meticulosos & pusillanimos, vt quod scirent, id Principibus nunciare nō sint ausi? Si nihil horum priscis illis Patribus imputari potest, cur aliam, quæso, nunc nouam potestatem, nullâ certâ neque authoritate neq; ratione fundatam, sed postremis seculis ab hominibus quibusdam summo Pontifici misere addictis excogitatam populoque obtrusam amplectamur, & nouum iugum Principibus imponamus?

CAP. IX.

PRiorem partem secundæ rationis aduersariorum falsissimam esse iam planè ostendi, *Ecclesiam* scilicet, *ideò tollerasse Constantium, Iulianū, Valentem, & cæteros Principes Hæreticos, quia non potuit eos sine populi detrimēto coercere.* Posteriorem partem nunc æquè falsam esse demonstrabo,

 nem-

nempe Henricum IV. Imperatorem, & alios Principes in quos posteriores Pontifices ius sibi tẽporale arrogarũt, potuisse ab Ecclesia sine populi detrimento coerceri. Quod priusquam aggrediar, obsecro atque obtestor non modò lectorem beneuolum, sed ipsosmet aduersarios, vt quęstione pertractata perpendant animo, & temperatè, ac syncerè æstiment, an non facilius Ecclesiæ fuerit in primos istos Principes, supradictis modis & mediis animaduertere, quã dictum Henricum quartum per Rudolfum Sueuum, vel Philippum Pulchrum per Albertum Austriacum in ordinẽ cogere? quorum alter Papæ arrogantiam risit & repressit: [1] alter verò æmulum aduersarium sibi à Põtifice datũ, post varias vario marte dimicationes, postremo tandem prælio confecit. [2] & Papam, à quo fuit excommunicatus, Româ eiectum perpetuo exilio multauit.

1 Phil. Pulcher. authores Platin. Gaguin. & alii.
2 Marian. Scotus in Chronico an. 1080.

Quanto cum populi detrimento Papa temporalem illã in Henricum IV. potestatem exercere conatus sit, testatur Otto Frisingensis (quem Bellarminus & genere, & eruditione, & vitæ probitate nobilissimum meritò vocat [3]) qui de excommunicatione & depositione dicti Henrici facta à Gregorio VII. sic scribit. [4] *Lego & relego Romanorum Regum & Imperatorum gesta, & nusquam inuenio quemquam eorum ante hunc à Romano Pontifice excommunicatum, vel regno priuatum: nisi fortè quis pro anathemate habendum ducat, quod Philippus ad breue tempus à Romano Episcopo inter pœnitentes collocatus, & Theodosius à beato Ambrosio propter cruentã cædẽ, à liminibus Ecclesiæ sequestratus sit.* vbi animaduertendum est, Ottonẽ planè profiteri se nullum de priuatione regni exemplum præcedẽtibus seculis inuenire; licet de excommunicatione duo ista, si nõ vera, at saltem verorũ speciem habentia proponat. Deinde verò paucis interiectis [5] sic scribit: *Quanta autem mala, quot bella, bellorumq; discrimina inde subsequuta sint: quoties misera Roma obsessa, capta, vastata, quod Papa super Papam, sicut Rex super Regem positus fuerit, tædet memorare. Deniq; tot mala, tot schismata, tot tàm animarum quàm corporum pericula, huius tempestatis turbo inuoluit, vt solus ex persecutionis immanitate, ac temporis diuturnitate, ad humanæ miseriæ infelicitatem sufficeret comprobandã. Vnde à quodam Ecclesiastico scriptore densissimis Ægypti tenebris comparatur. Prædictus enim Pontifex Gregorius à Rege vrbe pellitur, Gibertusq; Rauennatensis Episcopus in locum eius subtruditur. Porrò Gregorius Salerni manens, appropinquante vocationis*

3 Lib. 1. cap. 4. de translat. Imp. & lib. 4. de Roman. Pont. ca. 13.
4 Lib. 6. Chron. cap. 35.
5 Ca. 36. siue vlt.

nis sua tempore, dixisse fertur. Dilexi iustitiam & odi iniquitatem, propterea morior in exilio. Quia ergo in Principe suo regnum ab Ecclesia præcisum grauiter percussum fuit, Ecclesia quoque tanto Pastore, qui inter omnes Sacerdotes & Romanos Pontifices præcipui zeli ac authoritatis erat, orbata dolorem non modicum habuit.

Hoccíne est Principem sine populi detrimento coercere? Qui scribunt Romanum Pontificem (quem Ecclesiæ nomine intelligunt) non tollerasse hunc Imperatorē, quia poterat eum sine populi detrimēto coercere, aut hunc authorem non legerint, aut nominis & existimationis suæ curam nullam gerant, necesse est; qui tam manifesto mēdacio se implicent. Si hoc prius ignorabant, discant nunc saltem ex hoc scriptore grauissimo, falsum id esse quod pro vero inscienter proponunt: & cogitent velim, candideque iudicent, an nō satius fuisset Gregorium Papam vitia & mores desperatos Henrici, instar Constantii, Iuliani, Valentis, & aliorum Imperatorum Ecclesiam vexantium perferre, ac Dei bonitatem lachrymis & precibus pro eius salute vel interitu exorare, quàm tot schismata & cædes, tot populorum & vrbium direptiones, tot in sedem Apostolicam contumelias, in Pontifices bella, aliasque furibundas tragœdias cum totius populi pernicie, vno facto insolente & inaudito, minimeque necessario excitare, excitatasque annos plures magno Ecclesiæ malo alere & fouere? Fieri potest vt bono id animo fecerit Gregorius (Deus de intentione iudicet.) At fieri non potest, vt rectè, prudenter, & ex officio fecerit, & quin largiter errauerit, more & consilio humano, cùm id sibi tribueret quod suum sanè non erat; deponendi scilicet & abdicādi Imperatoris munus, inque eius locum alterius substituendi potestatem; ac si ad eum regni illius humani dominiū pertinuisset. quod satis versiculus ille indicat ab Ottone relatus, & à nobis supra transcriptus. *Petra dedit Petro, Petrus diadema Rudolfo.* Constat autem non semper rectè, & ex Dei voluntate fieri, quod pietatis feruore & bono zelo, etiā à viris ceteroquin optimis, agitur. Moyses, dum Hebræi defendendi zelo occidit Ægyptium, peccauit. Oza zelo fulciendi arcam Domini nutantem, eam tetigit & interiit. Petrus zelo tuendi Dominum & Magistrum, Malcho auriculam abscidit, & reprehensus est. Hinc Doct. Ambrosius ad Theodosium.

1 Lib.5.epist. 29. [1] *Noui te pium, clementem, mitem atque tranquillam, fidem ac timorem Domini cordi habentem: sed plerumque aliqua nos fallunt. Habent aliqui zelum Dei, sed non secundum scientiam* 2 Rom.10. [2]. zelus inconsideratus non rarò ad scelus impellit.

Culpa igitur Gregorii Papæ mihi permagna in hoc negotio videtur; quod non animaduerterit ad supremi Pastoris officium pertinere, vnius facinus impunitum potius relinquere, quam eius vindicandi desiderio innocẽtem atque innoxiam multitudinem periculo inuoluere. Ac proinde ne excommunicare quidem Imperatorem illum debuit, in cuius sceleris societatem tantus hominum numerus coierat, vt separari sine schismate, & vnitatis Ecclesiæ dissolutione nequiret. Id multis antè seculis, magnũ Ecclesiæ lumen Augustinus sanctè & sapienter admonuit, [3] atque ex Apostoli Pauli scriptis luculenter comprobauit: cuius sententiam Ecclesia adeò gratam & ratam habet, vt eam in Canones retulerit [4]: digna ergo quam huc transcribam: & quæ non atramento sed auro, nec in charta peritura, sed silice vel adamante, aut si quid illis durius & diuturnius est, exaretur. *Non potest*, inquit, *esse salubris à multis correptio, nisi cum ille corripitur qui non habet sociam multitudinem. Cum verò idem morbus plurimos occupauerit; nihil aliud bonis restat quàm dolor & genitus, vt per illud signum, quod Ezechieli sancto reuelatur* [5], *illæsi euadere ab illorum vastatione mereantur. Ne cum voluerint colligere zizania, eradicent simul & triticum: nec per diligentiam segetem Domini purgent, sed per temeritatem ipsi potius inter purgamenta numerentur. Ideoque idem Apostolus cum iam multos comperisset, & immundos luxuria, & fornicationibus inquinatos, ad eosdem Corinthios in secunda epistola scribens, non itidem præcepit vt cum talibus nec cibum sumerent. Multi enim erant, nec dici de his poterat*, [6] *Si quis frater nominatur fornicator, aut idolis seruiens, aut auarus, aut aliquid tale cum eiusmodi nec cibum quidem simul sumere: sed ait.* [7] *Ne iterum cum venero ad vos, humiliet me Deus, & lugeam multos ex ijs qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia & luxuria & fornicatione quam gesserunt: Per luctum suum potius eos diuino flagello coercendos minans, quàm per illam correptionẽ vt cæteri ab eorum coniunctione se abstineant.* & paulo post, *reuera si contagio peccandi multitudinem inuaserit, diuinæ disciplinæ seuera misericordia necessaria est.* [8] *nam consilia separationis* (hoc est communicationis) *& inania sunt,*

3 Lib. 3. cap.2. contra epist. Parmeniani.
4 Can. non potest.23.q.4.
5 Ezechiel.9.
6 1.Corin.5.
7 2.Corin.12.
8 Id est, totum diuino iudicio & vltioni relinquendum est.

sunt, & perniciosa atque sacrilega: quia & impia & superba sũt, & plus perturbant infirmos bonos, quàm corrigunt animosos malos.

Hæc cùm ita sint, nemo vt arbitror, ex collatione doctrinæ S. Augustini, quæ & Ecclesiæ est, cum gestis à Gregorio in Henricum, non perspicuè cernet, Papam magnopere errasse, qui Imperatorem, cuius partes ingens Clericorum & Laicorum multitudo sequebatur, cum manifesto maximi schismatis periculo excommunicauerit: multoq; amplius, cùm eum Imperii iure (in quod ipsemet Pontifex ius nullum habebat) odiosa sententia nixus est spoliare: vt mirum non sit, si (quod Sigebertus scribit) eundem Gregorium paulò ante mortem pœnituerit omnium, quæ aduersus Imperatorem gesserat.

Libet Sigeberti locum referre, quòd non suam ipsius opinionem aduersariis suspectam, eò quòd Henrici partes sequutus sit, sed historicam narrationem alterius authoris contineat. *Hildebrandus Papa,* inquit, [1] *qui & Gregorius septimus, apud Salernum exulans moritur. De hoc ita scriptum reperi. Volumus vos scire qui Ecclesiastica cura soliciti estis, quod Dominus Apostolicus Hildebrãdus qui & Gregorius, nunc in extremis positus ad se vocauit vnum de duodecim Cardinalibus, quem multum diligebat præ cæteris, & confessus est Deo, & sancto Petro, & toti Ecclesiæ se valde peccasse in Pastorali cura, quæ ei ad regendum commissa erat, & suadente diabolo cõtra humanum genus iram & odium concitasse. —Tunc demum misit prædictum confessorem ad Imperatorem & ad totam Ecclesiam, vt optaret illi indulgentiam, quia finem vitæ suæ aspiciebat, & tam citò induebat se Angelica veste, & dimisit ac dissoluit vincula omnium bannorum suorum Imperatori, & omni populo Christiano, viuis & defunctis, Clericis & Laicis, & iussit suos abire de domo Deoderici, & amicos Imperatoris ascendere.*

[1] In Chronograp. ann. 1085.

CAP. X.

Redeo nunc ad Episcopum Frisingensem, genere, pietate, & eruditione, vti diximus, nobilissimum, atque harum rerum testem penè oculatum. Is cùm in loco à nobis producto, tũ in aliis, non obscurè indicat non probari à se decretum illud Papæ de abdicando Imperatore, sed nouum, insolens, atque iniustum videri. Nam primùm quod ad facti illius nouitatem & insolentiam, sic scribit, *lego & relego Romanorum Regum & Imperatorum gesta,*

& nusquam inuenio quemquam eorum ante hunc à Romano Pontifice excommunicatum, vel regno priuatum. Et rursus libro primo de gestis Friderici [1]; *Gregorius septimus,* inquit, *qui tunc orbis Romæ Pontificatum tenebat, eundem Imperatorem tanquam à suis destitutum, anathematis gladio feriendum decernit. Cuius rei nouitate eò vehementius indignatione motum suscepit Imperium, quò nunquam ante hæc tempora huiusmodi sententiam in Principem Romanorum promulgatam cognouerat.* Iniustitiam verò & iniquitatem facti variis modis declarat. Primùm quod inter mala & damna, quæ ex illo Papæ decreto nata sunt, ponat mutationem & deiectionem Papæ & Regis, *quod Papa super Papam sicut Rex super Regem positus fuerit.* quibus verbis ostendit vtrumque pari iure, seu potius pari iniuria factum esse, vt sicut iniustè Papa super Papam ab Imperatore, ita etiam iniustè Rex super Regem à Papa *positus sit.* Deinde quod ait, *quia ergo in Principe suo regnum, &c.* id quid aliud sonat, quàm propter violatum in Principe Imperium, violatam fuisse in Pontifice Ecclesiam, siue propter percussum regnũ in persona Principis, percussam fuisse Ecclesiam in persona Pontificis. inter quæ cùm nullum iuris aut iniuriæ discrimen faciat, nec possit vtrumque iustè fieri; consequens est, vt vtrumque iniustè factum esse existimet.

1 Cap. 1.

Præterea tam defectionem Rudolfi, quem Papa Imperatorem creauerat, quàm insurrectionem filii ipsius Henrici excommunicati, apertè & simpliciter rebellionem vocat: quod vtique nunquam dixisset, si Henricum iure priuatum imperio credidisset. Nam rebellium esse non potest, nisi aduersus superiorem, ac proinde nec in Henricum esse potuit, qui, si iustè abdicatus & *depositus est*, amplius superior non erat. De Rudolfo itaque sic scribit [2]: *Nec multo post tempore duo præfati duces Guelfo & Rudolfus, qua occasione dubium, Principi rebellantes, Saxonibus iunguntur.* Et mox; *At Romanus Pontifex Gregorius, qui iam, vt dictum est, Principes aduersus Imperatorem concitabat, omnibus vt alium crearent, latenter & manifestè scribebat.* Scire autem hic obiter oportet, quod ait *qua occasione dubium,* de priuata occasione intelligendum, cuiusmodi multæ solent inter Magnates & Regem oboriri: vt nostra ætate inter Borbonium & Franciscum Regem, Guysium & Henricum, Auriacum & Philippum: nam vterque & Guelfo & Rudolfus publicam occasionem prætendebant, nempe efferatos

2 Libr. 1. de gest. Friderici. cap. 6.

feratos Henrici mores, & quod à papa excommunicatus esset ac regno depositus; vt scribit Albert, Schafnaburgensis [1], atque ita priuatum odium, vt rebellantibus mos est, prætextu publico velauerunt. De filio autem Noster Episcopus Frisingensis sic loquitur; [2] *Anno dehinc iterum sequente, natale Domini Moguntiæ Imperatore celebrante, Henricus filius eius rebellionem contra patrém in Noricis partibus, consilio Theobaldi Marchionis, & Berengarij comitis, sub specie religionis, eò quod pater eius à Romanis Pontificibus excommunicatus esset molitur: ascitisque sibi quibusdam ex Orientali Frãcia, Alemania, Baioria, Principibus, Saxoniam terram & gentem contra Regem facile animandam ingreditur.* Lector hic duo obseruet. Alterum quod hic author scientia & pietate conspicuus, hanc insurrectionem Henrici filii in Henricum patrem, rebellionem vocet. Alterum, quod Henricum patrem, & hîc & alibi semper, Regem & Imperatorem nominet, quamuis excommunicatus & regno priuatus per sententiam Pontificis, ante annos plus minus viginti quinque fuisset; & primum Rudolfus, deinde Hermannus à Papa & rebellibus in eius locum suffectus. ex quo satis indicat existimare se summum Pontificem ius abdicandi Reges nullum habere, aut aliquid statuendi de ipsorum imperio temporali: ac proinde decretum illud Gregorii nec iustum nec legitimum fuisse: alioqui neque Rex appellari Henricus, neq; eius aduersarii rebelles, sine Romani Pontificis iniuria potuerunt.

1 De rebus German.

2 Lib. 7. Chron. cap. 8.

Est & alius eiusdem authoris locus, [3] in quo idipsum manifestius declarat, Papam scilicet per illam excommunicationem & abdicationem nihil iuris regni Henrico ademisse. Nam postquam narrauit Bertolfum Rudolfi generum (quem vt dictum est Papa Regem creauerat) perempto socero, ducatum Sueuiæ tanquam sibi à socero cõcessum vsurpasse, & ex altera parte Henricum (Papæ iudicio depositum) concessisse eundem ducatum nobili cuidam Sueuiæ, cui Friderico nomen, qui Bertolfum ad pacis conditiones, & ad *exfestucationem ducatus* adegit addit. *Bertolfus iste, quamuis in hoc negotio Imperio simul & iustitiæ cesserit, tamen strenuissimus ac fortissimus fuisse traditur.* En vt nihil circuitione vsus, affirmat Imperium & iustitiam ab Henrico stare, in quem Pontifex sententiam depositionis multò antè tulerat; nõ autem à Rudolfo, quãuis Pontificia authoritate ad Regnũ vocato, cum epigraphe iam bis superius relata, *Petra dedit Petro &c.*

3 Lib. 1. de gest. Friderici. cap. 8.

Denique cùm seriò dicat & doceat, *Reges nullum præter Deum supra se habere quem metuant.* Nonne hoc ipso satis admonet, nihil iuris temporalis Pontifici Romano esse, vt de ipsorum regnis & imperiis vllo modo disponat? Et verò licet aliud non esset, quo facinus illud Gregorii Pontificis improbetur, sanè tot lugubres & calamitosi euentus, tot funesti ac miserabiles casus, qui ex illa Papæ in Imperatorem tunc primum occupata & vsurpata iurisdictione orti, vniuersum Imperium totos viginti quinq; annos afflixerunt, & Ecclesiam continuo schismate lacerarunt, nobis argumento esse possunt, decretum illud non afflatu diuino, sed humano impetu factum esse: nec ab ordinaria sanctæ sedis Apostolicæ iurisdictione, sed vel ab extraordinaria sedem tenentis ambitione, vel iuris sui ignoratione & zelo inconsiderato processisse. Neque enim verisimile est Deum, qui iustitiæ author & Ecclesiæ protector est, quique primas spiritualis potestatis Ecclesiæ executiones, præsentibus miraculis & horrendo effectu formidabiles reddidit, non eodem modo primam illam tantæ tamque sublimis authoritatis & iuris Ecclesiæ suæ executionem, singulari aliquo miraculo vel extraordinario auxilio secundare voluisse: cũ præsertim tot precibus à Pontifice in auxiliũ esset vocatus, ipsique Apostoli solenni obsecratione rogati, his verbis. *Agite igitur Apostolorum sanctissimi Principes, & quod dixi vestra authoritate interposita confirmate, vt omnes nunc demum intelligant, si potestis in cœlo ligare & soluere, in terra quoque Imperia, Regna, Principatus, & quicquid habere mortales possunt, auferre & dare vos posse. Edificant nunc Reges huius exemplo, & omnes seculi Principes, quid in cœlo positis, quantique apud Deum sitis, ac deinceps timeant sanctæ Ecclesiæ mandata contemnere. Hoc autem iudicium citò in Henricum exercete, vt intelligant omnes, iniquitatis filium non fortuitò, sed vestra opera è regno cadere. Hoc tamen à vobis optauerim, vt pœnitentia ductus in die iudicij vestro rogatu gratiam à Domino consequatur. Actum Romæ Nonis Martij indictione tertia* [1]. His & similibus precationibus ad Deum Principes Apostolorum fusis inque Henricum execrationibus & imprecationibus solenni more coniectis, quis Deum, qui Ecclesiam per beatos suos Apostolos continua protectione custodit, non facilè passurum se exorari, & primam hanc Pontificis supplicationem in tantæ authoritatis Ecclesiæ manifestandæ exor-

1 Platin. in vita huius Pontif.

dio

dio non statim fuisse auditurum arbitretur, si talis ad Ecclesiam authoritas pertinuisset? Cùm tamen planè contrà, nihil non infaustum Pontifici, Pontificiæque partis authoribus & fautoribus acciderit, triumphante interim & Imperium tenente Henrico. Nam quod à filio tandem post annos viginti quinque passus est, *sub specie religionis*, vt ait Frisingensis, id parum aut nihil ad hanc rem pertinet: prætextus hic tantùm filio pessimo fuit, qui ante diem patrios in annos inquirebat. Vera autem causa, ambitio, & ardens dominandi libido, *quæ multos mortales falsos fieri subegit.*[1] & patres in filios, & hos in illos, sæuis & furialibus odiis sæpe armauit, vt vberius alibi ostendimus:[2] Bellissimè quidam,[3] *patris longior vita malo filio seruitus videtur.*

1 Salust.
2 Lib. 6. de regno. cap. 4.
3 Gaguin. in vita Ludou. Pii.

CAP. XI.

EX his, vt opinor, satis patet, Ecclesiam non tollerasse olim Constantium, Iulianum, Valentem, & alios malos Principes, quòd suis tunc copiis & viribus diffideret, nec quòd eos sine magno populi incommodo in ordinem cogere nequiret. Nam re vera facilius, & minore populi detrimento, veteres illos coercere potuit, quàm non solum Henricum IV. cuius causa tam diuturnum schisma ortum est, sed vel Othonem IV. vel Fridericum II. vel Philippum Pulchrum, vel Ludouicum XII. vel Ioannem Nauarrum, & alios, in quos Pontifices successu rerum tumidi, sententias excommunicationis & priuationis regnorũ protulerunt; non ob hæresin, neque ob malè obitum imperium, neque ad supplicationem subditorũ, sed proprio motu, priuato inquam odio incensi infensique. Non denique quòd status Ecclesiæ illâ ætate Episcopos magis quã hoc seculo ad martyrium paratos esse voluerit. Tunc enim Ecclesia tutissimo loco erat, atque in portu, vt dicitur, nauigabat: vtpote fundata iampridem Apostolicis institutis, & satis superque labore ac sanguine Martyrum stabilita. Quinimo is tunc Ecclesiæ status erat, vt multò minus quã hoc tempore Episcopis ad martyrium paratis opus esset: quòd tota tunc multitudo, velut recente Martyrum sanguine asperſa, nihil nisi martyrium redoleret: adeo vt non minus exemplo gregis Pastor, quàm singuli de grege exẽplo Pastoris, officii sui commoneretur.

At nunc secus, proh dolor! se res habet: Ecclesia grauissimis tempestatibus agitata est, ac tantũ non obruta Hęreti-

ticorum impetu, multis eorum ipſorum qui Catholici dici cupiunt ita affectis, vt nec magnas exantlare moleſtias, nedum exequi mortem, pro vera religione velint: quapropter vt incaleſcat ille tepor, & homines ad expeditiſſimam viam & quaſi compendiariam ſalutis excitentur, quis non videt opus eſſe Epiſcopis, qui verbo & exemplo viam mõſtrent: & ad martyrium potius, quàm ad arma & inſurrectiones, in quæ natura procliues ſumus, & ſemetipſos cõponant & alios adhortentur? Quis non paternam Clementis VIII. pietatem cum ſumma prudentia coniunctã, quà Reges & Principes Chriſtianos ad concordiam reducere, & in concordia retinere annititur, infinitis partibus Eccleſiæ vtiliorem iudicet, quàm Iulii II. loricati furores Martios, quibus Italiam, Galliam, Germaniam, Hiſpaniã, cæteraſque gentes Chriſtianas, hoſtilibus animis inter ſe committere, impiè & inhumaniter connitebatur?

Hæc cùm ita ſint, ſane vel priſcos Eccleſiæ patres grauiter deliquiſſe fateamur, quod ſontes illos, & execrandos fidei deſertores, non ſolum pertulerint, &, cùm facilè poſſent, non peremerint; ſed obſeruarint comiter, & regalibus titulis atque honorib. dignati ſint: vel eos eiuſmodi Principibus peperciſſe propter reuerentiam Maieſtatis, & ſolo Deo inferiorem in temporalibus poteſtatem, arbitremur neceſſe eſt: vel certè præter cauſas ab aduerſariis redditas, aliam adhuc ſubeſſe meliorem credamus, quam nemo ipſorum hactenus prodidit, nec vt ſuſpicor, vnquã prodet.

Nam quod quidam ſeditioſus in opere illo infami, quod aduerſus Reges ſcripſit, [1] vt vim ſuperioris obiectionis de antiquorum Patrum tolerantia eludat, *quaſi verò*, inquit, *eadem inſtituendæ Eccleſiæ ratio, atque inſtitutæ eſſe credenda ſit, ac non prius plantari & irrigari vineam, quàm incidi oporteat: ſed tum demum id* poteſtatis *datum eſt Eccleſiæ, cùm id Propheta impletum eſt: Erunt Reges nutritii tui, & vultu in terra demiſſo adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent.* [2] id certè eſt eiuſmodi quod vix reſponſione dignum putem, cùm nec authorem ipſum ſat quid dicat ſcire arbitrer. Quid enim? An non putida Eccleſiæ membra ab eius infantia & primordiis abſcindi ſolebant? An neſcit inciſionem illam ſpiritualem, quæ propria Eccleſiæ eſt, vnà cum ipſa Eccleſia cœpiſſe? Quid Ananias, quid Corinthius, annõ ab Eccleſia amputati? Hoc ſi ignorat, malus Theologus, & peior vinitor credendus eſt: ſiquidem in plantatione reſecat

1 Lib. 3. cap. 18. de inſt. Henr. 4. abdicatione.

2 Eſaiæ 49.

hic etiam quicquid in vite superfluum est & inutile, nec prominere terra putridas aut vitiatas gemmas sinit: mox eam, vbi paululum excreuerit, pampinat, ne infructuosis colibus oneretur. Quod si de incisione corporali intelligat, scire debet Ecclesiam non nosse sanguinem, non solere inquam extremo supplicio quenquam afficere, nisi fortè per miraculum, vt in persona Ananiæ & Saphiræ [1], contingat. Sed quid? an Ecclesiam temporibus Ambrosii, Hieronymi, Augustini nondum perfectè institutam fuisse retur? aut non satis plantatam & irrigatam, vt iam tūc commodè incidi potuerit? Certè B. Augustinus alicubi asserit [2] paucos suo seculo vspiam inueniri, qui de Christo malè sentirent. Cur ergo Valentem, Valentinianum, Heracliū, & alios similes tolerauit Ecclesia? Nam à Constantino Magno impletum erat id prophetiæ quod allegat. At nondum tempus incidendi vineam Domini. Egregia ratio scilicet, atque inter alias eius viri ineptias, quas alibi seorsus indicauimus, [3] collocanda. Nunc ad indirectæ potestatis propugnatores transeamus.

1 Act. 5.

2 Tract. 27. in Ioan.

3 Lib. 5. & 6. de Regno.

CAP. XII.

HOrum opinionem capite primo & capite quinto supià proposui: ea est, *Papam ratione suæ spiritualis Monarchiæ habere potestatem temporalem indirectè, eamque summam disponendi de temporalibus rebus omnium Christianorum, & posse mutare regna, & vni auferre atque alteri conferre, si id necessarium sit ad animarum salutem.* [4] Cui sententiæ tam multa repugnant, vt eam omnino improbabilem, ne dicam incredibilem, existimem. Nam inprimis quid ei magis contrarium, quàm quòd tota antiquitas Christiana semper censuit, Reges solo Deo minores esse, solum Deum iudicem habere, nullis legibus humanis subiici, nullisque pœnis temporalibus plecti vel coerceri posse, [5] ac proinde quod iuris authores dixerunt, *Princeps legibus solutus est* [6], id Græci de legibus pœnalibus præcipuè intelligunt; ἤγουν ἁμαρτήσας οὐ κολάζεται. id est, videlicet si quid delinquat nō punitur. Nihil horum cum aduersariorum opinione potest consistere. Nam si verum est, Papam de Regnis rebusq; Principum secularium posse disponere, & ab iis sceptra omnemque dignitatem auferre, consequitur necessariò Papam Regibus superiorem atque etiam iudicem in temporalibus esse, ac præterea Reges omnes temporalibus pœnis sub-

4 Aduersariorū sententia toti antiquitati ecclesiasticæ contradicit.

5 Vide cap. 8.

6 L. Princeps. D. de legib.

ſubiici poſſe: quod ſuperiori veterum ſententiæ ex diametro vt aiunt opponitur. conſecutionis neceſſitas inde patet, quòd qui alium legitimè iudicat, is ſuperior ſit eo quē iudicat neceſſe eſt. (Nam par in parem non habet imperium,[1] multo minus inferior in ſuperiorem) & quòd regni priuatio, ſicut bonorum publicatio, inter pœnas temporales eaſque grauiſſimas numeranda ſit.

1 L. Nam magiſtratus, D. de recep. qui arbi.

Quid quod ipſi Pontifices fatentur, Reges non habere ſuperiorem in temporalibus[2]. Habent & non habent, ſimul vera eſſe nequeunt. falſum ergo eſt Reges non habere ſuperiorem in temporalibus, ſi alius iis poſſit iure temporalia auferre alterique conferre.[3] ſi enim hic non ſit actus ſuperioritatis, vt ita loquar, non video equidem quid ſit eſſe ſuperiorem: aut ſi Regem causâ cognitâ condemnare, & regali dignitate multare, non ſit Regis iudicem eſſe; nullam neque iudicii neque iudicis notionem à maiorib. traditam & relictam eſſe fatendum eſt. Nam quod in verbis, *directè & indirectè*, diſcrimen ſtatuunt, id non ad facultatem iudicandi & effectum iudicii, ſed ſolùm, ad modum & rationem acquirendi tantam poteſtatem pertinet. Canoniſtæ enim dicunt Papam directè dominium temporale totius orbis à Chriſto accepiſſe. Hi verò negant eum accepiſſe tale dominium directè, quaſi dicas per ſe, ſimpliciter, & ſine alterius rei conſideratione; ſed tantùm indirectè, hoc eſt per conſequentiam, ratione illius poteſtatis ſpiritualis q̃ directè à Domino accepit. hæc igitur ex verbis iſtis differentia, ad initium & modum acquirendi temporalem poteſtatem, non autem ad eius vim & effectū referri debet. Vtrumuis enim dicas, nihil ad Pontificalis iudicii in Reges firmitatem & efficaciam omnino intereſt: niſi fortè quis dicat Papam, ſi vir malus fuerit, liberius indirectè quam directè in Regum corpora & fortunas poſſe graſſari.

2 Cap. per venerabilem qui fil. ſunt legit.

3 Repugnat cōfeſſioni Pontificum.

Quod ſi aduerſariorum ſententiæ locus ſit, Reges & Principes Chriſtiani non erunt ſolum vaſalli & clientes Papæ in temporalibus, ſed quod vilius eſt, quaſi precariò Regna & Principatus ab eo poſſidebunt. Id facilè ex ipſis aduerſariorum principiis ſic oſtendo. Summus Pontifex poteſt alicui regnum auferre, & alteri conferre, ſi id neceſſarium ſit ad animarum ſalutem: Atqui iudicare & decernere an ſit neceſſarium, pertinet ad eundem Pontificem, de cuius iudicio, æquumne ſit an iniquum, nemo poteſt iudicare:[4] ergo vbi libitum ei erit, poterit quemlibet regno pri-

4 Can. patet. can. aliorum 9. q. 3.

priuare,& illud alteri conferre. Propositio in hac ratiocinatione,est psamet sententia aduersariorum. Assumptio verò inter omnes Catholicos extra controuersiam est: nemo enim nisi Hæreticus negabit,curam animarum ad Petri successorem & Christi vicarium pertinere. Conclusio denique ex præmissis necessariò sequitur; quia si volet Pőtifex Regnum aliquod ab vno in alium transferre, poterit dicere se iudicare, ad animarum salutem id esse necessarium:& de eius quidem iudicio,vt dictum est,iudicare nemo debet. Atque ita semper in eius voluntate situm erit,vtrum velit sceptra Regibus adimere. quod quid est aliud, quam Reges omnes velut iure precarii regna ad nutum Pontificis auferenda detinere [1]? Ecce quàm lubrico in loco Reges & Principes Christiani consisterent, si verum esset, Papam habere potestatem indirectè disponendi de omnib. rebus temporalibus Christianorum, qui eam potestatem suo semper arbitrio iudicioque metietur, vt nihil irato illi facilius futurum sit, quàm indirectæ potestatis exercendæ causam prætexere, quoties eum aut priuatas iniurias vlciscendi libido,aut ambitiosè dominandi cupiditas incesserit, aut etiam vbi se læsum spretúmve, quamuis sine publica offensione, esse credet. Cuius rei illustria documenta præbuerunt Bonifacius VIII. & Iulius II. vt alios taceam, cùm magno multorum scandalo,conceptum in Reges potentissimos odium, obliqua hac indirectæ potestatis via effundere conarentur. Quod igitur de beneficiis Clericorum tradunt Pontificii iuris interpretes, ***omnia*** scilicet ***manualia esse respectu Papæ***: idem de Regnis dici posset, si ista ei in Reges potestas temporalis indirectè concedatur, quasi in manu & potestate eius sit, aliis subinde atque aliis tanquam precario possessoribus ea auferre & conferre. Sed mitto hanc ab incommodo siue absurdo rationem, quæ licet aduersus Bozium & Canonistas nullius sit momenti, quòd ipsi id quicquid est incommodi admittant, fateanturque Reges nihil nisi mandatam à Papa executionem in regnis obtinere, tamen est efficax contra Theologos, & omnes indirectæ potestatis assertores.

Sed & omnis potestas, omneque dominium & iurisdictio,aut iure diuino acquiritur,aut iure humano:& qui aliquid possidet seu tenet,si neutro horum possideat, iniustè possidet, vt præclarè in Donatistas ratiocinatur Augustinus [2]. Fieri igitur non potest, vt Papa imperium

1 L.1.D. de præcar.

2 Tract.6.ad c.1.Ioan.can.quo iure dist.8.

alí-

aliquod temporale in Reges & Principes seculares iustè exerceat, nisi constet id ei iure diuino vel humano esse tributũ. At nullus neq; in diuinis neque in humanis legib. locus reperitur, qui talẽ illi potestatẽ conferat. cùm tamen contra, Regũ Dominatio & authoritas multis sacrarum literarum testimoniis apertè cõmendata sit & probata, vt cùm dicitur, *Per me Reges regnant. Data est à Domino potestas vobis. Reges gentium dominantur eorum. Cor Regis in manu Dei. Dabo illis Regem in furore meo. Time Dominum, fili mi, & Regẽ. Deum timete, Regem honorificate*, & passim id genus similia.

Postremò, quandoquidem potestas & iurisdictio ista tẽporalis Papæ, de qua nobis sermo, neque expresso Dei verbo in Scripturis comprehensa, neque ex traditione Apostolorum quasi per manus recepta; neque vsu & consuetudine in Ecclesia per totos mille annos & amplius obseruata, aut ab vllo Pontifice occupata; neque ab antiquis Ecclesiæ Patribus laudata & probata, imò ne memorata quidem inuenitur; quæ nos, obsecro, credendi necessitas, cogat eam admittere? aut qua nobis eam authoritate persuadeant? Rationibus, inquiunt, & exemplis nostra probatur sententia. quàm vellem inquam id verum esse. Sed scire inprimis oportet, eas tantùm rationes huic ipsorum sententiæ probandæ idoneas esse, ex quibus apodixes & demonstrationes euidentes conficiuntur, quales nemo illorũ adhuc attulit, aut vt arbitror afferre potuit. Nam quod ad probabiles & verisimiles tantùm rationes attinet, ex quib. syllogismi Dialectici constant, illarum non ea vis est, vt per eas summum Regibus & Principibus imperium abiudicetur: cùm ne quidem in quotidianis minimarum rerum cõtrouersiis aliquid euinci possit, nisi manifestis & euidentibus testimoniis vel testibus res petitoris esse comprobetur. & ideo *actore non probante, qui conuenitur, etsi nihil ipse præstat, obtinebit* [1]. In exemplis autem infirmum atque inualidum omnino presidium est, quia quid factum sit tantummodo, non quid fieri debuit, ostendunt: exceptis iis quę sacrarum literarum testimonio laudi vel vituperio dantur. Quę cùm ita sint, videamus nunc quibus rationibus sententiã suam aduersarii confirment.

L. qui accusare. C. de edend. l. actor. C. de prob. cap. 1. de probat.

CAP. XIII.

NEmo omnium, vt antè dixi, Pontificiæ partis, rationes aut diligentius collegit, aut argutius proposuit, aut

aut breuius & subtilius conclusit, quàm insignis Theologus Bellarminus, quem honoris causa nomino, qui licet quantum honestè potuit, & plus etiam quàm debuit, Papæ authoritati in temporalibus tribuit: satisfacere tamen non potuit ambitioni imperiosissimi hominis Sixti V. *qui se supremam in omnes Reges & Principes vniuersæ terræ, cunctosque populos, gentes, & nationes non humana sed diuina institutione sibi traditam potestatem obtinere* affirmabat [1]. Itaque parum abfuit quin omnia Doctoris illius opera, quæ hæresin summo hodie successu oppugnant, Pontificia censura magno cum Ecclesiæ detrimento aboleret. vt illius ordinis patres, cuius tunc erat Bellarminus, seriò mihi narrarunt. Quæ res me reficit, si fortè, quod nolim, Pontifex aliquis pari ambitione præditus, librorum meorum lectione ob similē causam Catholicis interdicet. Quicquid volet sanè faciat, at nunquam efficiet, vt ego Catholicam, Apostolicam, & Romanam fidem, in qua à puero ad grauem hanc senectutem versatus sum, vnquam deseram; aut in alia fidei professione moriar, quam quæ à Pio IV. præscripta est. Rationes igitur ex Bellarmino huc referemus; sunt enim numero quinque, relictis aliis, maximè verò nugis Bozianis, quæ indignæ sunt, in quarum refutatione vir doctus se exerceat.

In Bulla contra Henric. III. Franciæ Regem.

Prima ratio est, quam his verbis proponit Bellarminus. *Potestas ciuilis subiecta est potestati spirituali, quando vtraque pars est eiusdem Reip. Christianæ: ergo potest Princeps spiritualis imperare Principibus temporalibus, & disponere de temporalibus rebus in ordine ad bonum spirituale. omnis enim superior imperare potest inferiori suo.* Et ne quis fortè rationem hanc eludat per inficiationē propositionis, eam illicò tribus argumentis, siue mediis, vt aiunt, demonstrare conatur, hoc modo.

Quod autem potestas politica, non solùm vt Christiana, sed etiam vt politica, sit subiecta Ecclesiasticæ, vt talis est: primo demōstratur ex finibus vtriusque. Nam finis temporalis subordinatur fini spirituali, vt patet. quia felicitas temporalis non est absolutè vltimus finis, & ideo referri debet in felicitatem æternam: constat autem ex Aristotele lib. 1. *Ethic. cap.* 1. *ita subordinari facultates, vt subordinantur fines.*

Secundo, Reges & Pontifices, Clerici & Laici, non faciunt duas Respub. sed vnam, id est, vnam Ecclesiam. Sumus enim omnes vnum corpus. Rom. 12 & 1. *Corinth.* 12. *at in omni corpore membra sunt connexa, & dependentia vnum ab alio: non autem rectè*

D *asseritur,*

asseritur, spiritualia pendere à temporalibus, ergo temporalia à spiritualibus pendent, illisq́ subiiciuntur.

Tertio, si temporalis administratio impedit spirituale bonum, omnium iudicio tenetur Princeps temporalis mutare illum modum administrandi, etiam cum detrimento temporalis boni, ergo signum est, subiectam esse temporalem potestatem spirituali. Hæc ille.

Quibus vt ordine satisfiat, respondeo, falsum inprimis esse, quod pro vero, certo, & solido fundamento in hac prima ratione nobis obtruditur: falsum inquam, ciuilem potestatem subiectam esse spirituali, quando vtraque pars est eiusdem Reipublicæ Christianæ: nisi id ita intelligant, subiectam esse in spiritualibus, & è diuerso hanc illi in temporalibus obedire oportere. Siquidem hæ duæ potestates ita sunt partes Reipublicæ Christianæ, vt neutri in alterũ imperium sit, vtpote quæ cùm liberæ & sui iuris essent, mutuo amore coierunt. Vtraque ergo alteram in suo ordine & munere *recognoscit* & veneratur, & suam vtraque functionem arbitratu suo exercet: tantùm inter eas conspirans quidam consensus & societas est, ad Christianam Rempub. conseruandam: vtraque enim potestate, siue (vt Genebrardi [1] verbis vtar) *vtroque magistratu Ecclesiastico & Politico Ecclesia continetur, munitur, & viget.* ad quam protegendam & sartam tectam conseruandam

In Psal. 2.

—alterius sic

Altera poscit opem res, & coniurat amicè,

Vt quamdiu societatem retinent, Respublica Christiana innumeris concordiæ & pacis commodis efflorescat: At vbi coitam dissoluunt, spiritualis quidem potestas, licet diuina virtute præstans, imbecillior tamen in oculis hominum & corporalibus auxiliis destituta plerumque contemnitur: temporalis verò quantumuis potens atque fortis, in suam ipsius perniciem per omne scelus & insaniam properat, nimirum cælesti gratia destituta, qua per spiritualis potestatis coitionem fruebatur. Nihilo tamen magis potestas Ecclesiastica suas vlcisci iniurias per se, nisi armis spiritualibus, vel potestas temporalis in Ecclesiasticam sæuire, nisi visibilibus & corporalibus telis potest. Cuius rei vtinam non tot luctuosis exemplis & superiorum seculorum monimenta, & nostra nos ætas memoriaque admonerent. Atque hoc nimirum illud est, quod, vt antè dixi, Hosius ad Constantium Arianum. *Neque fas est nobis*, inquit,

quit, *in terris imperium tenere, neque tu thymiamatum & sacrorum potestatem habes, Imperator.* & quod D. Bernardus ad Eugenium Papam.[1] *habent hac infima & terrena iudices suos, Reges & Principes terra. Quid fines alienos inuaditis? quid falcem vestram in alienam messem extenditis?* Non sunt igitur hæ potestates, Ecclesiastica & Politica, ita partes Reipubl. Christianæ, vt altera in alteram planè dominetur: sed ita sunt partes, vt quæ cùm essent separatæ & inter se diffidentes, singulari tandem concordia se coniunxerunt, vt vtraque alteri opem & operam suam præstaret, mutuisque officiis & muniis sese inuicem demererentur. Nec quòd potestas Ecclesiastica sanctior & excellentior sit Politica, idcirco hanc illi subiectam esse concedendum est: sed tantùm (vt fit non raro in societate ciuili) illam digniorem & diuitiorem huic ignobiliori & minus locupleti, ad vtriusque vtilitatem se adiunxisse; ita vt ambæ in illa societate liberæ maneant, neutraque ab altera vllo modo pendeat. Itaque perbellè in hanc sententiam Driedo[2]: *Christus*, inquit, *vtriusque potestatis officia discreuit, vt vna diuinis & spiritualibus rebus atque personis, altera profanis ac mundanis præsideret.* & mox, *En planè vides Christum discreuisse vtriusque potestatis officia. Distinctio igitur Ecclesiastica potestatis Papalis à potestate seculari ac imperiali est de iure diuino facta.* & pòst eodem capite, *Vnde Papa & Imperator sunt in Ecclesia non tanquam duo rectores summi inter se diuisi, quorum neuter alterum cognoscit, aut veneratur tanquam superiorem* (Nam hic illum in spiritualibus, hunc ille in temporalibus recognoscere ac venerari tanquam superiorem debet, & secundum antiquam glossam in can. Hadrianus. 63 dist. quemadmodum ille huic in spiritualibus, ita hic illi in temporalibus pater est) *quia regnum sic contra se diuisum desolabitur. Neq; item sunt tanquam duo iudices subordinati, sic vt alter suam iurisdictionem accipiat ab altero. Sed sunt tanquam rectores duo, qui sunt vnius Dei ministri, diuersis officiis deputati, ita vt Imperator præsit secularibus causis & personis ad pacificum conuictum huius seculi: Papa verò præsit spiritualibus ad lucrum Christianæ fidei & charitatis.*

Sed & ipsemet Bellarminus[3]. *Nota*, inquit, *quemadmodum non est idem sydus Sol & Luna, & sicut Lunam non instituit Sol, sed Deus: ita quoque non esse idem Pontificatum & Imperium, nec vnum ab alio absolutè pendere.* Sunt quidem Sol & Luna duo luminaria magna[4], quæ Pontifex Innocētius

1 Lib. 1. de consider. cap. 6.

2 Lib. 2. de liber. Ecclesiast. cap. 2.

3 Lib. 5. de Rom. Pontif. cap. 3.

4 Genes. 1.

1 Cap. solitæ de maiorit. & obedient.

per allegoriam interpretatur [1]. *duas dignitates, quæ sunt Pontificalis authoritas, & regalis potestas:* & illam Soli, hanc Lunæ comparat. Vnde hoc modo disputo. Quemadmodum Luna non minus Luna est, nec minus per se consistit, tunc cùm à Sole recedit, & mutuatum ab eo lumen errans amittit, quàm cùm eius radiis pleno orbe atque aspectu illustratur; & neutro casu aut hæc ab illo, aut ille ab hac dependet: sed ambo institutionis suæ ordinem & modum tenentes, Deo mundoque deseruiunt. Sic etiam potestas Regalis siue politica, propriis subnixa viribus per se semper consistit: & licet magnum quidem lumen ad benè beatéque viuendum à Pontificali & spirituali potestate accipiat, tamen eius neque accessu neque recessu vlla ex parte in sua οὐσίᾳ siue essentia mutatur, minuitur vel augetur: multoque minus aduenienti subiicitur. Superest vt vitia argumentorum, quibus primam istam rationem fulciri Bellarminus putat, singillatim indicemus.

CAP. XIV.

QVod igitur ad primam attinet, nego constanter talē ordinationem vel subordinationem finium harum potestatum esse, quatenus ipsæ potestates tales sunt. Nam finis Politicæ seu ciuilis potestatis, quatenus politica est, nihil aliud absolutè complectitur quàm felicitatem temporalem, commune scilicet bonum, & vitæ degendæ ordinatam tranquillitatem, vt ipsemet alibi Bellarminus fatetur. *Politica potestas*, inquit, *habet suos Principes, leges, iudicia &c. & similiter Ecclesiastica suos Episcopos, Canones, iudicia. Illa habet pro fine temporalem pacem; ista salutem æternā.* Nec vlterius progreditur hæc potestas ciuilis, nullumque aliū in finem refertur, vt talis est. Nam quod ad æternam felicitatem aspirat, id non à seipsa habet: non, inquam, quatenus politica est, eò tanquam in vltimum scopum conatus suos dirigit: sed quà spiritualis, siue ecclesiasticæ potestatis societate & consiliis adiuuatur. vt patet ex innumeris populis & ciuitatibus, apud quos ciuilis potestas seuerè viguit, licet exiguam vel planè nullam æternæ felicitatis, de qua loquimur, notionem habuerint. Hoc etiam indicat Apostolus [2], cùm iubeat orare pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, *vt tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate:* tranquillitatem vitæ nimirum politicæ gubernationi, pietatem & castitatem Christianæ disciplinæ

2 1. ad Timot. 2.

ciplinæ adſcribens. Itaque, vt vno verbo dicam, ſciendum eſt fines actionum humanarum in intentione eſſe, & non in intellectu, id eſt, non quod intellectus diſcurſu rationis excogitare poteſt, id finis actionis eſt; ſed quod voluntas agendo conſequi cupit, dum animus actionem meditatur, id actionis finis eſt. Vnde Nauarrus [1] rectè ait, finem poteſtatis laicæ eſſe *vitam bonam, beatam, & quietam temporalem mortalium, quæ & finis eſt legum ab ipſa emanantium. Poteſtatis verò eccleſiaſticæ finem eſſe vitam æternam ſupernaturalem: eandemque eſſe finem legum ab ipſa emanantium.* Proſequerer hæc pluribus, ni rem acutis hominibus, vel ex ipſa Philoſophia ſatis perſpectam iudicarem. In relect. cap. nouit. num. 90. de iudic.

Secundum verò argumentum vſque adeo friuolum eſt & fallax, vt nihil inſcitius dici, aut vitioſius colligi poſſit, quàm quod eo concluditur. Ecqua enim anus tam excors eſt, vt neſciat non valere hanc conſequutionem. *Sunt membra vnius corporis; ergo vnum ab alio pendet.* Nam neque pes a pede; neque brachium à brachio, neque humerus ab humero pendet, ſed alicui tertio & medio connexa ſunt per ſe, vel per alia membra quibus adhærent. An non eadem ratiocinandi forma, & eodem planè argumento colligitur: brachia vniuſcuiuſque hominis ſunt membra vnius corporis: *at in omni corpore membra ſunt connexa & dependentia vnum ab alio: non autem rectè aſſeritur* dextrum pendere à ſiniſtro: ergo ſiniſtrum cuiuslibet hominis brachium pendet à dextro, eique ſubiicitur? Quis eiuſcemodi argumenta futilitatis plena non rideat? Ego miſeras iſtas demonſtrationes odi, quæ rem qua de agitur argutiis, præſtigiis, & captionibus inuoluunt potius, quàm explanant. Vt enim brachia ad humeros, & humeri ad collum & caput annectuntur: nec dextrum brachium, dexterve humerus, ſiniſtro, vel contrà, ſubiicitur: ita poteſtas ſpiritualis & temporalis, ſiue Eccleſiaſtica & Politica, licet membra ſint vnius corporis politici, & partes vnius Reipublicæ atque Eccleſiæ Chriſtianæ, neutra tamen alteri ſubiicitur; neutraque alterius fines & iuriſdictionem ſine ſcelere poteſt inuadere: ſed ambæ, velut vnius corporis humeri, ad caput qui Chriſtus eſt annectuntur. quarum hæc, Politica ſcilicet, vitæ degendæ præcepta, quibus ſocietatis humanæ tranquillitas continetur, ciuibus & ſubditis præſcribit: illa verò ad immortalitatis & felicitatis æternæ contemplationem ſupernatura-

lem (quæ & cum politica tranquillitate, & sine ea interdum subsistit) animos hominum erigit informatque. ex quibus sequitur, separatas esse has potestates in eadem Republica Christiana, ita vt neutra alteri, quatenus talis est, subiiciatur. Et verò nisi hoc ipse Bellarminus fateatur, sua eum doctrina alibi tradita redarguet. Nam libro tertio de Romano Pontifice, cap. 19. vbi nugas Synodi Smalchaldicæ Lutheranorum refutat, atque ad illud eorum argumentum respondet, quo dicunt *Papam se Deum facere cum nolit ab Ecclesia aut ab vllo iudicari*, ostendit vitiosam esse consequentiam, argumento ducto à Regibus, qui & ipsi quoque nullum in terris Iudicem habent quantum ad temporalia. *Reges terræ*, inquit, *certè Iudicem in terris, quo ad res politicas attinet, nullum agnoscunt: Nū igitur tot erunt Dij quot sunt Reges*? Quid aliud est quæso Reges non habere iudicem in terris, *quo ad res politicas*, quam quod nos contendimus, separatam esse potestatem Politicam ab Ecclesiastica, & de illa summum Pontificem nullo modo disponere vel iudicare posse? Nam si posset, certè aut Reges haberent iudicem in terris etiam *quo ad res politicas*, aut Papa semper in cælestibus habitaret. Fieri ergo non potest, quin Bellarminus aut à seipso diffideat, aut immemoria lapsus sit, aut, quod non credo, veritatem variare studeat, cùm alibi assumat pro certo & concesso, Reges nullum habere iudicem in terris quo ad res politicas; alibi verò Regibus & Principibus omnibus iudicem ferat Pontificem, qui eos iudicare & deponere, ac de regnis rebusque ipsorum omnibus arbitratu suo disponere possit. Nam quod in verbis istis, *directè, & indirectè*, discrimen statuit, id ad formam & modum procedendi tantùm spectat, non autem ad vim & effectum iudicii: semper enim verum est, eum habere iudicem in terris quo ad temporalia, quem Papa quoquo modo, seu directè seu indirectè, in temporalibus iudicat. Et verò quid interest ad miseriam & calamitatem Regis à Papa iudicati & regno priuati, vtrum Papa directè id fecerit, veluti si in Siculum aut Neapolitanum Regem, tanquam directus dominus feudi in vasallum, sententiam ferat: an verò indirectè, vt in Reges alios, qui ei nullo clientelari iure subiecti sunt; si modò vtramque sententiam par pœna sequatur? Et hæc quidem de secundo argumento satis. Nunc tertium quam vim habeat dispiciamus.

Tertium igitur argumentum quàm ſubleſtum ſit, vel ex eo patet, quod nihil inde colligi ab authore potuerit, quã quòd *ſignum ſit ſubiectam eſſe temporalem poteſtatem ſpirituali.* Suſcepit rem demonſtrandam, & ſignum tantùm profert, & illud quidem non τεκμήριον, ſed εἰκὸς, quod ſæpe nos falſo indicio decipit. Ad argumentum igitur reſpondetur, negando conſequentiam. Quamuis enim verum ſit, Principem temporalem teneri mutare regiminis modum, ſi eo impediatur bonum ſpirituale: non tamẽ inde efficitur neceſſaria conſequutione, ſubiectam eſſe temporalem poteſtatem ſpirituali: ſed hoc tantùm, ſpirituale bonum tẽporali bono eſſe præſtantius; quod verum eſt, & nos fatemur, Non enim ſi vnum alio dignius eſt, protinus conſequitur minus dignum à magis digno pendere, eique ſubſterni. Poſſunt namque generibus ſiue ordinibus adeo diuerſis contineri, vt neutrum ab altero pendeat, aut ſubiectionis vinculo teneatur. Concedimus itaque Principem in caſu propoſito mutare debere formam politicæ adminiſtrationis; & vt id faciat, ab Eccleſia, vel eius capite & ſummo Paſtore in terris Papa, cogi poſſe: ſed pœnis tantùm ſpiritualibus, quarum metus viro bono quibuſcunque ſuppliciis grauior eſt (nam vel Ethnico teſte, [1] *metus diuini ſupplicii multos à ſcelere reuocauit*) non autem pœnis temporalibus, qualis eſt bonorum amiſſio, regnique priuatio, cùm Princeps in temporalibus nullum ſuperiorem agnoſcat. Itaque quantum ad has pœnas attinet, diuino iudicio & vltioni reliquendus eſt. Hinc Iſidorus, cuius ſententia inter Canones refertur, [2] *Siue augeatur pax & diſciplina Eccleſia per fideles Principes, ſiue ſoluatur, ille ab iis rationẽ exiget, qui eorum poteſtati ſuam Eccleſiam tradidit.*

1 Cic. l. 2. de legib.

2 23. q. 5. cap. Principes in ſa.

Cap. XV.

ETſi poſtremum iſtud argumentum per ea quæ diximus iam ſatis eneruatum eſt, operæpretium tamen erit adhuc longius excurrere, & totũ animi noſtri ſenſum de ea re vberius explicare. Sciendum igitur, ſic nos ſtatuere, Reges, & Principes omnes Chriſtianos, quà Eccleſiæ filii ſunt, Eccleſiaſticæ poteſtati eſſe ſubiectos, eique, quoties ſpiritualia imperat parere debere: ꝙ ni faxint, Eccleſia, pro ſuo in illos imperio & iuriſdictione, animaduertere in eos Eccleſiaſticis cẽſuris, & ancipiti ſpirit⁹ gladio poteſt (licet non ſemper debeat vt ſuperius oſtendi [3]) ſed eo

3 Cap. 8.

ſolo gladio, non etiam viſibili & temporali: quorum hic politicæ tantum & ſeculari poteſtati commiſſus eſt. vnde quoties gladii temporalis auxilio ſpiritualis poteſtas indiget, fidem atque amicitiam ſolet ſociæ ciuilis poteſtatis implorare. E contrario autem Principes & Prælatos Eccleſiaſticos Principibus politicis in temporalibus eſſe ſubiectos, & non ſecus obedire debere in omnibus, quę ad politicam diſpenſationem pertinent, quàm hi illis ſpiritualia imperantibus parere tenentur: dummodo talia ſint, quæ neque fidei Catholicæ neque bonis moribus aduerſentur. Quin imo nec ipſummet ſummum Pontificem alia ratione ab hac temporali ſubiectione excludi, quàm quòd Regum beneficio Rex ipſe factus ſit, Princeps inquā politicus, neminem in temporalibus ſuperiorem agnoſcens. idque fatetur acerrimus ille iuriſdictionis Eccleſiaſticæ aſſertor, quem plerique Bellarminum eſſe affirmāt, in ſua reſponſione *ad præcipua capita Apologiæ &c.*[1] *Generalis*, inquit, *& veriſſima eſt illa ſententia, debere omnes omnino ſuperiori poteſtati obtemperare. Sed quia poteſtas eſt duplex, ſpiritualis & temporalis, Eccleſiaſtica & Politica, quarum altera Epiſcoporum, altera Regum eſt: Epiſcopi Regibus in temporalibus rebus, & Reges Epiſcopis in ſpiritualibus ſubiecti eſſe debebunt, vt copioſè diſputant Gelaſius primus in epiſt. ad Anaſtaſium, & Nicolaus primus in epiſt. ad Michaelem. quoniam verò Roman. Epiſcopus non modò ſummus eſt Princeps Eccleſiaſticus, cui omnes Chriſtiani diuino iure ſubijciuntur, ſed eſt quoque in ſuis prouinciis Princeps temporalis; neque vllum in temporalibus ſuperiorem agnoſcit, vt neque reliqui abſoluti ac ſupremi Principes in ſuis regnis & ditionibus, inde fit, vt ipſe nullam ſupra ſe poteſtatem in terris habeat.* Non ergo quia ſummus Pontifex eſt, & pater ſpiritualis omnium Chriſtianorum, ideo à ſubiectione tēporali liberatur, ſed quia temporalem principatum nemini ſubiectum obtinet. In iis itaque quæ ad Reipublicæ ſalutem, & ciuilem ſocietatem ſpectant, nec ordinationi diuinæ refragantur, Clerici non minus ſummo Principi temporali parere, quam ceteri ciues tenentur: vt ipſemet Bellarminus egregiè oſtendit,[2] addita etiam ratione, *quia Clerici, præterquam quod Clerici ſunt, ſunt etiam ciues, & partes quædam Reipublicæ politicæ. Non ſunt exempti clerici vllo modò*, inquit, *ab obligatione legum ciuilium, quæ non repugnant ſacris Canonibus vel officio Clericali.* & quamuis dicat ſe non de obligatione coactiua loqui, tamen verius eſt eos ad obſequiū legum

1 Pag. 114.

2 In lib. de Clericis cap. 28.

legum vbi causa postulat, à temporali Iudice cogi posse, vt nec in ea re exemptionis suæ beneficio gaudeant, quod ab Imperatorum & Principum legibus eos accepisse satis cõstat. Frustra enim legum auxilium inuocat qui contra eas committit.

Hinc est, ex hac inquam Clericorũ & Laicorum in Republica societate, quòd in conuentibus publicis, Clerici de temporalibus negotiis consulturi, primo post Principem loco considunt. Potestas itaque spiritualis (potestatis verbo potestate præditos significari tritum est) politicæ potestati, & hæc illi vicissim, pro suo vtraque imperio, imperat atque paret. Atq; hoc nimirum est de quo B. Gregorius Pontifex Mauricium Imperatorem admonet [1]. *Sacerdotibus*, inquit, *non ex terrena potestate dominus noster citius indignetur, sed excellenti consideratione, propter eũ cuius serui sunt, eis ita dominetur, vt etiam debitam reuerentiam impendat.* Dominetur nimirum quatenus ciues sunt, & partes Reipublicæ, reuerentiam impendat, quà Dei sacerdotes & patres spirituales, quibus ipse Imperator vt Ecclesiæ filius subiicitur. Et has quidem inter vtramque potestatem parendi imperandique vices Salomon singulari exemplo demonstrauit, [2] qui summum Sacerdotem Abiatharẽ capitis reum pronunciare non timuit, quod coniuranti Adoniæ cõsensisset. Ait enim historia, *Abiathar quoque sacerdoti dixit Rex. Vade in Anathoth ad agrum tuum, & quidem vir mortis es: sed hodie te non interficiam, quia portasti Arcam Domini corã Dauid patre meo, & sustinuisti laborẽ in omnib. quæ laborauit pater meus. Eiecit ergo Salomon Abiathar, vt non esset sacerdos Domini.* En vt Salomon ostendit ius sibi in sacerdotes ex causa politica & temporali esse: cùm tamen satis constet in veteri lege Sacerdotes præfuisse Regibus, eisque imperare ac resistere solitos, in omnib. quæ ad cultum diuinum & ministerium Sacerdotale pertinebant.

Quod autẽ Bellarminus cõtendit [3]. Salomonẽ non vt Regẽ hoc fecisse, sed vt Prophetã & executorẽ Diuinę iustitiæ, eius ego interpretationis probationẽ aliquã requiro, cùm id neutiquã ex Scripturis appareat: eoque mera diuinatione nitatur. Nam nulla ibi neque mandati speciatim à Domino dati, neque extraordinariæ potestatis Delegatæ mentio fit: quin planè contrà, Salomon ipse apertè satis indicat, se vt Regem, pro ordinaria imperii potestate, quod iure regni erat adeptus, iudiciũ illud exercuisse, hac præfa-

1 Lib. 4. Epist. 75.

2 Reg. 3. cap. 2.

3 Li. 2. de Rom. Pontif. cap. 29.

tione vſus. *Viuit Dominus qui firmauit me, & collocauit me ſuper ſolium Dauid patris mei*, &c. Et verò non de re ſpirituali vel Eccleſiaſtica, ſed de temporali & politico negotio agebatur, cuius iudicem legitimum & ordinarium eſſe Regem, vt Regem Salomon non ignorabat: & ideo non alio iure in Adoniam, alio in Abiatharem ſententiam pronunciaſſe legitur. Deinde quod Bellarminus pro interpretationis ſuæ firmamento arripit, verba ſcilicet illa, *vt impleatur ſermo Domini.* &c. leuiſſimum quidem eſt, ne dicam abſurdum. quid hoc enim ad modum implendi pertinet? quis neſcit eiuſmodi Scripturæ dictum, tam de eo verificari, quod iure communi & ordinaria poteſtate perficitur, vt hoc loco; quam de eo quod vel extra ordinem mirabili quodam euentu, vel per hominum impietatem & tyrannidem completum eſt? Impii cùm crucifixiſſent Saluatorem, *diuiſerunt veſtimenta eius, vt impleretur quod dictum eſt per Prophetam.* [1] ſiue, *vt Scriptura impleretur.* [2] Verba igitur eiuſmodi in Scripturis apponi tantùm ſolent, ad prædictionis & prophetiæ veritatem oſtendendam, vt inde argumentum ſumere ad aliud colligendum, planè ridiculum & puerile videatur. Erat quidem eo caſu Salomon executor diuinæ iuſtitiæ, nihil moror: erat & Propheta, eſto, quid tum poſtea? At regia tamen authoritate, & iure communi, ne leuiſſima quidem ſpecialis mandati mentione facta, id eum feciſſe legitur. Nec vllus in Scripturis locus eſt, ex quo hanc ei iuriſdictionem nominatim mandatam fuiſſe legamus: veriſimile porrò non eſt, authorem hiſtoriæ diuino ſpiritu afflatum, tam differentes tantæ rei tantiq; momenti cauſas, ſine vllo indicio vel admonito præterire voluiſſe, ſi Rex alio iure & authoritate in Adoniam laicũ, alio in Abiatharem Sacerdotem ſententiam protuliſſet.

1 Mat. 27.
2 Ioan. 19.

Æque fallitur vir idẽ doctiſſimus, [3] cum ait, *non mirum eſſe ſi in teſtamẽto veteri, ſumma poſtea fuiſſet temporalis, in nouo ſpiritualis: quia in veteri teſtamento promiſſiones tantũ tẽporales fuerunt, & in nouo ſpirituales & æternæ.* Nã neq; in vetere Teſtamento ſumma poteſtas omnino temporalis fuit, neque in nouo ſpiritualis eſt: ſed in ſuo vtraque regno, hoc eſt, in ſuæ poteſtatis iuriſdictione, vt par eſt, tunc dominabatur, & adhuc imperat: Iam tunc, inquam, ſuis ambę finibus cõtentæ, alienis abſtinebant, vt nec temporalis poteſtas ſpiritualem iuriſdictionem, & Sacerdotale munus, nec ſpiritualis temporalem pro ſuo iure inuaderet. [4] Ius autẽ quod

3 Eod. lib. & ca.
4 2. Paralip. 26.

in Clericos Salomon illa tempestate Principibus compe-tere ostendit, à Regibus in noua lege, & Republica Christiana agnitum & retentum est. Inde priuilegia, quæ Principum nonnulli insignes pietate Ecclesiasticis personis cõcesserunt [1]: nam quorsum illis Priuilegia, si iure communi Regibus subiecti non fuissent? quandoquidem communi auxilio, & mero iure munitis exemptisq;, nullo priuilegio, vel extraordinario auxilio opus est [2].

[1] Extant in Cod. & Decret. atque in Hist. Eccles.

[2] L. in causæ 16. D. de minor. li. 1. de constit. Princ.

Et his quidem consentiunt, quæ ipsemet Bellarminus rectissimè contra Canonistas asserit. [3] *Exemptionem* nempe *Clericorum in rebus politicis, tam quoad personas, quàm quoad bona, iure humano introductam esse, non diuino.* idque confirmat tum authoritate Apostoli (cuius illud, *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, [4] tam Clericos quam Laicos, teste Chrysostomo includit) tum testimoniis antiquorum Patrum: tum denique quod, vt ipse ait, *nullum proferri potest Dei verbum, quo ista exemptio confirmetur.* Addo ego, grauissimũ eius rei argumentũ esse, q in florentissimo Ecclesiæ statu, & sub illis Principibus, qui summũ Pontificẽ Pastorẽ Ecclesiæ vniuersalis, & Christi vicariũ agnoscebant, Imperialibus legibus constitutum & obseruatũ fuerit, vt Clerici de criminibus ciuilibus responderent apud iudices seculares, & ab eisdem condemnarentur, si rei criminis essent inuenti [5]. Et verò, nequà erremus, sciendum est, non omnia ista libertatis personarum & rerum priuilegia, quibus nunc Clerici fruuntur, ab iisdem Principibus, neque eodem tempore, fuisse concessa. Nam primum Cõstãtinus Magnus tantùm illis singulari priuilegio indulsit, ne nominationibus & susceptionibus essent obnoxii, id est, ne nominati siue electi cogerentur magistratum gerere, aut tutelam aliquam administrare, vel annonis aut tributis colligendis & recipiendis præesse; cùm antea aliorum ciuium more ad ea omnia sine excusatione vocarentur. Anno postea octauo vacationem & excusationem munerum omnium ciuilium, eiusdem Principis beneficio acceperunt, vt patet ex illius Imperatoris cõstitutionibus. [6] in quibus hãc priuilegii sui rationẽ reddit. Ne scilicet Clerici *sacrilego liuore quorundã à diuinis obsequiis auocentur.* Et quidem notatu digna res, aduersus ingratam quorundam Clericorum temeritatem, qui immunitatis suæ originẽ Principibus secularib. accepto ferre fastidiũt, quòd idem piissimus Princeps exemptiones illas priuilegia

[3] Tom. 1. Controu. 5. lib. 1. c. 28.

[4] Rom. 13.

[5] Nouell. vt Clerici 83. § Si tamen collat. 6.

[6] Li. 1. & 2. Cod. Theod. de Episc. & Cleric. lib. 16.

gia appellet, ita enim ille. *Hæreticorum factione comperimus Ecclesiæ Catholicæ Clericos ita vexari, vt nominationibus seu susceptionibus aliquibus, quas publicus mos exposcit, contra indulta sibi priuilegia prægrauentur.* Constantius deinde & Cōstans, anno circiter trigesimo sexto à primi priuilegii concessione, Arbitione & Lolliano Cōss. aliud Episcopus priuilegium indulserunt, ne de criminibus apud seculares iudices accusarentur. [1] Cæteri verò Ecclesiastici ordinis homines, Episcopis inferiores, Clerici scilicet & Monachi, sub magistratuum ciuilium iurisdictione vsque ad Iustiniani tempora permanserunt. ob eamque causam Leo & Anthemius Impp. (ante Imperium Iustiniani annis plus minus sexaginta) beneficii loco sanxerunt, *ne Orthodoxæ fidei sacerdotes & clerici, cuiuscunque gradus, aut Monachi, in causis ciuilibus, extra prouinciam, aut locum, aut regionem quam habitant, ex vllius penitus maioris minorisve sententia iudicis, pertrahantur; sed apud suos iudices ordinarios, id est, Prouinciarum rectores, omnium contra se agentium excipiant actiones.* en vt isti, admodū pii & Catholici Principes ordinarios Clericorum & Monachorum Iudices, esse præsides prouinciarum affirmant. quos nemo tamen eius seculi Patrum Pontificúmve errare, aut nō verè, piè, & orthodoxè loqui professus est. Inde patet eos nimis peruersè de Iustiniano iudicare, qui asserunt eum aliquam in Ecclesiasticos iurisdictionem vsurpasse; cùm gratias ei maximas habere debeant, quòd Imperatorum primus fuerit, qui Clericos ante eum diem politicis magistratibus omnino subiectos, seculari iudicio in ciuilibus causis exemit [2]. Quæ cùm ita sint, satis patet Reges & Principes seculares summa potestate temporali præditos, iisque Clericos in rebus politicis esse subiectos. Alioqui profectò nec Reges potuissent hæc priuilegia concedere: nec viri sancti & sapientes, ita malè sibi & toti Ecclesiæ consuluissent, vt liberos se suo iure solutosq; à vinculo temporalis potestatis, talibus beneficiis ac priuilegiis obligari paterentur. quippe esse se in ditione eorum fatebantur, à quibus poterant eiusmodi libertate donari. solui enim vel eximi non potest, quod non fuit colligatum vel conclusum. Præterea tantæ pietatis Principes toto orbe tunc erant, vt si iure diuino Clericos ab omni iurisdictione seculari exemptos esse, vel per se resciuissent, vel ab Episcopis & Principibus sacerdotum audiuissent, id statim in edicta & leges relaturi fuerint, nec sibi ius

1 L. mansuetudinis 12. eod. tit.

2 Dist. Nouell. 83.

bi ius vllum in ipsorũ corpora bonaue vindicaturi. Si enim quæ sua propria credebant, solo pietatis zelo tam profusè largiebantur, quanto magis ab alienis & nullo iure debitis abstinuissent?

Exemptiones ergo & priuilegia, quæ Principes Christiani Ecclesiasticis personis, honestatis & reuerentiæ causa, concesserunt, sat ostendunt, imò conuincunt, eosdem Principes temporali potestate cunctis Sacerdotibus esse maiores: nec summum Pontificẽ & Principem Sacerdotũ, atque adeò Christi Vicarium, alia ratione eximi, & diuerso iure censeri, quàm quòd ipse Princeps quoq; temporalis sit, & duplicem personam sustineat, successoris nimirũ Petri in regimine Ecclesiæ, & Principis secularis in tẽporali imperio, quod aliorum Principum largitate accepit.

CAP. XVI.

EAdem opera refelli manifestè potest differentia, quã constituit inter Principes Ethnicos, & Principes Christianos, quantum ad dominationem temporalem in Ecclesiasticos attinet: qui locus præteriri hic sine vitio nequit. Ait enim [1] Pontificem fuisse subiectum *ciuiliter & de facto* Ethnicis Principibus, *quia lex Christiana neminem priuat suo iure & dominio: sicut ergo ante Christianam legem homines subiecti erant Imperatoribus & Regibus, ita etiam postea. At verò cùm Principes Christiani facti sunt, & sponte leges Euãgelii susceperunt, continuò se, tanquam oues Pastori, & membra capiti, subiecerunt præsidi Ecclesiasticæ Hierarchiæ; & proinde ab illo iudicari, non illum iudicare deinceps debent.* Lib. 2. de Rom. Pontif. cap. 29.

Maximum in differendo vitium est, ea quæ de vno aliquo certa de causa dicũtur, vel ab vno aliquo certa de causa remouentur, alii planè diuerso ac dissimili, & cui non eadem causa cohæret, attribuere, vel eripere: aut quæ distinctione aliqua secerni ac separari debent, ea indistinctè confuséque concludere. Quod vitium quis non in superiore hac Bellarmini ratiocinatione perspicuè deprehendat? in qua id generaliter & indefinitè de vtraque potestatis & iudicii specie concluditur, quod de altera tantùm verè rectéque dici debuit. Nam quod Principes ad Christum conuersi sese, *tanquam oues Pastori & membra capiti, subiecerunt præsidi Ecclesiasticæ Hierarchiæ,* id nõ nisi de subiectione spirituali intelligi, citra calumniam, potest. Quandoquidẽ non alia ratione efficiebantur filii eius & oues, quàm quòd

ab

ab eo spiritu regenerati in Christo Iesu erant, atque in fide Ecclesiæ gubernati. Proinde in omnibus quæ spiritualis iurisdictionis sunt, verum est eos ab illo, non illum ab iis debere iudicari. At hæc quid ad ciuile iudicium & temporalem iurisdictionem submissio? Nunquid tam diuersas & separatas species permiscere & confundere oportuit? & quod de altera tantùm verum fuit asserere, de vtraque generaliter & indefinitè pronunciare? Si dixisset, *ac proinde ab illo iudicari in spiritualibus, non illum iudicare deinceps debet*, rectè sane argumentum conclusisset. At illud simpliciter & absolutè, *ab illo eos iudicari posse*, vitiosa collectio est. quippe duplex est iudicii species, quarum alterâ tantũ possunt Principes à Pontifice iudicari, alterâ verò ab iis iudicaretur ipse, nisi temporale Imperium nulli alii subiectũ fuisset adeptus. Nunquid veniente ad Ecclesiã Constantino Magno, Imperium Romanũ, quod ante baptismum eius erat, in ditionem ac potestatem Siluestri Pontificis ilico trãsiit? & Imperator tam auidus gloriæ temporalem Papæ illius supra se potestatem agnouit? Nunquid aut Francicum Clodouæus, aut Scoticum Donaldus primus, aut alii sua regna, simul atque fidem amplexi sunt, in manum & potestatem temporalem Pontificis transtulerunt? Scitum est illud Pauli I.C. [1] *ante omnia animaduertendum est, ne conuentio in alia re facta, aut cum alia persona, in alia re aliáve persona noceat.* Replicet igitur Bellarminus quantum volet annales omnium nationum; Scripturas, & Historias perlegat, nullum in iis locum inueniet, ex quo colligi possit, primos illos Principes Christianos, cùm Ecclesiæ nomen darent, sceptra submisisse Pontifici, & summo se magistratu temporali specialiter & nominatim abdicasse. At verò constare oportet, Principes scientes prudentes concessisse in ditionem ac potestatem temporalem Pontificis; vel fatendũ, ipsos eo iure & conditione, quantum ad regalem dignitatem attinet, post baptismum permansisse, quo fuerant antequam sacris Christianis initiarentur. *Nam*, vel ipsomet teste, [2] *lex Christiana neminem priuat suo iure & dominio.* At verò antequam Christo nomen darent, ciuiliter de iure & de facto, vt ille ait, dominabantur Pontifici, & eum iudicare in temporalibus iure poterant: ergo similiter & post baptismum iure potuerunt. Quod si ita est, fieri nullo modo potest, vt ipsi ab illo in temporalibus iudicentur: cùm sit impossibile aliquem esse superiorem & inferiorem in eodem

[1] L. Si vnus 27. § ante omnia. D. de past.

[2] Lib. 2. de Rom. Pont. ca. 29.

dem poteſtatis genere, reſpectu vnius & eiuſdem. Verum quidem eſt, Principes illos Chriſtianos, ob reuerentiā qua non ſummum ſolùm Pontificem, ſed ceteros etiam Epiſcopos, atque adeò Sacerdotes omnes proſequebantur, id iudicii perrarò ſibi aſſumpſiſſe, Sed hoc voluntatis tantūmodo, non etiam poteſtatis defectum arguit. Quapropter vt Conſul, vel Præſes, cùm ſe in adoptionem dat, nihil eorū quæ iure magiſtratus ei competunt, in patris adoptiui familiam & poteſtatem transfert, vel transferre poteſt; ſed integrè omnia, ſibi reſeruat: ita Principes cùm ſe initiò in adoptionem ſpiritualem Hierarchæ Eccleſiaſtico tradiderunt, nihil eorum quæ ad ius regni, & ſtatum publicum ciuilem pertinebant, amittere illo facto potuerunt: quòd harum poteſtatum ſeparata natura ſit, vt quamuis iugatæ in eadem Republica Chriſtiana concinnè apteque cohæreant; tamen neutra, quà talis eſt, alteri ſubiiciatur aut imperet, neutraque alteram neceſſariò comitet: ſed alterutra tum acquiri ſine altera, tum amitti vel retineri poſſit.

Iam vero quoniam eruditiſſimus Bellarminus ſimilitudinibus plurimùm delectatur: & præterea vulgarem iſtam *de indirecta poteſtate temporali ſummi Pontificis* opinionē, nullo vel ſacrarū literarum, vel antiquorum Patrum teſtimonio probat: ſed tantum argumentis quibuſdam à ſimili petitis, (ſubleſto admodum & debili ad demonſtrandum fundamento) operæpretium me facturum arbitror, ſi noſtram quoque de ea re ſententiam, ſimilitudine multò accommodatiſſima confirmauero.

Filiusfamilias, licet militet, vel magiſtratū gerat, & publica poteſtate fungatur, patri, in cuius ſacris conſtitutus eſt, iure diuino atque humano ſubiicitur, eique quatenus filius eſt parere debet: [1] & rurſum pater, cui hæc in filium poteſtas eſt, ipſi filio, vt magiſtratui, ſubiicitur: alio tamē atque alio poteſtatis genere. Alter enim, quà parens, Imperium ſibi in filium vendicat, quo delinquentem & committentem in leges familiares, aut in ſe aliquid molientē, aut alioqui filio probo indigna facientē, multet, puniat, & coerceat, nō iure quidem magiſtratus, ſed authoritate patriæ poteſtatis: nec pœnis quibuslibet, ſed certis tantùm à iure conceſſis. Itaque malè meritum exhæredare, domo eiicere, familiæ & agnationis iure priuare, aliiſq; domeſticis remediis coercere poteſt [2]. At neque magiſtratū ei abrogare, neq; caſtrenſia bona auferre, neq; publico iudicio con-

1 Eph. 6. Coloſ. 3. L. Si maritus 7. C. de patr. pot §. filiusfamilias Inſtit. quibus mod. ius poteſt. ſoluit.

2 L. 3. C. de patr. poteſt.

condemnare, aut multam vel pœnam aliam lege ob ſcelus debitum irrogare, directè vel indirectè poteſt: quòd hæc patriæ poteſtatis modum & iuriſdictionem excedant. Alter verò, quamuis filius, & nexu patris detentus, tamẽ quatenus eſt magiſtratus publico cum Imperio, in patrem dominatur, eique in publicis negotiis poteſt, atque etiam in priuatis non domeſticis, perinde ac cæteris ciuibus imperare. *Si quis filiusfamilias eſt*, inquit Vlpianus,[1] *& magiſtratum gerat, patrem ſuum, in cuius eſt poteſtate, cogere poterit, ſuſpectam dicentem hæreditatem, adire & reſtituere.* hinc *ſi Conſul vel Præſes filiusfamilias ſit, poterit apud ſemetipſum vel emancipari, vel in adoptionem dari*[2]. Qua de cauſa pater filio magiſtratum habenti, haud ſecus ac ſi eſſet extraneus, non ſolùm obedire, ſed etiam aſſurgere tenetur, & eum omni honore atque cultu qui magiſtratui debetur venerari[3].

1 L. ille à quo 13. in fin. D. ad Sc. Treb.

2 L. 3. D. de adop.

3 Liu. lib. 24. Valer. Max. li. 2. c. 2. Plut. in apothec. Rõ. Gell. l. 2. c. 2.

Eodem planè modo ſummus Pontifex, qui ſpiritualis omnium Chriſtianorum pater eſt, Regibus & Principibus, perinde ac cæteris fidelibus, paterna poteſtate Eccleſiaſtica, vt Chriſti in ea re vicarius præſidet: ob eamq́ue cauſam Reges, ſi quid in Deum vel Eccleſiam cõmiſerint, ſpiritualibus pœnis acerbiùs caſtigare, & domo atque familiâ Dei eiicere, regniq́ue cæleſtis exhæredes facere poteſt (at quàm timenda & tremenda Chriſtianis animis ſupplicia?) quòd hæc omnia patriæ poteſtatis ſpiritualis propria ſint. At neque principatum & dominationem temporalẽ auferre, neque pœnis ciuilibus eos afficere poteſt, quòd nullam in eos politicam & temporalem iuriſdictionẽ nactus ſit, per quam talis animaduerſio expediri debeat: & patria illa poteſtas ſpiritualis, qua Pontifex præditus eſt, à politica & temporali finibus, officiis, etiam perſonis plurimum ſeparetur. Vt enim ſpiritualem Deus Pontifici, & cæteris Sacerdotibus, ſic politicã Regi, & qui ſub eo ſunt magiſtratibus, æterna diſpenſatione commiſit. *Non eſt poteſtas niſi à Deo*[4].

4 Rom. 13.

Huc pertinet antiqua illa gloſſa, quam Cardinalis de Cuſa[5] ſcribit fuiſſe appoſitam ad Cano. Hadrianus Papa. diſt. 63. in quo Canone traditur Papam cum vniuerſa Synodo conceſſiſſe Patriciatus dignitatem Carolo Magno. dicebat enim gloſſa, Patricium fuiſſe patrem Papę in temporalibus, ſicut Papa eius pater in ſpiritualibus. Atq; idem Cardinalis eodem libro,[6] de Germanorum Imperatorum Electoribus loquens, *Vnde Electores*, inquit, *qui communi*

5 L. 3. de concor. cathol. c. 3.

6 Cap. 4.

muni consensu omnium Alemanorum, & aliorum qui Imperio subiecti erant, tempore seculi Henrici constituti sunt, radicalem vim habent ab ipso communi omnium consensu, qui sibi naturali iure Imperatorem constituere poterant: non ab ipso Romano Pontifice, in cuius potestate non est, dare cuicunque prouinciæ per Mũdum Regẽ vel Imperatorem, ipsa non consentiente. Addit & alia ibidem Cardinalis ille, magnus quidem & Theologus & Philosophus, quibus distinctionem nostram confirmat, & Imperatores ac Reges tum præesse Pontifici, tum subesse declarat. Atque hæc de prima ratione Bellarmini, & argumentis ad eam demonstrandam adductis.

CAP. XVII.

SEquitur secunda, quæ duplici argumẽto concluditur: *Secunda ratio,* inquit, *Respublica Ecclesiastica debet esse perfecta, & sibi sufficiẽs in ordine ad finem suum. Tales enim sunt omnes Respublicæ bene institutæ. ergo debet habere omnem potestatem necessariam ad suum finem consequendum. sed necessaria est ad finem spiritualem potestas vtendi & disponendi de temporalibus rebus: quia alioqui possent mali Principes impunè fouere hæreticos, & euertere religionem. igitur & hanc potestatẽ habet. Item potest qualibet Respublica, quia perfecta & sibi sufficiens esse debet, imperare alteri Reipublicæ non sibi subiectæ, & eam cogere ad mutandam administrationem, imò etiam deponere eius Principem, & alium instituere, quando non potest aliter se defendere ab eius iniuriis: ergo multo magis poterit spiritualis Respublica imperare temporali Reipublicæ sibi subiectæ, & cogere ad mutandam administrationem, & deponere Principes, atq; alios instituere, quando aliter non potest bonum suum spirituale tueri.*

Respondeo, tam variè hic peccatum esse, vt verisimile sit authorẽ vel hoc totum quicquid est ex alio perfunctoriè & oscitanter transcripsisse, vel, si totum eius est, non satis eorum quæ prius dixerat meminisse. Nam paulò antè, cùm niteretur alio argumento probare, politicam potestatem esse subiectam Ecclesiasticæ, asseruit has duas potestates esse partes tantùm vnius Reipublicæ, & tantùm vnam Rempublicam constituere. *Prima ratio,* inquit, *est eiusmodi; potestas ciuilis subiecta est potestati spirituali, quando vtraque pars est eiusdem Reipublicæ Christianæ.* Et iterum, *Secundo Reges & Pontifices, Clerici & Laici, non faciunt duas Respublicas, sed vnam.* At hoc loco transmutat has duas Potestates, in duas Respublicas, quas proinde ita separari ac

disiungi oportet, vt Reges & Laici constituant politicam & temporalem Rempublicam, Pontifices & Clerici spiritualem siue Ecclesiasticam. quo nihil absurdius, aut minus apposite, quantum ad pręsens institutum, dici potest. Nam aut loquitur hîc de potestate Ecclesiastica separata prorsus à potestate ciuili, vt olim fuit tempore Apostolorum, & nunc est iis in locis, vbi Christiani inter Ethnicos aut infideles degunt: quo casu satis constat potestatem illam, siue Rempublicam Ecclesiasticam, vt ille vocat, aut eius Principem & Hierarchã, nihil quicquam iuris, ne quidem spiritualis, habere in Principem politicum: quòd neutiquã
[1] 1. ad Cor. 5. filius sit Ecclesiæ [1]. Aut loquitur de potestate Ecclesiastica coniuncta cum ciuili, vt in Republica Christiana: & tunc perperam facit duas Respublicas, vnam Ecclesiasticam, & alteram Politicam: cùm sint duæ tantùm potestates vnius Reipublicæ Christianæ, vniusque Ecclesiæ & mystici corporis Christi partes & membra, vt ipsemet antea tradidit.

Deinde falsum est quod assumit, potestatem scilicet vtendi & disponẽdi de temporalibus rebus necessariam esse ad finem spiritualem, &c. Nam ipse Princeps Apostolorũ apertè docet, nullum sibi ius eiusmodi fuisse in res temporales Christianorum, præter illas quas ipsi sponte contulerant obtulerantque Ecclesiæ, cùm ait [2], *Anania cur tentauit sathanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio agri? Nónne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate?* Si Apostolis facultas fuisset disponendi de rebus temporalibus Christianorum, non vtique dixisset Petrus, Nónne? &c. cùm ei statim reponere posset Ananias: imò verò tibi potestas est de rebus meis disponendi, & propterea veritus ne eas mihi fortè ex causa auferres, pretii partem occului. sed quia Ecclesia hanc potestatem non habebat; ipse sine causa erat *Spiritui sancto* mentitus. Quid, quòd ex isto Bellarmini fundamento sequeretur, Ecclesiam *primæuam siue primitiuam* non habuisse omnem potestatem necessariam ad suum finem consequendum? Nam hac potestate disponendi de rebus temporalib. Christianorum, inuitis dominis, trecenis, & amplius, post Christi passionem annis, sub Ethnicis Principibus agẽs, omninò caruit: quo tempore tamen infinitam hominum multitudinem, ac penè maximam Orbis partem, Christo nomen dedisse, & multò quàm vnquam seueriorẽ in Ecclesia disciplinam viguisse, satis constat: vt nefas sit dicere Eccle-

[2] Act. 5.

siam

fiam tūc omnibus mediis necessariis iuris & facti ad finem suum adipiscendum instructam non fuisse. *Opera enim Dei perfecta sunt*. Et verò non mediocrem Christo iniuriam faciat, qui destitutam mediis necessariis Ecclesiam ab eo relictam, atque Apostolis traditam arbitretur. Quidquid Ecclesiæ necessarium fuit ad suum finem consequendum, id à Christo abundè collatum est Apostolis; cum dixit, *Ego dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere omnes aduersarii vestri*[1]. Quicunque igitur Dominum commendasse Ecclesiam suam Petro intelligit, & ei ter mandasse, vt agnos & oues suas pascat, [2] nec ei ad illos pascendos, & finem mandati explendum necessaria omnia & iuris & facti tribuisse existimat, is mihi Atheo similis videtur, & de diuina prouidentia, potentia, ac bonitate dubitare. Fingamus eum non dedisse omnem potestatem ad executionem tanti mandati necessariam; nunquid alia nō dandi causa excogitari potest, quàm quòd aut ignorabat Dominus quid facto opus esset, aut eius dandi facultatem non habebat, aut, quod extremæ malitię est, seruos & amicos suos decipere volebat, id illis munus imperando, quod eos per impotentiam exequi non posse certò sciret? Ex his perspicuum est, temporale Imperium, & potestatem deponendi Principes, nullo modo necessariam esse Ecclesiæ ad finem suum consequēdum: licet humana consideratione videri aliquando vtile possit: Deus enim, qui *quæ stulta sunt mundi elegit, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit, vt confundat fortia*[4], sciens Ecclesiam nō nisi spiritualibus armis indigere, eam illis ita ab initio instruxit, vt omnem humanam potentiam superaret, dicique verè potuerit, *à Domino factum est illud, & est mirabile in oculis nostris*[5]. Præclarè vt cætera, D. Bernardus ad Eugenium Papam[6]. *Petrus hic est, qui nescitur processisse aliquando vel gemmis ornatus vel sericis, non tectus auro, non vectus equo albo, nec stipatus milite, nec circumstrepentibus septus ministris. Absque his tamen credidit satis posse impleri salutare mandatū.* Si amas me pasce Oues meas: *in his successisti non Petro sed Constantino.* Quāuis itaque potestas temporalis, de qua nobis sermo, hominibus videri potuerit Ecclesiæ necessaria, Deo tamen neque necessaria neque vtilis visa est, ob eam fortè rationem, quam rerum euentus atque experientia posteritatem docuit: ne humano scilicet Imperio freti Apostoli,

1 Luc.21.
2 Ioh.21.
3 Apostolos Christi seruos & amicos esse.
4 1.Cor.1.
5 Psal.117.
6 Lib.4.c.3.

& eorum ſucceſſores, ſpiritualia ſegnius curarent, & quam in virtute verbi diuini, Deique auxilio ſingulari, ſpem ponere debebant, eam in armis & authoritate ac poteſtate temporali potiſſimum collocarent. Et verò ſi quis ſtatum Eccleſiæ à Chriſto paſſo in hunc diem, oculis atque animo in hiſtoriis colluſtret, cernet omninò illam citò creuiſſe, ac diu floruiſſe, ſub Pontificibus ſua ditione, id eſt, ſpirituali iuriſdictione contentis, qui Chriſti humilitatis diſcipuli, vnicum Eccleſiæ tuendæ præſidium in virtute prædicationis Euangelii, & ſedula diſciplinæ Eccleſiaſticæ obſeruatione, ſine vlla poteſtatis temporalis mentione, eſſe poſitum iudicabant. Et rurſus ex quo Pontifices quidam ad ſummũ, quod habent, ſpirituale Imperium, ſummũ quoq, temporale adiungere atque annectere conati ſunt, Eccleſiam & numero credentium & moribus pręſidentiũ indies defeciſſe; & remiſſa, ſeu verius omiſſa, illa antiquæ diſciplinæ ſeueritate, multos Eccleſiæ miniſtros ſua munera ſegnius & negligentius obiiſſe.

Omitto, quòd, ſi ratio iſtorum bona eſſet, ſequeretur e-contrario, Rempublicam temporalem, vt illi loquuntur, habere poteſtatem diſponẽdi de rebus ſpiritualibus, & deponendi ſupremum Reipublicæ Eccleſiaſticæ Principem: quia *debet eſſe perfecta & ſibi ſufficiens in ordine ad finem ſuum, & habere omnem poteſtatem neceſſariam ad ſuum finem conſequendum.* Sed neceſſaria eſt ad finem temporalem poteſtas diſponendi de rebus ſpiritualibus, & deponẽdi Principem Eccleſiaſticum. quia alioqui poſſunt mali Principes Eccleſiaſtici turbare ſtatum & quietem Reipublicæ temporalis, & impedire finem ciuilis gubernationis, vt de facto nõnulli ſummi Pontifices aliquando perturbarunt: igitur hanc poteſtatem habet Reſpub. temporalis. Conſequens planè falſum eſt & abſurdum. (Nam Princeps temporalis, quatenus talis eſt, nullam habet poteſtatem ſpiritualem) proinde & illud quoque falſum eſt, cui hoc eſt conſequens.

Sed, vt dici ſolet, *dare abſurdum, non eſt ſoluere argumentũ*, Reſpondeo igitur aliter ad priorem partem huius ſecũdæ rationis. Non eſſe ſcilicet hìc duas Reſpublicas, vt ille retur, ſed vnam tantùm; in qua ſunt duæ poteſtates, ſiue duo Magiſtratus, Eccleſiaſticus, & Politicus, quorum vterque habet ea quibus neceſſariò indiget ad ſuum finem obtinẽdum; alter nempe ſpiritualem, alter temporalem iuriſdictionem: & neque hanc iuriſdictionem illi poteſtati, neq; illam

illam huic prorſus eſſe neceſſariam. Alioqui fatendũ eſt, vtramque poteſtatem mediis neceſſariis fuiſſe deſtitutam, tunc cùm ſeparatæ, vt olim, fuerunt: quod planè falſum eſſe iam oſtẽdi, tam ex fine temporalis ſiue politicæ gubernationis, quatenus talis eſt, [1] quàm ex ſtatu Eccleſiæ ſub Ethnicis infidelib. Principibus conſtitutæ [2]. Ad hunc modum in vna eademque *ciuili politia*, in vna inquam Ciuitate aut Regno, plures Magiſtratus diſtinctis officiis, poteſtate, atque Imperio, præditi inueniuntur, qui Rempub. in partibus ſibi mandatam gubernant; quorum quilibet poteſtatem neceſſariam ad muneris ſui finem conſequendum, à Rege vel Repub. accipit; ita vt nemo eorum poſſit vel audeat alterius iuriſdictionem atque Imperium inuadere, ſibique arrogare. Non ſi Conſulibus aliquid Tribunitiæ poteſtatis deeſt, vel contrà Tribunis abeſt Imperium Cõſulare, idcircò dici poteſt, vtrique alterius poteſtatem neceſſariam eſſe ad ſuum finem conſequendum: Nam vterq; magiſtratus, ſecundum ſuæ inſtitutionis rationem, perfectus, atque omni poteſtate neceſſaria ad muneris ſui executionem munitus eſt.

1 Su. cap. 14.
2 Sum. hoc cap.

Vel vt notiora exempla proferamus. Quemadmodum in eodem regno, & ſub vno Rege, duo ampliſſimi magiſtratus ſunt, quorum alterum Cancellarius, alterum Coneſtablus Rege mandante gerit. (Illi νομοφυλακία & iuris ac iudiciorum cura præcipua incumbit: huic armorum adminiſtratio ac totius diſciplinæ militaris præfectura cõmittitur) & vterque pro ratione & qualitate ſui officii perfectus eſt, atque omnem poteſtatem neceſſariam ad muneris ſui executionem, finiſque eius conſequutionem à Rege obtinet. Nec, ſi alter fortè alterius exercitium vel incuria vel iniuria impediat, poteſt impeditus propria authoritate alteri magiſtratum abrogare, aut eius iuriſdictionem vſurpare, aut eum denique ad peccati ſui emendationem, niſi modis legitimis à Rege ſibi cum officio conceſſis adigere: ſed vtrumque de alterius commiſſo ad Regem, à quo ipſi diſtinctam officiis poteſtatem acceperũt, referre oportet; vt ipſe læſum vlciſcatur, & quid de cauſa ſtatuendum ſit, Imperio iudicioque ſuo arbitretur. Quãdiu autem hi magiſtratus in regno concordes ſunt, alter alterius ius tuetur, & quod ei deeſt, de ſuo ſupplere conſueuit. Vt ſi paganus, vt iudicium eludat, in caſtra ad exercitum proficiſcatur, auxilio Præfecti militiæ implorato, ad eum vnde fugerat lo-

eum remitti ſoleat. & contra, ſi militiæ deſertor ab exercitu in vrbem ſe proripit, magiſtratus vrbanus à militari rogatus, eum mox in caſtra puniendum releget. Aſt vbi diſſentiunt, ea ſtatim Reipublicæ vulnera imponunt, quibus poteſt ſolus Princeps occurrere ac mederi; quod ipſis inter ſe ius fáſque non ſit alieno imperio vti: & huic ſolùm arma tractare, illi iudicia tantùm exercere liceat. Simili planè modo ſummi illi magiſtratus Reipub. Chriſtianæ, Rex & Pontifex, poteſtatem aliam atque aliam, vtramque in ſuo genere perfectam, à communi omnium Rege & Domino, Deo Opt. Max. accipiunt, & diſtinctis imperiis atque officiis populo præficiuntur. Atque hi quidem, donec conſentiunt, ad vtriuſque poteſtatis tutelam, ſibi inuicem de ſuo commodant: vt & poteſtas Eccleſiaſtica ſeditioſos & rebelles in Principem ſecularem ſubditos, cæleſti & ſpirituali mucrone feriat: & viciſſim poteſt temporalis & Politica Hæreticos, Schiſmaticos, & alios à fide deficientes, aut alioqui piæ matri Eccleſiæ non parentes, armata manu perſequatur,[1] & temporalibus ſuppliciis, pœniſque ciuilibus acriter coerceat. Aſt vbi ſcinduntur in contraria ſtudia, ſibique inuicē aduerſantur, tota Reſpublica Chriſtiana vel protinus concidit, vel ſaltèm grauiſſimè ſauciatur: quòd nemo ſit, niſi ſolus Deus, qui cauſæ illius cognitor, iniuriæque vltor legitimus eſſe poſſit.

1 Can. Principes. 23. q. 5.

CAP. XVIII.

CVpienti mihi ad alia tranſire, morulam iniecit dubitatio quædam de ſenſu poſterioris argumenti ſecundæ rationis, his verbis ab authore concepti[2]. *Item poteſt qualibet Reſpublica, quia perfecta & ſibi ſufficiens eſſe debet, imperare alteri Reipublicæ non ſibi ſubiectæ, & eam cogere ad mutandam adminiſtrationem, imò etiam deponere eius Principem, & alium inſtituere, quando non poteſt aliter ſe defendere ab eius iniurijs.* Nam, vt ingenuè fatear, cum hæc primùm apud eum legiſſem, ſubſtiti aliquandiu, vt quis verborum iſtorum ſenſus, quantique ponderis & momenti eſſet argumentum, penitus intelligerem. videbatur enim non planè & explicatè illud proponere, quòd modos nullos cogendæ vicinæ Reipub. & eius Principis deponendi, nobis patefaceret. Et cùm diu omnia mente verſaſſem, aut hoc ænigma eſſe ſtatui, aut hunc verba eius ſenſum interpretationemque admittere; Quælibet Reſpub. contra aliam Rempu-

2 Cap. proximo Sum.

Rempublicam, armis animisque sibi infestam, cùm aliter se ab eius iniuria tueri nequeat, bellum iustum indicere atque inferre potest, eamque præliis & armis victricib. ad pacis conditiones cogere: vel si non satis sibi adhuc prospectum ea cautione retur (quia fortè cum populo natura fœdifrago & rebelli negotium est) totam gentem in suam ditionem ac potestatem redigere, eique leges & iura dare, Principem abdicare, imperium auferre, totam deniq; Reipublicæ administrationem suo arbitrio in aliam formam commutare. Quòd si hic verus sit, vt & esse arbitror, horũ verborum intellectus, argumentum illud nequi quam sanè à Bellarmino adductum est; Nec enim inde colligitur quod ipse concludit, nempe *multò magis posse spiritualem Rempublicam imperare temporali Reipublicæ sibi subiectæ, & cogere ad mutandam administrationem, & deponere Principes atque alios instituere, &c.* tum quia non sunt hoc casu duæ Respublicæ, vt ille falsò assumit, sed vna tantum Christiana duabus potestatibus nixa, quarum neutra alteri subiicitur, vt estiam abunde in superioribus demonstratũ: tum etiam quia si ei concedamus, esse duas Respublicas inter se distinctas, Ecclesiasticam siue spiritualem & temporalem, necesse quidem est fateatur in illa tantum contineri Pontifices & Clericos, in hac verò Principes seculares & Laicos omnes; siue istam ex solis Ecclesiasticis, hanc ex solis laicis componi. licet enim Laici & Clerici simul vnam Ecclesiã, & vnam Rempublicam Christianam constituant, non tamen faciunt simul vnam Rempublicam Ecclesiasticam & spiritualẽ, prout distinguitur à tẽporali; neque vnam Rempublicam temporalẽ & secularem: sed secundũ diuisionem & separationem supradictam, Laici temporalem, & Ecclesiastici spiritualem, in casu quo temporalis à spirituali hoc modo distinguitur. Iam verò cùm Respub. Ecclesiastica solos Clericos contineat, quorum arma non alia esse debẽt, nisi preces & lachrymæ, qui fieri potest, vt illa inermis & imbecilla, armatam Rempublicam temporalem mutare administrationem nisi fortè per miraculum cogat?

Nihil ergo hac comparatione & consecutione Bellarmini ineptius, quandoquidem à Rebus publicis simili armorum vsu & apparatu instructis, ad Respublicas, quarum altera prorsus inermis est, ratiocinando procedit. Quoties n. vna Respub. alterius iniurias aut inferẽdas propulsat, aut acceptas vlciscitur, iis armis contendit quæ sibi concessa

ſunt, & quibus iure rebelli vti poteſt: corporeis nimirum & viſibilibus, quorũ impetu corpora hoſtiũ ſternit, præſidia inuadit, ciuitates expugnat, ac totum Reipublicæ aduerſantis ſtatum euertit. At Reſpublica ſpiritualis quam vocat, toto hoc armorum genere deficitur, & quoniam ex Clericis tãtum compoſita eſt, ſolis armis ſpiritualibus, precibus ſcilicet & lachrymis, pugnare illi fas eſt. *Talia enim ſunt munimenta ſacerdotum: aliter nec debent nec poſſunt reſiſtere* [1]. Nam & materialem gladium omnes in perſona Petri iubentur recondere. Quo igitur modo ſpiritualis Reſpublica, Rempublicam temporalem, fulminum ſpiritualium contemptricem, vt *adminiſtrationis* ſuæ modum & formam *commutet*, cogere, aut *eius principem deponere, & alium inſtituere poſſit?* Quod ſi quis fortè proponat, Rempub. Eccleſiaſticam in rei tantæ executione profanis ſecularium hominum armis adiutum iri (Principes enim, & reliqui omnes Chriſtiani, nutritii & defenſores Eccleſiæ eſſe debent) ei ſtatim reſpondebitur, Rempublicam Eccleſiaſticam eo caſu non cogere Rempub. temporalem, ſed eſſe tantum cauſam, cur alia Reſpublica temporalis, cuius auxilio ſpiritualis illa defenſa eſt & protecta, iniuriã Eccleſiæ factam vindicet. Non ſecus ac ſi iniuriæ vel cladis acceptæ in vnius ciuis perſona, tota Reſpub ſe vindicem præbeat: quo modo in omnes Beniamitas, ob ſtupratam vnius Leuitæ vxorem, à cæteris tribubus Iſrael acerbiſſimè ſæuitum eſſe conſtat [2]. ſic Græci olim Menelai iniuriam Troiano excidio vlti ſunt: & Romani necem à Teuca Illyriorum Regina L. Coruncano allatam, duriſſimo bello vindicarunt, & Reginam Illyrico excedere, ac tributum quotannis pendere coegerunt [3]. Nunquis hîc Beniamitas, Troianos, Illyricos, à Leuita Menelao, aut Coruncano iam mortuo domitos & compreſſos eſſe dixerit, ac non potius ab iis qui iſtorum ergo bella ſuſceperunt, hoſteſq; domuerunt? Nunquis ſimiliter Eccleſiaſticam Rempublicam eſſe dixerit, quæ temporalem iniuriam & laſciuientem, in ordinem cogat; ac non potius aliam Rempublicam temporalem, quæ Eccleſiaſticæ Reipublicæ cauſa bellum ſuſcipit; & ſine cuius auxilio Eccleſia ipſa, atque omnes eius ordines protriti & conculcati iacerent? Quid ſi nulla temporalis Reſpub. ſit, quæ velit vel audeat armis cũ Republica Eccleſiaſticæ inimica contendere? quib. tunc ſe modis vindicet? Quid multis? licet ſuam illis comparatio-

nem

1 Can. non. pila. can. conuenior. 23. q. 8.

2 Iud. cap. pen. & vlt.

3 Polyb. l. 2.

nem conclusionemque concedamus, nihil inde effici potest nisi Papam habere talem potestatem disponendi de rebus temporalibus Christianorum, & eorum Principes deponendi, qualem vel Rex Franciæ in Anglos, Hispanos, aliosue populos vicinos sibi iniurios, vel horum singuli in res Regesque Francorum ipsis infestos habere dignoscuntur: quæ qualis quantaque sit, ferro tantum cerni potest.

Cap. XIX.

HÆc quanquam secundæ rationi refutandæ sufficiunt, tamen ne quid in hisce doctissimi viri scriptis prætercam, quod intactum, aut negligentius tractatum, lectori errorem creare, scrupulumue iniicere possit, operæpretium est, id etiam quale sit excutere, quod ad rationis suæ firmamentum ex S. Bernardo in libris de consideratione ad Eugenium [1] affert. Monet quidem Bernardus, gladium materialem esse militis manu, ad nutum sacerdotis & iussum Imperatoris exercendum: quod nos certè fatemur. bella namq; & iustius suscipiuntur, & fœlicius conficiuntur, quando Ecclesiastica sanctitas cum regali authoritate conspirat. Sed animaduertẽdum est, Doctorem illum tribuere tãtummodo nutum sacerdoti, hoc est, belli gerendi consensum & voluntatem: iussum verò & imperium Imperatori. ex quo perspicuum est, non eum alia ratione dicere gladium materialem ad Ecclesiam pertinere, quàm quod in Repub. Christiana, licet imperium belli sit penes Imperatores, & Reges, ac Principes, tamen iustius bella gerantur, vbi Ecclesiasticæ potestatis consensus accessit, quæ potest Dei spiritu gubernata, inter æquũ vel iniquum, pium vel impium, solertius iudicare. Sed quid si Imperator nolit ad nutum sacerdotis gladium stringere? imo quid si planè contra nutum sacerdotis strinxerit? Nunquid aliquam S. Bernardus hoc casu potestatem tẽporalem sacerdoti tribuit in Imperatorem? hoc enim est quod hic quærimus, & in quo tota nostra versatur disputatio. nullam sanè; quin potius nullam ei competere posse docet, cùm dicat materialem gladium (quo verbo summa potestas temporalis significatur [2]) ab Ecclesia exerceri non posse: sed tantùm manu militis & iussu Imperatoris. Quod idem apertius tradit Gratianus, [3] Bernardi ferè coætaneus. *Cum Petrus*, inquit, *qui primus Apostolorum à Domino fuerat electus, materialem gladium exerceret, vt Magi-*

[1] Libr. 4. cap. 3.

[2] Imperium. D. de iurisd. Paul. & 13. ad Rom.

[3] 23. q. 8. in pr.

ſtrum à Iudæorum iniuria defenſaret, audiuit, Conuerte gladium tuum in vaginam, omnis enim qui gladium acceperit, gladio peribit: ac ſi apertè ei diceretur, Hactenus tibi, tuiſque prædeceſſoribus, inimicos Dei gladio temporali licuit perſequi: deinceps in exemplum patientiæ gladium tuum, id eſt, tibi hactenus conceſſum, in vaginam conuerte: & tamen ſpiritualem gladium, quod eſt verbum Dei, in mactatione veteris vitæ exerce. Omnis enim præter illum, vel authoritatem eius, qui legitima poteſtate vtitur, qui, vt ait Apoſtolus, [1] *non ſine cauſa gladium portat, cui etiam omnis anima ſubdita eſſe debet: omnis inquam, qui præter authoritatem huiuſmodi, gladium acceperit, gladio peribit.*

1 Rom. 13.

Si hæc Bernardi & Gratiani vera ſunt, fieri nullo modo poteſt, vt Papa in Imperatorem, aut alios Principes ſeculares, temporalem poteſtatem vnquam iure exerceat: exerceri quippe niſi gladio nequit, & gladius non niſi horum iuſſu à milite ſtringi debet: atque ita poteſtas hæc temporalis, inanis prorſus & inutilis in perſona Papæ eſſet, cum eius illi executio denegetur. niſi fortè Imperator aliquis tã fatali fatuitate laboret, vt milites contra ſe arma geſtare iùbeat, aut tanta ſanctitate & iuſtitia præditus ſit, vt ne ſibi ipſi quidem parcendum, ſi deliquerit, edicto caueat. Huc pertinet quod D. Ambroſius ſcribit, [2]. materialem ſcilicet gladium Sacerdotibus vſque ad Euangelium tantummodo fuiſſe conceſſum. *Lex,* inquit, *ferire non vetat, & ideo fortaſſe Petro duos gladios offerenti, Sat eſt, dicit Chriſtus, quaſi licuerit vſq; ad Euangelium, vt ſit in lege æquitatis eruditio, in Euangelio bonitatis perfectio.*

2 Lib. 10. comment. in Euan. Lucæ.

Præterea ſciendum eſt, locum illum Euangelii de duob. gladiis, [3] quem nobis obiectant, non neceſſariò intelligẽdum eſſe de gladio ſpirituali & temporali: imò verò longè congruentius eſſe ſermoni Saluatoris illic habito, vt intelligatur de gladio ſpirituali & de gladio paſſionis, ſicut Ambroſius doctè pieque ibidem exponit. Nam Chriſtus extremo illo ante paſſionem cum Diſcipulis colloquio, eos admonuit longè alia conditione mittendos eſſe ad prædicationẽ Euangelii, poſt ipſius mortẽ, cùm mandatum hoc acceperint, *euntes in mundũ vniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ* [4], quã antea ab eo miſſi fuerant, dum adhuc in terris inter viuos ageret: quaſi dixiſſet, hactenus vos ita miſi, vt neq; ſacculo, neq; perâ, neq; calceamẽtis indigeretis: at poſthac mittã vos ad prædicationẽ Euangelii, & erit vobis

3 Luc. 22.

4 Marc. 16.

vobis facculo opus & perâ, solicitudinis nimirum & patiētiæ: atque etiam duobus gladiis, spirituali scilicet & passionis, de quo dictum est, [1] *tuam ipsius animam pertransibit gladius. Est enim gladius spiritualis*, inquit ibi D. Ambrosius, *vt vendas patrimonium, emas verbum quo nuda mentis penetralia vestiuntur. Est etiam gladius passionis, vt exuas corpus, & immolatæ carnis exuuiis ematur tibi sacri corona martyrii, quod ex benedictionibus dominicis colligere potes, qui summam omnium coronarum, si quis persecutionem patiatur pro iustitia, prædicauit. Denique vt scias qua de passione locutus est, ne turbaret discipulorum animos, de se exemplum protulit dicens. Quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me: quod cum iniustis deputatus est* [2]. Hęc ille. quibus postremò adiungam, quod ipsemet Bellarminus, in libris de summo Pontifice, [3] contēdat non eum sensum esse illius loci Euangelii, vt intelligatur de spirituali & temporali gladio. *Respondeo*, inquit, *ad literā, nullam fieri mentionem in eo loco Euangelii de gladio spirituali vel temporali Pontificis, sed solùm Dominum illis verbis admonere voluisse discipulos, tēpore passionis suæ in iis angustiis, & metu ipso futuros fuisse, in quibus esse solent, qui tunicam vendunt vt emant gladium.* Vnde asserit S. Bernardum & Bonifaciū VIII. Papam, mysticè tantùm hunc locum, de duobus gladiis interpretatos esse.

1 Luc. 2.

2 Esaiæ 53.

3 Lib. 5. cap. 5.

Quòd cùm ita sit, constetque tum ex interpretatione Patrum, tum ex confessione ipsius Bellarmini, verba Saluatoris non de gladiis istis, de quibus nos digladiamur, verè, propriè, ac strictè esse accipienda, perperam sanè allegatur scriptum illud Bernardi, ad probandum, Papam habere potestatem temporalem vllo casu in Principes Christianos, vel gladium temporalem esse sub gladio spirituali; quod nec dicit ibi S. Bernardus, nec dicere sine calumnia potuit. Quamuis igitur maximè concedamus, locum illum Scripturæ, de spirituali & temporali gladio esse mysticè accipiendum, tamen ad hoc tantùm valebit illa Bernardi expositio, vt intelligamus, Reges & Principes Christianos consilio Ecclesiæ, siue summi Pontificis, bellum gerere debere pro Ecclesia: quod nemo sanus vnquam negauerit. Atque ita Christus (si eius verba mysticè eo modo interpretemur) ostensis duobus gladiis, dixit, *Satis est.* non vt gladium alterum alteri subiiciendum, vel vtrumq; in manu Pontificis & Sacerdotū futurū esse significaret (ea quippe expositio vitiosa est, & tū rectę rationi, tū anti-

antiquorum Patrum doctrinæ repugnat, qua traditur Reges & Imperatores solum Deum in temporalibus superiorem habere) sed vt admoneret vtriusque gladii, spiritualis & temporalis, concursum aliquando fore in Republica Christiana, Principibus ad fidem conuersis; & illis duobus Ecclesiam vndique ab iniuria tutum ad defensum iri.

Sed quoniam in hunc insignem D. Bernardi locum incidimus, velim perpendat mecum obiter in eo lector, quod nescio an vllus antehac animaduerterit. Quid est quòd de gladio temporali ad Eugenium Papam scribens, primùm dicat, *tuo forsitan nutu, etsi non tua manu euaginandus*. Deinde, paucis interiectis, subiiciat, eundem gladium nutu sacerdotis esse exercendum, nec addat *forsitan?* Nunquid illud *forsitan*, aut abundat in priore sententia, aut in posteriore desideratur? Nempe id consultò vir sanctus ac prudēs; vt personam Pontificis ab authoritate & officio Pontificali, siue sacerdotali, subtiliter distingueret, doceretq; permagni referre, vtrum Papa an Eugenius, licet idem & Papa & Eugenius sit, aliquid aut vetet, aut iubeat: vtrum inquā Pontifex, vt homo animi perturbationibus obnoxius, gladium non pro Ecclesia ex officii debito, sed deprauatæ affectionis incitamento stringi cupiat: an verò vt Sacerdos, id est, vir bonus & pius, non suis sed publicis commodis seruiens, gladio exercendo & bello gerendo annuat abnuátve. Quasi diceret; Eugeni Pontifex Maxime, gladius temporalis non simpliciter & absolutè tuo nutu euaginandus est, sed forsitan: tunc scilicet, cùm ob euidentem Ecclesiæ vtilitatem, id illis sobrio sanoque consilio suadebis, qui gladium in sua potestate habent: non autem tunc, cùm aut veteres inimicitias cum aliquo exercere, aut recens odium effundere, aut ambitiosam dominandi cupiditatem explere cupiens, Principes & populos Christianos inter se committere, aut ipsorum vni bellum indicere atque inferre cogitabis. Illa enim sacerdotis, ista hominis: illa Pontificis, ista Eugenii, aut alterius Pontificatum tenentis, cogitatio actioque dicenda est. Atque hæc quidem verbis illis sensisse Bernardum, res gestæ à Pontificibus quibusdam impensè iracundis & superbis, haud obscurè declararunt. Sed ad institutum reuertamur.

CAP. XX.

TErtia apud Bellarminum ratio est. *Non licet Christianis tolerare Regem infidelem, aut Hæreticum, si ille conetur pertrahere subditos ad suam hæresin, vel infidelitatem: at iudicare an Rex pertrahat ad hæresin, necne, pertinet ad Pontificem, cui est commissa cura religionis: ergo Pontificis est iudicare, Regem esse deponendum, vel non deponendum.* & huius quidem rationis propositionem tribus argumentis probare conatur.

Ad eam igitur respondeo. Quod ait, *non licere Christianis tolerare Regem hæreticum vel infidelem, &c.* id adeo falsum esse, quàm quod falsissimum: alioqui damnanda tota antiquitas, quæ Reges Hæreticos & Infideles, Ecclesiam Dei destruere conantes, submissè pertulit; *non solùm propter iram, sed propter conscientiam*; hoc est, non quod deficerentur viribus ad impios Principes exigendos, sed quod id sibi per Dei legem non licere iudicarent. Verùm quoniam hunc errorem perniciosissimum in libris contra Monarchomachos,[1] atque etiam superius hoc libro,[2] iam satis refutauimus: non est quod eius falsitati arguendæ hîc amplius immoremur. Id tantùm superest, vt vitia argumentorum, quibus falsam suam propositionem probare nititur, breuiter indicemus.

1 Lib.3.cap. 6.7.8.9.& seqq. & li. 4.cap.5.& 6.
2 Cap.7.

Primum argumentum ducit ex Deuteronomio,[3] vbi prohibetur populus eligere Regem qui non sit de fratribus suis, id est, qui non sit Iudæus: ne videlicet pertrahat eos ad idololatriam: ergo etiam Christiani prohibentur eligere non Christianum. Hoc totum verum sit. Deinde ex his partibus concessis progreditur hoc modo. *Rursum, eiusdem periculi & damni est, eligere non Christianum, & non deponere non Christianum, vt notum est: ergo tenentur Christiani non pati supra se Regem non Christianum, si ille conetur auertere populum à fide.*

3 Cap.17.

Respondeo, consequentiam hanc minimè bonam esse, & eiusmodi vitiosis ac fallacibus argumentis multos à veritate auocari. Captio autem in eo est, quòd statuat ac pro certo assumat, idem ius esse vbicunque est idem damnum vel periculum; quod plane falsum esse mox demonstrabitur. nec ei simile est quod tradunt Iurisconsulti, *vbi eadem ratio est, ius idem esse debet*[4]. Animaduertendum igitur, eum non dicere, *eiusdem peccati esse eligere non Christianum, & non*

4 L. illud 32 D. ad leg. Aquil.

dep-

deponere non Christianum. quòd si id dixisset, negassem vtique antecedens: sed dicit, *eiusdem periculi & damni esse.* ex quo perperam deinde colligit, Christianos teneri non pati supra se Regem non Christianum. Non enim sequitur, vbicunque idem damnum & periculum vertitur, eandem faciendi potestatem concedi debere ei qui in damno vel periculo versatur: nec vbicunque par damnum est & periculum, ibi par quoque peccatum meritúmve subesse: idque exemplis facilè probari potest. Qui plagas accipit, aut fortunis spoliatur, idem periculum & damnum subit, siue per vim à latrone, aut milite desertore, siue à magistratu per iniquam sententiam opprimatur: sed non idem aduersus vtrumque remedium comparatum est. in direptorem irruere, & eum, se suaque tuendo, occidere ius fasque est [1]: seruato, vt aiunt, moderamine inculpatæ tutelæ. At magistratui iniquam sententiam, pro potestate imperii, exequenti, propter rerum iudicatarum authoritatem restare non licet [2]. Ecce quamuis vtrobique idem damnũ & iactura spoliati sit, tamen non idem ius vtrobique obtinet. Rursus eiusdem periculi & damni est, in nauigium cogitatò conscendere, cuius carinam scis esse quassatam; & illud intrare quod putas esse probum, cùm re vera rimosum ac dissolutum sit. eiusdem dico periculi est, sed non eiusdem peccati. priore casu tentas Deum, tibique tua sponte necem paras: posteriore verò, si humanam diligentiam adhibuisti, nihil peccas qui ignarus tali te naui commiseris. Sic eiusdem periculi & damni est, mulierem, quam insigniter morosam & iurgiosam esse nosti, propter fortunas vel formam ducere: & in eam alias incidere quam nescias esse talem. & tamen qui sciens prudens in tam manifestum discrimen se coniecerit, haud leuiter peccare videtur, qui in vitæ degendæ modo, & ratione ineunda, Deum tentet. At qui sortis suæ, & mulieris malitiæ ignarus, talem duxerit, non modò in Numen non committit, sed quotidianis molestiis miseriisque, si eas forti & patienti animo perferat, velut specie quadam martyrii demeretur. Possem multa id genus exempla proferre, quibus argumentum istud Bellarmini captiosum esse conuincam. Quemadmodum ergo non sequitur, si is qui nouit mulierem esse impensè improbam, & ita peruersam, vt spes nulla sit cum ea tranquillè viuendi, non debet eam sibi vxorem asciscere (quod eo facto in apertum se discrimen coniiciat) vt is etiam qui talem

1 L. vt vim D. de Iust. & iur. cap. 2. de homicid. L. 2. C. quand. liceat vnicuique siue indig.

2 L. Seruo inuito. 65. §. cum Prætor. D. ad Sc. Trebell.

talem mulierem fortuitò & imprudenter nactus est, debeat eam, non obstante matrimonii vinculo, deserere vel repudiare; quamuis eiusdem periculi & damni res sit, si eam retineat. Ita etiam non sequitur, Si Christiani tenentur nõ eligere Regem non Christianum vel Hæreticum; vt teneantur quoque non pati iam electum, quia multa impediunt faciendum, quæ factum non dissoluunt, vt vberius alibi ostendimus. Atque hęc quidem ad argumenti istius vim eneruandam satis.

Cap. XXI.

Sed cogor tamen hîc diutius insistere, vt alium adhuc errorem indicem & conuellam, quem superiori argumento tanquam supplementum adiungit. Nam vt cõfirmet illud quod dixit, *Christianos teneri non pati super se Regem non Christianum. &c.* & ne quis de ea sententia dubitet, propterea quòd Christiani olim multos Principes partim Ethnicos, partim Hæreticos, sine vllo conscientiæ scrupulo, tolerarunt simul & coluerunt, eo ipso quod Principes erant: vt inquam obiectionem hanc efficacissimam, & superioris sententiæ suæ peremptoriã aliqua solutione præoccuparet statim subiicit. *Quod si Christiani olim non deposuerunt Neronem, & Diocletianum, & Iulianum Apostatam, ac Valentem Arianum, & similes, id fuit quia deerant vires temporales Christianis. Nam quòd alioqui iure potuissent id facere, patet ex Apostolo 1. Corinth. 6. vbi iubet constitui nouos Iudices Christianis temporalium caussarum, ne cogerentur Christiani caussam dicere coram Iudice Christi persecutore. Sicut enim noui Iudices constitui potuerunt, ita & noui Principes, & Reges, propter eandem causam si vires adfuissent.*

Multa hic sunt reprehensione digna, & quæ miror equidem ab homine tam erudito, & in authoribus sacris profanisque exercitato, literis vnquam esse mandata. Nam primùm quod ait, defectionem virium in causa fuisse, cur Christiani olim non deposuerint Neronem, Diocletianũ, Iulianum, Valentem, & similes; id falsissimũ esse, testimoniis perspicuis & indubitatis, in libris nostris, *De Regno*, [1] atque etiam suprà hoc libro, [2] iam satis superq; ostẽdimus: & mox etiã demõstrabimus ex principiis ab eo ipso positis atque concessis. Deinde nihil ineptius, aut magis à ratione alienum, imò verò, pace tanti viri dictũ sit, nihil magis delusorium & captatorium, quàm ad illius falsæ sententię fidem

[1] Lib.4.cap.5. & lib.3.cap.10. cum seqq.
[2] Cap.6.7.8.

dem faciendam, Apostoli Pauli authoritatem *allegare*; in cuius scriptis ne verbum quidem est, quod vel ad literam, vt aiunt, vel figuratè & per interpretationem, talis sententiæ confirmandæ, sine calumnia & cauillatione, accommodari possit. Et verò, vt liberè loquar, licenter nimis doctrina Pauli abutuntur, qui ex illa eius Epistola ad Corinth.
1 Cap. 6. prima [1], colligunt licuisse Christianis, Principes Ethnicos vel Hæreticos deponere, & alios in eorum locum instituere. Reprehendit quidem Apostolus acriter eo loco Christianos, tum quia se inuicem litibus vexabant, & iudicia omninò habebant: tum etiam quia ad tribunalia Iudicum Ethnicorum & infidelium, quibus nomen omne Christianum erat exosum, alii alios pertrahebant. Sed hoc ille tamen, non vt ea reprehensione doceret aut significaret, nullam Magistratibus Ethnicis temporalem iurisdictionẽ in Christianos fuisse, aut potuisse Christianos vlla pactione efficere, ne Ethnici in ipsos politicè dominarentur. Verùm vt ostenderet, indignum esse religione & professione Christiana, eos qui recens in Christo regenerati erant, & in eius
2 1. Corinth. 1. societatem vocati, [2] malle litigare apud Iudices infideles, quàm fratrum, id est, Christianorum arbitrio iudicioque, negotia, & controuersias obortas sopire atque cõponere.

Non itaque abrogat Apostolus imperium Ethnicis hoc sermone, nec indicat Christianos ab illis posse deficere: sed tantùm improbat, & vitio vertit quorundam Christianorum procacitatem & pertinaciam, quòd cùm haberẽt fratres, hoc est, eiusdem religionis homines, qui de communi consensu Iudices constituti, causas ipsorum iustè ac sapiẽter intra priuatos parietes, amica affectione disceptarent, iis non contenti, ad Iudices infideles & iniquos, & Christianis omnibus infensos, magno cum religionis scandalo, contentiosius prouocabant. Vnde in eum locum D. Thomas, *Sed videtur*, inquit, *esse contra id quod dicitur* 1. Pet. 1. *Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue Regi tanquam præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis. Pertinet enim ad authoritatem Principis iudicare de subditis. Est ergo contra ius diuinum prohibere quod eius iudicio non stetur, si sit infidelis. Sed dicendum, quòd Apostolus non prohibet, quin fideles sub infidelibus Principibus constituti, eorum iudicio compareant, si vocentur: hoc enim esset contra subiectionem quæ debetur Principibus: sed prohibet quòd fideles non eligant voluntariè infidelium iudicium.* Idem ferè in eundem locum scribit Theodoretus. &

tus. & Lyranus: *Apostolus*, inquit, *non prohibet hîc fideles sub Principibus infidelibus constitutos comparere coram eis quando vocantur; hoc enim esset contra subiectionem quæ Principibus debetur: sed prohibet ne voluntariè recurrant ad Iudices infideles in illis negotiis quæ determinari possunt per fideles.* Nihil ergo iubet Apostolus eo loco, quod Iudicum infidelium iurisdictionem & imperium in Christianos aut tollat, aut minuat, aut ei aliquo modo præiudicet. imò verò nihil contra eiusmodi subiectionem iustè iubere potuit, cùm sit iuris naturalis Dei authoritate confirmati, vt, teste D. Ambrosio, ipsemet Apostolus alibi docet [1]. Hæc igitur Iudicum constitutio, de qua loquimur, nullo modo eximebat Christianos à subiectione & iurisdictione magistratuum Ethnicorum, sed tantùm auferebat illis necessitatem interpellandi iudices infideles, cùm haberent iudices inter se communi consensu constitutos, quorum sententiis obortæ controuersiæ componi potuerunt. Erant autem hi Iudices re vera Arbitri sine imperio, sine prehensione, voluntariam tantùm iurisdictionem exercentes; & ideo si vel refractarius Christianus, vel Ethnicus aliquis Christianũ ad Iudicem infidelem vocasset, nihil vocato profuisset Iudicum illorum Christianorũ authoritas, quo minus Ethnico tribunali se sistere teneretur; teneretur inquam in conscientia, propter subiectionem quam superioribus iure naturali debemus.

1 Rom. 13. cap.

Præterea si quis locum illum Apostoli non limis oculis percurrerit, animaduertet eum id ibi negotii sibi dare, vt ad Euangelicam perfectionem, quæ consilii magis quàm præcepti est, Christianos animos erudiat; cùm eos hortetur vt potius iniuriam ferant, & fraudem patiantur, quàm vt iudicia inter se exerceant. secundum illud Saluatoris [2], *si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram; & ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.* Et ita Ecclesiæ Patres, Ambrosius, Primasius, Theodoretus, reliquique omnes locum illum intellexerunt. Nam quod ait, *Iam quidem omnino delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos. quare non magis fraudem patimini?* &c. id nisi de vitæ perfectione, siue de perfectissimo vitæ statu intelligatur, vix est vt admitti possit: cùm inter omnes constet, eos non delinquere, qui iniuriis & contumeliis oppressi, subleuari se atque iuuari à Iudice postulant. Facit igitur D. Paulus eo loco, sicut bonus mul-

2 Matth. 5.

torum liberorum parens, qui filios inter se dissidentes meritò increpat, tum quòd fraternum amorem dissentionibus ac discordiis violent, tum etiam quòd exortas inter se controuersias, non de fratrum potius consilio transigere, quàm forensi strepitu inuoluere, & iudiciali calculo decidere ac terminare malint.

Hæc cùm ita se habeant, Deum immortalem! quæ isthæc miserabilis cæcitas & inscitia, vel certè malitia, est, velle ex illis Pauli verbis colligere, ius fuisse Christianis deponere Imperatores & Magistratus omnes Ethnicos, si vires illis ad eam rem suppetiissent? cùm præsertim ipsemet Apostolus alibi [1] præcisè iubeat Christianos omnes *necessitate* subditos esse iisdem illis potestatibus Ethnicis, *non solùm propter iram*, ne si defectionem scilicet molirentur, iratis & infensis potestatibus pœnas darent: *sed etiam propter conscientiam*, quòd nimirum sana & salua conscientia, subtrahere se eorum iurisdictioni & subiectioni, quæ Dei ordinatio est, aut eis resistere, nullo modo possent. hoc enim est, necessitate subditos esse propter conscientiam, siue *propter Deum*, vt præcipit D. Petrus [2]. Adhæc quoque primi ab Apostolis Christiani omnes, Imperatorem, quamuis Ethnicum & persecutorem fidei, à Deo constitutum, & solo Deo minorem esse ingenuè fatebantur [3]. Si itaque Christiani propter conscientiam necesse habebant parere Ethnicis magistratibus, nonne certum est eos, non quia facti, sed quia iuris potestatem non habebant, omni rebellionis & defectionis molimine abstinuisse? Aut si Deo solo minor erat Imperator, & maiorem minor deponere non possit, quî poterant eum subditi Christiani deponere? Nunquid aut Apostolus secum ipse pugnat, aut aliud Petrus, aliud Paulus docuerunt? aut nunquid prisci illi Patres qui Apostolis successerunt, ius suum omne erga Reges & Magistratus infideles vel hæreticos ignorabant? nam vires illis facto exequendo pares, & plusquam sufficientes fuisse, pluribus alibi demonstrauimus [4].

Ex his igitur perspicuum est, Apostoli Pauli authoritatẽ nihil quicquam ad superiorem Bellarmini sententiam de Regibus deponendis pertinere, ac proinde largiter ab eo erratum esse, quod in re tam seria, tantique momenti, Apostolicæ authoritatis fuco lectori imposuerit. Si constitutio siue creatio Iudicum, Apostoli iussu facta à Christianis, Iudicum infidelium authoritatem, imperium, & iurisdictio-

1 Rom.13.

2 1.Petr.2.

3 Tertullian. ad Scapul. & in Apologet.

4 Lib.3. de Regno. cap. 10. 11. 12. 13. & li. 4. c. 5. & 6.

dictionem sustulisset, aut aliqua ex parte abrogasset, vel ab eorum subiectione Christianos exemisset, nihil fuisset Bellarmini argumento validius; nihilque eius sententia verius. Sed quoniam illa iudicum constitutio non magis Potestatibus Ethnicis præiudicabat, quàm vel regum fabariorum creatio in vigilia Epiphaniæ, vel Principum & iudicum à lasciuiente iuuentute in Bacchanalibus, vero Regi, Magistratibusque præiudicat, nullum inde pro eius sententia argumentum elici posse certum est.

Quoniam autem singula persequimur, admonere oportet, D. Thomam alicubi in ea opinione esse [1], vt existimet ius domini; & prælationis Ethnicorum Principum iustè vllus auferri posse, *per sententiam vel ordinationem Ecclesiæ, authoritatem Dei habentis*, vt ille ait. D. Thomæ magna apud me authoritas est, sed nō tanta, vt omnes eius disputationes pro Canonicis Scripturis habeam; vel vt rationē vincat aut legem. eius ego Manes veneror, & doctrinam suspicio. Sed non est tamen cur illa eius opinione aliquis moueatur: tum quia nullam suæ sententiæ vel rationem idoneam & efficacem, vel authoritatem profert: tum etiam quia in explicatione epistolæ Pauli ad Corint. 1. [2] contrarium planè sentit: tum denique quia neminem secum antiquorum Patrum consentientem habet, & rationes multæ, authoritatesque in contrarium suppetunt. Ratio autem quam adfert est, *qua infideles merito suæ infidelitatis merentur potestatem amittere super fideles, qui transferuntur in filios Dei.* Mala ratio, & tanto viro indigna: quasi verò si quis meretur priuari officio, beneficio, dignitate, authoritate, alioue iure aliquo quod possidet, idcircò statim spoliari possit ab alio, quàm ab eo à quo id accepit, retinetque, vel ab alio expressum mandatum & potestatem ab ipso habente. Quis nescit Cancellarium, Conestablum, aliosque Magistratus à Rege datos, mereri quidem amittere dignitatem suam, si qua in re suo officio abutantur? at eam tamen nemo illis auferre potest, quamdiu eos Princeps, à quo solo pendent, dignitate sua fungi patitur. Simili modo Principes infideles, licet *merito suæ infidelitatis mereantur potestatem amittere:* tamen quia sunt à Deo constituti, & solo Deo minores, non possunt nisi à Deo destitui imperio ac deponi. Et verò idem Thomas, in expositione epistolæ Pauli superius hoc capite relata, satis aperte indicat, Ecclesiam nō habere eam authoritatem, qua possit Ethnicos depo-

1 22. q. 10. art. 10.

2 Cap. 6.

deponere: ait enim esse contra ius diuinum, prohibere ne Principum infidelium iudicio stetur à subditis. Constat autem, Ecclesiam nihil contra ius diuinum, vel iubere, vel prohibere posse. Porrò tollere Principibus infidelibus *ius Domini & Prælationis*, est re vera prohibere, ne ipsorum iudicio stetur: Ecclesia ergo eam potestatem non habet. Et verò peruoluat quisquis velit historias, nusquam inueniet Ecclesiam id sibi iuris assumpsisse, vt de Principibus Infidelibus siue Ethnicis iudicaret. Nec solùm propter scandalum abstinuit, vt putat Thomas eo loco, sed propter defectum potestatis, quia non erat iudex infidelium, secundum

1. Corint. 5. illud Apostoli[1], *quid mihi de iis, qui foris sunt, iudicare?* Et quia Principes à Deo constituti, solum Deum supra se iudicem habent, à quo solo deponi possunt. Nec ad rem pertinet, quòd Paulus, dum iubet seruos Christianos dominis suis infidelibus omnem honorem exhibere, illud solum addit, *ne nomen Domini & doctrina blasphemetur.* non enim id dixit, quasi ea sola de causa serui dominis obedire debeant, sed quòd præcipuè ea de causa. expressit itaque maximum malum quod inde oriri potuit, vt seruos à contemptu dominorum deterreret, nempe scandalum publicum totius Ecclesiæ Dei & doctrinæ Christianæ. Non vult ergo Apostolus iis verbis, seruos posse se licitè subtrahere iugo seruitutis, inuitis dominis, si id sine scandalo possent Ecclesiæ; furtum enim sui facerent[2], iure gentium; sed vult ostendere eos non solùm peccare, quod alibi apertè docet[3], sed etiam publicum toti Ecclesiæ scandalum generare: quod singulorum peccatis longè grauius & perniciosius est, & super omnia euitandum.

2 L. ancilla 60. D. de furt. l. 1. C. de ser. fugit.
3 Rom. 13. ad Philip. 6. Coloss. 3.

Reliquum igitur nunc est, vt, quod sumus polliciti, superiorem Bellarmini sententiam de iure abdicandorum siue deponendorum Regum & Principum Ethnicorũ, falsam esse, ex principiis ab eo positis & concessis, demonstremus. Res est expedita, nec factu difficilis. Nam libro secundo de Romano Pontifice[4], fatetur, Apostolos, & reliquos Christianos omnes, æquè subiectos fuisse Principib. Ethnicis, in ciuilibus omnibus causis, atque cæteros homines. verba eius hæc sunt. *Respondeo, primùm dici posset Paulum appellasse ad Cæsarem, quia de facto erat iudex ipsius, etsi non de iure: ita enim respondet Ioannes de Turrecremata lib 2. cap. 96. summæ de Ecclesia. Secundo dici potest, & melius, cum Alberto Pighio lib. 5. Hierarchiæ Ecclesiasticæ cap. 7. discrimen esse inter*

4 Cap. 29.

Prin-

Principes Ethnicos & Christianos. Nam quo tempore Principes erant Ethnici, non erat Pontifex iudex illorum, sed è contrario illis subiectus erat in ciuilibus omnibus causis, non minus quàm cæteri homines. Quòd enim non esset Pontifex iudex illorum, patet: quia non est iudex nisi fidelium, iuxta illud, 1 Corint. 6. Quid ad me de his, qui foris sunt. iudicare. Quòd verò è contrario esset ipse illis subiectus ciuiliter, de iure, & de facto, patet etiam. Nam lex Christiana neminem priuat suo iure & dominio. Sicut ergo ante Christianam legem homines subiecti erant Imperatoribus, & Regibus: ita etiam postea. Quare Petrus & Paulus passim hortantur fideles, vt subditi sint Principibus, vt patet ad Rom. 13. ad Titum 3. & 1. Pet. 2. Meritò itaque Paulus Cæsarem appellauit, eumque iudicem agnouit, cùm accusaretur seditionis & tumultus in populo excitati. Hæc ille, ex quibus patet non solùm defectum virium in causa fuisse, cur primi Christiani non deposuerint Principes Ethnicos, sed etiam quia ius omne, diuinum, & humanum, tali facto repugnabat. idque eodem libro, eodemque capite apertius docet, cùm dicat *iudicare, punire, deponere*, ad superiorem tantùm pertinere, quod verissimum est, & communi hominum iudicio extra controuersiam confirmatur.

Iam verò ex his certissimis principiis, ab eo positis & cõcessis, quilibet ratiocinandi peritus facile colliget, Christianos, quantumuis numero & viribus potentes extitissent, non potuisse iure deponere Neronem, Diocletianum, & cæteros Ethnicos & impios Principes. idque hac firmissima & indissolubili demonstratione concluditur.

Subiecti non possunt iure iudicare, punire, vel deponere superiorem:

Atqui omnes Christiani erant subiecti Neroni, Diocletiano,

Et cæteris Imperatoribus ac Regibus Ethnicis.

Ergo non poterant eiusmodi Imperatores vel Reges deponere.

Propositio ab eo concessa est, itemque subsumptio, & certissima veritate nituntur. Conclusio autem ex antecedentibus necessaria consecutione pendet, atque ex diametro opponitur ei quod dixit, *Christianos olim iure potuisse deponere Neronem, Diocletianum* &c. sed quia viribus temporalibus deficiebantur, eo consilio abstinuisse. Falsum igitur illud est, & reprehensione dignum; siquidem aientia & negantia simul vera esse nequeunt. Hinc etiam

patet falsitas opinionis D. Thomæ, quam suprà hoc capite refutauimus.

Cap. XXII.

DIxi Bellarminum triplici argumento vsum esse, ad tertiæ rationis suæ confirmationem; quæ est, *non licere Christianis tolerare Regem infidelem vel hæreticum &c.* ex quibus primi iam vitia notaui: reliqua autem duo cuiusmodi sint, & quam vim habeant, hoc capite & sequenti peruestigandum est. Secundum igitur argumentum hoc est. *Tolerare Regem hæreticum vel infidelem, conantem pertrahere homines ad suam sectam, est exponere religionem euidentissimo periculo. At non tenentur Christiani, imò nec debent, cum euidenti periculo religionis tolerare Regem infidelem. Nam quando ius diuinum & humanum pugnant, debet seruari ius diuinum, omisso humano. de iure autem diuino est seruare veram fidem & religionem, quæ vna tantùm est, non multa: de iure autem humano est, quod hunc aut illum habeamus Regem.*

Ad hæc respondeo, Bellarminum & alios, vnde ipse ista acceperit, non rectè, neque ex arte hic ratiocinari: sed duo argumenta simul confusè & permixtim sine forma proponere. Nam pro eo quod assumit, *at non tenentur Christiani, imò, nec debent, cum euidenti periculo religionis tolerare Regem infidelem.* reponi debet in bona dialectica. *at non tenentur Christiani, imò nec debent, exponere religionem euidentissimo periculo.* vt inde concludatur, *non licere Christianis tolerare Regem infidelem vel hæreticum.* Nam assumptio quam ipse ponit, nihil ferè aliud est, quàm ipsa propositio controuersa. Sed vt aliquid ei largiamur, demus eum optima forma ratiocinationem confecisse, & ad vim argumenti respondeamus. Dico igitur propositionem eius falsam esse, dico inquam, non verum esse, quòd *tolerare Regem hæreticum, vel infidelem conantem pertrahere homines ad suam sectam, est exponere religionem euidentissimo periculo.* sed est tantùm pati religionem versari in periculo, in quod incidit vitio Regis hæretici aut infidelis, & cui iam sine culpa populi exposita est: cum nullum eius liberandæ iustum & legitimum remediũ, præter constantiam & tolerantiam, populo supersit. Hoc autem Christianis vitio verti non potest, nisi eadem opera priscos illos Patres, & Christianos omnes acriter incusemus, qui Constantio, Iuliano, Valenti, & aliis Catholicæ religio-

religionis desertoribus, q̄ Imperiũ legitimè essent adepti, sine vlla tergiuersatione, aut minimo rebellionis indicio, submissè paruerunt, & quos tollere de medio vel deponere facillimè potuerunt, eos, quia Imperatores & Reges erant, sunt omni honore, obsequio, & reuerentia prosequuti. Hi ergo sancti Patres, & optimi eo seculo Christiani, tolerarunt quidem Reges hæreticos & infideles, quanquam eos deponendi maxima facultas & opportunitas (si vires tantũ temporales spectemus) ipsis suppeteret: at eos tamẽ nemo sani cerebri vnquam dixerit exposuisse religionem euidentissimo periculo, per eiusmodi patientiam & tolerantiam Christianam. De eo autem Rege tolerando loquor, qui vel Ethnicus ab Ethnicis est constitutus, vbi Christiani nõ dominantur: vel qui cùm inauguraretur, in Christianis est habitus. Nam eligere nullo iure cogente, super se Regem, quem sciunt esse hæreticum vel infidelem, est verè exponere religionem euidentissimo periculo, eoque grande Christianis piaculum: & qui id faciunt, digni sunt omnes qui malè pereant.

Iam verò ad illud quod deducit expugnã iuris diuini & humani, respondeo breuiter, illum valde falli in eo, quod putet esse ibi concursum & conflictum diuini & humani iuris: non sunt enim pugnantia, seruare veram fidem & religionem, & tolerare Regem hæreticum vel infidelem, nec alterum de iure diuino est, alterum de iure humano, vt ille putat. Sed sunt duo præcepta iuris diuini, colere Deum vera religione, & seruire atque obedire Regi: quæ simul seruari & expleri possunt ac debent, vt ipsimet Iesuitæ asserunt [1]: & nos pluribus contra Monarchomachos lib. 3. ostendimus [2]. Itaque hoc casu non solùm possunt subditi, sed etiã debent, Regem eiusmodi tolerare, & in vera interim religione constanter permanere; atque ita reddere Cæsari quæ sunt Cæsaris, & quæ sunt Dei Deo. Nã si, quod alibi Bellarminus tradit, [3] non licet Concilio iudicare, punire, vel deponere Papam nitentem turbare & destruere Ecclesiam Dei, sed tantùm *ei resistere non faciendo quod iubet, & impediendo ne exequatur voluntatem suam*: cur non similiter, & potiore etiam ratione, idem de Regibus censeamus? cùm & ipsi sint populis, teste eodem [4] authore, superiores, & iudicem in terris nullum habeant: cũque præterea nonnullis magni nominis Theologis visum sit, Conciliũ Oecumenicũ maiore supra Papã authoritate præditũ esse

1 Contra Arnaud. pag. 69.
2 Cap. 8.
3 Lib. 2. de Rom. Pont. c. 29.
4 Lib. 1. de Rom. Pont. cap. 9. & li. 3. cap. 19.

quàm habeat populus in Principem? quod Ecclesia nimirum semper Dei spiritu regatur, nec temere quicquam faciat. Populus verò turbinibus seditionum frequenter agitatus multa sine consilio, sine iudicio, impiè, crudeliter, & iniustè moliatur.

At difficile est Regem impium tolerare, & veram seruare religionem; reponet aliquis. Fateor equidem, sed impossibile non est. Impossibilitas (detur venia verbo) ab obseruatione mandatorum excusat; difficultas non item. Cæterum quod ait, *de iure diuino est seruare veram fidem & religionem: de iure autem humano est, quod hunc aut illum habeamus Regem*: id quidem totum verum est. sed caue tamen lector ne capiaris. Omisit Bellarminus quod est pręcipuum: addere enim debuit, *at vbi hunc vel illum Regem semel habemus, de iure diuino est, vt ei in ciuilibus causis cum omni honore & reuerentia pareamus.* Hac adiectione, quam nemo Catholicus negare potest, illud eius argumentum prorsus eliditur. Nam in specie ab eo proposita non concurrunt ius diuinum & humanum, vt ille putat (quòd si contingeret, æquum esset humanum diuino cedere) sed concurrunt duo capita iuris diuini, veram scilicet fidem & religionem seruare: & Regem honorare, eique in politicis obedire: quorum vtrumq; impleri potest & debet, *reddendo vt dictum est, Cæsari quæ sunt Cæsaris, & quæ sunt Dei, Deo.* vt in persona Papæ conantis Ecclesiam destruere, ex Bellarmini doctrina iam didicimus.

CAP. XXIII.

SVperest postremum argumentum, quod subtili sed captiosa interrogatione hoc modo proponit. *Denique cur non potest liberari populus fidelis à iugo Regis infidelis, & pertrahentis ad infidelitatem, si coniunx fidelis liber est ab obligatione manendi cum coniuge infideli, quando ille non vult manere cum coniuge Christiana, siue iniuria fidei, vt apertè deducit ex Paulo 1. ad Corinth. 7. Innocentius III. cap. Gaudemus, extra de diuortiis? non enim minor est Potestas coniugis in coniugē, quàm Regis in subditos: sed aliquantò etiam maior.*

Nihil hoc argumento frequentius est in ore omnium Monarchomachωn, quòd eo facilè quā plurimos fallant. est enim eiusmodi, quo non aliud aut primo aspectu magis moueat,, aut penitus inspectum & intellectum minus vrgeat. Ad id igitur respondeo, longè diuersa & dissimilia

hæc

hæc esse *liberari à iugo alicuius, & liberari ab obligatione manē-di cum aliquo*, & propterea haud rectè componi & comparari inter se: quandoquidem ne ipse quidem coniunx, cui obligatio manendi cum aliquo remittitur, protinus à iugo eius vnde decedit hoc ipso liberatur. cuius rei quotidiè exempla nobis Ecclesia suppeditat, quæ coniuges ex variis causis, quo ad torum & mensam, vt aiunt, hoc est, quo ad conuersationem & obligationem manendi cum altero coniuge, liberat & absoluit, manente nihilominus matrimonii iugo, quod Christi & Ecclesiæ sacramentum est. Quapropter talis argumenti à coniugibus dicti vis nulla est, nisi à iugo maritali siue matrimoniali, ad iugum regale procedat, veluti si dixerit, *cur non potest liberari populus fidelis à iugo Regis infidelis & pertrahentis ad infidelitatem, si coniūx fidelis liber est à iugo coniugis infidelis.* Quod si placeat Reuerendissimo Domino Bellarmino, suum illud argumentū in hoc conuertere, vt ponderis & momenti plus habeat, tunc aliter ei respondebo. Nempe aut loqui eum de illis coniugibus, qui cùm essent ambo fideles matrimonium contraxerunt, & alter ad hæresin vel infidelitatem postea delapsus est: aut de cōiugibus ethnicis & infidelibus, quorum alter ad fidem Christianam conuersus est, altero pertinaciùs in suam superstitionem paganicam incumbēte. Si de prioribus argumentum intelligit, male laudat authorē Innocentium, qui de tali coniugio ne verbum quidem in dicto cap. Gaudemus: & præterea falsum esset quod pro argumento nobis obtrudit; videlicet coniugem fidelem liberum esse à iugo coniugis infidelis, quando ille non vult manere cum coniuge Christiana sine iniuria fidei. vt idem Innocentius expressè docet in cap. Quanto §. si verò extra. de Diuort. *Si vero*, inquit, *alter fidelium coniugum vel labatur in Hæresin, vel transeat ad gētilitatis errorem, non credimus quod in hoc casu is qui relinquitur, viuente altero, possit ad secundas nuptias conuolare, licet in hoc casu maior appareat contumelia Creatoris.* Et rursus idem Innocentius in cap. ex parte extra. De conuers. coniugat. in eādem sententiam rescribit. Matrimonium scilicet inter legitimas personas contractum, & carnali copula consummatum, *in nullo casu posse dissolui, etiamsi vnus fidelium, inter quos est ratum coniugium, fieret Hæreticus, & nollet permanere cum altero sine contumelia creatoris.* En vt argumentum à coniugibus deductum non modo non pugnat pro istorum sententia, sed eam acriter oppugnat:

gnat: veluti si ἀντιστρέφων argumẽtum aliquis per interrogationem, hoc modo proponat. *Cur liberari debet populus fidelis à iugo Regis infidelis vel Hæretici conantis pertrahere subditos ad suam sectam, si coniunx fidelis non est liber à iugo coniugis infidelis, licet ille noluerit manere cum coniuge fideli sine iniuria fidei, & contumelia Creatoris.* Vt apertè docet Innocent. III. in cap. Quanto. §. si verò. De Diuor. & in cap. ex parte. De conuers. coniugat. adeo vt Panorm. in illum. §. Si vero. dicat, ex ratione ibi posita sequi Ecclesiam non posse tale matrimonium dissoluere, & liberare coniugem fidelem à iugo coniugis infidelis: cum tamen multò facilius possit coniunx fidelis à coniuge infideli, quàm totus populus à Rege peruerti. Sed & vinculum subiectionis quo populus Regi astringitur, cùm sit iuris naturalis & diuini, videtur difficilius dissolui posse, quàm illud coniugum inter se: vt inde quis facile contendat, non plus in vno quàm in altero Ecclesiam posse.

Quod si de posterioribus coniugibus argumentum intelligat, in promptu responsio est, ex eadem Innocentii epistola Decretali: nimirum inter tales coniuges non esse ratum Matrimonium, quantum ad indissolubile coniunctionis vinculum attinet. & ideo eiusmodi coniuges plenam dissoluendi Matrimonii libertatem habent, vt vel mutuo consensu, & bona gratia, vel *cum ira sui animi & offensa* discedant: & alter inuito altero, vbi ei libitum sit, nexum illum coniugii per repudium & diuortium dissoluat: æquè enim mulier viro, ac vir mulieri repudium mittere solet. [1] Vnde idem Innocentius rationem differentiæ inter coniuges fideles & infideles in eodem capite, hanc tradit. *Nam etsi*, inquit, *Matrimonium verum inter infideles existat* (quia scilicet secundum præcepta legum coeunt [2].) *non tamen est ratum: inter fideles autem verum & ratum existit, quia sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit coniugii sacramentum, vt ipsum in coniugibus illo durante perduret.* Non mirum ergo si coniunx ad fidẽ perductus, à coniugis in infidelitate manentis consortio & potestate liber sit: cum, etiamsi ambo in infidelitate mansissent, æquè liberum alterutri eorum fuisset ab alto recedere, & Matrimonium repudio dissoluere: quia nullum initiò inter eos ratum & firmum obligationis vinculum intercessit. Et ideo ne coniunx fidelis, ab infideli volente cũ eo habitare, recedat, non præcipit [3] Apostolus sed

1 L. Lucius 38. D. solut. matr.
2 Inst. de nupt.
3 1. Cor. 7.

ſed conſulit: vt doctè & eleganter docet. S. Auguſt. lib. 1. de adulterinis coniugiis, & ſacri Canones inde deſumpti nos admonent [1]. 28. q. 1. can. 8 & 9.

Quæ cùm ita ſint, ſequitur profectò, aduerſarios nequicquam argumentum a coniugibus petere, vt populum à regali iugo poſſe liberari doceant, ſiue fidelium, ſiue infidelium coniugia ſpectent: quòd illi quidem arctiſſimo & indiſſolubili ſocietatis nexu copulentur; cuius vinculum neque propter infidelitatem, neque propter Hęreſin alterutrius infringi, ne quidem ab Eccleſia, poteſt: vt inde potius ad regalis Imperii firmitatem & perpetuitatem, quàm ad eius diſſolutionem & diremptionem, argumentum nobis ſuppetat; Hi verò nulla prorſus obligationis neceſſitate aſtricti ſint in facie Eccleſiæ, quin conuerſus ad fidem maritus, ſi pars eius ſine ſcandalo ſequi nolit, aliam ſuo ſibi arbitrio aſciſcat: & contrà, mulier ad fidem perducta, marito renuente, cui volet in Chriſto nubat. Cùm itaque nullum inter iſtos ratum coniugium exiſtat, & ſubiectio politica, ac regalis dominatio, inter omnes gentes, & in omni lege, tam iure diuino quàm humano, rata & probata ſit: quid abſurdius aut ineptius dici poteſt, quàm illa inter ſe componere, & argumentum aliquod ab infidelium coniugum ſocietate & iugo, quod excuti pro arbitrio poteſt, ad regalis Imperii iugum repellendum deducere, & idem de vtroque, quaſi de planè ſimilibus, iudicare?

CAP. XXIV.

ADmonui Capite XIII. quinque apud Bellarminum rationes eſſe, quibus ſummum Pontificem in omnes Reges & Principes ſeculares Chriſtianos temporalē poteſtatem habere contendit. ex iis tres iam percurrimus, & quàm parum firmæ ſint, quibuſque vitiis laborent, indicauimus. Reſtat in duas reliquas inquirere, quæ neutiquā meliore iure conſiſtunt. earum prior his verbis ab eo proponitur.

Quando Reges & Principes ad Eccleſiam veniunt, vt Chriſtiani fiant, recipiuntur cum pacto expreſſo vel tacito, vt ſceptra ſua ſubiiciant Chriſto; & polliceantur ſe Chriſto fidem ſeruaturos & defenſuros, etiam ſub pœna regni perdendi: ergo quando fiunt hæretici aut religioni obſunt, poſſunt ab Eccleſia iudicari, & etiam deponi à principatu: nec vlla eis iniuria fiet ſi deponantur.

Huic rationi reſpondetur, negando conſequentiam.

Nam

Nam licet verum sit, Principes ad Ecclesiam venientes se sceptraque sua Christo submittere, & vel vltrò ea promissa seu tacitè seu expresè facere, quæ Bellarminus cōmemorat: non tamen verum est, nec inde sequitur, eos iudicari & deponi posse ab Ecclesia, vel summo Pontifice, si fidem fallant, & pactum ac iusiurandum negligant. quia summa illa Christi iurisdictio & potestas temporalis in Reges omnes & Mundum vniuersum, quam habet vt Dei filius, nō competit Ecclesiæ vel Pontifici; sed tantùm illa potestas quam Christus sibi assumpsit, cùm inter homines humano more versaretur, secundum quam Papa Christi vicarius est: vnde ipsemet Bellarminus [1] perbellè, *dicimus*, inquit, *Papam habere illud officium, quod habuit Christus, cùm in terris inter homines humano more viueret. Neq; enim Pontifici possumus tribuere officia, quæ habet Christus, vt Deus, vel vt homo immortalis & gloriosus, sed solùm ea, quæ habuit vt homo mortalis.* At Christus nullum temporale dominium & potestatem vsurpauit, dum in terris vt homo inter homines ageret, ac proinde neque Ecclesia, vt Ecclesia, neq; Papa vt caput Ecclesiæ, & vicarius Christi, vllam temporalem potestatem habere potest, vt pluribus explicat & probat idem vir doctissimus illo capite. Quapropter licet Reges & Principes, quando ad Ecclesiam veniunt, Christo Deo regnum subiiciant, & Christum iudicem habeant, à quo habent & Regnum: tamen quia de re temporali iudicium est, quando de regno commisso agitur, illum solum iudicē habent; non etiam Ecclesiam vel Papam. Ex quo facilè apparet, quàm sint captiosæ illæ rationes & conclusiones, quas Sāderus, à quo sua hęc Bellarminus accepit, ex eiusmodi promissis seu tacitè seu expressè factis deducit. Nam quod ad illas interrogandi & respondendi formulas, quas inter Papam & Principes ad Ecclesiam accedentes, verbosè & vitiosè confingit: respondendum est, illas ineptè ab eo conceptas esse, & neque debere neque solere in Principū Ethnicorum ad Ecclesiam venientium receptione interuenire, ne Ecclesia aut suspectos eos habere, aut male de iis ominari videatur. Itaque ardens in Christum amor, & pręsens fidei confessio, vnà cum iis promissis, quibus generaliter spondent se Christo nomen daturos, & eius Ecclesię filios futuros, diabolo & eius operibus renunciaturos, Dei & Ecclesiæ mandata seruaturos, & id genus alia, vt recipiantur, abundè sufficiunt. Quæ omnia promittunt quidem

[1] Lib. 5. de Rom. Pont. c. 4.

Chri-

Christo, acceptante promissionem Ecclesia, tanquam eius sponsa in cuius sinu regeneratur; aut ipso Pontifice non vt homine, sed vt Christi Dei ministro vicariam operam præbente; ac proinde ipsi Christo, per Ecclesiam vel Papam, obligatio principaliter acquiritur. vnde licet alia quoque omnia spoponderint, quæ Sanderus fictitiâ sua formulâ comprehendit, & pactum conuentum postea neglexerint, aut prorsus contempserint, ab eo solo puniri possunt, in cuius verba iurarũt, quique omnium rerum temporalium dominus est, & quem supra se iudicẽ in temporalibus solum habent: non autem ab eo cui rerum tantummodo spiritualium & recipiendæ promissionis cura commissa est.

Atque his quidem simillima sunt, quæ in gubernatione ciuili quotidie obseruari cernimus. Qui ad feudorum successionem aspirant, siue iure hæreditario, siue alio titulo vocentur, non aliter iis frui possunt, quàm si prius in clientelam eius qui feudi dominus est, fuerint recepti, id est, nisi prius sacramentum fidelitatis, quod vulgo *Homagium* siue *Hominium* vocant, conceptis verbis domino præstiterint. Quòd si feudum regium sit, in quod succedunt, rarò Rex ipse fidelitatis iusiurandum acceptat, sed vt plurimùm per suum Cancellarium, aliúmve ad hoc specialiter delegatũ, id operis exequitur. Cancellarius itaque, cùm Magnates in verba Regis iurantes, ad feuda & dignitates admittit, eas in ciuili administratione & iurisdictione tẽporali sub Rege partes obit, quas Pontifex sub Christo in spirituali gubernatione Ecclesiæ, cùm Principes ad eam venientes, interposito fidelitatis & pietatis erga Deum sacramento, recipit. Et vt ille quidem clienti semel recepto, (licet postea fidem frangat, crimenque committat quod feloniam vocant) ex nulla causa feudum auferre potest, quòd solius ius Regis sit, minimeque Cancellario concessum: ita neque hic receptos in Ecclesiam Principes, quantumuis grauiter postea delinquant, fideique desertores fiant, regnis & ditionibus priuare, aut alio modo *temporaliter* punire potest: quòd sit illud soli Deo reseruatum. Quanquam igitur Reges & Principes Christiani sunt in Ecclesia, & quatenus filii Ecclesiæ, sunt Ecclesiâ & Pontifice inferiores, tamen quatenus ipsi supremum magistratum temporalem in terris gerunt, inferiores non sunt, quin potius superiores: & ideo licet fortè regnum ex pacto tacito vel expresso commiserint, id illis tamen auferre neque populus, neque Pa-

pa,

pa, neque Ecclesia potest: sed solus Deus Opt. Max. à quo omnis potestas est, & quo solo in ciuili administratione minores sunt. Nec vnquam poterit vel Bellarminus, vel alius quispiam, efficax aliquod testimonium ex vllius seculi monimentis eruere, quò nobis planum faciat, Reges & Principes seculares, dum ab Ecclesia ad fidem reciperētur, ita iuri suo renunciasse, vt & Imperium temporale, quod à Deo acceperant, prorsus deponerēt, & seipsos in negotiis politicis iudicandos, pœnaque temporali plectendos, Ecclesiæ subiicerent. Hoc autem si nemo eorum demonstrare possit, necesse est fateantur Reges & Principes eodem iure, eademque libertate & authoritate, regna atque Imperia sua post fidem susceptam retinuisse, quibus antequã ad Ecclesiam venissent possidebant: quia, vt aduersarii fatentur, *Lex Christi neminem priuat iure suo.* Si ergo ante baptismum neminem super se iudicem in temporalibus, prętter solum Deum, habebant; neminem quoq; post baptismũ habere potuerunt. Sed hac de re plura, in primę rationis refutatione, diximus. Boziana deliria nihil hîc moror.

Quod autem huic quartæ rationi subiicit. *Nam non est idoneus sacramento baptismi, qui non est paratus Christo seruire, & propter ipsum amittere quicquid habet. ait enim Dominus Luc.* 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem, & matrem & vxorem, & filios, adhuc autem & animam suam, nō potest meus esse discipulus*; id quorsum spectet non video. nemo certè hoc negat. Sed quid inde? talis ratio non magis ad institutum pertinet, quàm quod est remotissimum. vt nec illud quod ibi sequitur; *præterea*, inquit, *Ecclesia grauiter erraret, si admitteret aliquem Regem qui vellet impunè fouere quamlibet sectam, & defendere hæreticos, ac euertere religionem.* Est hoc sanè verissimum. Sed, vt dixi, nihil ad institutum pertinet. Non enim de ea re hîc quæstio est; sed de potestate temporali Ecclesiæ, siue summi Pontificis, qui eius Vicarium sub Christo caput est: num eam scilicet potestatē habeat, quâ Reges & Principes ritè receptos, si postea iidem fefellerint, ac susceptum in lauacro regenerationis officium deseruerint, temporalibus pœnis coercere possit, necne. huius autem quęstionis neutra pars, hisce sequelis & appendicibus, vel probatur, vel improbatur: ob eamque causam missas facio.

CAP.

CAP. XXV.

QVinta & postrema ratio est, ex cura & officio Pastorali. *Cùm Petro dictum est*, inquit, *pasce oues, Ioan. vlt. data est illi facultas omnis, quæ est Pastori necessaria ad gregẽ tuendum. at pastori necessaria est potestas triplex, nimirum vna circa lupos, vt eos arceat omni ratione qua poterit: altera circa arietes, vt si quando cornibus lædant gregem, possit eos recludere: tertia circa oues reliquas, vt singulis tribuat conuenientia pabula: ergo hanc triplicem potestatem habet summus Pontifex.*

Ex hoc principio & fundamento tria, vt illi videtur, argumenta vrgentia deducuntur. Sed ne longius abeat, respondeo inprimis ad istud ipsum fundamentum, totum quidem verum esse, ac pro me stare, atque inde cõtrarium eius quod ipse asserit bellissimè colligi posse. colligi inquam, summum Pontificem nullam omninò temporalem potestatem habere, aut exercere posse in Principes Christianos, quatenus Christi vicarius, & D. Petri successor est: quinimo non esse necessariam eiusmodi potestatem Pontifici, ad munus suum pastoritium obeundum explendumque.

Id autem hoc argumento euidenter concluditur. Christus commendando suas oues Petro, dedit ei omnem potestatem necessariam ad tuendum gregem. Atqui non dedit ei potestatem temporalem: ergo potestas temporalis non est necessaria ad tuendum gregem. Deinde progrediemur hoc modo; Absurdum est summum Pontificem, quatenus successor est B Petri, habere plus potestatis, quã habuit ipse Petrus: at Petrus nõ habuit vllam potestatem temporalem in Christianos: ergo nec summus nunc Pontifex, quatenus successor eius est.

Prioris ratiocinationis propositio, extra omnem controuersiam est. Assumptio autem probatur testimonio & confessione ipsius Bellarmini. Nam libro quinto de Rom. Pontif.[1] vbi suam de his rebus sententiã, similitudine carnis & spiritus, stabilire conatur, sic scribit: *Vt enim se habent in homine spiritus & caro, ita se habent in Ecclesia duæ illæ potestates. Nam caro & spiritus sunt quasi duæ Respublicæ, quæ & separatæ & coniunctæ inueniri possunt. inuenitur spiritus sine carne in angelis.* & paulò pòst. *Ita prorsus politica potestas habet suos Principes, leges, iudicia, &c. similiter Ecclesiastica suos Episcopos,* Cap. 6.

Cano-

Canones, Iudicia.. Illa habet pro fine temporalem pacem; ista, salutem æternam. Inueniuntur quandoque separatæ, vt olim tempore Apostolorum: quandoq; coniunctæ, vt nunc.

Si separatæ erant hæ potestates tempore Apostolorum, vt erant re vera, & de iure & de facto: consequitur necessario, D. Petrum nullam habuisse temporalem potestatem, alioqui falsum esset eas fuisse separatas. Nam si similitudini ab eo propositæ locus est, consequēs erit, vt quemadmodum nihil carneum in angelis reperitur, nihilque in brutis spirituale: ita tempore Apostolorum, nihil temporalis potestatis in Ecclesia esset, aut spiritualis in humana politia. Ergo fatendum est, vel potestatem temporalem non esse necessariam summo Pastori Ecclesiæ, vel ipsum tunc Principem Apostolorū, & summum Pastorem D. Petrum, non omnibus rebus ad pastoralis officii curam necessariis munitum instructumque fuisse. Hoc autem ex diametro opponitur ei quod in sua ratione fundamētali, vt ita loquar, iam dixerat. *datam* scilicet *esse Petro facultatem omnem necessariam ad gregem tuendum.*

Idem etiam probatur ex eo, quòd tota potestas politica & temporalis pendebat tunc ab Ethnicis Principibus, quibus ipsemet Petrus, teste Bellarmino [1], quamuis Ecclesiæ caput, & Christi vicarius, de iure & de facto in temporalibus subiiciebatur: ex quo sequitur D. Petrum vel nulla potestate temporali præditum fuisse, vel eam ab Ethnicis Principibus accepisse: alioqui, vt modò diximus, falsum esset has potestates fuisse tunc separatas At certum est eum nullam ab istis accepisse; proinde nec vllam habuisse. Et verò hæ rationes apertiores sunt, quàm quibus aliquis sine fraude reniti & repugnare possit. vt mirum sit, homines eruditos, cæteraque pios, ita zelo quodam inconsiderato occæcari, vt dubia pro certis, pro perspicuis obscura, pro rectis contorta, pro expeditis denique inuoluta & implicata multis controuersiis & contradictionibus, amplecti & sequi non dubitent. At sedem Apostolicam huiusce potestatis & authoritatis accessione amplificare & ornare student. Ecquis verè Catholicus, propēsos in sedem illam animos, vnde fidei nostræ fundamentum & firmamentum est, non laudet? Quòd sedem illam ornant, & efferunt, quā nemo satis pro dignitate laudare possit, eos equidem laudo: sed quòd plus ei tribuunt quàm oporteat, idque magno cum multorum scādalo, id ego sane non laudo. Nam

Lib. 2. de Rom. Pont. cap. 29.

&

& nos quoque non minus eam ipsam sedẽ veneramur, non minus amamus, suspicimus, admiramur: vtpote quæ verè sedes Petri est, & in petra qui Christus est collocata, omnes hæreses superauit, atque in Ecclesia summum iure principatum obtinet. Sed ne eam isto potestatis incremento augeamus, vetat veritas: testimonium nobis perhibente cõscientia, coram Deo & Domino Iesu, ante quem in die reuelationis iusti iudicii, & hæc nostra, & illa ipsorum scripta, suis signata meritis apparebunt.

Non est ergo quòd superiorem pro se rationẽ adferant. Nam Christus quando Petro dixit: *Pasce oues meas*, constituit eum quidem pastorem gregis sui; sed pastorem spiritualem, non temporalem: deditque ei omnem facultatem ad id muneris necessariam: ex quo patet temporalẽ potestatẽ non esse Pontifici necessariam: quia Christus eam Petro non contulit. Nec vsquam accepimus, aut D. Petrum, aut alium quemlibet Apostolorum, temporali potestate functum esse, cuius Imperio in Christianę fidei desertores, seu directè seu indirectè (ne quis in verbis vim faciat) ciuilibus pœnis Magistratuum more animaduerteret. Verum quidem est, effectum esse aliquando, vt spiritualem sentẽtiam pœna temporalis, veluti mors aut cruciatus, per miraculum sequeretur; indigente nimirum tũc signis ac prodigiis ad firmandam fidem Ecclesia. cuiusmodi supplicia longè maiorem Christianis animis metum incutiebant, quàm si humano more, pœnas Potestati ciuili pendissent. Atque hoc nimirum illud est, quod ad Corinthios scribit Apostolus [1], *quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate & spiritu mansuetudinis?* Virgam vocat hanc potestatem spiritualem, quæ, Deo mirabiliter operante, temporales etiam effectus tunc temporis producebat: vt etiamnum aliquando, apud populos recens Christo lucrifactos, pari de causa producit.

1. Corinth. 4.

Cap. XXVI.

HÆc cùm ita sint, facilior nobis via sternitur ad eorũ argumentorum refutationem, quæ Bellarminus ex superiore suo fundamento, à nobis iam explicato, & in ipsum retorto, deducit. Concidunt enim; partim suopte vitio, partim quòd fundamento cui superstruuntur nõ satis cohærent. Nam primùm ex eo quòd *pastori necessaria est potestas circa lupos, vt eos arceat omni ratione qua poterit*, ratioci-

ratiocinatur hoc modo. *Lupi qui Ecclesiam Dei vastant, sunt hæretici: ergo si Princeps aliquis ex oue aut ariete fiat lupus, id est, ex Christiano fiat hæreticus, poterit pastor Ecclesiæ eum arcere per excommunicationem, & simul iubere populo, ne eum sequantur, ac proinde priuare eum dominio in subditos.*

Sed fallitur aut fallit, coniiciendo vera simul & falsa in eandem conclusionem. Nam quod ait, pastorem Ecclesiæ posse arcere Principem hæreticum per excommunicationem: id quidem verum est, & ex principio illo necessaria consecutione deriuatum. Sed posse quidem, non etiam debere, nisi cùm id sine scandalo, & Ecclesiæ detrimento, commodè facere possit: vt superius ostendi. [1] Nam vbi periculũ est, ne pax Ecclesiæ dissoluatur: néve *mẽbra Christi per sacrilega schismata lanientur, diuina disciplina seuera misericordia necessaria est* (id est, totum diuino iudicio & vltioni relinquendum est) *Nam consilia separationis* (id est excommunicationis) *& inania sunt & perniciosa atque sacrilega quia & impia & superba fiunt, & plus perturbant infirmes bonos, quã corrigunt animosos malos.* Hæc S. Augustini doctrina est [2], cõmuni Ecclesiæ calculo approbata [3]: ex qua patet, quàm temerè & imprudenter Pontifices quidam, Imperatores, & Reges potentissimos, cum magno totius orbis scandalo, & pacis Ecclesiæ dissolutione, per excommunicationẽ ab Ecclesia separarint, quos longè satius fuisset tollerasse, & eorum delicta indicasse tantùm, atq; cum gemitu in Ecclesia luxisse, *propter compensationem custodiendæ pacis & vnitatis, & propter salutem infirmorum, & tanquam lucrentiũ frumentorum, ne membra corporis Christi per sacrilega schismata lanientur* [4]. Potuerunt igitur hoc facere Pontifices, sed nõ debuerunt. *Non omne quod licet, honestum est.* Scitè Apostolus [5], *omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* Prima igitur conclusionis pars vera est, posse scilicet pastorem Ecclesiæ arcere Principes hæreticos per excommunicationem.

1 Cap.9.

2 Lib.3.c.2.contrOuer.epist.Parmeniani.

3 23.qu.4.can. non potest.

4 Aug. vbi Sup.

5 1.Cor.6.& 10.

Quod autem sequitur, *& simul iubere populo ne eum sequantur*: Duas habet ansas, vt cum Epicteto loquar, vnam integram, alteram fractam. Duplicem inquam intellectũ; verum vnum, & vitiosum alterũ. Nam si id eò dicat, quòd Pontificis sit præcipere subditis, ne Principem hæreticum in sua hæresi sequãtur, ne vnà cum eo insaniant & damnatos errores combibant; néve corruptis eius moribus sese infici & inquinari patiantur: æquè verum est, & ex eodem

principio

principio & fonte rectiſſimè deriuatum: eſtque hic verborum illorum ſenſus optimus. Nihil enim Pontificali dignitati, & Eccleſiaſtico ordini vniuerſo, tam conueniens eſt & decorum, nihilque populis Chriſtianis tam vtile & neceſſarium, quàm vt ad inſtar antiquorum Patrum Eccleſiæ, ipſemet in primis Pontifex Max. cæterique eius fratres omnes, prædicent verbum, & inſtent opportunè, importunè, arguant, obſecrent, increpent, in omni patientia & doctrina [1]: vt tanquam teſtes fideles, & ſerui boni, quos Dominus conſtituit ſuper familiam ſuam, id agant verbo & exemplo, ne populus Regis ſui errores ſectetur, neu fidem Catholicam vllis aut minis, aut muneribus regiis diſſimulet, deſerátve. Quod quoniã pleriq; ipſorũ aut omninò nũc non faciunt, aut ſegnius certe multò quàm oportet, & quam ipſimet prouinciam obire debent, mendicis quibuſdam fraterculis mandant: quid mirum ſi multi noſtro ſeculo, à caulis dominicis in caſſes diabolicos, errorũ velut turbine ac tempeſtate, abripiantur? Hic ſenſus, vt dixi, optimus eſt. At non eo tamẽ ſenſu loqui Bellarminum, tum cauſa ipſa quam agit, tum clauſula hęc ſequens, *ac proinde priuare eum dominio in ſubditos*, palàm demonſtrãt. Fractam igitur anſam nobis porrigit, ſenſum certè vitioſum, & planè peſſimum. Paſtorem ſcilicet Eccleſiæ, ſubditis iubere poſſe, ne vlla Principis eiuſmodi mandata capeſſant, & ne vllum ei obſequium, reuerentiam, obedientiam, honorem, in iis quæ ad temporalem & politicam gubernationem pertinent, vllo modo exhibeant; *ac proinde priuare eum dominio in ſubditos.* hoc autem falſum eſt, & legi diuinæ ac præceptis Apoſtolicis contrarium. *time Dominũ, fili mi, & Regem* [2]. *Admone illos Principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire* [3]. *Subiecti eſtote omni creaturæ propter Deũ; ſiue Regi, quaſi præcellenti. Deum timete, Regem honorificate:* [4] & id genus alia. Quæ cùm de Regibus impiis, & Eccleſiæ perſecutoribus dicta ſint (quippe non alii tunc rerum potiebãtur) non poſſunt ad Reges peſſimos non pertinere. hoc ergo eſt quod dixi, fallere eum, aut falli, coniiciendo vera ſimul & falſa in eandem concluſionem. Verum enim eſt, Paſtorem Eccleſię poſſe arcere Principem hæreticum, per excommunicationem; falſum autem, poſſe priuare eum dominio in ſubditos. Nam obedientia Regibus, & ſuperioribus omnibus debita, eſt iuris naturalis & diuini: qui poſſit igitur ſummus Pontifex, aduerſus eam cum populis vllo modo diſpenſare?

1 2. Tim. 4.
2 Prou. 24.
3 Tit. 3.
4 1. Pet. 2.

Nam qui Scripturas sacras diligentius & subtilius perscrutantur, duplex præceptorum Pauli genus animaduertunt: vnum eorum quibus ius diuinum, ad quod prædicãdum missus erat, promulgat, & Dei voluntatem, in vetere aut noua lege comprehensam, proponit exponitque. cuiusmodi præceptis innumeris epistolæ eius refertæ sunt, in quibus & hæc sunt, quæ de obsequio & reuerentia Regibus ac Principibus exhibenda præcipit. Alterũ verò genus eorum, quæ non a lege naturæ aut expresso Dei verbo pendent; sed quæ per humanam prudentiam Dei gratia adiutam, ad ordinationẽ diuini cultus, ipsemet Apostolus propria authoritate constituit. veluti ne bigamo aut percussori mandetur episcopatus [1]. ne vidua nõ sexagenaria ad diaconissæ officium [2] eligatur, & similia. Atque inter hæc præcepta id interest, quod in iis quæ sunt posterioris generis, summus Pontifex ex causa dispensare possit: habet enim non minorem in dispositione & ordinatione Ecclesiæ potestatẽ, quàm ipsemet Apostolus; quòd ei, vt vicario Christi, & Petri successori, Ecclesia tota commissa sit: quodque decessorũ suorum legibus non obligetur. In illis verò quæ priore genere continentur, nullam penitus habet dispensandi facultatem [3]: quia *non est discipulus super magistrum, neque seruus super dominum* [4]. Nec potest inferior superioris sui legẽ infringere, aut eius alicui gratiam facere. Qua de causa Speculator negat, Papam posse aliquem à licito iuramento absoluere, [5] quòd obligatio seruandi iurisiurandi, Deoque reddendi, sit iuris naturalis & diuini: Negant & alii, Papam posse dispensare cum aliquo teste, vt ei iniurato credatur in iudicio [6]. Et Innocentius III. Pontifex rescripto suo testatur, Papam non posse Monacho licentiam indulgere, vt aut rerum quarũdam proprietatem habeat, aut vxorem [7].

Non me latet quàm alienâ & nugace explicatione, interpretes quidam Canonistæ, qui Papæ potestati omnia subiiciunt, locum illum Innocentii, reluctantibus melioris notæ Theologis, à propria & genuina verborum significatione deflectant. Facessebat illis negotium credo, quod audierant Constantiam Rogerii Nortmãni filiam monialem, à Clemente III. eductã de monasterio Panormitano, vt Henrico VI. Friderici Ænobarbi filio nuptum traderetur (de qua Archiepiscopus Florẽtinus scribit [8], eam, cùm annum iam ageret quinquagesimum, & diu monasticam religio-

1 1. Tim. 3. Tit. 1.
2 1. Timoth. 5.
3 Ioan. de turre cremata in can. lector. dist. 34.
4 Matt. 10.
5 Tit. de legato. §. nunc ostẽdendum. num. 24.
6 Hippolyt. de Marsil. sing. 214.
7 Cap. cum ad monast. de stat. monachor.
8 Part. 3. tit. 19. cap. 6.

religionem esset professa, peperisse Fridericum II. atque vt omnem de partu supposito suspicionem tolleret, *in medio cuiusdam platea Panormi sub papilione*, publicè fuisse enixam: edicto antè proposito, vt fœminis omnibus adesse liceret, quæcunque ad spectaculum venire vellent. *Natus est ergo Fridericus isto*, inquit, *ex moniali iam quinquagenaria*) & quod etiam audierant alium Papam indulsisse Regi cuidam Arragoniæ, vt ex monacho maritus fieret. Quapropter homines isti, Canonistæ inquam, supra modum Pontificibus addicti, cùm nollent talia facta reprehendere, ne ambitiosis Papis gratiam adimerent, & non ignorarent verba rescripti ab Innocentio III. emissi, contrarium prorsus asserere, ad illas interpretationis ineptias confugerunt, quas piget huc referre, ne lectorem nugis distineam. At multò illis facilius fuisset, rescripti veritatem & æquitatem tueri, quàm ex singularibus & iniquis Pontificum factis, velut ex quadam viuẽdi regula, ius certum velle inducere. Sinamus Pontifices factorum suorum rationem Deo reddere, nec eos in omnibus imitemur. Quòd si quis fortè talia nobis facta ad exemplum proponat, respondebimus cum Ioan. de Turre crem. Syluestro, Soto, & aliis viris doctissimis: esse hæc tantùm facta Pontificum, non decreta; & *facta Pontificum non facere fidei articulum. & aliud esse facere de facto, aliud determinare quod ita possit fieri de iure.* *Ego*, inquit Syluester, *etiam vidi Pontificem facientem maiora cum scandalo totius Christianitatis.* & Ioan. de Turre crem. de illicitis dispẽsationibus loquens, *quod si ita aliquãdo fuerit factum*, inquit, *per aliquem summum Pontificem, aut ignarum in literis diuinis, aut excæcatum cupiditate pecuniarum, quæ pro talibus exorbitãtibus dispensationibus solent offerri, aut vt complaceret hominibus: non sequitur quod potuerit iustè facere. Ecclesia iuribus & legibus regitur, siue debet regi, non talibus actibus, siue exemplis.*

CAP. XXVII.

MVltorum igitur doctissimorum hominum sentẽtia est, Papam non posse voti gratiam religioso facere, vt rerum quarũdam proprietatem habeat, vel vxorem, secundum verum & simplicem verborum Innocentii intellectum. Et tamen, si quantum res à rebus distant diligentius perquirere, & eas inter se propriis differentiis & conuenientiis, recto iudicio componere velimus: erit certè cur fateamur, longè minorem absoluendi populum à

iuriſiurandi religione, qua fidem ſuam Principi libens vo-lens licitè obſtrinxit, quàm religioſorum vota relaxandi, facultatem Pontifici eſſe tributam: vt quamuis in hoc fortaſſis, opinione quorundam, aliquid de plenitudine poteſtatis efficere poſſe videatur: in illo tamen planè nihil eum poſſe putandum ſit. Tum quia totus ordo monachalis, aliiq; in Eccleſia (vt quidam volunt) ab humanis conſtitutionibus, & iure poſitiuo profecti ſunt, in quos idcirco plena & omnimoda Pontifici poteſtas eſt, vti ſuperius paulò diximus. At ſubmiſſio & obedientia Regibus ac Principibus, atq; omnibus omninò præpoſitis & ſuperiorib. debita, eſt iuris naturalis & diuini, vtroq; teſtamento confirmata. Nam licet de iure humano ſit, vt hac aut illa Reipublicæ forma vtamur, vel hunc aut illum Principem habeamus: tamen vt eum quem ſemel accepimus reuereamur, eique in omnibus, quæ Dei mandatis non repugnant, ſubmiſsè pareamus, non humanæ ſolùm, ſed naturalis & diuinæ ordinationis eſt: idque neminẽ arbitror negaturum. *qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit*. inde fit, vt ꝙ initiò arbitrii & voluntatis erat, id poſt datam de ſubiectione fidem, ſtatim in obſequii neceſſitatem conuertatur.

[1] Appellat vicarium caput, reſpectu Chriſti.

Tum etiam, quia ex voto religionis ſoli Deo & Eccleſiæ, cuius vicarium caput Papa eſt, obligatio acquiritur: ac proinde ſi Papa, cui libera negotiorum omnium Eccleſiæ procuratio diſpenſatioque permiſſa eſt, obligationem Eccleſiæ quæſitam, velut genere quodam nouationis in aliã obligationem transfuderit, ſimulque Domino Deo, qui principalis in eo negotio creditor eſt, ſatisfactum eſſe maioris boni promiſſione vel facto, interpretetur: haud abſurdè fortaſſis dici poterit, à prioris voti & promiſſi nexu liberationem contingere: niſi id obſtare quis putet, quod voti liciti tranſgreſſio, ſimpliciter & ex ſua natura malum ſit: malum autem nullius boni quantumuis magni, obtinendi cauſa facere permiſſum ſit [2]. ſed eius obiectionis diſſolutio perfacilis eſt.

[2] Rom.3.

At longè ſecus res ſe habet de iureiurando, quod homines alterius obligationis confirmandæ cauſa, ſponſionib. & pactis ſuis adhibere ſolent: tale ſiquidem iuſiurandum acceſſio quædam eſt illius obligationis, cui ſecuritatis ergò adiicitur, ſicut fideiuſſio, aut nexus pignoris: ac propterea licet iuramentum Deo reddi dicatur, tamen non Deo principaliter, ſed homini cui iuratum eſt, acquiritur hoc

casu obligatio: *quia per iuramentum iurans non intendebat placere Deo, sed satisfacere proximo.* [1] quo fit, vt is cui iuratum est, multo plus iuris ex illo iureiurando nanciscatur, multoq; plus potestatis in eo vel retinendo, vel remittendo habeat, q̃ Ecclesiæ in voto concessum est. Ecclesia namq;, siue Papa (vt ii etiam fatentur, qui eius arbitrio omnia subiiciunt) non sine magna & iusta causa dispẽsare in voto solenni religionis potest. At verò is cui alius fidem suã, ex causa dandi vel faciendi, iureiurãdo obstrinxit, potest & solus, & sine causa præter meram voluntatẽ, liberare in totũ iurisiurandi religione promissorẽ; eiq; id quicquid est accepto ferre: ita vt eius solius veniâ impetratâ, neq; amplius Pontificia absolutione ei opus sit, neque si non pręstiterit quod promisit, periurii reus coram Deo habeatur. Homo igitur est hoc casu, qui vel vinctum detinere, vel liberum dimittere, arbitratu suo potest. Quæ quoniam consensu omnium ita se habent: quî fieri potest, vt obligationẽ alicui iure optimo quæsitã, iure inquam naturali, diuino, & humano, per iusiurandum omni ex parte licitum, licito contractui appositum, summus Pontifex inuito creditori auferat? cùm non sit in hac specie, sicut in superiore, interpretationi locus, per quam præsumatur satisfactũ esse ei, cui principaliter fuit iuratum: contradicente nimirũ & contrariũ ostendẽte creditore: quandoquidẽ præsumptio veritati [2] cedit.

Sed esto, auferre ex causa possit, & promissorem iurisiurandi vinculo liberare (ne de ea re amplius cum Canonistis hîc contendam) auferat igitur: quid ei deinde facto consequens in nostro hoc negotio videtur? liberum fore populum, dices, ab Imperio & subiectione Principis, statim atque iurisiurandi nexu solutus est. itáne verò? An non perspicis iusiurandum hoc, non esse nisi accessionem tantùm confirmatricem illius obligationis, qua fides & obedientia Principi promissa est? an ignoras accessiones tolli & liberari posse, sine interitu principalis obligationis? non enim vt principali non consistente tolluntur accessiones, ita & sublatis accessionibus interit principale. Manet ergo adhuc obligatio cui iusiurandum accesserat: quæ quoniam iuris naturalis & diuini est, non minùs tenet hominum mentes & conscientias apud Deum, quàm si esset iuramẽto sustentata. *quia Dominus inter iuramentum & loquelã nostram, nullam vult esse distantiam:* [3] quantum ad fidem promissi seruandam: licet magis peccet iurisiurandi violator,

1 Panorm. in c. 1. nu. 4. de iureiur.

2 L. vlt. D. quod met. ca. l. continuus. 137. §. cum ita. D. de verb. oblig.

3 Can. iuramenti 22. q. 5.

propter contemptum numinis; & licet in foro etiam exteriore periurium, propter promissi solemnitatem, grauius vindicetur, quàm neglecta fides simplicis sponsionis.

Quod si & hanc quoque obligationem Pontifex *de Apostolica potestatis plenitudine*, rescindere, subditosque à Regis iugo liberare voluerit: atque iis præcipere, ne qua in re Principi suo, *eiusue monitis, mandatis, & legibus, sub pœna anathematis audeant obedire.* Nonne huic præcepto Papæ obsistere videbitur expressum Dei mandatum de Regibus omni obsequio honorandis? Annon liceat facere, in eiusmodi negotio & causa omnium maxima, quod Pontificii interpretes in leuioris momenti controuersiis solent? Nēpe, de hac plenitudine potestatis solerter inquirere, éone vsque se extendat, vt quod Deus disertè iubet, id per illam disertè prohibeatur? aut quod Deus expresse fieri vetat, id per illam licitè iubeatur? Deus per Salomonem iubet me timere Regem: & per Apostolos, Regem honorificare, eiq; subiectum esse, & obedire. Hoc certè & naturalis & diuini iuris præceptum est: vt inferior scilicet superiori pareat, quamdiu id non vetet ille, qui est vtroque superior in eodem potestatis genere: is autem in causa Principis & populi, siue inter populum & principem, quando de imperio & subiectione temporali agitur, est solus Deus, quo solo Rex in temporalibus minor est, vt in spiritualibus Pontifex.

Cùm itaque nemo non ingenuè fateatur, plenitudinem Apostolicæ potestatis non tantam esse vt in iis, quæ expresso Dei verbo prohibita sunt aut præcepta, Pontifex dispensare vllo modo possit (quo axiomate Bellarminus præcipuè nititur, dum vult ostendere *Papam non posse subiicere seipsum sententia coactiua Conciliorum:* [1] *Papæ potestas super omnes, est de iure diuino*, inquit, *at non potest Papa dispensare in iure diuino*) nihil mirari oportet, si mandata diuina de Rege timendo & honorando, multorum subditorum animis ita insideant, vt nullum contrariis præceptis locum præbeant, sed omninò in id incumbant, ne aduersantibus Pontificum edictis, absolutoriis simul & prohibitoriis, in ea re mos geratur. Sæpe mihi à Magnatibus, & viris minimè malis dictum est, præceptum illud diuinum de Regibus honorandis, tanti apud se esse, & tàm altas in animum radices egisse, vt nullis bullis & indulgentiis contrariis, leuari se posse conscientiæ fasce & scrupulo atq; in interiore homine securos esse, sibi persuadeant: quo minus

[1] Lib. 2. cap. 18. de Concil.

nus

nus tàm clarum & manifestũ iuris naturalis, & diuini mandatum exequantur, & promissum ac debitum suo Principi obsequium præstẽt. Atque hæc quidem causa est, cur pauci de Nobilitate ab Henrico IV. Imp. nulli à Philippo Pulchro, nulli item à Ludouico XII. Gall. Regibus, propter Bullas & censuras Pontificias, depositionis sententiam continentes, defecerunt. Nam ne quà erremus, tenendum est, Apostolicæ potestatis plenitudinem eam tantùm potestatem complecti, quam Dominus Iesus Dei filius, cũ in hoc mundo versaretur, vt homo inter homines habere voluit; & eatenus Papam referre nobis Christum, & eius esse Vicarium (vti suprà ex eruditissimi Bellarmini doctrina ostendimus) non autem potestatem illam, quam vt Dei filius, Deus ipse Patri æqualis ab æterno habuit, & diuinitatis suæ omnipotentiæ reseruauit: de qua ait, data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.[1] 1 Matth. vlt.

Quanquam video quosdam vsque adeò ineptire, aut potius insanire, vt hanc omnipotentiam Pontifici etiam tributam asserant, eiq; probando insigne vanitatis suæ argumentum hoc modo contexant. *Christus commisit summo Pontifici vices suas, vt habetur Matth. 16. & cap. 24. q. 1. can. quodcunque. Sed Christo data erat omnis potestas in cœlo & in terra Matth. 28. Ergo summus Pontifex, qui est eius vicarius, habet hanc potestatem. extra de translat. cap. quanto.* Ita Petrus Bertrandus in suis additionibus ad gloss. extrauag. Vnam sanctã. de maior. & obed. qui & hoc præterea ausus est addere, quod parum à blasphemia abest. *Nam non videretur Dominus discretus fuisse (vt cum reuerentia eius loquar) nisi vnicum post se talem reliquisset, qui hæc omnia posset.* Eratne huic homini cerebrum? Non mirum si Ioan. Gerson dixerit *pusillos*, hoc est, Christianos simplices & ignaros, ab eiusmodi glossatoribus & postillatoribus imperitis deceptos, *æstimare Papam vnum Deum qui habet potestatem omnem in cælo & in terra.* certè tales adulatores iudicium & mores multorum Pontificum corruperunt. Non mirum etiam, si Pius V. Pontifex Martino Aspilenetæ dixerit, *Iurisconsultos* (Canonistas, opinor, intellexit) *solitos esse plus satis potestatis tribuere Papæ*[2]. De quibus Ioan. De Turre cremata,[3] *mirum est*, inquit, *quod summi Pontifices loquantur moderatè de potestate eis data: & quidam doctorculi, sine aliquo vero fundamento, volunt adulando eos quasi æquiparare Deo.* quò pertinet, quod scribit Cardinalis de Cusa, vir in omni Philosophia diuina

2 Nauarr. in cõmen. can. non liceat Papæ. 12. quæst. 2.
3 In Can. coniunctiones. 35. quæst. 2.

& humana, atque etiã in historiis apprimè versatus, quosdam nempe scriptores *volentes Romanam sedem omni laude dignam, plusquam Ecclesia sancta expedit, & decet, exaltare, fundare se in scriptis apocryphis* atque ita Papas populosque decepere.

Cap. XXVIII.

Error autem istorum hominum, quo potestatem omnem, & diuinam & humanam, Papæ tribuunt, partim ex scriptis apocryphis, vt dictum est: partim ex rescriptis quibusdam Pontificiis, obscurius paulò quàm oportuit conceptis, & malè ad literam, vt aiunt, intellectis, creatus est. Nam, vt verè dicam, nihil nudis & meris Canonistis imperitius: quod nõ de humaniorum literarum cognitione, & sermonis proprietate intelligi tantùm volo: ferenda quippe in illis eiusmodi ignorantia est, tanquã cõmune seculi illius, quo scripserunt, malum: sed de artis etiã quam profitentur scientia, quam infinitis distinctionum & opinionum varietatibus obscurarunt. Maxima enim ipsorum pars in Canonibus & Constitutionibus Pontificiis hærebant, nullum aut perexiguum extrinsecus adiumentum ex Theologia, & aliis scientiis, vt oportuit, quærentes. Rescripta illa de quibus loquor, & quæ hominibus istis errorem crearunt, extant sub titulo, *de translatione Episcop.* [1] in quibus Innocentius III. comparat Matrimonium spirituale, quod contrahitur inter Episcopum & Ecclesiã, cum Matrimonio carnali, quod est inter virum & mulierẽ: primum in eo, quod quemadmodum carnale matrimoniũ sumit initium a sponsalibus, & fit ratum per nuptias, & consummatum per corporum commistionem: *sic & spirituale fœdus coniugij, quod est inter Episcopum & Ecclesiam, in electione initiatum, ratum in confirmatione, & in cõsecratione intelligitur consummatum.* Deinde in eo, quòd sententia Domini & Saluatoris in Euangelio. *Quos Deus coniunxit, homo non separet:* de vtroque Matrimonio, tam carnali quàm spirituali intelligenda sit. *Cùm ergo fortius sit spirituale vinculum quàm carnale,* inquit, *dubitari non debet, quin Omnipotens Deus spirituale coniugium, quod est inter Episcopum & Ecclesiam, suo tantùm iudicio reseruauerit dissoluendum, qui dissolutionem etiam carnalis coniugij, quod est inter virum & fœminam, suo tantùm iudicio reseruauit, præcipiens, vt quos Deus coniunxit homo non separet:* & rursus, *Sicut legitimi Matrimonij vinculum, quod est inter virum & vxorem, homo dissoluere nequit,*

[1] Cap. 2. 3. & 4.

quit, Domino dicente in Euangelio;[1] *Quos Deus coniunxit, homo non separet: sic & spirituale fœdus coniugii, quod est inter Episcopum & Ecclesiam, sine illius authoritate solui non potest, qui successor est Petri, & vicarius Iesu Christi.* 1 Matth.19.

Ac ne quis obiiceret, Si Deus vtriusque coniugii, tam carnalis quàm spiritualis, dissolutionem suo tantùm iudicio reseruauit, & vinculum spirituale fortius sit quàm carnale: quî fieri potest, vt summus Pontifex, quem constat hominem esse, vinculum illud spirituale possit dissoluere? respondet ibi Innocentius, id ea ratione fieri, quod nō humana sed diuina potestate separentur, qui authoritate Romani Pontificis, *per translationem, depositionem, aut cessionem, ab Ecclesia remouentur. Non enim homo,* inquit, *sed Deus separat, quos Romanus Pontifex (qui non puri hominis, sed veri Dei vicem gerit in terris) Ecclesiarum necessitate vel vtilitate pensata, non humana sed diuina potius authoritate dissoluit.*

Hæc illa sunt, quibus homines isti in præcipitem errorem deferuntur; vt quicquid à Papa fiat, à Deo factum esse putent: quod verba nimirum Innocentii hunc sensum præ se ferant. Nullus est, fateor, in iure Pontificio locus, verbis quidem planior & apertior, intellectu autem difficilior: adeò vt in eo explicando, interpretum omnium ingenia concidant. Nam quid magis intelligenter, planè, & perspicuè dici potest, quàm *Non hominem sed Deum separare, quos Romanus Pontifex separat seu dissoluit?* aut quid cui magis consequens, quàm hoc illi, *Romanum ergo Pontificem posse dissoluere matrimonium inter coniuges carnali copula consummatum?* qua conclusione tamen nihil falsius, ac proinde illud ex quo sequitur, falsum esse fatendum est: quandoquidem sequi falsum ex vero nunquam potest. Quod cùm animaduertisset Hostiensis, cùm inquam rationem illam tam alienam perpendisset:[2] *Sed illa ratio,* inquit, *non est sufficiens, salua authoritate & reuerentia reddentis, nisi aliter intelligatur: quia secundum illam sequeretur, quod etiam matrimonium carnale diuidere posset authoritate sua.* At Hostiensis tamen non aperit nobis, quomodo aliter intelligi debeat: nec potest se inde extricare, vt salua veritate sententiam sustineat. Nam quod arbitratur eam intelligi posse de matrimonio carnali, *quod*, vt ille ait, *ante carnis copulam communi dissensu, authoritate Papæ interueniente, dissolui possit: arg. cap. 2. & cap. ex publico. de conuers. coniugat.* Illa certè interpretatio omni prorsus authoritate & ratione deficitur.

2 In summa de elect. nu. 25.

Nam

Nam quod attinet ad rescripta ab eo allegata, & si qua sunt similia, de illa matrimonii dissolutione loquũtur, quę fit per electionem religionis, & Monasterii ingressum alterius coniugis, antequam corpora nuptialis thori amplexibus commista sint, quo casu nihil authoritatis Papæ interuentu, aut dispensatione Pontificia opus est; quin mero iure, & communi legis auxilio muniti sunt, qui eo modo quærunt sibi separationem, & matrimonium dirimunt. [1] At matrimonium ratum & nondum consummatum dirimi posse ex alia causa, communi partium dissensu, per Papæ authoritatem, constanter cum doctissimis Theologis negandum est. Corporum enim coniunctio & commixtio, nihil quicquam substãtiæ & *οὐσίας*, siue essentiæ matrimonii, aut addit, aut adimit: quippe forma matrimonii consistit, in indiuiduæ animorũ coniunctionis & consensus declaratione, qua se inuicem, alter alteri, mutuò tradunt. Liberorum verò procreatio, & eius causa concubitus, nõ ad constitutionem matrimonii refertur, sed ad finem [2]. Hinc ab Ethnicis dictum est, *nuptias non concubitus, sed consensus facit* [3]. idque sacris canonibus & constitutionibus confirmatur. [4] alioqui certè primum illud matrimonium, quod Deus in Paradiso instituit, matrimonium non fuit, donec coniuges inde deiecti, liberis operam dare cœperunt; quo quid absurdius? Adhæc nulla Ecclesiæ constitutio aut traditio, nulla Patrum authoritas, nulla Pontificis Epistola Decretalis, nulla denique ratio certa & solida reperitur, quę matrimonium ratum, licet non consummatum, ab illa Saluatoris sententia excipiat, *quos Deus coniunxit, homo non separet.* ac ne excipere quidem possit, nisi prius constet, eos qui Sacramento matrimonii, in facie Ecclesiæ contracti, copulantur, non esse à Deo coniunctos.

1 Cap. ex parte. 14 §. nos tamen. & d. cap. 2. de cõuers. coniugat.

2 D. Thom. 3. q. 29. art. 2. in conclus.

3 L. nuptias D. de reg. iur.

4 Can. sufficiat. can. cùm initiatur. 27. q. 2. c. cùm locum. de spons. & matr.

Sed est in hac re, sicut in cæteris, tanta interpretũ quorundam iuris Pontificii, seu inscitia, seu blanditia, vt nõ solùm matrimonium ratum & nondum consummatũ, contra communem Theologorum sententiam, sed etiam matrimonium ratum & carnali copula consummatũ, à Pontifice, perinde atque à Deo, dissolui posse, non vereantur asserere: [5] quod si verum esset, quàm infirmum matrimonii vinculum futurum sit inter eos, qui gratia & authoritate apud Pontificem pollent, aut alioqui occæcatum cupiditate pecuniarum largitionibus possunt corrumpere, aliis iudicandum relinquo. Non est autem quod superioribus

5 Vide Couarruuiam de matrim. part. 2. § 4. vbi id notat & reprehendit.

bus Innocentii reſcriptis ſententiam ſuam firmari poſſe exiſtiment: cùm Pontifex ille alibi expreſsè dicat, [t] matrimonium inter legitimas perſonas, verbis de præſenti, *contractum, in nullo caſu poſſe diſſolui, niſi antequam matrimonium ſit per carnalem copulam conſummatum*, alter coniugum ad religionem tranſeat. neque enim credibile eſt, tam doctũ piumque Pontificem, aut ſui tam ſubitò oblitum fuiſſe, aut ſcientem prudentem, tam pugnantes & diſſentientes ſententias euulgaſſe. alius ergo reſcriptorum Innocentii ſenſus quærendus eſt.

t Cap. ex parte. 14. § nos autem. & §. nos tamen. de conuerſ. coniugat.

Cap. XXIX.

QVod ſi quis meam de illis ſententiam & interpretationem quæritet: haud verebor, vt in re obſcuriſſima, dicere, ſubſiſto: exiſtimare me tamen pugnam in iis eſſe ῥητοῦ καὶ διανοίας, mentem ſcilicet optimi Pontificis, & ſenſum verborum, inter ſe diſcrepare: quod in aliorum legislatorum ſcriptis ſæpe contingit, cùm aut verbis exprimendæ cogitationi minus aptis vtuntur, aut ad perſpicuitatem & integritatem conſtitutionis, particulam aliquam neceſſariam, aut exceptionem omittunt. Nam alioqui nõ eſt veriſimile, eum qui negat Papam poſſe licentiam monacho indulgere, vt proprietatem rerum habeat vel vxorẽ, velle affirmare Papam poſſe coniugii ſacramentum, matrimonium inquam ratum & conſummatum diſſoluere. Quid ergo rei eſt? Dicam quod ſentio. Animaduerti equidem Innocentium ita doctrinam ſuam in illis reſcriptis ſubtiliter temperaſſe, vt quamuis vtrumque coniugium inter ſe componat & comparet in hoc, quòd Dei ſolius iudicio diſſoluantur: tamen vbi de poteſtate ſummi Pontificis, & Vicarii *Ieſu Chriſti* loquitur, non amplius ea coniungit, nec matrimonii carnalis mentionem facit, ſed tantùm ſpiritualis, quod non cenſetur ab homine ſeparari, ſed à Deo ipſo, tunc cùm illud Rom. Pontifex *Eccleſiarum neceſſitate vel vtilitate penſata, non humana, ſed diuina potius authoritate, per tranſlationem, depoſitionem, aut ceſſionem, diſſoluit*; quo ſilentio, & prætermiſſione carnalis matrimonii, ſatis innuit illud à matrimonio ſpirituali, in ratione ſeparationis differre, & tacitè excipi: vt Pontificalis authoritas ad eius diſſolutionem non extendatur. quaſi expreſſius hoc modo dixiſſet, Deus ſuo iudicio tam carnalis quã ſpiritualis matrimonii diſſolutionem reſeruauit. Spirituale tamen

tamen Romanus Pontifex, qui Christi Vicarius & Petri successor est, *Ecclesiarum necessitate vel vtilitate, &c.* soluere potest: quod cùm facit, *non homo sed Deus separat*, cuius vicem Papa in terris gerit. Cur autem Pontifex spirituale coniugium soluere, & non item carnale possit, euidens atque in promptu ratio est. quòd spirituale nimirum per se, & omni ex parte, ad Ecclesiæ ordinationem, regimen, & œconomiam pertineat, quam Christus totam Petro & eius successoribus commendauit. itaque non potest non videri concessisse illis hanc spiritualis coniugii dissoluendi potestatem, cùm sine ea, munus sibi commissum exequi & expedire non possent. [1] ac proinde quicquid ipsi Pōtifices, tanquam Hierarchæ, de singulis Ecclesiæ rebus ac personis disponunt, decernuntque; id Deum, qui hanc illis dispensationem & procurationem nominatim commisit, disponere ac decernere credendum est.

At matrimonium carnale, non ad ordinationem Ecclesiæ, sed tantùm ad procreationem sobolis institutum est [2]: ob eamque causam dicitur esse iuris naturalis [3], & gentiū nationumque omnium commune: nec alia ratione ad Ecclesiæ notionem pertinet, quàm quòd in noua lege sacramentum sit, Dei & animæ, Christique & Ecclesiæ coniunctionis mysterium continens. & ideo nihil necesse fuit, eius soluendi facultatem, libertatemque, Petro & eius successoribus permittere. Sat habent prospicere & iudicare, an sit matrimonium, vt sciant an sit sacramentum. Quamuis igitur Pontifex in matrimonio contrahendo plurimùm possit, omnium scilicet impedimentorum, quæ ex iure positiuo & ecclesiasticis constitutionibus oriuntur, gratiam facere; atque efficere vt ritè & rectè contrahatur, quod aliâs non esset legitimum & ratum: tamen vbi vel iure communi permittente, vel Papâ in prohibitis dispensante, semel contractum est, nullam vlla ex causa habet eius relaxandi separandique potestatē. Nec ad rem pertinet, quòd sæpe in foro & iudiciis ecclesiasticis, separationem fieri videamus earum personarum, quæ diu sub iugalis vinculi spe & specie conuixerunt. Non enim Papa eo casu, neque iudex authoritate Papæ, matrimonium aliquod dissoluit: sed matrimonium quod de facto contractum erat, & matrimonium esse falsò credebatur, non fuisse matrimonium sententia sua declarat: & personis non legitimè coniūctis, quòd cubilia sociare sine scelere nequeant, à se abscedere, &

1 L. 2. D. de iurisd. L. Si itor. D. de seruit. L. 3. §. qui habet. D. de seruit. p. æd. rustic. cap. 5. de offic. iud. dele.
2 Aug. lib. 14. de ciuit. Dei. cap. 18. Tho. 2. 2. q. 154. art. 2.
3 L. 1. §. ius naturale. D. de Iust. & iur.

& solita consuetudine abstinere præcipit. Hoc autem non est soluere matrimonium, aut personas legitimè coniunctas, quoad vinculum, separare. Ex quo patet tam Innocentium interpretem, qui quartus postea eius nominis Pontifex fuit, quàm Ioan. Andr. qui fons & tuba iuris Canonici vocatur, ineptissimè partem istam rescripti Innocentii III. esse interpretatos, *Quos Deus coniunxit homo non separet. sua authoritate*, inquiunt: *non autem separat homo carnale matrimonium, cùm episcopus, vel etiam archidiaconus, per constitutiones Papæ dissoluit, sed ipse Deus cuius authoritate facta sunt.* quasi vero per constitutiones Papæ dissolui possit matrimonium? possunt certè constitutiones Papæ impedire, ne matrimonium inter certas personas iure contrahatur; & efficere vt sit nullum, quod contra illarum dispositionem cōtractum est. At iure contractum distrahere, & eius vinculum dirimere ac dissoluere, nulla neque Ecclesiæ neque Papæ constitutio potest. alioqui malè Apostolus, *mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit. quòd si dormierit vir eius, liberata est* [1]. male inquam, mortis tantùm mentionem 1. Corinth. 7.
fecit, si alio modo, per constitutiones scilicet Pontificias, soluto matrimonio liberari possit. Quæ cùm ita sint, tempus nunc est ab hoc diuerticulo, in quod nimia Doctorum quorundā assentatio & ignorantia nos compulit, ad eam viam vnde sumus digressi repedare.

CAP. XXX.

POsitum iam hoc est, & omnium de rebus diuinis rectè iudicantium consensione firmatum, Papam non posse alicui gratiam facere iuris naturalis & diuini, siue, vt vulgò nunc loquimur, contra ius naturale & diuinum dispensare: & concedere vt impunè fiat, quod Deus & Natura vetarunt; aut prohibere ne fiat, quod Deus fieri expressè imperauit: idque non solùm Theologi, sed etiam melioris notæ Canonistæ asseueranter concludunt. Hoc igitur illud est axioma certissimum, circa quod totius huius disputationis cardo vertitur, & ex quo pendet vera solutio eius argumenti, quod ex Bellarmino trāscripsimus, in principio capitis vigesimi quinti, suprà. Admittimus quidem eius propositionem, *Pastori* scilicet *necessariam esse potestatem circa lupos, vt eos arceat omni ratione qua potest.* Admittimus & assumptionem. *Lupos nimirum qui Ecclesiam Dei vastant, esse hæreticos.* ex quibus concludit hoc modo.

Ergo

Ergo si Princeps aliquis ex oue aut ariete fiat lupus, id est, ex Christiano fiat hæreticus, poterit pastor Ecclesiæ eum arcere per excommunicationem, & simul iubere populo, ne eum sequantur, ac proinde priuare eum dominio in subditos. Vitiosa collectio; cuius loco in bona dialectica reponendum est. *Ergo si Princeps aliquis ex oue aut ariete fiat lupus, poterit pastor Ecclesiæ eum arcere omni ratione qua potest.* Hoc enim ex propositis rectè efficitur, & ideo iis concessis, negari non potest. Hoc totum igitur verum est, & totum concedimus: sed istis tamen minimè cohæret aut consequens est, id quod annectit. *Pastorem* scilicet *posse iubere populo. &c.* Nam posse, vel non posse, vbi de iure & æquitate disputatur, non de mero facto, siue de potestate quæ facti est, sed de potestate quæ iure permissa est, quæque iuri & rationi congruit, intelligi debet: vt dicatur Pontifex hoc casu, id posse, quod iure atque honestè potest [1]. Atque ita res eò redit, vt cogamur inquirere, an Pontifex, de Apostolicæ potestatis plenitudine, vt loquuntur, possit imperare & præcipere subditis, ne Principis sui *monitis, mandatis, legibus, sub pœna anathematis audeant obedire.* & si de facto id iusserit, an subditi teneantur præcepto eiusmodi Pontificio parere. Nullum certè, vt principiò admonui, pro affirmatiua parte argumentum efficax, vel ipsemet excogitare, vel ab alio excogitatum & propositum comperire, hactenus potui. Pars verò contraria validissimè sustentatur fundamento illo, quod iamiam retulimus. Papam videlicet non posse vllo modo contra ius naturale & diuinum dispensare: ex quo argumentum, vt videtur firmissimum, hac ratiocinandi forma concluditur.

L. filius 15. D. de condit. institut.

Summus Pontifex nihil præcipere vel dispensare potest contra ius naturale & diuinum.

Atqui subiectio & obedientia Principibus & superioribus debita, est de iure naturali & diuino.

Ergo summus Pontifex contra eam nihil præcipere vel dispensare potest. & per consequens non potest præcipere subditis, ne principi suo temporali obediant in eo, in quo Princeps est superior: & si de facto præceperit, licebit subditis ei, tanquam extra territorium ius dicenti, impunè non parere.

Vtrumque propositum est certo certius, ex quibus conclusio necessaria consecutione inducitur. Qui huius argumenti vim eneruauerit, is magnā mecum gratiam inibit.

ego

ego mehercle, vt ingenii mei tenuitatem ingenuè fatear, non ſatis perſpicio qua poſſit ſolida ratione elidi. Nam etſi dicat aliquis, obedientiam ſuperiori debitam prohiberi & impediri poſſe ab eo, qui eſt illo ſuperiore ſuperior; & Papam quidem, qui Chriſtianorum omnium pater eſt, omnibus Regibus & Principibus Chriſtianis, hoc ipſo quòd pater eſt, eſſe ſuperiorem; ac proinde eum poſſe iure ſuo prohibere, & impedire, ne ſubditi promiſſam Principi reuerentiam & obedientiam exhibeant: nihil quicquam hoc fucato argumento efficiet, quod ſuperiori concluſioni cõtrariæ officiat. Quandoquidem hoc quod dicitur, obediẽtiam ſuperiori debitam minui, impediri, vel tolli poſſe, mandato eius qui eſt illo ſuperiore ſuperior: id tũc ſolùm verum eſt, cùm is qui prohibet eſt ſuperior in eadem poteſtatis, & vt ita loquar, ſuperioritatis ſpecie, ſiue in iiſdem rebus, in quibus debetur obedientia. Veluti exemplo gratia, Rex poteſt militiæ ſuæ Præfecto imperium abrogare, & præcipere ne exercitus ei amplius obtemperet: poteſt & Præfectus ex cauſa præcipere ne tribuno, & tribunus ne centurioni, & centurio ne decurioni miles pareat: quia omnes in eadem re, in regimine, inquam, & diſciplina militari, ſed alii aliis, ſecundum ordinem dignitatis ſuperiores ſunt. Idem de ordinibus cæleſtis militiæ, & Eccleſiaſticæ Hierarchiæ eſt. At verò obedientia ſubditorum erga Principem, de qua loquimur, conſiſtit in rebus temporalibus, in quibus ipſimet Pontifices fatentur, neminem eſſe Principe ſuperiorem [1]. Quod ſi nemo ei in temporalibus ſuperior eſt, ſequitur profectò, neminem eſſe, qui prohibere vel impedire poſſit ſubiectionem & obedientiam, quæ à ſuis ſubditis in temporalibus illi debetur.

1 Cap. per Venerabilem. qui fil. ſunt legit.

Oſtendi ſupra, has poteſtates, ſpiritualem & temporalem, ita eſſe diſtinctas, vt neutra alteri, quatenus talis eſt, aut dominetur, aut pareat. Nec audiendos eſſe qui ad iſtas diſtinctionum & ſubtilitatum latebras, ſeu potius captionum laqueos, *directè & indirectè*, confugiunt. Nam certum eſt, eum habere ſuperiorem in temporalibus, cui alius quouis modo imperare temporalia poteſt, ſiue qui ab alio in temporalibus iudicari directè vel indirectè poteſt: quippe iudicium redditur etiam in inuitum [2], & nemo niſi à ſuperiore iudicatur. quia *par in parem non habet imperium* [3]. Et verò quantum ad effectũ, & exitum rei attinet, nihil prorſus intereſt, vtrum quis *directè an indirectè* imperium & po-

2 L. inter ſtipulantem. 83. §. 1. D. de verb. obl.

3 L. 4. D. de recept. qui arbitr. l. ille à quo. §. tempeſtiuum. D. ad Sc. Treb.

testatem in alium obtineat. illis enim verbis, *directè & indirectè*, seu mauis, *directè & obliquè*, differentia tantùm in modo & via, seu ordine apiscendæ potestatis, non autem in eius exercendæ & exequendæ libertate, vi, & effectu, nobis proponitur. Sed per Deum immortalem, quid dici potest absurdius, aut secum magis pugnans, quàm Regem non habere aliquem superiorem in temporalibus [1], *sed liberum esse à vinculis delictorum, nec vllis ad pœnam vocari legibus* [2], quod tota semper antiquitas, totaque Ecclesia tenuit: & Papam ex causa, siue aliquo modo, hoc est, indirectè, esse in temporalibus Rege superiorem, & eum pœnis temporalibus, regno scilicet atque imperio, imò & morte posse mulctare? Nam postquam à Papa de solio deiectus est, atque inter priuatos constitutus, quid superest, nisi vt exitum inuidiæ ferat, & aut celeri fuga salutem quærat, miseramque procul patria vitam degat: aut si eo sibi modo nō prospexerit, mox publici iudicii reum carcer, vel carnifex excipiat. Inest autem in hac potestate, quam isti homines tribuunt Pontifici indirectè, summa, soluta, & impunita bonos & immerentes Reges opprimendi, atque tyrannidem exercendi libertas. Nam in primis statuunt, *Pontificis esse iudicare, Regem esse deponendum vel non deponendum*. Deinde ab ipsius iudicio nullam esse prouocationem, *quòd solus ipse omnes iudicet, & à nemine iudicetur*. Atque ita in maleuoli Papæ voluntate situm esset, quoties Regem aliquem, quālibet bonum, priuato odio consectatur, aliquam indirectæ potestatis causam prætexere, vt eum regno exuat, & priuatum ex Principe reddat. Quod equidem hîc non dicerem, (neque enim tam malè ominari de sanctæ sedis Rectoribus vellem) nisi id à Pontificibus quibusdam, re vera factitatum esse, superioribus seculis, omnes intelligerent: Et necdum tempus vitam longæui hominis superarit, ex quo Iulius II. Ioanni Nauarræ Regi, nullius sceleris conscio aut conuicto, sed solùm quòd Ludouico Francorum Regi fauisset regnum per Ferdinandum Aragonium hoc Pontificiæ authoritatis prætextu, impiè atque iniustè eripuit. Quod si talia facere, non est esse superiorem in temporalibus; discere libenter ab istis Magistris cupio, quid sit esse superiorem. Vnum scio (si vera est hæc illorum sententia) Papam plus posse aduersus Reges indirectè, quàm si directè imperium in eos obtineret. qua de re supra [3] nonnihil diximus.

[1] D. cap. per Venerabilem.
[2] S. Ambros. in Apolog. Dauid.
[3] Cap. 12.

Si igitur summus Pontifex, *de Apostolicæ potestatis plenitudine*, populum à Regis obsequio prohibere, decreto suo, siue Bulla præcipere conetur. An non statim populus vniuersus, aut singuli de populo possint Pontifici respondere; Pater sancte, nequaquam es Rege nostro in temporalibus superior: eoque non potes obsequium temporale, quod nos illi præstamus, impedire. Cur nos facere prohibes, quod Deus nos facere imperat? An quia tuum est, voluntatem Dei in lege diuina & Scripturis comprehensam interpretari? At non est tamen illa interpretatio adhibenda, quæ legem penitus euacuet, & mandatum omnino destruat ac dissoluat. Siquid dubii aut obscuri est in lege diuina, ad sedem Petri, id est, ad sedem quam tu nunc tenes, interpretationis veritatem accepturi confugimus: quod autem per se clarum est & perspicuum, id nulla interpretationis luce indiget. Cùm itaque Dominus & Saluator noster iubeat nos *reddere Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & quæ sunt Dei, Deo*; & deinde per Apostolum, *Principibus & Potestatibus subditos esse, & dicto obedire*: Tuum est nobis declarare quæ sunt Cæsaris, id est, quæ à nobis Regi nostro debentur, & quæ sunt Dei; vt sua vtrique reddamus; & in ea rerum distinctione vocem tuam libenter audiemus. At cùm dicis, nolite quicquam Cæsari, siue Principi vestro reddere, contradicis Christo, ac proinde vocem tuam non audimus. Fatemur quidem & profitemur, Sanctitatis tuæ expositioni atque interpretationi in legis diuinæ obseruatione locum esse: sed eam non admitti asserimus, quæ facit vt ius naturale & diuinum sit ludibrio, & penitus contemnatur. Veluti, ne à re qua de agitur aberremus: Iubemur Principibus & potestatibus obedire: tuas in huius mandati obseruatione explicationes, & restrictiones, quæ modò mandatum ipsum non extinguunt, tanquam filii obedientes libenter amplectimur. Veluti cùm nullam inde obligationem parendi Regibus oriri dicas, nisi in iis quæ ad temporalem ipsorum iurisdictionem pertinent. spiritualia omnia Vicario Christi, atque Ecclesiæ reseruanda esse. Item cùm admones, non esse Regi obediendum in eo, quod contra ius diuinum vel naturale imperat, aut quod alioqui bonis moribus aduersatur. At, quando simpliciter & absolutè præcipis, *ne Principi nostro legitimo, eiusve monitis, mandatis, & legibus, vllo modo obediamus*: præcepto tuo parere non possumus, quia hoc non est mandatũ Dei

Responsio populi ad Pontificem iubentem deficere à Rege.

interpretari, quod Sanctitati tuæ conceditur: sed penitus antiquare & abrogare, quod nullo modo potes. Christus cùm claues regni cælestis Petro tradidit, non dedit ei potestatem *faciendi de peccato non peccatum* [1]. Nos igitur communem Canonistarum doctrinam in hac parte sequemur, qui tradunt, *mandato Papæ non esse parendum, si vel iniustum sit, vel ex eo multa mala, seu scandalum verisimiliter est futurum, aut turbatio status Ecclesiæ, & Reipublicæ Christianæ oritura* [2]: & ideo *si Papa mandaret religiosis aliquid, quod esset contra substantiam ordinis*, id est, *quod repugnaret regulæ ab iis professæ* (vt interpretatur Felinus in cap. accepimus. de fid. instrum. & cap. si quando. de rescript.) *non tenentur ei obedire*, vt idem Innocentius [3] alibi docet: quem refert & sequitur Martinus de Caraziis in tractatu de Principibus, quæstione 408. & Felinus in d. cap. si quando. & d. cap. accepimus. Quanto igitur minus debent Regum subditi, Pontificem eos ab obedientia, iure diuino & naturali, Regi suo debita, & arctissimo iurisiurandi fœdere sancita, retrahere conantem audire? Si ob eam causam nos iubes Regis nostri iugum abiicere, quòd per obedientiam illi exhibitam spirituale bonum impediatur: respondemus, id quicquid est mali, ex quodam accidente euenire, siue per accidens fieri. malum enim ex bono, aut bonum ex malo, per se oriri non potest. Accidens autem illud dolenter fecimus, sed impedire non possumus. Nos officium Regi debitum, Dei iussu persoluimus. & *secundum patientiam boni operis, gloriam, honorem, & incorruptionem quærimus.* [4] Ille si debito sibi obsequio, & tanto Dei beneficio abutatur, Deum supra se iudicem & vindicem acerrimum sentiet. Nobis non licet officium deserere, & Dei mandatum præterire, vt bonum inde quantumuis magnum consequatur: ne eam, quam Apostolus nunciat [5], damnationem nobis ipsis acquiramus. Qui iubet nos Regibus obedire, & reddere Cæsari quæ sunt Cæsaris, nullam bonos inter & malos Principes distinctionem facit. ac proinde nec nos distinguere debemus [6]. Si, vt docet B. Augustinus, *is qui continentiam Deo vouerit, nullo modo debet ista compensatione peccare, vt ideo credat vxorem sibi esse ducendam, quæ promisit quæ nuptias eius appetit, futuram se esse Christianam.* atque ita *acquirat Christo animam in morte infidelitatis positæ fœminæ, quæ parata est, si huic nupserit, fieri Christiana* Qua nos apud Deum excusatione vtemur, si vt speratū aliquod be-

1 Felin. in cap. si quando. nu. 4. de rescript.

2 Innoc. in c. inquisitioni. 44. de sent. excomm. Panorm. in cap. cùm teneamur. 6. de præben.

3 In cap ne Dei. 43. de Simon.

4 Rom. 2.

5 Rom. 3.

6 L. de pretio D. de publ. in rem. act.

bonum eueniat, iurisiurandi religionem & fidem violemus Deo Regique nostro datam? Nihil enim anima pretiosius, pro qua Dominus & Saluator mori dignatus est. Si ergo vt eam Christo lucremur, peccare non liceat, eccuius rei caussa peccandum?

Quod autem præterea dicis, te nos ab huius officii vinculo absoluere, atque absolutos declarare: id non omnem conscientiis nostris scrupulum adimit, sed animi pendere, ac dubitare magis de tua potestate facit. quòd sciamus pręceptum, cuius tu nobis gratiam te facturum promittis, Dei & naturæ lege esse sancitum: Sanctitatem verò tuam non posse, ne quidem de plenitudine potestatis, legis naturalis & diuini gratiam cuiquam facere. Tibi igitur in spiritualibus, Regi in temporalibus obsequemur. Vtrumque Deus iubet, vtrumque præstabimus. Minas denique, quas mandato inseris, miramur quidem, & ex parte metuimus: sed non ita sumus meticulosi tamen, vt plus eas quàm oportet timeamus; aut ita iis terreamur, vt metu iniustæ excõmunicationis, iustum ac iure debitum obsequium Regi nostro denegemus. Licet enim vulgò iactetur, omnem excõmunicationem esse timendam [1]: Scire tamen oportet, iniustã excommunicationẽ non lædere eum in quem fertur, sed eum potius à quo fertur. [2] Si ideo nos anathematis mucrone ferias, quia nolumus mandatum Dei, te iubẽte, prætergredi, & *malum facere*: maledictio tua vertetur in benedictionem, vt quamuis ligati exterius videamur, interius soluti atque innocentes maneamus.

1 Can. sententia. can. qui iustas. 11. q. 3.

2 Can. quomodo can. illud 11. q. 3. can. certum 24. q. 3.

Hæc illa sunt, & his similia, quæ tam Cleri, quàm Nobilitatis, atque adeo totius populi Gallicani fidem erga suos Reges ita firmarunt, vt Pontificibus quibusdam, enixè conantibus eos à Regum suorum obsequio & obedientia auocare, viriliter restiterint; & Bullas Pontificias, depositionis, & priuationis regni sententiam continentes, pro nihilo duxerint, sed nec se vllis propterea censuris ecclesiasticis teneri, nullisque anathematis vel excõmunicationis vinculis iustè inuolui posse haud vanè crediderunt. Equidem revera non video, quid in superiore populi responsione & defensione reprehendi possit: nisi id illis vitio vertatur, satisque ad contumaciam sit, quod non quamlibet Papę iussionem, tanquam Dei Omnipotentis voce emissam, omni cunctatione & ęquitatis peruestigatione remota, protinus exequantur. quod nemo vnquam sanus, opinor, iudicabit.

Cætera enim firmissimis demonstrationibus, & solidissimis diuini & humani iuris rationibus, & argumentis nituntur. Dei scilicet mandatum esse, vt honos & obedientia Regibus & Principibus exhibeatur: nullo bonorum & malorum discrimine, in ea re, proposito. Omnẽ Papæ potestatem in spiritualibus consistere. Temporalia Regibus & Principibus secularibus esse relicta. Papam non esse Regibus superiorem in temporalibus, ac proinde eum non posse illos temporalibus pœnis afficere: multoque minus regnis atque imperiis priuare. Postremò, non posse Papã contra ius naturale & diuinum, quo ista subditis erga suos Principes obedientia præcipitur, vllo modo dispensare: atque ob eam causam neque absoluere subditos ab illa obligatione, neque in non parentes sibi legitimum obsequiũ prohibẽti, iusta excommunicatione animaduertere. Quæ omnia singillatim authoritatibus, testimoniis, & *ineluctabilibus*, vt videtur, argumentis superius conclusa sunt. Sed ea tamen Ecclesiæ æstimanda relinquam. Is enim ego sum, qui me, meáque omnia, sanctissimæ matris meæ arbitrio iudicióque submitto.

CAP. XXXI.

QVæ hactenus à nobis dicta sunt, de suprema Regum & Principum in rebus temporalibus dominatione, déque obsequio illis non denegando in omnib. quæ Dei mandatis & bonis moribus non repugnant: ea quidẽ, solemni & diuturna antiquorum Patrum, & totius Ecclesiæ obseruatione confirmantur. Nam quanquam maximã opportunitatem & facultatem habebant deturbandi, & deiiciendi de solio malos Principes Christianos, à quibus erant multis priuatis publicisque iniuriis lacessiti, iis tamẽ de Principatu controuersiam nullo modo mouerunt: nullam humani obsequii particulam denegarunt, erroribus tantùm ipsorum liberè, sapienter, & animosè restiterunt, atque ita multitudinem in officio erga Deum & Regem continentes, vtrumque præceptum de Deo & Rege timẽdo honorandóque adimplerunt. Et verò hoc præcipuum remedium est conseruandi à lapsu, & reuocandi ab erratione animos: atque etiam via & ratio expeditissima Reges & Principes, insana hæresi efferatos, ab immanitate ad humanitatem, ab errore ad veritatem, ab hæresi ad fidem, reducendi: eamque rationem Patres antiqui in eius-

in eiuſmodi caſibus ſemper inibant; quam ſi poſterioribus ſeculis Pontifices alii fuiſſent ſecuti, ac non ſuperbam illã & odioſam, in Reges & Imperatores, temporalem dominationem ſibi arrogaſſent, melius quàm nunc cum Republica Chriſtiana ageretur, & forſitan hæreſes iſtæ, quibus nunc premimur, fuiſſent in ipſis cunabulis ſuffocatæ.

Nam & euentus rerum, in hunc diem, ſatis docent, parum aut nihil proficere Pontifices, dum hac ſublimi, lubrica, & præcipite via incedunt: ſed ſæpius turbas, ſchiſmata, atque bella eo modo in Chriſtianis gentibus excitare, quã fidem Chriſti propagare, vel Eccleſiæ vtilitatem & libertatem augere. Quàm fuerit inutilis & pernicioſus Chriſtianæ Reipub. Gregorii VII. (qui primus Pontificum hoc iter tentauit) in Henricum IV. conatus, ſatis iam ſuperius demonſtraui. Quis autem ignorat quàm parùm profuerit, imo quàm multùm obfuerit Eccleſiæ, Bonifacii VIII. impetus & cenſura in Philippum Pulchrum: ſimiliter & Iulii II. in Ludouicum XII. Franciæ Reges: Clementis VII. & Pauli III. in Henricum VIII. & Pii V. in Elizabetham Angliæ Reges? Nonne hi omnes Principes Papale illud imperium, vltra ſpiritualis iuriſdictionis fines protenſum, tanquam meram arrogantiam, & vſurpatam dominationem, non ſolùm non agnouerunt, ſed ſpreuerunt atque riſerũt? De poſtremis duobus Pontificibus auſim liquidò affirmare, (eſt enim orbi notiſſimum) in cauſa eos fuiſſe perdendę religionis in Anglia, quòd iſtam tam inuidioſam, & latè patentem poteſtatem, in regni illius Principem & populum, ſibi aſſumere & exercere conati ſint. quanto igitur rectius & ſapientius Clemens VIII. qui ſpirituali & paterna charitate, & virtute nomini ſuo idonea, nutantem regni Francici in religione ſtatum erigere ac ſtabilire maluit, quàm faſtuoſa & minace temporalis imperii authoritate contendere? quod ſciret eam rarò, ac vix vnquam fœlices exitus habuiſſe.

Regibus quidem, & Principibus omnibus, qui ſoli Deo & gladio ſe regna & principatus debere, haud vanè gloriãtur, innata quadam animi elatione peculiare eſt, velle potius glorioſè occumbere, quam alieno imperio ſceptra ſubmittere, & iudicem ac ſuperiorem aliquem in temporalibus agnoſcere. Ob eamque cauſam ne expedire quidem Eccleſiæ, & Reipub. Chriſtianæ videtur, Papam ea in Principes ſeculares poteſtate præditum eſſe, propter varias

quæ inde oriuntur cædes, calamitates, & religionis, rerumque omnium miserrimas mutationes. quo magis mirari licet quorundam hominum, qui sibi sapere videntur, imbecille iudicium, qui vt tam odiosæ potestatis inuidiam à Pontifice remoueant; leniantque indignationem Regum, quibus illa tantoperè displicet; non verentur prædicare & sparsis in vulgus libellis affirmare [1], temporalem istam Pôtificis in Reges potestatẽ, ipsismet etiam Regibus apprimè vtilem esse: quòd, vt illi dicunt, homines interdum magis retineantur in officio, metu amissionis temporalium, quã spiritualium rerum. Egregia ratio scilicet, & iis digna qui Principes & priuatos nullo discrimine habent, omnesque vno pede metiuntur. faciunt næ homines illi intelligendo, vt nihil intelligant. quasi verò metus ille qui in priuatos cadit, Principum quoque animos occupare soleat, qui se aduersus omnem humanam potentiam, & vim, atque impetus externos, satis tutos & munitos esse, sola imperii potestate arbitrantur. Ad eos tantùm ratio illa referri debet, quos temporalis potestatis terror, & ordinariæ iurisdictionis seueritas, metu pœnarum à delinquendo reuocant: hi enim (quia certum est eos, si quid deliquerint, pecuniaria vel corporali pœna coercitum iri) maleficiis plerumq; abstinent, non propter conscientiam, sed propter iram, & metum amissionis temporalium. At Reges non in eadem causa sunt, sed supra omnes leges humanas, omnesque ius positiuum, soli Deo administrationem reddituri, & quanto tardius, tãto seuerius puniendi. Aduersus priuatos executio parata est, quam nequeant nisi ex indulgentia Principis euitare. Aduersus Principes quæ potest fieri executio, cùm nullis humanarum legum sanctionibus teneantur, *nullisq; ad pœnam vocentur legibus, tuti imperii potestate?* Nam quod in iure expressum est: *Principẽ legib. esse solutum*: id Latini pariter & Græci interpretes, cùm de omnibus legibus, tum maximè de pœnariis intelligunt, vt iis Princeps etiãsi delinquat, non coerceatur. siue vt Græci dicunt, ἡγεμὼν ἁμαρτήσας οὐ κολάζεται. Quæ res facit, vt Reges amplitudine potestatis & armorũ fiducia erecti, tẽporalium amissionẽ nihil timeant; quãdoquidem vix vllus eorum tã peruersus existit, quin partis suæ complurimos sectatores inueniat, quorum ope consilioq;, siue arte siue armis agendum sit, solium & sceptrũ tueri se posse arbitretur. ob eamque caussam, tantum abest eos imperiosis Pontificũ; de regnis auferen-

[1] In libello qui Gallicè inscribitur, La verité defendue cõtre le plaidoyé d'Antoine Arnauld:

ferendis, minationibus terreri, vt iis potius in pietatem & religionem accẽdantur. Et verò satis constat, temporalem hanc potestatem, quam Papa super omnes mortales ab aliquot retrò seculis sibi vendicat, Principibus vsque adeo esse exosam, vt ne ij quidem qui Petri sedem vel maximè venerantur, & summam successorum eius potestatem in spiritualibus agnoscunt, illius temporalis dominationis commemorationem haurire auribus, sine indignatione possint. quòd talis nimirum imperii Pontificalis nullum in sacris literis, vel traditionibus Apostolorum, vllisue antiquorum Patrum scriptis, testimonium, ac ne vestigiũ quidem appareat, & rem tanti momenti, tantam dico regnandi libertatem, euinci sibi sine manifesto Dei verbo, & euidente probatione, neque ipsi ferre possint, neque vlla iuris ratio, aut æquitatis benignitas patiatur.

Quapropter cordatis hominibus plerumque visum est, Pontifices tranquillitati Ecclesiæ, facilius consulturos, si more maiorum in spiritualis iurisdictionis finib. conquiescant, & pro sua Apostolica charitate precibus & lachrymis orãdo, obsecrando, obtestando, humiliter à malis Regibus contendant, rectam vt in viam redeant: quàm si odiosa hac tẽporalis potestatis interminatione (per quã nihil aut parum proficiunt) morum & fidei emendationem ab iisdẽ, velut per vim & metũ conẽtur extorquere. Quod si tàm sint obstinati in malo Principes, vt nullis moueri lachrymis, nullis precib. flecti possint, Dei auxiliũ implorandũ, Deiq; iudicio relinquendi. Sed ad cætera nũc pergam.

CAP. XXXII.

SEcundum argumentum quod Bellarminus ex quinta sua ratione, superius à nobis relata, deducit, his verbis ab eo proponitur. *Potest Pastor arietes furiosos destruentes ouile, separare & recludere: Princeps autem est aries furiosus destruens ouile, quando est Catholicus fidę, sed adeò malus vt multũ obsit religioni & Ecclesiæ, vt si Episcopatus vendat, ecclesias diripiat, &c. Ergo poterit pastor Ecclesiæ eum recludere* (dicendum potius *excludere*, recludere enim aperire est) *vel redigere in ordinem ouium.*

Argumentum hoc quidem admittimus, & præterea quicquid inde necessaria consequutione infertur: inferri autem nihil aliud potest, nisi Pastori Ecclesiæ, quo nomine Papam hic intelligamus, ius fasque esse expellere malũ

Principē de ouili Domini & eum excludere, ne cū reliquo grege Christiano in caula Dominica conquiescat: id est, eum extra communionem Ecclesiæ & Sanctorum, per excommunicationem eiicere, atque omnibus regenerationis in Christo commodis spoliare, ac tradere satanæ, vsque ad legitimam errati & contumaciæ satisfactionem. At hæc tota pœna spiritualis est & ecclesiastica, & maxima quidem omnium quas habet Ecclesia [1]: vltra quam quod agat, vel contra priuatum, nihil est: nisi vt Principem politicum delinquente superiorem adeat, & ei pro vindicanda piæ matris iniuria, supplicet: qui quoniam nutritius Ecclesiæ est, in eius desertores & rebelles animaduertere corporalibus & ciuilibus pœnis debet. At hoc auxilio temporali destituitur Ecclesia, quando ipsemet summus Princeps est, qui committit propter quod meritò excommunicari possit, quia ipse nullum habet superiorem, nullisque ad pœnam legibus vocatur tutus imperii maiestate. licet igitur Pastor Ecclesiæ siue Papa, excludere eum ab ouili per excommunicationem posit, atque ita bonis omnibus spiritualibus priuare, nihil tamen eorum quæ ciuili & humana potestate posidentur, tollere & adimere ei potest: quia non Ecclesiasticis, sed policitis legibus, quæ in manu Regum sunt, res tales subiiciuntur, & sicut nemo Christianus potest siue Princeps, siue priuatus, Papæ iudicium in spiritualibus effugere: ita nec subditus aliquis quocunque ordine & loco sit, Regis seu Principis sui iudicium in temporalibus declinare. Nam quod clericorum causæ aliis quam politicis iudicibus committantur, id singulari Principum beneficio & priuilegio indultum est, quādoquidem iure communi non minus Clerici quam Laici imperio temporali secularium Principum subsunt. idque ea ratione constat, quam ipsemet Bellarminus tradit [2]. nēpe, *Clerici præter quam quod clerici sunt, sunt etiam ciues, & partes quædam Reipublicæ politicæ. inde* est, ꝙ olim, sub optimis & pissimis Principibus Christianis, causæ omnes Clericorū solitæ fuerint, tam ciuiles quàm criminales, modò nō Ecclesiasticæ, apud politicos & temporales magistratus agitari [3]. Suam igitur, quâ nunc fruuntur, in hac re libertatem, Clerici omnes Principibus secularibus accepto ferre debent, vt capite 15. supra ostendimus. Vnde miror eundē Bellarminum asserere, Papam potuisse eximere simpliciter Clericos, propria authoritate, per legem canonicam, à subie-

[1] Can. corripiantur. 24.q. 3.

[2] Lib. 1. de Clericis c. 28.

[3] Vide S. cap. 15.

à subiectione temporalium Principum. Id enim, pace tanti viri dicam, est falso falsius. quia lex Christi neminem priuat iure dominioque suo: priuaret autem, si per eam ius & dominium temporale, quod Principes, antequam fierent Christiani, in Clericos habebant, ipsis inuitis auferret. Deinde cùm ipsemet Papa exemptionem suam non alio iure, quàm Principum largitate & beneficio nactus sit (nam vt aduersarii fatentur, subiectus erat de iure & de facto Ethnicis Principibus, sicut alii ciues) absurdum est dicere eum potuisse liberare alios ab illa subiectione. alioqui id in eũ conueniret, quod impii Iudæi blasphemantes Christo Saluatori exprobrarunt [1]: *alios saluos fecit, seipsum non potuit saluum facere.* Matt. 27.

Nec maior in hac re Patrum in Conciliis, quàm Papæ, authoritas esse potuit. quapropter locus hic postulat, vt alium etiam errorem coarguamus, qui ex quorundam Cõciliorum decretis, non satis perpensè consideratis latissimè emanauit, & nunc nescio ad quos tandem non pertingit: Concilia nempe liberasse Clericos à potestate & iurisdictione magistratuúm ciuilium; quo nihil quicquam magis à veritate alienum. Nusquam enim in aliquo Concilio reperitur, Patres id sibi authoritatis assumpsisse, vt iudices seculares Imperio & iurisdictione in Clericos priuarent, aut vllo modo prohiberent, ne de Clericorum causis apud se in iudicium deductis cognoscerent: nisi postquam singulari Principum beneficio, quod à Iustiniano incepit, id fori priuilegium Clericis concessum est. Nam cùm ipsimet illi Antistites, qui Conciliis intererant & præerant, tẽporalibus potestatibus subditi essent (vt docet S. Augustin. in expositione cap. 13. epist. ad Roman.) fieri non potuit, vt aut seipsos aut alios, propria authoritate, ab illa subiectione liberarent. Sciendum itaque est, priscos illos Ecclesiæ Patres, apud quos disciplina Ecclesiastica, cuius nunc neglectus nimius est, syncerè & seuerè viguit, omnẽ nauasse operam, vt Clerici non solum doctrinâ, sed morum etiam probitate, & vitæ innocentiâ, populo prælucerẽt. ob eamq; causam Clericos omnes monuisse, & Cõciliorũ decretis siue canonib. sanxisse, ne ipsorũ aliquis, aduersus alium, querelas vllas ciuiles aut criminales ad seculaiẽ iudicẽ deferret: sed vt cõtrouersias suas omnes, vel inter se amicorũ arbitrio cõponerent, vel, si id nollẽt aut nequirẽt, eas, Episco-

pali ſaltem iudicio terminarẽt. Atque hæc quidem eodem, aut certè non abſimili conſilio ſtatuerunt, quo D. Paulus in epiſt. 1. Cor. prohibuit ne Chriſtiani alii alios ad Ethnicorum & infidelium iudicum tribunalia cogerent, ibique

Cap. 21. contenderent: de quo modò agebamus [1]. eo inquam conſilio fecerunt id Patres iſti, vt ſi quid humanitùs Clericis contingeret, quod laicis ſcandalo eſſe potuit (veluti vitia quæ humanâ fragilitate committuntur) id tectiùs & occultiùs apud proprios Epiſcopos emendaretur, nec ad aures imperitæ multitudinis perueniret, quæ ſæpè doctrinã moribus metitur, & aut contemptui aut ludibrio eiuſmodi Clericorum lapſus habere ſolet. & præterea ne Clerici, qui pacis & concordiæ ſtudioſi eſſe debent, & charitatis ac patientiæ exemplum opere & ſermone præbere, litium & diſcordiarum viam ſternere ſecularia iudicia frequentando, viderentur.

His ergo decretis Conciliorum nihil iuri Laicorum detractum eſt, quo minus de cauſis Clericorũ cognoſcerent. Non enim vetuerunt Patres, imò nec vetare potuerunt, ne iudices ſeculares cauſas Clericorum ad ſe perductas diſceptarent, definirentque (id enim fuiſſet Principibus & Magiſtratibus ius dominiumq; ſuum eripere, quod lex Chriſti nõ permittit) ſed vetuerũt ne Clerici alii alios ad eiuſmodi iudices pertraherent, Canonicis ſiue Eccleſiaſticis pœnis in non parẽtes conſtitutis. Hoc autem conſtituere rectè & legitimè ſine cuiuſquam iniuria potuerunt: quemadmodum bonus multorum liberorum pater, præcipere poteſt filiis, & ſub pœnis domeſticis prohibere, ne inter ſe de vllis controuerſiis apud iudicem contendant, ſed vt de patris aut fratrum ſententiâ litem omnem diſcordiamque conſopiant: nec id liberis imperando, legitimorum iudicum poteſtati quicquam præiudicat. Ita planè Conciliorum Patres filiis ſuis, id eſt, clericis, actionum inter ſe apud ſeculares iudices exercitio interdixerunt, non auferendo quidem Laicis cognoſcendi & iudicandi facultatem, ſed adimendo Clericis priſtinam ipſos impunè adeundi libertatem. Hoc autem non eſt eximere Clericos de poteſtate & iuriſdictione magiſtratuum temporalium, ſed tantùm viam & modum inire, per quẽ Clerici aduerſus clericos negotium habentes, ius ſuum facilè conſequantur, ſine vllo forenſi ſtrepitu Laicorum. Atque hæc ita prorſus ſe habere ne quis omnino dubitet, operæpretium eſſe exiſtimaui,

ipſa

ipſa Conciliorum decreta ſubiicere, ex quibus malè intellectis error iſte ortus eſt: vt inde Lector narrationis noſtrę veritatem intelligat.

Primum ergo quod de hac re aliquid decreuit, fuit Concilium Carthaginenſe tertium, anno Domini 397. celebratum: cui interfuit S. Auguſtinus, & ſubſcripſit. eius Concilii can. 9. ſic ſcribitur. *Item placuit, vt quisquis Epiſcoporum, presbyterorum, & diaconorum ſeu clericorum, cum in Ecclesia ei crimen fuerit intentatum, vel ciuilis cauſa fuerit commota, ſi relicto eccleſiaſtico iudicio, publicis iudiciis purgari voluerit, etiamſi pro ipſo fuerit prolata ſententia, locum ſuum amittat, & hoc in criminali iudicio. In ciuili verò perdat quod euicit, ſi locum ſuum obtinere voluerit. Cui enim ad eligendos iudices vndique patet authoritas, ipſe ſe indignum fraterno conſortio indicat, qui de vniuerſa Eccleſia malè ſentiendo, de iudicio ſeculari poſcit auxilium: cum priuatorum Chriſtianorum cauſas Apoſtolus ad Eccleſiam deferri, atque ibi determinari præcipiat.* Ecquod hic verbum eſt, ex quo probabili aliqua ratione colligi poſſit, Concilium voluiſſe clericos magiſtratuum ſecularium iuriſdictione eximere? aut clericis laicos non eſſe legitimos iudices indicare? quin planè cōtrà oſtendit, ſe non negare ſeculares iudices de cauſis clericorum rectè cognoſcere & iudicare poſſe, nec ſe ipſorum ſententias, quaſi à non competente iudice latas improbare: ſed tantùm id agere, vt eorum clericorum leuitatem & procacitatem coerceat, qui poſt cauſam in Eccleſia tractari cœptam, ſpretis & relictis iudicibus eccleſiaſticis, laicorum ſe arbitrio iudicioque committunt. quo caſu, non improbat quidem Concilium ſententiam à ſeculari iudice latam, nec eum non legitimum iudicem fuiſſe pronunciat, ſed tantùm pœnæ nomine priuat clericum fructu & emolumento talis ſententię, propter eius improbitatem. Quod autem illius Concilii Patres tunc agnoſcebant, Magiſtratus ciuiles eſſe legitimos iudices clericorū, ex eo ſatis intelligi poteſt, quòd decretum hoc ſuum ad eum caſum reſtrinxerunt, quo crimen clerico *in Eccleſia fuerit intentatum, vel ciuilis cauſa fuerit commota.* extra hos caſus ergo, clericis licebat impunè, per hūc Canonē, in foro ciuili cauſa ſuas perſequi, & coram iudice ſeculari litigare.

Cui enim ad eligēdos, &c. Hoc ideò dicitur, quia tunc temporis magiſtratus ſolebant dare iudices priuatis cauſis diſceptandis poſtulatu litigatorum, & de eorum conſenſu: & ideò clericorum conſortio indignum iudicabāt, qui iudicē potius Laicum quàm Clericum poſtulabat.

Sequutum deinde eſt celeberrimum Concilium Chalcedonenſe ann. Dom. 451. quod Can. itidem 9. ſic ſtatuit. *Si quis Clericus aduerſus Clericum habeat negotium non derelinquat*

linquat

linquat proprium episcopum, & ad secularia percurrant iudicia. Sed prius actio ventiletur apud proprium Episcopum, vel certè consilio eiusdem Episcopi, apud quos vtraque partes voluerint, iudicium obtinebunt. Si quis præter hæc fecerit, canonicis correptionibus subiacebit. Ecce vt Concilium hoc sermonem dirigit ad Clericos, ne propriis Episcopis relictis iudices adeant seculares: non autem ad Magistratus & iudices temporales, ne venientes ad se Clericos audiant, & causâ cognitâ pronuncient, ac iudicatum facere, iuris ordine compellant. nihil ergo potestati Laicorum hoc Canone detrahitur. quinimo verba illa Canonis siue decreti, *sed prius actio ventiletur apud proprium Episcopum,* satis ostẽdunt Concilii Patres id solùm exigere, vt causæ omnes Clericorum in prima instantia apud episcopum ventilentur; deinde si opus fuerit, ad secularis iudicis examen deferatur: neque enim verisimile aut credibile est verbum illud *Primùm* à tot summis & sapientibus viris otiosè & superfluè positum fuisse: atque ita canon ille omninò conuenit cum Nouella Iustiniani constitutione 83. in Clericorum gratiam facta. *Vt Clerici apud proprios Episcopos primum conueniantur, & post hoc apud ciuiles iudices.* Non ergo infirmatur hoc canone, sed potius confirmatur iurisdictio seculariũ iudicum in Clericos.

Eodem modo in Concilio Agathensi, sub Alarico Rege, anno Dom. 506. Patres qui eo conuenerant, can. 32. statuerunt, *ne Clericus quenquam præsumat apud secularem iudicem, Episcopo non permittente pulsare.* quem canonem Gratianus in suum Decretum, mutata lectione, & sensu detorto, non sine flagitio transtulit. Nam quod dixerat Concilium, *Clericus ne quenquam præsumat*, & cæt. id ille ad suam sententiam hoc modo corruptam traxit [1]. *Clericum nullus præsumat apud secularem iudicem, Episcopo non permittente, pulsare.* Vt prohibitio etiam Laicos includat, ne Clericum coram iudice seculari conueniant: cùm tamen solis Clericis facta sit, nulla de laicis habita mẽtione. quinimo pars secunda illius canonis manifestè ostendit, Concilium ita demum laicis Clericos ad secularia iudicia trahentibus succensere, & pœnas Ecclesiasticas proponere; si per calumniam vexandi animo id egerint. Sequitur enim in eo Canone: *Si quis verò secularium per calumniam, Ecclesiã aut Clericos fatigare tentauerit*, apud seculares iudices scilicet litigando, *& conuictus fuerit ab Ecclesiæ liminibus, & à Catho-*

[1] XI. q. 1. Can. Clericum.

à Catholicorum communione, nisi dignè pœnituerit, coerceatur. Corrupit autem Gratianus non solùm huius Concilii sententiam, sed etiam epistolæ Marcellini Papæ, in eadē Caus. & quęst. can. 3. & pro *Clericus nullum*, posuit *Clericum nullus.* vt mirum non sit, Canonistas, qui Gratiani tantùm collectanea perlegebant, falsa lectione deceptos, in hunc quem carpimus errorem incidisse. sed mirum est Bellarminum corruptam illam Gratiani lectionem vtrobique sequutum esse, ac non potius veram & genuinam ipsorum authorum in suis Controuersiis, lib. 1. de Clericis cap. 28.

In Matisconensi autem Concilio I. sub Guntramno Rege habitum, anno Dom. 576. Canon. 8. in hunc modū conscriptus est. *Vt nullus Clericus ad iudicem secularem, quemcunque alium fratrem de Clericis accusare, aut ad causam dicendam trahere, quocunque loco præsumat: sed omne negotium Clericorum aut in Episcopi sui, aut in Presbyteri, aut Archidiaconi præsentia finiatur.*

Et in tertio Concilio Toletano, quod Æra 627. hoc est, ann. Dom. 589. regnante Reccaredo Rege celebratum est, Canone 13. de Clericis similiter statuitur. *Diuturna indisciplinatio, & licentiæ inolita præsumptio, vsqueadeò illicitis ausibus aditum patefecit, vt Clerici conclericos suos, relicto Pontifice suo, ad iudicia publica pertrahant. Proinde statuimus hoc de cætero nō præsumi. Si quis hoc præsumpserit facere, & causam perdat, & à communione efficiatur extraneus.*

Hæc illa sunt solennia & ferè sola sacrorum Canonum decreta, in quibus errorem suum fundant, qui falsò putāt, Concilia potuisse eximere, & de facto exemisse, Clericos de potestate Laicorum: quos tamen ipsimet Canones adeò perspicuè redarguunt, vt nihil necesse sit alia, ad eam opinionem conuellendam, aliunde accersere. Atque hæc ego quidem, non eo animo & consilio, vt priuilegia Clericorū exagitem, aut quod ea illis inuideam, vel detrahi cupiam. Sciunt qui me norunt, quo semper loco Ecclesiasticos homines habuerim habeamque. Sacerdotes Dei, vt parentes, veneror, omnique honore dignos censeo. Sed eos, tanquam humilis filius moneo ne ingrati sint, nec benefactores dedignentur, à quibus tot illis priuilegia accesserūt. Principes temporales vt Patronos, & libertatis suæ vindices, ac protectores, colere & suspicere tenentur: & non, vt quidam eorum nunc faciunt, negare ea se Principibus debere; sed libertatem & exemptionem omnem Pontificiis

& Ca-

& Canonicis constitutionibus accepto ferre; quo nihil ab ingratis animis proficisci potest ingratius. Non enim à Pōtificibus sed à Principibus secularibus, nec à Canonibus sed à legibus, quicquid habent temporalis libertatis acceperunt.

CAP. XXXIII.

AMplius dicam, & veritatem dicam, licet odium fortassis mihi pariturum ab iis quibus omnia sunt inuidiosa, quæ suo studio & desiderio vel minimum aduersantur. Dicam ergo, & grande verbum proloquar, cuius fortè aut nondum meminit quisquam, aut, si meminit, saltem eos quorum intererat id scire, non vt debuit commonefecit. Clericos scilicet per totum orbem, quocunq; ordine vel gradu sint, non esse adhuc vllo modo exemptos & liberatos à potestate temporali Principum secularium, in quorum regnis & regionibus vitam degunt, sed perinde ac cæteri ciues iis subiectos esse in omnibus, quæ ad politicam & temporalem administrationem & iurisdictionem pertinent, inque eos ius vitæ ac necis, sicut in cæteros subditos ad eiusmodi Principes pertinere; ac proinde quidem posse Principem (de eo loquor qui superiorem in temporalibus non agnoscit) Clerico delictum quodlibet nō Ecclesiasticum committendi, culpam vel clementia & indulgentia condonare, vel debitis lege suppliciis vindicare. Hoc etsi durum, & paradoxo simile iis fortè videatur, qui contrariȩ opinionis errore imbuti se in solius summi Pontificis ditione ac potestate constitutos arbitrantur, nec vllis prætere a humanarum legum constitutionibus obligari: faxo tamen breuiter vt planè intelligant, nihil hoc verbo esse verius, dummodo faciles aures velint rectæ rationi aperire. Pendet autem eius veritas ex iis quæ suprà de melioris notæ Theologorum sententiâ posita sunt & probata: & inde necessaria atque euidenti conclusione mox demonstrabitur. Primùm igitur positum est & concessum, atque etiam firmissimis rationibus & testimoniis confirmatum, Christianos omnes tam Clericos quàm Laicos in Regum & Imperatorum manu ac potestate fuisse, quamdiu Ecclesia sub Ethnicis Principibus militabat: Atq; hoc quidem demonstrationis nostræ fundamentum est: cui illud accedit, quod similiter positum est & concessum, nempe *legem Christi neminem iure dominioq; suo priuare*, quia *non venit*

venit soluere legē sed adimplere. ac proinde Principibus postea ad fidem perductis certū est Clericos omnes eodem ordine & loco mansisse, quantum ad subiectionē temporalē, quo prius erant, Principibus in infidelitate cōstitutis. quia lex Christi neminem priuat dominio suo, vt dictum est. atq; ea ratione priuilegia & exemptiones à piis Principibus Clericis sunt concessa, quibus neutiquam opus illis fuisset, si Clerici non pleno iure, vt antè, sub Principum potestate & iurisdictione mansissent. Hæc adeò clara sunt & aperta, & tam supra tot testimoniis, tot monimentis, probata & testata, vt ea repetere hoc loco, aut illis aliquid addere, opera superuacanea videatur. quod sequitur ergo videamus: videamus inquam, quo modo ex istis principiis superior sententia nostra, manifesta demonstratione, & concludēdi necessitate procedat. nempe hoc modo. Nusquam memoriæ proditum est ab vllo scriptore, Principes qui istis Clericos priuilegiis & exemptionibus donarunt, ita eos à se liberos dimisisse, vt sibi amplius non subessent, nec Maiestatem agnoscerent, imperióve parerent (legantur quæ de priuilegiis illis scripta sunt, ne minimum quidem in iis tantæ libertatis testimonium reperietur.) Id tantùm Clericis largiti sunt, ne apud magistratus seculares, sed apud proprios Episcopos & iudices Ecclesiasticos conueniātur: hoc autem non est eximere Clericos de potestate ipsorum Principū, aut eorum iurisdictioni iudicioque prçiudicium facere, si quando illis libitum fuerit de causis Clericorum cognoscere, quæ modo merè spiritualia non sunt. imò nō potuerunt Principes, nec adhuc possunt, Clericos in suis regnis constitutos ea libertate donare, ne ipsis potestate temporali subsint, néve delinquentes ab iis iudicari & puniri possint, nisi eâdem operâ sese principatu atque Imperio abdicent. est enim proprium Principum inseparabile, animaduertere posse in delinquentes, & omnia Reipublicæ membra, ciues inquam omnes, pœnis & præmiis legitimè gubernare. Et sicut in corpore naturali mēbra omnia capiti subiiciuntur, atque ab eo reguntur, vt monstrosum planè corpus appareat, in quo superflua & à capitis Imperio aliena membra conspiciūtur: ita etiam in corpore politico, necesse est membra omnia Principi, seu capiti, esse subdita, & ab eo regi, hoc est præmiis vel pœnis affici secūdum merita singulorum. Atqui Clerici (vt fatentur aduer-

1 Bellarm.lib.1. de Cleric.cap.28.

ſarii) [1] *præterquam quod clerici ſunt, ſunt etiam ciues, & partes quædam Reipublicæ politicæ.* quod verum eſt; & eâ ratione inter regni ordines numerantur, primumq; locum obtinent. Ergo vt ciues & Reipublicæ politicæ partes, Principi ſubſunt; nec poſſunt ei in temporalibus, quamuis id ipſe vellet, non eſſe ſubiecti: alioqui verò aut ipſe Princeps non eſſet, aut non illi ciues. Stultum igitur eſt exiſtimare Clericum in quacunque cauſa conuentū (modò non merè ſpiritualis ſit) poſſe ſummi Principis conſiſtorium declinare, aut eius, cui ex certa ſciētia, Princeps cauſæ cognitionem ſpecialiter mādauit. Nam quod Principes perrarò de cauſis Clericorū cognoſcunt, aut ſuis eas magiſtratibus mandant, id non poteſtatis ſed voluntatis defectū arguit. Hinc eſt, ex hoc inquam Principum ſecularium in Clericos Imperio temporali, quòd noſtro ſeculo Carolus V Imperator vocari in ius ad ſe fecit, Hermannum Archiepiſcopū Colonienſem, vt de criminib. à clero & Vniuerſitate ei obiectis ſe purgaret: [2] quodque multis in locis Principes ſibi quædam Clericorum delicta ſpecialiter vindicanda reſeruarunt: eaque ſuis magiſtratibus cognoſcenda & iudicanda committunt. vt ſunt illa crimina quæ priuilegiata vocantur in Gallia, veluti maieſtatis, geſtationis armorum, adulterinæ monetæ, infractæ ſecuritatis, & ſimilia: neque per hoc vllam Clericis iniuriam fieri, aut Eccleſiaſticam libertatem aliqua ex parte impediri, minuíve putandum eſt. Multi Eccleſiaſticam libertatē in ore habent, qui prorſus, cuiuſmodi illa ſit, ignorant. nos eam alio loco [3], quid ſit, & in quibus conſiſtat, vberius explicabimus.

2 Surius in comment.anno 1545

3 Infra cap.vlt.

Quæ cùm ita ſint, nemini, credo, obſcurum eſſe poteſt, omnem Clericorum libertatem temporalem, tàm quoad perſonas quàm quoad res, à ſecularibus Principibus eſſe profectam: non autem, vt quidam putant, vel iure diuino debitam, vel à ſummo Pontifice, aut Canonibus, iis tributam. Nam quod Bellarminus pro ſupplemento & ratione adfert, [4] vt probet Papam & Concilia exemiſſe ſimpliciter Clericos de poteſtate temporali, *legem* ſcilicet *Imperialem cedere debere legi Canonicæ,* id non vniuerſè verū eſt, ſed tunc ſolùm, quando lex Canonica de rebus merè ſpiritualibus & Eccleſiaſticis lata eſt: ſubiectio autem vel libertas Clericorum in ciuilibus negotiis, non eſt res merè ſpiritualis & Eccleſiaſtica, ſed potius politica & temporalis, quo caſu

4 Dict.lib.1.cap. 28.de cleri.

ſacri

ſacri Canones non dedignãtur imitari leges ciuiles. [1] Nec maior vis in eo eſt quod ſubiicit, *Papam poſſe Imperatoribus iubere in iis, quæ ad Eccleſiæ authoritatem ſpectant*. quaſi diceret, Papam potuiſſe cogere Imperatorem emittere Clericos de ſua poteſtate, quia libertas Clericorum ſpectat ad Eccleſiæ authoritatem. Nam hoc quoque falſum eſſe ex eo dignoſcitur, quod nunquam maior fuerit Eccleſiæ authoritas, quàm tũc cùm Clerici omnes Principibus Chriſtianis, & Principum Magiſtratibus, temporali ſubiectione paruerunt. Nec iſta quidem Clericis exemptio & libertas ad augendam Eccleſiæ authoritatem conceſſa eſt, illa quippe non minor antea fuit; ſed ad eos liberandos à vexatione & moleſtiis, quas ſæpè ſecularium iudiciorũ rigor & ſeueritas adferebant.

Cap. 1. de noui operis nunciat.

Hinc illa exiſtit quæſtio. Liceátne Principibus, in ſuo cuique territorio ſine vllâ Eccleſiæ iniuria, priuilegium iſtud exemptionis Clericorum, à ſecularium iudicum cognitione, aliquo caſu reuocare, atque ad ius commune & ſtatum priſtinũ rem totam reducere? De qua non ita pridẽ cõſultus & interrogatus, nihil dum reſpõdi, niſi nouã eam mihi videri, & deliberationem difficilem: licet enim à nonnullis propoſita ſit; à nemine tamen pro dignitate tractata eſt. Mouebat conſultores communis & vſitata adimendorum priuilegiorum ratio, quam ſolet ipſemet Pontifex, omneſque Principes obſeruare: ea eſt, ſi aut Reipublicæ noxia eſſe incipiant, aut cauſa, propter quam conceſſa erant, defecerit, aut ipſis priuilegiarii ad malum & illicitum finem abutantur. Et cauſam quidem huius exemptionis concedendæ adhuc durare, ſemperque duraturam dicebant: reuerentiam nempe quam omnes ei hominum generi exhibere debent: tamen abuſum, non ſine magno totius ordinis Eccleſiaſtici ſcandalo, multis in locis adeò frequentem eſſe, vt id illis beneficium meritò adimi poſſe videatur. Hæc illi. Sed nos ea de re in libris, *de corruptione ſeculi*, ſi Deus vitam & vires dederit, vberius & explicatius diſputabimus.

Cap. XXXIV.

AD argumentum nunc igitur reuertor, quod capitis 32. initio propoſitum eſt, & reſpondeo, nihil illud ad bonorum quorumlibet tẽporalium nedum ad regni ademptionẽ pertinere. Certũ enim eſt, & certo certius, ex-

cõmunicationẽ, quâ solâ separãtur & excludũtur peruersi Christiani à consortio fidelium, & communione Ecclesiæ, nemini patrimonium & bona temporalia auferre; nisi ex eiusmodi causa procedat, quam Princeps temporalis, pœnâ publicationis bonorum vindicandam, suis legibus nominatim sancierit. Quo casu non Papa sed Princeps, non excommunicatio sed legis ciuilis latio bona excommunicato adimit. Papa certè, ne clerico quidem à se excommunicato & deposito, siue degradato, bona patrimonialia auferre potest. [1] Malè quidem ageretur cum gente Christiana, si per solam excommunicationem, latam à iure vel ab homine, excommunicatus rerum suarum dominio excideret: quandoquidem bona semel à fisco harpagata, vix vnquam ad veterem dominum reuertuntur. atque ita excommunicatio quæ medicinalis esse debet, esset quodammodo exitialis: propterea quòd excommunicatus, licet culpam iusta pœnitentia eluendo, in pristinum statũ gratiæ fuerit restitutus, bona à fisco occupata, & forsitan consumpta vel alii donata nunquã aut ęgrè recuperare posset.

Cap. cùm non ab homine de iudic.

Censuræ igitur Ecclesiasticæ, quarum grauissima est excommunicatio, in animas, non in opes Laicorum agunt. sicut è contrario, pœnis ciuilibus corpora, non animæ afficiuntur. Cùm itaque non pontificali sed Principali authoritate, sontes & facinorosi bonorũ amissione plectantur: cùm inquam non Pontifex sit, qui Ecclesiasticæ iurisdictionis potestate, & vi ac virtute excommunicationis, alteriúsve cẽsuræ quantumlibet iustæ & grauis, bona temporalia alicui priuato adimit: sed Princeps tantum politicus, qui vt Ecclesiæ gratificetur, & ei factam iniuriam vindicet, nunc has nunc illas, arbitratu suo, pœnas in eius cõtemptores, legibus à se latis sancire consueuit: quî fieri potest, vt Papa ipsimet Principi, qui super se neminẽ in temporalibus iudicem habet, quique legibus nullis ciuilibus tenetur, Regnum, Principatum, ditionem, dignitatem, omneque dominium, sola Pontificia & Ecclesiastica authoritate eripiat? Nunquid plus ei potestatis in Principes, quã in priuatos, Dei lege, tributum esse constat? aut nunquid Principibus quàm priuatis duriore & deteriore cõditione est viuendum, vt quod Ecclesia in priuatum nequeat, id in Principem possit exercere?

Sed vt huius rei veritas aliâ adhuc ratione euidẽtius appareat, quæro ab istis, vtrum Papa maiore nunc cum autho-

thoritate Regibus & Imperatoribus præsideat, quàm quâ olim præditus erat, antequam Constantini & aliorũ Principum largitate, ad temporalem principatũ esset euectus? an verò pari omninò; eâ scilicet quam Christus Petro contulit, & quam nemo mortalium angustare vel amplificare potest, quamque, amisso omni principatu seculari, non eò minus ad finem vsque seculi retinebit? Et si maiore, vnde illa tandem? à Deo ne, an ab hominibus? neutrum certè sine manifesta calumnia affirmari potest. Ecquis enim, cui sanum est cerebrum, vnquam dixerit, nouum aliquod Imperium in Reges & Principes Christianos à Deo Pontifici datum, ex eo quod ipse temporaliter quibusdam in locis regnare, & diadematus simul ac mitratus in oculos hominum prodire cœperit? aut si dicat, vlla id possit vel ratione vel authoritate comprobare? Multo autem minus talis ei ab hominibus authoritas accessit. quia vt vulgò dici solet, *actus agentium non operantur vltra ipsorum voluntatem.* [1] & quamuis Reges & Imperatores Christiani, suas Christi vicario ceruices in spiritualibus submiserint, & adhuc submittunt (qui modò fidem orthodoxam profitentur) tamẽ nemo omnium in temporalem Papæ ditionem & potestatem concessit. nemo non liberam atque intactam suam iurisdictionẽ secularem sibi reseruauit. quod si fortè aliter ab aliquo factitatum inueniatur, id exceptionis loco habendum est, per quam regula in non exceptis solidius confirmetur. Ex hoc a. fundamento, ꝙ certissima ratione nititur, argumentũ optimum ad hanc formam redigi potest.

[1] L. non omnis 19. D. de reb. cred.

Summus Pontifex non habet nunc maius Imperium in Principes temporales, quàm habuit antequam ipse esset Princeps temporalis.

Atqui antequam esset Princeps temporalis, nullum in eos temporale Imperium vllo modo habuit.

Ergo nullum nunc quoque in eos vllo modo habet.

Propositionis veritas adeò est perspicua, vt eam aliis argumentis ostendere, nihil sit necesse. Assumptũ autem probatur hoc modo.

Nemo inferior & subiectus habet Imperium in suum superiorem & Dominum, vt possit eum iudicare in eo ipso, in quo est ei subiectus.

Papa antequam fieret Princeps temporalis, erat Regibus & Imperatoribus, quantum ad temporalia, inferior & subiectus.

Ergo non habuit in eos temporale imperium, vt possit illos in temporalibus iudicare.

Huius quoque syllogismi propositio omnem extra cõtrouersiam est, cum nemo nisi à superiore iudicari possit, à superiore inquam in ea ipsa re de qua iudicium constitutum est. Nam, vt sæpius dictum est, *par in parem non habet imperium.* & per rerum naturam fieri non potest, vt vnus & idem sit simul inferior & superior, in eodem potestatis genere respectu vnius & eiusdem: non magis quàm vt idem sit pater & filius respectu vnius & eiusdem, eaque ratione vtitur Bellarminus, vt probet Papam *non posse submittere seipsum sententia coactiua Conciliorum* [1]. Assumptionem fatentur aduersarii, cùm affirment, & rationibus liquidò confirment, *exceptionem* (seu mauis exemptionem) *Clericorum in rebus politicis, tàm quoad personas, quàm quoad bona, iure humano introductam esse* [2]. Nam teste Augustino, *iura humana, sunt iura Imperatorum, quia ipsa iura humana, per Imperatores & Reges seculi, Deus distribuit generi humano* [3]. Ab Imperatoribus ergo & Regibus habent Clerici, quicquid exemptionis & libertatis est, quâ nunc in rebus politicis toto orbe perfruuntur, vt supra proximo cap. ostendimus: idque gratuitò: non enim vt ea Clericis beneficia concederent, cogi ab Ecclesia vllo modo potuerunt. quandoquidem nulla id lege diuina expressum & cautum reperitur: & lex Christi neminem iure dominióque suo priuat, vt ipsi fatentur, & nos sæpius monuimus. Ideóque, vt ipsorum fert doctrina [4], *Episcopi Regibus in temporalibus rebus, & Reges Episcopis in spiritualibus subiecti esse debent.* His omnibus consequens est, Clericos communi reliquorum ciuium iure in rebus politicis & temporalibus vsos fuisse, & secularium iudicum potestati æquè subiectos, atque cæteros ciuitatum incolas, antequam istis exemptionum priuilegiis a Piis Principibus donarentur: nec vllum in ea re inter episcopum Romanum, siue Papam, & alios Clericos discrimen fuisse, multi sancti Pontifices ingenuè fassi sunt. Quod ergo fieri potuit, factum esse fingamus: Pontificem scilicet nullo adhuc Principatu aut priuilegio temporali donatum, sed sicut eius coepiscopi & fratres in Gallia, Hispania, Britannia, aliisque in regnis, sub alieno imperio vitam degere. Nonne superioris argument. necessitate euinceretur, non posse eum Principes, quibus temporaliter subiectus est, in temporalibus iudicare ac punire? Aut

1 Lib. 2. de Conciliis. cap. 18.

2 Bell. lib. 1. de Cler. cap. vlt.

3 Can. quo iure dist. 8.

4 Author. responsi ad præcip. cap. apologiæ, quem multi Bellarminum esse dicũt.

Aut ergo maius nunc Imperium in Reges & Imperatores nactus est, per exemptionem & priuilegia ab ipsis cōcessa, quàm antea habuit; aut eos adhuc non poterit in temporalibus iudicare.

Quod si fortè aliquis tàm sit ineptus, vt dicat, Papam semper hanc potestatem ab ipso Christianæ Ecclesiæ primordio habuisse, iudicandi scilicet ac deponendi malos Principes, sed iniuriâ temporū, ex accidente quodam impeditum fuisse, ne eam exerceret, quamdiu illis quoad tēporalia subiiciebatur: nunc verò, postquā temporali Principum iugo subtractus est, & Princeps temporalis effectus, nihil esse quod impediat quo minus iurisdictionem illam liberè exerceat. si quis inquam hæc tam vana iactitet, non aliud ei respondendum est, nisi non solùm falsa, sed etiam *ἀδύνατα* esse quę dicit, hoc posito quod aduersarii fatētur, quodq; verissimū est: Pontifices nimirū, antequam à piis Principibus temporali iurisdictione penitus eximerentur, fuisse ipsis de iure & de facto subiectos. Impossibile enim est eos tunc habuisse illam potestatem: quia non competit nisi iure superioritatis. implicat autem contradictionem, Papam fuisse iure superiorem, & iure subiectū, eodem tempore, & in eadem potestatis specie, respectu vnius & eiusdē. & naturalis rerum ordo non patitur, vt inferior siue subiectus superiori & dominanti imperet. Cùm itaq; absurdum sit, & impium, existimare Christum Saluatorem, *qui non venit soluere legem, sed adimplere,* aliquid contra legem naturalem, & sanctissimam viuendi normam statuisse, necesse est magno eos in errore versari, qui asserunt Petro, & in eius persona cæteris Pontificibus ei succedentibus, supremam hanc, de qua sermo est, potestatem, à Christo fuisse collatam: cùm nihil ad eius rei fidem faciendam adferant, præter rationes quasdam remotas, & parùm firmas, ex similitudinibus, comparationibus, allegoriis, & id genus aliis consarcinatas, vt ex iis quas iam refutauimus videre est: quæ omnes reiiciendæ sunt, & nihili faciendæ, quando ad eas positas & cōcessas absurdum aliquod, vt in proposito, consequitur; vel quando probabiliores, & fortiores rationes in Scripturarum & Patrum authoritate fundatæ contrariam sententiam propugnant. Rom.13.

Superest postremum Bellarmini argumentum, in quo refutando non multa opera opus est. *Tertium*, inquit, ***argumentum est: Potest pastor, ac debet, omnes oues ita pascere, vt***

eis conueniat. Ergo potest ac debet Pontifex Christianis ea iubere, atque ad ea cogere, ad quæ quilibet eorum, secundum statum suum tenetur, id est, singulos cogere, vt eo modo Deo seruiant, quo secundum statum suum debent. debent autem Reges Deo seruire defendendo Ecclesiam, puniendóque hæreticos & schismaticos. Ergo potest ac debet Regibus iubere, vt hoc faciant, & nisi fecerint, etiam cogere per excommunicationem, aliasque commodas rationes.

Non video equidem quid hoc argumento contineatur, quod Pontificis authoritatem & potestatem temporalem confirmet, infirmetue. Nam eius principium de pastu spirituali necessariò intelligendum est. facultates enim Pontificiæ, quamuis magnæ sint, reficiendis omnibus ouibus pastu corporali non sufficerent. finis quoq; siue conclusio, de coercione & compulsione spirituali intelligi debet: ait enim *cogere per excommunicationem, aliasque commodas rationes*, subaudi *Ecclesiasticas*. Papa enim est pastor Ecclesiasticus, non temporalis, nisi quatenus ipse nunc certis in locis temporalem principatum obtinet. Concedimus ergo totum istud argumentum, & vltrò fatemur, ac profitemur, Papam omnibus Principibus spirituali potestate imperare, illisque iubere posse, vt faciant quę ad suam suorumque salutem pertinent, & ni faxint, *etiam cogere per excommunicationem, aliasque commodas rationes*. Commodæ autem rationes sunt omnes rationes spirituales, non autem temporales, nisi à temporali magistratu expediantur. Idque animaduertens Ioannes Driedo in libris de liberta-
Lib.2.cap.2. te Christiana [1], postquam ostendit duas hasce potestates & iurisdictiones iure diuino in Ecclesia esse distinctas, *& omnem potestatem secularem in spiritualibus subiectam esse Papali potestati, ita vt Papa ratione curæ pastoralis potestatem habeat in Imperatorem Christianum, perinde atque pater spiritualis in filium, & tanquam pastor in ouem suam, vt possit eum iudicare & corrigere, si laberetur in hæresin, aut denegare publicam iustitiam pauperibus & oppressis, aut leges conderet in præiudicium Christianæ fidei* (quæ omnia nos quoque asserimus) Nullam aliam iudicii & correctionis Papalis, in Imperatores sic delinquentes, pœnam, nisi solam excommunicationem ponit: quod sciret nimirum Pontificiam potestatem & iurisdictionem spiritualibus pœnis esse contentam, nec progredi vlterius posse, nisi in temporalis potestatis fines excurrat, & alienam iurisdictionem iure diuino à sua distin-

distinctam & separatam inuadat. Non est autem commoda ratio & via, quam ineunt aduersarii, de malis Regib. imperio deponendis: quin potius omnibus modis incommodissima. tum quia vix vnquam ipsis Pontificibus aut Ecclesiæ feliciter succedit: sed infinitas in Ecclesiam & Rēpub. Christianā calamitates, ex intestinis discordiis, schismatis, & bellis ciuilibus, solet inuehere; tum etiam quia respectu Papæ cui spiritualia tantùm commissa sunt, talis ratio non potest non videri prorsus aliena atque ex vsurpata iurisdictione procedere: ac proinde [1] neque commoda, neque iusta neque possibilis est censenda. Hactenus rationes omnes, & ex rationibus argumenta, quibus Bellarminus conatur ostendere, Papam habere supremam in Principes seculares potestatem *indirectè*, pro ingenii mei tenuitate, trutina nudæ & apertæ veritatis expendi.

1 L. filius. 15. D. de cond. Instit. l. 4. §. condemnatū. C. de re iudic.

Cap. XXXV.

PVtabam initiò, cùm hoc opus ordirer, satis esse, rationes omnes quibus vir iste doctissimus vtitur, diligenter excutere. Sed quoniam remittit nos ad alia, quæ apud Nicolaum Sanderum extate dicit (*vide plura*, inquit, *apud Nicolaum Sanderum lib. 2. cap. 4. de visibili Monarchia, vbi etiam multa ex iis, quæ diximus, inuenies*) operæ pretium me facturum arbitror, si illa quoque Sanderi, quæ reliqua sunt, in medium protulero: ne nostræ scriptionis lector curiosus, aliquam aduersæ partis rationē omissam esse queratur: & ideo omissam putet, quòd talis sit quæ facilè conuelli nequeat. Constat quidem inter omnes, qui illos Sanderi libros non raptim & limis oculis percurrerunt, omnē eum mouisse lapidem, & plurima præter cæteros argumenta corrogasse, vt Papam ista, qua de agitur, temporali potestate in omnes Christianos præditum esse demonstret. Sed verisimile tamen est, virum illum, aut acerbiore in suam reginam Elisabetham odio, cuius è regno exulabat, aut nimio in summum Pontificem Pium V. studio, cui multis nominibus erat deuinctus, aut alio, nescio quo, affectionis animi fumo vsque adeò fuisse occæcatum, vt nō viderit se multa, non solùm falsa & aliena, sed etiā à communi sensu & rationis iudicio abhorrentia, pro certis & solidis argumentis vsurpare. Eius ergo reliqua argumenta à Bellarmino de industria, vt opinor, prætermissa, ad compendium huc transcribam.

1 Argumentũ. Vnum igitur ex eo deducit, quòd Sauli regnum ablatum fuerit, quia præcepta Domini, per Samuelis ministerium rei nunciata, non obseruauerat. Vnde sic colligit. *Ergo cùm post Spiritum Sanctum de cœlo missum, non minor possit esse nunc in Ecclesia Christi spiritalis potestas, quàm in Synagoga olim fuit: etiam nunc fatendum est, eum Regem, qui Dominum per summi Pontificis os loquentem audire contempserit, regni iure ita priuari posse, vt alius interim ab eodem Pontifice in Regem vngatur, vtque ab illo die is verè sit Rex, quem Pontifex ritè inunxit, aut aliâs consecrauit, & non is qui manu satellitum armatus regni solium occupauit.*

2 Argumẽtum. 1 3. Reg. 11. Aliud ex eo, *quòd Ahias Silonites, viuo adhuc Salomone, prædixit Ieroboam decem tribubus præfuturum* [1]. *Ex quo intelligitur,* inquit, *vel totum regnum, vel partem aliquam, ab iniquo Rege per spiritalem Ecclesiæ potestatem auferri posse. Quæ enim potestas olim fuit in sacerdotibus & Prophetis, eadem nunc est in Pastoribus & Doctoribus Ecclesiæ, quorum est ita saluti animarum consulere, vt non patiantur, per impij Regis inobedientiam & tyrannidem, infinitæ multitudinis populum ad schisma & hæresin compelli & pertrahi.*

3 Argumẽtum. 2 3. Reg. 19. Tertium ex eo, *quòd Elias vnxit Asael Regem super Syriam, & Iehu Regem super Israel, & Elisæum vnxit in Prophetam pro se* [2], *vt qui fugasset manus Asael, occideret eum Iehu, qui autem fugisset manus Iehu, interficeret eum Elisæus. Quæ figura,* inquit, *quid aliud significatum est, quàm complures potestates idcirco in Ecclesia Dei excitatas erectasque esse, vt quod per vnam earum non fit, per alteram fiat: quarum potestatum vltima & suprema sit penes prophetas, hoc est, penes Ecclesiæ Dei pastores & doctores? Nam vt Elisæi gladius vltimo loco enumeratur, velut quem nemo effugere possit, etiamsi gladium vel Asaelis, vel Iehu effugerit: sic spiritalis potestatis censura euitari nullo modo potest, etiamsi quis potestatis secularis gladium effugerit. Spiritalis enim potestas non vtitur corporali aut visibili gladio, qui certis modis impediri potest, sed vtitur gladio spiritus, qui pertransit omnia loca, & vsque ad animam illius pertingit quem petit.*

His deinde Historiam Eliæ, variis notis & allegoriis à se excogitatis, prolixè interpolatam, argumenti loco attexit: vt ostendat materialem gladium parere spirituali: & non solùm summum Pontificem, sed reliquos etiam Ecclesiæ Pastores, habere potestatem tam in corpora & bona, quàm in animas omnium Christianorum; quod ante eum

cum nemo ſanus, vel per ſomnium vnquam cogitauit. Id autem quàm inſcitè, & parùm congruenter, ex propoſitis à ſe argumentis deducat, capite proximo patefaciam.

Argumentum autem ex Eliæ perſona, & rebus ab eo geſtis, ad ſuum inſtitutum in hunc modum accommodat. *Elias per gladium ſpiritus, hoc eſt, per preces ſuas præcepit igni, vt de cælo deſcenderet, atque eos Quinquagenarios conſumeret, qui deſpecta Prophetæ ſpiritali poteſtate, dicebant ad eum in terrenæ poteſtatis nomine: homo Dei, Rex præcepit vt deſcendas*[1] *&c. & præ* 1 4. Reg. 1. *terrena poteſtate contemnebant illam ſpiritalem poteſtatem, qua Elias præditus erat, & cum irriſione ſalutarunt eum, homo Dei.* atque ita deinceps progreditur. Nonne potuiſſet Elias, ad cuius vocem ignis de cœlo deſcendit, & Quinquagenarios deuorauit, dicere alicui Principi viro aut magiſtratui, ſi affuiſſet, *quia iſti milites me, & in me Deum, cuius propheta ſum, contemnunt, irrue in eos, & occide eos? aut quod miniſterium ignis de cœlo præbuit, idipſum non poterat gladius terrenus præſtitiſſe? Si ignis*, inquit, *nobilius elementum eſt, quàm terra, vel etiam ea metalla, quæ ex terra effodiuntur: non video quin is, qui ignem euocauit de cœlo, qui imperio ipſius ſatisfaceret, multò magis potuerit Magiſtratui gladium portanti dixiſſe, vt eum gladium pro ſe contra quemcunque Regem exereret ac ſtringeret.* Cuius ſententiæ firmamentum hoc tantùm ab eo poſitum eſt, *nihil apud prudentes viros referre, quid ex iis fiat, quæ eiuſdem ponderis & momenti ſunt*. Non addam hîc quartum & quintum argumentum, quibus vtitur ex hiſtoriis ſacris de Ozia[2], & Athalia[3]. quòd ea nimirum Bellarminus inter exempla retulerit, de quibus pòſt, ſuo loco, agendum eſt. Hæc ſunt igitur illa Paraleipomena, ad quæ Bellarminus nos remittit, & quæ minimè mirum eſt eum (vtpote diſputatorem ſubtilem & acutum, & oratorem non parùm vehementem) leuiter tantùm indicaſſe, nec in ſuum opus tranſtuliſſe. tot quippe manifeſtis & inſignibus vitiis laborant, vt non ab homine Theologo & in diuinis exercitato: ſed à ſciolo aliquo profano, Theologia & Scripturis intemperanter abutente, excogitata videantur. adeò ſcilicet nihil eſt eorum, quæ argumenti loco in illis aſſumit, quod cum quæſtione & re controuerſa cohæreat.

2 Reg. 15. 2. Paral. 26.
3 4. Reg. 11. 2. Paral. 23.

CAP. XXXVI.

1 Primi argumenti refutatio.

PRimùm itaque in eo fallitur, & errat largiter Sanderus, quod aliquas Synagogæ partes fuisse in abdicando Saule autumet. est enim plusquam manifestum, id totum extraordinario Dei iudicio atque imperio, à quo omne regnum & potestas est, absque vlla sacerdotum, seu Synagogæ ordinaria iurisdictione, mandatum, denunciatum, & exitu rerum completum fuisse ac peractum: ex quo liquet, comparationem Ecclesiæ Christi & Synagogæ, vel Samuelis & Papæ, perperam & inscienter in hac re ab eo factam esse. Nam quanquam fateamur, quod res est, non minorem Ecclesiæ Christi, imò longè maiorem, quàm Synagogæ, spiritualem potestatem esse: tamen non idcirco, non inquam ex comparatione potestatis & authoritatis vtriusque Ecclesiæ, consequitur, summum Pontificem posse Regem, Dei mandata aut negligentem aut contemnentem, iure regni priuare, & alium eius loco inaugurare: quoniam Synagoga nunquam ea potestate prædita fuit. Nusquam enim in vetere Testamento legitur, Synagogam Iudæorũ, aut eius pro tempore Pontificem, Regi alicui legitimo Israelis vel Iudę quantũlibet impio, peruerso, & crudeli, regnũ abrogasse siue eum regni iure priuasse (vt ille ait) & alium eius loco substituisse. quo fit vt nullum inde argumentũ, nullumque exemplum in noua lege sumi possit.

Præterea quòd Samuel, licet magnus propheta fuerit, Pontifex tamen non fuit, ac ne sacerdos quidem, sed tantũ Leuita [2]: qui propterea nihil ordinaria spiritualis iurisdictionis potestate aduersus Saulem facere potuit: multoque minus secularis iudicii authoritate, quòd ea se antea, populo Regem petente, publicitùs abdicasset. Nullum igitur ministerium Samuel in hoc negotio exequendo, propè inuitus, & precibus ac lachrymis reluctans, præbuit: & accepto speciali mandato, tanquam diuini iudicii nuncius à Domino missus, extraordinaria legatione functus est. Idque ex eo patet, quòd vbi ad Regem venit, *Sine me*, inquit, *& indicabo tibi quæ locutus sit Dominus ad me nocte.* Facessat igitur hoc argumentum ab extraordinario Samuelis ministerio, & Saulis reiectione nequicquam petitum: vtpote cum quo ordinaria Ecclesiæ Christianæ, vel summi Pontificis potestas, nullam comparationem aut proportionem, nullam conuenientiam vel similitudinem, vllo modo habeat.

2 Hieronym. lib. 1. aduers. Iouinian. vide Genebr. in Psal. 98.

beat. Deus Saulem statim reiecit, & stirpi eius regnum ademit. At Reges alios, qui videbantur Saule nequiores, super populum suum regnare, & regnum ad filios transmittere, passus est. Ita placitum fuit in oculis eius. *Deus vltionum Dominus liberè egit* [1]. *& omnia quæcunque voluit fecit* [2]. nec alia quærenda ratio; *cuius vult miseretur, & quem vult indurat.* nec ei quisquam dicere potest, *quid me fecisti sic* [3]? Nunquid idem de Ecclesia aut summo Pontifice credendum? sunt illis certi fines ac termini, quos prætergredi non possunt. *Ecclesia iuribus & legibus regitur, siue debet regi*, vt ait Ioan. de Turrecremata [4]. Et ideò neque Ecclesiæ, neque eius Rectori Pontifici, de regnis & rebus omnibus, absoluta libertate, & more diuino statuere, cunctaque pro arbitrio disponere, permissum est. id illis tantùm licet, quod de ipsorum potestate sacris voluminibus, aut traditionibus Apostolicis comprehensum est. Quæ cùm ita sint, nemo ratiocinandi peritus non statim videat, argumentum ex rebus à Samuele gestis deriuatum, non posse ad Pontificiam iurisdictionem stabiliendam vllo modo concludi: nisi vel ab ordinaria Synagogæ (in qua tamen Samuel primas non tenebat) ad ordinariam Ecclesiæ Christianæ potestatem, vel ab extraordinario Samuelis ministerio, ad extraordinarium similiter Papæ ministerium deducatur: quorum illud à Synagoga ad Ecclesiam, licet in forma, vt aiunt, rectè concludi possit, inefficax tamen est quantum ad propositum, quia peccat in materia: quòd Synagoga nimirum nullam vnquam in Reges temporalem potestatem habuerit. Hoc verò, non nisi eo casu valet, quo idem nunc Papæ, quod olim Samueli contingat: vt scilicet quemadmodum Dominus ad Samuelem de Saule locutus est, ita ad Pontificem aliquando nominatim de certo aliquo Rege abdicando, & alio in eius locum substituendo loquatur. tunc enim quin par Samuelis Papæ potestas sit, parque in exequendo Dei mandato ministerium, negari non potest. Sin minus, sin inquam nihil Pontifici in aurem expressim loquatur Dominus, quî fieri potest quæso, vt, cùm Regem aliquem de solio pellere propria authoritate cœpiat, contẽdat se id facere exemplo Samuelis, quem Deus cum speciali mandato, & extraordinaria missione, ad suum de Saulis abdicatione decretum nunciandum delegauit? Samuel certò sciebat Dominum reiecisse Saulem & totam eius sobolem, ne regnaret, id enim Dominus indicauit. At Papa nescit

1 Psal. 93.
2 Psal. 113.
3 Rom. 9.
4 Ad Can. coniunctiones. 35. q. 2.

nescit an Deus reiecerit eum necne, quem ipse cupit deponere, nisi hoc ei Deus speciatim reuelauerit. Quandoquidem nihil certius ex Scripturis, quàm Deum Reges malos, & verbi sui contemptores, variis de causis tolerare, atque ad tempus regnare facere: [1] quos vbi visum ei est, aut conuertit protinus aut euertit. & sæpe contingit, vt quos Papa, qui secundum faciem iudicat, regno indignos ex præsentis vitæ statu & moribus pronunciat, eos Dominus, cui omnia sunt præsentia, conuersis ad bonam frugem animis, regno dignissimos esse ostendat. cuius rei memorabile iam exemplum nostra ætate, nec ita pridem vidimus. Quis enim ignorat (ad laudem & gloriam tanti Regis hoc dicam) Henricum IV. qui regni Francici habenas fœlicissimè nunc moderatur, atque vtinam diutissimè moderetur, à Gregorio & Sixto Pontificibus, non solùm excommunicatum & anathematizatum, sed ita reiectum & abdicatum fuisse, omnique iure regni priuatum, vt eum etiam suis censuris, cuiuscunque regni vel principatus incapacem declararent: quorum iudicium re ipsa irrisit Dominus, & Regem illum ab ipsis reprobatum, regno amplissimo dignissimum esse ostendit. Hæc igitur cùm ita se habeant, atque ad nutum diuinũ varietur, quî scire possit, aut cognoscere voluntatem Dei Pontifex, nisi instar Samuelis fuerit præmonitus? Quod igitur ait Sanderus, ***eum Regem, qui Dominum per summi Pontificis os loquentem, &c.*** verum est in casu quo proponatur Pontifex ea exequi, quæ Dominus ei speciali reuelatione imperarit. Alioqui verò quid dicem⁹? Ergone Philippus Pulcher, quòd Bonifacium superbissima ambitione tumentem audire noluit, Dominũ per summi Pontificis os loquentem audire contempsit? vt ob id regni iure priuari, & alius eius loco substitui à Bonifacio potuisse credatur? Ergóne Ludouicus XII. quia Iulium II. loricatum & militis magis quàm Pontificis partes obeuntẽ, audire noluit, Deum per os Pontificis loquentem ita contempsisse videtur, vt & ipse & eius fautores damnari, & regnis exui, arbitrio hominis priuato odio æstuantis meruerint? talia credere, inscitiam, Deus bone, an insaniam appellem? Hæc de primo Sanderi argumento à nobis proposito satis.

Iob.34.

Secundum eius argumentum (vt ingenii mei imbecillitatem ingenuè fatear) quorsum spectet vix satis intelligo. Nam vt ad id, de quo agitur, probandum aliqua eius vis & efficien-

efficientia sit, atque ei consequens quod concluditur, necesse est duas falsissimas suppositiones, tanquam veras & necessarias, prius admittere: quarum vna est, Eos qui vel aliquid euenturum, Deo reuelante, prædicebant; vel aliquid faciendum, eodem iubente, præcipiebant, potuisse id quicquid erat, suo iure, hoc est, propria authoritate, & ordinaria muneris sui potestate, sine vlla speciali reuelatione iussóve diuino, mandare faciendum, aut aliâs per seipsos exequi ac perficere: quasi Ahias Silonetis, quem Deus singulari mandato ad Ieroboam miserat, vt ei nunciaret se decem illi tribus de regno Salomonis daturum, his verbis. *Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus.* quasi inquam Ahias, sine eiusmodi expresso Dei mandato, & sine vlla speciali reuelatione, potuisset vel Ieroboam, vel alium quemlibet, in regnum aut partem regni Salomonis vocare: quo nihil aut falsius aut absurdius dici potest. Altera verò suppositio est, Sacerdotes & Prophetas omnes, in vetere lege, dandi & auferendi regna, prout saluti populi expedire iudicassent, potestatem habuisse. quod & ipsum quoque falsissimum est: & cuius nullum neque exemplum, neque vestigium, aut indicium aliquod in Sacris literis reperitur. [1] Cùm itaque huius secundi argumenti tota vis in his duabus falsis suppositionibus ita fundata sit, vt nisi iis concessis, rectè concludi nequeat: satisque constet, à potestate delegati à Principe, ad potestatem ordinarii, non esse firmam consequẽtiam: quis non innato quodam iudicio cernat, hoc totum quod ab Ahiæ prædictione traxit, tàm ab eo quod probandum suscepit, quàm quod maximè esse remotum?

[1] Delegatus à Principe, in caussa sibi commissa, est maior ordinario & potest eum compellere.

Tertium quoque argumentum est eiusdẽ generis: quid enim commune habet missio extraordinaria Eliæ, ad certa negotia specialiter exequenda, cum ordinario Pontificis officio? aut quæ cohærentia & connexio harum propositionum esse potest? Elias, Domino nominatim iubente (id enim omisit Sanderus, quod sine vitio tamen præteriri non potuit) *Vnxit Asael Regem super Syriam, & Iehu Regem super Israel, & Elisæum Prophetam pro se:* Ergo summus Pontifex potest regna, & principatus, quibuslibet auferre vel conferre, prout expedire censuerit? Coniungi enim hæc inter se nequeunt, nisi hoc posito & concesso medio, *tantum posse Papam, ordinariæ suæ iurisdictionis authoritate, sine expresso Dei mandato, quantum Propheta, Domino*

specia-

ſpecialiter & expreſſim iubente, potuerunt. quod ſine magno diuini Numinis iniuria dici non poteſt.

Quod autem ad gladium Eliſæi attinet, de quo loquitur: eum doctè primùm, ac piè per allegoriam explicat, vt ſcilicet intelligatur de gladio ſpirituali, qui eſt in Eccleſia, & in manu ſummi Pontificis, quem nemo qualiſqualis eſt, ſiue Rex ſiue Imperator, poteſt effugere: quique poſtremo loco recẽſetur à Domino, tum quia ineuitabilis eſt, & propterea plus cæteris timendus: tum etiam quia illis ſolùm corpora, hoc animæ occiduntur. At poſtea dum progreditur ſuo more, & locum illum Scripturæ, atque aliũ de vindicta Eliæ in duos Quinquagenarios & eorum milites, ad poteſtatem temporalem ſummi Pontificis, per interpretationem transfert, in fœdum illum errorem prolabitur quẽ ſuprà notauimus. Prophetas nimirum, ſine vlla ſpeciali delegatione vel reuelatione diuina, potuiſſe iure arbitrioque ſuo multare & punire, etiam capitali ſupplicio, eos omnes quos Deus, vel ad Maieſtatis ſuæ gloriam manifeſtandam, vel ad ſeruorum ſuorum iniurias vindicandas, occulta diſpenſatione per miraculum, aut aliter vlciſci decreuerat: & quod Deus vno tantummodo faciendũ præcepit, id ipſos aliis modis & mediis, vt libitum illis erat, exequi potuiſſe. Vt inde Papam, (cuius non minor, imò maior in noua lege, quàm fuerit olim Prophetarum & Sacerdotum in vetere, poteſtas eſt) authoritate Apoſtolica tantundem poſſe facere, velut neceſſaria conſequutione oſtendat.

At quis neſciat Deum multa precibus ſeruorum ſuorũ conceſſiſſe, multa & ſine precibus, eorum gratia mirabiliter operatum, quorum nihil illis, ipſo non prius iubente, aggredi vel tentare, nedum exequi ac perficere, vllo modo aut medio licuiſſet? Cuius rei in perſonis Prophetarũ perſpicua atque in promptu ratio eſt. Siquidem inter omnes conſtat, neminem prophetarum, cum imperio & iuriſdictione ordinaria, populo Hebræo præfuiſſe, præter admodũ paucos, qui Prophetæ ſimul ac Principes populi & Iudices erant: vt Moyſes, Ioſua, Samuel, Dauid. Cæteri verò quantumlibet enthuſiaſtici, in priuatis ſine vlla temporali Dominatione agebant, ea ſolùm nunciantes & exequentes, de quibus Dei ſpiritu admonebantur: eratque omnis eorum præſcientia ita diuinitus temperata & coercita, vt neque omnia, neque omni tempore, ſed quatenus quidque Dei ſpiritu cum illis communicabatur, cognoſcere ac prędicere

dicere possent. Cuius rei testis est Iadon Propheta, qui cùm à falso Propheta deciperetur, affirmante angelum sibi in sermone Domini esse locutum, non intellexit eùm mentiri; quia id ei Dominus non reuelauerat: ac propterea fraudulenter seductus, atque ad interitum perductus est.[1] testis & Elisæus, qui, misera Sunamitide ad eius pedes iacente, dixit Giezi volenti eam amouere, *dimitte illam, anima enim eius in amaritudine est, & Dominus cælauit à me, & non indicauit mihi*[2].

[1] 3. Reg. 13.

[2] 4. Reg. 4.

Quod igitur quærit Sanderus, An non potuerit Elias dicere alicui Principi viro, aut magistratui si affuisset, *irrue in istos milites, & occide eos? & an peccasset illi Princeps, si ad verbum Eliæ, Regis subditos occidisset:* id non nisi cognito diuinæ iussionis tenore in singulis negotiis resolui potest. Itaque quod ad Eliam hoc casu attinet: Si Deus illi concessit, vt vel specialiter gladio, vel generaliter quoquo modo, in tales sontes animaduerteret, nemini dubium est, quin gladii potestatem & executionem cuilibet mandare sine culpa, & mandatum suscipere quilibet sine peccato, potuerit. Sin verò Dominus, vt est verisimile, hoc ei tantùm reuelauerat, se impios illos derisores, igne cælitùs demisso perditurum: id ei tantummodo expectandum erat, aliud autem nihil humano more in eos moliri, aut pœnas ciuiles suo arbitrio statuere, sine scelere licuit: quòd nullam neque ordinariam, neque mandatam & delegatam, ad id faciendum, iurisdictionem à quoquam, Deo hominéve, accepisset. Ob eamque causam peccasset ille quidem grauiter, si Principi viro aut Magistratui tale quid iussisset, aut suasisset: peccassent & hi, si eius iussa capescendo, Regis subditos intermisissent[3]. Nihil certius, & apertius potest hac distinctione proponi: vt mirum sit tam absurdam Sandero sententiam excidisse, qua putet Eliam potuisse simpliciter, & sine expresso Dei iussu, Regis militibus necem, quoquo modo libuisset, inferre. Rationes autem, quos firmandæ suæ sententiæ adhibet, friuolæ sunt, & prorsus indignæ quæ ab acrioris iudicii homine, præsertim Theologo, ad eiusmodi quæstionis decisionem afferantur. *Quod ministerium ignis de cælo præbuit*, inquit, *id ipsum non poterat gladius terrenus præstitisse?* Sanè quidem poterat, & non solum gladius, sed telum aliud quodlibet, si Deo imperante fuisset adhibitum: nec vllus vnquam de eo dubitauit. At quoniam Dominus aduersus Quinquagenarios igne tantùm vltionem

[3] L. non solum. 11. §. si mandato. D. de iniur. lib. reprehendenda. C. de instit. & substit.

1 Lyran. in illum locum.

parabat, deque eo Prophetam in spiritu certum fecerat [1]; alio se vindicare instrumẽto vel modo, neque debuit Elias neque potuit: nisi id ei pariter eodem spiritu fuisset indicatum. quia in non reuelatis, neque ordinarius neque extraordinarius iudex erat. Præterea si, quod leges humanæ statuunt, *cùm damnatur aliquis, vt gladio in eum animaduertatur, animaduerti gladio oportet, non securi, vel telo, vel fusti, vel laqueo, vel quo alio modo* [2]: quis tam auersus à vero est, atque ab omni ratione, vt certum necis genus à Domino præscriptum, in aliam formam speciemque ab homine mutari posse credat? Cùm enim in omnibus negotiis *fines mandati diligenter custodiendi sint* [3], tum maximè in diuinis iussionibus: Deus *mandauit mandata sua custodiri nimis* [4].

2 L. aut damnũ. 8. §. 1. de pœn.

3 L. diligenter. D. mandat.

4 Psal. 118.

Ex his patet, leuissimum esse quod firmamenti loco apponit, *nihil apud prudentes viros referre, quid ex iis fiat, quæ eiusdem ponderis & momenti sunt*. inque eo duplex eius error est; vnus, quòd proloquium illud nimis vniuersè & generaliter producat ad omnia, quæ vel natura, vel arte, vel manu fiũt: cùm tamen quantum ad actiones humanas attinet, certum sit, sententiam illam in iis tantùm locum habere, quæ homines vel sponte sua, vel accepto mandato cum libera agendi facultate, faciunt. veluti homicidam eum dici, qui mortis causam dolo malo homini, quouis modo vel instrumento, præbuit: quòd in eiusmodi maleficio nihil refert, quid ex iis fiat, quæ eundem effectum producunt, siue, vt ille ait, *quæ eiusdem ponderis & momenti sunt*. Ast vbi quid fidei alicuius, certâ formâ, certoque modo peragendum, strictè & nominatim commendatur, id leges mandatario aliter exequi, non concedunt: vt ex loco quem superius retuli, aliisque Ciuilis & Pontificii iuris innumeris, satis patet. Alter eius error est, quòd nihil interesse putet, vtrũ impii homines cœlesti fulmine à Deo, an ab humana potentia telorum impetu feriantur, quòd dicat ea esse eiusdem ponderis & momenti. Nam licet vnus extremorum suppliciorum effectus sit, mors nimirum interitusque damnati: tamen permagni refert, quo illa modo & medio sontibus inferatur. quia sicut criminum, ita & pœnarum gradus sunt, & inde fit vt ex genere vltionis, seu grauitate vel leuitate supplicii, de sceleris indignitate, quanta sit, per pœnæ ad peccatum proportionem iudicemus.[5] Pœnarum quippe & prẹmiorum distributio, geometricam proportionem exigit. Scitè poeta [6].

5 L. perspiciendum. D. de pœn. lib. Pedius. D. de incend. rum. naufr.

6 Horat. lib. 1. Saty. 3.

— ad-

—adsit
Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas:
Ne scutica dignum horribili sectere flagello.

Sed *quem maior sequitur culpa, maiore plectatur vindicta.* [1] Præclarè vt cætera Augustinus: [2] *quis dubitauerit hoc esse scelератius commissum, quod est grauius vindicatum.* Imprudenter ergo ille pœnas omnes, ferro, flamma, fame, aliisve modis sumptas, eiusdem ponderis & momenti esse statuit: vt officio suo functum prophetam fuisse concludat, si quos Deus cælesti fulmine percussurum se indicauit, eos ipse terreno gladio curasset trucidari. Quis nescit, in pœnis non humano more sumptis, sed cælitùs & prodigiosè immissis, Dei Omnipotentis iram & vltionem multò clarius elucere? aut quis tàm imperitus rerum æstimator, qui eiusdem ponderis & momenti suppliciis periisse eos dicat, qui terræ hiatu deglutiti, viui in infernum descenderunt, atque eos qui sunt ordinariis, vel extraordinariis, humanarum legũ pœnis absumpti: Ac de his quidem Sanderi rationibus, à Bellarmino non sine causa prætermissis, satis mihi hactenus dixisse videor. Nunc igitur ex hoc diuerticulo ad Bellarminum reuertamur.

1 Greg. lib. 7. ep. 53. can. quia sanctitas. dist. 50.
2 Lib. 2. de baptismo contra Donatistas, cap. 6. in fi. Can. non afferamus. 24. q. 1.

CAP. XXXVII.

EXcussi huc vsque meam intelligentiam, vt in omnes, quæ apud Bellarminum vel Sanderũ sunt, de tẽporali Pontificis potestate rationes diligentius inquirerem. Reliquũ igitur nunc est, vt ad exẽpla à Bellarmino proposita, infirmum & debile probationis genus, mentem & manum pari studio conuertã. Ait enim suam sententiam dupliciter probari posse, rationibus & exemplis. Quàm vellẽ equidem rationes firmiores protulisset. Amor sedis Apostolicæ ita me afficit, vt potestatem omnem, quam author iste ei tribuit, iure optimo tribui posse vehemẽter cupiam. Sed iam audiuimus rationes, audiamus & exempla.

Primum est, inquit, 2. *Paralip.* 26. *vbi legimus Oziam Regem, cùm sacerdotum officium vsurparet, à Pontifice fuisse de templo eiectum, & cùm propter idem peccatum leprâ à Deo percussus fuisset, coactum etiam fuisse ex vrbe discedere, & regnum filiò renunciare. Quod enim non sponte sua, sed ex sententia sacerdotis vrbe & regni administratione priuatus fuerit, patet: Nam legimus Leuitici* 13. *Quicunque, inquit lex maculatus fuerit leprâ, & separatus est ad arbitrium sacerdotis; solus ha-*

bitabit extra castra. Cùm ergo hac fuerit lex in Israel, & simul legimus 2. Paralip. 26. Regem habitasse extra vrbem in domo solitaria, & filium eius in vrbe iudicasse populum terra, cogimur dicere, fuisse eum ad arbitrium sacerdotis separatum, & consequenter regnandi authoritate priuatum. Si ergo propter lepram corporalem poterat sacerdos olim Regem iudicare, & regno priuare: quare id non poterit modò propter lepram spiritualem, id est, propter haresin qua per lepram figurabatur, vt Augustinus docet in quastionibus Euangel. lib. 2. quast. 40. prasertim cùm 1. Corinth. 10. Paulus dicat, contigisse Iudais omnia in figuris? Hæc ille.

Miratus sum sæpenumero, nec adhuc mirari satis possum, homines doctrinæ opinione claros, tam supinè & oscitanter mentis suæ sensa literis aliquando mandare, vt videantur aut non legisse authores quos laudant; aut quos legerint, planè non intellexisse; aut de industria ipsorum sensum adulterare voluisse. Quod vitium nostra ætate frequens est; in qua plerique scriptorum alienam fidem sequuti, non ex ipsis fontibus, sed ex riuulis & incilibus, aliorum incuria & culpa vitiosè deriuatis, assertionum suarum testimonia & authoritates hauriunt: ita vt quæ primi seu malitiosè, seu negligenter, ad alienum sensum detorserũt, ea alii, ipsorum scrutinio & iudicio confisi, pro certis & indubitatis, in suos libros transcribant. Quod quanquam in Bellarmino perrarum est, vtpote scriptore fideli & luculẽto, tamen negari non potest, quin Sanderum & alios temerè sequutus, in tribus capitibus de asserenda temporali Põtificis potestate, præsertim verò in superiore exemplo & sequenti proponendo, haud leuiter lapsus sit.

Ostendi iampridem in libris aduersus Monarchomachos, [1] falsissimum esse *Oziam regnandi authoritate ad arbitrium sacerdotis fuisse priuatum.* Etenim profectò nihil in tota Regum historia expressius continetur, quàm Oziam à sextodecimo ætatis anno, quo regnum iniit, in annum vsque sexagesimum octauum, qui vitæ eius finis fuit, Regem perpetuò mãsisse: nec vllo vnquam tempore, regni authoritate fuisse priuatum. *Habitabat quidem seorsum in domo libera,* ac proinde munia Regis, quæ facti sunt, per morbum obire non poterat. Sed id ei ius regni, siue regnandi authoritatem non ademit. Alioqui & pueros inauguratos, vt olim Ioam [2] & Iosiam [3], & legitimæ ætatis viros, si in mentis aut corporis morbos grauiores inciderint, Reges esse negan-

[1] Lib. 5. cap. 11.
[2] 4. Reg. 11.
[3] 4. Reg. 22.

negandum est: cùm illi moribus, hi morbo, à regni procuratione, quæ in facto consistit, arceantur. Manebat certè Rex Ozias quamdiù vixit. Ait enim Scriptura,[1] *Anno vigesimo septimo Ieroboam Regis Israel, regnauit Azarias* (qui & Ozias & Zacharias dictus est) *filius Amasiæ Regis Iuda. Sedecim annorum erat cùm regnare cœpisset, & quinquaginta duobus annis regnauit in Ierusalem.* & iterum eodem capite. *Anno quinquagesimo secundo Azariæ Regis Iuda, regnauit Phacee filius Romeliæ super Israel in Samaria.* Mortuum autem esse hunc Azariam siue Oziam, sexagesimo octauo ætatis anno, regni vero sui quinquagesimo secundo, testatur Iosephus[2]. Si ergo Ozias annum agens decimum sextum regnare cœpit, & annos quinquaginta duos regnauit, Scriptura teste, obiitque annum agens sexagesimum octauum, ecquod in eius vita momentum reperitur, quo iudicatus & regni iure priuatus est? Fuit ei interea Curator filius, sicut *his qui in ea causa sunt, vt superesse rebus suis non possint*, adhiberi solet[3]. Additur enim in ea historia, *Ioatham filius Regis gubernabat palatium, & rexit domum Regis, & iudicabat populum terræ.* En vt Ioatham, filius Regis vocatur, viuente & ægrotante patre, & gubernator palatii, ac rector domus Regis. Iudicabat autem populum, quia iudicia ad Regem venire non poterant, propter vim morbi, & separationem ex legis diuinæ præscripto, vt ibi docet Lyranus. Denique ait Scriptura, *Dormiuitque Ozias cum patribus suis, & sepelierunt eum in agro regalium sepulchrorum, eò quòd esset leprosus: regnauitque Ioatham filius eius pro eo.* En iterum vt Ioatham non nisi à morte patris regnare cœpit. Quamuis itaque verum sit, Oziam fuisse ad arbitrium sacerdotis separatum propter lepram, quia id lege diuina disertè cautum erat: non tamen verum est, eum regnandi authoritate fuisse priuatum, aut *coactum renunciare regnum filio*, vt isti falsò asserunt. Authoritas regnandi, & regni administratio plurimùm inter se differunt, & non minus quàm proprietas & possessio. Authoritas est semper in persona Regis, & cum iure regni coniuncta: administratio autem & procuratio, siue gubernatio apud alios esse potest, ita vt vnus Rex sit, alius regni administrator. Vnde qui in Regum infantia, aut morbis grauioribus, præcipuam regni curam gerunt, gubernatoris, rectoris, tutoris, protectoris, aliôve simili nomine insigniuntur: & publicum nihil suo proprio nomine, sed Regis infantis, vel ægrotantis,

1 4.Reg.15. 2.Paral.26.

2 Lib.9. antiq. cap.11.

3 L.his qui. 12. D. de tutor. & cur.dat. l.2.D.de curat.furios.

tantis, nomine & authoritate proponunt, & pertra-ctant.

Hoc igitur exemplum de Ozia, tantum abest vt pro temporali Pontificis in Reges potestate aliquid faciat, vt ad eam impugnandam & euertendam plurimùm valeat. Nam si, (vt ille ex Apostolo refert, & nos fatemur) Iudæis omnia in figuris contingebant: sique lepra corporalis, ob quam separabatur aliquis à multitudine filiorum Israel, & extra castra solus habitabat, figura fuit lepræ spiritualis, id est, hæreseos, teste Augustino: Si denique sacerdotium Aaronicum, figura fuit sacerdotii nouæ legis. Ex his figuris duo argumenta, ad hanc quæstionem appositè deducuntur, quorum alterum, spiritualem Papæ potestatem in Reges & Principes Christianos egregiè confirmat; alterum verò hanc, qua de agitur temporalem eius potestatem, omninò fictitiam, vsurpatam, atque à iure diuino alienam esse ostendit.

Prius igitur argumentum hoc modo cõtexitur. Quemadmodum sacerdotes olim Regem Oziam, leprâ per cussum, è templo expulerunt, vt extra ciuitatem habitaret: ita nunc summus Pontifex Regem hæresi infectum, quæ lepra est spiritualis, iudicare potest, & separare à communione fidelium per excommunicationem, atque ita cogere eum habitare extra ciuitatem Dei, id est, Ecclesiam Catholicam, donec fuerit à lepra mundatus, hoc est, donec hæresin abiurauerit. quod si lepra talis ad mortem vsque ei adhæreat, non est sepeliendus in sepulchris Regum, in Ecclesia nimirum, sed in agro, quia leprosus est, id est, hæreticus. Quod autem dixi Papam posse separare Regem hæreticũ à communione fidelium per excommunicationem, de separatione spirituali animorum, non corporum intelligendum est. Subditi enim, Regi excommunicato obsequium denegare non debent.

Posterius verò argumentum hac forma rectè concludi potest. Sicut iudicium sacerdotis de lepra corporali, in vetere lege, nihil nisi separationem leprosi, & relegationem extra castra vel ciuitatem operabatur: & sicut iudicium sacerdotis de lepra Azariæ, siue Oziæ, non potuit ei auferre ius regni, siue regnandi authoritatem, sed tantum necessitatem ei imposuit habitandi seorsum extra ciuitatem (nam quòd actu, siue de facto, vt aiunt, regnum non administrabat, id non propter sententiam sacerdotalem, quę le-

pram indicabat, ſed propter vim morbi perpetui corporalis accidit) Ita nunc quoque cenſura & ſententia ſummi Pontificis, qua Regem aliquem hæreticum iudicat & declarat, quamuis faciat Regem manere extra ciuitatem Dei, id eſt, Eccleſiam Catholicam, vt dictum eſt: tamen non poteſt ei ius & authoritatem regnandi auferre. atque ita figura cum figurato belliſſimè conueniet. Eſt enim in his veteris teſtamenti figuris iuris & poteſtatis Papæ in Reges imago nō delineata modò, ſed expreſſa: vt ſi ab vmbra ad corpus, à figura ad figuratum, aliquod idoneum argumentum trahi poſſit: nullum his euidentius aut certius, ex antiquæ legis conſtitutione, ad nouæ legis obſeruationem, à quoquam adaptetur. Quod ſi aduerſarii ex omnibus veteris legis figuris, vnum aliquod tale, pro ſuæ ſententiæ firmamento, concinnare poterunt, me iudice palmam ferent, certè me nunquam habebunt repugnantem. Secundum nunc igitur exemplum videamus.

Cap. XXXVIII.

Secundum eſt, inquit, 2. *Paralipomen*. 23. *vbi cùm Athalia tyrannicè occupaſſet regnum, & foueret cultum Baal, Ioiada Pontifex vocauit centuriones & milites, & iuſſit eis, vt Athaliam interficerent: & pro ea Ioas Regem creauit. quod autem Pontifex non ſuaſerit, ſed iuſſerit, patet ex illis verbis* 4. *Reg.* 11. *Et fecerunt Centuriones iuxta omnia, quæ præceperat eis Ioiada ſacerdos. Item ex illis*, 2. *Paralip*. 23. *Egreſſus autem Ioiada Pontifex ad centuriones & Principes exercitus, dixit eis: Educite eam (Athaliam Reginam) extra ſepta templi, & interficiatur foris gladio. Quod autem cauſa huius depoſitionis & occiſionis Athaliæ, non ſolùm tyrannis eius fuerit, ſed etiam quòd foueret cultum Baal, patet ex illis verbis quæ ponuntur immediatè poſt eius occiſionem. Itaque, inquit Scriptura, ingreſſus eſt omnis populus domum Baal, & deſtruxerunt eam, & altaria; & ſimulachra eius confregerunt. Mathan quoque ſacerdotem Baal interfecerunt ante aras.*

Neſcio equidem quid Bellarminum mouerit, vt hoc exemplum, tam remotum, & alienum, ab hac materia & controuerſia, nobis obtruderet: niſi quia illud ante ſe ab aliis propoſitum animaduerterat, veritus fortè ne, ſi id ipſe præteriiſſet, indiligentiæ vel præuaricationis apud Sixtum V. Pontificem ab æmulis accuſaretur, qui ſupra modum imperioſus, ac Ieſuitarum ſocietati parùm fauens,

vt à pluribus eius societatis Patribus accepi, in animo habuit, totum illum ordinem ad arctiorem viuendi regulam & habitum religiosum cogere à Presbyteris secularib. colore, forma, vel signo aliquo exteriore distinctum. Itaque mirari licet, quo modo Bullam ab eo impetrarunt, vt Academiæ Pontimussanæ Dictaturam perpetuam occupent, id est, vt perpetuò Rectores sint, contra formam & constitutiones fundationis illius Vniuersitatis à Gregorii XIII. factæ. Sunt qui putant Bullam illam esse supposititiam, vel obreptitiam: certè quamuis vera sit, & à Sixto concessa, valere tamen non debet, nec vim vllam habere, quia statim ab eius creatione fuit impetrata, quo tẽpore quicquid Pontifices concedunt, id non tàm impetratum ab illis, quàm extortum esse censetur [t]. Sed ad rem.

Glos. in proœm. reg. Cancell. Neuisa. in syl. nuptial. Rebuff. in tract. vt beneficia aut. vacat. nu. 9. & 10.

Exemplum de Ioiada & Athalia nihil ad hanc disputationem pertinere, ex eo liquet, quod omnis nostra quæstio in eo versetur: An Pontifex, tanta in legitimos Reges & Principes seculares potestate præditus sit, vt eos certis de causis de solio deiicere, & iure regni priuare, atque alios eorum loco inungere, & inaugurare possit. Exemplum verò de Athalia, est de muliere quæ nullo iure regnum possidebat, sed immani tyrannide, per vim & scelus & cruentam regiæ sobolis necem: quæ propterea in ea causa fuit, vt iniussu Ioiadæ sacerdotis, cædi iustè à quolibet priuato potuerit. Sed quia tale quid tentatu periculosum, & factu difficile videbatur, aduersus eam, quæ defuncti Regis Ochosiæ mater erat; ideò Ioiadæ Pontificis consilio & auxilio erat opus: aut certè alterius cuiuspiam, qui similiter vel authoritatis suæ pondere, vel sanctitatis opinione, milites & multitudinem ad id facinus egregium conuocaret atque adeò concitaret.

Quòd autem non tàm imperio quàm suasu Ioiadæ id factum sit, patet ex eo quod dicitur: *misit Ioiada Pontifex, & assumens centuriones & milites introduxit ad se in templum Domini, pepigitque cum eis fœdus.* idque ibi notant interpretes. Verba autem *iubere* vel *præcipere*, de quolibet dici solent, qui primas in factione vel societate obtinet. Nihil itaque in hoc exemplo reperitur, quod vel mininam conuenientiam aut similitudinem habeat cum assertione, quæ ab aduersariis probanda suscipitur. Assertio est, legitimos Principes, hoc est, eos qui electionis vel successionis iure, regna & principatus obtinent, posse, certis de

causis,

causis, à summo Pontifice imperio deponi. quid ergo ad eam probandam attinet, exemplum de tyranno & tyrannoctonia proponere? Nunquid inter veros Dominos ac legitimos possessores, & prædatores atque alienarum possessionum inuasores, nihil interesse putant? An autem alia deponendi & interimendi Athaliam præter tyrannidem, causa fuerit, nihil curo. satis est eam fuisse tyrannum [1], & violentam occupatricem regni. ad hoc vt nullum ex parte illius obstaculum vel impedimentum iuris esset, quominus & præcipitari de solio, & à quolibet de multitudine cædi posset. quod de Rege legitimo dici similiter nequit; cuius personam, quantumuis impiam, ius regni atque imperii potestas ab omni iniuria, & pœna humana, protegere ac tueri semper debet. vt ex SS. Patrum scriptis alibi ostendimus. Sequitur nunc tertium.

[1] Tyrannum hic in fœminino genere posuit, vt Thucydides, πόλιν τύραννον, lib. 1.

CAP. XXXIX.

T*Ertium exemplum*, inquit, *est B. Ambrosii, qui cùm Episcopus esset Mediolanensis, & proinde pastor & pater spiritualis Theodosii Imperatoris, qui Mediolani sedem suam ordinariè tenebat, primùm excommunicauit eum propter cædem, quam Thessalonicæ à militibus fieri imperauerat. deinde præcepit ei, vt legem ferret, ne sententiæ latæ de cæde, vel bonorum publicatione, ratæ essent, nisi post triginta dies à sententiæ pronuntiatione, vt nimirum si quid per iracundiam præcipitanter dictasset, intra tot dierum spatium reuocare posset. Atqui non potuit Ambrosius excommunicare Theodosium propter cædem illam, nisi prius causam illam cognouisset & diiudicasset, licet criminalis esset, & ad forum externum pertineret: non potuit autem cognoscere & iudicare eiusmodi causam, nisi etiam in foro externo legitimus iudex Theodosii fuisset.*

Præterea cogere Imperatorem ad legem politicam ferendam, & præscribere ei formam legis, nonne manifestè ostendit posse Episcopum interdum temporali potestate vti, etiam in eos qui potestatem super alios acceperunt? & si Episcopus quilibet id potest, quanto magis Princeps Episcoporum?

Est & hoc quoque exemplum prorsus à re qua de agitur alienum: vtpote in quo nec mentio, nec vestigium aliquod temporalis potestatis Episcopi in Imperatorem cernitur: nec aliud quicquam, vnde talem potestatem Episcopo conuenire, probabili aliquo argumento concludatur.

ſed totum ad illam ſpiritualem poteſtatem Epiſcopi pertinet, qua ſummum Pontificem in omnes Chriſtianos, cuiuſcunque ſint ordinis vel dignitatis, præditum eſſe, & corde agnoſcimus & ore profitemur. Ambroſius Imperatorem, propter peccatum ex iniuſta multorum occiſione contractum excommunicauit. Nonne hoc ad ſpiritualem Eccleſiæ iuriſdictionem pertinet, quam tunc Ambroſius epiſcopali authoritate exercebat? At non potuit excommunicare, inquit, niſi prius cauſam illam cognouiſſet & diiudicaſſet, licet eſſet criminalis, & ad forum externum pertineret. De facto quidem potuit (vt faciunt inconſiderati ſacerdotes, quos ego vidi aliquando excommunicationem ferre, incognitâ cauſâ:) ſed de iure non debuit, alioqui certè iniquus iudex fuiſſet, ſi ſine cauſæ cognitione pœnas à reo expetiſſet. Sed eſto, cauſam cognouit, & animaduerſione dignam iudicauit, eoque Imperatorem excommunicauit. quid inde? *Non potuit autem cognoſcere & iudicare eiuſmodi cauſam*, inquit, *niſi etiam in foro externo legitimus iudex Theodoſii fuiſſet.* Hui, capti ſumus, ni ſophiſma caueamus: latet in hac aſſertione fallacia fallaciſſima, ex verbis *in foro externo.* Forum duplex eſt, politicum ſeu ciuile: & Eccleſiaſticum ſeu ſpirituale. Politicum forum omne eſt externum: Eccleſiaſticum verò aliud externum, aliud internum. Externum forum Eccleſiaſticum eſt, in quo, de cauſis ad Eccleſiæ notionem ſpectantibus, palàm tractatur & iudicatur: & ſi criminales ſunt, vindicta de iis per excommunicationem, interdictionem, ſuſpenſionem, depoſitionem, aut aliis modis ſecundum Canones pœnales, ſumitur. Ac de eodem crimine cognoſcunt ſæpè iudex temporalis & iudex ſpiritualis ſiue Eccleſiaſticus, etiam in foro exteriore: ſed vterque in ſuo foro, & ad diuerſas pœnas imponendas. veluti de adulterio cognoſcit iudex politicus, *vt ſacrilegi nuptiarum gladio feriantur.* cognoſcit & iudex Eccleſiaſticus qui animæ curam gerit, vt peccati moneat delinquentem, & perſeuerantem peccare, ſpiritualibus pœnis coerceat. Forum autem internum Eccleſiæ, (quod forum animæ, & forum pœnitentiæ, & forũ conſcientiæ vocatur) illud eſt, in quo ſacerdos de reuelatis ſibi à confitente peccatis cognoſcit & iudicat, & pœnitentiam pro modo delicti, arbitratu ſuo iniungit: vulgò enim hodie receptum eſt, conſtitutiones pœnitentiales eſſe arbitrarias, vt non ſolùm Epiſcopus, ſed quilibet confeſſarius

L. quamuis. 30. C. ad l. Iul. de adul.

rius discretus, possit regulariter eas moderari, & in foro animæ [1] mitigare: Si ergo Bellarminus per *forum externum*, intelligat forum Ecclesiasticũ, quod spiritualibus tantùm pœnis contentum est, concedimus totum quod dicit. Erat enim Ambrosius legitimus Theodosii iudex in illo foro, idque ipso facto & effectu palàm ostendit, cùm eum excõmunicaret. sed hoc posito & concesso, nihil inde ad temporalem Episcopi vel Papæ authoritatem confirmandam elici potest. quia tàm iudicium quàm supplicium erat spirituale. Sin verò Bellarminus per *forum externum*, intelligat forum politicum, falsissimũ est quod proponit. Quẽadmodum enim distinctæ sunt a Deo potestates, Ecclesiastica & Politica, ita etiam distincta fora, distincta iudicia. *Idem enim mediator Dei & hominum Christus Iesus actibus propriis, & dignitatibus distinctis, officia potestatis vtriusque discreuit* [2]. Magnam certè Ambrosio iniuriam facit, si eum, post adeptum Episcopatum, cognouisse & iudicasse de causis criminalibus in foro ciuili arbitretur. Non erat ergo Ambrosius iudex legitimus Theodosii in foro externo politico, quod satis est ad probandum eum non potuisse iudicare, vel punire Imperatorem pœna aliqua temporali. At dices, Ambrosius cognouit & iudicauit de cæde. Verum est; sed non vt iudex politicus & temporalis, non inquam eo fine cognouit de crimine, quo iudex secularis. Scitum est ex Aristotele [3], plures de vno & eodem subiecto variè, alio atque alio modo & fine, atq; intentione cognoscere. Idem angulus rectus est, quem inuestigat geometra vt sciat, & quẽ faber vt operetur. sic idẽ crimen est, de quo cognoscit iudex Laicus, vt reum morte, exilio, pecunia, vel qua alia temporali pœna multet: & de quo iudex Ecclesiasticus, vt pro modo delicti pœnã spiritualẽ & pœnitentiam iniũgat:

At coegit Imperatorem ad legem politicam ferendam. ergo temporali in eum potestate vsus est. Nugæ. Si coegit, quia potestate, & cuius rei metu coegit? id nos historiæ summa docebit, quæ est eiusmodi. Iniecerat Ambrosius Theodosio vinculum excommunicationis, cuius nexu cum liberari cuperet Imperator, negat Antistes se prius id facturum, q̃ aliquem in eo fructum pœnitentiæ videat. *quam*, inquit, *pœnitentiam ostendisti post tantum scelus, aut qua medicina curasti grauissima vulnera?* Respondit Imperator, Episcopi esse temperare & adhibere medelam vulneri, hoc est, pœnitentiam peccatori iniungere: pœnitentis verò iis quæ

1 Can. de his vbi gloss. vlt. dist. 50. gloss. in can. mẽsuram. ad verb. Sacerdotis de pœnit. dist. 1.

2 Can. cùm ad verum. 96. dist.

3 Lib. 1. c. 7. Ethic.

quæ adhibentur vti, id eſt, iniunctam ſibi pœnitẽtiam peragere. Hoc audito, Ambroſius Imperatori ferendæ legis, de qua loquimur, neceſſitatem, pro pœnitentia & ſatisfactione impoſuit: qua conſtituta (nam ſtatim Imperator legem præſcribi iuſſit) Ambroſius eum vinculis excõmunicationis exoluit.

Nulla igitur Ambroſius temporali poteſtate, hoc caſu in Theodoſium vſus eſt; ſed totum quicquid eſt vi ac virtute ſpiritualis iuriſdictionis præcepit. Nec Imperator, metu pœnæ temporalis, morem Antiſtiti geſſit. Nam ſi noluiſſet parere, ſed, vt mali interdum Principes faciunt, excõmunicationem pariter & abſolutionem contempſiſſet, nihil vltrà quod ageret habuiſſet Ambroſius [1]. Sed quia pius Princeps animæ ſuæ timuit, ne ſpirituali vinculo diutius ligata, ſqualorem ſordeſque ex longa carceratione cõtraheret, obſequutus eſt voluntati Pontificis, & vt abſolutionis ab eo beneficium acciperet, temporale officium, quod è Republica eſſe videbatur, Epiſcopo admonente impendit. Vnde author hiſtoriæ; *tali tantaq́ʒ virtute & Pontifex & Imperator erãt illuſtres. Nam vtrumq́ʒ ego admiror, illius quidem libertatem, huius verò obedientiam: itemq́ʒ feruoris flammas illius, & huius fidei puritatem.*

Cap. cùm nõ ab homine de iud.

Coegit itaque Ambroſius Theodoſium, quemadmodũ noſtri quotidie confeſſarii ſuos cogũt pœnitentes, quibus delicti veniam & abſolutionem ſæpe denegant, niſi munus vel onus, quod illis pœnitẽtiæ loco imponunt, ſeriò ſe executuros promittant: cum tamen nullam in eos temporalem iuriſdictionẽ habeant. Coegit & eo modo, quo quiſque noſtrum ſolet vicinum vel conciuẽ ſuum cogere, cùm id, quod à nobis ſibi dari fierive poſtulat, denegamus, niſi ille prius aliquid quod optamus, aut noſtra aut amicorum gratiâ fecerit. Denique tritum eſt & vulgare, dici aliquem ratione, amore, dolore, iracundia, aliiſque animi affectionibus & paſſionibus cogi, citra vllam ſeu temporalis ſeu ſpiritualis iuriſdictionis poteſtatem.

Hæc cùm ita ſint, eſt quidem in hoc exemplo animaduerſione dignum, Eccleſiaſticam poteſtatem, metu pœnæ ſpiritualis, cogere homines ſæpe ad temporalia peragẽda, vt Ambroſius hìc Imperatorẽ. & econtrariò Ciuilem Poteſtatem, metu pœnæ temporalis, ad ſpiritualia non rarò adigere, vt cum Princeps hæreticos vel ſchiſmaticos, metu corporalis ſupplicii vel ademptionis bonorum, ad Eccle-

ſiam

ſiam redire compellit. & tamen neq; illa temporalem, neque hæc ſpiritualem pœnam poteſt, niſi per accidens, irrogare. Sequitur quartum.

Quartum eſt Gregorii I. inquit, *in priuilegio quod cõceſſit monaſterio S. Medardi, & habetur in fine Epiſtolarum. Si quis*, inquit, *Regum, Antiſtitum, Iudicum, vel quarumcunq; perſonarum huius Apoſtolicæ authoritatis, & noſtræ præceptionis decreta violauerit, cuiuſcunque dignitatis vel ſublimitatis ſit, honore ſuo priuetur.*

Si viueret hodie B. Gregorius, & ſuperiora ſua verba eo ſenſu accipi intelligeret, quaſi ipſe poteſtatem habuiſſet priuandi Reges ſuo honore & dignitate: exclamaret profectò calumnioſam eſſe interpretationẽ, & ſe nunquam tale quid vel per ſomnium cogitaſſe; & verò quæ alibi ſcripta ab eo ſunt, fidem planè abrogant huic expoſitioni. Sunt igitur iſta non imperantis, ſed imprecantis verba, quibus admonet & adiurat omne genus hominũ, ne priuilegium à ſe datum violent, quòd ſi violauerint, Deum vindicem fore, qui eos ſuo honore priuet. quod genus admonitionis, & imprecationis, nunc ſemper addi ſolet extremis Bullarum & conſtitutionum Pontificiarum, hoc modo. *Nulli ergo omnium hominum liceat hanc paginam, &c. infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius incurrat*, ſiue quod idem eſt, *ſe nouerit incurſurum.*

CAP. XL.

Ex his facilè cernet Lector, verum eſſe quod ſæpius antè præmonui; Nullum vel in ſacris literis, vel in ſanctorum patrum ſcriptis, veſtigium aut exemplũ temporalis poteſtatis Pontificiæ reperiri. ac proinde haud rectè eos facere, imò grauiter peccare, qui ſententiam per ſe falſiſſimam, argumentis & exemplis tàm alienis & remotis, nituntur confirmare. Indoctos hoc modo decipiunt; à doctis deridentur. Oſtendi iam planè vim nullam ineſſe exemplis ſuperioribus, ad probandum id quod aduerſarii affirmant. De ſequẽtibus verò exemplis minus curo: Nam licet quædam eorum inſtituto aduerſariorum congruant, & Pontifices temporali poteſtate, in poſtremis Eccleſiæ ſeculis, vſos aliquando eſſe indicent: tamen quia nihil niſi ſingularia quorundam Pontificum facta continent, quos ho-

homines fuisse, & humano more in rebus gerendis labi potuisse, nemo negat (ita vt, quod ante ex Soto retulimus, vulgari prouerbio nunc iactetur, *factum Pontificum non facit fidei articulum.*) ideò de factis illorum, quibus talem potestatem exercere nisi sunt, iuris quæstio & disputatio adhuc superest, rectène an secus peracta sint. Nec illud nos mouere debet, quod authores historiarũ, qui facta illa Pontificum literis mandarunt, nullam reprehẽsionis notam adiecerint, sed potius probarint, laudarintque. Nam eius rei causas complures fuisse video. Primum quia omnes eius temporis scriptores aut Monachi erant, aut saltem Clerici, quibus præcipuè augere dignitatem Pontificiam curæ fuit: ideoque summoperè cauebant, nequa Pontificum facta sugillarent, atque iniustitiæ arguerent. Deinde quia tanta sanctitatis Papæ tunc temporis opinio fuit, vt gesta ab eo, tanquam à Deo facta, vulgus amplecteretur. Vnde non sine causa Io. Gerson dixit, *Vulgum existimare Papam esse vnum Deum, qui habet omnẽ potestatẽ in cœlo & in terra.* Vidi ego ante quinquaginta annos in Scotia, cùm staret adhuc regnum fide & religione integrum, Papæ Romani nomen (ita enim Scoticè loquebantur, *the Papa of Rome*) tanta in veneratione apud multitudinẽ fuisse, vt quicquid ab eo dictum factúmve esse narrabatur, oraculi instar, & facti diuini loco, ab omnibus haberetur. Denique quia præsens illis imminebat periculum, quod multorum adhuc manus ligat, linguamque occludit, ne si quid Papæ ingratum exarassent, & eius facta reprehendissent, tam scriptor quã scriptum diris Pontificiis statim percelleretur. quod minimè mirum iis videri potest, qui Sixti V. iram & arrogantiam eò vsque exarsisse norunt, vt, sicut antè admonui, illustres Bellarmini disputationes delere atq; extinguere in animo habuerit, quòd non satis suæ ambitioni seruitum esse ab illo Theologo iudicaret; cùm tamen plus ei certè quàm oportuit tribuisset. His accedit, quòd præcipuum historici officium in narrando, non in iudicando consistit. Vnde multi, memoriâ magis quàm iudicio pollentes, animos ad historicam narrationem appulerũt, & nudâ tantùm ac simplice rerum gestarum relatione contẽti, earum æquitatem omnibus æstimandam in medio reliquerunt.

Licet ergo scientiam, & fidem rerum gestarum, illis hominibus debeamus, qui eas scriptis suis posteritati reseruarunt: æquitatum tamen eorum quæ gesta sunt, non ab elo-

gio ſcriptorum, ſed vel ex authoritate Scripturarum, vel ex traditionibus Apoſtolorũ, vel ex antiquis Eccleſiæ decretis, vel denique ex rectâ naturalis rationis normâ addiſcimus. Atque ita eò res ſemper redit, vt de cuiuſque facti æquitate ſit inquirendum, nec quid author hiſtoriæ laudauit vel vituperauit, ſed quid iure meritoque laudari aut vituperari debuit, perſcrutemur [1]. De exemplis itaque non laboro, quæ neque in Scripturis exſtant & commẽdantur, neque aliquo ſaltem eorum quos diximus modo, laude digna demonſtrãtur. Etenim profectò periculi plena res eſt, aliquem exempla, non hac ſtatera hiſque ponderibus examinata, ad imitandum proponere: quandoquidem ad antiquitatis monimenta accedentibus, mala quàm bona ſæpius occurrent. Qua de cauſa Imperator iudices omnes ſapienter admonet, *non exemplis ſed legibus eſſe iudicandum*, atque in omnibus negotiis non id eos ſequi oportere, quod ante ipſos à maximis Magiſtratibus factum eſt, *ſed veritatem, & legum & iuſtitiæ veſtigia* [2]. Hæc ſuadent, ne reliquis exemplis à Bellarmino productis, prolixius & exquiſitius diſcutiendis immorer, niſi fortè aliquid ſubeſſe animaduertero, quo Lector incautus, veri ſpecie & opinione, capi poſſit. eorum igitur aliqua, quæ & qualia ſint, videamus.

1 L. Sed licet 12. D. de off. Præſid.

2 L. nemo iudex 13. C. de ſent. & interloc.

Quintum eſt Gregorij II. inquit, *qui Leoni Imperatori Iconomacho à ſe excommunicato prohibuit vectigalia ſolui ab Italis, & proinde multauit eum parte Imperij.*

Equidem arbitror hoc exemplum rei geſtę veritatẽ non continere, quanquam id ita ab hiſtoricis quibuſdam relatum eſſe ſcio. Vt ita credam facit tum ſingularis quædam illius Pontificis cum ſumma morum integritate cõiuncta eruditio, tum Platinę de hac re teſtimonium, qui inter alia eius Pontificis facta egregia, illud commemorat, quòd ſua authoritate obſtiterit Italis volentibus ab illo impio Principe deficere, & alium ſibi Imperatorem deligere. ita enim Platina. *Tum verò Leo tertius Imperator, cùm apertè inuehi in Pontificem non poſſet, edictum proponit, vt omnes qui ſub Imperio Romano eſſent, ſanctorum omnium, Martyrum & Angelorum, ſtatuas atq; imagines è templis abraderent & auferrent, tollendæ (vt ipſe dicebat) idololatriæ cauſa. qui verò ſecus feciſſet, eum ſe pro hoſte publico habiturũ. Gregorius autem tantæ impietati nõ modò nõ obtẽperat, verùm etiam omnes Catholicos admonet, ne in tantum errorẽ timore vel edicto Principis vllo modo dilabantur. Qua*

cohor-

cohortatione adeò certè animati sunt Italiæ populi, vt paulum abfuerit quin sibi alium Imperatorem deligerent. Quo minus autem id fieret, authoritate sua obstare Gregorius annixus est. Addit autem, hunc Pontificem, *vt sanctissimum virum decuit, literis sæpius Imperatorem admonuisse, vt omissis quorundam improborum erroribus, veram tandem amplecteretur fidem: & abolere sanctorum imagines desineret, quorum memoria & exemplari ad virtutis imitationem excitarentur homines.*

Huic ego authori fidem in hac re potius quàm aliis historicis etiam antiquioribus, maximè verò peregrinis, adhibeo: quòd is iussu Sixti IV. Pontificis aliorum Pontificum vitas conscripserit, idque Romæ, vbi multa ei ex antiquis monimentis adiumenta suppetebant, ad indagationem veritatis rerum in Vrbe atque in Italia gestarum: quibus alii, vt apparet, destituti, non nisi incertam famam, & sparsos hominum rumores (qui sæpe quod factum volunt, factum narrant) pro certa & explorata veritate acceperũt. Si Platina superiorem historiæ particulam silentio prçteriisset, istorum certè, qui de Gregorio aliter scripserũt, sententiam velut tacito consensu confirmasset: at cùm ita eos scripsisse non ignoraret, (vtpote homo multum in illis historiis versatus) & nihilominus eorum sententiam manifesta contradictione impugnet, verisimile est eum multò melioribus & certioribus testimoniis in rerum ab hoc Pōtifice gestarum relatione vsum esse. Quapropter humanius videtur, & veritati congruentius, Platinam in hac re sequi, atque in Zonaræ scriptis mendacium arguere (cùm satis experimento compertum sit, hallucinari frequenter eos, qui ex aliorum relatione, dicta factáve populorum alibi degentium literis complectuntur) quàm innocentem optimi Pontificis vitam, fœda nota iniustitiæ & rebellionis maculare. Nam licet verum sit eum, pro sua in omnes spirituali potestate, Imperatorem hunc meritò excommunicare potuisse: tamen prohibere ne populus, Romano Imperio subiectus, censum daret Cæsari, siue vectigalia Imperatori penderet, quamdiu manebat Imperator, non sine manifesta legis diuinæ, & Euangelicæ doctrinæ præuaricatione potuit. Leonem autem hunc, quantumlibet impium, ad mortem vsque Cæsarem mansisse, & neque à populo neque à Pontifice ab Imperio depositum & abdicatũ fuisse, satis inter omnes constat. Dico igitur falsum esse quod scribunt Centuriatores Magdeburgenses, hunc scilicet

licet Pontificem, doctrinâ & moribus insignem, patriæ suę proditorẽ extitisse. Dico etiam falsum esse, quod superiore exemplo proponit Bellarminus, eundem nempe Pontificẽ multasse Leonem Isaurum Iconomachum parte Imperii. Nihil enim quicquam mali, vt & hac Platinæ historia liquet, neque in patriam, neque in Principem commolitus est. Sequitur nunc sextum.

Cap. XLI.

Sextũ est Zacharia, inquit, *qui rogatus à Primoribus Francorum Childericum deposuit, & in eius locum Pipinum Caroli Magni patrem Regem creari iussit.*

Priusquam aliquid de hoc exẽplo dicam, operæpretium est, inuolutã de eo historiam euoluere, & totum illud Zachariæ factum cum sentẽtia cui probandæ adhibetur, iunctis vtrinque circumstantiis, breuiter componere: vt inde facilius lectori appareat, quàm parum efficacitatis ei insit, vt propositam aduersariorum sententiam confirmet.

Primùm igitur in illa historia animaduersione dignum est, Childericum, & alios quosdam ante eum Reges Meroningios, omni prorsus regnandi authoritate destitutos, nihil nisi inane atque inutile Regis nomen habuisse. *Nam & opes & potentia regni penes Palatii præfectos, qui Maiores domus dicebantur, & ad quos summa Imperii pertinebat, tenebãtur:* qui vsque adeò Regibus superiores erant, iisque dominabãtur, vt Rex *præter inutile Regis nomen, & precarium vitæ stipẽdium, quod ei præfectus*, siue Maior Domus, *prout videbatur, exhibebat, nihil aliud proprii possideret, quàm vnam & eam perparui reditus villam, in qua domum, ex qua famulos sibi necessaria ministrantes, atque obsequia exhibentes, pauca numerositatis habebat.* Vt scribit Eginhartus in vita Caroli Magni.

Si quis igitur rem propius intueatur, inueniet binos tũc quodammodo Reges fuisse in Francia: vnum qui instar regis Scachorum, *nomen tantùm Regis, sed nullam potestatẽ regiam habebat.* vt loquitur Aimoinus [1]. Alterum verò, cui Maior Domus siue præfectus aulæ nomen erat, *apud quem summa regni potestas consistebat.* Hic nomine tenus quasi sub Rege erat, authoritate verò & potestate supra Regem: ita vt nihil ei deesset præter nomen ad plenam perfectamque regnandi maiestatẽ; quod etiam aliquando ei à populo deferebatur, vt summum illud quod gerebat Imperium, summæ dignitatis nomine significaretur. Itaq; Aimoinus

[1] Lib. 4. cap. 61.

de Carolo Martello Pipini patre loquens, qui magnum Sarracenorum exercitum, ex Hiſpania in Gallias irruentem, fudit: *Deuicto, inquit, aduerſariorum agmine, Chriſto in omnibus præſule & capite ſalutis & victoriæ, Rex Carolus ſalubriter remeauit ad propria in terram Francorum ſolium principatus ſui.* En vt Maiorem Domus Regem vocat, propter eam ipſam, qua præditus erat, regalem poteſtatem.

Deinde in ea hiſtoria notandum eſt, Francorum proceres longam Regum ſuorum ignauiam pertæſos, ad Maiorem Domus Pipinum Caroli filium, pacis bellique artibus inſtructum, mira conſenſione oculos animoſque cõuertiſſe: quæ res eum ita in ſpem regni erexit, *vt regium nomen non diſſimulanter affectarit*: quod vt faciliùs ſine odio & ſcandalo multitudinis aſſequeretur, ſtatuit inprimis tentandum per legatos Pontificẽ Romanum, & eius conſenſum expetendum: ratus nimirum, quod res erat, Pontifice annuente, populum vniuerſum, propter ſedis Apoſtolicæ ſanctitatem & reuerentiam, facilè in eius ſententia acquieturum.

Tertiò ſciendum eſt Zachariam Papam generaliter conſultum fuiſſe *de cauſa Regum qui in illo tempore fuerunt in Francia, vter potius Rex vocari debeat, iſne qui nomen tantùm Regis, ſed nullam Poteſtatem regiam habebat, an verò qui induſtria virtuteque ſua, negotia publica moderaretur.* & generaliter reſpondiſſe, *melius eſſe illum vocari Regem, apud quem ſumma poteſtas conſiſteret: quo reſponſo adducti Proceres, Pipinum ſibi deligunt Regem.* Non dubium tamen eſt, quin Pontifex de Hypotheſi certior factus fuerit, Childericum nempe abdicandum, *qui falſo Regis nomine fungebatur*, & Pipinum eius loco ad regni faſtigium euehendũ. Sed ita opinor eum generaliter reſpondiſſe, quia generalis ſententia, nullius certæ perſonæ notam continebat, & integrum Franciæ Optimatibus iudicium, vt inde quod optabant colligerent, relinquebat. atq; ita Papa non ſimpliciter depoſuit Childericum, ſed deponentibus conſenſit. Verùm quia eius conſenſus præcipuè ſpectabatur, dicitur præcisè ab hiſtoricis quibuſdã Childericũ depoſuiſſe.

Poſtremò, in ea hiſtoria ſeriò & diligenter perpendendum eſt, quòd Zacharias Papa, auditis Pipini legatis de mutatione regni & Childerico deponendo, rem illam tam inſolentem & arduam eſſe iudicabat, *vt initiò minimè auderet tam magni momenti cogitationem ſuſcipere*, tametſi iam ſatis in-

tis in-

tis intellexerat Merouingiorum socordiam ingens religioni & Reipublicæ Christianæ detrimentum afferre: donec compertum exploratumque habuisset, Proceres omnes Francorum à Pipino stare eumque Regem cupere: & præterea Childericum esse postremum Merouingiorum hominem sine liberis, adeò stupidum, *vt ingenuo dolori amissum regnum ipsi futurum non esset, nec vsquam esse qui eius vicem quererentur.* Hæc illa erant, quæ iuncta cum singulari studio & amore quo Pontifex Pipinum prosequebatur (eò quòd ipse, & pater eius Carolus, multis Ecclesiam Romanam & sedem Apostolicam officiis essent demeriti) Zachariam mouebant, vt Francis, eam Regum mutationem cupientibus assentiretur.

Hæc quanquam ab historicis de hoc negotio ad hunc modum conscripta sunt, tamen magna nobis adhuc causa dubitandi de illius facti æquitate relinquitur. Scio Bellarminum alibi, [1] nimia huius facti Zachariæ æquitatis fiduciâ, audacter affirmare, neminem sanæ mentis negaturum, factum illud fuisse iustum. At nihil proponit, cur non sapientissimus quisque iniustum id fuisse asseueret: nullam dico rationem probabilem & efficacem reddit, qua sapiens sibi persuadeat, Papam Francis in deponendo Childerico iustè consensisse. quandoquidem nullo casu licet malum facere, vt bonum inde quantumuis magnum consequatur. Deponi autem Regem legitimum à propriis subditis, aut deponentibus consentire, cùm ille solùm Deum supra se habeat, cui soli gestorum suorum rationem reddere tenetur, per se, & simpliciter malum esse, iam satis ostendimus. Argumenta autem duo quibus ad depositionis illius iustitiam probandam vtitur, adeò incerta sunt ac friuola, vt illa ab eo proposita esse mirer. Nã primùm, quòd facti Zachariæ æquitatem euentu rerum metitur, quasi ideò factum illud iustum censeri debeat, quòd illa regni mutatio prosperos & fœlices successus habuerit (*præsertim*, inquit, *cum euentus docuerit mutationem illam fœlicissimam fuisse*) id adeò plebeium est & puerile, vt ne cogitari quidem à tanto viro, nedum scribi debuerit.

Careat successibus opto,
Quisquis ab euentu facta notanda putet.

Quid enim? Nonne postea in eodẽ regno Franciæ, mutatio a Carolouingiis ad Capeuingios, per summam iniustitiam facta est? *Nam Hugo ille Capetus, animi magnitudine*

[1] Lib. 1. de Rom. Pontif. cap. 17.

& rebus potens, cùm eius conatus nemo reprimeret, atque armis (vero hærede capto & incarcerato) regni se diademate insigniri obtinuit. Vnde Gaguinus eum regni vsurpatorem vocat. & tamen inter omnes constat, mutationem illam fœlicissimã fuisse, &, vt quidam putant, occulto Dei iudicio factam, vt Pipinus, qui Merouingiis regnum per iniuriam eripuit, tandem aliquando parem in sua sobole iniuriam pateretur. Itaque Carolouingii non ita diu regno potiti sunt, si cum Capeuingiis conferantur. Capeuingii verò longe diuturnius stabilitum in sua gente imperium habent, & spero, in perpetuum habituros.

Alterum quoque argumentum nihilo efficacius est, quod à Bonifacii episcopi sanctitate trahit, qui Pipinum, iussu Zachariæ, Regem vnxit & coronauit. *adde*, inquit, *quòd qui iubente Pontifice Pipinum Regem inunxit & coronauit, vir sanctissimus fuit, B. videlicet Bonifacius Episcopus & Martyr, qui certè auctor iniustitiæ, & sceleris publici nunquam fuisset.* leue inquam hoc est & nullius momenti argumentum. Nã Bonifacius nudas executoris mandati Apostolici partes in illo negotio obibat. ideòque nihil eius sanctitati detraxit, quod iubente Pontifice peregit: quippe tenebatur Papæ sententiam exequi, licet sciuisset eam esse iniustam [1]: & ideò *licet reum fecisset Zachariam iniquitas imperandi, innocentẽ Bonifacium esse ostendisset ordo seruiendi, & parendi necessitas.* [2] illæsa igitur conscientia Bonifacius mandatum Zachariæ etiam iniustum explere potuit. At fuit Zacharias iste bonus Pontifex: fieri potest, nec id negamus. fuit quoque Dauid bonus Rex & Sanctus: & Theodosius bonus Imperator: fuere Marcellinus & Liberius boni Pontifices: attamen nemo eorum non aliquid reprehensione dignum admisit. Quidni ergo Zacharias odio vel amori indulgere, & humano more iustitiam aliqua ex parte violare potuerit? Notum est Zachariam tunc Pipini auxilio, contra Aistulphi & Longobardorum iniurias, plurimum eguisse. an nõ ingens illa erat ad expugnãdam iustitiam machina? amor, *odium, & proprium commodum, faciunt iudicem sæpè verum* [3] *non cognoscere.*

1 Cap. Pastoralis. §. quia verò. de off iud. deleg.

2 Can. quid culpatur. 23. q. 1. ca. miles. 23. q. 5.

3 Aristot. lib. 1. Rhet. ad Theodecten. cap. 1.

Sed ne quid vltra de huius facti Zachariæ æquitate contendamus, esto quod optant, demus factum illud fuisse iustissimum. Quid inde, quæso, roboris & firmamenti accedere potest ad probationem temporalis potestatis, quam Papæ in Principes tribuunt? Nunquid aliud, quàm vt eius facti

facti exemplo, Papa nunc faciat quod tunc fecit Zacharias? nempe vt alicui populo Regem suum, paribus de causis, abdicare cupienti consensum præbeat? hoc est, si Rex is sit qui nomen tantùm habet, sine vlla regnandi authoritate, aut potestate regia: quique & liberis orbus, & animo adeò ignauo ac stupido est, vt sine cæde & sanguine deponi: & nemine eius vicem dolente, aut partes tutante, ex Principe priuatus reddi possit. Nam argumẽtum ab exemplo nihili est, nisi pares vtrobique & casus & causæ sint. Hoc ergo exemplum Zachariæ quid ad immensam illam potestatem stabiliendam confert, qua sequentibus seculis freti Pontifices, interdum Reges potentissimos, & omnibus copiis florentes, animique & corporis viribus præstantes, nõ populorum rogatu vel consensu, sed proprio motu, per bella, per cædes, per schismata, per maximas Reipublicæ Christianæ calamitates, regnis priuare & sceptris spoliare se posse gloriati sunt, & conati? Nunquid facti Zachariæ exemplo id illis licere, quisquam sapiens iudicabit? Sed de hac re satis.

CAP. XLII.

H*Anc supremam partem libri nobis Authoris obitus inuidit.*

GVILIELMI BARCLAII

ILLVSTRISSIMI

DVCIS LOTHARINGIÆ &c. CONSILIARII, SVPPLICVMQVE libellorum Magiſtri, atq; in celeberrima Academia Pontimuſſana I. V. Profeſſoris ac Decani,

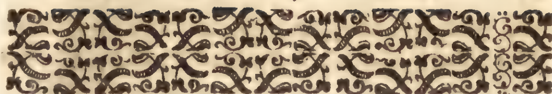
DE REGNO ET REGALI POTESTATE ADVERSVS BVCHANAnum, Brutum, Boucherium, & reliquos Monarchomachos,

LIBRI SEX.

Prouerb. 24.

Time Dominum, fili mi, & Regem: & cum detractoribus non commiſcearis: quoniam repentè conſurget perditio eorum.

CHRI-

CHRISTIANISSIMO GALLIÆ ET NAVARRÆ REGI HENRICO MAGNO, Pio, Sapienti, Inclyto, Augusto,

GVILIELMVS BARCLAIVS S.

Ntiquam olim eamque iustissimam apud Thraces legem fuisse, Athenæus libro quarto Deipnosophistarũ memoriæ prodidit (Hẽrice Magne Rex Christianissime) vt quibus facultates suppeterent, ii Regem munerarentur: qui verò nihil haberent, iis Rex munera daret. At illa tamen quantũlibet iusta & vetusta, neq; ab aliis nationibus recepta, neque ab ipsismet etiam Thracibus diu retẽta, sed sensim & citò per desuetudinem obliterata fuit: incertum an ob diuitum haud libenter de suo largientium tenacitatem, an verò propter nimiam pauperum multitudinem, quibus munerandis gaza regia non sufficeret, an vtraque de caussa id acciderit. Et verò si talis vbique lex adhuc vigeret, haud satis mihi nunc deliberatum & constitutum foret, vtrum peterem an darem: sed cùm nulla

eiuſmodi amplius extet, nihil vetat quo minus vtrumque faciam, demque petamque. Tenuis mihi, fateor, ac parum lauta & magnifica ſupellex eſt: ſed eam tamen cùm perſcrutarer, viſus ſum mihi munuſculum Rege dignum inueniſſe, & quo non aliud fortè in eo genere excellentius, atque ad Principis & populi maieſtatem tranquillitatemque tuendam & conſeruandam accommodatius, vlli antehac Francorum Regi oblatum ſit: hos ipſos nempe libros de Regno, quos multis vigiliis lucubratos, vt Maieſtati T. ſecundum Deum conſecrem dedicemque, variis iiſque grauiſſimis rationibus ſum adductus. Primùm quòd cùm Regum & regnorum omnium, tùm præcipuè Celſitud. T. & Franciccæ Monarchiæ cauſſâ, cœpti à me ſint & perfecti. Nam qui Regna & Monarchias demoliri, atque in Anarchias redigere conati ſunt, ii in Francicum Imperium maximam certè impreſſionem fecerunt; rati nimirum fore, vt quemadmodum altum & amplum ædificium, dum ruit, humiliores ædes contiguas mole & pondere ſuo cõquaſſare ſolet: ſic etiam conuulſis florentiſſimi regni Gallici fundamentis, quæ in ſumma, libera, & abſoluta Regis poteſtate, populique obſequio poſita ſunt, vicina regna & principatus minus ampli & opulenti eius caſu & ruinâ perfacilè nutarent. Deinde verò vt ſummam gentis meæ, Scotorum omnium, inquam, erga Maieſtatem T. regnumque, beneuolentiam, fidem, & ami-

citium,

citiam, hoc qualiquali monimento testatam apud præsentes posterósque relinquam: id enim virtus meritáque tua postulant, qui ictum inter Carolum Magnum & Achaium Franciæ & Scotiæ Reges, atque ad nostra hæc tempora religiosissimè custoditum fœdus, sapienter & solicitè more maiorũ conseruare & renouare studes. Accessit & illa quæ me plurimùm mouit ratio, quòd regni scilicet amplissimi, iure hæreditario & bellicis sudoribus acquisiti, imperium eâ indole, eáque animi moderatione & prudentiâ tractes, quæ bonos in Maiestatis tuæ obsequium & amorem vel hoc solo nomine prouocant, ducunt, rapiunt, imò cogunt. Nam quæ virtutes & excellentes animi dotes Franciæ Regibus separatim, aliæ aliis, cognomina indiderunt, eæ simul omnes in tua vnius personâ coiisse, & eã, conspirante consensu, cunctis superiorum Regum titulis magnificentissimis certatim augere & ornare velle videntur. Si Carolus I. rerum gestarum gloriâ Magni cognomentum adeptus est, quòd bellis prosperè confectis multos ad fidem Ethnicos cõpulerit: cur eum Maiestati tuæ titulũ denegemus, quandoquidem multis periculis & bellis tantò funestioribus defunctus, quantò intestinæ discordiæ & motus ciuiles, quàm externorum hostium arma, sceptris omnibus magis perniciosa & exitiales esse solent, non paucos tuo exemplo ad Ecclesiam Catholicam perduxisti: pluré́sque, vt spes est, breui ad eandem vel hoc vel alio modo conuocabis. Et si eiusdem Caroli filius Ludouicus, Pii nomen leni-

tate & mansuetudine inuenit, quòd proprios filios coniuratos & eorum socios, postquam multa ad eius ignominiam & perniciem fuissent commoliti, magna facilitate in gratiam recepit: quis tuam in remittendis iniuriis, & meritis debitisque suppliciis condonandis, facilitatem & clementiam, id nominis iure optimo vendicare non arbitrabitur? Nam illum quidem στοργὴ communis, quadã velut naturæ vi, coegit, vt parens liberis eorúmque cliẽtibus ignosceret: te verò, vt omnium discordiarum & iniuriarum memoriam obliuione sempiterna delendã censeres, nulla talis affectio, sed sola, summa, & singularis quædam bonitas, atque erga patriam charitas adduxit. Ingens profectò & incõparabilis Maiestati T. ex hac temperata animi celsitate laus est: quòd non modò inimicorũ omnium impetum armis, odium amore & beneuolentiâ, inuidiam æquanimitate represseris, sed, quod planè heroicum est, proprios insuper animi motus atque adeò teipsum insita illa clementia superasti.

Ardua res vicisse alios, victoria maior
Est animi fluctus composuisse sui.

Iam verò Philippus à prospero rerum successu Augustus est appellatus. At illa tamen ipsa eius prosperitas, si cum fœlicitate tuâ componatur, non adeò magna & memorabilis apparebit: vt inde quis facilè iudicet, quantò Henricus IV. quàm Philippus II. potiore ratione Augustus dici debeat. Sed nec Carolus cognomento Sapiens, tuam in regno administrando prudentiam pace bellóve exæquauit.

uit. Ille vt Dormantio Cancellario vita functo successorem daret, conuocatis multis Primoribus & Consiliariis, omniúmque numeratis suffragiis, de maioris partis sententia Petrum Orgemontium in demortui locum suffecit. Ast T. Maiestas non ita pridem, Philippo Cheuernio recèns defuncto, ad Pomponium Bellieureum ætate, ingenio, doctrina, pietate, iustitia, aliisque præclaris animi dotibus, si quem Gallia habet, ornatissimum spectatissimúmque, nullis consiliariorum rogatis & expectatis sententiis, maximum illud sub Rege munus obeundum, insigni prudentiæ documento, sine cunctatione detulit. Sapiens quidem Carolus V. quia in sapientum monitis & consiliis acquieuit: at magis Sapiens Henricus IV. cùm quod sapientissimi quique suasissent, id suopte ingenio consilióque sit exequutus. Quid multa persequar, quídve morer in tuis & aliorum Regum factis componendis? singulos aliqua laudis & gloriæ particula vincis, cunctos exæquas. Inde factum arbitror, vt ad Maiestatis tuæ excellentiam, & cumulum gloriæ demonstrandum, noua & inaudita epitheta ab eruditis & religiosis hominibus quæsita & excogitata sint, quibus Rex miraculorum, Regúmque miraculum vocitêre. Et verò magnum illud Reip. & Monarchiæ Gallicanæ corpus, tot intestinis bellorum motibus & crebra ciuilium morborum agitatione concussum, debilitatum, & languens, tantillo tempore pacatum, sanatum, ac plusquam pristinæ valetudini restitutum esse, miraculi instar est, summo Omni-

Omnipotentis Dei beneficio & singulari Maiestatis T. tum prudentiæ tum fœlicitati ascribendum: quippe tantam tam subitò mutationem vix quisquam fieri posse, nedum futuram esse credidisset, quo minus mihi verendum sit, ne adulandi studio, à quo longissimè absum, magnificos superiorũ Regũ titulos singulares Celsitudinis Tuæ nomini apposuisse videar. Etenim profectò is sum, cui Solonis magis quàm Aesopi sententia semper placuit, ad Principes scilicet vel non esse accedendũ, vel cum illis syncerè, candidè, & sine dissimulatione loquẽdum, idque ipsum facit, vt in veras & solidas Maiestatis Tuæ laudes sim effusus. Quæ quoniã ita se habent, istis ego de causis, aliisque quas memorare longum, hasce meas de Regali potestate lucubrationes Maiestati T. offerri & dedicari debere, optimo iure existimaui, quòd potestatem maximam, liberrimam, & solutissimam adepta, eam ita moderetur vt humanitatis, iustitiæ, & honestatis fines non excedat. Quæ si Cels. T. gratæ fuerint, erit cur egomet mihi gratuler. Deúmque Regum omnium Regem deprecer, vt Maiestatem T. tranquillitati Reip. & Monarchiæ Gallicanæ quàm diutissimè seruet incolumen, noménque tuum ex Magno & Augusto, Maximum & Augustissimum faciat, Vale. Pontimussi. Calend. Ianuar. M. DC.

GVILIELMI BARCLAII,

ILLVSTRISSIMI DVCIS LOTHARINGIÆ &C. CONSILIArii ſupplicumq́; libellorum magiſtri, atq; in celeberrima Academia Pontimuſſana I. V. Profeſſoris ac Decani,

DE REGNO ET REGALI POTEſtate aduerſus Buchananum, Brutum, Boucherium, & reliquos Monarchomachos,

LIBER PRIMVS.

VM ante annos compluſculos nauicula Petri, multis diu procellis iactata, ſedatiore fluctu vehi cœpiſſet, propéque adeſſet opinione multorum, vt ex alto in portum perueniret: procurante id gnauiter nauarcho non indiligente Gregorio XIII. & eius pios conatus iuuantibus multùm Principibus Chriſtianis, ſpes ingens affulſit varia in Chriſtianis gentibus regna iam diu denſiſſimis hæreſium tenebris circumfuſa breui lucem Catholicæ & Apoſtolicæ religionis iterum aſpectura. Etenim profectò, qui præſens tũc rerum ſtatus erat, neminem non iſtæc benè ſperare iubebat: Vtpote collectam ex variis nationibus & variis in locis iuuentutem, religionis, doctrinæ, virtutis, totius denique honeſtatis ſeminarium alere & inſtituere inprimis liberaliter Pontifex Maximus iam cæperat: optimum ſanè, & propè dixerim vnicum, tantis incendiis extinguendis paratum organum: vtque Heroinam illam, vtroque ſceptro dignam, iniquo Anglorum carcere liberaret, enixius moliebaa-

liebatur. Gallus in Catholicæ religionis præcepta & cæremonias ardentius incumbebat. Hispanus Belgium expurgare, & pristinam animaduersionis seueritatem in obstinatos hæreticos retinere videbatur. Lotharingus, auitæ pietatis & gloriæ exemplo, Ecclesiam omni nisu protegebat. Quæ res cùm animos Catholicorum magna expectatione erigerent, hæreticorum verò, ita infringerent audaciam, ferocitatémque comprimerent, vt neque effutire passim, neque profiteri palàm errores suos, vt antè, in regnis illis amplissimis auderent, Satanas callidum mox cœpit consilium, quo laborantem exercitum suum nouo stratagemate subleuaret. Itaque Reges & Principes omnes seculares, quos aperto Marte superare nequierat, ex insidiis aggressus est. Emissarios enim accendit, non solùm qui singulorum facta, virtutem, laudes, res gestas fictis famosísque libellis probrosè obscurarent: sed etiam qui vniuersis de summâ imperii litem intenderent, & libertatem regnandi, qua secundum Deum fruuntur maxima, velut temerè delatam, aut iniustè vsurpatam & iniquius retentam, in populi subiectionem & seruitutem, non liberali iudicio, sed illiberali conuitio, nec iustis vindiciis, sed calumniosis indiciis assererent pertraheréntque. Non contentus ergo iis quæ parens ille malorum & mendaciorum Lutherus, cæteríque maledici conuiciatores, qui ab eius popina prodierunt, aduersus Principes Christianos infami ore & intolerabili petulantia euomuerāt, emisit statim, & volitare ante oculos hominum fecit, Hotomani Francogalliam, Bruti Vindicias, Buchanani Dialogum de iure regni, libellos, si ab hominibus Catholicæ religionis exiissent, non mediocrem in vulgo authoritatem fortassis habituros. Nam & genus argumenti populare atq; plausibile continent, & argumenta ac rationes, quamuis impudēter confictas, tamē ita ingeniosè & subtiliter excogitatas, vt cōmenta haud facilè ab imperitis deprehendi queant; eóque factum vt ambitiosis hominibus, vel nouarum rerum studiosis, turbandæ Reipublicę argumentum aliꝗ & adiumentum suppeditare videantur. Ex his Buchanani opusculum (paulò postquàm Edeimburgo prodiit typis excusum) obtulit mihi vir Nobilis & Reuerendus Pater Edmundus Hayus, rogans humaniter, & quæ eius apud me tunc erat authoritas, suo quodammodo iure imperans, vt ei scripto, per quod certissima Regibus, & Principibus omnibus exitia parantur,

tur, venena ciuitatum, excidia regnorum, gentium & populorum pestes atque interitus in toto orbe disseminantur & crescunt, memet veritatis tuendæ causa opponerem. Parui libenter, & quantum temporis suffurari necessariis meis studiis & penso publico mihi licuit, in eo authore redarguendo consumpsi. Sed cùm opus illud festinatò properandum iam essem aggressus, stitit nonnihil cursum Illustrissimus Princeps Dominus meus Serenissimus Dux Lotharingiæ, certè gressus celeritatem conduplicato muneris mei onere retardauit. Nam cùm in Academia sua Pontimussana recèns instituta me primum & vnicum tunc Iuris professorem haberet, dum aliunde mihi collegas acciret, bis die vt profiterer, benignè & humaniter, vt solet omnia, inuitauit. Interea verò mihi relatum est ab eodem Reuer. Patre Hayo, popularem nostrum Adamum Blacuodæum, virum ornatissimum doctissimúmque, Buchanani libello bellum indixisse, in aciem copias eduxisse, prælium secundo Marte commisisse, ac ita de hoste triumphasse, vt nullum amplius motum ciere posse vel ipse vel eius fautores crederentur. Quod vt intellexeram, exilui equidē gaudio, atque istoc me fasce leuatum, & Poetam illum nostratem à suæ gentis homine potius quàm ab extero prostratū esse gratulatus sum. Etenim, vt ingenuè fatear, malui erudito cuilibet, quàm mihi, laboriosam illam prouinciam tradi, mihi verò quàm nemini. Sed & eodem ferè tempore perlatus est ad me liber Reuerendi Patris Niniani Winzeti Sanctæ Theologiæ Doctoris, & Abbatis Ratisponæ, aduersus eundem Buchananum conscriptus. Atque etiam Reuerendi in Christo Patris D. Cuneri Episcopi Leouardiensis liber de officio Principis Christiani, non ita pridem ad compescendas eiusmodi seditiosorum hominum furias quibus Monarchiam insequuntur, piè doctéq; cōpositus.

Has igitur ob causas studium in ea re meum, quod muneris necessitate remiseram, velut amplius non necessariū deposui: complicui chartam, & inter schedas condidi, nunquam fore ratus, vt, quam pii Patres & viri docti magna cū laude & bonorum omnium assensu scriptis luculenter definierant, eius rei vlla inter Catholicos controuersia moueretur. Verùm multò aliter euenisse, non sine magno doloris sensu, iamdudum intellexi: & hominē Ecclesiasticum, doctrina inter suos & religione vtcunque spectabilē, aut átque subnixum populari, id sibi argumēti denuò arripuisse, & in

Boucheriū intelligit, de iust. Henr. III. abdic. è Franc. regno.

& in vnius Regis necem, cuius odio exæstuabat, libros quatuor euulgasse, ad Principum omnium iniuriam & contumeliam redundantes: nihilque vel parum in iis effinxisse, nisi quod ab eorum, de quibus meminimus, hæreticorum scriptis emendicarit. Horum argumenta, rationes, testimonia, coniecturas, in suum opus transtulisse atque vsum pro suis: quæ hæretici scripserunt probasse, quæ Catholici damnarunt diuulgasse. Quod vt certò comperi, legique authorem, concidi primùm mente, me miserum ingeminans quò me vertam? méne Deus Opt. Max. in tam corruptum seculum reseruauit, vt virum Catholicum & concionatorem excolere inuenta hæreticorum, imitari ψευδολογίας, inducere seditiones, regnis & ciuitatibus exitiales, atque omnem de Monarchia & Regum imperio errorem recudere, ornare, & amplificare videam? res eò si recidat fuisse quàm esse nimio mallem. Sed postquàm didici eius libri authorem ab iis stare, imò ex iis esse qui inconsiderato & planè infausto fœdere aduersus Regem coniurantes, in eas angustias compulsi sunt, ex quibus egredi honestè nequiuerunt, nisi ad arbitrariam istam populorum in Principes potestatem confugissent: percussit illicò animum. At at hoc illud est, hinc illæ Regibus insidiæ, hæc illa populum & populi concilium extollendi causa. Itaque desii vlterius mirari hominem tantoperè Regi suo infensum, Reges alios improbâ styli libertate perstringere; amor enim, odium, & proprium commodum occæcant plerosque, & à veritatis cognitione dispellunt. Præclarè Manlius apud Liuium [1], *Cæca inuidia est, nec quicquam aliud scit quàm detrectare virtutes, corrumpere honores & præmia eorum.* Dolui tamen vehementer pro eo ac debui, tulique molestè vnius Regis odio cæteros omnes prægrauari, & quod indignius visum est, regalem potentiam non prærogatiua dignitatis & imperii amplitudine, sed multitudinis iudicio pro rebus gestis & vitæ meritis institutóque singulorum Regum esse dimensam: quo nihil fingi iniustius, aut dici ineptius possit. Ac illud in primis me sollicitum habuit & anxit maximè, quod præiudicata doctrinæ & religionis opinio, quas scriptor iste sibi tunc vendicabat, non mediocrē apud Catholicos authoritatem iis libris conciliarat, multorúmq; legentium animos ita præoccupauerat, vt eâ imbuti non rationum momenta, sed scriptoris commenta, nec quid de Regibus sentiendum, sed quid ipse senserit, attenderēt,

1 Lib. 38.

Atque

Atq; ab his omnibus vna quidem ratio expectabatur, quã mihi id operis improbanti homines minimè mali non rarò obiectabant. Virum nempe eruditum, concionatorem, Theologum, & Doctorem Sorbonicum esse qui ista scripsisset, adque ea zelo religionis catholicæ esse impulsum: ac proinde nil nisi verum, & exploratum, atq; ad hominũ societatẽ conducibile mãsuris cõmittere chartis voluisse.

Talibus responsis cùm aures meæ frequẽter caluissent, & non deserendam Regum, imò communem Reipublicæ causam iudicassem (quandoquidem populis isti æquè ac Regibus incommodant) diu multúmque hæsi quibus tandem modis eam susciperem. Nam nec subcisiuis disputationibus (cuiusmodi multas cum multis, acres quidem illas & copiosas, institueram) proficere me posse satis ad eam rẽ existimaui: ꝗ volumen illud Boucherii multorum iam manibus terebatur, quorum in cõgressum & colloquium nec venire mihi facile fuit, nec si venissem, opinionem, cui tanquam scopulo adhæserant, breui momento, & concisa, vt fit, oratione euellere animis atque eximere. Scriptum autẽ scripto refellere ingẽtis esse laboris homini præsertim aliis necessariis studiis occupato iudicabam. Etenim profectò id artificiosum in primis & laboriosum opus esse, & hominis nõ solùm ingenio, doctrina, eloquio, sapientia, atq; aliis animi dotibus, sed etiã otio abundantis videbatur: quæ omnia quàm parũ mihi suppetebant haud ipse ignorabã. Occurrebat & illud animo quod vulgari prouerbio, quo nihil verius, iactari solet, bonã causam bono patrono indigere: sæpeque contingere vt aduocati segnes & imperiti in optimis causis concidãt, cùm docti & diligentes vel malas etiã obtineãt. Falsũ quippe *dũ nitet eloquio* cũ voluptate auditur, & verum sine cultu orationis aures sæpe fastidiũt.

Has igitur ob causas, cùm neque rei tantæ curam & cogitationem dimittere, neque eius palàm suscipere patrocinium ausus essem, illinc vrgente mentem conscientia, hinc terrente & auertente rei magnitudine voluntatem: aduenit forte fortuna Pontimussum vir Nobilissimus African' Anglurius illustrissimi Principis nostri Castrorum tunc præfectus: qui vt erat suopte ingenio mansuetus & affabilis, ac literatorum hominum consortionis appetens, vbi me de Regum imperio leuiter differentem audisset, mirum quantum eo sermone delectatus est, se in fide Regum perpetuò mãsisse dictitans: Viuo Rege Henrico iij. nulli se fa-

ctioni opem, consilium præbuisse: defuncto eo, laceratam ciuilibus odiis patriam miseratum, ad Lotharingũ transiisse: nihil æquè cupere, ac benè defensam Regum causam aduersus eos, quorum animos noua quædam libido incessit cogendi Reges in ordinem: esse cacoethes regnis perniciosissimum & insanabile si inolescat: quòd multitudinẽ breui ita insolentem & efferatam reddet, vt nec Regibus nec legibus parere amplius velint: sempérque ambitiosis hominibus, in quos vulgus inclinat, ad res nouas moliendas, & sceptra inuadenda, spe & specie melioris regiminis & instaurandæ Reipublicæ, ianuam aperiet. Cui ego suscepisse me aliquando eam materiam tractandã, sed certis de causis ab instituto destitisse: quod vt audiit, rogat obnixè cogitationes meas literis mandem, aliisque communicem: Haud rectè & è Republica facere me, qui rem communi hominum societati profuturam supprimerem. Non agi de luminibus, stillicidiis, aut parietum iure: sed de summa rerum, & arctissimis concordiæ vinculis, quibus populus cũ Principe, & hic cum illo vicissim colligatur: & quæ reuelli sine vitæ communis dissolutione & regnorum interitu nequeunt. Multò satius & præclarius mihi esse in id studium incumbere, quod quanquam à paucis excolitur, plurimis tamen prodesse possit, quàm in iure ciuili priuato explicãdo, ꝙ iam infinitis prope cõmentariis est illustratũ, operã curamq; collocare. Deniq; operæ preciũ me facturum, & rem Principibus iuxtà ac populis (si sapiunt) gratissimam.

His me sermonibus fluctuantem prius animo firmauit, fecitq; vt pollicerer lucubrationes aliquot *de Regno & regalis Imperii potestate*, propediẽ à me editum iri: cuius promissi nexu citiùs multò me liberassem, si vires volũtati respõdere per valetudinẽ, perque publicas occupationes potuissent.

Sed peregi tandem id operis quale quale est, atque in libros sex digessi. Primi ea complectuntur, quæ aduersus Buchananum de Monarchiæ præstantia & vtilitate, de coniurationis & rebellionis incommodis, de legum ferendarum origine & causis, de Regum, tàm in capiendis consiliis quã legibus dandis, arbitrio & potestate summa, & aliis id genus nonnullis, partim ex veteri meo scripto retexto nõnihil & recognito, partim recenti meditatione in vnum cõpegi: sed ita tamen ne in primis illis duobus libris pristina dialogi forma causáque immutarentur: ne fortè quæ aduersus viuos scripseram in manes & vmbras demortuorum exarasse

exaraſſe videar. Tertius verò libertatem Regum ſolutiſſimam, & ſolius imperantis voluntate finitã eſſe docet: eoſq; non ſingulis modò, ſed cunctis etiam ſuperiores, vt nec in ordinem cogi poſſint, nec ſe populo ſubmittere teneãtur: Nihil in eos humanarum legum ſanctiones, nihil iudicia ad vindictam valere: eam regiæ maieſtatis prærogatiuã eſſe, vt vni tantùm Deo, quem ſolùm ſuperiorem agnoſcit, rerum à ſe geſtarum factorumq; omnium rationẽ reddat. Nullam denique cauſam iuſtam reperiri, cur populus in Principem ſuum legitimum inſurgere propriâ authoritate poſſit. Quartus autem aduerſarias Bruti potiſſimùm rationes refert refellitque. Quintus & ſextus anacriſin librorũ Boucherii contra Reges continent. Dabitur fortè aliquãdo ſeptimus qui officium Principis deſcribet, cuius eſt immenſam illam libertatem quam ſuperioribus libris ſibi vẽdicat, atque adeò omnem regalis imperii amplitudinem, conſilio & ratione ita temperare, vt æquitatis, iuſtitiæ, & honeſtatis leges, quàm poteſt minimè perfringat: ac perpetuò ante oculos habere quantum debeat, non quantum poſſit, ſubditis imperare: fixum etiam animo & illud à ſummo Rege & quæſitore iuſtiſſimo fortiſſimoque Deo Opt. M. qui malos malè perdit, exitium ei imminere diriſſimum, ſi munus acceptum ſæuiter, proterué, aut negligẽter obeat: nihil opes regias, nihil clientelas, nihil ſceptrum ſibi prodeſſe, vbi ſe ſummo iudicio ſtiterit. abſoluta quippe hac atque exempta legibus humanis poteſtate inter homines fruitur, non vt ea abuti impunè ei liceat: quemadmodum nec liberum homini arbitrium datum eſt vt vitia ſequatur & perditis moribus ſe coinquinet. Eum igitur liber ille ad regni habenas ritè moderandas magna ex parte informabit (quis enim omne Regis officium ſingularibus præceptis poterit abſoluere?) atque ea continebit quorũ neglectus & incuria vitioſi Principis & vitiati regni ſigna ſunt certiſſima. Ac ſuperiora quidem illa, etſi, vt fateor, nõ pro tantarum rerum dignitate tractauerim, ita tamen expoſui, vt acutis hominib. & animi perturbationum vacuis facilè appareat, noſtram de Regibus ſententiam cùm veterũ iudicio, tũ veritate ipſa, ſolidè & accuratè fundatam & fultã eſſe, eos verò q cõtrà diſputãt, magno licet artificio & cõquiſitis elẽchis rẽ inuoluãt, decipi planè vel decipere.

De temporali ſubiectione intelligit.

Illud equidem affirmare auſim me neq; odio in quemquam, neq; ſtudio (quippe quorũ cauſas procul habui) ſed

veritatis propugnandæ, & concordiæ inter Principem & populum confirmandæ desiderio, in hanc disputationem incubuisse. Nam & Ecclesiæ Catholicæ filium me esse profiteor, & corruptissimo seculo scribere: quo, si vlla veritatis occultandæ via veniáque daretur bonis, summam populi potestatem in Reges, quàm Regum in populos liberum atque solutum imperium prædicare, magis è Republica fortassis atque Ecclesiâ quibusdam in regnis videretur. Sed vetat hoc veritas: nec scio quî faciunt id alii, mihi profectò nec licuit nec libuit vnquam; vtpote cui mentem & manū ab eiusmodi conatu auertit perpetuò sagax actionum omnium exploratrix conscientia, quam ego nec fallere nec fraudare possum. Maximoperè autem curasse me scio ne qua fidei Catholicæ repugnans sententia his libris contineatur: quòd si incogitanti mihi aliqua excidit, nec cogitatam à me nec scriptam esse volo.

Illud præterea lectorem monere libuit, delegisse me personam Annæ Danielis Boutellerii, viri nobilitate & doctrinâ illustris: cui disputationis causa partes aduersas in hoc dialogo tribuam, quem viuo eo scripsi: non quod aliud ipse de Regibus senserit quàm nos, sed quòd sæpè inter nos de omnibus regiminis publici formis, & optimo Reip. statu ac omninò de his ipsis rebus quas nunc tractamus leniter & quietè sumus collocuti: quibus in disputationibus ipse semper tum animi gratia, tum veri inuestigandi studio, eorum partes obibat, quos redargui à nobis refellíque solitos esse compererat. Erat certè in illo viro præter non vulgarem eruditionem tantus animi candor, tantáque comitas condita grauitate, vt bonos omnes, vel primo quoque cōgressu, in sui amorem pertraheret: qui propterea, & quoniam nemo nobis amicior, nemo charior fuerit, dignus visus est cuius memoriam duraturis, si fieri potest, in omne æuum monumentis ab obliuione vindicemus. Feci igitur sermonem inter nos habitum, in castro cui Candæo nomen est: quo tempore vir ille, ob raras atq; eximias animi dotes, Illustrissimum Principem Franciscū Lotharingum, Comitem Vaudemontanum, tunc puerum, sibi commissum gubernabat: nósque ad ædem D. Nicolao sacram, voti soluendi ergò, tendebamus. Illac enim cùm iter nobis esset, nihil antiquius habui, quàm vt summæ spei puerum, summa integritate virum, breui deflexu breuíque conspectu viserem & viderem. Aderat vnà mecum adolescens

ſcens nobilis, qui etiam magno eiuſdem Principis videndi ſtudio tenebatur. Itaque caſtrum ingreſſi à famulo ſtatim obuio accepimus, Boutellerium & eius Achatē Nicolaum Lombardum conferre inter ſe quædam : quæ ego arcana ſuſpicatus, iuſſi narratorem ſubſiſtere pauxillum, nec eos tam citò noſtri aduentus nuncio interpellare. Sed illi è feneſtra in aream contuentes, nihil nuncium expectant, ad ſalutationes ſtatim properant & complexus. Ibi tum Boutellerius (poſtquam illi nos quædam de noſtra, nos illos de ſua ſumus valetudine percontati) Subeamus tectū, inquit, & igneis iſtis anhelantium equorum flatibus capita ſubducamus. Quod vbi feciſſemus, conſediſſemúſque, in eum ſermonem incidimus, qui eſt à nobis iam literis commendatus. Haud inficior tamen complura me ſcripſiſſe, quæ nos tunc inter nos non ſumus locuti; ſed licere id mihi pro more dialogorum iure optimo exiſtimaui, habeóque quos imiter in eo authores grauiſſimos, ſed de his ſatis. Me autem ſic affatus eſt Boutellerius.

OPtatò aduenisti, & haud ſcio an aliâs vnquam opportuniùs: nam ea res modo inter nos vertebatur, quæ ingens præſentiæ tuæ deſiderium nobis peperit. BARC. At ego verebar ne non alias importunius, quòd inſtitutum tibi cum Lombardo colloquium meo acceſſu derepentè abruperim. Sed res iſtæc quæ? BOVT. De Scotia nobis ſermo erat, vt facile coniicias quàm tua nobis ope fuerit opus. BARC. Qua in re tandem? BOVT. Vt antiquum rerum Scoticarum ſtatum, & eius gentis mores, & quo ibi iure regnetur, regiæque authoritatis quæ vis ſit atque in populum poteſtas, quæque eius maieſtatis faſtigium gloriæ ſecuritas exornet, breuiter nobis exponas: quorū profectò nihil te non facilè præſtare poſſe, multa vt credam efficiunt. in ea ſiquidem regione ortus cùm ſis & educatus, atque in aulam (vt ex te alias audiui) à Patruele iam tunc adoleſcens deductus paulò antè quàm Regina Darlæo nuberet, te huius ætatis mores inſtitutáque latere non poſſunt. Priſtinum quoque illius Reipublicæ ſtatum (qui vel naſcente Regno fuerit, vel interiectis etiam ſeculis ad noſtram vſque memoriam peruenit) publicis monimentis conſignatum non te arbitror ignorare. Neque enim in iis es, vt opinor, qui tempore & loco remotiſſima quæq; perſcrutantur, & illa quæ propiùs abſunt & penè præter oculos, longéque inueſtigatu digniora, velut ad ſe parum atti-

 nen-

mentia prorsus negligunt. Fac ergo nos voti compotes, & ad harum rerum narrationem nonnihil temporis, dum æstus est, concedito, attentos multùm habiturus auditores. BARC. Rem certè à me postulas factu quidem, si per ociũ liceret, non iniucũdam: quid enim malim q̃ de ea quæ germana mihi patria est, & gentis eius domi militiæque rebus pręclarè gestis, si minus pro dignitate, at saltem vt possum, apud homines præsertim audiendi cupidos aliquid prædicare? Sed scis iter nobis nunc aliò constitutum, voto tenemur, ne nos detine: ista tibi omnia in reditum libentius & liberius explicabo. BOVT. Excusationem tuam accipio, sed ex parte, non enim id ago vt ꝙ voto nuncupasti omninò non soluas: sed ne tam citò soluas: cupio tibi huius diecułę moram iniicere. Iurisconsultis vestris visum est, non esse [1] *magnum damnum in mora modici tẽporis.* An putas tibi adeò seueros esse creditores, vt si hodie fidẽ non liberes, cras debitum etiam ad sacoma appensum absque fœnore non recipiant? BARC. Facetè tu quidem istuc, nec frustra tamen, ꝙ cernis opinor multos nunc malo more fœnus agitare, & quęstum ex eo palàm erectis superciliis vberrimum facere, & perinde ac si nihil Deo, nihil cœlitibus, vsurario lucro esset gratius; imò ac si ipsi Superi fœnerarentur. Sed cum bonis mihi negotium est, qui tantùm abest præter debitum aliquid exposcãt, vt si quid vltro eis datum sit duplicatò restituant. BOVT. Quid igitur causæ est cur ortus tui patriã (quæ congruenter naturæ vitã degenti non potest nõ dulcis esse atq; amabilis) exigui temporis sermone nõ dignaris cohonestare? BAR. Quia videris mihi hanc honestam simul & iucundam moræ iniiciendæ occasionẽ compositò affectare, vt colloquio in multũ diem protracto cogamur hîc tecum pernoctare (scio te amicorum præsentiâ nimiopere delectari) & quia soles etiam frequenter alios interrogare de rebus tibi quàm illis notioribus, vt idemne ꝙ tu, an aliud de iis sentiant explores: hæc suadent vt præsens de Scotia colloquium detrectem: quæ si absunt, mos tibi geretur, & dies nos citius, quàm sermo deficiet. BOVT. Absunt profectò longissimè: nam licet facere me aliquando quæ dicis non inficiar, tamen mihi crede veram nunc non fictam quærendi causam adfero. BARC. Quam? BOVT. Nimirum quotidianam illam communémque, rerum scilicet ipsarum in quas inquirimus ignorationem. Nã cùm aliæ apud alias gentes publici atque priuati regiminis for-

[1] L. si debitori 21. D. de iud.

mæ obseruari soleant, Regibus imperio in quasdam concesso, nonnullis Magnatum principatu, aliis populari imperio Rempublicam administrantibus, scire cupio quodnã istorum apud Scotos imperium obtineat? BARC. Quodnam? rogas? an tu regni omnium quæ in Europa sunt si nõ antiquissimi, at certè ex antiquissimis vnius, cuiusmodi forma imperii sit adhuc ignoras? cùm nouem iam & nongentis supra mille annis perpetuâ regum serie gubernatũ ad nostra hæc tempora incolume peruenerit, quorum exteræ nationes arma nonnunquam, opem sæpe persenserunt: quorumque affinitates, & fœdera, complures luculenti scriptores ita literis expresserunt, vt mirum sit hominẽ in historiâ haud mediocriter versatũ, qualẽ te esse scio, hoc q; interrogas ignorare. Illud autem quid est, q; cum de potestate regia apud Scotos, & eius maiestatis imperii securitate, initiò sis percontatus, nunc demũ, velut eorũ quę dixeras immemor, an sit apud eos regiũ nomen in quęstionẽ reuocas? BOVT. Equidẽ nihil ex te de summi magistratus nomine apud Scotos sciscitor, Regémne, Ducẽ, an Imperatorẽ cum vocitent: neq; n. sum nescius Imperium illud præ se ferre Monarchiã, & Reges ibi iam inde ab initio appellatos: Sed hoc tantùm quæro, num Regibus apud eos Reip. administrandæ summa permissa sit? BARC. Atqui dũ istud quæris, nonne hoc ipsum quærere videris an Regem habeant? BOVT. Nequaquã. BARC. Quid ita quæso? BOVT. Quia scis vt opinor Reges dici apud quasdã nationes, qui præter inanes titulos nomenq;, nihil ferè regiũ possideãt: quippe tam angustis plebiscitorũ, seu mauis legum popularium repagulis coercentur, vt simul & imperium assumpsisse, & liberã de rebus publicis atq; priuatis statuendi facultatem deposuisse videantur. Scire igitur velim, vtrum Reges vestri cum istis censendi sint qui toti à multitudinis voce pẽdent, an verò cum iis qui liberè & regali ꝓrsus more regni sibi commissi habenas moderantur. BARC. Cum iis profectò qui liberrimè: ita vt si omnia regna Christiana perlustres animo, vix vspiam regnatũ esse liberiùs, aut Reges in populum gratiores, populúmve regibus obtemperãtiorem, quàm in Scotia deprehendas. Neque enim potuisset regnum illud tam diu stare, & tam potentibus aduersariis restare, nisi mutuis illis imperandi parendíque officiis fuisset sustentatum. At tu cedo quid istuc tibi quærẽdi causæ sit, & quę te ratio nũc primũ in hãc de libertate regnãdi,

 apud

apud nostrates dubitationem impulerit? Nam cùm aliâs frequenter honorificam de Regibus nostris gentèque tota mentionem faceres, non solebas de eiusmodi Regum libertate vel iure regni aliquid scrupulosiùs inquirere. BOVT. Dicam, & quo planiùs quid sentiam intelligas, dicam vberiùs. Quoties antehac de rebus Scoticis vel ipse mecum cogitabam, vel cum aliis sermonem instituebam, in ea semper eram sentẽtia, vt crederem Reges ibi antiqua & communi cæterorum Regum libertate frui solitos: idque cùm neutiquam apud te popularésque tuos dissimulassem, nec erroris ab vllo fuissem admonitus, putaui equidem tot hominum silentio, qui de iis rebus aliquid sibi sapere videbãtur, firmatam iam satis & probatam opinionem meam. Sed didici iam ante paucos dies in magno me errore versatum, ac ne vmbram quidem veritatis in ea re attigisse: idque ab homine rerum Scoticarum haud vulgariter perito cõmonefactus. Is enim Regib. vestris nihil libertatis in Reibublicæ administratione cõcessum esse docet: & hoc illis tantùm reliqui esse, quòd imperii gestẽt insigne, cuius gloriolę inanis splendore cæteris regni primoribus antecellunt. Nec illis permitti quicquam liberè & ex animi sententia statuere, vt Regibus alioqui mos est, aut veteribus sancitũ legibus mutare, imminuere, rescindere, abrogare: sed legum præscripto & strictis iudiciorum formulis, haud secus ac si pedanei iudices essent, alligari, vt, nõ quod illi populo, sed quod ipsis populus imperare malit, præcisè decernant. Denique Regem apud vestrates ex publicis priuatísque delictis reum fieri, & vt quemlibet è media multitudine & infimæ sortis hominibus in ius vocari, imò pertrahi ac pulsari posse contẽdit. Quæ si ita sũt, eo mihi vestrorum Regum conditio miserior videtur, quo præstatius esset, si optio illis à natura daretur, vitam in obscuro, sed tranquillam, degere, quàm eiusmodi principatus fastigium appetere, in quo cùm omnium ante oculos obuersentur, nullibi in tuto consistant: quippe quos nec regiæ dignitatis splendor, nec imperii maiestas, nec summo magistratui debita reuerentia, à maleuolorum hominum iniuriis, ficta nonnunquam crimina obtendentium, possit asserere. BARC. Rem mihi hactenus inauditam narras, & quæ magnam me in admirationem trahit, quòd diu iam patrii moris & legum nostratium obseruationem propius intuens, nihil vnquam tale in iis animaduerterim: ac

Buchanani de Scotis & eorum Regibus calumniosum mendacium.

proinde

proinde auſim liquidò iurare, id totum quod ex illo authore recitaſti commentitium eſſe, & tam à vero alienum quàm quod maximè. Quapropter edas quæſo nomē eius, quem laudaſti, authoris: ſuſpectus enim mihi eſt quiſquis ſit, & ſi quid rectè de illo auguror, aut exulcerato in Reges Scotorum animo, aut populum ad ſeditionem concitandi ſtudio, aut ambitioſâ affectati regni cupiditate impulſus, hanc tam pernicioſam, & diuini ſimul atque humani iuris corruptricem mutationem in illam Rempublicā conatur inuehere: aut certè is eſt qui nihil vnquam de ſtatu rerum Scoticarum μηδ᾽ ὕπαρ μηδ᾽ ὄναρ intellexit. BOVT. Quo animo ſcripſerit equidem neſcio, ſed veſtratem eſſe ſat ſcio, atque ob diuturnam in publicis ac priuatis negotiis experientiam, non videri res geſtas popularium ſuorū penitus ignorare. Ac ne quis præterea ab inimiciore Regibus Scotiæ, & eorum fælicitatem peroſo homine, opus illud conſcriptum exiſtimet, contendit enixè omnibus, vbicunque terrarum ſunt, Regibus ius idem cōpetere: omneſque in eundem ordinem eſſe cogendos, atque iiſdem cancellis concludēdos, quibus ſuos in Scotia Reges teneri aſſerit: & hoc pacto cæterorum omnium, qui ſolutiùs nunc imperant, coanguſtari debere libertatem. Itaque licet inſcriptio libri, in quo iſta pertractat, ſit, DE IVRE REGNI APVD SCOTOS. tamen de iure regni vniuersè illic diſputat, & rationum momenta extendit latiùs, vt omnes omnino Reges comprehendant: & quod de vno illo Rege nominatim profert, id in reliquos omnes Monarchas conuenire docet, ſiue Reges illi, ſiue alio ad imperium apto nomine vocentur. Horum ego lectione ita ſum affectus vt planè adhuc animi pendeam. Nam ſi vera ſunt quæ ſcribit, ingēs mihi error huc vſque obiectus eſt, non ſolùm de modo regnādi apud Scotos, qui in facto conſiſtit, ſed de communi Regum omnium iure, quod latius ac liberius eſſe, quàm ille tradit egomet mihi ſemper perſuaſi. BARC. An non rectè dixi tuum mihi monitorem ſuſpectum eſſe, hominem opinor vel ab inferis ſuſcitatum, vel ad contradicendum natum, & res ſubinde nouas in populis excitandi ſtudioſum, qui, vt gentium & nationum omnium ritè conſtituta imperia labefactet, perpetuos ſeditionis, & in Regum capita coniurationis fomites, turbulentis eiuſmodi orationibus ſubminiſtrat. Sed quiſnam ille ſit quin tandem dicis? BOVT. Buchananus, vir multis vel ſola poeſi notus. Is

M 5 enim

Iussu statuum scripsit, non motu privato, aliàs quando non impune scripsisset praesertim per vita Regia Mariae.

enim in hoc quem vides libello *de iure regni apud Scotos* in- ſcripto, omnem Regi Scotiæ in ſubditos poteſtatẽ aufert, niſi quà illi legis aliquo capite aliquid tributum eſt: idque eo iure quod à primis eius regni cunabulis ad hęc vſq; tempora inualuit, ſi narrationi fides, ſatis videtur confirmare. Sed & cæteros Reges omnes, vt iam dixi, in eundem ordinem cogẽdos variâ ac multiplici ratione contẽdit. BARC. Aliquid interea ſuſpicabar mali, dum nomen tamdiu celares. Næ tu mihi authorem narras peſſimo libello nequiorem, & quod in Græcorum prouerbio eſt, κακοῦ κόρακος κακὸν ὠόν. hominem videlicet in quo, ſi multiiugem eruditionem ſpectes, præclara multa inuenias: ſin fidem vel mores οὐδὲν ὑγιές. quem equidem non demiror tales ſcripto excitaſſe Tragœdias, vt ſua vitæ verba faciat cõuenire: cùm vix diſpar moribus oratio reperiatur. [1] verè ſiquidem vir ſanctus. [2] εἰκόνες ὄντως τῶν ψυχῶν εἰσὶν οἱ λόγοι. Neq; enim fieri poteſt vt qui proditorum ambitioni, quemadmodum ille, plurimum ſemper ſit obſequutus, aliter atque ille de iure regni, & non violanda Imperii maieſtate, ſcribere aut loqui; vel qui ita ſcribit aut loquitur, meliore in Reges quã ille animo eſſe poſſit. Quod quamuis graue ſit & permoleſtum, hominem nempè tot Principum beneficiis deuinctũ in Principum ſemper capita coniurare: & quibus vitã pro ſcelere meritò expoſcendam debet, vitam vt eripiat nihil non obnixè machinari: ferendum tamẽ eò leuius eſt, quò minus lædere & citiùs præcaueri inſidię patefactę poſſunt, quàm illæ quæ tum primum cernuntur cùm nec opinãtes opprimunt. Sed de huius hominis improbitate nõ eſt præſentis inſtituti plura commemorare, ne fortè in eius mores & vitam altius inquirentes, in perſonã multa, in rem pauca dixiſſe videamur. BOVT. Rectè: erit enim hoc pacto gratior nobis ſermo, & ad veri inueſtigationem accommodatior, ſi conuitiis, exprobrationibus, & cæteris id genus abſtineatur, quæ liuoris ſuſpicionem inducunt. Non enim is ſum qui in alicuius verba ita ſim iuratus, vt velut ex Pythagoreis aliquem ſola dicentis præiudicata opinio atque authoritas me quocunq; velit pertrahat: aut qui vllius authoris improbitatem, & in omne ſceleris ac flagitii genus immerſum animum ita auerſer, vt quæ ad vitam benè beatéque degendam, honeſtè, ſapienter, præclarè dixerit, ea ſcribentis vitio metiar, protinuſque aſperner: niſi ex iis ſit, quorum libris, & lectione, ſagax & ſancta mihi mater Ec-

clesia

1 Caſſiod. in proœm. lib. 1.

2 Baſil. Magn. ad Maximũ Philoſophum. Id eſt oratio eſt re vera animi imago.

...chananus aliquis in ... quam ſcripto.

clesia interdixerit: cùm sciam ex vasis aureis mistũ aliquãdo aconitũ, ex fictilibus verò potum effundi saluberrimũ: & per canales putidos videam quotidie aquã puram putã diffluere: & verò *tantum gratia doctarum artium valet, vt scriptoribus ne saui mores quidem ad memoriam officiant.*[1] Id tamẽ citra reprehensionem dixeris quid illi causæ fuisse suspiceris cur hoc opus nauarit. BARC. Duæ illum præcipuè ad id efficiendum pellexerunt: vna cuius paulò antè memini, vt coniuratis quibusdam in Scotia gratificaretur (quorum sceleri operiendo, in quod ipse semper summa voluntatis inclinatione propenderat, hoc veluti palliolũ contexuit) & eos, quos perfidissimi illi perduelles facinoris atrocitate infensiores sibi reddiderant, aliqua æquitatis facti conficta ratione paulatim demulceret; fuit enim hic scriptor, vt intelligas, omnium quæ impiè, immaniter, & seditiosè, perpetrata sunt annis plus minus viginti in Scotia,

Sator sartorque scelerum & messor maxumus.

Altera verò causa, vt Caluinum suæ sectæ Principem sequeretur, qui in eam curã obnixè incumbebat, vt non solùm Ecclesiasticam Hierarchiam qua nihil speciosius aut preciosius ordinatum conspicitur; sed regna etiam omnia secularia dissolueret, euerteretque: ac propterea non erubuit falsò asserere,[2] Aristocratiam Regno præcellere. BOVT. Tu igitur ius regni apud Scotos aliud ab eo quod modò retuli ex Buchanano esse putas? BARC. Equidem aliud, longèque diuersum ac dissimile esse scio.

Sed quia, vt video, non solius Regis Scotiæ, quem hic Monarchomastix singulari odio prosequitur, verùm etiã reliquorum omnium qui cum purpura & sceptro sedent, causa mihi suscipienda est, cùm & hic omnes eodem iure censeat: Necesse habeo de iure regni generaliter ac vniuersè prius disserere, vt cum ius illud procul ab eius opinione remotum, & alios quàm ipse testetur Scotiæ gentis mores, probauerim, longè aliud quàm ipse de Scotorum imperio colligam. BOVT. Et verò hoc si feceris, magnam non à Regibus tantummodo, sed à bonis etiam omnibus gratiam inibis. Ad me autem quod attinet, non facilè patiar hanc mihi opportunitatem eripi, quin ex te aliquid audiero, quo nutantem in hac re animum confirmem meum. Visne igitur Buchanani & mentem, & rationes, in propriis dialogi sui verbis conspicemur? BARC. Equidem libens. Sed vereor ne nimiæ nos lectionis tædium subeat si ea in multã noctẽ ꝓducta, totũ illum de iure regni dialogũ per-

[1] Aurel. victor de Cæsaribus. in Seuero.

[2] Lib. 4. Instit. cap. 20. §. 8.

currramus. Quapropter cùm ſint in eo fortè nonnulla quæ nobis etiam probantur, operæpretium facies, ſi quæ ex omnibus velut ſumma rerum capita adnotaſti, in quibus ad ius regni minuendum momenti plurimum ineſſe ſuſpicatur, ea breuiter in medium proferas; vt velut cum ipſo authore verba ad compendium conferētes, quid ille ſentiat, quidq́ue contrà diſputari poſſit videamus. Bovt. Rectè mones, haud enim alia ad id quod quærimus via apparet expeditior. Teneo propemodum recenti memoria, quicquid iis de rebus author ille cōſcripſit: & ſi quid mihi præterea in mentem venerit, quod poſſit accommodatè ad inſtitutum adhiberi, velut auxiliariam cohortem in ſubſidium adducam. Barc, Iſtam quoque legem non recuſo. Ordire igitur quamprimùm, ego hæc fallaciarum inuolucra euoluam, ſi potero, diligentius. Bovt. Primùm, ne in perſpicuè notis hæreamus, illud eſſe in confeſſo arbitror, diſputationē hanc de iure regni parum vel nihil ad bonum Principem attinere: quippe in cuius perniciem nihil vi, nihil inſidiis, tentaturum populum, etſi facilè & ſine periculo id poſſet, benignè credendum eſt. Barc. Itáne verò? quàm vellem equidem id verum eſſe. Sed falleris dum tantam multitudini conſtantiam attribuis, in qua nec ratio, nec diſcrimē aut delectus vllus eſt, vbi vanæ ſemel opinionis error animos peruaſerit, quæq́ue paucorum conſilio ad quiduis audendum huc illuc facilè impellitur: cuius etiam natura in id fertur, vt *aut ſeruiat humiliter, aut ſuperbè dominetur: libertatem, quæ media eſt, nec ſpernere modicè, nec habere ſciunt: & non fermè deſunt irarum indulgentes miniſtri, qui auidos atque intemperantes plebeiorum animos ad ſanguinem & cædes irritent.* [1] Itaque verendum eſt, ne ſi quando nimia mutandi Imperii libido, aut ſpes fallax libertatis eam inceſſerit, omnes vno ordine Principes habeat. *Nullum enim profundum mare, nullum vaſtū fretum & procelloſum tantos ciet fluctus, quantos multitudo motus habet, vtique ſi noua & breui duratura libertate luxuriat: pœnitetq́; eam modò conſilii, modò pœnitentiæ ipſius.* [2] Tamen quia bonis Regibus, fateor, minus à multitudine timendum eſt, & quæcunq; ad aſſerendos è populari poteſtate in libertatem malos Principes argumenta ſuppetunt, eadem omnia ad bonos potiſſimâ ratione transferentur, vt, cùm de illis abundè fuerit diſputatum, nulla de his amplius quæſtio ſupereſſe poſſit: nihil intereſt ad Regum cauſam, vtrum de iis tantum qui Impe-

1 Liuius lib. [illegible]

2 Q. Curt. lib. 10

Imperium sibi commissum perperam administrant, an de omnibus vniuersè disseramus. BOVT. Non ergo separabimus quos causa coniungit. Sed vísne Buchanani methodo, an aliâ potius singula prosequamur? BARC. Vtráuis, nihil moror. Sed quam tu methodum mihi narras? BOVT. Tria apud eum argumentorum genera suis sedibus distincta obseruaui. In primo, rationes constituuntur quæ ex partium corporis humani collatione cum officio medici ad hanc causam traduci possunt: has enim, quia sensibus penè obuiæ sunt, & à singulis innato quodam iudicio deprehenduntur, tanquam velites in fronte collocat: in altero diuinæ Legis præcepta quibusdam iuris Romani capitibus permixta sunt, quæ, quoniam in illis spes tota victoriæ consistit, vt prioribus subsidio sint, tanquam cataphracti equites in medio agmine subsequuntur. In tertio denique, ad explendam aciem, Scotorum mores, leges, facta, res gestas cateruatim colligit: atque ita instructis ordinibus hostem vndiq; aggreditur, & manus cum eo acerrimè conserit. BARC. Non valdè mihi displicet hic rerum ordo: etsi non sim nescius quàm sint fallaces & ad vtramque sententiam vel constituendam, vel eleuandam parùm aptæ, quæ ex corporis humani, aut rerum aliarum similitudine petuntur rationes: idque ego in hoc negocio iam satis compertum habeo. Nam, ne quid ampliùs dissimulem, cùm in eum pestilentissimum libellum ante aliquot dies incidissem, complurimos ex ineptis eiusmodi comparationibus, & falsâ testimoniorum assertione natos errores deprehendi: atque etiam ordinem, quem sibi affingit, haud rarò eum interturbare, vt necessarium nobis non sit operoso & inani labore vestigiis eius insistere. BOVT. Tu igitur authorem istum perlegisti? BARC. Equidem percurri scriptum eius *de iure regni*, nec oscitāter, quantū tunc per meum munus pensúmque licebat. Atque alium etiam in eodem genere scriptorem qui Buchananum sequutus sacrosanctam & propè adorandam regiam maiestatem dignitatis suæ prerogatiuâ spoliatā populari ludibrio exponit, & quasi subiicit proculcandam: vtque hoc sibi naturale in Reges odium, atque à maioribus trāsmissum esse planius ostendat, se *Brutum*, librum *vindicias contra tyrannos* appellat: quasi ad Brutum illum libertatis vindicem (iure opinor adoptionis, quia sobolem eum nullam masculam ex se reliquisse verius est) nouitius iste vindiciarum author

genus,

genus,& nomẽ oppidò q̃ arroganter referre vellet. Bovt. Quin tu igitur potius initiò hæc mihi prædixisti, ne aut de ipso authore,aut eius libri periocha,tam longum tecũ sermonem instituerem? Barc. Vt dum quæ ignorare me putabas libentiùs narrares, interea ego quas memoriæ commisi illius dialogi sentẽtias, fideliter ab ea reposcerem. Ideò,ne te diutius nunc morer, proponam ante oculos quãtis ille nebulis rem totam inuoluat,& quibus præstigiis,atque captionibus, mentis intuentium aciem perstringens, cumulum quendam errorum congesserit: Bovt. Quid est quod malim,quàm te talia disserentem audire? ne dubites quin attentos, &, si continente oratione delectaris, etiam sine interpellatione auscultatores sis habiturus. Barc. Imò verò & interpellare quoties volueris, &, si quid displicet, reprehendere,& contrà disputare,atque omnes omninò scriptoris huius rationes mihi reponere arbitratu tuo poteris: eaque faxis non permitto tantũ,sed precor. Bovt. Quoniam ita vis faciam.

Atque vnde ille orditur, vt nos quoque initium sumamus: Principiò hoc mihi nec inuitus, arbitror, concedes, totius humanæ societatis,si altius paulò eius originem repetamus, non aliam inueniri causam, quàm virtutẽ illam vimque diuinam à Deo Optimo Maximo, hominum animis infusam,quam siue mentem,siue rationem,siue,quod plerique homines, naturã vocites, non valde repugnabo: modò fateare hoc, quicquid sit, tanquã diuinæ facis scintillam ita in nobis prælucere, vt, quandiu deprauatæ affectionis caligine non opprimitur, hominem ad id quod optimum est, quodque in vita maximè conducit,accendat. Barc. Istam cœtus hominum effectricem libens equidem agnosco: nec ideò tamen errasse eos arbitror, qui eius cõciliationis causam in vtilitate collocarunt: cùm peræque, & quod mouet, & cuius gratia quid mouetur (alia licet ratione) motus causæ nuncupentur. Itaque nunquam adducar vt credam aliud homini naturam præcipere, aliud vtilitatem persuadere: sed cuncta illam huius causâ operari, & sicubi inter se pugnare videantur, id non naturæ & vtilitatis dissidio, quod nullum est,sed efferatæ hominum libidini,quæ aduersus naturam concitata, spreto rationis imperio,vtilitatis tantùm speciem amplectitur, esse tribuendum. Bovt. Non tu omnium in ea sententiâ vnus es: eius enim grauissimi extiterunt assertores, quibus ipse libenter assen-

assentior. Itaque Socrates illum meritò execrari videtur, qui prius vtilitatem ab honestate seiunxit, quòd naturæ hoc modo fundamenta euertisset: ex quo facilè coniicies, quantum eorum ingenium perhorruisset, qui honesta vtilibus cedere dixerunt [1]. Quæ cùm ita sint, vim totam conciliationis hominum breuitatis causâ naturæ acceptã referamus. BARC. Per me quidem, si libet, licebit. BOVT. Cùm itaque hanc generis humani societatem, charitate, & communicatione vtilitatis hominum inter ipsos, firmissimè contineri, nullaque re magis quàm iuris æquabilitate ad sui tuitionem indigere ipsa eadem natura cerneret, leges mirum quàm ingeniosè adinuenit, easque, velut firmissima totius humanæ coniunctionis presidia, in summâ arce collocauit: quarum præscripto continetur quod imperandi ius, quis parendi modus, quę victus atq; vitę communitas inter homines esse debeat, quod deniq; vel compescendo, vel expiando sceleri, supplicium, aut claro facinori præmium constituatur. BARC. Non omninò hîc abs te dissentio, sed velim vberiùs paulò atque planiùs istud edisseras. An tu omnia omnium nationum iudicia ac leges, quas quisq; populus sibi constituit, à natura ortas esse putas? BOVT. Superior vt credam facit disputatio: quandoquidem ad vtilitatem honestatemque, quas modò concessimus naturæ præceptis contineri, quæcunque legibus cauta sunt diriguntur. BARC. At iidem etiam concessimus homines interdum quadam vtilitatis specie falli, &, velut in sole caligantes, vmbram pro corpore apprehendere [2]. BOVT. Concessimus. BARC. Quid igitur si qui eiusmodi cupiditatum tenebris inuoluti leges sibi pro arbitrio sancierint, earúmve tu originem ad naturã etiam referes? BOVT. Hîc facis vt hæream, meq; ipsum propè reuocẽ. Positum siquidẽ est in honestatis & vtilitatis delectu nõ rarò perniciosè errari: quod nunquã si naturam ducẽ sequeremur, contingeret. [3] Itaque eas demum leges à natura fluxisse dixero, quæ neutiquam à sola hominũ voluntate pẽdent, sed ita ad naturæ normam diriguntur, vt de ipsarum æquitate quærenti diligẽtius ratio aliqua probabilis reddi possit. Nam & Ciceronem audio dicentem stultissimum esse, omnia quæ in populorũ institutis & legibus scita sũt iusta existimare. [4] BARC. Optimã tu quidẽ in diiudicãdis legibus adhibes cautionẽ. Neq; enim primi illi Trismegistus, Rha-

1 Liu. lib. 12.

2 Plato. in Min.

3 Plutar. de his qui tardè à numine corrip.

4 Cic. lib. 2. de Leg.

Rhadamantus, Minos, Solon, Lycurgus, cæterique quorũ in legibus ferendis prudentiam etiamnum suspicimus, & admiramur, aliam quam imitarentur sanctionum suarum ideam, nisi naturam ipsam, sibi proposuerũt, ex cuius fonte vberrimas quoties opus fuit, æquitatis rationes hauserunt: eosque quanto studio sequuti sint viri summi, ex quorum responsis ius nostrũ ciuile magna ex parte descriptum est, quid attinet hoc loco commemorare: cùm illud peræque in omnes elogium conueniat, quod de vno C. Aquilio à Cicerone olim pronunciatum fuit, quòd nempe iuris ciuilis rationem nunquam ab æquitate seiunxerit: ex quorum etiam schola vox illa optimi Imperatoris prodiit, *placere in omnibus rebus præcipuam esse iustitiæ æquitatisq́, quàm stricti iuris rationem* [1]. Sed ad institutum reuertamur. Putásne in plerisque Imperiis atque ciuitatibus nonnullas leges inueniri, quæ non tam ex naturæ officinâ quàm prauarum cupiditatum sentinâ depromptæ sint? BOVT. Etsi parciùs in aliorum instituta soleo inquirere, quòd videam rem esse Principibus iuxtà populoque interdum inuidiosam, qui vix patiuntur de legum suarũ æquitate disceptari, nisi fortè, ad Locrẽsium morem & institutum, laqueo collum circundante quispiam in medium prodierit, quo sibi iugulum ilicò frangatur, ni legem populo suaserit abrogandam, [2] tamen quoties mihi in mentem venit earum legum, quæ frequentibus populorum comitiis rogatæ, & áliis nec ita diu pòst abrogatæ leguntur, quæque olim, & nostra etiam ætate in Imperiis alioqui benè cõstitutis deletæ, suppletæ, & emendatæ sunt, non aliam eius vicissitudinis causam deprehendo, quàm quòd priores non æquè cum natura conuenerant, atque illæ quæ in earum locum successerunt, aut certè quia mutatio temporis morũ mutationem inuexit, vt leges quoque mutare necesse esset: siquidem δεύτεραι, vt aiunt, φροντίδες σοφώτεραι, eamq; sententiam mirificè confirmat vox illa Prætorum in libris vestris frequens, qui cùm iuris ciuilis custodes sint atque interpretes, edicunt se naturalem æquitatem seruaturos, neglecta interdum iuris ciuilis scrupulositate. [3] Sed cur tu hoc de ratione legum singularum ita curiosè perquiris: an id ad nostram de regno & potestate Imperii disputationẽ iudicas attinere? BARC. Imò non parum quidem. Nam hic noster μισοβασιλεὺς qui, quantum in se est, omnium principum eludit simul atq; elidit Imperia, vniuersum ius regni

1 Placuit. C. de Iud.

2 Demosth. in orat. contra Timocrat.

3 L. 1. D. de pact. l. 1. D. de pec. cõstit. l. posthumus D. de iniust. rupt.

regni ad leges populorum re ipsa examinat, quamuis seriò polliceatur se ex naturæ præceptis, & lege diuinâ ab initio rerum nobis insitâ, controuersiam hanc totam definiturũ. Idq; tu fortassis etiam fecisses nisi tàm celerem nactus fuisses monitorem: cùm nihil tamen minus aliquãdo quàm populi iudicium in legibus imperii, & Regum libertate tuenda, sequendum sit. BOVT. Vereor vt istam omnibus sententiam persuadeas. BARC. Equidem persuasurum me non dubito iis, qui perspicuis rerum argumentis sese conuinci patiuntur: ac te quidem nisi sequentia in meam trahant sententiam, tota me causa cecidisse, sine vlla prouocatione fatebor. Interea abs te contendo, vt leges quarum modo meminimus, ab iis quæ vi naturæ & gentium penè omnium institutis obtinent, acutè subtiliterq; distinguas. BOVT. Quorsum? BARC. Ne cùm de iuris aliquo capite, quod Regum libertatem attingit, disceptauerimus, tu mihi plebiscitum aliquod obiicias, aut facti neutiquam imitandi exemplum, per quod de tota causa facias præiudicium. Ita namque homo scelerosus, & perfidus rerum malè gestarum exemplis, & scelerum atrocissimorum similitudine, non tàm cautè quàm impudenter suam sententiam astruxit. BOVT. Bona verba: iam antè pollicitus es te nihil in personam dicturum, nec si maledictis hominem figere contendas, tàm læseris benè linguacem quàm lacesseris: scis enim, vt est apud Comicum,

Baccha bacchanti si velis aduersarier,
Ex insana insaniorem facies.

Facessat igitur istud in absentem probrum: & videamus quæ sit propositæ distinctionis efficientia, & qui poterit ad præsens institutum adaptari. BARC. Id facilius vt intelligas, eorũ quæ diximus breui repetitione opus est: ita enim quid cuique consequens sit, quidque repugnans, apertiùs conspicabimur. BOVT. Tu igitur, quantum è re iudicas, ad summam collige. BARC. Faciam seduiò. Dictum est in primis, naturam vi rationis hominem homini conciliasse, & totius, quod inter eos est, commercii & communionis modum legibus, quas ipsa dedit, temperasse. BOVT. Id quidem à me dictum memini. BARC. Deinde nihil esse naturæ consentaneum, quod cum honestate & vtilitate pugnet, nec quicquam his congruens quod illi æquè non conueniat. BOVT. Et hoc quoque vt faterer optima ratione sum adductus. BARC. Non omnes etiam quid vtile, quidque honestũ

N sit, re-

ſit, rectè diſpicere: nec vllâ in re frequentiùs quàm in iſtorum delectu perniciosè errari.

Fallit enim vitium ſpecie virtutis & vmbra,

1 Iuuenal. Sat. 4. *Cùm ſit triſte habitu, vultuq; & veſte ſeuerum.*[1]

BOVT. Id ſuo pleriq; malo experti, quoniam inficiari non poſſunt, ingenuè atq; apertè confitētur. BARC. Ex hoc demum efficienter id conſequi, in quod poſtremò conſenſimus, nemo non videt: nempe apud nonnullas nationes leges quaſdam reperiri, quæ tantùm abeſt vt a natura ortum trahant, vt ei quàm maximè aduerſentur. BOVT. Sunt, fateor, qui cùm leges rationis ſtatera ponderant, de quarundam iniquitate querūtur. Sed vereor ne aliquid hac diſtinctione ſit prætermiſſum. BARC. Quid ita? BOVT. Videris enim mihi leges omnes in duas partes diſtribuere, in quarum altera eas collocas quæ ex puris putis naturæ fontibus hauriuntur: in alteram verò reiicis quæcunque deprauato hominum iudicio, aut corruptis populi moribus introductæ ſunt. περὶ ἀδιαφόρων autem καὶ μέσων nullum adhuc verbum: cùm ſint ex eo genere complures, quæ ad temporum, locorum, perſonarum varietatem in dies commutantur: quæque ferri iuſtè, & abrogari ſine damno poſſunt. BARC. Rectè mones. Sed quia nemo iſtas contra naturam eſſe dixerit, ideò non ineptè, meo quidem iudicio, omnes in primo ordine conſtituētur: non quòd eas natura ferri obſeruariq; præcipiat, ſed quia quo minus rogentur abrogēturue neutiquam diſertè vetat.[2] Itaque legibus eiuſmodi non ſecus parendum eſt, atque pactis ſtandum conuentis, quæ neque dolo malo, neque aduerſus leges, aut bonos mores inita ſunt. *Quod neq; contra fidem catholicam neq; contra bonos mores iniungitur, indifferenter eſt habendum, & pro eorum inter quos viuitur ſocietate ſeruandum*,[3] inquit Auguſtinus. BOVT. Teneo, & aſſentior. Itaque licet trita in ſcholis diſputatione, ius naturale à iure gentium atq; ciuili diſtinctū ſæpius audierim, eamq; ipſam nunc partitionem à te expectarem, tamen rectiùs, vt apparet, & ad præſens inſtitutum accommodatius, aliis ea finibus concluſiſti. BARC. Eſt ita vt dicis. Aliter ſiquidem ab iis qui in vmbra, vt aiunt, & otio ſubtiliùs omnia diſſerunt, & ferè ad viuum reſecant: aliter à nobis, qui ad vſum vitæ rem vulgi ſenſibus ſubiiciendam pinguius aliquātò tractamus, inſtituenda eſt diſputatio[4]. Et verò vt illi rectè ius tripartitò diuidunt, ſi eius cauſam efficientē ſpectes, quæ vel naturæ vis eſt, vel gentiū omnium, vel

2 Vide Ariſt. ca. 7. lib. 5. Ethic.

3 Ad Ianu. epiſt. 118. ca. 2 & refertur can. illa 12. diſtinct.

4 Cic. 2. offic.

vel ciuitatis consensio: ita bipertitam nostram distinctionẽ, quoties de legum æquitate quæritur, nemo iure reprehendet. BOVT. Gaudeo te ista copiosiùs esse persequutum: ex iis enim colligere & quasi videre mihi videor, quò tota huc vsque pertineat de legibus disceptatio, & si velis dicã. BARC. Equidem te rogo. BOVT. Nempe vt ex illis ius totũ regni describatur & pendeat, habeantque Principes quo se aduersus populi inconstantiam legitimè tueantur: qui & Reges in ordinem redigere, & solio si visum est pellere, suis sibi comitiis fas esse putat. Superior enim sententia, quæ rationi maximè consentanea videtur, perspicuè nobis ostendit non legislatoris voluntatem, sed legum ipsarum æquitatem esse spectandam, quoties quid fieri debeat exquiritur: ac proinde nihil referre ad ius regni minuendũ, nullísne legibus popularibus multitudo sibi cauerit de Rege quoties ipsa voluerit, vel mutando, vel moderando: an verò iis quæ cum natura non conueniunt Quod si ita est, facilis quidem nobis ad reliquam disputationem patefactus est aditus. BARC. Ita est profectò: ac me quidem magno iam onere leuasti, qui isthæc interrogatus longiore fuissem oratione prosequuturus, quę te satis intelligere animaduerto.

Sit igitur hoc initiò positum, quicquid corruptis populi moribus, & (vt cum Celso ingenii celsi homine dicã) non ratione introductum, sed errore primùm, deinde consuetudine obtentum est, id Regibus, quo minus iure suo vtantur, fraudi esse non debere. Quæ cùm ita sint, mittamus si placet istam, quam leuiter perstrinximus, societatis humanæ conciliãdæ causam, de qua non magnoperè ab illo dissentio, & ad pugnam acriorem pergamus. Nam idem, vt scis, vbi hanc communionis vitæ causam effectricẽ absoluit, mox [1] gentem vniuersam seu ciuitatem humano corpori, inq; ea lites, seditiones, & motus cæteros, ciuiles, varius morborum generibus: postremò magistratum, qui æquabili legum temperamẽto hasce turbas compescit, medico ægrotum corpus curãti simillimum esse pronunciat. Pag. 12. & 13.
BOVT. Nec hîc quoque quod reprehẽdas video, tàm concinnè inter se omnia apteque cohærent. BARC. Expecta parumper, cætera vbi audieris facilius iudicabis. Ex harum rerum tàm conueniente, vt tibi videtur, similitudine, homo argutulus per multos mæandros eò disputationem traducit, vt tandem velut quadam argumentatione

probabili concludat, arbitrium nullum ferendarum legũ, aut etiam interpretandarum, penes Regem [1] esse, & id genus alia auribus animisque hominum æquè absurda: cuiusmodi illud est, Regem legi, legem populo esse subiecta [2]. BOVT. Mirum profectò hæc superioribus quo modo sint consequentia, quæ tamen scio illum velut arctiore ratiocinationis vinculo, & quadam concludendi necessitate inter se annectere. BARC. Id inductionis flexibus est consequutus, vt ex adolescentis, quem ipse colloquentem fingit, imprudenti responsione impudenter ista colligat: sed vnde digressi sumus reuertamur.

1 Pag. 18. 31. 32. 35.

2 Pag. 32. 86.

Medicum inter & Regem quin multæ sint differentiæ, neminem tam hebeti reor esse ingenio qui planè nesciat: cùm sit tritissimum, adeò res inter se nullas esse similes, vt in nullo differant: quod cùm ita sit, debuit profectò non istam modò nobis cõuenientiam exhibere, sed etiam quid inter eos dissimilitudinis reperiatur ostendere: idque nos, quibus eius errores refutandi negocium datum est, quà commodum videbitur faciemus. Dabimus igitur, si ita vult, eas in Reipublicæ procuratione, & ciuilibus muniis obeundis, Regis partes esse, quæ in singulorum hominum vel tuenda vel restituenda valetudine medico tribuuntur: vt vterque scilicet ad σπάρταν quam nactus est ornandam, omnem curam & diligentiam adhibeat. Id enim cùm in omni vitæ genere exigitur, tùm præcipuè ab iis quorum operâ vel lædi homines maximè vel iuuari solent. Etenim profectò vt ei quisque medico suam corporis valetudinem tutissimè concredit, qui & artis medicæ præcepta scitè callet, & vsu rerum atque experientia iudicium de illis suũ confirmauit, quique

Est in præcipiti morbo celer atque fidelis.

Ita singulorum ciuium incolumitatem, atque adeò totius Reipublicæ salutem, haud frustrà ab eo expectamus, qui pacis bellique artibus instructus, id solùm in magistratu sibi licere putet, quod populo crediderit expedire. Neq; tamen illud vetat, quo minus hominem non ita variè periclitatum ad depellendos morbos, cùm non sit alius, adhibeamus: neque hoc postulat, vt imperii iugum multitudo protinus excutiat, cùm foris arma, domi consilium, aut perperam capi, aut non ex voto succedere perspexerint. BOVT. Id ita esse quamuis vulgò omnes fatentur, tamẽ sunt qui posteriorem partem in controuersiam vocent. BARC. Scio,

Scio, in iis enim & hic noster est. Sed vt non licere subditis vllam vel pessimo Principi vim afferre, pòst commodiore loco demonstrabitur: ita ne quidem expedire, etsi maximè liceret, hîc paucis faciam vt intelligas. Cogita tecũ quàm sit homo præter cætera animal audax, acutum, multiplex, ac in primis imperandi quàm parendi cupidius: quàm facilè præterea honoris, gloriæ, diuitiarum cupiditate accẽdatur, nihil non tentatum relinquẽs, quo vel fortunas augere, vel ad posteritatis memoriam aliquâ laudis commẽdatione reseruari se posse arbitretur: quâ animi elatione, vt est in fabulis,

Expertus vacuum Dædalus aëra
Pennis non homini datis,
Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus arduum est:
Cœlum ipsum petimus stultitia.

Iam verò cùm nihil hominem ad quiduis audendum tàm impellat, quàm in alios homines dominandi libido, quæ *multos mortales falsos fieri subegit: aliud clausum in pectore, aliud in lingua promptum habere: amicitias inimicitiasq́, non ex re, sed ex commodo æstimare: magisque vultum quàm ingenium bonum habere.* [1] Illud æquè credendum est, quantum quisque gratia, opibus, ingenio pollet, tantum per fas & nefas vt Imperio potiantur omnes contendere: potissimùm vbi plures sunt, qui paribus animi dotibus, cæterisq; rebus Imperio dignis, abundant. Notum enim tibi est, quod ex Euripide Cæsar vsurpauit, *Si violandum est ius, regnãdi causa esse violandũ.* Finge itaq; populũ vel priuata Principis vitia exosum, vel publici regiminis formæ pertæsũ, insignia sibi Imperii vindicare, & veluti publicâ auctione ei addicere qui plurimorum iudicio Remp. optimè gubernare possit: quid hic futurum existimas? quas inquam hoc tam claro, vt videtur, facinore turbas non protinus concitabit: singulis sibi potius, quàm aliis, vt is honos obtingat, quo iure quaq; iniuriâ contendentibus, & (vbi vnum aliquem rerum potitum viderint) his se præteritos, illis spretos querentibus, deniq; omnibus istius ius suam iniuriam tacitè arbitrantibus, vt quod sine summa multorum inuidia vn alicui non potuerit designari, id nec retineri quidem facilè ab eo qui accepit sine eorundem odio atque dissidio queat? Ita miser populus dum Scyllam vnius tyrannidis euitare studet, in multarum tyrannidũ Charybdin præceps dilabetur: & qui

Salust.

 priores

priores ærarii hirudines cruore ad satietatem replebat à recentioribus, quos maior premit ὄρεξις, exanguis penè totus atque exanimis reddetur.

Et ne tibi fabulas cõminisci videar, in mentem reuoca quas clades, quæ ciuitatum excidia, quos illustrium regnorum interitus, & nostra, & patrum memoria, eiusmodi prę posteræ atque præcipites mutationes pepererunt. Sed libentius antiqua, quàm quæ recẽs in ore animisque hominum adhuc hærent, exempla commemorem. Ex omnibus Gręciæ populis num quem tu mihi vel bellicæ virtutis gloria, vel ciuilis disciplinæ seueritate, Spartiatis clariorem nominabis? BOVT. Equidem, quòd scio, nullum. BARC. At iidem cùm Regis sui Agis imperium, quod in tyrannidem vergere videbatur, non ferrent, eũmque coniuratione facta palàm aggressi necarẽt, quos, putas ex eius tam infœlici interitu fructus collegerunt? BOVT. Nempe insignem illam calamitatem quæ non modò Laconicam Rempublicam labefactauit, sed reliquam etiam Græciam eius contagione infectam euertit: [1] quandoquidem ab eo statim tempore vires Lacedæmoniorum minui cœperunt, & qui futuræ tranquillitatis spe velut malum sibi præciderant, in varios fluctus, atque tempestates delati omnes vitæ miserias, omnes ærumnas sunt perpessi. Quamquam Lacedæmoniis fortasse iustiorem quàm cæteris gentibus in suos Reges animaduertendi causam aliquis tribuat: quòd Ephoros iam diu haberent, quorum propter autoritatem ius imperii, quod penes Reges esse debuit, flaccescebat, vt nec ibi Rex nec regnum videretur. BARC. Hoc quantum me adiuues argumento, satis ipse ni fallor perspicis. Sed possum tibi alia id genus multa præter oculos constituere, quibus eò libẽtius hic supersedeo quò notiora tibi omnia ex historiis esse arbitror. Cùm enim vix vlla reperiatur de legitima imperii successione vel inter cognatos exorta cõtentio, quæ regni opes non grauiter afflixerit, nemini potest esse obscurum quanto cum discrimine ciuium atque Reipublicæ certetur ab iis, qui summæ rerum potiendi spe inflammati diuina simul & humana omnia ambitiosis seditionibus permiscent: vt meritò populus Romanus questus sit, *propè euersum orbem, etiam cùm de principatu inter bonos certaretur* [2]. BOVT. Est hoc quod dicis aliquid: sed non magni apud quosdam momenti, quòd se enumerare posse dicant seditiones non paucas & regnis & ciuitatib. non inutiles. BARC. Cur eius responsionis taces authorem, quem

[1] Cic. offic.

[2] Corn. Tacit. l. 1. Histor.

ceritum esse vesana hæc prodit in extremo eius libri scripta defensio [1]? Nisi ignoscendum ei putes, quòd aliis causæ firmamentis defectus ad hoc tandem præsidium, velut in cõiuratorum omnium portum, confugerit: Antonium imitatus, qui, cùm hominẽ seditiosum furiosumque defenderet, nõ dubitauit ornare seditiones, & è Republicâ esse profiteri. [2] Vtriusq; ratio eadem, par etiam causa fuit: quibus is demum assentiet, qui vel ægrotis omnibus lauacra & potiones frigidas prodesse iudicauerit, ꝓpterea ꝙ talib. Musa Augustũ ex ãcipite morbo sanitati restituit: aut posse quẽlibet meracissimi vini potatione in ipso paroxysmo quartanã à se depellere, ꝙ ea curatio nonnullis, in quorum ipse numero sum, feliciter successit. nihil enim tàm ineptum & puerile, q̃ rarioribus & penè monstrosis euentis causas rerum metiri, & consequẽtia: vt ei meritò imprecetur Poeta.

Quisquis ab euentu facta notanda putet.

Sed propius accedamus: quæ sunt istæ seditiones quas tantoperè regnis & ciuitatibus vtiles fuisse prędicat? ex multis vnam in eo genere commodissimã proferat. BOVT. Quid si illam qua Regibus eiectis Romani se in libertatẽ asseruerunt? BARC. Magnã mehercule, & quę, siue initium & causam coniurationis spectes, siue audaciam & in perpetrãdo facinore celeritatẽ, siue felicitatẽ deniq; successus, reliquas omnes longè superat. Et tamen qui eius crescentis etiamnum Imperii pacem domi, foris arma, cum sequentiũ temporum iniquitate contulerit, beatiorẽ in ea Regum superba dominatione ciuitatẽ fuisse, quàm in populari, qui subsequutꝰ est, blando principatu cõperiet. Nisi fortè beatius non sit vnius, q̃ plurium, domini q̃ sociorũ subire tyrannidem. Quis enim tam omnis iudicii expers, aut cõsilii inops est, qui plebis cũ patrib. seditiones, [3] Decemuirorũ impotentiam, Tribunorũ insolentẽ temeritatẽ, Censorum, Cõsulum, Dictatorum impunitã in populo grassandi audaciã secum reputans, non leuia, & propè nulla Regum cõmissa fuisse existimet? Omitto eas, quæ non rarò de summa Imperii ortæ sunt, contentiones: vt à Graccho, Sylla, Mario, Cinna, Cæsare, aliisq; occupatã tyrannidẽ p̃tereã: quos regni affectati ambitio in id certaminis concitauit, ꝙ, cùm ferro & sanguine ciuiũ dirimeretur, amplissimũ secum Imperium ad interitũ ferè traxit. Vides, vt opinor, quem ex ea rerum cõmutatione fructũ populus Roma. sit consecutus.

Sed & cæteras etiam quisquis animo Respublicas per-

1 Buchan. in fine dialogi.

2 Cic. 2. de Orat.

3 Vide Plutarch. in vita Pomp.

lustrauerit, vix vllam eiusmodi seditionẽ sine intertrimento coortam inueniet: quin potius vel optimam quamque fellis quàm mellis fuisse fœcundiorẽ. Est enim nescio quo fato compertum, vt quemadmodum teste Poeta,

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται
1 Odyss. B. *Οἱ πλίονες κακίους παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους,*[1]

Ita etiam in Reipublicæ procuratione bonis sæpe mali, rarò meliores succedant. Quo consilio, cùm Syracusani omnes exitum Dionysio quàm citissimum propter nimiam morum eius acerbitatem expeterent, anus quædam Deos quotidie pro eius salute & incolumitate orasse, atq; à Tyranno indebitã sibi beneuolentiam admirante interrogata, quid ita & quo suo merito id faceret, respondisse fertur: *quia puella cùm grauem tyrannum haberemus carere eo cupiebã: quo interfecto, aliquanto tetrior arcem occupauit: eius quoque finiri dominationem magni æstimabã: tertium te superioribus importuniorẽ habere cœpimus rectorẽ. Itaq; timens ne, si tu fueris absumptus, deterior in locũ tuum succedat, caput meum pro tua sa-*
2 Val. Max. lib. 6. cap. 2. *lute deuoueo.*[2] BOVT. Grauis profectò, nec muliebriter dicta sententia, & digna quæ ad omnem posteritatis memoriam inter illustrissima quæq; apophthegmata reseruetur. Ac me quidem (dicam quod sentio) nunquã studium illud nouandi omnia, quod in multorũ animis insidet, magnoperè oblectauit: quod paucissimas viderim adhuc nationes ea fœlicitate negotium confecisse, quæ non plurima secum incommoda aduexerit: plerasq; verò, quas vel paucorum gratia, vel licẽtiæ libertatisq; desiderium adegit, vt consuetum à se Imperium amolirẽtur, ita miserè afflictas, vt iis malis nulla non acerbissima anteponerent, atque o-
3 Nicol. lyran. ad cap. 8. 1. Reg. mnibus id vsuuenisse, quod vir pius annotauit.[3] *Aliquando* (inquit) *pro malo regentium populus mouetur ad rebellionem & seditionem, ex quibus sequuntur maiora mala quàm fuerit regentium rapina.* Atq; vtinã hac ætate nõ tot eius rei ob oculos exẽpla versarẽtur. Nam Belgæ omnibus olim florentes copiis, aliquam certè, quæ nunc nulla est, Rempublicã haberent: & suum Scoti Imperium (ꝙ adulterini primùm insidiis petitũ, mox nobilitata Mortonii crudelitate grauiter vulneratum iam diu emarcuit) incolume atq; pacatum summa cum laude tenuissent. Sed de seditionis incõmodis hæc satis: quæ quanta sint multi non suo sine magno malo omnibus sæculis experiũtur. BARCL. Hæc vtinam illi solertiùs tecum perpenderent, qui vmbrâ quadam & specie

Hæc ad id tẽpus referenda sunt, quo author ea scripsit annum nempe 1581.

cie vtilitatis decepti, in ciendis tumultibus non mediocrē voluptatem capiunt: ſed ad reliqua pergamus.

Proximus huic, ni fallor, locus eſt, de Regis cum medico ſimilitudine: quorum ille ciuilis, hic corporis humani valetudinem curat. BOVT. Ita eſt. BARC. In his cùm multiplex reperiatur diſſimilitudo, conuenientiæ etiam nō paucæ, quam tu inter eos omnibus numeris aptiſſimam ſimilitudinē iudicas? BOVT. Mihi haud facile eſt ex tā variis vnā eligere: videtur tamen non minima, quæ in eorum præceptis vel tuendæ, vel recuperandæ valetudinis, cernitur: ad quorum præſcriptum niſi viuatur, corpora vel non omninò, vel difficiliter curari conſeruarique poſſunt. BARC. Quin maximam hanc audacter dicis, aut vnam potius omnium collectionem? ſiquidem ſummatim hac reſponſione complexus es quicquid muneri Principis, cum medici officio cōmune eſt. Videſis igitur quàm iniuriosè Noſtros ille Reges tractauerit, quos ita violenter de præſcriptorum artis ſuæ poſſeſsione deiecit, ſua medicis libera atque integra relinquens. BOVT. Quo pacto? BARC. Scis illum longo orationis curſu aliud nihil conari, quam vt legum ferendarum poteſtatem Principibus adimat, & (quod relatu indignius, grauius etiam toleratū) ne quam in ambiguis legum ſententiis interpretandis authoritatem habeāt: quod cùm ita ſit, non ſatis intelligo, quorſum illa Regem inter & medicum ſimilitudo ab eo propoſita ſit, quos in eo, in quo ſunt ſimiles, diſsimilimos facit. BOVT. Iſtud velim vberius, ſi placet, ediſſeras. BARC Faciam. Medicus ſi ad ægrotum accerſatur, vtrum ipſe ęgrotanti pharmacorum quietis, ambulationis, victus, ac cæterorum quæ ad ſanitatem conferunt rationem præſcribere debeat, an verò cōtrà hic medico, quæ & quibus modis omnia componat, morboſus ſimul & moroſus præcipere? BOVT. Quin hoc totum ad medici officium ſpectet nemo ambigit: ægroti quippe lethifera plerumque appetunt, ſalubrium faſtidio tenentūr. BARC. Quid ſi largitione, gratia aut odio corruptus, contra artis ſuæ præcepta fecerit, &, cùm certa ſciat remedia, noxia medicamina ſuppoſuerit? BOVT. Dignus profectò cui iugulum frangatur, aut, vt Callidemides ille Lucianicus, qui quod alii parauit venenum, ipſe exhauriat. BARC. Non id quæro, quodnam hoc ſcelere commereatur ſupplicium: ſed num propter artis ſuæ viſum hac parte contemptum medicus eſſe deſinat? BOVT. Nequaquam. BARC.

N 5 Igitur

Igitur quo minus & possit, & debeat quæ sunt medicorum promittere nihil impedit malitia ista, atque artis abusus, per quem alteri tetenderat insidias? Bovt. Nihil certè neque enim quod ita perditè ac nequiter commisit, id ei aut peritiam rei medicæ ademit, aut nomen scientia comparatum extinxit, peccatum namque malum virum facit, non malum artificem: qua propter si cum eo ipso in gratiã redierit, cuius vitæ insidiabatur, non minus censebitur idoneus, qui operam omnem curámq; in ipsius salutem conferat, modò absit de inimico reconciliato diffidentia, idq; neminem arbitror negaturum. Barc. Hic igitur cùm mẽtis aciem acrius intendis, annon vides quãta Regib. ab isto ciuilis gubernationis cõcinnatore palam fiat iniuria? Medico vt in humani corporis curatione leges ægrotis præscribat, quæ modum normamque viuendi contineant, facilè permittit: Regi verò cuius est corpus illud ciuile multis obnoxium morbis ad optimũ redigere temperamentũ, ac ne dissoluatur prospicere, omnẽ iubendarũ legum denegat potestatẽ. Itaq; vel inanis prorsus & superuacanea sit tota hæc Regis & medici collatio, in qua ille ad nauseam multus est, vel suæ vtrique artis præscripta ex ægro relinquãtur oportet. Nec est quod puerilibus illis rationibus, quas huc congerit, moueamur: grauius nimirum esse periculum si ista Regibus in populum libertas concedatur, quàm si medico in ægrotantem. Agesis Buchanane, quo pacto grauius? quia ægroto, si præsenserit in caput suum strui insidias, licet vel alium accersere medicum, vel si nemo sit alius qui morbi causam intelligat, sese quibus potest modis consolari. Quæso Boutelleri hanc Buchanani rationem [2] perpende mecum attentiùs, & ei quod deest ad concludendi necessitatem si potes adiicito. Bovt. Haud factu difficile est, nam & ipsa orationis series, & sententiæ pondus, & argumentandi formula, satis indicant partem alteram quæ suppressa est eiusmodi esse. *At populo neque Regem mutare, neque aliunde solatium & auxilium petere nisi ab ipsomet Rege licet.* Ita prior pars rationẽ cõtinet [3] cur medico pro ut voluerit curandi libertas concedatur: nempe quòd quilibet suspectum sibi medicum, aut alias non idoneum, remouere a se possit: posterior verò, cur talem Regibus libertatem permittere non expediat, & puto hanc illum tacuisse festinatò properantem quod facilè cuiuis vel mediocriter erudito innotesceret. Barc. Falleris, si id putas; neque enim

[1] Videtur hoc argumentum ex Arist. sumptum li.3.ca.vlt. Politic. reuera tamẽ non est Aristotelis: ille enim docet tantùm fallacem esse similitudinem quæ sumitur ab artibus, ad probandum melius esse, Regibus quàm legibus gubernari.

[2] Pag.29.

[3] loquor hic de humanis remediis.

enim breuitatis studio, cùm cætera pertractet copiosius, hoc quicquid est præteriit: sed consultò planè, ne *suo se ludo lamberaret*. Nam quod tota sua disputatione nititur astruere, id, vna hac admissa sententia, funditus euertitur. Si enim fas subditis non sit Regem ab imperio mouere, aut aliter quàm ad illius præscriptum viuere, frustrà de eo in ordinem redigendo consultant, & ei velint nolint legum ferendarum potestatem concedant necesse est. Sin verò eundem depellere, & eius edicta respuere liceat, nō erit vtique illa medicum inter & Regem dissimilitudo, quam ipse proponit: atque ita valebit hîc æquitas, quæ in parib causis paria iura desiderat[1]. His cùm se premi distringíque angustiis animaduerteret, callidè, vt elaberetur, amplius illic nihil de Rege dixit. BOVT. Astutè factum. nam ista meherclè ratio multo magis ei obest, quàm adest. Sed alia nunc animum subit, quæ huic nostro forsan, & aliis etiam penitus persuadet, leges è Regum manibus eripiendas esse. quòd nempe si vel malas Rex sanciat, vel bonis perniciosè vtatur, maiora longè incommoda subsequantur quàm si quid medicus in singulorum corporum curanda valetudine commiserit: huius quippe facinus paucorū vitæ dispendio, illius verò totius Reipublicæ interitu nobilitatur. BARC. Videtur hoc certè aliquid, & quòd primo sui aspectu satis iustam ademptæ Regi libertatis caussam contineat: sed est tamen in eo captio, quam vt refellam patere te pauca interrogari quæ istum nobis errorem aperient. BOVT. Libenter. BARC. Scis igitur quæ regiæ arti, quæque medicinæ materia substrata sit? BOVT. Huic nempe corpus humanum, illi hominum communitas, quod corpus ciuile iam sæpius est appellatū. BARC. Rectè. Scis etiam, opinor, earum artium quandam & inter se & ad sua subiecta comparationem esse. BOVT. Scio: vt enim mensurarum omnium longè alia inter se ab ea quæ est singularum ad res dimensas proportio cernitur, (siquidem inter se collatæ vix vllæ inueniuntur æquales, cùm tamen singulæ rebus quas metiuntur pares sint) sic etiam non solùm in artibus atque ministeriis hominum, verùm etiam in iis rebus quarum ortus sunt à natura, quidā veluti gradus existunt dignitatis, artificii, & perfectionis: licet vnaquæq; in suo genere & sit & videatur esse perfecta. Sed ista qd ad institutū distinctio? BARC Mox, vbi ad sequentia responderis, intelligemus. Potestne quis sutoriam

[1] l. illud. 32. D. ad leg. Aquil.

riam artem, aut ephippiariam, æquè ac fabrilem, vel citharedicam ignorare? BOVT. Nemini arbitror hac de re esse dubium. BARC. Et medicinam etiam, perinde atque Iurisprudentiam & Theologiam? BOVT. Quidni? quorum enim perceptio non naturâ, sed studio quodam & labore sub hominum intelligentiam cadit, ea, nisi operâ curamq; adhibeamus, ignorentur necesse est. BARC. Quid igitur? si quis sutoriam, aut ephippiariam nesciens, quæ sutoris sunt vel ephippiarii partes obierit, videtúrne tibi perinde iis artibus, quantum ipsarum fert natura, iniuriam facere, ac musicæ, fabrili, pictoriæ, & cæteris, quas earum similiter ignarus exercuerit? BOVT. Equidem omnibus in suo cuique genere parem fieri iniuriam autumo. BARC. Rebus præterea quas tractant, & in quibus versantur, vtrū dispar, an æquale, pro artis cuiusque ratione, damnum hoc modo contingere putas? BOVT. Æquale profectò. BARC. At non censes tamen vilissimarum artium ignorationem tantum rebus humanis afferre detrimenti, quantum earū quæ ad hominum societatem, vitæque vsum, decus, & honestatem sunt comparatæ? BOVT. Non sanè. Neque enim aliquam inter artes simpliciter hîc æquabilitatem statuo (nulla enim anus tam excors est vt id faciat) quamuis in subiectorum complexione sint simillimæ. BARC. Iam verò nonne regnandi ars aliqua est, quam regiam in proposito vt antè licebit appellare? BOVT. Est certè: quæ, quoniam in rebus maximis versatur, meritò præclarissima iudicatur. BARC. Hæc si vel prorsus neglecta, vel ab eius imperito fuerit tractata, quanta sequentur incommoda? BOVT. Rogas? quasi non tanta, quanta possunt inter homines maxima. BARC. Attamen si superiori orationi consentire volumus, necesse est fateamur, ex hoc regiæ artis neglectu nō maiora in suo genere quàm ex alicuius earum quæ infimi ordinis sunt, damna promanare. Quod si ita est, satis intelligent homines acuti, túque inprimis ipse, quàm sit sublesta & eneruis illa ratio, cuius nuper pro Buchanano meministi, ad constituendam inter Regem & medicum in libertate curandi differentiam. BOVT. Non possum hîc equidem quod res est non fateri. Itaque quoties vtrumque, Regem, inquam, & medicum, comparatè specto inter se, maius profectò & excellentius multò Regis quàm medici officium comperior: ast vbi eosdem separatim ad ea reuoco, in quibus totum ipsorum studium curáque

quae cernitur, ad artis suæ subiectum æqualiter se habere animaduerto. Ac planè mihi persuasissimum est, non posse Regem populo tantum incommodare, quantum singulis è multitudine medicus: quòd hic quemlibet vnum tollere aduersis medicamentis facilè possit, ille populum vniuersum delere, etsi velit, nequeat, eóque facessere iubeam, quæ apud illum de Regis & medici comparatione reliqua sunt, vtpote ex quibus parum, aut nihil, quod eius sententiā fulciant, elici posse videam, quamuis momenti plurimum in iis principiò suspicarer.

Sed quia non satis est alienam opinionem euertere, nisi & si suam quis liquidò confirmauerit, expecto vt quibus tandem rationibus tuum de Regibus sensum probes, intelligam. BARC. Subuereri te arbitror ne quod in Lactantio, scriptore alioqui grauissimo, D. Hieronymus desiderauit,[1] eius ego nomine in hac disputatione reprehēdar. Est enim fateor, hæc omnium, quæ in oratione sunt, pars longè difficillima, & in qua si quis vel tantillum à vero deflexerit, paratum aduersario ad inuadendam causæ arcem præsidium suppeditat. Cuius rei causam esse puto, quòd, vt Academicus ille Cotta de seipso testatur,[2] non tàm facilè in mentem venire soleat hominibus quare verum sit aliquid, quàm quare falsum: ac proinde facilius reprehendere quod vitiosum est, quàm quod rectum defendere omnes possumus. Enitar tamen ne tuam in hac parte expectationem eludam. Sed erit huic rei locus, vbi quæ de vtilitate reliqua sunt apud Buchananum, quam vim habeant breuiter excusserimus: nam ipse in eius commemoratione eò diutius immoratur, quo plura inde ad fallendum argumenta suppetunt: habet enim nescio quid in se pellaciæ omnis vel simulata commoditas. Cùm itaque non mediocrem libelli sui partem iis de rebus conscripserit, operæpretium erit principes eius errores patefacere, ni id tibi molestum sit. BOVT. Imò verò periucundum. BARC. Primùm igitur ex multis sutelis vna est quæ familiam ducit, cuius ad summam si memini hęc est sententia: legis neque lationem, neque interpretationem penes Regem esse debere, quòd homo sit ad omnem fauoris, & odii auram facilè mutabilis, quòd per ignorantiam labi, sponte, vel propè inuitus, aliquando peccare possit: tutius igitur esse rerum omnium arbitrium in populum conferri, quòd multitudo & videat acutius, & prouideat diligentius, solertius etiam iudicet, minus

1 Tom. I. Ep. 13.

2 Cic. lib. I. de natura Deorum.

minus denique iſtis, quæ ſingulos occæcant, perturbationibus tranſuerſa rapiatur. Quid hoc ſermone delicatius? quid ad perſuadendum vel excogitari ſubtilius, vel dici vehementius poſſit? quotus enim quiſque eſt quem hæc illicò non permulceat, & ad ſe trahat illecebra? quæ nõ modo fortunas, & tranquillitatem, ſed vitam, ſed incolumitatẽ, ſed ſalutem denique omnem adeò cũctis magnificè & maniſeſtè pollicetur? BOVT. Non paucos ſcio his rationibus commoueri. Itaque homines minimè ſeditioſi, & qui Regum imperiis libentiſſimè ſtudent, & obſequuntur, eáque non armis ſolùm foris, ſed crebris etiam domi ad vulgum ſermonibus defendunt, cùm ſuperiora animo cõſpicantur, vix ſibi ab iſto nouarum rerum ſtudio temperare poſſunt. BARC. Hi omnes, ſi mecum paulò altius in ciuilium rerum contemplationem deſcendant, ſatis multa inuenient, quibus vnuſquiſque fluctuantem ſe animo expeditè colligat, oſque occludat aduerſariis.

Ac ne longùm te demorer, omnes iſti publicolæ, qui Regum principatum tantoperè detrectant, ingenuè fatentur Regum initiò libera atque ſoluta fuiſſe imperia, eò quòd ad tantæ maieſtatis faſtigium nemo tunc niſi eximia quadam præſtantia, & ſingulari præ cæteris æquitate ac iuſtitia, populi ſuffragiis eueheretur. Nam conuenientibus in vnum hominibus, cùm nullis adhuc legum vinculis tenerentur, & multa iracundè, libidinosè, auarè, ſine metu cõmitterent, ad vnum aliquem omnes confugiebant, cuius & muniri potentiâ, & gubernari conſilio ſe poſſe ſperabant: huius pro lege arbitrium, pro ratione voluntas erat, qui inde Regis appellationem ſortitus eſt, quo nomine neq; ſanctius vllum, neque gentibus acceptius illa memoria reperiebatur. Itaq; Græci βασιλεῖς, q nomen Regibus indiderũt, ex eo deductum putant, quòd baſis ſit populi & firmamentum, cuius religioſa quadã venerationis ſuperſtitione imbuti nonnulli regium genus ad Iouem & Deos retulerunt, [1] aliis Reges Deos ipſos eſſe exiſtimãtibus; [2] quod ego poſtremùm ideò commemoro, quia licet non vt illi ex Ioue ſatos heroas arbitramur, imperium tamen quod manu tenent, & poteſtatem ex Deo eſſe, diuina id teſtante ſcriptura, [3] tàm credimus quàm q maximè. BOVT. Quæ hactenus de Regum priſcorũ libertate dicunt, vera eſſe arbitror. BARC. Nec ego in eo ſermone quicquam reprehendo: niſi quòd Reges initiò iuſtitiæ tantùm fruẽdæ cauſa expetitos

a po-

1 Heſiod. in Theog.
2 Æthiopes & Ægyptii Dio. li. 3. cap. 1.
3 Sap. 6. Rom. 13

à populis fuisse asserant, & non aliam potius abstrusiorem, nec minus etiam Augustam Regũ creandorum causam inuestigant. Bovt. Neq; in eo errare videntur, cùm habeant quos sequãtur authores grauissimos. Barc. Errant certè largiter, & eorum astipulator Cicero: sed illi quàm hic perniciosiùs: verùm is locus alibi vberiùs tractabitur, tu cogitationẽ ab eo tantisper auerte, dum quæ propiora sunt videamus, ea lege vt nisi abundè tibi, si Deo placet, satisfiat, nihil aduersariis hac nuda assertione detractum existimes. Bov. Mos tibi geretur: itaq; perge vt instituisti cætera ordine percensere. Barc. Postea, vt illi volunt, [1] statu rerũ in peius prolabente, cùm homines in potestate infinita & immoderata collocati sibi non temperarẽt, sed multa gratiæ, multa odiis, multa priuatis cõmodis indulgerent: eaq; ipsi facerent, quorum ne cõmitterentur causa erant electi, leges à populis inuentæ sunt, quarũ ope misera & pene expes multitudo, velut tabula quadam, ex illo secundo naufragio enataret, & quarum repagulis coarctati Reges atq; constricti tenerentur, ne quid liberè & ex animi sententia, sed ad earum præscriptum cuncta peragerent, neq; sua amplius in iudiciis licentia, sed eo tantùm quod populus in se dedisset iure vterentur. Bov. Quid hic potissimum te offendit? Bar. Quin potius quid non offendat interrogas? adeò nihil non displicet. Quippe qui nec talia legum principia & causas hactenus agnouerim, nec quos isti iactitant vnquam authores laudauerim.

Buchan. pag. 208

Sed quoniã proposita de vtilitate pars (à qua nostra iam nonnihil deflexit oratio) prius nobis est examinanda, eò si placet sermonem reuocemus, quem hæc deinceps de legũ origine mox excipiet disputatio. Bov. Imò verò perplacet: ita enim commodissimè fiet vt res singulæ serie quadam & ordine explicatæ, velut quandam intelligendi viam atque lucem animis afferant: quas ἀταξία plerumque densa confusionis nebula ac tenebris inuoluit. Bar. Vt igitur viri boni, qui istis in populari regimine vtilitatibus mouentur, quas blanda aduersariorum oratio complexa est, fucum sibi fieri perspiciant, & quæ pro multitudine facere videntur argumenta, ad regii imperii firmitatem potiore ratione conuenire, eóque in fide Principum perpetuò maneant, ratione primùm agamus, qua nihil hominem ducit, aut potius impellit, suauius. Qui Reges principiò ab oppressa potentiorum viribus multitudine in spem solatii

accitos affirmant, satis apertè iudicăt in vno plus & ad cauendum concilii, &ad agendum authoritatis, quàm in tota turba, & cætu reliquo fuisse: quòd cùm ita sit, cur non nunc quoque in vno similiter hæc eadem inesse fateantur? Bovt. Puto, quòd nemo pari animi fortitudine & prudentia posit inueniri, qui tantam negociorum molem solus sustineat: rebus enim vt modò dictum est, in peius ruentibus, homines ab ista constantia & æquitate paulatim declinarunt, donec in hæc temporum fata recessum est, quæ nullis se vitiis non mancipant, & vinci patiuntur. Barc. Hæcne tibi potior videtur ratio quàm quæ ab Aristotele in Politicis tradita est [1], quòd nempe pauci tunc virtute præstantiores cæteris inuenirentur, in parua scilicet hominũ multitudine & exiguis vrbibus, nunc verò multi similiter istis animi dotibus præditi sint, quibus olim freti homines Regum dominationem in Rempublicam conuerterunt. Bovt. Potior certè: quo enim acriora hominibus vsu atque experientiâ rerum ingenia accrescunt, eò elatiores facti voracibus ambitionum flammis exardent, quæ, nisi ad culmen totius gubernationis peruaserint, extingui nequeunt. Ac proinde non ideò nunc eam Regibus facultatẽ denegarem, quòd plurimis iam virtute florentibus videatur illa Regum creandorum causa deperiisse, quæ rudi tunc seculo fuerit: etenim manet adhuc, &, si vnquam aliâs, hac ætate plurimùm viget: sed quia rarus inuẽtu est; qui vt primi illi Heroës, paterno in ciues amore gerat imperium. Barc. Existimas igitur plebem non minus adhuc imbecillem esse atque obnoxiă iniuriis, quàm fuerit olim cùm in Regum se clientelam recepit? Bovt. Imò magis profectò: crescit enim indies potentiorum & nobilium cum ipsis opibus audacia, proculcantur plebeii, & quasi non homines inhumaniter sæpè à patriciis tractari solent. Barc. Ad eam ergo licentiam reprimendam, plebémque ab iniuriâ vindicandam, non minus potẽti adhuc imperio, quàm olim opus est: cuius metu coerciti qui viribus pollent, & ad scelera sunt promptiores, opprimendis tenuioribus abstineant. Bovt. O mi Barclai, hoc illud est, cuiuimodi sit, quod quærimus imperium, & quod vel maximè inter homines est necessarium. Barc. Atqui hoc ipsum in vno principe potentius, ac terroris pariter & amoris plenius quàm in multitudine conspicitur. Bovt. Si ita est, populari gubernationi regalis optimo iure anteferenda cense-

[1] Lib.3.cap.11.

cenſebitur. Sed vereor vt id poſſis oſtendere, ſi eorũ præſertim qui cũ ſceptro nũc ſedent, & Regũ antiquorũ conſilia mores, facta & in ciuilibus muniis obeundis ſolicitudinẽ, acriter inter ſe contuleris Permulti enim, dicam audacter, iam ſui obliti, & velut ſalutis populi curã obiicientes, dũ ſe in omni libidine ac viuendi licentia quàm intemperantiſſimè effundunt, nihil æquè negligunt atque illã cuius cauſa Reges ſunt, muneris publici procurationem: vt nõ iniuria cordatis hominibus videantur populi querelas opem petentis haud ſecus audire atque olim Demetrius ille, qui πολιορκητὴς eſt nominatus, ſupplices Macedonũ ad ſe venientium libellos fertur excepiſſe. Is n. cum multos à multis porrectos tãquam ſolicitè cuſtoditurus, in clamyde repoſuiſſet, ſtatim vbi ad Axii fluminis pontem peruenit, ſpectantibus cunctis, atque vt reſponſa acciperent ingenti ſpe opperientibus omnes recluſo ſinu in profluentẽ abiecit. [1] Ita hi, vbi ſemel ad cupedia, ſaltationes, & cætera (pudet ꝓloqui) aulicæ peſtis condimenta ventum eſt, omnem regiæ artis recordationem animis excutiũt, vt velut in aliquo loti Selenno illud Poetę nonnihil παρα̃ποιὁύμενον ſubinde poſſint decantare,

Quis non bonarum regna quas curas habent
Hac inter obliuiſcitur? [2]

BARC. Vide ne hoc parum opportuno loco & nimis vniuersè protuleris. Sint n. licet quales tu narras nonnulli, alios tamen inuenies qui in Reip. curatione nullos non labores & moleſtias exantlant: nec debet eorum qui perperã magiſtratus obierint in eos qui rerum publicarum obnixè ſatagunt vituperium redundare. Ac ne longius abeas, Carolum Lotharingiæ Principem noſtrum conſpice animo: in quo, ſi propius intueare, ita expreſſam auitæ pietatis ac iuſtitiæ imaginem deprehẽdes, vt, ꝙ rarum eſt, non tam eũ in imperia, q̃ in virtutes maiorũ ſuorũ omnes hereditario iure cenſeas ſucceſſiſſe: cuius principatus nõ niſi ambitioſis hominib. & publicæ tranquillitatis oſoribus, moleſtus eſſe poteſt. BOVT. Facis tu quidẽ hîc ꝙ ſolent in Italia caupones, qui aduenis obuiam euntes, vinum ſi ꝙ habent generoſiſſimum in occurſu pitiſſandum propinant, ex eo ſe hoſpitibus abundè præbituros identidem pollicentes, quò plures ad ſe pelliciant, cùm tamen domum conductis parũ aut nihil ex illâ ſeriã ſubminiſtrent: ita tu, vt Monarchiam mihi ſuadeas, vnum omnium quos terra habet Principẽ o-

1 In fabulis eſt Selemnum fluuium inducere amoris obliuionem. Pauſan. in Achaicis.

2 Horat. Od. 2. Epod.

ptimum nominasti, & quo neq; nos optare, neque posteri sperare meliorem possunt: cuius si alii similes essent, aureo planè seculo frueremur. Sed reprimo me ne hæc tibi nimis importuna interpellatio videatur, aut saltem non necessaria à proposito sermone disgressio: quapropter ad regalis imperii cõmoda demonstranda, in quo summum populi præsidium collocasti, orationem si placet conuertamus. BARC. Non ita longè ab eo discessimus, vt difficile fuerit repedare. Nam & imbecilliorem esse quàm olim plebem & nobilium creuisse audaciã, & potentissimo adhuc imperio opus esse ad plebem tuendã ab iniuriis & Summates in officio continendos, proximè dictum est, quib. sponte tua assensus es. BOVT. Haud muto sententiã. BARC. Iam verò vtrum tibi videtur ęqualis omnium, plebis, inquam, Optimatum, & Regis, à pristina morum & vitæ conditione deflexio, an vna potius aliã superare? BOVT. Subdifficilem hîc improuiso quæstionem affers, & q̃ acrioris ingenii sit expedire: mihi tamẽ ꝙ in promptu est, quoniam ita vis, dicam. Magnates, quorum potẽtia in immensum iam aucta est, eò longius ab antiqua illa viuendi consuetudine videntur recessisse, quo propius ad Regum libertatem, insolentiam, & quos nos incusamus mores omnes se contulerunt: quæ omnia cùm sibi ad imitationis exemplum proposuissent, plebem de suo statu plurimùm deiecerũt. Reges verò, quib. populi omne suum imperium & potestatẽ initiò tribuerunt, nullum nunc, fateor, nouum sibi ius arrogãt: nec aliis facere videntur iniuriã, si quasi trabali clauo in suę potestatis culmine fixi permaneãt, nec patiantur se ab eo quẽ iustè occuparũt gradu præcipitari. Imperium tamen ꝙ acceperũt, nouis subinde præsidiis aduersus populi incõstantiam, ita muniere, vt si simplicẽ illam, ac velut nudã priscorum Regũ dominationis faciẽ cũ præsente regnãdi forma cõponas, magnam Principib. nostris conseruandi imperii facultatẽ suppetere, quæ primis deerat, illicò cõperias. Etenim lecti principiò, quorũ mores temperati & suaues, cũ sapientiâ coniuncti, multitudinem in sui admirationẽ traxerant, iisdem facilè modis principatum retinebant quib. erant adepti, vt nec externo & ascititio ad eam rem auxilio iis opus videretur. Itaque præsidium regnandi totum in vitæ integritate, & seriâ ac sedulâ Reip. administratione positum habuerunt: idque illis abundè satis erat, nondũ corruptis ciuium animis, miniméque accensis, quæ passim nunc ardent ambitionum facibus. At postquam desiit

esse tuta inter homines innocentia, & optimi quique opprimi calumniis cœperunt, aliæ mox vires imperiis quæsitæ sunt: leges namque de Maiestate quãtas nunc videmus, sancitæ, & ipsi Reges armorum potentia in omnem euentum stipati non solùm dignitatis sublimitate spectabiles, sed satellitum etiam multitudine formidabiles se subditis præbuerunt, quod auctum indies munimentum id nũc securitatis præbet, qua confisi Reges negligentius aliquando se in administrando imperio gerunt, & propè quod libet licere sibi stulta persuasione rentur. BARC. Argutè tu quidem istuc, & quasi præmeditatus. Quòd cùm ita sit, cur nõ similiter eadem de causa fateris aptissimum regendis populis imperium esse Monarchiam, eosq; perinde nunc Regum indigere, qui & opulentiorum virib. resistãt, & tenuiorum iniurias vlciscantur, & totum deniq; populum in officio contineant, atque iis ipsis temporibus quib. cœperant primũ homines eiusmodi procellis agitari? BOV. Quia, vt iam dictũ est, minor tunc fuit Magnatũ potentia, & prisci illi Reges tũ vitæ integritate tum animi constantià & magnitudine, tum laborũ patientià & corporis virib. coæuos nostros longè superarunt. BAR. Hæc nihili ratio est: quãdoquidem ipse modò ingenuè fassus es, Reges nũc multis legum armorũmq; præsidiis aduersus populi inconstantiam, & Magnatum opes audaciámq; munitos esse, quibus primi illi quos mihi obiectas caruerunt. Si igitur aucta est, vt dicis, nobilium & potentiorum hominum audacia: Regum econtrà auctus est terror, auctæ pariter ad obsistendũ vires. Ac proinde si ad Geometricam rationem ista dirigamus, quemadmodum eadem est sex cubitorũ ad duos proportio comparatióq;, quam habent nouem ad tres: ita Regũm antiquorum recentiumq; par & æqualis potestas inuenietur, si singulos ad sui sæculi statum & conditionẽ referamus. Quod autem præterea de Regum nostrorũ mollitie animi, & incuria adiecisti, id non genus imperii, sed genium imperantis culpat, cui nõ facultas, sed volũtas deest: illa in virib. regni cõsistit, hæc in persona Regis: illa cõstans & perpetua regnum vsq; comitatur, hæc varia & mutabilis in eádem personá, in diuersis ratiò eadem, Reges aliter atque aliter erga munus suum affectos reddit. Quapropter non si aliquis regno impotenter abutitur, idcircò regnum minus ipsum per se potens, & nobile, atque vtile iudicari debet. Scitum enim est, abusum rei naturam eius minimè

Regem potentia stipari debere tradit Arist. lib. 3. c. 11. Polit.

vitiare. Minus vrget quod imbecilla Regum corpora nunc esse dicis, si cum iis conferantur qui regna primi tenuerũt: nam in primis id vitium commune est totius generis humani, vt, velut senescente Natura, sensim corpora minuantur: deinde in regnis & Rebuspublicis obeundis, non tàm corpus quàm consilium firmum requiritur. Et verò Herculem nunc aliquem, aut Anthæum, imò Sampsonem si produxeris, quo illi vires? nónne eum pumilio, aut claudus aliquis sartor, artificioso fulmine, cùm volet, eminus prosternet? Vides vt tuæ nihil aduersus regnum rationes faciunt. BOVT. Videre mihi videor, atque ideò regiam potestatem, per se consideratam, multò maximam & augustissimam esse. Verumtamen vbi ad Regum vitia oculos conuerto, quorum deprauatis moribus, & ciuilis dispensationis neglectu, insignis illa potestas ita vitiata est & corrupta, vt quæ laudari solent monarchiæ cõmoda, ea multis magnísque molestiis ab immani & intoleranda Principum licentia profectis sæpissimè compensentur, adducor vt credam non vanam Regis repudiandi causam populis dari, aliámque publici regiminis formam quærendi mitiorem. BARC. Mitiorem scilicet? quasi verò mitior, aut melior dari hominibus, vel optari possit. Sed vt hunc etiam tibi ex animo scrupulum euellam, idem hîc tibi, quod Marcus

1 Lib. 3. de Leg.

Tullius [1] olim Quinto Fratri tribunatus incõmoda acriter vrgenti, respondebo: Regum nempe vitia (quæ vtinam non tanta essent) rectè tenes: ea enim quòd ab hominibus præter omniũ oculos positis cõmittuntur, nullis non cognita esse possunt, eóque maiora videntur, quò regiæ maiestatis amplitudo cæteris ordinibus insignior est atque præstantior: personæ namque dignitate sceleris semper augetur indignitas, &

Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto maior qui peccat habetur.

2 Senec. in Agam. act. 2.

Verè tragicus [2] *Perlucet omne regiæ vitium domus.* Sed est, vt ille ait, iniqua in omni re accusanda prætermissis bonis malorum enumeratio, vitiorumque selectio: nam nevllus quidẽ isto modo magistratus vituperabilis non erit, si multorum qui eo funguntur peccata omnia collegeris. Quod igitur ille de tribunitia potestate dixit, id ego ad regiũ iure optimo transferam: ac fatebor quidem inesse in ea quiddã mali, à Regum vitiis atque negligentia promanans, sed bonum illud quod est in ea quæsitum, sine isto malo non habere-

beremus. Quisquis igitur Regum arguit insolentiam, libidinem, auaritiam, crudelitatem (quæ quantumuis exiguæ in eis sint, vt næuus in fronte, citò conspiciuntur) ac nõ statim commoda, quæ à vinculo imperii vnius Principis orta è regione pugnant, eodem animo perpenderit, næ illis simillimus est, qui optimè alioqui concionantis vocem, vultum, & verba curiosiùs obseruant: vt si vel casu lapsum, vel consultò digressum ab optimo dicendi genere animaduerterint, id in circulis & conuiuiis subinde vellicent, suppressis omnibus quæ laudem promerentur. Habent id miserũ mortales, & nescio quo fato comparatum, vt erratis hominum vix vlla venia, rectè factis exigua laus, & ab inuitis expressa, proponatur [1]. Vt igitur haud rectè facit, qui damnũ tantummodò computans, adiunctum ei lucrum non pari diligentia ad calculos reuocat: ita & qui proprias atque innatas regno vtilitates omittens, fortuita, & non perpetua eius incommoda, à malis Regibus inuenta commemorat. Rarò bona nobis in hac vitâ largitur Deus omnibus malis molestiísque vacua: haud malè quidam,

Omnia cum quodam veniunt incommoda fructu:
Commoditas omnis sua fert incommoda secum.

Quapropter vt regni fruamur commodis, ista incommoda toleremus. Nam ***aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his amittenda sunt*** [2].

Sed quid? mali Reges multi existunt: regnum ergo repudiandum: vitiosa collectio est, & cuius exemplo non solùm cuncti magistratus, sed scientiæ atque artes omnes, essent è Republica exigendæ. Nihil n. iniquius, vt ait Isocrates, q̃ [3] *τὴν τῶν ἀνθρώπων πονηρίαν ἐπὶ τὰ πράγματα μεταφέρειν*. Velim præterea cogitent qui in diiudicandis Principum moribus sese plusquam Minoes efferũt, num satius esse à pluribus, quàm ab vno proteri multitudinẽ & proculcari putent: aut qui vnius dominatum, propter personę improbitatem, respuunt, posse eos multorum imperium parib. scatentium vitiis tolerare? Pleríq; enim, mihi crede, eorũ ipsorum qui ista in Regib. vitia tantoperè reprehendunt, si clauum Reip. tenerent, non minus impotẽter quàm Reges eâ dignitate vterentur: atq; illa ipsa quæ reprehendunt & fortè etiam grauiora, perpetrarent. Sed fuit hæc omnib. sæculis, & adhuc est, ad occupandam tyrannidẽ ambitiosis hominibus expeditissima & quasi compendiaria quædã via, per quam (dum summo se amore ac pietate in patriam esse

1 Cic. de leg. Agrar. cõtra Rull.

2 Terent. in heaut. act. 2. Sce. 3.

3 Malitiam hominum ad res ipsas transferre.

simulant.) Principum vitia & populi miseriam, apud suos primū, deinde palàm queribunda voce lamentantur: non quò plebē, cuius solius cōmodis inseruire videri volūt, ab illo seruitutis iugo asserant in libertatē, sed quò populari aura subnixi, aditū sibi & ianuam ad eam ipsam dignitatē, nequiora aliquando ausuri, patefaciant. Audi Senecam.[1] cuius verba literis aureis signanda in hanc sententiam hęc sunt. *At malè existimat de malis* (de quodā loquitur qui se virū bonum, cum nō esset, prædicabat.) *Hoc etiā mali faciunt, nec vlla maior pœna nequitiæ est q̃ ꝙ sibi ac suis displicet. At odit eos qui subita & magna potētia insolenter vtuntur: Idē faciet, cū idē poterit. Multorum, quia imbecilli sunt latent vitia, nō minus ausura cū illis vires suæ placuerint, quā illa quæ iā fœlicitas aperuit: instrumenta illis explicandæ nequitiæ desunt. Sic tutò serpens etiā pestifera tractatur, dū riget frigore. Non desunt tūc illi venena, sed torpent. Multorū crudelitas, & ambitio, & luxuria, vt paria pessimis audeat, fortunæ fauore deficitur. Eadem velle eos cognosces, da posse quantū volunt.* Verissima hæc quidē, & variis omnium seculorū exemplis confirmata. Athenionē ex ancilla natū, & literis heri liberalitate instructū, absq; Atheniēsib. donatū ciuitate, in eos ipsos imperiū aliquando obtinuisse scribit Posidonius Apamensis[2]. Atq; eo quidē quamdiu pauperē & priuatā adhuc vitam degebat rhetorices ac philosophiæ professione quæstū faciens, blandiorē aut obsequentiorē fuisse neminem. At postq̃ variâ arte tyrānidem occupauit, erupisse statim affectionū in eo delitescentiū fontes, quibus, quis ei animus ante fuisset, deprehendebatur: cunctos n. qui vel antè vel post in ea Rep: imperitarunt, omni crudelitatis & auaritiæ genere longè superauit. Talem se Tarcensib. præstitit Lysias, qualē Atticis Athenion, ex philosopho quippe creatus Στεφανηφόρος, summo apud eos magistratui id erat nomen, habitū simul & mentē tyranni induit. Vides vt ne detritis quidē palliis, aut promissis barbis credendū sit, signis licet grauitatis animi & constantię, ac contemptus diuitiarū, gloriæ, voluptatis, cæterarumq; omniū, quæ ambitionē fouent, cupiditatū: quantò minus fidendū est inani & fictæ ostentationi eorū, quos & nataliū splendor, & facultatū copiarumq; magnitudo, feruor etiā ætatis, atq; ampla clientela cum gregib. amicorū, ad regni desideriū excitant & incendunt? Hos n. certum est proposita semel regnandi spe, nihil non dissimulaturos ingeniosè, & simulaturos, in quo adiumentū aliquod sibi positū esse arbitrentur: atq; inprimis omnē animi improbitatē frōtis

1 Lib. 5. epist. 42.

2 Athenæus li. 5.

integumẽto, ne videat͂, callidè inuoluturos. Quis gratior, quæso, Caligula aut acceptior antequã iniret principatũ, quí sve adepto eo visus est atrocior toti populo & inhumanior? vt non immeritò de illo dictũ sit. [1] *Nec seruũ meliorem vllum nec deteriorẽ dominũ fuisse.* Ingens adeò res est ambitio, vt animi quantũuis vitiosi affectiones omnes, quibus sua frangi minuíue consilia putat, edomitas teneat ad tẽpus & compressas, ac quasi omnium regina singulas in sui obsequium veluti ac seruitutem trahat, de qua haud malè quis vsurpet illud Poëtæ, verbo tantùm immutato,

1 Suet. c. 10. Dio Cass. lib. 59.

Regni sacra fames quid non mortalia cogis
Pectora?

Hæc illa ferè sola est, quæ mancipatos sibi homines, quidvis pati, quiduis audere, fas iuxta ac nefas sacra ac profana obliuisci pro arbitrio, & meminisse facit. [2]

2 Claudian. in Ruffin. lib. 2.

Qua tradente dolos, gestus, artémque nocendi
Discunt, simulare Fidem, sensúsq; minaces
Protegere, & blando fraudem prætexere risu.

Præclarè Innocentius [3]. *Ambitiosus semper est pauidus, semper attentus ne dicat quod displiceat: humilitatem simulat, honestatem mentitur, affabilitatem exhibet, benignitatem ostendit, subsequitur & obsequitur, cũctos honorat, vniuersis inclinat, frequẽtat curias, visitat optimates, assurgit & amplexatur, applaudit & adulatur: promptus est & feruidus vbi placere cognouerit, remissus & tepidus vbi putauerit displicere: improbat mala, detestatur iniqua, sed alia cum aliis probat, & improbat, vt iudicetur idoneus, vt reputetur acceptus, vt laudetur ab omnibus, vt à singulis approbetur. Sed ecce grauem intra se sustinet pugnam, difficilémque conflictum, dum iniquitas pulsat animum, ambitio continet manum, & quod illa suggerit hæc fieri non permittit. Colludunt adinuicem mater & filia, iniquitas & ambitio, hæc vendicat sibi publicum illa secretum. At statim vt est ad honorẽ promotus, in superbiã extollitur, in iactantiam effertur: nõ curat prodesse, sed gloriatur praeesse: præsumit se meliorẽ, quia cernit se superiorem: priores dedignatur amicos, notos ignorat, externos comitatur, contemnit antiquos, vultũ auertit, ceruicẽ erigit, fastum ostendit, grandia loquitur, sublimia meditatur, subditis onerosus, omnib. infestus, præceps, molestus, arrogans, grauis & importunus.* Quid multis? nõ terrâ non mari, non cœlo ipso clauditur ambitio: nam

3 De vilitate cõdit. humanæ.

[4] *Quod non potest vult posse qui nimium potest.*

4 Senec. in Hippolito.

Quorum omnium si Græcis fortè aut Romanis exemplis minus aliquis cõmoueatur, suæ ipsius gentis annaliũ me-

moriam replicet, & refertam, ni fallor, talium tragœdiarum monumentis historiam inueniet: quo magis mirari licet imbecillitatem iudicii consiliique multorum. Nam cùm nullius ferè rei tot domestica exempla obuersentur oculis animisque omnium, quot istiusmodi artium comparandi principatus, tamen non solùm plebs, sed ipsa nobilitas subinde decipi se, & velut magico carmine irretiri blãdimentis atque illecebris talium hominum sinit, quasi non satis constet, neminem id dignitatis affectare, qui non statim, vt Melius alter, aut Manlius, populo permulcendo se totum dedat. *(sibi volunt,*

Nam ferè maxuma pars morem hunc homines habẽt: quod
Dum id impetrãt, boni sunt: sed id vbi iam penes sese habẽt,
Ex bonis pessumi, & fraudulentissimi sunt.[1]

Plaut. in Capt. act. 2. Sc. I.

Testis est nostra ætate insignis illa adulterini perfidia, qui postquam mitioris imperii spe vana, & largitionũ pollicitationibus plerosque ad defectionem incitasset. Mariã Scotię Reginam, optimam sanè ac prudentissimam fœminam insidiis petitam regno exegit. Testis & illud omnium ordinum in Belgio rebellium, quorundam ei imperio inhiantium blãda persuasione concitatum. Testis & illa hęresis, tyrannidis genus crudelissimum, quæ simili omnino delinitione Scotorum mentes peruagata est donec omnes in suam redegit potestatem.

Sed dicam (neque enim tanti momenti exemplum præterire possum) quibus illa me propè pubescente, illecebris vomicam suam aperiẽs, regno, fide & religione nulli antea secundo, virus teterrimum instillauit. Erant in ea regione, præter varios episcopatus, & maximam secularium, vt vocant, Ecclesiasticorum ditionem, omnis ordinis amplissima & opulentissima monasteria. Non enim illic agrorum domini, vt hîc solent, vllam decimarum partem sibi retinebant: nec fas cuiquam fuit decimas, nisi ab Ecclesiasticis concessas possidere. Hinc illi Satanæ prodromi & mendaciorum ministri tragœdię suę exordium ducentes, in sacerdotum auaritiam, libidinem, & alia id genus vitia, continuis clamoribus debacchati sunt: non Episcoporum, Abbatum, aut desidum canonicorum mensis instruendis, nec obesis Monachis, sed pauperibus, & verbi ministris alendis Deum ab initio decimas in Ecclesiam contulisse: se tenui victu, & vestitu mediocri contentos esse, hoc tantum petere, nec amplius vel oblatum quidẽ velle recipere: nullũ sibi

ſibi in decimis ius arrogare, ipſorum agricolarum arbitrio quid dare, quid retinere velint eſſe permiſſuros. Iilis blandimentis & iſta adiunxerunt: intolerandam eſſe Papiſtarũ (ita Catholicos hæretici, vt ſcis, appellant) in laicos omnes tyrannidẽ, à quibus etiam inuitis fidei ſuæ profeſſionem ſoleant extorquere: ſe verò Euangelii libertatẽ prædicare, nullam Chriſtianis animis vim inferre, ſuam cuiq; conſcientiam liberam relinquere, verbo ducere, non vi quemquã adigere: eam eſſe Euangelii doctrinam vt omnes conſcientiæ fruantur libertate, ſibique vt id liceat votis omnib. poſtulare. B o v. Perquam geminos profectò ſermones apud nos etiam, ſicubi audent, clandeſtinis colloquiis in vulgus diſſeminant; ſed ſapiunt credo noſtrates, & ex vicinis iam malis didicere tales fumi venditores non eſſe auſcultãdos. Barc. Faxit Deus Opt. Max. vt iſtuc diu ſapiant. Sed audi huius tragœdiæ cataſtrophem. Talia cum omnium aurib. frequentius inculcarentur, nemo non admiratus eſt tantã nouorum hominum ſanctitatem, diuitiarum, gloriæ, voluptatum omnium contemptricẽ. Itaque nõ vulgi ſolum, ſed etiam magnatum, qui iſta nouæ religionis commoda ſpe & opinione deuorauerant, partem magnam quàm citiſsimè ad ſe traxerunt. Interea communis ea omnib. cautio fuit, vt quamdiu incerto marte, & æquis viribus certandum eſſe viderent, hypocriſi quàm armis omnia potiùs experirentur. At vbi paulatim rerum potiti dominari in cęteros & velut in ſuo iam regno ius dicere cœperunt, Deus bone! quàm ſubitò interiores verſatilis ſuę ſcenæ imagines oſtenderunt. Omnibus antea ſupplices, omnibus ſtatim imperioſi, & penè inexorabiles minitabantur: & qui libertatem, & nihil niſi libertatem initiò prædicauerant, iidẽ viris bonis libertatem omnem adimebant: quique paulo antè peregrinæ & nouæ religionis fruendæ veniam à Catholicis humiliter exorarunt, ne veteris quidem & verę retinẽdæ facultatẽ iiſdem ſupplicantibus permittere poſtea voluerunt. Bovt. O hominũ imprudentiam! annon aut quã ſplendidè tunc mentiti ſint, aut nunc hallucinentur vidẽt? ſed tẽpori credo & foro ita ſeruiunt. Barc. Nolo minutatim omnia perſequi: longum enim eſſet enarrare quàm variã & multiplicem perſonam continuò ſuſcęperint. Nam quęcunq; à vafris ingeniis ad res ſuas amplificandas excogitari potuerunt, ea omnia vt quodque ſe offerebat ſibi licere, & nouæ ſeu reformatæ, vt vocant, religionis leges eſſe

O s homi-

hominibus credulis perſuadebāt. Ac in primis adminiſtros tantæ audaciæ complures illicò ſibi aſciſcebant, ſed quos? pudet dicere, ſtigmaticos, profugas, ſublingiones, ſuperiumentarios, cerdones, ſcroſipaſcos: vt quiſque enim benè linguax, & paulò dicatior inuentus erat, ſtatim Miniſtri titulo inſignitus Eccleſiæ alicui præficiebatur: mox deinde in bona & cenſus eccleſiaſticos inuolabant, verbi Dei miniſtris eas res deberi aſſerentes. BOVT. Callidos mihi narras Retiarios, qui piſcem ſe petere ſimulantes Mirmillonem apprehendunt. BARC. Imo verò vtrumque, vno enim caſſe & plebs & preſbyteri capti ſunt. Nam iſti, ne quid amitterent, in beneficia ſimul & vitia omnia Sacerdotū ſucceſſerunt, illa diſſipant, hæc quantum poſſunt vario ſcelere aucta ad hæredes tranſmittunt, decimas cum fænore pluſquam nautico exigunt, & gregem à Sacerdotibus tonderi ſolitū deglubunt crudeliſſimè. Nullis aut auaritia maior, aut profuſior libido, aut ſæuior arrogantia, aut perfidia denique verſutior quàm his eſt: vt facilè appareat nihil eos iā inde ab initio quæſiiſſe, niſi

Lucrum, ludum, iocum, feſtiuitatem, ferias,
Pompam, penum, potationem, ſaturitatem, gaudium [1].

1 Plaut. in Capt. act. 4. Sc. 1.

Ecqua videtur tibi hæc tyrannis? BOVT. Permagna quidem, & eius occupandæ ars longè ſubtiliſſima. BARC. Non alius certè iis ſcopus eſt, qui cùm potentes & gratioſi ſint apud omnes Ordines, de Principum vitiis conqueruntur, quantumuis præclarum virtutis ſuæ ſpecimen populari iudicio exhibeant. Reges enim contrà quàm fas eſt in ordinem redigendos curant, vt ipſemet extra ordinem dominētur. Nam cùm id apertè moliri & turpe & periculoſum eſſe ſciant, huiuſcemodi inuolucra obtendunt, & prætextu ſpecioſo περιπέττουσι τὴν μοχθηρίαν [2]. Multos tibi poſſum enumerare, qui ſimili fraude ſceptra à Regibus nō ita malis erepta ſibi vendicarunt. Aduerte igitur animum ſis, & cogita quàm ſit res periculi plena, doloſis talium publicolarum ſuaſionibus multitudinem commoueri, quorum conſiliis ſi obſequatur, Hydram, quam necare ſtudet, ſecabit infœliciter. BOVT. Sint iſta vt dicis, neque enim qui Reges à ſubditis coerceri volunt, eiuſmodi vt arbitror, mutationū incommoda inficiātur: ſed iis malis alia remedia inuenerunt. BARC. Quæ? BOVT. Neminem vnum ſufficiunt, cui totius Reipublicæ portiſculus committatur.

2 Ariſtoph. in Pluto.

BARC.

BARC. Quid ergo? liberúmne populũ, atq; omni magistratus vinculo solutum esse volunt? BOVT. Minimè gentium. Sed ita statuunt, melius se habere Rempublicam si consilio Imperioque multorum gubernetur, quàm si ad vnius nutum & arbitrium tota fuerit composita. BARC. Quid ita? BOVT. Rogas? quasi verò te lateat summum semper esse in plurium regimine temperamentum: in quo patientes ac lenti iracundis, timidi audacioribus, præcipites cunctabundis, & hi illis obsistunt: ex quorum concursu nascitur illa moderatio & æquabilitas quæ in extremorum mediis consistit. BARC. Agnosco Buchanani rationem ab Aristotele mutuatam [1], qua premi valde nos putat [2], & cogi vt fateamur publica negocia multitudinis iudicio pertractanda: sed eam fucatam esse & minimè firmam faxo paucis intelligas. Coniungendus enim hic locus est cum illo superiore, qui similem de vtilitate regiminis multorum sententiam continet. Multitudinem nempe plus scire ac sapere, quàm vnum aliquem, nec tam citò perturbationibus atque affectibus animi vitiosis commoueri, aut à debita Reipublicæ procuratione abduci posse. Possum his omnibus respondere, Buchanani opinionem communi omnium de Rebuspublicis rectè philosophantium consensione reprobari, ita vt totius antiquitatis iudicio huic causæ iam sit factum præiudicium. Quippe inter varias Reipublicæ formas Monarchiam præcellere, viri graues, Philosophi [3], Oratores [4], Poetæ [5], Historici [6], atque ipsi etiam Theologi [7], & Iurisconsulti tradiderunt (quo nuper imprudentior Caluinus, imò verò impudentior, cui tot sanctorum & sapientum virorum cõcors sententia displicuit. *Equidem si in se considerentur*, inquit, *tres illæ, quas ponunt philosophi, regiminis formæ, minimè negauerim vel Aristocratiam, vel temperatum ex ipsa & politia statum aliis omnibus longè excellere* [8].) Quapropter mihi aduersus eum nouo nũc iudicio experientem rei iudicatæ exceptione vti licet. Verùm ne inique iudicatum causetur, rationes eius referam refellamque.

Ac in primis falsum quidem illud est quod scribit: vbi multitudo ad Reipub. gubernacula coit, temperamentum quoddam & mediocritatem nasci ex commixtione & concursu contrariarum qualitatum, quæ aliis aliæ atque aliæ insunt. Nam contra multorum nos authoritas, ipsaque rerum experientia docet, nihil periculosius, imò pernicio- sius

1 L.3. Pol. c.7. & cap.11.
2 Pa.33. Sup. p.31.
3 Plat. l.16. Arist. l.8. Eth. c.10. Philo Iudæus lib. de confusione linguarum.
4 Isoc. in Nicoc.
5 Hom. Iliad. 2.
6 Dio Cass. li.44. Plutar. libello de trib. Reip. generib. Herodot. l.3.
7 S. Atha. in oratione cõtra idola. S. Chrysost. homil. vlt. epist. ad Hebr. S. Iusti. in orat. exhortator. ad gent. S. Hier. To.1. epi.4.
8 L.i.4. inst. c.20. §.8.

sius esse tali commixtione & contẽtione aduersantiũ inter se voluntatum, si nemo sit qui pro Imperio dissidium eiusmodi possit componere. Itaque Liuius [1]. *Tribuni militũ consulari potestate quatuor creati sunt* (inquit) *T. Quintius Pœnus ex consulatu. C. Furius. M. Posthumius. A. Cornelius Cossus. ex iis Cossus præfuit vrbi: tres delectu habito profecti sunt Veios, documentoq; fuere, quàm plurium Imperium bello inutile esset. Tendendo ad sua quisq; consilia, cùm aliud alij videretur, aperuerunt ad occasionem locum hosti: incertam namq; aciem, signum aliis dari receptui, aliis cani iubentibus, inuasere oportunè Veientes: castra propinqua turbatos, ac terga dantes accepere. Plus itaq; ignominia quàm cladis est acceptum. Mœsta ciuitas fuit, vinci insueta, odisse Tribunos, poscere dictatorem: in eo verti spes ciuitatis.*

Lib.4.

Ratio autem qua vtitur ex numero est τῶν αὐτοπεριφόντων, vt facilè in eum ipsum vnde prodiit retorqueri possit. BOVT. Quo pacto? BARC. Scis stultorum quàm sapientum siue prudentium numerum esse maiorem. BOVT. De perfectè sapientibus fortè loqueris. BARC. Imò verò de iis qui vulgari illâ prudentiâ commendantur, quæ in quotidiana hominum consuetudine, & vitæ vsu, atque publicis priuatisque negotiis est occupata. BOVT. Vulgarem vocas hanc prudentiam? At ego homines neutiquam vulgares, qui ea præditi sunt existimo. BARC. Igitur vulgi quàm horum maior est multitudo. BOVT. Sanè quidem. BARC. Et malorum etiam quàm bonorum. BOVT. Nec dubium id quoque. *Rari quippe boni.* BARC. Et horum etiam ipsorum prudentium discordes animi, contrariaq; studia plerumque existunt. BOVT. Nihil vsquam sæpius. BARC. Iam verò, nónne conuocatâ in vnum multitudine, vt virtutum, ita & vitiorum, quæ in singulis sunt particulæ congregabuntur? BOVT. Subsisto. neque enim vt certamen vitiorum sit conueniunt: sed vt vnusquisque quantum in se est prudentiæ in medium conferat. BARC. Quâ fine cõueniant non quæro. Sed nónne singuli sua secum vitia pariter & virtutes circumferunt? BOVT. Etiam profectò. BARC. Hæc ergo cùm ita se habeant, dispice nunc animo & considera communem hominum φιλαυτίαν, & innatam ad contradicendum propensionẽ: & erit cur existimes turbamentum potius quàm temperamentũ ex eiusmodi pugnantium voluntatum dissidiis oriri: cõstat enim, vbi suffragiis res deciditur, vt fit in publico populi conuentu, non quod probissimis placuit, sed ꝙ plurimis, obtinere, multoque

que facilius corrumpi bonum quàm malum corrigi. Quâ de causâ prudenter Iustinianus Imperator adstringi noluit eos, quibus Pandectas nostros iuris ciuilis ex multis multorum authorum voluminibus componēdi negocium dederat, vt semper in maioris partis sententiam irent. *Sed neq;* (inquit) *ex multitudine authorum quod melius & aequius est, iudicatote, cùm possit forsitan deterioris sententia, & multos & maiores in aliqua parte superare* [1]. eoque fit vt in consiliis capiendis sæpe maior pars meliorem vincat [2]. Non referam hîc contentiones quæ frequenter eueniunt, cùm plures & opibus & authoritate pares in varias sententias distrahuntur, grauesque inde dimicationes quæ extremo cum Reipublicæ intertrimento oriuntur. Qua de causa Dio, vir vsu rerum & experientia literisque insigniter eruditus scribit [3] Rempublicam non potuisse diu incolumen stare si populi Imperio subiecta mansisset, quòd parum abfuisset, quin ipsis comitiis ac magistratibus creandis res ad tumultum perueniret. Et Cornel. Tacitus, eximius profectò historię scriptor, vbi occupatum ab Augusto imperium memorat, qui paulatim munia Senatus, magistratuum, legum in se nullo aduersante traxit, subiicit [4]. *Neque prouinciæ illum rerum statum abnuebant, suspecto Senatu, populique Imperio, ob certamen potentium & auaritiam magistratuũ: inualido legum auxilio, quæ vi, ambitu, postremò pecunia turbabantur:* & rursus quàm perniciosus sit status popularis vbi suffragiis leges feruntur alibi ostendit [5]. Sed & idem Dio alibi hæc [6]. *Populi quidem principatus nomen speciosum habet, verùm re ipsa comprobatur nihil ei cum sua appellatione conuenire. Contrà verò Monarchiæ nomen auditu difficile, penes vnum tamen summã esse Reipublicæ, vtilissimum est. Nam facilius reperitur vnus aliquis vir bonus, quàm multi; & si hunc inueniri difficulter quidã existimant, iidem coguntur omninò fateri impossibile esse multos bonos inueniri, quando virtute præditos esse multos cõsentaneum non est. Quo fit vt si quis summa rerum vitiosius præsit, tamen id satius sit, quàm à multis eius similibus Rempublicam administrari. Cuius rei fidem facere possunt res gestæ Græcorum, barbarorumq; atq; etiam ipsorum Romanorum: nimirum cùm semper vrbes ipsæ, priuatiq; in iis ciues, longè præstãtiora & plura sub Regibus, quàm sub populari gubernatione, beneficia sint consecuti: longeq; minus rerum aduersarum sub vnius quàm multitudinis Imperio sustinuerunt. Ac si qua floruit aliquando sub populari Imperio Resp. id tantisper durauit dum non ad fastigium magnitudinis*

1 De concept. ff. §.1. Sed neque.
2 Liuius lib.21. in princ.
3 Lib.54.
4 Lib.1. Annal.
5 Lib.3. Annal.
6 Lib.44. in pr.

tudinis & vires altiores peruenisset: tum enim ex rebus secundis libido, inuidia ex contētionibus apud eos exortæ sunt. Qua etiam de causâ Plutar. [1] vbi cùm optimarū Politiῶn formas suis proprietatibus adornasset commēdassetque, subiecit Monarchiam (si optio sapienti daretur) esse eligendam, vtpote quę sola perfectam illam & rectam virtutis rationem contineat.

1 In opuscul. de trib. Reip. gener.

Deinde speciosa quidē illa est ac blandiens sed minimè profectò vera ratio, quâ Buchananus populare regimen commendat, cùm ait *multi plus vident ac sapiūt, quàm vnus, & multitudo ferè melius quàm singuli de rebus omnibus iudicat.* Nam qui res gestas populorum memoriæ prodiderunt, vnius sapientiam frequēter emicuisse præ tota multitudine variis exemplis demonstrarunt. Quò enim à tot Græciæ populis atque Principibus vt in maximâ omnium quæ ab hominum memoriâ narrantur expeditione vnus omnibus imperitaret electus est [2].

2 Dictys Creten. li. 1. Dares Phryg.

Ille Myceneus magnorum ductor Achiuûm,

nisi quòd ab eo vno quàm à reliquo exercitu quamuis numeroso facilius & fœlicius prouideri posse omnia, & procurari quæ forent è re Græcorum, communi consilio iudicarunt? Itaque summus Poetarum Vlyssem multorū principatum reprehēdentem inducit & haudquaquam vtilem esse his verbis affirmantem [3],

3 Iliad. β

Οὐ μέν πως πάντες βασιλεύσομεν ἐνθάδ' Ἀχαιοί.
Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω,

Idque ipsum Nestor tot seculorum experientia doctus, Agamemnonē hortatur ne susceptum Imperium deponat [4]

4 Ibidem.

Ἀτρείδη, σὺ δ' ἔθ' ὡς πρὶν ἔχων ἀστεμφέα βουλήν,
Ἄρχευ' Ἀργείοισι κατὰ κρατερὰς ὑσμίνας.

Quantum autem Æneas, quantum Vlysses præter comites prudentiâ valuere? Sed peruetusta hæc sunt & poetarum figmentis adulterata: certiora testimonia, nec ita remota petamus. Athenienses in eo exercitu, quem aduersus Darii præfectum Daten comparauerant, cùm duces belli decem & polemarchum, æquato omnibus Imperio, constituissent: vt partitis temporibus singuli singulis diebus summum ius atque Imperium in milites haberent: solus Aristides id factum Atheniensibus parum feliciter cessurum maturè præuidit, omnibusque author fuit vt ad vnum Miltiadem totius belli gerendi summam deferrent, [5] quo duce celebri illa ad Marathonē victoria, potiti sunt.

5 Hero. l. 6. Plut. in vita Aristidis.

Vi-

Vides vt vnus plus omnibus vidit, eóq; plus sapuit quòd μοναρχίαν τῆς ἀριστοκρατίας ἰσχυροτέραν iudicauit. Sed pergamus. Multitudo ducum, & Imperatorum quantum rebus gerendis detrimenti afferat, quantumq; in vnius Imperio situm sit opis, res nobis Romanæ clarius patefaciunt. Fuso enim à Gallis exercitu, cui sex tribunos militum consulari potestate populus præfecerat, capta & concremata ciuitate, obsesso Capitolio, Senatu ad deditionem coacto, hostiúmque ludibriis exposito, F. Camillus quà vi & armis, quà virtute, quà consilio, vrbem atq; Imperium domitis hostibus restituit reseruauitque [1]. Deinde verò cùm post primam pugnam Tarentinam nonnihil afflictæ res Romanæ essent, inclinatis iam ad pacem omnium animis, ac de Pyrrho iniquis conditionibus in vrbem recipiendo consulentibus, nónne vnus Appius Claudius ille cæcus & senex lectica in Senatum vectus, Reipublicæ, & maiestati Populi Romani salubriter prospexit [2], cuius authoritate nullam pacem, nullam cum Rege amicitiam fore, nisi ex Italia discederet, decretum est? Sed & Q. Fabius cognomento Maximus, nónne cæteris omnibus qui vel in vrbe vel in castris erãt, quis ciuitatis, quis hostium status esset planiùs intellexit [3]: & eum modico sequutus interuallo Luc. Æmilius Paulus, quem si Romani certamen cum Annibale detrectantem audiissent, prœlium Cannensi clade nobilitatum minimè commisissent. De P. Scipione Africano quid dicam? recitare sat est quod alius dixit [4]. *In Africam ex Sicilia excercitum senatu vetante traduxit, & nisi plus in ea re suo, quàm patrum conscriptorum consilio credidisset, secundi Punici belli finis inuentus non esset.* Quid quod Epaminondas ea præ cæteris cùm ciuilis prudentiæ laude, tùm militaris scientiæ gloria vsque adeò claruisse fertur, vt ipse vnus pluris quàm tota ciuitas fuisse iudicetur [5]: quippe Thebas & ante se natum & post se exstinctum perpetuò alieno Imperio subiectas, aliarum Græciæ ciuitatum caput quoad ipse vixit dominamque constituit. Sed ad Athenienses reuertor: à quibus cùm Alexander, euersis Thebis, Demosthenem, Lycurgum, aliosque primi ordinis homines sibi dedi poposcisset, tam ingens metus atque anceps cura omnium animos occupauit, vt nisi Phocium, in quem velut in aram consiliorum suorum oculos conuerterant, hęsitantibus iam & obmutescentibus succurrisset, nihil quod responderent fuissent habituri [6]. Idem Phocion cùm in concilio populi sententiam aliquando dixisset, ob

1 Liu. lib. 5. Plut. in vita Camil.

2 Cic. Phil. 1. Plut. in vita Pyrrh. Eutr. l. 2. Pomp. l. 2. §. Iuris. D. de orig. iur.

3 Tit. Liu. lib. 22. Polyb. lib. 3.

4 Vale. Max. l. 8. c. 7.

5 Æmil. Prob. in Epa.

6 Plutar. in vita Phocionis.

quam ei ab omnibus statim applausum fuit, conuersus ad amicos, quid dixi? inquit: hei vereor nequa imprudemti atque inuito mihi mala sententia exciderit, quòd ei tam citò omnes assensi sint: adeò ille multitudinem malè de rebus omnibus iudicare sensit. Quâ ratione fertur Hippomachus quidam gymnastes discipulũ virgâ vt imperitum percussisse, quod esset multitudinis plausum canẽdo assequutus, hoc super indicto κακῶς ἤλυσας, οὐ γὰρ ἄν τοι σε ἐπῄνουν [1]. Quid hîc veterem populi Dei, aut recẽtiores aliorũ historias commemorem, ex quibus innumera sententiæ nostræ confirmandæ argumenta suppetunt? dies me deficeret atque vox, si omnium sæculorũ exempla prosequerer: Nulla enim gens tam barbara est, nulla ætas, quę non huius rei monumenta præter oculos posita habeat.

1 Ælian. l. 14. c. 8. id est, malè cecinisti, nã alioqui hi te non laudarent.

Neque hęc tamen cùm dico arbitrere me omnem capiendi consilii rationem atque vsum tollere de medio, vel inutilem iudicare velle. Nam consiliarii Principis, & quos Reipublicæ gerendæ administros sibi constituit, pars corporis eius censentur [2]: aures scilicet atque oculi à quibus percepta persensaque ad ipsum tanquam ad sensum cõmunem deferuntur.

2 l. quisquis. C. ad l. Iul. Maiest.

BOVT. Istis ego exemplis licet non parum mouear, tamen non planè ab eâ quam impugnas sententia abducor, quòd rationes illas non solùm Buchanani, sed Aristotelis esse sciam [3], cuius tanta apud plerosque authoritas est, vt difficulter eleuari possit: quapropter vt plenè mihi satisfacias, illum tibi philosophum non obstare doceas oportet. BARC. Nil factu facilius. Scito igitur rationes illas ab Aristotele quidem scriptas, sed approbatas non esse: id autẽ vt penitus intelligas, animaduerte in primis quo ordine quibusque de causis Aristoteles eas in medium adduxerit. Cùm enim de omnibus Imperii formis disputationem iis libris instituisset, quæ quamque vel commoda vel incommoda sequi videbantur argumẽtis variè excogitatis more suo copiosè disseruit, quò planius & quæ optima sit eluceat, & quibus conseruetur aut euertatur mediis intelligatur. In relatione igitur popularis Imperii, quod cum paucorum, sed optimorum principatu confert, hoc eorum qui popularem gubernationem meliorem esse contẽdunt, argumento vtitur. *Multi, quorum quilibet vir bonus & probatus non est, vbi in vnum conueniunt, contingit vt paucis optimis sint meliores, non vt singuli quidem, sed vt vniuersi: nam singuli viden-*

3 Lib. 3. Polit. c. 7. & 11.

videntur habere particulam quandam virtutis, & cùm in vnum congregantur, multitudo est velut vnus homo cui multa sunt manus, multi pedes, multique sensus. Addere quidem debuit, & *multæ discordésque sententiæ: quæ quoniam nec procedunt, nec reguntur ab vno capite, dissidio, contentioni, & rixæ materiam dãt.*

Velle suum cuique est, nec voto viuitur vno[1]. 1 Pers. Saty.

Et, vt ait tragicus, Ἄλλοισιν ἄλλος θεῶν τε κ᾽ ἀνθρώπων μέλει[2]. 2 Eurip. in Hippolito coronato.
Verùm illa Aristoteles, non quò rectam nobis certàmque popularis imperii confirmandi rationem traderet, sed quò argumenti prima specie verisimilis fallaciam obiter detegeret: idque ex eo intelligi potest, quod antequam illud argumentum efferret, præfatus est multitudinem potius quàm paucos optimos imperare debere posse defendi. & habere aliquam verisimilitudinem, & fortassis, inquit, putes veritatem: ac rursus cùm totam eius argumenti vim explicuisset, hanc mox sententiam subiecit, *An verò in omni populo, & in omni multitudine possit hoc discrimen inueniri inter multos numero, & paucos virtute præstantes, non liquet: æquè verò manifestum est in quibusdam inueniri non posse.* Audis eundem, qui modò paucis optimis præstare dixit multitudinem, nunc an id verum sit dubitare, ac in nonnullis quidem omninò falsum esse asserere: ex quo patet, prius illud disputationis tantùm causa dictum esse: quemadmodum & illud, Regem faciliùs quàm multitudinem corrumpi 3 lib. 3. Polit. posse: cùm cõstet inter omnes vel mediocriter in historiarum cap. 11. lectione versatos nullum grauius in populari aut paucorum regimine incommodum, nullúmque frequentiùs deprehensum esse, quàm quòd in vtroque largitionibus, gratiæ, odio, ambitioni, atque id genus corruptelarum illecebris datur citiùs lòcus, quàm in regno: vnde etiam crebræ illæ suffragiorum nundinationes existunt, quibus sceleratissimi quique aditum sibi ad amplissimos honores facilè & flagitiosè patefaciunt. Audi Iugurtham ab Roma redeuntem. *O vrbem venalem, & maturè perituram, si emptorem inuenerit*[4]. Quoties enim ille Senatum, quoties po- 4 Salust. de bel- pulum, tentatis pecunia quorundam iudiciis à veri inuesti- lo Iugur. gatione deflexit?

Et verò quamuis nulla nos antiquitatis monumenta istiusmodi exemplis instruerent, nulláque quotidianæ vitæ experientia velut manu duceret in eius rei cognitionem: tamen ipsa ratio, qua præditi sumus, & cuius lumine per disputãdi subtilitatem vera inuestigamus, coget nos fateri

P multi-

multitudinē facilius corruptum iri, quàm Regem; vel ob id solum, quòd duæ illæ teterrimæ & irrequietæ belluæ, auaritia, & ambitio, quæ dum mentes hominum peruagantur, ad pessima quæq; stimulant, vrgent, impellunt, rarius Regem quàm singulos è multitudine infestent. Alteram namque gaza regia, & collatio, cùm opus fuerit, Regis arbitrio facienda, si non abercent penitus & excludunt, extenuant certè plurimum atque imminuunt. Vt enim ingens cibi copia apposita edendi cupiditatē homini ex parte tollit, ita potestas habendi quæ volet omnia, habendi minuit desiderium. Alteram verò regalis dignitatis fastigium, & quâ maior sperari non potest, amplitudo Imperii residere in animo Regis aut inolescere non sinit: deprauari enim muneribus quî potest nullius rei indigus, aut ambitione duci, cui quod ambiat maius nihil est. Et tamen hæ illæ sunt machinæ quibus multitudo plurimum expugnatur, cùm vt plerumq; fit, homines priuati ad quorum ductum se applicat, vel opibus augendis, vel honoribus inseruiunt: his enim quoniam multa absunt ad eum vitæ in quem feruntur statum, necesse est multa quoque eius gratia seu rectè seu perperam agant perferantque. Ferunt qui res Polonorum literis mandarunt,[1] postquam à primo eius gentis Rege Lecho, & eius posteritate, centum & quinquaginta circiter annos fuisset regnatum, deficiente tandem stirpe regiâ summam gubernationis publicæ ad Duodecēuiros, vulgò Vayuodas dictos, fuisse delatam: qui licet initiò susceptæ administrationis specimen aliquod egregium procurationis Reip. ediderant: tamen breui pòst muneris sui obliti, cùm ambitionis, tùm res suas familiares amplificādi studio, ita discordibus inter se animis Rempublicā vexabant, vt nisi populus vniuersus de re ad regnum reuocanda conuentum celeriter indixisset, misera omnium ordinum confusio, belliq; ciuilis funesti exitus subsequuti fuissent: id enim regno sæpe, q alii vix vlli rei accidit, vt quod imperium scilicet sub vno stare posset, dum à pluribus sustinetur ruat [2]. Sed hæc relinquo, vt cumulatè tibi in eo quod desideras ex ipso Aristotele satisfaciam.

1 Ioan. Hertbuit. l. 2. c. 3. & 4.

Hoc regnum Polonicum admissa in ... um & admista Aristocratia desiit tandem esse verè regnū, licet nomen adhuc retineat.

2 Q. Curt. lib. 10.

Rationes igitur illas, quas Aristotelicas dicis, fallaces esse, & Aristoteli improbatas, vel ipsummet Aristotelē sibi contradicere, secumq; pugnare necesse est. Nam si verum est multitudinē acutius prospicere & prouidere, ac rectius etiam subtiliusq; de rebus omnibus iudicare, quàm vnum

ali-

aliquem quisquis ille sit: corrumpi præterea difficiliùs atque illis animi perturbationib. vinci quæ singulos ad peccandum commouent, iis haud dubiò consequẽs erit, quod isti volunt, dominationem multorum regiâ præstãtiorem vtilioremque esse. At hoc certè negat Aristoteles, dum eius contrarium manifestò asserit [1]. Ait enim tres esse bonæ Reipublicæ species, Monarchiam scilicet, Aristocratiam, & Timocratiam (à qua parum abest Democratia) moxque subiungit, *harum omnium optima est regia potestas, pessima verò Timocratia*: ex quo planum est, argumenta illa, quibus Monarchiam Aristocratię vel Timocratiæ posthabitam volunt, nunquam Aristotelis testimonio laudata esse, mirumque adeò quod proposita à se non illico diluerit, ni fortè leuiora iudicauit quàm in quibus refutandis operam collocaret: certè constat Aristotelem nullibi minus quàm in politicis vim ingenii exercuisse. BOVT. Liberasti fidem, & effecisti vt me tibi habeas assensorem. Sed ecce sint ista licet vt dicis, tamen valebunt tantùm ad regalis imperii excellentiam præstantiamque demonstrãdam, vbi eius cum plurium regimine inciderit comparatio: & propterea quis eorum vsus esse possit in hac tua cum Buchanano controuersia non satis intelligo. Ille enim non tolli prorsus aut aboleri regiam potestatem aut aliis inferiorem iudicari cupit: sed multorum consilio, qui in partem laboris acciti onus gubernandi sustentent, iuuandam eam & muniendam esse censet. BARC. At hoc ipsum nihil est aliud, nisi forte non animaduertis, quàm suo Regem imperio spoliare, & ius dominandi illi ademptum in eosdem gubernandi socios transferre. BOVT. Quid ego audio? Principi hoc ipso auelli imperium, quod consiliarios & administros rei gerendæ sibi asciscat? Vereor ne istam sententiam, si palàm exeat, oderint & perhorrescant omnes, quò enim tot senatus & curiæ, tot prouinciarum rectores, tot belli duces, tot celebres denique omnium ordinum conuentus & ex ordinibus sapientissimi, quibuscum Princeps quotidie seria & arcana omnia communicat? num tu istis auxiliis regiam potestatẽ minui putas? BARC. Nequaquam: quinimò plurimum ornari iis atque defendi assero [2], esseque ad Rempublicam gubernandam apprimè necessaria, dummodo talia sint, quæ Regi pareant, non quæ imperent: quæque non ineundi suffragii, aut sententiæ dicendæ sociũ, sed potius publici concilii domi-

[1] lib. 8. Eth. cap. 10.

[2] suprà pag. 42.

num eum & Principem agnoſcant. Etenim profectò fateri oportet ingenuè quod res eſt, & cuius contrarium nemo niſi mentis prorſus & rationis inops tuebitur: regna & ciuitates tunc pulcherrimè ab vno aliquo Principe gubernari, cùm is ſibi peritos Reipublicæ adminiſtrandæ conſiliarios adhibet: nec vllum ferè ex tot retrò ſeculorum memoria Principem vel rebus bello geſtis clarum, vel ciuilis diſpenſationis moderatione charum reperiri, qui Rempublicam ipſe per ſe gerere ſemper voluerit, nullas in rebus magnis & memoriâ dignis aliorum ſententias exquirens.

1 Lib. de crea. Principis. 2 Exo. c. 18. Itaque ſi Philoni [1] credimus, factum illud Moyſis [2], de eligendis ſibi vicariis qui minora negocia tractarent, in ſacra volumina relatum eſt, vt haberent quod imitarentur poſterorum Principes; & eius exemplo aſſumāt ſibi ſpectatæ prudentiæ & iuſtitiæ viros, timentes Deum, atque ab omni auaritia & ambitione alienos, quorum conſilio & operâ ingens illud onus regiæ ſolicitudinis ſubleuetur. 3 Ad. l. cõtra. nu. 6. C. de re milita. lib. 12. 4 Cap. mandata de præſumpt. Rectè igitur Lucas de Penna [3]. *Licet Princeps habeat plenitudinem poteſtatis, melius tamen faciet circa regimen Reip. ſi eius onera cum aliis partiatur* [4]. *Non eſt enim facile vnum proſpicere multa. Oportebit igitur multos eſſe Principes conſtitutos ſub ipſo ſcilicet Principe.* Quapropter cernere licet in ipſis rerumpublicarum primordiis, Reges deligere ſibi ſolitos ſenatū aliquem, tum ad minuendam curam & ſolicitudinem, quę in regno ritè moderando ſumma eſt, tum vt rebus arduis deliberandis gerendíſque adiutores haberent. His ſine perrarò, aut nunquam ſolebant priſci illi Reges alicuius momenti negocium peragere. Itaque Agamemnonem inducit Homerus concilio ſemper conuocato de ſummâ rerum ſtatuentem.

Βουλὼ δὲ πρῶτον μεγαθύμων ἷζε γερόντων.

5 Iliad. β. Inquit [5]. quinetiam veterem illam Regum in capiendis conſiliis conſuetudinem ſacra nobis ſcriptura certiore teſtimonio indicat.
6 Eſth. c. 1. *Iratus Rex*, inquit [6], *& nimio furore ſuccenſus, interrogauit ſapientes, qui ex more regio ſemper ei aderant, & illorum faciebat cuncta conſilio.* Atque vtinam pari ſtudio noſtri ſæculi Principes populis ſibi commiſſis imperarent, & nullas ſine prudentium conſilio rei bene gerendæ occaſiones dirigerent: rarius profectò, in Deum & Remp. peccaretur. Nam ſimul atque incipiunt Reges ſenatus authoritatem minuere, ordinum conuentus negligere, deliberationibus & conſultationibus ſapientum ſua anteferre iudicia,

dicia, exclusis denique primoribus regni incorruptis, obscuro loco natos & quos virtus & veritas oderunt ad summos honores prouehere omnia fatis

In peius ruere, & retrò sublapsa referri. Virg.lib.1. Geor.

Est tamen, prô Deus immortalis, hoc vitium Principibus nimis familiare, qui dum amplitudinē maiestatis suæ stultâ quadā affectatione conseruare cupiunt, suo solùm consilio niti suoque iudicio Rempublicam gubernare solent: quasi verò consiliorum communicatio regni consortium inducat, aut administrorū sagax cura Regiæ prudentiæ lucis aliquid ac splendoris detrahat: cùm contrà tamen ac illi putāt, perpetuò eueniat. Etenim vel hoc ipso Rex sapiēs iudicatur, quod in sapientum monitis & consiliis acquiescat: ac penè fatuus & furibundus, si spretis hisce, tanquam si ei soli natura mentem largita sit, cuncta moderetur. Quę res ferè sola Carolum Burgundum, Principem alioqui vita dignum longiore, non ita pridem immatura morte ad interitum traxit [1]. Et verò ingens gloriæ accessio Regibus est ex sapientum cōsessu, quòd quæ in consiliis celebres sapientesque sententiæ dicuntur, licet ab aliis profectæ, ipsis semper Principibus ascribi soleant: quasi inuentorem priuatum, authorem Principem habeant. Itaque Polybius in narratione rerum gestarum à Philippo Demetrii filio Macedonum Rege adhuc puero: *Post omnes*, inquit [2], *Rex sententiam dixit, si tamen Regis fuisse eam sententiam putandum est. Neq; enim verisimile videtur puerum qui vix decimumseptimum ætatis annum excessisset, de talibus, tantisq; rebus potuisse iudicare. Sed scriptorem historiæ decet, firmatas in conciliis sententias, Principibus tribuere, quorum nutu omnia gubernantur.* Hoc idem tamen vitium, ne nostrâ id ætate primùm extitisse putes, Dionysius Halicarnasseus sui seculi Principib⁹ exprobrat [3]. *Reges*, inquit, *qui hæreditarium principatum inibant, & qui à populo præficiebantur, consilium habebant ex optimatibus, neque, vt fit nostro seculo, veteres illi Reges ex animi sui tantùm sententiâ potestatem exercebant.*

1 Phil. Commin.

2 Lib. 2.

3 Lib. 4.

Vides quātum ego Senatui, quantum ordinibus regni, quantum cōsiliariis tribuam, sine quibus haudquaquam benè administrari posse Imperium arbitror. BOVT. Rectè tu quidem isthuc: sed cùm id ita statuis, nunquid in aduersarii tui sententiam transis, qui nihil à Regibus sine consilio tentandum statuit? BARC. Minimè quidem: ego enim

cùm istos Regi consiliarios adhibeo, nihil eius libertati detractum volo, nullam ei parendi necessitatem impono: consiliis eũ & tantùm auxiliis instruo, quæ Regẽ semper & dominum agnoscant, & si cum pertinace ingenio confli-ctandum esse viderint, precibus flectere, non minis frangere conentur. At ille multum dissimili ratione consiliarios Regibus adiungit. Monarchia enim Buchanani, ingestis Principi vt ille vult consiliariis, verè oligarchia est, aut si propius intueamur, Democratia: idque ni molestum tibi fuerit, breui momento patefaciam. BOVT. Molestum? imò quidem volupe.

BARC. Primùm scis illum tantis Reges angustiis concludere, vt non liberè, sed ad populi præscriptum & voluntatem imperent: vbi enim longa disputatione Regem legibus, vt quemuis è populo, subiiciendum tradidit, tandem, velut de hoste triumphans, hanc ad verbum à victo confessionem extorquet [1]. *Agnosco sententiam & veris vincor. Quando igitur Regem soluere legibus non licet, quis tandem erit legislator, quem ei tanquam Pædagogum dabimus?* Cui ille, omnem legum ferendarum potestatem penes populum esse docens, paucis interiectis in hunc modum respondet. *Neminem ego ei dominum impono. Sed populo, qui ei imperiũ in se dedit licere volo, vt eius imperii modũ ei præscribat: eoque iure quod populus in se dederit, vt Rex vtatur postulo.* Et rursus paulò post quoniam totius populi conuocationem difficilem esse & inutilem negare non ausus est, ne eo vrgeretur incommodo, *ego*, inquit, *nunquam existimaui vniuersi populi iudicio eam rem permitti debere: sed vt propè ad consuetudinem nostram, ex omnibus ordinibus selecti ad Regem in consilium coirent. Deinde vbi apud eos προβούλευμα factum esset, ad populi iudicium deferretur.* Eho fidem hic tuam atque iudicium imploro Boutelleri, per Deum narra, num quod ineptius publici regiminis syntagma ab homine nostræ ætatis sano & secum constante proditum diceris. Aut enim Aristotelicas [2] commistiones confusionesque Rerump. (quas ratio & rerum vsus atque experientia vel nullas vel valde nocuas esse docet) in regna bene constituta loco Monarchiæ inducere conatur, aut si simplicem aliquam Reipublicæ formam animo concipit, eam certè ita obscurè & dissimulanter nobis proposuit, vt quam ex omnibus velit obtinere, ne ipsum quidem

[1] Pag. 31.

[2] lib. 3. ca. 4. & lib. 4. ca. 9. Polit.

dem Apollinem ex suo tripode aureo diuinare potuisse arbitrer. Nam regnum esse & regiam potestatem, Regis illud quod semper prætendit nomen præ se fert: cui cùm nihil de regni negociis statuere, nisi ex magnatum sententia conceditur. paucorum hic meritò censeri principatus debet. Cumque nec horum quidem consensio vim vllam habeat donec populi iudicio fuerit confirmata, quis non videt summum populi imperium hac ratione stabiliri: Illud autem miror qua fronte adscripseris, *Sed vt prope ad consuetudinem nostram*, id est, Scotorum: cùm nihil vnquam à Scoticæ gentis moribus longius abfuerit. nunquam enim auditum est ab eius regni conditu decreta Regis ex procerum consensione facta suffragiis populi eguisse. BOVT. Rem certè absurdam mihi narras, eoque magis, quod primùm dicat se non existimare rem populi iudicio committi debere, mox deinde rem ad populi iudicium deferendam: quorum contradictione moueor deque ea aliquid abs te audire cupio. BARC. Opportunè quidem: inde enim non parum deprehendes quorsum omnes eius conatus euadant.

Scis, opinor, cuiusmodi fuerit Reipublicæ status Romę, post Tribunitiam potestatem constitutam, & lege Hortensiâ auctam. BOVT. Nempe popularis, debilitatâ iam fractaque per Tribunorum intercessionem Senatus authoritate: qui vel ipsos consules & Censores in vincula coniicere ausi sunt. Idque potestatis D. Curiatius, homo omnium infimus & sordidissimus, Tribunus plebis, in D. Brutum & P. Scipionem Coss.[1] aliique Tribuni plebis in L. Licinium Lucullum & Aul. Posthumium Coss.[2] L. Flauius Trib. pleb. in Metellũ Coss.[3] & P. Sempronius in Appium Claudium Censorem[4] exercuisse fertur. BARC. Scis etiam quem in legibus ferendis modum, ii quibus togãdæ legis ius erat, vtplurimùm obseruarũt. BOVT. Scire mihi videor. Primùm enim is qui legem laturus erat, eam domi scriptam cum amicis & peritioribus communicabat: quã vbi è Republ. esse intellexisset, de ea ad Senatum referebat, vt eius consilio & authoritate promulgaretur, exceptis seditiosis magistratibus, qui spreto Senatu leges aliquando rogabant: promulgatam deinde populus post totum trinũdinum arbitratu suo vel approbabat vel antiquabat: ita multitudo nullis nisi quas ipsa sancierat legib⁹ tenebatur.

1 Cic. lib. 3. de legib.
2 Flor. Epit. 48.
3 Dio Cass. li. 37.
4 Liu. lib. 9.

BARC. Diſtinctè & ſuccinctè complexus es ea ex quibus Bucchanano quis animus ſit & quis ſcopus faciiè dignoſces. Confer igitur hunc iubendarum legum morem, cum illius opinione de legibus ſub Regum dominatione condendis, & vel inuitus fatebere, Reges & Monarchas omnes eodem ordine & loco habitos ab eo, quo fuerunt Romæ conſules & Prætores: vt ſi legem Rex ferre velit, eam communicet prius cum multitudine ſelectorum ex omnibus ordinibus qui Senatus inſtar erunt, deinde ſi viſum eſt id inuentum populo expedire, horum authoritate promulgetur: hoc eſt, vt ille ait, ad populi iudicium deferatur, quo probante iubentèque vim legis ſortietur quod antè tantùm erat προβούλευμα. Non igitur Rex, non Senatus, non optimates, nec ſi omnes conſenſerint, legem in Buchanani Republica ferre poſſunt: tantùm illis προβουλεύματα facere licet, quæ vbi populo placuerint, fient leges. Quid me intueris: annon vides, quàm in anguſtum contrahat non Regis modò (cui Regium quicquid eſt aufert) ſed procerum & magnatum omnium poteſtatem? ecqua tibi hæc videtur alia Reipublicæ ſpecies, quàm quæ ſæpius iam nominata eſt democratia? BOVT. Ratione cogis me hic quod non cogitabam credere. Verumtamen putáſne eum tam Regibus eſſe iniquum, vt his annuos magiſtratus Romanos poteſtate exæquet? BARC. Imò Reges illis inferiores facit. Sed ordo huius diſputationis id hoc loco non patitur demonſtrari.

Vt cœpta igitur proſequamur, finge plures ex Buchanani ſententia Regi à conſiliis adeſſe, vt id demũ in publicis negotiis ratum ſit, quod horum conſenſu fuerit decretum: Regis hîc quæ erunt partes? BOVT. Sciſcere quæcunq; à prudentioribus ſuggeſta expedire compererit. BARC. Hoc autẽ qui faciat velim explices. Cùm enim tanta ferè ingeniorum quanta facierum in hominibus varietas & diſſimilitudo exiſtat, difficillimũ erit multos inuenire, qui in eâdem ſimul omnes opinione ſemper acquieſcant, ac non in diuerſas potius ſententias diſtrahantur: atque ita eueniet aliquando vt rebus arduis in deliberationem cadentibus, conſiliariorum pars hoc, pars illud Regi ſuadeat: quid igitur hîc ei faciendum cenſes? BOVT. Non eſt obſcurũ: maioris nempe partis nitetur ſuffragiis: id enim cùm rationi tum iuri veſtro ciuili conſentaneum eſt, quo factum à maiore parte curiæ perinde habetur, ac ſi id omnes egiſſent [1].

[1] L. quod maior. 19. ad Municip. l. aliud. 160. de reg. iur.

BARC.

BARC. Papæ nũquid perſpicis omnem Regi hoc pacto adimi poteſtatem? poſitum ſiquidem eſt adhibendos in conſilium plures ſine quibus publicum nihil peragatur, & maioris etiam partis ſequendam ſententiam. Quid igitur reliquum eſt niſi vt Rex aſſentiatur? quid ſi nolit aſſentiri? non rata erunt, dices, quæ ab Ephoris acta ſunt, ergo nũ omnia ex ipſorum ſententia gerentur, cùm quod illi volunt nolẽte Rege, non habeat locum. At non hoc fortè dicturus es. Quid ergo? Nihil Regis voluntatem obſtare, quo minus horum προβουλεύμασι ſua cõſtet authoritas, ſi modo id maiori conſiliariorum parti placuerit. Quò igitur regia poteſtas? quo inane hoc & ſine viribus nomen? ſi inuito Rege id liceat, licebit & neſciente: nec etiam deſiderabitur abſens, qui præſens renitendo non proficiet hilum, poterit & Rex furioſus eſſe, quod licet verum ſit, ille tamen minimè admittit. Nec quicquam intererit ſtolidúſne & inſanus, an verò gnarus, & prudens rerum omnium ſit, qui regio nomine titulóque inſignitur: æquè enim hic vt ille multitudinis libidini inſeruiet: niſi in eo fortè ſagacem inſano præſtare dixerit, quod hic diſceptantes non intelligere, nedum benè decernentibus aſſentiri poſſit. Ille verò & perperam dicta reprehendere, & ſapienter laudare, & ſui quémque officii admonere, poſtremò vbi quid cęteris acutiùs animaduerterit, ratione cum omnibus agere vt veram & Reipublicæ profuturam ſententiam amplectantur. Aut idcirco non valere ſcitũ abſente Rege factum, quia is præſens aliis aliud ſtatuendi author eſſe potuit [1]. At hæc tamen quid Regem à quolibet conſiliariorum ſecernunt? nonne itidem ſingulis ſuam dicere ſententiam, & eam ſi poterunt, cæteris perſuadere fas eſt? At ſinguli cæteros cogere non poſſunt dices. neque Rex etiam poterit, alioqui non libera erunt ſuffragia. Quid reliquum igitur eſt, niſi vt Rex dicis cauſa in cætum conſultantium introducatur? Equidem non ſatis aſſequi coniectura poſſum quæ Regi partes in hac Republica conueniant, niſi eæ ſint, quas mens nunc mihi ſuggerit. Dabit nempe Regibus (ne nihil ſibi relictum querãtur) eam in concionibus dignitatem, quam vel inter arbitros habet, qui tertius, quintus, aut numero quouis ſimili velut moderator ſuperiórque electus eſt: vt ſi æquales vtrinque diſſentientium partes ſint, ea obtineat, in quam ſuo Rex ſuffragio propenderit: vel eam fortè quam incuria præſes, in cænobio Prior, in collegio is habet quem vulgò Decanũ

[1] L. Item. 17. §. Celſus. D. de recept. qui arb.

vocant, vt concilii vocandi, & comitiorum habendorum author sit, in quibus vbi quid animi habet exposuerit, quemlibet vnum authoritate vincat. O Principes terque quaterque beatos, quos ista Buchananus libertate atque honore dignatus est: grauiora metuebam, ac tantùm non cætu & ciuitate pellendos expectaui. Rides, at seriò loquor: nam id eum animi habere pòst ex Bruto didici, qui magistratus omnes vrbanos & prouinciales regii imperii consortes esse tradit, & hoc tantùm à Rege differre, quòd hic quasi præses inter eos sedeat primo loco, quorum sententiis ni libens acquieuerit parere cogatur. Ipsa eius verba, piis licet & probis auribus indigna, subiiciam. Is itaque Regem primùm contemptus causa, regni officiarium appellat, ac eum deinde cum magistratibus, quos regni etiam officiarios vocat componens ita fatur [1]. *Hi Regis in iure dicundo veluti assessores, regii imperii consortes, adeo vt omnes quidem illi Rempublicam administrare teneantur non secus ac Rex: is tamen inter eos quasi præses primum tantùm locum teneat: vt verò populus vniuersus Rege superior est, ita etiam hi, etsi singuli Rege inferiores sint, vniuersi tamen superiores censendi sunt.*

Quæst. 3. pag. 89.

Hæc eo retuli, vt intelligas quo loco istiusmodi sectæ homines Reges suos habere soleant: quorum cor insipiens ita est obscuratum, vt non probent Deum habere in notitia, ac proinde traditi sunt in reprobum sensum; repleti omni iniquitate & malitia, superbi, elati, contumeliosi; inuentores malorum, insipientes, incompositi, sine fœdere aut affectione erga Deum & homines, id vnum affectantes, vt, quod proprium est superborum, superiorem non habeant: & sicut Ecclesiastici ordinis principem, velut ignominiosi desertores, iampridem abnegarunt: ita Reges, quos Deus ciuilium munerum dispensatores constituit, hoc nouo stratagemate illudant: inter hos Brutus æquè ac Buchananus præ cæteris impuratus est & scelestus, cuius os infame & mendax conuitiis neutiquam sat multis cædi potest.

Sed demus illis quod optant, & animi gratia fateamur assessores istos regalis imperii consertores esse, & vniuersos Rege superiores (quod falsum tamen esse infra planissimè demonstrabitur) qui poterunt, hoc semel admisso, monarchiam ab aristocratia aut democratia separare? aut si numero, non authoritate dicentium, sententias metiatur, ea effu-

ea effugere atque vitare incommoda, quæ popularem gubernationem euertunt? eueniet siquidem non rarò vt (quemadmodum dixi) in deliberationũ dissensu, pars maior melioris sententiam explodat. BOVT. Equidem non suspicabar eos tam inhumaniter & parum piè cum Regibus agere velle, vt non maiorem multò ipsis quàm assessorum pluribus authoritatem tribuant: sed velle potius vt Rex auditis omnium sententiis, quod æquius melius est ex sanioris partis opinione statuat: quem morem Alexander Imperator obseruasse fertur [1]: qui adhibitis in consilio viginti iurisperitis, aliísque viris disertissimis non minus quinquaginta, nullam nisi iis auditis sacrauit constitutionem, *dato etiam spatio ad disquirendum cogitandúmque priusquam dicerent, ne incogitati dicere cogerentur de rebus ingentibus.* BAR. Id isti si statuissent, ratione fortassis aliquâ orationem cõfirmassent, quasi non omnem licentiam libertatémq; Regibus præcidere conarentur: atque etiam regnum ab aliis Reipublicæ formis hoc saltem discrimine seiunxissent: quòd cùm non fecerint, nec regnum nec Rempub. attigere: hanc enim Regis nomen appositum, illud regia potestas adempta peruertit.

1 Ælius Lãprid. in vita Alexan.

Sed quoniam rectè tibi visum est Regis esse in omnium sententias inquirere, & optimam ac Reipub. maximè salutarem suo decreto confirmare: peto à te, optima sententia quî cognoscetur? BOVT. Multæ sunt coniecturæ, multa indicia, quæ tum imprudentiam, tum commotiones animorum & affectiones plerumque detegunt, vt homini earum perturbationum vacuo & diligenti non difficile fuerit quæ optima sit inuestigare. BARC. Neque planus hic est, neque perfectus inuestigandi modus; nam qui prudentes & sedati habentur, sententiis nonnunquam & rationibus pugnant. Sed esto, errorem ab aliquo deprehendi posse: cui huius rei iudicium committes? Non enim consultis ipsis, qui sententiam rogati sunt, tribui potest, ne ex vna dissensione plures oriantur. Neque enim credibile est eos, qui initiò citra reprehensionem conspirare potuerunt, postea, cùm id sine aliqua inconstantiæ nota & hominum de se opinionis deminutione nequeunt, in contrariam sententiam facturos discessionem. Nam obstat primùm commune illud nobilitatis malum superbia [2]: deinde ingenita hominibus ad dissentiendum procliuitas quædam, & animi altitudo quæ quiduis libétius vel inimi-

2 Salust. de bello Iugurt. Velle. Paterc. li. 2.

cis

cis concedit, quàm de ingenio victoriam amicissimis.

Aurum, & opes, & rura, frequens donabit amicus:
Qui velit ingenio cedere rarus erit.

BOVT. Quid si has Regi partes demus? mihi certè videntur ei multùm conuenienter tribui: non enim animaduerto quî poterint alia ratione componi dissensiones eiusmodi, quæ inter viros graues de Republica consultantes oriri solent: nam neque aleâ & sorte dirimi debent tantæ controuersiæ, ex quarum fine populi salus pendet (licet in priuatis negociis locus iis sit [1]) nec, si cum superiore oratione volumus consentire, multitudinis semper iudicio stãdum est? BARC. Hoc Regi si concesseris, omnem ei, qua spoliatus ab istis est, velis nolis, potestatem restitues: ac tantam certè, quanta, si optio daretur, maiorem non expeteret. nam si ea iudicandi libertate fruatur, illam semper sententiam optimam esse censebit quæ sibi maximè arrideat, atque ita eius solius nutu publica, priuata, ciuilia, militaria omnia dirigẽtur; quippe cui liberum est in quam velit partem inclinare: nunquam enim deerunt ex consiliariis nonnulli, qui quod Regi gratius fore intellexerint libẽter pronuncient. Aut igitur aristocratia, vel democratia sit, aut anarchia (ad quam isti citissimè tendunt, licet id prima specie minimè videatur) aut habenas Reipub. Princeps liberè moderetur necesse est. Si enim de aliorum sententiis iudicandi facultatem ei detrahamus, res omnes, vt in populari gubernatione, maioris partis suffragio decidentur; sin eam ei concesserimus, quæcunque sunt regiæ libertatis reliqua facillimè consequetur. Hæc vbi dixissem ad cœnam vocati concessimus in triclinium, ibi, omissis seriis, hilari & conuiuali colloquio reliquum lucis cum ipso Principe, adhuc puero, transegimus.

1 L. Si quæ. 5. D. fam. hercis. l. vlt. a Communia de leg. l. Sed cum. 14. D. de iud.

FINIS LIBRI PRIMI.

GVIL.

GVIL. BARCLAII I.C. DE REGNO ET REGALI POTESTATE aduersus Monarchomachos, liber secundus, in Buchananum posterior.

POSTERO mane cùm nos ad abitionē compositos ante solis ortum vidisset Boutellerius: quorsum hæc festinatio? inquit, non patiar vos abscedere ieiunos. te verò (me autem intuebatur) parum abest quin retineam, dum aliquid adhuc de Regibus audiero: quos ex ergastulis Buchananicis in lucem & libertatem educere, atque supra omnes magistratus extollere hesterno sermone conatus es. BARC. Num satis non est, paritum tibi esse heri: vis nobis huius quoque diei moram iniicere? BOVT. Nequaquam abire sino, sed tantisper dum paratur ientaculum indulge nonnihil amici desiderio, & progressum lōgius de regno & Regibus sermonem prosequere mecū parumper, eum vbi volueris abrupturus. BARC. Desine ad ientandum hortari: certum enim nobis est non esse, priusquam ad D. Nicolai fanum sacris & supplicationibus intersimus. Horam tamen vnam aut alteram, quoniam ita vis, & per solstitialis diei longitudinē licet, huic colloquio libens impertiar: ea lege vt prius ipse dicas qualiter affectū animo te heri dimiserim. BOVT. Erga te quidem optimè. BARC. De ea re nec dubito nec disputo. Sed erga Reges? BOVT. Vt hominem & iis antea beneuolum, & argumentis ac rationibus à te allatis beneuolentiorem factum: quibus persuasisti penitus vt credam eos liberos omninò, hoc est nullis consiliariorum sententiis astrictos, esse oportere: non quòd regiæ maiestatis amplitudo perspicaci consultorum prudentia non plurimùm adiuuetur: sed quòd admissis in consilium aliis, quibus ea parendi lege obnoxii sint, monarchiæ nomen & vim omnem tolli quam-

quamprimum & aboleri necesse sit. Itaque longè aliter Regibus & cæteris Monarchis consiliarios adesse, atque Consulibus senatores, aut assessores præsidibus existimarem: hi enim patrum sententiis alligantur, illi suorum in rebus arduis deliberationes exquirunt, quas sequi, nisi velint, non habent necesse. Nec est quod quisquam eo pacto consiliarios incassum adhiberi dicat, quasi *frustra iubeatur quod in arbitrio eius ponitur cui iussum est* [1], nam id licet in obligationibus locum habeat, quæ sub hac conditione, *si volam*, minimè contrahuntur [2] (& nos hîc nullam contrahi asserimus) in hac re tamen & aliis multis, arbitrii libertas non impedit vtilitatem: cùm nemo nisi ad extremum perditus, bonum consilium sciens prudens aspernetur. Et verò quantas nobis commoditates consilia afferant amicorum, quamuis iis non astringamur, vnusquisque non aliũde quàm à semetipso testimonium petat: ecquis enim grauioribus curis atque negotiis implicatus, non maximum sibi retur in consiliis amicorum positum esse adiumẽtum? quorum sequi tamen sententias in consultoris cuiusque situm est potestate. Cuius rei causâ quoties alicui quid cum aliorum consilio peragendum committitur, aduocasse cõsilium & sententias rogasse sat est, vt iis auditis ex animi sui sententiâ negotium exequatur is qui mandatum recepit, ni forte omnes eiusdem officii participes fuerint, vt pontificiis rescriptis est constitutũ [3]. Reprehenditur Xerxes, nec iniuriâ, quòd cõuocatis Asiæ Principibus, bellum indicturus Græciæ, *ne viderer, inquit, meo tantummodo vsus consilio, vos contraxi. Cæterum mementote parendum magis vobis quàm suadendum* [4]. Reprehenditur, inquam, quia iure suo insolẽter abusus est: tametsi enim ius fásq; ei esset in tot populos dominari: tamen cùm res tanti momenti ageretur in cuius ancipiti euentu totum Persarum imperium erat periclitãdum, non capere consilium, nec viris prudentib. principibúsq; aurem præbere & auscultare, hominis fuisse, non solùm insolentis & temerarii, sed prorsus vesani, & Regis inprimis peruersi iudicandum est. Fecit itaque meo iudicio quod potuit Xerxes, non quod debuit; & propterea in eam meritò reprehensionem incidit, qua & superiorum temporum, & nostræ ætatis Principes aliquot digni sunt. BARC. Rectè censes, atque optimam in medium distinctionẽ profers, quæ quòd a nonnullis neglecta, ab aliis non intellecta iacet, densissimam in hoc disputationis genere caliginem dispu-

1 S. Hieron. lib. 1. aduer. Iouin.
2 L. Sub hac D. de obl. & act.
3 Cap. cum in veteri. 52. de elect. cap. cũ olim. 7. & ibi Panorm. nu. 5. de arbit.
4 Valer. Max. li. 9. cap. 5.

disputantibus offundit. Cùm enim translatitium sit & peruulgare, posse hominem multa quæ non debet: id isti tamẽ in Principum rebus gestis non discernentes, nihil Regum potentiæ concedunt, quod priuatorum impotentiæ denegatur. Inde factum, vt cùm nostras ille in Regum libertatẽ acrius inueheretur, & argumento ex sacris Biblijs se premi animaduerteret, eò, siue inscitiâ, siue malitiâ delapsus sit, vt tyrannum non Regem à Iudæis fuisse petitum cõtendat [1], eóque legem regni in primo Regum libro descriptam nequicquam ad Regem pertinere: quasi Deus ibi per Samuelem, non Regum (vt ille vocat) legitimorum iura, sed tyrannorum iniurias populo exponeret: hac vna solùm de causa vt terror iniectus vniuersos à Rege expetendo auerteret. BOVT. Probabilis hæc videtur interpretatio; quam, ne solius Buchanani commentũ id esse putes, magnus ille Theologus D. Thomas amplecti videtur [2], eóq; magis arridet quòd (vt idem Buchananus ait) Regum iura multo ante præscripta fuerint à Moyse, contraria prorsus iis quæ à Samuele recensentur [3] quod idem quoque Ioan. Gersonem, magni nominis suo seculo Theologum, alicubi affirmasse video. [4] BAR. Fallacem tamen nihilominus eam esse, ac à mente S. Thomæ, atque etiam à veritate alienam hîc facile demõstrarem, ni id institutæ disputationis ordinem intersecaret, adque alia festinantes moraretur. BOVT. Istas apage excusationes: planus enim hic est ad digressionem exitus, ipsáque per se quæstio est eiusmodi, cui nullus in hoc sermone locus non est idoneus. Perge igitur, nec sinas oblatam hanc rei controuersæ agitandæ oportunitatem de manibus elabi: cupio enim ex te audire quibus illam sententiam rationibus reprehendas. BARC. Primùm fallitur in eo Buchananus quòd tyrannum illic non Regem à populo petitum fuisse credat. Nam vt alia taceam multa quæ eius errorem arguunt, inficiari nemo potest talem à Deo datum, qualem populus postulauit: id enim ipsa scriptura docet. Dominus enim cùm Samuelem iussisset contestari filios Israel, & indicare iis quanta ex regio dominatũ mala perpessuri essent nec ii tam salutaribus Prophetæ monitis aures patefecissent, sed Regẽ instanter vno omnes ore flagitassent, dixit ei tandem, *audi vocem eorum, & constitue super eos Regẽ* [5]: audire porrò vocẽ in diuinis literis, quid est aliud quam annuere postulatis? Constituit ergo Deus Regem eadẽ forma qua illi petierãt: quod si ita est, vt certè est, non

1 Bucha. pag. 70

2 1. 2. q. 105. art. 1. ad 5.

3 Deut. c. 17.

4 Parte 4. Alphab. 66. lit. L Considerat. 8.

5 1. Reg. 8.

non tyrannum sed Regem petiere. Nam Saul qui primus à Domino datus est, & eum proximè sequutus Dauid, si tyranni ac non legitimi Reges dicantur, qui debeāt legitimi Reges appellari prorsus ignoro. At enim in ipsorum inauguratione, & imperio in populum occupando aliquid fortè quod tyrannidem sapit inueniri potest. Itane verò? Num suos fraude tribules circumueniunt? num terrent potētia? num ambitiosis flectunt largitionibus? nū gratia denique, & auræ popularis auxilio nixi viam sibi ad regalis honoris fastigium aperiunt? Nihil horum: ignari namque rerū quæ agerentur, & nec opinantes vncti sunt, tenuis fortunæ homines, simplices, obscuri, parere quàm imperare etiam tūc paratiores. At inuito populo obtrusi. Ne id quidem: *clamauit omnis populus, & ait viuat Rex* [1]. pauci dissenserunt filii
1 1. Reg. 10. Belial, quos cùm cętera multitudo eo nomine ad supplicium posceret Regis lenitas meliori fortunæ reseruauit [2]:
2 1. Reg. 11. Sed quid lucerna ipso meridie opus est? quid interpretationem adhibere rebus claris? Nunquid tyrāni dici possunt quos Deus constituit Reges vt facerent iudicium & iustitiam [3]? cuiusmodi fuerunt omnes qui Domino iubente He-
3 3. Reg. 10. brææis imperarunt. *Viuit Dominus*, inquit Salomon [4], *qui*
4 3. Reg. 2. *firmauit me & collocauit me super solium Dauid patris mei*. Aut nunquid Deus tyrannidis author vel fautor existimandus? qui quantum tyrannos aspernetur passim per se ipsum & per Prophetas Regibus populísque demonstrat: absit, absit talibus vltionem diuinam blasphemiis lacessamus. Mina-
5 3. Reg. 9. tur Deus Salomoni [5] ruinam imperii, & sceptri de domo Dauidis translationem, si legitima sua mandata & iudicia neglexerit. Absalonem verò & Adoniam affectantes ty-
6 2. Reg. 18. rannidem, è vestigio perdidit [6]. Ieroboam, Baasan, Achab,
3 Reg. 1. & 2. cum sua quemque domo stirpitùs euertit: eò quòd accepto ritè imperio flagitiosè abuterentur. Quod si vnctos à se & regali in solio collocatos ita auersatus est Deus, cùm primum tyrannicis moribus sese inquinauerāt, vt eos manifesto cunctis diuinæ vindictæ exemplo deleret, quanto magis à concedendis constituendísque initio tyrānis abhorruisse putandus est?

Sed ecce propius accedam, agamque cum eo ex iisdem illis libris, vt cùm ostendero & Regum legitimorum, & tyrannorum in iis fieri mentionem, atque hos ab illis apertè distingui, mendacium ipsius nullo negocio redargui possit. BOVT. Quid ais? in Scripturis alios Reges, alios tyrā-
nos

nos dici? id si monstraueris facilè dignoscetur vtri fuerint quos populus petierit dederitque initiò Dominus: sed vereor vt commodè possis quandoquidem qui pessimè regnarūt in ea gente video Regum nominibus perpetuò appellari. BARC. Regis quidem & regnandi verbum, vt fatear, in omnes vsurpatum, qui per fas aut nefas imperio in eum populum post regnum semel constitutum potiti sunt: ita etiam, certè quod dixi, tyrannorum & Regum ex iisdē libris peti potest distinctio. Res est tamen acriore iudicio pendenda quæ vt planius intelligatur, dic mihi, si placet quotuplex tibi in vniuersum ineundi regni via videtur? BOVT. Multiplex profectò, alios arma alios amor, alios diuitiæ, alios blanditiæ ad id honoris euehunt. Nec quisquam hactenus extitit in eam spem erectior,

Qui non mille dolos mille & contexuit artes:

BARC. Nec ego id à te quæro, quibus modis viam sibi homines ad eam dignitatem soleant patefacere: sed quot in summa principatus obtinendi vias seu formulas esse iudicas? BOVT. Teneo. Sunt, ni fallor, quatuor. Aut enim ab inuitis expressum, aut à volentibus delatum, aut à maioribus iure sanguinis, & nascēdi lege acceptum, aut (quod rarum est) extraordinario Dei beneficio datum imperium, quicunque regnat possidet. BARC. Nunquid hos omnes acquirendi modos eodem iure censes? BOVT. Minimè verò: qui enim in libera ciuitate subactam vi multitudinē in suam potestatem redigunt, tyranni passim iudicantur. Ast quibus regna vel libero ciuium delectu offerri, vel generis propinquitate deferri contingit, ii sanè Reges & sunt & appellantur: eóque respexit Iul. Capitolinus, cùm Cæsares à tyrannis distinxit [1] BARC. Iam verò perpende totidem modis apud Hebræos regnatum fuisse iisdem ex Scripturis colligi posse. Saul namq; Dauid Ieroboā, Iehu & alii nonnulli quorū familię præ cęteris non ita erant illustres, Deum populumq; sui imperii authores habuere [2]. Plerosq; autē naturæ ordo & ius gentiū in paterna regna suffecerūt: quosdam denique malis artibus, & vi armata, in regale solium irrupisse legimus, quorum in numero fuere Zambri, Sellum, Phacee, aliique quos illa refert historia: quæ cū ita sint, nōne postremis hisce tyrāni nomē rectè impertimus? BOVT. Equidē arbitrarer si eosdem quoq; Scriptura Regū titulis non efferret. BAR. Id vsitato loquendi genere accipiendū est, quo Reges vulgò oēs appellantur qui quo iure

1 In principio vitæ Macrini.

2 1. Reg. 10. & 16. ca. 1. 2. Reg. 5. 3. Reg. 1. 11. 12. 1. Paral. 28. 4. Re. 9.

quáve iniuria dominatũ occupant, & regia dignitate fruũtur.[1] Sed tamen, si satis meministi, iidem tyranni etiã nonne, vt certo ac proprio vocabulo, designari solẽt: cuius differentiæ cum apud profanos scriptores aperta testimonia, tũ in iis ipsis sacris annalib. nõ obscura vestigia inueniũt̃.

Nam quamuis permulti Regum, qui Iudæis vel à Deo dati, vel populi suffragiis electi vel nascendi sorte oblati fuerunt, ab optima regnandi via deflexerint, ac nullo non crudelitatis genere populum sibi cõmissum auarè, superbè, libidinosè oppressum tenuerint, eáque perpetrauerint omnia quæ ab immanibus tyrannis committuntur: tamẽ nemo eorum tyrannidis notatus, nemo tyrannus vocatus in ea historia legitur: ídque admirabili quadam prouidentia, & diuini spiritus afflatu ab eorum librorũ authore perpetuò seruatum est: vt intelligamus Reges initiò legitimè constitutos, & potentatu subinde suo impotenter abutentes, neque multitudinis vindictæ subiici, neque cruentis ac nefariis singulorum telis obiici vt tyrannos posse. At in relatione rerum gestarum ab iis qui imperium nullo iure sibi debitum inuaserunt, rebellii, tyrannidis, & coniurationis statim fit mentio. Adhæc nemo priuatus quemquam illorum Regum iniussu Dei occidit, qui non acerbas flagitii sui pœnas vindici coniurationis populo dederit: cùm horũ tamen cædes inulta semper fuerit, & aliquando etiã regno occupato, adque hæredem transmisso, velut mercede quadam studii in Rempublicam nauati, compensata. Qui se Saulem, quamuis derelictũ à Domino, occidisse fassus est, nonne Dauidis iussu statim confoditur, quòd ausus esset *mittere manum vt occideret Christum Domini*[2]? Nec proderant ei quicquam illa siue commiserationis siue necessitatis vela, quæ sceleri suo prætendebat: quòd scilicet mortiferè vulneratum, quódque rogantem, ne viuus hostiũ petitus ludibrio incircumcisis esset, vt homo officiosus & Regi obsequentior interemisset. Sed & eiusdem Dauidis mãdatu pœnas similes pependerunt, qui Isboseth filium Saulis, quem mortuo patre Abner Princeps militiæ cum toto exercitu Regem elegerat, insidiosè occiderunt[3]. Nefaria verò Ioæ & Amonis cædes coniuratorum nece pariter expiata[4] est. Quid Elam prętereo filium Baasç, patre nequissimo nequiorem? hunc cùm Zambri insidiis petitum occidisset, ac sese in regni solio collocasset, nonne tyrannus statim habitus est? nónne cõiurationis & regni per scelus occupati

[1] 3. Reg. 16. 4. Reg. 15.

[2] 2. Reg. 1.

[3] 2. Reg. 4.

[4] 4. Re. 14. & 21. 2. Para. 33.

cupati supplicium intra paucos dies abominanda sui internecione toti populo soluit? Nec vllus in sacra Scriptura locus notatu dignior est, quantum ad præsens institutum attinet: mos siquidem (vt nosti) est ei historiographo post narrationem rerum præcipuè gestarum à Regibus, in fine vt adiiciat, reliqua sermonum cuiusque, & quæ fecerit, esse scripta in libro verborum dierum Regum Israel vel Iuda, sed in relatione imperii Zambri addit præterea: *reliqua autem sermonum Zambri, & insidiarum eius & tyrannidis, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum Regum Israel*[1]? Quid
[1] 3.Reg.16.
hoc testimonio clarius? quid ad occludendum os aduersariis dici aptius vel excogitari potest? Tyrannidis accusatur Zambri: quid ita? num quia Elam Regem cum totâ domo & cognatione sustulit? at Baasa quoque tyrannus hac ratione dicetur, qui Nadab Rege cum integra stirpe Ieroboam occidione occisis, regnum in suam familiam transtulit[2]. [2] 3.Reg.15.
Dicetur & Iehu, qui Ioram Regem cum septuaginta fratribus, & totam gentem regiam gladio extinxit[3]. At hæc cre- [3] 4.Reg.9.&10.
do non audent publicolæ isti affirmare: nam vtrumq; Deo authore & adiutore cœptum est & peractum. Aut num ideo quia populũ nimia seruitute oppressit, & publica regni commoda ad priuatam vtilitatem trahens superbè crudeliterq; imperauit? certè ne hoc quidem dici potest: siquidẽ vnam tantùm hebdomadam regnasse, inque Elam solùm & eius familiam sæuiisse fertur. Num deniq; tyrannus Zãbri, quòd in desperationem actus mortem sibi cõsciuerit, & quas Regi easdẽ sibi manus sceleratas intulerit? At Saul etiam, haud absimili agitatus furiâ, proprio se gladio confecit. Superest igitur, quod res est, tyrannidis & insidiarum damnatum esse Zambri, quia seruus dominum, principem priuatus, subiectus Regẽ, Dei iniussu crudeliter occidit: & regnum ei per scelus ereptum tyrannicè occupauit. Pergamus porrò, & rursus in eodem genere ius idem conspiciamus. Mox vbi Zacharias postrem⁹ ex sanguine Iehu, à Sello, cõiuratione facta, per insidias occisus memoratur: nónne id facinus pari nequitiæ elogio consignatum est? Nam & is vno non amplius mense sceptro potitus est, & rebellionis ac tyrannidis pœnas à Manahen impunè interfectus persoluit: cuius fini similiter ascriptum est, *Reliqua autem verborũ Sellum & coniuratio eius per quam tetendit insidias nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum Regum Israel?* Quę cùm ita sint, qs est tã obtuso ingenio tãq; peruicaci animo

qui ex his similibus quæ sacra illa historia cōtinentur, discrimen tyrannum inter & Regem nō perspicuè agnoscat? cùm alter iure acceptum, alter vi ereptum imperium & ditionem teneat: cúmque alterius interfectori supplicia, alterius impunitas & præmia decernantur.

Vt igitur aliquid effici longiore hac narratione demonstremus, reuertamur ad eum Buchanani locum, quem cœpimus reprehendere. Ait tyrannum, non Regem legitimū, à Iudæis fuisse expetitum: at libri illi longè Regem à tyranno, vt vides, discernunt: nec Deus vnquam tyrannidis author vel fautor, nisi per blasphemiam dici potest, qui talem tamen populo Hebræo Regem dedit qualem postulabat, vt est à nobis paulò antè certissima ratione demōstratum. Quid quòd, si verum scribit Buchananus, Christus Saluator noster Rex Regum, à nullo Rege secundum carnem, sed à tyrannis tantummodo censebitur oriundus: quo quid fœdius aut flagitiosius concipi animo vel efferri potest? Vah Buchanane, ecquid ista scriptis tuis consentanea & consequentia esse animo non aduertisti? quis ita tibi mentis oculos fascinauit, vt ista non prospiceres? tibi ratio, tibi historia, tibi gentium nationumque mores & cōsuetudo, tibi denique veritas ipsa, & fides Christiana aduersatur. Mira mehercle & misera res est, Boutelleri, hominem qui vsu rerum multos antecedit, & varia ac multiplici lectione à paucis superatur, tam perniciosè ac turpiter in re aperta, simplici, & trita lapsum, vt ea sibi vera esse persuaderet, quæ nulla ratione possunt consistere. Sed peperit id ei in ingrato animo hæresis, aluit perfidia, & innatum in Reges odium, quibus assueta & stipata diu senectus, cùm legitimæ dominationis sub Principe puero contemptrix, tum quorundā patriæ proditorū largitione & blandimētis corrupta, hominē suapte naturâ fictorē audaculū ad quiduis comminiscendum in Regum perniciem sollicitauit.

Adhæc duo sunt, vt video, quæ istum ei errorē crearunt, vel, quod verisimilius est, quibus ille sciens prudens nos in errorem trahere conatur. Vnum ex collatione Regum qui vicinis Asiæ populis dominabantur: quos omnes tyrannos fuisse autumat. Alterum ex formula regnandi, à Deo per Moysen Regibus in Deuteronomio præscriptâ, deprompum.

Nam quod præterea de legitimo Rege scribit, id ænigmatis instar mihi est: non quòd nesciam quid legitimi verbo si-

bo significetur, id enim bonorum authorum lectione puto me iampridem assequutum; sed quo id ipse sensu extulerit haud facile possum coniicere. Si enim (quod velle videtur) legitimum Regem intelligit eum qui ius populo legitimè ex legum præscripto dicit, vt ille ait [1], sine exemplo loquitur, & contrà ac verbi notatio, & latinè loquendi cõsuetudo patitur, Nec si eo verbo interpretetur Græcum illud νόμιμος siue νομικὸς, imò νομιμώτατος vel νομικώτατος, vnquam efficiet vt id vocabulum legibus subiectum significet, sed aut iustum & æquum, aut lege institutóque obseruatum, legi consentaneum, legum scientissimum, aut quid simile. Itaque Aristoteles, vbi ostendit in quibusdam ciuitatibus esse conciones ex legum præscripto statas & fixas, quæ paribus temporum interuallis aduocantur, in aliis verò incertas tantùm & repentè indictas, prout res nouæ incidunt exiguntque, [2] οὐδ' ἐκκλησίαν νομίζουσι, inquit: quæ verba Strebæus vertit ad sensum, *neque habent legitimam concionem:* quia quod secundum legis ordinationem fit, id est legitimum. Illam præterea suppositiam legitimi significationem si admittamus, duo sequi oportet auribus animísque hominum absurdissima, quorum alterum ab eo positum est & concessum: alterum necessaria consecutione efficitur. Quod ille assumit, hoc est. Samuelem fuisse Regem legitimum: verba eius sunt [3]. *Regem petunt, at qualem? legitimum? at habebant. Erat enim Samuel eis à Domino, penes quem ius præficiendi erat, datus, ius eis legitimè ex legum diuinarum præscripto multos annos dixerat.* Papæ, quo se homo præcipitat? Ergóne Samuel Rex legitimus? qua ratione? num ob hoc solùm quòd à Deo iudex fuerit datus? an verò quia ex legum diuinarum præscripto ius dicebat? anve quia horum concursus in eius persona, vt Rex esset legitimus effecit? Primam, aut postremam si admiserit causam, duplex in promptu contradictio est: tum quia Iosue, Iudas, & alii duces iudicésque dati fuerunt à Deo [4], quorum Regem fuisse neminem, ostendunt illa quæ de Regibus multò post creandis Moyses ipse vaticinatus est: & de Regibus quidem legitimis, non tyrannis: cuius probandi necessitate ipse nos Buchananus sua confessione leuauit, qui eâ formulâ Regis legitimi iura contineri asserit. [5] Tum etiam quia si ita est, nullum vnquam apud alias gentes Regem legitimum extitisse fateamur oportet: nusquam enim, aut raro [6], legitur Deum vlli alii populo quàm He-

1 Pag. 70.

2 Lib. 3. Polit. c. 1

3 Pag. 70.

4 Exo. 18. Deut. vlt. Iosue 1.

5 Deut. 17.

6 Dixi raro, quia Elias mandatu Dei vnxit Hazael Regem Syriæ 3. Reg. 19.

Hebræo iudicẽ nominatim dedisse. Ac proinde facessant quæcumque de legitimo Rege identidem nobis inculcat, vt prorsus superuacua, & quæ nullum apud alias nationes locum habere possunt: quibus Reges manifestis Dei iussis atque oraculis non præficiuntur. De Moyse autem an Rex fuerit, dubitandi causam præbuere nobis scriptores aliquot, qui eum regio nomine ac titulis ornarunt. Nam & popularis eius Philo Regem eum vocat. *Hæc est vita*, inquit, [1] *hic exitus Moysis, Regis, legislatoris, Pontificis, Prophetæ.* Et D. Greg. Nazianzenus dicit Moysen principum principem & Sacerdotum Sacerdotem Aaronis opera vsũ fuisse tanquam linguam [2]: similiter S. Aug. scribit Moysen dedisse iudiciaria sublimitate solùm, populo vniuerso stante: Sed hæc & similia in laudem Moysis dicta non miretur quisquis eum Deo insigniter dilectum, ac propè supra sortem humanam diuini velut consilii participem factũ [3], Hebræorum Rempub. legibus à Domino acceptis fundasse, inque ea Regis instar solum eminuisse norit: post quẽ nemo aliorum iudicum aut prophetarum cum eo conferendus extitit [4]: quippe populum illum, velut parens eductos à se & educatos, incredibili mansuetudine, studio, & solicitudine gubernauit: [5] cuius illud extat elogium, *fuisse virum mitissimum super omnes homines qui morabantur in terra* [6]. Tamen re vera nec Rex fuit ipse nec regium sibi nomẽ vnquam arrogauit.

Si verò mediam causam Buchananus assumpserit, Reges vocantur omnes qui ex legum præscripto ius dicunt: neque enim vlla ratio probabilis afferri potest, cur quod nonnullis certa de causa nomẽ imponimus, id aliis qui in simili munere versantur, & quorum causa communis, ius idem est, denegemus. Reges ergo L. Lunius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus fuere cæterique consules qui post eiectum Tarquinium Superbum populo Romano præerant, vt non tam exactos quàm mutatos Reges fuisse dicas. Nam & hi non minus quàm Reges, quæcunque in legum dispositione aut moribus ciuitatis posita erant penes se habebant. Qua de causa Liuius [7] *libertatis*, inquit, *originem inde magis quia annuum imperium consulare factum est, quàm quòd diminutum quicquam sit ex regia potestate, numeres: omnia iura, omnia insignia primi consules tenuere: id modo cautum est, ne si ambo fasces haberent duplicatus terror videretur.* Quid quod Reges hac ratione fuerunt omnes Proconsu-

1 Lib. 3. de vita Moysis in fine.

2 In orat. 3. habita coram D. Gregorio Nysseno. 1. quæst. 68. in Exod.

3 Exod. 19. & 31. & Num. 12.

4 Deut. c. vlt.

5 Num. 11. Exod. 32.

6 Num. 12.

7 Lib. 2.

8 L. 1. D. de Iurid.

les, [1] Præsides prouinciarum, Prætores, Præfecti Augu- 1 L.1.D.de iurid.
stales, ac reliqui magistratus, qui cum imperio præfuerunt, quorum officium dicitur esse latissimum, si modo ex legũ præscripto ius dixerint. Et ne longius abeam, hoc argumẽto Rex appellabitur quisquis in libera ciuitate summum magistratum gerit: quod quàm vanum sit & absurdum testantur ii omnes qui res populorum ab hominum memoria literis prodiderunt, quique diuersas Reipublicæ formas, & earum mutationes in singulis ciuitatibus & nationibus docent: nam regiam, hoc est liberam, & legibus solutam potestatem, ab imperio magistratum, quod legibus seruit, omnes vno ore distingunt: quos tamen, si huic credimus, necesse est fateamur ita pares esse, vt inter eos nihil prorsus intersit, omnes nempe Reges legitimos.

Quod autẽ his consequens esse admonui, sic habeto. Si Rex legitimus ideo dicitur, quia ex legum formulis pẽdet, & secundum earum præscriptum ius dicit: qui secus faxit, Rex profectò legitimus vocari nequit. His autem propositis nonne hæc statim sunt consequentia: Vxorem non esse legitimam si maritum aliquando iurgationibus & importuna garrulitate lacessat, si fribusculum fecerit, aliúdve quod præceptorum connubialium cancellos vel minimum transgrediatur. Nec filium esse legitimum, si officii erga parentem immemor sui patris mandata interdũ negligat. Nec hæredem legitimum, si non ex voluntate defuncti fideicommissum codicillis relictũ statim persoluerit: multáque id genus alia ex eodem fonte promanantia, si ea vis verbi est, efferri possunt, quæ quàm incondita sint & ridicula tu ipse, sat scio, animaduertis. BOVT. Equidem non arbitror virum illum, quem latini sermonis puritate verborũmque proprietate in suis scriptis delectatum esse video, tàm temerè, tamque alienâ significatione abusum esse verbo legitimi, vt ea dicat quæ Grammatici virgis, Iurisperiti irrisione & sibilo citra controuersiam exciperent: præsertim cum alibi in hoc suo dialogo legitimos aliâ ratione ab eo dictos animaduerterim [2] *tyranni*, inquit, *quia* 2 Pag.52.
legibus potentiores erant, legitimi autem quia populi consensu electi. BARC. Attamen quin ita scripserit vt recitaui negari non potest, licet an ita intellexerit, nonnihil dubitari propter alium illum locum à te recitatum possit, nisi ipsemet ita se legitimũ Regem accipere docuisset. [3] Et Brutus 3 Pag.19.
ẽt deliriorũ Buchanani vafer interpres, magistri sui sentẽtiã

 dila-

1 C. q. 3. p. 117.

dilatans, sic scripsisset. [1] *Inde verò factum est, vt cum primis temporibus Reges absolutè imperarent, quorum arbitrium lex erat paulò pòst inter politiores & ciuiliores passim legitimi fierent, id est, legibus seruandis custodiendisque obligarentur.*

Sed demus aliter Buchananum intellexisse, & defectæ senectutis hominem aliud scripsisse aliud voluisse: sumamusque illam legitimi significationem, quæ in planè ac latinè loquentium vsu & obseruatione propria est & perpetua: vt legitimus Rex censeatur is qui ex aliquo legis capite aut more institutoque maiorum ad imperium vocatus est; annon cõstabit statim nullis magis quàm Iudæorum Regibus eam laudem esse tribuendam? quorum plerique à Deo & populo aut à maioribus sceptrum iure optimo sibi delatum acceperunt. Neque enim arbitror quenquam ita frontem perfricuisse, vt De. Opt. Max. voluntatem legẽ esse omnium firmissimam & antiquissimam, aut successionis ordinem & rationem naturæ legi consentaneam esse neget. Legitimi ergo Israelitici Reges, non quia munere suo probè & secundum leges functi sunt, sed quia ritè, & ex legum præscripto facti: quo modo legitimus tutor [2] legitima vxor [3] legitimum tempus, [4] legitima ætas [5], & alia quæ persequi longum esset legitima intelliguntur. Vides vt istam eius sententiam propria & genuina hæc legitimi significatio euertat, vtque prior illa commentitia futilem prorsus & ineptam reddat. His autẽ etsi redargui refelliq; satis possit, tamen (vt est hoc genus hominum, quod Deo & Ecclesiæ se subtraxit, impensè in disputando pertinax) quia errorem fortasse suum haud facilè agnoscet: addam præterea quędam ex sacræ scripturę libris testimonia, quibus Samuelem neque re ipsa neque titulo tenus Regem fuisse ita perspicuè demonstrabitur, vt si quis illi sensus est aut cogitatio veritatis victus vinctusq; in nostram sententiam trahatur.

2 l. 3. & l. 5. D. de leg. tut.
3 Lib. 1. & 8. D. de pot. hæred.
4 l. 4. D. de tit. nupt. D. l. 5. D. de [illegible] l. 10. de his qui not. infa. l.
5 l. 3. D. de re [illegible]
6 [illegible] l. D. de public. & vectig.

Qui iudicandi munere in Israel functi sunt, vt Samuel, ij dominationem in eum populum minimè habebãt, quæ regnum & Regem vsque adeò comitatur vt sine ea ne fingi quidem aut concipi animi possint. *Reges gentium dominantur eorum* [6] (inquit Saluator) Hortari autem iudicibus & admonere consilioque suo dirigere ac ducere multitudinẽ permissum fuit: nisi dum fortè singulari aliquo Dei præcepto ad certas res obeundas mandatum sibi imperium recepissent. Inde erat quod filii Israel exultantes lætitia recẽ-

6 Luc. 22. Mat. 10.

tis victoriæ per Gedeonem mirabiliter partæ ipsi Gedeoni dixerunt, *Dominare nostri tu & filius tuus, & filius filii tui, quia liberasti nos de manu Madian* [1], quibus ille, *Non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur vobis Dominus.* Si Samuel Rex fuit, Rex etiam & Gedeon: vterq; enim pari authoritate iudex à Deo atque dux ei populo datus est: nec quicquam Samueli in ea re suffragatur, quod Gedeoni absit. Nam quod propheta fuerit, id quid ad regiam dignitatem? Certè pontificem non fuisse, eum neq; sacerdotem, sed tantùm leuitam B. Hieronymus obseruauit [2]: ob eamque causam Dauid Rex & propheta Samuelem ab ordine sacerdotali separat [3]. At si rex fuit Gedeon, quomodo rogatur à Iudęis vti in eos dominationem suscipiat? aut si dominationem se non habere, nec velle suscipere fassus est & professus, qua fronte audeat aliquis Regem illum appellare? Eadem Samuelis, & cæterorum, qui iis libris continentur, iudicium conditio fuit: qui quantum à Regum titulis & authoritate abhorruerint, id in primis declarat, quòd tot seculorum curriculo ex omnibus vnus repertus sit qui regium nomen vsurparit. Is est Abimelech filius Gedeonis nothus ex concubina Sichimitide [4], qui occisis septuaginta fratribus suis, filiis Gedeonis legitimis, & Republica per tyrannidem occupata, Regem se & nomine & imperio designari curauit: quo sublato de medio, regium cum eo statim nomen concidit. *Post Abimelech,* inquit author historiæ, *surrexit dux in Israel Thola* [5]. Qua in parte doctores summam scriptoris diligentiam obseruãt, qui iis verbis rem iterum ad duces rediisse docet. Vnde Nicolaus Lyranus interpres acutissimus, *Non dicit Rex* (inquit) *sicut de Abimelech, qui inique vsurpauit sibi nomen regium, iste autem rediit ad modum pristinum quo iudices praeerant, scilicet per modum directionis & consilii, magis quàm per modum dominii.* Ostendat ergo Buchananus regium imperium Samueli iure aliquo speciali fuisse delatũ, vel eum haudquaquam fuisse Regem velit nolit fateatur necesse est: quandoquidem id ei nomen, & quæ nomini coniuncta est authoritas, iure communi cæterorum ducum tribui non potest.

1 Iud. 8.

2 lib. 1. aduer. Iouin.

3 Psalm. 98. vide ibi Genebrardum.

4 Iud. 9.

5 Iud. 10.

Quæ cùm ita sint, expendamus modò quàm vanæ sint & nullius ponderis aut momenti duæ illę rationes, quibus persuadere nobis falsissimam opinionem suam & confirmare nititur. Ait tyrannum, non legitimum Regem à Iu-

1 Pag.70.

dæis fuisse petitum hoc argumento doceri [1], quòd Regem petierint *qualem vicinæ gentes habebant, qui domi iudex, foris imperator esset. Erant autem re vera tyranni*, inquit, additque nescire se ab historicis mentionem fieri legitimi Regis in Asia. Hic rursus quo sensu *legitimum* proferat, prorsus ignoro. Nam si, vt antè, legitimum Regem intelligit eum qui regni habenas ita moderatur, vt ius perpetuò secundum leges dicat, cur Asiaticos ab Afris, aut Europæis in hoc distinguit non video. Quandoquidem multos Asiæ Reges commemorare possum, quos nemo eorum qui in Europa regnarunt, pietate vlla ac probitate in suos, iurisque diuini & humani obseruatione, non dicam superauit illa tempestate, sed ne æquauit quidem. Nam Ægyptii Reges omnes ex legum disciplina ius dixisse, & iis se sua sponte subiecisse feruntur [2]: quod miror ab illo prætermissum iis in locis, vbi legum vincula nostris Regibus iniicienda suadet. Sed & Aethiopum quoque Reges ex sacerdotum numero delectos, cæteroquin diuinis auctos honoribus, vitam degisse legibus conformem, & secundum patrios mores, scitaque maiorum ius in subditos dixisse literis proditum est [3]. Næ parum æquus ille rerum æstimator videtur, qui gentes illas Asiæ (à quibus omnem cultioris vitæ rationem Græci, cæterique per Europam dispersi, velut ab ipso honestatis fonte haustam acceperunt) tam infortunato cœli solique statu natas fuisse arbitratur, nullos vt ex sese vnquam procrearent Reges legitimos. Nam quod subiicit, Asiæ incolas seruili præter cæteros animos fuisse, proptereaque tyrannorum imperiis magis obnoxios, id ratione & rei veritate deficitur. Nam quamuis abundè iis suppeterent quæcunque vel locorum amœnitates, vel aeris puri & tenuis afflatus, vel agrorum vbertates conferre possunt, ita vt talibus voluptatum illecebris ad vitam mollius paulò atque delicatius transigendam inuitarentur; tamen neque sapientiæ studium, neque rerum agendarum prudentia, neque celsitas animi & magnitudo iis deerat: quæ omnia seruilibus haudquaquam ingeniis conueniunt. Nec Regum se arbitriis dediderunt inuiti, quasi adempta aliam aliquam regiminis formam constituendi facultate, sed omnibus propositis monarchiam semper reliquis prætulerunt: tum quia id illos edocuit vis naturæ & primorum parentum institutio, vt infra vberius demonstrabitur, tum quia satius esse vni parere,

2 Diodor.lib.1. Part.2.cap.3.

3 Diod.li.3.ca.1.

parere, quàm premi à multis, ſapienter & verè iudicarunt. Itaque cùm S. P. Qu. Romanus Cappadoces & Paphlagones Regibus liberare voluiſſet, ac ſuæ poteſtatis conſtituere, recuſarunt eam libertatem Cappadoces, id potius ſupplicium quàm beneficium eſſe rati; reſponderuntq; nullam ſine Rege gentem viuere poſſe [1]. Scio Ariſtotelem dicere Aſiaticos eſſe patientiores ſeruitutis quàm Europæos [2]. Sed eius teſtimonii fidém eleuat quod ipſemet ibidem præmittit : nempe Barbaros eſſe patientiores ſeruitutis quàm Græcos, quod profectò falſum eſt : quis enim neſcit Gręcos verè ſeruos eſſe, ſi cum Romanis, Francis, Germanis, Scotis, aliiſque, quos ille Barbaros vocaſſet, comparentur? Sed & illud æquè abſurdum eſt quod eodem in loco ſcribit, tyrannica regna eſſe Aſiaticis, ſed firma tamē, propterea quod patrium morem legemque ſeruant : nam ſi patriam legem ſeruant, cur non potius legitima & regia, quam tyrannica imperia dicentur? Quod ſi Aſianos ideo tyrannis paruiſſe Buchananus credit, quia imbecilliores ſunt, & minus animoſi quàm qui plagam Septentrionalē habitant: ſiquidem, vt ait Vitruuius, qui ſunt ad axem meridianum, breuioribus corporibus, colore fuſco, criſpo capillo, nigris oculis, cruribus inualidis, ſanguine exiguo, ſolis impetu perficiuntur. At qui ſub Septentrionibus naſcuntur & degunt, proceris corporibus, candido colore, directo capillo & rufo, cæſiis oculis, & ſanguine multo ſūt. Si hanc, inquam, Aſiaticis cauſam parendi tyrannis arbitratur, cogitare ſecum potuit, quòd licet ea ratione probetur, non tantum virium iis eſſe ad exterarum gentium impetus propulſandos, quantum aliis qui axi Boreo propiores ſunt: tamen non inde effici rectè, populos illos acumine ingenii pręſtātes, alicuius popularis ſui tyrannidē facile velle ſubire: & libertatē qua nihil amabilius, nihil in vitâ charius poteſt contingere, hominum apud ſe natorum libidini contra rationem mancipare: cùm id præſertim omnibus à naturâ benè informatis inſitum ſit, vt nemini parere velint, niſi præcipienti, aut docenti, aut vtilitatis cauſâ iuſtè & legitimè imperanti [3]. De Aſiaticis ergo facilè ab extera natione opprimendis fortè aliquid: de ſuorum verò tyrannide ab ipſis ſubeunda, nihil omnino argumenti affert : eadem enim proportio Pygmæorum inter ſe eſt & gygantum. Et verò, ſi qua inde coniectura aut ratio

1 Iuſt. lib. 38.

2 Lib. 3. Pol. c. 10.

Ariſtoteles reprehenſus.

3 Cic. lib. 1. offi.

ratio probabilis duci posset, ea etiã ad Græcos optimo iure transferetur. Nam Cicero testatur Græcos ita fuisse imbelles & parùm animosos, vt ne quidem aspicere hostẽ auderent [1], quamuis prudentes, & omni disciplinarum genere satis excultos: & tamen constat eos fuisse semper tyrannis infensissimos, adeoque eorum impatientes, vt cùm omnes initio Regibus parerent, plerique tandem democratias sibi & aristocratias constituerint paucis in Regum fide permanentibus. Non ergo sequitur ob corporum imbecillitatem, homines seruitutis aut tyrannidis suorum popularium tolerantes reddi, cùm satis virium iis sit ad resistendum sui similibus, vt ante dixi, & animi etiam satis in exiguo corpore esse possit.

1 Lib. 2. Tuscul.

Quæ cùm ita sint, miror ipsum tam parùm verecundum esse narratorem, vt ea se scire dissimulet, quod nesciisse pudeat. *Neq; vsquam* (inquit) *quod sciam ab historicis mentio fit legitimi Regis in Asia.* At ego illi repono, passim ab historicis mentionem fieri legitimorum Regum in Asia: si modò legitimos admittat eos, qui Imperium quod virtutis commendatione, & summo populi consensu nacti erant, pari animi moderatione ac Iustitiæ temperamento retinuerũt: quiq; leges vel à maioribus acceptas, vel à se latas anxiè custodierunt. Nam, si verum est quod tradunt probati historiæ authores [2], regna olim deferri solebãt ad eos, qui plurimùm de hominum vitâ meriti videbantur, quique rectis institutis, honestis moribus, aptis legum iudiciorumq; formulis, ornare & amplificare Rempublicam & posse & velle sperabantur. Audiuitne fando inclitum illud de Bocchore Ægyptio elogium, cuius summa iustitia locũ dedit prouerbio: vt cùm hominem integrè & incorruptè iudicantẽ significare vellent, Bocchorẽ eum siue Bocchyrem appellarent [3]? An non meminit artes verè regias & Imperatorias illius, qui

Venit ad occasum mundiq; extrema Sesostris:
Et Pharios currus Regum ceruicibus egit [4]?

2 Iust. in princ. Diod. li. 1. Part. 2. cap. 1.

3 Suid. Plutar. in vita Demetrii. Erasmus in Prouerb.

4 Lucan.

Quantâ foris armorum, domi Iustitiæ, & rerum à se gestarum gloriâ vitam transegit? Annon illud Antiochi tertii, quod cũctis publicè ciuitatibus edixit, aut tyrannicam illam & non regiam vocem existimat, *Si quando legibus aduersum & repugnans aliquid iussero, ne pareatis: sed ignoratione me lapsum creditote* [5]. Vbi quæso terrarum gens vlla patrii moris obseruantior, vbi rigidiores legum antiquarum custodes,

5 Plut. in apoph.

ftodes, vbi addictiores maiorum ſcitis Reges, quàm apud Medos, Perſaſque memorantur? Danielem, quamuis innocentem, quamuis amicum, leonibus obiicere maluit [1] Darius ſubtriſtis, ac penè inuitus, quàm eximere pœnis decreti ſui, contra leges regnorum quibus imperauit. Cabades Perſarum Rex Seoſem hominem amiciſſimum, & cui vitam atq; regnum debebat, calumniis oppreſſum & damnatum maluit amittere, quàm de Perſicâ obſeruatione quicquam remittere [2]. Pacurium verò ſummus mæror lacerauit, quòd antiquam eius gentis legem ex euentu, propter conſtantiam promiſſi, cogeretur diſſoluere [3]. Dies me deficeret, ſi eorum qui in Aſia regnarunt ſummam in leges obſeruantiam, clementiam erga ſuos & humanitatem, in rebus denique publicis & priuatis diuinam propè animi conſtantiam, moderationemq; recitarem: v. mirum mihi videatur quid iſtum mouerit ad Aſiaticos Reges è numero legitimorum exigendos. Sed nunquid non meminit Melchiſedec Regis Salem, [4] qui Rex ſimul & ſummi Dei ſacerdos appellatus eſt, aut eum Regem fuiſſe legitimũ negabit? Certè neque hiſtoriæ fidem eleuare poteſt, neque quod reſpondeat habere: niſi reſumpto vetere, & iampridem exploſo Origenis & Didymi errore, ἀναγωγικὴν aliquã nobis ſomniet interpretationẽ, & angelum eum, aut Spiritum ſanctum fuiſſe dicat. Nam nomenclatio ipſius, idem quod Rex iuſtitiæ ſignificat, & Rex Salem, id eſt pacis, dictus eſt [5]: quem Diuus Hieronymus [6], ex Hebræorum & Græcorum ſcriptis, verè hominem fuiſſe docet, atq; eundem qui & Sem filius Noe, trecentos iam & nonaginta annos natum quo tempore Abraham editus eſt. BOVT. Fortaſſis in alia adhuc ſignificatione legitimi verbo vſus eſt (idque te iſta differente, modò mihi in mentem venit) legitimos Reges intelligens eos, qui legibus obſtricti, obnoxii iudiciis, moribus alligati, faſces populo primatibúſve ſubmittunt. BARC. Id quàm alienum ſit ab eius vocis ſignificatione nemo non videt. Ecquis enim latinè ſciens ita vnquam locutus eſt? nam & eo ſenſu legitimus tutor dicetur, quia legibus eſt ſubiectus: & hæres ſimiliter legitimus quia legum vinculis aſtringitur: itáne? teſtamẽtarius ergo tutor, & hęres ſcriptus, quin legibus ſoluti ſint negari non poteſt: nam horum appellationibus, differentiæ inter ipſos & diuerſitates nobis indicantur. Quid quod iuſtum & legitimum hoſtem dicere ſolemus [7]? Sed hæc legitimi

inter-

1 Dan. 6.
2 Procop. li. 1. de bello Perſ.
3 Proc. eod. lib.
4 Gen. 14.
5 Apoſt. ca. 7. ad Hebr.
6 Tom. 3. ep. 126.
7 Cic. lib. 3. offic.

interpretatio nimis est puerilis & responsione indigna, siue ipse eam Buchananus cogitarit, siue alii ex eius grege pòst maleficiosè commenti sint: cùm inter omnes constet legitimos dictos esse, quòd lege facti, testamentarios verò, & scriptos, quòd testamento dati scriptique fuerunt. Sic etiam legitima omnia, quia ex legum institutis & secundum leges fiunt, non quia legibus subiiciuntur, aut secundum leges viuunt. Et vt iam paulò ante dixi, legitimus Rex appellatur, quòd non vi & armis in regale solium inuito populo irrupit, sed more maiorum, & ex legis præscripto Rex factus est, licet postquam iam regnum iniit leges iudiciaque peruertat. Sed demus id eum cogitasse, idque ita se habere, vt legitimo significetur quod legibus est subiectum: quid ei consequens erit? Non fuisse legitimos Reges in Asia, dicet: addo, ac ne in Europa quidem vel Africa. Nam eos nego esse Reges, qui ita legibus vincti constrictique tenentur: nego Imperium & potestatem regiam in iis deprehendi, qui eo pacto imperant, licet Regis forte appellationem blando ciuium sermone retineant. Proinde neque Agesilaum, neque cęteros Spartanos, post Ephororum creationem, inter Reges numerãdos Æmilius Probus rectissimè iudicauit [1]: propterea quod hi à Theopompo Regibus appositi, imò oppositi, regiam prorsus authoritatem infringebant: quam habuisse quidem priores Reges testatur Plutarchus [2], & ex vno Lycurgi responso notũ est: qui postulanti, *vt populo administrationem Reipublicæ traderet: tu prior*, inquit, *domi tuæ Imperium domesticis tuis trade.* Qua de causa Aristoteles [3] docet Lacones mixtum Reipublicæ genus habuisse, quamuis regnum id vocitatum sit: quia Reges non plenum perfectumque imperium, obstantibus, vt dictum est, Ephoris habuerunt. Et Plutarchus [4] Cleomenem post exstinctos Ephoros Regem & nomine & re fuisse scribit: quibus verbis annon perspicuè nobis indicat, alios qui cũ Ephoris imperarunt nomine tantum fuisse Reges? Ac mihi quidem ista cogitanti venit in memoriam Polybii locus [6], in quo, accuratâ scribẽdi diligentiâ, verè Reges ab iis qui nomine tantum tales sunt illis ipsis temporibus distinctos fuisse indicat. *Philippus*, inquit, *Demetrii filius, adhuc puer, iam Macedoniæ imperium susceperat. Achæus omni prouinciæ, quæ circa Taurum est, imperans, nõ modò nomen sed vires quoque regias habebat. Antiochus, cui magno cognomen fuit, Seleuco fratri non multo ante defuncto, in regno*

1 In vita Agesilai: & in breui ann. de Regib.

2 In vita Lycur.

3 Lib. 3. Polit. c. 10. & 11.

4 Plut. in Apophthegm. Laco. In vita Agid. & Cleoph.

6 Lib. 4.

gno Syriæ quamuis adoleſcens ſucceſſerat. Ariarates quoque regnum Cappadociæ inuaſerat. Eodem tempore Ptolomæus Philopater Ægypti erat Imperium adeptus. Nec longè poſt Lycurgus Rex à Lacedæmoniis appellatus fuerat. Carthaginenſes Annibalem, ad res quas ſupra commemorauimus gerendas ducem elegerant. Ecce vt alios nomen tantùm, alios nomen & poteſtatem regiam habuiſſe tradit: nam Lycurgus iſte, paulò ante Cleomenem, dominantibus adhuc Ephoris Lacedæmone Regis nomen ſortitus eſt [1]. Fruſtra igitur Buchananus in has ſe latebras coniiciet, in quibus neque occultari diu, neque tutum perfugii locum inuenire poſſit.

[1] Vt patet collatione huius loci cum hiſtoria Plut. de Agid. & Cleom.

Sed altera tunc ratio quam vim habeat expendamus. *Tyrannum* [2], inquit, *non Regem hic deſcribi vel ex eo facilè apparet, quod in Deuteronomio formulam eis ante præſcripſerat, non modo ab hac diuerſam, ſed etiam planè aduerſam: ex qua formula Samuel, cæteriq́ue iudices tot annos ius dixerant: quam cùm reiicerent, Dominus ſe reiectum ab eis conqueritur.* Hæc ille: cuius errorem vt planius faciliuſque coarguamus, vtrumque ſcripturæ locum committemus inter ſe, vt ſi qua in iis aut pugna ſit, aut diuerſitas & diſſimilitudo appareat. Modò id præmunitionis loco ad ea quæ aggredimur teneamus: nihil regiæ dignitati, nihil Monarchiæ præſtantiæ, hoc ſcripturæ teſtimonio detrahi. Neque enim Deus idcirco ſe infenſum Iudæis prædicat, quòd regia ſibi gubernatio diſplicuiſſet: quódve Regem petere, res fuiſſet ipſa per ſe diuinæ maieſtati ingrata aut inuiſa: ſed quia ipſemet eius populi tutelam ſingularem geſſerat, & eum ex omnibus orbis nationibus in peculium ſibi ſumpſerat [3], atque inſigni quadam prouidentia, & illuſtribus quoties opus fuit miraculis, multos iam annos antè rexerat. Eoque factum eſt, vt Dominus meritò veſanam illius gentis ingratitudinem ei exprobret, ſeque ab ea reiectum cõqueratur: quæ tot miſericordiarum oblita, tot beneficiorum immemor, tot mandatorum contemptrix, & miraculorũ etiam negligens, eò prorupit audaciæ, vt cæteris ſe nationibus æquare atque aſſimilare voluerit, quibus vt diſſimilis eſſet, diuina hæc diſpenſatio procuratioque ſpecialis effecerat: Regemque ſibi dari petierit, cùm iam Regem haberet, non Samuelem quidem, vt eſt à nobis iam ſatis ſuperque demonſtratum, ſed Deum ipſum præpotentẽ ſingulari propè cura eorum iam diu inuigilantẽ bono (quod nulli vnquam alii nationi obtigit) qui Samuelem, & cæteros

[2] Pag. 70.

[3] Exod. 19. Deut. 7. & 14.

ros retro Duces, seu regni vicarios, proreges, aut præsides iuri dicundo præfecerat: à quibus ipsemet Deus de rebus arduis & negotiis lege non definitis, velut Princeps à suis iuridicis [1], consulebatur. Vnde haud mirari quidem oportet si in eo peccatum sit ab illis grauissimè, qui constitutã manifesta Dei ordinatione Reipublicæ formam mutare, ac prępositos sibi Duces reiicere, inconsulto Rege suo Deo Opt. Max. in animum induxerãt. Quin potius mirandum quòd nõ malos statim malè perdidit, quos tam aperto scelere maiestatis reos propria ipsorum confessione peregerat [2]. Atque hoc quidem illud est, quod ferunt Theologi: alias gentes Regem sibi poscere & constituere sine peccato potuisse, Israeliticam verò ideo non potuisse, quod ordinatam aliter à Deo Rempublicam expresse accepisset: non quidem Aristocraticam, vt falsò scribit Caluinus [3], sed monarchicam, Deo Rege & homine prorege (vt antea diximus) conseruatam. Atque hoc etiam illud est quod D. Hieronymus ait [4]: *Saul non ex voluntate Dei, sed ex populi errore Rex factus est.* Sed ad institutum redeamus.

1 L. 1. & l. 10. C. de legib. c. inter alia 31. de sent. excõ.

2 1. Reg. 12.

3 L. 4. inst. ca. 20. §. 8.

4 In cap. 8. Prop. Osee.

Moyses prophetico Dei spiritu vaticinatus est, fore vt populus Hebræus aliquando Regem sibi posceret: cuius rei dum eum monitum vellet ita fatur [5]: *Cùm ingressus fueris terrã quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis eam, habitaueris q; in illa, & dixeris: constituam super me Regem, sicut habent omnes per circuitum nationes: eum constitues quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Cumq; fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populũ in Ægyptum, equitatus numero subleuatus, præsertim cùm Dominus præceperit vobis vt nequaquam amplius per eandem viam reuertamini. Non habebit vxores plurimas quæ alliciant animũ eius, neq; argenti & auri immensa pondera. Nec eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos, neq; declinet in partem dextrã vel sinistram, & discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba & ceremonias eius, quæ in lege præcepta sunt: vt longo tempore regnet ipse & filii eius super Israel.* Hæc regnandi lex est, quã Moyses futuris Iudæorũ Regibus præscribit, quamq; Dauid filio suo Salomoni repetit & commendat [6]. At Samuel, petenti iam populo Regem cùm non posset obsistere, legem horrendi carminis, ius inquam Regis impensè crudele, & superbum, iubente Domino in hunc modum edixit. *Hoc erit ius Regis qui imperaturus est vobis. Filios vestros tollet & ponet in curribus suis, facietq; sibi equites & præcursores*

5 Deut. 17.

6 3. Reg. 2. c.

quadrigarum suarum, & constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetũ, & fabros armorum & curruum suorum. Filias quoq; vestras faciet sibi vnguentarias, & focarias, & pannificas. Agros quoq; vestros, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit seruis suis. Sed & segetes vestras & vinearũ reditus addecimabit, vt det eunuchis & famulis suis. Seruos etiam vestros, & ancillas, & iuuenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo. Greges quoq; vestros decimabit, vosq; eritis ei serui. Et clamabitis in die illa à facie Regis vestri, quem elegistis vobis: & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis Regem.

Considerandum in primis hîc est, de quibus Regibus loquatur Moyses & de quibus Samuel: iisdémne an diuersis. Moyses ait, *cùm dixeris, constituam super me Regem, sicut habent omnes per circuitum nationes.* Hoc quando dixit populus Israeliticus? certè neque ante, neque post illud tempus, quo vniuersi natu maiores, exosi auaritiam & iniustitiam filiorum Samuelis, venerunt ad eum in Ramatha, dicentes, *ecce tu senuisti, & filii tui non ambulant in viis tuis: constitue nobis Regem, vt iudicet nos sicut & vniuersæ habent nationes.* En quomodo non effectu solùm completur hîc vaticinium Moysis, sed iisdem verbis quibus ille prædixerat: nec alibi vsquam proditũ est Hebræos Regem sibi hac formulâ postulasse. Rogarunt quidem antea Gedeonem, vt ipse in eos Imperium susciperet, atque ad posteros transmitteret: sed neque tali eum sermone affati sunt, neque Regem eum constituerunt, id dignitatis humaniter recusantem. Addit Moyses, *Eum constitues quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum.* Et hoc quoque eodem tempore perfectum est, cùm Deus Saulem elegit, populus verò Regem ipsum constituit, & clamauit, *Viuat Rex.* De Saule igitur, & eum sequutis Regibus Moyses procul dubio vaticinatus est. De iisdem similiter quin Samuel ius regni promulgando cogitarit nemini potest esse obscurũ. Vtrumq; ius regni est, & iisdem Regibus, populoque præscriptum: Dicet aliquis, qui ergo conuenire possunt? Nihil quicquã est magis extricabile, eius distinctionis ope, quã paulo antè retulimus. Regem Moyses instruit legibus & instituit, quas obseruare perpetuò eum oporteat, si vel congruẽter naturæ vitam degere, vel rectam muneris accepti rationẽ Deo reddere velit. Samuel id ipsum nõ negat, sed hoc amplius Regem facere posse affirmat. Ille Regis officium, hic

R pote-

potestatem & amplitudinem Imperii: illæ quæ sunt bonis Principibus agenda, hic quæ populo à malis oppresso toleranda describit: ille ni recta fecerint, Deum, per quem regnant, vltorem certò habituros, hic si iniusta perpetrauerint, ab iniuriâ populi, & humanâ vindictâ in priuatos legibus constituta, securos & protectos esse ostendit: ille ad Reges sermonem conuertit, & eos officii admonet, hic populum alloquitur, & præmonstrat quanta eum patientia Imperii iugum ferre oporteat, si quando in tyrãnicum ingenium regius se animus induerit. Neque res ea tamen populum illum noui Regis desiderio flagrãtem quicquam perterrefecit: accepit conditiones, & Regem amplexus est cum omnibus quæ sequi possent incommodis. Audito enim iure regni peracerbo, quod Samuel recitauerat, responderunt omnes, *Rex erit super nos, & erimus nos quoq; sicut omnes gentes, & iudicabit nos Rex noster.* Nihil acutis hominibus facilius, nihil planius proponi potest. Moyses quid debeat Rex facere, Samuel quid possit [1] enunciat: hæc nemo mediocriter eruditus nescit diuersa quidem nõ aduersa & contraria esse. BOVT. At si Iurisconsultos vestros audiamus, ne talia quidem facere posse Rex videtur. *Nam quæ facta lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & vt generaliter dicam, quæ contra bonos mores sunt, nec facere nos posse credendum est* [2]. BARC. Eius loci non is sensus est, quasi quæ turpia sunt & contra pietatem, sint factu impossibilia. Sed quo nemo ad talia facienda magis obligetur quàm ad impossibile. Non omne quod licet honestum est, inquit alius [3]: exempla nusquam non obuia sunt: Pater filium, vel filius patrem iudicem habere potest [4]: id tamẽ parum honestum esse, propter mutuæ affectionis, qua perpetuò laborant, suspicionem, indicat aliud iuris caput his verbis: *Qui iurisdictioni præest neque sibi ius dicere debet, neque vxori vel liberis suis, neque libertis vel cæteris quos secum habet* [5]. Ecce Africanus dicit patrẽ in causa filii iudicem esse posse, Vlpianus eundem ius dicere non debere: vterque rectè: potest enim, sed non debet, vt suspicionis occasionem à se remoueat. Rursus circumuenire se inuicem contrahentes in pretio emptionis possunt [6]: nec vllo eis remedio iuris succurritur, extra quàm si venditor fraudatum se queratur vltra dimidium iusti precii [7]. Lucrum itaque ex mendacio absque vllo pœnæ humanæ metu percipere quis potest. At id tamen per se turpe & perniciosum est: vt non sine causa dictum

1 Potestatem hic intelligit, non eã quæ competit ex præcepto, neque eam etiam quæ ex permissu est, quatenus liberat à peccato: sed quatenus pœnis legalibus eximit operantem, vt infra docetur.
2 Papini. l. filius 15. D. de cõd. Inst.
3 Paul. l. nõ omne 144. D de reg. iu.
4 L. in priuatis 77. de Iud.
5 L. 10 de Iurisd.
6 L. in causæ. D. de minor. l. item si. 22. D. locat.
7 L. 2. l. 8. Cod. de resc. Vend.

dictum sit à Cicerone [1], illiberalem & sordidum esse quæstum, qui ex tenui mercatura percipitur, quia qui eam exercent parum proficiunt, nisi admodum mētiantur. Quid, quod ne periuriū quidem leges nostræ pœnis vllis aut suppliciis vindicarunt; quia diuinam in ea re vltionem sufficere creditum est [2]: idque omnino ita esse, si per Deum iuratur, viri docti annotarunt [3]: & nostris commentariis, quos lucubratos habemus in responsa Iurisconsultorū de iureiurando, planius atque vberius, diuini Numinis auspicio, demonstrabitur [4]. Vnde Pacuuius vocat iusiurandū, *mantile quo quotidiana noxa abstergūtur* [5]: & Laberius in Mimis [6], *emplastrum æris alieni*, facetè satis. Sed videamus an aliqua nobis exempla in diuinis libris suppetant: firmiora quippe illa sunt quæ humana ratione subuerti nequeunt, ac ne reprehendi quidem. Et statim occurrit de repudio, quo nullum huic disputationi magis aptum & cōueniens afferri potest. *Si acceperit homo vxorem*, inquit Moyses [7], *& habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquā fœditatem, scribet libellum repudii, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua.* Quasi dicat, hoc erit ius mariti: qui vxorem duxerit, eam, cùm volet, dato libello repudii à se ablegato. En ius coniugii, seu mauis legem connubialem, multò iniquiorem in fœminas, quàm ius illud Regis in populum, & qua nemo omnium, qui in sacris literis sempiternæ gloriæ commendantur, vsus fuisse legitur. Malis tamen iuxtà ac bonis hanc libertatem lex permisit, vt videatur spe quadam impunitatis velut ansam delinquendi peruersis hominibus præbuisse: sed id ita, maioris multò & acerbioris mali declinandi caussa, consultò permissum est: & proinde quàm parum gratus Deo eius vsus fuerit, Saluator ipse in Euangelio prædicat [8]. Simili de caussa nunc alicubi in Christianis gentibus lustra & prostibulæ tolerantur. Sed & rursus in eodem libro fœnerandi ius ac potestas, sine vllo pœnarum metu, conceditur [9]: quod tamen homicidio simile esse, & cum ipsa rerum natura pugnare, vel Ethnici tradiderunt [10]. Vide quàm non sit insolens, multa legibus permitti, quæ sine scelere committi nequeūt [11]. Quemadmodum ergo, neq; mercatores, qui mēdaciorū decipulis emptores circumueniūt: neq; periuri, qui omni contēpta religione falsum perinde ac verū diris execrationibus attestātur: neq; lucripetę

1 Lib.1.offi.
2 C.de reb.cred.
3 Cuiac. l.2.obs. c.19.
4 In l.Si duo Patroni §.vlt.ill.tit.
5 Fest.in verbo mantile.
6 Gell.l.16.c.7.
7 Deut.24.
Vide supplementnm ad 3. Part. S.Thom.q.68.art.3. vbi duplex lex refertur opinio de repudio, quarum cōmunior est, haud permissione non excusasse à peccato, sed tantùm à pœna secundū legem infligēda.
8 Matth.19. Marc.10.
9 Deut.23.
10 Vide Cic. lib. 2.off.
11 Vide S.Thom. 2.1.q.78.art.1.ad 2.& 8.

fœneratores, quos, tanquam alienæ ſubſtantiæ hirudines, Romani olim grauius quàm fures multabant [1]: neq; ſcortatores, & proſtibulæ, aut diuortii per repudium ſine iuſtâ cauſâ authores, Hyminis Hyminæi, & Iouis ὁρκίου κ' ἀγοραίου, Dei, inquam, Opt. Max. iudicium effugient: quamuis ciuiles omnes leges eludant, aut nullas eſſe cõtigerit, quibus ad iudicum ſubſellia iis de cauſis accuſari, & ad pænam rapi poſſint. Sic etiam Reges, quibus omnia iure regni ſolutiſſima ſunt, quantumuis licet inter homines emineant, & humanæ coertiõnis timore liberentur: Deum tamen, qui eos cũ purpurâ & ſceptro in regni ſolio collocauit iniuriarum in populum, & tyrãnidis, atq; adeo omnium iniquitatum ſuarum & inueſtigatorẽ acerrimum & vltorem habent. *data eſt*, inquit Sapiens [2], *à Domino poteſtas vobis, & virtus ab altiſſimo qui interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur: quia cùm eſſetis miniſtri regni illius, non rectè iudicaſtis, nec cuſtodiſtis legem iuſtitiæ, neque ſecundum voluntatem Dei ambulaſtis: horrendè & citò apparebit vobis quoniam iudicium duriſſimum in his qui præſunt fiet, exiguo enim conceditur miſericordia. potentes autem potenter tormenta patientur: Non enim ſubtrahet perſonam cuiuſquam Deus, nec verebitur magnitudinem cuiuſquam, quoniam puſillum & magnum ipſe fecit, & æqualiter cura eſt illi de omnibus, fortioribus autem fortior inſtat cruciatio.* Exiſtimo equidem iſtiuſmodi exẽplis locum hũc ſatis illuſtrari, vt nemini in dubium venire poſſit, cur Samuel, cùm populo Regem poſtulanti multa propoſuerit, quæ tyrannorum propria videntur, ea ius Regis ſiue legem regni eſſe dicat: id enim perinde eſt ac ſi dixiſſet: Regem petitis, at eius quanta ſit poteſtas ignoratis: illam ego vobis oſtẽdam, vt intelligatis eum vobis dari, cuius ferre vos Imperium oportet in omnibus & perferre: & ſi quando boni Regis officium deſerẽs in fortunas & opes ſingulorum inuolauerit, nulla vobis in eum animaduerſio relinquetur: quia vos ei, ille Deo ſubiectus eſt [3]. Fieri enim poteſt vt Rex, cæteroquin bonus, vno aut altero forte adulterio, & homicidio contaminetur, qui cùm ob eam rem dici tyrãnus nequeat, illâ defenſione vtetur rectiſſimè, qua iure Regis ſiue lege regni poſſe ſe id impunè facere, ſed non debere tamen, contendat: qua de re copioſior alibi inſtituetur diſputatio. Hæc igitur, & ſimilia quæ Samuel profert, cùm facere ſoleant tyrãni, poſſint verò Reges abſque pœnæ humanæ metu, nihil vetat quo minus & Regum legitimorum

1 Cato in procem. de re ruſt.

2 Sap. 6.

3 Hanc interpretationem velut certam & indubitatam ponit R. epiſcopus Cunerus. c. 7. de off. Princip.

morum iura, & tyrannorum iniurias verbis prophetæ, alia licet atque alia ratione, contineri dicamus. Bovt. Quid? tyrannorum ergo iniuriæ Regum iura censebuntur? id si ita est, Regibus an tyrannis pareamus, etsi opinione hominum fortassis aliquid, re ipsa nihil interest: nisi quod grauiores populo videri possunt quæ à Regibus, quam quæ à tyrannis acceptæ sunt calamitates. Siquidem vnusquisque nostrum non tàm iniuriis ab inimico, quàm ab amico illatis commouetur: nec quicquam in vita homini molestius, quàm deseri diripique ab eo in cuius præsidio spem vitæ & dignitatis tuēdæ collocarit. Præclarè Rex Theodericus [1], *Detestabilis est quidem omnis iniuria, & quicquid contra leges admittitur, iusta execratione damnatur: sed malorum omnium probatur extremum, inde detrimentum suscipere, vnde credebantur auxilia prouenire: exaggerat enim culpam in contrarium versa crudelitas, & maius reatui pondus est inopinata deceptio.* Caueśis igitur tyrannorum iniurias Regum iura vocites. Calumniosa siquidem plerisque videri illa interpretatio potest, qui, quantū agnus ab apro, ab accipitre columba, imò quantùm homo distat à bellua, tantùm pastorem à populatore, Regem, inquam, à tyranno differre iudicant. Iura autem Regis præterea quî possunt ea dici, quæ Rex sine iniuria exercere nequit? Scis enim vetus illud esse & verum, *ius ex iniuria leges facere non posse* [2]. Barc. Et tu quoque scis, neque insolens illud esse neque recens, *Summum ius summa sæpe iniuria* [3]: vel, *summa crux*, vt ait Columella [4], & ab Vlpiano dictum, *quod perquam durum est, sed ita lex scripta est.* Sed nos in eo genere nunc non versamur: Non enim inficias imus, nihil eorum quæ lege illâ regni continētur, quęque boni Principis officium excedunt, à Regibus citra iniquitatem tentari posse: neque an ius istud Regum cum populi iniuria coniunctum sit, vel minimum digladiamur. Sed an, & qua ratione, ius Regis sit, vel dicatur, exquirimus excutimusque. Nemo itaque nostram sententiam reprehendet, nisi qui eam, quo sensu dicta est, mente non assequetur: ac in primis quidem iis displicere non potest, qui superioris filum orationis sedatè nec oscitanter percurrerint. Nam ius hoc perinde Regis esse diximus, atq; exteris fœnerari, & vxores repudiare Israelitidum iura fuisse proponuntur: quod nempe qui talia committunt,

Nil pœnas metuunt, nulla quia [5] lege tenentur.

Tantùm illud in eos exclamare licet:

1 Cassiod. lib. 4. var. epist. 27.

2 Cic. lib. 1. de leg.

3 Cic. lib. 1. off.

4 Lib. 1. cap. 7. de re rust.

5 Intelligit de humana lege.

Si genus humanum, & mortalia temnitis arma,
At sperate Deos memores fandi atque nefandi.

Et, vt vno verbo dicam, iniuria tyranni in facto: ius Regis in facti impunitate versatur. Vnde B. Gregorius vocat hoc ius de quo agimus ius regium tyrannorũ [1]. *Electus Rex David*, inquit, *cum ad ædificandum altare Domino, Ornam Iebusæi aream peteret, regio illo tyrannorum iure non vti voluit.* Facessant igitur quæ Peregrinus quidam Rossæus, qui se peregrinum vocat in libro quẽ inscripsit, *de iusta Reip. Christianæ in Reges impios & hæreticos authoritate*, Valde peregrina de hoc iure scripsit [2], asserens Samuelẽ iuris verbo nihil aliud nisi morem & consuetudinem aliorum Regum significare voluisse: quasi verò vel populus ille impotentem vicinorum Regum dominatum ignorasset, vt ea de re docẽdus videretur: vel inclytus Dei propheta, imò ipsemet Deus per prophetam, appellasset vnquam tyrannicas illas iniurias, ius Regis, nisi aliqua saltem ratione ius dici possent, non possunt autem nisi ratione impunitatis, vt iamiam dictum est, ac proinde de eo iure sensisse Prophetam nemini in dubium vocari debet.

Quam iuris appellandi causam & rationem cùm Ioan. Gerson in suis *Considerationibus* [3] parum consideratè animaduertisset, perperam & inscitè, quod pace tanti Doctoris dictum sit, vel certè nimis præcisè & obscurè eundem Samuelis locum nobis exposuit, *Clericus ille*, inquit Gerson, *malè & peruersè textum Bibliæ intelligeret, qui ad prædictos errores verba scripta primi Reg. 8. cap. vertere vellet: vbi sermo fit de institutione Saulis: hoc erit ius Regis. Nam verus literalis sensus alibi est, & specialiter Deuteronomii capit. 17. omnino oppositus: & etiam naturalis bonum iudicium, cui naturalis rationis bonum non contrariatur ius diuinum. Dictio hæc ius, non significat semper iurisdictionem seu iustitiam: sed significat interdum potestatẽ quæ non est iusta, Versus, ius æquum, ius rectum, ius dicitur esse potestas.*

Hæc ille, in quibus duplex eius erratum cernitur. Alterum in eo quòd locum illum Deuteronomii omnino oppositum, seu contrarium loco Samuelis de iure Regis esse putauerit: quod falsum esse, & diuersas tantum, non etiam oppositas sententias locis illis contineri, iam satis superq; monstrauimus. Alterum verò in vocabuli *iuris* explicatione, quod non satis scienter & peritè interpretatus est, *ius*, inquit, *significat interdum potestatem quæ non est iusta.* Fateor: sed

[1] lib. 4. c. 2. exposit. in 1. Reg. Tom. 2.

[2] cap. 2. sect. 10.

[3] tract. ne Principes fatuis adulatorum decipiantur assertionibus, parte 4. alp. 66. lit. l. consider. 8.

ſed hoc tamen in re qua de agitur, non ſatis explicatè, intelligenter, & illuminatè dictum eſt. debuit adiicere de qua poteſtate iniuſta loqueretur, vtrum ſcilicet nudam efficiendi facultatem, ſiue poteſtatem quæ facti tantùm eſt intelligat: veluti quam quiſque potentior opprimendi debiliorem habet, an verò poteſtatem iniuſtam quæ legis permiſſione nititur. Priore modo ſi intellexit, maximus eius & ſine excuſatione error eſt, tum quod nuſquã apud vllum probatum linguæ latinæ authorem *iuris* vocabulum in ea ſignificatione vſurpatum reperiatur: tum etiam quia iuris nomine ita ſumpto, non magis ius Regis hoc eſſet de quo Samuel, quàm ius latronis, aut cuiuslibet potentis & peruerſi, qui re vera & de facto (vt loquuntur) poteſtatẽ habet alios opibus atque adeò ipſa vita ſpoliandi, quo nihil quicquã abſurdius. Ecquis n. vnquã fando audiuit aut ſanę mentis vnquam dixit, latrones viatorum ſpoliandorum & iugulandorum ius habere? & tamen iniuſtam hanc iugulãdi poteſtatem, quæ facti eſt habẽt. Sin poſteriore modo intellexit, rectè quidem intellexit, & nobiſcum cõſentit, qui non id aliter intelligimus. Et verò poteſtas nunquam dicitur eſſe ius, niſi lege aut iubente aut permittente competat. *Legis virtus hæc eſt, imperare, vetare, permittere, punire* [1]. Poteſtas quæ lege imperãte exercetur, ſemper iuſta eſt, quæ verò legis permiſſu indulgetur, ſæpe etiam iuſta eſt: interdum autem iniuſta, cùm ſcilicet vel maioris boni conſeruandi vel grauioris mali euitandi cauſa conceditur, vt variis iam ſuprà exemplis patefecimus [2]. Ex his itaq; perſpici poteſt, nihil hac Gerſonis *Conſideratione* dici inconſideratius. Nam licet verum ſit *Clericum illum malè & peruerſè textum Bibliæ intelligere* (vt ille loquitur) qui ex iſto Samuelis loco Regi perſuadere conatur, eũ in corpora & fortunas ſubditorũ manus iuſtè pro arbitrio poſſe iniicere, ꝙ facere ſine iniuria & ſumma iniuſtitia nequit: tamẽ *non malè & peruerſè*, imò optimè & rectiſſimè *textum Bibliæ intelligeret*, qui Regem ita facientem nullis humanarum legum pœnis coerceri poſſe, propter eundem Samuelis locum, affirmaret: quòd iure Regis nimirum, hoc eſt lege regni permittente, id faciat: Sed Deo tamen per quem regnat, & quem ſolum ſuper ſe iudicem habet, maximas & acerbiſſimas tantæ ſæuitiæ & iniuſtitiæ pœnas daturum. Quæ cùm ita ſint, conſequens profectò iis eſt, ipſummet Gerſonem *malè* (non dicam *peruerſè*, propter viri cum honore defuncti exi-

1 L. virtus D. de leg. Can. omnis diſt. 3.

2 Vide gloſ. ord. in cap. 5. Matt. in ver. det illi. & gl. in dict. Can. omnis.

stimationem) aliam eiusdem tractatus sui *considerationem* conclusisse[1]. Quamuis enim verum sit, vt est verissimum, quod in illius considerationis principio scribit: nempe *errorem esse dicere terrenum Principem in nullo suis subditis dominio durante obligari: quia secundum ius diuinum & naturalem æquitatem, & verum dominii finem, quemadmodum subditi debent fidem, subsidium, & seruitium domino: sic etiam dominus subditis suis fidem debet & protectionem*, tamen falsissimum est quod ibidem subiicit, perperamque ex istis principiis colligitur: Principem scilicet à subditis occidi posse, *si eos manifestè & cum obstinatione in iniuria & de facto persequatur*. Idque nulla sacra authoritate confirmauit, imò nec confirmare potuit, tantùm tragici Senecæ, & Ciceronis testimonio vsus est, quorum hic quidem non de legitimis Principibus in tyrannidem lapsis, sed de tyrannis verè propriéque dictis, id est dominationis vsurpatoribus scribit: ille verò æqua, iniqua, læta, tristia, bona, mala, pro personarum qualitatibus & affectibus, tragœdiis inserit, præclara scilicet Christiani dogmatis stabiliendi fundamenta. Quantò rectius Cunerus Episcopus[2]. *Regiæ potestatis licet ex lege Dei simul & ex iuramentis & pactis sint in exercitio limites & cancelli: nulla tamen pacta vel contractus diuinæ ordinationi, qua Rex potestatem suam habet, præiudicare possunt, vt populus aliquando contra Regem suum ad arma conuolare queat*. Cuius quidem sententiæ veritatem nos alibi certissimis sacris & profanis testimoniis, rationibus, & exemplis fusissimè demonstrabimus. Sed redeo nunc eò vnde me reuocasti, vt alio adhuc argumento errorem Buchanani coarguam.

Legem igitur regni hanc esse de qua loquimur, & non solùm ad timorem populo Hebræo propositam, ne miseræ tyrannorum dominationi seipsum temere concrederet, testimonio sunt manifestissimo ea quæ in Rege postea inaugurando & eius imperio in subditos stabiliendo, fecisse Samuelem ipsa eadem historia refert. Cùm enim Saulem clàm vnctum sors ducta per tribus iam Regem palàm designasset, eumque multitudo ouans fuisset amplexa, Samuelis ad populum rursus hæc fertur oratio[3], *Certè videtis quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo* (*stetit* enim, *in medio populi, & altior fuit vniuerso populo ab humero & sursum*) quo audito, *clamauit omnis populus, & ait, viuat Rex*. Peractis deinde omnibus, quæ vel eius seculi cõsuetudo ferebat, vel Dei monitu Samuel instituerat:

[1] Consid. 7.

[2] lib. de offic. Principis Christiani cap. 5.

[3] 1. Reg. 10.

tuerat: cum iam tempus ſoluendis comitiis inſtaret, ſequitur in ea hiſtoria. *Locutus eſt autem Samuel ad populum legem regni, & ſcripſit in libro, & repoſuit coram Domino: & dimiſit Samuel omnem populum, ſingulos in domum ſuam.* Ecce repetitã, ſcriptam, & coram Domino, id eſt in arca fœderis repoſitam legem regni: at quam? eam ipſam profectò, quam rogantibus initio Regem propoſuit. Id enim ex verbis hiſtoriæ deprehendi poteſt: ait namque, *locutus eſt ad populum*: non dicit ad Regem, non ad populum & Regem: ea ergo lex erat, cuius præcepta parendi potius quam imperandi modum, & rationem præſcriberent: iis ſiquidem populus non Rex, imbuendus erat. Prætereaid etiam ex eo perſpicuè apparet, quòd legem hanc ſcripſerit, & repoſuerit coram Domino: quæ ſi de Regis officio intelligatur, conſtat Samuelem nihil noui eo facto præſtitiſſe, ſed actum egiſſe: ita vt inanis prorſus & ſuperuacanea illa eius opera cenſeri poſſit. Nam, vt ſuperius relatum eſt multis ante Samuelem ſeculis tradita fuit lex regni complectens ea quæ regii ſunt muneris [1], & eo in libro perſcripta quem Moyſes in latere arcæ fæderis collocari iuſſit; vt eſſet ibi perpetuò in teſtimonium contra legis tranſgreſſores [2]. At nihil quicquam antè de populi obſequio, & patientia ſub malis Principibus ſancitum fuit niſi id quod ſemel verbo tenus ipſe Samuel paulò prius enunciauerat: ob eamque cauſam de illa re meritò ei curæ fuit, vt lex, quæ populum ſui ſemper officii admoneat, propoſita iam & promulgata, literis immortalitati commendaretur. Quæ cùm ita ſint, conſequens iis eſt, eius legis capita non ſolùm ad deterrendam à propoſito multitudinem, ſed ad cohortandam quoque & inſtruendam, vt Regi vltrà quàm par eſt imperioſo humaniter & demiſſè obſecundet principiò fuiſſe vulgata: alioqui quid attinuiſſet eam iterum legem recitaſſe, atque in ſacris condidiſſe monumentis, eo præſertim tempore quo nullus pœnitentiæ locus, nullum mutandi cõſilii ſpacium, nullum remedium, nulla denique metus iniecti vel iniiciendi vtilitas, amplius ſupererat iis, quibus conſultum voluit.

1 Deut. 17.

2 Deut. 31.

Verum ne coniecturis tantùm, aut argumẽtis, licet grauioribus, meo marte adductis egiſſe videar, Ioſephum præterea integerrimum & religioſiſſimum teſtem accerſo, qui Hebræorum monumenta, quę vel mandata literis, vel maiorum traditione, in animis hæſerant, ſi quis alius, optimè

R 5 callu-

1 Li.6.antiq.c.5.

calluit. Is enim disertè scribit [1], Samuelem post inauguratum à se Saulem, & faustis populi acclamationibus Regem salutatum, scripsisse in libro, & reposuisse coram Domino, vaticinationem suam de cruciamentis, & malis omnibus quæ populus erat sub Regibus perpessurus. Hæc autem vaticinatio quæ potuit esse alia, quàm lex illa regni, seu ius Regis quod paulo antè descripserat, cùm Regem postulantibus varias oppressionis afflictiones, aduersaque omnia minitaretur? Idipsum confirmat, etiam communis Ecclesiæ obseruatio, annotatioque, apposita margini vulgatæ editionis, ad collationem Scripturarum faciens, quæ legem secundò promulgatam eandem fuisse docet cum ea quam initiò Samuel proposuit. Sed operæpretium est ipsa Iosephi verba adscribere, λέγει δὲ ὁ προφήτης, inquit, τοῦτον ὑμῖν ὁ θεὸς ἔδωκε βασιλέα: ὁρᾶτε δὲ ὡς καὶ κρείττων ἐστὶ πάντων, καὶ τῆς ἀρχῆς ἄξιος: ὡς δὲ ἐπευφήμησε τῷ βασιλεῖ σωτηρίαν ὁ λαὸς, τὰ μέλλοντα συμβήσεσθαι καταγράψας αὐτοῖς ὁ προφήτης ἀνέγνω τοῦ βασιλέως ἀκροωμένου, καὶ τὸ βιβλίον τίθησιν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ σκηνῇ, ταῖς μετέπειτα γενεαῖς μαρτύριον ὧν προείρηκε. id est. *Ait autem Propheta; hunc vobis Deus Regem dedit. Aspicite quàm sit omnibus præstantior, & imperio dignus. Postquam autem populus salutem & fœlicitatem Regi precatus esset, Propheta scripsit mala quæ illis euentura erant, & legit Rege audiente, librumque reposuit in arca Domini, vt esset apud posteros testimonium eorum quæ prædixerat.* Quæ cùm ita se habeant miror profectò summoperè Stephanum Brutum duobus in locis [2] suarum vindiciarum indubitanter scripsisse, Samuelem, quem falsò sacerdotem summum vocat, eam ipsam legem regiam quæ Deuteron. 17. capite extat, Sauli electo & constituto descriptam in volumine tradidisse: id autem vnde Brutus acceperit equidem non animaduerto: non enim ex scriptura diuina, sat scio, nisi alios ipse Samuelis & Regum libros vidit, quàm qui sacro Bibliorum volumine continentur, aut nisi, vt cæteri suæ sectæ homines, insomnia sua & opinionum commenta, pro sacræ scripturæ testimoniis accipienda putarit. At quantò melius modestiúsque B. Gregorius [3]: *Dum ergo regni lex scribitur*, inquit, *perpetua memoria pœna traditur, qua audaces puniantur: qui quia per Domini iustitiam lata fuerat, coram Domino reponi perhibetur. Sed fortasse ius illud aliud fuit, quàm lex ista quæ scribitur. Quod si verum est, hanc Samuel coram Rege ad populũ loquitur, vt Rex sciat*

2 Quæst.3.pag. 129.& pag.157.

3 Li.4.ca.vlt.exposit.in 1.Reg.

sciat, à populo quid exquirat: sciat populus quid exhibere suis Regibus debeat. En vt id verecundè & dubitanter proponit vir sanctus, quod euidente sacrarum literarum probatione deficitur: vtque audacter asserit Brutus, quod nulla coniectura, nullo probabili argumento sustinetur. Nam licet verum sit (quod tamen verisimile non est) legem hanc aliam fuisse, quam ius illud Regis prius à Samuele diuulgatum, tamen non fuisse illam quæ in Deuteronomio descripta est, ex eo patet, tum quòd nulla necessitas nullaque ratio suasisse videtur legem iam latam, scriptam, & repositam coram Domino, quam recitare fuisset satis, iterum ferre, scribere, & reponere coram Domino: tum etiã quia lex ista, si alia fuit, ea complectebatur quæ vel Rex à populo exigere; vel populus Regi exhibere debeat, vt ait D. Gregorius, cùm tamen lege in Deuteronomio posita solius Regis officium describatur.

Superest nunc moneare Buchanani opinionem D. Thomæ sententia nequicquam iuuari. Nam neque ipse, neque alius Sanctorum Patrum, quod sciam, vnquam scripsit vel sensit Israelitas petiisse tyrannum, aut Saulem, Dauidem, Salomonem, & cæteros ritè inauguratos non fuisse Reges legitimos: quin potius contrà, & verè, & optimo iure Reges fuisse, omnes vno ore prædicarunt. Quid multis? à Buchanano non solùm viri boni & veritatis amantes dissentiunt, sed eius etiam ipsius sequaces, homines licet perditi & mirè populares, in hoc descifcunt. Nam Brutus, qui primas inter eos fert, Israeliticum regnum omnium optimè constitutum fuisse tradit. Deinde verò quod scribit sanctus Thomas [1]; *ius illud non debebatur Regi institutione diuina, sed magis prænuntiabatur vsurpatio Regum, qui sibi ius iniquum constituunt in tyrannidem degenerantes, & subditos deprædantes*: id totum à nobis stat, & cum nostra explanatione consentit: qui Deum non icirco ius istud propòsuisse dicimus, quòd eo Rex sine iniuria populi, sineque peccato vti possit, sed vt Regem, tyrannicis moribus inquinatum, talia facturum prænuntiet: pro quibus tamen, etsi priuatus pœnam lueret, ipse à populo plecti nequeat. Alioqui ius istud non magis ius Regis, quã ius singulorum de populo diceretur: nam quilibet factiosus & potens, in alterius fortunas inuolare, agros, olineta, vineas auferre, sed & filios quoque ac famulas vi eripere potest; vt si iniuriam facti tantùm spectemus, ac non etiam

1. 2. quæst. 105. art. 1. ad 5.

etiam ius impunitatis, quo Rex singulari beneficio gaudet, æquè dicatur hoc esse ius cuiuslibet diuitis & potentis, atque ipsius Regis. Sed quia illum talia committentem publici iudicii reum facere, & pœnis lege constitutis subiicere licet, hunc verò non licet, cùm directiuè tantùm, vt aiunt, non etiam coactiuè, legibus humanis subsit, ob eam rem meritò vocatur ius Regis, quòd eius factum perinde legibus impunitum maneat, ac si verè secundum leges factum fuisset. Rursus quòd ait D. Thomas, ius hoc à Samuele propositum ad terrendum Israelitas, ne Regem peterēt, quod & ante eum D. Hieronymus [1], & Gregorius [2] admonuerunt, id nos quoque fatemur: fatemur, inquam, hanc fuisse causam, sed nec solam fatemur, nec illi dicunt: plus igitur quàm illi, non verò pugnantia illis dicimus. Quod autem non solum ad terrorem proposuerit id Samuel, perspicuis rerum argumentis & rationibus abundè iam demonstratum est.

1 In cap. 8. Osee.
2 Lib. 4. c. 2. in 1. Reg.

Vides quo pacto aliquot elenchorum eius acies, hac interpretationis veritate retunditur, quam eo pluribus sum prosecutus, vt sit hæc vna omnibus cautio, ne decipi se captiosis maleuolorum hominum argumentis in hoc disputandi genere patiantur: quorum plerosque inuidia, nonnullos gloriæ & laudis ex ingenio comparandæ libido ad scribendum impellit: sed ita vt ab omnibus peccatum sit in eo grauiter, quòd cùm materiam omni iudicio illustrē iuxtà ac vtilem tractandam susceperint, vel nolint, vel nesciant imperii potestatē ab officio imperantis distinguere: cùm tamen nihil aut in præceptis philosophorum, aut rerum gestarum exemplis ex omni seculorum memoria, planius certiúsque intueri liceat, quàm hāc officii & potestatis distinctionem in personis tàm publicis quàm priuatis. Scitum est illud Catonis [3], *potentes parcè vti debere potestate sua, vt eam semper retinere possint:* & tamen nullum tempus tribuendi officii non est amplectendum.

3 Plut. in apoph.

Quo pertinet memorabile illud factum Clodouæi primi Francorum Regis Christiani, cuius animi moderatio Xerxis insolentiam in suo genere superauit. Id quoniam nunc animo occurrit, quibus relatum est verbis ab ipso authore, recitabo [4]. *Exercitus Francorum multas Galliarum ecclesias inuadens, thesauros earum diripuit (Clodouæo nondum ad fidem conuerso) vnde inter cætera spolia, de ecclesia Remensis vrceum miri ponderis simul & decoris asportauerunt: pro quo beatus Remi-*

4 Aimoin. li. 1. c. 12 & Grego. Turo. l. 2. hist. c. 27.

Remigius, ipsius vrbis pontifex, legatum ad Clodouæum direxit, multa prece deposcens, vt si non aliud recipere mereretur, saltẽ vrceus ille sibi redderetur. Tunc Rex legato præcepit dicens, sequere, inquit, me vsque Suessionis, ibi quæ capta sorte missa diuidentur: & si mihi sors iusta vas, pro quo oras, dederit, in recipiendo eo nulla tibi generabitur mora. Parens ille præcepto, iter Regis vsque ad destinatum prosecutus est locum. Quò cum peruenissent, ex Regis edicto supellex cuncta in medium defertur, sorte diuidenda. Porrò Rex veritus ne sorte missa vrceus ad alterius deueniret dominiũ, conuocatis principibus hac eos alloquitur oratione. Cum rationis ordo exposcat Principem imperare potius subditis, quid velit quàm prece deposcere, ego tamen fortissimi commilitones malo cum gratia quàm cum austeritate quicquã à vobis exigere, Tyrannorum quippe est leuia quæque cum vi & feritate subiectis præcipere: bonorum verò Principum ad grauia etiam ac difficilia toleranda, sola lenitate inuitare verborum. Regii itaque dignitas nominis, pii patris debet exempla sectari, vt plus reuerentiæ sibi ex benignitate, quàm timoris exigat ex crudelitate. Rectius igitur duxi mansueti animi beneuolentia id vos rogare, quod possum regia vsus authoritate inconsultis vobis præripere. Vnde oratos vos omnes esse volo, vt vas istud (vrceum demonstrans) vestra mihi munificentia extra sortis meæ portionem tribuat, deque remunerationis præmio nullus vestrum ambigat cùm me retributorem profitear, si hoc cum bona quiuero impetrare gratia. Ad hæc Franci, respondentes Regi, dixerunt. Nos ô inclyte Rex, sacramento olim tibi fidem promisisse recolimus: vtque mortem pro corporis tui salute subire parati essemus, profiteri non erubuimus. Si ergo vitam ipsam, quæ cunctis charior est opibus, tibi vouimus, quid maius erit quod iustè negemus? Sanè ex his spoliis non partem, sed totum tuæ potestati cedimus; vt volueris fac: aut mergi fluminibus, aut flammis iubeas tradi voracibus, nil ad nos attinet, tantùm vt tuo satisfiat desiderio. Tam deuotam totius erga se exercitus voluntatem Rege admirante, atque laudante, vnus ex Francis leuitate animi commotus, gladio vrceum percutiens ad Regem dixit. Tu inquiens, Rex, hinc nihil accipies, nisi quod tibi vera sors auferre permiserit. Mirantibus cæteris, simúlque audaciam viri incusantibus, Rex molestè id se ferre dissimulans, vas suprà memoratum legato pontificis reddidit.

Emenso labentis anni curriculo, idem princeps exercitum adunari præcepit in campo qui Martius dicebatur: generale proponens edictum vt sic adessent armati, ac si contra hostes pugnaturi. Procedit eo loco quo iussum fuerat exercitus gestis militiæ clarus, ac armorum

morum nitore conspicuus: Progreditur & Rex Clodouaus ordinatum suorum aciem inspecturus: circuitóque agmine deuenit ad eũ qui vrceum suo percusserat mucrone, quem intuitus taliter alloquitur. Vniuersum, inquit, perlustrans exercitum, ignauiorem non reperi, nec inutiliora gerentem arma conspexi. Nam nec hasta aut clypeus, nec galea aut gladius alicuius sunt vtilitatis. Et extensa manu Franciscam eius terra deiecit (quæ spata dicitur) ad quam recipiendam cùm se ille inclinasset, Rex suam vagina exemit, eiúsque ceruiti valido conamine illisit dicens. Sic tu Suessionis in vrceo illo mihi fecisti. Eo itaque mortuo, Rex vnumquemque ad propria redire præcepit. Grandis propter hoc factum Francos terror inuasit, & ne quis eius voluntati in posterum contrairet, coercuit. Inerat vultui eius grauitas mixta alacritati, vt & iucunditate aspectus mulceret probos & seueritate terreret improbos.

Libuit integram rei gestæ historiam referre, quamquã particula ad id quod agimus sat esse videbatur: inest enim in ea boni Principis expressa imago, qui non tàm quod potest, quàm quod debet in imperio facit. Impetrat Clodouæus à volentibus, quod ab inuitis potuit extorquere: & datam sibi iure regni potestatem, honestatis & humanitatis legibus temperauit. Nam quod publico scelere violatum in Principe suo exercitum publicè expiarit, &, dissimulata ad tempus offensione, hominem ex multis milibus vnum audacem, refractarium, seditiosum, & maiestatis etiam contemptorem, tàm insigniter & dexterè peremit: id tantum abest vt ei probo vertatur, vt reliquis eius heroicis laudibus annumerari debeat. Eam ipsam potestatem agnouit Cæsar [1] quidem, sed non exercuit: licenter nimis & arroganter eos facere dicens, qui de officio Imperatoris desperare, aut ei præscribere audeant: quíve plus seipsos, quàm Imperatorem, de victoria atque exitu rerum sentire existimant.

[1] Lib. 1. de bell. Gall. & li. 7.

Sed nolo nunc plura in hanc sententiam dicere: Neque enim cùm tuo hortatu in eam digrederer, tam multis mihi opus fore credidi, ad hunc Buchanani de Regibus Hebræis errorem refellendum. Cæterùm de absolutâ Principum potestate, & commissis eorum à populo non puniendis, aptius & vberius alio loco dicetur [2]: tempus enim nunc instat abire hinc nos, & Vale dicere. BOVT. Nec morari te audeo diutius, nec libens discedere permitto. Quamuis enim fidem tuam egregiè liberasti, & meum hac in re explesti desiderium: tamen ingens me adhuc libido

[2] Tractâtur hæc infrà, li. 3. & 4.

tenet

tenet audiendi ex te aliquid de legum origine, imperio & poteſtate:(quod diſputationis caput,cùm de illo antè mẽtio fieret, hui· loco viſus es reſeruare) aſpice in æſtiuali ſigno ſurgentem iam ſolem: abunde tibi eſt antemeridianæ lucis ad ea quæ cupis: tuáſque ego hodie preces & prandium tardare parumper volo,non tollere. Agedum ergo,legum fontes ortúſque paucis ſcrutare, vt vtrum iidem illi, quos aduerſarius autumat, ſint, necne videamus. Nam is Regibus duo iniecit vincula arctiſſima, conſiliariorum nempe arbitria, aſſenſionéſque, & legum imperium: ex quorum altero nodis omnibus diſſolutis eripuiſti eos ſtrenuè: altero verò ſimiliter ſi iure nunc eos exuas, liberos tandem, atque ſolutos, in oculos hominum produces. BARC. Quid non tuâ gratiâ fecero? innexum me habes vinculis multò grauioribus,quàm ille Reges: ſanctiſſimâ videlicet amicitiæ lege, qua velut coactus aliquid temporis adhuc recidam, atque iis aculeis euellendis tribuam, quos iſti,ſi Deo placet, philopatrides, falſis aſſertionibus, & deprauatis authorum locis in animos hominum mentéſque infigunt.

Verùm ne qua illis iniuria fieri videatur, ſi ſuppreſſa ipſorum ſententia, refutationem tantùm ſubiecero: lege breuiter,ſi placet, quæ Buchananus de legum origine pręſcripſerit: ita enim commodiſſimè fiet vt obſcuriores eius errores aduerſantium argumentorum lumine deprehendantur. BOVT. Legum originem Regum ille temeritati aſcribit: quippe gentes, Regum vitia pertæſæ, leges ſibi cœperunt conſtituere, quæ populum Principémque tenerent. Is enim vbi Reges initio tutandæ æquitatis cauſa conſtitutos fuiſſe dixiſſet, mox hæc ad verbum adiecit [1]. *Id illi ſi tenere potuiſſent, imperium quale acceperant, tenere perpetuo potuiſſent: hoc eſt liberum & legibus ſolutum. Sed (vt humana ſunt omnia) ſtatu rerum in peius prolabente, quod publicæ vtilitatis cauſa fuerat conſtitutum imperium, in ſuperbam dominationem vertit. Nam cùm libido Regum pro legibus eſſet, hominéſq; in poteſtate infinita & immoderata collocati,ſibi non temperarent,ſed multa gratia,multa odiis,multa priuatis commoditatibus indulgerẽt, Regum inſolentia,legum fecit deſideriũ. Leges igitur hac de cauſa inuentæ ſunt à populis,Regéſq; coacti non ſua in iudiciis licẽtia,ſed quod populus in ſe dediſſet iure vti.* Et alio in loco [2], Regis autori-

1 Pag.20.

2 Pag.85.

toritatem à lege pendere eâ potiſſimum ratione nititur oſtendere, *quia non Rex legi*, inquit. *ſed lex Regi coercendo quæſita eſt: & à lege idipſum habet quod Rex eſt. Nam abſque ea tyrannus eſſet.* BARC. Vah. BOVT. Quid mirare? BAR. Quæ fundit mera mendacia. Agedum ergo refer nunc animum ſis, vt omnes mecum Reipublicæ formas volutando, legum in ſingulis conſtituendarum originem perquiras: & inuenies proculdubio earum ferendarum neque cauſam eandem, neque modum eſſe, qui ab iſto perſcriptus eſt. Nam primùm conuenientes in vnum homines, atque ab illo agreſti & inculto viuendi genere ad communis vitæ ſocietatem digreſſos cupido ſtatim inceſſit vnius alicuius arbitrio ſe committendi eiúſque potiſſimùm quem cœtus & ſocietatis ſuæ authorem habuerant. Hunc, ſiue Ducem, ſiue Regem mauis appellare, ſatis conſtat multitudinem ſibi commiſſam incerto iure, & ſine lege variè ſuo arbitratu principio gubernaſſe: ídque iſti neutiquam inficiantur. Itaque regalem, ſiue monarchicam dominationem, antiquiſſimam eſſe, imò ſolam primis temporibus obtinuiſſe, illuſtrius eſt, quàm cui probando inſudetur. Inde fit, vt tametſi in rerum geſtarum monumentis perſcriptum reperiatur, qui primi Democratias, aut Ariſtocratias in antiquiſſimas ciuitates inuexerint: tamen qui primi Reges fuerint, paucis compertum ſit. Vel quia veriſimile non eſt literas æquè ac primos Reges vetuſtas extitiſſe: vel ſi quis literas etiam tunc fuiſſe contendat, certè rerum ſcriptores multo pòſt tempore cœpiſſe fateatur neceſſe eſt [1]. Nam & Græciæ ciuitates, in quibus maxima fuit Reipublicæ adminiſtrandæ varietas, omnes initio Regibus paruerunt: [2] & Aſiæ populi omnes (quos antiquiſſimos eſſe vel ipſa hominis in ea creatio ſatis indicat) Regum nutu olim gubernabantur. *Principio*, inquit Iuſtinus [3], *rerum gentium nationúmque imperium penes Reges erat, quos ad faſtigium huius maieſtatis non ambitio popularis, ſed ſpectata inter bonos moderatio prouehebat. Populus nullis legibus tenebatur: arbitria Principum pro legibus erant.* Idem teſtatur Cicero, qui omnes antiquas gentes Regibus quondam paruiſſe ſcribit [4]. Et Saluſtius [5], *Igitur initio Reges* (*nam in terris nomen imperii id primum fuit*) *diuerſi, pars ingenium, alii corpus exercebant.* Poſteà verò quàm diſplicuiſſet nonnullis hoc regiminis genus, ſiue quod perſenſerant iniqua ſibi a Regibus imperari, ſiue quod vt veriſimilius

1 Diod. li. 1. c. 1.

2 Dion. Halicar. li. 5. antiq. Cic. li. 3. de Legib.

3 In princ. hiſt.

4 Li. 3. de Legib.

5 Lib. de Coniur. Catilinæ.

lius est, ambitiosorum hominum instigatione odium illud in Reges conceperant: tum alii alias, vt quæque maximè arridebat, Reipublicæ formas sibi arripuerunt: nec vlla ferè reperta est ciuitas, quæ excusso Regum iugo, eâdem semper administrandæ Reipublicæ formâ contenta fuerit. Adeo enim præceps est via vitáque mortalium, vt vbi ab optima semel abscesserint, vix vsquam consistant donec in pessimam prolabantur. Certè Populum Romanum omnes publici regiminis species pertentasse, si opus esset & otium, hîc facilè demonstrarem.

Videamus ergo quæ causa legum ferendarum, & quis modus tàm in regia, quam aristocratica, & populari gubernatione fuerit. Ac vt à posterioribus prius ordiamur, quis non videt leges in istis ea potissimum de causa expetitas, quod cùm permulti essent viribus & gratia pares, qui non vnius alicuius iusso parebant, necesse fuit tumultuantium discordes animos legum vinculis, & aliqua iuris æquabilitate continere? ac proinde,

> [1] *Iura inuenta metu iniusti fateare necesse est,*
> *Tempora si fastosq; velis euoluere mundi.*

1 Hor. li. 1. Sat. 3.

Causam tenemus, modus peruestigandus. Legibus igitur eiusmodi constituendis, nunquid ipsi initio populi præfuerunt? nunquid ipsi eas suo iudicio sancierunt? minimè gẽtium. Sed vnum aliquem, cuius fidem & authoritatem sequebantur, legum & sanctionum suarum latorem singuli deligebant. Nam, vt antiquissimas oligarchias aut democratias commemorem, nonne cùm regnari desitum esset Athenis, siue post mortem Ægei, vt quidam existimant, siue, vt aliis placet, post Thesei & Menesthei genus extinctum [2], Populus Atheniensis, qui tunc sine duce & sine capite incerto iure vtebatur, Draconi legum ferendarum potestatem contulit? cuius scita, quamuis seuera & impendio acerbiora essent, vtpote quæ ob leuiores noxas, veluti pomi aut oleris furtum, capitale supplicium irrogarent [3], & parem omnibus delictis pœnam constituerent (vt non immeritò Demades dixerit eum sanguine non atramento leges suas scripsisse [4]) tamen eas populus nec grauatè amplexus est, nec oscitanter aut solutè coluit. Et quamuis scirent plerique dura quædam & dira iis legibus contineri, & quæ viuendi libertatem, qua prius vsi fuerant, plurimum diminuerent: diu tamen hominis illius iudicio velut oraculo quodam sacrosancto contenti, iisdem legi-

2 Plut. in Thesei vita. Pausan. in Atticis.

3 Gell. li. 11. c. 18.

4 Plut. in Solo.

bus paruere. Ac rursus, vt est ingenium omnium hominum ab arctiore vitæ conditione ad libertatem procliue, vbi idem populus obseruationis dissuetudine velut tacito consensu, eas ipsas leges in totum ferè obliterasset: & Athenæ tribus grauiter factionibus premerentur, Epacriorum scilicet, Paralorum, & Pediæorum, qui omnes inter se discordes & animis abalienatis, legum & iudiciorum ordinem, atque adeò totum ciuitatis statum euertere videbantur: nonne communibus omnium suffragiis, adhibito etiam iureiurando, vnus electus est Solon, quem totius dissidii arbitrum, & legumlatorem constituerunt? sed quanta cum potestate, audi. Solonem, inquit Plutarchus [1], Athenienses Reipublicæ emendatorem ac legislatorem designauerunt: nec verò potestatem ei vllis circumscriptam cancellis tribuerunt. Sed vt semel vniuersa, magistratus, iudicia, curiam, & horum cuiusque censum, numerum, & tempus definiret: vtque præsentia instituta, pro arbitrio, vel abrogaret, vel confirmaret. Numquod hîc sibi populus ius arrogauit? numqua eius alia authoritas hîc conspicitur, præter illam qua sponte suâ se authoritate abdicauit, quâque vt rata forent quæ ab isto sciscerentur vniuersi statuerunt? ea enim rogatione perlata, ius omne & facultatem legum condendarum à se in legislatorem transtulerunt.

1 in Solone.

Pari modo & authoritate Zaleucus Locrensibus, Phidon Corinthiis, Androdamus, Philolaus, Charondas, Cataneus, & cæteri similes, alius aliis, leges tradiderunt [2]. Sic etiam Populus Romanus, Decemuiris, quos legibus mutuandis à Græcis præfecerat, summum & absolutum imperium, sine vlla prouocatione, tribuit: eo tantum à cæteris discrepans quod decem pro vno dominos habuerit. *Exactis deinde Regibus*, inquit Pomponius, *lege Tribunitia omnes leges hæ exoleuerunt: iterúmque cœpit Populus Romanus incerto magis iure, & consuetudine ali, quàm per latam legem: idque prope viginti annis passus est. Postea, ne diutius hoc fieret, placuit publica authoritate decem constitui viros, per quos peterentur leges à Græcis ciuitatibus, & ciuitas fundaretur legibus quas in tabulas eboreas perscriptas pro Rostris composuerunt, vt possint leges apertius percipi. Datúmque est eis ius eo in anno ciuitate summum: vti leges & corrigerent, si opus esset, & interpretarentur: neque prouocatio ab eis, sicut à reliquis magistratibus, fieret.* Nemini itaque obscurum esse potest, leges in his

2 Arist. lib. 2. Polit. c. 4. & c. vlt.

Rerum-

Rerumpublicarum generibus, non Regum in ordinem cogendorum, ſed multitudinis in officio continendæ cauſa fuiſſe expetitas: neque populum vni alicui quem domitum voluit, ſed vnum eas toti populo præſtituiſſe. Nec aliud putes ſenſiſſe Ciceronem in officiis [1] cùm dicat, eandem conſtituendarum legum cauſam fuiſſe quæ Regum, *ius enim*, inquit, *ſemper quæſitum eſt æquabile*. quem locum, & quæ eum ſequuntur apud Ciceronem, idem ille Buchananus ad ſuæ ſententiæ confirmationem ineptiſſimè ſine vlla ratione detorquet [2]. neque enim quicquam iis verbis continetur, ex quo Regum coercendorum cauſa leges inuentas fuiſſe colligatur. BOVT. At id tamen ab eo poſitum eſt, tanquam ſolidum totius diſputationis fundamentum, vel vt eius verbis vtar, veluti fons quidam vnde iſtam ſuam doctrinam hauſerit. BARC. Idem & Brutus facit, qui vt eſt Regibus infenſior, ita etiam in comminiſcendo impudentior, cùm ex eodem Ciceronis loco bina, imò trina mendacia prauæ interpretationis ſubtilitate conſuat. [3] *Sæpe verò*, inquit, *dum arbitria Regum legum inſtar eſſent, eueniebat, vt alia aliis loquerentur, leges tum, quæ cum omnibus vna eademque voce loquuntur, à prudentioribus & cæteris magiſtratibus proximè inuenta fuerunt. Regibus verò id præcipuè muneris commendatum, vt legum cuſtodes, miniſtri, & conſeruatores eſſent. Ne verò legi vim facerent, optimates ſubinde Regibus à populo adiuncti fuerunt.* Hæc ille. Cuiuſmodi multa in iſtis ſcriptoribus queri omnes, mirari nemo debet: niſi qui eorum ingenia non ſatis cognita habet & perſpecta. Nam is ei hominum generi mos eſt, vt vbi ſemel à veritate deflexerit veritatem ſe tueri, & veterum authorum veſtigiis inſiſtere, ſuperba ſententiæ obſtinatione contendat. Quoniam igitur vtriuſque, Buchanani, inquam, & Bruti error idem eſt, parque figmentum, in illius opinionis refutatione huius mendacia detegentur. Audiamus itaq; quantum iſtis aſtipuletur Cicero: ipſa eius verba hæc ſunt. *Mihi quidem non apud Medos ſolùm, vt ait Herodotus, ſed etiam apud maiores noſtros iuſtitiæ fruendæ cauſa videntur olim bene morati Reges conſtituti. Nam cùm premeretur initiò multitudo ab iis qui maiores opes habebãt, ad vnum aliquem confugiebant virtute præſtantẽ, qui cùm prohiberet iniuria tenuiores, æquitate conſtituẽda ſummos cum infimis pari iure retinebat. Eadẽq; conſtituendarũ legum cauſa fuit quæ*

[1] Lib. 2.

[2] Pag. 23.

[3] Quæſt. 3. pag. 114.

Regum, ius enim semper est quæsitum æquabile, neque enim aliter esset ius: id si ab vno & iusto viro consequebantur, eo erant cõtenti, cùm id minus contingebat, leges sunt inuentæ, quæ cum omnibus semper vna atque eadem voce loquerentur. Ergo hoc quidem perspicuum est, eos ad imperandum deligi solitos, quorum de iustitia magna esset opinio multitudinis: adiuncto verò vt iidem prudentes haberentur, nihil erat, quod homines his authoribus non posse consequi se arbitrarentur. Num quod vel minimum in his verbis indicium ineſt, ex quo ad Reges in ordinem cogendos, leges inuentas appareat? Audis Ciceronem dicentem eandem legum conſtituendarum cauſam fuiſſe, quæ Regum: non ergo Regis, ſed populi cohibendi, & in officio continendi causâ leges latæ fuerunt: nam teſte eodem, Reges initio electi ſunt eius ipſius æquabilitatis fruendæ ſpe: *Cum premeretur*, inquit, *multitudo ab iis qui maiores opes habebant, ad vnum aliquem confugiebant*, hoc eſt, ad Regem. Multitudinis igitur ſubleuandæ causâ deſideratus Rex eſt. Poſtquam verò pertæſum fuerat Regum, & iterum populi ſine ducibus eſſe cœperant, leges ſibi aliæ alias, pro arbitrio gentes conſtituebant, quibus Regum vice vniuerſi ſimul parerent; delectis ad id munus viris, omnium opinione, prudentia & authoritate præſtantibus, qui iſtis legum ſanctionibus cunctorum vtilitati conſulerent. Quid hoc ad Reges legibus ſubiiciendos? nunquid aut legum vincula iis iniecta à populo, aut ſub eorum imperio multitudinem leges ſibi tuliſſe, hoc argumento poteſt colligi? Equidem demiror hominem doctum vſque adeo oblitum ſui, vt ea antecedentibus adiungeret atque annecteret conſequentia, quæ nulla ratiocinandi formula inter ſe poſſunt congruere: veréorque vt fides potius quàm ſcientia in eo deſideretur: nec enim quia iſta eum fefellerunt, ſed quia iſtis alios fallere cupiebat, talia ab eo ſcripta probabile eſt. Ad rem verò: quid multis? annon hac vna ratione victi cõticeant, quod in democratico ciuitatis ſtatu, & aliis extra monarchiam Reipublicæ formis, leges expeti ferrique Regum coercendorum cauſa non poterant, cùm ibi Reges nulli eſſent. At cogitabant forte de Regibus recipiendis, & ideo legibus latis ſibi præcauebant: nugæ. regium nomen nonnulli eorum adeo perhorreſcebant, vt ne haurire id quidem auribus ſine odio & indignatione poſſent. Eſto igitur, eandem legum conſtituendarum cauſam fuiſſe, quæ Regum, vt ait Cicero: ei tamen conſequens haud

erit,

erit, quod isti inferunt, Regibus scilicet cogendis leges introductas: sed hoc tantùm, æquitatis & iustitiæ fruendæ causa, cuius ergo Reges, vt idem refert, initio fuerunt constituti.

Superest itaque de legum origine sub Regibus videamus, verùm quoniam hesterno sermone pollicitus sum [1] me aliam præterea Regum constituendorum causam Ciceroni quidem ignotam, Buchanano inuisam tibi proponere, id prius hoc loco commodè absoluam. 1 Suprà lib.1.

Animus humanus, cùm sit nihil aliud quàm quædam diuinæ mentis particula, vt ipsemet Cicero testatur [2] &, si rectus est, veluti Deus quidam in humano corpore hospitans, vt ait Seneca [3]: vel certè, quod res est, opus Dei ad eius ipsius similitudinem creatum [4], ita suas actiones instituit & componit, vt, quantum per terrestre hoc & turbidum inuolucrum possit, simplicissimam ideæ suæ naturam identidem referat. Quo fit, vt non modò ratio & iudicium (quæ, depulsa erroris nebula, docent atque explanant quid faciendum fugiendúmve sit) verùm etiam innata quædam in homine propensio, illam ei regiminis formam, quæ vnius principatu contenta est, vt optimam & antiquissimam commendat: tum quia diuinæ gubernationis, cuius instar habet, similitudo & velut imago quædam in ea emicat: tum etiam quia lenior est illa subiectio, quæ vnius, quàm quæ plurium iugum hominibus imponit. Quapropter licet regnorum quidem institutiones iuri gentium rectè tribuantur, quòd ea populi, dictante docentéque ratione, primitus amplexi sunt: tamen quà homines occulto quodam naturæ instinctu ad ea inclinabantur, eatenus iuris naturalis dici possunt. Ac proinde, si quis rem altius repetat, inueniet regalia cum ipso humano genere cœpisse atque creuisse imperia. Deus enim in mundi constitutione vnum creauit Adamum ex quo omnes ortum traxerunt [5] nec mulierem de limo, sed de viro producere voluit: vt in ordine generis humani, omnes vnum caput vnúmque communem parentem agnoscant: quod ideo fecisse Deum Chrysostomus ait [6], vt regnum democratiâ præstantius, & sibi gratius esse significaret. Certè post cataclysmum, Sem quamprimum in aliquot posteros suos regiam sibi dominationem assumpsit [7]. Abrahæ autem seculo, qui nondum effluxis trecenis post diluuium annis natus est, regulorum tanta multitudo fuit,

2 Li.vlt.Tusc.q.
3 Epist.3.li.4.
4 Gen.1.cap.
5 Act.17.
6 Homil.34.in 1.ad Corint.c.13.
7 Suprà demonstratum est, ex D. Hieronymo.

vt nouem vno tempore in exigua Asiæ parte congressos sacra nobis Scriptura referat [1]. Inque illa terræ plaga quam Dominus Israelitis concessit, Iosue triginta vnum Reges percussisse fertur [2]. Et iisdem temporibus Adoni-besec septuaginta Reges à se victos amputatis manuum ac pedum summitatibus, reliquias ciborum sub mensa sua collegisse fassus est. Transactis deinde aliquot seculis, triginta duos Reges auxiliarios ad Ben-adad Regem Syriæ cõuenisse sacra Regum historia memorat.[3] Quo minus mirari oportet, quod antiqui scriptores tradiderunt[4], Reges ex Græcia plus minus septuaginta ad suscipiendum in Troianos bellum conspirasse: vel, quod ante Cæsaris aduentum totidem, imò plures, in Gallia Reges imperitarint, quàm quot ibidem nunc numerantur prouinciæ: quòdque ex Germania nouem Reges ad Probum supplices confluxerunt[5]. Inde illud tractum arbitror, quòd anilibus fabulis, quo pueri delectantur, velut condimentum quoddam aptari solet: homines nẽpe errabundos & peregrinos, quoquò versus se proriperent, alternis ferè diebus ad regiam aliquam diuertisse: quod prisci illius seculi statum considerantibus, neque incredibile, neque difficile etiamnum iudicabitur.

1 Genesis 14.
2 Iosue 12.
3 Iud. 1.
4 Dictys Cretens. lib. 1. Dares Phry.
5 Flauius Vopiscus in vita Probi.

Hæc illa est creandorum Regum, & monarchiæ amplectendæ causa abstrusior sanctiorq;, ipsius diuinæ maiestatis referens vnitatem: ad cuius etiam instar æternitatis, nõ annuum vel menstruum imperium, vt magistratibus quibusdam, sed perpetuum & stabile, quoad spiritum ducunt tribui Regibus solet.

Et verò ne quis hanc Regum constituendorum causam (vt vocant) impulsiuam mente & ratione tantùm positam existimet, ac non potius ei, quam diximus, vi occultæ, & naturæ facilitati tribuendam: cætera animantia contempletur, quibus natura parem ingenuit monarchiæ sectandæ cupiditatem. Nam quæ bruta faciunt concitatione naturali, ea si ab hominibus concurrente etiam ratione fiant, iure naturali fieri dicuntur [6]. *Muta animalia, & ferarum greges, ductores sequuntur suos* [7]. In apibus Princeps & Rex vnus est, erga quem tanta cernitur fides, tã flagrans studium, vt

Regem non sic Ægyptus, & ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes

6 Vide Cuiac. in not. ad Tit. de iure nat. gent. Instit.
7 D. Cypria. de idol. vani. D. Hieron. epi. 4. tom. 1. Can. in apibus. 7. q. 1.

Obser-

Obseruent. Rege incolumi mens omnibus vna est:
Amisso, rupere fidem. constructaque mella
Diripuere ipsa, & crates soluere fauorum.
Ille operum custos, illum admirantur, & omnes
Circumstant fremitu denso, stipantque sequentes:
Et sæpe attollunt humeris & corpora bello
Obiectant, pulchramque petunt per vulnera mortem.

Grues etiam vnam sequuntur ordine literato. Quid, quòd in singulis ceruorum armentis ducem vnum, & velut principem cernere licet, ad cuius nutum progrediuntur, sistunt, & regrediuntur, non secus ac in bello milites. Idque ego notabili præter cætera spectaculo semel edoctus fui. Anno enim redemptionis nostræ sexagesimo tertio supra sesquimillesimum, Comes Atholiæ ex regio sanguine princeps, venationem ingenti apparatu, & magnis sumptibus, optimæ atque Illustrissimæ Reginæ Scotiæ exhibuit, cui ego tunc adolescens interfui (cuiusmodi venationem *regiam* nostrates appellare solent.) Habebat autem Comes ad duo millia Scotorum montanorum, quos vos hic Scotos syluestres appellatis, quibus negocium dedit vt Ceruos cogerent ex syluis & montibus Atholiæ, Badenachæ, Marriæ, Morauiæ, aliisque vicinis regionibus atque ad locum agerent venationi destinatum. Illi verò vt sunt valde pernices & expediti, ita dies noctesque concursarunt, & intra bimensis tempus amplius duo millia ceruorum cum damis & capreis vnum in locum compulerint: quos Reginæ, principibusque in valle considentibus, & cæteris qui vna aderant omnibus, visendos venandosque proposuerunt. Sed ita mihi crede, omnes illi cerui velut agmine composito incedebant (hæret enim, hærebitque semper id animo spectaculum meo) vt ducem vnum & rectorem cerneres præeuntem, quem alii quoquò iret subsequebantur: is autem

Ceruus erat forma præstanti & cornibus ingens. Virg. 7. Æneidos.

Qua ex re non mediocrem animo Regina cepit voluptatem: cepit mox & timorem vbi ad eam Atholius, qui talibus à pueritia venationibus assueuerat: Vides, inquit, ducem illum cornigerum qui turmam præit? periculum nobis ab illo est. Si enim aliquis eum furor timorúe, ab isto montis dorso in hãc planiciem compulerit, nostrũ sibi quisque prospiciat; nemo certè ab iniuria tutus erit:

quandoquidem cæteri eum ſequentur confertim, & viam ſibi ad hunc, qui à tergo eſt, montem nobis proculcatis ſtatim aperient. Cuius ſententię veritatem alius illico euentus patefecit. Laxatus enim Reginę iuſſu atque immiſſus in lupum inſignis admodum ac ferox canis, dum fugientem inſequitur, ita ceruum illum ductorem exterruit, vt retro vnde venerat fugam capeſſeret: cunctique cum eo regreſſi eruperunt ea parte, qua montanorum corona arctiſſimè cingebantur: ipſis verò montanis nihil ſpei, nihil perfugii reliquum fuit, niſi vt ſtrati in erica pronos ſe proculcari, aut pręteriri paterentur: quorum nonnullos cerui tranſiliendo vulnerarunt, alterum quoque aut tertium peremerunt, vt ſtatim Reginę nunciatum fuit. Et verò ita glomerati euaſiſſent omnes, ni homines illi venatus peritiſſimi ipſos eueſtigio ſequuti, arte quadam extremos ab ipſo agmine diſtraxiſſent, qui mox Reginę & nobilium canibus in prædam ceſſere. Confecti autem eo die fuerunt circiter trecenti ſexaginta, cum quinque lupis, & capreis aliquot. Atque hanc quidem ceruorum naturã, ſcitè nobis poeta indicat, cùm ait:

Nauim in conſpectu nullam, tres littore ceruos
Proſpicit errantes: hos tota armenta ſequuntur
A tergo, & longum per valles paſcitur agmen.
Conſtitit hic, arcumque manu celereſque ſagittas
Corripuit, fidus quæ tela gerebat Achates.
Ductoreſq; ipſos primum, capita alta ferentes
Cornibus arboreis, ſternit: tum vulgus & omnem
Virg. 1. Æneid. *Miſcet agens telis nemora inter frondea turbam.* [1]

Nam quod tres ductores dicat, id ita accipi poteſt, quaſi triplex ibi ceruorũ grex ſimul paſceretur, aut duo inſignes ductorem errantem ſtiparent.

Quod ſi hæc Chriſtiano homini non fecerint ſatis, diuini inſtituti exempla ſaltem ſufficiant. Deus enim in ſuo peculiari populo hunc gubernandi modum expreſſit, vnum illis ducem iudicemque præficiens. Eiuſdem ſic & Chriſtus typum nobis edidit, ſacratiſſimam illam monarchiam in perſona Petri inſtituens: cui cùm plures eſſent Apoſtoli, quos omnes in adminiſtratione Eccleſiæ ſciebat perpetuò fore concordes (vtpote quibus viſibili forma inuiſibilem Spiritum Paracletum, omne ad id opus auxilium & conſilium miniſtrantem, vno & loco, & tem-

temppore pòst impertitus est) tamen ne formosissimũ illud corppus mysticum, multicipitis alicuius monstri speciem præ se ferret: Neue in tam augusto perfectoque imperio impoerfectam regiminis formam post se sineret inolescere: vnunm omnium hierarcham esse voluit, quem tota vbique Ecclesia principem agnoscat & pastorem. Quæ res satis declarat, quanto cæteris gubernandi speciebus, gratior sit vniuus principatus, ad quem omnes ferè nationes, quantumnuis barbaræ & feroces, occulta quadam naturæ vi, & primmorum parentum exemplis, incitantur. Præclarè D. Hieeronymus [1], *Imperator vnus, iudex vnus prouinciæ. Roma, vt conndita est, duos fratres simul habere Reges non potuit, & parriciddio dedicatur. In Rebeccæ vtero Esau & Iacob bella gesserunt. Singguli Ecclesiarum episcopi, singuli archipresbyteri, singuli archidiacooni: & omnis ordo Ecclesiasticus suis rectoribus nititur. In naui vnnus gubernator: in domo vnus dominus: in quamuis grandi exercecitu, vnius signum expectatur.* Quid pluribus? monarchiæ præ cæteris diligendæ, diligendæque causa quædam mystica, atque in naturæ penetralibus recondita hæc est, vt regimeen istud humanum & temporale ad Diuinum ac cœlestee, quantum quidem fieri potest, conformetur.

1 Epist. 4. Tom. 1.

Seed ex hoc diuerticulo ad alteram nunc instituti partẽ redeeamus, & quæ fuerit sub Regibus legum ferendarum caussa, quis etiam modus, paucis, celeriterque intueamur.

Ett causas quidem plures commemorare possum generaless, & communes tam regalis imperii quàm cæterorum. Naam vt regulæ quædam sint humanarum actionum, quibus iiustum ab iniusto, æquum ab iniquo discernatur: & corrrectiones delictorum quæ sponte vel ignorantia contrahhuntur [2], leges hominibus præscribuntur. Idque in ea primma lege, quę parenti nostro protoplasto data fuit, manifeesto conspectum est. Vno namque pręcepto quid fecisse, qquid cauisse oportuit, quóue in delinquentem supplicio aniimaduertendum ostendebatur [3]. Vnde Apostolus, *Per legem* (inquit) *cognitio peccati* [4]. Sed inter alias vna est, quę ad monarchiam & regiam administrationem speciatim referrri debet. Vt scilicet, quoniam Regis vel bello occupati, vel ppublicis curis intenti distentique, vox viua ad omnes perueenire non potuit, haberent singuli, quãtumuis à Principiss conspectu remoti voluntatem ipsius in tabulis delineattam: secundum quam suas inter se controuersias componerent, siue de re familiari disceptarent, siue publicas,

2 Domest. Chrisipp. Pap. in l. 1. & 2. D. de legibus.

3 Geneseos 2.

4 ad Rom. 3.

priuatasque iniurias persequerentur: & ne de vllis priuatis negociis Regem adire vel audire necessum esset, nisi siqua vel propter obscuritatem interpretatione, vel propter nouitatem supplemento legis egere viderentur. Qua vna opera sapientissimè Rex sibi populoque prospexit: illo quidem per iudicii legisque dationem, magnis molestiis, & penè intolerabilibus, ad instar Moysis [1], leuato: huic verò, lege velut monitrice quadam domestica, & regiæ vocis ac voluntatis interprete concessa: quæ in omnes regni partes diffusa, Regis vbique præsentiam potestatemque repræsentaret Sed & eadem cautione ei malo occursum est, quod à solutiore iudicum licentia timendum fuit, nam cùm, vt dictum est, ipsimet Reges singulis adesse separatim, aut conueniendi sui copiam facere per publicas & grauiores occupationes non possent, ac proinde necesse haberent operæ suæ vicariam fidem priuatorum hominum in iudicando supponere, communibus hisce legum præscriptis effecerunt, ne istorum quisquam arbitrio suo ad alterius iniuriam liberè vteretur, cùm sciat legibus, non exemplis, aut propria opinione iudicandum [2]: néue reus quamlibet clientelæ & facultatum abundans, horum tribunalia despiceret; cùm non ipsorum sed Regis & legis iudicium id esse videretur. Quemadmodum igitur cùm Consules finitimis bellis auocati: iuri dicundo præesse nequiissent, Prætorum origo cœpit [3], qui in vrbe ius dicerēt. Prætores verò controuersiis priuatis disceptandis iudices dare soliti sunt: ita Reges, cùm ipsimet obire omnia per se non possent, vicarios & administros rei gerendæ cōstituebant, iisque legem veluti normam iudicandi adiungebant. Atque hæ quidem sunt legum sub Regibus constituendarum causæ: non autem illa, quam impius illæ author commentus est: nempe propter insolentiam Regum, vt cogerentur scilicet in ordinem, ne sua in iudiciis licentia, sed eo iure quod populus in se dedisset vterentur. Nam, vt cætera taceam argumenta quæ ad hunc errorem refellendum suppetunt, si ita res se haberet, necesse est vt quandiu boni Reges populo imperarunt tamdiu nullas fuisse leges fateamur. Hoc autem quàm sit absurdum & incredibile declarant ea quæ de rebus gestis antiquorum Regum monumenta extant. Nam qui primi ad eam dignitatem euecti in singulis nationibus feruntur, simul atque à bellicis artibus ad pacis studia animum transferre licuisset,

1 Exod. 18.

2 l. nemo. 13. C. de sent. & interloc.

3 De orig. iur. l. 2 §. cumque consules.

cuisset, in eam curam & cogitationem enixè incumbebant, vt victricia foris arma domi legibus se vinci paterentur: & qui in castris ad tubæ clangorem excitati spem omnem in militari fortitudine collocauerant, iidem in vrbe apparitoris voce citati in legum dispositione victoriam scirent esse repositam. Itaque Nemrod, cuius imperium longè antiquissimum fuisse plerique scriptores tradiderunt, dicitur fuisse *robustus venator coram Domino* [1], non quod corporis tantùm viribus eius seculi homines superarit (id enim non est venari coram Domino) sed quia subactos à se, ciuili potestate, quæ Dei ordinatio est, primus omnium strenuè gubernarit. Aliorum verò Regum, qui post huius excessum in Asia imperium tenuere, licet res gestæ penuria scriptorum magna ex parte ignorentur, in iis tamen quæ extant historiarum reliquiis non obscurè cernimus, armorum simul & legum dispositionem in sua eos potestate tenuisse. Etenim nobilissimus historiæ scriptor Diodorus, etsi nihil in Nini Regis vita de legum ab eo latione scribat, quòd totam, amplificandi regni studio, bellis occupatam consumpsit: eius tamen filium, quietis & otii amantiorem, cùm ad pacis sese voluptates conuerteret, omnia domi forisque pro arbitrio composuisse tradit. Hoc pacto, inquit, [2] *duces exercitus, prouinciarum præsides, domesticarum rerum curatores, iudices insuper singularum gentium, aliaq; pro regni cura disponens, vitam agebat.* Si præsides iudicésque constituit, aut leges iis formulásque præscripsisse eum oportet, secundum quas iudicarent, aut vt regiâ ipsi libertate fruerētur permisisse: quorum alterum verisimile, alterum ab hominum opinione alienissimum est.

1 Gen. 10.

2 Lib. 2. c. 6.

Ægyptii etiam, qui se mortalium omnium antiquissimos prædicant, & Deos apud se initio regnasse gloriantur, à Regibus, qui Diis illis patriis in administratione successerunt, leges & instituta accepisse neutiquam diffitentur [3]: quibus formatum, firmatúmque imperium, multis seculis stetit incolume. Quinetiā primos Persarum & Medorū Reges, eandē in legibus condēdis potestatem habuisse indicat non solùm ipsorum apud suos virtute parta opinio existimatióq;, qua maximè stipati regale solium ascenderant, verùm etiam succedentiū Regum in proponendis edictis libertas, in exequēdis authoritas, in conseruādis maiestas, & in legib. deniq; antiquis, quas gētes illæ superstitiosa solicitudine custodiebāt, ꝑ arbitrio interdū abrogādis dissol-

3 Diod. lib. 1.

dissoluendisque, singularis quædam & absoluta facultas.[1]

Quod si ab Asianis ad Europæos animum oculosque transtuleris, occurret tibi creberrimè in Regum priscorum vitis legum ab ipsis latarum mentio: easque non Regum libertati coarctandæ, sed moderandis populis datas esse cognosces. Aspice Romulum ab ipsis vrbis primordiis in legibus ferendis occupatum. *Rebus diuinis ritè perpetratis*, inquit Liuius [2], *vocataq; ad concilium multitudine, quæ coalescere in populi vnum corpus nulla re, præterquam legibus poterat, iura dedit: quæ ita sancta generi hominum agresti fore ratus, si se ipse venerabilem insignibus imperii fecisset, cùm cætero habitu se augustiorem, tum maximè lictoribus duodecim sumptis fecit.* Prodi nunc Buchanane cum tuis illis legum causis, & Liuium mendacii vel inscitiæ argue, aut errorem ipse agnoscas tuum, fatere, inquam, leges non ad compescendam Regum insolentiam principiò fuisse desideratas. Idem author est eum ipsum Romulum & Asylum aperuisse, & senatores sibi consiliariosque arbitratu suo sine vllis populi suffragiis selegisse. Itaque non solùm Regem eum sed etiam legislatorem Romanorum Dionysius Halicarnassæus appellat [3]: & Cornelius Tacitus, *Nobis*, inquit, [4], *Romulus vt libitum imperitauerat: dein Numa religionibus, & diuino iure populum deuinxit, repertaq; quædam à Tullo & Anco. sed præcipuus Seruius Tullius sanctor legum fuit, queis etiam Reges obtemperarent.* BOVT. Eho, tu mihi aduersus te argumentum suppeditasti ex hoc Taciti loco, vbi leges à Seruio Tullio sancitas fuisse traditur, quibus etiam Reges obtemperarent: cur ergo tu in eo tantopere insudas vt eos legum vinculis exutos ostẽdas? an non Cornelius Tacitus tibi penitus diserteque aduersatur? BARC. Nequaquam: non enim nego debere Reges legibus obtemperare, dignamque maiestate regnãtis vocem esse [5], *alligatum se legibus Principem profiteri*, sed cogi posse nego: verùm ea sententia ad disputationem de impunitate Principis in legem committentis, non ad præsentem de legum origine orationem pertinet: ideoque alibi excutienda. Pergamus ergo: Romulum secutus Numa, vt ait Liuius [6], *Vrbem nouam conditam vi & armis, iure eam legibusq; ac moribus de integro condere parat.* Sed & Tulli etiam Hostilii, & cæterorum ordine Regum leges & iura populo data, eorum temporum historias legenti obuia sunt. Iam verò Epirotæ ab Arymba & Tarrhita [7], Macedones à Carano [8], Argiui à Phoroneo [9], leges, certissima regnorum funda-

1 Exempla sunt in lib. Esdr. Esth. Dã. & apud Procop. lib. 1. de bello Persi.

2 Lib. 1.

3 Lib. 2. anti.

4 Lib. 3. ann.

5 L. digna vox C. de leg.

6 Lib. 1.

7 Inst. lib. 17. Plu. in Pyrrh.

8 Iust. l. 17. & 33.

9 Pausa. in Corint. Eus. in Chr.

fundamenta, accepisse feruntur. Prætereo quæ à Iano in Italia. Thubale apud Iberos, Samote in Gallia, Thuyscone in Germania, leges & iudicia conscripta memorantur [1]. Nec vsquam, quod scio, proditum est, regnãdi libertatem præscriptis à multitudine arctandi imperii legibus, ademptam, aut minutã prisco illo seculo fuisse, quominus Reges cuncta pro arbitrio moderarentur, legesque vel sciscerent vel abrogarent. Nam quod ad Lacedæmonios, & similes Reges attinet, quibus capistrum ex populi scitis iniiciebatur, ii neque inter priscos Reges, neque omnino inter reges numerandi sunt, vt superius probatum est.

Sed vt primos illos Reges nimio seculorum interuallo à nobis disiunctos hîc mittamus, veluti de quibus nõnulli fabulosa quædam tradi suspicantur: lustremus animo, si placet, sequentium temporum curricula, quæ pluribus & certioribus nituntur testimoniis: & cuncta statim apparebunt exemplorum plena, non solùm istiusmodi potestatis Principum in figendis & refigendis legibus, sed omnis omnino libertatis: vt facilè mendacii conuincantur qui legum inuentionem Regum insolentiæ domãdæ ascribunt.

Ac primùm quidem, de Asiȩ Regibus omnem nobis dubitationem tollit disputatio illa trium adolescentium, qui Dario astabant sacris literis commendata [2]. Qui enim Regem omnibus rebus antecellere contendebat, ad suæ sententiæ confirmationẽ hac ratione vsus est. *O viri num præcellunt homines qui terram & mare obtinent, & omnia quæ in eis sunt? Rex autem super omnia præcellit, & dominatur eorum, & omne quodcunq; dixerit illis faciunt. Et si miserit illos ad bellatores, vadunt, & demoliuntur montes & muros, & turres. Iugulantur & iugulant, & Regis verbum non prætereunt. Nam si vicerint, afferunt Regi omnia quæcunque prædati fuerint. Similiter & alii omnes, & quotquot non militant, nec pugnant, sed colunt terram, rursum cùm fuerint metentes, afferunt tributa Regi: & ipse vnus solus si dixerit, occidite, occidunt: si dixerit remittite, remittunt: dixerit percutite, percutiunt: dixerit exterminate, exterminant: dixerit ædificate, ædificant: dixerit excidite, excidunt: dixerit plantate, plantant: & omnis plebs & virtutes [3] eum obaudiunt: & super hoc ipse recumbit, & bibit, & dormit. Hi autem custodiunt in circuitu eum, & non possunt ire singuli & facere opera sua, sed in dicto obaudientes sunt ei.* En quanta fuerit Regum libertas omnia ex animi sentẽtia moderandi, etiam tunc cùm fastu tumescerent, & multæ grauesque de regno

1 In Beroso Annii VViterbẽsis.

2 Lib. 3. Esdr. c. 3. & 4.

3 Id est Principes: vt patet Iud. 14. vbi dicitur, nullus audebat cubiculum virtutis Assyriorũ, &c.

regno contentiones exstarent, & postquam etiam populorum inconstantiâ, ambitionibusque magnatum imperia turbari cœpissent. Atque hæc quidem ab eo dicta sunt, qui laudem & præmium à sapientia, non ab assentatione, quęrere nitebatur. *Dicamus*, inquiunt tres custodes regii, *vnusquisq; nostrum sermonem qui præcellat, & cuiuscunq; apparuerit sermo sapientior alterius, dabit illi Rex Darius dona magna, purpurâ cooperiri, & in auro bibere, super aurum dormire, & currum aureo fræno, & cidarim byssinam, & torquem circa collum, & secundo loco sedebit à Dario propter sapientiam suam, & cognatus Darii vocabitur. Tunc scribentes singuli suum verbum signauerunt, & posuerunt subtus ceruical Darii Regis, & dixerunt: Cùm surrexerit Rex, dabimus illi scripta nostra, & quodcunq; indicauerit Rex è tribus, & magistratus Persidis, quoniam verbum eius sapientius est, ipsi dabitur victoria sicut scriptũ est. Vnus scripsit: Forte est vinum. Alius scripsit: Fortior est Rex. Tertius scripsit: Fortiores sunt mulieres, super omnia autem vincit veritas.* Secundi argumentum illud est, quod retulimus, à regiæ potestatis amplitudine deriuatum, quam nec cãcellis popularibus circumscriptã, nec angustatã legibus, nec procerũ libidini obnoxiã, nec consiliariorum astrictã sententiis, sed in ipsius vnius volũtate sitam esse, cui parere omnes teneãtur, sine fuco aut circuitione ostendit.

Neq; verò dici potest istũ Regib. plura tribuisse, q̃ quib⁹ tunc fruebãtur, quasi hoc aulico blandimẽto Darium Regẽ sibi demereri studuisset: vt nostri tũc adulatores solent, qui Principes quotidie iugulãt, dum vitia in iis simulatione fouent, mẽdaciis augent, & imitationis cõmendatione virtutũ instar venerantur. Nam iudices disceptationis habuit magistratus omnes Persarũ & Medorum, & purpuratos, & Prætores, & Præfectos: quos cùm non lateret quæ regię tunc maiestatis essent, impudentis vel potius demẽtis fuisset, in perspicuè falsis totũ causæ suæ firmamentũ collocare. Præterea vir sanctus Zorobabel, qui terti⁹ disseruit, huius secũdi rationes veras esse neutiquã inficiatus est, imò verò approbauit: sed omnib. admissis, mulierũ tamen fortius, & veritatis fortissimum imperium esse docuit. Is ergo tũc erat status populorũ Asiæ, eaq; Regum potestas, quam in celeberrimo Satraparũ & Summatũ consessu descriptã ab isto cernimus. Licet enim insaniens multitudo Regibus suis audacius aliquando tunc temporis insultabat, tamen sedato semel furore, Regis authoritas pro maiestate Imperii

rii semper agnita fuit, & seditionis authores suppliciis exquisitioribus vlta est [1]. Et quidem φιλοδημογητικοὶ isti nihil quod hîc respondeant inuenire possunt, præterquam quod Reges illos tyrannos, & non legitimos Reges fuisse autument. Cuius perfugii fundamentum etsi stirpitus iam à me excisum sit, cùm legitimos in Asia Reges, id est, vel nascendi sorte datos, vel electionis iure Imperio admotos, riteque & more maiorum, inauguratos, complures exstitisse docuerim: qui non minus piè ac prudenter, imò verò sedatius quàm Principes Europæi subditis suis imperitarunt: Addere tamen & illud hîc volo, quod ipsorum defensionis iugulum confodiat: nempe, si legitimus Rex is demum vocari debeat, qui subiectus & adstrictus legibus est, (vt illi falsò, & contra omnem Latinè loquendi consuetudinem, & iuris diuini vel humani rationem somniant) Asianos alias omnes nationes in hoc genere superasse: quòd Reges habuerint patriarum legum, & moris maiorum longè obseruantissimos, quibus ita ad superstitionem addicti erant, vt extrema ferè citius pati, quàm antiqua gentis suæ scita dissoluere maluerint. Ad cuius rei fidem faciendam sacros & prophanos authores, si opus esset, laudare possem, & antè aliquot memoraui. Verùm enimuero quamuis suam illis rationem demus, videlicet plerosque Asiaticos Principes fuisse tyrannos: non video tamē quid adiumenti ex ea concessione nanciscantur, vt veritatis iudicium subterfugiant. Neque enim nostra hîc tumultum refert, Regésne fuerint isti, an tyranni, quos cum tanta potestate populis præfuisse contendimus, dummodo eos regio nomine & authoritate sceptra tenuisse constet. Licet enim quidam eorum regiam dignitatem nacti (hoc est liberam & quantam maximam in populum potestatem) ea in populi perniciem aliquando abusi sint: nullum tamen eo facto cæteris Regibus præiudicium attulerunt, quo minus hi illis in regno succedentes eandem pro maiestate imperii facultatem reciperent. Hoc enim quicquid est libertatis, ita regiæ maiestati adhærescit & agglutinata est, vt ab ea diuelli aut disiungi nequeat. Itaque quoties nonnulli regium animum exuunt, inque tyrannos degenerant, mutare eos tantum voluntatem, non etiam potestatem, dicendum est. Vt quemadmodum de Deo rectè sentientes, licet omnia in eo infinita esse credāt, tamen scire eum & posse multa quæ non vult, verè sanctéque

[1] Dan. c. 6. & c. vlt.

que profitentur: ita qui de Regibus humaniter & piè iudicant, istam iis libertatem non adimũt, sed immensam eius amplitudinem quodam veluti fręno consilii & rationis intra iustitiæ fines cohibendam esse censent. Hoc itaque tyrannus à Rege differt, quo homo malus à bono: suæ potestatis ambo suique iuris sunt: at ille frænum erumpẽtibus cupiditatibus omninò adimit atque laxat, ille irretitos efferuescentis animi impetus compede rationis vinculoque coercet, ne extra illius sapientissimæ rectricis limites volitent solutæ & religionis & pudoris curâ libidines. Atque de illâ quidem differentiâ bellissimè Seneca[1], *Quid interest,* inquit, *inter tyrannum & Regem? species enim ipsa fortunæ ac licentiæ par est: nisi quod tyranni ex voluptate sæuiunt, Reges non nisi ex causa ac necessitate? Quid ergo, non Reges quoq; occidere solent? sed quoties id fieri publica vtilitas persuadet. Tyrannis sæuitia cordi est. Tyrannus autem distat à Rege factis non nomine.* Huc pertinet quod in Bibliis dictum est[2]. *Rex insipiens perdet populum suum.* Perdere enim qui poterit, si non voluntatis suæ arbitratu, sed populi, sed senatus, sed optimatum iudicio & nutu omnia regni præsidia domi forisq; muniat atque mutet? imò quis Regi, ac non consiliariis potius eiusmodi, quorum sententiis astringitur, inflicta Reipublicæ ascribat vulnera, & neglecti muneris aspergat infamiã? Iam verò quod Deus minatur peruersis gentibus Regem in furore suo se daturum[3], nónne istam regnandi libertatem apertissimè demonstrat? Quemadmodum & illud[4], *Dabo pueros Principes eorum, & effœminati dominabuntur eis:* &, *Væ tibi terra cuius Rex puer est*[5]: id est puerili ingenio iudicioque regnum administrat. Pueros enim moribus non ætate ciuilis scientia dimetitur[6]. Hęc autem, & alia id genus multa quorsum, si populo Rex pareat, aut Regi senatus in administratione Imperii dominetur? An verò in aliis rebus vllis populo Princeps submittat fasces, alibi, si otium suppetat, accurata magis atque vbera instituetur disputatio. Id enim nobis hoc loco tantùm curæ est, vt ostendamus indefinitam illam, & infinitam, in Republica administrãda libertatem, quam vel aduersariis ipsis iudicibus, primi Reges habuerunt, ad reliquos etiam qui sequẽtibus seculis imperitarunt iugi subditorum consensu permanasse, ac post leges multas iam latas & inueteratas durasse: proindeque falsò asseri leges ad minuendam Regum libertatẽ initiò fuisse desideratas. Etenim profectò absoluta hęc admini-

mini-

1 Lib. 1. de Clem. c. 11. & 12.
2 Eccl. 10.
3 Oseæ 13.
4 Isaiæ 3.
5 Eccl. 10.
6 Arist. Eth. c. 2.

ministrandi Imperii potestas libertasque velut perpetua quædam regiæ maiestatis comes & socia est, sine qua nec Rex nec regnum concipi animo & excogitari possit. Quod cùm animaduertisset Aristoteles in libris de ciuili sciētiâ [1], ingenuè fassus est, Regem legis iugo obnoxium nullam regni speciem constituere. Quæ res etiam effecisse videtur, vt (quod mirabere fortassis) socordes & ignaui, perinde ac diligentes & frugi Reges, istam regnandi libertatem integram & intactam retinerent: videlicet quòd Regem esse, & non ex animi sententia regni habenas moderari, haud satis inter se conuenire, imò pugnantia esse, tam excellentis tituli splendorem & dignitatem intuentibus videbantur.

1 Li. 3. Pol. ca. 11.

Quâ de causa Memmius, vt est apud Salustium [2], cùm populi Romani in puniendis malis ciuibus negligentiam incusasset, deteriores fore peccandi licentiâ, & spe impunitatis propositâ, ostendens, ita tandem concludit. *Quare moneo, hortorque vos ne tantum scelus impunitum omittatis. Non peculatus ærarij factus est, neque per vim sociis ereptæ sunt pecuniæ: quæ quamquam grauia sunt, tamen consuetudine iam pro nihilo habentur. Hosti acerrimo prodita Senatus authoritas, proditum imperium vestrum est, domi, militiæque Respublica venalis fuit: quæ nisi quæsita erunt, nisi vindicatum in noxios, quid erit reliquum, nisi vt illis, qui ea fecere, obedientes viuamus? Nam impunè quælibet facere, id est, Regem esse.* Sed ecce huius rei proferam tibi testimonium illustrius, quod Athenæus ex Heraclidæ Cumæi scriptoris Persicorum historia nobis reseruauit: quodque libro duodecimo Deipnosophistarum in hunc modum recitat: *Heraclides Cumæus Persicorum author in libris quos Præparentes nuncupat, cum dixisset in Regione thurifera, voluntatem Regis esse pro lege, nec eum legibus vllis obstringi, addit perquam ignauum, negligentem, & luxuriosum esse, in balneis semper versari, summo sumptu mollem vitam agere: nihil rerum gerere, paucos in sui conspectum & familiaritatem admittere, iudices decernere ac constituere: quos si quis non rectè iudicasse putet fenestram in suprema palatii parte catena reuinctam apprehensa catena trahit, & reserat: tum Rex hoc vbi resciuerit, eo qui conquestus est accersito, ius dicit. Et si malè à iudicibus pronunciatum est, occiduntur: sin rectè, qui fenestram mouit interficitur.* Cernis, quod dixi, Regibus mollibus, effœminatis, negligētibus, iura regni integra relinqui: eo quod regnum alias nullum esset.

2 De bello Iugur.

T Idem

thor tradit impensam eius & vxorum & amicorum in dies singulos esse quindecim talenta Babylonica [1]. BOVT. Gentem sanè perquam stolidam mihi narras, cui tanta in tales Reges obseruantia: vel certè paribus vitiis inquinatam, vt quibus ipsa delectatur in Rege non reprehendat: nam

1 Quæ conficiũt decem circiter millia aureorum solarium.

Omnibus esse lupos licet in regione luporum.
Inter Pigmæos non pudet esse breuem.

BARC. Falleris coniecturâ: in neutro istorum posita est huius rei causa. Nam etsi mollem vtcunque, & voluptuariam vitam degant, qui illas terræ plagas incolunt: tamen quod Regibus suis voluntatem pro lege exercentibus, supraque modum imperiosis, tam facilè obsequantur, id neq; ex infractione & demissione animi neque ex consilii & rationis inopia, neque ex voluptatis tanquam summi boni cõmendatione natum est: vtpote quibus & roboris & animi satis fuit ad resistendum homini gentili & patriotæ: & aliquis etiam humanitatis & honestatis sensus, qui vitia in cõmune dissuadebat: Sed ex insita quadam à natura regalis tituli & dignitatis reuerentia, cuius maiestati, tanquã numini cuidam in terris, vel certè Dei omnipotẽtis imaginẽ quandam & potestatem præ se ferenti, vt omnes sine cunctatione & inuidia pareant, ipsemet Deus Optim. Maxim. naturalem animis propensionem indidit, brutorumque animantium exemplis docuit, vt paulò antè ostendimus. Quapropter Regis imperium detrectantes, à communi hominum natura degenerare, & Dei ordinationi resistere videntur.

Quod si minus hæc cuiquam satisfaciunt, ita vt Arabũ mollitiem in causa fuisse putet, cur tantam Regum tyrannidem passi sint: is trucissimas & bellicosissimas nationes, ac in primis alienæ dominationis impatientes cernere potest: quę Reges suos maiore veneratione, quàm Arabes colere, & eorum crudelitatem perferre summissius cõsueuerunt. Et ne longius aliunde exempla quęrat, vnum ego pro multis hîc adducam, memorabile quidem illud & mirabile, quod exstat apud eundem Athenæum [2] ex Posidonii libro quinto de Parthis. *Cùm Rex Parthorum*, inquit, *amicum aliquem ad cœnam vocat, is mensæ particeps nõ est, sed humi subsidet, Rege in sublimi lecto recumbente, & quod à Rege proiicitur,* sanis

2 Lib. 4.

canis instar comest, ac sæpe ob quamuis leuiculam causam ab ea cœna, qua humi pascitur, abreptus, virgis, lorisq́ nodosis verberatur, & cruore fœdatus Regem à quo cædi iussus est tanquam accepto beneficio, in terram pronus ac procumbens veneratur. Et paulò inferius ex eiusdem Posidonii lib. 16 *Rex Parthorum, cùm cœnat, in altiore, quàm cæteri, lecto ab aliis separato, solus accumbit, eiq́ soli tanquam Heroi mensa apponitur barbaris repleta ferculis.* BOVT Quàm timeo quorsum euadas: quid enim superest, nisi vt Reges mihi tandem commemores, qui subditos suos agresti feritate instar pecudum mactent? Nihil enim referre puto, viris generosis & bene natis Rex aliquis mortem inferat, an Parthicum eiusmodi conferat beneficium, nisi quòd internecione ignominiam luere vir nobilis optaret potius, quàm ita turpiter & abiectè viuus hospitio excipi: siquidem, vt ille ait, *in dedecore plus mali est, quàm in dolore* [1]. Sed dic, amabo, credis vera esse hæc, quæ de barbari Regis immanitate, & abiectâ procerum eius gentis patientia retulisti? Mihi enim nec verum nec verisimile videtur, Reges vllos, quantumuis imperii maiestate elatos, ita humanæ conditionis suæque naturæ immemores exstitisse, vt talem plebeiis, nedum magnatibus, nedum familiaribus, nedum amicis, gratiam persoluerẽt: vel mortales vllos tam seruili animo reperiri potuisse, vt homines se ab homine tam fœdè tamque indignè tractari paterentur. Nam quod nonnulli tyrannorum nimis prodigiosè superbientes crudelitatem insatiabilem, & carnificinam aliquando in subdito sibi populo exercuerint, id me parum mouet vt fidem Parthicæ historiæ habeam: quandoquidem homines eam tyrannidem neutiquã sponte subibant: sed victi potentia, vique & armis oppressi, ferre ad tempus cogebantur. Atque ob eam causam, facta eiusmodi neque ad argumentũ regiæ libertatis, neque ad exemplum transduci possunt. Quis enim sanæ mentis monstrosum Caligulæ, aut Neronis imperium [2] huc pertinere dicat? quorum alter optimis quibusq; multiplici clade sublatis, postquam vrbem imperiumq́ue innocentum sanguine passim fœ lauerat, tot cædibus lassatus, sed non satiatus, optauit vnam toti populo ceruicem, vt totus vno ictu interiret. Alter verò & externorum occidione, & frequenti parricidio infamis, eò tandem crudelitatis & insaniæ processit, vt incensione vrbem, internecione ciues, ferarum laniatu Senatum delere prorsus, & nouam imperii sedem

1 Cic. li. 4. Tusc.

2 Suet. cap. 30. & Sext. Aurel. Vict. de Cæsarib.

ſibi quærere ſtatueret. Aut quis acerbiſſimum illud ſeruitutis iugum, quod Sarmatæ ſubactis à ſe Moſcis impoſuerunt, & noſtrâ ferè ætate excuſſum eſt, ad regiam dominationem trahat? quorum qui nuncius, vel tributi exactor ad Moſcos mittebatur, ei Dux ipſe Moſcus obuiam prodire, & poculum in equo ſedenti equino plenum lacte propinare, is enim Tartaris potus in deliciis eſt, & ſi, bibente barbaro, aliqua lactis guttula in iubas equi decidiſſet, eam Dux ipſemet elingere tenebatur [1]. Legenti deinde imperatoris Tartari literas, togam mattibus egregiè pellitam, pro tapete ſubſternere, ac genibus nixus, vnà cum aulæ, & cõſilii ſui principibus imperata excipere. Hæc & ſimilia mihi nunc in mentem veniunt, quæ faciunt vt credam vel Parthicum illud in Regem obſequium violentiâ extortum, non populi voluntate oblatum fuiſſe: vel ſcriptoris fidem in rerum geſtarum narratione eſſe ſuſpectam. BARCL. De priore habeo quod reſpondeam, ex aliis multis qui res Parthicas obiter memoriæ prodiderũt: nempe regnatum apud eos ſummo populi conſenſu: gentemque illam ſub Regibus, quæſito magnæ partis Aſię imperio, nomen ſibi & gloriam bellis ſecundè geſtis comparaſſe: & variâ etiam fortunâ cum populo Romano terrarum Principe congreſſam, id laudis retuliſſe, quod exercitum eius fudiſſe ſæpius quàm fugiſſe memoretur. De poſteriore verò, tu videris: ego enim ſat habeo antiquum hiſtoriæ ſcriptorẽ tibi produxiſſe, cui credere par eſt, vel aduerſarium laudare meliorem. Nam ſi *famæ rerum ſtandum eſt, vbi certam derogat vetuſtas fidem* [2], quãtò magis authorum teſtimonio, quos nemo falſi conuicit ac ne inſimulauit quidem? Neque enim dubitare debemus permulta olim in vſu & vitâ communi poſita fuiſſe quæ nobis portenti ſimilia apparent, multaque nunc exſtare, quæ poſteris incredibilia videbuntur. An non conſtat Ruthenos & Moſcos non ita pridem Baſilium Ducem (qui regium ſibi titulum primus aſſumpſit) ingenti beneuolentiâ & amore complexos: cùm ipſe eos interea proteruè, nequiter. auarè, ac nulla non barbaricæ feritatis crudelitate tractaret? An non apud eam gentem, quo magis cæduntur mulieres, eo amplius in maritorum amorem exardeſcunt? quod ſi cum noſtrarum coniugum moribus componatur, minus profectò videtur credibile, quàm Parthica Poſidonii hiſtoria. Mihi ergo tantiſper fidem faciet, dum alium probatio-

1 Ioan. Herb. lib. 17. cap. 9. de reb. Polonicis.

2 Liu. lib. 7.

Vide Surium in principio hiſtor.

batiorem comperero, qui hunc in eo errorē, mendaciúmve redarguet. Nam vltra id quod de veterum authoritate non temerè eleuanda dixi, alia etiam ratio ſuppetit, cur eum veracem eſſe arbitrer: quod Parthis nimirum illud peculiare fuiſſe didicerim, vt populus cætera ferox, & truculentus, ſiue naturæ facilitate edoctus, ſiue barbaræ ſuperſtitionis opinione imbutus, Reges ſuos velut Numina quædam obſeruaret, ſolis & lunæ fratres eos appellans [1]: vt mirum non ſit, ſi in eius Regis amicitiam recepti, de quo præiudicatam diuinitatis opinionem iam imbiberant, inflicta nonnunquam verbera æquanimiter tolerarent, dolorem delectatione, iniuriam amici nomine penſantes. Vtut autem ſe res habuerit, nobis ſat eſt oſtendiſſe Regum voluntatem pro lege habitam, ſimulque falſum eſſe quod ab aduerſariis aſſeritur: leges, ſcilicet, inuentum eſſe multitudinis ad minuendam Regum libertatem. Id enim cùm illi nuſquam apud veteres ſcriptores inuenire poſſint, & nos contra ipſorum libros infinitis regiæ libertatis exemplis, etiam poſt leges latas, ſcatere demonſtremus, erit cur apud omnes æquos iudices victoriam in hac liberali cauſa certam nobis promittamus: ſed progrediamur.

1 Ammianus Marcel. lib. 32.

Reges Perſarum quàm ſoluta in ſuos poteſtate regnauerint, non obſcurè indicat, quod vt ſuprà dictum eſt, terror ille Græciæ, conuocatis omnium prouinciarum ſatrapis, præfatus eſt ſe bellum Græciæ indicturum, & accerſitos eos eſſe, non vt ſuaderent, ſed vt parerent: ſimul etiam quòd apud eos nulli fas eſſet aureum annulum, vel zonam, vel monile, aliudue aliquod ornamentum inſigne, niſi regia liberalitate & gratia conceſſum geſtare [2]. Quæ res Ariſtotelem fortè mouit, vt imperium apud Perſas verſum in tyrannidem putarit [3], quòd Rex omnia ſuo arbitratu gereret, & tam ſubmiſsè ac diuinis propè honoribus à populo coleretur. Sed alia eius rei cauſa fuit, ab Ariſtotele quidem prętermiſſa: nempe illa legi diuinæ conſentanea quam Artabanus tribunus militum Regis Perſarum à Themiſtocle conuentus, vt ſe ad Regem perduceret, piè & ſapienter expoſuit: quamque refert Plutarchus, [4] his verbis, ἡμῖν δὲ πολλῶν νόμων καὶ καλῶν, ὄντων κάλλιστος οὗτός ἐστι, τὸ τιμᾶν βασιλέα, καὶ προσκυνεῖν εἰκόνα θεοῦ τοῦ τὰ πάντα σώζοντος; id eſt, *nobis inter multas & præclaras leges hæc eſt præclariſſima, venerari Regem, & imaginem adorare omnia*

2 Proco. lib. 1. de bel. Perſi.
3 Libr. 8. Eth. cap. 10.
4 in Themiſt.

conseruantis Dei. Quid Armeniæ, Syriæ, Cappadociæ, aliosque Reges memorem? quorum omnium consimilis in regnando libertas fuit.

At Asiatici hi omnes populi, molles quidem, & tyrannidē ferre assueti: itáne verò? Europæi ergo meliore iure vixerunt? imò quidem pari: nam paucis exceptis apud quos vel omnino regnatum non est, vel tantùm nomine tenus, omnes in Regum potestatem concessere, à quibus iura & leges acceperunt, non tam quæ populis q̃ quæ Principibus placuerant. Cuius rei fidē, ne in antiquis Græciæ regnis recensendis tempus consumam, vel soli Romani nobis facient: qui cæteras omnes nationes, tum amplitudine imperii, tum firmitudine principatus & diuturnitate, tum rerū gestarum gloria longé superarunt: quique vt incunabula imperii sui à regio dominatu traxerunt, ita eiusdem perfectionem pari regiminis statu sunt adepti. Neque enim obscurum est, rem ad regnum rediisse, simulatque in vnius ditionem se dediderunt, explosa populari gubernatione, sub qua quingentos circiter annos imperii sui fines longè lateque protulerant. Nam teste Appiano Alexandrino. qui
1 Vt ipse testatur li. 1 de bell. ciuil. Adriani seculo vixit [1], quotquot illud imperium post Cæsarem tenuerunt, ii nomen licet Imperatoris retinuerint, quo temporarii exercituum duces olim censebantur, tamen re vera omnino Reges erant: hoc est regali potestate amplissimam illam monarchiam regebant: ipsa Appiani
2 in præfat. Hist. verba sunt [2]. Καὶ ἔστιν ἤδε ἡ ἀρχὴ μέχρι νῦν ἐφ' ἑνὶ ἄρχοντι, οὓς βασιλέας μὲν οὐ λέγουσιν, ὡς ἐγώ γε νομίζω, τὸν ὅρκον αἰδούμενοι τὸν πάλαι, αὐτοκράτορας δὲ ὀνομάζουσιν, ὃ καὶ τῶν προσκαίρων στρατηγῶν ὄνομα ἦν, εἰσὶ δὲ ἔργῳ τὰ πάντα βασιλεῖς. Qua de causa Dion
3 Lib. 53. [3] Cassius de Romanis & Romani imperii forma sub Augusto & sequentibus imperatoribus scribens, τοῦ δὲ δὴ τῆς πολιτείας τέλους ἐς αὐτοὺς ἀνακειμένου, οὐκ ἔστιν ὅπως οὐ βασιλεύονται, inquit. Idest, *Porro deuoluta ad ipsos*, scilicet imperatores, *summa Reipublica, fieri non potest, quin* Romani *regio imperio subsint.* Imò verò ne Regis quidem nomen in libellis supplicibus abhorrebant. Nam ita Antoninum compellat
4 L. 9. D. ad l. Rhod. Eudæmō quidā Nicomediensis: [4] Κύριε βασιλεῦ Ἀντωνῖνε Domine Rex Antonine. Certè posteriores Imperatores id nominis libenter amplexi sunt, eoque erga ipsos viri diui & docti frequenter vtebantur. Cuius rei, quoniā ab homine haud vulgariter erudito mihi semel fuit negata, quędam hic indubitata testimonia proferam. Iulius Capitolinus

nus de M. Antonino Philosopho [1]. *Vbi autem comperit se ab Adriano adoptatũ magis est deterritus quàm lætatus. Quumque ab eo domestici quærerent cur tristis in adoptionẽ regiam transiret, disputauit quæ mala se contineret imperium:* D. autem Hilarius in libello quem Constantio Imperatori tradidit, *locuturus sum tecum cum honore regni & fidei tuæ*, inquit. Et in alio ad eundem de Arianis loquens. *Authoritate nominis sui, in errorem Imperatorem transducunt, rectum affirmantes vt sub specie timoris Dei, in hac peruersitate subditos sibi tradãt: quæstiones poscunt: iudiciorum subsidia desiderant, authoritatem regiam implorant.* Et in libello aduersus Auxentium Mediolanensem episcopum Arianum. *Sed cùm hoc mysterium impietatis diu occultatum iam non taceretur, diceremq́; fingi omnia, fidem negari, Deum atq; homines illudi, iubeor de Mediolano proficisci, cùm consistendi mihi in ea inuito Rege* (id est Imperatore Constantio) *esset nulla libertas.* Sed & alibi sæpe in eodem libro Imperatorem Constantium Regem vocat: *cum edicto graui sanctus Rex*, inquit: &, *continuò libellum Regi per quæstorem offero:* & iterum, *sed qui tum audiebant, de fide potius, vt Regi placuerat, agitandum esse decernunt.* Sic etiam D. Hieronymus [2]: *Constantius enim Rex, Arianorum fauens hæresi*: & alio in loco [3]. *Omnes Reges Romani à primo Caio Cæsare qui imperium occupauerat, Cæsares appellati sunt.* Constantinum & Iulianũ similiter Reges sæpe D. Greg. Nazianz. & Athan. [4] vocant. Eodem modo S. Ambrosius de Valentiniano filio [5], *prætexitur Regis iniuria*: & rursus, *Pauci de familia regia.* Qua ratione Iustinianus in quadam constitutione [6] (dum eos reprehendit, qui fiscum à priuato non secernunt). *Hoc eorum est*, inquit, *qui nec maiestatem imperialem agnoscunt, nec quantum inter priuatam fortunam, & regale culmen medium est*: & in alia [7]. *quid maius, quid sanctius imperiali est maiestate? vel quis tantæ superbiæ fastidio tumidus est, vt regalem sensum contemnat?* Quid multis? Reges & Imperatores eodem sensu dictos, infinitis ex locis apparet [8].

1 in vita Antonini Philos.
2 In vita Hilarionis.
3 in ca. 22. Matth.
4 Orat. 1. in Iulia.
5 in epist. ad solitar. vitam degentes. & in Apologia ad Constant. li. 5. epi. 33.
6 li. 2. C. de quadri. præs.
7 l. vlt. C. de legibus.
8 l. vl. C. de Assessor.

Hunc igitur populum intueamur, quem ab ignauiæ nota virtutis militaris laus, ab iuris verò & æquitatis ignoratione ingens legum ciuilium gloria vindicat. In eo enim cùm multi excellentes viri, & acutissimis splendidissimisque ingeniis præditi memorentur, nemo inuentus est, qui publicè vel priuatim legis ferendæ ius Principi denegarit: aut eum legis præscripto astrictum atque obnoxium teneri, vt priuatum quemlibet, opinatus sit. Sed omnes

vno ore delatā lege regia potestatem agnoscētes, solutum legibus Principē, legis condendæ potestatē summā habere profitentur. Vnde Vlpianus [1]. *Quod Principi placuit legis habet vigorem, vtpote cùm lege regia, quæ de imperio eius lata est, populus ei & in eum omne suum imperium & potestatem cōferat. Quodcunque igitur Imperator per epistolam vel subscriptionem statuit, vel cognoscens decreuit, vel de plano interlocutus est, vel edicto præcepit, legem esse constat.* Idem alibi de capite quodam iuris controuersi differens [2], an filius nimirum apud hostes susceptus habeat postliminium. *Nulla*, inquit, *dubitatio est post rescriptum Imperatoris Antonini & Diui patris eius.* & alibi [3]. *an autem apud legatum proconsulis suspectus postulari possit, dubiū fuit. Sed Imperator Antoninus cum Diuo Seuero, Bradne Maurico proconsuli Africæ rescripsit posse.* Sic Scæuola [4]. *Quæris, an ingenuitatis iure vtatur is, quem sanctissimus & nobilissimus Imperator natalibus suis restituit: sed ea res nec dubitationem habet nec vnquam habuit, quum exploratum sit, ad omnem ingenuitatis statum restitui eum qui isto beneficio Principis vtatur.* Paulus item, de alia re consultus, respondit similiter [5]. *Post literas Imperatoris nostri dubitari non oportet.* Extra controuersiam igitur tunc erat, edictis, decretis, rescriptis Imperatorum iura constitui: cui rei, ne ambigi amplius de ea possit, testimonio sunt infinita iuris capita quæ etiamnū libris nostris continentur. Nam vt eas omittam constitutiones quæ in duodecim Codicis libros congestæ sunt: quid, quæso, frequentius in Pandectarum voluminib. occurrit, quàm tales iuris decisiones, ex Imperatorum rescriptis vel decretis profectæ? Iurisconsulti ad confirmandas suas sententias horum authoritate nusquam non vtuntur, velut regula certissima confirmissimaque, ad quam ius anceps in omnibus controuersiis dirigatur. Possum sexcenta tibi exempla proferre, sed ex plurimis pauca subiiciam. Vlpianus libro quartodecimo ad edictum [6]. *Si fideiussor non negetur esse idoneus, sed dicatur habere fori præscriptionem, & metuat petitor ne iure fori vtatur: videndum quid iuris sit. & Diuus Pius (vt & Pompinianus libro epistolarum refert, & Marcellus lib. 3. Digestorum. & Papinianus libro tertio quæstionum) Cornelio Proculo rescripsit, merito petitorem recusare talem fideiussorem.* Idem libro decimo ad edictum [7]. *Pupillus sanè si negotiis gesserit, post rescriptum Diui Pii etiam conueniri potest in id quod factus est locupletior.* Idem libro tertio ad Sabinum [8]. *Postumi per virilem sexum descendentes ad similitudinem filiorum nominatim*

1 l.1.D.de const. Princ.

2 l.apud.9.D.de ca.post.reuer.

3 Suspect.tutor. delegat. 2.l.1 §. 2.D.de susp.tutel.

4 l.3.D.de natal.rest.

5 l.Titia. 87. §. Lucius. D.de legibus. 2.

6 l.7. D. qui satis.cog.

7 l.3. §.1.de neg. gest.

8 l.3 D.de iniust. rupt.test.

tim exhæredandi sunt, ne testamentum adgnascendo rumpant. ratio. *Nam Diuus Marcus decreuit idem in postumo quod in filio seruandum.* Idem libro decimo ad Sabinum [1]. *Hi quorum testamenta irrita damnatione fieri diximus si prouocauerint, capite non minuuntur, atque ideo neque testamenta quæ ante fecerunt irrita fient: & tunc testari poterunt, quid tamen si appellationem eius præses non recipit, sed Imperatori scribendo pœnam remoratus est? puto hunc quoque suum statum interim retinere: nec testamentum irritum fieri*, ratio. *Nam vt est oratione Diui Marci expressum, tametsi prouocantis, vel eius pro quo prouocatur, appellatio non fuerit recepta: pœna tamen sustinenda est, quoad Princeps rescripserit ad literas præsidis & libellum rei cum literis missum: nisi forte latro manifestus, vel seditio prærupta, factioque cruenta, vel alia iusta causa, quam mox præses literis excusauit, moram non recipiant, non pœnæ festinatione, sed præueniendi periculi causa: tunc enim punire permittitur, deinde scribere.* Idem lib. 4. disputationum [2]. *Postumus præteritus viuo testatore natus decessit, licet iuris scrupulositate, nimiaque subtilitate testamētum ruptum videatur, attamen si signatum fuerit testamentum, honorum possessionem secundum tabulas accipere hæres scriptus potest, remque obtinebit, vt & Diuus Adrianus & Imperator noster rescripserunt.* Idem libro secundo fideicommissorum, [3] *Si quis ita scripserit, illum tibi commendo: Diuus Pius rescripsit fideicommissum non deberi.* Idem libro tertio fideicōmissorum [4]. *Fuit quæsitum, si ipsi tutori rogatus sit restituere pupillus an ipso auctore restitutionem facere possit & est decretum à D. Seuero non posse tutori se auctore restituere hæreditatem.* Idē libro octauo disputationum [5]. *quæri potest an is qui de adulterio cognoscit, statuere in maritum ob lenocinium possit, & puto posse*, ratio. *Nam Claudius Gorgus vir clarissimus, vxorem accusans, cùm detectus esset vxorem in adulterio deprehensam retinuisse, & sine accusatore damnatus est à Diuo Seuero.* Multa similia huius consultissimi viri testimonia omitto, quæ persequi singula lōgum esset [6]. Nihil enim huic authori principalium constitutionum obseruatione antiquius: in quibus recensendis adeo frequens est, vt vno iuris capite, siue lege, vt vocant, vicies ad earum authoritatem recurrat. [7]. Idem & cæteri sæpe faciunt, Papinianus libro quinto decimo responsorum [8]. *Sed Diuus Seuerus bonorum tacitè relictorum citra distinctionem temporis, fructus duntaxat deberi, non etiam vsuras eorum benignè decreuit, quo iure vtimur.* Idem libro vigesimonono quæstionum [9]. *Imperator Marcus Antoninus decre-*

1 l. Si quis 6. §. 6. & 7. D. de iniust. rupt. test.

2 l. Postumus D. de iniust. rupt.

3 legat. 3. l. 11. D. de regib. 3.

4 l. 1. §. 6. ad Sc. Treb.

5 l. 2. §. si publico. D. ad l. Iul. de adult.

6 Vt in l. 4. D. de leg. commiss. l. 7. §. 2. de don. int. vir. l. 2. §. vl. Solut. Matr. l. 9. de excus. tutor. l. 61. §. 1. de leg. 2. cum multis similibus.

7 l. 1. D. de quæst.

8 l. cum 19. D. de his quæ vt indignis auf.

9 l. in ratione 11. ad l. falc.

decreuit hæredes, quib. pars bonorũ ablata est, nõ in ampliorẽ partẽ, quã pro ea parte quæ relicta est, legatorũ nomine teneri. Idem libro nono responsorũ [1] *ex sentẽtia cõstitutionis Diui Marci libertates contingere matre consentiente respondit.* Idem libro trigesimosexto quæstionum [2]. *Imperator Marcus Antoninus & Commodus filius rescripserunt, si maritus vxorem in adulterio deprehensam, impetu tractus doloris, interfecerit, non vtique legis Corneliæ de sicariis pœnam excipiet: nã & Diuus Pius in hæc verba rescripsit, &c.* & ibidem paulò post, ad alterius respõsi cõfirmationẽ infert. *& hoc ita Tiberius Cæsar rescripsit.* Idem lib. nonodecimo responsorum [3], *qui non habita ratione tributorum ex causa fideicommissi prædia restituũt, actionem ex Diui Pii Antonini literis habent, quam legato quoque soluto locum habere voluit.* Et alibi alia eiusmodi idẽtidem inculcat [4]. Sic Tryphonius libro sexto disputationum [5]. *Fuit quæstionis, an si sua hæres filia patri cum fratribus contenta dote abstineat se bonis, cõpellatur eã conferre, & Diuus Marcus rescripsit, non cõpelli abstinentem se ab hæreditate patris: ergo nõ tantum data apud maritum remanebit, sed & promissa exigetur etiam à fratribus.* Idẽ libro octauodecimo disputationum [6] *Mulier in qua turpis suspicio cadere potest, nec ex testamento militis aliquid capere potest, vt Diuus Adrianus rescripsit.* Idem libro sextodecimo disputationum, & alibi sæpe constitutionum & rescriptorũ Imperialium authoritatem laudat [7]. Sed dies me deficiet, si minutatim persequar singula quæ Paulus [8], Pomponius [9], Modestinus [10], Mæcianus [11], Papirius Iustus [12], Callistatus [13] Marcianus [14], Macer [15], Hermogenianus [16], Venuleius [17], Arrius Menãder, [18], Valens [19], Iulianus [20], Scæuola [21], Iunius Mauricianus [22], at qui & quanti Iu-

1 L. pen. qui sine manu ad libert. peruen.
2 L. 38. ad l. Iul. de adult.
3 L. f. §. 1. D. de Censibus.
4 vt l. 78. §. 1. de leg. 2. l. 5. §. 3. D. vt legatorum l. vlt. Si à parent. quis manum. l. pen. qui sine manum. l. 33. de pœn. l. 11. ad Municip. l. 8. de vac. & excusat. muner.
5 L. vlt. de dot. collat.
6 L. 41. §. 1. de testam. militis.
7 L. 7. de legat. præst. l. 12. de distr. pig. l. pen. de curat. furio.
8 L. 35. de seruit. præd. rust. l. 7. de vsuris. l. 9. de iur. & fact. igno. l. 20. de ritu nupt. l. 13. de reb. eorũ qui sub tut. l. vlt. de hæred. instit. l. 20. de statu li.

7. qui sine manumiss. l. 5. de his quæ vt indignis. l. 49. ad legem Falcid. l. vlt. de pœnis. l. 25. de appell. &c. 9 L. 22. de vsu & habit. l. 21. de Statu. lib. l. 1. de interd. & releg. l. pen. de pollic. &c. 10 Tit. de excus. pasim l. 7. de iure patr. l. 11. ad l. Corn. de sicar. l. 29 ad l. Corn. de fals. l. vlt. de requir. vel absent. dam. l. 16. de q. l. 11. de muner. l. 12. de pollicit. 11 L. 42. de fideicomm. libert. 12 L. 14. de seruit. vrb. præd. l. 17. de seruitute præd. rusticorum. l. 33. de re iud. l. 3. ad l. Iul. de annona. l. 18. ad Sc. Turpill. l. vlt. ad Municipal. l. penult. de Decurio. l. vlt. de administr. rer. ad ciuit. 13 L. 16. de seruit. præd. rust. l. 3. de testib. l. vlt. ne de stat. defunct. l. 31. de re iud. l. 3. de abig. l. 2. de term. mot. l. pen. ad l. Iul. de vi priuat. l. 31. ad l. Corn. de fals. l. 6. ad l. Iul. de plagiar. l. 15. de q. &c. 14 L. 6. de pign. l. 1. quæ res pig. l. 19. & 58. de rit. nupt. l. 16. de reb dub. l. 1. & 3. de his quæ vt indignis l. 89. & 91. ad leg. Falc. l. 3. & 31. ad Sc. Treb. l. 3. 4. 5. de iur. patron. l. 26. de manum. l. 6. qui sine manum. l. 1. de colleg. & corp. l. 10. ad l. Iul. peculat. &c 15 L. 40. de iniur. l. 32. ad leg. Iul. de adult. l. 5. ad Sc. Turp. l. 2. de bon. eor. qui ante sent. l. 4. de appell. l. 1. si penden. appell. mors. l. 13. de re milit. &c. 16 L. 9. ad leg. Iul. maiest. 17 L. 15. de pœn. 18 L. 4. 5. 6. de re milit. 19 L. 42. de iur. fisci. 20 L. 6. §. vlt. de neg. gest. l. vlt. de diu. 21 L. vlt. de seru. export. l. 13. §. 1. de alim. vel cib. leg. l. 29. de fid. instr. l. 24. ad Mun. 22 L. 57. de leg. 2. l. 23. de vsu & vsuf. & reditu. l. 15. de iur. fisci.

risconsulti, vno omnes cōsensu hac de re scripserint. Ac ne quis fortè existimet constitutiones istas, & earum similes, à Senatu vel concilio re verâ profectas esse, licet Imperatoribus ascribātur, multis præterea exemplis admonemur, Imperatores non rarò, pro potestate imperii, contra iuris cōmunis rationem & formam, contráque sententias assidentium consiliariorum id iuris, quod adhuc obtinet, pronunciasse. Quinetiam quædam non iure facta, id est contrà legis præscriptum, vt firma & rata, velut iure optimo, censerentur, suâ authoritate roborasse. *Adoptio non iure facta*, inquit, *Marcellus* [1], *à Principe confirmari potest.* Et Vlpianus [2], *nuptæ prius consulari viro impetrare solent à Principe, quamuis perrarò, vt nuptæ iterum minoris dignitatis viro nihilominus in consulari maneant dignitate: vt scio Antoninum Augustū Iuliæ Mammeæ cōsobrinæ suæ indulsisse.* Idem alio loco huius summæ potestatis in iure & legib. dandis exemplū illustre profert [3]: & aliud Arcadius [4] Charisius his verbis. *His incunabulis Præfectorum authoritas initiata in tantum meruit augeri, vt appellari à Præfecto prætorio non possit. Nam cùm antè quæsitum fuisset, an liceret à Præfectis prætorio appellare, & iure liceret, & extarent exempla eorū qui prouocauerunt, postea publicè sententia principali lecta, appellandi facultas interdicta est.* Paulus. *Imperator cum seruum manumittit, nō vindictam imponit, sed cùm voluit, fit liber is qui manumittitur, ex lege Augusti.* Idem [5]. *Solet à Principe impetrari, vt intra legitimū tēpus mulieri nubere liceat.* In his nemo non videt liberrimāPrincipum potestatem in condendis legibus apud Romanos, parémque in conditis abrogandis etiam seculo illo magnanimorum hominum feracissimo, quæ vsque eò creuit, vt contractus imperialis pro lege haberetur, &, vt multa paucis complectar, authoritatis tantum in monarchia solus Imperator habuit, quantum in democratia populus vniuersus: siue leges iubere vel abolere, siue bellum indicere, aut pacem cum hostibus facere & fœdus icere, æquum bonum iudicaret. Qua de causa Symmachus (ad Valentinianum, Theodosium, & Archadium Impp. scribens) vocat Imperatores publici iuris conditores: & Iustinianus [6] *Quid maius, quid sanctius imperiali est maiestate? vel quis tantæ superbiæ fastidio tumidus est, vt regalem sensum contemnat: cùm & veteris iuris conditores constitutiones quæ ex imperiali decreto processerunt, legis vim obtinere apertè dilucidéq; definiant?* Quæ cùm ita se habeant: nescio quid Bruto venit in mentem, vt absolutam regnandi potestatem penes Barbarorum Reges tantùm mansisse

1 l. Adoptio 38. D. de adoptio.
2 l. Nuptæ. 12. D. de Senatoribus.
3 l. 1. de testam. militis.
4 L. Vnica. De officio Præfecti prætorio.
5 l. Solet. 1. D. de iis qui notantur infamia.
6 l. vltim. C. de legib.

dicat. *Cùm primis temporibus*, inquit, *Reges absolutè imperarent, quorum arbitrium lex erat, paulò pòst inter politiores & ciuiliores passim legitimi fierent, id est, legibus seruandis custodiendísque obligarentur: absoluta verò illa potestas penes Barbarorum Reges tantùm maneret.* Nunquid Romanos Barbaros fuisse censet? nunquid Græcos? vel nunquid fidem sibi potius quàm tot locupletissimis testibus haberi poscit? Haud scio equidem quî poterit hîc Brutus ab ignominiosâ calumniæ suspicione semet vindicare: nisi forsitan nouæ religionis suæ patrocinio satis se protegi arbitretur, & quasi communi hæreticorum iure tutum, quibus solenne est nimia mētiendi licentia bonas & iustas causas ludificari, atque opprimere: malas autem phaleris & fuco verborum corruptas miris merísque mendaciis extollere. Sed est tamē peruersi ingenii aut ignota dicere, aut comperta tacere, quò periculum aliis intendas, vel damnum faxis.

Hactenus, Boutelleri, nostram de legibus ferendis sententiam, non ratione solùm, quantum existimo, sed externis etiam testimoniis exemplísque satis confirmatam habuisti: non quòd domestica nos deficerent, suppetunt enim abundè, sed quòd illa, quoniam omnibus ferè nota sunt, haud accurata relatione egent, & cum his coniuncta liberiorem calumniandi ansam aduersariis præripiunt atque illud inprimis commune perfugium obstruunt, quod in priscorum Regum institutis & moribus populorum isti nusquam non subdolè quæritant.

Quapropter expugnetur iam tandem quidquid præsidii reliquum habet Buchananus in patrio more positum. Ad eam igitur ipsam gentem venio, cuius causa stylum ille suum tàm animosè tàmque vehementer in Reges exacuit, populares inquam meos, quorum antiqua consuetudine se tueri nititur. Ac ne longius abeat, testes contra eum cōplures ex clarissimis annalium monumentis excitare potero, qui Scotiæ imperium, quo nullum ferè in Europa sub Regibus viguit diuturnius, principiò Regi summâ cum libertate regnandi fuisse commissum affirment: legésque pòst, non à populo, sed à principibus, vt quisque eas expedire crediderat, latas fuisse & promulgatas. Nam primùm populus ille ex variis collectus partibus, necdum vllis legū iurísq; vinculis inter se constrictus, à primo Rege suo Fergusio, cui omnem in se dederat potestatem, leges protinus accepit: [1] quas tertius ab eo Rex Dornadilla confirmasse, & a-

Hector Boet. li. 1.

& aliis à se latis cumulasse fertur. Sed & Mainus Fergusii filius consiliarios regno administrando, quos & quot vellet, suo sibi arbitrio delegit. Ac primus quidem Finnanus rex, ducentis plus minus postquam regnari cœptum est annis, sanxit vt regia publicáque negotia non nisi de patrũ consilio tractarentur, quam legem, licet egregiam & Reip. salutarem, ipsius filius Durstus, vbi imperium iniit, quamprimum abrogauit. Nec vlla ferè in ea gente lex, nisi à Rege aliquo lata, memoratur. Idem iuris quoque in amplissimo & florentissimo regno Galliæ obtinere multi boni authores tradiderunt. Nam Baldus scribit [1], regem Franciæ esse tanquam stellam matutinam in medio nebulæ meridionalis eminentem, & quo ad subditos suos esse tanquam quendam corporalem Deum, & esse legem animatam in regno suo, & alibi [2] testatur Regem solum facere constitutiones seu leges in regno Franciæ, quod idem & Barbatius asserit [3]. Boerius verò planissimè his verbis [4]. *Ex quibus patet dominos de Parlamento nec de iure nec de facto posse leges aut ordinationes facere, secundum communem & veram sententiam Doctorum in locis supra allegatis. Sed benè econtrà Princeps sine consilio procerum, vel Papa sine Cardinalibus potest condere leges decretales, non obstante clausula de qua in d.l. humanum, & illa, de fratrum nostrorum consilio, quia videtur magis decentiæ quàm necessitatis.* Cæterorum etiam regnorum, quæ verè regna sunt, si iura & mores animo perlustres, leges in iis à Regib. profectas manifestò comperies. Nam quod Baldus nominatim de Rege Galliæ, id prudentibus vniuersè visum est ad cæteros omnes pertinere: Principem scilicet esse legem animatam in regno suo, & iudicem iudicum, atque caput vnde omnes leges, omnes magistratus & potestates tanquã à fonte promanant [5].

1 Ad tit. de prohib. feud. alien. per Freder. in vlt. col.

2 Ad c. 1. de constitut. in decret.

3 Ad c. memini de off. leg.

4 In tractat. de auth. magni cõsil. nu. 179.

5 Specul. tit. de feriis. §. 1. num. 9. Vide quæ post alios scribit Lucas de Penna ad l. prædia. C. de loc. præd. ciuil. li. 11. & ad l. contra C. de re mil. li. 12.

Quæ cùm ita sint, perspicuum profectò ex iis est nihil, aut excogitari falsius aut dici inuerecundius posse, quàm leges initiò ad coercendos cogendósque in ordinem Reges à populis fuisse expetitas. En certissimas igitur & solas legum condendarum causas quas vel ipsę ciuitates, liberíque populi suo arbitratu tulerunt, vel Reges pro maiestate imperii in subiectas sibi nationes sanxêre: quas ego breuius quàm res tanti, vberius tamẽ quàm tempus exigat, hortatu tuo percurri. BOVT. Habeo gratias. Nihil superest quod te nunc velim, nisi vt valeas: id tamen in abscessu dicam. Vide ne hic tibi obiiciant aduersarii, quod tu illis ini-

tiò

tiò exprobrasti: nempe facta neutiquam imitanda, & rerũ malè gestarum exempla hæc esse quæ contulisti, ac proinde in iis omnibus aliud ab eo quod fieri dèbuit factum fuisse contendant. Scis enim nos non quid factum, sed quid factu optimum sit, in hac disputatione, atque adeò in cuiusque rei veritate inuestiganda, percontari. BARC. Rectè mones, neque enim alius inpręsentiarum nobis scopus fuit, quàm vt monstraremus facta esse quæ illi infecta, & infecta quę illi facta fuisse contẽdunt: vt ꝙ huiusmodi falso fundamento superstruxerunt, ipso cõuulso collabatur. Quod & præstitisse nos nunc aliqua ex parte arbitramur, cum apud plerasque nationes legum originem, quam Regum insolentiæ perperam ascribunt, à Regum prudentiâ ortã esse: & quas in populi potestate leges fuisse prædicant, eas in manu Regũ perpetuò sitas fuisse demõstrauerimus. Quæ quanquam per se sufficiunt ad conuincendos mẽdacii scriptores istos maleuolos, qui spurcissimis libellis editis, non verẽtur asserere eâ formâ regnatum apud veteres, vt populus daret, nõ acciperet leges, vtque lex Rege, populus lege esset superior: tamen ne homines impensè improbi, à quibus facti veritatem tot luculentis testimoniis extorsimus, de eius iniquitate querantur, & ad iuris defensionem recurrant, multas etiam in transcursu rationes grauissimas adduximus, quæ huius causæ æquitatẽ iure optimo sustinent, quas tamen omnes, arbitror, meministi. Ad quarum præterea confirmationem si quid amplius desideres, legitimam sanctissimi sapientissimique patris Augustini testimoniorum accessionẽ excipe, quæ nunc animo occurrunt. Is enim Donatistis iussa Regum, more nostrorum hæreticorum detrectantibus, ac villas Imperiali lege sibi ademptas conquerentib. in hunc modum respondit [1]. *Vnde quisq; possidet quod possidet? nonne iure humano? nam iure diuino, Domini est terra & plenitudo eius, pauperes & diuites Deus de vno limo fecit, & pauperes & diuites vna terra supportat. Iure tamen humano dicitur, hæc villa mea est, hæc domus mea, hic seruus meus est. Iura autem humana iura Imperatorum sunt, quare? quia ipsa iura humana per Imperatores & Reges seculi Deus distribuit generi humano.* Et pòst paucis interiectis. *Tolle iura Imperatorum, & quis audet dicere, mea est illa villa, aut meus est ille seruus, aut domus hæc mea est? Si autem vt teneantur ista ab hominibus iura fecerint Regũ, vultis vt reticeamus leges, vt gaudeatis?* Et rursus ibidem paulò inferius. *Legũtur leges vbi manifestè*

[1] Tract. 6. ad ca. 1. Ioan. & refertur dist. 8. can. quo iure.

nifestè præceperunt Imperatores, eos qui præter Ecclesiæ Catholicæ communionem vsurpant sibi nomen Christianum, nec volunt in pace colere pacis authorem, nihil nomine Ecclesiæ possidere. Sed quid nobis & Imperatori? inquiunt Donatistæ, quib. respõdet ille beatus, *sed iam dixi de iure humano agitur, & tamẽ Apostolus voluit seruiri Regibus, voluit honorari Reges. & dixit Reges reuerimini. Nolite dicere quid mihi & Regi? quid tibi ergo & possessioni? per iura Regũ possidentur possessioni.* Audis S. Augustinum dicentem, Deum distribuisse leges generi humano per Reges, & Imperatores, q̃ si verum est, falsum certè q̃ isti iactitant, leges populorum esse inuentũ & à populis ad fręnandam Regum licentiã datas. Sed & idem rursus alio loco in eandem sententiam sic scribit. [1] *Res quæq; terrena rectè à quoquam possideri non potest, nisi vel iure diuino, quo cuncta iustorum sunt; vel iure humano quod in potestate est Regum terræ.* Atque eam quidem potestatem non aliis finibus quàm solius voluntatis principum coarctari solitam alibi clarè indicat. [2] *Quoties Imperatores in errore sunt* (inquit) *leges ad tuendum errorem contra veritatem condunt, per quas iusti examinantur & coronantur dum non faciunt ea quæ legibus præcipiũtur, quia Deus ea fieri vetat.* Idem quoque alibi vt ostendat diuini iussioni parendum esse, argumentum à regio dominatu petens sic ait. [3] *Si Regi licet in ciuitate in qua regnat iubere aliquid quod neque ante illum quisquam, nec ipse vnquam iusserat, & non contra societatem ciuitatis eius obtemperatur, imo contra societatem non obtemperatur generale quippe factum est societatis humanæ obedire Regibus suis: quanto magis Deo regnatori vniuersæ creaturæ suæ ad ea quæ iusserit, sine dubitatione seruiendum est.* Et alibi [4] *iudicibus statutum est,* inquit, *ne liceat in reum datã sententiã reuocare. Nunquid & ipse Imperator sub hac erit lege? nam ipsi soli licet reuocare sententiàm, & reum mortis absoluere, & ipsi ignoscere.* Et alibi scribit. *Imperatorem non esse subiectum legibus qui habet in potestate alias leges ferre.* En Reges legibus solutos, supráque leges esse ex Augustini sententia: cui etiam libertas Regum in iubendis legib. adeò certa visa est, atque indubitata, vt axiomatis instar ei sit ad aliarum rerum confirmationem.

1 Epist. 4. ad Vincent. & habetur 23. q. 7. can. 1.

2 Epist. 166.

3 Lib. 3. confess. cap. 8. & habetur dist. 8. can. 2.

4 De Fato.

Quid igitur, quæso, si publicolas istos audiisset hanc regalis officii partẽ, omnium penè gentium nationumq; cõsensu, & in omni memoria approbatam, non modò pertinaciter repudiare, sed, ne quid ipsi nouare videãtur, totius antiquitatis consuetudinẽ malitiosè inficiari: nõne putas

eum,

eum, qua valuit sanctitate scientiaque, eorum stylum velut diuino fulmine fuisse prosequuturum? Ergo certè beatissimum hunc Papam, velut colophonem, hic addidi,,, quod eius authoritas tanti est apud omnes bonos, vt vel sola sufficiat ad talem seditiosorum cętum in solas terras cum suo scelere deportandum. BOVT. Grauem inprimis testem veritatis produxisti, vt meritò videri possis, & verè & seuerè cum aduersariis egisse. Quapropter cùm tuam de legibus ferendis, earúmque origine, sententiam multis nunc teneam, non est, vt mihi videtur, cur à tam acri regalis potentię vindice, aliquid de earum interpretatione exquiram. Si enim Regi leges condere dederimus, earum quas condidit interpretationem denegare stultum est: quamuis è diuerso ambiguitatis & difficultatis legum explanatorem aliquē vtcunque facere possimus, qui vtique in nouis constituendis nullum ius habeat. Ac propterea licet ii quidem, qui Reges tali legum ferendarum imperio non dignantur dubitare possint, an Regibus interpretatio committatur: nos tamen non item, cùm non debeat cui plus licet quod minus est non licere [1]. BARC. Ita est profectò, nam is ipse contra quem disputauimus, non modò non latores, sed ne interpretes quidem legum Reges esse voluit [2]. Brutus verò quoniam callidius agere studet, colore quodam verborum Principibus interpretationem videtur concedere [3], re vera autem non minus adimit, quàm qui apertè. Nam ita demum Regi licere interpretari legem ait, si & rationem, quę anima legis est, adhibeat in consilium, & sapientum multitudinem prius consulat, sine quorum iudicio nihil ei liberum sit definire. Quis enim non videt Regis partes in explicanda lege hic propè nullas esse: cùm pòst eius interpretationem quæstio eiusmodi adhuc supersit: num ratione rem finierit? num de consilio prudentium? quorum defectū obiicient semper ii, qui se rentur hac interpretatione læsos: vt satius multò sit interpretationem Principibus denegari, quàm iis conditionibus tribui, quæ litium materiam augeant & multiplicent.

1 L. non debet de regul. iur. cap. cui licet. de regu. iur. in sexto.

2 Buchan. pag. 34. & 35.

3 Quæst. 3. pag. 127.

Sed vnum tamen est, quod in hoc hominum genere mirari possis, geniis eos & ingeniis ad fallendum paratis adeo miserè præditos, imò perditos esse, vt vmbris quibusdā rationum, seu ineptiis potius sophisticis capi ac deludi posse mortales omnes existiment: quasi verò in summa luce latere possit veritas, aut reuelatum non videri. Ecquis enim omnium

omnium ante eos Theologorum, Iurisprudentum, Philosophorum, Sapientum, Historicorum, Poetarum, Oratorum, imò ecquis sanæ mentis Regi legis interpretandę potestatem denegauit? ecquis talium conditionum præscripto eius coangustauit libertatem? At isti primùm sapere cœperunt, sc. nec maiores nostri, quæ Principis, quæ populi partes essent intellexerunt, antequā isti ex Lutheri & Caluini cloacis abstrusa hæc sapiētiæ suę dogmata hausissent.

Nemo veterum non fassus est Principes consilio & ratione omnia agere debere, vt suæ populíque saluti rectè cōsulant. Nemo etiam, nisi qui ex horum schola prodierit, non censet illa quæ à Principib. sancita sunt & finita tantā habere constitutionis firmitatem, vt in ea priuato inquirere non liceat, nisi in hoc tantùm, num Dei mādato expressè aduersentur. Plurima eos mouere possunt aliis ignota, nec peruulganda multitudini. Annon pudeat eam Regi denegare, quam Curiæ sibi potestatem quotidie vendicāt, à quibus vbi decreta exeunt aliis in speciem contraria, id vnum pro ratione addi sat est, causas subesse speciales eius in iudicando veritatis, quas nec probare quidem litigantibus tenentur, nec omninò referre: vnde in regno Scotiæ eiusmodi causę vocantur simpliciter *the lordis motiues*, quasi dicas *motiua*, sc. causæ, *Dominorum*.

Sed quàm longè diuersa sententia veterum ab istorum opinione fuerit, testantur quæ etiamnum extant ipsorum dicta illustrib. consignata monumentis, & bonorū omniū assensione comprobata. Nam vt omittam quæ Iuriscōsulti complura in eam sententiam retulerunt[1]: quis vocem illam Constantini Magni velut iniquam aut tyrannicā hactenus damnauit, qua inter æquitatem & ius interpositam interpretationem sibi soli licere inspicere pronunciat[2]? ac non potius vt iustam, legitimam & summo Principe dignā laudauit? Vel quis Iustiniano, Innocentio, aliísve Principibus, aut Pontificib. obloquutus est vnquam, quod sibi solis & ferendæ & interpretandæ legis authoritatem, quà Principes, asseruerunt[3]? Præterea hic iuris vtriusque interpretes, qui quotquot syncero ac subtili iudicio in ciuilis sciētiæ cognitionem incubuerunt, fatentur ingenuè solum Principem posse leges condere & interpretari[4]. Eamque illi potestatem velut præcipuam, & propriam ipsius quarto modo, inter ea quæ regalis sunt dignitatis vnâ omnes voce tribuunt[5]. Nam quas Senatus, quas præfectus præto-

1 Lib. 8. de off. præsid. l. pen. de off. eius cui l. 2. 3. 11. §. ex facto de minorib. l. 37. §. 1. D. de relig. l. 11. de pact. dot. & alibi sæpè.

2 l. 1. C. de legib.

3 l. vlt. C. de legib. c. inter alia de sent. excom. c. in iis de verb. sign. c. cum venissent de iudic.

4 Ad d. l. 1. & vltim. C. de legib. & ad d. c. inter alia 31.

5 Vide quæ refert Lucas de Penna ad l. contra 13. C. de re militari.

rio facit, eas Rex facere dicitur, quia eo authore fiunt. Quæ cùm ita sint, necesse profectò est, vel tot insignium virorũ sententiam, in hanc vsque ætatem productam & probatã, deleamus de libris nostris tanquam hæreticam, vel Buchanani & Bruti opinionem vt phreneticam explodamus. Sed Deus, vt spero, non ita nos infortunatos & infatuatos faciet, vt horum insomnia sapientum consiliis, delirationes totius antiquitatis prudentiæ, figmenta & fucum firmissimis rationibus, vanitatem veritati præferamus. Iam verò quoniam huc peruenimus operæ est, Buchanani de hac re inter alia responsum vnum referre, in quo aut falsum eum fuisse, aut fallacem denegari non potest! Iuueni enim postulanti vt Regibus saltem committatur legum pugnantiũ vel obscurarum interpretatio hac ad verbum ratione resistit [1]. *Sed tu mihi Regum nomine plus postulare videris, quàm qui eorum imperiosissimi sunt sibi sumant. Scis enim ad iudices reiici solere hoc genus quæstionis, cùm aliud lex dicere aliud legis author voluisse videtur: perinde atque illas quæ de ambiguo iure, aut legum inter se discordia oriũtur. Itaque de his rebus grauissimæ sunt patronorum in foro contentiones, & Rhetorum præcepta diligentissimè tradita.* Cui iuuenem ita respondentem inducit. *Scio ista fieri quæ dicis, sed mihi in hac parte non minor iniuria fieri videtur legibus quàm Regibus: Satius enim puto ex vnius viri boni sententia statim litem finire, quàm ingeniosis hominibus, & interdum veteratoribus obscurandi potius quam interpretandi leges potestatem dari.* Hæc ille, quæ quidem vel per summã fraudem & malitiam ab eo conficta, vel per inscitiam temerè effutita esse oportet. Nam si aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habuit, veterator & ipse improbus iudicandus. Sin verò quod elocutus est sensit, error quidẽ est non callentis scientiam in qua versatur. Nam quamuis iudices vel patroni ambiguam legis vocem, vel pluriũ pugnantium sententias, ad suum quisque sensum trahant & interpretentur: multum tamen interest, vtrum ab illis an à Principe talis interpretatio procedat. Iudex enim haud aliis suo interpretamento præiudicat, quam quibus iudex datus est [2], nec facit vt alii iudices eum sequi in iudicando teneantur, cùm non exemplis, sed legibus sit iudicandũ [3]. Sed nec ipsum qui interpretatus est ita astringit, vt ei non liceat ab illa expositione recedere in alio iudicio, si, vt sæpe contingit, priorem suam interpretationem aliquo defectu laborare pòst solertiore ingenii acumine deprehendat [4].

Præ-

1 Pag. 34.

2 Toto tit. C. res int. alios acta vel iudi. l. Diui. 27. §. 1. & l. si seruus 42. D. de liber. cau. Innoc. ext. de appellat. c. cum speciali. & Arc. 11. q. 1. c. sicut.

3 l. nemo 13. C. de sent. & interloc.

4 l. vlt §. sed cũ C. de furt. & ser. corrup.

Præclarè siquidem Innocentius [1]. *Non pudeat vos errorem vestrum corrigere, qui positi estis vt aliorum corrigatis errores.* Et Iustinianus [2]. *Non erubescimus*, inquit, *si quid melius iis quæ ipsi prius diximus adinueniamus, hoc facere, & competentem prioribus imponere correctionem.* Idipsum similiter de consultationibus & interpretamentis adhibitis à iuris doctorib. censeri debet [3].

1 c. qualiter 17. de accusa.

2 Auth. de nup. in fi. præf. coll. 4.

At vbi princeps suam in explicanda lege sententiam interponit, ea generalis est & perpetua, atque ad omnes porrigitur, quos lex ipsa habebat obligatos: imò verò talis interpretatio censetur pars ipsius legis, & vt lex ab omnibus obseruanda, à qua ne latum vnguem in iudicando liceat recedere [4]. Plinius ad Traianum, de Bithynis & Ponticis ciuitatibus [5]. *Ego inueni à plerisque proconsulibus concessam eis protopraxiam, eamq; pro lege valuisse: existimo tamen tua prouidentia constituendum aliquid, & sanciendum, per quod vtilitatibus eorum in perpetuum consulatur. Nam quæ sunt ab aliis instituta, sint licet sapienter indulta, breuia tamen & infirma sunt, nisi illis tua contingat authoritas.* Hæc trita sunt & peruulgata apud Iurisconsultos [6], quorum libros si Buchananus diligentius euoluisset non commisisset, fortè vt harum rerũ longè disparium & disiunctarum confusione falleretur aut falleret. Quinimò iudicantium arbitria principalibus oraculis æquare, aut ambitiosas patronorum contentiones speciosæ Regis intentioni tam inscienter componere penitùs erubuisset. Verum mihi in hanc partem diutiùs incumbendi, neque animus nunc est, neque otium: ac ne opus quidem plura dicere. Nam quantumuis obnixè conẽtur huic materiæ in primis illustri & peruulgatæ, hominũque sapientissimorum iudicio iampridem decisæ tenebras offundere: nunquam profectò efficient ne ab acutis hominibus videatur eius veritas, & vindicetur.

3 Bald. ad d. l. vlt. C. de & ad c. ne imitaris. de constitut. Angel. ad l. labeo D. de seruit. præd. rust. Felin. ad d. c. qualiter. Bal. ad l. de tutela C. de in integr. restit. min. Vid. Ias. ad l. si ita. nu. 27. de leg. 1. fol. 24. & ad l. Prætor. §. si aliquando nu. 5. de oper. non nunc.

4 D. l. vlt. C. de legib.

5 Lib. 10. fol. 180. pag. 2.

6 Bart. ad l. 1. C. de legib. Panor. ad d. c. inter alia de sent. excom.

Hæc vbi dixissem totus iam ad iter compositus, atque in equum conscendere paratus, datis vtrinque dextris, ille me, ego illum valere iussimus.

LIBRI SECVNDI FINIS.

GVIL. BARCLAII I.C. DE REGNO ET REGALI POTESTATE aduersus Monarchomachos Liber tertius, in Brutum prior.

Institutum authoris hoc libro: cum quibus conflictetur: quâ methodo: Buchananum & Brutum hæreticos esse.

CAP. I.

VAM cæteris Reip. formis Monarchia antecellat, & quantam Reges libertatē in consiliis capiendis, in legib. dandis authoritatem habeant, superiorib. libris satis superq;, ni fallor, est demonstratū. Nunc an populo fasces submittant; & quam se in singulos, eam populum vniuersum in ipsos animaduertendi potestatem & imperium habere agnoscant: aut legibus antè, vel à se latis, ita teneantur, vt non nisi ex earum præscripto ius dicant; eoq; ꝙ aliis reddunt, vt ipsi quandoque vtantur conuenti: deq; aliis id genus quæstionib. sequēs nobis instituetur sermo: quem non modò viri boni audient, vt spero, libenter, sed praui etiam & pertinaces, vel tanquam erroris sui emēdatorem amplexabuntur, vel certè monitorem officii, velint nolint, opportunum importunumque habebunt, qui in abstrusiores cogitationum recessus penetrans efficiet, vt eos proprii sceleris conscientia stimulet, &

Surdo verbere cædat
Occultum quatiente animo tortore flagellum.

Et quāuis nonnullos fortè obstinatior voluntas ita cōcitatos atq; infensos in Reges detinet, vt ratione & oratione mol-

ne molliri nequeant; tamen id saltē consequemur, vt imbecilles, quos opinionum varietas torquet, aliquā inde lucem veritatis aspiciant, quâ magnos illos errorum gurgites, & ingentem mendaciorū Charybdin, quib. aduersariorum scatent opuscula, præuidere & præterire sine periculo possint. Quanquam autē certamen nobis est cum omnib. regalis potentiæ aduersariis, quotquot scripto tantā minuere maiestatem sunt conati: tamen in libris hisce nostris de regno, trium tantum, Buchanani, Bruti, & Boucherii errores præcipue & nominatim refellendos suscepimus. Ac Boucherii quidē reprehensioni postremus locus datus est, quem etiam à cæteris, librorum distinctione consultò separauimus, licet vnà in fronte consideant: non quòd ipse melius quàm isti de Regibus senserit: est enim æquè, imò magis, in illos iniurius, sed quòd rationum eius pars maxima ab istorum fontibus deriuata est, vt iis confutatis sat esse videatur reliquos huius errores leuiter indicare: addo etiam ne se Catholicum, & ecclesiasticæ dignitatis hominem (quem ego ordinem, ab ineunte ętate, obseruare semper, atque amare didici) cum impuris & manifestis hæreticis copulatum esse conqueratur, néve quos fides pietásque debent disiungere, eos vitiosæ opinionis societas (quæ tamen & ipsa pertinaciùs retenta, hæresis est) mutuâ animorum consensione & communi sceleris vinculo constringere & colligare videatur. Eius itaque libris, quamuis luce & lectione indignissimis, libros dedi singulares; vt aliquis nostræ in ordinem illum obseruantiæ symbolus, & arrepti veritatis patrocinii, Christianæque charitatis testimoniū extet: quòd si fortè eius aliquando in his libris mētionem fecimus, id ideò est, quia præteriri sine vitio, & magno caussæ detrimento non potuit. Susceptum autem à nobis argumentum ita tractare libuit, vt nostra prius posita & stabilita hoc libro sententia (si modò nostra dici debeat, ac non potius optimorum authorum à quibus exiit, & quos etiamnum vindices & assertores habet, vt eius nos repetitores potius quàm repertores dici mereamur) aduersariorū rationes, quibus fallacia sua dogmata fulciunt, sequenti mox libro excutiantur. In quibus enucleandis διαλογικὸν illud scribendi genus, quo superioribus libris vsus sum, cogitatò deserui, omnemque de rebus hisce controuersis dissertationem in capita quædam contractiora sine vllo in-

terpellatore digessi: vt si quem sermonis vltro citroq; habiti tædium aliquod ex præcedenti dialogo cœpit, id breuioribus curriculi spatiis hic leuetur, dum habeat lector vbi interquiescat paululum & respiret.

Sed quoniam suprà commonui, omnem nobis hoc libro disceptationem contentionemque de regno cum hæreticis ferè hominibus esse Buchanano nimirum & Bruto, operæpretium me facturum existimaui, si eos tales esse indubitatis aliquot testimoniis commonstrem, ne nos fortè in calumniæ suspicionem trahant, quib. istorum vel ignorata penitùs religio, vel non æquè ac nobis cognita est & perspecta: agam equidem de vtroque tabellis obsignatis, vt fidem quam profitentur manifestem. Ac Buchananū quidem non solùm deprauatis desperatisque moribus ex libero Liberi Venerisque mancipium factum sciunt omnes, quotquot eum probè nouerunt; sed & hæreticum insignē, & mēdacem historicum sacra iuxta ac profana audaci conatu temerantem, ostendit illud eius opus, cui, *Rerum Scoticarum historia*, titulum dedit, in quo præter cætera nominis sui memoriam hoc singulari elogio consecrauit [1]: *Initio anni proximi* (inquit) *qui fuit* M. D. XXXIX. *Lutheranismi suspecti complures capti sunt, sub finem Februarii quinque cremati nouem, recantarunt, complures exilio damnati: in his fuit Georgius Buchananus, qui sopitis custodibus, per cubiculi fenestram euaserat.* Hæc ille grauis suarum virtutum præco, cui sponte confesso credi par est: nihil enim eum de se mētitum pertinax in hæresi ad mortem animus acclamat. Quod cùm ita sit, ecqui mirum videri possit, in egregium nequitiæ artificem euasisse eum, qui in primis iuuentæ annis, scelere omnium maximo flagitiosæ vitæ rudimentum posuit? Iam verò historiam reliquam ea fide scripsit, q̄ in meo me pudet populari reperire: probissimos quosque lancinat maledictis, pios per calumniam opprimit: quò autem quisque sceleratior, & promptior ad malum manu, eò pluribus ille laudibus celebratur. quid multis? in illa eius historia, quæ vltra Boethii nobilis historiographi epitomen se profert, mihi mendacia occurrunt, vt cùm vera videam, vix vera esse, nisi cunctanter, credam. Idipsum & alii mecum queruntur gnari temporum, quæ res gestas postremis ab eo libris mandatas continent [2]. Sed erit spero veri, patriæque amātior aliquis, qui venenatum eius styli mucronem retundet, &

1 Lib. 14.

2 Nempe septē postremis quos de industria in matris & filii Regum necem & ignominiam malitia mala composuit.

& fraudem fide solida patefaciēs incorruptos eorum temporum annales euulgabit.

Hoc igitur homine relicto, qui vt viri adhuc viuentes clarissimi norunt, ventri & Veneri obediens, multarum in principes coniurationum fautor, quarundam etiam author, hæreseos quà domi, quà foris, quà priuatim, quà publicè pertinax propugnator extitit: ad Stephanum Iuniũ Brutum venio, qui & Iunium Stephanum alibi se vocat [1], adeò ille varius est: is trino nomine ascititio caput, ne agnoscatur, obnupsit: nominis immutatio nihil habet vitii, ni astu fiat alterius fraudandi causa [2]. Sed voluit, credo, grauius iste vindiciarum author, cùm Brutina consilia de summittendis populo imperii insignibus cæpisset, familiæ etiam illius cognomen, velut gemina ipsum virtute meritus, deligere: vt eo insignior libertatis vindex in publicum prodiret: neque enim primi illius Regum exactoris deductum in hæc tempora genus verisimile est, quem soboli toti superstitem bello aduersus Veientes occidisse bonus in primis antiquitatis author tradit [3]. Verum fecit hac immutatione Brutus, vt quisnam ille sit, vbiue gentium, penitus ignoretur ab omnibus, qui eum de facie non cognoscunt. Nam quod nonnulli coniectura augurantur Hotomanum esse, qui sub ficto Iunii Bruti nomine latitās iura Regũ adeò petulanter exagitat, eò quod multa in hisce vindiciis sparsim continentur, quæ in sua ipse Francogallia conscripserit; id aliâ probabiliore cõiecturâ improbatur. Brutus siquidem firmandi erroris sui causâ id asserit, quod Hotomanus in Francogallia ridet refutatque, vt inferius suo loco demonstrabitur [4]. Adhæc author iste supinos iuris ciuilis errores non semel atque iterum cõmittit, quos neutiquam verisimile est Hotomano excidisse, quem diu multumq́ue in ea scientia versatum fuisse nemo ignorat. Et quidem parum abfuit quin nesciremus etiam qui vir fuerit Brutus, (vnde enim id expiscari potuimus?) nisi ipse nobis fidei suæ vestigia in illis ipsis vindiciis reliquisset. Fœliciter itaque cessit, quòd homo vel sui oblitus, vel genio impulsus meliore, id de se apertè prodiderit, quod vnicè studuit occultare, & ea religionis suæ testimonia reliquerit, quæ minimè orthodoxum esse arguāt: vt opus illud non homini catholico excidisse, sed ab hæretico quodam exiisse intelligamus: ex plurimis pauca subiiciam. Primum

1 In præfatione quæ ipsius est, licet alieno nomine inscripta.

2 l. vni. C. de mut. nom.

3 Dionys. Halic. lib. 5.

4 Lib. 4. c. 15.

ex quæstione prima: vbi cùm Reges Deo, diuinoq; cultui hostes factos, mortem miserè oppetiisse, vno aut altero exemplo ostendisset, mox Reges verè Christianos, quorum in tutela Ecclesiã Deus suam esse voluit, contumeliosè impetit, quasi eodem dignos supplicio, ꝙ fidem Catholicam propugnent, propagentque: sed ne quid ipse de eo comminisci videar, en eius hæc sunt [1]: *Plena verò sunt superiorũ seculorũ historia consimilib. exemplis, qua nec nostro etiã seculo nobis desunt. Aliquot abhinc lustris plerique Reges Babylonicis poculis inebriati, Christi hosti aduersus Christum, lupo aduersus agnum militarunt, vt etiamnum plerique militant. Vidimus vero nonnullos in flagranti crimine, in ipsoque adeò, quod agitabãt, scelere periisse: quosdam etiam è triumpho in tumulum elatos fuisse: nec cateros melior manet exitus. Stat nẽpe perpetuò hac sentẽtia: coniurent licet oẽs Reges terra aduersus Christum, & agnum nostrum diripere conentur, necesse est tandem illos manum cedere, pedibus Christi subiici, & agnũ Regẽ regum & dominum dominãtium, velint nolint, confiteri.* Vt vehemens est & incensus? vtinam non ad euertendã veritatẽ. At de catholicis hic principibus ne verbũ, dices: aduersantibus tantũ Christo, & cõtra eius Ecclesiam militantib. interminatur. Itane verò? expecta, alter tibi locus adest cum luculẽtiore testimonio quicũ si prius illud contuleris, planè de catholicis sensisse Brutũ, non erit cur ambigas. Locus is est in secunda quæstione [2], vbi subditos assurgẽdi & insurgendi Principib. suis causas & cautiones docet. Postquã n. primam & præcipuã, ac omninò necessariam secessionis causam in libertate religionis, & (vt ille loquitur) Dei purè colendi potestate asserenda constituit: atq; subditorum id esse officium ostendit, vt Regi istam diuini cultus libertatem abnuẽti vim afferant, armis Ecclesiã vindicent (religiosos quippe non rebelles eo facto cẽseri) tantisper arma gestẽt dũ Rex aduersum gerit animum, nec prius cedant, q̃ ipse libertatẽ concedat: atq; hæc omnia cũ in laudib. subditorum posuerit, & Dauidis factum, quamuis falsò, ad huiusmodi rebellionis confirmationẽ adduxerit: tandem ne quid ad plenã ꝓbationem deesse videatur, simul etiã vt hæreticorum nostri sæculi mite ingeniũ scilicet, & laudabilẽ in Reges coniurationẽ agnoscamus, hæc addit. *Nostro etiã tempore meminimus eos qui pro vera religione aduersus impietatẽ in Germania Galliaq; pugnarunt, quotiescunque Dei purè colendi potestas facta est,*

[1] Pag. 18.

[2] Pagina 61.

est, arma vltrò deposuisse, & plerunq; adeo, cũ aut Saulẽ Philistini arma aliò vertere cogerent, aut Antiochũ vicinorum impetus reuocarẽt, aut alias bello cõtinuando opportuna essent omnia. Quid lector satin hoc? Brutine religio tibi amplius obscura esse potest? cedo qui nostra ætate aduersus principes suos in Germania & Gallia regionis ergo rebellarunt? nonne Lutherani, Caluinistæ, & id genus alii, tenebrionũ quorundã incantamentis velut circeis poculis infatuati? Qui libertatem colendi Deum arbitratu suo inuitis principibus exprimere conabantur? nonne iidem illi? quorum à primo sectæ suæ ortu cantio prima, imò & cautio hæc fuit, libertatem in religione omnibus esse concedendam: actum n. esse de se sciebant, incognitæ religionis semina spargentib. ni tale sycophantiis suis mantellum quæsiissent. Quib. denique permissum fuit nostro tempore religionem cui adhęserant publicè profiteri? nonne iis ipsis nouatorib. quos Principes cæteroquin boni vel temporũ iniuria adacti, vel infœlicibus consiliis adducti, in Republica ad tempus tolerarunt: Catholici enim pacis conditiones in Germania & Gallia hactenus semper dare, non accipere consueuerũt. Et tamen Brutus ait istos, qui pactis de religione induciis, libertatem Dei suo more colendi à Principibus acceperũt, pro vera religione, aduersus impietatem Saulis & Antiochi [1], in Germania & Gallia pugnasse: additque eos arma nonnunquam vltrò deposuisse, cùm continuando bello omnia opportuna haberent: quos tamen satis constat nũquam nisi cæsos cessisse, ac tunc solum opportuna pacis tempora captasse, cùm omnis belli gerendi apparatus deficeret: denique victos libertatem supplices petiisse impetrasseque, quam ipsi, si vicissent, supplicantibus denegassent. Vides hic, lector, Brutum sine fuco suam religionem profiteri quæ etiam priore testimonio non obscurè deprehendi potuit, ex eo quòd plerosque Reges aliquot abhinc lustris, inebriatos Babylonicis poculis Christi hosti aduersus Christum militasse scribit. Etenim profectò quis nescit Reges plerosque Christianos fuisse tunc catholicos, & Ecclesiæ catholicæ sartæ tectæ conseruandæ causa, in hæreticos alios iudicio publico animaduertisse, in alios verò legitimæ dominationis imperium detrectantes, & armis se tueri paratos, bellum sæpius mouisse: quo facto si Bruti sententiæ stetur, non Christo, sed aduersus Christum

1 Per Saulem & Antiochum intelligere videtur Carolum V. Imperat. ac Philippum eius filiũ, & Christianiss. Reges Galliæ.

militarunt. Sed ecce ἐμφατικώτατον illud *Babylonicis poculis inebriati*, nequibat vir bonus artis suæ vocabula obliuisci: peruulgare id hæreticis est, & familiare verbum, quo Ecclesiam catholicam contemptim designant. Hi loci quanquam satis per se ad fidem faciendam valent: tamen quo plenior numerus testimoniorum, & indubitata indicia sint in publici iudicii reum [2], en tertium aduoco testem omni exceptione maiorem, qui post paucas lineas interiectas, in eadem quæstione residet [3]. *Ac tum quidem vniuersi* (inquit) *agnoscebant pontificem esse vicarium Dei in terra, & Ecclesiæ vniuersæ caput. Itaque quod vulgò dicunt, communis error iuris loco erat*. En rem iam apertè locutus est. nihil circuitione vsus: ait in communi errore versari eos, qui summum pontificem Dei vicarium in terra, & Ecclesiæ vniuersæ caput esse credunt: id si hæreticum non est, profiteor planè nullam me in orbe terrarū hæresin scire: neque enim aliud est fidei nostræ caput, in quod perfidi omnium sæculorum apostatæ, machinas plures pararint, eo enim labefactato, dispersum sine pastore gregem, membraque capite trunca, lupinis se rictibus voraturos facilè nec falsò crediderunt. Sed est cur Bruto hic gratias habeamus, quòd omnes olim Christianos in eo fidei dogmate conuenisse profiteatur, cui Brutus ipse cęterique hæretici, vt non solùm tyrannico, sed mōstroso & diabolico rabidè oblatrant: quid multis? Euangelicam religionem Romanæ religioni opponit, quòd nemo vnquam nisi hæreticus fecerit. His igitur si adnectam alia, superuacaneus mihi labor futurus est: quando quidem eiusmodi opprobramenta fictitia in Dei Ecclesiā, & principem eius pastorem in terris, nusquam non obuia sunt legenti Brutum diligentius.

2 L. vlt. C. de probat.

3 pag. 62.

Quæ quamuis ita se habeant, tamen præfationem de laudibus huius scriptoris, & eius operis vtilitate ausus est affingere, & affigere quidam Cono Superantius. qui re vera non aliis quàm ipse Brutus est (oratio authorem vel me tacente indicat) sed appositè dictus Superantius, nam eo dum se sermone effert, seipsum mentiendo superat. Ait nulla quenquam insectandi cupiditate, aut vllarū partium gratia scriptas esse quæstiones illas, sed solo veritatis ob oculos ponendæ desiderio, ex Gallicarum calamitatum necessitate & ruinis: quod q̄ verū sit facilè æstimabūt, qui eas ab hæretico homine scriptas norūt, & ea tēpestate, qua soboles Caluiniana Galliā, q̄ ciuili toties bello lacesserat

cesserat & lassarat, armis animisq; infestã sibi cernẽs, omnẽ defectionis suæ causam in religionis puræ putæ tuẽdæ studio, atque officio collocabat. Bruti nunc de religione sensum tenemus: teneamus & de regno: sed prius est vt nostrũ de eo iudicium confirmemus.

Monarchia optimum imperii genus: diuinum inuentum: Reges non dari à Deo immediatè: qui propriè dicantur: Dei iussu constitui vt intelligendum: populus causa Regis quo sensu dicatur.

CAP. II.

Monarchia, vti ego accepi ab iis qui politica seriò & sapienter tractarunt, optimum atque antiquissimũ imperium est: quapropter iis assentio, qui firmissimum societatis humanæ, vitæque ciuilis præsidium à monarchia esse, in monarchia interire, credunt: nec ei sententiæ quenquam, cui sanum est syncipiut, aduersaturum arbitror. Hinc ipse Dominus [1] inenarrabilem beatitudinem cœlorum regnum appellauit, quòd eo nihil pulcrius, nihil nobilius, nihil vtilius inter homines reperiatur: Si enim aliud quippiam excellentius quàm regnum apud homines esset, per illud potissimũ nomen animos audientium quasi alis additis erexisset, ad inexplicabilis, & inenodabilis beatitudinis studium atq; cupiditatem inquit D. Gregor. Nyssenus [2]. Ac nos quidem de Monarchiæ commodis, vetustate & primordio penè coæuo propaginis humanæ, haud pauca superiore libro diximus: iis hîc addere libet, non humani consilii institutum hanc formam regiminis esse: sed æternæ rerum conditoris Sapientiæ inuentum, ad communem hominum vtilitatem cum hominibus communicatum. *Ad vtilitatem gentilium terrenum regnum positum est à Deo* (inquit vir sanctus) [3] *cuius enim iussu homines nascuntur, huius iussu & Reges constituuntur, apti iis qui in illo tempore ab ipsis regnantur.* Et Tertullianus [4]. *Inde est Imperator, vnde & homo antequam Imperator: inde potestas illi vnde & spiritus*, testante scilicet Apostolo [5] nullam esse potestatem nisi à Deo. & paulò post: *Nos iudicium Dei suspicimus in Imperatoribus, qui gentibus illos præfecit.* Nec hoc cùm dico id volo tamen Deum semper Reges siue Monarchas populis dare immediatè (vsus ei verbo nunc locum fecit) & quis cui imperet nominatim præscribere: id enim perrarò, & non nisi extraordinariæ tantum mutationis, reique ingentis perficiendæ causâ, priscis tem-

1 Matth. 5.
2 L. de Beatitud.
3 Irenæus l. 5. aduersus hæreses Valent.
4 In Apologet.
5 Ad Rom. 13.

temporibus factum esse didici: nec eum quem Deus expressim destinat Imperio, antè Regẽ esse quam populi consensus accesserit, qui eum super se Regem constituat: & coronæ sceptrique regalis traditione velut in regni possessionẽ inducat. Nam & Saulem electum à Domino, populi suffragiis postea Regem factum constat [1]: & Dauidem, Saule adhuc rerum potiente, vnctum & electum, nec Regem tamen nisi ab obitu Saulis, & voluntaria gentis suæ in eum consensione nouimus [2]: cui etiam rei testimonio est, quòd quamuis Helias propheta iussus sit vngere Hazaelem Regem super Syriam [3] viuente adhuc Rege Benadad, tamen anno pòst circiter octauodecimo, Rege Benadad morbo mortifero iam laborante, Elisæus propheta eundem Hazaelem sic affatus est. [4] *Ostendit mihi Dominus te Regem Syriæ fore.* Dixit regem fore, non fuisse, non esse licet eum Dominus ante tertium retrò lustrum legisset perque Heliam vngi præcepisset. Vult quippe Dominus, quos deligit Reges offerre populis, non obtrudere: & multitudinem spontis suæ ductu sub vnius imperium, & ditionem legitimam redigere: vt quem suopte nutu super se constituit, ei non solùm amorem, beneuolentiam, consilium, auxilium, & quicquid potis est officii, libenter deferat: verumetiam authoritate diuina, & iure gentium subiectam se planè, & parendi necessitate constrictam esse sciat agnoscatque. Et hæc quidem cùm ita se habeant, consequens profectò iis est, non nisi κατ' ἐλπίδα, id est secundum spem, Regem dici posse, quem Deus elegit, & designauit imperio, donec à populo, aut, populi totius nomine & cõsensu, primatibus qui multitudinem repræsentãt, Rex constituatur: vt olim Dauid [5], quem ob hanc spem & promissionem regni Regem vocat Athanasius [6]: quo modo & dominum aliquando dici eum, qui nõdum reuera dominus est, iuris ciuilis authores tradiderunt [7]. Quapropter vt deberi talibus regnum aliquis rectissimè dixerit, ita eosdem interea esse, vel vocari iure Reges, nisi per anticipationẽ spe regni ineundi, perperam contendet, quod enim nobis debetur, id nostrum non esse prudentes definierunt [8]. Atque iis quidem quos beneficio singulari Deus nominatim hoc modo ad Imperium vocat, consimiles magna ex parte sunt filii Regũ natu maximi, aliiq; in ordine successionis proximi, quibus natura simul & gentium iure paterna regna deferuntur: nam & ipsis etiam regnum debetur, sed Reges tamen non sunt, ante-

1 1.Reg.10.
2 1.Reg.16. 2.Reg.2.& 5.
3 3.Reg.19.
4 4.Reg.8.
5 1.Reg.25. nu. 25.& 30.
6 In epist. ad solitar. vitam agentes.
7 Paul. in l. in suis ff. de lib.& posth Alcia. li. 2. parerg. c. 15.
8 Q. Mutius Vlp. Pau. Scæu. l. 27. §. 2. l. 34. D. de aur. arg. leg. l. 28. §. 4. de lib. leg.

antequam ritu patrio, & more maiorum inaugurētur. Nisi fortè populus alicubi ius aliud in Regum suorum fauorē, vel expressa lege constituit, vel tacito & diuturno cōsensu, qui legem imitatur & pro lege custoditur [1], introduxit. Quemadmodum apud Francos in more positum & obseruatum, atque etiam Amplissimi Ordinis decreto confirmatum [2] esse scio, vt qui ad sceptrum iure hæreditario sine cōtrouersia vocatus est, is ante solennem inaugurationem & consecrationem, pro consecrato & inaugurato quod ad ius & honorem regium habeatur: idque sapienter vt alia multa, & publicæ vtilitatis causa, ab illo Senatu constitutum est. Sed cùm hoc fictione quadam quæ naturalem rationem commutare non potest [3], & iure singulari sit introductum, generalem nostram de Regum successione sententiam non tam eleuat quàm confirmat. Ex eodem rationis fonte manat, vt quisquis Dei permissu viam sibi ad imperium vi & armis munierit, quantumuis moderatè leniterque subactis à se populis dominetur, tyrannus & sit & habeatur, tantisper dum mitigatis & flexis in fauorē animis, Rex communi ordinum conspiratione atque consensu declaretur.

1 L. de quibus 32. & l. seq. D. de leg.
2 19. April. 1498. vide Papon. de Arest. lib. 4. tit. 2. Arest. 1.
3 L. 2. D. de vsuf. ear. rer. quæ vsu. cons.

Quod igitur positum est, Regnum à Deo esse, Dei iussu Reges constitui, Reges per Deum regnare, & quæ sunt id genus summa beneficia Dei largitione consequi: id eò pertinet, vt intelligamus Deum Regibus, seu instinctu, seu permissu diuino ab hominibus legitimè constitutis, eam authoritatis prærogatiuam impertiri, quæ omnem populi potestatem superet: & amplitudine maiestatis tanta ornare, vt Regis quàm populi celsius quoddam atque augustius imperium conspiciatur. Itaque hac ratione à Deo constituti esse, & potestatem accipere dicuntur, quod is potestatis à multitudine in ipsos collatæ, summus & autor & approbator sit: vt quamuis eius potentiæ largitor populus videatur, qui Regem super se constituit, & suum omne imperium & potestatem in eum transfert: tamen id donum, atque beneficium Dei frequentiùs quàm populi, in sacris literis nuncupetur. *Scidit Dominus regnum Israel à te hodie*, inquit Samuel [4], *& tradidit illud proximo tuo meliori te*. Sic Deus per Nathan Dauidem alloquitur [5]: *Ego vnxi te in Regem super Israel, dediq; tibi domum Israel & Iuda.* Et Salomon [6]: *viuit Dominus qui firmauit me, & collocauit me super solium Dauid patris mei*, & alibi Deus [7]: *Ecce ego scindam regnum*

4 1. Reg. 15.
5 2. Reg. 12.
6 3. Reg. 2.
7 3. Reg. 11.

regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus. & paulò
1 3.Reg.14. post [1]. *Quia exaltaui te de medio populi, & dedi te ducem super populum meum Israel, & scidi regnum domus Dauid, & dedi il-*
2 3.Reg.16. *lud tibi:* Et rursus [2]: *Pro eo quòd exaltaui te de puluere, & posui te ducem super populum meum Israël.* Multaque alia his consimilia ex iis libris testimonia peti possunt. Sed ecce Deus etiam constituere Regẽ dicitur: ne quis putet id mul-
3 Deut. 17. 2.Paral.22. titudinis esse proprium [3]. Sic enim Ahias propheta: *Constituet sibi Dominus Regem super Israel, qui percutiet domum Ieroboam in hac die.* Quid ita? quod nimirum Deus ipse Regis constituẽdi princeps author est, populus verò velut instrumentum, causáve secunda: vt quamuis pro immensæ maiestatis suę imperio, regnum in quemlibet, sine vllis populi suffragiis, vllóve delectu transferre possit: non secus ac Rex prætores, vel præsides, cum imperio in singulas regni prouincias mittere, vel mutare, prouincialium vel non rogatâ, vel non exspectatâ sententiâ: tamen, quæ sua est in rebus humanis disponendis & dirigendis benigna prouidentia, non, nisi isto Regis accipiendi ordine seruato, summam illam in populos potestatem cuiquam mãdare velit. Quemadmodum igitur æternus ille rerum opifex Deus Opt. Max. à prima mundi origine, res à rebus, seu causis secundis, rato & perenni ordine oriri, ac procedere voluit: cùm per se potis sit omnes rerum naturaliũ effectus, nullo intermedio procurare: ita Regem à populo & per populum fieri, quem ipse sine populo facere potest, ad illustriorem gloriæ suæ magnificentiam, mirabili hoc dispensationis artificio declarandam præcipit. Dicitur etiam constituere Regem Deus, quòd potentiam Dominationis instituto Regi delatam ita confirmat, vt infringi à populo, aut infirmari amplius, nullâ ratione possit. Neque enim vt Reges creare, ita & creatos abdicare, aut in ordinem cogere, populorum arbitrio commissum est, idque infra pluribus demonstrabitur.

Vt autem quæ dicimus planiùs intelligantur, in memoriam reuocare oportet vsitatam illam, ac tritam apud Phi-
4 Vide Titelmã. l.2.comp.na.philos. cap.15. losophos causarum diuisionem [4], qua nonnullis efficiẽtia quædam rerum, dum fiunt & producuntur tantùm, aliis verò rerum quandiu fiunt manentque, & producendarum & conseruãdarum vis ac potestas tribuitur: vt armarii domusque faber, ephippii stratorum artifex, donec fiunt & coagmentantur, causæ sunt: vbi autem consummatũ iam

atq;

atque perfectũ opus est, nihil horum operâ egent, his sine consistunt, & esse suum retinent, adeò quidem, vt effectus dici amplius non soleant, cùm nihil quicquam ab iis causis iam accipiant, à quibus initio perficiebantur: quinimò semotis & sublatis talibus efficiendi causis, atq; etiam nolentibus vel retinentibus interdum, res semel factæ consistũt: exẽpli gratia, ædificatore mortuo, prætorium, palatiúmve nihilo magis concidit, aut id esse desinit, quod viuo artifice fuerat, quippe esse suum in se habet nullo iam externo cõditoris adiumento suffultũ. At corpus luciferum, gignendi simul & conseruandi luminis in alio causa est: vt sol luce cœlo diffusa diem nobis producit, quamdiu per nostrum hemisphærium currit subiectasq; terrarũ plagas illustrat, & statim atq; abscedit, effectu defectũ, cassum inquã, atq; orbatũ lumine, corpus antè illustratũ reddit, ob eamq; harum causarum differentiam, qui explicatiùs de iis tractare nituntur, has quidem secundũ esse causas meritò vocitãt, quia nec sine iis produci effectus nec consistere producti possunt: illas verò causas secundũ fieri (mos loquendi Philosophis) simili prorsus ratione nominãt, quòd scilicet ad componendum non item ad cõseruandum sint necessariç.

Quæ cùm ita sint, in priore causarum genere populus, in posteriore Deus Omnipotens, quantum ad regnũ attinet, iure optimo collocandus est: populi enim non vt in constituendo, ita in conseruando Rege consensus, conatusque necessarius est. Sed ne me fortè in hoc vel curiosus rerũ obseruator aliquis inscitiç arguat, vel inuidus mei, peruersa & calumniosa interpretatione, odio multitudinis subiiciat, me meæ explanatorem sententiæ, lector, auditor, habẽto. Non inficior equidem infensum Regi suo populum regnũ facilè conquassare, & Regem non modò de solio deiicere, sed totius etiam Reipublicæ statum turbare sæpe, atque euertere solere: nec me latet ad diuturnitatẽ imperii valere plurimùm, diligi atque amari ab iis, quibus imperatur: scitum enim est, optimum regnandi præsidinm esse ciuium beneuolentiam. Sed aio dissensum, defectionẽ, atq; rebellium populi, nihil pristini iuris Regi adimere, nec quo minus Rex sit efficere posse: & quin siue ciuilibus armis appetitus succumbat fortunæ, vique regno excludatur, retineat dominium, id est ius regnandi in se collatũ, quamuis metu possessione cedat: siue compressâ atque edomitâ subditorũ quoquo pacto temeritate, inuitis dominari perseueret,

iure

iure suo, hoc est regni, in se collato vtatur: & vt vno verbo dicam, populus constituere Regem potest, sceptro autem destituere minimè: nec quemadmodum consensu populi fit, ita contrario consensu desinit esse Rex, qui legitimè semel regno præfectus est: quippe post acceptum & inauguratum Regem, populo quod ei amplius det, iuris nihil est reliqui, quódve adimat citra iniuriam, nihil. Igitur quod regnum adeptus sit aliquis, Deo simul & populo: quod autem rerum potitus regali in solio sedeat permaneatq; soli Deo constitutori & conseruatori acceptum ferre debet.

Constituendi Reges facultatem omnibus gentibus esse tributam, eligendi paucissimis, hanc adimi iure successionis hæreditariæ, quam in regnis obtinendis naturali & gentium iure locum habere, multis testimoniis atq; exemplis sacris & prophanis demonstratur. Populi arbitrium de regno, etiam genere regio superstite, qui casus inducant, eorum exempla quædam.

CAP. III.

EX duobus suprà propositis, alterius probandi necessitate liberamur, quòd ipsum aduersarii non modò nobis concedant, sed etiam contra nos in argumentum trahant ad popularem potestatem demonstrandam: quasi populum Principe superioré esse, hoc ipso euincatur, quòd huius creandi penes illum potestas sit [1]: sed ea ratio quantum habeat momenti secretiùs inter alia aduersariorũ argumenta suo loco dispiciemus. Alterum verò, quod est, Regem legitimè constitutũ neque abdicari a populo, neq; in ordinem iure cogi posse, quoniam istorum sententiæ ex diametro (vt aiunt) opponitur probare sedulò, & confirmare exquisitis rationibus oportet: quod tamen priusquã aggrediamur, libet præterea nonnihil de hoc ipso quod concesserunt inquirere: Regem non propriè dici, antequã ei populus de regno assensus fuerit, imperiumque cõtulerit, & ipsi vtique affirmant, & nos fassi sumus. An ergo populus quem volet eligere, & Regem facere vel sufficere possit? id isti quoque admittunt [2], & superiori sententiæ consentaneum, atque consequens esse rentur. Nos contra, eligendi Regis facultatem à constituendi potestate, longo planè interuallo distinguimus: & hanc gentibus, suo cuique more, omnibus cõpetere profitemur, iis ipsis de causis,

1 Brut. quæst. 3. pag. 65.

2 Brut. pag. 83. in fin. & seq.

fis, quæ superius à nobis relatæ sunt [1], illam verò paucissimis, ac propè nullis, esse concessam: quandoquidem apud omnes ferè nationes, quæ sub Regibus degunt, hæreditario iure in regnum succeditur; quæ res omnem populo eligēdi facultatem adimit: stabilitum enim in familia sceptrū ad hæredes nascendi sorte, & iure gentium ita deuoluitur, vt eripi iis, atque auferri, consensu arbitrioque multitudinis nequeat, (de iure loquor, non de facto atque vi, quæ, vt ille ait, *summas frangit, infirmatque opes*) nam vt antè diximus, talibus debetur regnum, licet Reges non sint antequā volente populo inaugurentur.

1 cap. 2.

Nec his aduersatur quod ex D. Hieronymo [2] inter Canones relatum est de Moyse [3]. *Moyses*, inquit, *Amicus Dei cui facie ad faciem Deus locutus est potuit vtque successores principatus, filios suos facere, & posteris propriam relinquere dignitatē, sed extraneus de alia Tribu eligitur Iesus, vt sciremus principatum in populos non sanguini deferendum esse, sed vitæ.* Nam de Ecclesiastico eum principatu loqui, alia ab eo illic in eandem rem scripta, quæ partim antecedunt, partim sequuntur, perspicuè ostendunt. Quapropter apud veterem Dei populum res ita de regno compositæ erant, vt Dei electio, multitudinis constitutio Regis esset [4]. Itaque cùm semel atq; iterum Dominus Regem nominasset, tandem velle se in domo Dauidis regnum Iudæ perpetuó manere declarauit: vt eo successionis ordine proposito, non solùm elatos Iudęorum spiritus comprimeret, sed etiam contentiones ac turbas illas maximas compesceret, quæ inter regni proceres, eò dignitatis aspirantes in tanta eligendi libertate existere potuerūt: simulque hęreditariam in regno successionem, rem nec iniquam nec inutilem esse declararet. Sed & simili planè modo regnatum fuisse à Regibus Israel, nobilis illa Regum historia testatur. Ac memorabile quidem illud est, & profundioribus animi sensibus infigendum, quod Deus nemini ita regnum contulisse fertur, vt personę id solum, non etiam posteritati legitimo successionis iure tenendum daret, quin contra, sępe nos Scriptura docet Deum, licet vni nominatim tribuebat imperium, voluisse semper id beneficii ad sobolem quoque peruenire, quasi satis patris persona comprehensam: quamuis donationē nō rarò ob donatarii commissum reuocarit: quò pertinet quod Iurisprudentes, rationis tantum & ingenii lumine ducti, tradiderūt [5], nos nobis cauēdo hæredib. etiā cauere, etsi nulla de iis facta sit mentio.

2 in cap. 1. epist. ad Tit.

3 Can. Moys. 8. q. 1.

4 id Brutus fatetur. p. 77.

5 Celsus l. si pactum 9. D. de probat.

X Ac

Ac in regno quidem Iudaico (quod vel istorum sententia
2 Brut. q. 3. p. 90. optimè fuit institutum [2]) nullam electionis facultatẽ penes populum remansisse, testimonio est diadema cum sceptro sæpius pueris, atque adeò infantibus traditum: Ioas namque septem tantum erat annorũ cum regnare cœpit, Manasses verò duodecimo, Iosias octauo ætatis anno
3 4. Reg. 22. 2. Paral. 33. & 34. Reges vncti sunt [3]: quos populus, si libera atq; soluta ei optio Regem eligendi fuisset, nunquam posthabitis adultis, & magnis corporum animorumq; dotibus ad Rempublicam capessendam, vt in ea gente, instructis, Reges sibi asciuisset: cùm sciret præsertim puerile imperium vix sine magno Reip. intertrimento posse consistere, id Deo per Salomo-
4 Eccl. 10. nem denunciante manifestò, cùm ait [4]: *Væ tibi terra cuius Rex puer est.* Vt autem intelligamus populum illum legitimo successionis iure, & non aliter, ad pueros Reges constituendos fuisse adductum, in eâdem historiâ expressum est, pessimi & idolatræ Regis filium, infantem adhuc, certè infantiæ proximum (qua ætate ingenii indoles, & flexibilis in quoduis studium animus occulitur, inque patrios mores timetur propensio) Rege à coniuratis interfecto, ad
5 4. Reg. 21. & 22. 2. Paral. 33. & 34. paternum regnum fuisse admissum [5]: cuius quidem iustitiæ religiosius sanctiusque seruatæ, maximam à Deo mercedem populus ille videtur accepisse, eum nempe ipsum Regem puerum, omnium qui in ea gente regnarunt, pietate & iustitia, secundum Dauidem, optimum.

Iam verò ne quis talem successionis ordinem in eo tantum populo inualuisse excipiat, facilè ostendi potest idem iuris apud omnes nationes obtinuisse, exemplis eorum, qui recens nati, ac ne nati quidem, tantùm vtero conclusi, extraneos omnes, atque adeo patruos suos, aliosque de stirpe regia ab imperio hæreditatis iure excluserunt: quos si multitudo nulla iuris necessitate coacta, sed suopte consilio, viris iam ætate, ingenio, authoritate grauibus prætulisset, cerita profectò & infatuata mirum in modum fuisset. Lycurgus, vbi accepit Polydecten fratrem vxorem grauidam reliquisse, statim Regis, quod antè assumpserat,
6 Plut. in vita Lycurg. nomen deposuit [6], interim πρόδικον, id est tutorem, se esse professus: sed & natum deinde posthumum primo lumine stitisse Lacedæmoniis, ac dixisse fertur. Βασιλεὺς ἡμῖν γέγονεν, ὦ Σπαρτιᾶται. (id est ô Lacedæmonii, Rex nobis natus est) moxque infantem regiâ in sellâ deposuisse. Atque iterum in eâdem Republica Pausanias Cleombroti filius

tutor

tutor fuit Pliſtarcho, Ariſtodemus verò Ageſipolidi [1], vterque regnum pro pupillis adminiſtrans: Aſcanio ad puberem ætatem regnum muliebri tutela reſeruatum fuit [2]. Arimbæ pupillo cui regnum Epiri debebatur publicè tutores conſtituti fuerunt [3]. Hermeas filii Antiocho nati tutelam ſpe & opinione etiam viuo patre deuorabat [4] Eumenes Aſiæ minoris Rex Attalo filio, cui regnum adhuc puero tradidit, Attalum fratrẽ dedit tutorem [5]. Philippo Demetrii filio Macedoniæ, Ptolomæo Ægypti imperiũ fideli tutorum opera in pubertatis annos ſeruatum fuit [6]. Sed inter cætera memorabile illud eſt, quod de Macedonibus refert Ammianus Marcellinus [7]. *Macedones cum Illyriis dimicaturi* (inquit) *Regem adhuc infantem in cunis locauere post aciem, cuius metu ne traheretur captiuus, aduerſos fortius oppreſſerunt.* Sed quid ego infinita huiuſcemodi exempla perſequar, & rei adeò vulgatæ teſtimonia externa conquiram? & qualia nemo in regno natus non ante oculos poſita habebit, modò vel patrios gentis ſuæ mores recordetur, vel aliarum nationum quibus Reges dominati ſunt, annales & monumenta perſcrutauerit.

At ſunt iſta tantum exempla; non iura, non leges populorum, dicet aliquis: & tamen, vbi de iuris quęſtione diſceptatur, legibus non exemplis iudicandum eſt [8]. Imò verò naturæ & gentium iuri tributam eſſe hanc in imperio ſucceſſionem, multis argumẽtis teſtimoniiſque probare poſſum. Ac in primis quidem grauiſſimum & firmiſſimum argumẽtum huius naturalis ſucceſſionis illud eſt, quòd eam Deus ipſe in Hebræorum regno non permiſerit modò, ſed præceperit obſeruari. Si enim verũ eſt, vt veriſſimũ, omnia Dei iuſſa naturæ congruere, quis tranſmiſſionem regni ad poſteros iure hęreditario naturalem, certè non contra naturam eſſe, neget? Prætereo, quod in iiſdem libris exſtat, non vulgare argumentum, vbi ſcribitur Athaliam interfeciſſe totum genus ſeu ſtirpẽ regiam [9], id enim inſcitè multùm diceretur, ſi aliis quoque ad regale faſtigium aditus patuiſſet: aut populo quem voluerat regni ſucceſſorem deſtinare, ius faſque fuiſſet. Neque enim quiſquam rectè, ni fallor, dixerit, totum genus conſulare vel prætorium exſtinctum in ea ciuitate eſſe in qua populi ſuffragiis electus quilibet eos magiſtratus inire ſolet, niſi cæſa demum atque deleta tota multitudine: quinimò nec à conſulibus nec à prætoribus oriundos, genus cõſulare vel prætorium dicere

1 Pauſan. in Laconic.
2 Liu. lib. 1.
3 Iuſtin. li. 17.
4 Polyb. l. 5.
5 Plutarch. περὶ φιλαδελφίας.
6 Liu. l. 40. & lib. 42.
7 Lib. 26.
8 L. nemo. C. de ſent. & interl.
9 4. Reg. 11. 2. Parał. 22.

dicere cõsueuimus. Sed & alias etiam vbique nationes existimasse, proximum quemque ex sanguine regio procreatum, iure gentium communi debere in regno succedere, vel omninò credendum est, vel fides historicis abroganda. Qua de causa Etheocles fratrem suum iuniorem Polynicem, qui cum pactus erat de imperio alternis annis cõmunicando, in Thebani societatem non admisit [1], sed illud petenti ex fœdere per legatos respõdit, vt est apud Poetã [2].

1 Diod. Sic. li. 4. cap. 6.
2 Stat. in Theb. lib. 2.

Quæ sors iusta mihi, quæ non indebitus annis
Sceptra dicauit honos, teneo, æternumq; tenebo.

Sed vt eiusmodi antiquissimas regnorum successiones mittamus, quibus dubia propter vetustatem fides, ad eas quæ certiore veritatis notâ signantur veniendũ. Post mortem Alexãdri Magni, ortâ de regni successore inter primores Macedonum contentione, omnibus visum fuit generi regio deberi imperium iure gentium [3]: in eo tantùm dissensio, postumúmne Alexandri ex Roxane prægnante expectarent, an Aridæum Alexãdri fratrem in demortui locum sufficerent: quòd imperii nondum in ea gente stabiliti præsens necessitas; simulque vota militum recente Imperatoris amissi memoria flagrantium, ducem militaris scientiæ gnarum sine mora exposcere videbantur. Nam Herculem ex Barsine susceptũ ideo non admittebant, ꝙ ea fortè Alexandro iusta vxor non videretur, vtpote haud solemni Macedonũ ritu ducta, & ante mortẽ dimissa: eam enim ipse fastidiens Eumeni desponsauerat [4]. Similiter ex duob⁹ Philippi regis filiis, Perseus Demetrium fratrẽ ficto parricidii crimine apud patrẽ accusans (quia eius fauorem dignitatemq; indies apud multitudinẽ magis crescere quã suam senserat) id ei inter alia exprobrauit, ꝙ regnũ naturali & gentium iure seniori fratri debitũ, ipse minor scelerate affectasset; ad ꝙ transcendere, nisi per meum sanguinem non potes, inquit [5]: quo sermone nihil imprudẽtius, nihil impudentius, si populi tantùm suffragiis, ac non potius iure sanguinis, & nascendi ordine, Perseo regnũ fuisset obuenturum. Nam vel singulis conticentibus, nónne hæc totius velut populi vox vna, & patris & filiorũ ipsius aures statim ppleuisset. Næ tu Perseu inuerecundè, arroganter, & nequicquã, de regno cum fratre contendis: mihiq; magnam facis iniuriam, qui de meo litigas, & id tuo tibi iure assumis quod meo tantùm munere condonatur: regnum quod inhias meum est, id ego cui volo concedo, nec vlli mor-

3 Q. Curt. lib. 10.
4 Plutar. in vita Eumenis.
5 Liu. lib. 40.

mortalium vni cōferre teneor. Nulla apud me tribus, nulla familia prærogatiua eſt, vel præcipua. Neque tu, neque frater, quòd Rege patre ſati eſtis, in ſpem regni vocamini: alterum vel vtrumq; arcere mihi liberum eſt, & alium mei ſtomachi virum aſciſcere. Adeóne tibi deſpicatui ſum, vt ne licere mihi putes, quodlibet de meo facere? volo vti re mea, volo abuti [1]. tibi non ſit iniuria, tolle quod tuum eſt, mihi meum relinquito: tibi hoc regnum non debetur, ac ne detur faxo. Hæcce poteſtatis populi vel ſola recordatio, & Demetrium omni criminis ſuſpicione leuaſſet (quòd regnum, in manu ſitum multitudinis, ſedatè & ſine ſcelere aut cæde fratris nanciſci potuerit) & Perſeum fraudis, arrogantiæ, atque mendacii conuiciſſet. Sed aliter res eſt: nemo tunc nō arbitrabatur regna patrum ad filios, & quidem natu grandiores iuris gentium præcepto tranſire. Regi Ioſaphat plures erant filii, quorum iunioribus largitus eſt. *Multa munera argenti & auri, & penſitationes cum ciuitatibus munitiſſimis in Iuda. Regnum autem tradidit Ioram, eò quod eſſet primogenitus* (inquit Scriptura) [2]. Hoc autē quo iure? certè gentium communi Moſaicâ lege confirmato [3]. id enim omnium nationum inſtitutum fuiſſe teſtatur Herodotus [4], vbi docet Artabazanem ſibi regnum aſſeruiſſe, καὶ ὅτι πρεσβύτατός τε εἴη παντὸς τοῦ γόνου, καὶ ὅτι νομιζόμενον εἴη πρὸς πάντων ἀνθρώπων, τὸν πρεσβύτατον τὴν ἀρχὴν ἔχειν (id eſt, eò quòd maximus natu eſſet totius ꝓlis Darii, & quòd in more poſitum ſit apud omnes homines, vt primogenitus imperium obtineat.) Idipſum Trogus Pompeius, vt eſt apud eius abbreuiatorem Iuſtinum [5]. *Ex his* (inquit) *Artabazanes maximus natu ætatis priuilegio regnum ſibi vindicabat, quod ius & ordo naſcendi, & natura ipſa gentibus dedit*, & rurſus alibi [6]. *Finito bello Ptolomæus cum magna rerum geſtarum gloria moritur: is contra ius gentium, minimo natu ex filiis ante infirmitatem regnum tradiderat.* Sed & Pauſanias illuſtri quod dicimus exemplo confirmat [7]. Cuius verba, vt ab interprete Latinè reddita ſunt, ſubiiciam. *Anaxandridas Leontis filius vnus ex omnibus Lacedæmoniis vxores duas eodem tempore habuit, vnde illi ſoboles duplex: nam cùm priorem, probam illam quidem, ſed ſterilem vt dimitteret Ephori iuſſiſſent, id vt faceret in animum inducere non potuit: eatenus tamen paruit quod alteram cooptauit, è qua Cleomenem ſuſcepit, tunc prior quæ adhuc uterum non tulerat Dorieum peperit, deinde*

1 L. ſed etſi 25 §. conſul. D. de pet. hæred.

2 2. Paral. 21.

3 Deut. 21. ca. Nu. 15.

4 In Polymnia ſiue lib. 7.

5 Lib. 2.

6 Lib. 16.

7 Lib. 3.

Leonidam, mox Cleombrotum. Mortuo Anaxandrida cùm longè præstare consilio, & belli artibus Dorieum existimarent, Cleomeni tamen quod natu esset maximus, regnum inuīti sanè detulerunt. addit autem Pausanias ἐκ τῶν νόμων, id est, ex legum præscripto, quas ex naturæ & gentium iure fluxisse superiora nos testimonia docent. *Sic cum decessisset Archidamus* (inquit) [1] *relictis duobus filiis, Agis, quòd Agesilao maior natu erat, patri in imperio successit.* Atq; idem rursus in eodem libro, certamen de regno fuisse narrans inter Cleonymum patruum & Areum fratris senioris filium, illū patri hunc auo succedere volentes, sic scribit. δικάζουσιν οὖν οἱ γέροντες Ἀρεῖ τῷ Ἀκροτάτου, καὶ οὐχὶ Κλεωνύμῳ πατρῴαν εἶναι τὴν ἀρχήν, id est, senatus adiudicauit paternum imperium Areo, filio Acrotati, & nôn Cleonymo. Atqui Acrotatus iste nunquam imperio potitus est· nam patre suo Cleomene superstite mortem obiit, relicto ex se Areo. quid tum inde? Acrotato naturæ lege, & communi successionis iure regnum, si vixisset, debebatur, de quo ius ei acquisitum fuit iam tunc viuo patre, quod morte sua in filium transfuderat: idque iuris Pontificii & Ciuilis interpretes vno omnes ore fatentur, atque ita in publico Francorum concilio fuit iudicatum inter Haimonem & Archenbaldum Borbonios Comites [2], eoque amplius Iurisperitis visum est [3] filium natu maximum Regis, ducis, Marchionis, aut Comitis, viuente patre censeri quasi Regem, Ducem, Marchionem, vel Comitem. Itaque Philippus Cominæus, vir integer, & candidus in primis historiæ scriptor, aulicisque adulatoribus infensissimus [4], dum procerum, & aliorum quorundam Gallicani populi factiones statim ab excessu Ludouici XI. ortas narrat contra Carolum Ludouici filium adhuc puerum [5], iuuenem eum Regem appellat, quòd regnum ei hæreditario sanguinis iure deberetur, quamuis nondum re vera Rex, more maiorum inauguratus esset. *Post obitum Regis nostri* (inquit) *defecit populus ab eo qui nunc regnat, itaque optimates cæteriq; subditi arma in iuuenem suum Regem sumpserunt, aliumque sibi cōstituere voluerunt. Cupiebant omnem ei authoritatem adimere & libertati frænum iniicere, ne regia potestate vti posset.* Deinde quærit potuerintne hoc facere? *Certè non*, inquit, *quanquā nonnulli vsque adeo superbiebant, vt se posse dicerent.*

1 dict. li. 3.

2 Gaguin. & Paul. Æmyl. in vit. Lud. Crass.

3 L. in suis. 15. D. de lib. & post.

4 Vide Boeriū in tract. de auth. mag. consil. nu. 106. C. et apparet ex. ca. 108. & 109.

5 Cap. 110.

Multa breuitatis causa prætereo quæ communem de hac re omnium populorum consensum demonstrāt. Idem enim Atheniensibus de regno iudicium fuisse, quod Mace-

donibus, Messeniis, Epirotis, Spartiatis, ab eodem Pausania [1] discimus: idē Ægyptiis Liuius autor est [2], idem & Persis testantur Herodotus [3], Trogus [4], Plutarchus [5], Procopius [6]. Idē Gallis, Scotis, Anglis, Cimbris Hispanis, Gothis quoq; & VVandalis, atq; aliis plerisq; nationib. fuisse, notius est, quàm quod probatione egeat. Ius namq; gentiū hoc est, quod in omnium se animos occulta naturæ vi effundit atq, omnes pertingit qui rationis rectæ recordantur, etiamsi ea vti nolint. Neque enim si populus vnus, itē & alter, huiuscemodi iuris aliquid respuerit, id continuò ius gentium esse desinit. vt incestum nemo iure gentium turpe esse negauerit, licet Persis probetur: aut furtum, quāuis id Lacedæmonii haud probrosum duxerint.

1 Lib. 1.
2 Lib. 42.
3 Lib. 7.
4 Iustinus lib. 2.
5 Lib. περὶ φιλαδελφίας.
6 Lib. 1. de bello Persico.

His autem omnibus vnum est consequens, nullam videlicet Regis eligendi potestatem penes multitudinem esse, quamdiu regiæ stirpis aliquis superest: nisi fortè sit is quem regno inhabilem natura reddidit, nam tunc series perinde habet quantum ad regnū, ac si omnino superstes non esset, vel nisi is casus incidat, qui obscuritate facti, aut iuris non præuisi & præcauti difficultate, pluriū de regno contendētium causam ancipitē reddat: tunc enim quin sit populi arbitrium cui litē addicat, haud equidē inficior. quēadmodū cùm plures in schismate Pontifices de cathedra Petri contendunt, omnes Concilio subsunt; & eius iudicium subeunt: licet alioqui verus Papa reuera supra Concilium sit, nec possit ab eo iudicari. Qua ratione Euphaes Messeniorum Rex, cùm nullos ipse liberos haberet, optionem populo tribuit, vt ex Epitidis, id est regali genere Messeniorū, aliquem eligerent [7], multis Epitidarum, vt est verisimile, id imperii suo sibi iure vindicantibus. Pari de causa populi arbitrium fuit inter Xerxem & Artabazanem siue Ariamenē Darii Persarū Regis filios [8], cùm hic, quod natu maximus esset, regnū ętatis priuilegio sibi vindicaret: ille verò quod Artabazanē Dario adhuc priuato natum, se autem Dario iam Regi primum prouenisse contenderet, ac proinde Artabazanem non ad regnum ab incunabulis natum, sed priuatum, priuatique hominis filium aliquando exstitisse, se verò rege patre in regia domo editum, atque ex vtero purpurâ susceptum ferebat: ita vt à sole homo simul & Rex videretur (quemadmodum de seipso Commodus olim gloriatus est [9]). Sic Clotharius dum regnum Burgūdiæ sibi vindicat, Brunechilde id Theodorici liberis

7 Pausan. lib. 4.
8 Iust. l. 2. Plutar. περὶ φιλαδελφίας.
9 Herodian. l. 1. ὁμοῦ δέ με εἶδεν ἥλιος ἄνθρωπον καὶ βασιλέα. Id est, simul omnium me vidit sol hominē & Regē.

 deberi

deberi contendente; postulat ab ea vt in communi Francorum conuentu disceptatio illa terminetur, seque illorum iudicio pariturum ipse promittit [1]. Huius generis & illa de regno Scotiæ controuersia fuit annis abhinc circiter trecentis, Baliolo & Brussio competitoribus: quæ Scotos & Anglos multis atrocibus & cruentis belli certaminibus inter se commisit. Nam cùm vtrique competitori magnis amicorum clientelis nixos is animus esset vt si suffragiis inferior decessisset, ferro cerneret: paucæq; illustres in Scotia familiæ reperirentur, quæ alterutrius partes non tenerent, & res adeò ad seditionem, eamque proximam, spectaret: populus reliquus, etsi eius se litis arbitrum iure sciret, tamen quia factionibus optimatum compescendis impar erat, atque ex ipso iudicio in alterius statim odium incursurus, Regem Angliæ (qui tum rebus Scoticis fauere plurimùm, & tranquillitatis regni studiosissimus videbatur) totius controuersiæ disceptatorem de litigantium consensu fecit [2]: ratus nimirum, quod res non erat, suas se partes candido iudici commisisse, eumque & syncera iudicandi libertate, & seuera iudicati authoritate, fidem in suscepto negotio suam egregiè liberaturum. At Anglus contrà ad consuetos genii sui dolos conuersus, Scotos nequiter, incautos ab eius perfidia & fraude delusit. Exemplo namque pessimo arbitri illius inter Nolanos & Neapolitanos olim à S. P. Q. R. dati [3] regnum vt in suam ditionem redigeret, non omnem, vt dicitur, lapidem, sed omnia arma, omnesque artes mouit & admouit, vt nisi Deus altero velut Gedeone suscitato [4], tam sceleſtæ machinationi occurrisset, ac rebus Scotorum penè desperatis succurrisset, ocyus id bellum Scotos omnes partim ciuilibus factionibus & dissidiis, partim Anglorum fraude & insidiis vndique petitos, vel seruire turpiter, vel miserè perire coegisset. Similis planè controuersia de regno Galliæ fuit (licet dissimilem sortita exitum) inter Philippum Valesium & Eduardum Anglum Isabellæ Galliæ filium, anno salutis 1328. quæ fecit vt populi Francici iudicio, arbitrioque res tota committeretur: qui in publico Ordinum & Optimatum conuentu, posthabitis Eduardi rationibus, regnum Philippo adiudicauit. Quod exemplum vt rectè hoc loco profertur ad probandum ius populo esse decernendi de regno inter illos qui hæreditatis iure de eo contendunt: ita perperam allatum est ab Hotomano in sua Francogallia, ad

1 Aimoin. libr. 4. cap. 1.

2 Hector. Boeth. lib. 14.

3 Cic. 1. offic.

4 Guill. Valasio incredibili & animi & corporis robore prædito.

ad demonſtrandum populi ſiue Concilii publici, authoritatem in Reges. Verba eius hæc ſunt [1]: *quæ controuerſia nulla neque maior neque illuſtrior ad publicum Concilium deferri potuit. Quinetiam quod ad publicum Concilium introducta eſt, perſpicuo argumento eſſe poteſt maiorem Concilii quam Regis authoritatem eſſe cùm eius ſe iudicio atq; arbitrio ambo illi Reges ſubiecißent.* Duplex hic peccatum eſt Hotomani: vnum in eo quòd eandem regni & interregni rationem eſſe putat. Nam licet Concilii authoritas ſumma ſit in interregno, poteſtate ſcilicet ad populum reuerſa, populuſque legitimus iudex diſceptationis de regno exiſtat inter eos qui ſceptrum ſibi hæreditario iure aſſerunt; tamen nemo rectè ex illis principiis colliget, Rege ſuperſtite, maiorem eſſe authoritatem Concilii quàm Regis, quandoquidem nullus manente interregno Rex eſt qui cum illa populi poteſtas conferatur: ſed eſt tunc penes populum atque Concilium ſumma Reipublicæ: tantiſper dum alium ſibi Regem præfecerint: quo inaugurato, ius quod in interregno habuerunt ſtatim amittunt. Alterum eius peccatum in eo eſt, quòd ſcribat duos Reges ſe illi Francorum concilio ſubieciſſe. Hoc enim ſi verum eſt, erat iam Philippus Rex antequam id ei regnum adiudicaretur, imo antequam eius cauſa in Concilium deduceretur, quod nemo non falſum eſſe nouit. Quinimò Eduardus etiam, quamuis tunc Angliæ Rex eſſet cùm Gallicani Concilii iudicio ſe ſiſteret, tamen non vt Rex, ſed tanquam priuatus, reſpectu regni cuius erat competitor, illud iudicium ſubire coactus eſt.

[1] cap. 17.

His alia qui volet id genus exempla adnectito, nobis nunc ſat eſt pauca hæc poſuiſſe, queis indicemus populum idoneum atque legitimum iudicem eſſe, qui quæſtioni de regno præſit inter plures obſcuro & ancipiti iure contendentes. Neque enim eo caſu regnum ſtirpi denegatur, nec an ſucceſſione ad ſceptrum aditus ſit ambigitur: ſed tantùm cui ius ſuccedendi potiſſimùm competat, Iuſtitię trutina ponderatur: vt ei ſoli, quem naturæ lege, & more patrio cæteros anteire liquidò conſtiterit, imperium in ſubditos legitimum, ſine vllo ætatis, virium, cõſiliíve delectu, decernatur; omninoque hæreditarium cenſeatur: quod vſque eò moribus atque conſenſu populorum increbuit, ac extentum eſt, vt ne ſexus quidem diſcrimen haberetur, quin regna etiam priſcorum Regum temporibus ad fœmi-

Quod dico ætatis rationem non haberi, accipe de iis qui in eodem gradu non ſunt.

nas peruenirent. Qua de causa cùm Harpagus mandatum ab Astyage de necando partu filiæ ipsis Astyagis recepisset, miserationem inter metumque, quid faceret diu animo fluctuans, tandem constituit non a se suis-ue, sed ab aliquo seruorum Astyagis, necem puero afferendam [1]: idque *veritus si ad filiam mortuo Rege venisset imperium eò quod nullum Astyages virilis sexus genuerat, ne illa necati infantis vltionem, quam à patre non potuisset, à ministro exigeret.* Sic Eurotæ Regi sine virili sobole mortuo succedit Lacedæmon, quod is Spartem Eurotæ filiam vxorem haberet: & Menelaus quia Tyndari, Orestes quia Menelai gener erat, soceri regnum adeptus est [2]. Atque ex innumeris ferè populis soli Franci muliebre imperium sunt aspernati. Et verò quod initio Franci lege lata de remouendis sceptro fœminis enixè cauerũt, annon id perspicuè nobis ostendit eatenus eos à communi aliarum gentium more & consuetudine desciuisse: & eam sibi de regni successione constitutionem, velut iuris omnium nationum communis exceptionem, seu ius quoddam singulare præscripsisse? Alioqui quid attinuisset legem illam tanta celebritate latam, tam solemniter custoditam, tot magnorum hominum ingeniis dextrisque protectam, atque defensam, vllis publicis monumentis literisue mandare? Quid quod cùm de ea abroganda, atque ad ius commune reuocanda. Anglus oratione & armis diu multumque certasset, eius contra ius gentium contraque naturam nequicquam causatus iniquitatem, assensores sibi in Gallia, nec paucos quidem, nec paruos habuisse fertur [3], licet ii quorum in animis antiquæ Francorum gloriæ, nominisque memoria penitus insederat, bello premi diuturno, atq; extrema pati omnia, quàm legem illam à maioribus, tam seuerè sanctèque seruatam, ac per manus traditam, violari, vellique maluerint.

1 Herodot. libr. 1. Iustin. ex Trogo. lib. 1.

2 Pausanias in Laconicis seue. lib. 3.

3 Gaguin. Æmyl. & alii in vita Philippi Valesii.

Vlterius in hoc campo procurrere haud libitum nunc est animo meo; sat enim, vti reor, hisce testimoniis, exemplisque hæreditaria in regnis successio posita est, atque probata: ademptaque populis eligendi Reges potestas, aliquo regii generis superstite qui sine controuersia decessori proximus sit, & lege patria ad successionem vocari possit. Quod tamen de iis gentibus dictum sit, apud quas sceptra successionis iure deferri consueuerunt: aliis ego iniurius

rius esse nolo, libertatem retineat suam, quæ facit illas sæpe duram seruire seruitutem.

Reditio ad sententiam intermissam: Reges videlicet legitimè constitutos neque abdicari à populo, neque in ordinem cogi posse. Ea, rationibus, authoritate, exemplis, suscipitur probanda. Rationes à natura, & differentiis Rerump. à familiæ & regni comparatione, ab antiqua regnandi consuetudine, à Diuini & humani iuris rato & constanti in puniẽdis flagitiis ordine iudiciorum, aliisq; ex locis petitæ: Defensus ab Henrici Stephani calumnia Vlpianus: atque alia inibi scitu digna exponuntur.

CAP. IV.

REdeo nunc ad intermissam de Regibus superiore capite sententiam: ea est, legitimè semel constitutos, & malo more extra numerum modumque bonorum Regum digressos, neque repudiari à populo, neque rectam vt in viam remeent cogi pro imperio posse, (iam prædixi de iure me, non de facto contendere.) Scio hanc visum iri duriusculam primo aspectu hominibus præiudicata opinione imbutis, quam ex iis opusculis hauserunt quæ de effrænа populi libertate, atque imperio in Reges solutissimo, ab authoribus plurimùm ignotis edita, ad patriæ perniciem circumferuntur. Sed eam ego (propitio numine) rationibus, authoritate, exemplis, ita planè ac perspicuè veram esse ostendam, vt nulli non æquo rerum æstimatori probetur, ac vel ipsis fortè arbitris, ad quorum aures animósque error iste penetrauit, fucatam aduersariorum opinionem peruincat. Exemplis tamen parcius vtar, quòd ea nobis, non quid fieri debuerit, sed quid factum fuerit, ostendant: ac propterea locum iis secretum non tribuam, tantùm reliquis intermista argumentis, quædam obiter, vbi res postulauerit, recensebo, atque eò maximè, ne quis putet iuris à nobis propositi exempla nos deficere. Neque enim tam sumus insipidi, insulsique, vt idcircò fieri aliquid debere, quia factum est, contendamus, sed quia id facere ius fasque erat ideo factum aliquando fuisse lectori proponimus.

Ignotos authores vocat quorũ scriptis aut nulla aut falsa fictaq; nomina præfiguntur.

Exordium autem à penitissimis Rerumpub. differẽtiis, & natura capiemus: Tres enim cum sint simplices, perfectique Reipubl. status, eorum inter se discrimen non in impe-

imperii viribus,& potestate, sed in imperantium diuersitate, modisque imperandi dissimilib. positum est. Siue enim Democratiam spectemus, quæ generis nomine Respublica vocari solet, siue Aristocratiam, siue Monarchiam regnúque, vnum semper atque idem continendæ societatis humanæ vinculi genus apparebit; pacta nempe, & constituta imperandi facultas, ac parendi necessitudo, quæ pro eorũ qui summæ rerum præsunt dissimilitudine sunt dissimillima,& aliud atque aliud imperiis nomen indiderunt. Nam aut vicissitudine administrationis inter omnes communicatæ, Rempublicam; aut bonorum quorundam ad totius regimen ciuitatis accessu, Aristocratiam; aut insignibus, atque infulis imperii ad vnum delatis, Monarchiam constituunt. In prima multitudo principatum tenet,& sui ipsa potens fert aufertque pro arbitrio iugum: in altera optimatibus subiacet, quorum ductu omnia pacis bellíq; munia expediuntur: in vltima dominator & Princeps vnus est, cui populus regendi sui facultatem atque imperium omne commisit: & se, vrbes, agros, aquam, terminos, opes, vtensilia, & humani quicquid iuris est, eius in ditionem ac potestatem dedidit. Vt igitur populo in democratia superior nemo; sic optimatibus in Aristocratia; sic Rege in monarchia nemo. Atque hoc quidem non de singulis tantum è populo intelligi volo, sed de ipso populo vniuerso: neque enim si singulos Regi subiectos, cunctum verò populũ iure potestatis æquare, aut superare Regem fateamur, vnquam efficere poterimus, vt regnum inter & Rempublicam, atque aristocratiam, differentiæ conspiciantur, quæ species illas constituunt ac disiungunt. Nam & magistratui à multitudine creato, in singulos, prout id ei lege definitum fuerit, ius & potestas est: nec eo tamen cõstituto, extincta subinde democratia euersaque creditur: ac vt multa paucis dicam, populare imperium, seu democratia, semper est vbi summa penes populum potestas residet: hoc ratio, hoc res ipsa, hoc verbi notatio demonstrat. Quicunque igitur populi vim potentiámque extollunt,& regiam obterunt maiestatem calatis eam supponentes comitiis, ii aut Democratiã cum regno confundant, aut non esse eam tunc, cùm summum populus imperium obtinet, fateãtur necesse est: quorum alterum peruersi, alterum inscientis, ne dicam insciti hominis esse constat. Triplex est ciuilis gubernatio, inquit Plato [1], *Vnius, paucorum, & multorum*: idipsum & Aristo-

[1] Lib. 16. qui Ciuilis, siue de regno inscribitur.

ristoteles [1], *Necesse est*, inquit, *aut vnum esse penes quem summum sit imperium, aut paucos aut multos.* Ac de eo quidem omnes quotquot ciuilem nobis scientiam tradiderunt aliis licet in rebus discordes, nullo excepto, & verbis & animis consentiunt. *Interdum populus est quem timere debeamus* (ait Seneca [2]) *interdum si ea ciuitatis disciplina est, vt plurima per Senatum transiguntur, gratiosi in ea timeantur viri: interdum singuli quibus potestas populi & in populum data est.* Hi autem quibus ista in populum potestas data est, ii sunt quos describimus Reges, regalíve cum imperio Monarchæ. Sed & Vlpianus, qui vir optimus & Iurisconsultorum coryphæus à Modestino [3] nuncupatur, neque rerum gestarum à Romanis immemor, neque iuris antiqui vsitati vel antiquati, aut moris etiam & consuetudinis inscius, *legem Regiam* fuisse testatur [4], qua populi imperium omne, non in singulos modò, sed in ipsum populum, Regi tributum fuit: eáque sub Augusto renouata [5], lex imperii cœpit appellari [6]. Hæc illa est (vt apparet) vetus lex regia, de qua Lucius Valerius tribun. pleb. vt est apud Liuium [7]. *Ex vtro tandem genere ea lex esse videtur quam abrogamus? an vetus regia lex simul cum ipsa vrbe nata?* Qua de causa Bartolus [8] *tertio modo indicitur bellum publicum* (inquit) *quando indicitur à populo Romano, vel ab Imperatore, in quem translata est omnis iurisdictio populi Rom.*

1 lib.3.c.5. Polit.
2 epist.14.
3 l.2.in fi.l.4. l. 14. §. ἔπεσι δὲ D. de excus. tut.
4 l.1.D.de const. Princip.
5 Dion.lib.53.
6 l.ex imperfecto C.de testam.
7 lib.34. in orat. de lege Oppia abroganda.
8 ad l.hostes 24. D.de cap.& post.

At noui tamen iam tandem Critici exorti sunt, qui legẽ hanc, vt spuriam, expugnandam cẽsent; adeò nihil est tam vel probatum consensu, vel authoritate firmatum, vel antiquitatis veneratione commendatum hominibus, quod, his censoribus, in discrimen existimationis non veniat. Nã Henricus Stephanus (homo eruditus, & de literis ac literatis benè meritus, atque vtinam æquè de religione) in sua *Musa monitrice*, [9] hanc legem, vt adulterinam, damnare ausus est; hâc formula.

9 in Epimetro ad carmen 34. pag.171.

—iam mihi respondeat
Iurisperitus quispiam (nam talium
Versatur illa sæpe lex in oribus)
Quando sit, & à quo lata sit, verbis quibus
Concepta si non & parentem nominant
Legis loquentis adeò verba grandia.
Audebo pariter grande verbum proloqui,
Pro lege habendam potius esse spuria,
Legitima verò quæ vocari, haud spuria

Possit,

Possit, reperta cuipiam si forte sit,
Is magna dignus consequi sit præmia
A Principe omni.

Sed heus Henrice, dic, amabo te, cur hanc pro spuria legem habendam dicis? certóne in contrarium testimonio niteris, an tuâ solius opinione? Illud si habes profer, si non habes, hanc quæso ne effer. Nam audenti tibi tam grande verbum proloqui, audebit fortè grandiloquus aliquis respondere. Itáne sapientum & grauium authorum scripta, sine vlla authoritate sine argumentis, sine testibus, sine *indiciis ad probationem indubitatis, & luce clarioribus*, [1] falsi condemnas? Tibine potius de rebus in antiquitatis memoria positis credi par sit, quam ipsismet antiquis tantò te fide dignioribus, quantò illis quàm tibi plura ad earum rerum veritatis cognitionem suppetebant, quarum ad nos tam longo pòst seculorum interuallo procreatos fama tantùm, vel breuis commemoratio ab iis ipsis facta peruenit? Ecquis veterum talem calumniam effugiet, si omnibus hanc conditionem statuas nullam vt relationi rerum gestarum ab iis factæ fidem habeas, si non & alios ipsi authores laudent? Num vt ex mentione documenti facta in alio documento exactionem fieri lex vetat [2]: ita etiam tu in laudatissimos quosque scriptores priscos imperii tantum tibi arrogas, vt fidem illis antiqua populorum scita memorantibus tuo iudicio abroges, nisi legum ipsarũ authores, formulásque proponant? Quid? qui Herodotum antiquissima & pene incredibilia narrantem, veracem esse longa nobis *apologia* conaris persuadere, alios magni nominis & non vera solum, sed & verisimilia tradentes, qua tu fronte tandem exagitas? Sed ecce legem hanc regiam ad suæ sententiæ firmamentum citat Vlpianus, & haud spuriam quidem sibi visam, sed planè legitimam, cuius ortum etiam ac parentes compertos habuisse creditur. Alioquin enim quid attinuisset eam illo præsertim seculo Iurisconsultorum feracissimo, in re tam seria prædicare? eandem & alii omnes qui post Vlpianum ius tractarunt, nemine, quod sciam, dissentiente, vt legitimam amplexi sunt. At vis tamen respondeamus quando, & à quo lata sit, & quibus verbis concepta? En respondemus, quod ad Vlpiani defensionem satis est, a senatu populóque Romana latam, seu potius renouatam, Augusto imperante, & ea formula, quam facile est hominibus Romanæ linguæ peritis

1 l. vlt. C. de probat.

2 Nouel. vt spons. largit. 119. cap. 3. l. vlt. D. de probat.

peritis: ex historia concipere. Scribit enim Dio [1]. Imperatores post Cæsarem nomen Imperatoris semper tenuisse, ad significandum plenam suam & perfectam potentiam, loco nominis Regii & Dictatoris, quæ sublata semel è Republica quamuis sibi non imponebant, tamen eorum vim ac rem ipsam Imperatorio titulo confirmabant. Qua ratione docet ius iis fuisse omnia agendi, quæcunque Consulari, Tribunitia, vel Dictatoria potestate expediri antè poterant, & senatu populóque volentibus, omnem eos totius Reipublicæ potestatem accepisse, atque etiam regiam, nisi quod inuidiam nominis vitabant. Quod si hæc tibi responsio non faciat satis, & in tua illa opinione accusationéque persistas: ad aliam iuris defensionem confugiemus: & quoniam tu nunc primum, Henrice, post tot ætates status ei controuersiam mouisti, nos, quod æquum est, contrà in omnem euentum vindicias secundum libertatem & ingenuitatem postulamus: tibi autem ipsi, si sapis, caue, ne rea nimirum aliquando absoluta, de tuo iudex incipiat consilio quærere, & vel *non probasti*, vel quid grauius in te pronunciet [2]. Interea verò dum quod intendis probes, probare autem numquam poteris, lex regia integri status vigebit. Ac propterea ipsum de ea Vlpianum audiamus. *Quod Principi placuit legis habet vigorem: vtpote cùm lege regia, quæ de eius imperio lata est, populus ei & in eam omne suum imperium & potestatem conferat.* Vbi, ne qua impetamur à grammaticis, relatiuum *eum*, positum esse pro reciproco *Se*, peritissimi tum Græci tum latini affirmant interpretes [3]. Atque id ita esse præscriptus etiam Senecæ locus euincit, sed & antiquissimus regnandi mos, & monarchiæ nomen hominumque prudentissimorum consensus, idipsum declarant.

Iosepho diuina præsagatione futuram vbertatem, sterilitatemque nuncianti, gratulatum primò Pharaonem, mox imminentia damna vitabundum, vices in regno suas commisisse, Moyses in hunc modum refert [4]. *Quia ostendit tibi Deus omnia quæ locutus es, nunquid sapientiorem & consimilem tui inuenire potero? tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: vno tantum regni solio te præcedam. Dixitque rursus Pharao ad Ioseph: ecce constitui te super vniuersam terram Ægypti.* & iterum: *Dixit quoque rex Ægypti ad Ioseph: ego sum Pharao: absque tuo imperio non* mo-

1 lib.53

2 l.1.ad Sc. Turpil.

3 Theophil. de nat.gent.&ciuil. §. εἰρήκαμεν. Duar. VVeseinb. Hotom.

4 Gen.41.cap.

mouebit quisquam manum aut pedem in omni terra Ægypti. Ecce mandatum Iosepho imperium in cunctum populum, quod nisi fuisset in delegãte, qui poterat ad præfectũ transire, cùm *nemo plus iuris ad alium transferre possit quàm ipse habeat* [1]? Neque verò solum illud est ex scripturis, quo Regẽ vniuerso populo superiorem esse doceamur. Nam & Moyses futurum præsagiens, vt Hebræi tandem aliquando Regem peterent, populum ipsum sic affatur [2]. *Cùm ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis eam, habitaueri sque in illa, & dixeris: Constituam super me Regem, sicut habent omnes per circuitum nationes*. En cunctos hîc, & non solùm singulos Regi subiiciendos cernimus. Atque rursus idem populus post victoriam à Gedeone mirabiliter partam, regio eum cum imperio sibi præficere cupiens, hoc sermone vsus est. *Dominare nostri tu & filius tuus, & filius filii tui; quia liberasti nos de manu Madian*. His alia præcedente libro consimilia recensui, quæ huc referre singula, non operæ est, per diutinos muneris mei labores, perque inualitudinem fatiscenti mihi & ad alia insuper festinanti. Nemo enim ante infelicissimam hanc nostram tẽpestatem, non fassus est, Principẽ populo dominari, Principi verò Deum. Vetus est hæc cantilena [3].

Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Iouis,
Clari Gigantæo triumpho,
Cuncta supercilio mouentis.

Quam sententiam, ne quis eam leuitati, assentationíque poeticæ ascribat, Agapetus Diaconus his verbis confirmat [4] Κύριος μὲν πάντων ἐστὶν ὁ βασιλεὺς δοῦλος δὲ μετὰ πάντων ὑπάρχει Θεοῦ. *rex quidem est omnium dominus, seruus autẽ Dei cum omnibus*. Quid, quod veritas ipsa verbum Dei Christus Iesus, contentionem de primatu inter discipulos ortam, hac sententia compescuit? *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos benefici vocantur, vos autem non sic* [5], vbi interpres sensus quàm sermonis obseruantior Græcum *αὐτῶν eorum* reddidit, pro *earum aut ipsarum*, vt respiciat, referatque *gentium*: docet enim Saluator Reges, suæ quemque, gentibus dominari. Hinc est quòd liberæ ciuitates, liberíque populi, à locupletissimis quibusque authoribus nominantur, qui sine Rege viuunt: & contrà seruientes, qui Regum sub imperio degũt: quod licet sit per se notius, quàm cui probando diligentius incumbatur; tamen vt le-

1 d.l. nemo 54. de reg. iur.
2 Deut. 17. cap.
3 Hor. li. 3. Ode 1.
4 Stob. serm. 37.
5 Luc. 22. cap.

vt lećtori minus in historiis versato etiam satisfiat, vnum aut aalterum Liuii locum apponam [1], in quo vtrunque cō-plexuus est. *C. Mutius adolescens nobilis cui indignum videbatur populuumRomanum seruientem, cùm sub Regibus esset, nullo bello, nec abb hostibus vllis obsessum esse, liberum eundem populum ab iisdem HHetruscis obsideri, quorum sæpè exercitus fuderit:* & iterum in eoodem libro, Porsenæ de reducendo in regnum Tarquinio aggenti responsum fuisse scribit. *Non in regno populumRomanuum, sed in libertate esse, ita induxisse in animum, hostibus potius, qquam Regibus, portas patefacere. eam esse voluntatem omnium, vvt qui libertati erit in illa vrbe finis, idem vrbi sit. Proinde si saluamm esse vellet Romam, vt patiatur liberam esse orare.* Quò pertinnet, quod Cicero [2], *aut exigendi Reges non fuerūt*, inquit, *aut pleebi re, non verbo danda libertas*. Hinc Bartolus omnium iuris iinterpretum facilè primus, vbi quædam Principi reseruattra esse ostendit, quæ ab inferioribus magistratibus expedirii non possunt addit [3]: *Ciuitates tamen quæ Principem non reccognoscunt in dominum, & sic earū populus liber est, possent hoc forrte statuere, quia ipsa ciuitas sibimet Princeps est.* Istam verò libeertatem, seruitutemque, si quis singulorum, ac non totiuss populi esse credit, longè opinione fallitur: nam singuli qquidem sub Regibus maiore multò libertate quàm sub poopulari dominatione frui solent.

1 Lib.2.

2 li.3.de leg.

3 ad l. 3. D. de minorib.

Eteenim profectò si priuatos quosque in Democratia spećteemus, grauem eos seruire seruitutem, ac, nisi spei honores: aliquando, vt in eoReip. statu amplos, occipiēdi dulcedinee laćtarentur, neutiquam animis benè à natura informaatis tolerādam, fatebimur: vtpote qui pro vno innumeross, pistores, lanios, cerdones, atque adeò inconditam multittudinem, dominos habent. Sed hoc alias: mihi enim id ipse: negotii hic solum dedi, vt populo aduersus Regem nullamm animaduersionem aut coercitionem esse doceam: cui prcobando argumenta, licet pauca, non parua tamē adhibui, quæ si quis Dialećticè ad institutum aptare velit, ei hicce paratus est syllogismus: Nemo par aut inferior habet imperiium in parem aut superiorem. (hæc est certissima iuris reguula [4], cui nemo cum ratione restare potest) Atqui populuus est Rege inferior. (& hoc quoque argumentis ostensum est.) Populus igitur aduersus Regem non habet imperiuum. Si non imperium, neque profećto animaduersionemi, ab illo enim hæc procedit, & sine illo consistere ne momeinto quidem potest [5]. Porrò ineptum planè, & ridicu-

4 l.4. D. de recept. qui arbitr. recept. l. ille. à quo. §. tempestiuum D. ad Sc. Treb. c. innotuit. de elećt. Syllogismus in quarto modo primæ figuræ.

5 l.3. D. de Iurisd.

diculum illud est, quod mihi quidam in illustri consessu insipidè olim respondit: populum nempe Regi, & hunc illi pariter esse subiectum. quasi verò possibile sit, ei te, in quem dominaris, eodem subiectionis genere esse obnoxiũ: quod nec ratio, nec iura, nec rerum natura atque ordo patiuntur: quamuis alio atque alio potestatis genere, & præesse, & subesse vni eidemque possis. Nam & pater filio magistratui subest, & eius iussa instar aliorum capessit, paretque omninò quæ ad magistratus imperium attinent præcipienti [1]: & filius, quà parentum in liberos extra Rempublicam naturalis & domestica potestas est, patri obsequitur atque subiicitur. At nobis impræsentiarum de vnâ ciuili summâ potestate sermo est, qua vel populus in Regem, vel Rex in populum, vel horum neuter in alterum, præditus sit oportet. quod enim quartum est, vt vterque in alterum scilicet dominetur, & potestatem exerceat, id fieri certè nullo pacto, ac ne concipi quidem animo vel cogitari commodè potest. Quod fieri ergo potest, factum esse fingamus, vt populo summa sit potestas in eum qui Rex nominatur (in eum enim qui Rex est, vlla esse nequit) nonne popularis hic erit Reip. status, nominis tantùm sono à Democratia distans? verè igitur liber hoc casu populus, neminique subiectus, nulli nec legi, nec Regi parere necesse habet, extrà quam si quas in se ipse tulerit. Sin verò summum Regi tribuamus imperium, non erit quòd à populi animaduersione sibi timeat, cùm summum id sit, quo nihil superius [2]. Quod si neutri in alterum id potestatis sit, aut alia ab antedictis Reipublicæ species, aut anarchia iam, atque totius humani conuictus dissolutio & discordia exoriatur necesse est. Argumentum certè hoc, ex differentiis Rerumpubl. est ineluctabile: quod ipsum si quis contractius præter oculos positum velit, ita aliter efficito. *Necesse est vnum esse penes quem summum sit imperium, aut paucos, aut multos.* Axioma nulli non notum. Vnius autem imperium, Monarchia dicitur; ísque vnus Monarcha, quem nos vel Regem, vel alio ad id apto nomine vocamus (vt eodem Aristoteles loco docet) Penes Regem ergo summum est imperium: Quod si summum, Tertulliani de hinc ratione iuuabimur, qua, vt ille Marcionem, nos Monarchomachos prosternamus: nimirum, eam esse summi conditionem, vt nihil illud adæquet, nedum superet: cui consequens est necessariò, populi imperium in regno, aut nullum esse, aut, si quod est,

[1] l. filiusfam. D. de his qui sui. l. ille à quo. 13. §. vlt. D. ad Sc. Trebel. Liuius li. 24. Val. Max. li. 2. c. 2. Gell. li. 2. c. 2.

[2] Cic. li. 2. Tusc. quæst. §. & primo in prooem. Digest. Arist. lib. 3. Polit. c. 5.

est, regio planè submissius inferiúsque esse.

Subit & alia nunc animum ratio, quæ ex recepta familiæ & regni, Regis item & patrisfamilias comparatione nascitur. Si enim verum illud est, quod dictitant [1]: Regnũ esse amplam familiam, & familiam paruum regnum, & patremfamilias liberis suis regio principatu imperare [2]: ac suæ quemque domi Regem esse [3]. erit quoque & hoc Regẽ populo vniuerso præsidere, vt suis paterfamiliaribus. Atqui Paterfamilias tali suis cum imperio præsidet, vt ne toti quidem familiæ ius, ac potestas in eum sit. *Patri vel matri* (inquit Origenes [4]) *nullo modo contradicere debemus, dicant, faciant, quæ volunt*, id est neque maledictis eos incessere, neque vi & manu comprimere, & castigare, quamlibet grauiter delinquant, liberis vtique suis vllo modo licet. At moderatum debet esse patrisfamilias imperium, dices. Sane quidem. Et Regis quoque moderatum, & temperatum esse debet. At illi in familiam sæuienti acerbius pœna luenda est. Scio. Et hunc etiam subditos tyrannicè diuexantem, graue supplicium manet: bellè quidem hæc omnia aptéque inter se cohærent; cœptam igitur persequi similitudinem quid vetat? Patribusfamilias, licet olim vitæ & necis potestatem in suos non modo seruos, sed proprios etiam liberos haberent [5], pœna nunc irrogatur, si quem de familia immerentem occiderint [6]. Sed à quo? ab ipsáne familia? Non certè, non. *Dominorum potestatem in seruos suos illibatam esse oportet, nec cuiquam hominum ius suum detrahi.* Quas enim nobilissimarum familiarum euersiones, quas perturbationes, & confusiones omnium ordinum, quas denique, & quantas ciuitatum pestes, vna illa licentia pareret? Patrisfamilias itaque scelus vlciscuntur, nõ ipsius seruitia, sed superiores; non mercenarii, sed magistratus; non proles, sed Princeps, & qui ab eo gladii potestatem in facinorosos acceperunt. Constans hic est, & perpetuus ius suum cuique tribuendi ordo, sine quo nulla nec componi Respubl. nec consistere vllo modo possit.

Quod cùm ita sit; nunquid Regem, si quod atrox, & tetrum facinus admiserit, pœnas meritas debitásque superiori suo soluere, par ratio iubet? An vero credibile est, Deum, à quo omnis ordo potestásque promanat, cùm res quasq; minimas mirabili quadã serie & solicitudine curet, conseruetque, regna, *rem inter Deos hominesq; pulcherrimã* [7], ita negligere, vt in Principe summo, atque adeo ipsius regni

1 Arist. lib. 3. Polit. cap. 11.

2 Idem li. 1. Polit. cap. 8.

3 Homer. Odyss. α. Αὐτὰρ ἐγὼν οἴκοιο ἄναξ ἔσομ' ἡμετέροιο. cæterùm ego domi nostræ Rex ero. Hæc non ita intelligẽda sunt, quasi idem sit regnum & familia, aut eodem planè munere fungantur paterfam. & Rex, (vt docet Arist. li. 1. c. 1. Polit.) sed quòd inter hos magna sit similitudo, & si qua patrif potestas competat, ea multò magis Regi.

4 Homil. 11. in Leuit.

5 l. 1. D. de his qui sui sunt. l. in suis. 11. D. de li. & post. l. vlt. C. de pat. pet.

6 d. l. 1. D. de his qui. Senec. li. 3. de benef. cap. 22.

7 Liu. lib. 2. Omnis anima potestatibus sup. subdita sit, ad Rom. 13. cap.

gni capite plectendo, consuetum hunc, ratumque naturæ ordinem inuerti, ac peruerti velit? & quod priuato cuique diuina omnia humanaque iura impertiunt, ne rei capitalis scilicet iudicem ciuili potestate inferiorem se habeat, eo Regem beneficio spoliet, & libidini minorum subiectorũque dedat? Quapropter D. Hieronymus sacra iuxtà ac ciuili sapientia clarissimus cum de Dauide pœnitentiam post cumulatum adulterio homicidium, agente loquitur [1], eum dixisse ait. *Tibi soli peccaui* [2] *quia Rex erat, & altum non timebat.* quod idem planius & prolixius S. Ambrosius in Apologia pro Dauide asserit [3]. Atqui tam improbus nemo est, modò non ad extremum perditus, qui dominatoris potestatem, vindicem scelerum, non extimescat. Aut igitur Dauid quà Rex erat, nullum nisi Deum superiorem agnoscebat, cui supplicium dare deberet: aut falsò & arroganter Deo soli se peccasse iactitabat: hoc autem, viro cætera pio prudentique, & diuinitus etiam afflato, absit impingamus. Quid si Regi prophetæ hîc Regem philosophum adiungam? non absimilis fortè, neque absurda videbitur cõbinatio, is est Marcus Antoninus leni ac placido ingenio Princeps: qui, confecto à se maximo bello, cùm insignem de Germanis, qui in Italiam irruperant, victoriam reportasset, rogatus à militibus pecuniam, negauit se daturum præter condictum stipendium. *Quia* (inquit [4]) *si plus quàm constitutum est vobis dedero: id ex sanguine parentum vestrorum propinquorumq; exigetur: nam nemo nisi solus Deus iudex principis esse potest.* Hæc Antoninus Philosophus, cuius imperium tamen ita mite ac temperatum fuit vt nullius non mali iudicis arbitrio subiici vereretur; ac proinde non tam suâ, quàm Principum vniuersè causâ, id militibus enunciasse credendus est, (quemadmodum de Paphnutio traditur [5], eum, cùm ipse coniugii expers esset, communem cõiugatorum causam egisse.) Atque hanc quidem sententiam conspirans totius antiquitatis consensus approbauit. Rex ergo, cùm Deum solum superiorem habeat, quomodo se populi iudicio sistere, nisi per iniuriam cogi possit? grauem habet scelerum vltorem, cuius nec declinare forum, nec eludere sententiam potest: est enim singularis Deo de Principibus cura, quos & protegit diligenter, & plectit acerbè. Inde est, quod genethliaci & astrologi nonnulli, quibus mos est ingenium prædictionibus magnificè venditare, negant astra in Principes vim habere, quæ in

1 tom.1.ep.46.
2 Psal.50.
3 cap.4.& c.10.
4 Xiphil. ex Dione in vita M. Antonini Philos.
5 Socrat. Schol. li.1.ca.11.hist. Eccles. Sozom. li.1. cap.23.

cæteros homines dominantur [1], cùm in Dei solius gubernatione positi sint: secundum illud, *Cor Regis in manu Dei.* Vtut est, Principe populus superior esse nequit, nisi & familiam Domino, & exercitum Imperatore, & omnino corporis reliquum capite superius esse concedamus. Quod si neque mancipio in Dominum necis conserui vindicandæ causâ, neque filio in patrem ad cædis fraternæ vltionem, neque militi in ducem & imperatorem, ob rem in exercitu malè gestam, ferrum stringere liceat.

Quis furor ô populus, quæ tanta licentia ferri?

imò quæ perfidia, perditio & pernicies Reipublicæ, singulos omnium ordinum, nobiles, plebeios, sacerdotes, seculares, monachos, milites, in Regem, etsi omnino improbus & nocens fuisset, armare, & (quod fieri sine ignominia, dici sine indignatione nequit) facinus turpissimum virtutis elogio commendare? hominem inquam perditissimũ, quòd Regem siue bonum siue malum trucidarit, pro nefanda proditionis mercede vt tyrannoctonum, & martyrem sanctum celebrare? ô tempora ô mores! Væ [2] hominibus qui dicunt bonum malum, & malum bonum. Sed ecquo tandem claret ille miraculo? nimirum Regem nihil sibi ab illo sacro hominum ordine metuentem, habitu venerabilis, vultu amicus, sermone pius, gestu denique corporis omni ad obsequium composito supplex adiit, & incautum à fraude sub specie secretioris colloquii vna confecit plaga. Hoccine miraculum? perfidia ergo & audacia miracula gignent? tunc, credo, quando malitia mala & cõfusis dolis Dæmones fugabuntur. Sed seuera hæc nimis & parum syncera sanctimonia est, quæ sanos sauciat, nec sanat ægrotos: eiusmodi sanctos complures bellum hoc nobis ciuile largitum est, quibus qui fidem habent, ipsa sunt stultitia stultiores. Etenim profectò

Antè leues summo pascentur in æthere cerui,
Et freta destituent nullos in littore pisces,

quàm tales Dei Ecclesia indigetes agnoscat, & Sanctorum inscribat Pyctaciis. Et qui vsque adeo insaniunt, vt tam immitium hominum manes venerentur, mirum ni *Latrocinalia* (nouæ rei nouum verbum) vt ethnici olim *Fugalia* tandem instituãt. Sed hoc extra causam arreptum obiter missum facio, properóque alia sententiæ nostræ firmamenta in medium adducere.

1 Iul. Firmicus Maternus lib. 2. cap. vlt.

2 Esaiæ 5. cap.

Vide quæ de huius execrando monachi facto scripsimus ad Boucherii li. 4.

Asserenti regiam libertatem plurima suppetere argumenta. eorum in animis hominum varii effectus. quædam præter iam dicta huc adferuntur: partim ex communi natura & gentiũ iure in regnis firmiter custodito: partim ex collatione magistratuũ Regib. inferiorum, qui simili libertate impunitateq; fructi sunt. exempla etiam nonnulla memorantur, & hæc à scriptoribus omnia luculentis. D. Ambrosii locus insignis tractatur.

CAPVT. V.

CVpienti mihi ostendere, nihil iuris & imperii populo in Regem esse tot se offerunt, imò ingerunt argumẽta vt omnia efferre operosum, optima eligere difficile sit. Habent enim singula propriam quandam suadelã quæ non omnibus æquè blanditur, non æquè omnibus apta est. Nam vt medicamenta quæ ad vsum hominum parantur, in corporibus aliter affectis, alios producunt effectus: ita quæ in disserendo aut deliberando rationes afferuntur, aliæ apud alios, pro ingeniorum varietate, ponderis & momenti plus habent; quo fit, vt quæ sensim ac leniter quorũdam assensum petunt, eæ, quadam velut impressione facta, ipsam mentis aliorũ arcem statim inuadant atq; occupẽt. Quapropter expositis superiore capite argumentis, subiũgam adhuc alia, quod variis ingeniis, seruire in hoc opere, & omnibus prodesse studeam: ac lectori quidem esse malo cur immissa superflua percurrat celeriter, quàm cur necessaria omissa & queratur & quærat.

Regem igitur à populi coertione tuetur non solùm gradus ille dignitatis, in quo positus est, qui cùm summus sit, vt ante diximus, supra se alium habere, à quo iudicetur, nequit: Verùm etiam ius naturę, quod ab ipsis regnorum primordiis, summa gentium omnium consensione, obtinuit, ac iugi post obseruatione custoditum est, & retentum apud omnes nationes quæ Regibus paruerunt. Ius autem illud est, ne Reges vllam dictorum, factorumue, rationem reddere teneantur. Itaque Romani, postquam perniciosa libertatis dulcedine capti, regnum in Democratiam conuerterunt, licet summa voluntatis conspiratione legem de non admittendis iterum Regibus sanxissent: tamen quoties vel repens hostium aduentus, vel maior solito externi belli apparatus, vel tumultus vrbani, & intestinæ coniurationes ingentem aliquam trepidationem afferebant, ad Monarchiam semper, tanquam spem salutis vnicam, &

sum-

ſummum atque vltimum auxilium confugere [1]:& qui Regum odio regium aſpernabantur nomen ii dictatorem cum regia poteſtate atque imperio creabant:vt res eadem, appellatio diuerſa eſſet. Dictatoris enim imperium nomine tantum, & circumſcripto imperandi ſpacio, à regia gubernatione diſtabat, quippe qui omnibus primùm legum vinculis exſolutus eſſet, nec quicquam neceſſe haberet ad Senatum referre de iis,quæ domi foriſue agere cuperet,aut vllis Patrum ſententiis aſtringeretur. Nullus præterea ab eo ad populum prouocationi locus erat : ſed ſummum liberumque imperium arbitratu ſuo in omnes exercebat, adeò vt quemlibet, quantumuis nobilem & potentem,in carcerem coniicere & morte multare, indicta cauſa poſſet. Et quod noſtram maximè cauſam iuuat, nulla ab eo geſti magiſtratus ratio, ne finito quidem imperio, expoſcebatur : ob eamque cauſam Eutropius [2], haud perperam componit & æquat dictaturam cum poteſtate Imperatorum, qui poſt Cæſarem regnarunt. Ita enim ad Valentem Imperatorem. *Neque quicquam ſimilius poteſt dici quam dictatura antiqua huic imperii poteſtati, quam nunc tranquillitas veſtra habet.* Harum autem rerum Polybium, Liuium, Plutarchum, Dionyſium Halicarnaſſæum,alioſque authores habeo, *Creato* (inquit Liuius [3]) *Dictatore primùm Romæ poſtquam præferri ſecures viderunt, magnus plebem metus inceſſit, vt intentiores eſſent ad dicto parendum. Neque enim vt in Conſulibus, qui pari poteſtate eſſent, alterius auxilium, neque prouocatio erat, neque vllum vſquam niſi in cura parendi auxilium.* Et poſt paulò. *Ap. Claudius & natura immitis, & efferatus, hinc plebis odio, illinc patrum laudibus:non miſeriis, ait, ſed licentia tantum concitum turbarum, & laſciuire magis plebem quàm ſæuire: id adeò malũ ex prouocatione natum : quippe minas eſſe cõſulum, non imperium, vbi ad eos, qui vna peccauerint, prouocare liceat. Agedum, inquit, Dictatorem à quo prouocatio non eſt, creemus: iam hic quo nunc omnia ardent, conticeſcet furor: pulſet tum mihi lictorem, qui ſciet ius de tergo, vitaque ſua, penes vnum illum eſſe, cuius maieſtatem violauit.* Atq; idem rurſus libr. 4. *Tum T. Quintius Conſules immeritò increpari ait : qui conſtricti legibus de prouocatione ad diſſoluendum imperium latis, nequaquam tantum virium in magiſtratu ad eam rem pro atrocitate vindicandam, quantum animi haberent. Opus eſſe non forti ſolum viro, ſed etiam libero exolutoque legum vinculis. Itaque ſe dictatorem L. Quintium dicturum &c.* Polybius. [4] *Dictator*

1 Liu. lib. 4. & 5.
2 lib. 1.
3 lib. 2.
4 lib. 3.

eo differt à Consule, quòd consulem duodecim secures praecedunt: dictatorem verò quatuor & viginti. Praeterea illos necesse est multa referre ad senatum: at huius est summum liberumque imperium, sub quo mox caeteri magistratus cessant, exceptis tribunis. 1 in Marcell. Plutarchus [1]. *Dictatorem nominatum aiunt, quod neque ex senatusconsulto, neque ex plebiscito, verùm ex sua sententia quae sibi placeant, imperet*, & in Fabio Max. Cum Romani post rem infoeliciter gestam ad Trasimenum summopere trepidarent, *Conueniunt* (inquit) *in vnam sententiam, libero & soluto Reip. opus esse imperio, quod vocant Dictaturam.* Et in eiusdē Fabii vita, *Καὶ γὰρ εἷρξαι τῷ δικτάτωρι καὶ θανατῶσαι πρὸ δίκης ἔξεστι*, id est, dictatori quidem in carcerem condere, & morte multare indicta causa licet. Dionysius Halicarnasseus [2]. 2 lib. 5. *In hoc rerum statu senatus dispiciens quo pacto effici posset, ne quas amplius res nouas moliretur populus, decreuit, consulari potestate in praesens sublata, alium magistratum creare penes quē belli, pacisque, & omnium aliarum rerum plena potestas esset, & à quo consiliorum factorumque rationes reposcere non liceret.* Et, paucis interiectis ait, Dictaturam opinione omnium esse, *μίαν βοήθειαν παντὸς ἀνιάτου κακοῦ καὶ τελευταίαν σωτηρίας ἐλπίδα ὅταν ἀπορραγῶσιν ἅπασαι διὰ καιρούς τινας.* Id est vnicum omnis insanabilis mali remedium, & extremam salutis spem, vbi reliquae omnes inclinationibus temporum auulsae fuerint. Caeterùm quae idem author de exēplo creandi Dictatoris à Graecis desumpto longa digressione extra historicam narrationem scribit, certi nihil habent, nec ea ipse pro certis affert: coniecturis tantùm suis ac opinione nititur. Nec mirum si hanc speciem gubernationis Graecis acceptam referat, cùm & primam illam institutae à Romu-
3 lib. 2. lo Reipublicae formam à Graecis mutuatam tradat [3], quo tempore aut nullum aut valde exiguum cum Graecis ciuitatibus commercium fuisse Romanis verisimile est, quasi verò aut non gemina mentis sensa hominibus, coelo solo, seculoque disiūctis esse possint: aut quae id regiminis Graecis persuasit, ea Romanis simile quid suggerere ratio non valeret: vtut est talia Graeco homini facilè condonanda, qui ea ad patriae suae gloriam ex seipso, historiam verò ex aliis fide dignis, nobis profert. Sed ad institutum.

Reges in iudicium à populo trahi non posse ostendit illa Dictatoris cum regia potestate creati libertas non singulos tantùm, sed vniuersos, populum inquam totum, ordine & authoritate legitima superantis, idque in ea ciuita-

te,

te, quà nulla aut animosior, aut iniquæ dominationis impatientior, scelerumque vindex promptior vnquam extitit Cuius rei Liuius inter cætera, duo nobis illustria & memorabilia exempla suppeditat. Alterum A. Cornelii Cossi Dictatoris, quo M. Manlium delicias & corculum plebis in vincula duci iubente, spectantem & indignantem multitudinem sola authoritas Dictatoria continuit. *Nullius*, inquit [1], *Nec oculi nec aures indignitatem ferebant: sed inuicta sibi quadam patientissima iusti imperii ciuitas fecerat: nec aduersus dictatoriam vim, aut Tribuni plebis, aut ipsa plebs attollere oculos, aut hiscere audebat.* Alterũ verò L. Papyrii in Q. Fabiũ magistrum equitum, quòd iniussu suo pugnasset, animaduertere volentis, in quo Dictatoris imperium totius exercitus, Senatus populique authoritate potius atque superius fuisse perspicuè cernitur. *Stabat*, inquit, *cum Fabio senatus maiestas, fauor populi, tribunitium auxilium, memoria absentis exercitus. Ex parte altera*, hoc est cum Dictatore, *imperium inuictum populi Romani, & disciplina rei militaris, & dictatoris edictum pro numine semper obseruatum, &c.* Ast vbi Dictator plenus iræ, & propositi tenax, perstiturũ se in incœpto, nec quicquam ex iusta pœna remissurum, aut de maiestate imperii Dictatoris diminuturũ significasset: tribunos præterea officii, senatum populumque salutis suæ cõmonuisset: omnes velut impetu legitimæ potestatis fracti debilitatiq; supplices statim, & morigeri facti sunt: sequitur enim. *Stupentes tribunos, & suam iam vicem, magis anxios, quàm eius cui auxilium ab se petebatur, liberauit onere consensus populi Rom. ad preces & obtestationem versus, vt sibi pœnam magistri equitum dictator remitteret. Tribuni quoque inclinatam rem in preces subsequuti, orare Dictatorem insistunt, vt veniam errori humano, veniam adolescentiæ Q. Fabii daret: satis enim pœnarum dedisse. Iam ipse adolescens, iam pater M. Fabius contentionis obliti, procumbere ad genua, & iram deprecari Dictatoris. Tum Dictator silentio facto, Benè habet inquit, Quirites, vicit disciplina militaris: vicit imperii maiestas: quæ in discrimine fuerunt, an vlla post hanc diem essent, non noxæ eximitur Q. Fabius, qui contra dictum Imperatoris pugnauit: sed noxæ damnatus donatur populo Romano: donatur tribunitiæ potestati, precarium non iustum auxilium ferenti.* Quo facto dictator animos militum non parum à se alienauit, tum quod implacabilem se Q. Fabio præbuisset, tum etiam quia *quod suis precibus negasset, eius populo Romano veniam dedisset.* En vt aduersus dictatoris imperiũ nihil se-

[1] Lib. 6.

natui, nihil tribunis, nihil populo, nihil militibus, præter preces & obtestationem iure suppetit. Alia sunt apud eundem cõplura, quæ summæ huius & solutæ potestatis dictatoriæ in populum mentionẽ & fidẽ faciunt, vt mirum non sit eam Regibus tribui, quorum imperium summum atq; sanctissimum semper habitum est.

Sed & eam fuisse apud omnes gentes regalis fastigii libertatem, securitatemque, planè demonstrat Cicero, Deiotarũ regem apud Cæsarem defensurus: ita enim ab insolentia & nouitate rei orditur. *Cùm in omnibus causis grauioribus (Cæsar) initio dicendi commoueri soleam vehementius, quam videtur vel vsus, vel ætas mea postulare: tum in hac causa ita me multa perturbant, vt, quantum mea fides studii mihi afferat ad salutem regis Deiotari defendendam, tantum facultatis timor detrahat. Primùm dico pro capite, fortunisq; regis: quod ipsum etsi non iniquum est, in tuo duntaxat periculo: tamen est ita inusitatum, Regem capitis reũ esse, vt ante hoc tempus non sit auditũ.* Sed apud quem ista Cicero? apud hominem fortasse in populorum ac nationum legibus moribusq; peregrinũ? Imò verò apud Cæsarem in militaribus iuxta disciplinis & exterarum gentium factis institutisque versatum: quẽ propterea neque fallere in ea re & ludificari initio videtur voluisse, neq; si id maximè cupiisset, hominem variè periclitatum, inque negociis eiusmodi exercitatissimum, in claram adeò fraudem apertamque inducere potuisset. Et verò ne quis Ciceronem hic, vt sæpe alias causæ potius inseruisse, quam veritatem asseruisse putet: en C. Memmii, viri popularis, & potentiæ nobilitatis infesti, eandem de ea re sententiam [1]: is enim in impunitam quorundam superbiam, auaritiam, insolentiam, eleganti oratione inuectus, tandem concludit: Nisi scelera illa quæsita fuerint, & vindicata in noxios, nihil fore reliquum, nisi vt illis, qui ea fecere, populus obediens viuat. & rationem addit. *Nam impune, quæ libet facere, id facere, id est Regem esse.* Quæ res Æmylium Probũ, seu Cornelium Nepotem, coætaneum ferè superiorũ, impulit, vt reges Lacedæmonios nomine tantùm, non autẽ re ipsa, hoc est, imperio & potestate Reges fuisse dicat [2]: postquã nempe iis coercendis, multandisque Ephori quæsiti fuerunt, adeo nemo non sensit ea tempestate, Regis id esse proprium, vt vnus omnibus imperet, nulla rerum à se gestarum rationis reddendæ necessitate obstrictus. Quæ sententia tantum abest vt posterioribus seculis immutaretur, vt eam non solùm ethnici, sed pii etiam Ecclesiæ

1 Salust. de bel. Iugurt.

2 in vita Agesilai & in breui annot. de Regib.

patres, catholicique per orbem dispersi omnes, tanquam Christianæ disciplinæ & moribus maximè consentaneam, firmiter retinuerint. Cuius rei testimonium illud est, quod Valentinianus, vir bonus & principatu dignus, vbi ab exercitu toto faustis acclamationibus Imperator esset renunciatus, insigniaq; imperii accepisset: iisdem militibus paulò pòst magna vociferatione conclamantibus, vt alium quempiam imperii consortem sibi ascisceret, in hunc modum respondit [1]. *Vt me ad imperandum vobis eligeretis, in vestra situm erat potestate, ô milites: at verò postquam me iam elegistis, quod petitis in meo est arbitrio, non vestro. Vobis tanquam subditis competit parere, mihi verò quæ facienda sunt cogitare*, qua responsione audita, milites conticuêre, eam subditorum conditionem esse agnoscentes, vt Principem suppliciter compellare, non etiam compellere arroganter possint.

1 Hermius Sozomen. l. hist. Eccles. c. 6.

Est & istius præterea rei non dubium argumentũ, quod D. Ambrosius de Valentino superioris filio scribit [2], qui probi patris improbus successor, pulsis Catholicis, Arrianos, (quorum hæresi, matris Iustinæ suasu [3], animum imbuerat) Ecclesiis præficere satagens, eundem Ambrosium exigere Mediolano annisus est. *Conuenior* (inquit Ambrosius) *à comitibus & tribunis, vt basilicæ fieret matura traditio, dicentibus Imperatorem iure suo vti, eò quod in potestate eius essent omnia. Respondi, si à me peteret quod meum esset, id est fundum meum, ius huiusmodi meum, me non refragaturum, quanquã quæ mea sunt, essent pauperum. Verùm ea quæ diuina, imperatoriæ potestati non esse subiecta.* Et iterum in eadem epistola inferiùs paulò. *Mandatur denique, trade basilicam. Respondeo, nec mihi fas est tradere, nec tibi accipere, Imperator, expedit. Domũ priuati nullo potes iure temerare, domum Dei existimas auferendam? Allegatur, Imperatori licere omnia, ipsius esse vniuersa. Respondeo, noli te grauare Imperator, vt putes te in ea quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere, sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. scriptũ est, quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari: ad Imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem Ecclesiæ: publicorũ tibi munium ius cõmissum est, non sacrorũ.* Et in oratione hanc precedente, de eadẽ re sic ait. *Si tributũ petit, non negamus: agri Ecclesiæ soluunt tributũ. si agros desiderat Imperator, potestatẽ habet vindicandorũ, nemo nostrũ interuenit, potest pauperibus collatio populi redãdare. Non faciant de agris inuidiã, tollãt eos si libitũ est: Imperatori nõ dono, sed nõ nego.* O diuinũ antistitẽ verè Ambrosiũ, cuius ex dictis istis factisque, tanquam

2 Lib. 5. epist. 33.

3 Rufin. Eccl. histor. lib. 2. cap. 15. Theod. li. 5. ca. 13.

quam ſacro quodam penario, tam ſuauẽ capimus Ambroſiam, euangelicæ, inquam, doctrinę veritatem, qui cibus animæ eſt ad immortalitatem valens. Attende Lector, & intende animum. Docet te vir ſanctus, quæ Chriſtiani cuiuſque erga Deum, ergaque Principem partes ſint. Imperator tradi ſibi templum impiè poſtulat: Ambroſius negat ſe id facturum, quòd ea domus Dei eſſet, ſacerdoti commiſſa, non Regi: & ita quidem negat, vt ſe nec impietati Principis ceſſurum, nec maieſtatem læſurum, non obſcurè denunciet: ſpe certa victoriæ ſcilicet non telis, ſed tollerantia potiundæ. Itaque minitanti Calligono præfecto cubiculi ſe caput antiſtiti ſublaturum, ni properè Imperatori audiret, reſpondit: *Deus permittat tibi vt impleas quod minaris: ego enim patiar quod Epiſcopi, tu facies quod Spadones.* Ecce vt neque Dei cauſam prodit, cùm eam capitis ſui periculo fortiter tueatur: neque Principis maieſtatem lædit, cùm pœnas quantumuis acerbas ſufferre paratus ſit. Hoc vno igitur facto Deum colit & Principem: illum quidem, pro quo mortem oppetere paratus eſt, dum ei potius quàm hominibus ſeruire ſtudet: hunc verò quem etiam tyrannica iubentem obſeruat comiter, ac debitâ reuerentiâ proſequitur. Is malis Principibus mos eſt, vt cùm illicita imperant, pœnâ annectant, quò ſubditi vel imperata faciant, vel parata ferant ſupplicia: ex quibus qui poſterius eligit, cùm non reſtet, rebellis dici non poteſt, tantùm non facit ea quæ iubet homo, ne faciat ea quæ vetat Deus: vt cùm crucietur ab homine, coronetur à Deo. Iſthæc igitur quiſquis agit, præclarum quid operatur, reſiſtit enim ſimul & paret, & victus de victore triumphum reportat, reſiſtit non faciendo, quæ Rex impius facta voluit, paret ſufferendo ęquanimiter, quæ ſanctionibus edicti continentur. Præclarè beatus Auguſtinus [1]. *Quoties Imperatores in errore ſunt, leges ad tuendum errorem contra veritatem condunt, per quas iuſti examinantur, & coronãtur. dum non faciunt ea, quæ legibus præcipiuntur, quia Deus ea fieri vetat.* Potuit Sanctus Ambroſius armis Eccleſiam tueri, & vim vi repellere: nec ideò armis abſtinuit, quòd armis eſſet inferior: ab eo namque populus ſtabat, ab eo pars maxima militum, ab eo (quod caput eſt) Chriſtus Ieſus, cæliteſq; omnes. *Ante lucem* (inquit) *vbi pedem limine extuli, circumfuſo milite occupatur baſilica: idque à militibus Imperatori mandatum dicitur, vt ſi prodire vellet, haberet copiam: ſe tamen præſtò futuros, ſi viderent eum cum Catho-*

Gallicè, *ny frapper, ny fuir.*

1 Epiſt. 166.

Catholicis conuenire, alioquin se ad eũ cœtum, quẽ Ambrosius cogeret trãsituros. Prodire de Arrianis nullus audebat, quia nec quisquam de ciuibus erat, pauci de familia regia, nonnulli etiam Gotthi, quibus vt olim plaustrum sedes erat, ita nunc plaustrũ Ecclesia est. Quid multis? tantus vndique ad Ambrosium defendendum ciuium militumque concursus fuit, vt aduersarii pium hunc animorũ consensum, in tyrãnidis suspicionem Ambrosio verterent. *Ego tyrannus appellor,* inquit, *& plus etiam quàm tyrannus. Nam cùm Imperatorẽ comites obsecrarent, vti prodiret ad Ecclesiam, idq́; petitu militum facere se dicerent, respondit: Si vobis iusserit Ambrosius, vinctum me tradetis.* Omitto quæ aliundè subsidia sperare poterat, vel ex Asia à Theodosio consorte imperii orthodoxo, vel ex Gallia à Maximo res nouas moliente, inque spem imperii erecto, ac iniuriæ Ambrosio illatæ vltrò se vindicem offerente [1]. Sed neminem omnium vir sanctus ob Ecclesiæ tutelam in legitimum Principem concitare, atq; armare voluit; non quia non potuit, sed quia non debuit. *Tradere basilicam non possum* (inquit) *sed pugnare non debeo*, & alibi [2]. *Paratum me esse, vt si ille faceret quod solet esse regiæ potestatis, ego subirem quod sacerdotis esse consueuit. Quid ergo turbamini? Volens nunquam ius deseram, coactus repugnare non noui. Dolere potero, potero flere, potero gemere, aduersus arma, milites Gotthos quoq;, lachrymæ meæ arma sunt. Talia enim munimenta sunt sacerdotis: aliter nec debeo, nec possum resistere.* Quinimò fassus est ingenuè, non esse officium sacerdotis, vt ea de causa populum in Principem concitet. *Exigebatur à me,* inquit, *vt compescerem populum. Referebam in meo iure esse, vt non excitarem, in Dei manu vt mitigaret.* An nõ putes, sanctum Dei confessorem intrepidè dicturum fuisse, si id ei licuisset. meritò tumultuatur populus: & arma Imperatori tyrannidem exercenti iure optimo infert. Amplius Imperator non est. Iam excidit principatu. Populo in eum ius atque potestas est, Aliaque id genus, quæ nostra heu nimium infœlix ætas, magno religionis regnorumque dispendio, intemperanter iactat.

Hæc autem eò à nobis hoc loco dicta sunt, vt ora nonnullis occludamus, qui veterem ecclesiam malos principes ideo tollerasse ferunt, quòd nondum satis ad resistendum potens esset: ob eamque causam è re eius fuisse, defectionibus & rebelliis tantisper abstinere, dum vires ad eam rem idoneas contraxisset: ne fortè cùm non valeret perficere

quod

1 Theod. hist. Eccles. l. 5. c. 14.

2 In orat. ad suos contra Auxentiũ lib. 5. epist.

quod pararat, grauiores inde persecutiones orirentur. At verò, si liberè loqui liceat, affirmare equidem ausim, vnam Italiam, Galliámve, plures tunc bonos Catholicos aluisse, quàm vniuersa nunc ferè Europa contineat. Sed hac de re inferius plura, inter nostras aduersariorum argumentorum solutiones [1]. Adhæc quoque Regem non nisi Dei iudicio subiectum esse, argumento est, quod licet idem Ambrosius Imperatori audenter respònderit, nullius eum priuati domum temerare sine iniuria posse, atque ita suum ei peccatum sacerdotali libertate denunciarit, metu etiam numinis ob oculos proposito, (*Si vis diutius imperare, esto Deo subditus* inquit) tamen de humano iudicio nihil: tantùm iniustè eum facere, (quod verum est) ostendit : qui si subditos populo Principes, abque eo in ordinem esse cogendos existimasset, neque id quoque omissurum fuisse credibile est: Sed tantò vehementiùs intoniturum, quantò faciliùs cruciatuum corporis quam animæ formidine scelesti à maleficiis absterrentur. At quoniam agnouit vir Dei quæ regiæ sunt dignitatis, & supremæ potestatis in populum, Scripturis sacris & gentium communi iure, ita fulta esse & firmata, vt inuerti sine flagitio nequeant: ideò eius minuendę nullam penitus mentionẽ fecit. Quemadmodũ nec vlli eius seculi Sanctorum Patrum, Catholicorúmve omnium, quorum ad nos monimenta peruenerũt, quantũvis tyrannide Principum vexati, oppressiq;. Sed nec eam libertatẽ impunitatemq; Regibus adhuc inuidebunt, aut nostram de iis sententiam reprehendent, qui sedatè & consideratè summi imperii conditionẽ animis intuebuntur. simulq; parem licentiã magistratibus nonnullis, regio nec titulo nec dignitate insignitis, concessam fuisse meminerint. Nam, vt omittam Dictatores, ꝙ ipsi proximè Regibus potẽtiæ magnitudine æquabantur, ac proinde à nullis coerceri poterant, nullis, ne populo quidem, rationem reddere tenebãtur, vt est iam à nobis demonstratum: Tribunos plebis etiam in ea causa fuisse, vt à nullo in ordinem cogi possent, memoriæ proditum est. Itaque Plinius [2]. *Consulis an existimem te in Tribunatu causas agere debere. Plurimum refert, quid esse tribunatum putes: inanem vmbram, & sine honore nomen, an potestatẽ sacrosanctam. & quam in ordinem cogi, vt à nullo, ita ne à se quidem deceat.* Sed & Cosinos præterea in Creta, Ephoros Lacedæmone, Phylactas apud Cumæos, apud Cnidios Amaemones,

1 Lib. 4. c. 6.

2 Lib. 1. epist. 22.

nes, aliosq; apud alias gentes omni metus solicitudine ob gestum à se magistratum liberatos fuisse legimus [1]. Quod ergo Dictatoribus, Tribunis plebis, Cosmis, Ephoris, Phylactis, Amnemonibus, & aliis id genus magistratibus tributum fuisse constat, ne corripi scilicet à populo plective possent, id Regibus & Monarchis denegare, qui splendore imperii, & amplitudine maiestatis, ac potentiæ magnitudine, tanto cæteris magistratibus quāto astris sol reliquis, antecellunt: næ hominis esse videtur à recta rationis & naturæ norma planè aberrantis, & perturbationibus atq; affectibus animi vitiosis occæcati. Ac de rationum quidem exemplorūq; momentis, satis nunc nobis videtur huc vsq; sermonem protraxisse, quibus alii alia, si volent, addunto. volentibus certè multa suppetunt, quæ nos aut immemoriâ, aut consultò præteriuimus.

1 Arist. l. 2. Polit. cap. 7. & 8. Plut. in Hellenicis quæstionibus.

Reges quantumuis malos populo superiores, & Dei iudicio relinquendos esse probatur ex sacris monumentis, scriptis Theologorum, & Iurisprudentium: quorum omnium auxilio defecti sunt aduersarii. Legis regiæ per Samuelem promulgatæ declaratio. Iniuriam Deo facere populum, qui iudicium in Reges sibi arrogat. Samuel vt regem pessimum & doctrina & exemplo honorandum monstrarit. Vt eum imitati sint boni serui Regis. Laudabile subditorum officium, & execrabile aulicorum vitium depingitur.

CAP. VI.

TErtius nunc superest locus, qui in Scripturæ authoritate, & sanctorum hominum, sapientumque testimoniis consistit. Sed is prius quàm à nobis tractetur, lectori prædictum volo, quod vir in primis eruditus & religiosus, ac Sacræ Theologię Doctor insignis nō ita pridem aduersus Monarchomachos scripsit. [2] videlicet. *Præclarè nobiscum agi, quod prouida sua Deus benignitate cauerit ne quid sacro suorum bibliorū volumine, vnde stabilire possent Regū hostes suum, siue populi regnū, aduersus tā sublimes suos ministros, verbo vel exemplo consignaretur*, & rursus [3]. *Istius inauditi populorum in Reges iudicii, quod meditātur aduersarij, exemplum nullum in sacris literis extare, sed potius longè diuersum nobis ibidem commendari.* Quo equidē viri pii testimonio, simul & æquitate causæ erectior animo sum atque alacrior, qui cum aduersariis congrediar. Sed quid dixi congrediar? exiguū cum iis certa-

2 Niuianus Vvinzetus Abbas, in velitatione aduersus Buchan. p. 182.
3 Ibid. pag. 175.

certamen esse potest, qui nullis contecti armis, nullo muniti præsidio sunt. Ita vt impetum incursumq; armatorum ferre nequeant. Tales profectò hac ex parte ii sunt, contra quos disputamus: quãdoquidem ex tam multis Sacrarum literarum libris, à Deo ad salutem & societatem hominũ nobis traditis, ne locum quidem vllum proferre possunt, vbi vel præcepto vel exemplo disertè comprehensum sit, populo in Principem ius esse quo vel errantem delinquentemve in ordinem cogat, vel proterve & crudeliter imperantem, armis è regno exturbet, aut rei capitalis reum faciat atque damnet. Quod quamuis plerique ipsorum non ignorent, aliqui etiam fateantur [1], tamen suus illis error ita placet, vt cùm ei probando nullum certum ac solidum argumentum scriptura sancta suppeditet, simul & ipsi vereantur, ne sine eius authoritate reiiciatur ab hominibus & collabascat: quod ne veritas quidem (vt ille ait [2]) sine verisimilitudine fidem facere possit: fictas inde & fucatas rationes corraserint, ex allegoriis nescio quibus, & mystica seu potius misera interpretatione, reique propositæ assuerunt: sed ita vt omnes eorum argumentationes materiæ aut formæ vitio laborent. Sancti autem Ecclesiæ patres, Iurisque Ciuilis & Pontificii authores atque interpretes omnes, suum illis patrocinium denegarũt, qui iidem quàm enixè nostram causam suscipiant ac tueantur, ex iis quę sequuntur mox patescet.

1 Buchan. pa. 79.

2 Author ad Herennium.

Atque, vt à Sacris literis ordiamur, illud primum occurrit, quod Deus Regem Hebræis daturus, ius regni siue Regis per prophetam iis prædixerit [3], quo nihil aliud continetur, nisi suprema hæc dominatio, & impunitas tributa Regibus; demissaque populi conditio, arbitria Regum acerbiora, cuiusmodi sunt quæ ibi Samuel denunciat, sine coniuratione & rebellio tollerare debentis. Quæ enim illic in iure Regis numerantur, ea neque ad boni Regis officium pertinere, neque à malo Rege sine iniuria fieri posse certum est. Nam vt ex S. Ambrosio antè retulimus, Rex nullius priuati domum sine iniuria temerare potest, & tamen ad ius Regis eo loco reuocantur à Propheta, bonorũ direptiones, abductorum liberorum seruitus, cæteraque libertatis oppressio, quæcũque sub malis Principibus possit contingere. Aut ergo delirat sanctus Dei propheta desipitque, aut hæc aliquã saltem ratione ius Regis dici possũt (nam non fuisse hæc ad terrorẽ solùm proposita, superiore libro

3 1. Reg. 8.

libro manifestè ostendimus [1].) At non ea certè qua ius nobis habendi, retinendi, possidendi, altius tollendi, vtendi fruendi, aliudue quid agendi vulgo dicere consueuimus: eo enim sensu si Samuelem intelligamus, non ius Regis, sed iniuria potius nominanda est. Nec ideò etiã ius Regis dici potest, quod satellitum multitudine ad complendam nequitiam stipato, resistere priuati nequeãt: nam eo modo spoliare atque occidere homines, ius non solùm latronis, sed cuiusque etiam potentioris diceretur, quod quàm ineptum sit & absurdum, nemo non videt. Vna igitur superest ratio, qua iure Regis talia ascribantur: nempe quod istiusmodi facinora admittẽs, licet sceleratè faciat, peccetq; in Deum vehementius, tamen in eo, ne ab hominibus iudicari, plectique possit, perinde censetur, ac si iure suo vsus esset: quippe Deus suo eum iudicio reseruat, quod vtique naturali & ciuili rationi consentaneum est, quæ vnumquemque à sublimiori potestate iudicandum esse docet. Regali autem potestate cum celsior nulla inter homines reperiatur cuius iudicium subeat, vt est à nobis paulò antè demonstratum [2], consequens profectò est, eum animaduersioni & censuræ diuinæ relinquendum esse, & velut ad suum iudicem remittendum, ne fori præscriptione vtatur. idque his diuini edicti verbis cautum satis, atque expressum videtur [3]. *Prabete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationũ: quoniã data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cùm essetis ministri regni illius, non rectè iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrendè & citò apparebit vobis: quoniam iudicium durissimum in his qui præsunt fiet, &c.* deinde additur. *Ad vos ergò Reges sunt hi sermones mei.* Nempe vt intelligamus, Regibus tantùm & monarchis, siue Principib. qui alienam dominationem non agnoscũt, id esse tributum, vt Dei solius iudicio reseruentur: cæteri omnes humanum subeant, quia homines supra se habent. Itaque magistratuum, magnatum, & principum populi inferiorum, Rex seu Princeps summus, Regis verò Dominus ipse opera interrogabit. Hic soli Deo, illi Deo & homini pœnas meritas debitasque persoluere tenentur. Et verò populus magnam Deo iniuriam facit, qui de Rege vicario ipsius, & summo secundum eum iudice inter homines constituto, iudicandi sibi potestatem arrogat: non secus

Z (vt ex-

Vide etiã Abbat. VVinzetum aduersus Buchananum pag. 190.

2 cap. 4. 5.

3 Sapient. 6.

(vt exemplo res illustretur) ac si prouinciales, Præsidis sui, quem rogatu ipsorum missum cum imperio à Rege acceperunt, furta, rapinas, homicidia, luxum, cæteráque flagitia, vi & manu vlciscantur. Licet enim ob magistratum auarè, crudeliter, & libidinosè gestum, grauissimas eum pœnas dare æquum sit: tamen neque istos pœnas sumere, neque eo modo æquum est. Quinimò quòd ita in pœnas iniussu Regis consurrexerint, eius maiestatem in persona magistratus violasse iudicandi sunt, iustámque Regi caussam præbuisse in eam prouinciam vel ciuitatem animaduertendi seuerius, tanquam & Regis & legis contemptricem: si talis præsertim Rex sit, qui subditorum querelas libenter audire, & scelera in noxios exquisitis suppliciis vindicare soleat. Verres cùm Siciliam prætor administraret, publica omnia, priuata, profana, sacra violando, non singulos modò ciuium, sed totas etiam familias, fana, ciuitates, diripuit, prædatus est, spoliauit: præturamque suam ita latrociniis, libidine, rapinis, atque omnium rerum cupiditate infestam cunctis & infamem reddidit, vt nihil ad acerbissimam tyrannidem deesse videretur: non in Siciliâ tamen sed in Italia, non Syracusis aut Messanę sed Romæ, nō Siculis, sed senatu iudicante, repetundarum postulatûs est, & damnatus. Quod si ipsi prouinciales tantis calamitatibus afflicti, tot iniuriis affecti, tam variis vinculorum, verberum, atque omnis generis tormentorum doloribus cruciati, oppressique, in hunc ipsum prætorem coniurassent, suáque se vlti manu fuissent: non dubium profectò quin S.P.Q.R. violatam in suo magistratu populi Romani maiestatem, contemptumque imperium, existimasset, & in authores sceleris vel iudicium decreuisset, vel bellum. Tanta namque ordinis iudicandi apud omnes nationes ratio semper habita est, vt alterius inuadere iurisdictionem sine iniuria nemo posse creditus sit. Hoc enim naturæ lege ab ipso humanæ societatis ortu, hoc iure gentium, hoc ciuilibus singulorum populorum, atque vrbium institutis moribúsque præceptum, & constanti ac perpetua obseruatione, retentum esse constat. Imperium igitur & potestatem sibi datam; cùm homines tam enixè tueantur & conseruent, ne ab aliis occupetur; suam Deus iurisdictionem negliget? & sibi soli competentem ab hominibus vsurpari nō indignabitur?

Huic sententiæ nō obstat, quod de propulsanda iniuria, & vindicando se sine iudice legib. continetur, vt infra patebit.

Sed ad Samuelem reuertamur: is legem regni, siue ius Regis

Regis ex Dei mandato præſcribit: quod quia inhumana multa, ſæuaque complectitur, & quæ à Regibus citra tyrãnidem perpetrari non poſſe videntur; nonnullis ſuſpicandi occaſionem præbet, id totum ad tyrannos non Reges pertinere. Sed non ita eſt; Regis illic ius proponitur, non quo talia admittat (id enim tyrannicum eſſe non regium nemo dubitat) ſed quo in nullam commiſſi pœnam vocari rapique ab hominibus poſſit: vt planiùs atque vberius ſecundo libro eſt demonſtratum, quò nunc lectorem remitto. Talia igitur facere, iniuria tyranni eſt, factorum verò impunitate gaudere, vbi talia commiſerit, ius Regis eſt à Deo per prophetam populo Iudaico promulgatum. Nec diu quidem id regnum ſine huius iuris exemplo ſtetit: vix enim iam benè regnari cæptum erat, cùm populus iſtam regni legem, quam auribus antè hauſerat, experimento ſeruare didicit. Nam Saul poſteaquam Dominum dereliquit, multa facinoroſè, multa tyrannicè perpetrauit [1], imò, ſi aduerſariis credimus, in manifeſtum tyrannum degenerauit [2], at hunc tamen donec vixit, non ſolùm populus, quem falſæ opinionis aut deprauatæ affectionis error ſeducere nonnunquam ſolet, ſed ipſi celebres Dei prophetæ Samuel & Dauid, Regem agnouerunt, appellarunt, coluerunt, atque omnibus, quæ ſubditos decent, officiis, amore, beneuolentia, obſequio & obedientia complexi & proſequuti ſunt: populoque vt proſequeretur perſuaſere. Nam de Samuele quidem teſtimonium extat adeò clarum & illuſtre [3], vt eius fidem nulla contortæ interpretationis nebula inuoluere aut obſcurare poſſit. Miſſus enim à Domino ad Saulem, vt ſuum ei peccatum pœnamque denunciet cum legatione iam functus deceſſum pararet, rogat eum Saul, vt ſecum maneat, & reuertatur ad adorandum Deum. Negat id ſe facturum propheta, *quia proieciſti* (inquit) *ſermonem Domini, & proiecit te Dominus ne ſis Rex ſuper Iſrael.* Inſtat Saul, & pallio arrepto abeuntem conatur retrahere: renuit tamen vir Dei, & ſciſſo pallio

 ab-

1 D. Cyprian. li. 3. epiſt. 1.

2 Boucher. lib. 1. c. 3. & li. 3. c. 18.

3 1. Reg. 15.

Scito lector, Saulem poſt hãc Domini ſententiam manſiſſe nihilominus verum, vnicum & legitimum Regem quandiu vixit, ſecundum conſentientem Catholicorum Patrum doctrinam, ita vt ſententia in ipſius ſtirpe, & liberis regno priuatis tantum comp'eta ſit. Euſeb de præpar. euang. lib. 10. cap vlt. D. Auguſt. in Pſal. 103. verſ. qui tegis. Ioſeph lib. 6. Antiq. cap. penult & vltim. Ioan. Bunder. titul. 9 articu. 11. VVinzetus aduerſus Buchanan. pag. 176. Neque enim inſolens eſt in ſacris literis, vt quid præſenti die fieri dicatur, quod multis poſt annis exiſtit, quia omnes Deo tempus præſens eſt.

abſcedit; hoc ſuperindicto. *Scidit Dominus regnum Iſrael à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te.* Cui iterũ Saul. *Peccaui, ſed nunc honora me coram ſenioribus populi mei, & coram Iſrael, & reuertere mecum, vt adorem Dominum Deum tuum.* Ad hanc vocem ſubſiſtit propheta, & iuſtâ petitione flectitur, regrediturque: ait namque ſcriptura. *Reuerſus ergo Samuel ſecutus eſt Saulem, & adorauit Saul Dominum.* Altiſſime Deus, quam benigna mundum regis prouidentia! quam ſuauiter Eccleſiam iam inde ab initio præceptis Sanctorũ inſtruis & exemplis! at hoc exemplum præter cætera inſigne nobis relictum eſt, quo vno ſacerdotis & ſubditi, priuati & prophetæ, ciuis & ſancti, deniq; populi Deo parentis & Principi, coniuncta officia depinguntur. Samuel enim Saulem à ſe increpitum acriter & reprehenſum, quodque deterius eſt, inuiſum Deo, Regem nihilominus agnoſcit, ſequitur & honorat. Quamobrem? num quia Rex peccati confeſſione veniam erat promeritus? minime quidem, nam & antea peccatum confeſſus eſt, ſed eam reprobi hominis confeſſionẽ flocci pependit Samuel; addiditq; Triumphatorem in Iſrael non parſurum Sauli, nec ſimulata illa pœnitudine flexum iri. Num ergo quia Regem timuit? qui Regem ſceleris arguit, qui impium eum atque reiectum à Domino declarat, qui abſciſſum ab eius familia regnum pronuntiat, is Regem timuit ſcilicet. Num quia Saul velle ſe Dominum adorare dixit? nihil minus: iam illã ante Samuel cauſam repulerat. At aliqua reuertendi fuit cauſa? Permagna quidem: ſi enim Samuel, quem Dei ſpiritu agitatum, ac miraculis etiam clarũ omnes cognouerant, Regem in conſpectu populi & ſeniorum Iſrael neglexiſſet, res exemplo pernitioſa & ad omnes ſtatim peruentura, contẽptionem regiæ maieſtatis in animis aliorum ingeneraſſet: indeque rebellium, coniurationem, inſidias, & noxia quæque maieſtatis violandæ, & abdicandi Regis irritamenta concitaſſet. reuerſus igitur Samuel ſecutus eſt Regem, vt eius exẽplo populus in officio contineretur, ne debitũ Regi obſequium & honorem quamuis malo ſubtraheret, néve dum zelo nõ ſatis circumſpecto Deum ſibi placare ſtudet, eundẽ in ſpreta Regis ſui perſona grauiter offenderet. Meminit quippe Samuel legis regni ſe præcone recens à Domino promulgatæ, quæ Regum ſiue vitia, ſiue iniurias, ſiue damna eſſe toleranda præcipit. Sint enim iſta licet mala à Regum negligentia & vitiis promanantia, tamẽ boni quæ ſint in

sunt in regno quæsita sine istis malis non haberemus. vt olim de Tribunatu dixit Cicero. Hæc enim tantò leuius toleranda sunt, quantò satius est vnius quàm plurium ferre tyrannidem. Propterea Regẽ Samuel quà vates reprehendit, quà ciuis & subditus reueretur & cum eodem tempore Regem ecclesiastica libertate corripit, ac ciuili suspicit comitate, imperat simul & paret. Enitendum itaq; est nõ modò singulis, sed etiam populo vniuerso, ne vitia Regis cõmunicent, aut aliquid pietatẽ, verecundiã, honestatem, lædens eius vel suasu vel iussu patrent, sed ita tamẽ vt Regem interea obseruent, ne dum peruersis eius obsequi studijs iustè detrectant, obseruantiâ tãtæ debitâ maiestati iniustè eũ fraudent: & vt paucis multa complectar, subditi egregio hoc Samuelis exemplo edocti, in ijs quorum periculosa cogitatio, assensus prauus, operatio turpis est, Regi obsequium sine insurrectione denegabunt: in alijs iussa capessent, & imperata sedulo exequentur.

Atque hanc parendi rationem exemplo Samuelis secuti sunt paulò pòst satellites, & domestici ipsius Saulis: cùm enim Rex liuore & iracundia furens, Dei Sacerdotes neci destinasset, famulis circumstantibus dixit [1] *Conuertimini & interficite sacerdotes Domini, nam manus eorum cum Dauide est scientes quod fugisset, & non indicarunt mihi.* At illi tam funestum & lugubre mandatum suscipere, aut exequi recusarunt: sequitur enim. *noluerunt autem serui Regis extendere manus suas in sacerdotes Domini.* Vnus tamen inuentus est Doeg Idumæus sæuitiæ Regis sceleratus minister, qui cæde & sanguine, sacerdotum impias illicò manus polluit. Illi laudabile bonorum subditorum officium, hic nefariũ & execrabile perditorum aulicorũ vitium liquidò repræsentat: atque ille quidem aptè Doeg Idumæus appellatur quia de rebus terrenis solicitus omnem de Deo, & rebus diuinis curam & cogitationẽ abiecit. quod & omnes solent, quibus id animi est, vt Principi potius terreno quàm cælesti, Regi gentium temporali, quam Regi regum sempiterno, homini mortali & caduco, quàm immortali hominum rerumque omnium opifici Deo Opt. Max. placeant pareantque. Sed de misera talium virorum conditione, si Deus volet, dicetur à nobis alio loco vberius, cœptum hîc opus texendum est.

[1] 1. Reg. cap. 22.

Idẽ probatur ex doctrina & rebus gestis Dauidis, simul & con-

sueta populi Hebræi in Reges sceleratissimos obseruantia, apud quem nullus omnino Regum sine expresso Dei mandato impunè coercitus est aut interemptus. Refellitur error eorum qui putant Dauidem parcendo & parendo Sauli, non necessarii officii, sed tantùm voluntariæ perfectionis exemplum præbuisse.

CAP. VII.

PRincipem legitimum, quantumuis sæuiter & impiè regnantem, ferendum tantisper, & Dei iudicio permittendum, vt Samuel doctrinâ & exemplis monstrauit, ita & Dauid: tantoque manifestius, quanto ei diuturnius cum Rege peruerso & desperato negocium fuit. Cuius rei testimonium inprimis illud est, quod quamuis sciret interitum sibi arte & marte parari a Saule: & sacerdotes Dei ac
1 li.6.antiq.c.14. prophetas octoginta quinque vel si Iosepho [1]. credimus
2 1.Reg.22. trecentos, vno die sua causa trucidatos [2]. inque alios immerentes tam inhumaniter & barbarè sæuitum esse, vt nec ætate confectis, nec morbo attritis, nec infantibus, nec mulieribus, imò nec brutis animantibus parcitum sit, quo minus tota ciuitas Nobe ferro vastaretur, atque Regem tantæ cædis authorem, & acerbiora indies molientem, nullo negotio tollere de medio & populum eius tyrannide liberare posset: tamen vt alios in perfecto & necessario vitæ officio contineret ingenuè & serio prædicauit, haud sibi fas esse Regem suum, quamuis scelestum & crudelem, pro tantis calamitatibus & iniuriis acceptis vlcisci, quinimò ipsius personam tam sanctam & inuiolabilem esse, vt lædi a nullo aut peti sine grandi piaculo possit. Sed vt fidem faciat oratio, scripturam ipsam loquentem audia-
3 1.Reg.24. mus [3]. *Cùm reuersus esset Saul postquam persequutus est Philistæos, nuntiauerunt ei, dicentes. Ecce Dauid in deserto est Engaddi. Assumens ergo Saul tria milia electorum virorum ex omni Israel perrexit ad inuestigandum Dauid & viros eius, etiam super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus peruiæ sunt: & venit ad caulas ouium, quæ se offerebant vianti, erátque ibi spelunca quam ingressus est Saul, vt purgaret ventrem: porrò Dauid & viri eius in interiore parte speluncæ latebant. Et dixerunt serui Dauid ad eum. Ecce dies de qua loquutus est Dominus ad te. Ego tradam tibi inimicum tuum, vt facias ei sicut placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo Dauid, & præcidit oram chlamydis Saul silen-*

ſilenter. Poſthac percuſſit cor ſuum Dauid, eo quod abſcidiſſet oram chlamydis Saul. Dixitque ad viros ſuos, Propitius ſit mihi Dominus, ne faciam hanc rem domino meo Chriſto Domini, vt mittam manum meam in eum, quia Chriſtus Domini eſt. viuit Dominus, quia niſi Dominus percuſſerit eum, aut dies eius venerit vt moriatur, aut deſcendens in prælium perierit: propitius mihi ſit Dominus, vt non mittam manum meam in Chriſtum Domini. Expendant velim iſta qui Principes ſuos priuatorum ordine quantum ad pœnas exigendas habent: qui regicidas laudibus & honore cumulant, qui pelli de ſolio, ſceptro ſpoliari, extrudi è regno, ſuppliciis denique & neci malos Reges dedi poſſe, & debere, imprudenter nimis & impudenter aſſerunt. Saulem nequiſſimum Regem cum poſſet Dauid occidere & etiam iure poſſet, propter ſingularem Dei permiſſum promiſſumque, tamen vt aliis perfectam diuinæ legis doctrinam traderet, profitetur ſe propter conſcientiam non audere, *Propitius ſit mihi Dominus* (inquit) *ne faciam hanc rem domino meo Chriſto Domini.* Ecce dominum eum vocat & Regem, tunc quum ſubiicere eum ſibi, vitáque ſimul & regno ſpoliare poſſet. Egredientem namque Saulem de ſpelunca ſecutus eſt clamitans à tergo, *Domine mi: Rex & reſpexit Saul poſt ſe: & inclinans ſe Dauid pronus in terram, adorauit, dixitque ad Saul. Ecce hodiè viderunt oculi tui, quod tradiderit te: Dominus in manu mea in ſpelunca: & cogitaui vt occiderem te ſed pepercit tibi oculus meus. Dixi enim non extendam manum meam in dominum meum, quia Chriſtus Domini eſt.* En vt humiliter Regem conſceleratum honorat, vt Dominum appellat, vt ſuppliciter & cũ honore alloquitur, & eum quidem Regem cui tam horrẽda ſacerdotum & innocentium cæde, aliiſque tyrannicis factis commaculato, non ſolùm non aſſurgere, ſi nouis iſtis theoſophis auſcultemus, ſed planè inſurgere, ſed conuitia ingerere, ſed omnibus viribus obſiſtere, ſed lucis vſuram eripere, ſiue palam & vi aperta, ſiue machinatione & inſidiis, tenebatur [1]. Cui conſequens profectò eſt, Dauidem, vt hominem pietatis negligentem & Reipublicæ hoſtem, certè neceſſarii officii deſertorem, Sauli tunc temporis pepercisse, quo eum ſolum ſecretò tutóque extinguere potuiſſet: Atque ita contribules ſuos eo Rege tyranno liberare, à quo grauibus iniuriis afflicti, & per omnes contumelias & pœnas calcari preſſique tenebantur [2]. At nondum tales extiterant dogmatiſtæ, qui

1 Brut. q. 3. pag. 210. & 212.

2 D. Cyprian. li. 3. epiſt. 11.

qui perfecti huius officii rationem diligentius perscutarẽtur, & eius Dauidem admonerent, scilicet. At illum certè Deus cælesti sapientia ad iustitiam erudiuit: hos verò quis aliter instituerit ipsi viderint: quod ad me attinet, illius equidem æmulari exopto in Regem malum obseruãtiam, quàm horum superbam insolẽtiam, illius circumspectum in Rempublicã affectum, quàm horum incõsideratã à Regibus defectionẽ. Me siquidem vt istuc velim monet & mouet B. Ambrosius [1]. dum ait. *Quam honestum quod Dauid cùm potuisset Regi inimico nocere, maluit parcere. Quàm etiam vtile, quia successori hoc profuit, vt discerent omnes fidem Regi proprio seruare, nec vsurpare imperium sed vereri.* vnum igitur ab omnibus huius sectæ hominibus sciscitari velim: num sibi maius in suum Regem ius arrogent, quàm quod tunc Dauid subditos in Saulẽ habere testatus est, cum ait *quis extendet manum suam in Christũ Domini, & innocens erit*? vt quod ille sine peccato committi non posse dicebat, hi sine vlla sceleris conscientia, & publicè omnes, & priuatim singuli, perpetrare se posse arbitrentur: hoc si habent, ostendant velim, & me quò velint ducant: sum enim ita animo affectus atq; egregius ille Theologus, cuius laudati aduersus hæreticos libri circumferuntur, ex quorũ vno ad verbum hæc sunt. [2] *Si veritatem gladio Princeps persequatur, eodem gladio populum veritatem defendere oportet.* (propositio hæc est hæretici, cum quo conflictatur & certat, cui grauiter & eruditè prçter alia respondet) *Libenter cuperem istud expresso Dei mandato, sine quo alias crebro docetis nihil in religione tentandum, à te ostendi. Videor enim mihi animali saltem spiritu concitato aliquid tale probari posse, summopere velle. Sed occurrit mihi statim illa Domini sententia: sufficit discipulo vt sit sicut Magister eius* [3], *si me persecuti sunt, & vos persequentur. Multa sunt eiusmodi, quæ vt cum Christo propter iustitiam patiamur, vt illius crucem ferendo tollamus, vtque postremò Euangelicam gratiam. Christique virtutes liberius confessione ad mortem vsque cõstanter annunciemus: sed vt pro Christo gladium aduersus Magistratum cum Petro tollamus, non lego. Creuit hactenus, atque conseruata semper est Ecclesia innocuo sanguine patientium, nunquam vero gladiis hominum, maxime ἀκεφαλῶν legitimo Principe & authoritate destitutorum, aut persequentiũ aut defendentium* Eandem & alii sancti Patres sententiam mordicus tenuerunt, nec qui iis reluctaretur ante hanc nostrorum tẽporum perturbationem, & calamitosas in Religione & Repu-

[1] lib. 3. offic. cap. 9.

[2] Nin. VVinzetus in flagel. Sectariorum. pag. 79.

[3] Matth. 10.

Republica dissensiones, inuentus est ferè quisquam, exceptis duobus pestilentissimis hæreticis Ioanne VVicleff, & Ioanne Hus quos frequens illa ad Constantiam synodus vnanimi Patrum cōsensu damnauit. [1]. Quocirca præsidii nobis ad restandum sat esse in his beatorum hominū sententiis remur: imò cunctis aduersariorum telis vel vnā hanc parmam obtendere sufficit. Regalem nempe prophetam commonere, vim Regi quamuis scelerato sine scelere afferri non posse. Si enim verum est quæcunque in Bibliis scripta sunt, ad nostram salutem scripta esse fieri non potest, vt præscriptam à Prophetis viuendi normam sectando, à veritatis tramite aberremus. vel itaque Dauidem accusent, vel nos excusent necesse est. Nam vt non omnia Sanctorum facta, nobis ad imitationem proposita esse in sacris literis, nemo sanus negauerit, ita vel omnem eorum de moribus doctrinam salutarem esse, vel Scripturam sanctam fallacem planè & lusoriam fateamur oportet. Hoc igitur argumentum qua responsione dissoluant, equidem non video, nec ipsasmet scire arbitror. Nam quod ferunt qui ingeniosiores ad comminiscendū inter eos habētur [2]. *perfectionis hic exemplum non necessarii officii esse intelligendum*. id licet in Dauide quidem locum habeat, cui Deus facultatem vlciscendi inimicum tribuit, in alio quouis tamē falsum esse, cùm hic locus tùm alius eiusdem libri perspicue demonstrat. Percussit enim illicò Dauidem cor suum, eo quod vindictam in Regem attentasset. Id est cor Dauidis tactum conscientia voluntatis eum pupugit, vt interpretatur Lyranus, cuius ipsa adscribam verba. *Percussit cor suum Dauid &c. id est conscientia sua eum reprehendit, & sic Dauid est accusatiui casus: quia hoc fecerat irreuerentiam ipsi Saul: quia honorandus erat, quandiu in regno tolerabatur à Deo. Propter quod dicunt Hebræi, quòd Dauid circa mortem fuit punitus in simili, scilicet in vestibus, quibus opertus non calefiebat, vt plenius videbitur in tertio libro.* Deinde in explicatione cap. 31. libr. 3. Reg. hæc rursus apponit. *Cumque operiretur vestibus, &c. Alia etiam causa additur. quia ex visione Angeli tenentis gladium euaginatum supra modum territus fuit. Aliam etiam causam assignat Rab. Salomon dicens quòd hoc fuit in pœnam peccati, quo abscidit oram vestis Saul. vt habetur supra. 1. lib. cap. 24. Quod enim in hoc peccauerit videtur, quia ibidem subditur, Post hæc percussit cor suum Dauid, eo quod abscidisset oram chlamydis Saul. Quandiu enim Saul in re-*

[1] Sess. 8. & 15. Cōcil. Constantien.

[2] Boucher. l. 3. cap. 18.

gno tolerabatur à Deo, Dauid debebat eum reuereri. Et quia in hoc irreuerenter se habuit ad ipsum, fuit punitus pœna correspondente, scilicet vt vestibus non calefieret in senectute, secundum illud Sapient. 11. *Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur.* Hæc itaque Hebræi & Christiani & Mosaici, quibus Dauidem officii necessitate, & grauioris peccati metu, à Rege cædendo absterritum fuisse volunt: Idipsum etiam ex eo deprehendi potest, quod hinc animi conscientiâ, illinc ardore vindicationis commotus, auxilium supplex, ac gratiam à Domino petiit, per quam tali molimine abstineret. *Propitius sit mihi Dominus* (inquit) *ne faciam hanc rem domino meo Christo Domini.* & addit rationem & causam, cur nolit in eum mittere manum suam, *quia Christus Domini est.* quo sermone satis ostendit se viturum fuisse Saulem, ni honos dignitásque regalis obstitisset, quam violare sine scelere nemo potest, cui consequens est, non perfectionis tantùm, sed necessarii officii exemplum hoc esse. Necessarii officii exemplum dico, non actum: quia cùm Dauid potestatem faciendi quicquid vellet Sauli à Deo sibi datam habuisset, quod acceptum in potestatem inimicum saluum dimiserit, quem potuit sine metu numinis interficere, id non debiti obsequii sed pietatis & perfectionis opus fuisse certum est: vt præclarè docet sanctus Augustinus [1]. At idem tamen factum, aliis qui parem potestatem nominatim non acceperunt, necessarii officii, & debitæ subiectionis ac reuerentiæ exemplum præbet. quod ergo Regi inimico pepercit Dauid soli pietati & dilectioni tribuendum est: potuit enim iure non parcere cùm ei quod vellet faciendi facultatem accepisset: quod verò alius quispiam idipsum fecit, necessitati officii, quia non parcere sine iniuriâ non potuit. Quod autem Brutus [2]. rationis loco adfert Dauidem scilicet pepercisse Sauli quod non esset ex optimatibus populi, annon id tale est, quod deridendum potius quàm diluendum existimem, quid enim? vir pace belloque potens Regis gener, regno destinatus, quem omnis Israel & Iuda vnicè diligebat, qui ante eos ingrediebatur, & egrediebatur [3]. is non erat ex optimatibus. Sic eiusdem Regis armiger moribundum dominum suum & plagam vltimam precibus deposcentem ne viuus hostium potiretur ob tantæ maiestatis reuerentiam ferro tangere non est ausus [4]. Ac de Dauide quidem Optatus Afer in hunc modum [5]. *Innumerabiles*

Conscientiæ scrupulus facit hominem sæpe permissis abstinere.

1 in lib. contra Adminantum. cap. 17.

2 pag. 212.

3 1. Reg. 18.

4 Ioseph. lib. 6. antiq. ca. vlt.

5 lib. 2. aduers. Parmenianum.

enim

antiquum Regem sequebantur exercitus: sed ipse Rex in potestatem venerat alienam. Occasionem victoriæ Dauid habebat in manibus: incautum & securum aduersarium sine labore poterat iugulare, & sine sanguine & conflictu multorum poterat bellum mutare in cædem. Et pueri eius, & occasio suadebant. Ad victoriam opportunitas hortabatur. Stringere iam cœperat ferrum: ira iam cœperat armata manus hostiles in iugulos. Sed obstabat plena diuinorum memoria mandatorum: hortantibus se pueris & occasionibus contradicit, tanquam & hoc diceret: sine causa me victoria prouocas: frustra me victoria in triumphos inuitas. Volebã hostem vincere: sed prius est diuina præcepta seruare. Nõ, inquit, mittam manum in vnctum Domini. Repressit cum gladio manum: & dum timuit oleum, seruauit inimicum. Et cùm compleret observantiam vindicauit occisum. & Beda [1]. *Duas maximè ob causas Dauid manum ab occidendo Saul, quamuis se inimicissimè persequentem, continuisse declaratur: quia videlicet eum & dominum suum, & regali meminit Chrismate perunctum. Vbi primo regnum vel vnguentum, quod & ipsum dominici, semper videlicet inuiolabilis, regni ac spiritalis vnguenti nouerat prætendere figuram, digno veneratur honore. Deinde etiam nos moralibus instituit disciplinis, ne præpositos nobis, eos maximè qui sacris ordinibus insigniti sunt, quamuis nos iniuste persequentes, verbi austerioris ense fœdare, & vel vltima superflua actionis eorum quasi fimbriam vituperando decerpere præsumamus.* Quod si cui forte necdum ista faciunt satis, is Dauidem ipsum audiat planiùs alibi & pleniùs quod sentiat eloquentem [2]. Cũ enim in castra Saulis vno Abisai comite clàm ingressus Regem dormientem offendisset, & excubitores, militesq; cæteros omnes altissimo somno consopitos ad caput Saulis accessit constititque quo hasta terræ infixa erat, ibi tum Abisai peruersi Regis odio flagrans & tempus opportunum ratus, quo eius vnius cæde Dauid magnis difficultatibus & periculis defungeretur, his Dauidem verbis alloquitur. *Conclusit Deus inimicum tuum hodie in manus tuas. Nunc ergo perfodiam eum lancea in terra semel, & secundo opus non erit. Et dixit Dauid ad Abisai. Ne interficias eum: quis enim extendet manum suam in Christum Domini, & innocens erit? Nunc igitur tolle hastam quæ est ad caput eius, & scyphum aquæ, & abeamus.* Quid? opusne perfectionis hîc tantùm ac non etiam necessarium viri boni officium prædicatur? Dauid cælesti spiritu afflatus, vetat cædere Regem peruersum, & tyrannica multa cõmittentẽ, hac ratione ꝙ tale quid nemo facere

1 lib. 4 exposit. in Samuel.

2 1. Reg. 26.

facere ſine noxa & peccato poſſit: (is enim Dauidicæ interrogationis ſenſus eſt manifeſtus) Non igitur ob id ſolùm prohibuit, quòd à perfecti viri officio abeſſet: nam inter non eſſe perfectum & peccare permultum intereſt. Neque enim ſi puella, quæ ſuam Deo virginitatem conſecrarit, perfecta eſt, ea quæ in Chriſto nupta liberis dat operam, idcirco peccabit. Nec ſi patrimonium totum pauperibus elargiri, perfectionis opus eſt, id ipſum retinere, ad ſuum, coniugis, & liberorum vſum culpa cenſebitur. breuiter, vnuſquiſque legis præcepto tenetur non peccare, perfectus verò eſſe non tenetur [1]. illud præcepti & neceſſitatis, hoc conſilii & voluntatis finibus concluditur. Dicere itaque perfectionis tantùm non autem neceſſarii officii exemplum, imò præceptum hinc ſumi, eſt Dauidem mendacii arguere, ac perinde Scripturam interpretari, ac ſi diceres, album, id eſt, nigrum. Sed audiamus quid præterea Dauidi ſequitur, *Tulit igitur Dauid haſtam & ſcyphum aquæ, qui erat ad caput Saul, & abierunt: & non erat quiſquam qui videret & intelligeret, & euigilaret, ſed omnes dormiebant, quia ſopor Domini irruerat ſuper eos. Cumque tranſiſſet Dauid ex aduerſo & ſtetiſſet in vertice montis de longè, & eſſet grande interuallum inter eos, clamauit Dauid ad populum, & ad Abner filium Ner, dicens. Nonne reſpondebis Abner? Et reſpondens Abner ait. Quis es tu qui clamas & inquietas Regem? Et ait Dauid ad Abner. Nunquid non vir tu es? & quis alius ſimilis tui in Iſrael? quare ergo non cuſtodiſti dominum tuum Regem? ingreſſus eſt enim vnus de turba, vt interficeret Regem dominum tuum. Non eſt bonum hoc quod feciſti: viuit Dominus quoniam filii mortis eſtis vos, qui non cuſtodiſtis dominum veſtrum Chriſtum Domini: nunc ergo vide vbi ſit haſta Regis, & vbi ſit ſcyphus aquæ, qui erat ad caput eius. Cognouit autem Saul vocem Dauid, & dixit. Nunquid vox hæc tua fili mi Dauid? Et ait Dauid, vox mea domine mi Rex, &c.* Benedictus Deus qui iſtæc nobis teſtimonia omni exceptione maiora reliquit. Audiant μισοβασιλεῖς, audiant Dauidem increpantem Abner principem militiæ Saulis, & milites reliquos qui circa Regem armati excubabant, ac iurantem [2] ſupplicio omnes extremo dignos eſſe, quòd Regem tam indiligenter cuſtodiſſent. Hæc eſt antiqua illa Dauidis Theologia, quæ recentium iſtam inſanientem theoſophiā corrigit, & condemnat: quippe cùm alius doceat [3]. Saulē fuiſſe tyrannum manifeſtiſſimum, alius tyrannos omnes occidi a ſingulis quibus facultas ſuppetit non ſolùm poſſe, ſed

1 S. Thom. 2. 2. q. 186. art. 2.

2 Viuit Dominus, in veteri teſtamento iuramentum eſt. D. Hieron. in ca. 4. Hiere. Can. & iurabunt. 22. q. 1.

3 Boucher. lib. 3. cap. 14.

ſed debere [1]. Alius non cuilibet de populo id permitti, ſed ſingulis Optimatum, & vnicuique præfecto vrbi vel prouinciæ [2]. (neque enim inter ſe conueniunt) Ex iis neceſſariò efficitur Saulem fuiſſe cædendum, ac proinde nullius patrocinio defendendum. At melior his magiſter Dauid, docuit vel negligentes cuſtodes peccaſſe, quo turpius & ſceleratius impetentium crimen appareat. Si enim negligenter cuſtodire malum Regem aut non defendere peccatum eſt, quàm nefarium quæſo, & indignum facinus cenſetur inuadere? Aut ſi inuaſiſſe, vitio & culpæ non detur, qui poterit, non defendiſſe, in crimen vocari? Quæ cùm ita ſint, deſinant porrò velim aduerſarii humilitatis & perfectionis tantùm non etiam neceſſarii officii exemplum in hac modeſtiâ & pietate Dauidicâ collocare. Nam nec conſiſtere ea ſententia cum Dauidis doctrina, nec cum factis congruere poteſt, itaque aliam maturè cauſam prætexant, aliud quærant perfugium. Nam iſtud illis Dauid ipſe alio adhuc inſigni & memorabili documento penitus intercluſit. Accepto enim de obitu Saulis nuntio, mortuum inprimis flebiliter lamentatus eſt, & belliſſimo epicedio decorauit: atque quod caput eſt, Amalecitam tantæ cladis nuncium, qui ſe mortem Regi ſuo ipſius rogatu, acceleraſſe dixerat, increpuit primùm his verbis. *Quare non timuiſti mittere manum tuam, vt occideres Chriſtum Domini?* Deinde ſupplicio eum vltimo dignum iudicans, quòd vel volenti manus Regi violentas intulerat, necari eum protinus iuſſit: eiuſque ſententiæ tam acerbæ in eum ferendæ cauſam ſe iuſtam habere declarauit. *Sanguis tuus* (inquit) *ſuper caput tuum: os enim tuum locutum eſt aduerſum te, dicens: ego interfeci Chriſtum Domini.* Hoccine voluntarium perfectionis opus, an iuſtitiæ neceſſarium? Si verum eſt Saulem iure cædi potuiſſe, & Dauidem ſolius modeſtiæ & humanitatis ſeu perfectionis exemplum dediſſe, quid commeruit, quæſo, aut peccauit Amalecita? qui quamuis ab illa perfectione deflexit, fecit tamen quod ei per leges licitum fuit (ſi rationis iſtorum firma ſunt fundamenta.) Nunquid ſi perfectus aliquis & plenè ſapiens, legis beneficio ob rationem aliquã probabilem vti nolit: ego, qui permiſſum id quicquid eſt amplector, ſcelus morte piandum feciſſe propterea dicar? aut nunquid Dauid humanitatem & clementiam, qua vnicè commendatur, in immanitatem & inclementiã tam ſubitò conuertit? Profectò ſi iuſta Dauidis ſententia, iniuſtum

1 Buchan. pag. 56. & pag. 97.

2 Brut. quæſt. 3. pag. 207. & quinque ſeq.

Non eſt audiẽdus perire volẽs. l. non tantum. 6. D. de appellat. & qui occidit hominem volentẽ, iniuriã facit tam occiſo, quàm Deo & Reip. D. Tho. 3. q. 47. ar. 6. ad. 2.

ſtum Amalecitæ factum: aut ſi Amalecita permiſſum legibus opus exegit, illicitum Dauid commiſit homicidium, vtriuſque factum tueri nemo poteſt. Sed ſuum illud Dauidi factum nemo hactenus vitio vertit: cùm tamen nunquam vir ille ſanctus grauioris peccati ſordibus, quale fuiſſet iſtud, ſeſe inquinarit, quin ſtatim criminis commonefactus, peccatum pænitudine abluerit. At non licuit Amalecitæ dices. Idipſum & ego aſſero (nec enim ſi id ei licuiſſet, facinus vtique illud morte luiſſet Dauide iudice) Atque inde neceſſaria conſecutione effici demonſtro, neque ipſum Dauidem, neque alium quempiam moliri periculum aut necem Sauli ſine maieſtatis crimine potuiſſe niſi Dei iuſſu vel permiſſu id illi nominatim conceſſum tributumque fuiſſet, eoque omnia pertinere, quæ vel doctrina, vel factis in hac re monuit Dauid, vt intelligamus Regẽ quamuis improbum, neque principatu & faſtigio regali excidere, neque debita ſibi ſubiectione obedientiaque priuari: talia quippe vt non bonitas, ſed inſtitutio ritè facta, hominibus tribuit, ita nec malitia eripere vel adimere poteſt, (vt ſcribit Ioan. Bunderus aduerſus hæreticos [1]) ac proinde Regi honores, bono iuxtà ac malo, quà Rex eſt habendos eſſe: nec priuato cuiquam, ac ne populo quidem vniuerſo, iuris quicquam in eum eſſe, quo vel errantem cogat in ordinem, vel tyrannicè imperantem exigat regno dignitate ſpoliet, pœniſque ſubiiciat priuatorum. Vnde Abbas VVinzetus [2] hanc ipſam ſcripturæ partem tractans, *Audis* (inquit) *veram Dei veri Prophetæ, Theologiam. Regem videlicet quantumuis impium ipſius Dei iudicio & castigationi relinquendum eſſe.* & paulò poſt. [3]. *Minus etenim malũ præuiderat ipſe pacis author regno futurum, ſi Rex immoderatius aliquando impunè ſe erga populum gereret, quàm ſi populus iudex & vltor regiæ iniquitatis, pro ſua libidine exiſteret.* Iam verò cùm Hebræorum regnum optimè fuiſſe inſtitutum vel ipſi fateantur aduerſarii: illud præterea hîc adiiciam, nullam in eo reperiri huius quod prætendunt iuris populi in Regem mentionem, nullumue exemplum quinimò licet multi in ea gente Reges impiiſſimi extiterint, populus tamen toleranter omnes paſſus eſt, nec vlli ſuperbius reſtitiſſe, vel manus iniecisse, vllumue ſolio pepuliſſe, ſine manifeſto Dei iuſſu, legitur. Nam in coniuratione facta aduerſus Amaſiam (de cuius ſolius cæde dubitari poteſt, Deo præcipiente facta fuerit necne) veriſimile eſt Dei mãdatum

[1] in ſuo cõpend. concertationis tit 9. art. 11. & tit. 11. art. 7.

[2] in velitatione aduerſ. Buchan. pa. 180.

[3] Bru. pag. 190.

datum interuenisse, idque ex eo rectissimè colligitur, quod Propheta ad eum missus, *Scio*, inquit, *quod cogitauerit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, & insuper non acquieuisti consilio meo*[1]. Aliorum vero Regum mortem iniussu Dei per insurrectionem iis oblatam, graui coniuratorum supplicio semper fuisse expiatam constat.

1 2. Paral. 25. VVinzet. pag. 180. & pag. 276.

Progressio ad euangelica legis testimonia. Vnum Christi maximum explicatur: quo docemur vim imperii, nec virtute, nec vitio regnantis metiendam. Deo simul & Regi obediendū. Discreta in vtrumq; officia nec concursu impediri. Magnatibus in Regem quàm minimis non liberiorem iure potestatem. Omnes ad rebellionem aditus iure diuino populis obstructi & quare.

CAPVT VIII.

SED ne sola veteris testamenti authoritate niti videamur, en nouæ legis, & sub ea Patrum testimonia: quæ præceptis & exemplis istæc nobis omnia planiùs confirmant. Ac in primis saluator ipse, cùm Tiberii hominis obscæna fædaque libidine, cædibus etiam & periurio turpificati[2], authoritatem approbarit (*Reddite* inquiens, *quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*) manifestò nos docuit, Principum omnium dominatum, non vita regnātium, sed dignitatis & officii sublimitate metiendum esse, & non ideò populum debere malorum Regum detrectare imperia, aut obedientiæ iugum excutere, quòd impia eorum flagitia detestetur. Nec vllam ei θεοσέβειαν obstare, quo minus peruersis Principibus obsequatur, & pareat in iis, quæ pro tantæ maiestatis imperio subditis iure regni imperari possunt. Hæc enim quia Cæsaris sunt, id est, Principis legitimè constituti, Cæsari reddi debent. Cætera verò quæ ad Dei cultum & pietatem spectant, ita sunt Deo sanctè & inuiolatè seruanda, vt præ iis cuncta Regum iussa, leuia prorsum, ac temnenda iudicentur. Vtrumque igitur subditi præstare debent (possunt enim proculdubiò) id est quæ Dei sunt Deo reddere, & Principi quæ sunt Principis: neque enim vllus horum officiorum tam aduersus contrariusque concursus est, vt simul perfici absoluique à viro bono & Dei amante nequeant. Nam vt argentum, agros, ædificia, & pretiosæ quicquid est suppellectilis omittam: in quibus, vel iure imperatis, vel iniuria

2 Suet. in Tiber. cap. 44. Corn. Tacit. Annal. 6. Dio. lib. 58. Eutrop. Lib. 7. de Tiberio.
3 Matth. 22.

iuria sublatis, vnusquisque Deo simul & Regi parere & placere potest, dum vel cōfert vel suffert. Ad illud venio, quod fluctuari quàmplurimos, errare haud paucos facit. Si Regis iussum expresso Dei mandato in fide vel moribus aduersatur; quid hîc subditis faciendum? nonne Regi fortiter resistere tenentur; summi Regis præcepta violare conāti? cùm obedire oporteat Deo magis quam hominibus [1]: & satis vtrique facere, in tam aperta voluntatum contradictione, non difficile modò, sed impossibile multis esse videatur. Iis ego: posse quidem, ac debere etiam, in hoc negotii genere virum bonum ita se gerere vt plenam atque perfectam Deo & Regi obedientiam exhibeat. Regem namque solùm in fortunas & corpora subiectorum dominari, quibus si vtitur, virtutis præmio, si abutitur, pœna delicti afficiendus est ab eo Rege, qui Regum omnium opera interrogabit [2]. Cor autem & credentis animum Dominus sibi soli reseruauit, soloque eo contentus est, si aliud offerenti nihil suppetit: sicut scriptum est. *Si voluntas prompta est; secundum id quod habet, accepta est, non secundum id quod non habet* [3]. & alibi. *prabe fili mi cor tuum mihi* [4]. Quapropter si me Rex facere iubeat, quod citra diuinæ legis transgressionem fieri nequit: haud equidem faciam, neque enim opus hoc est eiusmodi; quod officio subditi erga Regem contineatur, cùm in omni sacramento fidelitatis, hæc ipso iure insit exceptio, *extra quam si Dei præceptis obuiatur.* At si pœnam in non parentes tam iniquæ iussioni apponat, exigatque crudeliùs; perferre iniuriam, & bonorum iacturam, atque adeò omnem corporis cruciatum sine rebellio aut coniuratione tolerare debeo, vt hac rerum caducarum & mortalium veluti permutatione, inæstimabilis immortalísq; gloriæ fœlicitatē commercer. qua ratione Deo, Regíque satisfacio: illi quidē, quòd eius mandata fortunis, fama, corpore, cariora habeo: huic verò, quòd ei pœnam & quasi redemptionis pretium persoluo: argumento eius quod dici solet. *Satisfactionem pœnæ æquiparari obseruantiæ contractus* [5]. Atque hoc nimirum illud est, quod Origenes [6], *non hîc de illis potestatibus dicit quæ persecutionem inferunt fidei*, inquit, *ibi enim dicendum est, Deo oportet obtemperare magis, quàm hominibus: sed de istis communibus dicit, quæ non sunt timori boni operis sed mali.* Vbi ergo malus Princeps fidei persecutionem infert, non est ei in fidei abnegatione parendum, imò audacter in confessione resistendum,

1 Act.5.

2 Sap.6.

3 2.ad Cor.8.

4 Prouer.23.

5 Pet. & Cyn. in l. petens. C. de pact. vid. Iason. ad l. cum proponas. num.7. eod.

6 li.9. in epist. ad Rom. in ca.13. ad illa verba, qui resistit potestati &c.

dum, nec huic bono operi quantumuis sæuus sit, timori esse potest: vt infra cap. 10. explicabitur. At vbi communia & humana imperat, cùm propter conscientiam, tum etiam propter iram, ne minas mors sequatur, obtemperandum est. Sed in hypothesi res erit illustrior: Idolis thus & odores incendere Ethnicus me Rex iubet, aut mortem exequi. Pari comminatione Princeps hæreticus insanos suos errores amplecti: aut Catholicus periurium, adulterium, vel aliud nefandum aliquod scelus admittere. Si pœnam subire atque ita alteram disiunctionis partem implere paratus sum, quis Regi me resistere dicet? imò quis non parere fatebitur? ne malum faciam, mortẽ subeo: hoc licet Rex minus vult quàm illud, vult tamen, & huic ego voluntati obsequor, cùm eum sanguinis sitientem iniqui supplicii luitione exsatio. Iuris authores, quando illud aut illud debetur, electionem reo tribuunt, vtrum præstare velit [1]: eaque disiunctionis natura est, vt ei per alterutrius partis expletionem cumulatè satisfiat [2]. Sed verius tamen est in specie proposita, non deberi illud aut illud, sed vnum tantùm, dolorũ nempe, & iniqui supplicii patientiam, altero extra omnem obligationem constituto, cùm præstari non posse videatur quod pietatem lædit [3]: & impossibilium, naturâ, iure, vel facto, nulla sit obligatio [4]. Et huic quidem sententiæ locum esse in priuatis, singulísque de populo, quilibet, vt arbitror, concedet, nisi tam impensè malitiosus sit, vt Reges singulorum telis exponat, Buchananum sequutus hoc vno vel feras immanitate superantem, qua in re tamẽ ipsimet eius sequaces, Brutus [5], Bucheriúsque [6], ab eo dissentiunt.

Sed quid de populo vniuerso, aut insigni eius aliqua parte velut magnatibus, aut magistratibus, qui prouincias oppidáve moderantur; hinc pari iure censeri debent, in honore & obedientiâ malis Regibus exhibenda? Negant certè Brutus & Boucherius, atque istos omnes non tantùm ab hac obseruantiæ & officii necessitate absoluunt, excluduntque: sed etiam Rege malo repugnare, & eius conatus vi comprimere, ac quanta possunt animorum armorúmque contentione & impetu hostilem in modum vitam & imperium ei auferre, ipsorum cuilibet liberum, & laudabile esse prædicant. Sed errant largiter, & vel ex hac Saluatoris responsione, errorem faxo deprehendant suum, agnoscántque: ni veritatem velarę quàm videre malint. Res

1 l.3.§. Scæuola. D. de eo q̃ cert. l. si ita. 63. l. si quis ita. 129. D. de ver. obl.
2 c.4. de rescript. c. in alternatiuis de reg. iur. in 6.
3 Filius. D. de cond. inst.
4 l. impossibiliũ D. de reg. iur. c. nemo potest. de reg. iur. in 6.
5 Quæst. 3. pag. 210.
6 lib. 3. ca. 16.

est certè expedita, si à quibus Christus consultus est soleter perpendamus; nempe à Principibus sacerdotum, Scribis, & Pharisæis [1], qui populum vniuersum repræsentabant. Miserunt enim ad eum *quosdam ex Pharisæis & Herodianis dicentes. Magister licet censum dare Cæsari an non?* Scribæ igitur sunt & Pharisæi, ad quos Iesus sermonem dirigit. At hi quinam? Iosephus nobis dicet [2]. *Erat enim* (inquit) *quædam Iudæorum secta exactiorem patriæ legis cognitionem sibi vindicans, quibus tanquam Deo, vt videri volebant, caris, addictum erat hoc mulierum sodalitium. Hi Pharisæi vocantur, genus hominum astutum, arrogans, & interdum Regibus quoque infestum, vt eos etiam apertè impugnare non vereatur: nam cùm tota gens Iudæorum fidem suam iureiurando obligasset Regi & Cæsari, hi solùm non iurauerunt, excedentes sex milium numerum: quibus hoc nomine à Rege multatis Pherora vxor pro iis multam persoluit.* Hi ergo summates erant Iudæorum, & quidem præcipui: qui quamuis Christo vafrè hac interrogatione insidiabantur, tamen re vera Cæsaris etiam dominatum perosi erant, à quo nouis & iniquis vectigalibus premebantur. Itaque Tacitus [3] *per id tempus* (inquit) *Antiocho Comagenorum, Philopatre Cilicum Regibus defunctis, turbabantur nationes, plerisque Romanum, aliis regium imperium cupientibus. Et prouinciæ Syria atque Iudæa, fessæ oneribus, diminutionem tributi orabant.* qua de causa si Bruto credimus [4] à Rege malo deficere, & pœnas expetere, & renitentem vi coercere, si aliâs non poterant, ex officio tenebãtur: sed profectò non credimus. Magis enim verbo Dei & veritati ipsi loquenti credimus Christo Iesu: qui huius vnius præcepti obligatione vniuersos constrinxit, vt reddãt Cæsari quæ sunt Cæsaris, & iniqui tributi exactionem patiantur: ac proinde sibi nihil in eum licere putent, quod aliis de populo non permittitur. Hoc enim illi consequens est, si rem attentius perpendamus: quo responso, si flexibiles ad bonitatem fuissent Pharisæi, insolentem suam elationem compescuissent, eorum tamen impræsentiarum calliditatem elusit Dominus, & sapiens, vt rebantur, insidiandi cõsilium penitus infatuauit. sequitur enim: Et audientes mirati sunt, & relicto eo abierunt. Putabant Pharisæi cùm discipulos mitterent, necessum fore Saluatori, vel negare tributum Cæsari soluendum esse, vel Mosaicæ legis libertatem minuere: quorum altero Herodiani eum vt manifestũ seditionis authorem tenerent; altero populus vt assentato-

rem

1 Matt.21. & 22. Marc.11. & 12. Luc.20.

2 li.17. antiq. c.3.

3 li.2. annal.

4 Quæst.3. pag. 215.

rem Principum, & legis diuinæ patriæque violatorem aspernaretur. At ille vno verbo, nihil temporalem subiectionem spirituali, vel hanc illi impedimento esse docuit, quo minus in eadem persona consistant & conseruentur; suos vtrique terminos esse sine vlla confusione distinctos, nihil earum iuri, vel mores dominatoris, vel ordines & gradus subditorum adducere, vel adimere posse. Nam & ipse hîc inter Tiberium & Pharisæos iudicabat. ***Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei Deo.*** quam summi Iudicis sententiam si Boucherius & eius synagonistæ tunc vsurpassent, cùm ei contrariam insipidè protulerunt, arma scilicet capienda, & tela pro tributis Regi suo naturali & legitimo inferenda cui multis iam annis paruerant [1], Stetisset nimirum Gallia suis nixa columnis, quæ nunc concussa vndique & oppressa calamitatibus Ecclesiasticorũ, nobilitatis, plebis, acerbum nobis & lamentabile spectaculum præbet: cuius miseriam cum recolo mihi præ dolore lacrymæ præsiliunt. Stetisset & nobilis illa Franciæ Hierosolyma incolumis, quæ multis nunc ruinis est deformata. Sed hæc luctuosa nimis, & funesta tragicis relinquo. Redeo ad sententiæ propositæ apodexim. Vir malus fuit Tiberius: optimates verò Iudæorum Pharisæi sanctitatis præterea & prudentiæ opinione vsque adeò spectati, vt suis monitis populum in quoscunque animi habitus transformarent [2]. At hos tamen, Cæsaris dominatum agnoscere atque adeo ei obtemperare, ac quæ Principi deberentur præstare nulla morum regnantis, aut æquitatis mandatorum adhibita distinctione iussit Christus. Quòd si Principi vectigalia vel tributa iniqua imperãti, primates vel magistratus resistere possunt, imò ex officio debent & tenentur, vt Brutina fert opinio: an non Dominus id potestati Pharisæorum indulsisset? An non aliquo, vel leui indicio huius reluctandi libertatis, si non Pharisæis, saltem futuris populis Christianis consuluisset? An ignorabat Caligulas subinde & Nerones mox successuros? An multos in Christianis gentibus Principes sæuiter & protérve regnaturos? Quid ergo est, quod hoc vno dogmate in æternum duraturo, cunctos sine distinctione comprehendit, si non par omnibus debeatur obedientia, in iis quæ ad ius imperii siue regni spectant? Laudantur hoc nomine veteres Christiani, quòd in vtroque officii genere ita temperatè se gesserint, vt propter Deum Opt. dominis pessimis id est Re-

1 Statim post Guisiorum fratrum necem.

Scripsit hæc author in medio belli ciuilis tumultu.

2 Ioseph. lib. 3. Antiq. c. 23. & 24.

gibus tyrannis, inseruierint, & cùm possent eos armis aggredi, noluerint. Hinc Tertullianus ad Scapulam. *Sic & circa maiestatem Imperatoris infamamur* (inquit) *tamen nunquam Albiniani, nec Nigriani, vel Cassiani inueniri potuerunt Christiani.* & D. Augustinus [1]. *Iulianus extitit infidelis Imperator* (inquit) *Nonne extitit apostata, iniquus, idololatra? Milites Christiani seruierunt Imperatori infideli. vbi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant nisi illum qui in cœlo erat. Quando volebat, vt idola colerent, vt thurificarent, praponebant illi Deũ. Quando autem dicebat, producite aciem, ite contra illam gentem, statim obtemperabant. Distinguebant dominum aeternum à domino temporali, & tamen subditi erant propter dominum aeternũ etiam domino temporali.* En Christianos milites, acies integras, Regi iniquo, apostatæ, idololatræ, & quid non impietatis spiranti, in iis quæ humani imperii erant parentes, nõ propter vltionis humanæ metum, quam facilè spernere & propulsare poterant, sed propter Dominum, vel, vt ait Apostolus, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Quid de Thebana legione dicam à Mauricio decimata? si gloriosum militibus ad memoriæ immortalitatem, pro fide, proque salute dimicare, cur se passi sunt decimari? nimirum quia Principi suo arma inferre noluerũt: ideò martyrii passione maluerunt se videri hominibus inglorios, quam ingratos Deo.

1 in Psal. 124. ad verb. quoniam non derelinquis. & refertur. 11. q. 3. can. Imperator 98.

Addo non plenam & perfectam fuisse hanc Domini responsionem, si aliter intelligatur. Nam Iudæi suâ interrogatione, non de Tiberii solùm persona, sed generatim de quolibet Imperatore, manifestò quærebant. *Liceat censum dare Cæsari an non?* Quibus Brutus & Boucherius si fuissent consulti, haud cunctanter respondissent. Vestrum est ex facti circumstantiis id prospicere. Si vir bonus est Cæsar, & iusta exigit, pendite quæ petuntur. Sin malus, & noua atque iniusta tributa & vectigalia imperat: reclamate, recusate, resistite, armis occurrite: alioquin peccabitis grauiter in Deum & Rempublicam, officium istoc vestrum deserentes [2], & ita profectò fuisset respondendum, si in obediendi ratione talis Principum differentia cum Bruto constituatur. At melior magister Christus, ne vllam constituamus admonuit; cùm idem de omnibus indefinitè, vt aiunt, & indiscriminatim respondit. *Reddenda Cæsari qui sunt Cæsaris.* Nam nec de Tiberio solùm quæsiere Pharisæi, vt dictũ est, sed vniuersè de Cæsare. Nec Domini responso ad perfectã

2 Hæc Bruti doctrina est quæst. 3. pag. 215. & Boucher. passim lib. 1. & 3.

quæ-

quæſtionis ſolutionem aliquid defuiſſe, niſi impius & impuratus exiſtimare poteſt. Sed ecce, cæpit Ieſus facere & docere [1], quod enim hîc docuit, antè iam fecerat: vt credētes non ſolum formaret verbo, ſed etiam firmaret exemplo. Nam cùm de cenſu ſoluendo ageretur, & publicani Petrū adeuntes clam interrogaſſent. *Magiſter veſter non ſoluit didrachma* [2]? Primum oſtendit ſe vectigalium vel cenſus immunem eſſe, quia filius Regis erat, tam ſecundum carnem quàm ſecundum ſpiritum [3]: Deinde Petro edixit, vt tributum pro vtroque tamen ſoluat, eiúſque rei cauſa, cùm æs ſignatum nullum præ inopiâ ad manum haberet, ſtaterem inſigni miraculo præſentauit. Si igitur Chriſtus cùm & animâ & corpore liber eſſet, communi hominum legi ſubiici voluit, & tributum pendere, ne ſcandalizaret alios quanto magis nos, (qui, licet per animæ regenerationem filii Dei facti ſumus [4] & eatenus libertate donati, corporis tamen adhuc ſeruitutem patimur, & eius redemptionem expectamus [5].) Principibus vectigalia etiam grauiora & iniqua imponentibus obtemperare debemus? & ſi ille ſummi Regis filius tributum iniquum [6] exoluit, ne ſcandalizaret paucu-los exactores: qua fronte nos denegando tributum, nō publicanos modò, ſed Regem ipſum & quotquot ab eo ſtant ſcandalizare, atque in vltionem ſpretæ maieſtatis odia armáque ciuilia concire, regnum & Rempublicā ferro, flammáque vaſtare, omnia denique diuina & humana turbare, miſcere, confundere audemus? Næ præpoſterū hoc nimis eſt, & perniciosum Bruti conſilium, quod funeſtas defectionis & rebellii faces, ſimulata officii ſpecie contectas ſubminiſtrat. Ecquis enim optimatum à Rege deſciſcens, non iſto ſtatim fucato neceſſarii officii integumento ſuam nequitiā facilè inuoluet? ecqua ciuitas vel pernicioſę libertatis cupida, vel in nobilis alicuius factioſi & potentis fidem & amicitiam inclinata, non ſimilem ad rebellandū anſam ſeu verè, ſeu fictè arripiet? talis ille fuit procerum quorundam aduerſus Ludouicum XI. coniurationis color, cui nomen, bellum boni publici, indiderāt [7]: quòd Regis & regni reformandi, ac populi inprimis nouorum vectigaliū onere leuandi cauſa, cùm ei malo aliter mederi non poſſent, ſuſcepiſſe ſe dictitabant: cùm tamen in ipſorum animis, aut nulla prorſus, aut certè poſtrema eſſet de Reip. commodis ſolicitudo. Nam omnes ferè vel ad priuatas iniurias vlciſcendas, vel ambitioſam dominandi libidinem explendam

1 Act.1.
2 Matth.17.
3 Hiero. ibi.
4 Ioan.1.
5 ad Rom. cap. 7. & 8.
6 Iniquum reſpectu Saluatoris, qui ad id non tenebatur.
7 Philip. Cominæus de geſtis Ludou. XI. cap. 1.

in id bellum incubuisse constat. De quibus scriptum est [z]. *Condixerant autem ii qui arma aduersus Ludouicum parabant, se ideo conuenturos, vt populum vectigalibus pressum, & penè seruum in libertatem vindicarent. Adeò solers est malè errantium cautio, vt iustitiæ velamen suæ iniquitati prætendant.* Huic geminus eâdem ferè tempestate ciuilium armorum prætextus fuit. Nobilibus quibusdam Scotiæ, in Iacobum III. quamuis re verâ odium ex aliis causis conceptū id illis dissidiū pepererat, quas causas illustris Baro a Gartly Patrici[a] Barclaius, auus meus (qui tū in fide Regis constanter mansit) parenti meo, mihiq; parens optimus, cùm annum ferè octogesimū attingeret, sæpè & copiosè narrare solitus est. quid multis? Regū hostes, subditi, inquā, hostili in Regem animo, vbi certum deficiendi consilium occeperint, nunquam non bellulam iuuandæ Reip. speciem proponūt, populóq; imponunt. Quapropter vt filio puerulo, ne ipse sibi noceat, pater circumspectus cultro quouis interdicit: ita Deus cui omnia omnium hominum perspecta sunt ingenia, cùm procliuem ad res nouas multitudinem, à debita legitimo Principi obedientia in iniustum factiosorum hominum obsequium, spe & specie largioris boni frequenter abductum iri cerneret, si aliqua illi ad rebellionem aditus legis diuinæ præcepto permissúve daretur vias ei omnes interclusit, multis parendi monitis, præceptis, exemplis, iam inde ab ortu mundi ad communem populorum vtilitatem propositis: nulla prorsus obnitendi rebellandíq; vel leui addita notatione. Sed hac præter cæteras omnipotentis verbi definitione populi omnes arctissimè constringūtur. *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei Deo.* Id enim qui fiet, si officia Regi cælesti, Regíque terreno debita non ita distinguantur vt vtraque simul persolui possint, vtque debiti alterutrius præstatione, nulla ab alterius obligationis nexu contingat liberatio? At concursu molestiam aliquando & difficultatem afferunt, dices. Quid tum? Causæ difficultatis recedunt ab impedimento naturali, & ad incommodum promissoris, non ad impedimentum stipulatoris pertinent [2]. Quæ cùm ita sint, cùm, inquam, horum mandatorum, de Deo & Rege adorando obseruandóque, neutrum alteri obstet, (vt ostendimus) perspicuum planè est explendum vtrumque [3], ne Deum, quem puritate interioris cultus placare nitimur, in exteriore Regis despicientia & contemptione offendamus. Seuera est, sed vera

z Gaguinus lib. 10. cap. 7.

2 l. continuus 137 §. illud D. de verb. oblig.

3 l 3. §. si cum omnes. D. de Sc. Silan.

vera sententia[1]. Quicunque totam legem seruauerit, offendat autem in vno: factus est omnium reus. Quod si quis fortè dicat. Ergóne populus tyrannicæ crudelitati & furori iugulum semper præbebit? ergóne multitudo ciuitates suas fame, ferro, & flamma vastari, séque, coniuges, ac liberos, fortunæ ludibrio & tyrãni libidini exponi, inq; omnia vitæ pericula, omnésque miserias & molestias à Rege deduci patientur? num illis, quod omni animantium generi est à natura tributum, denegari debet? vt scilicet vim vi repellant, seséque ab iniuria tueantur? Huic breuiter responsum sit: populo vniuerso neque defensionem, quæ iuris naturalis est, adimi, neque vltionem, quæ præter naturam est, aduersus Regem concedi debere. Quapropter si Rex non in singulares tantùm personas aliquot priuatum odium exerceat, sed corpus etiam Reip. cuius ipse caput est, id est, totum populum vel insignem aliquam eius partem, immani & intoleranda sæuitiâ seu tyrãnide diuexet: populo quidem hoc casu resistendi ac tuendi se ab iniuria potestas cõpetit: sed tuendi se tantùm, non etiam in Principem inuadendi: & resistendi iniuriæ illatæ, non recedendi à debita reuerentia propter acceptam iniuriam: præsentem deniq; impetum propulsandi, non vim præteritam vlciscendi ius habet. Horum enim alterum à naturâ est, vt vitam scilicet corpúsque tueamur: alterum verò contra naturam, vt inferior de superiore supplicium sumat, quod itaque populus malum, antequam factum sit, impedire potest ne fiat. id, postquam factum est, in Regem authorem sceleris vindicare non potest: populus igitur hoc amplius quàm priuatus quisquam habet: quòd huic, vel ipsis aduersariis iudicibus excepto Buchanano, nullum nisi in patientia remedium superest: cùm ille si intolerabilis tyrannis est (modicam enim ferre omnino debet) resistere cum reuerentia possit. Atque hoc nimirum illud est quod Dionysius Carthusianus[2], *Cum tota communitas*, inquit, *sub vno Principe viuens sit quasi vnum corpus, ideo ciuitates eiusdem principatus debent mutuò esse confœderatæ in bono, atq; succurrere mutuò, sicut in corpore naturali humano vnum membrum subuenit alteri. Idcirco si Princeps aut eius officiarii seu nobiles exercent tyrannidem nimiam, vrbes abusui potestatis deberẽt resistere, iura sua defendere, atq; oppressis aut opprimendis succurrere. Nec tamen ob hoc deberent se à Principe suo omnino auertere, nec contra eum inordinatè procedere.* Adhibẽda est igitur aduersus omnes Principes.

[1] Iacob. 2.

Vide ca. 4. lib. 4. infra.

[2] lib. de regim. Politiæ. art. 19.

cipes, malos iuxtà ac bonos, summa reuerentia: quamuis resistere vtrisque non æqualiter liceat, bonis enim nullo modo: nulla quippe in bonos populo competit defensio.

Apostolos idem docuisse. Præceptum D. Petri de Regibus honorandis tam bonos quàm malos Reges, quos tyrannos vocant complecti: impiam & ineptam esse contrà sentientium opinionem.

CAP. IX.

EAndem Apostoli doctrinam enixè propagarunt: quibus licet rarior de humano principatu sermo, & tantum qua moribus recens in Christo regeneratorum componendis necessarius: eò quòd cælesti non terreno regno nunciando præcipuè studerent: tamen ita apertius in hanc partem, vt ad sententiæ nostræ confirmationem sufficienter efficax sit. Nam vt à Principe Apostolorũ ordiar, quid planius efferri potest, quàm quod ipse de Regib. scripsit [1]? *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum: siue Regi quasi præcellenti: siue ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: quia sic est volũtas Dei, vt benè facientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam: quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut serui Dei. Omnes honorate. Fraternitatem diligite. Deum timete. Regem honorificate. Serui subditi estote in omni timore dominis: non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis.* En præceptum Apostoli de Regibus honorandis, ex quo sequitur in bona Dialectica: Rex est, ergo honorandus. At hoc, vt nimis crudum, turbulentis & fastidiosis aduersariorum nostrorum stomachis innatat, quibus, dissipato humilitatis & obedientiæ calore, vis talium mandatorum concoctrix eneruata est, quod igitur metum digerere non possunt, id calidi admistione temperant: id est, callido commento interpretantur, vt de Regibus bonis, & frugi hominibus tantùm intelligatur, quos solos regio honore dignantur: cæteros non ex populi voto rem gerentes, aut scelere aliquo grauiore & vitiis contaminatos, quos tyrannos vocant, in vilibus & contemnendis esse, sede & solio deturbandos, imò deportandos aut decollandos censent. At D. Petrus tamen simplex & purum dogma, de honore Regibus exhibendo, indiscriminatim proponit, nulla bonum inter & malum adhibita distinctione. Quocirca peterem libenter à talibus magistris,

[1] 1. Pet. 2. Per humanam creaturam, intelligit humanas potestates de quib. D. Paul. ad Rom. 13.

ſtris, vnde illis iſta interpretatio? locúſne in libris ſacris reperiatur, qui eos in illam cogat? num ita exponant, ne aliis in ſpeciem contradicentibus aduerſetur? num quòd hæc alibi addita ſit exceptio? Si vnum ex tot millibus locum proferre poſſint, quicum hic collatus eam neceſſario reſtrictionem admittat: non viciſſe ſolum eos, ſed triumphaſſe dicam neque ipſum impensè improbum & audacem, qui ad iſtud eos certamen prouocarim. Quod ſi non poterunt, cur talem Apoſtolo intellectum affingunt? cur eius ſententiam coarctant? cur generali legis definitione ſpeciem tantùm includi volunt? hoc certè non eſt exponere ſententias Scripturæ, ſed expungere. Scitum enim eſt & tritum. *Vbi lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus.* ni quid exceptum aliubi reperiatur [1]. Sed pro Deus immortalis, hæc ſi detur interpretandi libertas, quo ſcripturæ loco deprauando abſtinebitur? quem non quiſque ad ſuum ſenſum velut Lesbiam regulã detorquebit? Deus dixit. *Honora patrem tuum, & matrem tuam* [2], & *qui maledixerit patri aut matri morte moriatur* [3]. An non licebit & hic, eodem ſpiritu ſuggerente, malos parentes ab hoc præcepto per interpretationem excludere? Patrem igitur ſi ebrioſus, ſi luxurioſus, ſi patrimonium ſuâ nequitia abliguriat & diſperdat, ſi durus in me ſit & crudelis, laceſſam opprobriis, inceſſam maledictis nec accedenti aſſurgam, nec quę patris ſunt imperanti obſecundabo? Abſit qua parẽs eſt diligam & venerabor, ne legis maledictionem incurram [4] *Parentes ſuos non amare impietas eſt non agnoſcere inſania* [5], vitia parentis odiſſe par eſt, perſonam cùm obſerues. Attamen ſi eiuſmodi Scripturarum expoſitioni locus eſt, quis non videt peruerſis liberis magis quàm ſubditis, in hac interpretatione & exceptione perfugium latere: quod Reges nuſquã legamus deſpiciendos: licet de parentibus odio habendis alibi moneamur [6]. Sed odium illud amor eſt, & tale quo ſeipſum quiſque bonus odiſſe debet, [7] quid multis? nullus eſt Scripturæ locus tam perſpicuus & exploratus, quin eiuſmodi calumnioſâ interpretatione peruerti poſſit. Ad negotium igitur redeo, vt oſtendam Diui Petri ſententiam, non ſolũ de bonis Regibus eſſe intelligendam, ſed de quibuslibet vniuersè tam bonis quàm malis, quos iſti tyrannos vocant, idque firmiſſimis argumentis. Primùm, quòd cùm Apoſtolus generaliter iugeat nos *Reges honorificare*, nec vſquam de honore malis Regibus denegando vel ipſe, vel alius in ſacris

1 l. de pretio. & ibi gloſſ. Bart & alii D. de Publ. in rem act.
2 Exod. 20. Matth. 15.
3 Leuit. 20.
4 Deut. 27.
5 Senec. lib. 3. de Benef. cap. 1.
6 Luc. 14.
7 D. Greg. hom. 37. in Euangelia.
I. Argumẽtum

ſacris literis mentionem fecerit: non liceat nobis id præceptum per interpretationem reſtringere, quandoquidem regulæ locus eſt, *Vbi lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus.* vt modo diximus.

II. Deinde quia ipſa illa tempora, & conditio populorum, ad quos ſcripſit, ſatis arguunt eum hac ſententia bonos & malos Reges iuxtà complecti: tempora quidem, quòd ipſa tyrannorum feraciſſima erant, vtpote nondum veræ religionis gratia furibundum animorum æſtum cohibente. Status verò populorum, quoniam ad Ponticos, Cappadoces, Bithynos, Galatas, cæteroſque Aſiaticos ſcripſit, (ſaltem ad Hebræos in iis regionibus commorantes) quibus plurimùm ſæuiſſimos Reges imperitaſſe fatebitur quiſquis Mithridatis, Tygranis, Pharnacis, Antiochi & aliorum ſubinde Regum Aſiæ mores ex hiſtoriis didicerit, quin ipſe Buchananus omnes Aſiæ Reges tyrannos fuiſſe ſcribit, quod tamen non vſquequaque verum eſſe libro ſuperiore annotauimus. Quapropter cùm ad Chriſtianos in his gentibus ſcripſerit, non potuit non ſenſiſſe de Regibus, quorum tunc in ditione ac poteſtate viuebant, & ſimilibus alioqui tam præcisè locutum fuiſſe, indignum profectò videtur illo ſpiritu, quo tantus Apoſtolus agebatur quid enim? Regibus illis ſuis oppedere eos voluit, aut, ſi in orbe hoc diutiùs agere vellent, mutare ſedes, atque in aliis terrarum plagis bonos Principes quæritare, inuentu difficiles, & vel coruo albo tunc rariores: quòd ſi de eiuſmodi Regibus ſenſerit, quibus tunc recens facti Chriſtiani ſubiiciebantur, ſequitur neceſſariò honorem malis Regib. ſine peccato denegari non poſſe: hoc enim non eſt conſilium, ſed præceptum vniuerſæ Eccleſiæ in perſona quorundam traditum: ac propterea ab omnibus vbicunque terrarum populis, firmiter, & inuiolatè cuſtodiendum.

De Pharnace filio Mithridatis qui patre intercemit. Vide Dionem lib. 37. de his & aliis. Vide etiam Ioſeph. Tacit. & alios.

III. His accedit, quòd, ſi Chriſtianis eo loco præcepit bonos tantùm Reges vt obſeruent, & ſolis ſe probis morigeros præbeant, ſuperuacaneum id præceptum fuerit, & inſtituto Apoſtoli formandis tunc animis tam occupati intentique parum conueniens: quippe geminata monitione aliud nihil inculcaret, quàm de quo inter omnes conuenerat. Ecquis enim mortalium tam vecors eſt & perditus, qui Regi bono nullum velit impertiri honorem? nullo ad id præcepto Euangelico opus fuit, omnes eò ducit, imò verò impellit congenita naturæ vis, & rationis imperium, quò

vitæ

vitæ communis societas est introducta: ad malum dignari honore non itidem omnes solent, sed ij demum, qui Christiana hac sapientia imbuti, inimicos diligere, & vitia, non homines odisse norunt [1]: quique in malo Rege Deum cuius minister est venerantur. *Si prælati mali sunt* (inquit D. Thomas) [2] *non honorantur propter excellentiam propria virtutis. sed propter excellentiam dignitatis, secundum quam sunt Dei Ministri* aut igitur iussit malos Reges honorari, aut nihil nouũ & eximiũ, nihil diuinum & difficile, nihil Euangelicum & singulare, imò nihil non vulgare & humanum, atque vel ipsis ethnicis ratum & gratum hoc scripto complexus est. *Si dilexeritis diligentes vos,* inquit Dominus, *& salutaueritis tantùm amicos vestros. quam mercedem habebitis? nõne Ethnici & Publicani hæc faciunt?* [3] Qui amicos diligendos non censet, sensu communi caret. At inimicos amare sublimius est, quàm quò sua homines natura pertingant. Omitto quòd cùm expressim iubeat seruos subditos esse in omni timore δεσπόταις σκολιοῖς; i. peruersis dominis satis ostendat velle se populum obedire Regi peruerso: propterea quod hi arctiore atque augustiore vinculo, quàm illi colligantur.

1 D. Augu. in Psal. 138. vers. perfecto odio oderam illos.
2 2. 2. q. 103. art. 2.
3 Matth. 5.

IV. Perfectorum tantùm est non odisse in peccatoribus nisi peccata D. August. contra Adimantum. c. 16.

V.

Illud tãtummodò ad extremum hîc adiiciam, quo nullum aut certius aut clarius, ad rem aliquam afferri potest, nempe D. Paulum monstrasse præceptum hoc, *Principi populi tui non malè dices* [4] de quouis Principe vel pessimo intelligendum esse. Increpitus enim a circumstantibus Iudæis quòd principi Sacerdotum Ananiæ (à quo impiè iniusteque cædebatur) dixisset. *Percutiet te Deus paries dealbate: & tu sedens iudicas me secundum legem, & contra legem me iubes percuti,* respondit. [5] *Nesciebam fratres quia Princeps est Sacerdotum. Scriptum est enim: Principi populi tui nõ maledices.* Quod responsum siue ita intelligamus, quasi Paulus re vera ignorasset hunc Ananiam eo ordine esse apud suos, siue quasi sciuisset quidem eum gerere Pontificatum inter eos, sed non agnosceret tamen vt Pontificem, sublato iam tum pontificatu Aaronico, atque adeo omni sacerdotali authoritate ex lege per æternum Sacerdotem summumque Pontificem Iesum Christum [6]: & propterea diceret nescire se eum esse Pontificem, quod eum non esse Pontificem sciret (ei enim quod est scire non esse, consequens est nescire esse, licet contra illud ab hoc non pendeat) vtrouis, inquam, modo hoc responsum intelligamus, perspicuè nobis

4 Exod. 22.
5 Act. 23.
6 ad Heb. 5. 4. 5. 9.

nobis ostendit Apostolus, non licere obloqui malo & iniusto Principi, idque propter eam legis prohibitionem, *Principi populi tui non maledices*, quippe hoc ipso quod pro iusta culpæ excusatione afferebat, se nesciisse iustum esse Principem Sacerdotum, fatetur planè malitiam & iniustitiam, cuius eum arguerat, non eximere Principem è numero eorum, de quibus hoc præceptum datum est. Si igitur ex D. Pauli sentẽtia, mandatum, quo vetamur Principi maledicere, non bonos solùm, sed etiam malos Principes includit: hoc quoque de Principe honorando non potest non similiter de bonis & malis Principibus intelligi. Quod & D. Augustinus non obscurè indicat, vbi hoc Apostoli præceptum eodem sensu Donatistis obiectat. Hi namq; villas sibi iniustè ademptas, & Ecclesiæ Catholicæ tributas querebantur: quibus ille, Regum & Imperatorum iure id factum: in quorum manu situm est, vt legibus à se latis possidendi causas, modum, formamque præscribãt. Et vt æquiore id animo ferrent Donatistæ, nec regalibus edictis reluctarentur, hac D. Petri authoritate vsus est. *Nolite dicere*, inquit, *quid mihi & Regi? Quid tibi ergo & possessioni? per iura Regum possidentur possessiones. De iure humano agitur: & tamen Apostolus voluit seruiri Regib. voluit honorari Reges, & dixit, Reges reueremini*. Quorsũ hoc Apostoli testimoniũ Augustin⁹? Etenim ꝑfectò nisi is eius loci intellectus sit, vt ad quoslibet vniuersè Reges pertineat, incassum Donatistis eũ obiecit: vtpote hominibus refractariis qui ei illicò reposuissent: eo se præcepto stringi obligarique bonos tantùm Reges vt obsequio & honore prosequantur, non improbos, non iniustos alienarum possessionum abreptores, ac proinde illud argumentum nulla in ipsos ratione concludi, remque eo reuoluissent vt in Regis vitam & mores inquirere prius necesse fuisset, atque adeo probare eum rectè & è Republica facere, quàm istos ad parendum obligatos pronunciare, quod cùm tam acer & sacer Christianæ fidei assertor non ignoraret, nunquam argumento tam sublesto contẽdisset, & quod leui responso eludi ab aduersariis & elidi potuit. Sed sciuit nimirum B. Augustinus illud Apostoli præceptum nullam sine calumnia distinctionem admittere, nullamque Donatistas sententiæ adeò apertæ & simplici distinctionem adhibituros firmitèr nec falsò credidit.

Similiter & alii omnes Ecclesię patres eo seculo Apostolicum hoc præceptum ita sunt interpretati, vt ad Reges bo-

nos iuxta ac malos pertineat, cui rei testimonio sunt, quæ ipsi sæpe ad malos Reges, & de malis Regibus scripserunt. Itaque B. Fulgentius ad Trasimundum Arrianum Regem Vandalorum in Africa, [1] *Quocirca*, inquit, *cum pro nostra fide, in quantum facultatem diuinitus accepimus, liberè respondemus, nulla contumacia seu contumelia debemus suspicatione notari, cũ nec regiæ simus dignitatis immemores, sciamusque Deo timorem, honorem Regibus exhibendum; Apostolica ita nos præmonente doctrina. Reddite omnibus debita, cui timorẽ, timorem, cui honorẽ, honorẽ. Huius timoris honorisq; manifesta nobis beatus Petrus aperuit discretione notitiã dicens, Sicut serui Dei omnes honorate, fraternitatẽ diligite, Deum timete, Regem autẽ honorificate, &c.* En vt hic sanctus Ecclesiæ Doctor affirmat D. Petrum manifesta discretione aperuisse nobis notitiã eius quod dixerat D. Paulus. *Cui timorem, timorem: cui honorem, honorem*: id si ita se habet, consequens profectò est, de omnibus Regibus locum esse intelligendum, manifesta quippe discretio non est, quæ distinctionibus non declaratis inuoluitur. Vtrum autem hoc scripserit D. Petrus, vt errorem depelleret, quem nonnulli ex Christiana libertate malè intellecta iam imbiberant, existimantes (vt nostro seculo Anabaptistæ & Trinitarii) indignum esse, redemptos à Christo, atque adoptatos in successionem regni cælestis [2], humanæ potestati subiici: an verò alia de causa nihil moror. Sat superq; homini Christiano est, scire Apostolicum præceptum esse, vt Regem honoremus, eique præcepto nullam nec distinctionem nec restrictionem in sacris literis aut Sanctorum scriptis esse adiectam.

1 li. 1. de myster. mediatoris Christi in princ.

2 ad Rom. 8.

Eandem D. Paulo mentem esse. Eius præceptum de non resistẽdo potestatibus ab aduersariorum calumniis vindicatum. Ex Orthodoxorum Patrum sententia vt intelligendum, atque inibi quædam non vulgaria.

CAPVT X.

SED & huius etiam Principis Apostolorum Synagonista D. Paulus eandem sententiam inter præcipua Christianæ institutionis dogmata vberius multò & seuerius retulit. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, inquit, [3]. Quid ita? *Non est enim potestas nisi à Deo*. Et ne breuitatem comitetur obscuritas, his verbis eam explicat. *Quæ autem sunt*, (id est quæcunque sunt vspiam potestates in orbe vniuerso) *à Deo ordinatæ sunt*: cui consequens est quod

3 ad Rom. 13.

subiicit.

ſubiicit. *Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit.* ex quibus & illud *Qui reſiſtunt ipſi, ſibi damnationem acquirunt.*

En præceptum, en cauſa, en commonitio, & commi-natio horribilis in eos, qui ſecus faxint. Nec hiſce contentus tamen Apoſtolus, procedit vlterius, vt ſoletur ſimulque ad obedientiam & patientiam hortetur ſubditos. *Principes,* inquit, *non ſunt timori boni operis, ſed mali. Vis autem non timere poteſtatem? Bonum fac: & habebis laudem ex illa. Dei enim miniſter eſt tibi in bonum, Si autem malè feceris, time non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt: vindex in iram ei qui malè agit. Ideò neceſſitate ſubditi eſtote: non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. Ideò enim & tributa præſtatis. miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributũ: cui vectigal vectigal: cui timorem timorẽ: cui honorem honorẽ &c.* Reſumamus iſta, & ad inſtitutũ accõmodemus: nihil enim æquè facit, ac tãti viri tam perſpicua authoritas. Iubet ergo D. Paulus animam omnium, id eſt omnes homines ſubditos eſſe ſublimioribus poteſtatibus. *Sed poteſtatis* verbum quoniam multiplex eſt, & ambiguum, inde primam calumniandi anſam aduerſarii captant, dicuntque (quod & ante eos alii vt Theophylactus) non agi hîc *de iis qui magiſtratum gerunt, ſed de ipſo magiſtratu: hoc eſt de functione & officio eorum, qui aliis præſunt* [1]. Ac proinde nihil effici hac autoritate putant, quo magis populum Principi ſubiectũ eſſe demonſtretur: quóue minus in ordinem cogi, coerceri & caſtigari poſſe malos Principes aſſeramus. Verùm hic error vel eo ſolo facilè refellitur, quòd ipſemet Paulus, nunc poteſtates nominet eos de quibus ei ſermo eſt, nunc Principes & miniſtros Dei: vt plane oſtendat ſe non ſolùm de ipſo munere publico & functione loqui, ſed etiam de perſonis magiſtratuum, qui cum imperio & poteſtate præſumunt: queis ideo parendum, quia poteſtatem à Deo acceperunt. Non eſt poteſtas, inquit, niſi à Deo, & quæcunque ſunt poteſtates, à Deo ordinatæ ſunt. Quod autem à Deo ordinatum & datum eſt, id vtique homo homini auferre nequit [2]. Ex quo ſequitur fieri non poſſe ſubditorum opera, vt ius poteſtatis legitimi magiſtratus minuatur: quòd eam non ex ſolo multitudinis conſenſu ſed ex ipſius Dei omnipotentis authoritate, munificentia & conſtitutione ſit aſſequutus. quo fit, vt qui rebellant, Dei ordinationi reſiſtere dicantur. Qua de cauſa Cunerus Epiſcopus hunc

1 Buchan. pag. 72.

2 Matth. 19.

hunc Pauli locum tractans [1]. *De regum*, inquit, *& Principum autoritate quidam differentes, putant eam solùm ex placito, & consensu pendere subditorum, qui Principes eligant, vel recipiunt, vel saltem in eos acquiescunt: quoniam plenum iustitiæ & æquitatis est, quem in caput assumunt, ei velut inferiora & subdita membra obtemperent. Cæterùm beatus Apostolus, qui spiritu scrutabatur profunda Dei, longe altius huius potestatis originem & fundamentum eruit. non est, inquit, potestas nisi à Deo, quibus ex verbis bene consideratis dilucide patet, quod non ex solo populi consensu, quasi tantùm ex pacto inter populum & Principem inito, Rex potestatem & authoritatem in subditos habet: sed etiam ex ipso diuino iure, & Dei videlicet constitutione: quoniam, inquit, potestas à Deo est, & quæ sunt potestates à Deo ordinatæ sunt: itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: quod grauius & amplius est, quàm solùm pactum & fœdus initum violare. Nam si ex sola in Principem consensione populus ei subesse teneretur, iam non obediendo, fœderi quidem & pacto, sed non proprie ac directè Dei ordinationi resistere diceretur, quam Paulus in resistēdo proximè & immediatè violari significat: quoniam potestas cui resistitur, à Deo ordinata est, sic vt rebellio iam nō contra hominē, sed contra Deum cēseri debeat.* Quod igitur D. Paulus ἐξουσίας, id est, *potestates* de quibus loquitur mox ἄρχοντες (id est, *Principes*) vocat: satis per se efficax est, ad huius erroris caliginē propellendam. Et verò suberat ratio, quæ id loquendi genus Apostolo suggereret. Scribebat enim ad Christianos Romæ commorantes, qui latinè potestates vocabāt ipsos homines potestate præditos, in potestate constitutos: cuius rei testimonia latinè peritis notiora sunt quàm quibus charta nostra debeatur [2]: & ita præcipui Ecclesiæ patres eo verbo vsi sunt; quo modo B. Augustinus dicit *potestatem esse aliquando inimicam veritati* [3]. quod certum est ad officium magistratus referri non posse.

Eundem præterea huius loci intellectum tuetur, quod Apostoli interpres, cuius versione tota vbique sancta Dei Ecclesia eodem quo Paulus spiritus afflata vtitur, potestatem dicat esse ministrum; vt planè doceat eum de ipsis populi rectoribus, seu personis magistratuum sensisse. Vis inquit, non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum, quod perperam & insciè dictum esset, si non de ipsis Principibus locus iste intelligatur. Nam quamuis græcum διάκονος vtrumque genus admittat, vt ἐξουσίαν εἶναι διάκονον, potesta-

1 cap. 5. de off. Princip.

2 Vide Plin. l. 5. 29. cap. 4. Iuuenal. Sueton in Claudio ca 23. Modest. l. 27. de pignoribus. Vlp. l. 17 §. pen. de Ædil. edict. Tertul. aduers. gent.

3 Epist. 48.

potestatem esse ministram dicas: tamen vt latinè potestatē, quatenus imperium & non impetrantem significat, ministrum appellemus, neque sensus neque sermo latinus patitur.

Omitto quod potestatem, de qua loquitur, gladiū ferre dicat non sine causa gladium portat, inquit: cum tamen nō officium, sed homo in officio constitutus gladium pro potestate imperii gestet.

Denique Paulus testatur de iis se potestatib. agere, quibus tributa & vectigalia pendi solent: *Ideo*, inquit, *tributa præstatis: ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes.* vbi non διάκονοι, quod vt dixi in vtramque partem trahi potest, sed λειτουργοὶ verbo vsus est, quod omnem ambiguitatem tollit, & manifestò declarat eum vocasse potestates, ipsos Principes & magistratus, qui cum imperio præsunt, quibus iure tributa præstantur: vt patet ex illo Saluatoris responso Iudæis interrogantibus, *licet censum dare Cæsari an non* [1]? Sed quid opus est testibus? sua satis confessione vrgentur, imò conuincuntur. quippe Paulum ibi Regem definiisse aiunt: *ministrum scilicet, cui gladius à Deo sit traditus, vt malos puniat, ac bonos foueat*. Quod si ita est, negare non possunt potestatis verbo intelligi illic personam magistratus, seu Regem ipsum & non officium, quandoquidem id quod definitur, ἐξουσία siue potestas est. Frustra ergo ad vim verbi nos reuocant, cùm ipsa eorum opinioni nihil opituletur.

1 Matth. 22.

Sequitur altera ipsorum interpretatio non minus calūniosa, cuius ope eundem locum peruertunt, fundamētum autem eius interpretationis in eo positum est quod scribit Apostolus, *Principes non sunt timori boni operis, sed mali*, &, *Vis non timere potestatem? bonum fac & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum.* Quasi his verbis bonos tātùm magistratus complectatur. Mali enim & quos tyrānos vocant, bonis viris non rarò se formidolosos præbent, eosq; lædunt sæpius quàm laudant. Ideoque ex horum sententia ne magistratus quidem censendi sunt vlli, nisi qui bonos ab iniuria tueantur. Hunc igitur Apostolo sensum affingunt, vt de bonis tantùm magistratibus disserat, quos etiā aiunt eum prope ad dialecticam subtilitatem diffiniisse [2]. Atque his positis principiis in hunc modum ratiocinantur. Mali magistratus ad Pauli regulam examinati, omnino magistratus nō sunt: eoque sub eius præceptum de magistratu honorando non cadunt. Atque ita cùm præceptū nihil

2 Buch. pa. 71.

nihil ad eos pertineat, consequens est, nos eius authoritate neque malis Principibus parere iuberi, neque resistere prohiberi. *Non si bono Principi parendum est*, inquiunt, *ideò malo non erit resistendum.* Id pro consenso scilicet & concesso tenentes, bono tantùm Principi vt pareamus Apostolico præcepto esse sancitum. Verùm hanc interpretationem authoritas, exempla, ratio, erroris similiter & hæreseos conuincunt. Nam in primis Christus & ipsemet Tiberio paruit, & alios ad parendum instituit: Scribis etiam & Pharisæis auscultare iussit [1]. Et D. Petrus generaliter docuit magistratibus peruersis obediendum esse, ac Reges honorandos, nullâ boni & mali differentiâ eius præcepti modum disterminans [2]: vt iam superius est demonstratum. Quapropter Haymo Episcopus Halberstattensis vir pius & eruditus, hunc ipsum Pauli locum enarrans abhinc septingentis quinquaginta circiter annis sic scribit: *Siue bona sit illa potestas siue mala, quicunque ei resistit subtrahendo seruitium ab ea, denegando tributum, & honorem non præbendo, quem ei debet præbere, Dei ordinationi resistit, & dispositioni, cuius ordinatione illi principantur.* Sed & gloss. ordin. omnium consensu approbata, docet tàm ad bonos, quàm malos Principes hoc præceptum pertinere, ad verb. *non sunt timori*, &c. Deinde quamuis verissimum quidem sit magistratus esse à Deo constitutos, vt sint ministri regni ipsius [3], qui pœnâ sontes, bonos præmio afficiant, & sanctam generis humani societatem iustitiâ & æquitate contineant. tamen certissimum pariter est, neque omnes magistratus id facere, cuius causa sunt constituti; neque cùm non faciunt, sed planè contrarium faciunt, desinere statim esse magistratus. Alterum enim asserere hominis est nullam vitæ ciuilis societatem & communitatem experti, nullísque superiorum temporum annalibus eruditi. Alterum verò (quod aduersariis tantùm placet) VVicleffianam & Hussiticam hæresim, vel ei affinem profitentis; cuius vnum caput hoc erat, *Nullum esse dominum ciuilem, nullum prælatum, nullum episcopum, dum est in peccato mortali*, & aliud, *Populares posse ad suum arbitrium dominos delinquentes corrigere.* Ex his enim duobus articulis, velut principio quodam necessario & inseparabili, omnis aduersariorum pendet & procedit oratio: ita vt neque ipsorum conclusiones sine pronunciatis istis VVicleffianis prius admissis oriri, neque pronunciata eiusmodi sine talibus sequelis consistere vllo modo possint.

1 Matt. 17. & 22.

2 1. Pet. 2.

Haymo episc. Halberstattensis ordine tertius Alcuini auditor floruit sub Ludou. Pio.

3 Sap. 6.

sint. Ex priore enim necessaria consecutione efficitur malum Regem & vitiosum non esse Regem, quia est in mortali peccato: ex posteriore verò, populum Principe superiorem esse, alioqui enim non posset eum delinquentem cogere in ordinem, & corrigere: quandoquidem par aut superior, à pari aut inferiore cogi iure nequit [1]. Hæc igitur vbi asserunt aduersarii, superiora putidæ & pestilentis hæresis VVicleffianæ capita exuscitant, quibus refutandis eo libentius supersedeo, quod in celeberrimo & frequentissimo Patrum consessu iam pridem cunctis suffragiis damnata sit & explosa [2]. Impius Saul & cædibus Sacerdotum contaminatus: homicida & adulter Dauid: Salomon, Ioas Amasias ad idola prolapsi: Roboam similiter & alii Dauidicæ sobolis iniusti, & diuini atque humani iuris transgressores, Reges nihilominus manserunt, ac regnum interea & regimen populi, quia legitimi Reges, tenuerunt. Nec vllis vnquam adhuc legibus cautum est, aut moribus receptum, imò nec caueri aut recipi, sine publica pernicie, potuit, malitiam ipso iure magistratum alicui abrogare, aut eundem ei præbere, vel prorogare bonitatem: non sunt hi finiendæ potestatis modi legitimi, quin planè contrà infinitis rerum gestarum monimentis tota nos docet antiquitas, peruersis magistratibus parendum tantisper, dum vel magistratu abierint, si ad tempus creati: vel fato concesserint, si perpetuum inierint: aut superioris saltem iudicis sententia moti ordine, in priuatis esse cœperint. Inde est quod Paulus Iurisconsultus [3]. *Prætor*, inquit, *ius reddere dicitur etiam cùm iniquè decernit: relatione scilicet facta, non ad id quod ita prætor fecit, sed ad illud, quod prætorem facere conuenit.* Et Marcianus [4], *Cum prætor cognita causa per errorem, vel etiam ambitiosè iuberet hæreditatem vt ex fideicommisso restitui: etiam publicè interest restitui propter rerum iudicatarum authoritatem.* Huc accedit, non ignorasse Apostolum Christianos tunc vbique terrarum sub impiis & ethnicis magistratibus degere, à quibus iniquissima quotidiè patiebantur: ac proinde eiusmodi præceptum, non tam vtile, quàm exitiosum illis ea tempestate fore, & procul dubio certissimam rebellii & defectionis causam omnibus præbiturum, si de bonis benè magistratum gerentibus tantùm intelligeretur. vtpote cuius authoritate erecti homines, iustitia & pietate ardentes, & qui zelo religionis, studioque salutis ac tranquillitatis publicæ, & odio

1 l.4. D. de recept. qui arbit. l. ille à quo. 13. §. pen. ad Sc. Trebell. c. innotuit. de elect.

2 Synod. Constantien. sess. 8. & 15.

3 l. pen. de iust. & iure.

4 l. seruo. 65. §. cum prætor. ad Sc. Trebel.

dio malorum iam antè mirum in modum tenebantur, omnes tollendi malos magiſtratus vias clam & palam quæſiiſſent. Quotus enim quiſque illorum, qui animi magnitudine Horatios, Mutios, Curtios; temperatâ verò rerum humanarum contemptione ac deſpicientiâ Xenocratem, & cunctos Philoſophos longè ſuperabant non acerbiſſimis conditionibus caput fortunaſque ſuas pro communibus patriæ commodis deuouiſſet? quæ non ſubiiſſent diſcrimina? quos perhorruiſſent cruciatus, vt impios & malos magiſtratus, ſeu Principes tyrannidem exercentes, vbique extinguerent? an non eiuſmodi operam egregie nauatam Reipub. vel inter eximios Chriſtianæ religionis, fructus retuliſſent, ſi id modo per euangelium licere ſibi certò comperiſſent? cùm tamen è diuerſo id eius religionis perfectioni & ſanctitati inprimis tributũ ſit, quòd nemo omnium Chriſtianorum eius ſæculi, vllius in Principem coniurationis particeps, vel conſcius fuerit inuentus. *Circa maieſtatẽ imperatoris infamamur*, inquit Tertullianus, [1] *tamen nunquam Albiani, nec Nigriani, vel Caſſiani inueniri potuerunt Chriſtiani.* 1 ad Scapulam.

Hæc igitur ipſorum interpretatio, per quam volunt D. Paulum Chriſtianos neceſſitate parendi bonis tantùm magiſtratibus obligaſſe, cùm non ſolum omni & ratione, & authoritate deficiatur, ſed etiam apertis euangelii monitis moribus Chriſtianis, doctrinæ Patrum, totiuſque eccleſiæ decretis aduerſetur, vitioſa prorſus & hæretica cenſenda eſt: aliuſque Apoſtoli ſenſus cum his omnibus congruens amplectendus. Is autem ille eſt, quem magnum eccleſiæ lumen S. Auguſtinus ſuccinctè, ſed clarè nobis indicat. *ſiue*, inquit, [2] *poteſtas veritati fauens aliquem corrigat, laudem habet ex illa qui fuerit emendatus: ſiue inimica veritati in aliquem ſæuiat, laudem habet ex illa qui fuerit coronatus.* Et Auguſtinũ ſequutus Haymo copioſius paulò & enodatius exponit [3]. *Vis non timere poteſtatẽ? bonum fac, & habebis laudem ex illa. Non dicit laudabit te poteſtas*, inquit, *quia multa poteſtates ſunt, quæ in ſubditis magis malum, quàm bonum diligunt: ſed habebis laudem ex illa poteſtate, id eſt, ipſa erit occaſio vt laude dignus ſis. Quia ſi tuo exemplo ad fidem vel iuſtitiæ opera fuerit perducta, laudaberis tàm ab illa, quàm etiam ab aliis, & apud Deum quoque laude dignus eris. Aliter ſi poteſtas illa vſque ad mortem pœnis te afflixerit, tu quoque legitimè decertando mortẽ aut aliquam iniuriã patienter pertuleris, habebis*

2 epiſt. 48.

3 in cap. 13. ad Rom.

ex illa potestate laudem: id est ipsa præbebit occasionem, vt tu lauderis, quia percipies pro persecutionibus tibi irrogatis perpetuã beatitudinem, & laudaberis apud Deum & homines.

Quod itaque iubet Apostolus omnem animam potestatibus sublimioribus subditam esse, quodque monet, eos qui potestati resistunt, Dei ordinationi resistere, id eò pertinet, ne magistratibus vllis siue bonis siue malis obluctemur. Et ideo licet incidant sæpè causæ, propter quas magistratus iussa capescere non tenemur, vbi scilicet Dei mandatis prorsus contraria imperat, vt cap. 8. est explicatum, tamen nulla potest existere cur iniustam damnationis sententiam exequenti, & pœnas obtentu potestatis malitiosiùs exigenti, vi obsistamus: quia ipse potestatem à Deo ordinatam habet, qua si abutitur, legitimis modis non impressione subditorum coercendus est. Si enim superiorem habet, improbitas eius & petulantia prouocatione comprimitur, cuius remedio cõdemnationis extinguitur pronunciatio [1]. Sin autem in altissimo dignitatis gradu collocatus est, vt sunt qui regnorum legitimè pôtiuntur, cùm nemo inueniatur ad quem possit appellari [2], nihil reo superest, nisi vt Dei omnipotentis cognitioni causam committat, & eius iudicium expectet, qui Rex regum & iudicum omnium iudex, humanæ sententiæ iniquitatem æternæ iustitiæ seueritate, quamuis non sit prouocatum, indubitatè castigabit & corriget. Qui verò non satis sibi prospectum hac cautione rentur, & ob id suis se viribus tueri malunt, ac iniquæ potestati æquam, vt illis videtur, pro corpore, pro salute, pro fortunis, defensionem armis munitam opponere, ii sunt qui Dei ordinationi resistunt, & resistendo damnationem sibi acquirunt: quia cum eius iudicium interdicta celeritate præuertunt, fixum & constantem iustitiæ ordinem sceleratè peruertunt. At iugum hoc subiectionis peracerbum est & graue toleratu viris bonis, quos malorum Principum sæuitia & diritas ad iniquissima supplicia frequenter rapit. Verum est neque id S. Paulum latuit, qui eam tamen Dei voluntatem esse, per Dei spiritum nobis retulit. Et quamuis satis ei fuisset præcepto recitato, dicere, vt de humana lege Iurisconsultus. *quod quidem perquam durum est: sed ita lex scripta est* [3]. &, *Dominus mandauit mandata sua custodiri* [4]. *nimis.* tamen vt eius asperitatem aliqua suauitate leniret, solatur omnes, & ingentis mercedis sponsu ad illius obseruationem inuitat: laudis

1 l.1.in fi. D.ad Sc. Turpil.

2 l.1.D.à qui.appel.non lic.

3 Vlp.l.prospexit. D. qui & à quib.manum.

4 Psal.118.

laudis scilicet & gloriæ, cuius spe & specie cùm plerique, tum generosi in primis animi facilè adducuntur, vt omnes vitæ molestias, omnem corporis dolorem, ferant libenter & perferant. Primùm igitur breui sed certissima ratione, ex ipsa hominis naturâ & penetrali Philosophia, ostendit, non tantam difficultatem huic mandato custodiendo inesse quantam primo aspectu præ se ferat: propterea quod *Principes non sunt timori boni operis, sed mali.* quasi diceret, mali hominis est, & pusilli animi timere Principes: viro bono nullus magistratus, quantumuis impius & iniquus, formidabilis esse potest. *ex conscientia peccatorum timor nascitur.* [1] Nihil metuit, qui nihil commeruit. Sed aduersus omnes impetus aheneo conscientiæ muro septus, stabilis & intrepidus consistit. Hoc illud est innocentiæ propugnaculum, hoc illud vallum, quod eam Prophetæ securitatem præstitit, quâ fretus dixit. *Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum* [2]. Contrà verò nequitia omnis timida est, vt ait sapiens, & condemnationi præbet testimonium. *Semper enim præsumit sæua, perturbata conscientia* [3]. Nec ea res magis ethnicos quàm Christianos fefellit. Bias enim interrogatus τί ἂν εἴη τῶν κατὰ τὸν βίον ἄφοβον. id est quidnam omnium in vita esset metus expers, respondit ὀρθὴ συνείδησις. recta conscientia. & Menander ὁ συνιστορῶν αὑτῷ τι κἂν ᾖ θρασύτατος, ἡ σύνεσις αὐτὸν δειλότατον εἶναι ποιεῖ. id est qui aliquid sibi conscius est, etiamsi fuerit audacissimus, consciẽtia facit eum timidissimum [4]. Et Cicero [5]. *Magna vis est conscientiæ, & magna in vtramque partem, vt neque timeant, qui nihil commiserint: & pœnam semper ante oculos versari putent, qui peccarint.* Vnam igitur nobis viam proponit Paulus, quam si carpserimus, nullo magistratus metu tenebimur, *Vis non timere magistratum? bonum fac*, inquit. At non ferendis doloribus cruciabor tamen, dices at spoliabor facultatibus, at neci dedar. eccui non ab his metus? Si simpliciter nudéque ista spectes, magna sunt inquam: & quæ vel constantissimum quemque territent. Sin comparatè, & cum præmii magnitudine ac fine, cuius causa res tam arduæ subeuntur, contuleris, adeo sunt exigua, vt præ his nihili videantur. Iã iis prædixerat in eadem epistola, [6] passiones huius temporis indignas esse, & res parui momenti, si cum futuri seculi gloria componantur, qua clarebunt ii, qui Deo fideliter seruiunt ac illius præcepta seruant, ideóque hic addidit, *& habebis*

1 Cic. Paradox.
2 Psal. 26.
3 Sapient. 17.
4 Stobæus de Conscientia. serm. 106.
5 pro Milone.
6 ca. 8. ad Rom.

bebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. quod idē est, ac si dixisset, quicquid tibi fecerit magistratus, laudi tibi erit, tuo bono & commodo cedet, vt in superiore Patrum explicatione proditum est. An non hoc verissimum esse cernitur, dum quos impii superbè calcarunt, nos summisse colimus, & quos illi vt sacrilegos, perduelles, nefarios, publicatis bonis omnibus, perdiderunt, iis nos, & in eorum honorem, vt seruis fidelibus & amicis Dei, opulenta paramus templa, donaria suspendimus, preces & vota, vt ipsi salutem nobis à Deo precentur, quotidie fundimus. Bono peruersus cùm vitam adimit, vitam dat. Molestię huius seculi, & mors ipsa, spinæ sunt, per quas ad fælicitatem necessarius nobis est transitus. *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei* [1]. Cohæredes Christi sunt qui iniqua æquanimiter eius exemplo tolerant. *Si tamen compatimur*, inquit, *vt & conglorificemur* [2]. Si vis ergo perpeti gloria coronari, talibus primum coronere & spinis. Præclarè, vt alia D. Augustinus [3]: *tu* inquit, *qui veram requiem, quæ post hanc vitam Christianis promittitur, quæris, eam inter amarissimas huius vitæ molestias degustabis: iucundiúsq; ex bona conscientia inter ærumnas lætaberis, quàm ex mala inter delicias.* Pręmium igitur, quod D Paulus propter obedientiam magistratibus præstitam pollicetur nobis laus est, non humana quidem solum, nam ea fluxa est ac plerumque falsa: sed diuina, solida, æterna, admirabilis, incomparabilis, quæ nec sensu percipi, nec concipi animo in hac vitâ potest [4]; cuius potiendi spe, vt quis per fidem viuam semel accensus fuerit, mirum quàm humana ei omnia sordescent, & toleratu facilia videbuntur: At qui præsentia tantùm, & quæ præter oculos sunt, huius mundi commoda intuentur, dicent statim cum discipulis quibusdam Saluatoris nondum perfectè ad cælestem vitam eruditis. *Durus est hic sermo, & quis potest eum audire* [5]? & cum Petro adhuc dimissum nescio & terrestre quid spirante. *absit à te Domine, non erit tibi hoc* [6]. Atque ita (quod factu facilius est) inferre quàm ferre iniuriam paratiores, magistratibus & Principib. suis insultare & in ordinem redigere, fictæ vtilitatis: & publici iuris tuendi specie, non verebuntur. Sed qui talia audent, pœnam audiant. *Qui resistunt potestati ipsi sibi damnationem acquirunt.* Cauendum ergo summoperè, ne nostris nimium ingeniis confisi, imo confusi, hunc Apostoli locum maliciosa interpretatione ita intelligamus, ac si ipse de bonis

1 Act. 14.
2 ad Rom. 8.
3 de Catechumenis.
4 1. ad Cor. 2.
5 Ioan. 6.
6 Matth. 16.

tantùm magistratibus sensisset: cùm satis iam superq; mõstratum sit, eam explicationem, neq; cum spiritu illo Pauli, neque cum aliis Scripturæ locis, neque cum sanctorum Patrum expositione, & ecclesiastica catholica doctrina, congruere.

Quæ cùm ita sint, euidens inde argumentum ad causæ nostræ æquitatem demonstrandam suppetit, quod hac certissima ratiocinandi formula ei breuiter accommodemus. Omnis inferior sublimiori potestati subditus esse debet, & ei non resistere (Apostolicum hoc est pronunciatum, quod negari non potest) At in omni regno & Monarchiâ Princeps est potestas superior vniuerso populo (assumptionis veritatem, veritas ipsa testatur. *Reges gentium dominantur earum*, inquit, alioqui nulla esset Monarchia, vt ostensum est huius libri Cap. 4.) Ergo in omni Monarchia totus populus Principi subditus esse, & non resistere debet. Conclusio ex præmissis necessaria: cui & illud deinde consequens est. Populum pœnas à Rege ob delictum expetere non posse: cùm nemo sit mortalis, ad cuius tribunal Rex publici iudicii reus peragatur (quoniam superior nemo est) & indemnato multam vel mortem irrogare, omni & æquitati, & rationi repugnet [1]. Si vllam aduersarii ex tam certis & manifestis principiis efficacem conclusionem protulissent, qua populum Rege superiorem, eique in Regem ius esse demonstrarent, vix profectò qui aduersaretur vllum habuissent, eccui enim, nisi vel impio vel impudenti os illa non protinus occlusisset? eius ego me assertorem in primis ac defensorem, si opus fuisset, præbuissem. Sed quoniam nihil tale adferre possunt, & tantùm vitiosas ac fallaces ex similitudine, comparatione, notatione verbi, exemplis, & allegoriis, nescio quibus perperam intellectis, rationes sine ratione petitas, ad infirmum vulgi iudicium obscurandum & obruendum cumulant, satius est ex illis salutaribus Scripturæ fontibus per Ecclesiam Catholicam reclusis haurire, quàm riuulos ex cisternarum nescio qua fæce deriuatos, ducibus istis, sectari. Nobis igitur ne succenseant, si veritatis propugnandæ causâ acrius illis aduersemur.

[1] Intellige nisi lege cautum sit, vt indemnatum occidere liceat.

Iam verò, vt finem tandem huic capiti faciam, operæ est, aliam adhuc, & postremam, ni fallor, eorum rationem afferre, qua hunc D. Pauli locum non obstare dicunt,

quo minus Rex in legem committens, legum pœnis more priuatorum ſubiiciatur. Ea inde eſt quòd de poteſtatibus vniuersè illic præceptum detur. Ac proinde inquiunt ſi Regi ex illo Pauli edicto ſcelerum impunitas competit, competit ſimiliter & omnibus aliis magiſtratibus, quos tamen pœnis obnoxios eſſe, ſi quid peccauerint, nemo neſcit, nemóque negat. Atque ita hoc nos vrgeri putant incommodo: vt vel neceſſe ſit Reges eodem cum aliis iure cenſeri fateamur, vel ſolos Reges poteſtatis nomine illic intelligi, & iſta præ cæteris impunitate donatos eſſe, oſtendamus. Ita enim ille ἀρχιμισοβασιλεὺς [1] *Quid præfecti vrbium?* inquit, *quid caſtrorum? Quid prætores? quid ipſi conſules? hiſne etiam Paulus nos ſubditos eſſe iubet? an pro priuatis habet? At ab omnibus non modò minoribus magiſtratibus, ſed ab eis etiam qui ſunt Regibus æquales, ratio male obiti imperii ſolet exigi. Velim ergo qui ex Pauli verbis tantam Regibus poteſtatem datam ſomniant, aut oſtendant ex eodem Paulo ſolos Reges poteſtatis nomine hic accipiendos, ideóque ſolos legum pœnis eximendos: aut ſi cùm poteſtates dicimus, intelligantur etiam alii magiſtratus, ab eodem auctore Deo in eundem vſum inſtituti: illud quoque velim oſtendant, vbi omnes magiſtratus legibus ſoluti, & à pœnarum metu liberi pronuncientur: aut ſolis Regibus iſta immunitas ſit conceſſa, cæteris qui in poteſtate conſtituti ſunt negata.* O argutam complexionem ſcilicet, & priſco Arcade dignum dilemma, vbi verò id ſomniauit Buchananus? neque enim veriſimile eſt hominem ſanum & ſobrium & qualis ille erat, arte, ingenio, ætate, experientia egregiè præditum tam inepta niſi ſomno oppreſſum effutiſſe. Petit vti oſtendamus, vel poteſtatis nomine ſolos Reges contineri, vel, ſi generatim omnes magiſtratus accipiendos fateamur, Regibus ſolis iſtam impunitatem eſſe conceſſam: quorſum hoc quidem? neutrum certè neceſſarium eſt ad id quod aſtruimus, neque vt ſolos, inquam, Reges poteſtatis verbo ſignificari (quamuis D. Ambroſius locum illum Apoſtoli de Regibus tantum interpretetur [2]) neque vt à communi aliorum iure nominatim exceptos doceamus. Nam Regum facta ideò impunita manere dicimus, quia iudex idoneus in terris nullus eſt, à quo reprimantur: at non ita res ſe habet in aliis magiſtratibus: ſuum quiſque ſuperiorem agnoſcit: itaque cùm gradus quidam & ordines ſint poteſtatum in omni politia tam eccleſiaſtica quàm ciuili, infimæ mediis, primis mediæ ſubiiciuntur, ſimulque vni velut ſupremo capiti

[1] Buchan. ca. 74.

[2] in commẽtar.

capiti omnes. Caput autem illud in Democratia est populus vniuersus, in Monarchia ecclesiastica Pontifex maximus, in seculari & ciuili Rex & Princeps summus, in quẽ populus omne suum ius & potestatem transtulit. Huic igitur alii rationem gesti magistratus reddunt: muneris malè obiti & scelerum omnium pœnas persoluunt quia ipse est sublimior potestas, cui ex Apostoli sententia parendum est. At contrà hic aliis rationem reddere non tenetur, cùm nullum inferioribus in superiorem ius sit, vt sæpe iam dictum est. Quod igitur scribit eo loco D. Paulus, non ita accipi debet, ne magistratus delinquentes legitimis pœnis, sed ne ab iis quibus præsunt coerceantur veluti ne à manipulariis decuriones, à decurionibus centuriones, à centurionibus tribuni, à tribunis magister equitum vel legatus, à magistro aut legato dictator vel imperator, sed contrà illi ab his vt cuique in inferiorem potestas data est, puniantur: & in ecclesiastica Hierarchia similiter Religiosi suis Prioribus vt, vocant, Priores Prouincialibus, Prouinciales Generali, Generalis summo Pontifici, non contrà, parent & pœnas dant, vbi aliquid commeruerunt. Videmus itaque ius idem ab Apostolo de Rege & cæteris magistratibus constitutum, & vnâ omnes homines regula comprehensos, vt omnis scilicet anima potestatibus sublimioribus subdita sit, & Regem ideò humanæ pœnæ metu solutum, quia ipse supremus est, soli Deo subiectus, à quo solo & iudicandus. Nihil naturæ & rationi conuenientius, nihil intellectu facilius dici potuit: quod nõ animaduertisse dormitantis vel obtusi ingenii, non probasse, malitiosi & peruicacis fuisse negari non potest. Illud autem quid? quod ait rationem malè obiti imperii solere exigi à magistratibus, qui Regibus, sunt æquales Vigilansne Buchananus an dormiens, insanus an somnians hoc excogitauit? Nam nullus vspiam magistratus extra monarchiam Regi æqualis reperitur, nullus etiam monarcha qui Regi par sit reddendæ rationi administrationis obnoxius. Dictatura apud Romanos nihil aliud fuit quàm semestris Monarchia, proindeque Dictatoris summum & liberum erat imperium, nec vllam consiliorum factorumque rationem reddere tenebatur, [1] eiusque adeo dicta pro numine obseruabantur. [2] Quinimo magistratus multi Regibus inferiores ea libertate fructi sunt, ne rerum gestarum ratio ab iis reposceretur, vt suprà hoc ipso libro commo-

1 Vide quæ scri psi cap. 5.
2 Liuius lib. 8.

t cap.5 monui [t]. mittam igitur hoc somniantis delirium, ridendum sanè potius quàm refellendum, vt seria quæ me hinc vocant sequar.

Eandem sententiam confirmari doctrina antiquorum Patrum, tàm nascentis Ecclesiæ, quàm sequentium seculorum: & œcumenici concilii authoritate. Idem VViclefsum & recentes Monarchomachos docuisse: hos eius esse discipulos, & interpretes, qui damnatum iam pridem in eo dogma ab inferis reuocarunt.

CAP. XI.

QVæ hactenus, de summa liberaque regnandi potestate Principibus in populos data, ex bibliis sacris vbertim protulimus, ea toti Ecclesiæ Catholicæ rata & grata semper fuisse, testatur iugis illa Patrum, & diuini atque humani iuris interpretum omnium assensio. Qua in re admirabilis quædam Dei prouidentia elucet: Nā quanquam neque prima nascentis Ecclesiæ tempora, neque iis continuo plurium seculorum ordine succedentia, vsque ad has deploratas, & penè desperatas ætatis nostræ calamitates, vllum vix habuerint Christianum, qui Regum authoritatem, atque adeo illum D. Pauli locum, & similes Scripturæ sententias in apertam controuersiam vocaret, aut Reges legum pœnis obnoxios esse contenderet. Tamen vt certum nobis fidei testimoniū reseruaretur aduersus eos, qui hisce mundi senescentis temporibus Scripturæ sensum mutare, atque omnem excidere veritatem conituntur, nonnulli primæ, mediæ, postremæ ætatis Ecclesię grauissimi scriptores (Deo id ad nostram vtilitatem suggerente) hunc articulum perpetuis monumentis clarum atque testatum reliquerunt.

Dixit. vixi propter Hussitas.

Ac in primis quidem Tertullianus apertè & sæpe docet, quæ fuerit ecclesiæ ab Apostolis institutæ, & nouo adhuc martyrum sanguine in dies rutilantis, de Principum dignitate sententia. Nam Christianorum innocentiæ defensionem suscipiens, quos variis delatorum calumniis oppressos, & non solùm homicidii, sacrilegii, atque adeò omnis generis infamiæ falsa suspicione laborantes, sed etiam maiestatis accusatos viderat, eò maximè quòd per genium Principis non deierarent, inter cęteras diluendorum crimi-

criminum rationes sic scribit[1]. *Ideò ergo committimus in maiestatem Imperatorum, quia illos non subiicimus rebus suis? quia non ludimus de officio salutis eorum, qui eam non putamus in manibus esse plumbatis? Sed vos religiosi qui eam quaeritis vbi nō est, petitis à quibus dari nō potest praeterito eo in cuius potestate est. Insuper eos debellatis qui eam sciunt petere, qui etiam possunt impetrare dum sciunt petere. Nos enim pro salute Imperatorum Deum inuocamus aeternum, Deum verum, & Deum viuum, quem & ipsi Imperatores propitium sibi praeter caeteros malunt. Sciunt quis illis dederit imperium, sciunt quis homines, quis & animas: sentiunt Deum esse solum, in cuius solius potestate sunt, à quo sunt secundi, post quem primi ante omnes deos & super omnes homines. Qui vtique viuunt & mortuis antistant, recogitant quousque vires imperii valeant, & ita Deum intelligunt, aduersus quem valere non possunt, per eum se valere cognoscant. Caelum denique debellet Imperator, caelum captiuum triumpho suo inuehat. Non potest: ideo magnus est, quia caelo minor est. Illius enim est ipse, cuius est caelum omnis creatura. Indè est Imperator, vnde & homo, antequam Imperator: inde potestas illi, vnde & spiritus.* Et paulò inferiùs[2]. *Nos iudicium Dei suspicimus in Imperatoribus, qui gentibus illos praefecit.* Et mox. *Sed quid ego amplius de religione atque pietate Christiana in Imperatorem, quem necesse est suspiciamus, vt eum quem Dominus noster elegerit, vt merito dixerim, noster est magis Caesar, vt à nostro Deo constitutus. itaque vt meo plus ego illi operor in salutem. siquidem non solum ab eo postulo qui merear impetrare, sed etiam quod temperans maiestatem Caesaris infra Deum, magis illum commendo Deo, cui soli subiicio: subiicio autem cui non adaequo.* Et rursus alibi[3]. *Colimus ergo & Imperatorem sic, quomodo & nobis licet, & ipsi expedit vt hominem à Deo secundum, & quicquid est à Deo consecutum, solo Deo minorem. Hoc & ipse volet. Sic enim omnibus maior est dum solo vero Deo minor est.* En quo ordine Christiani omnes in veteri & vera Ecclesia Reges & Imperatores suos habuerunt. Hanc enim Tertullianus non suo nomine, & pro seipso tantum, sed pro vniuerso Christianorum coetu, & omnibus Ecclesiae membris apologiam contexuit, quam à multis quidem firma consensione laudatam, à nemine verò reprehensam animaduertimus. Quod si prisci illi Christiani, tàm manifesto Dei spiritu acti, eam fidei professionem dederint, qua se credere Reges solo Deo minores, Deo soli subiectos esse, protestabantur: quo istos spiritu ductos censebimus qui contrarium nunc

1 in Apolget. aduersus gentes.

2 ibidem.

3 ad Scapulam Praesid. Carthag.

nunc sentiunt? Nam si cùm veteribus conuenire se dicant: sciscitabor ab iis, quemnam ei iud cem ferant qui solo vero Deo minor est? cuius dignitatem suspicere, cuiusq ue authoritati parere velint hominem à Deo secundum, i n solius Dei potestate constitutum? Nunquid aut diuinæ potestatis consortem aliquem, aut Deo vero superiorem nominabunt, qui Regi legitimo legis multam vel pœnam irroget? Næ magna hæc est animi vel peruersitas vel cæcitas quâ nolunt aut nequeunt causas rerum atque momenta ad fidei & rationis normam à maioribus præscriptam dirigere. Neque verò dici potest talia Christianos tunc temporis elocutos, vt iis velut blandimentis Imperatores suos aucupandæ gratiæ & beneuolentiæ studio demererentur. eam enim obiectionem aduertens Tertullianus & anteuertens, eos de adulationis suspicione grauissimis rationibus purgat. *Adulati nunc sumus Imperatori* (inquit) *& mentiti vota quæ diximus ad euadendum scilicet, &c.* Tertulliano astipulatur Origenes. [1] qui licet in commentariis ad cap. XIII. epistolæ Pauli ad Rom. varias eius loci mysticas & allegatoricas expositiones proponat, tamen vulgarem & cõmunem hanc ipse fatetur, vt Regibus ac potestatibus publicis simpliciter & vniuersè subditi simus. *Cæterũ* (inquit) *quatenus salua pietate licet, non ita insanimus, vt in nos irritemus Reges, aut potestates publicas sauituras, per tormenta & supplicia. legimus enim in nostris literis, omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi à Deo. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt ipsi sibi damnationem acquirunt. Quæ verba in commentariis super epistolam ad Romanos, vt potuimus, non vno modo enarrauimus: nunc verò simpliciter iuxta vulgarem sensum, ad præsens negotium citauimus, quandoquidem Celsus negat eis dignitatem contigisse absque fauore dæmonum.* Deinde (vt erat feracis & facũdi ingenii, multumque in disserendo subtilis) addit *Et quoniam multa dicenda essent de Regum & Principum statu, quòd res disquisitione non careat, propter aliquot Principum sæuam tyrannidem, & alios licentia potestatis prolapsos in delitias & nequitiam, ideo hunc locum impræsentiarum supersedimus excutere.* Nẽpe præuidit quàm longè lateque cauillationes hæreticorũ se soleant diffundere, nihil vt tàm certum, tam sacrum, tãque syncerum sit, quod suis illi argumentis non impetant, profanent sacrilegiis, spurcitiâ lutent, & quamuis non possint, conentur tamen audacter euertere. Prouidit inquam blan-

[1] lib. 8. cont. Celsum.

blandas illas, sed fucatas, & venenatas rationes obiici posse aduersus vulgarem & verum præcepti Apostolici intellectum, quibus nostro nūc primùm seculo homines apostatæ & quidam alii nimis populares & cæcâ inuidiâ ducti, velut flabris seditionum vtuntur ad ventilandam multitudinem aduersus Reges & Principes suos legitimos, & ideo monuit rem illam non carere disquisitione, sed eius interea examine supersedendum; vel quod de ea tunc inter omnes Christianos satis conuenerat, vel quia Celsus, contra quem disputat, nullam de ea fecerat mentionem: & ipse si omnibus aduersariis argumentis recensendis, refellendisq; fuisset immoratus, in nimis longam, nec ad institutum necessariam digressionem excurrisset.

Huc accedit quòd B. Augustinus summa pacis bellique munia Regibus tribuat; legum scilicet ferendarum [1], & — 1 Vid. s. d. pag. 61. lib. 2.
belli indicendi gerendique arbitrium [2], & vt ait Iustinia- — 2 lib. 22. cap. 75. aduers. Faust. Manich.
nus [3], τὴν τοῦ πολεμεῖν τε καὶ εἰρήνην ἄγειν ἐξουσίαν, id est bellādi & pacificandi authoritatem: quæ cùm supremæ tantùm potestatis sint, & non ad singulorum vtilitatem, sed ad cō- — 3 Nouel. de Cōsul. 105. coll. 8.
munem totius Reipublicę salutem spectent, planum nobis facit censere se nullam in regno authoritatem regiâ subli miorem esse. Nam vbi populus sui potens est, nullum neq; bellum neque fœdus, nisi se authore fieri aut feriri patitur: nec vlli id vniuersè permittit, nisi cui imperiū supra se dedit, & in cuius ditione ac potestate seipsum esse agnoscit, ob eamque causam Reges Spartani, quia non sui prorsus arbitrii, ac proinde non verè Reges erant sed in Ephororū, & populi potestate, (vt antè ostendimus [4]) nihil de bello vel — 4
pace, nisi iubēte speciatim atq; mandāte populo decernere audebant [5] *Si igitur suscipiendi belli authoritas, atque consilium* — 5 Plutarch. in Agesilao.
penes principem sit, vt ait D. Augustinus, idque summæ potestati coniunctum, atque annexum officium sit, nec summo celsius reperiatur, quomodo poterit aliquem Republica iudicem habere is, qui caput ipse Reipublicæ est, & penes quem summa totius residet. Num quid membris caput, superius inferiori, contra naturam supponemus? Idem alibi. *Ita à plebibus Principes, & à seruis domini ferendi sunt, vt sub exercitatione tolerantia sustineantur temporalia, & sperentur æterna.*

Prætereo hîc luculentum D. Hieronymi testimonium, est enim a nobis superius relatum [6], quo Regem nemini — 6 cap. 4.
nemini nisi Deo subiectū esse monet. Idque ipsum B. Ambrosius

brosius apertius & prolixius docet [1]. *Peccauit Dauid quod solent Reges*, inquit, *sed pœnitentiam gessit, fleuit, ingemuit, quod nõ solent Reges. Quod erubescunt facere priuati, Rex non erubuit confiteri. Qui tenentur legibus, audent suum negare peccatum, dedignantur rogare indulgentiam. quam petebat qui nullis tenebatur legibus humanis Rex vtiq; erat, nullis ipse legibus tenebatur: quia liberi sunt Reges à vinculis delictorum. Neque enim vllis ad pœnã vocantur legibus, tuti imperij potestate. homini ergo non peccauit, cui non tenebatur obnoxius.* Nec minus disertè id exprimit B. Gregor. Turon. [2]: ita enim ad Regem Chilpericum. *Si quis de nobis ô Rex iustitiæ tramites transcendere voluerit, a te corripi potest: si verò tu excesseris, quis te corripiet? loquimur enim tibi, sed, si volueris, audis: si autem nolueris, quis te damnabit, nisi is qui se pronunciauit esse iustitiam?* quibus verbis monet Regẽ officii, ne summa hac potestate libertateque ad iniuriam subditorum abutatur, Deum iudicem verum & seuerum, si quid perperam fecerit habiturus.

Sic Otto Episcopus Frisingensis [3]: *Præterea*, inquit, *cùm nulla inueniatur persona mundialis, quæ mundi legibus non subiaceat, subiacendo coerceatur, soli Reges, vtpote cõstituti supra leges, diuino examini reseruati, seculi legibus non cohibentur. Vnde est illud tàm Regis quàm Prophetæ testimoniũ, Tibi soli peccaui. Debet ergo Regem non solum animi magnanimitate nobilitatum, sed & ad cognoscendum creatorem suum diuina gratia illuminatum, Regem regum, Dominum dominantium Deum præ mente habere, & ne in manus eius incidat quantum potest, modis omnib. præcauere. Cùm enim iuxta Apostolum omni mortali horrendum sit incidere in manus Dei viuentis: Regibus tamen, qui nullum præter ipsum supra se habent quem metuãt, eò erit horribilius quò ipsi cæteris possunt peccare liberius.* Hinc Ciuilis & Pontificii iuris periti, vno omnes ore affirmant, *Principem soli Deo habere de peccato reddere rationem* [4], *& soli cælo debere innocentiæ rationem* [5], *nec posse cogi stare in iudicio alicuius, sed posse semper excipere dicendo: Dominus est qui me iudicat.* vt docet Barbat. [6].

Hæc autem & his similia antiqui Patres non præsenti aliqua errorum confutandorum necessitate coacti (nam idem tunc omnibus de Regibus sensus fuit) sed prouido rerum futurarum spiritu afflati, Christianis animis præmonendis & præoccupandis tradiderunt. Postquam verò Sathan VVicleffum & Hussium magistratibus Ecclesiasticis & secularibus inusitata rabie inuadendis exuscitarat; non iam singuli sed vniuersi ad commune illud Reipub. Chri-

1 in apolog. Dauid. cap. 4. & ca. 10.

2 lib. 5. ca. 17. Aimoin. l. 3. cap. 26.

3 in epist. ad Frederic. Oenobarbum, præfixa Chronico.

4 can. totam. de pœn. dist. 3.

5 can. aliorum. 9. q. 3.

6 in ca. cum venissent. col. 4. de iudic. Vid. Chassan. part. 5. catal. ...uin. 72.

Chriſtianæ incendium extinguendum concurrerunt. Itaque inter alios VVicleſſianæ hæreſis articulos, damnatus hic eſt & exploſus in ſynodo Conſtantienſi[1]: *Populares poſſunt ad ſuum arbitrium Dominos relinquentes corrigere.* 1 Seſſ.8.
Cuius concilii celeberrimi authoritatem ſequutus paulò poſt Gaguinus, & ipſe vir Eccleſiaſticus religioſus in deſcriptione rerum geſtarum Clotarii II[2]. (qui, vt ille ait, 2 Lib.3.ca.2.
Rex fuit non mediocriter literatus, patiens admodum, erga Deum timoratus, ad inopes liberalis, clero populoque acceptus) poſtquam retulit eius iuſſu, vt fama eſt, miſſos ſatellites, qui Godinum nobilem Burgundum indemnatum necarent, addidit. *Regibus enim, quandoquidem licentia vt volunt viuendi permiſſa eſt, vita quoque & necis poteſtate ad ſe traducta, nunc hos nunc illos pro ſuo arbitrio occidere, fas eſſe videtur.* Licentiam autem viuendi vt volunt Regibus permiſſam, & videri fas eſſe quod faciunt, procul dubio adſcripſit, propter eam qua inter homines delictorum impunitatem gaudent. Non quòd nullum iuſtitia alienum, vel aduerſum legibus facinus patrent, ſed quòd pœnas commiſſi humana coertione non luant. Alioquin profectò haud quaquam veriſimile eſt, tantum virum vel per doctrinam ignoraſſe, vel per religionem, fidem, & Eccleſiaſticam libertatem diſſimulare potuiſſe, talia ſine ſcelere non committi, eamque viuendi licentiam efficere, vt omnia Regum arbitria ſana & ſancta eſſe putentur.

Hoc igitur ad nos dogma, velut per manus traditum, à maioribus peruenit, quod cùm à multis lõgo ſeculorũ ordine promulgatum ſit & propagatum, atque interim à nemine probo & prudente reprehenſum, non poteſt non videri ab omnibus tàm expreſſa docentium volũtate, quàm tacito audientium conſenſu approbatum. Proinde neceſſe eſt, vel antiquitatem totam in eo erraſſe fateamur, vel rẽ diuinis legibus conſentaneam, regnoque in primis & Reipub. ſalutarem ea ſententia contineri. Itaque quod aſſerit Philippus Cominæus[3], Regibus in ſubditos imperium eſſe, à quibus arbitratu ſuo pœnas exigant: Deo autem in Reges, qui prout viſum eſt, in eos animaduertit: propterea ꝙ alios ſupra ſe nullos habent; non dubium quidem, quin id à ſui ſeculi Theologis acceperit, quos ſe in rebus arduis conſulere ſolitum, alibi ſatis indicat[4]. Nam ipſum quidem ab aulica aſſentatione alieniſſimum eſſe, & Principũ vitia liberius perſtringere ſolitum nemo neſcit, niſi qui eũ non legerit. Sed

3 de geſt. Carol. VIII ca. 50. in fin.

4 vbi tractat de imper. Carol. VIII. & de Hieronymo Florentino.

Sed bone Deus quàm mutati hominum mores quàm in deterius actę sunt res mortalium, si quispiam tale quid hac tempestate in Gallia scriberet aut diceret, quantis illum obstrepitationibus turba furens, & plebicolæ omnes exciperent? Politicus est, impius est, atheus est Regis mancipium est, & quid non iniuriarum statim audiret? sed nondum tunc Lutherana vel Caluiniana pestis mentes hominum inuaserat, quæ diuina simul & humana omnia peruertit: nondum serpserant hæ morum contagiones, quibus Catholici quidam exemplo insanientium hæreticorum nunc insolescunt, & ad tuendam rationibus rebellionem excitantur. Vim & impressionem populorum aliquando in Principes legimus, audiuimus, vidimus: sed licere id populis, pro suo in Principes imperio, neminem ex tot retrò seculorum memoria scripsisse aut dixisse commemini, exceptis iis, quos olim concors illa Patrum orthodoxorũ sententia damnauit: cùm isti tamen aduersarii nostri non solùm toti populo, sed vni alicui ciuitati, imò vni homini præfecto prouinciæ vel vrbi id iuris largiantur, idque potestatis tribuant vt aduersus Regem crudeliùs imperantem arma moueat, eumque vt hostem persequatur [1]. Qua in sententia VVicleffum ipsum dogmatis impuritate non æquant modo, sed superant. Ille enim præcisè dixit, Principem seu Dominum delinquentem à popularibus corrigi posse: quo nomine ipsum populum vniuersum intellexisse putandus est, ne si aliter id verbum interpretemur, vel Synodus VVicleffo, vel nos sanctæ Synodo, calumniam struere videamur. Nam cùm in ambigua voce ea significatio accipienda sit, quæ vitio caret, & rei causam sustinet potius quàm subuertit [2], sit vt si concilium per vocabulum, *populares*, intellexerit aliquos, vel singulos de populo tantùm, atque ideo pronunciatum illud execrata sit, reum iniqua & inuidiosa vocis interpretatione grauarit (cùm æquè totum ac pars eo nomine cõtineatur.) quod nec putare quisquam, nec affirmare sine piaculo potest. Sin verò & ipse VVicleffus de toto populo sensit & ita sentientem damnauit synodus: æquè nos sanctis illis Patribus iniuriam facimus, si quod illi de toto decreuerint, nos de parte, quod illi de toto decreuerint, nos de parte, quod illi de vniuersis, nos de singulis tantùm accipiamus. Omitto celeberrimũ illum Patrum consessum, si eam VViclefii doctrinam improbasset, non quia idi vniuerso populo nõ liceat, sed quia non

Loquitur de ea tempestate qua hoc scribebat. Boucherius.

1 Brut. quæst. 3. pag. 210. & 212.

2 l. in ambigua. 19. D. de legib. l. quoties. D. de reb. dub. c. in pœnis. de reg. iur. in 6. cum similib.

non singulis de populo, ne per eiusdmodi licentiam insidiandi Principibus via aperiatur id cùm pro sua prudentiâ, tum assistentis Dei Spiritus gratia & sapientia indicaturũ procul dubio fuisse, vt scirent saltem Christiani; vtrum illud pronunciatum simpliciter: atque omninò, an verò quadam ex parte, & vno tantum sensu intellectum reiiceretur. ꝙ cùm factu facilimũ esset rebus ad amussim & pensiculatè examinatis, nec factum tamen ab iis sit qui vt orbi consulerent conuenerunt: Purum id fuisse iudicium, atq; illam VVicleffi enunciationẽ generaliter vtrocunque modo intelligatur fuisse damnatam, fateri sanè par est.

Quod cùm ita sit, cùm inquam hunc VVicleffianæ hæresis articulum, & alios eiusdem farinæ multos, Patres illi vno omnes ore condemnarint, quorum sententiam Pontifex maximus suâ pòst authoritate ratam esse voluit (alia enim eius synodi decreta, quæ summum Pontificem neque authorem, neque comprobatorem habent, exiguo ad persuadendum, ad cogendum planè nullo in Ecclesia momẽto sunt) Quis non vel miræ temeritatis, meræque malitiæ, vel inscientiæ & amentiæ miserabilis esse dixerit, assertionem illius iam pridem explosæ: non similem modò, & maximè geminam, sed sensu prorsus eandem, nunc iterum terendam vulgo atque tenendam proponere? Quid enim interest, dicas cum VVicleffo, *Populares possunt ad suum arbitrium Dominos delinquentes corrigere:* an cum nostris Monarchomachis, populo vitæ ac necis potestas est in Principes suos, ita vt delinquentes in ordinem cogere, plectere, pellere solio & abdicare, planeque in ipsos vt in cæteros criminum reos, capitis iudicium constituere possit? nam nõ dubium quidem quin quamlibet Regi pœnam vel multam suo arbitratu irrogaturus sit, si cætera concedamus: eccuius enim alterius arbitrio ea res committatur si populus Rege, populo nemo sit superior? Quid igitur isti aliud quàm VVicleffus? Nempe quod sectatores & discipuli diligentes solent, magistri sententiam dilatant, & vatis sui mentem breuitate sermonis obscuram, & inuolutam, euoluunt atque explanant. Ac ne ipsi parùm profecisse explicando, & interpretes tantùm egisse videantur, addũt prætereà de suo; non id populo solùm vniuerso iuris esse in Principem, sed cuilibet etiam prouinciæ: vel vrbi quæ regni partem constituit: aut ciuitatum rectoribus, cæterisque magnatibus & ministris singulis, quos regni officia-

Monarchomachi sunt discipuli & interpretes VVicleffi.

rios vocant, quibus non secus ac Regi concreditam esse Rempublicam falsò gloriantur [1]. Qua ratione Brutus (cuius delirium antè derisimus [2]) non erubuit affirmare Dauidem pepercisse Sauli, & fuga sibi salutem quæsiisse, cum nullo eum negocio interimere posset *Quia non erat ex optimatibus populi* [3]. Hoc igitur impedimento sublato, consequens est secundum eum à quolibet vno summatum Saulem impunè iuréque cædi potuisse. Atque ita Regem tot supra se iudices, vindicésque legitimos habere, quot infra se & à se constitutos magistratus & administros habeat. Hæc illa sunt præclara Caluinistarum interpretamenta, hæ ipsorum additiones in vesanũ & detestabile illud VVicleffi dogma, quod ab inferis reuocatum furialibus commentariis illustrarunt. Sed qui hæreseos vim norunt, talia in eius alumnis nõ magnoperè admirantur: cui enim spernax imperii Ecclesiastici animus non clarum de se iudiciũ despiciẽtiæ & illusionis ciuilis Monarchiæ hoc ipso statim præbeat [4]? Illud valdè miror & vehementer etiã doleo, repertos esse ex nostris, qui siue odio in Regem legitimum acerbiore concitati, siue paucorũ desideriis obsequendi studio pellecti, tam inconsideratè & intemperanter se recèns ad hanc sectam applicuerunt, vt in ea re Bruti discipulos potius, quam Doctores Catholicos esse credas. Verum iis alias responsa parabimus: cæpta nũc ordine prosequemur.

1 Brut. quæst. 3. pag. 198. & 210.
2 cap. 7. supra.
3 quæst. 3. p. 212.
4 2. quæst. 7. can. non potest.

Superiorem sententiam de Regum libertate, impunitate, ac supremâ in populum potestate, Catholicam & Apostolicam esse, atque perpetuò in Ecclesia retentam. Probatur etiam ex scriptis Patrum & Theologorum huius ætatis, quæ firma orthodoxorum consensione laudantur.

CAP. XII.

ANtiquis istis Patribus (quorum ductu atque doctrina Ecclesiam suam Deus regere, & illustrare ad hæc tempora dignatus est) recentiores nunc & coætaneos nostros, pietate iuxtà & eruditione insignes, ac graues inprimis hæreticorum aduersarios, hîc adiungam: vt quã nos de Regibus sententiam tuemur continuatam & retentam perpetuò à Catholicis hominibus fuisse cõuincamus. Nam hæretici vbi primùm animaduerterant infœlix illud & pestilens lolium quod Christianis animis inseminabãt, opinione lentiùs crescere, & serpere tantùm, nec se attollere &

re & propagare radices suas per Reges & Principes Catholicos posse, bellum ipsis clanculùm & dissimulanter inferre, atque hanc ipsam de summa imperii litem intendere protinùs occœperũt: vt abdicatis scilicet Regibus, summũ ius atque imperium populis addiceretur, simul etiam pronunciaretur illos in horum esse mancipio, & ab his posse vi & armis, si secùs nolint, ad faciendum vel patiendum compelli. Quorũ calumniam religioni & Reip. exitiosam, cùm alii, tùm duo sacræ Theologiæ Doctores eximii detexere, Cunerus Episcopus Leouardiensis, & VVinzetus Abbas S. Iacobi Ratisponæ: atque arcere procul Christianis finibus conati sunt libris laudatissimis, & omnium orthodoxorũ calculo approbatis, in eam rem editis. Sed Cunerus quidem pressiùs & leuiùs id egit, quia nondum prodierant in lucem recentiores istorum libri, in quibus intolerabilia in Principes opprobria & maledicta postea euomuerunt: vt solent semper esse hæreticorum δεύτεραι φροντίδες παραφρονέστεραι [1]: VVinzetus verò vberiùs, & vt res tum exigebat acriùs paulò causam illam Regum iustissimam perorauit. Ex horum igitur libris quædam nec verbis mutata, nec interpretatione detorta, huc transcribam, vt Lector Christianus Catholicus si non mihi (qui etsi nihili sum, humilis tamen Ecclesiæ filius sum) magnis saltem Theologis & patribus Ecclesiæ, quorum memoria est in benedictione, fidem habeat. Cunerus itaque [2]. *De Regum & Principum authoritate,* inquit, *quidam differentes putant eam solùm ex placito, ac consensu pendere subditorum, qui Principes eligunt, vel recipiunt, vel saltem in eos acquiescunt: quoniam plenum iustitiæ & æquitatis est: quem in caput assumunt, ei velut inferiora & subdita membra obtemperent. Cæterum beatus Apostolus qui spiritu scrutabatur profunda Dei, longè altius huius potestatis originẽ & fundamentum eruit. Non est, inquit, potestas nisi à Deo. &c. quibus ex verbis benè consideratus dilucidè patet, quod non ex solo populi consensu, quasi tantùm ex pacto inter Principem & populum inito, Rex potestatem & authoritatem in subditos habet, sed etiam ex ipso diuino iure, & Dei videlicet constitutione: quoniam, inquit, potestas à Deo est, & quæ sunt potestates à Deo ordinatæ sunt: itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, quod grauius & amplius est, quàm solum pactum & fœdus initum violare. Nam si ex sola in Principem consensione populus ei subesse teneretur, iam non obediendo, fœderi quidem & pacto, sed non propriè ac directè Dei ordinationi, resistere diceretur, quod Paulus in resistẽdo proximè & immediatè*

1 id est posteriores cogitationes insaniores.

2 lib. de offic. Princip. Christiani. cap. 5.

diatè violari significat, quoniam potestas cui resistitur à Deo ordinata est: sic vt rebellio non iam contra hominem, sed contra Deum censeri debeat. Et post [1]. *Nam vt istis etiam & illud addamus, cùm Ioas verus Rex Iuda, ad idola impiè relicto Deo declinaret, & Zachariam Prophetam filium Ioiadæ crudeliter interfecisset, serui quidam Zelo commoti insidiati sunt Regi, & occiderunt eum in lectulo suo: sed iustè ab Amasia sequēte Rege iugulati sunt. Scriptura nobis semper & vbique testante, Regibus, licet peccent, per nullam vim vel arma repugnandum esse peccant enim grauissimè si potestatis hac amplitudine abutantur, & vel iuramenta Prouinciis præstita non seruent, vel nimium cupiditatibus indulgeant. Sed pro his criminibus iudicabit eos, quæ Regibus omnibus maior est veritas, & sapientia* [2], *quæ ad impios Reges clamans ait* [3] *Audite Reges & intelligite, &c.* Et iterum eodem capite de regia potestate loquens. *Cuius quidem potestatis,* inquit, *licet ex lege Dei simul, & ex iuramentis & pactis sint in exercitio limites & cancelli: nulla tamen pacta vel contractus diuinæ ordinationi, qua Rex potestatem suam habet, præiudicare possunt, vt populus aliquando contra Regem suum ad arma conuolare queat.* In Principe igitur authoritas à populo solo non est, eique propterea solus populus ipsam illam autoritatem auferre nequit, indéq; est quod quamuis solutus & liberatus promissione sua videatur populus, tunc cùm Princeps fidem ei datam fefellit fregítque: tamen maneat adhuc vinculo diuinæ potestatis astrictus, cuius numen in Principe suo venerari tenetur, quem cùm violat, Dei ipsius maiestatem à quo Princeps potestatem accepit violare & contemnere proculdubio censendus est.

1 cap. 7.
2 Esd 3. c. 4.
3 Sap. 6.

Nunc ex VVinzeto quæ sequuntur. *Ais quod ego minimè reiicio,* inquit [4] *quoniam suauiter spirat: Regem tuendæ humanæ societatis causâ creari: attamen si ea non præstat propter quæ Rex creatus est, sed potius ea nonnunquam perpetrat quæ Regem minimè decent, imò & quæ humanam societatem dissoluunt, vt malus Rex iure appellari possit: tamen vt continuò propterea quod vrges, tyrannus morte dignus habeatur, nulla ratione tibi concedam.* Deinde in eundem Buchananum [5] Reges populi iudicio subiicere conantem ita concludit. *Quoniam igitur istius inauditi tui in Reges iudicii, quod meditaris exemplum nullum in sacris literis extat, sed potius longè diuersum nobis ibidem commendatur, deinde & benè informatæ naturæ planè est aduersum, pro nefario & scelesto illud meritò habemus.* Et pag. 180. recitato scripturæ loco, in quo Dauid prohibuisse Abisai lanceâ

4 in lib. qui inscribitur velitatio in Georg. Buchananum.
5 pag. 175.

Saulem

Saulem perfodere conantem traditur, statim subiicit: *Audis veram Dei veri Prophetæ Theologiam, Regem videlicet quantumuis impium, ipsius Dei iudicio & castigationi relinquendum esse. Nisi Deus inquit percusserit eum, &c. Adeóne temerarium putemus fuisse insigni pietate Regem, vt si sciuisset sui fuisse muneris, Saulem non minori impietate commaculatum, & sibi quoque diuina quasi prouidentia in manus traditum, supplicio protinus afficere, ab omni eum supplicio liberum dimissurus fuisset? Minime profectò. Non enim ignorabat ille quàm fuerat iustum & æquum, licet multò postea scriptum, quod de temeraria Regis Achabi indulgentia erga Syrorum Regem Benedadum facta scriptũ est. Quia dimisisti virum morte dignum, erit anima tua pro anima ipsius. Qui enim ignorare potuit, cùm non ignorauerit Saulẽ ipsum pari de præuaricationis flagitio regno deiectum, seq; eo, unde ille deiectus erat, vocante Deo assumptum? Quibus locis quid aliud rectè colligi potest, quam in Regem fidelem quantumuis non dico iniquum, sed & impium manus iniicere nemini licere, nisi à Deo peculiari fortassis accepto mandato (quod interfectoribus Regis Amasiæ vero simile est contigisse) id se posse confidat: tam reuerenda atque timenda in Dei populo est regia maiestas.* Et mox pag. seq. per anthypophoram annectit. *At dices forsan, quod fecerat Dauid modestiæ nobis esse exemplo, non autem præcepti vim præ se ferre. Ineptis, qua, te quæso, ratione in Dauide censebitur modestia, quod in ipso Achabo Rege summa habita est impietas? Est enim quasi scelus idololatriæ Deo monenti nolle acquiescere. Porro quis credat iustissimum & verè clementissimum Regem, quod ipse forsan modestiæ & leuitatis ergo inultum in hoste dimiserat, in paupere illo Amalechita alienigena, tam crudeliter vindicaturum fuisse, nisi putasset non licere in Christum Domini violentiã vllam, etiamsi præcepisset, inferre?*

Rursus pagina 190. *Etenim duriore iugo pro Regum libidine populum premere, oneribus & exactionibus, cùm neque regia dignitas, nec tuendi regni necessitas id postulat, eundem onerare, vt quandam tyrannidem, esse ingenue fateor eam tamen tyrannidem qua iustam causam populus sibi credat rebellionem in Regem excitandi, eumq; è suo throno deturbandi, cæteraq; tentandi (quæ toties repetere me valdè tuo nomine & pudet & piget,) vti ego nũquam fatebor, ita tu nunquam rationem vel authoritatem, qua quis tantam temeritatem sibi iure aggrediendam fateri debeat, ostendes. Qui enim id fieri posset, cum Spiritus Dei dicat hoc esse ius Regis*[1]*? de quo nimirum Rex, non populus iudicium feret, si æqua moderatione populo imponantur ea tantum, quæ ad regiam dignitatem*

Qua ratione dicatur hoc esse ius Regis li. 2. ostendimus, & cap. 6. hoc lib.

 tatem

tatem populi, regniq; libertatem tuendam sint satis. Minus enim malum prauiderat ipse pacis author regno futurum si Rex immoderatiùs aliquando impunè se erga populum gereret, quàm si populus iudex & vltor regia iniquitatis, pro sua libidine ex-sileret. Quare prouida benignitate Caluinico spiritui occurrere voluit, cõtestando hoc esse ius Regis in populum non populi in Regẽ: atq; ita propter eiusmodi onera nemini in Regem rebellionẽ excitare licere.

1 ibid. pag. 192. *Quaret* [1] *hic quispiam à me, quid interesse putem inter ius illud Regis de quo iam egimus, & inter ea qua de creando Rege, Regisq; munere prius scripta erant in Deuteronomii libro. Quastio ex verbis vtrobique scriptis mihi quidem videtur esse facillima & hac esse vtriusque rei summa: in historia quippe Regum semerè populo interdici, ne propter onera illa, qua ibidem commemorantur, aut similia, immitiùs aliquando licet sibi imposita, in Regem aliquando, quem sibi petiuerunt, fiant rebelles: in Deuteronomio autem ne Rex superbiat, & sic in populum durior euadat, tum si peccet rebellione in Regem populus, Regem esse iudicem: si verò Rex in populum, Deum futurum vltorem.*

Et mox eadem pag. *Regem autem si suo muneri non satisfaciat, non furori populi, sed ipsius Dei iudicio committendum esse, sicut colligo ex sentẽtiis supradictis, ita & ex lege in Deuteronomio*
2 pag. 202. *de ipso Rege lata &c.* Et paucis interiectis [2] *Certum est, omnem prauaricationem & inobedientiam accepturam esse iustam mercedis retributionem: non tamen ordinante Deo, nisi à legitimo iudice. Hunc Regibus esse solum Deum, modò ex diuinis literis litem definiri studes, donec tu aliud ostendes, esse asserimus.*

Deinde pag. 266. *Quid pluribus insisto? cùm tu nescire nõ potes in regno esse solum Regem, à quo tanquam à fonte, omnis in politicis rebus potestas dimanat, omnesq; dignitates & magistratus profluunt. Neque quisquam, nisi tuo spiritu, certum est, inflatus, Regem in seculari administratione negabit, quamdiu Rex manet, iudicem esse iudicum, nec eum in illâ alicuius praterquam solius Dei iudicio subiectum esse.*

Et pag. 272. *Caterum cum bona leges omnes, vel diuinitus vel humanitus data, ad hoc spectant maximè, vt in Repub. tranquillè, pacificè, & piè inter ciues viuatur, eaq; vitentur maximè, qua maximum periculum ipsi Reip. important. vide mihi si patienter ferre vnius hominis improbitatem, mœchiam, auaritiam, ebrietatem & rapacitatem, addo & idololatriam (qualem sustinuisse ostendimus Hebraos in Salomone) ac etiam apostasiam, qualem itidem iam docuimus Christianum exercitum pertulisse in Iuliano, sit meliùs, tutiùs, & securiùs, quàm omnia Reip. membra inter se*

commit-

committere, & rerum summa summis obiicere periculis. Nō enim tam perditæ vitæ poterit esse Rex, quin plurimos ex omnibus regni ordinibus sibi habeat satis coniunctos, quorū ope adiutus, sine cruentis cædibus in ordinem redigi non poterit. Atque hæc quidem & similia eo in libro cui censorium hoc Decani Theologicæ facultatis elogium in fine adscriptum est.

Scriptum hoc tanquam Catholicum, pium & eruditum typis dignum esse censeo.

Ex altero verò, cui Flagello Sectariorum nomen, quíque aliorum similiter Theologorum commendatione diuulgatus est, sequentia ad verbum descripta sunt [1]. 1 pag. 35.

Seruiunt Deo Reges, atque alii Principes homines, duplici quidem ratione: vel quatenus ipsi sunt Christiani, vel quatenus Principes Christiani populi: priore certè modo in seruanda nimirum sana illa orthodoxa & Catholica fide, quam ad sacrum baptismi lauacrum fuerant professi, cum totius vitæ innocentiâ, non minus ipsi Deo seruire tenentur, quam quiuis alii. Nam sicut qui seruus ad Euangelii gratiam in Domino vocatus est, seruus est Domini: similiter qui liber vocatus est, seruus est Christi. Verùm si Princeps hac parte non plenè seruit Deo, sed committit forsan priuatim vel palam, quicquam diuina lege prohibitum, atque ita quidem Deo aduersatur, & cum facto negat: an continuò sibi subditi propterea obedientiæ iugum excutere possunt? Non opinor, nisi miseram & seruilem magis Regū conditionem ineptè credamus, quā illorum de quibus scribit Dominus: Quodcunque dixerint vobis facite: secundum opera verò illorum nolite facere. Quod si aliter Satanæus sentit, ostendit se Hussitam esse, & anseris sui strepitu magis, quàm hac clara voce Domini oblectari. Alludit ad somni anserinum Huss.

Et infra ibidem cum hæretico conflictans [2]. *Deinde quod addis*, inquit, *si verò dolis agat Princeps aduersus veritatem serpentinâ prudentiâ, rursus est ipsi resistendum, vtrisque vlnis amplector. Nam verè Christiani non minus prudentes in bono, quàm simplices in malo esse conuenit. Sed quod tandem de gladio asseris. Si veritatem inquiens, gladio Princeps persequatur, eodem gladio populum veritatem defendere oportet. Libenter cuperem istud expresso Dei mandato (sine quo aliàs crebrò docetis nihil in religione tentandum) à te ostendi. Videor enim mihi animali saltem spiritu concitato, aliquid tale probari posse, summoperè velle: sed occurrit mihi statim illa Domini sententia [3]. Sufficit discipulo, vt sit sicut magister eius: si me persecuti sunt & vos persequentur. Multa sunt eiusmodi, q̄ vt cū Christo ꝓpter iustitiā* 2 pag. 99. 3 Matt. 10.

patiamur, vt illius crucem ferendo tollamus, atq; postremò Euangelicam gratiam, Christiq; virtutes liberiùs confessione ad mortem vsque constanter annunciemus: Sed vt pro Christo gladium aduersus magistratum cum Petro tollamus non lego. Et pag. 89. *Dum regni tuendi vrget necessitas, potest absolutâ suâ libertate Rex quæcunque in regno habentur, ad regni (cuius ipse, vt à Deo sibi dati verè Dominus est) defensionem conuertere: neq; tunc, neque aliàs vnquam populus Regi, sed semper Rex populo est à Deo iudex constitutus.*

Et pag. 93. *Porro fingamus ita esse, quod deliri isti iam somniant Christianum aliquem Regem in nonnullam idololatriam, addo etiam in apostasiam delabi. & subditos quoq; pro virili, in ea scelera secum pertrahere studere: licétne continuò subditis bello talem Regem aggredi, regno eiicere, aut morti tradere? licet profectò, si Dei verbo præcipitur: licet, si idem ius populo in Regem hoc casu concedi probetur à Deo, quod Regi in populum. licet postremò, mea quidem sententia, si aliquo probato exemplo, vel in vetere, vel in noua lege, ostendatur hoc fœliciter & cum laude factum aliquando fuisse. Sed cùm nihil horum, ni fallor, ostendi possit, quid obstat quo minus tutiorem, & propinquiorem viam saluti & nostræ & patriæ potiùs inquiramus, quàm cædibus & sanguine omnia funestemus? quam direptionibus & spoliis terram in solitudinem redigamus? Nunquam enim contingit, vt à legitimo Rege quantumuis improbo, & tyrannicè imperante regnum ita dissipetur, vt intestino bello, maximè autem subditorum in Regem rebellione dissipari solet.*

Deinde paucis lineis interiectis addit. *At quid dixi ego eam rem esse in religione dubiam, de qua aduersarius nihil ad suum institutum proferre valet è Scripturis? Si populo potestas est castigandi Regis à Deo concessa, è qua Scriptura? Taceo ego, quod repugnet naturæ & ordini rerum, vt corpus dominetur in caput, vt pedes oculo monstrent viam. Sed adduxit scripturam de fœdere illo quod Dei sacerdos in coronatione Regis Ioas inierat, inter Deum, Regem, & populum. Quid multa? si nihil aliud habet, nihil omninò pro se habet: imò contra se, quod habere putat, impudenter in medium adfert. Nam si accepisse se populus in Regem potestatem existimasset, an non aliquando, & tunc maximè cùm idololatram Ioas ipsemet manifestum se prodidit, illud ipsum argumento aliquo significasset? aut si populus Hebræus quouis tempore à Moyse ipso, ad Christum Dominum hominem factum, penes se hoc ius esse credidisset, cùm tot essent idololatræ Reges, & in Iuda, & in Israel, an verisimile est eos perpe-*

Quis sit eius fœderis sensus, & quomodo impleri debuit, & potuit eruditè explicat, eodem lib. pag. 77.

tuò

tuò sua iura dissimulasse? At dices ipsum Ioas Regem à seruis suis percussum fuisse. Ita est. sed à quibus seruis, an à statibus regni, an à ducibus prouinciarum, an à populo suo? Nequaquam, sed à duob. proditoribus, non quidem genere Israelitis, sed alienigenis, Iozachar Moabita, & Iozabath Ammonita.

Et mox pag. 96. postquã ostendit ex Apostoli præcepto, populum Regi subditum esse oportere, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Si dicas, inquit, *ita resistendo te non malè agere, sed rectè, pie, & sanctè sinceram Dei Religionem vindicare, vel tuo spreto sanguine studere. Sed id negat Rex qui tibi iudex est non tu illi: negant & Dei Sacerdotes, qui non minus Regi in religionis negocio iudices sunt, quàm tibi: negat & tota fidelium antiquitas proinde & Dei Ecclesia, quibus palã conuinceris esse rebellis Deo, Ecclesiæ, & Regi, atque ideò æternam dãnationem tibi, nisi maturè resipiscas acquirere. Verum finge ita esse vt iam dictum est, Regem esse iniquissimum, impium, imò & idololatram, addo & Apostatam, ostẽde tibi gladium aduersus illũ à Deo concessum esse: Nam si gladio percutias, iterum dico, nisi gladii potestate sis donatus, gladio te iustè periturum declaras.*

Quid plura? talium plenus est liber ille, qui totos iam sedecim annos & amplius per vrbes & ora hominum volitãs Euangelicam veritatem continere, & ad religionis Christianæ, & fidei Catholicæ propugnationem propagationẽque pertinere, atque ipsorum in primis hæreticorum furibundis conatibus & coniurationibus obuiam ire, & incõmodare creditus est: ita vt priusquàm exiret in publicũ, hac aliorum Theologorum testificatione sit commendatus.

Cum liber iste non modò nihil contineat, quod Catholicæ doctrinæ repugnet: sed pleraque subditorum erga suos Principes officio: item de Ministrorum doctrina & vocatione doctissimè explicet, dignissimum iudico, qui prælo committatur. Ita testor ego.

GEORGIVS LAVTHERIVS.

Nihil habet tractatus iste sanctæ Romanæ Ecclesiæ contrariũ Reip. Christianæ offensiuum: sed multis de causis dignus est, qui typis mandetur, & ad multorum manus perueniat. Ita testor.

Ego GASPAR FRANCVS D. Collegii Theologici pro tempore Decanus Ingolstadij.

Adducuntur alia quædã memorabilia ex eodẽ Doctoris VVinzeti libro, quibus Ecclesiæ iudicium & praxim hac de re luculenter & scitè nobis ostendit.

CAPVT XIII.

QVanquam superiore cap. modum mihi & finem describendi R. Patris VVinzeti testimonia fecisse visus sum, quatenus ad eam rem quam tractamus necessaria videbantur, nec in iis recensendis vlterius progredi hoc libro cupiebam. Tamen cùm hinc eius viri autoritas, qui donec spiritum communem duxit multos vitæ integritate & pietate anteibat, à paucis etiam doctrinæ studio, & sacrarum literarum cognitione, atque rerum experientia superabatur: illinc verò hominum cum quibus conflictamur partim malitia, partim inscitia animo & oculis obseruarentur, è re esse existimaui quædam alia adhuc ex eodem libro in hunc locum transferre, vt Christianis omnibus illustri sint documento, vel non Catholicum & Apostolicũ esse, quod de Principibus in ordinem cogendis, deque populi in eos iure & potestate homines temerarii ne dicã temeratores, recens commenti sunt: vel ad vnius aut alterius Principis mutati ingenium, mutatam Ecclesiæ Dei & verbi cælestis æternam doctrinam, nefas dictu fateamur. Quippe huius S. Patris scripta antequam emitterentur, publicis, vt ostensum est, ad synceritatis fidem faciendam testimoniis ornata nulli Catholico non grata in primis & rata fuisse constat: quæ ita tamen istis publicolarum scriptis ex diametro opponuntur, vt veritas in vtrisque, ni secum ipsa pugnet residere non possit. Equidem arbitror neminem sani & integri sensus Catholicum, tam esse auersum à vero & salutis negligentem, vt cùm ista seriò & sedatè perpenderit, non malit pium Archimandritam & peritum Theologum (imò multos peritos probosque quibuscum ille cõspirat) huius rei ducem sequi, quàm aut Buchananum & Brutum contra quos ille nõ alia de causa, quam fidei Christianæ & Catholicæ Religionis tuendæ studio, vt manifestos hæreticos disseruit: aut Boucherium qui vel hoc ipso cunctis suspectus esse debet, quod in medio belli ciuilis ardore, tumultuosis concionibus tumultuosos, imò famosos libellos adiecerit, in quibus aliquo honestatis & necessarii officii, atque etiam publicæ vtilitatis integumento scelera & coniurationes populares ad quas ipse se adiunxit, inuoluere

inuoluere conatus est: vt mirum non sit, si quarum ipse excitandarum velut tuba, & alendarum nutritius extitit, de iis protegendis summam curam & solicitudinẽ adhibuerit: & qui se in Maiestatis crimen cum cæteris suæ factionis incurrisse certò cognouit, Maiestatem ipsam verbis extenuare, atq; infra multitudinis potestatẽ constituere laborarit.

Illum igitur Theologum audiamus, qui postquam ostendit nihil vnquam à Christianis in Principes suos ethnicos tentatum, quod coniurationis & rebellii speciem haberet, nec inde tamen rectè colligi, bello aduersus Turcas desistendum, in quod & separatim singuli & coniunctim omnes Principes Christiani totis viribus incumbere debent, non vt ad fidem cogant infideles, id enim à Catholica religione alienum est [1], sed vt eos Christianis sedibus, quas iniuria occuparunt, iure deiiciant, atque ita iugi & iusto bello, iustam fidei amplectendæ occasionem præbeant. Sequentia de Principibus qui Christo nomen dederunt, & in hæresin post, vel apostasiam delapsi sunt, ad verbum subiicit [2].

Sed omissis iam infidelibus, paganis seu Mahumetanis Principibus, cùm ostendi ab aduersario non possit, Christiano populo aduersus Regem, Cæsarem aut vllum Principem Christi semel mysteriis initiatum à Deo ipso (cuius solius propria est hæc ordinatio) vlla in re gladium commissum esse, asserat tamen ille Dei verbo id clarè doceri: an non addere Dei verbo propterea arguitur? an non iuxta scripturas mendax, & dignus his plagis, quas minantur Sacræ literæ iis, qui Dei verbo addunt aut detrahunt conuincitur? Si verò Ecclesiæ iudicium & praxim hac de re examinare libeat, non poterit id opinor nobis clarius constare, quàm primum ex duob. illis Cæsaribus Constantio & Valẽte: qui à Catholica religione, in qua fuerant à teneris educati, ad Arianismũ, (quo errore nescio si quis alius extiterit aliquando tetrior, aut Ecclesiæ pestilentior) fœdissimè aberrarunt. Quid interea aduersus istos consilii pii Christiani cœpere ex Ecclesiastica historia patet: ex qua nemo colliget Catholicos incubuisse, vt virtute bellica errantes Principes in viam reuocarent, sed multo magis vt singulari quadam modestia inuictaq; constantia in se Deum veritatemque habitare docerent. Sed forsan nullis iniuriis fuerant ab erroneis illis prouocati. Plurimis profecto atque in grauissimis. Legitur enim Constantius ille, vt ad cõsensum Arianæ hæreseos Catholicos cogeret strenuam nauasse operam: & cum conuocato Mediolani concilio, incautorum plurimos fraudib. inescasset, fortioresq; atq; eruditiores cum nõ posset, in exilium

1 C. Maiores. §. item quæritur ext. de baptismo. cap. ad fidem 2. 3. q. 5. can. de Iudæis. 45. dist.
2 pag. 100.

lium trusisse interea eorum præcipuos, sanctissimos nimirum Episcopos, Dionysium, Eusebium Paulinum, & inter alios magnum ipsum Ecclesiæ lumen Hilarium. Et de valente quidem ibidē paulò postea ita scribitur: Sed Valens fauens Hæreticis, abiit in viam Patrum suorum. Nam & Episcopos egit in exilium: & Presbyteros ac Diaconos & Monachos (Tatiano Alexandriæ præsidente) vsq; ad tormenta deduxit, & ignibus tradidit: imò Monachos, vt alio loco traditur, militare nolentes, fustibus interfici iubet, multaque nefanda & crudelia in Ecclesiam molitus est. Huius denique tyrannide protecti Arrianorum Episcopi non aliter desæuiere in Catholicos, arctiore potissimum religionis vinculo astrictos, sacratas vtique Deo virgines & monachos, quàm hac nostra tempestate Sacramentariorum ministri &c.

Deinde multis ex historia Ecclesiastica de Valentis crudelitate, & Catholicorum patientiâ, enumeratis ita concludit. *Recenset & alia ibidem in huius spiritus testimonium, magis forsan admiranda, quibus tamen enarrandis breuitatis iam causa supersedeo: sed hac lege, vt concedat mihi aduersarius, si fuerat in piis illis Patribus spiritus Dei, esse in ipso & in Sacramentariis regnorum iam euersoribus spiritum impurissimorum Arianorum, aut potius Mahumetis, qui se huius exemplo missos esse, non obscurè innuunt: vt gladio nimirum furoris, religionis veritatem, nobis quasi postliminii iure tandem restituant.* Moxque istis sine intercapedine subnectit.

Omissis nunc Arianorum: siue in oriente, siue in Africa, immanibus & cruentis sæpe tragediis, dicet fortassis quispiam, tametsi orthodoxis subditis in suos Reges & Principes hæreticos, nulla vel Scripturæ authoritate, vel piorum veterum exemplo, insurgere licet: in eosdem tamen vel crudeles persecutores, vel idololatras vel apostatas, id licet maximè. Et certe huius rei veritas, si praxim Dei Ecclesiæ (nam è Scripturis perspicui adferunt isti nihil) spectemus, facilius iudicari non poterit, quàm ex vno illo Iuliano gloriosissimi Constantini vltimo dedecore (erat enim is illius familiæ in principatu vltimus) Hic enim humanis siue Philosophicis, aut Diabolicis potius studiis dementatus, incidit in illud barathrum impietatis & Apostasiæ (cuius infami nomine in hunc vsque diem notatur) in quod nullus Imperatorum, sed nec aliorum Christianorum Principum, ante vel post eum incidisse traditur. Quid verò tunc Christiani subditi? ad quæ arma sese proripuere? non vtique ad alia quàm quæ sunt Christianorũ propria. In carne enim cùm ambularent, non secundum carnem militauere. Et militauerunt tamen fœlicissimè, tametsi non induti arma militiæ, quibus solent iā

Sacramentarii : non carnalia quidem ista , sed quæ Deo & diuina virtute potentia essent ad destructionem munitionum omnium , quas hostis humani generis, in cordibus vel infidelium, vel hæreticorum, ac etiam apostatarum , extruere solet. His certè tunc armis consilia & cogitationes impii Iuliani, sine sudore & sanguine , vel suo vel alieno , facillimè dissipauere: sicut solet semper Dei Ecclesia gladio spiritus scuto fidei & precum, & reliqua spiritali panoplia, subito præter hostium opinionem humiliare omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei. Nam ille, cùm in altissimo huius mundi throno positus, horrendū in modum aduersus scientiam & veritatem Dei Ecclesiæ manifestatam , & ipsi aliquando probatam se extulisset, contra Christianos multa impiè, subdolè, neque minus aliquando crudeliter, tametsi clementissimus dici voluit , designasset : honoribus eos exuens, scholas habere prohibens, Clericos & Pastores ad militiam, vt grex dispergeretur, pertrahens Paganis vbique templa rursus sua, suaq; gymnasia aperiens , nec non & Iudæos postremò, in Christi Christianorumque contemptum ad restituendum Ierosolymis semel dirutum templum, munificentia magna, licet frustra reuocans: dum Alexander ille Macedo , fastu elatus dici vellet, fidelium precibus, non sclopetis , miserrimus inter suos hasta confossus extinctus est. Instituit enim aduersus eius impietatem Ecclesia suam firmissimā quidem militiam, solemnes vtique supplicationes: quarum robore ita de hoste immanissimo triumphauit, vt nesciret exercitus, à quo trucidati sui Ducis reposceret vltionem: quo factum est, vt Calixtus eius familiaris, qui illius historiam heroico versu conscripsit, nō abs re à Dæmone eum vulneratum interiisse existimauerit.

Nunc superesse disquirendum solummodo videtur, si Christiani vbique terrarum tunc temporis solo timore, & diffidentia suarum virium, sibi & sanctæ nostræ religioni tam detestanda fieri ab Apostata homine, quantumuis alioqui præpotente permiserint, an diuino potius metu , ne gladium tollerent in eum qui potestate publica, ac Dei proinde ordinatione gladium ipse portaret : cùm nihil sibi de iure gladii traditum diuinitus intellexerint. Si quantum Christiani numero & viribus , tempore etiam martyrum, nedum ætate Iuliani voluissent , modo Caluinico spiritu fuissent accensi, testimonio coaceruare placeret , ingens inde volumen excresceret: paucula quædam igitur ex multis in medium afferam. Quid senserit D. Aurelius Augustinus , qui paulò post Iuliani exitum floruit, ea de re nonnihil supra innuimus, qui alio loco asserit [1], vix quēquam suo seculo vsquam inueniri, qui de Christo malè loqueretur. Sed de tempore Martyrum vnum aut alterum testimonium adferemus.

Tract. 27. in Ioan.

[1] lib. 9. ca. 6.
[2] in Apol. ca. 37.

feremus. Primùm igitur Eusebius [1], ex oratione Luciani martyris probat, mediam partē orbis, superata iam tum immanissima Diocletiani persecutione, Doctrinæ Euangelicæ astipulatam fuisse. Deinde Tertullianus [2] multò antea, tempore nimirum Seueri Principis, circa annum salutis 220. in defensionē innocentiæ Christianorum describit, quod si ipsi læsi parem vicem hostibus, quod illis prohibebatur, referre voluissent: quantam internecionem illis & cladem inferre numero & viribus, nonnunquā & clandestino igni potuissent. Sed absit, inquit, vt igni humano vindicetur diuina secta, aut doleat pati, in quo probatur. Si enim hostes extraneos, non tantùm vindices occultos agere vellemus, deesset nobis vis numerorum & copiarum? Plures nimirum Mauri & Marcomani ipsique Parthi, vel quantæ cumque vnius tamen loci & suorum finiū gentes quàm totius orbis? externi sumus & vestra omnia impleuimus vrbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatiū, senatum, forum. Sola vobis relinquimus templa. Cui bello non idonei, non prompti fuissemus, etiam impares copiis, qui tam libenter trucidamur? si non apud istam disciplinam magis occidi liceret, quam occidere. hæc ille. Ex quibus verbis licet colligere aliud Euangelium iam mundo illatum esse, quàm initiò fuerat annunciatum. Nā quod prius omnia propter Christum etiā à quibuscumq; perferre docuit: posterius verò nullas nō clades etiam supremis potestatib. moliri & inferre dolis & armis, non solū eos qui aliter de religione sentiunt, sed & Malcontentos aliquādo istos perdocet: nam & hi rore huius pestiferæ gratiæ sunt perfusi. Sed ad Iulianū ipsum redeo qui tā numerosum in Persidē duxerat exercitū: suspicari non immeritò iam posset quispiam potuerintne tunc temporis Christiani armorum virtute quicquam in Apostatā tentare? Qui scrupulus facile depellitur, si quis sibi persuadeat quod res erat, quodq; hic obseruatu dignissimum est, exercitum istum non fuisse perfidia Iulianum, sed religione Christianum. Nam cū impius per triennium tantū imperium tenuisset, Constantini Constantiique exercitu ducendo successit potius, quàm suo ipsius præfuit. Id quod diuina quadam prouidentia factum esse, orbiq; contestatum voluisse videtur supremus ipse orbis moderator, ne facile seditiosus populus, quauis prætēsa causa in legitimum Principem in summā Reip. perniciem bellum mouere iustè se putaret. Nam si contra tam insignem omni impietate virum, Christianus exercitus nihil imperiosè sit molitus, quis nunc sibi in animum inducat, vt quouis prætēso errore, aut vitio, licere vasallis & subditis in suum Regē aut Principem rebellionem concitare, eiusue detrectare imperium? Sed de his quæ à nobis asserta sunt audiatur grauissimi authoris D. Theodo-

veti testimoniũ, qui de electione optimi Imperatoris Iouiniani verba faciens, disertè quidem hæc omnia contexit.

Post interfectum, ait, *Iulianum, Duces vna cum Præfectis in vnum coacti, iniuere consilium, quis ad regendum imperium deligendus esset, & quis tum ad militum saluti in hostili solo sapientia & consilio prouidendum, tum ad recreandum statum Reip. Rom. in acie nouaculæ, vt dicitur, ob Iuliani iam mortui temeritatẽ positum maximè idoneus videretur. A quibus dum de hac re deliberatum erat, exercitus in vnum congregatus Iouinianum postulat Imperatorem, qui neque Dux, neque ex eorum numero, qui secundas post Duces obtinebant, fuerat: sed tamen vir apprime nobilis, illustris, & multarum rerum causa insignis. Nam corpore robustissimo fuit, animoque excelso, quin etiam in bello gerendo solebat & in acrioribus certaminibus facilè primas ferre. Porro contra impietatem libere loquebatur, tyranni potentiam contemnebat, animi propensione seruatoris Martyribus coniungebatur. Itaque Duces consensum exercitus velut suffragationem arbitrati, producunt in medium præstantissimum illum virum celeberrimè primo suggesto constructo, in eo collocant. Deinde cum omnes nomina, quæ sunt Imperatorum propria, ei tribuissent, & Augustum ac Cæsarẽ appellassent, vir ille admirabilis, sua consueta loquendi vsus est libertate & neque magistratus, neq; milites, vt ad deteriorem partẽ deflecteret omnino veritus. Non possum, inquit, cùm sim Christianus eiusmodi hominibus imperare, neque regere Iuliani exercitum, qui tam pestiferæ doctrinæ præceptis imbutus sit. Nam qui sunt ita instituti, hi diuina destituti prouidentia, tum ab hostibus facile expugnari, tum iisdem materiam ad lætitiam præbere solent. Quibus verbis auditis milites cõclamare vno ore, ac dicere: ne animus tibi Imperator vlla æstuet dubitatione, neq; nostri imperium, tanquam improbum, deuites. Nam & Christianis hominibus, & disciplina veræ pietatis educatis imperabis. Siquidẽ qui sunt inter nos ætate prouectiores, hi à Constantino eruditi erant: qui autem adolescentiores, illi præceptis Constantii instruebantur. Tempus certè Iuliani imperii, qui iam morte occubuit, vt perexiguum, ita non satis ad erroris perniciem, animis eorum, qui eadem infecti erant, altius infigendum fuit.*

Quo loco obseruandum est hic Christianum exercitum nihil fecisse aliud in noua lege, quàm quod typo quodam adumbratũ erat olim in vetere. Nam vt impius Rex ille Saul sæuiebat olim iniquissimè in Dei Sacerdotes: ita Iulianus in Christi fideles, gentem sanctam regaleque Sacerdotium: sed ille cruentis cædibus, hic autem dolis, & iniquarum legũ tyrannide: non quod abhorreret hic magis

à san-

à sanguine, quàm cruentus ille, sed quod sciret Ecclesiam, quàm extinctam summopere sitiebat, martyrum sanguine crescere magis, & corroborari, quàm infirmari, aut excindi: & sicut ille suis seruis Deum timentibus frustrà præcepit, vt sacerdotes Dei ipsi interficerent: sic Iulianus frustra suo fideli exercitui suasit vt Christianos vspiam opprimerent. Verùm vt serui illi regio mandato nulla vi armorum obstitere, quo minus Doeg Idumæus, præcipiente Rege, Dei sacerdotes interficeret: ita nec exercitus Christianorum vlla rebellione Cæsari, licet idololatræ & apostatæ, in fidelium fratrum defensionem sese opposuere. Existimauere enim illi Christi agnelli satius multò esse, vt iusti iniustè à Cæsare propter veram iustitiam paterentur, quàm vt ipsi Cæsaris authoritati vim vllam, licet impiè agenti, vllius fucatæ iustitiæ prætextu inferrent. Quid quæso secum cogitare potuere fideles illi de suo Cæsare aliud quàm fidelis Dauid de iniquissimo Saule cùm diceret? Absit hoc à me, vt mittam manum meam in Christum Domini. Et nisi venerit dies eius, vt moriatur, aut descendens in prælium, & cætera quæ iam cõmemorauimus? Eat igitur nunc aduersarius & quærat, quando? quibus? & quousque Principi contra ipsorum Euangelicam legem agenti, vel ipsorum Ecclesias vastanti, vel quo minus extruantur impedienti, resistere concessum sit? Hactenus ille pietate, & scientia clarus, atque exul religionis ergo: cuius doctrinam cùm antiqui Patres Ecclesiæ, Martyres & confessores, tum primitiæ Martyrum Anglicorum sub Henrico VIII. verbis factisque mirificè confirmarunt. Hi enim cùm ab illius infestissimi Ecclesiæ hostis satellitibus crudeliter ad supplicium raperentur, conuersi ad circumstantem nobilitatis & vulgi multitudinem, hortamur, inquiunt, vos, & rogamus suppliciter, vt in fide & religione constanter, dum vita vobis suppetit permaneatis, Regique fideliter seruiatis, & obtemperetis in omnibus quæ Dei Ecclesiæ Catholicæ præceptis non aduersantur.

Audis Boucheri, te enim hîc appello, audis non hæreticos, non aulicos, non vt tecum loquar, politicos; sed Doctores Theologos, & sanctos Dei sacerdotes, partim seculares, partim vitæ monasticæ deditos, reique publicæ, & tranquillitatis Ecclesiæ apprimè studiosos, huius noui dogmatis tui capita, Ecclesiæ Catholicæ iudicio & praxi, atq; antiquorum Patrum exemplis doctrinaque conuellentes, atque eo quidem tempore, quo nullum ad rebellionem opportunius, vel si per Dei mandata licuisset, magis necessarium Ecclesiæ Catholicæ ab eius primordio vnquam extitit,

titit. Quo magis miror te hominem vulgi opinione non vulgariter eruditum, & quod maius est, Christianos homines catholicè docendi munus adeptum, ab hoc Ecclesiæ calle, sine causa, & sine exemplo, in hæreticorum semitam diuertisse. Nam tu primus omnium in Ecclesia Dei, populis in suos Principes ius ac potestatem summam tribuere conatus es libris in eam rem editis, nullâ nec ratione nec authoritate suffultis. idque faxo videant omnes, vbi ad tuorum librorum anacrisin fuerit peruentum. Cæterùm neque sancti illi patres, quorum iam dicta retulimus, neque nos his libris quicquam aduersus summi Pontificis authoritatem, potestatemque spiritualem differimus, quem vnicum totius Ecclesiæ Dei in terris caput, & Hierarcham, inque eo principatu verum, vnicũ & legitimum B. Petri successorem esse, constante fidei professione asseuero.

Iuris interpretum de hac re sententia. explicata quæstio, an Reges non nisi ex legum præscripto ius dicere possint, & quod aliis dicunt, id in se cogantur admittere. Nihil tam simplex & apertum, quod à vafris hominibus per interpretationem non obscuretur. Iacob. Cuiacius & Henr. Stephanus reprehensi.

Cap. XIV.

RElíquum nunc est, vt ciuilis scientiæ peritos, iuris vtriusque nimirum interpretes & Doctores, de hâc re percontemur, quidque ipsi de ea senserint audiamus: non quòd sententiæ tot diuinis, Propheticis, Apostolicis, atque ecclesiasticis præceptis, institutisque traditæ & corroboratæ aliquid ad perfectam confirmationem deesse videatur, neque etiam quòd obscurum sit, quantâ animorum & voluntatum consensione iurisconsulti omnes ad eius defensionem accurrant. Sed vt lector intelligat nullum genus hominum in Repub. honestioribus disciplinis excultum reperiri, quod non hanc doctrinam vel tradiderit, vel traditam libenter sit amplexum: ac ne festinantem demoremur, dum singulos ei ordine recenseamus, quæ sit Iuris Doctorũ hac in parte sententia, ex Speculatore,[1]. Bartolo,[2]. Baldo,[3]. Paulo Castrensi,[4]. Ludou. Rom.[5]. Alex.[6]. Chassan.

1 li.1.ti.de legib. §. nunc ostendẽdum. & li.2.ti.de fer §.1.in fin.
2 in repet.l.oẽs populi D.de iust. & iur.l.digna vox C.de legib.l.omnes C.si cont.ius vel vtil.
3 in proœm. feud. & in c.Eccles.s.Mariæ vt lit.pend.& c.cum super de caus.possess.& propr.
4 cõs.282.
5 in l.imperium.D.de iurisdict.
6 li.1.consil 2.

san. [1] Felin. [2] Alber. [3] aliisque magni nominis interpretibus facilè discet. *Papam* scilicet *& Principem ex certa scientia supra ius, contra ius & extra ius omnia posse. Atque in Principe quidem esse plenitudinem potestatis, & postquam aliquid vult ex certa scientia, neminem posse ei dicere, cur ita facis? Et solum Principem constituere legem vniuersalem, populum verò legem particularem. Et quod cùm Princeps sit causa causarum, non est de eius potestate inquirendum, cùm prima causa nulla sit causa: quoniam id quod primum est, aliud ante se habere non potest. Et esse crimen sacrilegii instar, disputare de potestate Principis* [4]. *Et principem esse legem animatam in terris. Et Principem solum posse condere statuta, licet humanum sit, quod consilio Procerum vtatur. Denique Principem posse tollere leges positiuas, quia illis non subiicitur, sed illæ sibi. & Deum Principi leges subiecisse, & nullam legem eius Celsitudini imponi posse. Et licet de iure aliquid non valeat, si tamen Princeps de facto mandat seruari, perinde est, ac si de iure valeret quo ad subditos. Et solum Principem soli Deo habere de peccato reddere rationem, & soli cœlo debere innocentiæ rationem. Et temerarium esse velle maiestatem regiam vllis terminis limitare. Et Principem re vera esse solutum legibus.* aliaque id genus plurima, quorum pleni sunt Iurisconsultorum libri, vt inde liquidiùs quisque iudicet quàm enixè Prudentes illi Regum causam susceperint & quantoperè vana hæc, imo vesana turbulentissimorũ hominum de Regibus in ordinem cogendis psephismata atque sophismata sint execrati.

1 de glor. mundi part. 5. nu. 135. & 170.
2 in cap. 1. col. 7. vers. 4. lim. ext. de constitut.
3 in l. cunctos populos. C. de summ. Trin.
4 l. disputat. C. de crim. Sacril.

Sed quoniam dictum est, Principem re vera legibus solutum esse, locus postulat vt id plenius examinemus quod ex tribus propositis initio huius libri est extremum. Sintne Reges videlicet legibus ita deuincti, vt non nisi ex earum præscripto ius dicant, idque ipsum quod aliis reddũt, in se admittere compellantur? Quæ quæstio etsi ex iis quæ lib. II. & sparsim alibi supra retuli, magna ex parte sit definita, tamen ne obliuione prætermissa videatur, breuem hic tractatum, seorsus & speciatim recipiet. Ac primùm quidem animaduertendum est, duas huius quæstionis partes, vel si mauis, binas hic quæstiones iunctas esse. Ad quarum priorem breuiter respondemus, Regem perpetuò legibus solutum esse, in hoc vt mutet, vel mitiget legis sententiam pro arbitrio dum ipse iudicat: vtque iudicatum ab aliis omnibus etiam secundũ leges ratum vel irritũ cognitione sua faciat nec habeat necesse præscriptas iure ciuili

ciuili formulas aut duram & inflexibilem legis vocem in suis rescriptis, interlocutionibus, decretis: vel edictis sequi & obseruare: quæ omnia ita sunt Regum propria, vt nulli infra eam Maiestatem iure competant [1]. Atque hæc quidem in Principe si quis locum habere negauerit eum ipsa legum testimonia, & sacra ac profana exempla facilè redarguent. res notior est, quam in qua demonstranda multùm elaboremus. Vetabat olim lex, ne post quinquennium à die manumissionis liceret manumisso in ingenuitatem proclamare, idque sine vlla aut causæ, aut personæ exceptione. at ea tamen nihilo magis coangustatum est & arctatum Principis arbitrium quin ipse postea querentem audire, & sentētiam pro ingenuitate ferre possit [2]. *Præses prouinciæ eum quem damnauit, restituere non potest* (inquit Vlpianus [3].) *cùm nec pecuniariam sententiam suam reuocare possit, quid igitur? Principi eum scribere oportet. si quando eius qui nocens videbatur, postea ratio innocentiæ constitit.* Stabilis est & certa legum sententia sontes pœnis esse afficiendos: & maleficia non debere manere impunita [4]. At Princeps tamen pro potestate imperii, noxam remittere, & reum, legis iudicisque sententiâ neci destinatum, supplicio eximere, & famæ, ac fortunis omnibus restituere, & sine exemplo iuuare potest [5]. Hinc illud Augustini. *Iudicibus statutum est,* inquit, [6] *ne liceat in reum datam sententiam reuocare Nunquid & ipse Imperator sub hac erit lege? nam ipsi soli licet reuocare sententiam, & reum mortis absoluere. & ipsi ignoscere.* Quid multis? omnes inferiores Principe leges in iudicando sequi tenentur, ipse solus sibi lex est, vbi vel leues asperare vel asperas lenire vult: ita vt quod magistratibus vitio datur, & muneris perperam obiti suspicionem secum trahit, id summam Principi laudem, vel ex clementiâ, & misericordia vel iusta seueritate pariat. *Alia est conditio magistratuum* (inquit Symmachus) [7] *quorum corruptæ videntur esse sententiæ, si sint legibus mitiores: alia Diuorum Principum potestas, quos decet acrimoniam seueri iuris inflectere.* Ob eamque causam Rebuffus [8] ait: *Notandum est quod licet Imperator statuat aliquem non esse restituendum, vt in l. prouidendum. §. si quis verò. C. de postul. & beneficium principale non valere l. mancipia. C. de ser. fugit. Tamen adhuc poterit Princeps illum ex causa restituere, non obstante illa prohibitione, & illius factâ mentione. l. fin. C. si contra ius. quia nō potest sibi imponere legē à qua nō liceat recedere. l. Princeps. ff. de legib. Et stolidi quidē videtur*

1 l. prospexit D. qui & à quibus manum. l. nemo C de sent. & interl.

2 l. 2. §. vl. & l. 4. D. si ingen. esse dicet.

3 l. 1 in fin. D. de quæst.

4 l. ita vulneratis 51. D. ad leg. Aquil.

5 l. ad bestias 31. D. de pœn. l. 1 §. & passim. C. de sent passi. l. 1 §. plane D. de const. Princ.

6 lib. de fato.

7 lib. 10. epist. 63.

8 in tract. de restitut. num. 6.

tur legum compilatores, qui ei potestatem auferre volunt: quod facit ad intellectum multarum ordinationum, ex publicatis anno 1539 *vbi hoc statuitur, vt Princeps hoc non possit concedere, & si concedat, non valeat, sed opus est derogatione illius ordinationis: quia non potest esse Princeps qui ex causa non possit suis legibus derogare. cap. dudum. de præbend. in sexto. l. 1. & l. leges sacratissimæ. C. de legib.*

Idem in tract. de euocationib. num. 58. *Sed ego non impono legem Principi, vnde quando vult, hoc potest: tamen de honestate non debet euocare sine causa* &c. & mox num. 59. *Vt de Alberic. & Iacob. concludunt in d. l. iudicium. & Iacob. de tractat. de feud. in verbo vicarius. col. 1. Principem cum causa, vel sine, causas in Parlamentis quibusque pendentes euocare posse: quia vani capitis est existimare superiorem non posse præcipere, nec euocare sine causæ cognitione: vt inquit Innoc. in c. ad aures. de temporib. ord. per text. in can. quia frater. 7. q. 1. & Barbat. docet in c. si quando. per illum text. col. 2. de rescript. & quod Rex Franciæ causas in Parlam. Paris. pendentes euocare possit, consuluit Iaso cons. il. 144. circa primum in 1. quæst. volum. 2. sed sicut Princeps non debet alicui auferre dominiũ sine causa l. 2. C. de precib. Imper. offer. ita nec propriam iurisdictionem l. qui furere ff de stati. hom. Bald. in l. 1. col. vltim. ff de constit. Principi. alioqui instar pueri esset, qui nunc daret, & statim auferret.* Hoc ille. Scitum est illud Pauli Iurisconsulti [1]. *Prætorem dici ius reddere etiam cùm iniquè decernit: relatione scilicet facta, non ad id, quod ita prætor fecit, sed ad illud quod prætorem facere conuenit.* Id igitur Principi quanto magis tribuendum? vt cùm ipse legis pater sit, [2]. & veluti fons quidam, ex quo omnes leges, omnesque honorum & potestatum gradus, in cuncta Reipublicæ membra dimanant, legibus in iudicando non sit subiectus. innumera sunt de hac Principum libertate testimonia, ex quibus non pauca de iure ciuili deprompta in librum 2. congessi, eoque nunc lectorem remitto. At neque nos sacra etiam exempla deficiunt. Nam Salomon Adoniam fratrem, sine vlla solemni iudiciorum obseruatione iussit interfici, & Abiathar eiusdem coniurationis reum & socium, capitis pœna soluit, & pro sua indulgentia domum remisit. *Vade,* inquit,[3] *in Anathoth ad agrum tuum, & quidem vir mortis es: sed hodie te non interficiam, quia portasti arcam Domini Dei coram Dauid patre meo. &c.* Alibi etiam ex iisdem libris cognoscitur [4], licere Principi oneribus vectigalium & tributorum quos velit eximere. Regem igitur qua ius dicit, qua

1 l. pen. ff de iust. & iur.

2 Auth. de incest. nup. 12. §. vlt. coll. 2.

3 3. Reg. c. 2.

4 1. Reg. 17.

qua iudicat, solutum planè legibus esse, nemo, quod sciam, ex tot sapientissimis omnium bonarum artium, & scientiarum scriptoribus, ante Buchananum & Brutum vnquam negauit.

Qua propter, hâc relictâ, partem alteram dispiciamus: teneatur ne scilicet suis legibus Princeps, vt conueniri, & cogi instar aliorum possit, necne? Et quidem videtur primo aspectu omnis de hac re dubitandi causa sublata, tum quia naturalis & ciuilis ratio suadet, vt quis eo iure vtatur, quod in alios statuerit [1]. *quis enim aspernabitur idem ius sibi dici, quod ipse aliis dixit?* inquit Vlpianus tum etiam quia legibus in eam sententiam perscriptis, & magnorum virorum exemplis, iudiciisque cautum, & obseruatum id esse animaduertimus, ex quibus illud profertur celeberrimum. *Eum qui leges facit pari maiestate legibus obtemperare conuenit.* [2] Item & illud. *Digna vox est maiestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri. Adeò de authoritate iuris nostra pendet authoritas, & reuera maius imperio est submittere legibus principatum.* Et *oraculo præsentis edicti, quod nobis licere non patimur aliis indicamus* [3]. Et illud ex Isidoro patrum decretis insertum [4]. *Iustum est Principem legibus obtemperare suis, Principes legibus teneri suis, nec in se conuenit posse damnare iura quæ in subiectis constituunt.* Et illud sapientis ab Innocentio [5] III. vsurpatum *Patere legem quam tu ipse tuleris.* Quò pertinet quod Græci scribunt. *Καὶ κατὰ βασιλέως οἱ γενικοὶ κρατείτωσαν νόμοι* [6], id est leges generales imperium etiam in Regem obtinento. Hæc illa sunt rationum fundamenta, quibus homines nimium populares adducuntur, vt legum vincula Regibus innectant: quorum tamen si ea mens est, vt eatenus Principem legibus astrictum velint quatenus honestatis & vtilitatis imperium se extendit, non autem quatenus legum sanctionibus in legirupas pœnæ constituuntur, rectè quidem, & animo id faciunt bono. Quid enim honestius, quid vtilius, quàm vt Princeps legibus viuat, & iis sponte se subiiciat, quarum ipse autor est, & quarum vna cum regno tutelam suscepit? Etenim profectò nihil æquè subditos in officio continet, nihil æquè morigeros reddit & legi & Regi, atque hac legum obseruantia Rex ipse conspicuus. Idque pulchrè Claudianus 7.

In commune iubes si quid, censesq; tenendum,
Primus iussa subi: tunc obseruantior æqui

1 l.1.D. quod quisque iur.
2 Paul. li.4. sent. tit.5.
3 l. digna vox. C. de legib.
4 can.2. dist.9.
5 c. cum omnes. 6. de Constitut.
6 lib.2. Βασιλικῶν.
7 in 4. consulat. Honorii.

Fit populus, nec ferre negat cum viderit ipsum
Autorem parere sibi. Componitur orbis
Regis ad exemplum. Nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, vt vita regentis.

Sin verò is aduersariis animus est, vt Principem planè legibus subiectum & in earum obseruationem compelli posse arbitrentur: errant sanè vehementer, & non solùm scriptis legibus, sed ipsi etiam rationi, bonarum legum matri, & perfectrici, reluctantur. Nam in legibus quid magis disertè scriptum est, quam quod hac de re Paulus? *Ex imperfecto testamento legata vel fideicommissa Imperatorem vindicare, inuerecundum est. decet enim tantæ maiestati eas seruare leges, quibus ipse solutus esse videtur* [1]. Et quod Impp. Seuerus & Antoninus sæpissimè rescripserunt: *Licet legibus soluti sumus, attamen legibus viuimus* [2]. quodque Alexander. *Licet lex imperii solennibus iuris Imperatorem soluerit, nihil tamen tam proprium imperii est, quam legibus viuere* [3]. quod denique Vlpianus, *Princeps legibus solutus est* [4].

En leges ita perspicuas & euidentes, vt perplexi vel ambigui nihil habere videantur, quibus monemur Principem legibus solutum esse, omnibus quidem, præcipuè verò pœnalibus: nam ita postremam hanc legem Constantinus Harmenopolus Græcus interpres exponit [5]. ὁ Βασιλεὺς νόμοις οὐχ ὑπόκειται, ἤγουν ἁμαρτήσας οὐ κολάζεται. id est, *Rex legibus non subiicitur, videlicet si delinquat non punitur*. idque Regum proprium esse testatur S. Ambrosius [6], vt nullis legibus humanis teneantur sed liberi sint *à vinculis delictorum. Neque enim vllis ad pœnam vocantur legibus tuti imperii potestate*. Sed quid ego dixi perspicuas? an aliquid ita perspicuum esse potest, cui non hominum nunc, siue diligens curiositas, siue curiosa nimis diligentia tenebras offundat? aut ita planum & simplex, vt nullum in eo anfractum solers ingenii acumen differendi subtilitate comperire se glorietur? Omnes nunc passim scripturiunt, sed quod scripturi sunt, id nec omnes quidem diu prius animo versant, nec vbi scripserint cognito errore consilium facilè mutant; adeo nimirum cæca eos φιλαυτία decipit miserè & detinet: adeoque suus quemque inuentus delectat, vt multi non solùm abire magistratu vel episcopatu instar Heliodori Thessali, [7] sed fortunas, amicos, existimationem, salutem denique ipsam periclitari malint quàm mãdatas literis cogitationes, quo iure, quaque iniuria non defen-

1 l. ex imperfecto. 23. D. de leg. 2

2 Instit. quibus mod. test. infir. §. vlt.

3 l. ex imperfecto 3. C. de testam.

4 l. Princeps. 3. D. de legib.

5 lib. 1. Epitom. tit. 1.

6 in Apolog. Dauid. c. 4. & c. 10.

7 Heliodorus Triccensis episcopus in Thessalia composuit amatorios libros iuuenis, quos inscripsit Æthiopica, alii post charicleiam vocarunt, quorum lectione cũ multi iuuenes corrũperentur statuit Synodus vt vel author librorum eos supprimeret, vel episcopatu se abdicaret, ille vero ita opus suum complectebatur vt hoc quam illud eligere maluerit. Nicephor. Callixt. li. 12. c. 34.

defendiere. Cui rei testimonio sunt tot luculentæ, simplices & tritæ sacrarum literarum sententiæ captiosis hæreticorum interpretamentis & cauillationibus deprauatæ: Atque etiam hæc Vlpiani sententia quæ & verbis ipsis, & conspirante veterum omnium iudicio Regem legibus solutum esse tradit, quam nonnulli tamen ita tractant, vt velle authorem quod nolit, & nolle quod velit, leui tantùm coniectura freti, ostendere conentur. Sed de diuinis alii, & nos alias, si vita sensusque durauerint, iuuante Deo differemus: Nunc quod instituti est, verborum Vlpiani veram vulgaremque sententiam, aduersus nouum Henrici Stephani, & à quo ille accepit, Cuiacii [1] commentarium tueamur. Li.15. obseruat. cap.30.

Stephani & Cuiacii opinio refutata. Verborum Vlpiani vulgaris, vetus, & communis intellectus defensus. Princeps quomodo solui vel teneri legibus dicatur, legum de ea re concordia.

Cap. XV.

Stephanus igitur asmate xxxiii. Musæ Monitricis dum contendit falsum esse quod aiunt, Principem legib. solutum esse, superiorem ex Vlpiano obiectionem præoccupat, & nouo sensu dissoluit, his verbis.

At Vlpiani id (inquiunt) *sententia*
Euincere potest ipse quod nobis negas:
PRINCEPS (ait ille) *LEGIBVS SOLVTVS EST.*
Leges ad omnes ista verba qui refert,
Is Vlpiani vel sciens vel insciens
Detorquet aliò verba, dum causæ suæ
Seruire vult hæc. de duabus namque sunt
Scripta hæc ab illo legibus tantummodo.
Quas titulus oculis ipse subiicit tuis,
Proponat illis ista verba quàm priùs.
Nam Papiæ ibi fit mentio atque Iuliæ.
Nec Vlpianus ergo iam fiducia
Illius author Principi dicendus est.
Rideret immò, si redux ad nos foret,
Et sicne verbis vos meis abutier?
Clamaret ille.

Nec his ille contentus, quasi non satis apertè Vlpiani mẽtem aut suum potius commentum his versibus explanasset, lectorem iterum monet,[1] quo id sensu Vlpiani dictum accipiat. *Vbi*, inquit, *de loco illo Vlpiani loquor, in quo scribit. Princeps solutus est legibus, quod versibus non soluta oratione quæstio illa tractaretur, de eo monere non potui, de quo nunc monendus es: perinde esse ac si dixisset Vlpianus, Princeps his legibus solutus est, vel istis legibus.* intelligit nimirum leges caducarias Iuliam & Papiam, ad quas Vlpianus viginti libros scripsisse fertur, è quorum decimotertio caput illud controuersum depromitur. Illi igitur ita colligunt: pertractat eo loco Vlpianus legem Iuliam & Papiam, vt ex inscriptione patet. ergo de iis tantum legibus ea sententia accipiẽda est. Grauissimum profectò argumentum, & quod certa ratione concluderetur, si constaret Iurisconsultos specialibus tantum sententiis, & ad rem de qua agitur solùm accommodandis vbique vsos esse: At cùm id eos perpetuò obseruasse non constet, imò verò non obseruasse constet, ac non rarò communes iuris regulas, & axiomata, siue proloquia vniuersalia, ad aliorum rationem, confirmationemque adhibuisse, quid vanius, quàm hoc vnico argumento tam sublesto, & ex fallacibus indiciis orto nouum Vlpiano sensum affingere? quod nec ipse vt apparet vnquam animo complexus est nec ex istis eius verbis post eum aliquis in tanta interpretum & sapientum virorum multitudine hactenus intellexit. Cur igitur à communi, recepto, & vetere horum verborum intellectu recedemus? cùm alia lex dicat, *Minimè sunt mutanda, quæ interpretationem certam semper habuerunt.*[2] At isti interpretationem certiorem adferunt, scilicet. Si ita est, de priore illa antiquanda non recusamus. sin vitiosam planè vel obscuriorem esse hanc quam adferunt monstremus, vt ipsi itidem nostram sequantur benignè ab iis contendimus.

Vlpianus ergo ad legem Iuliam & Papiam scribit, *Princeps legibus solutus est.* Si extarent quidem integra eius scripta, certam rei fidem nobis facerent, sed cùm non extent; nulla nos ratio cogit, vt de caducariis tantum legibus sententiam illam intelligamus: imò verò si coniecturæ locus est, coniectura vicimus, cùm verisimilius multo sit Vlpianum de iure Principis vniuersè illic locutum esse: atque inde deducto ex genere argumento, (vt alias solet) id quod in specie obtinebat, hac vel simili forma comprobasse.

Prin-

[1] in præfat. ad lector.

[2] l. minimè. 23. D. de legib.

Princeps legibus solutus est, & ideò si quid Principi relictum fuerit, qui viuo testatore, vel, eo mortuo, antequam dies legati cedat, ab hominibus ereptus sit, id neque caducum, neque in causa caduci est, sed successori eius debetur. [1] vel breuius hoc modo. *Lex Iulia & Papia de caducis non pertinet ad ea quæ Principi relinquuntur, quia Princeps legibus solutus est.* Mos hic est Iurisconsultis, vt breui aliqua sententia rationem responsi reddant: vnde Pandectarum congestores, multas iuris regulas desumpserunt, quas & sub diuersis titulis sparsim, vt res postulabat, & sub vno nominatim nobis proposuerunt (tit. de reg. iur.) in quibus est hæc sub titulo de legibus. *Princeps legibus solutus est.* Hanc autem coniecturam nostram, si coniectura, ac non potius testata veritas dici debeat, alius eiusdem Vlpiani locus, ex libro primo, ad eandem legem Iuliam & Papiam confirmat & probat. *Ingenuum*, inquit, [2] *accipere debemus etiam eum, de quo sententia lata est, quamuis fuerit libertinus. quia res iudicata pro veritate accipitur.* videmus hîc generalem ab Vlpiano rationem subiectam speciali de ingenuitate responso, quã quidem rationem, quia ad omnes res iudicatas pertinet, iidem Pandectarum collectores separatam ab hac quæstione & responsione inter iuris regulas iisdem verbis collocarunt, nempe, *Res iudicata pro veritate accipitur.* [3] Fingamus ergo non extare legem illam de stat. hom. & hanc sententiam positam esse in solo illo capite de reg. iuris, an propterea ad res iudicatas in materia legis Iuliæ & Papiæ tantum pertinebit? nam titulus ei idem est, qui superiori sententiæ de Principe, quam illi nouæ interpretationis restrictione peruertunt. vtraque enim sententia est Vlpiani, & ex iis libris desumpta, quos ad l. Iuliam & Papiam scripserat. At ex istis Vlpiani reliquiis constat hanc generalem esse, & pro ratione ac regula positam, quæ res ex quacunque causa iudicatas complectitur: cur non ergo similiter & illam, *Princeps legibus solutus est*, vt communem iuris regulam accipiemus? an quia sub rubrica de regulis iuris, repetita non est? at constat, inter omnes permultas sparsim regulas extare apud iuris authores, quæ titulo illo non continentur. veluti *ex pacto non nascitur actio*, vocatur regula iuris l. 7. §. quinimò. D. de pactis. Sic, *in contrahendo quod agitur pro cauto habendum est.* regula iuris certissima est l. 3. D. de rebus cred. cur illam igitur magis certæ rei & causæ finibus concludemus? hoc

1 l. quod Principi. 56. D. de leg. 2.

2 l. ingenuum, 25. D. de statu hom.

3 l. 207. D. de reg. iur.

ſolo præſertim argumento quod titulus ſiue inſcriptio indicat; eam deſcriptam eſſe ex libris Vlpiani ad legem Iuliam & Papiam, cùm fallax & futile id argumentum eſſe, locus hic alter à nobis citatus planiſſimè demonſtret. Quemadmodum igitur ex his reſponſi verbis. *quia res iudicata pro veritate accipitur.* regula iuris (abiecta particula cauſali) nobis alibi propoſita eſt, ſcilicet, *res iudicata pro veritate accipitur*, ita etiam ex illa. *quia Princeps legibus ſolutus eſt.* hæc iuris regula ſimpliciter refertur. *Princeps legibus ſolutus eſt.* Et hæc quidem quamuis ita ſe habeant, quamuis inquam noſtra hæc coniectura probabilior ſit illa Stephani, & eius interpretationis rationem prorſus euertat: tamen vt eius error ab ipſomet, vel aliis ſaltem, apertiùs conſpiciatur, en certa & indubitata argumēta, quibus oſtenditur ſenſum verborum Vlpiani, non eſſe poſitum in coniectura, qua nihil incertius, ſed clarum, perſpicuum, & vniuſmodi eſſe, atque ad leges æqualiter omnes referendum.

I. Argum. Vid. Corn. Tacit. li. 11. in princ.

Ac primum occurrit argumentum illud ineluctabile, ex Dione Vlpiani coætaneo, qui de Imperatorum ſumma liberaque poteſtate ſcribens, poſtquam longa narratione docuit eos, munia ſenatus, magiſtratuum, legum, Senatu populoque volente & concedente, in ſe traxiſſe, ita vt illis ius eſſet, arbitratu ſuo exercitum conſcribere, pecuniam conficere, bellum ſuſcipere, pacem inire, res tàm peregrinas quàm vrbanas componere, atque etiam intra pomœrium equites & ſenatores necare, cenſus agere, in equeſtrem ac Senatorium ordinem quos vellent adſcribere, & alios ab eo remouere, aliaque omnia facere, quę conſules, cæterique magiſtratus cum pleno imperio poſſent, translata nimirum in eos omni Senatus populique poteſtate, idque tanta cum maieſtatis veneratione, vt ſi ab aliquo ſe læſos verbo vel opere exiſtiment, eum indemnatum, tanquam ſceleſtum, ſacrum & piacularem occidere poſſint; mox ſubiecit [1], ἤδη δὲ καὶ ἕτερόν τι ὃ μηδενὶ τῶν πάλαι Ῥωμαίων ἐς πάντα ἄντικρυς ἐδόθη προσεκτήσαντο, ὑφ' οὗπερ καὶ μόνου καὶ ἐκεῖνα ἂν καὶ τἆλλα αὐτοῖς πράττειν ἐξῆν. λέλυνται γὰρ δὴ τῶν νόμων, ὡς αὐτὰ τὰ Λατινικὰ ῥήματα λέγει. Τουτέστιν ἐλεύθεροι ἀπὸ πάσης ἀναγκαίας νομίσεώς εἰσι. καὶ οὐδενὶ τῶν γεγραμμένων ἐνέχονται. id eſt. *Iam verò & aliud quoddam ius obti-*

[1] lib. 53.

Nota Xylandrũ in hoc loco vertendo magis agere paraphraſten quàm interpretem, vt & in loco proximè ſequenti eiuſdem Dionis: & ideò author eum hîc non eſt ſequutus.

nuerunt,

nuerunt, nulli Romanorum antiquitùs in omnibus rebus apertè conceſſum, quo vel ſolo & illa quæ diximus, *& alia iis facere licet. Soluti enim ſunt legibus, vt verba ipſa latina ſonant: hoc eſt ab omni legum neceſſitate, ſiue neceſſaria legum obſeruatione, liberi ſunt, nec vllis ſcriptis legibus obſtringuntur.*

Quid ad hæc Stephanus? num huic etiam authori legis Iuliæ & Papiæ cancellos circundabit? non audebit opinor præ verecundia: apertius enim loquitur Dio, quàm cui cótortæ interpretationis nebula tenebras offundat: ac planè docet inter omnes conueniſſe Vlpiani ſeculo Principem cunctis legibus eſſe ſolutum. Quamobrem miror Cuiacium, virum multa ſubtiliter perquirere ſolitum, ita ſupinè & oſcitanter Dionem lectitaſſe, vt hunc eius locum non de omnibus legibus accipiendum putet, cùm ipſemet de omnibus ſe loqui, diſertiſſimè hîc teſtetur, & paulò pòſt eodem libro idipſum confirmet verbis itidem apertiſſimis. ἡ βουλὴ, inquit, πάσης αὐτὸν τῆς τῶν νόμων ἀνάγκης ἀπήλλαξεν, ἵν', ὥσπερ εἴρηταί μοι, καὶ αὐτοτελὴς ὄντως καὶ αὐτοκράτωρ καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν νόμων, πάντα τε ὅσα βούλοιτο ποιοίη, καὶ πάνθ' ὅσα ἂν μὴ βούλοιτο, μὴ πράττῃ. ταῦτα μὲν ἀποδημοῦντι ἔτ' αὐτῷ ἐψηφίσθη. id eſt, *Senatus eum* (de Auguſto loquitur) *omni legum neceſſitate liberauit, vt, quemadmodum à me dictum eſt, re vera ſui iuris & abſolutæ poteſtatis, tam reſpectu ſui ipſius quam legũ, omnia quæcunque vellet faceret quæcunque nollet non faceret. hæc quidem ipſi adhuc abſenti decreta ſunt.* Vtri potius, Dioni ſcipſum, an Cuiacio Dionem explicanti fides adhibenda? Si vnius aut alterius tantùm legis obſeruatione eum ſoluit ſenatus, neque magnum adeò beneficium ei contulit, neq; verum eſt quod ſcribit Dio, id eum iuris adquiſiiſſe, quod nulli vnquam Romanorum anteà datum fuit ideoque dixit ei conceſſum eſſe, vt liber ſit ἀπὸ πάσης ἀναγκαίας νομίσεως, ſiue πάσης τῶν νόμων ἀνάγκης. Quid ergo magis ridiculum, quam tam leui & inani coniectura adduci, vt non idem voluiſſe Vlpianum iis verbis arbitremur. *Princeps legibus ſolutus eſt.* niſi vel deſciuiſſe eum à communi aliorum omnium opinione, vel quod vulgò notum fuit neſciiſſe, prius demonſtretur. Nam quod præterea dicit Cuiacius Dionem fateri ſe ex latino ſermone transferre hæc verba λέλυνται τῶν νόμων, id nihil ad rem: vult enim Dio ſolùm oſtendere, ſe verbum verbo reddere, eius quod dicitur latinè *Princeps ſolutus eſt legibus.*

Alterum argumentum inde ſuppetit, quòd viri illi prudentes II. arg.

dentes

dentes quibus negocium datum fuit, vt leges Digestis comprehensas ex omnibus Iurisconsultorum libris colligerẽt, cùm Vlpiani mentem ex integris eius scriptis antecedentibus & consequentibus optimè calluissent, verba illa *Princeps legibus solutus est* sine vlla restrictione, inter regulas siue sententias genera es de legibus retulerint.

III. Accedit conspiratio consensusque omnium latinorum, qui, nemine excepto, de quibuslibet legibus sententiam Vlpiani acceperunt; idque fatetur ipse noui huius commẽti autor. *Græci* [1] (inquit) *de legibus pœnariis interpretantur*, ἤγουν ἁμαρτήσας οὐ κολάζεται. *vt illud Æschyli de Ioue*, τραχὺς μόναρχος οὐδ' ὑπεύθυνος κρατεῖ [2]. *quia scilicet iudices non habet, latini de quibuscunque legibus*. rectè: atque ita aduersus eum illud resumam. *nõ esse mutanda quæ interpretationem certam semper habuerunt* [3].

Cuiac. li. 15. obser. cap. 30. id est durus Monarcha regnat non reddẽs rationi obnoxius. d. l. minime D. de legibus. lib. 2. βασιλικῶν.

Quid; quod Græci sententiam illam Vlpiani in suos libros & linguam transtulerunt generaliter. & sine vlla exceptione, sineque vllo titulo, præterquam περὶ βασιλέως [4]. id est, de Rege siue Principe: an non ea res argumento est, eos non de caducariis, imò non de pœnalibus tantùm, sed de cunctis vniuerse legibus, illam intellexisse? quamuis maxime, fateor, atque optimo iure ad leges pœnarias referri possit.

IV.

V. Omitto quod præcipuum est, Iustinianum testari Imperatores frequenter rescripsisse, se legibus esse solutos, & legibus tamen viuere [5], atque illum præcipue Imperatorẽ, cui magnum illud iuris asylum Papinianus, atque hic etiã Papiniani discipulus & assessor Vlpianus, aliique insignes Iurisconsulti erant à consiliis.

§. vlt. Inst. quibus mod. test. infirm.

Quæ cum ita sint, ecquis rectæ rationis & iudicii tam inops est, vt tot illustribus testimoniis & argumentis certissimis, vnam obscuram, fallacem, & penè dixerim ineptam coniecturam plus momenti & ponderis ad fidem faciendam habere credat? vt igitur facessat argumentum illud ex inscriptione, ac ne cui in posterum imponat, his rationibus effectum esse arbitror.

Sed quoniam Cuiacius præter coniecturam illam, quã ex legis inscriptione sumit, duo alia argumẽta adfert, quorum non meminit Stephanus, quibus probari putat Vlpiani verba in d. l. Princeps. non de omnibus legibus esse intelligenda: operæ pretium est ea quoque hoc loco referre, ac refutare paucis, ne prætermissa nouum lectori scrupulum,

pro-

propter viri authoritatem, vel veri speciem iniiciant. Prius est; quia, vt ille vult Princeps lege Falcidia, Glicia, Voconia, & aliis plerisque tenetur. *Qua de causa*, inquit, *veniam legis Voconiæ à Senatu Augustus petit apud Dionem.* Ad quod breuiter respondemus, Principem quidem omnibus legibus re vera solutum esse, sed eum tamen, quæ sua est humanitas, mansuetudo, & modestia, libentem volentem suis se legibus subiicere, præsertim iis quę ad iustitiam commutatiuam referuntur: idque ipsi Imperatores ostendunt vbi dicunt: *licet legibus soluti simus, attamen legibus viuimus.* Id etiam Paulus Iurisc. docet, cùm ait: *Decet tantæ maiestati eas seruare leges quibus ipse solutus esse videtur.* Paucis admodum se eximi volunt Principes ex quibus erat olim lex Papia de caducis, quæ vt rectè Cuiacius per se satis odiosa erat aliis autem se suaque sponte submittunt, at hoc non est teneri legibus, non est obnoxium esse, quatenus hic de legum imperio in priuatos disserimus, qui legibus etiam inuiti obstringuntur, inuiti iudicia ex legibus subeunt [1], quo pertinet tam laudatum illud, atque tritum ab aduersariis, rescriptum Theodosii iunioris. *Digna vox est maiestate regnantis legibus allegatum se Principem profiteri*, vt quamuis posset scilicet, nolit tamen legum imperia detrectare. Hinc laudi datum est Antiocho [2] III. & Tiberio Cæsari [3], Principibus cæteroquin valdè licentiosis, quod vterque ciuitatibus ac populis scriberet, *si quid contrarium legibus per epistolam iussero, nolite parere, sed me ignoratione lapsũ creditote.* Quod autem de venia legis Voconiæ ab Augusto petita scribit, id eodem etiam referendum est, ad humanitatem scilicet & voluntariam submissionem Augusti, non autem subiectionis necessitatem, quandoquidem ipse plenum imperium plenamque potestatem habebat eximendi legibus quemcunque voluerat, seque in primis liberum ab illa iuris obseruatione sciebat. Vnde vulgò ab interpretib. dici solet, Principem solutum esse legibus in actu quem ipse Princeps facit. Atque, vt idem Dio autor est [4], sua propria autoritate gratiam legis Voconiæ nonnullis fecit: quod ergo ipse aliis pro potestate imperii beneficium impertitus est, id eum sibi reseruare potuisse, nunquid ambigitur? fecit igitur in ea re Augustus, quod postea Imperator atque Philosophus M. Antoninus, de quo idem Dio [5]. Ὁ δὲ μάρκος καὶ χρήματα ἐκ τοῦ δημοσίου ᾔτησε τὴν βουλὴν, οὐχ ὅτι μὴ ἔκειντο ἐπὶ τῇ τοῦ κρατοῦντος ἐξουσίᾳ, ἀλλ' ὅτι ὁ

μάρ-

1 l. inter stipulantem 83. §. 1. D. de verb. oblig.

2 Plutar. in apophth.

3 Nicephor. li. 1. histor. eccl. ca. 17.

4 lib. 56.

5 Xiphil. ex Dione in M. Anton. Philos.

μάρκος πάντα τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου καὶ αὐτὰ καὶ τἆλλα ἔλεγεν εἶναι. Ἡμεῖς γὰρ, ἔφη, (πρὸς τὴν βουλὴν λέγων) οὕτως οὐδὲν ἴδιον ἔχομεν, ὥστε καὶ ἐν τῇ ὑμετέρᾳ οἰκίᾳ οἰκοῦμεν. id est, vt eleganter vertit Gulielmus Blancus, *Tum Marcus pecuniam ex ærario petiuit à senatu, non quòd ea non esset in Principis potestate, sed quòd diceret eam, cæteráque omnia esse Senatus, populique Romani. Nos enim inquit (id dicebat in senatu) vsque adeo nihil habemus proprium, vt etiam vestras ædes habitemus.* Similiter Augustus veniam legis Voconiæ petiit à senatu, non quòd ea indigeret, qui leges omnes & iudicia in sua potestate continebat, sed quòd adeò popularis haberi voluit, vt nihil nisi à senatu datum assumere sibi videretur. Sic Rex Galliæ curiarum assensum in publicandis edictis suis exigere solet, nō quod sine iis regium edictum nullum sit, sed quòd humanius Rex eo modo faciat, & vt edictum æquius atque vtilius populo appareat, cùm illud nō prius valere statuit, quàm tot sapientum virorum consilio iudicioque pōderatum fuerit, & promulgatum, vt pluribus libro sequēti demonstrabitur. Hæc & similia quæ Principes humiliter de se efferunt, beneuolentiam quidem & amorem subditorum ipsis cōciliant, ius autem populo nullum in ipsos largiuntur. siquidem, vt dici solet iactationis verba ius non faciunt [1], quod dictum scite callent aulici in primis, aliique nimis multi, quibus nunc mos est, sua omnibus vltrò polliceri, atque obuio etiam cuique profiteri, se esse soldurios, vt eiusmodi effusis & magnificis promissis alios demereantur, ad quorum præstationem, non nisi solà voluntatis propensione adigi se posse sciunt. Et hæc quidem de priore illo Cuiacii argumento.

[1] l. vlt. D. qui test. fac. poss.

Sequitur alterum. *Quinimo vt populus ipse suis legibus tenebatur*, inquit, *ita Princeps, cui & in quem populus omne suū imperium contulerat, adeò vt potestas Principis & in ipsum Principem esset. l. 4. C. de legib.* Dicam quod sentio: verè Cuiacius mihi non videtur hîc esse Cuiacius: tum quia secum ipse dissidet, ait enim alibi. *Nec vero vllo alio distat populus à Principe, quàm quod populus suis legibus tenetur. Princeps legibus solutus est: cæterum vt suis ita & Principis legibus populus tenetur* [2] tum etiā quia tam aduersario argumento ad causæ suæ firmamentū vsus est, vt inde contrarium prorsus sententiæ ab eo positæ consequēs eliciatur. Admitto igitur & amplector libentissimè hoc quicquid est argumenti ab eo hic positi, atque ita colligo. Princeps legibus perinde nunc tenetur vt populus

[2] ad Instit. tit. de iur. nat. gent.

olim

olim suis. At populus nūquam tenebatur inuitus;ergo nec Princeps quoq; tenetur. Assumptionis veritas inde liquet, quòd leges nulla aliâ ex causa locum haberent;quàm quòd iudicio populi receptæ essent, & contrà nō alia de causa vim suam amitterent quàm quòd expresso vel tacito consensu populi abrogarentur [1]. Itaq; licet in populari imperio leges singulos de multitudine etiam inuitos tenerent,multitudinem tamen totam siue populum vniuersum non nisi volentem tenere poterant, cum ipsas populus suo nutu figere, refigere, arctare,extendere,vel abolere potis esset. Id enim veluti basis & stabilimentum legum omnium erat. *quodcunque postremum populus iussit, id ius ratumque esto*. Non igitur in populum vniuersum nolentem & inuitum vlla legis erat potestas: sed ipsemet sponte tantùm,quando,quādiu, & quomodo ei libitum erat, legis in se imperium admittebat. At hoc est non subiici, non teneri; non obligari legibus. *Pro non dicto est*,inquit Pomponius [2], *quod dare nisi velis, cogi nō possis:* & Iauolenus *nulla promissio potest consistere, quæ ex voluntate promittentis statum capit* [3]. Quapropter si (quòd vult Cuiacius quodque verum est) populus in Principem omne suum imperium &potestatē contulit:non alias Princeps tenetur legibus, exemplo populi, quam si velit:Velle autem vel nolle, cùm ipse sui sit arbitrii,liberum ei est;nec cogi potest, quia iudices non habet,vt ipse etiam Cuiacius ingenuè fatetur.Proinde ratio hæc ex populi comparatione petita, tātum abest,vt nostræ causæ aduersetur;vt ei maximo sit adiumento. Rectè ergo Vlpianus.

> *Princeps legibus solutus est.* & quicunque
> *Leges ad omnes ista verba non refert*
> *Is Vlpiani vel sciens , vel insciens,*
> *Detorquet aliò verba,dum causæ suæ*
> *Seruire vult hæc.*

Multa ad hanc rem suppetunt, quæ ego nunc, ne longior sim, prætermitto, simulque vt ostendam leges à nobis in vtramque partem allatas, inter se neutiquam dissidere, sed esse concordissimas. Sciendum itaque est vim duplicem in legibus considerari: vnam quæ hominum actiones ad iuris normam componit dirigitq;:alterā quæ insolentes animos suppliciorum metu frænat,& vel iuri constituto parere cogit, vel pœnas in renitentes & refractarios constitutas persoluere: illam propterea directiuam, hanc coactiuam,diuini & humani iuris interpretes vocare solēt.

[1] l.de quibus 32. D.de leg.

[2] l.sub hac §.D. de obl. & act. l. centesimis. 46.§. vlt. D. de verb. obl.

[3] l.à Titio.108. §.vlt. D.de verb. obl.

Quatenus igitur leges vim directiuam habent, (verbis vtar vulgaribus) verum est Principem suis legibus subditum esse, & alligatum: debet enim legibus viuere, &, exemplo Zaleuci, quas fert in alios seipsum admittere. Atque ita intelligenda sunt illa iuris axiomata, quæ Principem legibus obnoxium esse tradunt. Sed quantum ad vim coactiuam attinet, ea in Principem non extenditur, ac proinde non subiicitur hac ratione legibus. Neque enim cogi à seipso potest, nisi quà voluntatis imperio ducitur: neque ab alio, cùm nullum in terris iudicem, vel superiorem habeat, vt copiosè & sæpius iam demonstratum est, quò pertinent ea quæ de Principe legibus soluto, partim supra à nobis, partim ab aliis alibi referuntur. Atque hæc quidem ita se habere Theologi pariter & Iurisconsulti summa consensione statuunt [1].

Vnde miror Paponem tam inconsideratè & negligenter locum istum Vlpiani tractasse [2], vt prætermissa superiore distinctione, atque adeò ipsius Budæi, quem laudat, & aliorum interpretatione, affirmet simpliciter dictum illud nimis crudum esse, ita enim Gallicè loquitur, & contrarium rescripto Imperatorum Theodos. & Valent [3]. cùm tamen nihil in iurisconsultissimi hominis animo melius cōcoctum efferri potuerit, nihilque minus aduersarium illi Imperatorum sententiæ, si non verba tantùm, sed quo ipse ea sensu protulit, expendamus: quod ni fecerimus, vix vllus antiquus author calumniam effugiet, *Scire leges non hoc est verba earum tenere, sed vim ac potestatem* [4]. Non ignorabat Vlpianus Principem debere secundum leges viuere, & illis parere, quas aliis seruandas præscribit, sed ita tamen legibus solutum esse; vt quamuis in eo peccet grauiter, neminē habeat superiorem, à quo cogi possit: vtrumque autē Paulus Vlpiani coætaneus & familiaris scitè expressit, vt de Vlpiani mente nemini dubium esse possit. *Decet tantæ Maiestati*, inquit, *eas seruare leges, quibus ipse solutus esse videtur* [5]. Idipsum rescripserat Alexan. Imp. qui Vlpianum consiliarium, & Præfectum Prætorio habuit [6]. Et verò Papon qui se Budæū sequi in illo Vlpiani capite interpretando profitetur, vel ipsius Budæi mentem non est assequutus, vel eam nobis minus apertè & enucleatè Gallico sermone expressit. Budæus enim [7] Vlpianum de quinto & perfectissimo regni genere loqui docet quod instar œconomicæ gubernationis est institutum, quodque παμβασίλεια dicitur, quasi

1 Bellarm. to. 1. cont 3. lib. 2. cap. 27. ad 3. obiect.
2 volum. 3 Notar. li. 5. tit. de la clause car ainsi nous plaist. §. Vlpian.
3 l. 4. C. de legib.
4 l. scire D. de legib.
5 l. ex imperfecto. 23. D. de leg. 3.
6 l. ex imperfecto. C. de testam.
7 ad l. Princeps. D. de legibus.

quasi dicas, inquit, *regnum numeris omnibus dominationis absolutum: cuiusmodi erant Reges, Principes Romani Vlpiani Iurisc. tempore, nihil iam prisca ciuilitatis retinentes, omnia arbitrio suo statuentes: vt & nunc Reges nostri sunt, qui omnia in potestate habent, quique (vt Homericus ille Iupiter) quoquò se verterint, omnia circumagunt, nutu etiam solo omnia quatiẽtes. Deniq; humani Ioues, vt inquit Plautus in Casina, sed qui tamen hominum more emoriuntur. Hoc autem regni genus est, inquit Aristoteles, cum vnus omnium potestatem habet, cum communium, tum publicarum rerum, non aliter atque ciuitas vna, aut populus vnus habent. Hæc autem species quinta œconomica est ratione instituta. Vt enim œconomia regnum est domesticum, sic regnum œconomia est ciuitatis, aut populi vnius, aut plurium, id est domestica dispensatio.* Ex quibus deinde concludit in hunc modum. *Ex supradictis igitur demonstrari potest, vt arbitror Principem non modo legibus esse solutum, id quod Vlpianus dixit, sed etiam legibus non teneri*, & iterum. *Ad hæc cum nullum ius ciuile inter patrem & liberos inter dominum & familiam intercedat, vt Aristoteles docet libro quinto Ethicorum, & nos alibi diximus. si autem eadem ratio inter Principem & populum: satis vt arbitror effectum est id quod efficere meditabamur: Augustum & Principẽ non modò legibus solutum esse, sed etiam non teneri.* Hæc Budæus, aliaque ornatè & sapienter in Vlpiani sententiam philosophatus est, quæ Papon partim suppressit, partim decurtata per interpretationem obscurauit, atque ad eleuandum huius generis regni laudem, ab authoris intentionẽ deflexit. Ita enim Gallicè scribit. *Par tels propos & autres plusiers dudit Aristotel ne se peut prendre cas certain, auquel la response dudit Vlpian puisse estre verifiee & soustenue, qui de vray repugne à ce qui tãt sainctement à esté dict par lesdicts Empereurs Theodos. & Valent. en la Loy* Digna vox *sus alleguee. A quoy l'on ne peut dire autre chose, que ce que dit Budée sur ladicte Loy*, Princeps, *que Vlpian à voulu parler des Empereurs, Roys, & Princes de son tẽps, qui continuant de laisser l'ancienne ciuilité, comme aucuns de leurs predecesseurs auoient commencé de faire, regnoient selon leurs plaisirs, & vouloient viure en Dieux, ores qu'ils deussent mourir en hõmes, ainsi que dit Plaut en sa Casine. Ceste sorte est estrange à la bien prendre, comme elle est conduite. C'est comme dit Aristotel, quand vn seul à la puissance de tous, sur tous, & de toutes choses à son plaisir.* Qui vtriusque linguæ, Latinæ inquam & Francicæ periti sunt, vident, vt arbitror, Paponem non ex sententia Budæi respondere, quantumque inter eos intersit facilè

Ee diiudi-

diiudicant. Budæus enim per verbum *ciuilitatis*, popularem gubernationem intelligit quod Gallicè sic planiùs vertendum fuit, *Ne retenant plus rien de l'ancienne forme du gouuernement populaire*, & non vt Papon loquitur, *continuant de laisser l'ancienne ciuilité*, nam vocabulum illud *ciuilité* in Gallicorũ hominum auribus, comitatem & honestatem sonat, non autem certam regiminis publici formam & speciem. Deinde quod scribit, *Ceste sorte est estrange à la bien prendre comme elle est conduicte*, id est, hoc genus regni est insolens & peregrinum si illud ita accipiamus prout administratur, id de suo addit, Budæo reclamante, & contrarium asserente, nẽpe Reges nostros ita regnare, omnia arbitrio suo statuentes, vt id minimè peregrinum atque insolens videri possit. Et verò ipsemet Papon alibi fatetur ingenuè Reges non solùm legibus solutos, sed etiam supra omnes leges positiuas esse [1], *combien qu'ils se vissent dispensez de la Loy & sur le droict positif* (inquit) Atqui, *estre dispensez de la Loy*, idem est, quod solui legibus, vt Budæus ad dictam l. Princeps, doctè adnotauit. Sed hæc Paponi condonanda sunt, viro cætera bono, & qui, vt arbitror, non maleuolo ea animo scripserit. Multos enim libros ad vsum & praxim forensem accõmodatos composuit, in quibus nonnulla nimis oscitanter conscripta reperiuntur: cuiusmodi illud est [2], Vlpianum proponere verba rescripti Impp. Theodosii & Valentiniani, qui ducentis circiter annis post Vlpiani mortem imperarunt: Item illud, Populum Romanum, cùm eius Romæ authoritas plurimum valeret, nullam legem tulisse nisi de qua prius ad Senatum retulisset: quod falsum esse ostẽdi [3], aliáq; non pauca, quæ diligẽs lector suo marte adnotabit.

1 in prolog. lib. de insignib. Arest.

2 tom. 3. Notar. lib. 5. tit. des termes en rescrits. &c.

3 l. li. 4. cap. 4.

Regem legibus obnoxium esse, & populi iudicium subire, nec ratio, nec regni & Reipublicæ commoda patiuntur: an & quo casu subditi ditione & imperio legitimi Principis liberentur.

CAP. XVI.

QVod ferunt Monarchomachi, Regem legibus subiectum esse, & in earum obseruationem cogi posse, id cum scriptis legibus diuinis & humanis pugnare, iam planum fecimus. Ac ne rationi quidem consentaneũ, nec è Republica id esse, facilè etiam fuerit demonstrare: Nam prioris partis multa iam firma passim à nobis posita sunt hoc libro argumenta, quæ ratiocinãdi peritis ad eam pro-

probandam vltrò se offerūt: cuiusmodi illud est, ex nostris simul & aduersariorum fontibus deriuatum, quòd populus in Principem omne suum imperium & potestatem cōtulit, vt paulò antè demonstratum est: atqui populus legibus potentior ex aduersariorum sententia iudicatur [o], vnde Principem profectò legibus potentiorem esse necessaria consecutione effici nemo Dialecticæ callens inficiabitur, cui & illud deinde consequens est, non posse eum à populo iudicari, vel in legum obseruationem adigi, cùm ius populi iam omne in se pertraxerit, nec ipsis etiam astringi legibus cùm iis ipse potentior sit, quippe quas in populi iure sitas, vnà cum imperio & potestate populi in suam ditionem recipit. Contra enim rationem est, contráque naturam, superiorem ab inferiore iudicari. Inferior autē semper populus est, si Monarchia est: neque enim monarchia dici potest, si socium aut superiorem in imperio habeat, vt vberius suprà docuimus [1].

o Buchan. pa. 16.

1 cap. 4.

Huc accedit & illa ratio, quod neque suis legibus teneri possit, cùm nemo sit seipso superior, nemo à seipso cogi possit [2], & leges à superiore tantum sciscantur, dentúrque inferioribus [3]: neque antecedentium Principum, cùm par in parem non habeat imperium: [4] neque populi, cum ipse populo superior sit, (quod clarissimis documentis iam testatum est) & quicquid est superiore superius, sit & inferiore quoque (vt recepto Philosophorum axiomate vtar.) Inde est quod B. Augustinus dicit, *Imperatorem non esse subiectū legibus, qui habet in potestate alias leges ferre.* Alia ex antedictis complura suppetunt legenti, queis ego repetendis chartā, & chartâ cariorem operam non tribuo.

2 l. ille à quo, 13. §. tempestiuum. D. ad Sc. Trebel.
3 Vid. Bellarm. tom. 1. controu. 3. c. 27. in fi.
4 l. 4. D. de recept. qui arb.

Iam vero nec expedire quidem nec vtile esse Reipublicæ Principem legum vinculis instar priuatorum illigari aut iudicium populi subire si deliquerit, res est, vt mihi videtur, non in opinione dubia, sed cognita & explorata, & velut ante oculos constituta iis, qui vulgi leuitatem, inuidentiam, mutabilitatem, inconsiderantiam, ingratitudinemq; perpensam habent & perspectam, quæ omnia quàm vigeant in eo, multi summi viri sententiis alii aliis testantur, cuiusmodi sunt illæ quas pereruditus Lipsius ὑπὸ μίαν σύνοψιν in suis Politicis reduxit [5] eóque minus hîc necessum habeo, rem illam in veterum iuxtà & recentiorū autorum monimentis celeberrimam replicare. Id tantū dicam ex iis malis malum hoc ortū, vt optimè de patria & populo

5 li. 4. c. 5.

meriti, insigni sæpe iniuriâ pessimè à popularibus tractarentur: testes ex historiis Coriolanum, Camillum, Themistoclem, Phocionem, & alios cõplures excitare possum, vt inuidiosam recentium factorum memoriam silentio prætercam: ea enim semper est multitudinis nouarum rerũ cupidæ natura, vt in alia subinde atque alia se inclinet promptissimè, & mutationibus noxiis, modò non expertis, mirificè delectetur: ac omninò propter spes quasdã inanes spẽ nouas res moliẽtium prouehere soleat, eorumq; tantisper studiis obsequi dum vel se delusam planè, vel maioris cõmodi accessione in aduersarias partes inuitatam cernat [1]. Ac propterea si multitudini aut ex multitudine delectis, hoc in Reges ius tribueretur, profectò æquè bonis ac malis Principibus exitium præsens immineret. Id nos Ephororum in suos Reges insolentia docet, quibus parũ fuit eos grauiorum criminum condemnare, nisi & leuia in iis commissa, imò commissi leuissimam speciem vindicarẽt. Nam vt ex Theophrasto Plutarchus [2], τὸν Ἀρχίδαμον ἐζημίωσαν γήμαντα γυναῖκα μικρὰν, i. Archidamum Regem multarũt, eo quod paruam vxorem duxerat: & Gotthorũ in Hispania, qui hoc in consuetudinem vertisse dicũtur, vt quoties proprius illis Rex displiceret, à suis interimeretur [3]. Quinimo si ea Principis conditio esset, vt à populo iudicetur, infinitis proculdubio calumniis suppositus, infinitis insidiis expositus, perpetuò viueret, cui id vnum nempe ad condemnationem sat esset, populo quòd displiceret, in cuius odium fortè & offensionem nullo suo merito, sed nobilis alicuius popularis & ambitiosi operâ, vt fit non rarò, incurrisset. Et verò res ea bonis quàm malis Principibus tantò esset periculi plenior, quantò citiùs mali in bonos, quàm boni in malos, animantur armanturque. difficile siquidem est, Principem, ea animi moderatione & fœlicitate res gerere, vt in amore cunctis, in odio nulli sit. Si tenuiores subleuet, & plebem ab iniuriâ magnatũ tueatur, infensam sibi atque inimicam nobilitatem plerunque habebit, quo nihil regnanti periculosiùs. Cresphontem Messeniorum Regem cum tota pene sobole interfecerunt potẽtiores, quod plebem nimis populariter esset amplexus [4], nostra verò ætate Iacobus V. Scotorum Rex insigni & pietate & iustitia præditus, cùm plebem magnâ legum & iudiciorum seueritate aduersus potentiorum impetus defenderet, plurimos ab se nobiles ea sola administrationis specie alienauit, quòd

1 Vid. Dion. li. 39

2 in Agesilao in princ.

3 Aimoin. li. 27. ca. 20.

Testis est Maria regina Scotiæ & alii quos nominare possum.

4 Pausan. in Messenicis l. 2. ... lib. 4.

quòd dicerent eum vernacula gentis lingua *theCarlis King*, id eſt Regem ignobilium. Qua de cauſa cùm eius obitum plures ſimul viri boni lamentarentur, quidam inter eos illuſtris, Regi carus, & alienatæ voluntatis nobilium ex multis indiciis haud dubius coniector, quid dicam? inquit, optimum amiſimus Principem, ſed commodùm morbo abſumptus eſt, & ad gloriam gentis noſtræ, ne forte ſi longiùs ſpiritum duxiſſet, ipſa eum nobilitas interemiſſet.

Sin Rex huic ordini indulgētior ipſum in regno pro inſita ei ſuperbia paulò liberius verſari permiſerit, vulgus preſſum hoc ipſo & affectum nihil non in Regis perniciem machinabitur: quod & ſi videatur contemni poſſe initiò vt imbelle, pauidum, & ſecors dum conſiliis corporibuſque diſperſum, & ſine certo capite voces tantùm fundit, miſerias ſuas querelis deplorat: tamen vbi rectorem aliquem & ducem ſeditionis nactum fuerit, nihil eo ad quiduis audendum concitatius, nihil regno, & Reipublicæ exitioſius formidoloſiúſque: nam poſito ſtatim omni & modo & metu, ex abiecta ſeruitute in ſuperbam dominationem contendit, præſertim ſi ei optimatum aliquis ſe adiungat, vt ſolent interdum qui occultis in Regem odiis ex priuata cauſa vel ambitioſa regnandi cupiditate incendūtur. Etenim rarò contingit, vt plebs non aliquos de nobilitate in ſuas partes pretio, vel precibus alliciat, aut contra nobilitas, non vulgi partem aliquam vanis promiſſis ad ſe pertrahat.

Deinde verò vna omnibus rebelliis cauſa prætexitur, culpa regnantis. Vnus etiam ſcopus, labantem ſcilicet Reipublicæ ſtatum, ac vel priuatis Regis moribus, vel peruerſa adminiſtratione vitiatum reficere, corrigere & emendare: licet illam aliquando re vera non habeant, & hunc vix vnquam aſſequantur. Equidem memorare poſſum multas atque adeò magnas ſubditorum in Principes bonos coniurationes: ſed paucas vel aduerſus improbos eo rerū ſucceſſu confectas inuenio, vt non principiis, quantumlibet ſpecioſis, ærumnoſos progreſſus, & exitus infœlices annecterent: & multitudinem, cuius ſubleuandæ cauſa inibantur, in miſerias multò maximas non coniicerent: vt quæ ante inſurrectionem grauia pleríſque videbantur: ea præ ſequentibus moleſtiis leuia, & prope nulla, ipſemet populus, ſuo ſapiens malo, iudicaret.

Vt coniurationem populi cum Abſalone contra Dauidem cū notho aduerſus Mariam Scotam.

Eſto igitur Principem in iudicio ad populi tribunal ſiſti

debere, & eius vt legitimi iudicis sententia damnari, vel absolui: An non statim id iuris sibi vindicabunt, qui regni & Reipublicæ reformandæ causa defectionem moliuntur, & coitione hominum aperta rem tentant? quod si nolit se Rex sistere, an non absentem & contumacem sceptro & solio regali indignum, & hostem Reipublicæ iudicabunt? An non percussorem, qui latus ei vel iugulum hauriat, tanquam carnificem, & publici iudicii ministrum, si poterunt, immittent? vel quod tanto facinori peragendo commodius videtur, cuilibet de multitudine id potestatis tribuent, præmio etiam exequentibus constituto? Etenim profectò si primum illud iure iis competat, cætera hoc ipso consequentur: si inquam legitimi quæsitores & iudices in Regem fuerint, fas illis erit damnatum capitis, si quibus velint nequeant, quibuscunque poterunt modis extinguere, idque ante pauculos annos in Principis Aurengii persona obseruatum vidimus: qui cùm maiestatis iudicatus ita armis restitisset, vt trahi se ad supplicium more reorum publici iudicii non pateretur, à pio & animoso iuuene interemptus iure optimo, pœnas Deo, Regi, & Reipublicæ meritas debitásque persoluit. Inde igitur eueniet vt rebelles, qui se ad defectionem coactos, morbis Reipublicę medendi necessitate aiunt (nam suo id omnes sceleri velamẽ prætendunt) Regem semper vt superiores, & abdicandi imperio, & condemnandi capitis, pro sua in eum potestate ius habeant: ad quorum sententiam exequendam, nõ possunt non incitari Iustitiæ amore qui eam iustam esse rentur. Atque ita temerarium aliquem percussorem inuenient simulato hoc in patriam affectu deceptum, qui quod ipsi vi aperta nequierant, arte & insidiis perpetrabit.

Quæ si admittamus, quis non videt quàm perturbata, incerta & infida futura sint omnia, quantáque mala non Regibus modò sed Regnis ipsis populísque dissoluta hæc & immoderata licentia aduectura sit? Sed dicet forte plebicola, & μισοβασιλεὺς aliquis non factiosorum hominũ, aut quorundam de populo, sed totius populi aut maioris partis iudicium Regis authoritati præferendum [1]. Cui ego abi, mi homo: ineptis. Ecquando tu populum ita à Rege ad rebelles desciuisse comperisti, vt non aliqua eius pars à Rege staret? nisi Rex adeo fuerit ignauus & vecors, vt pro sua ipse salute & dignitate pugnare nollet. Et tuæ sectæ homines, non morari partem maiorem, si antè nesciebas, nũc disce ex recenti Gallorum in Henricum III. coniuratione:

Buchan. pag. 87. & 88.

in quem post illustrissimos Principes Guisios fratres ab eo trucidatos, quorum mortem doleo, & defleo, quamuis aliquot tantum ciuitates insurrexissent, paucis de nobilitate adiunctis, & Regem contra tota ferè nobilitas, ac ciuitates plurimæ sequerentur, ita vt qui defecerant & multitudine & authoritate longè viderentur inferiores, tamen quia ob publica regni commoda, & communem Reipublicæ salutem tyranno se opponere aiebant, non dubitarunt huiusmodi sententiæ dicendæ ius sibi arrogare, eámque velut ex periculo recitare cum hac epigraphe. *De iusta Henrici tertii abdicatione è Francorum regno*: moxque vetare, ne quis inter eos amplius Regem eum appellare auderet, cunctisq; permittere, vt omnibus eum conuitiis, probris, maledictis incesserent. Horum igitur si doctrinam exempláque sectemur, non totius populi, neque maioris partis iudicium in Rege condemnando, spectandum est vel expectandum. Quod si ita est, eò semper reuoluemur, vt demus fas esse rebellibus, qui causam publicam prætendunt (prætendunt autem omnes) Regem perduellem & reum mortis iudicare. At reponit Monarchomachus meliorem saltem partem sufficere, & eos qui ab illa parte non stant, in ciuium numero non esse habendos [1]. Amice, sitne melior pars illa quæ à Rege deficit, facti quæstio est, & valde obscuris testimoniis nititur: quæ enim iustæ causæ speciem initiò præ se ferebat, ea aliquando progressu rerum exitúque detecta, iniustam se planè atque infructuosam Reipublicæ demonstrat. Interea tamen dum contenditur de meritis & æquitate causæ, totum vndique regnum concutitur: & populus nefario ciuilíque bello in sua ipse viscera desæuiens, calamitates infinitis partibus plures grauioréśque haurit, quàm vnquam sub legitimo Principe quamlibet tyranno, imperii patiens & quietus accepisset. Rursus alius: Si neque fastigio deiicere, neque in ordinem cogere malum Regem liceat: satius populo est viuere sine Rege, inque regno non esse. Iudiciis forsitan malè sanis ita videtur, quemadmodum discipulis nondum perfectè ad salutem eruditis, qui responderant Saluatori [2]. *Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere.* Nam quamuis nō liceat viro vxorem propter alia ab adulterio vitia dimittere, atq; ita pergrauis & dura connubii lex hominib. præscripta videatur: tamen quia plura ex matrimonio bona proueniūt, soboles legitima, charitas coniugalis, designatio coniun-

1 Buchan. pag. 89. & 90.

2 Matth. 19.

ctionis Christi & Ecclesiæ, Dei & animæ fidelis, aliaque sacramenti huius gratiam & benedictionem consequentia, quæ & certiora sunt, & longè antecellũt fortuitis illis molestiis, quæ non omnia coniugia comitantur: non debet ei iniquum videri, qui horum spe ductus vxorem ducit, si iugum quod sciens prudens libenter subiit, ferre cogatur & perferre, vt quamuis eum pœniteat, quod,

Stultus maritali porrexit ora capistro.

tamen quia non de singulis & raris euentis leges constituuntur [1], & matrimonium per se bonum est, atque etiam alias, vt diximus, vtilitates parit non permittitur indiuiduũ illud vitæ consortium dissoluere. Ita populis quamuis durum certè atque amarum videatur imperia Regum acerbiora ferre, tamen quia commodis regni fruuntur maximis, & Reges etiam frequenter minimè malos nanciscuntur, expedit iis omni in Regem priuari authoritate, quàm arbitratu suo quoslibet, prout cõcitatæ multitudinis furor, aut ambitiosæ nobilitatis feruor causas suggesserit, imperio atque omni ditione spoliandi potestatem habere. In quam sententiam repetenda sunt illa sancti patris à me supra laudati verba [2]. *Minus etenim malum,* inquit, *prouiderat ipse pacis author regno futurum, si Rex immoderatius aliquando impune se erga populum gereret, quàm si populus iudex & vltor regiæ iniquitatis pro sua libidine existeret. Quare prouida sua benignitate Caluinico spiritui occurrere voluit, contestando hoc esse ius Regis in populum, non populi in Regem: atque ita propter eiusmodi onera, nemini in Regem rebellionem excitare licere.*

[1] l. 3. 4. 5. 6. D. de legib.

[2] Abbas VVinzetus aduers. Buchanan. pag. 190.

Quid ergo? nullíne casus incidere possunt, quibus populo sese erigere, atque in Regem impotentius dominantem arma capere, & inuadere iure suo suaque authoritate liceat? Nulli certe. quandiu Rex manet. Semper enim ex diuinis id obstat: *Regem honorificate. & qui potestati resistit Dei ordinationi resistit.* Non alias igitur populo in eum potestas est; quàm si id committat, propter quod ipso iure Rex esse desinat; tunc enim quia se ipse principatu exuit, atque in priuatis constituit, liber hoc modo populus, & superior efficitur, reuerso ad eum scilicet iure illo, quod ante Regem inauguratum in interregno habuit. At sunt paucorum generum commissa eiusmodi, quæ hunc effectum pariant & ego cum plurima animo perlustrem, duo tantum inuenio, duos inquam casus, quibus Rex ipso facto, ex Rege non Regem se facit, & omni honore, at dignitate regali at-

li atque in subditos potestate destituit, quorum etiam meminit VVinzetus [1]. Horum vnus est, si regnum & Rempublicam euertere conetur, hoc est, si id ei propositum, eaque intentio fuerit vt regnum disperdat, quemadmodum de Nerone fertur, quod is nempe Senatum populumque Romanum, atque adeò vrbem ipsam ferro flammaque vastare, ac nouas sibi sedes quærere decreuisset [2], & de Caligula, quod palam denunciarit, *se neque ciuem, neque Principem senatui amplius fore*, inque animo habuerit, *interempto vtriusque ordinis electissimo quoque Alexandriam commigrare* [3], ac vt totum populum vno ictu interimeret, vnam ei ceruicem optarit [4]. Talia cum Rex aliquis meditatur & molitur seriò, omnem regnandi curam & animum illicò abiicit, ac proinde imperium in subditos amittit, vt dominus serui pro derelicto habiti dominium [5].

Alter casus est, si Rex in alicuius clientelam se contulerit, ac regnum quod liberum à maioribus & populo traditum accepit, alienæ ditioni mancipauerit: nam tūc quamuis fortè non ea mente id egit, populo planè vt incommodet, tamen quia quod præcipuum est regię dignitatis, amisit vt summus scilicet in regno secundum Deum sit, & solo Deo inferior [6], atque populum etiam totum ignorantem vel inuitum, cuius libertatem sartam & tectam ab exterarum nationum seruitute conseruare debuit, in alterius gentis ditionem & potestatem dedidit, hâc velut quadam regni abalienatione effecit, vt nec quod ipse in regno imperium habuit, retineat, nec in eum, cui collatum voluit iuris quicquam transferat, atque ita Rex eo facto liberum iam & suæ potestatis populum relinquit; cuius rei exemplum vnum annales Scotici suppeditant. Post mortem enim Alexandri III. cùm ingens de regno controuersia orta esset inter Robertum Brussium, & Ioannem Baliolum, atque eius componendæ arbiter electus Eduardus I. Anglorum Rex, à tibiarum longitudine *Langschanx* appellatus. Anglus fidei famæque negligens, vt abiudicatum vtrique regnum ad seipsum quo iure quaque iniuriâ pertraheret, animos Scotorum leuiter pertentare, multisque pollicitationibus ac spe vana solicitare primùm cœpit, vt vtroque contendentium excluso, in suam ditionem concederent: quod cùm cerneret parùm fœliciter procedere, Scotis cū rerum statum constanter recusantibus, alia sibi fraude pro-

1 aduers. Buchanan. pag. 275. & 269.

2 Aurel. Victor de Cæsarib.

3 Suet. cap. 49.

4 idem cap. 30.

5 l. 1. & vltim. De pro derel.

6 intelligit de temporalibus.

prospexit, vtrumque scilicet competitorum seorsum conuenit: ac Brussio prius denunciat se pro illo iudicaturum si ipse cùm primum regnum inierit, se Regis Anglici clientem & beneficiarium profiteri velle promittat. Ille verò, vt erat fortis & magni animi, intrepidè respondit, male se sceptrum quamuis optimo iure sibi debitum amittere, quàm ea lege nancisci, quæ regni hactenus liberrimi dignitatem libertatemque imminueret, ac proinde vel Regem se more maiorum in nullius clientelâ, vel non omnino Regem futurum decreuisse. Hanc à Brussio repulsam ferens mox Baliolum eâdem machina aggreditur atque expugnat: is enim cæcâ regnandi cupiditate impulsus accepit conditionem, ac si Rex declararetur, in eius verba se iuraturum clam spopondit. Atque hinc digredi pauxillum ab instituto mihi liceat, vt moneam hoc me vnum inter Scotos exemplum reperire. Nam quod Angli nunquam non in suas laudes effusi, dicunt ante id tempus Cōstantinum III. Scotiæ Regem fuisse beneficiarium Athelstani, siue Adelstani Angli, id si regni Scotici ratione intelligatur, planè falsum est, & Angelicis tantùm scriptoribus accepto ferendū, quos constat gentis suæ efferendæ studio in historiâ impēsè mendaces esse, vt ille qui Arthuro totius ferè orbis imperium tribuit. Non inficior quin vt Anglici Reges Francorum Regum beneficiarii fuerunt pro his quos in Gallia Ducatus Comitatusue habebant, ita & Scotici Reges aliquando pro iis quas in Anglia prouincias habebant, Anglicis Regibus fidem dederint: quæ res Bodinum aliquando fefellit [1]. Sed ad id nunc quod agitur redeamus. Si prę-ter hos duos casus, alius alios memorare possit, rem certè non minùs, mihi gratam, quàm vtilem Reipublicæ faciet. Ego enim alium scio nullum, quo Rex ipso iure, ipsoúe facto regiam dignitatem perdat (eiurationem spontalem excipio, de qua nulla inter mortales dubitatio.) Nō enim si adulter, si homicida, si periurus, si, quod damnosius & detestabilius est, hæreticus fuerit; nec si populum iniquis vectigalibus premat, vel in ciuitates quasdam seuerius & iniustius animaduertens aratrum inducat, aut nobiles, quibuscum obscuras vel apertas simultates gerit, morte, fortunis, exilio intemperanter multet, idcircò Rex esse desinit, vel imperium in subditos & annexum maiestati honorem protinus amittit. Quis enim Saulem sacerdotū

[1] l.1. Reip. ca. 9.

cædibus contaminatum, Dauidem adulterii homicidio cumulati reum, Salomonem ad idola prolapſum, Iorã ſexies parricidam, & multorum etiã regni Principum interfectorem, atque adeò omni nequitia turpificatum, Ioas idolorum cultu & cæde ſummi ſacerdotis & Prophetæ infamem; alioſque Hebræorum Reges nefandis vitæ ſordib. inquinatos, Reges manſiſſe neſcit? Quis Theodoſium, ex eo die quo amplius ſex millia innocentum trucidauit, imperatorem fuiſſe inficiatur? Quis Conſtantium? Quis Valentem? imò quis Iulianum? quid multis? vt nulli ſola bonitas vel iuſtitia poteſtatem in alios tribuere, ita nec malitia vel iniquitas ſola iure quæſitam auferre poteſt.

*

FINIS LIBRI TERTII.

GVIL. BARCLAII I.C. DE REGNO ET REGALI POTESTATE aduerſus Monarchomachos.

Liber quartus, in Brutum ſecundus.

CAP. I.

QVONIAM id mihi initiò propoſitum fuit, vt opus hoc de regno (quod, Deum teſtor, hortantibus viris bonis, & excitante ad veritatis defenſionem cõſcientiâ aggreſſus ſum) non ſolùm narrationem confirmationemque eorum quæ regii iuris ſunt, verùm etiã illorũ quæ cõtrà ab aduerſariis diſputari ſolent, refutationẽ cõtineret; & priorem partem, ſi nõ perfectè, at certè vt potui, fidiſſi-

fidissimè tribus iam libris sum prosecutus. ordinis & instituti ratio exigit, vt in posterioris tractationem hoc libro incumbam. Eaque mihi opera tantò magis necessaria videtur, quantò tenaciùs errores in præoccupatis opinionũ peruersitate mentibus inhærescunt. fit enim sæpe vt multi leuibus argumentis, & fictis fucatisque rationibus, abduci se à recto facilè patiantur: siue quia in id quod asseritur adeò propendent sua sponte, vt quod verum fingitur verum esse velint: siue quia ingenio non ita prompto sunt, & mẽte ad diiudicandum acuta & perspicace, vt vitia argumentorum statim videant vitentque. Quibus omnibus sola veritatis demonstratio, quamlibet simplex & aperta, non satis est ad eam qua semel imbuti sunt opinionis prauitatem reuellendam, nisi etiam contrariæ argumentationes, quarum laqueis irretiti sunt, diluantur. Perstringam igitur magna ex parte quæ sunt eius generis, vt imperitis & incautis hominibus facilè imponant: ac præcipuè ad Bruti rationes refellendas memet accommodabo, Buchananicis quibusdam adiunctis: tum quòd de Buchanano vir eruditus iampridem victoriam reportauit, & nos etiam complures eius errores primis libris carpsimus conuicimusque, vt necessum non sit eos hoc loco repetere: tum etiam quia Bruti oratio corrasis vndique argumentis fluit liberiùs, & errores veri specie contectos cum quadam suauitate lectoribus instillat.

Vt itaque à capite quæstionum Bruti, atque adeò ab ipsius libri titulo & præfatione ordiamur (nam eius quidẽ ista sunt cuius & reliquum opus [3]) quod ait. *De legitimo & vero Principis in populum, & populi in Principem iure & potestate:* id doctis hominibus vsusque & disciplinæ ciuilis peritis, admirabile videtur: non tamen inter Stoicorum paradoxa, sed inter stolidorum deliria ἀδόξοτατα [4] reponendũ. Siquidem necesse est populum Principe superiorem esse, vel inferiorem, aut pari vtrumque imperio præditum: quartũ quod demus nihil est in eodẽ potestatis genere. Atqui certissima iuris definitione, & solidissimâ etiam ratione constat nulli ius & potestatem esse in parem aut superiorem: quapropter fieri non potest vt vterq; alteri subiiciatur, domineturue. Brutus ergo cùm libri sui frontem ea inscriptione ornet, atque ab eâ præfationis quoque initium ducat, polliceri videtur se non modo incredibilia, verum etiam impossibilia nobis explicaturum: incertũ an quia inscitia

3 Autor præfationis appellat illas quæstiones suas pag. 7. sect. 3.

4 ἄδοξον, inopinabile, infame. Gell. li. 17. cap. 12.

ſcitia ciuilis ſcientiæ id ei monſtrum in cerebro peperit, an quia ratus eſt inſcriptionẽ illam vulgo gratiorem fore, & fraudem non facilè deprehenſum iri, populi & Principis imperium ita coniungit, vt neutri quodammodo & vtriq; principatus tribuatur. Vnum ſcio, nullam Regis in populũ poteſtatem eo libro contineri: quin potius omnem ei abrogatam eſſe. Nam quæſtione 3. pag. 89. De regni Officiariis, quos vocat, differens, hæc ad verbum ſcribit. *Hi Regis in iure dicundo velut aſſeſſores regii imperii conſortes, adeò vt omnes quidem illi Rempub. adminiſtrare teneantur, non ſecus ac Rex: is tamen inter eos quaſi præſes primum tantùm locum teneat. Vt verò populus vniuerſus Rege ſuperior eſt, ita etiam hi, etſi ſinguli Rege inferiores ſint, vniuerſi tamen ſuperiores cenſendi ſunt.* Et pagina 86. *In Repub.* inquit, *quæ naui comparari ſolet, Rex gubernatoris, populus domini loco eſt.* Gubernator autem, vt ille ait, *nauis ſeruus eſt*, domino nauis ſubiectus, ex quo Regem Reipublicæ ſeruum populoque ſubiectum eſſe colligit: quem viri ad vnum omnes boni ſponſum Reipub. & populi caput eſſe contendunt. En vt Brutus, verè brutus, regiam dignitatem non ſolùm infra populi poteſtatem conſtituit, ſed pauculis hominibus populo inferioribus etiam ſupponit. Quid igitur eſt quod *de Principis in populum legitima poteſtate, & de vero Principis in populum iure & poteſtate* ſe differturũ iactat? Quid eſt quod in eadem præfatione ſcribit diſputationes ſuas, *differere de verâ Principis & Regum tuenda maieſtate?* An non aperta nimis hæc eſt, & haud ferenda ludificatio? an non mirum merumque mendacium? Si is Regum maieſtatem tuetur qui eam proculcat, & infimo loco habet: qui Reges ipſos Cõſulibus, & aliis magiſtratib. democraticis pares vel inferiores facit: qui eos quaſi cõcilii Præſides tantum cenſet, & Reip. ſeruos ab aliis nullâ re differẽtes: peregregius Regum defenſor Brutus eſt. Sin minus, alius iis tutor maturè quærendus, qui hunc ſuſpectum poſtulet. Sed mitto libri frontem, ingens enim mihi campus peragrandus eſt: ideoque ſat habeo impoſturam in titulo latentem indicaſſe, vt quid ſpei reliquum ſit de Bruti diſputationibus tam inauſpicatò cœptis lector prudens coniiciat.

Sequitur in præfatione, *omnes peramanter ob elegantiam doctrinæ, æquitatemque cauſæ, etiam obuiis vlnis eas diſſertationes excipient.*

Adeò ſcilicet ſuus illi error placet, vt æquè omnibus acceptum

ptum fore credat. Et verò nulla in iis æquitas causæ subest, sed iniquitas maxima, orationis non vsque adeò comptæ, sed nec elegantis tamen, cultu phalerata.

Addit deinde, *nulla quemquã insectandi cupiditate, aut vllarum partium gratia scriptas esse dissertationes illas: sed solo veritatis ob oculos ponendæ desiderio, ex Gallicarum calamitatum necessitate ac ruinis: quod omnes*, inquit, *qui eas attentè legent, cuiuscunque partis ii sint, aut nationis conditionisue, modo tamen Christianam religionem, vel quam Pontificiam, vel quam Reformatam appellant, profiteantur facilè certoque perspicient.* At hoc etiam falsum esse ex variis earum quæstionum locis facilè deprehenditur. Nam in primis constat autorem esse hæreticum ex iis quæ scribit pag. 18. & pag. 60. 61. 62. 163. 204. & alibi: atque ex hoc ipso loco, vbi Pontificiam reformatam religionem nominat: Christianus enim orthodoxus Catholicam religionem dixisset non Pontificiam, præsertim vbi eam hæreticæ, quam vocant reformatam, verius deformatam, opponat. Tum verò illud quoque certum est scriptas fuisse quæstiones istas eo tempore, quo hæretici Galliam infestantes rebellionis suæ colorem, imò causam omnẽ, prætendebant esse religionis puræ putæ retinendæ & propagandæ desiderium: obq; eam licere sibi deficere à Principe libertatem colendi Deum, vt velint, denegante, eique & animis & armis resistere, atque sceptrum adimere, tam seditiosis concionibus, quàm sceleratis conatibus contendebant, vt nemini talia reputanti obscurum esse possit, quæstiones illas hæreticorum gratiâ scriptas esse, nisi qui hæreticam astutiam prorsus ignorat.

1 §.2. Idem de eo iudicium est, quod in eadem præfatione scribit [1] *præclare equidem Iunius Stephanus qui nihil antiquius habuit, quàm vt has quæstiones publici commodi gratia, Christianæque religionis sartæ tectæ tuendæ causa, magnis laboribus studiisque perficeret.*

Puduit præmonitorem dicere, hæreticæ, seu Lutheranæ vel Caluinisticæ religionis: & Catholicæ religionis dicere non potuit: quippe hæc quæstionibus illis palam oppugnatur: ideò dixit generaliter Christianæ vt lectores sibi aliquot hoc saltem elogio conciliaret. Deinde pergens in eius scripti laudibus.

2 §.3. *Quæcunque*, inquit, [2] *in iis quæstionibus adseruntur ea claris equidem non verò detortis Sacrarum literarum testimoniis esse certa demon-*

a demonſtrantur: ex Morali Politiceſque ſcientiæ doctrina, & Naturæ ac legum iuſſis Iuriſconſultorum reſponſis, Imperatorumque reſcriptis confirmantur: diuerſarum Gentium moribus & inſtitutis aſtruuntur: in illuſtribus ac variis variorum hiſtoricorum exemplis, tanquam in ſpeculo, ſpectanda proponuntur.

Magna hæc eſt commendatio, quæ ſi vera eſſet, quem non in illius libri lectionem, inque autoris eius ſententiam pertraheret: Sed nihil eorum præſtat Brutus, quæ iſte de illo, vel ipſe potius de ſe, pollicetur. Nam quæ adfert pleraque ſunt falſiſſima, & detortis deprauatiſque Sacræ Scripturæ teſtimoniis fucata potius quàm firmata. Moralem verò & Ciuilem ſcientiam, atque adeo ipſum Naturæ & gentium ius ita peruertit; vt ea quæ ſcribit legere, nemo doctus ſine indignatione queat. Sed nec in Iuriſconſultorum ſcriptis Principumue reſcriptis, meliore fide verſatur. Ludit etiam non rarò in hiſtoriis, non ſecus ac ſi ſpeculo imagines rerum inuerſas repræſentante vteretur: vt pòſt ſuis locis pleniſſimè declarabimus.

Quod autem reliqua præfatione exaggerat, propoſitæ laudationis ſequela eſt: nempe Brutum perſcrutandæ veritati magnam operam impendiſſe, & eam tanquam ex profundo putei eruiſſe. Quæſtiones illas nullis, niſi tyrãnorum mancipiis, diſplicere. Per eas Machiauellii doctrinam funditus euerti. Non niſi Machiauellianos in Brutum inſurrecturos, & id genus alia, quæ nec miror, nec moror: pendent enim ex eo quod dixit omnia à ſe allata in iis quæſtionibus demonſtrari eſſe certa, *Sacrarum literarum teſtimoniis &c.* Nam ſi hoc verum eſt, cætera neceſſariò conſequentur: at non verum eſſe faxo cuncti perſpiciant. In Machiauellianos verò ꝙ inuehitur, laudãdus, niſi ipſe doctrinã Machiauellianâ nõ minus peruerſam fabricaſſet: tãtoq; magis exitiabilem regnis, quanto in peiore ſtatu res ſunt tumultuante & furente populo, belliſque omnia miſcente ciuilibus, quàm legitimi Principis etiam inſigniter trucis & maligni, dominatum æquanimiter ſuſtinente. nunquam enim Regis alicuius tanta ſæuitia vel rapacitas extitit, quæ cum ciuilis diſcordiæ miſeriis ex rebellio natæ comparata non multis partibus minor ſit. Impia igitur Machiauellii & deteſtabilis doctrina eſt æquè & Bruti: aduerſis vitiis laborant.

Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt.

Sed de pręfatione ſatis, ipſas nũc quęſtiones expẽdamus.

Cal-

Calliditas Bruti in tractatione primæ quæstionis, eius in ea stopus, malignitas, & iuris inscitia, argumentorum ex Regis & vasalli comparatione dissolutio.

CAP. II.

EX quatuor quæstionibus in quas Brutus opus suum distinxit, (quod inscripsit, *Vindiciæ contra Tyrannos siue de Principis in populum, populique in Principem legitima potestate*) prima his verbis enunciatur.

An subditi teneantur aut debeant Principibus obedire, si quid contra legem Dei imperent?

Difficile dictu est quàm fuerit autor iste in huius quæstionis tractatione vafer. Nam in primis ipsam non satis clarè & enucleatè nobis proponit: est enim ambiguitas quædã eius verbis comprehensa, quæ facit vt duobus modis possit intelligi an scilicet subditi teneantur & debeant obedire Principi in eo quod imperat contra legem Dei: an verò vllam ei obedientiam amplius præstare in rebus aliis teneãtur, si semel aliquid contra legem Dei imperet. Et quamuis initiò ipse quæstionem priore modo intelligere se simulet, cum dicat, [1] *eam videri prima fronte planè otiosam & inutilem, qua nempe Christianorum axioma certissimum, quasi etiamnum controuersum, in dubium vocari videatur*. Atque iterum vbi admonens scopum illius quæstionis esse, vt sciant Principes *quatenus imperare debeant, & subditi quatenus parere*, eam repetit his verbis. *Quæritur, an subditi teneantur Regibus obedire, si quid aduersus legem Dei imperent? id est vtri potius, Deo, an Regi obediendum sit*. Qua interpretatione non obscurè indicat se quęstionem eo sensu proponere, quasi dubium sit, an subditi debeant parere Principi in eo ipso quod contra legem Dei iusserit: quamuis id extra omnem controuersiam Christiano homini esse debeat. Tamen paulò pòst longè aliam sibi mentem esse aperit: & perspicuè ostendit de posteriore illo quæstionis intellectu se potius sensisse vt perquiratur nimirum, an Rege aliquid contra legem Dei præcipiente, ac proinde in legem Dei committente, populus statim eius potestatis & obedientiæ nexu liberatus sit, vt nulla in re amplius ei obsequi teneatur. In cuius explicatione omnibus ingenii neruis contendit & elaborat, vt nobis persuadeat Reges qui Dei legem non obseruant, vel obseruantes impediunt & persequuntur, quique, vt vno verbo

pag. 1.

dicam,

dicam, non ex legis diuinæ præscripto imperant, ipso iure regnum committere, & omni honoris ac dignitatis prerogatiua sese nudare: cui consequens est, populum iis nō amplius esse obstrictum, eò quòd Reges iam esse desierint. Hic Bruti scopus est, huc omnes eius conatus tendunt in primæ quæstionis tractatione: nec mirum, nam ad confirmandos fratrum, id est hæreticorum animos, qui religionis causa rebellarunt, quasi id optimo iure fecerint, susceptam ab eo & exaratam fuisse, certum est. Hæc igitur de prima quæstione generaliter dicta sint, vt Brutus quid animi habeat intelligatur. nunc expendendæ singillatim rationes eius, erroré sque indicandi.

Brutus ait. [1] *Videtur fortasse prima fronte hæc quæstio planè ociosa & inutilis, qua nempe Christianorum axioma certissimum tot Scripturæ sacræ testimoniis, tot seculorum exemplis, tot piorum Martyrum rogis comprobatum, quasi etiamnum controuersum in dubium vocari videatur. Quorsum verò alioqui Apostolorum responsum, Deo magis quàm hominibus parendum esse?* 1 pag.1.
Est ita vt dicis, Brute: sed cùm ita sit, cur tu doctrinam tam ratam & constantem hac inani quæstione concutere, & ancipitem reddere conaris? Cur rem de qua nemo bene à naturâ informatus, nedum à Christo & Christianis institutus, hactenus dubitarit, vt dubiam & incertam peruulgas? Cur quæstionem omni indignam responsione proponis? & cui neque rationibus, neque coniecturis, neque argumentis aut testimoniis satisfaciendum est: nisi tali fortè responsione, qualem Celsus Domitio Labeoni rescripsit [2] nempe, *aut ego nō intelligo quid sit de quo quæris, aut valde stulta est quæstio tua: plus enim quàm ridiculum est dubitare, an Deo potius quàm Regi sit obediendum.* Quin similiter quæris an Diaboli iussa capessenda sint, vel ei quàm Deo magis parendum? nam & ipse princeps huius mundi nominatur: & quod Princeps contra legem Dei imperat, id diabolico spiritu imperat, vt perinde sit, ac si Diabolus ipse imperaret. Nemo, inquit Philosophus, proponit quod nullis videtur, vel quod omnibus est manifestum. At Brutus tamen non inanem, imò necessariam hanc quæstionem esse retur. 2 l. Domitius 27. D. qui test. fac. poss.

At certè, inquit, *cùm hodie multi Principes existant, etsi Christi nomen ii iactitant, qui immensam potentiam ne ab ipso quidem Deo pendentem sibi audacter arrogent, multi adulatores, qui quasi Deos terrenos eos adorant, multi etiam qui, seu metu occupati,*

 seu

seu alia vi coacti, nulla in re denegandum Principibus obsequium aut censeant, aut censere videri velint: & vitium præterea nostrorum temporum hoc esse videatur, vt nil tam firmum sit, quod non conuellatur, nil tam certum quod non cōtrouertatur, nil tam sanctum quod non violetur: vereor sanè, ne cuiuis rem accuratè perpendenti, non modo non inutilis hæc quæstio, sed planè necessaria, nostro præsertim seculo videatur.

Non verum est quod de principibus narras, nec si verum esset, satis iustam tibi causam præberet tam firmum Christianæ religionis dogma in disquisitionem adducēdi Nam Principum quidem perpauci, imò vix vlli qui Christo nomen dederunt, vsque eo se extulerunt insolenter, vt non à Deo se suáque pendere fateantur: nisi hæreticis fortè opinionibus infecti, quòd ex hæreticis Athei facilè fiant. Cum illis igitur (quia se hominibus, sibi Deum imperare sciunt) non dubia interrogatione agendum, *Vtri potius, Deo an Regi obediendum sit?* sed affirmatè, *Deo potius quàm Regi*. Nisi fortè existimes tuas rationes plus apud eos momenti habituras, quàm vel ipsam Sacræ Scripturæ authoritatem. Cum his verò qui ad vestræ disciplinæ perfectionem peruenerunt, id est, nihil credendi securitatem, quoniam ad extremum perditi sunt, & omnem de Deo cogitationem, imò omnem eius notionem abiecerunt, multo magis inanis & superuacanea tibi disputatio est, eóque magis lubrica, quòd axioma certissimum, vt ais in controuersiam vocas: tuis enim argumentis ex Scripturâ petitis quo pacto credent, qui ne Scripturis quidem ipsis credunt, & te etiam non nisi dubitanter credere animaduerterint. An putas eiusmodi Atheos, qui Moysen habent & Prophetas, imò Dei filium Saluatorem, atque Apostolos & eorum successores, nec eos audiunt, tibi vel tuo Caluino, etiam si ab Erebo reuertatur, de Deo aliquid credituros? Æthiopem lauat qui Atheum luget, & bonam de eo spem fouet, & quidem multos eiusmodi vestra genuit religio, sed neminem vnquam ab extremo illo interitu reuocauit. Vide sis ergo ne hæc tua quæstio viris bonis odiosa, malis prorsus inutilis & superuacanea sit. Quisquis enim tibi propter argumenta ex Scripturis ducta assentitur, is Scripturis ipsis vt magis assentiatur necesse est: ac proinde sine omni quæstione, vel dubitatione, vel disputatione, *Deo magis quam hominibus obediendum esse credet.* idque omnes Christiani Catholici syncerè simpliciterque profitentur.

Quæ

Quæ res, arbitror, cùm nec te lateret, causa fuit cur sensim ab hoc sensu digressus, in alterum illum quē suprà notauimus prolaberere: quasi nō ad eum finem hæc à te proposita quæstio, & instituta disputatio sit, vt intelligamus Principi, in eo quod iubet contra legem Dei, obsequium penitus esse denegandum; cùm id certo certius sit, & tam illustri Scripturæ authoritate fixum fundatumq;, vt Christianum de eo ambigere nefas iudicetur. Sed vt doceas subditos ab eiusmodi Principe statim posse deficere, & nō solùm ei non parere in eo quod aduersus Dei verbū imperat: sed nec vllâ in re aliâ, vt qui eius ditione ac potestate non amplius teneantur. Hæc illa est pestilens & nefaria quam duabus primis quæstionibus doctrinam tradidisti: & quā vestri Protestātes omnes multò antè in Gallia, Germania, Scotia, Belgio, & alibi, rebus gestis miserè & mirificè cōprobarunt. Verissimè igitur à te dictum est, vitium nostrorum temporum esse, *vt nihil tam firmum sit quod non conuellatur, nihil tam certum quod non controuertatur, nihil tam sanctum quod non violetur:* idque in te optimè conuenit, qui res certas & sanctas falsis captiosisque argumentis ita dextrè inuoluisti, vt aliter se habere quam reuera se habeant, lectoribus parum cautis & eruditis videantur.

Ad illa igitur ipsa nūc venio, quæ apud te, imò à te, sunt eiusmodi, vt errorem imperitis facile creare possint. Neque enim opus est ea recensere, quæ de Dei omnipotentis æterno summoque imperio, quod omnem humanū principatum immenso atque infinito interuallo superat, verbosè congessisti. Mihi tecum conuenit omnes Principes à Deo potestatem accipere, omnes à Deo pendere, & vt tecū dicam, quamuis non propriè dicam, omnes Dei clientes & vasallos esse, quin potius dicam, præ Maiestatis eius ineffabili celsitate, omnes huius mundi Reges vermes esse, & puluerem quem proiicit ventus à facie terræ. Neque tamen, quod tu vis, inde effici concedimus, Regem, si Deum negligat, aut eius legem perfringat, si Naturæ vel Gentium ius aliqua ex parte violet, regno & regali potestate ipso iure priuari: sed planè contrà, quæ regiæ dignitatis sunt integra ei omnia atque intacta permanere: vt est à nobis libro tertio solidissimis rationibus demonstratum. Tuæ autem quàm infirmæ sint, quàm futiles ac commentitiæ aggredior declarare: ex quibus prima hæc est [1] sæpius à te repetita.

[1] pag. 14.

Vasallus sese domino superiori iureiurando deuincit, fidémque & obsequium promittit. Rex pariter ex legis diuinæ præscripto sese imperaturum iurat. Vasallus denique ni iusiurandum seruet, feudum committit, ipsóque iure sese omni prærogatiua priuat. Rex quoque si Deum negligat, si ad eius hostes transfugiat, si feloniam aduersus Deum committat, & ipso iure regnum committit, & ex facto plerumque amittit. Et paulò pòst [1]. *Perspicuum ergo est Reges, tanquam Vasallos, in legem Dei, tanquam superioris omnium Domini iurare. At verò, quod antea attigimus, si fidem non seruant, si legem violant, vt illos feudum propter feloniam; sic hos regnum committere legimus.* Et rursus [2]. *In summa, vt vasalli rebelles, regnúmve affectantes, & supplicium extremum merentur, & feudum ipso iure committunt: ita & hi qui aut legem Dei ex pacto obseruare nolunt, aut obseruare volentes inaudita causâ persequuntur.*

1 pag.15.

2 pag.21.

Hoc illud est tuum præcipuum ex Iure Ciuili argumentum in huius primæ quæstionis explicatione, quod quidem si verum est, nemo nescit eius efficientiam ex disserendi ratione talem esse, quæ firma consecutione probet Reges Deum negligentes, aut eius legem non obseruantes, statim desinere esse Reges, nec vllam in Republica dignitatem & prærogatiuam retinere: eoque populum iure regni non amplius iis esse deuinctum. Ita enim in bona dialectica ex tuis principiis est colligendum. Vasalli erga dominum, & Regis erga Deum, par similísque conditio est. At ille ni iusiurandum in inuestitura præstitum seruet, ipso iure feudum committit, & *se omni prærogatiua priuat*. Ergo & Rex quoque si iusiurandum, quod dum inauguraretur præstitit, non seruet, *ipso iure regnum committit, & se omni prærogatiua priuat.* His positis, aliud ex eadem iuris disciplina consequens annectitur. Vasallus cùm primùm feudum committit, & se omni prærogatiua priuat, ipso iure desinit statim esse beneficiarius siue feudatarius, sine vlla accusatione, cognitione causæ, aut condemnatione aduersus eum facta. Nam ipso iure dicitur aliquis committere feudum, incidere in pœnam, priuari officio vel beneficio, quando ex eo ipso quod aliquid fecit, sola legis authoritate censetur illico iudicatus, perinde ac si causa cognita sententiam iudex competens protulisset. Vnde ipso iure aliquid fieri, & per sententiam fieri, vt opposita, referuntur [3] & in effectu idem esse dicere, ipso iure, & dicere, ipso facto. Bartolus post glossam author est [4]: vt sit, ipso facto, idem quod

3 gl. in l. ictus. D. de his qui not. inf.

4 ad l. 1. num. 4. D. de his qui not. inf.

quod propter factum, vel statim atque factum est: ipso iure verò, quasi iure statuente, seu sententiante, vt ille loquitur; quasi dicat, sine vlla mora, & sine vlla cognitione aut facto judicis, ipsa iuris constituti potestas authoritasque tale quid operatur: ad summam, vtroque verbo significatur, nihil iudicio iudicísve sententia opus esse. Hinc deinde ex eadem Vasalli & Regis similitudine, & effectu regni commissi, necessariò colligitur, Regem, vbi semel regnum ipso iure commiserit, desinere esse Regem, siue Vasallum & beneficiarium Dei: ipsoque facto ius omne quod habuit in illo feudo, id est, in regno, amisisse. Atque ita in eum, vt ex Principe priuatum, ex Rege rebellem, ex summo & augustissimo Magistratu miserum & sordidatum reum tam indigni facinoris crimine factum, populo ius esse sicut in alium quemlibet de multitudine.

Hæc omnia, Brute, principiis à te propositis sunt consequentia: quapropter si illa vera sunt, vicisti, nec nobis quod respondeamus quicquam superest. Sed vel error te duplex tenet, vel tu sciens prudens lectorem duplici errore distines. Ideoque refer animum sis, & recognosce falsum esse principiũ illud quod pro vero assumis, & vnde sequentes omnes conclusiones tanquam ex fonte manant; Nempe Vasallum, ni iusiurandum seruet, feudum committere, ipsoque iure sese omni prærogatiua priuare: falsum, inquã, hoc est, & perseueranter denegandum.

Nam vasallus qui noxam committit, quam Obertus & Feudistæ feloniam vocant, tantùm abest vt priuet se ipso iure omni prærogatiua, vt non prius feudum amittat, aut prærogatiua spolietur, quam sententia feratur, & iudicio Parium, id est, conuasallorum, victus damnatusque sit: vt variis in locis est apertissimè definitum [a]. Quod cùm tam sæpe & tam disertè scriptum sit, perpendant velim omnes, & quid spei de hoc authore reliquum sit coniectent: an scilicet qui tam manifesto iuris errore suarum conclusionum fundamenta iacit, Theologiam fide meliore quàm Iurisprudentiam sit tractaturus. Siccíne Brutus Superantii adpromissoris sui fidem liberat? spondet Superantius omnia quæ adferuntur in his quæstionum *decursibus*, claris

[a] li.1. Feud. tit. 21. de feud. sine culp. non amitt. & titu. 22. quo temp. miles inuest. pet. deb. §. vlt. & Constit. Imp. Cõradi. de beneficiis & Cõstit. Imp. Henr. de caus. amitt. feudi. glos. in tit. de prohib. feud. al. per Fredericum li. 2. tit. 55. in verb. reuertatur. Alex. li. 1. Consil. 124 Baro. lib. 3. methodi de beneficiis cap. 4. cap. grauem. 15. vbi gloss. in verb. abscindatis ea de excess. prælat. Iacobus Cuiac. lib. 5. de Feud. ti. 1. & 2.

& non detortis Sacrarum literarum testimoniis, ac Iurisconsultorum responsis, Imperatorumque rescriptis, Gentium denique moribus & institutis demonstratũ iri & cõfirmatum: & ecce Brutus vix dum occæpit decurrere, imo vix limine pedem extulit, cùm magnum ei mendacium excidit, vel certè supinus iuris error: qui tamen si vnicus apud eũ extaret, condonandus ei facilè, ac planè inducendus esset, ne posteris appareat. Sed cùm sit multorũ mendaciorũ quæ sequuntur velut arra quædam, præteriri sine vitio nequit: siquidem arra pars pretii est, & in pretiũ imputatur [1]. Verissimè dictum est, minimum errorem in principio tandem in maximum excrescere: & vno inconueniẽte admisso vt loquuntur, absurda multa consequi. Negamus igitur, Brute, & vt falsum reiicimus quod ais, Vasallum ipso iure Feudum committere, ni iusiurandum domino præstitum seruet: quo vno responso, velut septo validissimo, sistuntur riui argumentorum ex illa scatebra decurrentium.

1 l.vlt.D.de lege commiss.

Alter Bruti error.

Sed vt quod verum non est verum esse concedamus, Vasallum nempe iis de causis feudum ipso iure committere, tamen non inde rectè colligitur quod de rege infers. Nam erras vehementer in eo quod Deum domino, Regem vasallo, quantum ad feudi & regni amissionem attinet, omni ex parte confers, quasi verò infinita illa diuinæ Maiestatis potentia, atque immensa bonitas consuetudines istas feudales, multis nationibus incognitas, ab aliis aliter atque aliter immutatas, in auferendo vel conferendo beneficio imitetur aut seruet. An nescis beneficia de quibus loqueris, quamuis initio potuerint reuocari arbitrio domini, tanquam à temporariis & precariis possessoribus: tamen hoc iure quod tu in medium adducis de feudo committendo, perpetua esse, & ita ad clientes pertinere, vt dominus ea auferre illis, quamuis maximè velit, nequeat [2]. An verò idem de Deo statuis, vt nec ipse quod dedit, adimere, vel prorogare beneficium placito voluntatis suæ possit? An ignoras institutis feudalibus comprehensum esse, dominum posse noxam siue feloniam committere aduersus vasallum, propter quam priuetur feudi dominio: [3] quod nemo nisi insigniter βλάσφημος Deo attribuet? Perperam igitur Regem cum vasallo, Deum cum domino composuisti: rectius autem initio scripseras [4], *Deum suapte authoritate regnare Reges quasi precario. Deum per se, Reges per Deum. Deum iurisdictione sua vti, Reges delegata tantùm.* ex quo

2 li.1.Feud. tit.1. §.1.tit.7.tit.21.tit.22.§.vlt.

3. lib.2.Feud.tit. 26.§.domino & tit 47.

4 pag.5.

quo apparet te, cùm postea Regem Dei vasallum esse aiebas, & certis de causis feudum committere, vel eorum quæ prius dixeras non meminisse, vel inter vasallum, & precarium possessorem quantum intersit nõ intellexisse, vel quod extremum est, res longè discretas, vt facilius nos falleres fraudulenter confudisse. Vtut est, neque Princeps cum Deo collatus vasalli instar habet, neque populus cum Principe: ac proinde contrà nec hi quidem ad illos comparati, dominorum loco censendi sunt, quatenus non ita vetus ista feudorum consuetudo, dominorum & vasallorum iura describit: idque ex his quæ tute ipse tradidisti, si minus mihi fidem habes, apertissimè colligitur. Nam primùm si Deus suapte authoritate regnat, & Reges precariò (quod tu vis & verum est) sequitur frustrà quæri de regno cõmittendo, & Reges non rectè dici regnum cõmittere respectu diuinæ Maiestatis, cùm illud semper pendeat ex solâ Dei voluntate, & quoties ei collibitum est auferri iure precarii possit, perinde ac si esset commissum [1] atque ita nec Deus vt dominus feudi, nec Rex vt cliens & vasallus, regnum propriè aufert, retinétve.

1 li.1.2.& passim D.de preca.

Deinde si Reges per Deum, & delegata à Deo iurisdictione regnant (quod itidem tu asseris, & rectè quidem asseris) consequens est, quod causæ tuæ iugulum premit & confodit, populum non posse Regi illam iurisdictionẽ adimere, quin eo facto grauem ipsi Deo iniuriam faciat eius iurisdictionem inuadendo: non secus ac si ciuitas aliqua magistratum à Rege sibi suo petitu datum, inconsulto Rege, eiusque iniussu, honore, officio, iurisdictione, omniq; imperio spoliauerit.

Ad hæc si verum est quod scribis, *Regem si Deum negligat, si ad eius hostes transfugiat, si feloniam aduersus Deum committat, ipso iure regnum committere.* necessaria consecutione efficitur, Regem si homicidium, si adulterium, fornicationẽ, aliúdve peccatum mortale admiserit, regnum ipso iure cõmittere, atque ita ne Regem quidem amplius esse, nec præesse populo: quandoquidem ex amico factus est per peccatum inimicus Dei & verè transfuga, atque cliens diaboli,[2] eóque in Deum rebellis: est enim mortale peccatum felonia grauis, quæ non sine Maiestatis diuinæ seu neglectu seu contemptu admittitur. At hoc quid aliud est, quàm fœdũ illum & fœtidum VVicleffi errorẽ iam pridem sepultum ab inferis reuocare?

2 epist.Ioan.1.3.

 Quod

Quod si forte te non aliud superiore sermone intellexisse dicas, nisi quod quemadmodum Vasallus, nisi iusiurandum seruet, indignus est qui beneficio gaudeat, quique feudum retineat: ita & Rex qui Deum negligit, aut feloniā aduersus eum committit, & vno verbo, qui iusiurandum quod præstitit nō seruat, indignus est imperio, & solio sceptroque regali: si ea inquam tibi mens fuit, verbis vsus es impropriis, & quæ cogitationes tuas non satis enucleatè nobis proderent: tamen sensus ille tuus optimus est, & ego tibi valde assentior. Sed Deus, vt scis, multa indignis largitur, multa condonat, multa vt retineant benignè permittit: auaros, homicidas, mœchos, fortunis, honoribus, potētiâ cumulat: nec potest ei quisquam dicere, cur ita facis? *Domini est terra & plenitudo eius.* quicquid possidemus, ab ipso possidemus *non vi, non clàm, sed precariò.* Cum igitur vt cæterarum rerum, ita & regni largitor Dominus sit: nec fieri possit vt verè Rex & Monarcha iudicem in regno superiorem agnoscat (cùm ipse, vt ais, delegatam à Deo iurisdictionem habeat) æquissimum est eum regno frui tantisper, quamuis regno indignum, dum ei Deus precarium abstulerit, in cuius manu sunt & corda & corpora Regum omnium: quique vbi sibi visum est malos celeri & mirabili interitu opprimit, quo fit, vt cùm Dei iudicio non expectato, sua se manu vlcisci populus aggreditur, eas meritò calamitates accipiat, quæ rebellantium & diuina atque humana iudicia peruertentium culpæ debentur. Sed vereor vt me tibi optimam istam sententiam de Rege indigno affinxisse clamites, cùm eius ne vestigium quidem in tuo libro reperiatur: & priorem de regno committendo ipso iure constanter, verbisque disertis, prosequare. Pergam igitur ad cætera.

Nihil Bruto opitulari quod de fœdere inter Deum, Regem, & populum, in Scripturis habetur. argumenta eius inde ducta non concludere. ipso iure aliquid fieri, vel pœnam committi, vt intelligendum. Dei iudicium inuerti & prauerti ab iis qui eo non expectato aliquid in Regem tentant. & alia obiter de Bruti malitia.

CAPVT III.

SVperiorem tuam sententiam, quod Rex nimirum legis Dei negligentior, aut fidem iureiurando datam nō seruans,

cans, ipſo iure regnum committat, demonſtraturũ te polliceris ex fœdere inter Deum & Regem iniri ſolito.

Hac, inquis, ex fœdere, inter Deum & Regem fieri ſolito perſpicua erunt.

At id minimè tamē præſtas: quî enim præſtare poſſis, cùm nihil quicquam in eo fœdere comprehenſum ſit, ex quo id rectè colligatur? & verò tale quid fruſtra ei fœderi eſſet additum vel te iudice, qui Reges precariò regnare dicis vt ab iis ſubinde Dominus tanquam precariis poſſeſſoribus regnum poſſit repetere. quin potius contra, & fœderis verba quæ proponis, & interpretatio quam ſupponis, oſtendunt Regem in ea ſcelera delapſum, quæ tu iuſtas regnum ipſo iure committendi cauſas arbitrare, non ipſo iure ſiue ipſo facto, regnum committere: ſed tandiu verè Regē permanere poſt admiſſum ſcelus quandiu ei Deus regnum apertè, re vera, & de facto, vt aiunt, non abſtulerit quod vt omnibus liquidò appareat, en tua ex illo fœdere argumenta proferemus.

Ais te duplex fœdus in Regum inauguratione legere. *Primum inter Deum Regem & populum, vt eſſet populus Dei populus: Secundum verò inter Regem & populum, vt bene imperanti bene obtemperetur.* & de primo tantùm te hîc agere, de ſecundo poſtea. Deinde ſcribis capita huius fœderis inter Deum, & Regem, & populum, hæc fuiſſe in ſumma. *Vti tum Rex ipſe, tum etiam populus vniuerſus, Deum ex legis ſuæ præſcripto, & ſinguli colerent, & vniuerſi colendum curarent. Si facerent, Deum ipſis affuturum, reique publicæ illorum profuturum. Sin minus, miſſos facturum & diſperditurū.* Exempla deinde ſubiicis [1] de iudicibus Moyſe & Ioſue, qui eas fœderis conditiones populo propoſuerunt, quorum hic, vt ais, *legem coram* 1 pag. 13. *vniuerſo populo legit, moxque mira, ſi iis pactis ſtarent, pollicitus, dira, ſi negligerent, minatus. In ſumma, ſi legem ſeruarent, proſperè rem geſturos: ſin ſecus diſiectum ac peſſundatum iri obteſtatur.* Sed & ſub Regibus ſimiliter & cum Regibus idem fœdus ictum eſſe, atque illud quod cum Dauide initū fuit, his verbis in libro Paralipomenon extare ais [2]. *Nunquam auelletur à facie mea ſucceſſor ex tua ſtirpe in ſolio Iſraelis, modò filii tui obſeruent legem meam tuo exemplo. Sin verò idolis ſeruiant, expellam vos è terra, quàm vobis poſſidendam dedi.*

2 2. Paral. cap. 6. verſ. 16. c. 7. ver. 7.

Non dicam hæc nō eſſe ipſa fœderis verba, quæ in Scriptura ſacra referūtur, eoq; te nobis imponere, cùm fœdus illud verbis iſtis à te relatis in eo libro extare dicis. Verum

Ff 5 quia

quia sententiis non discrepant, res in præsentiâ parui est: sed praua tamen consuetudo, sua pro sacris verba suppo- nere.

Hæc illa sunt conclusionis tuæ firmamenta, hæc sunt, inquam, argumenta illa tua solida, & sola, quibus probas Regem ipso iure regnum committere, si quid eorũ negle- xerit aut despexerit quæ pactis cum Deo initis continẽtur. Sed tu qui iurisperitum frequenter agis in tuo illo opuscu- lo, agedum considera & recole verba hæc quæ proposuisti: ac dispice num id eis consequens sit quod intendis. Verba autem sunt, Deum peccantes *missos facturum & disperditu- rum: eos disiectum ac pessundatum iri. Deum illos expulsurum à terra quam iis possidendam dedit*. At hæc & similia quam vim habent ex iuris disciplina, si iuris vtique consultus es, non ignoras. Nempe ea non ita esse intelligenda, vt priuationẽ & ademptionem officii vel beneficii ipso iure significent, vtque rem gestam pœna iure sequatur. Neque (si de actibus & contractibus mentio fiat) vt actus ipso iure infirmetur & nullus sit: sed vt res notionem pronunciationemq; iudicis requirat, qua delinquenti multa vel pœna legib. constituta irrogetur, aut contractus irritus esse iubeatur. Exẽpla nus- quam non obuia sunt iuris Ciuilis & Pontificii libros lecti- tantibus: ex plurimis pauca subiiciam. Decreto Synodi Mi- leuitanæ (quæ Carthaginiẽsis octaua vocatur, [1] quod in ea primas inter Afros teneret Aurelius Carthaginẽsis episco- pus) cautũ est ne clericus à clerico publici iudicii reus apud Imperatorem fiat his verbis [2]. *Placuit vt quicunque ab Impe- ratore cognitionem iudiciorum publicorum petierit, honore proprio priuetur*. At eum tamen qui aduersus Canonem deliquerit, non confestim, siue ipso iure, honorem & dignitatẽ amit- tere satis constat [3]. Sic etiã quamuis scriptũ sit, *Clerici arma portantes, & vsurarii excõmunicentur*. non intelliguntur tamẽ Clerici arma gestantes ipso facto excõmunicati [4]. Nisi sint Monachi de quibus diserte constitutum est [5], vt ipso facto excommunicationis pœnam subeant, si *intra septa monaste- riorum sine licentia Abbatum suorum arma* tenuerint. Item prætor ait, *Quod metus causa gestum erit, ratum non habebo* [6]. At id edictũ non facit quo minus ea quæ metu fiunt ipso iure valeant, & tantisper durent, dum per in integrum resti- tutionem rescindantur. Itaque contractus metu initus nõ est ipso iure nullus, quamuis Prætor edixerit se eum nõ ser- uaturum. Neque quod sancitum est, vt actor nolẽs sacra- mentum

1 à Gratiano cau. si quis 12. q. 1

2 ca. 19. Concil. Mileuitani & refertur 11. quæst. 1. Can. placuit.

3 Can. inolita eadẽ quæst. si diligenti, de foro comp.

4 ca. 2 de vita & hom. cleric. & ibi Panor. nu. 8.

5 Clemen. 1. de stat. monach. lib. 3. titu. 10. § quia verò in fi.

6 l. 1. D. quod met. caus. 1. l. 2. §. quod si actor, & ibi gl C. de iureiur. propter cal. dan.

mentum calumniæ subire, *cadat ab instituta actione vt improbus litigator*, causam ipso iure amissam denotat. Et vt vniuersè dicam, quæ verba pœnis imponendis adhibita futurum tempus respiciunt, veluti *deponitor, excommunicetur, amittat*, & similia, ea pœnas non ipso iure, sed per iudicis cognoscentis & condemnātis sententiam, irrogandas demonstrant nisi verbum *ipso iure*, vel, quod idem sonat *ipso facto*, non sit additum sanctioni [1]. Quod cùm ita sit, quæ nos ratio cogit fateri per verba *Disperdendum, disiectum iri, expellendum*, & similia, quæ tu fœderis esse ais, pœnam ipso iure, ipsoue facto infligi? Næ tu mihi parum memor videris regulæ iuris, quæ pœnas legum interpretatione molliendas potius quàm asperandas esse docet [2]. quandoquidem duriore interpretatione aufers reo ꝙ ei leges sine interpretatione commodum indulgent. Si Dominus eo fœdere, Regē post scelus admissum ipso iure regnum committere, aut nō amplius esse Regem, aut regni iure priuatum esse, deue solio regali statim excidere, vel quid simile declarasset: iam tuæ sententiæ locus, iam vestris seditionibus & rebelliis occasio idonea, & honesta ratio fuisset quæsita. Sed cùm tantummodo minetur Deus se Reges puniturum, si mandata deseruerint, vt ex formula fœderis à te prolata iam satis superque constat, nec vllum eis nominatim inter mortales iudicem ferat: quæ, malum, vesania hæc est, Dei iurisdictionem inuadere? præuertere iudicium? sententiam non expectare? At Rex improbus est, & regno indignus: quid tum inde? Deus improbum & indignum vita dignatur, dignatur imperio [3]: & quem bonis eiicere potest, eiicere non vult: sed cum vincere possit iudicio, vincire solet beneficio. Tu autem quis es qui Dei ordinationi resistis? licetne ei quod vult de suo facere? Auarus est quispiam, eoque numis congestis indignus: nunquid propterea eripi eī ab alio possunt? nunquid familiæ licet eum dominio carū rerum exuere demoque expellere? Obligandi & liberandi, acquirendi & amittendi, certi sunt modi & causæ, quos qui è Republica sustulerit, ἀταξίαν & confusionem rerum omnium inducat necesse est.

Vides vt conantem docere, ex iuris dispositione Reges ipso iure regnum committere, ipsa te iura deficiunt. At tu nihilominus ita concludis [4]. *Perspicuum ergo est, Reges tanquam vasallos, in legem Dei, tanquam superioris omnium domini iurare. At verò, quod antea attigimus, si fidem non seruant*

1 Panor. in de cleric. non residentibus c. Clericos. 17. in fin. de præb.

2 l. pen. D. de pœn.

3 Matth. [illegible]

4 pag. [illegible]

seruant, si legem violant, vt illos feudum propter feloniam, sic hos regnum committere legimus. intelligis autem, ipso iure, id n. est quod antea attigisti. Sed vbi hoc legeris, indica nobis quæso: alias vix est vt nudæ assertioni tuæ credamus: quandoquidem nos contrà, neque ob feloniam committi feudum ipso iure, secundum iuris disciplinam neque dici posse regnum committi, cùm precariò tantùm possideatur perspicuis & euidentibus argumentis iam planum fecimus.

a pag. 17. Quod autem postea scribis [1] *Est igitur causa hæc & frequens, & idonea, propter quam Rex feudo à Deo accepto priuetur, si legem Dei oppugnat, & à Deo, ad ipsius hostes, ad deos, inquam, gentium transfugiat.* id verissimum quidem est & à nemine vnquam sanæ mentis negatum. Deus enim vindex scelerũ iustissimus, deponit potẽtes de sede & exaltat humiles. Sed (cogor iterum quærere) cur ergo eius iudicium nunc expectas: nunquid alios iudices legitimos vindicandis Regum noxis à summo illo iudice constitutos didicisti? An vspiam legisti Deum dedisse populo potestatem cogendi Reges in ordinem atque in eorum capita animaduertendi? eius rei nullum, non dicam apertum testimonium, sed ne leue quidem indicium in sacris literis reperitur. Veteres Christiani Regem solo Deo minorem definierunt: tu eum cum infimæ sortis hominibus exæquas. Illi Deum solum iudicem Regibus esse dixerunt: tu populum, vel populi partem atque adeo singularum prouinciarum vel vrbium Præfectos & Magistratus, iudicare Regem, & ei vim inferre posse censes. Sed pro hoc tuo iniquo iudicio in Reges, iudicabit te Deus, cuius iudiciorum ordinem inuertis peruertisque.

Redeo ad duplex illud fœdus de quo loqueris, quorum alterum inter Regem & populum hoc fuisse tradis, *Vt bene imperãti bene obtemperaretur.* Superiùs verba fœderis finxisti, nunc sententiam, & vnde quæso istam eius fœderis pactionem conditionemque expiscatus es? nam in primis certum est non esse eam verbis historiæ comprehensam, ac ne quidem linguâ nuncupatam & expressam à populo fuisse verisimile est. Quandoquidem, vt à Dauide incipiam, de eo fœdere sic scriptum est [2]. *Et venerunt vniuersæ tribus Israel ad* 2 2. Reg. 5.
Dauid in Hebron, dicentes. Ecce nos os tuum & caro tua sumus. Sed & heri & nudiustertius cũ esset Saul rex super nos, tu eras ducens & reducens Israel: dixit autem Dominus ad te, tu pasces populum meum Israel, & tu eris dux super Israel. Venerunt quoque
&

& seniores Israel ad Regem in Hebron, & percussit cum eis rex Dauid fœdus in Hebron coram domino: vnxeruntque Dauid in Regem super Israel. En verba fœderis, quæ & alibi totidem penè syllabis repetuntur [1], in quibus nulla cernitur fœderis conditio, qualem tu nobis exhibes Et verò nullā in eo fœdere conditionem adhibitam fuisse, tum Dauidis animi magnitudo, constantia, & moderatio incredibilis, in rebus secundis iuxtà & aduersis nulli non cognita atque perspecta: tum etiam populi de eo piè & prosperè regnaturo spes ingens diuinis oraculis confirmata, faciunt vt credamus. Nam illud tuum, *vt bene imperanti bene obtemperetur*, conditionale est, & perinde ac si dicas, *si bene imperet bene obtemperetur.* quod homini tantâ vitæ integritate & innocentiæ opinione florenti, quis vnquam crediderit Iudæos tunc temporis fuisse ominaturos?

[1] Paralip. II.

Cùm itaque fœderis quod Dauid Rex cum populo icisse fertur, nulla certa lex & pactio sacris monimentis prodita sit, nulla, inquam, conditio Regis libertatem minuens: an non potius existimandum est, eodem iure assumptum eum in Regem fuisse, quo prius Saul, in cuius locum à Domino vnctus erat, atque à populo cōstitutus: hoc est, cum libera regnandi potestate nullis pactionum cancellis circumscriptâ & coangustatâ: idque vel tu mihi fateare, vel mutatam populi voluntatem, causamue in persona Dauidis specialem obortam, cur ita factum sit, ex illa historia demonstres. Alioquin quanam ratione tibi contrariū sine teste asserenti fidem haberi velis? Audies illud Saluatoris, *Ex te ipso dicis an alius tibi narrauit?* Vt autem in fœdere inter Dauidem & populum inito nullam eiusmodi conditionem adhibitam fuisse legimus, ita neque in aliorū quoque Regum, qui secuti sunt apud Iudæos, inauguratione: cùm tamen in tam varia Regum fortunà, & disparibus succedentium vitiis non sit credibile autorem Sacræ historiæ diuinitus afflatum, rem tanti momenti voluisse prętermittere, si non dicam vsitata, sed vel semel aut iterum vsurpata, aut in deliberationem deducta, gestaque fuisset.

Inanem Bruti tractationem reliquam esse huius quæstionis, nec quicquam Regum causam lædere. eos Dei legi seruandæ obligatos, ipsique soli in temporalibus subiectos: in spiritalibus summo Pontifici vt Christi vicario & Petri successori. Catholicis Principibus fas esse hæreticos, ni ad Ecclesiam rede-

redeant, honore, fortunis, morte multare: hæreticis Catholicos non item. ridiculos esse Ministros hæreticorum qui Catholicos excommunicant, cur libertas religionis tribui hæreticis non debeat: quæ eadem Catholicis est concedenda.

CAPVT. IV.

QVæ apud te reliqua sunt in hac tua primæ quæstionis tractatione, perparum aut nihil Regum illam, quam tuemur, causam lædunt: eoque non seriò & industriè à nobis agitanda, sed carptim quæ rectè aut perperam dicta sunt indicanda. Nam in primis fatemur Reges omnes arctissimis, & naturæ & iurisiurandi, vinculis astrictos vt Dei mandata seruent: vt eum piè colant: vt omni studio incumbant in eam curam, ne subditi à verâ religione declinent, & ad idololatriam, Iudaismum, aut hæresin prolabantur. Sed hæc tamen si segniùs vel secius egerint, à Deo solo posse iudicari, quia soli Deo subiecti sunt: de temporali iudicio & subiectione loquimur [1]. nam quà Ecclesiæ filii, quà Christiani quà oues Dominici gregis, omnes Principes terræ summum Pontificem Petri successorem, Deique vicarium agnoscere debent tantò se superiorem, quantò ipsi singulis de populo sunt: vt quemadmodum rebelles, aut alioqui capitalis criminis reos iudicare, & lictoribus ad supplicium tradere possint: ita supremus ille Ecclesiæ Princeps & Pastor vniuersalis, hos in Deum delinquentes spiritali iudicio condemnare, & tortoribus inuisibilibus, inuisibili spiritus flagello, gladioque ancipiti excommunicationis, plectendos tradere: quem licet vos nunc hæretici non timetis, imò ridetis, eius tamen aciem & mucronem, animarum vestrarum viscera lancinantem ringentes aliquando persentietis.

1 ca. per venerabilem qui fil. sint legit.

Fatemur quoque imò proclamamus & protestamur, nihil eorum quæ Deus fieri vetat, Regis iussu, quantumuis seuerè præcipientis, faciendum sed perferendam potiùs omnem ignominiam, & dolorē, atque adeò mortem ipsam diris cruciatibus oppetendam, quàm vel tantillum in leges diuinas committendum. *Melius est absque opere incidere in manus* hominum, *quàm peccare in conspectu Domini* [2]. At non inde tamen effici, eos, quibus impia & iniqua imperantur, arma capere, inque Regem inuadere posse nemo nō summè imperitus diffitebitur, quippe aliud recusare,

2 Daniel. 13.

cuſare, aliud rebellare, aliud reſiſtere & obluctari moderatè, aliud impetere; aliud non aſſurgere, aliud inſurgere: aliud non parere, aliud in præcipientem irruere: aliud denique operas illicitas non exhibere, aliud edere, iubentem conuiciis & maledictis inceſſere, vel armis atque omnibus nocendi artibus petere pulſareque. hæc in faciendo illa plurimum in non faciendo conſiſtunt. Præclarè D. Gregorius [1]. *Si Magiſtrorum vita iure reprehenditur, oportet vt eos ſubditi etiam cùm diſplicent venerentur. Sed hoc eſt ſolerter intuendum, ne aut quem venerari neceſſe eſt, imitari appetas: aut quem imitari deſpicis, venerari contemnas. Subtilis enim via tenenda eſt rectitudinis & humilitatis, vt ſic reprehenſibilia Magiſtrorum facta diſpliceant, quatenus ſubditorum mens à ſeruanda Magiſterii reuerentia non recedat.* Sed plura de hac re ſuprà [2]. Quapropter inanis planè & ſuperuacaneus eſt ille tuus labor, quem inſumpſiſti vt copioſâ oratione, & multis argumentis doceas, quod nemo Chriſtianus orthodoxus ſit negaturus, nempe *Deo potius parendum eſſe quàm hominibus & ſi Deus hoc præcipit, Rex contra:* vt nemo *Regi aduerſus Deum obſequium denegantem, rebellem iudicet* [3]. & quod *non modo non tenemur obedire Regi contra legem Dei quid imperanti, verum etiam ſi obediamus, rebelles ſumus, non ſecus ac ſi aduerſus Regem colonus, pro ſeniore Regis vaſallo, arma ſumeret, aut edicto ſuperioris quam inferioris* mendum eſt, ſed culpa fortè typographi, ſcriptum oportuit, inferioris quam ſuperioris *vicarii quàm Principis, miniſtri quàm Regis obedire mallet.* His nihil, fateor, melius aut moderatius dici poteſt, & ſi iſtis te finibus continuiſſes, laudatores compluſimos, reprehenſorem nullum inueniſſes. Nec tamen opus fuit ad eius rei probationem tot paginas compleuiſſe. quis eam enim vnquam in dubium vocauit? nemo ſanè Eccleſiæ Catholicæ alumnus: tuque adeo non rectè facis, qui quod apud omnes Chriſtianos certum & indubitatum fuit in controuerſiam vocas. Nam quod ais aſſentatores aulicos tibi fortè obiecturos [4]. *Deum ſuam omnem in Reges authoritatem contuliſſe, cœlum ſibi retinuiſſe, terram agendam ferendamque pro libito Regibus tradidiſſe: Cæſarem denique diuiſum cum Ioue imperium habere* nemo ſanus hactenus obiecit, nec niſi inſanus obiiciet vnquam: ſed tute leuiculam illam obiectionem tibimet oppoſuiſti, vt aliquid ſaltem apud imperitos egiſſe videare.

Sed nec illud melioris notæ, aut maioris momenti eſt,

quod

1 lib.25. Moral. expoſ. in Iob. cap.22.

2 Lib.3. cap.8.

3 Pag. 24.

4 Pag. [illegible]

quod in extremo huius tractatus impios tibi obiicere ais. *in iis etiam quæ ad conscientiam pertinent Regibus obediendũ esse, & Petrum Paulumque, quasi huius impiæ sententiæ autores, obtrudere. Indeque quamcumque legem sanciat Rex, parendum quamcumque religionem superstitionemue sectetur, obsequendum statuunt. Quàm aut ineptè, aut impiè, nemo est qui non videt.*

Cur non huius impiæ obiectionis autorem aliquem laudasti? an nullum potueris inuenire? certè Catholicum sat scio neminem. At tuæ sectę homines fortassis aliquot: nam id eis insolens non est, suam subinde religionem mutare, & vbi semel à vera deflexerint, nunquam diu in eadem cõquiescere: quo fit vt, si non doctrinæ professione, saltem vitæ instituto & consuetudine, satis ostendant id se animi habere, vt eam sectam sequendam putent, ad quam Princeps animum appulerit. testimonio est Lutheranismi in Caluinismum, & huius vicissim in illum, breui tempore ad arbitrium quorundam Principum in Germania, sæpius facta commutatio. eiusmodi homines nihil nisi rectum respuunt, à nulla, inquam, nisi à Catholica religione magnopere abhorrent. Facessat igitur & hæc obiectio. quam nemo nisi tu ipse, vel ex tuis aliquis tibi opponet.

Sed aliam tibi querelæ causam fuisse persentisco, quam etiam quilibet percipere potest, qui tua non oscitanter legerit: nempe quòd Reges tunc Catholici vos ad veram religionem & fidem Catholicam, quà pœnis, quà prȩmio reuocare niterentur. Hinc illæ tuæ vindiciæ contra Tyrannos: hinc sordes illæ quæstionum queis Reges inficere conaris: hinc iniuriarum illa colluuies, quam velut rabiosi canes in pios Principes Christianos euomuistis: hinc denique calumniæ, ignominiæ, & falsa crimina, quæ Regibus vos in Ecclesiam reducere volentibus obiectastis: nunc idololatras, nunc tyrannos, nunc Babylonicis poculis inebriatos, & si quid excogitari iniuriosius potest, appellantes. Quasi verò aliquid commune habeat pius iste Principum Catholicorum conatus cum vesana & detestabili impiorum crudelitate, Christianos ad idololatriam vel hæresin pertrahere conantium. Vos enim quia existis de nobis, retrahi à nobis vt perditi & profugi liber, ad patriam & patrem, ipsamque adeò matrem Ecclesiam è cuius sinu aufugistis, aut si benignè reuerti nolueritis, plecti iure optimo vt perfidi & profugæ potestis atque debetis.

betis. Nos contra, quoniam inter vos nullum vnquam numerum tenuimus: nunquam coitionibus vestris interfuimus: nunquam religionis & rebellionis vestræ participes facti sumus, compelli ad nefarios cætus vestros non debemus. Nec si Catholicis pœnas grauissimas ob defectionem debetis, idcirco vobis in Catholicos etiam numero & viribus inferiores, vllum ius competit: quippe quos nec vestræ militiæ nomen dedisse, nec à vobis exiisse constat. Quod cùm ita sit, quis non rideat fanaticos vestros Superintendentes (id illis nomen magis placet quàm Episcopi, quia sonat in fine *dentes*, scilicet lupinos, Dominico gregi deuorando accommodatos) qui cùm vsurpatam suam iurisdictionem pœnali iudicio defendunt, ad corporum supplicia, quorum sunt prodigi, excommunicationis etiam sententiam in Catholicos non parentes addunt, scil. vt eos de sua Ecclesia pellant, qui in ea nunquam fuerũt: sed mori extrà quàm inibi viuere multò malunt. quod quàm ridiculum sit & ineptum nemo non videt. Non solet Ecclesia Catholica Iudæos vel Ethnicos pœnis ad fidẽ directò adigere [1], multò minus excommunicare, quod nullo se vnquam Christianæ militiæ sacramento diserte obligarunt. At hæreticos, vt proditores & transfugas, rectè persequitur: quia in numeros relati fidem datam fefellerunt. Illos, quòd foris semper fuerunt inuitat tantùm, non etiam cogit Ecclesia: hos verò, quoniam ingressi semel foras iterum sunt euagati, reuocat pro suo in eos imperio, & compellit intrare [2] Cui rei summo semper auxilio fuerunt Principes Christiani. idque vel in præcipuis eorum laudibus est positum. Videsis ergo, Brute, quàm impudẽter, imò quam impiè Principes Christianos carpas, & summo illis vitio vertas, quod subditos in fide Catholica contineant, & eius desertores animaduersionis seueritate coerceant, ac non potius libertatem religionis cuique tribuant, quã vos, vbi seruitis iustissimã esse conclamatis supplicitérq; exposcitis: vbi verò imperiũ tenetis, eandem vt iniquissimam execramini, nulliq; conceditis: adeò rectũ non rectum & non rectum rectum est, vestro si cadat animo. De Principibus autẽ Catholicis te loqui perspicuũ est ex his quæ adscribis [3].

Aliquot ab hinc lustris pleriq; Reges Babylonicis poculis inebriati, Christi hosti aduersus Christum lupo aduersus agnum militarunt, vt etiamnum plerique militant. Vidimus verò nonnullos in flagranti crimine, in ipsóque adeo quod agitabãt scelere, periisse:

1 toto tit. C de Iudæ. can. de Iudæis. 45. dist. l. Christianis 6. C. de pag. Dixi directò quia oblique quodãmodo coguntur. vt. l. 1. C. eod. & l. vl. de Iudæ. atque ita intelligendus est can 41. 23. q. 4. in fi.

2 Luc. 14. 23. q. 4

3 pag. 18.

quosdam etiam è triumpho in tumulum elatos fuisse. Nec cæteros melior manet exitus &c.

Nam si ad tempus quo hoc vel scripsisti vel emisisti, aliquot retro lustra addideris, vix duos ea tempestate Reges hæreticos in Europa extitisse inuenies: quod cùm sit ita apertũ & manifestũ, vt nihil suprà, necesse est iis verbis Reges Catholicos indicari, quos eo nomine quod matrẽ contra meretrices, Ecclesiã aduersus hæreses iuuerint, non dissimulanter vellicas. Sed nec obscurũ est, quos tu Reges istis inopinatæ mortis casibus designes [1]: Lutheranis certè & Caluinistis, atque adeo omnis generis hæreticis infensissimos, quos Deus non ideo abstulit vt vobis gratificaretur, sed vt regnum florentissimum ob populi peccata affligeret.

[1] intelligit Henricum II. qui in celebri nuptiarũ pompa seu triũpho læsus interiit, & Franciscũ II. & Carolum IX. fratres, quos constat hæreticis fuisse infensissimos.

Nolo autem hîc prætermittere quod tu præcipuum argumentum ad hanc conscientiæ libertatem vindicandam affers, & quo Reges, qui hæreticos in Ecclesiam cogũt, Maiestatis diuinæ & regni cælestis affectati reos esse contendis: nam idipsum Ministros vestros Caluinistas crebrò intonuisse ipsemet adolescens audiui. Nempe corpora fortunásque in Regum manu sitas, animas soli Deo deberi: in eas Regibus ius non esse.

[2] pag. 20.

Si Deus liberaliter indulsit Regibus, inquis [2], *vt subditorum corporibus bonisque, ad eorundem tamen conseruationem, vti possint: meminisse sanè debent, vsum, non abusum, concedi. Inprimis verò nihil quod animæ, tributi nomine imperent, habere se, qui suam ipsi Deo tributariam profiteri teneantur. Rex capit tributum censúmve à corpore, iísque, quæ corporis ministerio acquiruntur coluntúrve. Deus ab anima præcipuè, quæ suas etiam functiones per corpus exercet. Quapropter si Reges ipsi qui Dei munere & beneficio regnant, tributum eo nomine Deo persoluere minus curent: saltem quod Deo à subditis debetur, intercipere & auertere ne tentent, aut vlla alia in re diuinam sibi iurisdictionẽ arrogent: Id verò propriè affectati regni crimen est, quod Deus in ipsos Reges Ethnicos grauissimè vltus est.* Et paulò pòst [3]. *Quod si vtrunque tributum sibi vendicat Princeps, perinde ac si Gygantum more, cælum petere & scandere conentur, regni affectati reus est, & non secus ac vasallus, qui regalia iura inuadit, feudum committit, ac eo sæpissimè spoliatur &c*

[3] pag. 21.

Bellè tu quidem istæc & rectè concionaris: nec verius his quicquam est nec certius. Sed quid inde contra Reges Catholicos? perge & argumentationem perfice. En συλλογίζομαι, inquies. Quisquis intercipere & auertere conatur

tribu-

tributum quod Deo ab hominibus debetur, is diuinam sibi iurisdictionem arrogat, & regni affectati reus est. Atqui Reges & Principes qui libertatem religionis, & potestatem colendi Deum, vt velint, Lutheranis, Caluinistis, & id genus aliis, non permittunt, tributum Deo debitum intercipere & auertere conantur. Ergo diuinam sibi iurisdictionem arrogant, & regni affectati rei sunt. Apage te παραλογιστής, & veterator quisquis es, falsum assumis vt falsum cõcludas. Principes Catholici, cùm vos ad fidem reuocant, cùm trudunt ad Ecclesiam, cùm ad fidei professionem adigunt, cùm religionis deformatæ libertatem denegant, & legum sanctionibus inhibent, tantum abest vt Deum tributo sibi soli debito interuertant, vt illud ei à vobis pensitandum hac operâ diligentissime curent. Vos enim estis hoc casu, qui illud tributum subtrahitis, quod & maiores vestros reverâ pependisse, & vos etiam solemniter spopondisse constat. Proptereaque cùm id Rex vos inferre cogit, Dei iurisdictionem tuetur, non secus ac bonus minister & procurator dum colonos originarios & adscriptitios domini interpellat, atque vrget ad solutionem debiti quam detrectant. Nemo, nisi nauiter impudens, inficiabitur maiores vestros, & vestrum etiam complures, ad eius tributi pensitationem, sese, dato conceptis verbis iureiurãdo, Ecclesiæ Catholicæ obligasse. Princeps Catholicus, cùm sit minister regni Dei [1], iure potestatis vos cogere tenetur; idque ni fecerit, & vos vt censiti fugitiui plectemini, & ille vt negligens minister indiligentiæ pœnas dabit: nec vlla vos, aut liberos vestros, longissimi temporis præscriptio ab hac subiectione liberat [2]. At contrà nihil tale à Catholicis, nisi per summam iniuriam & tyrannidem, exigere potestis: nũquam enim in vinea vestra laborarũt, nunquam agros coluerunt, nunquam capitis censum præstiterunt, nullum, inquam, obsequium, nullum dominium, nullam fidem ecclesiæ vestræ vnquam promiserunt.

1 Sap. 7.

2 l. cum satis C. de agric. & cens. lib. 11.

Ex his perspicuum est, & quæstionem hanc tuam esse inanem, *an subditi teneantur Regibus obedire, si quid aduersus legem Dei imperent?* cùm de ea re inter Christianos nulla vnquam orta sit dubitatio: & rationes partim falsas & fallaces, partim futiles, quibus Reges in legem Dei committentes ipso iure regnum committere, eoque de solio & sede regali deturbandos esse contendis, vt necessum mihi non sit vlterius in eas inquirere.

Secunda quæstio principalis vindiciarum Bruti, quam ab Ecclesiæ Doctoribus non nisi leuiusculè tactam falsò asserit Quæ de ea antiquorum Patrum sententia, verbis atque exemplis testata, & praxi totius Ecclesiæ confirmata fuerit. testimonia & exempla quædam illustria.

CAP. V.

SEquitur nunc altera quæstio principalis Vindiciarum Bruti, nihilo fœliciùs ab eo tractata,

An liceat resistere Principi legem Dei violanti, & Ecclesiam Dei vastanti: quibus, quomodo, & quatenus?

ad cuius explicationem priusquam accedit, subdifficilem eam & arduam esse præfatur. At certè contrarium præfari debuit, si sibi ipse constaret; nempe facilem eam esse & planam, atque iam antè in superioris quæstionis tractatione, si non disertè, saltem efficienter & per consequentias, à se decisam & definitã esse. Nam si, quod ille statuit, Rex cùm primùm Dei legem violauerit, regnum ipso iure committit, consequens est eum non amplius esse Regem, ac proinde resisti ei, vt cuilibet alii priuato posse. atque ita sensisse eum arbitror, sed noluisse tam præcisè & paucis rem definire, ne libertatem & locum latiùs euagandi in noua doctrina disseminanda deperderet.

Hæc quæstio, inquit, *prima fronte difficilis & ardua videtur, eò quidem magis, quod cùm sub piis Principibus superuacua, sub impiis periculosa videretur, vix quisquam eam nisi leuiusculè attigerit.*

Bene est, Brute; Ecclesia Dei post mille quingentos annos te tandem nacta est, qui tam difficilem & vtilem quæstionem illustrares. O nos fortunatos ergo, & miseros Maiores nostros scilicet, qui hac veritatis luce caruerunt. Sed cur antiqui Patres non nisi leuiusculè quæstionem istam attigerunt? quia sub impiis principibus periculosa videbatur, sub piis superuacua, inquis. Intelligo: nempe vis dicere sanctos Dei Martyres, & martyrii appetentes Confessores (quorum omnis cura in eo versabatur, vt Ecclesiam doctrinis cœlestibus erudirent illustrarentque) adeò fuisse ignauos & timidos, vt metu malorum Principum de hac re scitu necessaria siluerint: vel tam parum prouidos rerum futurarum, vt bonis Principibus malos & Ecclesiæ vastatores aliquando succedere posse non cogitarint, id enim est non nisi leuiusculè attigisse, quia periculosa videbatur sub im-

impiis Principibus, & sub piis superuacua. At hanc rationem nemo nisi à mente desertus admittet: imò nec audiet quidem, quin protinus aut ringatur aut rideat. At tu tamen prorsus ita esse tibi persuades, credo: eaque, vt arbitror, causa fuit, cur, vt isto communi periculo defungerere, cautionem initiò adhibueris, nimirum alieno nomine ascito proprium tuum occuluisti, ne te operis eius authorem esse aliquis suspicetur. An non potuerunt similiter & prisci Ecclesiæ pastores talia excudere, si ea Catholicæ fidei propugnandę conducibilia existimassent? An non omnem animi metum abstergere, & sola suppressione nominis securitatem sibi parere potuerunt? Sed per Deum immortalem dic nobis, Brute, quæ res tot & tantos viros ab huius tuæ quæstionis explanatione absterruit? nam quod de ista impendentis periculi formidine hîc refers, adeo vanum est & à vero alienum, vt nihil eo futilius aut falsius dici possit. An igitur operâ hac abstinuerunt, quòd illis temporibus quibus ipsi floruerunt nemo Principum inuentus sit à fide & religione Catholica alienus, vel qui Ecclesiam vastare & excidere conaretur? Imò verò permulti: nec enim solùm Ethnici & idololatræ Christianos omnes exosi erant, sed etiam ex iis qui Christiani nomen præ se ferebant, nonnulli Catholicos, hæreticorum gratiâ, ferro flammáque persequebantur. An quia nondum satis tunc potens Ecclesia quæ impios Principes vi aggrederetur, ac proinde legitima vltione supersedere tantisper voluit, dum neruos & vires ad eos in ordinem redigendos colligeret? Ne hoc quidem. Nam regnantibus adhuc Ethnicis, Tertullianus quidem author est, tam ingentem multitudinem ex omnibus nationibus Christo nomen dedisse [1] vt, si armis certare voluissent, totum imperium Romanum facilè concussissent: vel si inermes abscessissent in aliquem orbis locum secretum, vrbes, insulas, castella, municipia, castraque ipsa penè deserta & sine incolis reliquissent, deinde addit, *cui bello non idonei, non prompti fuissemus, etiam impares copiis, qui tam libenter trucidamur: si non apud istam disciplinam magis occidi liceret quàm occidere.* & alibi [2] testatur tantam tũc Christianorum multitudinem fuisse, vt maiorem cuiusque ciuitatis partem occuparent.

[1] in Apologet.

[2] in lib. ad Scapulam.

Perducto deinde ad fidem Constantino Magno, quantus vbique terrarum eius vel exemplo vel hortatu ad Ecclesiam concursus fuerit, ex eo intelligi potest, quod breui res

Christianorum eò creuerit, vt penes ipsos, opes, Imperiū, & quicquid humani iuris reliquum est consisteret. Itaque non aliâs vnquam florentior Ecclesia fuisse videtur, siue præsulum eruditionem, vigilantiam, sedulitatem, siue credentium multitudinem & mores laudabiles cum pietate coniūctos intueamur: adeoque per vniuersum orbem diffusa, vt cùm de Paschate celebrando consultaretur, Constantinus ipse gratulatus sit Synodo quod patres diem vnū ab instituto Iudaico alienum decreuissent, quo sanctū pascha in vrbe, totáque Italia, Hispania, Galliis, Britanniis, Africa, Ægypto, Lybia, Græcia cuncta, Asiana diœcesi, ac Pontica, Cilicia, aliisque per orbem locis concorditer peragatur [1]. Nunquam igitur maiores Christianorum vires, quàm tunc erant: ob eámque causam ridetur merito Apostata ille Iulianus à D. Gregorio Nazianzeno [2], quod res Christianorum mutare & euertere conaretur. *Duæ res*, inquit, *Iulianum præcipuè stimulabant, Galilæi nempe, ita enim Christianos contumeliæ causa appellabat, at Persæ, qui in bello fortiter perseuerabant. Cæterum res nostræ adeo illi maiores, ac curâ digniores videbantur, vt bellum contra Persas nugas ac ludum putaret. Verùm id haud manifestè ostendebat, sed magnâ calabat curâ: persecutionem autem nostram (in tantum enim insaniebat) semper & coram omnibus iactitare non desinebat. Verùm nequaquam intelligebat, omnium prudentissimus & optimus rerum publicarum administrator, quod in persecutionibus prioribus minutum erat id quod confunderetur & commoueretur, quum dogma nostrum nondum ad multos peruenisset, sed veritas adhuc consisteret in paucis, cuius tamē splendorem elucescere oportebat* [3], *nunc verò salutis sermone iam effuso, & inter nos admodum potentiâ sua vigente tentare res Christianorum immutare & commouere nihil aliud erat quàm Romanorum perturbare Imperiū, & Rempublicam omnino subiicere periculis.*

1 Euseb. lib. 3. de vita Constātini. Niceph. li. 8. c. 25.

2 Orat. 1. in Iulianum. Ironia; nec enim prudēs nec bonus fuit.

3 Hoc non aduersatur iis quæ ex Tertulliano supra recitantur: nam quod dicit hîc Gregorius, veritatem tunc in paucis constitisse, verum quidem est, respectu multitudinis infinitæ sub Christianis Principib. Constantino & filiis ad fidem conuersis.

Quid ergo? si neque error, neque terror antiquos Patres impediuit, quo minus lumen aliquod clarum huic quæstioni illustrandæ præferrent, & eius præterea tractandę causas complures, non minus graues & necessarias quàm nos, ex Principum peruersitate obortas acceperunt: cur eam, vt ais, non nisi leuiusculè attigerunt? estne verisimile? nō, certè non. Quinimo totam rem illam & verbis & exemplis perspicuè definitam ab iis esse, quantum quidem satis est ad Christianæ vitæ modum, ex ipsorum scriptis manifestò colligimus. Nempe tolerandas esse iniurias legitimo-

rum

tum Principum: nec subditis licere vlla de causa rebellare, Deique solius notionem esse cùm quid tale inciderit, qui iustis afflictorum querelis aures patefaciens multis mirisque modis impietatem Principum vlciscitur, nec viuere eos diutius sinit quàm populi sceleribus expiandis sat est: frustráque multitudinem conari per rebellionem sibi aduersus legitimum Principem consulere: quin imò sceleri scelus addere, diuinam iurisdictionem inuadendo: Deumque propterea permittere, vt malo Principi per coniurationem sublato longè tetrior plerumque succedat. Quia, vt ait beatus Gregorius [1], *dignè indigniorem recipiunt, qui indignum indignè eiicere præsumpserũt*. Nam cùm duo simul præcepta legis, *Deum scilicet timere, & Regem honorare*, seu Deum puramente colere, & Regi humana imperanti obtemperare, ii facilè obseruare possint, qui quid Regi debetur, quidque Deo cognoscunt: non arbitrati sunt prisci illi Patres debitum Regibus obsequium, vlla mitioris regiminis subsecuturi spe, vel religionis retinẽdæ aut restaurandæ prætextu, per rebellium & coniurationẽ subtrahi debere.

1 li.4. exposit. in 1. Reg. cap. 7.

Cuius rei inprimis testimonium est, quod idem Nazianzenus [2] increpat eos, qui in rationibus diuinæ prouidentiæ non incedunt, & impiorum pacem iniquo animo ferentes, non expectant Dei consilium in Principibus puniendis: sed quasi præsentium & visibilium rerum serui, ad id quod adest impetu quodam animi, deferuntur. Est enim verisimile permultos tunc Christianorum ita grauiter Iuliani Apostasia indignatos vt sua mox capita pro Ecclesia deuouissent, sustulissentque hominem illum nefarium, vel vi aperta, vel ex insidiis, ni tantus animorum ardor à Præsulibus & Præsidibus, Ecclesiæ fuisset repressus: & hi quidẽ, vt moræ impatientes, & cælestis dispensationis obliti, ab Episcopo illo sancto increpiti sunt.

2 Orat. 1. in Iulianum.

Deinde idem rursus in eadem oratione asserit nullum Christianis suppetisse remedium aduersus Iulianum, præter lachrymas. *Hæc*, inquit, *Iulianus deliberabat* (de iis loquens, quæ crudelis Apostata animo agitarat) *quemadmodum secretorum illius sodales & testes propalarunt: coercitus tamen est Dei clementia, ac lachrymis Christianorum, quæ multa iam, & à multis erant effusa, quum solùm hoc contra persecutorem haberent remedium.*

Quod si sanctum hunc virum fuisses percõtatus: ecquid

pater mi, sola ne Christianis lamenta & precatio supererant? Nonne totus penè Iuliani exercitus ex Christianis erat conflatus? Nonne innumeri viri fortes in agris & vrbibus agebant, qui nihil nisi Christum spirabant, nullamq; pro Christo mortem recusassent? quique ad bellum contra Dei hostem (si subditis cum superiore bellum gerere licet) vel eo solo animari amarique facilè potuerunt, quòd scirent se omni casu, hoc est, etiam prælio superatos, victoriam ab ipso victore, per Martyrii triumphum reportaturos? Iam Oriens, iam Occidens, Septentrio etiam & Meridies, Christo nomen dederat: & tu lachrymarum tantummodo remedium superfuisse clamitas? Adeóne leuia & temnenda illa tyrannidis extinguendæ præsidia? Respondisset haud dubiè vir ille sanctissimus, ecclesiasticam disciplinam non ferre, vt serui in dominos, subditi in Principes insurgant & tumultuentur, occasione religionis. Idque ab Ecclesiæ Christianæ exordio, non solùm communi consensu, velut tacitâ lege, obseruatum: sed expresso Gangrensis Concilii decreto, à multis Patribus orthodoxis sub Constantino fuisse sancitum [1]: Deum tantarum iniuriarum vindicem fore, si modò ipsi eas patienter ferant: esse Principem solo Deo inferiorem, & solum Deum iudicem habere, vt ante eum de communi Christianorum sententia Tertullianus [2] docuerat. Alioqui verò (si iure tunc subditis licuisse affirmemus Imperatorem illum tam immanem & deuotum Christiani nominis hostem impetere) facillimum iis fuisset, Ecclesiam eius interitu ex magnis angustiis & periculis eripere: nam siue id aperto Marte, siue ex insidiis perfecissent, ad iustitiam nihil intererat. [3] Atque ita cùm debuerint & potuerint iniuriam ab Ecclesia propulsare, nec fecerint tamen, tam erant in vitio quàm si ipsi eam intulissent [4], grauiterque inprimis errabant & peccabant Pastores Ecclesiæ, qui populum ad id sedulò non hortabantur, cùm & facultas maxima, & opportunitas, imò & vt quibusdam videbatur, necessitas succurrendi Ecclesiæ, ad hoc remedium allectassent inuitassentque.

Sed operæpretium est huc adferre, quod de militibus quibusdam illius imperatoris testatum nobis reliquit idem Nazianzenus [5]. Iulianus enim cùm nihil non machinatus esset, quo Christianos in idololatriā pertraheret, tādem hoc commento vsus est. Adesse iussit exercitum, vt mi-

1 cap.3. & habetur.17.q.4. can. si quis alienum.

2 ad Scapulam, & in Apologet.

3 23. q. 2. can. Dominus.

4 Cic. offic. 1.

5 orat. 1. in Iulia. vide etiam Theodoret. li. 3. c. 17.

milites statuto die donatiuum acciperent: conuenientibus autem illis, vt, pro suo quisque ordine & dignitate, imperialis munificentiæ participes fierent ipse sublimi in solio regalibus ornamentis fulgens sedebat, habens apud se, hinc quidem ignem accensum thusque propositum, illinc verò aurum, edicente præcone, vt singuli prætereundo, thure prius adorent Imperatorem, mox donatiuum accipiant. hac fraude capti complures, quorum animos occuparat vel auaritia, vel ambitio, vel infensi Principis metus, si recusassent, vel iuris ignorantia quæ in militib. maxima est, qua se fidemque suam, tā leui & perfunctoria adoratione, haud inquinatum iri existimabant.

Peractâ deinde lethifera illa largitione, *quidam,* inquit, *qui ignorantia fuerant capti, postquam in hanc incidissent calamitatem. ac domum reuersi cum sodalibus ad mensæ participationem consedissent, inde bibendi consuetudo ad frigidam processisset compotationem, tanquam nihil molesti fuissent perpessi, ad frigidi calicis haustum Christum inuocabant, ac crucis signatione in altum aspiciebant: hic cùm quidam conturbernalis admiratione captus dixisset, quid hoc rei est? Christum post abnegationem inuocatis? ipsique semimortui respondissent & quo pacto negauimus? ac quid noui audimus? ille verò, quoniam per ignem, inquit, sacrificastis: cumque id esse Christum abnegare docuisset, confestim è symposio tanquam insani & attoniti exilierunt, zeloque & irâ excādescentes, ac per forum discurrentes, clamabant ac dicebant: Christiani, Christiani animo sumus: nequaquam tibi mentiti sumus Christe Saluator, haud tuam beatam abnegauimus confessionem: nam si manus in re aliqua errauit, animus tamen neutiquam cōsensit Imperator nobis imposuit, cuius auro sumus vulnerati: emēdabimus impietatem sanguine expurgabimus. Inde ad Regem currentes vociferabantur, ac aurum admodum pueriliter abiicientes: Non dona, Imperator, suscepimus, sed morti sumus adiudicati: nō honoris causa sumus vocati, sed planè ignominia damnati: gratiam tuis concede militibus, Christo nos signato, cuius solius subsumus imperio pro igne ignem retribue: pro cinere illo in cinerem nos redigito: manus quas malè porreximus detruncato, necnon pedes quibus peruerse cucurrimus. Alios auro tuo honorato, quos accepisse haud pœniteat: nobis sat est Christus, quem præ omnibus habemus. hæc cùm dixissent pariter & alios deceptionem agnoscere, ab ebrietateque resipiscere, ac Christo per sanguinem respondere iubebant. &c.*

En ardor & candor animi verè Christiani. præ diuinis

humana negligunt, sed ita tamen, vt humanum imperiũ quia Dei ordinatio est non prorsus despicentur: suam Apostatæ imposturam audacter improperant, sed imperialem interea dignitatem agnoscunt, quâ ipse mortalium omnium indignissimus fungebatur: personæ impietatem execrantur, sed maiestatem ipsam, & Dei in ea relucẽtem imaginem suspiciunt, & supplices venerantur: denique hominem illum leniter & honorificè compellant, in quem summa animorum contentione tanquam Sceuolę inuasissent, si mens conscia reuerentiæ vel pessimis principibus debitę non obstitisset.

Nihil dicam de statu Ecclesiæ, & magna Catholicorum patientia, humilitate, & obedientia sub Constantio in Arianismum delapso, quem tamen defectionis suæ ante mortem pœnituit, simulque quòd Iulianum Imperio destinasset: ob eamque causam magnis à Nazianzeno laudibus cumulatur [1]. Ad Valentẽ accedo, qui totus Ariana hæresi infectus Catholicos omnes crudeliter & impiè diuexabat. Nam & Episcopos cum Nicæna Synodo consentientes ab Ecclesiis eiiciebat, suffectis Arianis: & ne Catholici vllos supplicandi vel concionandi gratia conuentus agerent interdixit. Sed & Monachos militare coegit, cedique fustibus stipẽdium facere nolentes (in quibus cum plurimi confessores, nõ pauci etiam Martyres extitissent, nemo tamen qui Iacobi inclementis Monachi spiritu ageretur in tot millibus Monachorum inuentus est.) Octoginta etiam presbyteros nauim vnam conscendere, inq; ea subiectis ignibus miserè cremari iussit: breuiter, omnes Catholicos, quos homousianos vocabat Ariano furore persequebatur, quorum haud paucos exilio, fortunis, vel morte multabat. In his tamen angustiis nihil interea Catholici aduersus Imperatorem, neque aperto marte, neque clandestinis coniurationibus moliebantur: cum tamẽ, si id per Dei mãdatum subditis licuisset, nec Ecclesiæ idoneos & promptos ad rem gerendam milites, nec egregios militibus duces tũc defuturos fuisse certum est.

[1] in iisdem orationibus contra Iulianum.

Sed nemo tunc Patrum concionabundus propalam se buccinatorem seditionis præbuit, nemo rebellionem concitare, imò non impedire nemo studuit: isque omnibus sensus fuit, ferre Christianos, non facere iniurias nec oportere: haud subditis in Principes imperium datũ, eoq; insultandi potestatem: Deum eos habere iudicem, eique si deli-

deliquerint pænas pensuros: expeditissimam ad debellandos & delendos malos Principes, & quasi compendiariam viam esse si subditi Deum assiduè precentur, ac pœnitentia, aliisque bonis operibus demereantur & placent: eo pacto rem facilius confici, quàm si multis armatorum millibus gereretur. Idque de Iuliano, paulò antè mirabiliter extincto, in hunc modũ explanat. B. Gregorius Nazianzenus[1]. *Quænam armorum præparationes, & machinationum excogitationes hæc perficere potuissent? quantus hominum numerus & phalanges? quæ solum precationibus nostris, & Dei nutu peracta sunt.* Idem & de Valente dici potest, cuius impietatem breuiita vltus est Deus, vt quod immerentibus sacerdotibus suppliciũ intulerat, id ipse meritò toti Ecclesiæ in casa succensa tostus persoluerit. Orat. 1. in Iulian.

Quid de Valentiniano iuniore? quantam ei, quamuis homini Ariano omnes Ecclesiæ ordines reuerentiam & obedientiã, quà Princeps legitimus erat, exhibuerũt? Quid plures annumerem? replicetur memoria temporum ab excessu Saluatoris in annos plus mille: peruestigentur omnium sanctorum Patrum scripta, nullum in iis argumentum, nullum vestigium reperietur huius nouæ & inauditæ potestatis populi in Principem, quam seditiosi & insanientes Plebicolæ, magno cum Reipublicæ intertrimento, nostra ætate comminiscuntur: quin potius contrà, vel ex iis quæ diximus, satis apparet clarissima illa Ecclesiæ lumina, Catholicorum sui seculi mentes iis doctrinæ radiis illustrasse, quibus intelligerent Principem legitimum, & more maiorum inauguratum, quamuis Reip. funestum, & Ecclesiæ infestum, debere à subditis æquanimiter tolerari, dum illum Deus, qui solus eius iudex est, vel resipere faciat, vel à vita recedere. Nam id omnes certò sibi persuadeant, est enim verissimum, Deum (cui res humanæ curæ sunt, & sine cuius scientia, prouidentiaque ne passer quidẽ in terram cadit) nunquam nisi peccatis populi lacessitum permittere, vt perditus aliquis rerum potiatur: ac tunc quidem frustra multitudinem conniti, vt sibi per rebellionem consulat, vtpote nequicquam oppressoris sui cæde liberandam, sed mox sub acerbioris domini iugum recasurã: Deo ita vindictã tẽperante & continuãte, vt non prius populum castigare, quàm ipse populus peccare, desinat: & vnà cùm malorum multitudine probos etiam affligi patiatur, sed ita vt illis ad dedecus & ignominiã sempiternã,

his

ctis ad amplificationem laudis & gloriæ, ac perpetis vitæ præmium afflictio procedat.

Quæ cum ita se habeant, Brute, & ipso sole clariora & illustriora sint, negari non potest quæstionem istam à te propositam satis luculenter ab antiquis Patribus esse definitam: atque ita quidem definitam, vt nulla amplius de ea inter sanctos & probatos Catholicæ fidei Doctores controuersia vel dubitatio superesse possit. Cuius rei præclarũ nobis testimonium dederunt insignes illi Martyres quos Henricus VIII. Anglus, libidinosa hæresi [1] furens, crudeliter necari fecit. Nam in mediis cruciatibus *rogabant Principes, & reliquos circumstantes omnes vt constanter ad supremum vsque spiritum bene viuerent, Regi fideliter seruirent, & obtemperarent in omnibus, quæ non essent à Dei & Catholicæ Ecclesiæ placitis aliena* [2]. En fortes Christi milites, en prudentes & fideles magni Patrisfamilias seruos, nullis non priscorum Martyrum comparandos, qui cùm in maximis tormentis animas pro Dei Ecclesia agerent, eandem nobis quæstionem, veterum more, egregie definierunt: Deo scilicet magis quàm Regi, & Regi tamen propter Deum parere oportere, verbo & exemplo docuerunt.

1 libidinosas hæreses dico, vt Cic. libidinosas scientias.

2 Surius in Chronic. anni 1535.

Superiorem sanctorum patrum definitionem Bruto displicere. Aliam ex peruersa Scripturarum interpretatione ab eo inuectam VVicleffianæ hæresi consonam. Argumenta, quæ ex scripturis ducit, partim ad hanc quæstionem nihil pertinere, partim iuri Regis in populum, non autem populi in Regem, patrocinari.

CAPVT. VI.

SEd nimirum Christiana hæc patientia Caluiniano spiritui planè sordet, cuius afflatu ductuq;, vt nouam nobis doctrinam obtendas, noua ratione hanc quæstionẽ explicas: atque ita explicas, vt videare interim totus in sacra Scriptura acquiescere, quod solemne iis est qui callido consilio aliquid innouant. Quapropter si tuam spectemus opinionem, tuamque sententiam sequamur, fatebimur quidem verum esse quod initio dixeris, veteres scilicet non nisi leuiusculè hanc quæstionem attigisse: hoc est, nihil aut parum de ea dixisse, quod cum tua opinione cõueniat: teq; adeo ab illorum monitis simul & morib. longè desciscere.

Ais igitur sacram Scripturã nobis definire, anquomodo,

do, & quatenus resistere liceat Principi legem Dei violanti, & Ecclesiam vastanti. fateor quidem, sed Scripturam piè & Catholicè intellectam, & neque vestris laniatam deliriis, neque adulterinæ interpretationis fuco vitiatam & corruptam.

Sed age, quomodo tandem id nobis Scriptura, te interprete atque explanatore definit? Nempe populo vniuerso, vel vni etiam cuilibet Magistratui in aliqua prouincia aut vrbe, ius fasque esse à Principe legem Dei violante, hoc est, vel impia iubente vel pia vetante, deficere, & capitale de eo supplicium sumere vt de priuato quolibet Maiestatis reo [1]. &(quod VVicleffianã & Hussiticã insaniã penitus redolet) sub ditos teneri non obedire nisi iusto Principi, quasi Princeps iniustus, siue, vt illi dicebant, in peccato mortali constitutus, amplius Princeps non sit. hanc enim tibi mentem esse illud satis arguit, quod in præcepto de obedientia Principibus exhibenda, iustos tantùm complecteris. *vt enim*, inquis, *omnes omnino subditi iusti Principis, cuiuscunque tandem gradus sint, tenentur ei obedire* [2]. *&c.* Quid multis? tuos in hac quæstione pertractanda conatus omnes eò parasti, vt mõstres non solum non esse parendum malo Principi in eo quod contra legem Dei imperat (quod Catholici omnes constanter asserunt) sed nec vlla in re amplius ei obtemperandum, nullumque tributum aut vectigal pendendum, ex quo legem Dei semel violauerit: quinimo subditis licere eum ad neglecti vel deserti cultus diuini pœnas rapere, & fortunis, exilio, vinculis, vel morte multare. Atque in hunc modum, te iudice, sacra Scriptura hanc quæstionem definit: tuque ex Scripturis ista more tuo deducis, quamuis ipsæ nihil minus doceant: imò contrarium prorsus doceãt. Quapropter argumenta & rationes tuas ad summam repetemus vt omnes mortales videant qui volent, te ad sacram Scripturã fulciẽdæ doctrinæ tuæ causa nequicquam cõfugisse.

Omnium igitur rationum tuarum fundamentum ponis in eo fœdere, quod in vetere testamento, primũ inter Deum & populum, deinde inter Deum populum & Regẽ, factum fuisse legitur, ex cuius fœderis pactionibus colligis Deũ nõ modò permisisse populo Iudaico sed percepisse seuerius, vt Regi impio resistant, & cũ superiorib. cæterisq; omnibus, quibus possunt, modis & mediis coerceant [3]: eiusque gentis exemplo eandem esse populo Christiano in suos Principes potestatem.

[1] pag. 39. & 64.

[2] pag. 65.

[3] pag. 32. & 64.

Con-

[1] Pag. 33.

Considerandum est [1], *hic in primis, Deum electo ex omnibus populo Israelitico, vt esset sibi peculiaris populus, fœdus cum eodẽ pepigisse, vt esset is populus Dei. Extat id passim in Deuteronomio. Vis autem huius pactionis erat hæc, vt curarent vniuersi, vt Deus à singulis tribubus, & singulorum contribulibus in terra Chanaan purè coleretur, Ecclesiamq; suam in medio eorum perpetuo constitutam haberet, quod cum è multis aliis locis tum disertè Deuter. vigesimoseptimo apparet. Ibi Moses & Leuitæ, quasi Dei nomine stipulantes, vniuersum populum congregant, hisque verbis affantur: Hodie ò Israel, populus Domini Dei tui sis: obsequere ergo Deo tuo &c. Hinc animaduertimus, vniuersum populum obligatũ esse legi Dei curandæ, Ecclesiæq; tuendæ, vt è contrario idolis gentitium exterminandis è terra Chanaan quæ stipulatio ad singulos pertinere non potest, sed ad vniuersos tantum.*

Deinde verò, vt vsum huius pactionis ostendas, proponis nobis bellum ab vndecim tribubus decretum in Beniamitas, ad vlciscendum scelus illud nefarium, quod in constuprata Leuitæ vxore patrauerant. At nos respondemus, neque superioris fœderis pactiones, neque exemplum illud belli gestis in Beniamitas, vllum omnino ius populo tribuisse in Reges, imò nihil quicquam ad hanc quæstionem pertinere: quippe ad id tempus referuntur quod dominatũ regiũ inter Hebræos antecessit, & quo res ferè omnes à populo illo sui potente, cõmunibus consiliis atque suffragiis, sine Duce vel Principe gerebantur: vt ipsa illa nos historia sæpius admonet [2]. Itaque Leuites ille, cuius vxori Beniamitæ ciuitatis Gabaa stuprum necemque intulerant, missis ad omnes tribus nunciis, qui singulos de indignitate sceleris docerent, iussit eos sententiam ferre & in commune decernere, quid facto opus esset. Ipsi verò tam crudele flagitium detestati properatò in Maspha omnes conuenerunt, ibique vno ore, vt assolet in democratia, bellum prius indixerunt tribui Beniamin, quàm vllum ductorem exercitus & belli Ducem à Domino petiissent. & addit scriptor historiæ rationem: *in diebus illis*, inquit, *non erat Rex in Israel, sed vnusquisque quod sibi rectũ videbatur, hoc faciebat.* Non mirum ergo si Moyses quid hanc democratiam aliquando futuram inter Hebræos afflatu diuino præuiderat, fœdus eiusmodi cum illis sancierit, de Deo purè colendo, idolisque exterminandis, quo fœdere & coniunctim omnes, & separatim singuli obstringebantur: rebus scilicet

[2] Iud. ca. 17. & 18. & 21. in fin.

in eum

in eum ſtatum delapſis quo vnuſquiſque arbitratu ſuo ſe ſuaque gubernabat. falſum igitur quod ais, pactiones illas fœderis non potuiſſe ad ſingulos pertinere, ſed ad vniuerſos tantum.

Iam verò quod attinet ad alterum fœdus ictum ſub Regibus, inter Deum Regem, & populum, ſatis ſuperque reſpõſum eſt iam pridẽ ab optimo viro & eruditiſſimo Theologo[1], vt neceſſe mihi non ſit aliam nunc tibi parare reſponſionem. Accipe igitur quæ prius ille Abbas de ſecunda tua quæſtione aduerſus te ſcribit: quibus ego, propter eius viri authoritatem, quàm meis in hac re vti malo.

[1] Niniano VVinzeto. in Flagello Sectar. pag. 77. & 94.

Addit & ſecundam quæſtionem in hunc modum, inquit, vtrũ Principi alicui contra legem Euangelicam agenti, Eccleſias vaſtanti, vel etiam impedienti quo minus extruantur, reſiſti poſſit? item quando quibus, & quouſque conceſſum eſt. Expectabam, vt hic noſtri orbis reformator aliquid eorum, in quibus Princeps quem tacitè corrodit, agat, vel agere præcipiat, contra legem Euangelicam oſtenderet: aut magnificas aliquot Eccleſias à Nouatoribus, noua quadam & inaudita liberalitate, ædificare inceptas, quas vel Cæſar vaſtaret, vel extrui prohiberet: At nihil ferè audio præter veterem coccyſmum: obtemperandum eſſe nimirum Dei verbo & ſacræ Scripturæ potius quam Principi (quod nemo vnquam negauit) deinde tam licet populo Regem in officio, in iis quæ religionis ſunt, quàm Regi populum retinere: Poſteriorem partem confirmare pluribus verbis molitur ex fœdere illo, quod pepigit Ioiada ſacerdos inter Deũ, Regem & populum, cuius iam meminimus, in quo nulla prorſus mentio fit de poteſtate populi in Regem, ſed quod fidelis Regi populus eſſet futurus, vt ſupra eſt explicatum. vrget tamen, quæ ſolent eius farinæ commentatores, magna audacia: idque vna atque altera autoritate. Priore quidem quod Prophetæ coarguentes idololatriæ crimen, non tantum Regem, ſed & populum alloquuntur, vt idololatriam extirpent: & quare, inquit, hoc à populo peterent, ſi apud iſtos non eſſet poteſtas? Deinde quod propter hoc & eiuſmodi ſcelera, nõ ſolus Rex à Deo punitur ſed & populus, & aliquãdo populus ſolus propter Regẽ: at q; id qua ratione quærit.

Ad vtrunque facilis eſt reſponſio: quia potuit bene populus primùm ſibi ab illo ſcelere temperare. Deinde non conſentire Regi nefanda vel patranti vel præcipienti. Non autem quod non ſtatim congregato exercitu in Regem bellum mouerent, eum morti traderẽt, aut ſolio deiicerẽt, & aliũ quẽquã in eius thronũ protinus eueherent. Vbi verò quod tale vnquam Dei populo in ſacris literis clarè præceptum ſit, aut in vetere aut nouo populo, contra ſuũ Regẽ

quantumuis impium, cum laude factum sit, non inuitus ab istis discerem. Quod cùm monstrare, opinor, non possint, nemo miretur, quod aduersarius initio huius quaestionis, sicut & prioris, sibi concitandae rebellionis conscius excusari se cupit à crimine laesae Maiestatis: meminit forsan quod sapiens ille rex scribit[1]. *Sicut rugitus leonis, ita & terror Regis, qui prouocat eum peccat in animam suam.*

Prouerb. 20.

Et paulò post. *Porro fingamus ita esse, quod deliri isti iam somniant, Christianum aliquem Regem in nonnullam idololatriã, addo etiam, in apostasiam, delabi, & subditos quoque pro virili in ea scelera secum pertrahere studere: licetne continuò subditis bello talem Regem aggredi, regno eiicere, aut morti tradere? licet profectò si Dei verbo praecipitur licet, si idem ius populo in Regem hoc casu concedi probetur à Deo quod Reges in populum: licet postremò, mea quidem sententia, si aliquo probato exemplo, vel in vetere, vel in noua lege ostendatur hoc foeliciter & cum laude factum aliquando fuisse. Sed cum nihil horum, ni fallor, ostendi possit, quid obstat quo minus tutiorem & propinquiorem viam saluti & nostrae, & patriae potius inquiramus, quàm caedibus & sanguine omnia funestemus, quàm direptionibus & spoliis terram in solitudinem redigamus. Nunquam enim contigit, vt à legitimo Rege, quantumuis improbo & tyrannicè imperante regnum ita dissipetur, vt intestino bello, maximè autem subditorum in Regem, dissipari solet. In rebus dubiis & incertis maximè si summis cum periculis sint coniuncta, per tutiorem viam omni homini, nisi insipienti & temerario, incedendum est. At quid dixi ego eam rem esse in religione dubiam, de qua aduersarius nihil ad suum institutum proferre valet ex Scripturis? Si populo potestas est castigandi Regis à Deo concessa, è qua Scriptura? Taceo ego quod repugnet naturae & ordini rerum, vt corpus dominetur in caput, vt pedes oculo monstrent viam: sed adduxit Scripturam de foedere illo, quod Dei sacerdos in coronatione Regis Ioas inierat inter Deum Regem & populum Quid multa? si nihil aliud habet nihil omnino pro se habet: imò contra se, quod habere putat, imprudenter in medium adfert. Nam si accepisse se populus in Regem potestatem existimasset, an non aliquando, & tunc maximè cùm idololatram Ioas ipsemet manifestum se prodidit, illud ipsum argumento aliquo significasset? aut si populus ille Hebraeus quouis tẽpore à Mose ipso ad Christum Dominum hominem factum penes se hoc ius esse credidisset, cum tot essent idololatrae Reges, & in Iuda & in Israel, an vero simile est eos perpetuò sua iura dissimulasse? At Dices ipsum Ioas Regẽ à seruis percussum fuisse. Ita est sed à quibus seruis, an à Statibus*

tibus regni, an à Ducibus prouinciarum, an à populo suo? Nequaquam, sed à duobus proditoribus, non quidem genere Israelitis, sed alienigenis, Iozachar Moabita, & Iozabath Ammonita. verùm de facto non quærimus sed de iure. Occiderunt impii Iudæi suum omniumq; Regem, ipsum Dei filium sed quia innocentem, & de ipsis optime meritum, ideo iniquitatis suæ iure dedere pœnas. Occiderunt & illi suum dominum, non quidem innocentem, sed impiũ & crudelem, sed quia ipsi non habebant eam in rem potestatẽ vllam sibi desuper datam, licet fortasse non impium zelum habuerint, luere & ipsi suæ temeritatis satis acres pœnas, idq; vero iudicio, testante Scriptura quæ Amasiam Regem commẽdat, qui cum illos occiderit, non tamen occidit eorum filios. Occiderunt idololatram Amon Regem Iuda eius serui, sed quid scriptum est? percussit autem populus terræ, ait, omnes qui coniurauerant contra Regem Amon, & constituerunt sibi Regem Iosiam filium eius pro eo [1]. 4. Reg. 21.

Hæc ille pius & doctus Theologus: quibus nos addemus & illud, quod cùm multi inter Iudæos prophetæ essent, à quibus sæpe populus officii admonebatur, & increpabatur audacter quòd malo more malos Regum mores aliquando imbiberet & imitaretur, tamen nusquam inuenitur populus ab vllo Propheta reprehensus, quòd in Regẽ impium non insurrexerit, nec eum ab idololatria vi & armis reuocarit. Ex quo perspicuum planè est, nihil isto fœdere comprehensum fuisse, quod populo in Principem, quantumuis impium & sceleratum, ius aliquod contulerit concesseritve.

Catholicos quosdam, seu odio, seu amore occæcatos, cum Hæreticis consensisse: in iis esse Rossæum Peregrinum, cuius argumenta quædam ex Scripturis perperam deducta ad populi potestatem confirmandam, diluuntur.

CAPVT VII.

QVæ cùm ita sint, mirum profectò est & prodigio simile, exortos repente nonnullos, qui se Catholicos, atque adeo Magistros populo profitentur, quibus hæc tam constans & consona Theologorum omnium & totius antiquitatis sententia vsque eò displicet, vt non vereantur ad fœdum istum errorem, imò furorem Hæreticorum, seipsos appellere: & propter odium quod in vnum Regem animo conceperant, vel cæcum potius amorem quo rebelles quosdã amplexabantur, conniti & elaborare vt omniũ

Regum iura & authoritatem libris editis labefactent: in quorum scriptis tamen nihil solidæ rationis inest: nihil acutè, sapienter, & argutè, dictum reperitur. Quippe omnia vel ab hæreticis, contra quos disputamus, mutuati sunt: vel, quod perinde est, nouis captiosarum probabilitatū laqueis suo marte compositis inuoluerunt: vt Boucherius ille cujus scripta seorsim libro sequenti excussimus, & Rossæus quidam Peregrinus, qui librum scripsit, cui titulus est ingentis cuiusdam illecebræ ad legendum,

De iusta scilicet Reipublicæ Christianæ in Reges impios & Hæreticos authoritate.

vbi, vt rebellandi in Reges impios libertatem omnibus populis concessam esse probet, ad res gestas Hebræorum, peculiaris Dei populi, nos vocat: in quibus cùm videat se vera exempla inuenire non posse, falsa confingit. Ait enim Hebræos non solùm contra Reges externos bellum pro religione gerere solitos, sed etiam contra proprios suos

1 cap.9. sect.9. Reges è *Dauidica stirpe procreatos* [1], quod falsum vtique est, & nullo Scripturæ exemplo comprobatum. Itaque pii Patres & insignes Theologi negant aliquod in sacris literis, nedum in vetere illa Regum Historia, exemplum posse inueniri, quo populi in Regem legitimum coniuratio, rebellióve, vllâ de causâ commendetur: ita enim reuerendus Epi-

2 Lib. de offic. Principis Christiani cap.7. scopus Cunerus [2], cuius memoria est in benedictione. *Cùm Ioas verus Rex Iudæ ad idola impiè, relicto Deo, declinaret, & Zachariam Prophetam filium Ioiadæ crudeliter interfecisset, serui quidam zelo commoti insidiati sunt Regi, & occiderunt eum in lectulo suo: sed iustè ab Amasia sequente Rege iugulati sunt. Scripturâ vbique testante, Regibus, licet peccent, per nullam vim vel arma repugnandum esse: peccant enim grauissimè si potestatis hac amplitudine abutantur, & vel iuramenta prouinciis præstita non seruent, vel nimium cupiditatibus indulgeant. Sed pro iis criminibus iudicabit eos, quæ Regibus omnibus maior est Veritas &*

3 Esdræ 3.cap.4. *Sapientia* [3], *quæ ad impios Reges clamans ait* [4]. *Audite Reges &*

4 Sap.6. *intelligite. &c.* Episcopo Abbatem addamus, vt in ore duorum testium stet veritas. VVinzetus ergo, de admirabili illa Dauidis Saulem semper venerantis pietate, & facti ratio-

5 Contra Buchan. pag.180. ne disputans, sic scribit [5]. *Audis veram Dei veri Prophetæ theologiam. Regem videlicet, quantumuis impium, ipsius Dei iudicio*

6 pag.182. *& castigationi relinquendum.* & paulò pòst [6], *præclarè nobiscum iam agitur, quòd prouida sua Deus benignitate cauerit, ne quid sacro suo Bibliorum volumine, vnde stabilire possent Regum hostes*

stes

stes suum siue populi regnum, aduersus tam sublimes suos ministros, verbo vel exemplo consignaretur. Addit & alia in eandem sententiam (quæ nos alibi [1] retulimus) quibus ostēdit nullum neque exempli neque præcepti vestigium in sacris literis extare, cuius imitatione vel obseruatione populus Christianus aliquam rebellandi ansam aut excusationem aduersus Reges, quamlibet impios & idololatras, prætendat. Atque hæc quidem in iis libris, qui, antequam euulgarentur, magnorum Theologorum elogiis commendati sunt, &, vbi in lucem prodierunt, communibus omnium Catholicorum suffragiis veritatem cōtinere iudicati. Ego verò, quamquam sæpius à primis adolescentiæ annis multos doctrina & pietate insignes Theologos, & sanctos Dei Confessores, de Regum populorumque officiis & iure, grauiter & copiosè differentes audiui, nunquam tamen ab vllo eorum accepi populo fas esse in Regem aliqua de causa rebellare, aut eum solio sceptróque priuare: sed planè contrà, nullum casum existere posse qui iustam populo in Principem legitimum rebellandi causam propria authoritate præbeat: qua in sententia omnes omnium Catholicorum animi acquiescebant, atque hæreticos eo nomine execrabantur quòd contradicerent, cùm nullum in Scripturis, aut scriptis Patrum antiquorū, eiusmodi rebellionis præceptum vel exemplum reperiretur.

[1] lib. 3. cap. 12. & cap. prox. 3.

At iste tamen Peregrinus haud peregrinum, vt ipse retur, coniurationis & rebellii exemplum in sacra illa Regū historia inuenit: idq;, ad concitādos in Regē subditos, velut prototypon quoddam instituendarum actionū nostrarum omnibus proponit: verba eius hæc sunt [2], *Neque erga Reges externos tantùm ita se gesserunt Iudæi* (loquitur de rebellione & bellis gestis pro religione à Iudæis contra Principes externos)

[2] dict. sectione 9.

sed contra ipsos etiam Reges Hebræos, qui è Dauidica stirpe procreati, Dei ipsius præscriptione populo illi præfuerunt. Nam cùm Iosaphati optimi Regis filius Ioramus, per vxorem suam Gotholiam Achabi filiam seductus, ambularet in viis Regum Israel, & faceret malum in conspectu Domini, populumq; cogeret lucos in æditis montibus conscendere, & aliena numina colere (quod tam expressè lege Dei interdictum erat) Idumæi qui fideliter Iosaphato patri paruerunt, filium eius Ioramum Regem abiecerunt, nouumque sibi elegerunt [3].

[3] 4. Reg. 8. & 2 Paralip. 21.

Si hoc non est lectori imponere, haud scio equidem

quæ poterit impostura alia excogitari: etenim profectò ex multis lectorum millibus vix pauci fortè centeni vitiũ huius exempli, quamuis maximum sit, & stellionatus pœnâ coercendum, nisi admoniti deprehendent. Nam cùm propositæ defectionis & rebellionis populi Iudaici exemplum aliquod requiri, nec vllum in eius gentis historia inueniri posse Peregrinus iste animaduerteret, pro Iudæis Idumæos nobis callidè supposuit, qui neque Iudæi erant, neque religionis ergo ab Iorami Iudæorum Regis imperio se subtraxerunt. Non fuisse autem de Iudæorum gente Idumæos, notius esse arbitror quàm in quo probando multùm desudetur: quippe non a Iacobo sed ab Esau ortum traxerant, locaque & sedes inter Arabiam & Iudæam incolebant, eo-
1 Paral.17. que Arabum nomine alibi significantur [1]: atque armis à Dauide primùm subacti, & in ditionem ac potestatem Re-
2 2.Reg.8. gum Hebræorum redacti sunt [2]: vt diuinæ prædictionis veritas videretur, qua, cùm gemini illi fratres adhuc in aluo gestarentur, Rebeccæ matri nunciatum fuit, *duæ gentes sunt in vtero tuo, & duo populi ex ventre tuo diuidentur, populúsque*
3 Genes.25. *que populum superabit, & maior seruiet minori* [3]. Seruiuit autem à tempore Dauidis vsque ad eum diem quo ab Ioramo defecit. De Idumæis itaque Moyses in hunc modum
4 Deut.23. populo Hebræo præcepit [4]. *Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est: nec Ægyptium, quia aduena fuisti in terra eius. Qui nati fuerint ex eis, tertia generatione intrabunt in Ecclesiam Domini.* En vt Moyses Idumæos cum Ægyptiis exæquat. Idumæi ergo non erant Iudæi. Quid multis? idem Peregrinus, siue immemor eorum quæ dixerat, siue genio impulsus meliore, paulò pòst eodem capite & paragrapho, recenset Idumæos inter peregrinos & externos hostes Iudæorum, & rectè quidem; scriptum est enim, *In tempore illo restituit Rasin rex Syriæ Ailam Syriæ, & eiecit Iudæos de Aila, & Idumæi venerunt in Ailam, & habitauerunt ibi vsque in diem*
5 4.Reg.c.16. *hanc* [5]. Nihil itaque ab homine vafro excogitari potuit fraudulentius ad decipiendos lectores incautos (quales permulti sunt latinè quidem periti, sed in sacris ac profanis historiis, aliisque veritatis indagandæ adminiculis parum exercitati) quàm pro rebus gestis Iudæorum res gestas Idumæorum, diuersas quidem & dissimilimas, subiicere. Adhæc certum est Idumæos non rebellasse in Ioramum, religionis Mosaicæ sartæ tectæ tuendæ causa: quod enim illis studium, quæ cura aut solicitudo de ea religione esse potuit,

potuit, cuius ipsi cultum planè vel nesciebant, vel negligebant? Multi eorum, inquit D. Hieronymus, qui regiones habitabant Iudææ Palestinæque confines, & præcipuè Ægyptii, Idumæi, Ammonitæ, & Moabitæ, circuncidebantur, quamuis legis mandata non obseruarent, sed ignorarent. Non igitur religionis conseruandæ, quam nihili faciebant, sed libertatis recuperandæ studio, quam per Dauidem amiserant, in hanc defectionem incubuerunt. Si enim verè Iudæi, sique ipsis religio, ac non potius libertas curæ fuisset, personæ tantùm Regis, non regni etiam imperio se subtraxissent, bonísque Principibus in regnum postea succedentib. submissè paruissent: atqui de illis scriptum est [2]. *Rebellauit Edom ne esset sub Iuda vsque ad diem hanc.* & significanter quidem, *sub Iuda*, non *in Iuda*: quia non ex Iudæis erant Idumæi, sed sub Iudæis. Haud rectè ergo facit Peregrinus, qui actiones nostras ad populi ex legis factum, tanquam ad certam sacrámque normam, in re maxima dirigendas esse suadet. At Lobna etiam eodem tempore defecit à Rege: quid tum postea? ciuitas erat contermina Idumæis, eoque ab illis inducta vt se sociam in hac rebellione adiungeret [3].

1 in comment. ad cap. 9. Ierem. in fi.

2 4. Reg. 8. 2. Paral. 21.

3 Nicol. Lyran. in 4. Reg. cap. 8.

Sed audiamus adhuc Peregrinum, qui ne nihil nudis exemplis egisse videatur, (de iure enim non de facto quæritur) superiorem hanc Idumæorum Lobnensiumque rebellionem, Dei spiritu commendatam, atque ad imitandum nobis propositam, falso Scripturæ sensu, & fallacibus argumentis conatur demonstrare.

Et vtriusque populi, inquit, *sic deficientis & rebellantis causam approbat Spiritus sanctus. simulque omnium fidelium siue Hebræorum, siue Christianorum à Regibus infidelibus, hæreticis, & apostatis, similes defectiones & contra eos rebelliones commendat, quando historiam describens, hanc facti eius grauissimam iustissimámque rationem assignat, ad æternam posteritatis memoriam & doctrinam. Dereliquerat enim Ioramus Dominum Deum patrum suorum, ac fornicari fecit habitatores Hierusalem, & præuaricari Iudam.*

Hîc ego omnes ratiocinãdi peritos, & in sacræ Scripturæ lectione vel mediocriter versatos, istius tam inscitæ collectionis Peregrini arbitros & testes abhibeo. Non enim si Iorami impietas & idololatria suppliciis eum dignum, regnóque indignissimùm fecit, consequitur inde continuò, vt eos, à quibus Deus iustè permisit eum impeti & puniri,

iustè ac rectè fecisse fateamur. Dei quippe indignatio vindicatióque iustissimam semper causam habet: in pœnis tamen exigendis improbissimorum hominum ministerio frequenter vtitur, qui nihil minus quàm Dei causam agere, & iniurias in Numen illatas vlcisci cogitant: sed suis tantùm commodis & cupiditatibus inseruire student, iisq; omnia metiuntur. Quid enim? nonne idololatria & abominationes pessimæ Manassis & aliorum Regum Hebræorū, quibus subditos suos præuaricari, & Dominum in se prouocare fecerunt, causa Deo iustissima fuit cur illos ab Ægyptiis, Assyriis, Babyloniisque Regibus inuadi, & ipsorum vrbes, agros, ædificia, ferro flammaque vastari fecerit: vt quocunque oculos Iudæus intenderet, cædes, incendium, captiuitas, direptióque aspectui obuersarentur [1]? Et tamen negare non possumus Reges illos, Pharaonem Nechao, Salmanaserem, Nabuchodonosorem, & alios, iniustè & per summum scelus regnum illud nullo iure sibi debitum occupasse, nisi ipsam pariter Scripturam negauerimus: quod vel ex vno Isaiæ loco patet [2], per quem Deus Regem Assyriorum sic affatur. *Væ Assur virga furoris mei & baculus ipse est, in manu eorum indignatio mea. Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prædam*, & quæ sequuntur. Deus sæpe vtitur peruersa quorundam voluntate, cuius ipse author non est, ad aliorum scelera vindicanda: &, vt est in prouerbio, *malum nodum malo cuneo findit* [3]. Vindicabo me de inimicis meis per inimicos meos. Quod igitur Scriptura dicit, *Dereliquerat enim Dominum Deum patrum suorum, &c.* id nō rebellantium Idumæorum & Lobnensium facti æquitatem indicat, commendátve, vt falsò putat Peregrinus: sed tantùm iustam vltionis diuinæ causam designat, commeruisse videlicet Ioramum propter quod Dominus eum iustè in tales angustias coniecerit, & acerbissimis etiā suppliciis excruciarit.

An non Ioas itidem Dominum dereliquit, & sese idolorum spurcitiis, ac cæde summi sacerdotis fœdissimè contaminauit; populúmque à vera religione auertit? An non etiam iusto Dei iudicio prius hostium potitus, mox à seruis occisus, tot tantorumque flagitiorum meritas debitasque pœnas exoluit [4]? An non & ratio quoque adscribitur persimilis ei quæ de Ioramo allata est? quòd nimirum dereliquerat Dominum Deum patrum suorum. Ergo, secundum pere-

1 4. Reg. 17. & 23. & 24.

2 Isa. 10.

3 S. Hieron. ad Oceanū. epi. 83.

4 2. Paral. 24.

peregrinam huius Peregrini theologiam, concludendum est, Assyriorum exercitum, diripiendo Iudam & Hierusalem, & Principes populi occidendo: atque adeo ipsos Regis illius interfectores, iustè fecisse: *quando*, vt loquitur Peregrinus, *Spiritus sanctus historiam describens, hanc facti eius grauissimam iustissimamq́ rationem assignat. eò quod dereliquisset Dominum Deum patrum suorum.* At hanc interpretationem fallacem esse, falsamque sententiam, perspicuè demõstrat superior illa apud Isaiam comminatio: simulque iustũ de coniuratoribus ab Amasia sequente Rege sumptum supplicium. An non & Amon similiter Deum patrum suorum dereliquit, idolísque omnibus seruiuit & immolauit quæ pater eius Manasses fabricauerat: & multo quàm pater nequiora perpetrauit? *nec est reueritus faciem Domini, sicut reueritus est Manasses pater eius* [1]. ob quæ flagitia permisit Deus propriis ipsius seruis, vt eum, coniuratione factâ, iugularent. Nemo hîc non videt iustissimam Deo malum malè perdendi causam fuisse: nemo etiam, nisi insigniter impudens, negabit Regis illius interfectores iniustè fecisse, ac proinde iustas & graues sceleris sui pœnas Reipub. persoluisse. *percussit populus terræ omnes qui coniurauerunt contra Regem Amon.* Et tamen, si firma est & non fallax superior Peregrini consequentia, fateri oportet seruos istos iustè in Regis necem conspirasse, eò quod ipse Apostata esset & idololatra, haberétque Deus pœnas ab eo repetendi causam iustissimam. Quid multis? si vbicunque iusta vindictæ diuinæ causa est, ibi etiam homines per quos Deus crimina vlciscitur, iustè facere statuamus, infinita consequentur absurda, quibus vnusquisque, velit nolit, assentiatur necesse est. Nam & Cainum iustè à Lamecho interemptum fatebimur, quoniam iustissima Deo causa fuit reum fraternæ cædis simili pœnâ afficiendi? & Amalecitam, qui se Saulem Regem occidisse, licet falsò, asseuerabat, iniustè condemnatum à Dauide [2], qui non ignorabat Saulem multo scelere Dominum irritasse, causamque iustam præbuisse cur mortem ei Deus tam infœlicem atque infamem præstitueret. Similiter Mauricium Imperatorem à Phoca primipilo iustè vita & imperio spoliatum, quòd militũ Christianorum, quos hostium potitos modico sumptu potuit redimere, effundi potius sanguinem, quàm pauculos in redemptionem aureos profundere maluerit. Sed & Reges etiam ac Principes, atque omnes vbique iudices errare

1 4.Reg.21. 2.Paral.33.

2 2.Reg.1.

grauiter & peccare, qui sicarios & homicidas puniunt, si ii, quos occiderunt, alios antè occiderant: cùm sint isti quidē diuinæ sententiæ executores, ac proinde iustè se facere cōtendant: quia iusta Deo causa est cur vitam illis eripi faciat, qui vitæ vsuram aliis eripuerunt. *quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: & omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt* [1]. Denique Turcas regna & imperia Christiana iustè occupare, quòd illis Deus ad vindicanda peccata nostra, tanquam iræ suæ ministris, iustè vtatur. Hæc illa sunt & similia nouæ Theologiæ Peregrini, præclara scilicet consequentia, quæ nemo, nisi impius aut insanus, vnquam concesserit. hoc si animaduertisset Peregrinus, numquam nobis, vt arbitror, tam futilem & commentitiam sententiæ suæ rationem proposuisset.

1 Gen. 9. Matth. 26.

Eiusdem generis sunt argumenta alia quæ illic subiicit. quid enim illo vanius, quod de indignitate Iorami verbosissimè exaggerat: quidque sublestius ad probandam Idumæorum & Lobnensium facti æquitatem? quandoquidē nemo negat ea fuisse Regis illius scelera, propter quæ Deus Regnum ei totum, stirpíque eius, meritò ademisset, nisi, quæ sua erat clementia, ob Dauidis serui sui memoriā pactíque cum eo initi conseruationem, iræ suæ modum adhibuisset. At hoc quid ad Idumæos & Lobnenses? quibus neque ordinariæ iurisdictionis potestas erat in Regē, cùm ipsi eius subditi essent, neque expressæ iussionis Dei authoritas, qua in illum, vt Iehu olim in Ioramum [2] Regē Israel, insurgerent animaduerterentque.

2 4. Reg. 9.

Quod autem postremo loco tractat, de Regis illius cadauere, quod adeo despectum populo fuit, vt illud neq; paterno monumento intulerint, neque regalibus exequiis more Maiorum honorarint [3], satis eo contemptu indicantes quàm Deo fuerit inuisus nefarius ille homo dum viueret, vt ait Iosephus [4], id certè ne minimum quidē eius sententiæ patrocinatur: quippe Ioramus post mortē nec Rex erat, nec homo, vt dominationis iure honos ei aliquis haberetur. Iusta autem cur fecissent, quæ nemo nisi bene de se in vitâ merito soluere tenetur? Et verò si Peregrinus hanc historiæ particulam acutè & subtiliter perpendisset, nunquam eam ad suæ sententiæ confirmationem adduxisset, cui tantùm abest vt opituletur, vt planè contrà, firmissimum solidissimumque nobis argumentum ad eam conuellendam suppeditet. Nam cùm iidem fuerint, qui post

3 2. Paral. 21.
4 li. 9. ca. 3.

Iorami

Iorami mortem cadaueri eius insultauerunt, & qui ei viuo obsequebantur, ac regios honores impertiebant, quamuis sat scirent eum fratricidam & idololatram, atque omnino sceleratum ac nefarium hominem, Deoque inuisum: nec vllam mutatæ affectionis ipsorum nouam aliquam certã expressamque causam Scriptura designet; an non id satis demonstrat eos Regem illum nequissimum vel ideò tolerasse, quod iudicarent fas nõ esse subditis, nisi speciali mãdatu Dei commonitis, in Regem consurgere; vel quod scirent se viribus inferiores, & Regi cogendo impares esse? At hoc posterius dici non potest, cùm vniuersus populus Rege semper potentior sit, si de facto ac non de iure certetur, & tali potissimùm Rege qui lue tabida confectus erat, cunctísque exosus.

Quapropter si Peregrino visum est ad Iudæorum facta nos reuocare, vt eorum exemplo nostras erga Regem actiones dirigamus; ac non potius ad Idumęorum scelera imitanda pertrahere: necesse profectò est vt vel ex hac vnica historiæ particula agnoscat & fateatur contrarium eius quod asseruit: nempe Deum à quo omnis potestas est, coniurationes & rebellia iniussu suo excitata in Principes legitimos, quantumuis impios & scelestos, improbare, sibíque soli pœnæ exigendæ potestatem reseruare: quando Spiritus sanctus historiam describens ostendit Iudæos, populum duræ ceruicis & seruitutis impatientem, Regi pessimo paruisse, & ei Regi cuius impietatem & nequitiam vsq; adeo execrabantur, vt quem viuum vlcisci propter Regię Maiestatis reuerentiam non audebant, eius cadauer, ad perpetuam defuncti ignominiam, regia sepultura prohiberent. Si igitur exemplis rerum gestarum ab Hebræis commonentur Christiani quo erga Reges animo esse debeant (vt ipsemet arbitratur Peregrinus) nihil hoc exemplo illustrius, nihil memorabilius, aut magis efficax ad subditos in officio continendos, & omnem illis aditum ad defectiones & rebellia præcludendum, reperietur. Sed pro Deus bone, id huic scriptori cæterísque similibus accidisse video, quod præ iracundia sæuientibus vsuuenire solet: nempe obuia omnia sine delectu arripiunt, quæcunque feruor aut furor comministrat: & prius tela in hostem coniiciunt, quàm vtrum firma sint an fracta præuideant. idque in superiore exemplo de Ioramo elucet, quod nemo eruditus, nisi inuidentiæ aut alterius prauæ affectionis stimulo con-

citatus atque occæcatus, vnquam pro populo contra Reges protulisset: quippe Regum causam euidenter iuuat sustinétque.

Eiusdem temeritatis & imprudentiæ est, exemplum de Amasia ad populi imperium stabiliendum proferre: quandoquidem coniuratio aduersus eum facta nullo Scripturæ testimonio laudata est. Nam licet Deus illi mortem minatus fuerit per prophetam, propter nimiam impietatem & idololatriam: tamen Hierosolymitæ qui necem ei intulerunt, non ob Dei legem derelictam, & religionem sartam tectam seruandam coniurabant, sed ob dirutam atque direptam suam ciuitatem, bello infœliciter gesto cùm Ioa Rege Israel [1]. At hoc non legitimam populi potestatem in Reges, quæ nulla est: sed impetum & iniquitatem quorundam subditorum, quæ vtinam non tam frequens esset, demonstrat. Itaque scriptum est; *tulit autem vniuersus populus Iuda Azariam annos natum sedecim, & constituerunt eum Regem pro patre eius Amazia* [2]. vt intelligamus non ab vniuersa tribu Iudæ initam fuisse coniurationẽ, sed tantùm à Hierosolymitis quibusdam *facta est*, inquit, *contra eum coniuratio in Ierusalem.* vel, vt alibi extat [3]. *tetenderunt ei insidias in Ierusalem.* Quorsum igitur Peregrinus hoc exemplum? difficile dictu est: nec ego coniectura assequi possum. Non enim arbitror eum velle id libertatis populo concedi, vt Regem, barbara Gotthorum feritate, trucident, quandocunque illis collibitum est. *Gotthi*, inquit Aimoinus [4], *iam olim vitium hoc in consuetudinem vertere, vt cum eis Rex proprius displicuerit, à suis interimatur.* vel, qui priscis Burgundionib. mos erat [5], Regem solio & sede pellant, *si sub eo fortuna titubauerit belli, vel segetum copiam negauerit terra.* Sed qua mente hæc scripsit ipse viderit: quàm parum verò ad institutũ accommodatè, ego iam ostendi. Alios autem Peregrini errores aliis, vel mihimet alias ipsi, indicandos relinquam: atq; ad Brutum interea à quo digressus sum reuertar.

1 Nicol. Lyr. in c. 14. li. 4. Reg.

2 4. Reg. 14.

3 2. Para. 26.

4 li. 2. c. 20. & li. 4. ca. 35.

5 Ammia. Marcell. lib. 27.

Percurruntur, & excutiuntur insigniores Bruti captiones, in hac secunda sua quæstione: cuiusmodi sunt quas ex fœdere superius relato, inter Deum, Regem & populum, item ex natura obligationis duorum reorum promittendi: & ex altero fœdere, quod Asa Rex monitu Azariæ sanxit, magis subdolè quam subtiliter deducit.

CAP.

CAPVT VIII.

QVamuis ſuperiora prudentibus quibuſque & circumſpectis rerum æſtimatoribus faciant ſatis: tamen ne lector curioſus fraudulentis Bruti fallaciis capiatur, percurram breuiter loca inſigniora apud eum in hac quæſtione: & præcipuas eius captiones ſingillatim excutiam. Primum igitur ex fœdere ſuperius relato, quod inter Deũ, Regem, & populum feriebatur, colligit populo poteſtatem fuiſſe in Reges, hac ratione, quia finis eius fuit, inquit [1]. Pag. 16.

Vt populus eſſet populus Dei, id eſt, vt is populus Eccleſia Dei eſſet: at certiſſimum eſt Deum non fruſtra hoc egiſſe. Ni enim aliqua authoritas & promittendi, & promiſſa præſtandi populo ſuperfuiſſet, fœdus planè ſuperuacuum fuiſſet. Videtur ergo Deus feciſſe, quod in dubiis nominibus creditores facere ſolent, vt plures in eandem ſummam obligentur, vt eiuſdem rei duo pluresúe rei promittendi conſtituantur, à quorum vnoquoque, tanquam principali reo ſolidum peti poſſit. Eccleſiam vnico homuncioni committere lubricum erat. Eam itaque vniuerſo populo commendat atque committit. Poterat Rex in tam lubrico gradu conſtitutus, facilè in impietatem delabi. Ne itaque collaberetur Eccleſia, populum interuenire voluit. In ea, de qua agitur, ſtipulatione. Deus, vel eius vice ſummus ſacerdos, eſt reus ſtipulandi: Rex & populus vniuerſus, puta Iſrael, ſunt rei promittendi, ambo ex vna eademque cauſa. & quidem ex voluntate coniunctim obligati. Stipulatur ſacerdos, an non promittant, populum fore populum Dei: an nõ operam ſe daturos vt Deus templum ſuum Eccleſiam ſuam in medio eorum perpetuò habeat, vbi ritè colatur? Spondet Rex, ſpondet Iſrael (vniuerſitas enim hominum vnius perſonæ vicem ſuſtinet) & quidem coniunctim, non diuiſim, vt ex ipſis verbis apparet: incontinenti, non ex interuallo. Conſtituuntur ergo hic duo rei, Rex & Iſrael, idcque æqualiter in ſolidum obligantur.

Speciosus hic fallaciæ fucus eſt, ſed abſterſu facilis: diſpice igitur Brute, quam parùm tibi hæc omnia opitulentur ad obtinendum id quod animo intendiſti, quamuis ea vera eſſe concedamus. Quis enim dubitat fuiſſe autoritatem promittendi populo, & efficiendi promiſſum facultatem, cùm vel priuato cuique par in eiuſmodi re poteſtas competat? Vt enim populus non declinando à lege Domini, neque obtemperando Regi in iis quæ contra Dei legẽ præcipit, ſtat conuentis, facitque promiſſum: ita etiam quilibet

liber è populo idipsum promittere & præstare potest: se nẽpe in vero Dei veri cultu & seruitio perstiturũ. Non enim ex fœderis pactiones id exigunt, vt populus Regem impium, vel iniqua iubentem, imperat: sed ne iussa eius, diuinis institutis aduersantia, capessat & exequatur: neue ab ipso ad idolorum cultum recedente, abduci se sinat quoquo pactu ad alienos deos. Atq; hoc quidem cùm populus facit, præstat vtique quod promisit, & Ecclesiam Dei in se perpetuò sartam tectam conseruat. Hæc itaque sponsionis illius vis est, hic effectus, quantum ad populi partes attinet: denique fœdus hoc quod toties & tantopere iactas, nullum per se, neque populo in Regem, neq; Regi in populum, ius & imperium tribuit: sed solùm vni Deo vtrosque debitores constituit, Regem scilicet & populum: ille imperium in subditos, Iure Gentium communi diuina lege approbato, iam ante obtinebat: & ideo non frustra eum Deus hoc fœdere astrinxit multitudini illi in officio continendæ, cui dominabatur: hic verò vt nullà ante in Principem potestate prędiτus erat, ita nullam nouam hoc fœdere pòtestatem accepit, quippe nulla ei opus erat ad eam rem persoluendam, quam promiserat, vt planè iam ostendimus.

Ac ne illa quidem instituto tuo vel minimũ fauent, quæ de duobus reis promittendi à iure Romano mutuatus es: quippe in duobus reis id obseruatur, vt vno soluente quod promisit, alter liberetur [1]. At in proposito longè aliter se res habet: finge populum omnem nauasse operam, atque effecisse omnino vt populus Dei esset, nihilo magis liberatur Rex, nisi ipse quoque summa diligentiâ & solicitudine idipsum curauerit: & contrà, si Rex proponatur id egisse ꝙ in se est, vt populus Deo fideliter seruiat, populo vel renitẽte, vel Regis mandatum segnius exequente: non dubium quin ipse quidem exoluisse promissum iure optimo cẽseatur, eoque ab obligatione liberatus: & tamen populus interea permanet, ex sua sponsione obstrictus, donec & ipse etiam id præstiterit quod promisit. Hæc igitur cùm repugnent naturæ obligationum, quæ in personis reorum promittendi consistunt, perspicuum est non rectè & ex iuris disciplina te affirmare Regem & Israel, in illo fœdere, reos promittendi factos fuisse. Et quidem re vera duo rei promittendi non erant, sed diuersi diuersorum factorum debitores: eiusmodi inquam debitores, quorum alter alterius obligationem suo facto dissoluere nequiret. Mirum igitur quæ

[1] §. Ex huiusmodi Inst. de duob. reis l. 2. §. vl. D. eod.

quæ ratio impulerit, vt duos hac ſtipulatione reos debendi factos eſſe arbitrere: nam quod tanquam certum eius rei argumentum adfers, id manifeſtum erroris tui indicium nobis præbet. Ais enim [1]. 1 Pag. 38.

Quod verò ea ſtipulatio, de qua agimus, eius generis ſit, ex aliis ſcripturæ locis apparet. Saule Rege Iſraelis conſtituto, Samuel ſacerdos & propheta Domini his verbis Iſraelem affatur: tam vos quàm Rex veſter qui eſt ſuper vos ſequimini Dominum Deum veſtrum: quod ſi perſeueraueritis in malitia, tam vos quam Rex veſter peritis. Addit verò rationem: quia placuit Deo vos facere populum ſuum. Hic vides duos reos manifeſtè coniungi in eiuſdem pœnæ ſtipulatione.

At ego hic manifeſtè video non coniungi duos reos in hac ſtipulatione: quin potius tuam inſcitiam vel malitiam manifeſtè video. Nam ſi cognitam & perſpectam habes naturam obligationis duorum reorum hoc ipſo nobis imponis, quòd tale quid ſciens prudens proponas: ſin verò exiſtimas ipſe duos reos hac ſtipulatione conſtitui, intolerabili iuris inſcitia laboras: cùm ſit certũ, ex ſtipulatione pœnali duorum reorũ, pœna ab vno exacta alterum liberari, quod neutiquam in hac ſtipulatione obtinet, ex qua ſuam quisque pœnam luit, nec alius alium liberare poteſt. Denique perperam colligis ſtipulationem aliquam contractam eſſe verbis Samuelis: ipſe enim tantummodo hortatur populũ & Regem vt ſeruiant Deo, & eius vocem audiant, & ne exaſperent os eius, declinentque ad vana, quæ nec opem illis ferre, nec eruere eos de malis poſſent. quod ſi fecerint Deũ illis ad futurum, ſin ipſi Deum dereliquerint, à Deo pariter derelinquendos, & miſeriis maliſque omnibus inuoluendos eſſe pronunciat. At hoc non maiorum conuenientiam habet cum ſtipulatione per quam duo rei debendi conſtituuntur, quàm cæteræ legum ſanctiones comminationeſque, aut Principum edicta, quæ ſubditis in officio continendis quotidie proponuntur: quæ nemo niſi iuris imperitus ſtipulationes eſſe dixerit.

Sed vt tibi aliquid benignè largiamur, & quod non eſt, eſſe concedamus, eſto duos hoc fœdere reos promittendi fuiſſe conſtitutos, Regem & populũ quid inde ad tuæ ſententiæ confirmationem? populo, inquies, hoc ipſo ius fuiſſe Regem quaſi fuga retrahendi, & coercendi, ſi ad alienos deos transfugiſſet [2]. itane vero? dic nobis bone iuriſconſulte, qua iuris parte, quoue capite comprehenſum ſit, vt 2 Pag. 38.

propter

propter coniunctam reorum debendi obligationem alteri in alterum potestas sit extorquendi totum, vel partem debiti propria authoritate? id ne vspiam legibus Romanis, aut aliarum nationum institutis, quæ modò congruenter naturæ vitam degunt, inuenitur permissum? Scimus eum qui totum debitum exoluit, portionem virilem à correo recuperaturum [1]: at per iudicem, nõ autem per manus eiectionem & prehensionẽ sine iudice. Tu igitur qui exemplo correorum tribuis actionem vtilem Regi in Israelem, & Israeli in Regem, si quando hic vel ille idolis sese mancipauerit, nonne fateris iudicio contendendum esse vbi is casus inciderit, *actio enim est ius persequendi in iudicio.* atque ita alium à populo vel Rege iudicem quærendum, ne ipsi in sua causa iudicent. At dic quæso, quem Regi quæsitorem, & iudicem feres? an non eum qui Rege superior est (par enim in parem, multoque minus inferior in superiorẽ, non habet imperiũ) is autem solus Deus est, vt superioribus libris iam fusissimè & apertissimè demõstrauimus: cui cõsequẽs est id remedii tantùm populo superesse, vt cum Rege correo suo coram Deo expostulet de iis quæ contra legem Dei vel ipse facit, vel ab aliis faciendum curat. Vides, opinor, vt inanis prorsus, & sine pondere, tota hæc ratio sit, quam ex tractatu de duobus reis in tuas vindicias transtulisti: cùm licet fateamur Regem & populum esse duos reos promittendi, quod tamen falsum est, nõ inde tamen consequatur ius aliquod populo in Principem esse tributum, sed hoc tãtùm, posse populum in iudicio aduersus Regem consistere, atque per eum, cuius vterq; iurisdictioni suppositus est, partẽ virilem, & quod sua interest, consequi.

[1] l. 2. C. de duobus reis.

Pergamus nunc igitur ad illud fœdus, quod Asa Rex Iuda, monitu Azariæ prophetæ sanxit: nam inde tu quoq; aliud argumentum, imò aliam fallaciam contexis, qua populo in Regem ius vitæ ac necis esse contendis.

Tu verò, inquis [2], *sacrificiis ritè peractis sancitur fœdus, his tanquam conceptis verbis. Quicunque non inuocauerit Dominum Deum Israel, seu minimus, seu maximus, morte moriatur. Cùm maximum dicit, ne Regem quidem ipsum huic pœna eximi vides. Quis vero hanc à Rege pœnam reposcere possit (de temporali enim hic agitur) nisi vniuersus populus, cui ipse iurat, non secus ac populus ipsi?*

[2] pag. 39.

At certè palam est hunc locum minus tecum facere, quã vllum superiorum. Nã ipse Rex Asa fuit, nisi non animad-

mortis, qui hæc ad populum locutus est. Ait enim Scriptura [1], *quod cum audisset Asa, verba scilicet & prophetiam Azariæ, filii Obed prophetæ, confortatus est, & abstulit idola de omni terra Iuda, & de Ben-iamin, & ex vrbibus, quas ceperat, mōtis Ephraim, & edicauit altare Domini, quod erat ante porticum Domini, congregauitque vniuersum Iudam & Ben-iamin. &c. & intrauit ex more ad corroborandum fœdus, vt quæreret Dominum Deum patrum suorum, in toto corde, & in tota anima sua. Si quis autem, inquit, non quæsierit Dominum Deum Israel, moriatur à minimo vsque ad maximum, à viro vsque ad mulierem. Iurauerūtque Domino voce magna in iubilo, & in clangore tubæ. &c.*

1 2. parali 15.

En ipsa Scripturæ verba, quæ planum faciunt quod tua nobis paraphrasi obscurius reddidisti. Regem enim hic cernimus fœdus cum populo ex Dei persona renouantem, & pro potestate imperii mortis pœnam in fœderis ruptores ascribentem, vt corporalis supplicii metu, homines natura ad idololatriam procliues in Dei cultu contineret: estque perinde ac si dixisset, Si quis vestrum non quæsierit Dominum Deum Israel, eum ego morte multabo, cuiuscunque aut sexus, aut dignitatis, & conditionis vitæ is fuerit. Estque huic simile si paterfamilias his verbis familiam alloquatur. Si quis hodie domo fuerit egressus, vapulabit largiter à minimo vsque ad maximum, à viro vsque ad mulierem, à puero vsque ad senem. Nemo enim non mentis inops vnquam existimabit potestatem puniendi ipsum patremfamilias, si exierit, seruitiis esse tributam. Qui Christo subiecit omnia Pater, seipsum vtique excepit [2]. De Rege ergo à subditis iudicando si deliquerit, ne verbum hic quidem, ac ne per consequentias tale quid colligi potest ex hoc fœdere, non magis quàm ex aliis aliarum legum sanctionibus, quas Reges in Diuini vel humani iuris violatores quotidie proponunt, nisi planè cauillemur, & calumniemur verba sensusque Scripturarum.

2 1. Corinth. 15.

Omitto alia firmamenta, imo figmenta, quæ huic pestilenti tuæ sententiæ aspersisti: cuiusmodi illud est,

Quorsum fœdus cum populo, vt sit populus Dei, si sese ad alienos deos per Regem abduci patiatur, aut pati tenetur? Si denique non licet ei operam dare, vt id, quod promisit, præstetur, Deusne cum eo fœdus sanxit, qui neque promittendi, neque rem promissam præstādi ius habuerit? Si ridemus & actione submouemus, qui cum seruo filione familias contraxerit: an non impudētes sumus, qui tale quid Deo tribuere velimus?

Apa-

Apage istas muscipulas, non nisi cæcos sorices capiunt. Ecquis vnquam tam impius vel impudens extitit, si modò religione aliqua tenebatur, qui populum ita Regibus deuinctum atque obstrictum credidit, vt teneatur pati se per Reges abduci ad alienos deos? vel negauit licere ei operam dare, vt præstet quod promisit? Nemo sanus non proclamat, populum & posse & debere promissum facere & fœderis cùm Deo icti pactiones omnes adimplere. Sed nihil vtique ad eam rem populo opus est potestate & iurisdictione in Principem: non enim fœdere comprehensum est, neque id etiam Deus exigit, vt populus Regem deuium & insanos errores sectantem, vi & armis in viam reducat: sed ne ipse eum sequatur, vel abduci ab eo, atque infici iisdem erroribus se sinat, vt est à nobis suprà hoc capite annotatum. Quod autem præterea addidisti, *Si ridemus & actione summouemus eum, qui cum seruo filioue familias contraxerit, &c.* id te valde ridiculum, & iurisprudentiæ prorsus expertem atque ignarum, esse arguit. Tuos iam aliquot non leues iuris errores ante indicauit: at hic præ cæteris insignis, & nimis supinus est, ac vix Iustinianeis nouis [1] condonandus *filius familias*, inquit Caius [2], *ex omnibus causis tanquam paterfamilias obligatur. & ob id agi cum eo tanquam cum patrefamilias potest*, & Vlpianus: *Siquis cum filio familias contraxerit. duos habet debitores: filium in solidum, & patrem duntaxat de peculio.* l. si quis 44. D. de peculio. & idem alibi, *tam ex contractibus quam ex delictis in filium familias competit actio* [3]. (excipitur sola mutui datio contra Sc. Macedonianum) duratque contra eum actio etiam postquam sui iuris factus est, siue emancipatione, siue morte patris, exeat de potestate [4]. tãtum leges hoc ei largiuntur, ne vltra id quod facere potest conueniatur, si emancipatus, vel exhæredatus fuerit, aut paterna hæreditate alioqui abstinuerit [5]. Sed & contractus etiam cum seruis initi, non prorsus inanes sunt: nam ex iis quoque complures iure prætorio actiones in dominos tribuuntur [6]. Si itaque rides eum qui cum filiofamilias vel seruo contrahit, rides quæ recta, quæque à iuris conditoribus præclarè & sapienter constituta sunt, quod quamuis secundum religionis tuæ regulas laudetur fortasse, per se quidem tamen non est laudabile. An non igitur vel vnicus hic locus satis suadet, diligente nobis prouisione cauendũ esse, ne tibi de iure publico, hoc est, de religione & regno disserenti, fidem habeamus, qui in perspicuis & indubitatis iuris

1 ita vocantur iuris studiosi primo anno.

2 l. 39. de ob. & ac.

3 l. tam ex. 57. D. de iud.

4 l. 2. D. de cap. minut.

5 l. 2. & passim. D. quod cùm eo qui in al. pot.

6 Instit quod cum eo qui in al. pot. & toto lib. 14. & 15. Digest.

iuris priuati capitibus tam fœdè hallucinaris? Sed hęc missa facio, vt quæ reliqua sunt apud te hic raptim percurram: iam enim animus in tertiam tuam quæstionem velis plenis passisque defertur.

Deteguntur alia Bruti mendacia & captiones, quibus, contrà fidem, contráque mentem Scripturarum, ad falsæ suæ sententiæ confirmationem, tanquam veris scripturæ testimoniis, vtitur: cætera etiam præcipua eius argumenta in hac 2. quæstione dissoluuntur.

CAP. IX.

AIs *hinc esse* [1] id est, ex potestate populi in Principem, quam somnias, *quod Regibus fœdus violantibus, prophetæ Iudam, domum Iacob, Samariam perpetuò alloquuntur, vt eos officii sui admoneant: nec id tantum ne Baali sacrificent, sed vt Baalem etiam, eiusq; sacerdotes, Rege inuito & reclamante, deturbent & exterminent.* Quin prophetæ, populum sui sæpe officii admonuerint, neu sponte, neũ impiis Regum suasionibus vel minis spiritu fornicaretur, nõ dubium quidem est. At vt Rege inuito & reclamante, Regis idolum demoliretur, sacrificulósque perimeret, id nusquam legimus prophetarum monitis disertè comprehensum. Tu tamen ita esse exemplo contendis. 1 Pag. 41.

Sic, inquis, *cùm Achab occidisset prophetas Dei, Elias propheta congregat populum, & quasi concilium indicit, corripit, coarguit, conuincit. Populus verò eius hortatu, sacerdotes Baal morte multat. Nempe officium suum deserente Rege, est quod suo fungatur Israel: nec tumultuariè aut temerè, sed publica authoritate, concilio habito, causâ ordine cognitâ.*

Deum testor Omnipotentem, Brute, mirari me, quid sit, quod tam manifesta Scripturæ loca, tam nequiter ad tuũ sensum detorqueas. Nam in primis falsum est quod asseris, Eliam congregasse populũ, & concilium indixisse, cùm Achab prophetas Dei occidisset. Ipse enim Rex Achab fuit, qui populum Eliæ monitu congregauit, quippe Scriptura refert Eliam Regi dixisse [2]. *Veruntamen nunc mitte & congrega ad me vniuersum Israel in monte Carmeli, & prophetas Baal quadringentos quinquaginta: prophetasque lucorum quadringentos, qui comedunt de mensa Iezabel. Misit Achab ad omnes filios Israel, & congregauit prophetas in monte Carmeli.* Nonne perspicuum est Regem esse qui Israelem hic congregat? quem- 2 3. Reg. 18.

vt id faciat, idcirco propheta rogat quòd sine Regis iussu atque imperio haud coituram fuisse multitudinem sat sciebat. Itaque Iosephus eandem historiam referens [f]. *vt verò omnes acciti à Rege ad constitutum locum confluxerunt*, inquit. Deinde quod ais populum Eliæ hortatu sacerdotes Baal morte multasse, verum est, sed nihil tecum facit, imò contra te facit plurimùm. Non enim inuito & reclamante Rege id egit populus, vt tu falsò existimas, falsoq; nobis persuadere conaris, sed Rege præsente, & ob tanti miraculi magnitudinem, consentiente, certè neutiquam contradicente, vt ipsa illa historia plusquam disertè testatur. Nam comprehensis omnibus prophetis Baal, atque occisis ad torrentem Cison, Elias dixit ad Achab. *ascende, comede, & bibe, quia sonus multæ pluuiæ est, ascenditq; Achab vt comederet & biberet*. In quem locum Lyranus. *Videbat Elias populum feruentem ad honorem Dei propter recentiam miraculi visi: & ideo voluit accelerare mortem sacerdotum, qui deceperant populum, ne Iezabel induceret Regem maritum suum, & Rex populum ad seruandum vitam ipsorum*. Et verò si non ex Regis voluntate id factum fuisset, sed eo inuito & reclamante, vt tu dicis, credibile non est authorem historiæ diuino spiritu afflatum, circumstantiam illam, vtique tam memorabilem, silentio prætermittere voluisse.

Lib. 8. Antiq. cap. 7.

Præterea si populus aliquod in Regem ius habuit, an id Elias in re tanti momenti dissimulasset? An non id aliquando summus iste post Moysen propheta contra Regem implorasset? An non tunc cùm vidisset eum omnibus decessoribus suis nequitia superiorem, eiusque vxorem Iezabel, cæde & sanguine prophetarum idolorum suorum cultum stabilire conantem, & quotquot Deum Israel inuocabant gladio seuerissimè persequentem? Aut tunc cùm post falsorum prophetarum occisionem Iezabel præsentem ei perniciem quærebat, & ipse populum, vt est verisimile, propter recentis miraculi memoriam ad quiduis audendum facilè induxisset. Quapropter si hunc Scripturæ locum solerter expendamus fatebimur ingenuè maximo cū argumento esse, populum de quo loquimur nullam potestatem habuisse in Regem, quamuis crudelem, quamuis impium & idololatram: aut certè Eliam vt communis salutis desertorem, & propè dixero, maiestatis diuinæ reum, valde culpandum fuisse, quòd suam istam populo potestatem, suumque officium non indicarit. Non enim ignorabat

bat Elias Regem esse, qui hæc Baalis sacrificia in eam gentem inuexerat, ipsoque viuo cum sua parte Iezabel idololatriam in Israel haud extinctum iri: quippe in primo congressu suam ei nequitiam & idololatriam prophetica libertate improperauerat, *tu*, inquit, *& domus patris tui conturbatis Israel, qui dereliquistis mandata Domini, & sequuti estis Baalem*. Et tamen nihil quicquam ad populum de Rege isto scelestissimo vel abdicando, vel in ordinem cogendo, neque tunc cùm falsos prophetas Rege inspiciente occidi curarit, populumque habuerit sibi in omnibus obsequentissimum, neque alias vnquam locutus esse inuenitur. Ac ne de Iezabel quidem tollenda, quòd ipsa Regis vxor esset, eóque regalis honoris particeps, ne populus Principis sui Maiestatem in coniugis persona violaret: quo nos exemplo monemur nihil populo iuris esse in Principem, nisi id ei Dominus speciali mandato concesserit, vt olim regnante Ioramo filio huius Achabi contigit [1].

Quæ sequuntur apud te in hac quæstione, leuiora sunt quàm quæ accurata responsione egent. Nihil enim nisi apertas captiunculas continent. Nam vt ostendas populi partes esse Regi legem Dei violanti resistere, & eum coercere si obstinatiùs in errore permanserit. Dicis non alia de causa fusum deletumque Israelis exercitum vnà cum Saule Rege, quàm quòd populus Sauli legem Dei violanti non resistebat: & pios impiè persequenti applaudebat: idque ea ratione confirmas,

quod filius non portabit iniquitatem patris: sed anima quæ peccauerit ipsa morietur. An Deus vlciscitur peccata Principis in populum? inquis, *an patris in filium? Absit à te, qui iudicas vniuersam terram, vt occidas iustum cum impio,*

inquit Abraham. vnde colligis non alia ratione cæsum esse populum, quàm quòd Regi malo non resistebat. Sed vno verbo respondemus aliud esse non resistere, aliud applaudere, hoc improborum est & in faciendo, illud subditorum & in patiendo consistit. Deinde constare quidem inter omnes qui Scripturam lectitant, & qui de rebus diuinis rectè sentiunt, eam fuisse populi Hebræi conditionem vt vnius etiam priuati impietas & peccatum in omnes aliquando vindicaretur, idque à Deo factum, esse; vt duræ ceruicis populum facilius in officio contineret: exẽpla legenti obuia sunt: constat quoque & illud, subditos aliquãdo regii peccati pœnas luere, & propter Principem puniri

1 Iosue 7. & 22. 1. Reg. 14.

Pag. 42.

pœna temporali, & etiã morte corporali, vt ait Lyranus [1]: quemadmodum & filios propter peccata parentum. Vnde discipuli Dominum interrogarunt, *Rabbi quis peccauit, hic aut parentes eius, vt cæcus nasceretur?* [2] Quia Rex in populo afflicto, vt & pater [3] in persona filii, grauius torquetur.

Idem tibi responsum volumus ad id quod de Dauidis facto populum numerantis profers [4]. Nam quod vniuersum populum eo facto peccasse affirmas, id falsum esse Dauidis pro populo deprecantis oratio satis ostendit [5]. *Nonne ego sum*, inquit, *qui iussi vt numeraretur populus? ego qui peccaui, ego qui malum feci: iste grex quid commeruit?* & alibi (2. Reg. 24.) *Ego sum qui peccaui, ego inique egi: isti qui oues sunt quid fecerũt?* Quo pertinet quod scribit D. Ambrosius in Apologia Dauidis (ca. 7. & refert. de pœnit. dist. 3. can. illud) & B. Gregor. (lib. 25. in Iob.) cap. 20. *Dauid propheta tumore repentinæ elationis inflatus populum numerando peccauit & tamẽ in vindictam populus Dauide peccante suscepit*. Itaque innocentem hũc populum ab angelo bono percussum esse testatur Lyranus [6]. Adhæc, si rationi tuæ locus est, neminem scilicet alieni sceleris pœnam pati, ac proinde Deum non vlcisci peccata principis in populum: cedo cur populus ille recensus, morbo tam mortifero plexus est? nunquid omnes ea contagione absumptos, sibi ipsis numerandis authores fuisse putas? Nam quod tu præfectos populi (quos falsò consortes imperii Dauidis nominas) consensisse aut segnius repugnasse dicis, eoque populum totum peccasse, quem illi repræsentabant, id profectò tale est, nisi non animaduertis, quod rationis tuæ fundamentum penitus conuellat: quandoquidem non ita populum repræsentabant isti, siue præfecti siue seniores Israel, quin reuerâ aliæ repræsentantium, aliæ repræsentatorum personæ fuerint, ac proinde nõ potuerunt populum sceleri obligare; nisi nominatim id eis populus mandasset perpetrandum, cùm neque ad id electi & constituti fuissent, vt Deum offenderent: neque officium suum & mandatum prætergressi, populum in eo quod malo multitudinis moliebãtur dici possent iure repræsentasse [7]. Quapropter si, vt tu dicis, alieni sceleris pœnam nemo sustinet, non erat cur ob consensum vel conniuentiã præfectorum innocens multitudo supplicium tam acerbum persolueret: atque ita vel Regis peccatum in populo vindicatum, vel omnes ab angelo percussos ad id facinoris nominatim conspirasse, fateamur, necesse est. Cæterùm multa præ-

[1] in cap. 18. l. 1. Reg. in ver. & dabit Dominus etiam Israel tecum in manu Philistim.
[2] Ioan 9.
[3] l. isti. 8. D. quod met. caus.
[4] pag. 44.
[5] 1. Paral. 21. in cap. 12.
[6] Exod.
[7] l. qui fundum 7. §. si tutor. D. pro empt.

ta prętereo, quib. hanc solius Dauidis noxã fuisse cõuincitur veluti quòd ei soli optio pœnæ data sit, quodque eius solius pœnitentiæ & deprecationis mentionẽ faciat Scriptura, & alia id genus quæ in illa historia memorantur.

Quod autem subiicis, *Manasse Rege templum Dei polluente, Deum non ipsum modò Manassem, sed vniuersum populum alloquutum esse, non alia de causa quàm vt Israelem tanquam alterum promittendi reum admoneret, ni Regem in officio contineret, suo damno futurum,*

Id similiter falsum est, & satis supérque iam suprà refutatum[1]. Non enim populus ille à prophetis increpitus est, quòd Reges suos impios & idololatras non coerceret: sed quod ipsorum flagitiis turpiter assentiret, & se iisdem, quibus illi, peccatis inuolueret.

1 cap. 6.

Verùm vt facilius nos fallas, & tuum hunc Scripturæ sensum pertinacius tuearis, Augustini & Ambrosii authoritatem subinde nobis obtrudis.

Propterea, inquis, *Augustinus & Ambrosius: Herodes & Pilatus condemnant Christum, Sacerdotes neci tradunt: populus ferè illachrymatur, vniuersi tamen puniuntur. Cur ita? Quia quem è manibus impiorum eripere poterant, quia non fecerunt occiderũt.*

Bella ratio, scilicet, qua populum Regibus resistere, & eos coercere posse contendas, quod nunquam tamen cogitarunt, nedum asseruerunt, beati isti Patres, quos tuarũ partium astipulatores esse autumas. Nam quod ad D. Ambrosium attinet, ex cuius libris de Officiis ista te excerpsisse indicas, is ne verbũ quidem in eam sententiam iis libris conscripsit: & quamuis scripsisset quod eum scripsisse fingis, nihilo magis tuam iuuaret opinionem, vt mox constabit. B. verò Augustinus, quem in psalmos allegasti, hoc tantùm habet[2]. *Hæc dicta sunt, vt sciretur in eo populo, in quo natus & occisus est Christus, nec illos fuisse immunes à tanto scelere, qui cùm essent tantæ multitudinis, vt eos, sicut euangelium loquitur, timerent Iudæi, & propterea in Christum manus mittere non auderent, postea conniuerunt, eumque interimi à malignis & inuidis Iudæorum principibus permiserunt, qui si voluissent, tuerentur semper, & nunquam in eum sceleratorum præualerent manus.* At locus iste quid ad Reges? quid inquam, vel contra Reges pro populo, vel pro Regibus contra populum facit? Adeóne te inuidentia regalis fortunæ, vel despicatio Maiestatis obcæcauit, vt apertissima quæque non cernas, sed velut ublatis è medio perspicuis rerum omnium differentiis, res

2 Psal. 81. vers. auferte ergo inopem.

inter se dissimillimas inepta similitudine comparationéque confundas? Scito igitur primùm, qui insciè nimis id Hebræorum factum ad hanc disputationem traduxisti, neminem tunc inter Iudæos fuisse regia authoritate præditum, translato iam antè ad Romanos imperio: *non habemus Regem*, inquiunt, *nisi Cæsarem*: ac proinde multitudinē nulla parendi necessitate obstrictam fuisse Scribis & Pharisæis & Principibus sacerdotum, qui Christum neci dediderunt. Itaque populus ille sine vllo Maiestatis & rebellionis crimine, & sine vllo scelere, in iis quæ publicam administrationem spectabant, obiicere se potuit, imò debuit, inuidis sacerdotum conatibus Christum opprimere cupientium: quòd nullo politicę potestatis & obedientię vinculo illis teneretur. Deinde verò, vt concedamus Principes illos sacerdotum, & seniores populi, imperio simili & planè gemino regiæ potestatis functos, atque ob eam causam multitudini non licuisse vi & armis aduersus eos contendere: tamen certum est multitudinem illam, alia ratione, in culpa fuisse, perinde ac si ipsa Christum occidisset? non quia Scribis & Pharisæis pro virili non restitit, sed quia horum pellecta blanditiis, eidem cum ipsis sceleri assensa est: & quem solo dissensu: & verbo vno liberare poterat, vindicando sibi Saluatorem, consensu peruerso, & redemptis suffragiis, petendo Barrabam, malitiosè perdidit. Ait enim Scripturà. *Congregatis illis dixit Pilatus, quem vultis dimittam vobis? Barrabam aut Iesum qui dicitur Christus. Principes autem sacerdotum & seniores persuaserunt populis, vt peterent Barrabam, Iesum verò perderent* [1]. Non mirum igitur, si non solùm cum Augustino dicamus eos *non fuisse immunes à tanto scelere*, sed etiam sceleris illius quodammodo principes, certè socios præcipuos: quòd vbi sola voce pauperem à potente, & innocentem ex impiorum manibus eripere potuerint, non neglexerunt modò salutem Iusti, sed prodiderunt. Itaque peccassent illi quidem hoc casu, etiam si sub Rege Christum peroso & taliter perimente tunc degissent: non quòd Regi tam ingens scelus patranti violenter resistere, nisi expresè iussi, sed quòd non consentire tenerentur: vt Euangelium in Petro defensionem Magistri suscipiente admonet.

Matth. 27. Marc. 15.

Non persequar hîc cætera commenta quæ in tuū istum tractatū coniecisti, vt sunt illa de magistratib. à populo delectis & constitutis, quos falsò imperii consortes, & Regū

Ephoros

Ephoros nominas: cùm satis iam constet inter omnes, sitque notissimum, magistratus in omni Monarchia & regno ritè ordinato, non à populo, sed à Principe deligi & constitui solitos, à quo in ipsos, tanquam à fonte seu radice & summo capite, iurisdictio atque imperium omne dimanat. Et illa similiter quæ de expeditionibus Principũ Christianorum in Turcas, Saracenos, & alios Dei hostes commemoras. Nam hæc quorsum? Non improbamus, imò approbamus & laudamus, bella Regum & summorũ Principum iussu in infideles & hæreticos gesta: vtque in illa omnes incumbant strenuè luminis à Domino votis contẽdimus. Sed reprehendimus & execramur rebellia subditorum in suos Principes: Nec aliquem adeo insanire arbitror, vt illa bella & hæc rebellia inter se perfecta similitudine conuenire, aut alterum alteri consequens esse putet. Illud enim, cum infidelibus inquam bellum gerere, laudabile inprimis, atque in sacris ac profanis historiis sempiternæ gloriæ datum esse legitur: hoc verò nunquam ab hominum memoria, à piis & peritis hominibus, vllo iustitiæ & honestatis elogio fuisse commendatum. Sed hæc, & alia id genus, vel supra à nobis confutata sunt, vel in tertiæ tuæ quæstionis examine commodius refellentur, ad quam ipsam nunc aggredior.

Tertia Bruti quæstio præclara: sed perperam ab eo tractata. Tyranni nomen nimis ambiguè in ea positum. Argumenti à Regis constitutione ad Regum subiectionem pertractati refutatio.

CAPVT X.

QVæ tertia à te subiicitur quæstio, ea quidem præclara est, Brute, sed perperam, ac peruersè à te tractata.

An, scilicet, *& quatenus Principi Rempublicam aut opprimenti, aut perdenti, resistere liceat? item quibus id, & quo modo, & quo iure permissum sit.*

Nam id tuum de hac quæstione iudicium est, eamque ita explicas, vt Rex non solùm toti populo, quique populum repræsentant patriciis, Palatinis, & communi ordinum regni concilio; sed Curiis etiam, quæ vulgo Parlamenta Galli vocant, & quod indignissimum est, singularum vrbium vel prouinciarum rectoribus subiiciatur; iisque rerum a se gestarum rationẽ reddat [1]. Quam quidem doctrinã & im- Pag. 89. 194. 195. 196. 197. & 210.

piam & pestilentem, & regnis ac ciuitatibus exitiosam esse, quoniam sæpius ante monuimus, & nunc seriò ac religiosè protestamur; nostramque de Regum summa & libera potestate sententiam tuæ prorsus contrariam, superioribus libris copiosè & accuratè descriptam comprehendimus; reliquum nunc est, vt quàm infirmis rationũ momentis fundamentisque opiniones tuæ nitantur, demonstremus.

Quod antequam aggrediamur, principiò monendus est quisquis vel tua vel nostra legerit, tyranni nomen in huius tertiæ tuæ quæstionis præfatione nimis ambiguè positum, & haud accommodatè Regibus esse oppositum. Nam si hanc ei verbo subiectam vis esse notionem, vt is intelligatur qui principatum, quem vel iure hæreditario à Maioribus delatum, vel multitudinis suffragio oblatum adeptus est, insipienter & insolenter gerit: falsum est quod scribis,

Tyrannum Regi è diametro opponi.

Rex enim manet qui antè Rex fuit, quanquam impotẽter dominetur. Vt enim probitas & iustitia regiam dignitatem non conferunt, sed legitima successio electioque, ita nec vitia istis cõtraria eam ritè institutis auferre possunt [1]. Licet igitur verum sit Tyrannos, in hac verbi significatione, bonis & iustis Regibus opponi, quatenus tales sunt: nõ tamen verum est eos simpliciter & absolutè Regibus opponi. Nisi eadem forma & malos Episcopos non esse Episcopos, & malos coniuges non esse coniuges, & quicquid ab alio qualitate aliqua separatur, id ab eo in totum & simpliciter remoueri iudicemus. Sed sunt quidem eiusmodi fallaciæ notiores, quàm quibus refellendis aliquam otii nostri partem impertiamur. Sin Tyranni nomine eum intelligis, qui in libera ciuitate, liberóque populo dominatum in cæteros vi & armis occupat, aut principatum alteri delatum vel debitum inuadit, rectè quidem Tyrannum Regi opponis: sed frustra tamen quantum ad præsens institutum attinet. Nam de Tyrannis eiusmodi nulla est inter mortales controuersia; quippe quos, vt hostes publicos, non solùm ab vniuerso populo, sed à singulis etiam impeti cædíque iure optimo posse tota antiquitas censuit, & iugi asseueratione consentiens subsequentium seculorum probauit authoritas. Reges verò legitimè constitutos, licet in sæuitiã ac proteruitatẽ Tyrannorum delabãtur, vt sacrosanctos tamẽ, & supra omnes leges & iudicia humana

[1] Ioan. Bouderius in compendio concert. tit. 9. artic. 11. & titu. 11. art. 7.

humana constitutos, in nullo & à nullo lædi posse sine publicâ iniuriâ & Maiestatis crimine, omnibus ferè ante vestram sectam, & miserimas horum temporum miserias, tã diuini quàm humani iuris peritis visum est. Sed de præfatione satis. Ad argumenta igitur & rationes tuas reuertamur.

Primã ex eo ducis, quòd Reges à populo constituantur, & sine populo Rex ne mente quidem concipi possit, sine Rege verò innumeri populi viuant & regantur: & quamuis Deum peculiari suo populo Reges elegerit, dederitve, tamen non ante voluerit eos regnare, quam populi suffragio & consensu Reges constituerentur. idque variis exemplis & argumentis per totas octo paginas verbosissimè produxisti, hanc ei conclusionem subiicis [1]. *Iam verò cum Reges à populo constituantur, omnino sequi videtur, populum vniuersum Rege potiorem esse. Ea enim vis verbi est, vt qui ab aliquo constituitur, eo minor habeatur: qui ab aliquo authoritatem accepit, suo authore inferior sit. Putiphar Ægyptius constituit Iosephum super familiam suam. Nabuchodonozor Danielem super Babylonicam prouinciam. Darius præsides centum & viginti super regnũ nempe domini seruos, Reges ministros constituere dicuntur. Sic etiam populus Regem tanquam ministrum Reip. constituit.* 1 Pag. 85.

Quod de regnum electione & constitutione adfers, leuius nunc percurro: neque enim necesse est de eo pluribus hic disserere, cũ sit à nobis superiore libro fusissimè disputatum, totaque ratio illa refutata [2]. Itaque sic habeto, populus Regem constituit, Deus constituto dat autoritatem. *Data est à Domino potestas vobis* [3]. Quod autem annectis, innumeros sine Rege populos viuere, Regem verò sine populo ne quidem animo concipi posse: id quorsum? eine illico consequens est, Regem populo esse inferiorem? fallit te captiosa probabilitas, si id arbitraris: quid enim? an non similiter ratiocinabere? complures pupilli viuunt sine tutore, innumeri minores sine curatore: at tutor sine pupillo, curator sine minore, ne cogitatione quidem comprehendi potest. ergo tutor & curator pupillo & minore sunt inferiores, & horum quàm illorum maior autoritas. Videt iam vitium tui argumenti quisquis non cæcus est. Nunc ad cõclusionem tuam venio.

2 cap. 2. 3. 4.
3 Sap. 6.

Ais populum Rege potiorem esse, quia Rex à populo cõstituitur, & generaliter, eum qui constitutus est & autoritatem ab aliquo capit, esse minorem constituente: idque pro-

bas inductione, seu verius exemplis Putipharis, Nabuchodonozoris, Darii, & aliorum qui sub se præsides vel præfectos constituerunt. Sed dic mihi per Deum, Brute, an ignorabas, cùm istoc scriberes, exempla eiusmodi nõ satis quadrare conclusioni, quatenus Reges complectitur? Certè id non animaduertisse, inscitia, scripsisse autem vbi animaduerteris, mera malitia est. Nam exempla perspicuè demonstrant te cõclusionem intelligere, de iis qui sub se alios cõstituunt, vt Putiphar Iosephum, Nabuchodonozor Danielem, Darius præfectos sub se constituit. At sermo tibi antè fuit de Rege, quem populus constituit, non sub se quidem, vt Pharao vel Putiphar Iosephum, & alii quos commemoras, sed super se planè, eiq; se pariturum spopondit. An vnquam memoriæ proditum didicisti, gentem aliquam constituisse sub se Regem? An non semper in sacris & prophanis historiis legitur Reges super populum esse constitutos? *Cum ingressus fueris terram* [1], inquit Moyses ad populũ, *quã Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis eam, habitaueris'q; in illa & dixeris: constituam super me Regem, sicut habent omnes per circuitum nationes.* Et populus ad Samuelem à regio eos imperio dehortantem [2]. *Nequaquam: Rex enim erit super nos, & erimus nos quoque sicut omnes gentes*: & iterum [3]. *Nequaquã: sed Regem constitue super nos.* Quid multis? innumera extant loca in Scripturis, quæ Regem constitui super populum manifestè testantur. *Vnges* [4], inquit Dominus ad Eliam, *Hazieł regem super Syriam, & Iehu filium. Nam si vnges regem super Israel.* Quid quod Christus. *Reges gentium dominantur eorum* [5], *& principes eorum potestatem habent ipsorum.* Præesse autem & subesse, subiici & dominari, habere potestatem in aliquẽ & esse in eius potestate, omninò sunt contraria. quapropter si Rex est super populum, vt ait Scriptura, non est sub populo: si populo dominatur, vt Christus autor est, non vtique eidem subiicitur. Si vis ergo exempla à te proposita quadrare conclusioni, & aliquid aduersus Reges facere, ea sic inducere oportet. Putiphar constituit Iosephum super se. Nabuchodonozor super se Danielem. Darius centum & viginti præfectos super se: quæ omnia cùm sint manifestè falsa, nullam efficiendi vim habent: ac proinde perperam ad Regum authoritatem minuendam à te adducta, quos constat super populum esse constitutos. scitè poeta [6].

-- Tum primum, Graciæ vires
Contemplata suas tunc sparsa, ac dissona moles

1 Deut. 17.
2 1. Reg. 8.
3 1. Reg. 10.
4 3. Reg. 19.
5 Marc. 10. Luc. 22.
6 Stat. 1. Athl.

In cor-

In corpus, vultúmque coit, & rege sub vno
Disposita est.

Sub Rege itaque populus idque tu ipse fateare, vel tibimet planè contradicas necesse est. Nam vbi de Tyrannis tollendis vel tolerandis disputas, doces apertè, populum & Rempublicam transferre omnem suam potestatem in Regem, eique seipsos tanquam victos iureiurando deuincire. *At certè*, inquis [1], *si semel ita rerum potiatur, vt populus victus sese iureiurando ei denunciat, Respublica oppressa suam in eum potestatem transferat, regnum in suarum legum mutationem rite consentiat: tum sanè quia titulum, quem antea nullum habebat, adeptus est, nec ex facto tantum, sed iure possidere videtur, et si populus* ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ, *id iugum recepit: æquum tamen est, vt obtemperet & Dei voluntati, qui regna de gente in gẽtem suo arbitrio transfert, placidè acquiescat.* Sana profectò, & salutaris doctrina, quam si vbique fuisses sequutus, nobis nihil hoc scriptionis genere opus fuisset. Nec minus laudabile quod subiicis [2]. *certè seditiosus fuit Cinna qui lege regia iam lata, qua populus suam in Augustum omnem potestatem contulerat, in eum conspirasse legitur.* Benedictus Deus qui veritatem ab inuitis non rarò exprimit. Si populus suam in Augustum potestatem transtulit, atque adeò in quemlibet Tyrannum transfert, cui se iureiurando deuincit, quamuis talis cõsensus vi & metu initio expressus sit (voluntas enim coacta voluntas est [3]) Si inquam, suam in eum potestatem transfert, quoties ei titulum tribuit, id est, in eum vt Rex sit ritè consentit. An non sequitur Regem super populum esse constitutum, ác proinde populo superiorem? Nisi fortè Tyrannis cũ titulo, plus iuris in regno, quám legitimis Principibus, id est, sanguinis vel electionis iure ad regnum vocatis, tribuendũ putes: quod nemo nisi rationis expers vnquam arbitrabitur. Quamuis igitur qui sub se aliquem constituit, vt Putiphar, Pharao, Darius, maior sit eo quem constituit; tamen qui super se aliquem constituit (vt populus Regem, Cardinales Pontificem, Clerus Episcopum, Monachi Abbatẽ) tantũ abest vt cõstituto superior sit, vt ei statim inferior efficiatur. Id & ratio naturalis, & vera verbi notatio cõuincit. Qua de causa [4] B. Gregorius hortatur Clerum, vt in eligẽdo Episcopo summã adhibeat diligentiam: quia postquã electus est, nõ amplius ab eligentibus iudicari potest: quia nimirũ superior ab inferiore iudicari non debet. Et de hac quidẽ cõstituẽdi ratione & forma est, quod scite Panormitan⁹.

(in cap.

1 pag. 187.

2 pag. 189.

3 l. Si mulier 21. § vlt. D. quod met. caus.

4 li. 2. epist. cap. 68. & refertur 8. q. 2. can. vlt.

(in cap.4.de cler.non resid.) *Nota*, inquit, *quod habens potestatem conferendi non habet potestatem destituendi etiam propter delictum* & doctissimus Bellarminus (to.1. Contr. 3. li.2.ca. 17.) Regem esse supra populum licet à populo constituatur, affirmat. Qua regia autoritate fretus Imp. Valentinianus, militibus, magnâ vociferatione conclamantibus vt aliquem sibi consortem imperii asciscceret, respondisse fertur. *Vt me ad imperandum eligeretis, in vestra situm erat potestate, ô milites. At verò postquam me iam elegistis, quod petitis in meo est arbitrio, non vestro. Vobis tanquam subditis conuenit parere, mihi verò quæ facienda sunt cogitare.* Noli ergo simpliciter asserere, eum qui cōstituitur ab aliquo, minorem esse eo qui constituit: sed adhibe distinctionem, sitne sub constituente an super eum constitutus. Alioqui quid vetat hoc pacto colligere; vir à muliere maritus constituitur, mulier enim nisi vellet, non eum sibi virum assumeret: ergo maritus muliere inferior est. Et hoc si conceptis verbis expressisses, maiorem credo à mulieribus gratiam iniisses, quàm nunc à populo.

Distinctio autem quam protulimus, facilè exemplis illustratur. Nabuchodonozor constituit Sedeciam Regem super Iudam & Ierusalem [1], Cæsar [2] Tasgetium super Carnutes, Comitum super Trebates. Cauarinum super Senones. Nero Teridatem super Armenios [3]. Non dubium quidē quin minor Nebuchodonozore Sedecias Cæsare Tasgetius Comius & Ganarinus, Nerone Teridates, quia sub ipsis non super ipsos constituti erant; at iidem tamen populis dignitate & authoritate longè antecellebant, si cum eo quisque populo conferatur, cui Rex datus erat, & à quo etiam dici poterat aliqua ratione cōstitutus, quatenus scilicet populi in eos consenserunt: quia super populos non sub populis, constituebantur.

1 2.paral.36.Ierem.37.
2 li.4.& 5.de bell.Gall.
3 Xiphil.ex Dione in vita Neron.

Iam verò non minor captio est in ea collectione, quam paulò pòst adfers [4]. *Cùm itaque Rex per populum*, inquis, *& propter populum existat, nec absque populo consistere possit: cui mirū videatur, si populum Rege potiorem esse concludamus*? Imò cui non mirum? sed si de potestate & autoritate administrandi Imperii conclusionem intelligis: vt est à nobis superiore libro fusissimè demonstratum. Alioqui sequeretur: cum curator per minorem, & propter minorem existat, nec absque minore possit consistere (non enim cogitur minor accipere curatorem præterquam in litem [5].) vt minorē curatore potio-

4 Pag.88.
5 Inst. de Curat.

potiorem esse in rerum suarum administratione concludamus: quod nemo nisi insanus, vnquam admiserit. Vides vt ex paribus præmissis planè falsum colligitur: eoque argumenti tui vim nullam esse. Sed ad alia pergamus.

Commentum Bruti de Ephrone & Hemore refellitur: de Saule etiam qui Ionatham roganti obnoxius populo, & precibus non imperio contendenti permisit. Nihil ei denique auxilii esse in Ieremiæ historia ex vnanimi interpretum consensu docetur.

CAPVT XI.

AB argumentis ad exempla transis, vt iis regiam nobis subiectionem depingas. *Primorum ferè Regum quàm lata*, inquis [1], *potestas fuerit, ex eo satis apparet, quod Ephron Rex Hethæorum ius sepulchri Abrahamo, inconsulto populo concedere non audet: neque Hemor Heuius* (voluisti credo dicere, Heuæus) *Rex Sichem, fœdus cum Iacobo ferire: nempe grauiora negocia ad populum referri solita.* 1 Pag. 89. & 145.

Mira canis, si vera canis. Et vnde tibi constat, quæso, Ephronem fuisse Regem? certè ex historia sacra non cõstat, imò contrarium potius constat, Ephronem scilicet non fuisse Regem, sed vnum de populo, sed ciuem, sed priuatum, atque ideo non potuisse locum humandæ Saræ, Abrahamo qui peregrinus erat concedere: nisi prius Abraham ius sepulturæ à populo impetrasset. Ait enim Scriptura [2]. *Cũque surrexisset Abrahã de officio funeris, locutus est ad filios Heth, dicens: aduena sum & peregrinus apud vos, date mihi ius sepulchri vobiscum, vt sepeliam mortuum meum. Responderunt filii Heth. dicentes: audi nos domine: princeps Dei es apud nos, in electis sepulchris nostris sepeli mortuum tuum: nullusque te prohibere poterit, quin in monumento eius sepelias mortuum tuum. Surrexit Abraham, & adorauit populum terræ, filios videlicet Heth: dixitque ad eos, si placet animæ vestræ vt sepeliam morruũ meum, audite me, & intercedite pro me apud Ephron filium Seor: vt det mihi spelũcam duplicem, quam habet in extrema parte agri sui: pecunia digna tradat eam mihi coram vobis in possessionem sepulchri. Habitabat autem Ephron in medio filiorum Heth. Responditque Ephron ad Abraham cunctis audientibus, qui ingrediebantur portam ciuitatis illius, dicens: Nequaquam ita fiet, domine mi, sed tu magis ausculta quod loquor: agrum trado tibi, & speluncam quæ in eo est, præsentibus filiis populi mei, sepeli mortuum tuum. Adorauit* 2 Gen. 23.

rauit Abraham coram populo terræ, & loquutus est ad Ephron circumstante plebe: quæso vt audias me &c. Respondit Ephron: domine mi, audi me &c.

Quod hic verbum reperitur, ex quo intelligi possit Ephronem fuisse Regem? An quia appellauit populum Hethæum populum suum; cum dixit se tradere agrum & speluncam quæ in eo est Abrahamo, præsentibus filiis populi sui? ergo Booz Rex Bethlehem, quia de eo similiter scri-
1 Ruth.4. ptum est, quod dixerit, cognato suo [1], *quod audire te volui, & tibi dicere coram cunctis sedentibus, & maioribus natu de po-*
2 Daniel. 9. *pulo meo.* ergo Daniel Rex Israël, quia dixit [2], *cum confiterer peccata mea, & peccata populi mei.* Communis hæc est & vsitata loquendi consuetudo, qua quis populum suum, aut
3 l. Lucius. 88. §. ciuibus de leg. 2. ciues suos vocat eos qui sunt populares & conciues [3]. An quia Abraham supplicauit populo, vt pro se apud Ephronem intercederet? Certè hoc non arguit Ephronem fuisse Regem: priuatus enim ipsius ager petebatur, vt mirum non sit Abraham existimasse intercessione aliqua opus esse, tum quòd aduena ipse esset, tum quod Ephron agri dominus rem suam inuitus vendere nō cogeretur. Nihil igitur aliud ex illis verbis colligi potest, quàm quod populus, vt assolet in democratia, ius sepulchri Abrahamo concesserit, & Ephron rogatu populi, vel potius sponte sua, agrū suum priuatum Abrahamo vendiderit. An quia scriptum est, Ephronem habitasse in medio filiorū Heth? ergo Rex
4 Ierem. 37.4. Reg. cap.4. erat Ieremias, quia dicitur ambulasse in medio populi [4]: ergo Regina erat Sunamitis illa, ad quam diuertere sole-
5 li. 1. antiq. cap.15. bat elisæus, ait enim *In medio populi mei habito* [5].

Sed quid ego moror in manifestè falsis refellendis? Nā quòd priuatus & ciuis Hebronensis tantùm fuerit Ephrō,
6 li. 1. antiq. cap. 15. testatur Iosephus his verbis [6]. Ἀβράμου δὲ ὠνησαμένου τὸ χωρίον σίκλων τετρακοσίων, παρ' Ἐφρέμου τινὸς ἐκ τῆς Χεβρῶνος. id est, ad verbum, Abrahamo quidem emente agrum quadringentis siclis ab Ephremo quodam Hebronensi, vel, vt interpres Græcæ linguæ peritissimus vertit, Abrahamus tamen maluit sepulturæ locum quadringentis siclis emere de Ephremo quodam Hebronensi ciue: & doctissimus Genebrardus in Gallica interpretatione *Mais Abraham ayma mieulx en achepter vn d' vn citoien d' Hebron, nommé Ephren.* Si Rex fuisset Ephremus, non nisi ineptè vocasset eum Iosephus quendam Hebronensem, & perinde ac si quis Franciæ, Hispaniæ, Scotiæ, Angliæ Reges,

Gallum quendam, Hiſpanum quendam, Scotum aut Anglum quendam vocitaret. Cum itaque nec Regem fuiſſe Ephronem, nec de iure ſepulturæ apud eum actum, ſed tantum de priuato agro vendendo appareat? inconſultè, imò ſtultè tu quidem ad regiam poteſtatem & libertatem metiendam, exemplum ab Ephrone adfers: niſi fortè Reges & priuatos eodem iure cenſes.

Quod autem de Hemore Sichæmitarum Rege ſcribis, id cum ſit perſpicuè falſum, refutatione non eget: ipſa enim hiſtoria disertè narrat, Regem ſine vllo populi cõſenſu, imò antequam populi animum tentaſſet, fœdus cum Iacobo, & Dinæ fratribus iciſſe.

Sed accidiſſe iam video, quod ante ſum auguratus [1], te ſcilicet in ipſo limine ius ciuile peruertentem, non meliore fide ſacra quàm profana tractaturum. Idque non ex eo ſolum patet, quod in ſuperiore exemplo de Ephrone ſcripſiſti ſed etiam ex tribus exemplis ſequentibus, quæ fallaciis mendaciiſque conſtruuntur. Nam primum quod de Ionatha Regis Saulis filio proponis, quem populus Regis ſententia damnatum liberauit, id neutiquam autoritati populi ſupra Regem tribuendum eſt, ſed Regis ipſius facilitati, qui, populo inſtanter deprecante, animaduerſionem & ſupplicium iuratò ſtatutum, Ionathæ condonauit. Itaque B. Gregorius [2], explicans illum Scripturæ locum. *Liberauit ergo Ionatham populus ne moreretur* [3]. *Quo in loco notandum eſt*, inquit, *quia Rex bis iuſiurandum interfectionis Ionathæ ſuperius protulit: quem tamen victus populi inſtantia non occidit.* deinde addit. *quid eſt quod iurauit, & iuramenti aſſertionem nequaquam ſeruauit? Sed ex hac re duo nobis documenta proueniunt, vt cauti ſcilicet & diſcreti eſſe debeamus. cauti quidem ne iuremus, diſcreti ſi agere peruerſa iuramus. qui enim iurare cauet, priuare omnino non poteſt. Sed cùm male iuratur, iuſtius iuſiurandum dimittitur, quàm compleantur crimina quæ iurantur. Cauti ergo in noſtris diſpoſitionibus eſſe debemus, ſed ſi cauti eſſe negligimus, prætermittenda ſunt propoſita, nõ implẽda. Sic quippe à propoſito deſiſtere, non eſt vitiũ leuitatis ſed virtus diſcretionis. tamẽ iurare quæ reuocãda ſunt & deteſtãda omnino cauendũ eſt, & vehemẽter horrendũ: quia cũ tale iuſiurãdũ nõ impletur, nõ omnino culpa vitatur, ſed minor eligitur.* Hęc & alia de illo Saulis iureiurando Gregorius, quę fruſtra tamen, & ſine vllo rationis fundamẽto deducerentur ex illo ſacræ hiſtoriæ loco, ſi populus non demiſſæ ſupplicationis

remedio

1 cap. 2. ſup. hoc lib.

2 li. 5. expoſ. ſu. in 1. Reg. cap. 4.

3 1. Reg. 14.

remedio, ſed legitimæ poteſtatis ſuæ imperio Ionatham liberaſſet, ſi inquam, Sauli liberum non fuiſſet exequi iuſiurandum, & poſthabitis populi precibus Ionatham neci dedere vti promiſerat: quippe qui ab externa cauſa impeditur, ne promiſſum poſſit efficere, is votũ mutaſſe, aut promiſſi negligens fideique deſertor dici non poteſt. Quæ cum ita ſint, perperam tu quidem ex illa hiſtoria colligis appellationem fuiſſe à Rege ad populum, quod nec inde colligi poteſt, nec alibi in Scripturis reperitur.

In altero autem exemplo, quod ex Bibliis adfers, manifeſtius mendacium apparet & ne calumniam tibi ſtruere videar, en tua ad verbum ſcripta tranſcribam [1].

1 Pag. 91.

Ex quo regnum propter Roboami ſuperbiam ſciſſum fuit, Synedrium Hieroſolymitanum ſeptuaginta & vnius virorum, ea autoritate fuiſſe videtur, vt non ſecus ac Rex ſingulos, hi Regem iudicare poſſent. Exemplis res dilucidior fiet. Ieremias miſſus à Deo qui vrbi Hieroſolymitanæ excidium nunciaret, ea propter damnatur primũ à ſacerdotibus & prophetis, id eſt à iudicio ſeu ſenatu Eccleſiaſtico: demum ab vniuerſo populo vrbis, hoc eſt ab ordinariis vrbis iudicibus, Chiliarchis nempe & Centurionibus. Tandem à principibus Iehuda, id eſt, LXXI. *viris aſſidentibus ad nouã portam templi, cauſa cognita abſoluitur. Ii verò in eo ipſo iudicio diſertè damnãt Regem Iehorabin qui Vriam prophetam paulò antè ſimilia comminantem, crudeliſſimè trucidaſſet.*

Primùm nuſquam in ſacris Scripturis apparet eam fuiſſe Synedrii Hieroſolymitani autoritatem, vt Regem iudicaret: quin potius infinitis in locis apparet Regem liberum & ſolutum legibus vixiſſe, ac ne quidem totius populi, nedum Synedrii, iudicio fuiſſe ſubiectum. Deinde non inuenio quenquam inter Reges Iudæ vocatum Iehorabin. Vriã autem prophetam à Rege Ioakim fuiſſe occiſum Scriptura nobis euidenter teſtatur [2]. Denique nihil falſius, q̃ Regem illum, à quo Vriæ nex allata eſt, damnatum fuiſſe à principibus ad nouam portam templi congregatis. Nihil enim aliud in eo conſeſſu feciſſe dicuntur principes qui Ieremiã liberarunt, niſi admonuiſſe populum officii & ſalutis ſuæ, atque de cæde Ieremiæ diſſuaſiſſe. Nec omnes etiam Principes qui à regia in portam templi aſcenderãt, ab eius cauſa ſtetiſſe videntur. Nam vt ſcribit Rabbi Salomon, cuius interpretationem comendat & ſequitur Lyranus, Principes illi in contrarias ſentẽtias diſtrahebantur. Probis viſum fuit demittendum Ieremiam & placandum pœnitentia Deum ex-

2 Ierem. 26.

um exemplo boni Regis Ezechiæ, qui Michæam de Morasti prophetam, similia his quæ Ieremias, & etiam grauiora comminantem, non occidit: malis verò contraria sententia placuit, morte scilicet multandum Ieremiam, exemplo Vriæ filii Semei de Cariathiarim, quem paulò antè idem Rex Ioakim neci dederat eò quod eadē quæ Ieremias prædixisset. Principes itaque qui pro Ieremia dicebant, nullā Vriæ & Ioakim Regis mentionem faciebant, neque enim id illis exemplum opitulabatur. Sed qui contrà disputabant, ii pro se ad exemplum trahebant factum illud Regis Ioakim, qui paulò antè Vriam ab Ægypto reductum gladio percusserat. Tantùm igitur abest vt in hoc Principum concessu Rex Ioakim damnatus fuerit, vt eius factum, quamuis per se quidem vituperabile, à quibusdam eorum fuerit laudatum, & ad imitationis rationem pertractum. *Non est verisimile*, inquit Lyranus, *quod Principes Regis actu regnantis, ex eius malitiâ facerent argumentum ad liberationem Ieremiæ.*

Sed vt huius rei fidem Scriptura ipsa faciat subiiciam integrè quidquid de ea re scriptum est, ne lectorem, cui ad manum Biblia non sunt, suspensum teneam. Cogor enim sæpe integra authorum loca, licet prolixa, in medium proferre, quæ tu, Brute, vel non castè citas, vel peruersa & malitiosa interpretatione ad tuum sensum detorques. In Bibliis igitur sic scriptum est [1]. *Cumque complesset Ieremias loquens, omnia quæ præceperat ei Dominus, vt loqueretur ad vniuersum populum, apprehenderunt eum sacerdotes, & prophetæ, & omnis populus, dicens: morte moriatur. Quare prophetauit in nomine Domini, dicens: sicut Silo erit domus hæc: & vrbs ista desolabitur, eò quod non sit habitator? Et congregatus est omnis populus aduersus Ieremiam in domo Domini. Et audierunt Principes Iuda verba hæc: & ascenderunt de domo Regis in domum Domini, & sederunt in introitu portæ domus Domini nouæ. Et locuti sunt sacerdotes & prophetæ ad principes, & ad omnem populum dicentes: iudicium mortis est viro huic: quia prophetauit aduersus ciuitatem istam, sicut audistis auribus vestris. Et ait Ieremias ad omnes Principes & ad vniuersum populum, dicens: Dominus misit me vt prophetarem ad domum istam, & ad ciuitatem hanc omnia verba quæ audistis. Nunc ergo bonas facite vias vestras, & studia vestra, audite vocem Domini Dei vestri: & pœnitebit Dominum mali, quod locutus est aduersum vos. Ego autem ecce in manibus vestris sum: facite mihi quod bonum & rectum est in o-*

Ierem. 26.

Accusatio Ieremiæ.

Defensio.

 culis

culis vestris: veruntamen scitote & cognoscite quòd si occideritis me sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipsos, & contra ciuitatem istam, & habitatores eius: in veritate enim misit me Dominus ad vos, vt loquerer in auribus vestris omnia verba hæc. Et dixerunt Principes & omnis populus ad sacerdotes & ad prophetas: non est viro huic iudicium mortis quia in nomine Domini Dei nostri locutus est ad nos. Surrexerunt ergo viri de senioribus terræ: & dixerunt ad omnem cœtum populi, loquentes. Michæas de Morasthi fuit propheta in diebus Ezechiæ Regis Iuda, & ait ad omnem populum Iuda, dicens. Hæc dicit Dominus exercituum: Sion quasi ager arabitur, & Ierusalem in aceruum lapidum erit: & mons domus in excelsa syluarum. Nunquid morte condemnauit eum Ezechias Rex Iuda, & omnis Iuda? Nunquid non timuerunt Dominum, & deprecati sunt faciem Domini: & pœnituit Dominum mali, quod locutus fuerat aduersum eos? Itaque nos facimus malum grande contra animas nostras. Fuit quoque vir prophetans in nomine Domini, Vrias filius Semei de Cariathiarim: & prophetauit aduersus ciuitatem istam, & aduersus terram hanc, iuxta omnia verba Ieremiæ. Et audiuit Rex Ioakim, & omnes potentes, & principes eius verba hæc: & quæsiuit Rex interficere eum. Et audiuit Vrias, & timuit, fugitque in Ægyptum. Et misit Rex Ioakim viros in Ægyptum Elnathan filium Achobor, & viros cum eo in Ægyptum. Et eduxerunt Vriam de Ægypto: & adduxerunt eum ad Regem Ioakim, & percussit eum gladio: & proiecit cadauer eius in sepulchris vulgi ignobilis. Igitur manus Ahicam filii Saphan fuit cum Ieremia, vt non traderetur in manus populi & interficerent eum.

Populus iudicium in melius commutat. Qui stant à Ieremia argumentum ab exemplo ducũt.

Aduersarii Ieremiæ suam exemplo contrario sententiam muniunt.

Obtinuit bonorum sententia quorũ princeps erat Ahicam.

En historia tota, in qua ne verbum quidẽ de Rege Ioakim reo constituto, vel cõdemnato: de Iehorabin verò nec ibi nec alibi, quod sciam, mentio in Scripturis est: vt mirum sit, te tam aperto mendacio conari probare Regem in populi, & eorum qui populum repræsentant, esse potestate. Nam quamuis superiorem interpretationem Rabbi Salomonis, & Lyrani, non admittas: sed omnes vno ore principes causam Ieremiæ suscepisse, & Ezechiæ atque Ioakim Regum facta contraria populo proposuisse contendas: vt illius commendatione facti, huius verò reprehensione, populus officii sui in præsente negotio admoneretur: tamen nullum inde argumentum afferri potest, quo principes illos Rege superiores fuisse, nedum Regem illo iudicio condemnasse, existimemus. Id tantùm indè colligeretur, non placuisse Principibus factum illud Regis Ioakim, quo Vriam

riam ex Ægypto reuocatum interemit, eoque illud improbasse. At hoc non est Regem iudicare, vel Regi imperare? Non est, inquam, Regem, vt publici iudicii reum, vel condemnare vel absoluere, quod tu tibi probandum sumpseras. Eo etenim pacto seruus dominum, filius patrem, priuatus quisque Principem, iudicare & condemnare posse probabitur. Nam & herile factum seruo plerumque displicet: & filio prudenti res à patre imprudenter gesta non rarò improbatur: & subditus sæpe Principis sui malos mores & malefacta vituperat. At istis tamen in Dominos, parētes, vel principes, nemo iudicium tribuet, nisi qui omnis iudicii & sensus communis expers est.

Ex eadem Ieremiæ historia doceri, Regi in Synedrium potestatem fuisse Sedeciam non coactum, vt putat Brutus, sed cęco aulicorum affectu ductum, eundem Prophetam inimicis ad mortem tradidisse.

CAPVT XII.

SEd magnam habeo tibi gratiam, Brute, quod nos ad Ieremiæ historiam deduxisti, vnde non tale quidem regiæ subiectionis exemplum quale tu obscura & falsa interpretatione comminisceris, sed perspicuum planè atque euidens regalis imperii in omnes regni Principes testimonium deprehenditur. Vt igitur errorem agnoscas tuum, aut ne alios in errorem pertrahas, en alium ex illa historia locum [1], qui nihil iuris neque Synedrio isti, quod extollis, neque principibus aut populo vniuerso in Regem fuisse docet. Cùm enim Ieremias ab eodem Ioakim in carcerem contrusus non potuisset ipse ea quæ prophetici spiritus dono acceperat ad aures multitudinis perferre, Baruch scribæ negocium dedit, vt illa omnia se dictante exciperet, populóq; promulgaret. *Ego clausus sum,* inquit, *nec valeo ingredi domum Domini, ingredere ergo tu, & lege de volumine, in quo scripsisti ex ore meo verba Domini: audiēte populo in domo Domini in die ieiunii: insuper & audiente vniuerso Iuda qui veniunt de ciuitatibus suis, leges eis.* Baruch verò perscriptos ex ore Ieremiæ sermones Domini, mox vbi commodum fuit perlegit in domo Domini audiēte multitudine tota, quæ indicti ieiunii causa in Ierusalē cōfluxerat, *Cúq; audisset Michæas filius Gamariæ filii Saphan omnes sermones Domini ex libro, descēdit in*

[1] Ierem. 36.

domum Regis ad Gazophylacium scribæ & ecce ibi omnes Principes sedebant: Elisama scriba, & Dalaias filius Semeiæ, & Elnathan filius Achobor, & Gamarias filius Saphan, & Sedecias filius Hananiæ, & vniuersi Principes. Et nunciauit eis Michæas omnia verba, quæ audiuit legente Baruch ex volumine in auribus populi. Miserunt itaque omnes Principes ad Baruch, Iudi filium Nathaniæ filii Selemiæ, filii Chusi, dicentes: volumen, ex quo legisti audiente populo, sume in manu tua, & veni. Tulit ergo Baruch filius Neriæ volumen in manu sua, & venit ad eos. Et dixerunt ad eum: Sede, & lege hæc in auribus nostris. Et legit Baruch in auribus eorum. Igitur cùm audissent omnia verba obstupuerunt vnusquisque ad proximum suum, & dixerunt ad Baruch: Nunciare debemus Regi omnes sermones istos? Et dixerunt Principes ad Baruch: vade, & abscondere tu & Ieremias, & nemo sciat vbi sitis. Et ingressi sunt ad Regem in atrium. Porro volumen commendauerunt in Gazophylacio Elisamæ scribæ: & nunciauerunt audiente Rege omnes sermones. Misit Rex Iudi vt sumeret volumen, qui tollens de Gazophylacio Elisamæ scribæ, legit audiente Rege, & vniuersis principibus qui stabant circa Regem. Rex autem sedebat in domo hiemali mense nono: & posita erat arula coram eo plena prunis. Cúmque legisset Iudi tres pagellas vel quatuor, scidit illud scalpello scribæ, & proiecit in ignem, qui erat super arulam donec consumeretur omne volumen igni qui erat in arula. Et non timuerunt neque sciderunt vestimenta sua Rex & omnes serui eius, qui audierunt vniuersos sermones istos. Veruntamen Elnathan, & Danaias, & Gamarias contradixerunt Regi ne combureret librũ: & non audiuit eos. Et præcepit rex Ieremiel filio Amelech, & Saraiæ filio Ezriel, & Selemiæ filio Abdeel vt comprehenderent Baruch scribam & Ieremiam Prophetam: abscondit autem eos Dominus, &c. Vbi illud nunc, Brute, Synedrii tui in Reges imperium? Vbi illa Regem iudicandi authoritas atque potestas? An non hîc cernis eosdem illos principes omnes, quibus synedrium constabat, in Gazophylacium conuenientes, quamuis lectione libri Ieremiæ obstupescerent, nõ ausos tamen fuisse vel palam emittere Ieremiam è carcere, vel Baruch scribam apud se retinere, vel vllum iis denique salutis præsidium, inuito Rege ferre: excepto consilio, quod pauperes æquè ac potentes impertiri solent, *Vade*, inquiũt, *& abscondere tu & Ieremias, & nemo sciat vbi sitis.* Indigna certè synedrio vox, si vt tu ais, *Principes illi non secus Regem, ac Rex singulos, iudicare potuissent.* Quid enim? latitare viros sanctos voluerunt, quos pro imperio è latebris in lucẽ produce-

ducere,& Rege condemnato, ab omni periculo carceris & calumniæ liberare potuerunt? estne verisimile? Nunquid putes eos se suamque authoritatem irrideri & contemni à Rege in libro prophetiæ comburẽdo fuisse passuros? Nam quod scriptum est. *Elnathan, & Dalaias, & Gamarias,* Principes, ***contradixerunt Regi ne combureret librum,*** id non de cõtradictione contentiosa, sed de ea quæ verbis precariis fit, intelligendum est, inquit Lyranus, *Vnde in Hebræo habetur deprecati sunt Regem.* Cùm itaq; iidem Principes hic essent, qui ad nouam portam templi paulò antè de Ieremiæ causa à sacerdotib. & populo ad necem rapti cognouissent: idẽq; Rex Ioakim, cuius in illo concessu atrox in Vriam Prophetam crudelitas memoratur: idẽ denique negociũ, Ieremiæ nimirum salus & conseruatio, verteretur: an non, si aliquã Regis coercendi potestatem habuissent, officio tunc maximè functuros suo fuisse autumas, cùm Rex ille impius, præsentibus & contuentibus ipsis, volumen sacrum conscidit, atque cõbussit: & sanctos Dei Prophetas, de quorum salute erant soliciti, ad supplicium furens poposcit? Superest postremum tuum exemplum de Sedecia, quem scribis [1] huius synedrii authoritatem adeò reueritum esse, vt Ieremiam à 71. viris in tetrum carcerem detrusum, non modo nõ liberare, verumetiã vix in mitiorem carcerem transferre auderet: iisdémq; suadentibus vt in Ieremiæ mortem consentiret, respondisse, Ieremiã in ipsorum manibus esse, seq; ipsis contradicere in nulla re posse: & addis. ***Quin & veritus idẽ, ne in sermones, quos cum Propheta habuerat, inquirerent, quasi rationem eorũ, quæ dixisset, redditurus mendaciũ comminiscitur.***

1 pag. 92.

Ordiar ab vltimo, & hysteron proteron, fallacias has refellam. Si Rex Sedecias mendacium comminiscitur, Ieremias vtique mendacium dicendum sciens prudens suscepit, vt Regis mandatum diuino prorsus contrariũ exequatur. Scriptum est enim ***venerunt ergo omnes Principes ad Ieremiam, & interrogauerunt eum: & locutus est eis iuxta omnia verba, quæ præceperat ei Rex, & cessauerunt ab eo.*** Næ tu impurus homo es, qui tantum Prophetam, vocatum & sanctificatũ in vtero matris, vt Regi mox perituro placeat, Diabolica voce loquutum esse contendis [2]. Erras, Brute, erras vehementer, qui id putas: neque enim Rex vllum illic mendacium confinxit, neque Propheta confictum suscepit Principibus recitandum quippe verum erat Ieremiam in eo colloquio supplicasse Sedeciæ, ne se iterum in tetrum illum &

2 Ioan. 8.

 cœ-

cœnosum carcerem, vbi citò moriturus esset, detrudi pateretur: vt ex præcedente Regis responso facilè colligitur: ait enim Scriptura, *Iurauit ergo Rex Sedecias Ieremiæ clam, dicens. Viuit Dominus, qui fecit nobis animam hanc. si occidero te, & si tradidero te in manus virorum istorum, qui quærunt animam tuam.* Igitur Rex, cùm nollet omnes sermones, quos ipse & Propheta inter se contulerant, principibus renunciari, rogat vt partem reticeat: hoc autē si mentiri est, videtis quæso, ne ipsam veritatem Christum Dominum mendacii insimules [1] quod nefas est tartareis suppliciis expiandum.

1 Matth. 17. Luc. 9.

Quod ad cætera attinet, Sedecias non quia se synedrio inferiorem putabat, aut eius authoritatem reuerebatur, vt tu somnias, Ieremiam principibus puniendum tradidit: sed quia (vt malis Regibus mos est) viris populi & aulæ primariis gratificari cupiebat, vnius iniuriæ consensit vt multorum votis obsequeretur. Idque tum ex principum petitione patet. *Dixerunt principes Regi: Rogamus vt occidatur homo iste:* tum ex eo, quod, vbi libitum Regi fuit, vnius serui monitu Prophetam miserati, deduci illū ex tetro illo carcere, inconsultis proceribus, & ad se adduci propria authoritate præcepit: tum denique ex iureiurando à Rege præstito Ieremiæ, quo promisit se non traditurum eum principibus illis inimicis qui mortem ei machinabantur, vt suprà retulimus. Vnde perspicuum est Sedeciam non liberæ & absolutæ potestatis defectu, sed cæco nimis in suos aulicos affectu impulsum, vt votis principum iniusta petentium indulgeret. Nam quòd respondit principibus ad necem poscētibus Ieremiam. *Ecce ipse in manibus vestris est: nec enim fas est Regem vobis quidquam negare,* id blandientis sermo est, nō Regibus modò, sed priuatis etiam familiaris, quo amicos & gratiosos apud se homines demerētur, ex cuius prolatione nulla nascitur obligatio: iactationis enim verba ius non faciunt [2]. Hinc illud est quod glossa [3], vt vocant, ordinaria in eum locum ait. *Sedeciam sine puro affectu Ieremiæ impendisse misericordiam, si enim verè eum dilexisset, non eū principibus tradidisset.* Peccauit itaque Sedecias in dedendo Ieremia, quod minimè fecisset, si eum conseruandi & retinendi, atque adeo principibus illis reluctandi potestatem non habuisset. Falsum igitur quod concludis, nempe in eo regno, regni officiarios fuisse Regē superiores.

2 l. vltim. D. qui test. fac. poss.
3 in c. 38. Ierem.

Hæc cum ita sint, non est, Brute, quod brutinam tuā de Regibus opprimendis sententiam, exemplis è sacra Scri-

ptura

ptura petitis iuuari existimes, cum nullũ illic sit quod pro te faciat; multa verò, quæ tibi maximè aduersentur.

Nihil Bruto præsidii esse in his quæ ex Persarum monimentis affert. Inepta eius ὁμοτίμων interpretatio. Romæ tam à Regibus quàm ab Imperatoribus liberrimè fuisse regnatũ. Nihil Venetorum aut Polonorum formas Reipub. iuri Regum derogare.

CAPVT XIII.

MVlto quidem minus illa tibi patrocinantur, quæ ex aliarum nationum rebus gestis, legibus, & institutis, subdolè & versutè mixtis mendaciis consarcinas. Ex quibus ea tantum recitabo quæ fraudes & fallacias tectiores continent: cuiusmodi illud est, quo niteris persuadere Regum apud Persas eam fuisse conditionem, vt populo, &, qui populum repræsentabant, Magis & Magnatibus subiicerentur [1]. 1 pag 92.

Tales erant (id est regni officiarii Rege superiores) inquis, *in Persico imperio septem Magi, seu Sapientes, item ὁμότιμοι quasi honoris regii consortes, & qui Regum aures & oculi nuncupabantur, quorum iudicio Reges acquieuisse legimus.*

Ac ne id a tuo cerebro profectum confectumque arbitremur, locum in margine adscribis, vnde illud te sumpsisse indicas, Esther 1. scilicet. vbi tamen nihil simile, vel ex quo tale quid colligi possit, reperitur: quin prorsus contrarium historia illa sacra continet, cæteræque omnes quæ de rebus Persicis circunferuntur. Ex quibus facile est coniectare te vel non omnino, vel admodum oscitanter Persica monimenta oculis collustrasse: aut, quod extremæ stultitiæ est, arbitratum fuisse neminem, nisi rudem & inexercitatum in Historia, tuas istas virulentas vindicias esse lecturũ. Quid enim? an non vnicum illud Persarum Regis responsum satis indicat summa eos & libera ac soluta regnandi potestate frui solitos, qui expeditionem in Græcos moliens, omnibus imperii sui Satrapis & Principibus conuocatis, *ne viderer*, inquit, *meo tantummodo vsus consilio, vos cõtraxi: Cæterùm mementote, parendum magis vobis esse, quam suadẽdum* [2]. A quo bello Græcis inferendo cùm eum Artabanus 2 Val. Max. li. 9. omnium Persarum Principum primus, idemque Regis pa- cap. 5. truus, benigna & supplici oratione dehortari conaretur, parũ abfuit quin acerbas irato Regi pœnas illicò dedisset [3]. 3 Herodot. li. 7.

Darii, Cyri, Cambysis, & aliorum Regum similiter res gestæ parem potestatem redolent [1]. Ac ne longiùs abeas, illam ipsam Estheris historiam euoluito, plenam eam summi & solutissimi imperii regii exemplis inuenies. Rex enim Assuerus, siue Xerxes ille fuerit siue Artaxerxes, Aman, quāuis alienigenam & Macedonem, ad id honoris euexit, vt cunctis Persarum & Medorum Principibus anteferretur, & post Regem adorari ab omnibus, & Regis pater vocari solitus sit: eundemque mox, vt Reginæ gratificaretur, de tanto dignitatis fastigio in ignominiosam crucem deiecit: & Mardochæum, cui Aman patibulum paulò antè parauerat, totius honoris & dignitatis eius successorem cōstituit, quorum omnium nihil facilè effecisset, si non arbitratu suo, sed de procerū sententia, imperii sui habenas rexisset [2].

1 Exempla sunt in libris Esdræ, Danielis, Esther, Herodot. Procop. & aliorum & quædā à nobis proposita sunt supra li. 2.

2 Nō enim passi fuissent principes alienigenam sibi præferri.

Quod autem adiicis ὁμοτίμους vocatos quasi honoris regii consortes, id vnde hauseris per Deum nobis edicito. Nam nec Xenophon, nec alius ex veteribus vllus, quod sciam, id verbum ita interpretatus est. Et verò peruersa hæc est, & calumniosa interpretatio, ὁμότιμοι enim dicti fuerunt, quòd qui tales erant eodem honore censerentur, quasi honore pares & æquales inter se, Rege licet inferiores: qua ratione Plutarchus Senatores Romæ, ὁμοτίμων nomine significat.

Et quia Senatorum Romanorum mentionem fecimus, operæprecium est, argumentum quod ab eorum & aliorū magistratuum Romanorum potestate adfers recitare. Ais itaque,

Pag. 93.

In Romano imperio hunc locum (scilicet Regem iudicandi & in ordinem cogendi) *obtinebant Senatores, & Magistratus per populum creari soliti, Tribunus Celerum, Præfectus vrbi, & cæteri, adeo vt à Rege ad populū prouocatio esset: quod Seneca è libris Ciceronis de Republica citat, & historia Horatii tergemini ob cadē sororis, à regiis iudicibus damnati, & à populo absoluti, satis indicat.* Imperitiam hic tibi obiiciam, Brute, an impudentiā, equidem non satis scio: id certè scio, non posse te vtriusque notam effugere. Nam nisi omnibus Historicis, qui res Romanas literis mandarunt, fidem abroges, cōstabit manifestò, imperantibus Romæ Regibus, nullum à populo neque Senatum, neque Magistratum deligi vel creari solitum, sed omnes à Rege, pro sua in populum potestate, fuisse creatos. Liuium [3], Dionysium [4], Plutarchum [5], & alios antiquitatis scriptores testes adhibeo. Quod autē scribis, à Rege ad po-

3 lib. 1.
4 li. 2. 3. & 4.
5 in vita Romuli.

populum fuiſſe prouocationem, falſum ſimiliter eſt, & ab antiquitatis ignoratione profectum, ac neque ex loco illo Senecæ in epiſtolis [1], neque ex hiſtoria Horatii ſororicidę, aut aliis eius ſeculi monimentis rectè colligitur. Sed huius erroris tui refutatione hic ſuperſedebo, quod eum plurib. & certiſſimis argumentis, in mea Boucherianorum librorum anacriſi coargui [2]. Longum eſſet errores ſingulos perſequi, quos de Romana Republica comminiſceris, inter quos ille eſt non ferendus [3], Præfectum prætorio magiſtratum populi Romani fuiſſe appellatũ: magiſtratus quidem Romanus, & ſecundum Principem maximus fuit, ſed non populi Romani: nulla enim tunc populi poteſtas erat, redactâ in vnius ditionẽ Republicâ [4] idque vel ex vno Imperatoris Adriani dicto intelligi poteſt, qui populo aliquid enixè roganti non modò non conceſſit, quod peteret, ſed illud inſuper imperari iuſſit, *Silete*, & iiſdem alio tempore magno clamore contendentibus, vt aurigæ cuidam libertatem daret, reſpondit ſe non facturum, hoc addito nõ decere populum Rom. ab ſe petere, vt aut ipſe alienũ ſeruum donaret libertate, aut vt dominum ad id faciendum compelleret [5].

1 lib.19.epiſt.1.

2 ad li.1.ca.21. de abdicat. Henr.

3 pag.93.

4 l. vnic. D. de off. præf. præt.

5 Xiphilin. in vita Adriani.

Ab Romanis ad Germanos, deinde ad Polonos tranſis, vt eorum etiam exemplis popularem in Reges poteſtatem à te deſcriptam confirmes. Quod ad Germanicum Imperium attinet, auſim liquidò affirmare illud initiò ita cõparatum, vt ſolius Imperatoris nutu gubernaretur, ad inſtar Imperii Romani ſub Cæſaribus, quod aſſumptum à Germanis, & continuatum potius quàm mutatum fuiſſe videtur. Non eſt enim credibile Imperium illud Romanum deteriore iure in Carolum Magnum fuiſſe translatum, quàm antea ab Romanis Græciſque Imperatoribus tenebatur. Quod ſi aliquid ei progreſſu temporum fuit detractum, id Cæſaribus quidem Germanis, & Imperii Romani dignitati, non autem communi cæterorum Regum libertati præiudicare oportet. Sed non arbitror illuſtres Principes populumque Germaniæ, qui Imperium illud Romanũ in ſua gente iam ſtabilitum haud vanè gloriantur, inficias ituros Imperium illud Monarchia contineri, & Maieſtatem Imperialem penes Cæſarem eſſe: quod neutiquam tamen verum eſſet, ſi Imperatore populus eſſet ſuperior.

De Polonis autem friuolum eſt ꝙ proponis: ais enim [6]. *Apud Polonos verò, qui diſputet, vter potior ſit, Rex, an vniuer-*

6 pag.95.

sui regni populus per optimates repræsentatus, perinde faciet, ac qui Venetiis disputet, vtrum Dux Republica superior sit.

Egregia ratio, scilicet. Si Rex apud Polonos eum ordinem tenet, quem Dux apud Venetos, & hic quidem nō nisi nomen Ducis tantùm obtineat, sine vlla imperandi facultate, quod verum est, imperiúmque totum (vt in Aristocratia solet) in senatu resideat: nónne ei consequens est, Polonicos Reges non nisi nomine tantum Reges esse, imperio re vera penes optimates consistente? Hoc autem quid ad Monarchiam? quid, inquam, ad eos qui non inani Regum titulo, vt Rex Polonicus, sed vi ac potestate regia in florētissimis regnis præfulgent? hoc illud fortassis est quod soli mortalium Poloni ex regionibus longinquis Reges sibi asciscūt, quasi nulli apud eos imperio digni nascerentur: vel quod verius est, quòd nemo, nisi peregrinus & ignarus rerū Polonicarum, velit sub regii nominis velamento splendidam seruire seruitutem. Poloni itaque, si rem propius intueare, nec regnum habent, nec Regem, sed Oligarchicum regiminis genus fucata regni specie & inani Regis titulo adumbratum. Nulli ego nationi iniurius esse volo, quod fortè viderer, si quæ Polonorum vicinus Ditmarus Episcopus Mersepurgensis ex illustri Saxonicorum Principum familia ortus, & non minus virtute quàm genere clarus ante quingentos annos, de Polonis scripsit, in hunc locū transferrem. Nam populum illum & *more bouis esse pascendum, & tardi ritu asini castigandum, & sine pœna graui non posse cum salute Principis tractari*, ait.

Lib. 8. Chronic. in princ.

Regni Francici laudes. Illud verè Monarchiam præ se ferre. Nihil Curiæ siue Parlamenti authoritatem Regis imperio detrahere. Eiusdem Parlamenti origo, author, causa, laudes: cui Brutus cùm patrocinari se putat, plurimum incommodat.

CAP. XIV.

VEnis tandem ad Francicum Imperium, regnorum omnium quæ terris continētur, meo iudicio, pulcherrimum: exque eo ad tuæ sententiæ firmamentum argumenta trahere conaris. Ast ego nisi inanem illum & irritum conatum esse ostendero, non satis officio meo fecisse videar erga suauissimam illam, & velut Germanam Scotis omnibus patriam. Franciam igitur omnis humani-

Francia velut germana patria Scotis.

tatis

tatis & honestatis matrem, literarum & literatorum hominum alumnam, speculum religionis, summam Iustitiæ cultricem, armatorum decus & delicias togatorum, tune vnus eximes de Monarchia? Non patiar, Brute, non patiar hanc ei regno iniuriam inferri: imò nõ patientur ii qui nuper legem Salicam non ære aut marmore incisam, neq; exaratam in pictis calamo monimentis: sed in ipsis Francorũ cordibus Naturæ digito sculptam esse responderunt [1].

Francorum laus.

1 in publico ordinum conuentu Parisiis, anno Domini 1593.

In quibus autem Francici Imperii Maiestatem lædis, hæc sunt. Primum Regi nullam neque iubendæ, neque abrogandæ legis potestatem esse: Senatum, siue Curiam Parisiensem, Rege potiorem esse, eique præferri. Magistrum equitum, qui vulgò Conestablus dicitur, Cancellarium, Mari Præfectum siue Amirallum, Mareschallos, Secretarios, Quæstores, & cæteros non pendere à Rege, nec eius officiarios esse [2]: sed regni tantummodo: ac neque creari à Rege neque exautorari posse. Pares Franciæ dici tanquã Regis consortes, & esse Rege superiores. quæ omnia quàm sint vana, falsa & absurda, ac non nisi perfugâ & perdito homine digna mox patefaciam.

2 Pag. 88. in fin. & 96.

Ad primum igitur redeo, de quo sic scribis [3]. *In Francico regno vbi tamen amplissima vulgò censetur Regum authoritas, ferebantur olim leges in triũ ordinũ cõuentu, regioue consilio ambulatorio. Ex quo verò Parlamentum statarium est, frustra sunt omnia Regum edicta, ni Senatus ille comprobet, cùm tamen Senatus seu Parlamenti Aresta, si lex desit, legis vim passim obtineãt.*

3 Pag. 124.

Hæc qui legit incautiùs, vix poterit non statim summa voluntatis inclinatione in huius tam illustris, vt videtur, testimonii fidem propendere: cùm non sit verisimile quẽquam, nisi extremæ stultitiæ hominẽ, tanti momenti controuersiam, argumentis planè friuolis, & perspicuè falsis, vestire velle aut ornare. At è contrario, qui in muneris publici administrationis partem aliquã vocatus est, vel ciuilis scientiæ studio operam curamque nauauit, & vel leuem regni Gallici notitiã habet, cùm hæc eadem intuetur, non potest non execrari improbitatem scriptoris tam insigniter mentientis. Sed heus Brute, dic sodes, quẽnam huius tuæ tam immitis sententiæ autorem laudas? quibus ex annalibus aut monumentis eam eruisti? quos ab vltima antiquitate, exceptis tui similibus, in hunc vsq; diẽ habueris astipulatores? quæ enim dicis si vera sunt vicisti: meq; nec reluctantem nec inuitum pertrahes in tuam opinionẽ: sin

falsa,

falsa, ne nobis succenseto, qui veritatem vanitati, certa suspectis futilib. fide digna anteponimus. Etenim profectò vt aliquam hic fingas fallaciam,

rursus ad ingenium vetus versutum te recipis tuum.

& rem non vsquequaque vulgo notam, sed in vmbraculis historiarum delitescētem ita præcisè & corruptè profers, vt facilè appareat te decipere quàm docere lectores maluisse. Ais namque frustra esse omnia Regum edicta, ni Senatus ea comprobet: id est Regi necessariò opus esse Senatus consensu, vt lex ab eo lata valeat: cùm tamen Senatus, seu Parlamenti Aresta, si lex desit, legis vim passim obtineant: hoc est, etsi regiæ Maiestatis autoritas non accedat, pro legibus obseruentur: id enim aduersatiua illa, *cùm tamen*, satis indicat, iunctis iis quæ sententiā illam præcedunt & sequuntur in tuis illis vindiciis. Aut enim hoc dicis, aut nihil dicis quod proposito tuo faueat & opituletur.

At ego tibi repono, Curiam siue Parlamentum sine Rege nihil: Regem verò sine Parlamento, quæcumque è Repub. esse viderit, edictis, decretis, legibus, sancire posse: ita vt Curiæ perpetuo necessaria sit Regis autoritas, Regi verò Curiæ consensus nunquam. Hæc mea sententia tuæ, ni fallor, ex diametro opponitur, quam si luce dignam probauero, tua ad noctuas commigrabit. Neminem iudicem recuso, qui non singulari in Reges odio exæstuet. Age ergo huius Curiæ perennis & statariæ originem, & qua de causa, quibus temporibus, quo autore instituta fuerit videamus.

Ac in primis quidem meminisse oportet, quod antè à nobis dictum est: primos illos Reges qui virtutis opinione, meritoque suo sceptris potiebantur, & si omnia pro arbitrio disponendi libertatem nacti fuissent, sibi tamen peritos rei gerendæ consiliarios & administros statim asciuisse: eosque potissimum tam ex Optimatibus, quàm ex reliquo populo delegisse, qui & in consulendo prudentia, & in agendo opibus Rempublicam iuuare posse putabantur: ac vbi res arduæ flagitabant, pluribus ex omni multitudine conuocatis, quæ ad communem vtilitatem pertinerēt, communi consilio expediisse. Qui mos deinde in posteros iugi obseruatione deriuatus, ad hunc vsque diem retentus est. Inde tu aliique perduelles regiam potentiam exosi, ista priscæ consuetudinis exempla, nouo calumniandi artificio, apud imperitum antiquitatis vulgum identidem & iactanter

ctanter extollitis:ad opprimendos ſcilicet Reges, & libidini ſubdendos populari: quaſi verò huius conſilii acceſſus effecerit, vt Reges iure ſuo decederent, vel eos haberent perdendi regni autores, quos eiuſdem tuendi amplificandique ſtudio, in partem ſolicitudinis ſponte accierāt: perderetur enim ab iſtis regnum, ſi ipſorum acceſſus regiam libertatem tolleret impediretue: cum nec regnum ſine Rege, nec Regem ſine ſummo ſolutoque imperandi iure dici verè ac propriè poſſe ſatis ſuperque ſit demonſtratum.

Iam verò hanc conſilii capiendi rationem Franciæ Regibus præter ceteros omnes fuiſſe ſolemnem, nemo eſt in eius gentis hiſtoria vel mediocriter verſatus qui ignoret. In eo enim conſilio Reges, non modò res publicas, & pacis belliq́ue cauſas ac leges tractare conſueuerunt ſed ſingulas etiam priuatorum querelas audire, controuerſias componere, pœnas & præmia, cæteraq́ue in quibus nunc Curiæ occupantur, decernere: ita vt quotannis ſupremum hoc tribunal, ſummumque iudicium ciuibus & incolis omnibus ſæpius pateſceret vocabaturque *Parlamentum*: vt vel ex vno Speculatoris loco patet. (tit. de feriis. §. 1.) *nulla lex poteſt curiam Principis coartare*, inquit, *quum poſſit quolibet tempore ius reddere, etiam diebus feriatis. Nam ipſe eſt lex animata in terris. Et per hoc poteſt excuſari conſuetudo Curia Regis Francia qua tempore Parlamentorum omni die ius reddit, vt venientes de longinquis partibus citius expediātur.* Verùm cùm eſſet hoc conſilium ſiue parlamentum indictiuum, nullaq; nec loci nec temporis definitione ſtatum coeuntibus nēpe ad nutum Regis proceribus eò loci, qui ei commodior pro tempore videretur: tandem poſt multas ætates, inſtituta eſt à Philippo Pulchro Curia ſeu Parlamentum hoc ſtatarium, de quo tu hic tātopere gloriaris: & verè quidem gloriari poſſes, ſi ſuas ei tantùm laudes tribueres, quæ tot & tantæ ſunt, vt numerandis iis nominandiſque imparem me eſſe profitear: neque enim ſi quis omnes terræ plagas luſtrauerit,

— à Gadibus vſque
Auroram & Gangem,

Honorificentiorem conceſſum inueniet, aut qui maiore cum gloria dignitatem ſuam, innumeris virtutum documentis, tutatus ſit: vt non immeritò totius orbis ocellus iuſtitiæ & æquitatis lucem ſemper aſpiciens dici poſſit. Eius autem inſtituendi cauſam & rationem, quotquot ea

de re

de re scripserunt; omnes vnam prodidere: nempe quòd Rege in amplissimi regni aliis subinde atque aliis partibus occupato, Consilium eiusmodi indictiuum & ambulatorium, sine magnis coeuntium laboribus sumptibúsque; peragi nequiret. Itaque ne vel indicto conuentu consiliarii ex lōgo itinere molestiam traherent, vel eo penitus cessante viri boni iure suo fraudarentur, Parisiis, vbi regia est Franciæ [1], statarium ac perpetuum Parlamentum esse voluit. Positum ergo hoc est, & omnium consensione firmatum, Parlamenti huius autorem fuisse Regem Philippum pulchrum, anno, vt traditur, Saluatoris 1302: cuius filius Rex Ludouicus, cui agnomen Huttinus, illas ei quas nunc in Palatio habet sedes assignauit.

1 autor historiæ adiectæ Aimoino, in vita ludouici iunioris filii Ludouici Crassi.

Originem itaque, causas, tempora, autores tenemus. De eius potestate & imperio, non quę dici possunt omnia: sed quæ ad institutū necessaria sunt nunc paucis cōplectemur: de quibus nihil verius vel breuius dici potest, quàm quod omni eruditione & antiquitatis studio insignis Budæus, inter alia quæ de Curia illa grauiter & copiosè disserit, in hunc modum effert [2], *In ea curia, in qua summa iurisdictionis Gallicæ, atque etiam iuridicialis imperii sita est, omnia inesse mihi videntur, quæ & in Senatu, & in Centumuiratu, & in Areopago erant: duntaxat quòd ad iurisdictionem, imperiumque iuridiciale attinet.* Habet ergo Curia ista ingens imperium, & de omnibus rebus cognoscit, ita vt ab ea prouocari non possit: estque sola in qua de fortunis & capitibus Parium Franciæ iudicia constituuntur. At vnde ista ei potestas? id eiusdem Philippi Regis, qui eam ordinauit, pars constitutionis docebit: quam idem Budæus latinam fecit his verbis. *Sancimus etiam, & statuimus, vt iudicia, aresta, sententiæ, quæque à Curia nostra, quæque à communi consilio nostro exierint, rata sint omnino, idque ad quos ea res pertinebit exequi ea possint, prouocatione sublata.* A Rege ergo Curiæ autoritas est, idque amplissimus ille ordo agnouit semper agnoscetque donec humanissimus Galliæ populus Regibus parebit suis. Cuius clarissimum testimonium est, quod ex quo instituta fuit multo tempore instaurari soleret, anniuersario Regis edicto postridie S. Martini: *quoad haud ita pridem*, inquit Budæus [3], *indulgentiorum conniuentia Principum perpetuus ille magistratus nedum perennis esse cœpit: etiamsi quotannis, diplomate nonnunquam vt fama est, instaurari hodie quoque in more sit Curiæ.* Et ante Budæum

2 ad l. vlt. D. de Senator.

3 in d. l. vlt.

Gagui-

Gaguinus de Parlamento loquens [1], *Atque vt huius sacrosanctæ concionis*, inquit, *Regem autorem esse certum sit: regia singulis quibusque annis rescripta eduntur, quibus ad diui Martini diem festum, id est, 11. Idus Nouembris, Parlamentum inchoandi iudicibus à Rege autoritas datur.* Denique vt intelligas, Brute, Regem Parlamento superiorem esse, ac summam semper penes se potestatem retinuisse; tam de rebus aliis regni sui, quàm de ipsa Curiâ iudicandi, accipe quæ in ea Philippina constitutione sequuntur, & superioribus annecte. *Quod si quid in iis* (iudiciis, sententiis, arestis scilicet) *extiterit vel ambiguitatis vel erroris, quod modò momentū aliquod habere videatur, volumus & sancimus, vt eorum enarratio, emendatiò, & interpretatio, atque etiam, si opus sit, inductio, ad nos ac consilium nostrum commune, ad maioremve partem eius pertineat: Quæ tamen omnia cum ingenti animaduersione, nec iniussu nostro, nec citra rescriptū nostrum fieri volumus, iubemusque.*

Ecquid tibi videtur hac constitutione effectum? positane satis firma nostræ sententiæ fundamenta? Vides Regem solum inter omnes eminere, & non tantùm amplissimæ Curiæ, sed etiam magno & communi Consilio pro potestate Maiestatis imperare. Quid quod Francorum Rex Curiæ iudicium de quibus vult caūsis dissoluit? & non solùm cœptas in ea tractari, arbitratu suo, ad se euocat, verumetiam Arestis definitas atque decisas, in pristinum statum reponi, & retractari vel executionem in tempus sibi placitum differri, sola rescripti sui autoritate facit: nonne id satis locuples nobis testimonium regalis imperii in senatum præbet, & aliud nullum extaret argumentum [2]? Omitto quòd tam aduersus Curiæ quàm magni Consilii sententias Regi frequenter supplicetur: à Regis verò cognitione & sententia ad Curiam & consilium nunquam: quodque horum, iubente Rege, augeatur potestas, atque iterum contrariâ voluntate arctetur: quæ omnia nemo nisi peregrinus in Gallia nescit esse vera [3]. Hæc quamuis per se satis sint, tamen & illud addam, quòd nouo Rege inaugurato, omnes ciuitates, collegia, vniuersitates, ac supremæ illæ Curiæ seu Parlamenta, Priuilegiorum, iurisdictionis, & autoritatis suæ confirmationem ab eo petant [4]. Quo pertinet quod Bodinus scribit, [5]. de immensa & absoluta potestate data senatui Mediolanēsi & Neapolitano à Carolo. V. Imperatore, quæ

tamen

1 li. 3. in vita Pipini.

2 l. iudiciū soluitur. 58. D. de iud. Rebuff. tract. de supplic. num. 41.

3 Rebuff. tract. de euocat. num. 36. 46. 58. 59. & in tract. de liter. ciuil. glos. 2. n. 35. Duaren. ad tit. de iudic. & ad tit. de restit. Papon lib. 4. de Arest. tit. 6. art. 2. in fin.

4 Bodin. li. 1. de Repub. tit. 8. Papon lib. 4. de Arest. tit. 2. art. 4.

5 Ibidem.

tamen non ideo concessa est, vt minuatur maiestas Regis Hispaniæ: sed vt curâ & mole tantarum rerum nonnihil leuetur, & ideo eam potestatem Rex arbitratu suo reuocare potest. Eiusdem quoque rei, regalis scilicet in Curiam potestatis, præclarum illud est & non vulgare testimoniũ, quòd cùm olim iudices vectigalium in quadam solemni supplicatione à Rege indicta senatorũ Parlamenti insignia sibi vsurpassent, atque ea deponere iussi fuissent autoritate Curiæ, responderunt, nihil autoritatis & potestatis habere Curiam præsente Rege, eoque Regis solius esse, non curię, id prohibere vel permittere, seque ornamenta illa nõ positurос, nisi Rex deponi iusserit [1]. Nolo infinita persequi, quibus regia potestas in populum, atque adeo Parlamentum Parisiense, cæterasque supremas Francici regni Curias demonstratur.

1 Papon. li.4.ti. 6.artic.17.

Tuæ autem sententiæ quæ suffragantur? primùm, credo, quod non vno in loco scriptum [2], sit huius parlamenti decreta, siue Aresta, tantæ apud omnes autoritatis esse, vt pro legibus obseruentur: faciantq; res iudicatas & præiudicatas in omne æuum, cunctique iis acquiescere ac parere necesse habeant: ita vt pro ratione sat esse credatur respondere, *curia ipsa ita censuit*: vt illud αὐτὸς ἔφα, Pythagoreorum. Hæc sanè magna habent momenta ad tuendũ errorem tuum, si per se considerentur: sed tamen id quicquid est argumenti, satis iam attritum est & eneruatum, cùm planè constet illam potestatis Curiæ amplitudinem regiis constitutionibus formatam esse & firmatam: ac omnino à Principis autoritate pẽdere, qui ei insignia & imperium contulit. Ac proinde non mirum si quæ ab illo ordine amplissimo decreta sunt, qui Regis iussu & regali voce loquitur, talem vim & potestatem habeãt, qualem modò descripsimus. An ignoras in priuatis negotiis si quis mandatu nostro aliquid fecerit, id à nobis factum videri, causamque nostram lædere vel iuuare [3]? Sed audi Curiæ supremæ Burdegalensis primariũ præsidẽ, virum certè prudentissimũ consultissimumq;. *Sed Parlamenta*, inquit, [4] *fuerunt instituta per Reges Franciæ ad iura partib. reddendũ, & non profecto ad alia regiæ maiestatis reseruata, & per populũ in ipsum principem translata faciendum.* Ex his nemo non videt magnos illos viros, qui de Curiæ amplitudine scripserunt, id solùm sibi animo proposuisse, vt & dignitatem ordinis, & autoritatem iudicii, & firmitatem Arestorum aliasq; tam illu-

2 Budæ. ad l.vl. de Senat.

Parlamentum loquitur voce Regis & eius iussu.

3 Bart. in opusc. quæst.5.nu.4.
4 in addit. ad tract. Ioan. Mont. de autorit. mag. consil. num.177. in fin.

illustris concessus dotes, suo quisque elogio ad æternitatis memoriam consecraret: non autem vt tuo more Principalibus eam cognitionibus soluerent, aut Regi suo ęqualem, nedum superiorem profiterentur.

Sed tu istuc quidem parum verecundè ac sapienter agis, ex eo enim homines coniecturam facere possunt quid animi habeas, quaque fraude non Regibus modo, sed ordini illi amplissimo insidieris; neq; enim hac tua sententia tam incommodas Regibus, quàm ipsius Parlamenti splendorẽ & dignitatem exagitas: & cùm apertè sceptra oppugnas, in arcem Curiæ tectos agis cuniculos, vt verisimile sit te non tam odio Monarchiæ, quàm studio Anarchiæ flagrare: & vna cum Rege magistratus omnes insignes regno velle exigere. Fac enim vera esse quæ dicis, & Curiam regali authoritate priua, imperio exime, nuda subsidiis: ac suis tantùm quãtæ quantæ fuerint, virib. vt consistat effice: cernes quãprimum, neque iussis pondus, neque Arestis firmitatẽ, neque ordini decus, neque personis singulis pristinum honorem ac dignitatem remanere: multosque nunc concessum illum suspicere, qui tunc naso suspenderent.

Ferunt Iordanem Insulanum Aquitanicum, hominem inprimis nobilem, & opibus ac clientela haud multis in Gallia inferiorem, in ipsa prope statarii Parlamenti infantia iudicatum fuisse à Curia, atque in furcam sublatum [1]. Et non multò pòst, Carolum Regem Nauarrum eidẽ Curiæ se sistere coactum, & veniam cædis Ioanis Hispani Magistri equitum, præsente Rege, deprecari [2]. Quæ putas authoritas, quod parendi vinculum, cuius imperii maiestas hosce potentissimos regni proceres edomitos tenuit, tantumque illis iudiciorum metum incussit, vt se suaque Curiæ submitterent? Num senatorum quos iuri dicundo Rex præfecerat? dici non potest. Principes enim Galliæ, cæterique illustriores nobiles, qui nisi Regi, aut eius personam repræsentanti, parere nollent, nunquam profectò à pauculis hominibus, & eorum fortè aliquot etiam obscuro genere editis, iudicium de fortunis & capite suo constitui paterẽtur, constitutúmve subirent, nisi id Regis iudicium esse intelligerent: cùm ipsi amplas ditiones possideant, atque in regno se, non in Republica esse norint.

1 Gaguin. li. 8. in princ.

2 idem lib. 9. in princ.

En quo pacto Curiæ siue Parlamento, cuius dignitatem exaggerare velle videbaris, parũ fœliciter es patrocinatus, quippe cui & Maiestatem sedendi in iudicio, & iubendi impe-

perium,& iussa exequendi vires,hoc ipso subtraxisti, quod Regi eam non subieceris. Quapropter si quando ad Senatum illum amplissimum cum tuis istis Vindiciis veneris, scis, Stephane Iuni, quemnam laboris στέφανον feres? si nescis dicam. Patroni causarum disertissimi, quos locus ille complures habet, te illico maiestatis reum peragent: Curia damnabit: lictores ad patibulum trahent, & vt perduellem perditè excarnificabunt. Fieri enim non potest, vt aliter ab illa Curia tracteris: fieri, inquam, non potest, quin Arestum incunctanter de sacrando cum fortunis omnibus capite tuo pronunciet, quæ centum & octoginta circiter ab hinc annis, publico & solemni decreto censuit, læsę Maiestatis reos esse, qui à Rege, aut eius ordinationib. ad concilium appellant [1]. Sed ad alteram partem tuæ sententiæ nunc reuertar.

1 Rebuff. tract. de supplicat. nu. 53.

Bruti in proponenda Curiæ authoritate calliditas. Reges Senatus iudicium sponte subire voluisse, quo augustiorem concessum illum subditis redderent: eorum in legibus condendis libera potestas. Paponis geminus error.

CAPVT XV.

2 pag. 124.

EX *quo Parlamentum statarium est*, inquis [2], *frustra sunt omnia Regum edicta, ni Senatus ille comprobet.*

Scio veterem esse apud didascalos vestros pseudotheologos cautelam, non Cæpolicam quidem aduocatorum, sed diabolicam Ministrorum, qua Patrum testimonia vel truncata, vel detorta, ad causæ suæ defensionem proferũt: quorum solertiam imitando satis te consecutum vnicus iste locus demonstrat. Nam quanquam rei de qua agitur veritatem, perspicuè & apertè à multis traditam, licuerat tibi proponere: tamen hoc quicquid est concisè scriptum ab vno vel altero maluisti arripere, vt sententiæ tuæ inprimis falsæ, quam solidum omne firmamentum defecerat, adumbratum aliquod argumentum affingeres. Licet enim nonnulli ex iis qui res gestas Francorum literis mandarũt talia quædam obiter & succinctè in laudem Curiæ cõscripserint [3], ita vt verbis tecum conuenire videantur: tamen re & sententia longè à te dissentiunt, & exitiabile hoc tuũ de regnis & Regibus commentum pariter execrantur: quorum iudicium, si te candidum dogmatisten præbuisses, non ex particula aliqua coniicere, sed ex omnibus eorum scri-

3 veluti Gaguin. in vita Pipini.

ptis

ptis colligere debuisti, adiectis etiam aliis luculentis autoribus qui rem eandem pertractarunt. *Inciuile est*, inquit Celsus [1], *nisi tota lege perspecta, vna aliqua particula eius proposita iudicare, vel respondere.*

1 l. inciuile. 24. D. de legib.

Quid ergo rei est? dices. Sic accipe, Reges Curiæ à se institutæ facultatem cognoscendi de regiis edictis, atque etiam iudicandi, ingentis beneficii loco tribuerunt; nō quò se inuitos in Curiæ potestatem dederent, pristinóque priuarent imperio: sed quò ipsam Curiam insigni aliquo dignitatis priuilegio honestatam populo spectabiliorem formidabilioremque redderent: existimantes quod res erat, neminem quamuis Nobilem, quamuis elatum, quamuis potentem, quamuis apud vulgus gratiosum, non ei ordini submissè pariturum, ad cuius notionem, & velut censorium iudicium; Rex ipse rerum à se gestarum rationem deferri statuisset. Itaque Budæus dum eius Curiæ amplitudinem authoritatemque describit [2], his verbis vtitur. *Huius authoritate rata irritáve Principum acta, ne ipsis quidem recusantibus, fiunt. Vna hæc Curia est, à qua sibi ius dici Principes legibus soluti, ciuili animo ferant: quam authorem fieri sacrandis promulgandisq; sanctionibus suis velint: cuius consilii censura constitutiones eximi, edictaq; sua nolunt: imò cuius decretis huiusmodi sua facta consecrari æternitati velint: id quod senatui Romano Probus Imperator honoris ingentis loco indulsit.*

2 in d. l. vl. de Senator.

Idem ferè apud Paponem, sed vulgari sermone, reperies [3]: verba eius hæc sunt: *A laquelle les Rois, priuatiuement sur toutes autres, ont tant deferé, que combien qu'ils se vissent dispensez de la loy, & sur le droit positif, ce neantmoins ont bien voulu soy souzmettre à ladite Court, pour y auoir iustice, à l'exemple d'Antigonus Roy, qui ayant toute puissance, la voulut limiter & croire estre seulement toute en ce que nature, honneur, & le droit luy permettoyent d'en vser, sans entreprendre d'auantage.* Id est, cui quidem Curiæ Reges tantùm supra cæteras omnes speciatim detulerunt, vt quanquam viderent se legibus solutos, & omni iure humano superiores, tamen libenter se ei submittere, & sibi ab ea ius dici voluerint: exemplo Regis Antigoni, qui cùm omnem penes se potestatem haberet, eam ita definire voluit, vt totam arbitraretur consistere in eo quod naturæ, honestatis, & legum ratio permittebat, nihil sibi vlterius vindicando.

3 in prologo librorum des Arrests notables &c.

Atque idem rursus alio loco planius [4]. *Cōbien que nos Rois soient dispensez de l'obseruation de la loy, & soyent sur la loy, cōme*

4 li. 4. tit. 1. artic.

ne recognoissans aucun superieur, si est ce que pour mouuoir & entretenir leurs subiects à continuer l'obeissance qu'ils leur doiuent, & à leur iustice, ils ont bien voulu tousiours se souzmettre de leurs differens au Parlement de Paris, ainsi qu'on trouue par infinis Arrests, tant du viuant de sainct Loys, qu'autre temps. hoc est, Etsi Reges nostri sint immunes & liberi ab obseruatione legis, & supra legem constituti, vt qui nullum agnoscunt superiorem: tamen quo facilius subditos suos ad debitam sibi, iustitiæque suæ obedientiam perpetuandam excirent, Parlamenti Parisiensis iudicio se libentes subiicere in suis cõtrouersiis voluerunt, vt videre est in multis Parlamenti Arrestis, tam diui Ludouici quàm Regum aliorum temporibus, factis. Et iterum eodem libro [1]. *le Prince estant sur la loy & sur la coustume, en a peu faire comme il luy plaist.* id est, Princeps cùm sit lege & consuetudine superior, quod sibi visum est potuit statuere.

1 tit. 8. Arrest. 1.

His authoribus si Baldum, Barbatium, Boerium, Lucam de Penna, aliosque tam recentes quàm antiquos iuris interpretes addidero, quibus & ius Regis, & Curiæ authoritas, & regni Francici consuetudo perspectiora fuerunt, quàm tibi vnquam: opprimêre testimoniis, ni tuum errorem fatearis quàm ocyssimè. Baldus enim scribit [2], Regem Franciæ esse tanquam stellam matutinam in medio nebulæ meridionalis eminentem, &, quo ad subditos suos, esse tanquam quendam corporalem Deum, & esse legem animatam in regno suo. Atque ita quæ facit in regno, non tãquam ipse, id est homo, sed tanquam Deus facit, cuius vicarius est in temporalibus [3]. Alibi etiam testatur Baldus, Regem solũ facere constitutiones, seu leges in regno Franciæ [4]. Quod idem & Barbatius asserit [5]. Lucas de penna, *in his*, inquit [6], *quæ Rex agit causa non requiritur, quia quod ei placet lex est, est enim lex animata in terris* [7]. *Et licet regnans inutiliter dicitur quodammodo non regnare, tamen hoc decernere non est subditorum* [8]. Boerius autem idipsum planius adhuc atque expressius enunciat [9] dum multis rationibus propositis, hoc ad verbum sermone concludit [9]. *Ex quibus patet dominos de Parlamento nec de iure nec de facto posse leges aut ordinationes facere, secundum communem & veram sententiam Doctorum in locis suprà allegatis: & Albericum in rubr. de legib. & in d. l. humanum. & sic debent intelligi hic per socium meum in quarta ratione pro magno consilio & Parlamento simul adducta. Sed bene econtra Princeps sine consilio procerum, vel Papa sine Cardi-*

2 ad tit. de prohib. feud. alien. per Freder. in vlt. col.
3 gl. ad initium Auth. de hæred. & falcid.
4 ad cap. 1. extra de constit.
5 ad ca. nemini de offic. legati.
6 in l. 4. C. de Castrensianis.
7 idem ad l. 1. C. de vend. res fisc.
8 ad l. in sacris C. de prox. sacr. scrini.
9 in tractat. de Auth. magni cõsil. nu. 179.

Cardinalibus, potest condere leges decretales, non obstante clausula, de qua in d. l humanum: & illa, pontificia, *de fratrum nostrorum consi io; quia videtur magis decentia quàm necessitatis, maximè in materia non ardua.* Quid denique illud in constitutionibus apponi solitum, *de nostre certaine science, pleine puissance. & authorité Royale*, an non plenam & absolutam Regum potestatem in legibus condendis demonstrant? Itaque lapsus est haud leuiter Ioannes Papon [1], geminoque errore se inuoluit (incertum an ignoratione antiquitatis, an rerum à Romanis gestarum immemoriâ) dum ait, populum Romanum, stante Republica, nullam legem sanxisse, quam non prius cum senatu communicasset, vt Patres Conscripti suum de ea consilium atque authoritatem interponerent: ac proinde nec Principem aliter legem ferre posse, cùm id tantùm iuris in eum translatum sit quod populus habuit, & eo modo quo populus habuit. Nam primùm satis constat inter omnes antiquitatis Romanę peritos, Magistratum qui legis ferendæ potestatem habebat, eam aliquando sine senatus authoritate, imò contra senatus authoritatem rogasse. Neque enim ideo ad senatum referebatur lex promulganda, quòd populus eam sine senatus authoritate constituere non posset (scitum enim illud est, quod de Democratia scribitur. *Iussus populi & suffragia sunto, quodcunque postremùm populus iussit, id ius ratúmque esto*) Sed quod rogator Comitiorum, legem quam suadere cupiebat, senatus commendatioue gratiorem populo, atque acceptiorem fore speraret. Deinde constat etiam non solùm populi ius, quod supremum erat, sed etiam munia omnia magistratuum, quæ in populari statu Reipublicæ plurimum valuerunt, cum ipsis nominibus, excepta dictatura, in Imperatores, senatu populóque volentibus, fuisse translata [2].

1 li. 5. Not tit. de la clause, car ainsi nous plaist.

Papon reprehensus.

2 Dion. li. 53.

Longum esset, nec necessarium, infinitas prope sapientissimorum hominum in eandem rem sententias concordissimas singillatim percensere, qui seculis, ætatibus, locis, ordine, officiis disiuncti, conspirante consensu, & velut vno omnes ore, Regi in Senatum, atque adeo regnum vniuersum, eam, quæ in figendis & refigendis legibus sita est, potestatem detulerunt: quorum de ea re iudicium, nemo, nisi vestris furiis concitatus, hactenus reprehendit. Cùm tamen contrà, Senatus ipse, vt est apud Gaguinum, insigni & laudabili responso, Regis supra se authoritatem & iubendi

potestatem publicè confessus sit [1]. Nam cùm Ludouicus XII. initio regni sui ad iudiciorum abusus corrigendos animum intendisset, & scholasticorum priuilegia per interpretationem restrinxisset: Parisiensis Academia vt pristinam suam libertatem tueretur, missis in Curiam oratoribus, petiit ab Amplissimo Ordine, *quæ constituta à Rege erãt, benignius explanari: neque sinerent iudices, apud quos iudiciorum potestas erat, turbari scholasticorum quietem, qui & Parisiis maximo commodo essent, & Christiano orbi luminis atque fidei stabilimentum afferrent. Ad hæc Senatus respondit, se à Rege iussos promulgare quas tulerat leges. Apud illum authoritatem esse abusiones tollendi, & corrigendi errata, quæ à suis committi subditis comperisset.*

[1] in vita Ludou. XII.

Regum igitur Franciæ edicta, leges, & constitutiones in senatu illo Parisiensi amplissimo nobilissimoque recitari, expendi, & promulgari solent: non quod hoc ordine prætermisso populum non teneant, sed vt regestis & actis publicis mandatæ constitutiones singulis faciliùs innotescant, & ad posteritatis memoriam reseruentur [2], id Rege humaniter volente, & nominatim præcipiente: ne cui res tot sapientissimorum hominum iudicio trutinata, laudataque consensu, videri possit aliquid præter æquum bonum continere, aut ipse Princeps contra ius fásque subditis imperare. Verùm tu, calumniosa interpretatione, hanc iubendi potestatem in parendi necessitatem conuertis; & spontaneæ submissionis arbitrio legitimæ subiectionis vinculum perperam conaris inuoluere: quod inscitè facis, & perinde ac si dominum tuum hoc ipso tibi obnoxium esse contendas, quod pro amore erga te suo, multis magnísque beneficiis te diu solitus fuerit cumulare. Atque hoc cùm dico, in memoriam redit quod paucis abhinc annis in serenissimi Principis nostri ditione solemniter obseruatum animaduerti: ne quæstorum videlicet quispiam, mandato principali de erogandis pecuniis ad se delato pareret, si præter subscriptionem Principis & secretarii, manus quoque præfecti ærario non adesset. At id singulari quadam ratione ab Illustriss. Duce constitutum si malè feriatus aliquis tui similis in argumentum subiectionis, & minuti imperii Principis traxisset, non ridiculum modò eum, sed plane ceritum, & commotæ mentis hominem Lotharingia tota iudicasset.

[2] Rebuff. in tract. de pan. aur. & arg. in gloss. Sciendum.

Ete-

Etenim profectò nemo, nisi ciuilium rerum planè insciu us, ignorat Principes interdum, ne suis rescriptis pareatur, certis de causis prohibere: ac velut sibi ipsis imperii amplitudinem præcidentes, non quod volunt, sed quod velle debent, apud magistratus cæterosque iudices locum vt obtineat præstituere. Qua ratione Rex apud Ægyptios solebat magistratus & iudices à se constitutos iureiurando astringere, ne sibi iniustam de aliquo sententiam flagitanti morem gererent [1]. Vetuit Constantinus, ne impetrato lenitatis suæ iudicio de pupillis, viduis, debilibus, aut diuturno morbo fatigatis, extra prouinciam litis causa trahendis, vllo modo obtemperetur [2]. Non quòd non potuerit Imperator eos ad suum comitatum accire, & in eo causarum momenta trutinare (Est enim vani capitis, inquit Innocentius, ex stimare superiorem non posse præcipere, nec euocare, sine causæ cognitione [3]) sed quòd noluerit optimus Princeps istiusmodi personas à gratiosis & potentibus aduersariis, se authore, tantis molestiis diuexari. Multa huius generis exempla tam ex iuris Romani voluminibus, quàm aliarum gentium, maximè Francorum regalibus edictis, peti possunt [4]. Itaque quemadmodum testatoris voluntas facit, vt prior scriptura posteriore potior sit, cùm clausulam, vt dicunt, sequentium derogatoriam apponit, veluti, si quid Titio infrà legauero, id neque do, neque lego: ita vbi Princeps se nolle largiri quæ concessurus est edictis propalam denunciat, prioris voluntatis potestate sequentis authoritas infringitur. Sed quid ista Regum libertatem minuunt? an non potius summam & absolutam in Principe potestatem demonstrant? omnibus nempe quacunque forma emissis rescriptis parendum esse, nisi quorum sententiam tales derogatoriæ sanctiones præoccupauerint. Nam vetat incassum, cui vel iubēti resistitur: frustraque iubetur, quod in arbitrio eius ponitur cui iussum est [5].

1 Plut. in Apophtheg.

2 l. vnic. C. quãdo Imp. inter pupill.

3 in cap. ad aures. de temp. ord.

4 Rebuff. tr. de supplic. nu. 41. 42.

5 S. Hieron. li. 1. aduers. Iouini.

Conestablum, Cancellarium, & cæteros, Regis officiarios esse: quod ex iurisiurandi formula ab illis præstari solita euincitur. Eosdem à Rege constitui & authoritatem accipere multis exemplis demonstratur. In interregno duntaxat, aut Regum infantia eos ab ordinibus deligi solitos, aliaque nonnulla.

CAP. XVI.

QVod autem de Conestablo, Cancellario, Secretario & cæteris, non minus falsò quam fraudulēter adducis [1], eos scilicet non Regis, sed Regni officiarios esse, *atque olim quidem non nisi in concilio publico trium ordinum, Cleri, Nobilitatis, & Populi, creari solitos, & ex quo Parlamentū Lutetianum statarium factū est, non prius censeri in eo gradu constitutos, quàm à senatu Lutetiano recepti & comprobati sint, & neque etiam absque eiusdem consensu & authoritate destitui posse.* id non longa cōfutatione indiget. Regis enim re vera sunt, quamuis & regni etiam aliquo modo dicantur: Regis, inquam, quatenus Rex est, hi omnes sunt ministri & officiarii, quos sub se procurandis regni commodis, in suo quemque ordine & munere, instituit. Beatus Andoenus (qui & Dado dictus est) Referendarius fuit Regis Dagoberti, inquit Aimoinus [2]. Sic Gregorius Turon. de Agroecula Episcopo Cabillonensi loquens [3]. *obiit episcopatus anno 48. fuit autem 83.* inquit, *cui Flauius referendarius Gunthranni Regis successit.* Referendarium autem eas partes obiisse quas nunc Cancellarius, superior Aimoini locus demonstrat. *Qui referendarius ideo est dictus*, inquit, *quod ad eum vniuersæ publicæ deferrentur conscriptiones, ipseq; eas annullo Regis, siue ab eo sigillo sibi commisso muniret seu firmaret.* Et hi quidem non alia ratione regni officiarii dici possunt, nisi quia ipsorum ministerium, quod Regi exhibent, in cura Reipublicæ, & grauioribus regni negociis versatur. Itaque Cancellarius regni siue Franciæ dicitur, quòd non aliqua regni parte officium eius circunscriptum sit, sed totius regni negotia, quæ ad eius officium spectant, tractare soleat. Idem verò Cancellarius Regis siue regius dicitur, quia à Rege habet quod sit Cancellarius, & quicquid ad officium suum spectans agit, id Regis authoritate in se collata agit: quem propterea Rex, vbi eius mentionem facit, in suis edictis & constitutionibus, hac formula nominare solet, *Nostre tres-amé & feal Chancellier.* quod Francis omnibus notius est, quam vt probatione egeat. Idem de Conestablo, Amirallo, Mareschallis, cæterísque similibus intelligendum est. Atque hîc quidem animaduersione dignum videtur, hos Magistratus, quia pro potestate generaliter sibi cōcessa res multas in variis regni partib. exequi sine speciali Regis mādato possunt, non solū Regis sed regni

etiam

[1] pag. 88. in fi. & 96.
[2] lib. 4. cap. 41.
[3] li. 5. cap. 45.

etiam officiarios, & quidem frequentius, vulgò nominari: veluti cum dicimus. *Conneſtable de France, Mareſchal de Frãce, Chancellier de France.* Alios vero officiarios de quibus loquitur Brutus, vt Secretarios & Quæſtores, quòd iis ad ſingula ferè negotia ſpeciali iuſſu Principis opus ſit, perrarò regni, ſed Regis vbique officiarios vocari: veluti *Secretaire du Roy, Threſorier du Roy.* Vtut eſt, regni & Regis omnes dici poſſunt, cùm regnum ſine Rege ne cogitari quidem & concipi animo valeat: ob eamque cauſam, rege mortuo, ad interregnum res redit tãtiſper dum alius conſtituatur. Sed à Rege tamen habent quod tales ſunt: quippe à quo Rempublicam in partibus gubernãdam acceperunt. quò pertinet quod Aimoinus (li. 4. cap. 74.) Maiorem domus, ſiue Comitem Palatii, qui ſecundum Regem ſummus in regno erat, Regis miniſtrum appellat.

Quamuis autem hæc ita ſe habeant, tamen vt Bruti ſeu malitia ſeu inſcitia planius detegatur, operæ precium eſt præcipuum eius argumentum referre, quo ſuperiores omnes non Regis, ſed regni tantùm, officiarios eſſe docet. *Iſti verò omnes*, inquit, *primùm regno, id eſt, vniuerſo populo, deinde Regi, tanquam eius curatori fidem dant. quod vel ex ipſa iuriſiurandi formula perſpicuum eſt.* At ego illi oſtendo vſitatam iuriſiurandi formulam, ex qua perſpicuum eſt eum mentiri, formula autem his verbis concipiebatur. *Vous iurez que vous ſerez treſobeiſſant au Roy. Que de bonne foy vous luy conſeillerez ce que vous cognoiſtrez eſtre commode & digne de ſa Maieſté, & au prouffit de luy & de la choſe publique. Que vous conſeruerez de tout voſtre pouueir ſon patrimoine & la choſe publique. Que iamais vous ne vous mettrez ſous obeiſſance ny ſeruice d'autre que de luy. Que iamais vous ne prendrez ny acceptrez ſinon de ſon conſentement, robbe, manteau, ſolde, ou gages, preſẽt, ny prouffit aucun, d'autre que de luy. Que par faueur, grace, ou haine, vous ne ferez iamais rien. Et qu'à preſent, ſi vous auez quelque ſerment à Seigneur ou Dame, ou auez eu à iceux, vous quittez & renoncez le tout* [1]. id eſt. Iuras te Regi fore obſequentiſſimum, eique candidè & bona fide conſulturum, quicquid vtile, & eius Maieſtate dignum, atque è Republica eſſe cognoueris. Eius patrimonium remque publicã totis viribus conſeruaturum. In nullius vnquam alterius clientelam & obſequium, niſi ſolius Regis, tranſiturum. A nemine, ſine eius conſenſu, præterquam ab ipſo ſolo, togam, pallium, ſtipendium, mercedem, munus, donum,

[1] Vide Papon. li. 4. tit. 8. art. 1.

vel emolumentum aliquod vnquam accepturum. Nihil gratiâ, odio, vel amore acturum; & si alicui alii Principi viro, aut fœminæ sacramento aliquo obstrictus es, id totum te hodie dissoluere, eique renũciare. En verborum pactionem, qua magni isti ministri, quos Brutus regni officiarios vocat, suum olim iusiurandum comprehendebant: atq; iis quidem temporibus comprehendebant, quibus modestissimi Principes imperarunt, & Optimatum atque Ordinum regni valde, si vnquam alias, vigebat autoritas.

Illud etiam inter alia Bruti mendacia non minimum est, quod scribit hosce regni officiarios creari, & autoritatem capere à populo, nec sine eo posse exautorari [1]. Cuius contrarium ab initio regni Francici, ab illo inquam tempore, quo tales in eo regno extitisse memorantur, vsque in hunc diem, obseruatum fuisse, tot luculentis testimoniis, & rerum gestarum exemplis probatur, vt nullum operiendo huic mendacio mantellum inuenire queat: è plurimis autem pauca subiiciam. *Rex Francorũ Clotharius,* inquit Aimoinus [2], *trigesimo regni sui anno postquam regnare cœperat, patre defuncto Monarchiam regni adeptus VVarnatium, cuius instantia regnum Burgundiæ fuerat adeptus, Maiorem domus in ipso constituit regno.* En vt Clotharius VVarnatii erga se fidem hoc dignitatis beneficio remuneratus est. Et iterum [3]. *Post hæc autem Sigebertus Rex Austrasiorum Pipino defuncto, Grimoaldum filium eius maiorem domus instituit.* quod Ado totidem fere verbis cõmemorat [4]. Ac ne dubitemus hanc aulæ præfecturam à solo Rege concedi solitam, velut obsequii & beneuolentiæ remunerationem, facit alius adhuc eiusdem autoris locus [5], vbi scribit Othonem quendam sperasse Comitem se palatii fieri posse, *eò quod baiulus fuerat Regis Sigeberti in eius tenera ætate.* Ado Viennensis in breuiario Chroni. [6]: *Gundolandus maior domus moritur; cuius loco Herthenoldus à Dagoberto constituitur.* Maior autem domus, siue Comes Palatii, vulgò le Maire du Palais, inter regni officiarios Regisque ministros quin summus fuerit ea tempestate, nemo vt reor, ambigit. Itaque Brunichildes inter alia flagitiosa facinora, Protadium quendam stupri causâ sibi familiarem, hac præfecturæ dignitate ornare cupiens, *præsumpsit nepotem orare suum,* id est, Regem Theodoricum, *vt interficeret Bertoaldum, & Maiorem totius regiæ domus cõstitueret Protadium,* inquit Aimoinus [7], quod frustra fecisset Brunichildes si, vt Brutus somniat, non

1 Pag. 88.
2 lib. 4. cap. 6.
3 cap. 42. eiusdẽ libri.
4 ætat. 6.
5 lib. 4. cap. 38.
6 ætat. 6.
7 lib. 3. cap. 91.

non à Rege, sed à populo magistratus ille mandari, & autoritatem capere potuisset. Ac ne inanem Brunichildis conatum, & sine effectu fuisse arbitremur, subdit mox idem autor [1], *anno decimo regni Theodorici iuxta voluntatem Brunichildis ex præcepto Theodorici Protadius Maior domus constituitur.* 1 cap. 92.

Ac illud quidem memorabile est in hac specie, quod idem autor scribit [2]. Reginam matrem, cui tutela & educatio filii concredita erat, Præfectum Palatii, siue Maiorem domus regiæ creasse de consilio quorundam optimatum qui Regis visendi gratia ad ipsam venerant. Verba eius hæc sunt. *Anno quarto regni sui Chlodoueus cum Mantilde matre Aurelianos, caput regni Burgundiæ petiit: vbi aduenientes Pontifices ac Optimates ipsius gentis, & se dominio Clodouei tradentes, Mantildes humanissimè tractauit: vtque filio suo fidem seruarent ammonuit. Quorum consilio Flaucatum Francia oriundum, Præfectum instituit Palatii, sociata ei nepte sua Ragnoberta in matrimonium.* qui locus satis ostendit hunc magistratum à Rege, vel saltem Regis autoritate, mandari solitum. Item alter eiusdem libri [3]. *Franci*, inquit, *consilium pertractantes VVaratonem virum illustrem, cũ iussione Regis, Maiorem domus Palatii constituunt.* Atque eam quidẽ fuisse priscorum Regum Franciæ in creandis magnis istis magistratibus autoritatem, præter rerum scriptores, testatur etiam perpetua sequentium seculorum consuetudo, quæ iugi obseruatione ad posteros transmissa est. Qua ratione cùm post excessum Caroli V. Francorum Regis, frater eius Ludouicus Andegauorum Dux, publica regni negocia, nepotis sui Caroli. VI. impuberis nomine obiret, & Conestablum instituere vellet, restiterunt ei Burgundus Borboniusque, solius Regis esse id muneris tribuere contendentes. Itaque *ad Oliuerium Clissonum dignitas illa, Rege* puero *tribuente, delata est* [4]. Nec desunt etiam exempla quibus monemur Reges non solùm hæcce Conestabli Cancellarii, & aliorum magnorum Magistratuum officia: sed & Parium Franciæ præterea nomen & dignitatem aliis subinde atque aliis, pro arbitrio esse largitos [5]. Idemque iuris in mandandis magistratibus apud alias nationes quæ regale iugum patiuntur, obseruatum esse, ex antiquis populorum monimentis & annalibus, cuilibet facile fuerit animaduertere. Vnde apud Scotos gentem bellicosissimam & tyrannidis vsque adeo impatientẽ

vt cum

2 lib. 4. cap. 39.

3 cap. 46.

4 Guaguin. lib. 9. cap. 3.

5 Vide Papon. li. 4. Arest. tit 4.

vt cum annos bis mille circiter sub Regibus vixerint, nullum vnquam super se alienigenam regnare passi sint, hæ perantiquæ de Regis imperio leges, conceptis verbis recensentur [1],

In profanis rebus nemo ius dicitò, nisi quem iuridicundo maiestas regia præfecerit.

Solius Regis nomine ius omne redditor, conuentus indicitor, concilia conuocantor.

Ne quis alia quàm regia authoritate magistratum obtineto.

Ex his igitur perspicuum est, suam Brutum sentētiam manifesto mendacio fulcire.

Sed errorem ei forsitan creauit, quòd apud Aimoinum, & alios, non vno loco legitur, Francos aliquando Maiorē domus regiæ, siue Comitem Palatii elegisse & constituisse. Sed id quicquid est, si non oscitanter secum perpendisset, facilè intellexisset vel in Regis infantia factum esse à Concilio, cùm ipse nondum per ætatem suopte iudicio talia expedire potuerit: vel Regis iussu & autoritate factum ab iis quibus id negocii datum erat: vel certè in discordiis ciuilibus, aut in interregno, cùm Regem sibi, & præfectum Palatii eius simul eligerent. Veluti cùm dicitur [2], *in infantia Sigeberti omnes Franci de regno eius Chrodinum Maiorem domus elegerunt. & Franci Clotharium, seniorem puerum ex tribus, Regem sibi statuunt, cum ipsa Regina matre regnaturum: defunctoque Erchinoaldo Maiore domus, Franci in incertum vacillantes, præfinito consilio Ebroinum in huius honoris altitudine Maiorem domus statuunt* [3]. & paulò pòst [4]. *Franci autem Lēdesium filium Erchinoaldi in maiorem domus Palatii erigunt*: in interregno scilicet, inter Childericū occisum & Theodoricum, quem paulò antè totonderant truserantque in monasterium. Sic Ado Viennen [5] : *Childericum super se Regem leuant, Maiorem domus VVilfoldum.* Occurrunt & alia id genus exempla nō pauca in historiis Francorum: sed quæ, si rectè considerentur, ex superioribus causis pendent: ita vt Regum in hac re nec tollant nec minuant potestatem.

Et tamen hæc sunt, hisque similia exempla, quibus scriptores isti monarchomachi nituntur, & Reges apud imperitam multitudinem, libris editis, exagitant: præcipuè verò Hotomanus in sua Francogallia, vbi quamuis omnia vndique exempla corroget, quibus demonstrari putat Regem & regnum à concilio regi, nulla tamen profert, nec proferre

1 Hector. Boet. lib. 12. hist. Scot.

2 Aimoin. 3. c. 4.

3 lib. 4. cap. 44.

4 eod. cap.

5 in Chronic.

proferre potest, nisi quæ ad imbecillem Regis ætatem, vel alios temporum casus, de quibus dictum est, referantur.

Sed ingens mihi labor consumendus esset, si fraudes & fallacias omnes persequerer, quibus suam isti perniciosã opinionem infucant: sat habeo magna ex parte indicasse, monuisseque lectores ne sibi imponi fucata talium argumentorum fronte patiantur: excutiant singula diligenter, & vitium in vnoquoque deprehendent. Nam vt cætera taceam quæ Hotomanus in sua illa Francogallia retulit [1], & quorum facilis refutatio est ex iis quæ suprà à nobis dicta sunt: quid magis à ratione alienum vel absurdum dici potest, quàm inde velle colligere, Regi non esse facultatem creandi ministros & officiarios regni, quòd proceres Frãcorum reprehenderint Carolum Caluum nondum Regẽ inauguratum, eò quòd Præfectos & officiarios eiusmodi, cum ipse nondum Rex esset, arbitratu suo crearit. Nam cũ nemo Rex sit (vt superioris libri initio diximus) antequã populi consensus accesserit, quamuis ei regnum hæreditatis iure debeatur, non potuit ille quidem, nec debuit, ante inaugurationem, quæ regii muneris sunt exequi. Sed hoc quid ad eos qui postquam Reges à populo designati declaratique sunt, talia pro potestate imperii exequuntur?

1 cap. 11. & seq.

Regibus itaque non aduersantur quæ vel Brutus hoc loco, vel Hotomanus in illa Francogallia, de Concilii publici autoritate iactat. Nam quamuis fateamur Reges vt plurimum res magni momenti, communicato cum Optimatibus regni consilio, in cætu publico pertractare solitos: atque adeo magnos illos magistratus ibidem creare id tamen non necessarium deminutæ potestatis regiæ, sed tantùm regni prudenter administrati probabile argumẽtum nobis præbet. Quemadmodum enim magistratuum Romanorum creatio ad curam Principis pertinebat, non ad populi fauorem, vt ait Modestinus [2], licet in ea re cõsiliariorum opera persæpe vteretur: ita in cæteris regnis, quæ verè regna sunt magistratus arbitrio Regum, sine vllis populi suffragiis constituuntur: licet in iis eligẽdis, ne malis hominibus magnos honores mandent, probos & prudentes viros consulere interdum soleant. Etenim profectò nemo negat, & est verissimum, omnia quæ ad publicũ regni statum pertinent, multo facilius & fœlicius componi à Regibus in concilio publico, vbi sapientum virorum & consiliariorum magna est copia, quàm alibi de aulico-

2 l. vnic. D. ad L. Iul. de amb.

rum

rum quorundam sententia, qui se candidos Regi monitores rarò præbent. Itaque Carolus. V. cognomento Sapiẽs, cùm post excessum Cancellarii nomine *d' Ornant*, de alio creando altius cogitasset, multos regni optimates & fidos consiliarios priuatis nunciis ad se accersiuit, idque non indicatâ causâ, priusquam à singulis seorsum admissis, interposito solemni iureiurando exquisiisset, quemnam omnium totius Galliæ maximè idoneum ad id munus obeundum iudicarent: lectis deinde ac numeratis suffragiis (quæ à scriba excipiebantur vt quisque consiliarius ad Regem solus introibat) comperit primum Curiæ Præsidem, cui nomen *d' Orgemont*, omnium ferè consensu dignissimum habitum, cui magistratus ille mandaretur: quem Rex idcirco statim inuitum propè ac reluctantem, creauit Cancellarium [1]. En vt Rex prudentissimus Cancellarium sibi non in concilio publico, nec sine consilio tamen, elegit constituitque. Nihil itaque vanius, quàm ex eo colligere tales regni officiarios non nisi in Concilio publico creari posse, quòd Reges sæpe id soliti sint obseruare, cũ id vltrò pro sua in subditos humanitate fecerint, nec æquum sit aliquem ex benignitatis consuetudine ad præstationis necessitatem compelli.

1 Vide Papon. li. 4. de Arest. tit. 8.

Sed esto, Regem non nisi de consilio optimatum qui populum repræsentant, siue in concilio publico, creare posse eiusmodi officiarios: Nunquid ei consequens est quod vult Brutus: à populo scilicet eos creari & autoritatem capere? minime quidem. Nam aliud est creare aliud creandi consilium dare vt ipsimet aduersariorum didascali fatentur. Qua ratione Hotomanus, Pipinum non summi Pontificis Zachariæ, sed concilii Francici autoritate, Regem factum esse contendit [2], verba eius sunt. *Ex quibus omnibus facile intellectu est. Non si Francici Pipinum exquisita Papæ sententia Regem crearunt, iccircò illum Papæ imperio atque authoritate creatum fuisse. Aliud est enim Regem creare, aliud creandi consilium dare. Aliud ius creandi habere, aliud ius consilii dandi: quanquam consilii in huiusmodi rebus dandi ius nemo habet, nisi is à quo petitur.* Æquissima lex est quæ iubet vnũquemque ius illud aduersus se admittere, quod ipsemet in alium statuit [3] hoc igitur argumento in Brutum & Hotomanum vti nobis liceat.

2 In Francogal. cap. 13.

3 tit. quod quisque iur. Dig.

Dignitates officiariorum in Gallia olim non fuisse perpetuas.

Non

Non verum esse quod quidam putant Maiorem Palatii vocatum fuisse postea Conestablum. Argumentum à Paribus Franciæ desumptum refutatur. Harum Vindiciarũ Bruti Hotomanum, ni secum ipse dissideat, non esse authorem. Caroli. VI. inter Britanniæ Regulum & Clissonum Conestablum iudicium.

CAPVT. XVII.

HÆc de creandis regni Francici officiariis satis, quantum ad præsens quidem institutum attinet. Sed est tamen obiter notandum, neque illam Præfecturæ Palatii dignitatem, de qua suprà, neque alias publicorum ministeriorum perpetuas tunc fuisse in Gallia: sed nutu Regis concedi, adimique solitas. Qua de causâ Rex Clotharius vt VVarnarii erga se studium fidemque magno aliquo munere compensaret, eum aulæ suæ præfectum fecit, adhibito iureiurando se non daturum ei successorem quamdiu viueret [1]. Eaque ratio dandi magistratibus successores arbitrio Principis vtilissima est Reipublicæ, & ab antiquis Imperatoribus obseruata, vt ex Lampridio [2]. Capitolino [3], & aliis rei Romanæ scriptoribus patet. Itemque illud admonitione dignum, non verum esse quod Brutus scribit [4], & alii etiam nonnulli opinantur, Maiorem Palatii scilicet, siue præfectum domus regiæ, fuisse postea vocatum Comitem vocabuli aut hunc in illius locum vndiquaque successisse: idque vel ex eo intelligi potest, quòd ambæ illæ dignitates simul in regia viguerunt, & illa quidem maior fuerit, in qua vniuersa quædam totius regni procuratio sub Rege residebat: hæc verò ad particularem quandam de regiis equis & stabulis solicitudinem pertinebat: eique similis erat, quam nunc gerit is qui vulgò nominatur grand Escuyer du Roy. ac propterea neque ductandi exercitum, neque imperandi militibus potestatem habebat, nisi eam à Rege speciali aliquo mandato accepisset. Aimoinus [5]. *Lendegisilus*, inquit, *regalium præpositus equorum, quem vulgò Comistabilem vocant, quemque Rex ei præfecerat expeditioni.* Itaque nonnunquam Comes stabuli, & Comes Palatii, siue Maior domus vnà ad bellum mittebantur. Idem de Carolo Magno loquens [6], *qui statim accitis ad se tribus ministris suis, Adalgiso Camerario, & Geilone Comite stabuli, & VVorado Comite Palatii, præcepit, vt sumptis secum orientalibus Francis atq; Saxonibus, cõtumacinm*

1 Aimon. lib. 4. cap. 6.
2 in vita Alex.
3 in vita Anton. pii.
4 Pag. 96.
5 li. 3. cap. 70.
6 lib. 4. cap. 74.

macium Sclauorum audaciam, quanta possent celeritate, comprimerent. Vbi videmus Comitem Palatii vocatum ministrũ Regis, quod Bruti distinctionem inter Regis & regni officiarios, falsam, futilem, & ineptam esse declarat: vt est à nobis superiore capite demonstratum. Sed postquam pertæsum est Reges tantæ dignitatis sub se in aula, cuius potentiam non poterant non suspectam habere, post Martelli & Pipini res gestas in eo magistratu: videntur illius Præfecturæ officiũ diuisisse in duas partes, & quæ ad belli apparatum & militarem disciplinam pertinent, Conestablo & qui sub eo sunt Mareschallis, quæ verò reliqua sũt, ei quem Magnum Magistrum vocamus assignasse. & vero Magni Magistri nomen ad illam Maioris domus appellationem propius accedit. Sed de his satis.

Nunc illud argumentum videamus, quod Brutus ex denominatione [illegible] oritate Parium Franciæ desumit: nam hos quoque Regi opponit, & velut Ephoros quosdam, nõ æquat modò sed præfert. At verò quàm insidiosè & fallaciter id faciat, facilè apparebit. Ait igitur [1]. *Habet præterea regnum Francicum suos siue Pares tanquam Regis consortes, siue Patritios, tanquam Reip. patres, singulos à singulis regni prouinciis dominatos quibus Rex inaugurandus, tanquam vniuerso regno, fidem dare solet. Ex quo illos Rege superiores esse liquet.* Plausibile quidem hoc est, & aptum ad capiendos imbecilles animos argumentum, sed nullius momenti, & planè spernendum, vbi eius vitium detegitur. Duplex igitur hic error est: alter quidem quòd Pares Frãciæ dictos putet, quasi Regis consortes. Nam, vt superius paulò de ὁμοτίμοις Persicis diximus [2], non ideo vocati sunt Pares, quia Regi pares erant: id enim vetat ipsa vis Monarchiæ, & regni cõstituti natura. Sed quia pares inter se erant, id est, pari honore & dignitate apud Regem censebantur: idque ipsemet Hotomanus, quamuis Regibus alioqui parum æquus iudex, ita disertè testatur, vt etiam rideat eos qui aliter sentiunt. *Magnum eorum iudicium requirere cogimur*, inquit [3], *qui propterea Pares Franciæ appellatos scribunt, quod Regi pares essent: cùm Paritas non ad regiam, sed ad communem ipsorum dignitatem atque authoritatem referretur.* Atque hic locus quidem satis ostendit Hotomanum vel harum vindiciarũ autorem non esse, vel pugnantia loqui, & sibimet contradicere [4]. Alter Bruti error in eo est quod putet rectè colligi Pares Rege superiores esse, eò quòd Rex, dum inauguratur,

1 Pag. 96.

2 cap. 13. huius libri.

3 cap. 14. Franc. cog.

4 vide quod scripsi. lib. 3. ca. 1.

tur, fidem illis, tanquam vniuerso regno, spondet: cùm tamen id huic nullo modo sit consequens. Quandoquidem Rex, cùm sit maritus Reipublicæ, & regni sibi concrediti caput,[1] tantum abest vt fidem dando Paribus, aut toti populo simul congregato, & vicissim ab iis accipiendo, sese illis inferiorem faciat: vt planè contrà, dominum se atque rectorem omnium hoc ipso constituat: ad instar sponsi, cui fides data acceptaque imperium in puellam tribuit. Regem itaque non potest hac ratione Paribus inferiorem esse concludere, nisi & maritum vxori, & ducem militibus, & monachis Abbatem, & Canonicis Episcopum, & summum Pontificem Cardinalibus & omnino caput membris subiiciat.

1 Luc. de Pen. ad l. quicunque nu. 8. c. de omni agro deser. lib. 11.

Quod autem confirmandæ sententiæ suæ argumentum profert, adeo infirmum & leue est, vt nullo negocio retundatur. Videmus, inquit, etiam hosce patritios inter Regem & subditos sæpe diiudicasse. Quid tum postea? Rex vult sibi ius dici ab omnibus Curiis regni sui & quotidie inter eum & priuatos controuersiæ per eius procuratorem in iudiciis agitantur: an Rex idcircò Curiis subiicitur? nugæ. Quicquid potestatis habet Curia, id totum à Rege habet, vt paulo antè ostendimus. Instat tamen Brutus, & potestatis huius Parium siue patritiorum praxim nobis exemplo proponit. *adeo quidem, inquit, vt cùm Carolus VI. in Ducem Britanniæ sententiam ferre vellet, obstarent illi, dicerentque, non Regis, sed Parium esse eiusmodi iudicium, quorum authoritati nihil derogare posset.* Suspectum mihi valde est hoc exemplum, & vellem aliquem laudasset authorem: quod cùm non faciat, commenti sui coniecturam nobis præbet. Nam ego in contrarium habeo scriptores luculentos, qui iudicium hoc de regulo Britanniæ in consilio Regis cœptum & terminatum fuisse, atque sententiam pro Clissono Conestablo in Ducem, à Regis Cancellario latam, nullo Parium nec repugnante nec contradicente, tradunt. Guaguinus enim de eo sic scribit[2]. *In communi Regis consilio causam agi, & prudentum sententia eam definiri, Clissonus acquieuit. Acta causa est, ab vtraque parte, magno certamine: Demum dicente ius Cancellario, Dux arces rupis Arianæ, & Iosselini cum tota ablata inde suppellectili, Clissono restituere damnatus est centum millium francorum pœna adiecta.* Author verò operis quod inscribitur. *la mer des histoires & chroniques de France*, de ea controuersia sic scribit. *Et semblablement Clisson*

2 lib. 9. in vita Caroli VI.

son fust d'accord que le parties ouyes le Roy en son conseil luy fist iustice & raison, & fust fort à esmouuoir & se consentir à ce[1], *non obstant que aultre chose ne pouuoit il requirer raisonnablement. Et l'autre cause si estoit, car il auoit sceu, que le Roy, à la requeste desditz deulx seigneurs ses oncles, auoit tout pardonné, en tant que luy touchoit, l'offence & le cas commis par le Duc, & en auoit eu remission: & appercevoit qu'il n'en auroit que son interest ciuil. Si vindrent en la presence du Roy & de son conseil, & fist proposer Clisson les excez que le Duc luy auoit faits, en la forme, qu'il estoit pour le Duc bien deshonorable, desus declaree. Par le conseil du Duc fust defendu en proposant excusations plus tendant à doller sa fault que autrement. Et les parties ouyes fust appointé & dit par le Chancelier, que le Roy les auoit ouyes, & qu'il feroit tout ce qu'il appartiendroit par raison: Et fust le conseil par plusieurs & diuerses fois assemblé tant en la presence du Roy que autrement. Et finablement fust la sentence prononcee par le Chancellier, par laquelle le Duc de Bretaigne fust condamné à liurer les places de la Roche d'Arien, de Iosselin, & autres meubles dedans lesdictes places: & en faisant du criminel ciuil, fust cōdamné en cent mil frācs. Et par ce moien fust la paix faicte entre le Duc & le sire de Clisson, laquelle ne dura gueres.* Id est, Assensus est tandem Clissonus, vt Rex vtraque parte audita ius de iniuria sibi illata in consilio diceret: quod tamen vt admitteret ægrè adductus est,[2] quamquam aliud non poterat iure postulare. Mouit & Clissonum alia causa, acceperat enim certò Regem, interuentu & rogatu suorum patruelium (Burgundiæ nimirum & Borboniæ Ducum) omnem Britoni culpam, quantum ad Maiestatis offensionem pertinebat, condonasse: vnde se nihil aliud, nisi quod sua ciuiliter intererat, habiturum perspexit. Ambo itaque se Regi in consilio sistunt ibi ex parte Clissoni proponebantur iniuriæ à Duce factæ, & ita exaggerabantur, vt in Ducis ignominiam valde redundarent. Ille contrà per suos aduocatos excusationibus vsus est, quæ ad pœnitentiam & culpæ deprecationem, quàm facti defensionem, magis accedebant. Auditis omnibus, Cancellarius respondit Regem eos audiisse, facturumque quod ratio postularet. Inde consilium de ea re sæpius habitum, tam præsente quàm absente Rege: tandem Cancellarius sententiam pronunciauit, qua Dux Britanniæ condemnatus fuit restituere Clissono arces Rupis Arianç & Iosselini, & omnem quæ in iis erat, supellectilem: & criminali iudicio in ciuile commutato, centum

1 Car il insistoit tousiours à prouocquer le Breton de leuer le gage du duel qu'il auoit ietté en la presence du Roy, pour combattre en champ de battaille.

2 quia scilicet pugna & monomachia litem dirimi cupiebat, ad quam sæpe Britonem coram Rege, proiecto in terram duelli pignore, prouocauerat.

tum millia francorum pœnæ nomine persoluere: Atque ita inter Ducem & Clissonum facta pax est nõ multum duratura.

Rex igitur, si his authoribus fides; inter Britonẽ & Clissonum iudicauit. Quod si ita est, & vt ille dicit, obstabant Pares, ac suum illud non Regis iudicium esse dicebant, apparet profectò non iure eos restitisse: magnumque adeo hac ratione præiudicium in perpetuum factum est ei iuri quod prætendebant, cùm Rex nihilominus de sententia optimatum & consiliariorum, neglecta seu potius reiecta illa Parium interpellatione, suum illud iudicium esse, ordine iudicii atque exitu comprobauit. Itaque tantùm abest vt hoc exemplo Parium iuri patrocinetur, aut Regis in subditos minuat potestatem, vt illud grauiter lædat, & hanc confirmet plurimùm.

Cætera quibus Brutus Francicam Monarchiam impetit dissoluuntur. Regia rescripta à Senatu examinari quomodò accipiendum. Regem posse reum mortis absoluere; testimoniis & exemplis contra Brutum probatur.

CAPVT XVIII.

CÆtera quibus Monarchiam Francicam impugnas, leuiora sunt: Nam quod scribis [1].

literæ Regis ni à secretario regni subscribantur & rescripta ni à Cancellario (qui cancellandi potestatem habet) obsignentur, nullam auctoritatem habent,

vix dignum responsione est: propterea quod, vt suprà de Curiæ authoritate diximus, quicquid isti potestatis habent, à Rege proficiscitur. Itaque non alia de causa literis quidem ille subscribit, nisi vt testetur eas à Rege profectas esse: hic verò rescripta obsignare aliquando recusat, non vt Regis voluntati resistat, vel regiæ clementiæ & largitatis censorem & moderatorem se præbeat: sed vt pro potestate sibi à Rege concessa, tanquam summus Regis officiarius, caueat ne quod rescriptum eliciatur ab occupato grauioribus negociis Rege vel non satis attento, per obreptionem supplicantium, aut inuerecundam & importunam petentium inhiationẽ, qua plerumque ita cõstringitur Princeps (vt aiunt Impp. [2]) vt etiam non concedenda concedat. Quod igitur in ea re facit Cancellarius,

1 Pag. 98. & pag. 129.

2 l. 1. C. de pet. bon. subl. li. 10.

quando examinata & patefacta fraude cancellat rescriptũ: id Rex fieri velle creditur, qui fraudis admonitus idem fecisset [1], vel omnino postulationi non concessisset.

1 C. si contr. ius vel vtil. publ.

Simili planè responso refellitur quod alibi [2] de Regiorum diplomatum examinatione à Senatu fieri solita, oppidò calumniosè & intemperanter confingis. Nunquam enim Senatus in Regis diplomata inquirit, vt regiæ clemẽtiæ aut seueritati modum adhibeat, quemadmodum tu falsò definis: sed vt ex antecedentibus, consequentibus, aliisque facti circumstantiis, cum narratione reorum & Regis diplomate absolutorio collatis, an ea Regis voluntas sit exquirat. Fieri enim potest vt scriptum, à Rege signatum, producatur: sed fraude elicitum, sed importunitate extortum: sed ignoratione concessum, aut alio quopiam vitio laborans, quod si Rex scisset, non vtique indulsisset reo. Hæc & similia rectè examinant Senatores, quibus ab ipso Rege talis potestas data est, mandatumque ne ei rescripto pareant, quod quid legibus repugnans continet: sed Regem ignoratione lapsum existiment, eóque rem illam ad iuris communis normam exigant: vt olim Antiochus III. [3] & Tiberius Cæsar [4] rescripserunt. Hæc nimirum regalis sapientiæ prouisio est, vt proborum hominum & pro Republica nauiter sudantium opera vtatur: qui quoniam ad hoc à Rege constituti sunt, vt eius ministri sint, legumque custodes, nihil illis antiquius esse debet, quàm vt solicitè & solerter perquirant quæ Regis in rescripto vel diplomate voluntas fuerit: ne vel, Rege non iubente, à lege recedant: vel eo gratiam criminis alicui faciente, legis seueritatem exequantur. Hæc Senatui causa est inquirendi in Regis diplomata, & codicillos veniales, quos vocas; non autem illa, quam tu ad inuidiam & cõtemptum regiæ Maiestatis, contra omnem diuini & humani iuris rationem, fraudulenter excogitasti: vt scilicet modum Regis seueritati & clementiæ statuant.

2 Pag. 128. & seq.

3 Plut. in Apophtheg.

4 Niceph. lib. 1. cap. 17.

Sed quia nullus in istis vindiciis locus est, qui rebellem spiritum, & insigniter mendacem, proiectæque audaciæ & perfrictæ frontis impostorem magis redoleat, transcribam quod scribis de hac re, quanquam tuæ me pudet impudentiæ. Ais igitur [5]. *An non verò fortè, quia vitæ causa fauorabilior est, quos lex damnarit, absoluere saltem Rex poterit? Nihilo sanè magis. At quia interdum ea accidere possunt, in quibus lex muta, lege loquente: legis ratio Regis oratione, quasi interprete, opus*

5 Pag. 126. & seq.

opus habet, licebit Regi, ne ſummum ius ſumma iniuria fiat, adhibita in conſilium ratione, quæ legis anima eſt, legem interpretari. Ne tamen perturbatio vlla ſedem rationis occupet, inconſultis ſapientibus nihil planè definiendum putabit. Hoc modo homicidam quidem ſeuerè puniet: ei tamen indulgebit, qui excuſſa è manibus ſecuri, tranſeuntem fortè aliquem occiderit. Graſſatorem morte multabit: qui graſſatorem, vim vi repellendo interfecerit, abſoluet. Itaque vt Regi, tanquam cuſtodi legis, verba interpretari interdum licet: ita & Senatui, in omnibus regnis bene conſtitutis, iniunctum eſt & ex officio conuenit, tum interpretationem Regis examinare, tum etiam eiuſdem ſeueritati clementiæve modum adhibere. Quod ſi verò hominum corruptelâ factum eſt, vt hæc minus re ipsâ obſeruentur: idem tamen perpetuò ius eſt, quod in libertatem vindicari oportet. Ne plura exempla in re manifeſta accumulemus, in Francico regno ita obſeruatum fuit. Quos enim Rex abſoluerat capite plecti, & quos occiſos voluerat, abſolui ſæpe vidimus. Interdum etiam ſcelera, teſte Rege commiſſa, impunita fuerunt, quia plures teſtes non ſuccurrebant: quod ſub Henrico II. in cuiuſdam extranei, grauiſſimi criminis à Rege ipſo accuſati, perſona accidit. Cùm quis verò reus amicorum precibus veniam à Rege impetrauit, Cancellarius, cauſa cognita, recuſare poteſt. Sin & hic conniuet, ad iudices nihilominus veniat oportet: qui quidem non modò an obreptitia venia ſit, ſed etiam an ciuilis & legitima, diligenter examinare debent. Reus verò qui codicillos illos veniales impetrauit, non prius iis vti & niti poteſt, quàm ſeſe coram iudicibus ſtiterit, capite aperto, genibus flexis, carceréſque vltrò ſubierit, interim dum cauſæ, quæ Regem impulerunt, penſitantur. Hæ ſi minus idoneæ ſunt, mulctatur reus, perinde ac ſi Rex non condonarit. Si contrà: eſt ſanè quod non Regi, ſed legi, eiuſque æquitati vitam acceptam ferat.

Hæc tua ſunt, & his ſimilia, figmenta & incantamenta, quibus imperitæ multitudinis aures & animos, in ſuam ipſius Regumque perniciem, velut magico carmine effaſcinas: quæ tamen ex tam apertis & manifeſtis mendaciis cõſtant, vt mirum ſit inueniri quoſdam, vſu rerum & eruditione nonnihil præſtantes, qui talibus impoſturis aures accommodent. Quid enim falſius, quid impudentius dici poteſt, quàm quod ſcribis, Regem non poſſe abſoluere quos lex damnarit? Contrarium enim, non de facto ſolùm (vt loquuntur) ſed etiam de iure, obſeruatum perpetuò fuiſſe in omnibus regnis bene conſtitutis, hiſtoriæ

tam sacræ quàm profanæ perspicuè demonstrant. Quid enim? Abiatharo sacerdoti Maiestatis reo, an non ignouit Salomon, & quem legis sententia morte multandum iudicauit, regia clementia legum pœnis absolutum dimisit? *Equidem vir mortis es*, inquit [1], *sed hodie te nō interficiam, quia portasti arcam Domini coram Dauid patre meo. Vade in Anathoth ad agrum tuum.* Hinc D. Augustinus [2]. *Iudicibus statutum est, ne liceat in reum datam sententiam reuocare. Nunquid & ipse Imperator sub hac erit lege? nam ipsi soli licet reuocare sententiam, & reum mortis absoluere & ipsi ignoscere.* Et Theodericus apud Cassiodorum [3]. *fas est Principi maculosas notas vitiatæ opinionis abstergere.*

1 Reg. 3. cap. 2.
2 lib. de fat.
3 lib. 3. Variar. cap. 46.

Possum facile ex omni memoria & monimentis populorum, qui Regibus & Monarchis vsquam paruerunt, innumera huius rei documenta proferre, quibus ostenditur, Principem, pro potestate imperii, gratiam delicti quantumuis magni reis facere; & legitimè condemnatos legum pœnis posse eximere, sed eum in re perspicua laborem inutilem planè & superuacaneum esse arbitror. Etenim profectò hæc facultas ignoscendi iure condemnatis, vsqueadeo cohæret cum monarchico imperio, vt etiam Dictatura apud Romanos, quæ nihil aliud nisi semestris Monarchia fuit, id potestatis annexum habuerit: quod illustri, præter cætera, exemplo in L. Papyrii dictatura emicuit. Is enim Q. Fabium magistrum equitum capitis condemnatum (quod contra disciplinam militarem, dictatore vetante & absente, ausus esset cum hostibus signa conferre) Tribunis pleb. populoque iram deprecantibus condonauit. *Tum dictator silentio facto. Bene habet, inquit, Quirites, vicit disciplina militaris: vicit imperii maiestas: quæ in discrimine fuerunt, an vlla post hanc diem essent. non noxæ eximitur Q. Fabius, qui contra edictum imperatoris pugnauit: sed noxæ damnatus donatur populo Romano: donatur tribunitiæ potestati, precarium, non iustū auxilium ferenti. Viue Q. Fabi. fœlicior hoc consensu ciuitatis ad tuendum te, quàm qua paulò antè exultabas victoria: viue id facinus ausus, cuius tibi ne parens quidem, si eodem loco fuisset, quo L. Papyrius, veniam dedisset* [4].

4 Liu. lib. 8.

At istam Principes potestatem vsurparunt dicis, non iure delatam acceperunt. Imò verò iuris authores atque interpretes omnes, eam Principibus sine vlla controuersia, iisque solis, iure optimo competere, tam firmo atque vnanimi consensu tradiderunt [5], vt necesse sit fateamur vel illos

5 l. relegati. 4. in fi. l. Diui fratres. 27. & l. ad bestias 31. D. de pœn. toto tit. de sent. passis. D. & C.

los omnes errare, vel te mirum in modum delirare atque desipere, qui contrariam sententiam astruis. Itaque inter legitimas defensiones illa numeratur, qua reus condonatum sibi à Principe crimen esse proponit. Quia, vt vno omnes ore affirmant [1]. *Summus Princeps potest pœnas delictorū delinquentibus remittere & indulgere: & potest omnes pœnas remittere, tam corporales quam pecuniarias, etiam per sententiam & condemnationem inflictas, etiam si talis sententia in rem iudicatam transiuerit.* Hinc Baldus dicit [2], Principem in eo honorari, quod apud eum omnis pœna est arbitraria, idque in Gallia obseruatum esse inter omnes constat, adeo vt Regis ignoscentia etiam domino feudi præiudicet, ad quem damnati bona propter delictum peruenissent, si ex Regis indulgentia culpæ veniam non impetrasset [3]. Quid opus est multis? sententia planè falsa, reprehensione tantùm, nō refutatione indiget.

1 vide Iul. Clar. §. fi. Pract. Crim. q. 59 & Ant. Peregrin. li. 5. de iur. fisc. tit. 2.

2 in l. cunctos populos. col. 8. C. de summa Trin. & fid.

3 Papon lib. 24. tit. vlt. de Arest.

Quæ sit Parlamentorum in Regia diplomata inquisitio. Reges sponte aliquando se legibus subiicere. Resoluta Bruti captio ex antiqua Gallorum regnandi consuetudine. Inter Principatum & Regnum differentia.

CAP. XIX.

PAr impudentia in eo est quod scribis, Senatus partes esse Regis interpretationem examinare, & eiusdem seueritati vel clementiæ modum adhibere. Nam quanquam (vt modo diximus) Senatus officium est, regia rescripta, & diplomata examinare ad Regis voluntatem intelligendam; ne velle eum quod nolit falsò existimet. Nunquam tamen ab hominum memoria auditum est in regnis benè ordinatis, legis interpretationem à Rege factam, à Senatu reiectam vel correctam fuisse: vt neque de eius clementia in condonandis suppliciis, vel rigore in puniendis, detractum quicquam vel remissum, vbi Regis semel voluntatem Senatus certò intellexit. quippe talis senatoria potestas regni naturæ prorsus repugnaret, nec cū eo consistere vllo modo posset: sed aliam induceret regiminis speciē, vt est à nobis superioribus libris satis superque demonstratū. An nescis illud Constantini Magni ad Bassum Præfectū vrbi rescriptū? *Inter æquitatem iusq; interpositam interpretationē nobis solis & oportet & licet inspicere* [4]. aut iniquum & tyranni-

4 l. 1. ca. de legi. vide quæ scripsimus sup. li. 2. circa fin.

nicum esse arbitraris? aut non Regibus & Monarchis cæteris æquè ac Imperatoribus conuenire iudicas? ludis Brute, ludis. Nam quos tu dicis à Rege absolutos fuisse & capite tamen plexos, ii re vera non erant à Rege absoluti, sed subreptitio tantùm diplomate liberati; quos propterea Senatus, detecta fraude, vt nullo modo absolutos, meritò suppliciis debitis destinauit. & contrà, si quos fortè Rex errore facti deceptus iudicibus puniẽdos mandauit, iudices, comperta innocentia, liberos atque absolutos demiserũt, de Regis sententia & voluntate id factum esse creditur, qui illos eo animo iudicibus tradidit, vt secundum leges iudicarent. Hæc igitur si quando contingunt, Regis authoritatem nullo modo minuunt, imò confirmant plurimùm: ꝙ vtrobique secundum eius voluntatem absolutio damnatioq; contingat. Nam id semper velle præsumitur, quod iuris rationi congruit, atque vti potius ordinaria quàm absoluta potestate, nisi contrarium manifestè constet [1].

Iam verò quod de criminibus Rege teste commissis adfers, id nihil ad tuam perniciosam opinionem proficit. Ita enim à Regibus lege lata constitutum est, ne vnius testimonium in vlla causa admittatur [2], eam si ipsimet Reges legẽ obseruare volunt, quid tum postea? *decet tantæ maiestati, eas seruare leges, quibus ipse solutus esse videtur* [3]. maximè verò in hac re, quia hominis iudicium, Dei iudicium esse dicitur [4]. At neque Christus in seculari iudicio, ream sine accusatore & testibus cõdemnare voluit, quamuis certò sciisset eam deliquisse [5]: neque etiam Deus quemquam spirituali sententia, sine accusatore & teste, condemnabit. Non mirum igitur si Reges à Deo constituti vt sint ministri regni eius, Dei modum in iudicando, quantum quidem per humanã imbecillitatem consequi possunt, piè & inuiolatè custodiant: præsertim Reges tales, quales permulti in Gallia extitisse memorantur, inter quos ille fuit, vnde exemplũ sumpsisti, Henricus II. quem subditi omnes ita amanter & studiosè obseruabant, vt eius nomen quod erat, *Henry de Valois*, per anagrammatismum mutarint in illud, *Roy de nul hayé*, id est, *Rex nulli inuisus*. Fecit igitur Rex ille quod facere debuit, qui (vt olim excellentissimus vir Q. Scæuola) ita demum suo testimonio credi voluit, si alii inuenirentur qui idem asseuerassent: quíque (vt Africanus posterior) accusatoris, testis, & iudicis partes in reum agere noluit [6]. Quod itaq; asseris reũ cui Rex ignouit, non Regi, sed Legi, eiúsq; æqui-

1 Bald. & alii in l. ex facto. D. de vulg. & pupill. & in l. omnes populi D. de iust. & iur. & in ca. licet. de off. ord.
2 l. Iurisiurandi C. de test.
3 l. ex imperfecto 23. D. de leg. 3. l. ex imperfecto c. de testam.
4 Deut. cap. 1.
5 Ioan. cap. 8.
6 Val. Max. li. 4. cap. 1.

æquitati faluté acceptam ferre debere: id te nō fummæ folùm impudentiæ, fed extremæ etiam dementiæ hominem conuincit tum φ vbi aliquis mero iure & communi legis auxilio fatis iuuatur, nihil Regis venia & extraordinario remedio indiget: tū etiā quia quos lex damnauit, Rex abfoluere poteft, vt certiffimis fuprà teftimoniis probatū eft.

Vides nunc, Brute, quàm nequiter in Reges Galliæ infultes: & contra fidem hiftoriæ, rerumque geftarum exempla, florentiffimi regni fundamenta conuellas: vt in perniciem fubditorum ex regno Rempublicam, fi non potius ex Monarchia Anarchiam, tibi fi aufcultetur, magno totius orbis malo efficias. Doleo equidem ita te intemperanter ingenio abuti tuo, vt omnem tibi à Natura largitam rationis & orationis facultatem, odio Regum & Reip. ad calumnias & mendacia conuertas: quafi id tibi folùm negotii datum fit populo vt imponas.

Quod fi fubtilitas in maleficiis laudanda fit, magna tu quidem laude dignus es, qui mendacia ex mendaciis pendere, & quafi confequi fe mutuò, tam fubtiliter facis, vt veri fpeciem præ fe ferre videantur. Nam licet quæ ad Regis Francorum maieftatem minuendam cōfinxifti planè falfa fint, tamen ea tanto artificio cōcinnas, vt ex antiquis Gallorum inftitutis manaffe ad Francos, & ab iis iugi obferuatione retenta, pari impoftura coneris perfuadere.

Nimirum habebant fortè hoc à Gallis Franci, inquis [1], *authore Cæfare libro quinto de bello Gallico. Fatetur enim Ambiorix Rex Eburonum ea fuiffe tum Regum Galliæ imperia, vt nō minus populus ritè conuocatus in Regem, quàm Rex in populum, authoritatis haberet. Quod etiam in Vercingetorige apparet, qui coram populi cœtu caufam fuam agit.* 1 Pag. 100.

At mentitum fuiffe Ambiorigē partim fui excufandi, partim hoftis circumueniendi caufa, ipfius rei ftatus atque exitus comprobauit: itaque quod ille finxit dolosè, tu pro vero hic affumis mendosè. Quod autem ad Vercingetorigem attinet, non erat ille quidem Rex conftitutus fuper omnes populos, quibus in fufpicionem proditionis venerat, tantùm belli gerendi dux ab iis delectus fuit, & imperium ei ad id bellum admininiftrandum datum: Rex verò Aruernorum tantummodo ab fua factione appellatus eft, idque non legitimo modo, & concordi ciuium voluntate, fed per vim & fcelus, vt ex eifdem Cæfaris commentariis liquet [2]. At obtinere principatum vel imperium apud eos, 2 li. 7. de bello Gall.

aliud erat quàm obtinere regnum, siue Regem esse. *Celtilus* eiusdem Vercingetorigis pater, *Principatum Galliæ totius obtinuerat*, inquit Cæsar [1], *& ob eam causam quod regnum appetebat, ab ciuitate erat interfectus*. Quod autem Vercingetorix non fuerit Rex, sed tantùm imperator ad id bellum gerendum lectus, ex contentione inter eum & Æduos ab eodem Cæsare relata manifestè patet [2]: Agamemnõ, belli ad Troiam gerẽdi causa Græcorum omnium Princeps & Dux factus est, in quos, cùm ad prælium exirent, vitæ & necis potestatem habebat: licet alioqui in concionibus redargui, reprehendi, & cohiberi sæpe solitus sit: quod non Regem eum, sed belli ducem super se constituisset. Longè igitur aliud regnum est, aliud principatus. Itaque Lactantius Firmianus de Vrano & Saturno loquens [3], de quibus contentio est inter priscos authores, vter prior summum in terris imperium habuerit. *Nõ magna dissensio*, inquit, *siquidem maximorum authorum de filio, ac patre, dubitatio est: sed tamen vtrumque fieri potest, vt & primus Vranus eminere inter cæteros potentia cœperit, & Principatum habere non regnum Postea Saturnus maiores sibi opes comparauerit, ac regium nomẽ asciuerit*. Eodẽ pertinet quod Krantzius in VVandalicis scribit [4]. Boemos vbi aliquandiu sub ducibus & annuis magistratib. vixissent, tandem sibi Regem asciuisse. *Zethus*, inquit, *ordinato regno, primus in gente dominatus libera potestate, cùm alii vel annui, vel menstrui, vel ad bella essent duces*, & mox [5]. *Iam Regem habuere Boemi, iam legitimo illis iure imperabat vir non postremi ingenii*, &c. In Scotia similiter, Anglia, Dania, aliisque nationibus, apud quas imperia verè regia vigent, parem Regum libertatem videre licet, cuius rei insigne, sed triste nobis documentum reliquit Henricus VIII. Anglus, qui si non tanta potestate à Deo populoque sibi concessa, fuisset abusus, ac leges pro arbitrio tulisset, vestris, Brute, hominibus, Hæreticis inquam, nullus ibi locus patuisset. Quod autem de regnis Hispaniæ & Iusticia Arragonica scribis, id iampridem Bodinus ita doctè & eleganter diluit [6], vt nostra hic refutatione non sit opus,

1 Ibidem.

2 Arist. li. 3. cap. 10. polit.

3 li. 1. diuin. Instit. cap 13.

4 li. 1. cap. 16.

5 li. 1. de Repub. cap. 18.

6 li. 1. de Repub. cap. 8.

Detectus Bruti animus, cuius scopus Anarchia est, ei cum reliquis Hæreticis communis. Lutheri in Principes maledicta funestum & acre rusticorum bellum excitasse: tale quid moliri Brutum, atque inibi alia de Hæreticorum malitia.

CA-

CAPVT. XX.

IN Bruti errores de regno Franciæ confutandos eo diutius incubui, quod regnum illud ipse, eiusque sequaces, pulchrè & sapienter, cæterisque omnibus rectiùs constitutum esse fateantur: ac proinde cum iam constet Regis ibi imperium summum & liberrimum esse, abque eo pendere quicquid vsquam potestatis & iurisdictionis in toto regno exercetur: non potest non iniurius videri aliarum nationum imperiis, qui hanc illis Regum libertatem inuidet, sine qua nec Rex, nec regnum propriè dici possit. Ad reliquas nūc igitur huius populorum præstigiatoris fallalacias refellendas pergamus: quæ vt superioribus sunt leuiores ita tenuioribus indiciis facilius detegentur. Sed vna tamen præ cæteris insignis est, & digna quæ plena manu tractetur: ex ea enim lector Bruti consilium, & quod animo facinus meditetur agnoscet. Ait itaque [1]. Pag. 106.

Si populus Romanus Imperatores suos noxæ dedit, qui ad Furcas Caudinas indecorè cū hostibus pepigerant, coacti licet, & in summas angustias redacti, nec ea se pactione vllatenus teneri iudicauit: an non multo minus tenebitur populus id iugum pati, quod non vi sed vltrò, non mortis metu sed lucri cupidine, aut si qui excutere debebant, imposuerint, aut qui poterant tolerarint.

Videbatur initio Brutus infinitam & immoderatam Regum libertatem velle tantummodo cohibere, non autem suum optimatibus ius auferre; quorum legitimam potentiam vsque adeo extollit, vt eos regni Ephoros, & regalis imperii consortes, Rege ipso superiores, appellet: ob cāque causam videtur illis qui eum non attentè legunt summa voluntatis inclinatione in Aristocratiam propendere, eoque nomine magnam ab ambitiosis hominibus gratiam consequitur (qui sub specie reuocandi in ordinem Reges suos, re vera autem affectati regni cupiditate, seditionis & defectionis duces sese populo præbent) quòd suam illius patrocinio causam satis defensum ac protectum iri existimāt. Sed longè alius Bruto scopus: non ei regnū, non Aristocratia, non Democratia curæ est: Anarchiā amat & optat, quòd in ea nullus libertati & libidini terminus sit, sed infinita vtique & impunita licentia: eoque vt nos cautè & pedetentim ducat, regnum primò in Aristocratiam mox hanc in popularem dominationem commutādi consilium tribuit: sed tanto tamen artificio, vt neutrius ius lædere,

lædere, neutriue iniuriam facere se velle simulet, quo deinde progressurus sit vbi è regno in Rempublic. peruenerit, non obscurum arbitror iis esse qui furibunda Hæreticorũ ingenia paulò sagacius odorantur, quorum princeps & parens Lutherus Euangelii sui initium, talibus stratagematis longè lateque propagauit: tantumque oris sui petulantia & infamibus iniuriis in Cæsarẽ, & Reges, ac Principes alios iactis effecit, vt ingens ille in Germania rusticorum cõtra dominos tumultus exciretur, qui plebeiorum hominũ circiter cẽtum millium cęde expiatus est, quos omnes perditus ille apostata suis incantamentis velut Circæis poculis infatuauit. Nam Principum autoritatem adeò vilem & contemnendam, multis maledictis & iniuriosis nominib. apud imperitam multitudinem reddidit: vt se talibus subiici nec æquum, nec vtile esse iudicarent. Quod si rustici illi, vt victi erant, vicissent: non dubium quin nouus iste Euangelii restaurator, se statim ad nefariam illam societatem, quam verbis pepererat, factis & opere adiunxisset: atque ingentem de Principibus & tota Nobilitate triumphũ egisset moxque anarchiam, & communionem rerum multis encomiis celebrasset. Sed quia spem suam frustratam sensit, consilium ex tempore & euentu rerum cepit, atque à Principibus se stare simulans, huius rebellionis rusticorũ vindicandæ, cuius ipsemet autor erat, acerrimum se suasorem præbuit: idque tanta immanitate, quantam vix credibile est in Scythico, nedum Christiano pectore latitare: adeo ille versutus in omnes partes, & mirum in modum impudens erat [1]. Lutherum in hoc sequuti sunt posteri eius omnes, licet in multis aliis vehementer ab eo dissentiant, in iis hic noster est, qui, cuiuscunque tandem sectæ fuerit, magnum illum magistrum vestigiis directè & dextrè in virulentis istis Vindiciis cõsequitur. Lutherus enim, vt Reges & Principes per ora ciuium traduceret, dicebat eos esse vel perditissimos nebulones, vel præcipuos moriones [2]: stolidos præterea, insanos, fatuos, furiosos, ipsóque Turca decies peiores, & id genus aliis quæcunque ad summam ignominiam excogitari poterant nominibus appellabat [3]. Eosdem Brutus (ne nihil ad magistrum de suo addidisse videatur) Homunciones, seruos Reipublicę & multitudinis, nihil à priuatis impunitate differentes, esse, tradit [4]. Sed & nobiles ac primarios viros, quorum vicaria fide Reges in variis regni negotiis & Republica administranda

1 Vide Surium ab anni 1523. initio vsque ad 1526.

2 lib. de seculari potest.

3 Contra duo mandata Cæsaris.

4 Pag. 123. & 124. & 126. & 130.

niſtranda vti ſolent, canina ſua facundia nequiter & calumniosè allatrat. Ait.n.eos nihil eſſe, niſi Regum aſſentatores & illuſores populi, imò nihil niſi laruas, & velut antiqua in tragœdiis paludamenta, quorum præuaricatione & ignauia factum eſſe dicit, vt Reges eam, qua hodie inſoleſcunt, licentiam, quadam quaſi longi temporis præſcriptione vſuceperint: proinde non debere id populus præiudicare, quo minus ipſi ſe in libertatem vindicent [1]. Pag. 109

Quæſo per Deum quid iſtiuſmodi ſermonibus, vel ad inuidiam huius ordinis acerbius, vel ad ſeditiones concitandas vehementius dici aut excogitari poſſit? An non praui & peruerſi animi in Bruto teſtimoniū locuples nobis præbent? Ex iis certè perſpicuum eſt, eum non in Reges tantùm & Monarchas ſtylum acuiſſe, ſed in omnes omnino qui dignitate & poteſtate aliqua præditi ſunt: eoq; conatus ſuos omnes paraſſe, vt credulæ & incōſtanti multitudini perſuadeat eam prorſus liberam eſſe, & nullius ductu atque imperio regendam, niſi quatenus, & quamdiu ipſa voluerit: ac proinde nullo iuris vinculo teneri illis promiſſis ſtare, quæ eius nomine Optimates in concilio publico, vel alias Regi quoquo modo faciunt: penes eam ius totum eſſe feriendi, firmādi, frangendique fœdera & promiſſa omnia, prout è re ſua eſſe arbitretur. Quo conſilio nihil turbulētius, nihil peſtilentius & magis exitioſum ſocietati humanæ ab ipſomet Diabolo, nedum ab homine, hominibus proponi potuit, eo enim admiſſo quid ſupereſt niſi vt regnorum omnium, & ariſtocratiarum fundamenta protinus conuellantur? quandoquidem certum eſt intemperantes plebeiorum hominum animos, tam fera & effrenata libertate luxuriantes, nullum ſibi modum daturos: neque ad ſummam in Deum, & Magiſtratus omnes, inſolentiam aliquid omiſſuros. Sed & ipſamet etiam Democratia, quam regno velit ſuccedere, tabifica huius morbi contagione vehementer laborabit: & tandem infecta penitus & confecta inſolentis libertatis intemperie, velut corpus aliquod graue, luxatis membris concidet, atque in meram Anarchiam diſſoluetur. Hæc illa Bruti eſt præclara doctrina, ſcilicet, præclara, inquam, Reipublicæ forma, quam ſuis hiſce Vindiciis ſtabilire conatur: quæ ſi vllam apud homines gratiam inuenerit, motus longè maiores per totum orbem metuendi ſunt, quàm vnquam illi fuerunt, ex Germanorum ruſticorum ſeditione concitati. Perierūt

inil-

in illo tumultu centum circiter milia plebis; at centies cētena milia peribunt, si Bruto auscultetur. Nam proculdubio maior pars populi, vbi hac debitæ sibi libertatis opinione fuerit imbuta, atque eiusdem potiundę spe accensa, nullo se discrimini non committet, vt ius suum vel ab inuitis exprimat, vel à volentibus consequatur. Et contrà Magnates, qui plurimùm vulgo elatiores animos gerunt, neutiquam permittent se de statu & ordine suo deiici, quin potius extrema quæque pati, ac se non esse multo malint, quàm in tantas támque ignominiosas calamitates & miserias (vt ipsis videtur) incidere. Illi igitur, quoniā ad eam, quam spe deuorarunt, libertatem, nisi his protritis & conculcatis, penetrare non possunt: necesse habebunt ferro statim & flamma viam sibi aperire. Et hi similiter quod in se periculum intendi sciunt, non segnius conabuntur præsidiis aduersus tot hostes domesticos se munire, atque aditus omnes præcludere, per quos in sua castra perrūpi possit: Denique & arte & armis decernere, quibuscunque dignitatem suam tueri poterunt: quo fiet, vt has discordias bella cruenta & plusquam ciuilia, bellorumque funesti & miserabiles exitus consequantur. Mirabitur fortè posteritas (ad quam, vt spero, Bruti libellus luce & lectione indignus non perueniet) Christianum, ac sani cerebri hominem, eò audaciæ prorupisse, vt ausit tam ardentes discordiarum & seditionum scintillas, ne dicam faces & flāmas, in populum dispergere. Sed mirari desinet, vbi Lutheri Caluinique consilium agnouerit, quorum alterutrius discipulum esse hunc Reip. incendiarium, ex propriis eius scriptis, nō obscurę deprehenditur: cuius rei lectorem suprà commonui [1]. Nam cum Hæretici mortifera sectæ suæ dogmata proponere & propagare vnicè studeant: eaque liberius, & sine legum iudiciorumque metu, in mediis seditionibus, & turbata Repub. disseminari posse sciant: nihil non machinantur, quo Principes populosque inter se cōmitti posse putant: vt his vtrinque arma tractantibus, atq; in tetro & periculoso bello administrando occupatis, illis idonea grassandi in omnium animas, & venenatū suæ hæreseos mucronem in penitissimis cordium recessibus figēdi opportunitas tribuatur.

[1] lib. 3. cap. 1.

Brutum tum metu Numinis, tum moris Maiorum obseruantia plebem soluere, quo facilius omnia in Anarchiam recidant.

dant. Eius de populi & Optimatum authoritate inconstãs iudicium: de Rebellio & rebellii causis futiles & perniciosa sententia.

CAPVT XXI.

SEd ne quis fortè arbitretur me Bruto aliquid per calumniã affingere: en aliqua eius libri loca annotabo, quibus istam, quam ei ascripsimus, doctrinam, non obscurè & dissimulanter, sed apertè planeque complexus est: idque cùm facit nonnulla, à vero non abhorrentia tractatui suo sparsim inserit, atque immiscet ita vt verá illa ex falsis principiis ab eo positis, vel hæc ex illis oriri & pendere lectoribus incautis & ineruditis videantur. Sed ego id ei vix vitio vertam, siquidem ex artis suæ præscripto facit. Hæreticis enim omnibus antiquum est & solẽne, fraudes & fallacias suas verarum sententiarum permistione condire. Itaq; quod de meretricibus olim Iurisconsulti [1], id paucis commutatis, in istos non ineptè conueniet. *turpiter eos facere quòd sunt Hæretici, sed non turpiter imposturis mendaciisque vti, cum sint Hæretici.* Est enim hæresis prostitutio quædam spiritualis, quæ quot animas occupat, tot facit esse prostibulas. Sed hoc agetur alio loco: ad institutũ reuertor. Ait igitur [2].

Dices verò fortasse. Tu mihi Patritios, Optimates, regni officiarios narras. Ego verò contra, nil præter laruas, & antiqua tanquã in tragœdiis paludamẽta video: antiquæ verò libertatis & authoritatis vix vlla vsquam vestigia cerno. Deniq; plerosque palã sua curare, Regibus assentari, populo illudere videas: vix vsquam qui populi euisceratí misereatur, m dum qui misero opem ferat, inuenire possis. Quod si qui verò eo animo aut sunt aut esse putantur, rebelles & perduelles iudicantur, exulant, ac tantum non victum quæritare coguntur. Quid? ita res se habet. Tanta ferè semper, & vbiq; locorum fuisse videtur aut Regum audacia, aut Optimatum partim præuaricatio, partim ignauia, vt Reges quidem eam, qua hodie plerique insolescunt, licentiam quadam quasi longi temporis præscriptione, vsucepisse: Populi verò authoritatem suam aut tacitè cessisse, aut non vtendo amisisse videantur. Nihilominus tamẽ aduersus populum neque præscriptio, neque præuaricatio ista quidquam facit. Vulgatũ est, nullam fisco præscriptionem nocere, multo verò minus populo vniuerso, qui Rege potior est cuiusque gratia Princeps id priuilegium habet, &c.

Consiste paululum lector, & dolos ad circumscribendũ populũ, maiore impudentia quã artificio confutos, mecũ dili-

[1] Labeo Marcellus, Vlpianus, l. 4. §. 2. D. de cõdem. ob turp. caus.

[2] Pag. 105.

diligentius perpende. Cùm enim duæ potissimum res sint, quæ multitudinem arctioribus vinculis in officio retineant, eique magnam aduersus Principes suos obseruantiam & reuerentiam ingenerent: metus scilicet Numinis, mosque Maiorum: Brutus eam sua sententia, vtriusque obligationis nexu soluit liberamque dimittit. Nam quod ad legis diuinæ præceptum attinet, quo *omnis anima sublimioribus potestatibus subdita esse iubetur, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam*, id hac ratione eludit, quod populi, quàm Regis celsiorem & sublimiorem esse dignitatem potestatemque contendat: idque in suis vindiciis pro certo ac solido totius doctrinæ suæ fundamento nobis obtrudat: atque Apostolum eo loco, non magistratuum aut populi officium describere, sed tantum singulorum Christianorum, ob eamque causam ipsi etiam Neroni obediendum esse docere [1]: quibus consequens est, alia similiter omnia de Rege honorando præcepta, ad singulos tantùm de populo non ad ipsum populum aut maiores magistratus pertinere, quæ sententia, quamuis tota planè falsa sit & futilis, ac non nisi meris mendaciis & captiosis rationibus nixa (vt est à nobis iam satis superque demonstratum) tamen quosdam adeò leues & inconsideratos inuenit, vt illo interpretationis fuco metum omnem sibi abstergant, qui ex religiosa mandatorum Dei obseruatione, mentibus hominum in hoc negotio incuti solet. Alterum verò impedimentum, quod ex inueterata regnorum consuetudine, & patrio cuiusque gentis more natum animaduertit, ea fraude hic remouet, quæ serpentinum cum prima muliere congressum, colloquiumque, in memoriam mihi reducit: quasi Brutus in cœtu populari multitudinem interrogaret: cur patimini Reges vestros tanta in vos libertate dominari: cur iis immensam hanc licentiam vestra autoritate non præciditis? Cur non efficitis vt in ordinem redeant, & communi ciuium iure, legibus subiiciantur? Iisq; respondentibus id se ideo tentare non ausos, quòd populus ab ipso regni primordio in Regum ditionem concesserit, inque eos suum omne imperium & potestatem contulerit: ista mox, quæ superius hoc capite retulimus aliaque in eam sententiam subiiceret. Nequaquam scilicet rem ita se habere, vt illa arbitrãtur: esse hunc errorem imperitæ multitudinis ius suum ignorantis, in quo versari eã diutius non oporteat. Reges liberiorem istam, qua hodie fruun-

[1] Pag. 212.

fruuntur, licentiam, non populi concessu accepisse, sed vel sua audacia, vel *Optimatum partim præuaricatione, partim ignauia, quadam quasi longi temporis præscriptione vsucepisse*: eamque rem populo fraudi esse non debere, nec vllo modo præiudicare: quippe in quo summa semper potestas, atque imperium residet, cui nullo tempore, quantumuis diuturno, præscribi possit. Ac ne quis ei reponeret, nihil nunc populo ad pristinam authoritatem imperiúmque recuperandum, iuris reliquum esse: quoniam per suos optimates, qui (vt dictum iam sæpius) populum vniuersum repræsentant, potestatem omnem suam in Reges transtulit, vnde immēsa hæc illis libertas obuenit. Statim it obuiam illi obiectioni, asserítque non populi voluntate, sed optimatū perfidia id factum esse, quorum inita cum Regib. conspiratio, coniuratióque, ius populi mutare vel minuere non potest: ideoq; Magnates legum pœnis, vt præuaricatores, esse subiiciendos, quòd populi causam prodiderint: populum verò nihilo magis iure suo cecidisse, ac proinde nō teneri id iugum pati, quod Optimates perfidis pactionibus, & collusione cum Regibus facta, ei imposuerunt. Ita enim ille.
Quid si Optimates ipsi cum Principe collusere, &c.
mox respondet [1]. *Non potest sanè ista quasi Magnatum in damnum necémque populi inita conspiratio quidquam eius iuri detrahere. Verùm & illi in pœnam legis, quæ in præuaricatores lata est, incident & his ac si res omnino integra esset, & patronum alium eligere, & ius suum denuo persequi lex permitteret.* quibus addit, quod ante retulimus. *Etenim si populus Romanus imperatores suos noxæ dedit, qui ad Furcas Caudinas indecorè cum hostibus pepigerant, coacti licet & in summas angustias redacti, nec ea se pactione vllatenus teneri iudicauit: an non multo minus tenebitur populus id iugum pati, quod non vi, sed vltro, non mortis metu, sed lucri cupidine, aut si, qui excutere debebāt, imposuerint, aut qui poterant tolerarint.* Pag. 106.
En vt apertè his locis, & sine vlla circuitione loquitur, atque imperium populi supra Reges & Magnates omnes ita extollere & stabilire conatur, vt solius multitudinis arbitrio iudicium de ipsorum innocentia, deque fortunis & capite fiat; in quo ipsa sola, & accusatoris, & testis, & iudicis, partes obibit. Sed idem tamen postea, vt hominem ridiculè inconstantem agnoscas, hanc tam immitem in Optimates legem, seu studio permulcendi nobilitatem, quam contumeliosa hac sententia offenderat, seu vulgi impo-

tentes animos cohibendi gratia, seu immemoria lapsus, aliáve de causa, nouo decreto suo refixit. Nam vbi multa ficta & commentitia vndique corrasit; eaque per fallaces & captiosas consequutiones, ad Regem de liberrimo & amplissimo vitæ suæ statu deiiciendum, veri quadam specie adumbrauit: tandem ad finem tractatus sui iterum de iure populi percontatur, & quærit num singulis vindicandi Rempublicam à tyrannide ius fásque sit (singulorum autẽ nomine quin ipsum sine Optimatibus populum intelligat, dubium non est: id enim subiecta ad quæstionem responsio perspicuè demonstrat) Respondet autem, *minimè verò, sed eorum qui vniuersos in regno, regione, vrbéve, quæ regni partem faciat, repræsentant* (qui sunt Optimates, vt ipse millies iam fassus est) *iussum expectent oportet, aut vnius saltem ex illis, antequam aduersus Principem quidquam moliantur*: idque ducto à similitudine argumento confirmat. *Etenim vt pupillus*, inquit [1], *non nisi tutore authore, actionem intendere potest, & si pupillus quidem dominus verè est, tutor verò pro domino tantum, quantum ad pupillarem prouidentiã attinet, habetur, ita neque populus, nisi his auctoribus in quos suam auctoritatem & potestatem transtulit siue ii ordinarii magistratus sint, siue in conuentu publico extra ordinem creati: quos, inquam, gladio suo in eam rem accinxit, quibus se regendum, curandumque tradidit: qui denique non secus ac prætor ille Romæ, qui inter seruos & dominos ius dicebat, eo loco verè constituti sunt, vt si qua lis inter Regem & subditos oboriatur, iudices & vindices se præstent, ne ipsi subditi in sua ipsorum causa sententiam pronuncient. Itaque si vectigalia & tributa iniqua imperari, si qua contra pacta inve fraudem fieri videantur, nec tamen optimatum vllus reclamet, aut repugnet, conquiescendum sibi putent.* & paulò pòst, *Si manifestæ tyrannidi faueant Optimates ipsi, aut saltem non repugnent: recordentur*, reliqui de populo, *propter peccata populi, Deo permittente, regnare hypocritas: qui nisi se ad Deum ipsi ex corde conuertant, nullis machinis euerti possint. Itaque non pedibus, non manibus, sed genibus flexis opus esse. Denique malos Principes ferant, meliores optent: & non secus ac grandinem, alluuiones tempestates, cæterasque naturales calamitates, tyrannidem illam sibi æquo animo ferendam, aut sedes mutandas putent.* & mox. *At si Optimates omnes, aut plerique, aut vnus saltem aliquis manifestam tyrannidem coercere, aut magistratus ab ea regni parte, quæ sibi commissa fuerit, arcere conetur, & ita quidem, vt is sit, qui eius expellendæ prætextu aliam non inuehat:*

Pag. 216.

bat: tum ſanè, tanquam agmine facto, certatim ad delectum concurrant, obnixè pedibus manibuſque opem ferant, ac tanquam Deus ipſe cælitus ſignum pugnæ aduerſus tyrannos dederit, Rempub. regnumque à tyrannide vindicare conentur. Etenim vt populum per tyrannos, ita & tyrannos per populum punit & caſtigat Deus.

Quo teneam vultus mutantem Protea nodo? quid enim hoc homine inconſtantius, quem modò conſilii pœnitet, modò pœnitentiæ ipſius? Omnem initio poteſtatem tribuit populo tam in Regem quàm in Optimates [1]. Poſteà verò eandem illi poteſtatem aufert, atque in ipſos iterum transfert Magnates [2]: nihilque tentandum populo cenſet, etiam in manifeſta tyrannide, ſi Optimates cum Rege conſpirant. Poſtremò, vt ademptam multitudini ſuperiore ſententia libertatem, ei iterum reſtituat, facilemque ſe ditioſis hominibus viam ſternat ad defectiones & rebellia, concludit [3] ſat populo eſſe, ſi vnus magiſtratus, cæteris ſilentibus & conniuentibus, aut etiam repugnantibus, ſe Regis tyrannidi opponat, ad hoc vt omnes, *tanquam agmine facto, certatim ad delectum concurrant &c.* Effecit profectò Brutus poſtrema hac ſententia, ne ſ[illegible]ur populus aliquid ſibi ademptũ queratur: & ne Reges vel Optimates, in quorum perniciem hoc opus conſcripſit, vllo poteſtatis ſuæ commodo frui, vllaque imperii ſecuritate gaudere, niſi ad multitudinis arbitrium poſſint. Quippe nullum regnum tam exiguis finibus concluſum eſt, vt non in eo factioſus aut ambitioſus aliquis magiſtratus reperiatur, qui ſe facilè præconem, imò principem, ac ducem ſeceſſionis populo in Regem infenſo præbeat. Itaque nihil illis obſtabit vnquam, quo minus Principem ſuum, & cum eo primores omnes, vnius turbulẽti hominis ductu atq; imperio, in ignominioſam ſeruitutẽ dedant. Cautio autem q̃ adhibet, ita demum ſc. vnius magiſtratus iuſſu omnibus ad arma concurrendum, ſi is ſit, qui tyrannidis *expellendæ prætextu aliam nõ inuehat*, ridicula planè eſt & ſuperuacanea: nam & vulgũ ipſum eius rei arbitrũ facit, qui plurimùm corruptè iudicat: & cõditionẽ adeò incertã apponit, vt nihil ſuprà: Quãdoquidẽ res nulla inter mortales reperitur, quæ hominẽ æquè cuncta ſimulare & diſſimulare omneſq; animi affectiones vitioſas cõprimere & occultare ad tẽpus faciat, ac ipſa ambitio, vt difficile, imò impoſſibile ſit, præſẽtire an is qui ad arma vocat ſuo potius quã populi cõmodo moueatur,

[1] pag. 103. & 106.

[2] pag. 210. 211. & 212.

[3] pag. 212. & 213.

vt est à nobis libro primo multis & authoritatibus & exẽplis abundè demonstratum. Quapropter temerarii & inconsiderati hominis est, ac Principem simul & populũ furibunda audacia perdere conantis, suadere vt populus certatim, iubente vno ex Optimatibus, arma capiat, atque in Regem & reliquos Optimates omnes hostiliter inuadat: ac rupto denique illo patientiæ & concordiæ vinculo, propter quod ferendam tyrannidem esse monuit cùm omnes à Rege Optimates stant, cuncta seditionibus & bellis intestinis ac domesticis, ad vnius magistratus nutum compleat. Sed mirum est Brutum non animaduertisse quàm acriter & euidenter ipse secum in huius rei definitione pugnet, & non solùm non cohærentia inter se dicat, sed maximè disiuncta atque contraria. Si enim populo licet in optimates suos, qui seruitutis iugum à Rege impositum aut tolerarunt aut non repulerunt, pœnis præuaricatorum animaduertere; vel eos noxæ dedere, vt olim populus Romanus duces suos, qui exercitum ad saltus Caudinos interceptũ, sub iugum traduci patiebantur; cur non similiter ei licebit eosdem Optimates manifestæ tyrannidi fauentes de ordine atque officio suo deiicere, & tanquam sceleris tyranni socios ac participes, eiusdem quibus ipsum tyrannum, armis & artibus persequi perdereque? cur non se sine illis Magnatibus in libertatem vindicare? cur omnium eorum, aut vnius saltem, iussum expectare teneatur, antequam collũ manifestæ tyrannidis iugo subtrahat; aut aliquid contra Principem moliatur? Vel si nihil, nisi Optimatibus istis authoribus, iubentibusque, populus aduersus Principem moliri debet; qui fieri potest vt eorundem Optimatum cum Principe conspiratio non detrahat quidquam iuri & libertati populi? Et, si dum omnes Optimates manifestæ tyrannidi fauent, aut saltem non repugnant, populus quiescere tenetur, ac tyrannidem illam æquo animo ferendam, aut sedes mutandas putare: qua ratione concludetur eum posse, spretis atque reiectis Optimatibus qui in aperta Principis tyrannide conniuent, alios tuendæ libertati patronos asciscere? An non adeo pugnantes hæ sunt discordésque sententiæ, vt altera posita atque concessa, alteram tolli necesse sit. Nam quòd locis & lineis in illo libello distent, id syllabarum, non sententiarum, controuersias dirimit: nec tam mentẽ in deprehendẽdo & iudicando contrariè scripta, quàm memoriã in retinendo perturbat præpeditque.

Vi-

Videat, nūc igitur Cono Superantius quisquis est, qui præfationem de Bruti laudibus, & eius Vindiciarum constanti certa ac perfecta doctrina contexuit, quàm miserè in eo legendo fallatur, vel quàm turpiter cum eo deliret. Nihil enim inconstantius, nihil incertius aut obscurius, quàm de totius quæstionis & controuersiæ capite ac summa, nunc hoc, nunc illud, contrariè statuere; atque ita quidem statuere, vt quam ex contrariis sententiis velit obtinere, non apertè definiat, sed dicendi quodam artificio inuoluat, quasi aut neutram aut vtramque sensisse videatur.

Brutina iuris inscitia. Dilutum ex Romana historia argumentum. Eius in ambiguitate verbi, Imperator, calliditas. De populi insurrectione ductu Magnatis alicuius, quam proponit, exagitata & reprehensa sententia.

CAPVT XXII.

HÆc cùm ita se habeant, reliquum est vt vitia elēchorum, quibus vtitur hic author in locis ex illo in superius caput translatis, cursim strictímque aperiam. Primùm igitur quod scribit,

Reges eam, qua hodie pleriq; insolescunt, licentiam, quadam quasi longi temporis præscriptione, vsucepisse: partim per suam ipsorum audaciam, partim per præuaricationem & ignauiam optimatum. Id, etsi non omnibus videatur, splendidum vtique mendacium est: quandoquidem satis constat inter omnes, qui in historiis & veri inuestigatione versantur, Regibus initiò concessum à populis fuisse, vt solutissima & liberrima potestate in subditos fruerentur: cuius rei si quis certam & indubitatam sibi fidem fieri postulet, is, ne actum nunc agam, permulta in superioribus libris passim inueniet quæ ad eam rem satis sunt. Deinde quod pro certo iuris axiomate profert, *nullam fisco præscriptionem nocere.* id quoque magna ex parte falsum est. Nam & actiones tam in rem, quàm in personam, atque etiam hypothecariæ fisco competentes, triginta vel quadraginta annorum curriculo perinde extinguuntur, ac si essent priuatorum [1] & ipsa Regalia, soli Principi & fisco reseruata, amittuntur præscriptione temporis, cuius initii non extat memoria [2]. Quinetiam præscriptioni locum esse tradunt aduersus supremam dominationem Imperatoris, si Reges & Respublicæ, per tempus memoriam hominum excedens, eum non agno-

1 gl. in §. res fisci. Instit. de vsucap. & ibi Fabe. Angel. & alii. Bart. Iud. l. in omnib. D. de diuers. t. p. præscrip. Bal. & Salic. ad l. 1. C. de quadr. præsc.
2 DD. ad tit. quæ sunt regalia li. 2. feud. Chassan de glor. mundi in 5. parte.

agnouerit superiorem: vt inde potius argumentum contra Brutum rectè aliquis ducat: cùm Reges multis nunc seculis, non vt subditos, sed vt solutos & superiores populo se gesserint.

Bart. in l. hostes D. de cap. & post. reuers. Bal. in l. 1. nu. 22. & 25. C. de seruit. & in l. 1. C. ne rei dominicæ. Felin. in cap. cum non liceat. de præscrip.

Rursus quod ab exemplo authoritatis populi Romani argumentum trahit, id nulla ratione cõcludit. Nam quod populus ille suos belli duces, qui ignominiosæ pacis cum Samnitibus ad Caudium authores erant, noxæ damnarit dederítque id iure suo fecit: quippe popularis tunc rei Romanæ status erat, ita vt in populo imperii potestas omnis resideret: cuius iniussu neque Consules, neque Tribuni, aut vlli alii magistratus vrbani vel militares, fœdus aliquod ferire, bellúmve indicere poterant. At nobis de Regno & Monarchia sermo est, in quibus populus imperium & ius omne suum à se abdicauit atque in Principem transtulit ita vt omnis imperii exors sit, ac proinde ius nullum animaduertendi neque in Optimates vniuersè, neque in singulos, Rege id totum sibi vindicante, habeat. Quod igitur Brutus ex democratico illo Romanæ Reipublicæ statu ad regalis imperii vim extenuandam adducit, id insci tè quidem facit. & perinde ac si dixeris. Si populus in democratia liber magistratibus à se & infra se constitutis multam dicere, atque omnem abrogare authoritatem potest, vt olim post exactos Reges populus Romanus: An non in Regno similiter populus imperio exutus eandem aduersus Reges & alios magistratus supra se positos potestatem exercere poterit? hæc autem vitiosa nimis & inscita atque absurda collectio est: plus enim quàm manifestum est, nihil efficacitatis habere argumentum à populi liberi potestate, ad populum sub regalis imperii iugo sceptróque degentem.

Sed & illud non insubtiliter facilioris fallaciæ causa scripsisse videtur, *Si populus Romanus Imperatores suos* nimirum vt vno lectorem verbo caperet. propterea quòd nomẽ illud Imperatoris, dignitatem nunc maximam, & summi imperii Principem designat: quasi hac ratione colligi possit populis in Reges ius esse, cùm populus Romanus in Imperatores suos liberrima potestate dominatus sit: Sed captio est in verbo. Imperatores enim stante Republica dicebantur ii, quos populus belli duces exercitibus præficiebat: qui ipsi, & exercitus omnes, in populi erant potestate. Inter illos igitur, & posteriorum seculorum Impe-

rato-

ſatores ac Reges, nulla proportio comparatioque æqualis reperitur.

Præterea ſtatuere vt vnus magiſtratus, vnáve regni ciuitas, cæteris omnib. nec conſentientib. nec conniuentibus, imò contradicentibus, Regis ſe imperio ſubducere, & eum bello perſequi poſſit, non ſolùm iuris diſciplinæ repugnat, quæ ciuitates ſingulas, in comparatione & reſpectu totius Reipublicæ, priuatorum loco habet l, & neutiquam permittit, vt vnus ex pluribus eiuſdem dignitatis ſociis, inuitis cæteris, aliquid innouet. qua ratione vnius Tribunorum interceſſio reliquorum omnium in re noua introducenda conatus irritos & inanes faciebat. Sed naturali etiam æquitati, atque adeo communibus regni commodis, & publicę tranquillitati aduerſatur, quæ nunquam non aſſiduis rebelliis euerterentur, ſi & cuilibet Magiſtratuum fas eſſet multitudinem cogere, atque armare in Principem inſolita atque tyrannica imperantem: & ipſa multitudo neceſſitate conſtringeretur ad eiuſmodi Magiſtratus vocem, tanquam ad Dei ipſius claſſicum canentis, concurrere, vt author hic falsò nititur nobis perſuadere. Accidit enim frequenter vt ſatius ſit manifeſtam tyrannidem ipſoſque Tyrannos, certè Reges tyrannicis moribus inquinatos, tolerare, (etiam ſi daremus eos iure tolli poſſe) quàm commouere ad rebellionē ſubditos, & totum vbique regnum inteſtinis ac domeſticis odiis, belliſque ciuilibus complere. Quod cùm ita ſit, quid quæſo miſerius & Reipublicæ perniciosius, quàm tantarum rerum diſcrimen ac delectū, non ſapientum conſiliis, non Optimatum ſententiis, non populi ſuffragiis, ſed vnius perditi hominis, temerarii, inquam ac ſeditioſi magiſtratus arbitrio, ſecundum Bruti ſententiam, velle committere? vt populus ſcilicet ad apertam, ſed tolerabilem tyrannidem vindicandam, in moleſtias & calamitates intollerabiles, vnius ambitioſi vel fanatici, imò phrenetici hominis, nec ſummum in eos imperium habentis, iuſſu ſe præceps coniiciat. Poſtrema denique impoſtura in eo eſt, quod rationis loco adſcribit.

l. eum qui vectigal. 16. D. de verb. ſig.

Etenim vt populum per Tyrannos, ita & Tyrannos per populum punit & caſtigat Deus:

quaſi verò aut iuſtè faciant Tyranni, quos Deus patitur in populum peruerſum & legis diuinæ negligentiorem ſæuire: aut populus, quem furens & fatalis impetus in Principis

& Superioris sui necem propriæ iniuriæ vindicandæ ergo concitat. Scitum est quod suprà diximus, *malum nodũ malo cuneo findendum*. Vtrique igitur peccant grauiter: illi quidem quòd iure suo abutuntur, & supra modum proteruè ac crudeliter imperant, eoque tantarum iniuriarum reos sua ipsorum conscientia, & solos quidem & nudos, ad inflexibilis Iudicis tribunal tandem aliquando constituet: hi verò quòd contra omnem iuris rationem, & ratum humanarum rerum ordinem, subditi in superiores & diuina atque humana lege inuiolabiles magistratus cum ferro inuadunt. Non itaque, si Deus punit & castigat Tyrannos per populum, continuò sequitur populo in Tyrannos ius esse (quod Brutus hic probandum suscepit) tantùm id sequitur, variis Deum modis, malos è medio tollere, & inimicorum suorum alios per alios vlcisci: alioqui eadem ratiocinandi formula concludetur priuato cuique licere peruersos Reges trucidare, quandoquidem per priuatos aliquando, & infimæ sortis homines, Deus malis Regibus mortem offert.

Reges propriè legumlatores esse: Bruti de ea re mendacia perstringuntur. Ab eius calumnia vindicati aulici. Regum in condemnando & ignoscendo potestas & facultas solutissima.

Cap. XXIII.

Longum esset, minimeque necessariũ, cæteras omnes huius viri ineptias persequi, quas partim mendaciis partim consequutionum fallaciis, velut phaleris quibusdam, ornat & ordinat; complures tamen in transcursu attingam.

1 pag. 114. 2 pag. 130. *Regibus id præcipuè muneris commendatum* ait[1], *vt legum custodes, ministri & conseruatores essent*: & inferiùs paulò[2], *leges in regni incolas, vitæ necisque potestatem habere, non Reges, qui legum tantùm ministri & custodes sunt.*

Cur non addidit, & legumlatores, quod præcipuum & maximè proprium Regis officium est? certè id singularia Regum munia explicantem præteriisse non oportuit. Sed nimirum causæ suę iugulum proprietas illa vehementer premebat, quandoquidem neque legislationem neque interpretationem Regibus concedit. Id igitur astutè reticuit, quia causæ suæ tantopere aduersatur, vt ei verbo *lumbos fractos esse velit*. At meminisse debuit proditorem veritatis.

tatis esse, non solumqui mendacium dicit, sed etiam qui veritatem vafrè & malitiosè occultat [1]. Itaque illud Caracallæ dictum, vt tyrannicum, reprehendit [2]. *Imperatores leges dare, non accipere*: quo tamen nec iustius quicquam, nec magis regium dici potest, dummodo non perperam intelligatur: & si quidem deterius nihil dixisset aut fecisset Bassianus ille Caracalla, eũ Papinianus legalis doctrinæ thesaurus non excusasset modo, sed laudasset. Nam re vera Imperatoris est leges populo dare, non à populo accipere, vt conpluribus euidentissimis argumentis atque exemplis passim his libris demonstratum est. Sed Bruti mendacia persequamur.

1 Can. quisquis, Can. Nolite. xi. quæst. iii.
2 Pag. 119.

Ne verò legi vim facerent, inquit, *Optimates, de quibus antea subinde Regibus à populo adiuncti fuerunt*.

Et hoc merum quoque mendacium est. Satis enim constat inter omnes, qui gentium nationumque historias regnorum initia & progressus non oscitanter perscrutati sunt, Optimates, quos noster iste passim regni officiarios nominat, non Regibus à populo datos, sed à Regibus ipsis sponte sua in consilium fuisse ascitos, vt scilicet eorum vicaria in regno gubernando fide & opera vterentur, vt inquam eos in maximis curis, quæ regno plurimùm iunctæ sunt, haberent sibi ope consilio adiutores. Romulus enim distributa in ordines multitudine, compositoque totius Reipublicæ statu, consiliarios de Patribus sibi delegit, vt haberet quorum consilio Rempublicam administraret, quorum vni præcipuam rerum vrbanarum curam commisit, quoties ipse exercitum foras ductabat. ὁ δὲ Ῥωμύλος, inquit Dion. Halicarnassæus [3] ἐπειδὴ ταῦτα διεκόσμησε, βουλευτὰς εὐθὺς ἔγνω καταστήσασθαι μεθ' ὧν πράττειν τὰ κοινὰ ἔμελλε, ἐκ τῶν πατρικίων ἄνδρας ἑκατὸν ἐπιλεξάμενος. In Scotia verò per nouem Reges ducentis circiter annis regnatum fuit, sine vlla consilij publici mentione: ac tandem Finnanus Rex decimus legem tulit, populo nihil tale aut rogante aut expectante, ne publica regni negotia sine procerum consultatione & consilio tractarentur [4]. Hanc igitur necessitatem Rex ipse sibi imposuit, non à populo obtrusam pertulit, non ex conuentione & cõtractu accepit; ob eamque causam nec ipse, nec eius posteri, illa lege ita astringebantur, vt ipsis liberum non esset ab ea recedere: est enim generali definitione proditum, neminem eam sibi legem dicere posse, à qua recedere ei non liceat [5], & successorem

3 lib. 2. antiq.
4 Hector Boeth. in hist. Scot.
5 l. si quis. 22. D. de leg. 3.

1 cap. innotuit. 20. de elect. cap. licet. de sponſ. duor.

in dignitate deceſſoris ſui legibus non alligari [1]. Sed illud Bruti quàm ridiculum? *ne legi vim facerent.* quaſi verò qui legis ferendæ arbitrium habet, is legi vim inferre, niſi καταχρηστικῶς dicatur, cùm ei, quod ſine legis diuinæ præiudicio fiat, legem ciuilem, vbi libuerit abrogare liceat, vt ſatis ſuperque probatum eſt [2]. Itaque melior magiſter B. Auguſtinus, *Imperator*, inquit, *non eſt ſubiectus legibus, qui habet in poteſtate alias leges ferre.* Sed Brutus tantam Regibus inuidet libertatem nec mirum, inuidet & honorem. Itaque ſibi temperare non poteſt, quin inuehatur in eos, qui Reges iis nominibus & titulis efferunt, quibus eos diuinæ & humanæ leges, legumque ipſarum ſancti interpretes ſumma conſenſione ornarunt.

2 lib. 2. ſup.

3 Pag. 118.

Valeant ergo, inquit, [3] *aulicorum aſſentatorum impia nugamẽta, qui Reges numina, Regum reſponſa oracula vocant.*

Valeat ergo, vt impius nugax & nugator, Dauid, quia dixit, *Deus ſtetit in ſynagoga Deorum*: & rurſus, *Ego dixi quia Dii eſtis* [4]. *Deos appellans qui habent de hominibus iudicandi poteſtatẽ*, inquit D. Hieronymus [o] quaſi diceret Deus, vt ſcribit doctiſſimus Genebrardus (*Ego vos dignatus ſum mea appellatione præ reliquis hominibus, ob officii dignitatem quo fungimini, vt non homines, ſed Dii quidam terreſtres eſſe videamini.* Valeat & Moyſes vt impius aſſentator, qui omnes iudices Deos vocat [5]. *Si latet fur*, inquit, *dominus domus applicabitur ad deos, & iurabit quod non extenderit manum in rem proximi ſui.* Quid? Deus ipſe nonne Moiſi dixit, *Ecce conſtitui te Deũ Pharaonis* [6]. Non ſunt igitur aſſentatores aulici, qui Regibus ea tribuunt quæ ipſis iure diuino atque humano debentur. Sed calumniator Brutus, qui aulicis falſa crimina intendit, & vitio vertit, quod virtuti tribuendum eſt. Quod autem præterea adiicit, eoſdem.

4 Pſalm. 81.
o in Ezech. cap. 44.
5 Exod. 22.
6 Exod. 7.

Non vereri Regibus ſuadere, nil per ſe iuſtum eſſe, ſed vt Rex ita vel ſecus iuſſerit, iuſtum iniuſtumue fieri, quaſi Deus ipſe ſit qui peccare nullo modo poſſit.

Id quoque calumniam eſſe reor: quanquam ſi de indifferentibus (cuiuſmodi multa in hominum ſocietate reperiuntur, quæ Græci ἀδιάφορα vocant) aulici ita loquantur, rectè quidem loquantur & ſentiant. ea enim Rex arbitratu ſuo, vt iuſta vel iniuſta ſint, legibus latis efficere poteſt [7]. In cæteris verò quæ vel ſui natura, vel ſacrarum legum præſcripto, æqua iniquaue cenſentur, neque Reges Chriſtianos veriſimile eſt putare: eam ſibi poteſtatem cõpetere,

7 vide ſup. lib. 1.

petere,

petere, neque aulicos id illis conari persuadere: nisi forte perditissimus aliquis fuerit ne dicam Bruto similis, qui fas ac nefas iuxtà æstimat.

Sequitur apud istũ [1] *In omnib. regnis bene constitutis dicemus Regem à populo leges, quas tueatur, quasque intueatur, accipere.* 1 Pag.119.

Ostẽdimus iam ante nihil hac assertione falsius. Ipsa iura humana per Imperatores & Reges seculi, Deus distribuit generi humano, inquit Augustinus [2], nec eam, quòd refutatione iam amplius egeat, huc retulimus: sed vt hominis imprudentiam, vel certè impudentiam, in ea comprobãda redarguamus. Probat igitur exemplis hoc modo. *Hæc exemplis demonstrari possunt,* inquit, *Antequam Rex esset in Israele Deus illi legem per Mosem præscripserat, tum sacram tũ ciuilem, quam perpetuò ante oculos haberet. Vbi verò Saul electus est, & à populo constitutus, Samuel eam ipsi descriptam tradidit quã diligenter custodiat nec prius cæteri Reges, quam in ipsius verba iurati, recipiuntur.* 2 Can.1.dist.5.

Næ Brutus illustre nobis exemplum profert, quo suum prodat dolum, non quo probet sententiam. Nam leges istæ vt hic fatetur, non à populo latæ erant, sed à Deo; nec has Saul cùm inaugurar etur accepit à populo, sed à Deo per eius Prophetam Samuelem, nullasque in ea re populi partes fuisse constat, nisi quod in Rege expetendo constituendoque consenserint. At quæ, precor consequẽtia? Saul initio principatus sui leges à Deo per prophetam accepit, ergo eas accepit à populo: si hoc non est ineptire, & imponere, aliis iudicandum relinquo, interim pergamus.

Alterum exemplum. *Reges Spartæ*, inquit, *quos legitimos vocat Aristoteles, iureiurando singulis mensibus renouari solito. Ephoris regni nomine stipulantibus, se iuxta leges patria à Lycurgo latas, regnaturos iurabant.*

Huius exempli vim nullam esse tum ex eo patet, quòd Lacedæmone diu ante Ephoros constitutos regnatum fuerit more regio, id est liberrimè: tum etiam quia Spartiatæ post Ephoros creatos, nec regnum habebant nec Regem, nisi nomine tenus: sed mixtum quoddam Reipublicæ genus ex Oligarchia, Monarchia & Democratia constans, vt in Politicis tradit Aristoteles [3], & nos suprà cõmonuimus [4]. vt inde quis facilè intelligat iusiurandum illud, non iure regni introductum debitumque,

3 li.4. ca. 4.& li. 3.ca.10.& 12.
4 li.2.&l.3. c.5.

sed,

ſed Ephororum audacia (quorum magiſtratus teſte Ariſtotele malè fuit inſtitutus lib.2.polit.cap.7.) ab oppreſſis Regibus fuiſſe extortum.

Sequitur tertium. *Ægyptiorum Reges omnia agebant iuxta legum decreta, ſeque legibus parendo beatos fore profitebantur.* Rectè quidem, nihil enim Principes magis decet, quam legum ſuarum præcepta ſeruare. At illud hic non eſt in quæſtione, nec probandum ſuſcipitur, ſed hoc tantum Reges non eſſe legumlatores, ſed eas à populo accipere: hoc autem nulla ratione colligi poteſt ex eo quod ipſi legib. ſe ſubmittant. licet enim, iure regni legibus ſoluti ſint: tamen nihil tam proprium imperii eſt, quàm legib. viuere [1]. Hoc igitur exemplum perinde ad Bruti inſtitutũ facit, ac ſi quis dum vult probare piſces extra aquam viuere poſſe, exemplum proferat de auibus quæ in aere volitant.

[1] l. Princeps. D. de leg. l. 3. C. de teſtam. l. ex imperfecto. 23. de legat. 3.

Quartum. *Romulus Romanum regnum inſtituens, cum ſenatu ita paciſcitur, vt populus leges ferat, ipſa ne rumpantur prouideat, legumq́ue cuſtos habeatur.* & alibi [2], *Conſimiliter in regno Romanorum Romulus cum ſenatu & populo hoc pactum facit, Populus leges ferret, ipſe Rex latas cuſtodiret: bellum populus decerneret, ipſe gereret.* Hoc exemplum momenti aliquid haberet, ſi verum eſſet, ſed falſum cum ſit, eo nos decipimur, nõ docemur. Et vnde quæſo hæc Bruto hiſtoria? ex Dionyſii Halicarnaſſenſis libro. 1. inquit, voluit fortè dicere. 2. nam libro primo nihil de Romanę Reipublicę ordinatione autor ille tractat. Ego certe Dionyſium non raptim aut oſcitanter perlegi nec tamen apud eum aliquid de pactis Romuli cum populo factis inuenio. Largitionem quandam Romuli video: beneficium eius in populum video: liberalitatem in ſenatum video: pactum non video: non video, inquam, pactum quale Brutus intelligit, id eſt vltrò citroq́ue conuentionem, ſeu ſtipulationem & confœderationem, vt ille loquitur. Nam quod ad pactum de non petendo attinet, quam donationem eſſe fateor, de eo hic nobis ſermo non eſt. apud Halicarnaſſæum igitur hoc tantum habetur [3]. Romulum Reipublicæ Romanæ formam præſcripſiſſe, honores & poteſtates in ſingulos ordines diſtribuiſſe, munia ſibi quæ placuerant reſeruaſſe, alia ſenatui plebique pro arbitrio commiſiſſe. Quæ omnia ſummæ & liberrimæ regnandi poteſtatis, non autem minuti & coarctati imperii, argumenta & ſigna ſunt certiſſima. Quid quod Corn. Tacitus (tertio Annal.) *Nobis Romulus*, inquit,

[2] Pag. 161.

[3] lib. 2.

quit, *vt libitum, imperitauerat*. & Pomponius (l.2.§.quod ad Magistratus D. de orig.iur.) *Quod ad magistratus attinet*, inquit, *initio ciuitatis huius constat Regis omnem potestatem habuisse* & in eiusdem legis initio sic scribit, *Postea aucta ad aliquem modum ciuitate, ipsum Romulum traditur populum in triginta partes diuisisse: quas partes Curias appellauit propterea quod tunc Reipublicæ curam per sententias partium earum expediebat. Et ita leges quasdam & ipse curiatas ad populum tulit. tulerunt & sequentes Reges, quæ omnes conscriptæ extant in libro Sexti Papirii*. &c. Si non Regi sed populo leges ferendi potestas fuisset, nunquid hoc tacuisset Pomponius, qui iuris Romani originem & processum, de industria exponendũ suscepit?

Denique Plutarchus in vita Romuli manifestè tradit, nullam planè neque Senatus neque populi authoritatem & imperium eo regnante extitisse. *Senatores qui Patritii vocabantur*, inquit, *Reipublicæ gerendæ participes non erant, nec aliquid nisi nomen & habitus honorificus illis supererat: ac pro more potius, quàm sententiæ dicendæ causa in senatum cogebantur, vbi Regi imperanti auscultabant & postea recedebant hoc solo à plebe differentes, quòd ipsi priores quæ acta erant intelligebant*. Quid ad hæc Brutus? nunquid cum eius istis figmentis consistere possunt? Non eum talia docuit Halicarnassæus qualia illi ascribit. Audiet ab eo, si aures habet Regem præscribere, Regem disponere, Regem distribuere, Regem permittere, Regem committere: nihil ab eo extortum cernes, nihil pactis ademptum, nihil populi authoritate ereptum: vt mirum sit Brutum in narratione tam perspicua caligare, vel nobis caliginem offundere. Nam quod præterea autor ille de suo tradit hanc scilicet Romani imperii formam ex laconica Republica fuisse desumptam, in qua Reges non sui erant arbitrii, vt quicquid vellent facerēt: id homini peregrino, & Græco scriptori extra historiam differenti condonandum est, qui instituta Romanorum ad Græcorum consuetudinem & imitationem traducere passim nititur. Sed vt maximè concedamus Romulum ad instar Laconicæ Reipublicæ suam composuisse, tamen, nisi illi ipsi historiæ fidem abrogemus, necesse est fateamur populum, gratuito Romuli beneficio, legis ferendæ potestatem accepisse, non autem minis, metu, vel pactionibus vllis ab eo expressisse. Huc accedit, quod primorum Regum Spartanorum liberrimum fuerit arbitrium, nulla

neq;

neque multitudinis, neque senatus, neque Ephororum authoritate coangustatum: donec Rex Eurition, seu nimia socordia emollitus, seu populari aura seductus, aliquid de summa & absoluta regi. dominatus potestate, cōtra quām debuit, ciuibus relaxauit: quæ mox indulgentia populum illum breui tam efferum & insolentem reddidit, vt inde ad Lycurgum nulla nec Regum nec legum reuerentia & metu amplius tenerentur [1], insignē mortalibus documentum, nullam posse legibus florere ciuitatem quæ summi magistratus metum exuit. Sed ad Halicarnassensem redeo, is alibi perspicuè demonstrat omnem constituendi & moderandi regni Romani potestatem penes Reges fuisse, cùm de Seruio Tullio sic scribit [2]. ὁ δὲ Τύλλιος οὐκ ἐν μόνοις τούτοις τοῖς πολιτεύμασι δημοτικὸς ὢν ἐδήλωσεν ἐν οἷς ἐδόκει τήν τε τῆς βουλῆς ἐξουσίαν καὶ τὴν τῶν πατρικίων δυναστείαν ἐλαττοῦν, ἀλλὰ καὶ ἐν οἷς τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν ἐμείωσε τὴν ἡμίσειαν τῆς ἐξουσίας αὐτὸς ἀφελόμενος. τῶν γὰρ πρὸ αὐτοῦ βασιλέων ἁπάσας ἀξιούντων ἐφ' ἑαυτοὺς ἄγειν τὰς δίκας, καὶ πάντα τὰ ἐγκλήματα τά τε ἴδια καὶ τὰ κοινὰ πρὸς τὸν ἑαυτῶν τρόπον δικαζόντων, ἐκεῖνος διελὼν ἀπὸ τῶν ἰδιωτικῶν τὰ δημόσια, τῶν μὲν εἰς τὸ κοινὸν φερόντων ἀδικημάτων αὐτὸς ἐποιεῖτο τὰς διαγνώσεις, τῶν δὲ ἰδιωτικῶν ἰδιώτας ἔταξεν εἶναι δικαστάς, ὅρους αὐτοῖς καὶ κανόνας τάξας οὓς αὐτὸς ἔγραψε νόμους: id est, *Tullius verò popularem se esse præ se ferebat, non solùm in his Reipublicæ moderandæ consiliis, quibus senatus authoritatem & patritiorum potentiam imminuere videbatur: sed etiam quibus regum imperium deteriore conditione fecit, medidm ei potestatis partem detrahendo. Nam cùm alii ante ipsum Reges iudicia omnia per se obire causasq; & controuersias omnes tam priuatas quàm publicas suo more iudicare, æquum dignum censuissent: ille publica à priuatis distinxit, & criminum quæ in Rempublicam committuntur penes se cognitionem retinuit: priuatorum autem priuatos iudices constituit, iisq; limites & regulas in iudicando legibus à se latis præscripsit.*

[1] Plutarch. in vita Lycurgi.

[2] l. 4. Antiq.

Ecquid hoc testimonio clarius ad primorum Regū Romanorum summam & absolutam in omnes ordines & vniuersum populum potestatem declarandam, memorari vel scribi potest? Quicquid enim senatus, nobilitas, plebs, authoritatis, dignitatis, potestatis habebat, id Regis beneficio qui ea omnia prout sibi visum erat, augendo, minuendo, mutando, vel abrogando moderabatur vt hic locus cū superioribus coniunctus locupletissimum regiæ libertatis apud Romanos testimonium nobis præbeat.

Quin-

Quintum de Theodosio iuniore exemplum, non magis ad rem pertinet quam illud Regum Ægyptiorum. Est certè *digna vox maiestate regnantis, legibus allegatum se principem profiteri* [1]. Interea tamen ita legibus solutus est, vt ad earum obseruationem inuitus adigi nequeat. *Rectorem te posuerũt, noli extolli, sed esto in illis quasi vnus ex illis.* [2], leges itaque in Principem dominantur vi directiua, non compulsiua, vt loquuntur interpretes. Reliqua huius rei exempla ab eo proposita, superius refutata sunt [3].

Iam verò ex falsis principiis à se positis, duas falsas conclusiones infert [4], quarum altera est, *Principẽ nõ posse stringere gladium, nisi in eos quos legis vox damnauerit.* Altera *Principem non posse absoluere eum quem lex damnarit.*

Posterioris falsitatem iam patefecimus [5]. Prioris verò mendacium vno Dauidis facto refellitur: cuius iussu Amalecita, qui Saulem se occidisse fassus est, nulla legis expectata sententia, illicò confoditur. Nec dici potest hunc propria confessione satis fuisse conuictum, quasi legalis in ea re vox præcesserit. Nam quanquam in ciuilibus iudiciis confessi pro iudicatis habentur [6]: in criminalibus tamen, quæ capitis pœnam irrogant, ei rationi locus non est [7]. Fecit igitur hoc Dauid regia authoritate, quæ ordinariis iudiciorum formulis non constringitur. Itaque iuris Ciuilis & Pontificii interpretes pro regula nobis tradunt. *Principem in hoc priuilegiari & honorari, quod non tenetur seruare ordinem iudiciarium* [8]: atque etiam in eo, *quod omnis apud eũ pœna est arbitraria* [9]: *ipseque solus secundum conscientiam iudicare potest* [10]: *& augere vel minuere pœnam legibus statutam, etiam sine causa, quia eius voluntas habetur causa sufficiens* [11]. Ad quo pertinet illud D. Augustini iam sæpius repetitum, *Iudicibus statutum est, ne liceat in reum datam sententiam reuocare: Nunquid Imperator sub hac erit lege? nam ipsi soli licet reuocare sententiam, & reum mortis absoluere, & ipsi ignoscere* [12]. Cùm itaque Brutus dicat, Principem non posse absoluere, quem lex damnauit. S. verò Augustinus contra asserat eum posse, sintque hæc aientia & negantia, alterum hallucinari necesse est. At Augustinum & vitæ sanctitas, & sciẽtia Scripturarum, & legũ cognitio, ab erroris suspicione liberant: Brutum verò quæ tueantur non video, præter Archididascali sui Lutheri prõptam defensionem, mille scilicet Augustinos, aut Cyprianos, nihil cum præ se ducere: errasse Papas, errasse Concilia, se autẽ errare non posse. Nã quod ad illam

1 l. digna vox. C. de leg.
2 Eccles. 32.
3 Hoc li. ca. 19. cum 5. seq.
4 pag. 126.
5 su. hoc l. ca. 17.
6 l. 1. & passim. D. de confes. l. vnic. C. eod.
7 l. 1 § Diuus & § si quis vltro D. de quæst. l. non tantum 6. D. de appell.
8 Iacobin. de S. Georgio in tract. feud. in ver. Princeps. Felin. in ca. in causis de re iud. & in c. ad petitionem de accus. Chassã. in 5. par. catal. glo. mundi n. 21.
9 Bald. in l. cunctos populos col. 8. C. de summa Tri.
10 Bart. in l. 1. C. vt quæ des. aduoc. part. Barb. consil. 24. lib. 2. Franc. Luca. in tra. de priuil. fisc. priu. 39. Fel. in d. cap. in causis.
11 Chassan. 5. part. cat glor. n. 47. & in consu. Burg. ti. des iustices. §. 5. in glo. à l'arbitrage.
12 l. de fato.

illam rationem attinet, quam ex causa constituendorum Regum depromis, nullius ponderis & momenti est.

Reges, nimirũ, *utilitatis publicæ causa constitutos fuisse: ac proinde non esse verisimile homines quæsisse Regem, qui, quotiescunque collibitum esset, quos vellet, temere necare posset. &c.*

Esto, is fuit scopus Regis constituendi, quid tum postea? euentus expectationem fefellit: abdicandus igitur & expellendus illicò, qui paulò ante fuit electus? minimè verò. Iam enim res integra non est, nec amplius pœnitentiæ locus: Deus constituto dedit autoritatem: proinde quem semel regni caput, & supra se constituerunt, loco & ordine mouere postea, nisi per iniuriam, nequeunt. Quod si de regno & Rege aliter statuamus, par captio in matrimoniis obtinebit. Nunquis enim vxorem quæsiisse putandus est, quæ, quoties vellet, maritum opprobriis & iurgiis lacessat, aut totam turbet familiam? nemo, arbitror, iis conditionibus sociam diuini & humani iuris sibi asciscet. Longè alia conciliandis nuptiis blandimenta: nec fas cuiquã tam malè de procis & puellis ominari. Si ergo coniux in matrimonii leges delinquat (non de illa loquor, quæ sola repudii causa legitima est) sequeretur ex Brutina ratiocinandi formula, pelli eam domo, atque eiici familia posse, quam sententiam si inter reliquas nouæ religionis suæ libertates suadere poterit, magnam ab illis, quibus mulieres molestæ sunt, gratiam inibit.

Bruti de Pontifice commentum. Episcopi Romani summum per vniuersalem Ecclesiam imperium. Cur Vniuersalis appellari noluerit: deque illo honorifica iuris interpretum sententia.

CAPVT XXIV.

HAud maiore difficultate retũdi possunt rationes reliquæ in speciem probabiles, quas Brutus & Buchananus vel à causa constituendorum Regum, vel ab vtilitate Reipublicæ, atque exemplis rerum gestarum, corrogarunt. Etenim sua singulis vitia insunt, quæ lector, superioribus scriptis nostris [1] commonitus & communitus, citò deprehendet. Quapropter vt tandem refellendi huius hominis argutias finem faciam, vnius adhuc assertionum eius adnotatione opus absoluam.

Enimuerò, inquit [2], *non est, vt diximus, vniuersa regni administratio*

1 lib.1.& lib.3.c. 2.3.4.& hoc libr. cap.10.& alibi passim.

2 Pag.206.

ſtratio Regi à populo commendata: vt nec Pōtifici vniuerſalis Eccleſiæ epiſcopatus (aiunt) ſed Optimatum cuique pro virili.

Vetus eſt & verum, oportere eum qui ſemel verecundiæ fines tranſiluit, poſtea nauiter eſſe impudentem: eam Brutus cautionem minimè neglexit. Nam ex quo cœpit apertè Monarchiam impugnare, & ſuam Regibus dignitatem poteſtatemque detrahere, eò inuerecundiæ deuectus eſt, vt nihil ſibi non licere comminiſci putarit, quo ſua nobis portenta perſuadeat. Cuius rei cùm alia multa, tum vnicus iſte locus teſtimonio locupleti eſſe poteſt: in quo pauculis verbis duo impudentiſſima mendacia complexus eſt: quorum alterum totius orbis, gentium, inquam, & nationum omnium quæ ſub Regibus degunt, viuendi ratio redarguit: alterum verò Chriſtiana fides Catholica, tanquam religionis peſtem execratur. Nam, vt à poſteriore prius ordiar, Chriſtiani orthodoxi omnes ſummam ſemper Pontificis Romani in omnes Eccleſias poteſtatem agnouerunt: eumque vt D. Petri ſucceſſorē, ac proinde vniuerſi cætus Chriſtianorum principem paſtorem venerati ſunt: à cuius fide & communione quotquot diſſidebant decedebántve, omnes hæreticorum vel ſchiſmaticorum numero cenſebãtur, ab que iis, tanquam ſpiritum peſtilentem exhalantibus, Catholici continuò abſtinebant. Cuius rei teſtimoniis exemplíſque plena ſunt antiquorum Patrum monimenta: quorum ego plurima hic articulatim recenſerē, ni multi pietate & doctrina excellentes viri, eam rem totam non ita pridem, accuratè, eleganter, fuſeque pertractaſſent [1]. Itaque non eſt cur diutius in hoc errore confutando laboremus: ſat erit eius originem ſuccinctè & quaſi per indicem explicare, vt vnde iſta Bruti impoſtura emanarit lectori ſit in promptu, nec habeat neceſſe alios eius rei cauſa libros euoluere.

Omnes vbique Eccleſiarum Præſules, ſuam ſemper in Epiſcopum Romanum obſeruantiam non obſcuris aut dubiis reuerentiæ argumentis, ſed manifeſtis rerum geſtarum teſtimoniis, declarabant: eique, vtpote Principis Apoſtolorum ſucceſſori, curam totius Eccleſiæ à Chriſto demandatam, ingenuè & palam profitebantur: adeo vt ad eius, velut vniuerſalis eccleſiæ paſtoris, iudicium cauſas omnium epiſcoporū deferri debere, publico generalis Concilii ferè antiquiſſimi decreto ſtatuerint [2]. Atq; ea de cauſa priſci illi Patres, variis eum honoris titulis ornabant:

1 Bellarm. tom. 1. contr. 3. & alii quos recenſet in præfat. illius cōtrouerſiæ.

2 Sardin. Conc. can. 3. & can. 7. anno Dom. 349.

multiſque nominibus efferebant, quæ ipſius in omnes Chriſtianos authoritatem poteſtatemque ſignificarent, in quibus illud erat frequens. *Vniuerſalis Epiſcopus*, ſiue, *Archiepiſcopus*, vt vel ex illo Iſchyrionis Diaconi libello contra
1 Anno 453. Dioſcorum, & rebus aliis in Chalcedonenſi ſynodo [1] geſtis perſpicuè patet. Verùm Pontifex Romanus id nomen per humilitatem modeſtè ſemper recuſabat, quamuis ſat ſciret appellationem illam muneri ſuo curæque congruere. Cauſam autem recuſationis duplicem inuenio. Alteram, ne videretur glorioſis & magnificis titulis, ſecularium Principum more, delectari. Itaque non Principis, aut Pontificis Maximi, aliíſve ſupremum dominatum præ ſe ferentibus epithetis in ſuorum diplomatum præfationibus vti ſolet: ſed Epiſcopi tantùm nomine, quod ei cum cæteris commune eſt, ad uncto infimæ ſubmiſſionis verbo, quo ſe Seruum ſeruorum Dei eſſe omnibus enunciat. Qua re vna, poteſtatis dignitatíſque ſuæ amplitudinem, velut quadam inſignis humilitatis admiſtione, temperat: memor
2 Luc.22. Marc.10. ſcilicet præcepti illius euangelici [2], *qui maior eſt in vobis fiet ſicut minor: & qui præceſſor, ſicut miniſtrator & quicunque voluerit in vobis primus eſſe, erit omnium ſeruus.* Alteram verò cauſam, ne qua per vniuerſalis epiſcopi appellationem, aliis epiſcopis iniuria fieri videretur, quaſi vnus ille ſolus in orbe epiſcopus eſſet, cæteri autem vel vicarii ipſius, vel nullo modo epiſcopi, cenſendi: tale enim quid, prima facie, vniuerſalis epiſcopi nomen, notatioque, vulgi ſenſibus in-
3 S.Greg.lib.7. epiſt.30. indict.1. gerit [3]. Quamuis igitur epiſcopus Romanus, vniuerſalis epiſcopus re vera & ſit, & dici poſſit, ea ratione, qua ipſum generalis de tota Eccleſia, atque adeo epiſcopis omnibus, cura & ſolicitudo paſtoralis attingit (cæteris interea nihilominus, in ſua ſingulis diœceſi, & nomen & officium nulla ex parte imminutum retinentibus) Chriſtus enim cùm dixerit Petro, *paſce oues meas,* Apoſtolos vtique non excepit. Tamen propter hanc ambiguam vniuerſalis epiſcopi ſignificationem, (quæ alia atque alia interpretatione, bonum malumque ſenſum mentibus ingenerat) omnes qui in ampliſſimo illo dignitatis gradu, Petri, inquam, ſede collocabantur, ſatius eſſe duxerunt, eo nomine prorſus abſtinere, quàm ſcandali occaſionem aliis præbere, quod, vt fit plerumque, ex dubii ſermonis acceptione oritur. Qua de cauſa beatus Gregorius, vbi reſcierat Ioannem Conſtantinopolitanum epiſcopum illud idem nomen,

men, quod D. Petri successores debitum ipsis vltroque delatum [1] modestissimè repudiarunt, magna animi contentione ambiisse, & oppido quàm arroganter sibi assumpsisse retinuisseque, ægrè admodum tulit, & hominem per literas sæpius conuenit, ac grauissimè questus est, *eum contra Deum, contra pacem Ecclesiæ, in omnium despectum & iniuriam sacerdotum, modestiæ ac mensuræ suæ terminos excessisse: & illicitè superbum ac pestiferum Oecumenicum, hoc est vniuersalis sibi vocabulum vsurpasse.* Monet præterea, & amicè hortatur, vt in viam redeat, *& amoto superbiæ vocabulo, cordis sui elationem ad humilitatem, quam magister & Dominus noster docuit, inclinaret* [2]. Vniuersalis igitur vocabulum, haud iniuria vir ille sanctus, vt pestiferum, auersabatur, imo execrabatur; quatenus scilicet superbæ dominationis titulũ præ se ferret, suumque cæteris ius auferret: & quatenus illi episcopo tribueretur, in cuius personam atque officium nullo iure, nullaque significationis interpretatione, conuenire potuit. Idipsum similiter Gregorii decessor Pelagius. 2. fecit; & eius præterea Synodi, quæ nomen illud; Vniuersalis, Ioanni tribuerat, acta omnia, authoritate Apostolica rescidit, & *cassauit, districtissima illum increpatione corripiens, vt se à nouo & temerario superstitionis nomine cohiberet: adeo vt suum illi Diaconum, nisi tantum nefas emendaret, procedere prohiberet* [3]. Scripsit & epistolam ad Episcopos à Ioanne in illam synodum non legitimè, & more maiorum conuocatos, cuius pars à Gratiano, inter alia sanctorum Patrum decreta, his verbis relata est [4]. *Nullus Patriarcharum vniuersitatis vocabulo vnquam vtatur: quia si vnus Patriarcha vniuersalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur. Sed absit hoc, absit à fidelis cuiusquam mente, hoc sibi vel velle quempiã arripere, vnde honorem fratrum suorum imminuere ex quantulacumque parte videatur. Quapropter charitas vestra neminem vnquam suis in epistolis vniuersalem nominet: ne sibi debitũ subtrahat, cùm alteri honorem defert indebitum.*

Ex hac rerum gestarum serie, & his fontibus limpidissimis, Brutus, vt & alii ante eum Hæretici erroris sui riuulos, malitiosæ interpretationis cæno turbatos, deriuauit. Itaque Romanum Pontificem vniuersali Ecclesiæ non præesse hoc argumento cõcludit, quòd neque B. Gregorius, neque vllus ante eum illius sedis Episcopus, vniuersalis Episcopi nomen admiserit, sed vt profanum & sacrilegũ damnarit potius ac reiecerit [5]. At qua ratione ipse, eiúsque de-

1 in Cõcil. Chalcedon.

2 li. 4. ep. 34. alias 78. & li. 7. indict. 2. epist. 69.

3 dict. epist. 69.

4 Can. nullus dist. 79.

5 Greg. lib. 7. 30. indict. 1.

cessores id fecerint, iam satis ostendimus. Non enim ideo vniuersalis appellari noluit, quod summam & generalem de vniuersa Ecclesia curam à Christo commendatam non accepisset, aut id illi nomen tribui iure non potuisset, cùm, vt ipsemet testatur, sacrosancta & vniuersalis synodus, quā alibi Euangelio comparat [1], honorem illum Romano Episcopo decreuerit, seu verius à Saluatore decretum renūciarit, obtuleritque: sed quòd verbum illud, in quadam significatione, aliorum Episcoporum muneri dignitatíque nonnihil detrahere videbatur: simulque vt non tolerandā Constantinopolitani Episcopi insolētiam, tam illustri humilitatis documento, reprimeret, qui propterea quòd vrbem imperiali sede decoratam, & nouam Romam appellatam incolebat, eò se cupiditate glorię extulerat, vt antiquę Romæ, id est sedis Apostolicæ Episcopo, sese æquare, & ꝙ huic vni à Domino datum erat, id ei eripere, ac per fas & nefas ad se pertrahere conaretur. Sed per Deum Omnipotentem, quæ isthęc est consecutio? Pontifex Romanus non vult appellari Episcopus vniuersalis: ergo Episcopatus, siue cura vniuersalis Ecclesiæ non est ei commendata. An nō constat inter omnes, id vsu sæpè venire in omni vitæ genere, vt nominibus rem verè & propriè significantibus, certis de causis, interdum abstineatur? veluti cùm propter inuidiam nominis, aut contemptum, vel etiam arrogantiæ suspicionem, aliquis iis vti nolit. Exemplis res erit illustrior: Qui Romanæ Reipublicæ summam post Iulium Cæsarem tenuerunt, ii re vera Reges erant, at Reges tamen diu vocari noluerunt (quamuis nonnulli, blandè id illis nomen tribuerint [2]) propter inuisum senatui populóque Romano regium nomen & de Regibus non recipiendis iusiurandum [3]: vt ex Appiano Alexandrino, & Dione Cassio superius ostendimus [4]: Magistri nomen olim valde fuit honorificum & dignitatis causa impositum in aliqua scientia laureatis: eóque non solum plebeii, sed antiquæ etiam nobilitatis viri docti, libentissimè censeri voluerunt, vt etiamnū in Scotia & Anglia moris est: attamen in Gallia, ex quo vilissimarum rerum artifices, imo etiā carnifices nescio qua sermonis indulgentia, ac proprietatis loquendi neglectu & confusione, Magistri vocabulum vsurparunt [5] adeo obsorduit id verbum, vt vix quisquam ibi nunc meliorib. scientiis excultus, nemo certè nobilis, Magistri titulum nomini suo præferri ac præponi patienter ferat: quid quod Poli-

1 lib.1.epist.34. in fine. Can. sicut. 15. dist.

2 Ἀξίωσις 9. D. de leg. Rod. de iact.

3 Liu. lib. 2.

4 lib. 2.

5 Vulgò Maistre Claude, Maistre Estien, Maistre Nicolas, &c.

Politici nomen, quo nullum omnibus seculis honestius visum est, cœpit ante paucos annos per seditiosorum quorūdam interpretationem, pro Atheo vsurpari: sed spero fore, vt suum id nomen splendorem, decusque recipiat. Possum alia id genus exempla multa proferre, quibus vt minimè necessariis nunc supersedebo.

Quæ cùm ita sint, quid mirum, si viri sancti, & D. Petri successores, ab illis vocabulis abhorrebant, quæ aliquam arrogantiæ suspicionem quamlibet exiguam, gignere posse audientibus credebantur.

Hæc quamuis Bruti calumniam liquidò patefaciant, tamen operæprecium erit ipsius preterea in hoc errore nobis obtrudendo artificium perpendere. Nam cùm sciret aliquo sibi antiquitatis testimonio ad tantæ sententiæ, imò tam insignis mendacii, firmamentū opus esse, eam ita proponit, vt lectori videatur non ipsius esse, sed antiquorum Patrum, quibus credi sine contradictione par est. Nam vbi superiorem suam de Rege sententiam tulit his verbis. *Enimuerò non est, vt diximus, vniuersa regni administratio Regi à populo commendata*, mox subiecit, *vt nec Pontifici vniuersalis Ecclesiæ Episcopatus* (*aiunt*) & addidit in libri margine, sicut nonnullis nunc mos est authoritates adscribere, *Can. nullus in Carthagin. Concil. Doctores Pontificii*: quod perinde est: ac si dixisset vniuersalis Ecclesiæ Episcopatus non est à Deo commendatus Pontifici, vt aiunt Ecclesiæ Patres in canone, Nullus, & in Carthaginiensi Concilio, & Doctores Pontificii Atque ita prius illud figmentum suum, non vno tantùm, sed tribus splendidissimis mendaciis ornare & cōfirmare voluit, ne testiū scilicet numero deficeretur [1]. Sed neque in Can. Nullus, 99. dist. (quem certum est ab illo ibi intelligi) neque in vllo Carthaginiensi Concilio (septem enim fuerūt) tale quid habetur; multoque minus apud interpretes iuris Pontificii. Nam in Can. Nullus, quem integrum suprà hoc capite retulimus, ne verbum quidem est de non commendata vniuersalis Ecclesię cura, siue Episcopatu Pontifici Romano. Prohibentur tantum in eo Canone Orientales Patriarchæ ne quis eorum vniuersalis vocabulum sibi assumat, vt paulò ante fecerat Ioannes Constantinopolitanus, & ne inter illos alii alium eo nomine salutent: & prohibentur quidē ab Episcopo Romano, quod argumēti satis est, illi in eos imperium fuisse, & generalis de Ecclesia vniuersali cura. Similiter in Cōcilio Carthaginiēsi 3.

1. Iurisiurandi C. de testib. cap. veniens 10. in f. & cap. licet ext. eod.

(ex cæteris enim nihil quicquam afferri poteſt) hoc ſolum decretum eſt, *vt primæ ſedis Epiſcopus* (Prouinciæ Africanæ ſcilicet, nam cùm eſſet prouinciale concilium non potuit totius Eccleſiæ Ep ſcopos obligare) *non appelletur Princeps Sacerdotum, aut ſummus Sacerdos, aut aliquid huiuſmodi, ſed tantùm primæ ſedis Epiſcopus.* Ecce vt de nomine tantùm vtrobique fit mentio, quod v tari interdum certis de cauſis ſolet, vt ſuprà oſtendimus. Quod autem attinet ad Doctores Pontific os, quos vocat, quàm vellem aliquem in illorum ſcriptis locum adnotaſſet: equidem non arbitror id illum fuiſſe prætermiſſurum, ſi quem vel memoria ſuggerere, vel mendax animus adulterare facilè potuiſſet. Sed horum illuſtriora & clariora ſunt teſtimonia de hac re, quàm quibus Brutinæ interpretationis nebula aliquid caliginis & tenebrarum offundere poſſit. Et verò ſi illorum libros non per ſomnium, ſed vigilans euoluiſſet, mirum quin puduiſſet eum, ſi vllus in eo pudor erat, tam fœda & ignominioſa mendacii labe ſeſe conſpurcare quandoquidem ab omnibus vno ore ſubiectas hic de Romano Pontifice ſententias, iiſque alias conſimiles, didiciſſet. *Ipſe ſedet in ſede illa, quam Dominus ſibi in perſona beati Petri ſpecialiter elegit. Ipſe eſt ſucceſſor Petri, & vicarius Ieſu Chriſti, vicem non puri hominis, ſed veri Dei gerens in terris: vnde omnia regit & diſponit & iudicat prout ſibi placet. Ideo licet quilibet Epiſcopus ſit, quoad quædam, vicarius Chriſti: habet etiam Papa plenitudinem poteſtatis ad quam vocatus eſt, alii verò in partem ſolicitudinis ſunt vocati* [1]. *Tota Eccleſia militans eſt in poteſtate Papæ* [2]. *Dei & Papæ idem eſt conſiſtorium* [3]. *Omnia beneficia mundi ſunt obedientialia & manualia reſpectu Papalis poteſtatis* [4]. *Nemo eſt inter creaturas qui poſſit declinare, ſeu eximere ſe à iuriſdictione Papæ, cùm ſit Vicarius Dei, & quilibet eſt ſubiectus Deo* [5]. *Papa licet ſit caput Eccleſiæ vniuerſalis, & fideles ſinguli ſunt membra generalia: tamen Papa eſt ſpeciale caput Cardinalium* [6]. Quid plures eiuſmodi ſententias perſequar? ſiquidem in Iuris interpretum ſcriptis adeo ſunt crebræ, vt eas ignorare nemo poſſit, niſi qui libros eorum non legerit. Aut igitur iſta non vidit Brutus, & tanquam cæcus de coloribus iudicauit: aut ſi vidit, planè hoc ſubtili artificio lectores ſimplices & credulos, inque iuris diſciplina minimè verſatos, decipere, atque in errorem pertrahere conatus eſt.

Can. 26.

1 Specul. tit. de leg. §. nunc oſtēdendum. Num. 62. & 89.
2 Innoc. in ca. quod ſuper. de voto.
3 Hoſtien. in ca. quãto de transl. epiſt.
4 Bal. in l. reſcripta. C. de præc. Imper. offer.
5 Felin. in rubr. de cõſtit. Panor. in cap. quoniam nu 1. & 5 ibid.
6 Boer. in tract. de author. mag. conſil. nu. 58.

Altera Brutini elenchi pars diſſoluitur, qua Regi non vniuerſa Re-

ſa Regni negotia committi putat. Quod Rex per officiarios facit, per ſeipſum facere videri. Regum iuri nihil præiudicare populorum non in vera Monarchia degentium inſtituta. Epilogus.

CAPVT XXV.

DE Rege autem non eſt tanta difficultas: nam licet Eccleſia Dei multos habeat Epiſcopos, qui in Apoſtolorum locum atque officium ſuccedũt, quos omnes idcirco Pontifex Romanus fratrum nomine appellat [1] vt inde aliquam aduerſarii occaſionem captarint calumniandi ſedem Petri, atque adeo Epiſcopum Romanũ iiſdem omnino dignitatis ac poteſtatis cancellis, quibus cæteros concludendi: tamẽ cum vnum regnum vno plurimum Rege contentum ſit, nec plures ſummæ ſimul dignitatis ſocios vel ipſa perfecti regni natura, vel regnantium genius ferre queat: & ſit, vt primo proximus Poeta ait,

— ſummo dulcius vnum
Stare loco, ſociuſq; comes diſcordia regnis [2].

ſit enim ſæpe vt regnandi cupido cõcordiſſimos in diſcordiam trahat. &

Ambitioſa pios collidat gloria fratres [3].

Nulla ratio probabilis reddi poteſt, qua, ſi non verè & ex arte, ſaltem veriſimiliter concludatur, non vniuerſam regni curationem & adminiſtrationem Regi eſſe cõmiſſam. Contra verò plurimæ ſuppetunt, quibus & recta demonſtrari, & obliquè per contrarias conſequentias abſurdas conuinci poteſt, integram totius regni procurationem penes Regem eſſe: quas ego prolixiùs hoc loco perſequerer, ſi eas non omnibus, partim innato iudicio, partim experientia, cognitas ac perſpectas eſſe exiſtimarem. Nam vt alias mittam, quid vulgarius & manifeſtius iis qui in regno degunt, quàm Regis nomine & authoritate, cuncta quæ ad ſtatum Reipublicæ pertinent, pace belloque adminiſtrari? Quod ſi quis Bruto ſimilis tam perfrictæ frontis fuerit, vt iſta audeat denegare, non aliis aduerſus eum teſtimoniis opus eſt, quàm eorum ipſorum qui Rempublicam in partib. gubernandam acceperunt. Nam vt in regno Franciæ videre licet, quod omnium optimè conſtitutum ipſimet aduerſarii prædicant, togatorum princeps Cancellarius, & Ordo ille ampliſſimus, quod Parlamentum vocant, cæteríque per vniuerſum regnum Magiſtratus omnes, programmata

1 cap. quàm graui. de crim. falſ.

2 Statius lib. 1. Theb.

3 idem lib. 6.

constitutiones, decreta, & quicquid priuatis publicísque iudiciis obeundis necessarium est, Regis nomine & authoritate valere, & promulgare populo solent. Inde illa supremis Curiis olim dubitatio iniecta, quàm Papon in Arestis à se collectis memorat [1], cuius scilicet authoritate munus suum à morte Regis exequi debeant, antequam is, qui ad regni successionem vocatus est, more Maiorum fuerit inauguratus: quinetiam an iudicia omnia per id tempus omnino cessare & quiescere quasi acephala, an verò procedere ac progredi sub noui Regis tutela debeant, fuit dubitatum. Quod si à pacis ornamentis, & integerrimis istis legum custodibus, ad rei militaris disciplinam, & belli gerendi in eodem regno ductores præcipuos transeamus, idem ab ipsis responsum feremus: se nempe Regis nomine & authoritate militem conscribere, ductare exercitus, sub vexillis progredi ac regredi, cum hoste manum conserere, pacisci inducias, pacem fœderaque ferire: in summa, eius iussu atque imperio arma capere vel ponere, omnes ingenuè fatebuntur. Hæc militiæ Principes, Connestablus & Marescballi, hæc Tribuni militum & Centuriones, hæc duces turmarum & Decuriones totusque ordo militaris Bruto minitabundi occinent. Sed & qui præcipuis regni Prouinciis, vel munitissimis ciuitatibus præficiuntur, ii se illas Regis nomine gubernare & custodire asserunt: idque sibi in primis gloriosum, adque familiæ suæ decus, & memoriæ immortalitatem spectare putant, quod Regis vicarii, seu locumtenentes, vt vocant, appellentur.

1 lib.4.tit.2.

Quæ cùm ita sint: cumque peruulgata iuris regula nos moneat, id vnumquemque videri per seipsum facere, quod per alium facit [2]. Nónne consequens iis est, vniuersam regni curam & administrationem à Rege suscipi absoluique? *Omnia meritò nostra facimus*, inquit Imperator [3]. *quia ex nobis omnis eis impertitur authoritas.* Deinde verò cùm populus in Principem omne ius suum ac potestatem contulerit (alias enim non Regnum & Monarchiam, sed mixtum quoddam Reipublicæ genus effecissent) sequitur profectò nihil iuris populo reliquū esse, quo alios postea magistratus creare & constituere possit: ac proinde qui singulas regni partes moderantur, ii neque honoris in se collati beneficium populo ferre acceptum, neque rerum à se gestarum & muneris obiti rationem reddere tenentur, aut solent:

2 L. qui iussu. D. de reg. iur. cap. qui facit de reg. iur. in 6.
3 l. 1. C. de vet. iur. enucl.

lent: sed Regi tantùm, in quo, & à quo sunt & manant omnia omnium, quotquot in regno sunt, magistratuum iura atque imperia.

Hæc igitur & his similia cùm sint eiusmodi, quæ vix vllus in regno illo pulcherrimo natus aut nescit aut negat, lectori profectò ad magnum & impudens istud Bruti mēdacium conuincendum sat esse possunt: quin & ipsis eius astipulatoribus etiam vt se reuocent, si non tantæ maiestatis inuidia penitus occæcantur. Nam quod gentes nonnullæ, apud quas Regni Regisque nomen vsurpatur, ab hac regali & monarchica regiminis forma non parum deflexerint, & imperandi libertatem Principibus à se constitutis lege populari seu plebiscito aliquo ademerint, id sententiam nostram, id inquam, perfecti Regni, & veræ Monarchiæ ius neutiquam euertit. Neque enim tam hebetes & inscii rerum sumus, vt ignoremus nationes per orbem dispersas, alias aliis atque aliis, moribus & legibus gubernari: nec tam iniqui æstimatores, vt suam illis politiam & inueteratam consuetudinem, modò mala non sit, auferre, & regiam gubernationem præscribere atque obtrudere cupiamus. Sed iis omnibus, siue aliquam regni speciem & nomen sine vera monarchia habent, vt Poloni & eorum similes: siue aliis administrandæ Reipublicæ modis & mediis delectantur, ius suum saluum habere eoque vti liberrimè per nos quidem, si libet, licebit: nec verbo vllo repugnamus, quo minus & in publicis & in priuatis negociis, quo cœperint more institutóq; pergant: id tantùm contendimus, non ab istis argumenta atque exempla sumi debere ad legitimum veræ Monarchiæ ius labefactandum, & eos populos in sui perniciem concitandos, qui summo Dei Omnipotentis munere & beneficio in Regum tutelā concessere; quo nullum aliud nec diuinius, nec diuturnius imperium in terris conspici potest.

Non progrediar vlterius in Bruti captionibus conuellendis: sunt enim præcipuæ quas iam resoluimus. Cæteræ partim ex his pendent, & cum iis vnà stantque cadúntque: partim in nostris ad Boucherium notis sequenti libro fusiùs discutientur.

Abi nunc igitur, Brute, abi cum tuis istis seditionum flabris, & buccinis rebellionum, abi, inquam, cum virulentis istis *Vindiciis* ad Sauromatas hamaxobios, aut si quos ipsis

ma-

magis barbaros poteris inuenire, qui fucatis tuis fallaciis capiantur. Desine populis Christianis, qui sub Principum imperio, quos tu Tyrannos vocas, iam diu & multum pace belloque floruerunt, ista Anarchiæ rudimenta persuadere. Ne putes te amplius posse trãquillos ciuium animos furialibus vocibus ad perturbationem concitare, atque in tam plenum pertrahere furorem, vt Dei maiestatem, in Principis à Deo dati persona, violent. Tuæ iam tandẽ notæ sunt artes, detectæ insidiæ, impostura & fraudes cognitæ atque perspectæ: sed serius tamen quam oportuit. Neq; enim tot nefariæ & insolentes in Regum capita coniurationes, tamque miserandæ ex coniurationibus clades, & interitus magnorum virorum, (quos nunc Respublica crudelissimis funeribus extinctos luget) atque etiã multitudinis in Gallia, Belgio, & alibi superioribus annis extitissent, si tu & tui similes, non summam rei gerendæ æquitatem, spemque perficiendæ maximam, credulis, ah nimium credulis hominibus falsò & fraudulenter proposuissetis. At iidem illi, quos vestris tunc præstigiis fascinastis, quotquot, tabulis de periculoso Reipublicæ naufragio arreptis, salutem sibi quærere potuerunt, vestram nunc perfidiam magna ex parte non minus execrantur quàm qui in fide Regum, & debito illis obsequio, constanter & perpetuò remanserunt. Sciunt iam, &, quod doleo, suo damno sciunt, vnam regnis omnibus salutem vnumque tranquillitatis Reipublicæ præsidium superesse: si populi nempe Regum & principum suorum vitia leuiora dissimulẽt, grauiora verò ita ferant, & perferant vt humilitatis & patientiæ moderatione, vel principes mitiores reddant, vel alios meliores à Regum omnium Rege promereãtur, Deo. Opt. Max. cui laus, honor, gloria, & potestas in æternum & vltrà.
Amen.

FINIS LIBRI QVARTI.

GVIL.

GVIL. BARCLAII I.C. DE REGNO ET REGALI POTESTATE aduerſus Monarchomachos.

LIBER QVINTVS.

SIVE ANACRISIS LIBRORVM IO. Boucherii, de iuſta, imò iniuſtâ, *Henrici III. abdicatione è Francorum regno.*

LINGVÆ MORBVS ET EFFRÆNE os cum miniſtrant nefariæ dementiæ, proculdubio prodigioſum aliquod ſcelus perpetrant. Philo Iudæus lib. III. de vita Moſis.

CAP. I.

SI verum eſt, quod D. Ambroſius [1], & ante eum Marcus Tullius in opere illo lectiſſimo de Officiis ſcripſit, eos qui, cùm poſſunt, non propulſant iniuriã ab iis quibus infertur, tam eſſe in vitio quàm ſi ipſi inferrent, imò quàm ſi parentes, amicos, aut patriam desererẽt: quodque iuris aſylum Papinianus [2], hominis intereſſe hominem affici beneficio: non erit, Boucheri, cur vel tu, vel alius quiſpiam iure meritoque mihi ſuccenſeat, aut vitio vertat quòd Reges & Principes Chriſtianos (qui, ſi ſũmam in terris poteſtatem à Deo ipſis tributam ſpectes, ſupra hominum ſortem conſtituti quodammodo videntur) multis ignominiis atque iniuriis à te in duorum Regum perſonis appetitos, omnibus neruis omnique ſtudio propugnem: atque illa diſcordiarum ſemina, illas, inquam, cõiurationis & rebellii furiales & funeſtas faces, quas non ita

[1] lib.1.Offic. cap.36.

[2] l. Seruus.7.D. de ſer.export.

ita pridem colloquiis, consiliis, concionibus, scriptisque tuis, in sinum multitudinis magno totius orbis malo cōiecisti, restinguere pro virili, atque ciues & subditos à communi isto Reip. incendio flammaque liberare & eximere connitar. Quin tute potius ipse in eandem nobiscum curam & cogitationem incumbere, & totam qua polles dicendi disserendique facultatem, ad regiæ dignitatis tutelam conferre debuisti. Quod quoniam non feceris, imò contrà feceris, & turbas illas ciuiles prioribus tuis libris & concionibus excitatas, accensaque in Reges odia, posteriore scripto, quod patria lingua sub Francisci Veronensis Constantini nomine diuulgasti, non modò non mitigare & compescere, sed nouo artificio fouere & propagare de industria nisus es: patere me tecum vehemētius paulò, sed lenius tamen quàm rei indignitas flagitat, Regum & regnorum omnium nomine, de hac iniuria expostulare. Etenim profectò is sum, qui vitia & malos Sacerdotum mores velare potius quàm vulgare studeo. Sed nimia tuorum in Reges commissorum acerbitas, ac non ferenda sceleris audacia facit, vt vix vllus tecum agere possit modestius, qui nō erroribus tuis assentiri, aut conniuere velle videatur.

Quapropter si quid à nobis durius & asperius in te dictū his libris reperies, id causæ pōderi, vel tuæ potius culpæ adscribas; qui Christianam eloquentiam in caninam facundiam, & libertatem sacerdotalem in scurrilem licentiam, vt Regib. liberius oblatres, cōuertisti. Scis depulsionem iniuriæ nō esse iniuriam. Vt nostras igitur iustissimas reprehensiones æquiore animo ferre discas, memento quātis tu alios, non conciues solùm & socios, sed regni proceres, sed Reges ipsos, sed Reges tuos spirantes & regnantes, conuitiis, opprobriis, maledictis, non Frācicam quidem humanitatem toto orbe laudatam, sed barbaram quandam feritatem redolentibus, fixisti: adeò vt si omnibus conuitiis lacerere, quæcunque à petulantissimis scurris excogitari solent, tuo tibi merito id accidisse permulti iudicarent. Quod alii feceris ab alio vt expectes, Naturæ lex est. Nec est cur illo te præsidio munitum putes, quod in loquendi libertate concionatoribus verbi Dei concessa collocasti [1]. (li. 1. ca. 22. in fine.) Nam vt Dei verbum prædicandi, vitiaque reprehendendi summam sacerdotibus libertatem omnibus seculis tributam esse fatemur; ita famosos libellos componendi, op-

probria

probria, & conuitia ingerendi, calumniasque struendi artificium & exercitium cùm omni hominum generi per se inhonestum, turpe, & ignominiosum, tum sacris Dei ministris præter cæteros turpissimum esse iudicamus: earumq; rerum apud omnes nationes non modò non concessam libertatem, sed omnem prorsus ademptam facultaté semper fuisse constat.

Scriptura Reges pessimos Regum nomine & titulis vbique effert: cum Sauli Dauid, Antiocho Machabæi honorem tribuerunt: tu Henricum III. Regem Christianissimum, ne semel quidem Regis nomine dignaris, imò *criminis loco futurum* statuis *si quis eum Regem dicat* [1]. Sed pro illo summæ dignitatis nomine summæ indignitatis epitheta, profanum, Cyclopem, prototypon nequitiæ, & id genus alia, quæ Regis & regni famam Maiestatemque scelere omni grauissimo violant, substituis. An ignorabas Clericos æquè ac laicos Maiestatis crimine teneri [2]? Deinde Reginam Angliæ non alio quàm Anglicanæ meretricis nomine designas. quo sermone tum reuerẽtiæ Principibus quamuis impiis debitæ oblitum, tum significationis verbi, meretricis, ignarum te esse ostendis.

Quid quod ne mortui quidem magna cum laude Principes morsus istos tuos, calumnias, dico, & vituperationes possunt effugere? adeò nimirum acerbitatis tuæ virus in omnes se effudit, quorum vitæ instituta, & mores disciplinaue nefariis illis tuis euertendi regni artibus resistere & repugnare videbãtur. Testis est Ludouicus XI. quem non solùm tyrãnum, sed tyrannidis architectum vocas [3], & perfidum præterea, qui *omnibus fuco & larua sua illius ad Virginem Clericam deuotionis illuserit*. quibus nihil, si probatis authoribus fides, dici vel scribi falsius possit. Nam veram quidem & puram, non fucatam & laruatam, eius ad D. Virginem deuotionem, testatur synceríssimus rerum ab illo gestarum scriptor [4], his verbis. *il disoit qu' il n' esperoit à mourir qu' un Samedy, & nostre Dame luy procura ceste grace, en qui tousiours auoit eu fiance, & grande deuotion & priere:* id est, *sperare dicebat se non moriturum alio quàm sabbathi die, eamque illi Diua Virgo gratiam impetrauit, in qua firmã semper auxilii spem precibus & deuotione magna posuerat.* Quis tu es qui alienum seruum iudicas: adeone perspicax humanarum actionum obseruator atque arbiter es, vt etiam ad penitissimos cogitationum recessus penetres, vnde omnes mentis

1 li. 2. c. 5. in fin.

2 glos. in Clemen. Pastoralis de re iudic.

3 li. 1. ca. 22.

4 Philip. Comin. in eius vita. cap. 136.

mentis & voluntatis fines tanquã è specula possis intueri? vel adeo arrogãs, vt quod præpotens illa Imperatrix Christi sponsa Ecclesia iudicium sibi nõ audet assumere, id tuo quodammodo iure tibi vindices? Externa enim si spectemus, cùm diuturnum illius Regis imperium & multa prosperè ab eo gesta, tum eius pio & Christiano homine digna mors, non obscura veræ deuotionis signa atque argumẽta nobis præbent. Sed nec tyrannum aut tyrannidis architectum fuisse grauissimo eiusdem scriptoris testimonio, qui omnium optimè atque intus & in cute, vt aiunt, Regem illum nouerat, non semel atque iterum disertè comprobatur. Nam vbi eius Imperii amplitudinem & potentiam, deque sanitate & vita ipsius propaganda magnam summi Pontificis Sixti IV. & aliorum Principum curam
cap. 133. describit [1], hac tandem conclusione narrationem absoluit. *Par toutes les choses dessusdictes, l'on peut cognoistre le sens & grandeur de nostre Roy, & comme il estoit estimé & honoré par le monde, & comme les choses qui sont spirituelles de deuotion & de religion, estoient employees pour luy allonger sa vie, aussi bien que les choses temporelles: toutesfois le tout n'y feist rien, il failloit, qu'il passast par la où les aultres sont passez. Vne grace luy feist Dieu: car comme il l'auoit crée plus sage plus liberal plus vertueux en toutes choses, que les Princes qui regnoient auec luy & de son temps, & qui estoient de ses ennemis voisins, auec ce qu'il les passa en toute choses, aussi les passa il en longueur de vie: mais ce ne fut de gueres.* id est. *Ex omnibus quæ iam dicta sunt, quanta fuerit animi magnitudo & gloria Regis nostri, quantumque ei laudis & honoris ab omnibus per orbem habitum sit, facile intelligi potest: & quẽadmodum spiritualia æquè ac temporalia remedia eius vitæ producendæ ergo quæsita sunt: at nihil ei omnia profuere quo minus viam vniuersæ carnis ingrederetur. Vnum tamen ei Deus beneficium largitus est. Nam vt eum sapientia, liberalitate, & cæteris omnibus virtutibus ornatiorem quàm alios sui seculi Principes vicinos & hostes fecit, sic etiam aliquanto, non tamen multo, longius ei quàm illis vitæ spatium tribuit.* Atque idem rursus author hunc Regem ingrauescente ætate timidiorem & suspiciosiorem quàm oportuit in suos factum fuisse docens, hæc ad verbum subiicit. *On pourroit dire que d'autres ont esté plus suspectioneux que luy, mais ce n'a pas esté de nostre temps, ne paraduenture homme si sage que luy, ne qui eust si bons subiects: & auoient ceux la paraduenture esté cruels & tyrans: mais cestuy cy il n'a fait mal à nul qui ne luy en eust fait quelque offense.*

offense. id est. *Dici possit, alios illo suspiciosiores extitisse: at non nostro quidem seculo, quin nemo fortè vnquam, qui æquè ac ille sapiens esset, & subditis adeo bonis imperaret. Et verò illi fortassis crudeles & tyranni fuerant: at hic nullum cuiquam malum intulit à quo prius non fuisset offensus.* En vt Regem hunc, quem tyrannidis architectum vocas, omni tyrannidis suspicione liberat: imò verò nihil non planè regium in eo fuisse prædicat, siue iustitiam, siue liberalitatem, munificẽtiam, castitatem, temperantiam, aliasque præclaras & Rege dignas animi dotes intueare. Nam quod subditos maiorem in modum presserit vectigalibus, id à se ingruentium bellorum necessitate factum, in sua ad filium admonitione paulò ante obitum declarauit: eumque, vt illos, vbi regnũ inierit, quàntum posset hoc onere leuaret, adhortatus est [1]. Possum & alia de hoc Principe fusius: sed hæc satis visa sunt, vt inde aliquis coniecturam faciat quanta animi perturbatione, quantoque furore in viuorum fama & existimatione grasseris, qui Regis ante te natum defuncti honorem & gloriam tam impudenter depeculari non es veritus: nihil vt necesse sit in hunc locum proferre intolerandas illas omnis generis verborum contumelias, quib. Illustres & superillustres regni proceres bacchantium more lacerasti, quorũ ego hic nomina tacere, ne noua te inuidia premam satius esse duxi. Etenim profectò tam es in maledicẽdo petulans, vt quoties tuos illos libros peruoluo, videare mihi opus illud totum conuiciandi studio lucubrasse. Quid enim ad dedecus Amplissimi ordinis addi potest iis iniuriis, quas in Clarissimos quosque summæ Curiæ Præsides & Assessores velut ex quadam cõuitiorum crapula eructas [2], quod in fide Regi data firmiter & constanter permanentes sceleratis tuis conatibus obstiterũt? Nobiles verò, vt quisque tibi displicuerat, tam spurcis infamiæ notis à te confictis acriter turpiterque compungis, vt Nobilitatem ludibrio, Senatum contemptui, Maiestatem ipsam summo tibi despectui esse, haud obscurè & dissimulanter ostendas. Quo exemplo, Spartacus ille tuus ad omnem nequitiam eruditus, fractis omnibus modestiæ, honestatis, & legum vinculis, non dubitauit in Senatum armata manu perrumpere, & sacrum illum concessum, quem summi & optimi quique suspiciunt & venerantur, diuulsis inde atque abductis latronum more Senatoribus, incredibili temeritate atque immani audacia violare: quo nullum

1 Guaguin. in eius vita.

2 l.4. cap. 14.

nullum indignius nec visum antè nec auditum ab hominum memoria in eo genere facinus est. Quæ cùm ita sint, quis læsam tuis libris Imperii Maiestatem, contemptum Senatum, Nobilitatis ordinem violatum, delusam plebē, totius denique regni statum turbatum & concussum non indignetur?

Reprehendam igitur, & acriter reprehendam, quæ perperam, & contra omnem iuris diuini atque humani rationem, in Regem & regnorum perniciem à te scripta sunt. Vellem equidem (quod & futurum aliquando speraui) nullam mihi cum tui ordinis viro tam grauem controuersiam incidisse, sed quoniam ita res tulit, vt aut in publica causa præuaricari, aut tibi fortiter resistere & repugnare necesse habeam, *Publica commoda, priuata pietate potiora iudicaui.*

Quod si forte nostra hæc arguendi libertas tui stomachi non est, sed, vt alias optima solent medicamenta, exulceratum adhuc in Reges animum cōmordet: meditare tecum & cogita, *meliora esse vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis:* & vt Phocion ad Antipatrum, te non posse Barclaio simul amico vti & adulatore. bonis quippe vitia non viros odisse mos est.

Ac in primis quidem dissimulare non possum, illud mihi in te non mediocriter displicere quod quamquam teipsum Catholicum & Theologum profiteris, & ea doctrinæ existimatione apud tuos florebas, cùm opus istud aggrederere, quæ spem omnib. maximā, & ex præiudicata de te opinione, attulit, fore vt causam rebellatorum, quā aduersus Reges susceperas, argumentis, rationibus, testimoniisq; certis & fide dignis, iustissimam esse demonstrares: tamen vix vlla, certè pauca, in eam rem protuleris, quæ nō ab hæreticis per captiones & sophismata, ad Principum Catholicorum exitium ante pauculos annos excogitata & exarata sunt: quorum & libros & loca, vt res postulabit, infra adnotabimus. Quod cùm ita sit, cum, inquam, te non puduerit fallaces rationes ab hæreticis malo more mutuari: ego quid grauabor aut cunctabor solutiones à piis Patribus Catholicis accipere commodato? Sed tempus est ad operis tui titulum accedere.

CAP. II.

Boucherius. De iusta Henr. III. abdicatione è Francorum regno, libri quatuor.

Per-

Permultos sanè hic titulus, meque inter alios, tum nouitate ipsa, tum rei insolentis magnitudine, inuitauit ad legendum. Sed scire tamen ex te vehementer cupio (nam alius id mihi narrare nequit) quamnam hic abdicationem intelligas, factamne an faciendam? nam tutemet videris nonnihil dubitare [1]. Si enim de facta tractas, de re nulla tractas: eoque incondita prorsus, & nimium mendax est quæ libris tuis præponitur inscriptio. Henricus enim tertius non prius regnum Francorum, quàm lucis huius vsuram amisit. Quòd si abdicatum proponas: cedo vbi, quando, à quibus, & qua forma res tanti peracta est. Nam vt demus tibi & concedamus, quod nec dare debemus, nec dabimus vnquam, Maiestatem Imperii in regno penes populum consistere, eique ius esse, Regem legitimè constitutum regali sceptro solioque priuandi: tamen non inde efficitur, ius illud in pauculis seditiosis, regio se imperio per rebellionem subtrahentibus, sed vel in toto populo, vel eius saltem maiore parte, residere. An non extremæ dementiæ est existimare vrbes aliquot in amplissimo regno posse, vbi ipsis placuerit, totum Regi imperium abrogare? Nullúsne ergo reliquus Nobilitati locus? nulláne cæteris ciuitatibus constabit authoritas? Nónne tota ferè Nobilitas Galliæ, pleræque etiam ciuitates, Henrici tertii authoritatem atque imperium sequutæ sunt: eique, vt Regi suo legitimo, armis, opibus, consilio, ad vltimum eius vitæ spiritum ita fideliter & constanter inseruierunt, vt sua erga eum fide, & obseruantia satis testatum reliquerint, nihil illi, dum vixit, de regia maiestate dignitatéque decidisse? Iuris authoribus visum est, quod & naturalis ratio suadet, nihil in re communi innouandum sine omnium sociorum consensu, & semper potiores partes esse prohibentis [2]: *quod* enim *omnes tangit debet ab omnibus approbari* [3]: vel certè à maiore parte, cæteris præsentibus, aut saltem legitimè commonitis & conuocatis [4], quando tale quid est, quod omnibus vt vniuersis, non vt singulis commune est. Ex nouem Tribunis plebis apud Romanos vnius intercessio reliquos octonos, ne quid sciscerent, impediebat [5]: & vos intercessio tot Prælatorum & Optimatum, tot ciuium & sociorum, tot millium armatorum hominum, quo minus ius publicum & regni leges dementissima temeritate perfringeretis, euerteretisque, non impediret? Si ergo tota ferè Nobilitas Franciæ, quæ primum, vel certè primo proximum, in po-

1 in Præfatione statim initio.

2 l. Sabinus ... communi ...

3 cap. quod omnes de ... in 6.

4 l. quod in ... 19. vbi Bart. ... lii DD. ad M... ci.

5 Plutar. in ... Tib. & C. Gr. c. & in vita Caton. vtic.

pulo gradum obtinet: si ciuitates plurimæ: si Prælati & Ecclesiastici ordinis non pauci: si infinitus denique Francorum numerus & multitudo, non verbis solùm & sententiis, sed magno & forti exercitu, sceleratis vestris conatibus obuiam ire, & Regis ac Reipublicæ maiestatem a vobis indigno facinore violatam vlcisci nitebantur: qua tu fronte Henricum Regem dicis abdicatum? An Regis vel constitutionem, vel repudiationem non putas ad communem Regni causam sortemque attinere? An furentium & scelus anhelantium potiores partes in excutiendo regalis imperii iugo, quàm moderatè & sapienter obtemperantium in eo retinendo fuisse iudicas? benignior sententia illa dicitur quæ pro reo facit: eaque tum publicis tum priuatis in iudiciis obtinere [1] debet, humaniora suffragia quæ continendi, quàm quæ dissoluendi imperii, viam parant: quæque pacis & tranquillitatis publicæ modum ineunt, quàm quę discordiarum, dissensionum, bellorúmque ciuilium occasionem præbent. Quæ cùm ita sint, haud scio equidē quo pacto hic libri tui titulus veritatem obtineat, si de abdicatione iam facta intelligatur. Sin verò de facienda: ingentis profectò temeritatis, & proiectæ audaciæ opus esse ostendit, quod quatuor illis libris complexus es: ob eamque rem tibi, quod valde doleo, causam de grauissimis criminibus esse dicendam, id autem qua ratione fiat dicam equidem paulò pòst.

[1] l. inter pares. 38. D. de re iud.

CAPVT III.

BOVCHER.[2] *Animus erat (studiose lector) non mortuo Henrico (quis enim diuinaret?) sed viuo & furente adhuc, imò iugulis nostris imminente, opus hoc euulgare. Quod nisi ita esset, non comminatorius ad eum hic toties sermo, non præsaga futuri oratio esset. Ne id quidem foret, quod iuratissimi testes affirmare possunt, duobus minimùm, antequam ille caderet, mensibus excudi hoc cœptum esse: vsque eò, vt ad eum libri huius codices perlatos extitisse, nouóque in nos furore exarsisse grauissimorum hominum indiciis ad nos etiam eo viuo pridem delatum sit.*

[2] ad lectorem.

Adeóne tibi magnifica & gloriosa hæc styli tui libertas visa est, vt de ea lectorem admoneas? ita nimirum te fortem & animosum esse, vt nec regiæ indignationis formido, nec amor & reuerentia Maiestatis, potuerit te vel tantulùm

tulùm ab instituto deflectere. Praeclara, fateor, & laudabilis constantiæ prædicatio, si ipsum per se propositum non esset nefarium. At enim tu eam hic rem tractabas, in qua tale quid monuisse: non honesta virtutis prædicatio, sed probrosa simul & periculosa inconsultæ temeritatis iactatio potius existimanda est. Et verò nihil à te dici vel scribi potuit, hoc voluntatis tuæ testimonio inconsideratius: nihilque quod opus istud tuum magis reddat infame. Illaqueatus es verbis oris tui, & propria confessione victus: ideóque iuratissimos in hanc rem testes producere nihil necesse est: sat enim tibi etiam iniurato credimus. Etenim profectò ea tunc erant tempora, quibus Regis authoritas, per vestras seditiosas conciones adeò despecta & contemnenda populo facta est, adeoque inuisum nomen, vt ne illud quidem efferre quisquam, sine aliquo iniurioso epitheto, & ignominiæ nota, publicè ausus esset: quo minus mirari oportet, si, quæ in Principem populi tui nimis iracundè & intemperanter, ne dicam petulanter, concionãdo euomuisti, ea mox, pari audacia, scripto mandaueris.

Animus igitur tibi erat, hoc opus viuo Rege Henrico euulgare? itáne verò? & quo iure, quæso, quóve nomine id te facturum constituisti? Nam in primis tuus hic toties ad eum comminatorius sermo, & præsaga futuri oratio, de quibus gloriaris, testantur satis, ac planum toti mundo faciunt, te non candidum historiæ scriptorem, id est simplicem rerum gestarum narratorem his libris egisse: ac ne denunciatoris quidem officio functum ex eo patet [1], quod *non ad* Regis tui *correctionem, sed ad depositionem*, omnes ingenii tui neruos in hoc opere contulisti. Aut ergo, quod superest, vt accusator Regis ad populum, aut vt famosorum libellorum clandestinus [2] fabricator hoc quicquid est machinatus es: neutrius certè personam, sine fœda existimationis tuæ labe, suscipere potuisti. Nam clericos quidem ab accusatione laicorum sacræ constitutiones abercent [3]: & author famosi carminis præterquam quòd improbus & intestabilis efficitur [4], anathematis, atque etiam capitis, pœnam subit [5]. Cùm itaque ne priuatam quidem personam accusare tibi per Canones licuerit: qua tandem ratione ipsum Regem non de vno solùm crimine, sed de infinitis grauissimis quorum animus meminisse horret, publici iudicii reum facere ausus es? & facere quidem contra omnem iuris Pontificii & Ciuilis rationem [6], quod

1 cap. super his 16. de accusat.
2 clandestinus ideo, quia nomẽ suum suppressit; sed eius tamen id opus esse nemo nesciebat.
3 Can. Sicut. 2. 4. 7.
4 l. is cui. 18. §. si quis. D. qui test. fa. post.
5 l. vnica. C. de fam. libell. Can. si qui. 5. 9. 1.
6 Can. quisquis. 2. q. 8. l. qui crimen. Cod. de his qui accus. non poss.

neque nomen tuum libello inserueris, neque in crimen subscripseris, neque, quod caput est, obiecta reo scelera, vllo, præterquam tuæ vocis, testimonio vera esse conuiceris. *Qui crimen obiicit, scribat se probaturum: & qui non probauerit quod obiecit, pœnam, quam intulerit, ipse patiatur* [1]. *Inscriptio* igitur *primò semper fiat, vt talionem calumniator recipiat* [2].

1 Can. qui crimen. 2 q. 8.
2 Can. Nullus. 4. q. 4.

Quæ, malum, fiducia, imò audacia, & barbara ac dissoluta calumniæ licentia hæc est: vitam & mores, non dico Regum & summorum Principum, sed vel infimorum hominum superstitum publicè, & impunè, ad libidinem sugillare? iisque omnia inferre crimina, quæcunque possis vel tenui auditione accipere, vel ex improborum & inuidorum hominum rumusculis aucupari, & quæ nullis in eam rem certis & idoneis testibus, vel testimoniis, indiciisve *ad probationem indubitatis & luce clarioribus* [3] vera esse demonstrantur. Si ista omnes criminandi libertas & consuetudo in Republica toleretur, neminem profectò sua vitæ tuebitur innocentia: nulli non maleuolorum hominum temerariis accusationibus impetentur: maximè verò Principes, qui, quoniam ante omnium oculos obuersantur, & cum paucis tantùm arcana communicant, magnam sermonum & calumniæ materiam, etiam inuiti, dant illis, qui consilia ex euentu, non ex voluntate, metiuntur. *Nemo est Principum*, inquit Iulius Capitolinus [4], *quem non grauis fama perstringit, vsque adeo vt Marcus* (*qui*, vt idem scribit, *sanctitate vitæ omnibus Principibus antecelluit*) *in sermonem venerit, quod verum vel veneno ita sustulerit, vt parte cultri veneno lita vuluam inciderit, venenatam partem fratri edendam propinans, & sibi innoxiam reseruans: vel certè per medicum Posidippum, qui ei sanguinem intempestiuè dicitur emisisse.* cùm interea tamen Antoninus nullius sibi culpæ esset conscius, Gordianum verò Imperatorem, quo meliorem & nobiliorem vix vnquam vidit Roma, Philippus, homo Arabs & humili loco natus, sed per omnes militiæ gradus ad præfecturam prætorii ab ipsomet Gordiano euectus, sparsis in exercitu calumniis, & crebra dictorum factorumque ipsius ad milites sugillatione, ita oppressit breui, vt eum tandem & vita & imperio exuerit. Vix vllus Scotorum Regum vel aliarum etiam nationum, doctrina, pietate, iustitia, cæterisque virtutibus verè regiis, instructior fuit, quàm Iacobus I. Attamen, quia nobilium quorundam scelera & insolentiam

3 l. vlt. Cod. de prob.
4 in vita M. Anton. Phil.

acriter compeſcebat, non defuerunt audaces & mendaces qui eius famam infami dicto conuellere & perſtringere conarentur, vt totius in eum Nobilitatis odium concitarent: fingebant nempe ab eo dictum eſſe vxori, ſe neminem in Scotia nobilem relicturum, niſi qui cum Regina concubaret [1].

Sed nihil neceſſe eſt antiqua vel externa huius rei exempla conquirere, recentia & domeſtica nimis multa ſuppetunt: ex quibus, quod ipſe viderim, vnum præ cæteris inſigne memorabo. Maria Scotiæ Regina, eximiis tum corporis tum animi dotibus ornata fœmina, quamquam ea vitæ integritate vixit, quæ non modò populares & ſubditos, ſed exteras etiam nationes in eius admirationem atque amorem pertraheret: tamen maleuolorum hominum, virtuti ſimul & vitæ ſuæ inſidiantium, calumnias & vituperationem effugere non potuit, quin, falſis tandem criminationibus afflicta & proſtrata innocentia, primùm regno, deinde vita cederet inimicis. Res hoc modo peracta eſt. Erat illi frater nothus, ſi tamen frater, Iacobus nomine, in quem beneficia & officia complura contulit: adeò vt ditiones & dignitates, legitimis Regum filiis concedi ſolitas, ei tribueret. Ex Priore enim monaſterii Canonicorum regularium, Mariæ primùm, deinde Moraniæ Comitem eum creauit, eaque apud ſe authoritate eſſe voluit, vt nullum ferè neque publicum, neque priuatum alicuius momenti negotium, ſine ipſius conſilio & conſenſu perageret: rata nimirum hominem eodem patre, vt fama erat, genitum, partim ſanguinis communione, partim beneficiorum multitudine, adductum iri, vt pari fide & beneuolentia curam de ſalute & Maieſtate ſororis ſuſciperet. At ille non contentus hac fortunæ ſuæ & beneficiorum gloria, vt vidit eo ſe loco conſtitutum, in quo facilè quicquid vellet, Regina permittente, faceret: ſtatim regnum appetere, inſidias parare, clàm omnia moliri, quibus Reginæ inuidiam, ſibi auram popularem venari poſſet. Eóque rem breui perduxit, vt quicquid è Republica ſancitum decretúmve fuit, id Domini Iacobi (ita enim initio vocabatur [2]) opera & conſilio factum eſſe putaretur: quod verò ſecùs, id Reginæ leuitati, & impotentiæ muliebri omnes adſcriberent. Res illi eo magis erat in procliui, quòd hæreſis iam Scotiam paulò antè occupauerat, cuius ipſe & plantandæ, & propagandæ, in illa gente author præcipuus extitit: Regina

1 Ioan. Maior. de geſt. Scot. l. 6. ca. 14.

2 Scoticè, Lord. Iames.

na verò contrà, auitæ & orthodoxæ religionis tenacissima, vt pestem illam Caluinianam regno expelleret nihil non obnixè conabatur, in eo ferè solo peccans, quòd cæca cognationis affectione ducta tanti incendii facem, tunc cùm primum ardere cœpit, non ilicò extinxerat. Datum itaque Ministris Caluinianis negotium est, vt multitudinem tentēt, quo animo sceptri mutationem ferret, simulque Reginæ famam & honorem quanto possent artificio depeculentur: id illi, vt sunt procaces, alacriter susceperūt, atque in suis ad populum concionibus, muliebris aulæ luxum, & ficta Reginæ vitia, obscurè primùm & leuiter carpere: Comitis autem Morauiæ (id enim nomen Reginæ munificentia iam erat adeptus) regiam indolem, dotésque animi singulares & propè diuinas prædicare cœperūt. Deinde verò vbi auditorum flexibiles ad nouitatem animos, & superioribus sermonibus nonnihil commotos animaduertissent, iam in apertam iniuriam prorumpere, & tyrannidem, idololatriam, stupra, adulteria, parricidia, nullum denique non flagitii genus Reginæ, optimæ & innocentissimæ fœminæ, exprobrare ausi sunt ita vt relicto Dei verbo, cuius se ministros oppidò gloriosè mentiebantur, totas ferè conciones suas in eiusmodi vitiis recensendis & exaggerandis (vt tu olim, aliique Parisiis Regi Henrico infensi) consumerent. Sed nec famosis etiam libellis abstentum: scripti complures, & in varias terrarum plagas dimissi, vt per eos Princeps innocens in omnium odium & offensionem incurreret, & fœdæ improborum hominum coniurationi aliquis æquitatis fucus prætenderetur: ex quibus vnus quidem mendacissimus, magna cum authoris ignominia, sub historiæ titulo multorum adhuc manibus circumfertur [1]. Quid multis? trita hæc est, & quasi compendiaria Principes opprimendi via: quam cùm te iniisse Rex Henricus sensisset, non mirum si *nouo* vt scribis, *in te furore* exarserit. *Sicut rugitus leonis, ita & terror Regis: qui prouocat eum peccat in animam suam* [2]. Non est propositi quidem mei, nefanda illa quæ Regi tuo crimina intulisti diluere ac propulsare: quippe pleraque sunt eiusmodi, in quibus nullo ei ad victoriam patrono opus est (accusatore enim non probante, reus, etsi nihil præstiterit, obtinere debet [3].) Sed ea tantùm tractare quæ ad communem Regum causam pertinent: quorum illud est, haudquaquam tibi licuisse Principi populi tui maledicere, vel commina-ri: mul-

1 Georgii Buchanani libri quatuor postremi, quos proditor nefarius & ingratissimus ad Dominæ suæ inuidiam & ignominiam composuit.

2 Prou. 20.

3 l. qui accusare C. de eden.

ri:multoque minus,non modò famam & existimationem, sed sceptrum & vitam conari eripere Sed quoniam tu contrà falsò habes persuasum, saltem aliis persuadere cupis, hoc scriptionis genus officio & munere tuo non esse alienum: operæprecium est, antequam alia attingam, eius te erroris commonere,& vt resipias adhortari.

CAP. IV.

BOVCHER [1]. *Quæ in re si quid erit quod acerbè nimium & audenter factum à prudenti illo & patriæ vtilissimo Theologorum concessu primùm, mox à nobis qui scribimus, è Politicorum lacunis gratiosissimi homines quiritentur, indignumq́ facinus clament contra Henricum sic mutire, ii si clara illa Ecclesiæ lumina apud Græcos, Nazianzenos, Athanasios, Chrysostomos, apud nostros, Hilarios, Lucifericos contra Principes fidei desertores ac tyrannos fulminantes, tonantes, cælum terræ permiscentes legerint, habebunt quod vt in illis in re minori incitatum, vehemens, austerum ac seuerum admirari debeant, sic in nostris in maiori longè nequitia, imò quantam sol iste neque nostra neq; patrum memoria vidit, remissum, tardum, molle ac lene præ illis esse conquerantur.* In Præfatione fol.3.

Imò verò quisquis antiquorum Patrum scripta non oscitanter perlegerit, tua hæc protinus execrabitur, damnabitque. Nam quamuis illustres illi Euangelii præcones, quorum mentionem facis, aliique complures, Principum impietatem, nequitiam, tyrannidem, & cætera quæ in homines cadunt vitia, grauibus & copiosis orationibus, pro suo in eos imperio spirituali, &, quæ viros sanctos decet, ecclesiastica libertate, acerrimè reprehenderint: tamen nemo eorum rebellia & coniurationes laudare: nemo popularibus factionibus & defectionibus studere: nemo subditorum animos ab obsequio & honore Regibus debito auertere: nemo non quæ Cæsaris sunt Cæsari, & quæ Dei Deo tribuenda esse, atque iniquioris imperii iugum ferendum potius, quàm excutiendum prædicauit: nemo denique in eiusmodi malis, quæ te malè in Reges tuos animatum reddiderunt, non expectandam Dei misericordiam, qui iustè propter iniquitates nostras, iniustos in nobis grassari Principes facit, quorum ipse corda regit, &paulo momento format ac transformat pro meritis subditorũ: vt vel in vnius Constantii persona patet, qui ante mortem pœnitentia ductus vehementer ingemuit,

S.Gregor.Naz. Orat. 18. quæ est oratio funebris in Athanasium & orat. 1. in Iulianum. Theodor. Eccl. hist. li. 2. ca. fi. & li. 3. cap. 1.

muit, quòd à paterna, id est, catholica fide desciuisset [1]. Sed omnes contra Principum mores ea pietate & prudentia carpebant, ne Maiestatem offenderent: ita sua Regibus vitia exprobrabant, vt personæ interea dignitatem, exemplo Samuelis, Nathani, Eliæ, Elisæi, cæterorúmque veteris testamenti prophetarum, comiter obseruarent, & venerarētur: cauerentque inprimis ne quid turbidè, insolenter, cōtemptim, vel iniuriosè effutirent, quod populus sibi ad iustam defectionis & rebellii defensionem iure posset arripere. In summa vnum id omnibus propositum erat, ex hominum mentibus scelera, non ex Regum manibus sceptra euellere. Hunc tibi scopum si delegisses, & post Regis tui Henrici à scelestissimo monacho perempti cædem, libros tuos velut quædam epinicia, & funebres conciones euulgasses: aut eo etiam adhuc superstite, mores eius, & vitia, quæcunque regno & religioni detrimentum afferre videbantur, ea quæ concionatorem decet modestia: vituperasses, præsentémve liberius paulò & acrius incusasses: esset quod meritò fortassis gloriere, te aliquid simile iis, quæ prisci illi Patres factitarunt, præstitisse. At cùm totus in his libris sis, vt Regis tui legitimi vitam omnibus turpitudinis & infamiæ notis conspurces: vt eum contumeliis, imprecationibus, & maledictis lancines: vt inuisum atque exosum populo reddas: vt honore, dignitate, imperio, & vita spolies: vt multitudinem recenti ira feruentem, & conscientiæ repagulis coercitam metu Numinis liberes, atque in plenum pertrahas furorem, ac, Rege cæso, acephalam constituas: non est cur iactites te tam peruersis studiis clarissima illa Ecclesiæ lumina imitatum.

Hoccine non est viris bonis imponere? Sanctos nimirum & antiquos Patres Ecclesiæ, quorum fidem sequimur, pietatem laudamus, admiramur constantiam, vitam, & mores, vt regulam & exemplum actionum nostrarum, ad imitandum proponimus, in hanc tecum doctrinæ societatem, in hanc, inquam, sceleris communionem falsò velle pertrahere? & quod illi nunquam cogitarunt, nedum scripserunt, eius te eos habere authores & astipulatores asserere? Sed audi (cogor enim quod celatum volui seueriùs exprimere, ne cùm dignitati & existimationi tuæ nimis consulo, meam ipsius in discrimen coniiciam) audi, inquā, magnam tuam in hac re vel imprudentiā, vel impudentiā. Nam si cùm hæc scriberes, ea te tenuit opinio, neminem in viuis esse, præter te solum, qui horum autho-

rum ſcripta legit vnquam, lecturuſúe ſit: aut ſi legerit, ita animo vigeat, vt eos non ſolùm non à te ſtare, ſed planè contra te ab aduerſariis ſtare, tuamque damnare ſententiam intelligat: inſigni imprudentia lapſus es. Sin verò & fore qui eos lectitent, & nihil tuis ſimile legendo inueniant, ſed contrà prorſum omnia, præuidiſti: audacter nimis & impudenter eos doctrinæ tuæ autores laudaſti, qui palam & vno omnes ore teſtes ſe tui erroris profitentur.

Quapropter ne vllam hac in re calumniā adhibere videar, percurramus, ſi placet, & cum tuis iſtis componamus eorum ipſorum ſcripta quos cauſæ tuę patronos delegiſti.

D. Gregorius Nazianzenus, B. Hieronymi præceptor, ob ſingularem Scripturarum cognitionem Theologus καθ' ἐξοχὴν nominatus, in ea tempora incidit, quibus Eccleſia Dei, per quatuor Imperatorum ordine ſuccedentium, Conſtantii, Iuliani, Valentis, & Valētiniani iunioris, impietatem & nequitiam, maximis, ſi vnquam alias, tempeſtatum & procellarum fluctibus iactata & agitata fuit [1]: at ille tamen cuius ex ore ſermo melle dulcior fluebat, nihil quicquam in vllum eorum viuentem dixit vel ſcripſit iniurioſius. Duas in Iulianum orationes infamatrices cōpoſuit, & alibi etiam in eum acriter inuectus eſt [2]. quemadmodum & in Valentem [3]: ſed totum hoc poſt eorum mortem, quo tempore metuendum non fuit, ne iuſtæ illæ ſcelerum vituperationes aliquam in populo ſeditionem concitarent: ſed potius ſperandum Principes præſentes futuroſque, atque adeò totam poſteritatem, tam immanium monſtrorum & flagitiorum recordatione, cautiores fore, & à tam horrenda impietate deterritum iri. Et verò in omnibus Nazianzeni ſcriptis, ne verbum quidem de rebellione ſubditorum, & malo ac perfido Principe exigendo, deúe aliqua in eum coniurandi licentia reperies: quin potius ad obedientiam & patientiam compoſitas adhortationes, increpitoſque illos qui Dei iudicium in malis Principibus puniendis præuenire ſtudent [4]: quique nimio feruore, & zelo inconſiderato, vt tu, res magnas moliuntur aggrediunturq; [5]: qua de re libro quarto diximus [6].

Magnum verò Eccleſiæ columen, & flagellum Arianorum, S. Athanaſius Imperatorem Conſtantium, à quo ſæpius in exilium pulſus fuit, vaſtataque Eccleſia, parricidii, hæreſeos, periurii, & aliorum multorum criminum inſimulauit. Sed quomodo & apud quos? propalamne in cō-

1 Sub his omnibus rexit Eccleſiam, & mortuus eſt imperante Theodoſio Hieron. in catal. ſcript.

2 Orat. 18. 22. 24. 25. & 27.

3 Orat. 8. 24. & 27.

4 Orat. 1. in Iulian.

5 Orat. 21.

6 cap. 4.

cionibus apud populum, aut libris ad ignominiam compositis & promulgatis? minimè verò. sed tantùm in epistolis quibusdam ad Serapionem, & Monachos solitariam vitam colentes, vt eos consolaretur, & in fide orthodoxa confirmaret: easque ipsas epistolas ita occuli & abscondi voluit ne in aliorum manus peruenirent, vt legi tantùm ab iis ad quos mittebantur, non etiam retineri, transcribi, vel publicari pateretur: idque tanta cautione & prouisione fecit, vt suas autographas ad se remitti non transcriptas aut editas præceperit. *Nemini*, inquit [1], *harum literarum exemplar edas, aut tibi ipsi transcribas: nam hoc ipsum monachis quoque iniunxi. Sed pro tuo candore si quid scriptis deest, addas, atque ita ea ad nos quamprimùm remittas. Ex epistola mea ad fratres cognoscere poteris, quid in scriptis meis sum passus: quapropter tutum non est scripta edi idiotæ, præsertim de summis & præcipuis dogmatibus: ne si quid per imbecillitatem & obscuritatem sermonis minus plenè sit dictum, noxam id lectoribus adferat. Plerique enim non fidem aut intentionem scribentis respiciunt, sed aut per inuidiam, aut per contentionem sua iam antea concepta in animo opinionis, prout volunt, verba accipiunt, & scripta pro sua libidine immutant.* Quod autem huic viro sancto is animus fuerit, ne quid publicè aduersus maiestatem Principis, aut ad eius ignominiam, lingua vel scripto effunderet, satis præterea ex eo patet, quod & in epistolis ad Constantium missis, & in orationibus ad Episcopos, reuerenter & honorificè semper de eo Imperatore locutus sit, etiam postquam sciuit quanto se furore ad supplicium quæsiisset, quantaque impietate ecclesias Arianis κατασκόποις, vt ille loquitur, tradidisset, Liberio, Hosio, cæterísque orthodoxis Episcopis exulare iussis, quòd in Athanasii condemnationem subscribere noluissent. Nihil hæc omnia virum Dei mouere poterant, vt Principis legitimi Maiestatem despiceret, vt imperium minueret, vt dignitatē & existimationē protereret, vt nomē multitudini odiosum redderet, vt in eū hostes concitaret, omniaq; mala induceret, quibus aut regno deiici, aut tolli de medio posset. Itaque quamuis vera essent quæ in occultioribus illis epistolis perscribebat, & multis etiam nota: tamen vt subditos in officio contineret, qui exemplo tanti Antistitis ab obsequio in omnes facilè iniurias, & ab iniuriis in apertam defectionem prorupissent, honorificam de eo mentionem publicè semper fecit. testis Oratio eius prima ad Episcopos Ægypti & Lybiæ contra Aria-

[1] Epist. ad Serapionem in fine.

Arianos. *Siquidem illi*, inquit, (de Arianis loquitur) *praeter mentem Constantii Imperatoris humani & pii, pro libidine, quae volunt, promulgant & faciunt ea quae libet. &c.* testis & Apologia ad eundem Imperatorem, in qua saepius profitetur se eius obsequi imperio, nec vnquam mandatis imperialibus restitisse: pium eum & optimum Imperatorem vocans, atque amicum Danielis, id est, viri boni & oppressi calũniis: sed & religiosissimum Imperatorem vocat: deniq, ita scribit, vt lamentari vicem Constantii, cuius nomine tot mala perpetrata sunt, non illa ei improperare videatur: & impiis ministris, non Imperatori ascribere.

Veniamus nunc ad decus & lumen Ecclesiae Gallicanae D. Hilarium: nam & hic quoque in Constantium scripsit, sed in Constantium vita functum, vt testatur **S. Hieronymus** [1]; quo in libello suam illi impietatem, ac si viueret, maxima dicendi libertate exprobrauit: eadem prorsus mente qua Nazianzenum in Iulianum & Valentẽ mortuos inuectum fuisse diximus. Et quamquam ibi de multis plasphemiis, & atrocissimis iniuriis Dei filio Domino nostro factis cum Imperatore expostulat; tamen ne minimam quidem de abrogando ei imperio, vel poenis humanis priuatorum more infligendis mentionem facit, ne id nimirum ad aliorum Principum viuentium iniuriam redundaret: alioqui enim & Valentem, quo imperante obiit, immaniorem multò & capitaliorem Ecclesiae hostem, pari aut certè grauiore reprehensionis stylo perstrinxisset. Quapropter idem vir sanctus eundem Constantium quamdiu vixit, summa in verbis & scriptis obseruantia coluit: didicerat enim Principi populi non esse maledicendũ: Cui rei testimonio sunt alii eius libri duo ad eundẽ Imperatorem pro libertate Ecclesiae, in quibus agnoscit eum legitimum Principem licet Ariana peste haud leuiter infectum: ita enim priorem orditur. *Benignifica natura tua, domine beatissime Auguste, cum benigna voluntate concordat*, & paulò post, *intelligit singularis & admirabilis sapientia tua*, &c. Et iterum. *Aequum debet videri sanctitati tuae, gloriosissime Auguste.* Alterius vero initium est. *Non sum nescius, piissime Imperator*, deinde sequitur *Haec autem dignantissime Imperator, arbitrio tuo derelinquo* & post, *in quantũ ego nũc beatae religiosaeq; volũtatis verè te domine Cõstanti Imperator admiror.* Deinde vbi magis seriò de Christianę fidei dogmatis cũ hoc Ariano Principe sermonẽ cõferre statuit, sic infit. *Audi, rogo,*

[1] in catalog. script. eccles.

rogo, ea quæ de Christo sunt scripta, ne sub eis ea quæ non scripta sunt prædicentur: locuturus sum tecum cum honore regni & fidei tuæ, omnia ad Orientis & Occidentis pacem profutura similiter & in libro contra Auxentium, vocat eundem Constantiũ *Sanctum Regem:* sanctum quidem non vitæ & fidei integritate, quippe Arianæ Hæresis fautorem manifestum, sed inuiolabili muneris dignitate, ob reuerentiam scilicet personæ quam gerebat in terris: sciebat enim à Deo constitutũ, vt ait Tertullianus, cui dictorum factorumque omnium rationem erat redditurus.

Nec minor Patrum omnium orthodoxorum eius seculi erga Imperatorem obseruantia Nam & magnus ille Hosius, cùm iam centesimum annum ageret, & Confessoris munus in grauissimis persecutionibus egregiè obiisset, ad eundem Constantium Episcopos Catholicos exiliis inhumaniter vexãtem & multantem sic scribit [1]. *Tibi Deus imperium commisit, nobis quæ sunt Ecclesiastica, concredidit: & quẽadmodum, qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ, ita & tu caue ne quæ sunt Ecclesiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Datę, scriptum est, quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ Dei Deo. Neque igitur fas est nobis in terris imperium tenere: neque tu thymiamatum & sacrorum potestatem habes Imperator.* Et patres orthodoxi, qui Arimini conuenerant plusquam quadringenti, ad eundem Constantium submissè & reuerenter scripserunt cum viginti Episcopis legatis ad eum missis [2]. Prætereo quantam D. Basilius [3] apostatæ Iuliano quà Imperatori: & D. Ambrosius [4], Valentiniano Hæretico, etiam tunc cum facilè eũ opprimere & imperio morteque multare possit, obedientiam & reuerentiam exhibuit. Adeò nec singuli, nec vniuersi eius ætatis sancti exemplum nobis vllum reliquerũt, libellos famosos & accusatorios in Principem viuentem & regnantem conscribendi, edendi, publicandi, vulgoque ad dedecus & ignominiam committendi, quod superioribus in Brutum libris latius patefecimus.

Nam quod ad Luciferum attinet, quem tibi imitãdum proponis, fuit ille quidem, vt ex historiis & rebus ab eo gestis colligitur, tui haud absimilis: id est feruente & inconsiderato zelo accensus, cætera morosus, arrogans, iracundus: quæ illò eum vitia pertraxerunt, vt ab Episcoporum Catholicorum communione, *hoc est Romanæ Ecclesiæ,* inquit Ambrosius [5] miserè decesserit, & nouam sua doctrina vipe-

1 Hæc Hosii epistola refertur ab Athanasio in epistola ad solitariam vitam agentes.

2 Athanas. de Synodo Ariminensis. Sozomẽ. li. 4. hist. Eccles. ca. 17. & 18.

3 in vita Basilii Magni.

4 D. Ambro. li. 5. epi. 30. 31. 32. 33.

5 in orat. de obitu fratris sui Satyri.

viperarum progeniē pepererit, Luciferianos scilicet Hæreticos, *qui cum ipso Lucifero auctore suo, qui mane oriebatur, cadere meruerunt* [1]. Hic, fateor, cùm neque dicendi facultate, neque doctrina & sanctitate vitæ cum diuinis illis, quorum mentionem feci, Ecclesiæ patribus esset cōferendus, libellos quosdam in Constantium Imp. valde stomachosos edidit, quib. suam ei impietatem asperrimis verbis exprobrauit, & vltionem diuinam seuerissimè comminatus est. Sed in eo tamen mitiorem & meliorem se præbuit quā tu: quòd nihil extra Dei causam, id est Hæresin Principi suo improperarit, nullumque ei conuitium nisi huius solius causa fecit: nullum ei scelus affinxit, nullum obiecit crimen, quod non luce clarius toti orbi innotuisset: Denique licet eum iniuriosissimis verbis propter hæresin insectaretur, & latronem, carnificem, sacrilegum, homicidā, idololatram & aliis id genus nominibus appellaret: tamen nullas ei insidias struere vel mortes parare, nullas seditiones & rebellia contra eum, quamuis Hæreticum manifestum cōcitare, augere, fouere, vel laudare nisus est. Tu verò cōtrà, omnes nocendi, addo & mentiendi, artes peruestigasti, omnes ingenii neruos contendisti, omne studium curamque contulisti, vt Regem Catholicum & Christianissimum, nulla Hæreseos macula notatum, non solū Hæreticum esse multitudini falsò persuaderes: sed infinitis præterea omnis generis flagitiis contaminatum & cōspurcatum, quæ nec admisit, nec admittere in animo habuit vnquam: & qui extremus inuidiæ & scriptionis tuæ scopus est, vt omnes in eum impetum faciant, & quo iure quaque iniuria imperium ei vitamque rebellibus armis eripiant, adhortatus es. Quæ cùm ita sint, licet multa tibi cum Lucifero communia inueniantur, veluti arrogantia, iracundia, morositas: tamen haud rectè iactas te illum in hoc scriptionis genere esse imitatum.

1 24. q. 3. can. quidam. Vide Ruff. li. 1. cap. 30. Socrat. li. 3. c. 9. Sozom. li. 5. c. 13. hist. Eccle. S. August. de hæresib. ad Quod vult Deum.

CAPVT. V.

OStendi iam paucis quid, & qua mente, antiqui illi veritatis propugnatores, ad quorum sanctitatis exemplum te opus hoc tuum elaborasse cōtendis, in Principes Catholicæ Religionis proditores vel desertores exararunt. Reliquum igitur nūc est, vt cum illorum dictis tua componamus: ita enim fiet, vt nihil te illis simile effecisse, sed planè ab illorum instituto defecisse, ac rem ordine tuo prorsus

protsus indignam egisse, cunctis perspicuè & euidenter appareat.

Nazianzenus & Hilarius in mortuorum tantùm Principum impietatem & tyrannidem inuecti sunt. quod magno populi, Principumque succedentium commodo, & sine vlla multitudinis concitatione & seditione facere potuerunt. Boucherius verò Regem sceptra tenentem, & armis, opibus, ingenio, clientela, omnibusque Maiestatis copiis florentem, quantis maximis conuiciis, maledictis, opprobriis, generisque omnis iniuriis contemptim & petulāter lancinat & lacessit.

Athanasius viuentem Constantium Imperatorem parricidij, hæreseos, periurii seu perfidiæ, & aliorum criminū inculauit: sed apud paucos tantùm Monachos per epistolam, & ita occultè, vt neque ab ipsis Monachis id scriptum retineri, neque cum vllo alio communicari, sed sibi quamprimum remitti voluerit. Boucherius Regem Henricum his omnibus & infinitis aliis sceleribus inquinatum esse publicè vociferatur, edicit, concionatur, scriptisq; famosis libellis, & ad mille exemplaria in vulgus emanare iussis, vt id ad omnium mortalium aures animosque perueniat, obnixè dat operam.

Hosius asseruit neminem posse Constantii hæretici imperium malignis oculis carpere, quin diuinæ ordinationi contradicat. Boucherius, neminem posse Henrici (quem hæreseos falsissimè insimulat) imperio parere, quin eo ipso Maiestatem diuinam committat. Hosius regnū Ariano Principi, qui hæresi parricidium, & vtrumque periurio cumulauerat non sine grandi piaculo abrogari posse docet. Boucherius, licere cunctis in Regem Christianissimum & Catholicum, ob quædam non rectè facta insurgere, &, vt in terram atque horrendam belluam vel monstrum aliquod, omni impetu irruere, & vitam ei vnà cum imperio eripere: imò qui id non conantur, omnes patriæ hostes, & magni sceleris obnoxios esse denunciat.

In vita Basilii. Basilius Magnus Iuliano Cæsareā Cappadociæ venięti obuiam processit [1], & pandi ei ciuitatis portas omniaque subditorum officia exhiberi suasit: sed & munera etiam ei obtulit. & vt odium in Christianos conceptum mitigaret supplex deprecatus est: quamquā poterat se vallo & muris sine vllo periculo continere, cū sciret eū Iuliano exercitū contra Persas militare, qui aduersus Christianos nō

rebell-

rebelles ne gladium quidem pro Imperatore stringerent. Boucherius Henrico Regi cum maximo exercitu ad seditiosos & rebelles coercẽdos Lutetiam proficiscenti portas occludi, milites in præsidiis apponi. ciues cum armis & omnia apparatu bellico qua viribus qua insidiis, resistere & repugnare iubet. Omnes antiqui Patres quorum iam mentio facta est, Principes illos pessimos siue ad ipsos, siue de ipsis, aliquid publicè scribebant, nunc Reges, nunc Imperatores, honoris gratia nominabant. Boucherius ne semel quidem Regis nomine dignatur Henricum III. nisi forte εἰρωνικῶς. Cùm tamen Sixtus Papa V. in sua de hoc Principe Bulla semper eum Regem, honoris causa nominet, hoc modo. *Quod Henricus III. Francorum Rex*, & paulò post: *Nos dictum Henricum Regem paterna charitate &c.* & iterum *dumque expectabamus quod idem Henricus Rex*, & mox, *pro eiusdem Henrici Regis animæ salute & conseruatione, quæ nobis præ rebus omnibus charior & antiquior semper fuit*, quid persequar singula? quisquis diploma illud legerit, horum nominum coniunctorum inflectionem per omnes casus inueniet. *Henricus Rex, Henrici Regis. Henrico Regi. Henricũ Regẽ, Henrico Rege*, vt nusquam alterum sine altero reperiatur: ex qua Põtificis Maximi humanitate & ciuilitate, suam Boucherius insulsitatem, inciuilitatem volui dicere, detur venia verbo, agnoscere & emendare potuit.

Athanasius vocat Constantium Imperatorem humanum & pium [1], quia etsi talis non esset, talis esse debebat, 1 in orat. 1. ad
adeo vt id nominis etiam minus pio tribuendum sit(que- Episc. Ægypt. &
admodum *Prætor*, vt ait Iurisconsultus [2], *ius reddere dicitur* Lybiæ.
etiam cùm inique decernit relatione scilicet facta non ad id, quod 2 Paul. l. pen. D.
ita Prætor fecit, sed ad illud, quod Prætorem facere conuenit) de iust. & iure.
Boucherius Henricum nec humanum, nec hominem, sed belluã, nec pium sed impium & prototypon nequitiæ appellat [3]. Ille Constantium Arianum, ob reuerentiam Maiestatis, pium & optimum Imperatorem nominat: hic ve- 3 li. 2. c 9.
rò Henricũm Catholicum, ad despectum & ignominiam regalis dignitatis. magnum & crudelem Draconem in rapinarum & libidinum fluminibus cubantem [4], veterato- 4 in epistola ad
rem, perfidum, mendacem abiectum, vilem, barbarum a- vniuersos toto
liisque id genus nominibus (pro linguam sacerdotis ef- orbe Christ.
frænem) passim pronunciat. 5 lib. 4. ca. 13.

Hilarius librorũ suorũ ad Constantiũ initia hisce mitissimis epithetis ornat, *domine beatissime Auguste, gloriosissime*

Au-

Auguste piissime Imperator. dignātissime Imperator. & similibus Boucherius principium Apostrophes suæ ad Henricum hocce dedecoro & infami titulo conspurcat. *At tu prophane, qui peior Cyclopibus &c.*

Nemo istorum antiquorum Patrum id egit, vt multitudinem Principi infensam redderet, & ad rebellionem concitaret, vt intestinis odiis & ciuili dissensione Rempublicam vexaret, vt subditi spe & specie melioris regiminis ad arma in Principem legitimum conuolarent, vt ipsum etiam si possent (facti potestatem intelligo) Imperialibus & regalibus ornamentis atque insignibus spoliarent. Boucherio autem vnicus, certè præcipuus scopus est, Henrico Regi imperium abrogare, inque eum omnes regni ordines infestis signis commouere, quod vel sola Boucheriani operis inscriptio præfatioque demonstrat. Illi nihil quod famam grauius perstringeret ad Principes scripserunt: huius libri tam crebris scatent infamię notis, vt vnus tantum famosus libellus esse videantur. Illorum libri ad Principis emendationem & regni conseruationem spectant: huius verò, ad Regis abdicationem & Monarchiæ destructionē recta tendunt. Illi *cum honore regni* profitentur se locuturos cum Principe *omnia ad Orientis & Occidentis pacem profutura:* hic sine vllo honore regni & Maiestatis, cum Principe tanquam cum vilissimo cerdone vel scrofipasco congreditur, & ea loquitur quæ ad dissidium, & florentissimi regni dissolutionem atque interitum videntur plurimum valitura. Illi acutos ad reuocandum ab errore Principem syllogismos, piè humaniter, & artificiosè excogitarunt: hic totis ferè duobus libris [1] continenter syllogizat, seu verius paralogizat, vt imperitis errorem incutiat, Regi verò non errorem, sed imperium detrahat. Si enim verum est quod quidam affirmant, cōclusionem non esse partem syllogismi, integros semper syllogismos binorū capitum inscriptione conficit ad hūc modum, *periurus regno indignus est* (notā vniuersi generis veluti, *omnis*, hic satis intelligimus) *Henricus est periurus. Excutiendi regno schismatici: Henricus schismatis reus est. Hæretici sceptro amouendi: Henricus hæreticus est, &c.* En scitos quidem syllogismos, sed parum tamē firmos, quia rei veritate deficiuntur.

[1] lib. 2. & 5.

Nemo illorum quos memoraui reprehendit vnquā eos qui cum Principibus pessimis manserunt, & ea illis officia impertiebant, quæ Cæsari, qua Cæsar erat debebantur, alioqui,

alioqui nec Iouianus & Valentinianus viri nobiles, & tribuni militum, qui confessorum munia iam obierant: nec Terentius, Traianus, Arintheus, Victor, fortissimi Duces exercitus, qui suam Imperatori hæresin & θεομαχίαν in os exprobrabant, aliíque complures, vnquam in Constantii, Iuliani, Valentis, aut Valentiniani iunioris aula vel castris habitassent: nisi, quod dictu absurdum, defuisse tunc Catholicis Basilios, Athanasios, Gregorios, Ambrosios, qui eos errantes officii admonerent, stulta persuasione arbitremur. Boucherius omnes qui Henrico Regi, suo aduersus rebelles opem ferunt, Ecclesiasticos, Nobiles, Senatores, Patricios, Plebeios, obiurgat, increpat, execratur, anathematizat, atque ad infernum viuos cum Core, Dathan, & Abyron ablegat & amandat [1], nisi statim Rege relicto in cõiuratorum societatem se recipiant: idque eo tempore, quo nondum Summus Pontifex de causa aliquid erat interlocutus. Nam nisi Boucherius de seipso mentitur [2], quod nõ credo, hoc ipsius opus *duobus minimùm antequam Rex caderet, mensibus excudi captum est.* Aliis autẽ duobus minimùm vel tribus, antequam prælo subiiceretur, mensibus, quin ei lucubrando transcribẽdóque opus fuisset, nemini reor obscurum esse, qui alicuius momenti cogitationes literis mãdare solet. Sixti autem Papæ bulla commonitoria seu magis comminatoria & citatoria, 3. Nonas Maii id est, nõ tribus ante Regis interitum mensibus, Romæ data fuit. Atque ita Boucherius Regem spernens, Papam præueniens, ipse sibi & Põtifex Maximus, & Princeps supremus, diuinas & humanas sanctiones, tanquam alter Moyses, in manu tenens, omnibus regni ordinibus multas & mortes arbitratu suo minitatur. Heu nouam & dissimilem antiquorum Patrum doctrinæ disciplinam! Heu apertissimam turbandis imperiis ianuam, viámque facillimam! Heu pestem regnorum, & ciuilium dissensionum discordiarúmque solum & solidum fundamentum!

1 li.4.cá. 13. cum septem seq.

2 ad lectorem.

An ignorabas, Boucheri, cùm talia scriberes, summos Pontifices, qui patres sunt & pastores Christianorum, pro sua in filios pietate, sententiam excommunicationis etiam grauissimæ ita temperasse, vt excommunicato communicare possint omnes quotquot ante sententiam excommunicationis ei se subdiderunt, aut alioqui naturali lege subiecti sunt [3] quo in genere Vasalli & Subditi, quorum fides ad obsequium sanctissimo iurisiurandi vinculo Regib. obstri-

3 Can. quoniam multos. 11. q. 3. c. inter alia. de sen. excom. S. Thom. supp. q. 23. art. 1.

stricta est, meritò censeri debent: dummodo ne flagitia & scelera quæ itam Ecclesiæ comm erentur cum excommunicato communicent. Itaque Reuer. Pater Edmūdus Hayus, quem magnum in primis Theologum, & ciuilis etiã moderationis haud mediocriter peritum fuisse plurimi sciūt, margini eius libri quem mihi ad respondendum Buchanano tradidit, hoc sua manu adscripserat. *Ecclesiæ sententia est vt excommunicatorum subditi non solùm in eos non insurgant, sed eis pareant.* Et verò sancti illi cymbæ Petri Nauarchi, regnis & imperiis hac prouisione diligenter cauerunt: quib. alioqui malum ingens & frequens magno cum Ecclesiæ detrimento impenderet, si Principe nimirum in excōmunicationē incurrēte, decedere ab eo ac deficere illicò subditi omnes tenerentur, cùm vix vllus Principum tam perditus sit, cuius defensionem quantumuis iniquam non plurimi suscipiant: & maior sæpe pars meliorem vincat. Quapropter ipsi Pōtifices huius rei notionem declarationémque sibi solis reseruant, vt causa cognita quid subditis faciendum sit pronuncient. Cur ergo tu omnes, quorum obligatio subiectioque legitima Bullam Sixti publicatam antecessit, hoc ipso excommunicatos denuncias, quod Regi suo aduersus rebelles opem ferant? túne summi Pontificis partes, atque in omnes Gallicanæ Ecclesiæ Prælatos imperium tibi arrogasti? Quæsiui à multis, & perscrutatus sum tantæ præsumptionis, ne dicam temeritatis, causam. Alii in odio tibi fuisse Regem: alii animū tuum flauis pharmacis Indicis, malum ingens mortalibus, corruptum & deprauatum fuisse retulerunt. *Cæca* quidem res *est inuidia, nec quicquam aliud scit, quàm detrectare virtutes, corrumpere honores,* & præmia earum [1]. Sed cur Regi tuo inuideres non video: flaua autem illa Orientis pharmaca ad quiduis audendum mortalia pectora cogunt, sed an eius veneni mali poculum tibi porrectum fuerit, quamuis id multi pro certo habeant, non audeo affirmare. Alii, quorum probabilis opinio est, nisi tute nobis aliud suadeas, zelum inconsideratum tibi hos errores peperisse: qui certe periculosus est, & multis malorum causa fuit. Moyses zelo occidit Ægyptium, & peccauit [2], Osa arcam Domini nutantem zelo tetigit, & interiit [3]: Petrus zelo percussit Malchum, & reprehensus est. Iudæi zelum habebant, sed non secundum sciētiam [4]: zelus plurimùm sine scientia in scelus conuertitur. Sed mitto hæc alias commodius pertractanda. Videre namque

1 Liu. li. 38.
2 Exod. 2. epist. Iudæ
3 2. Reg. 6.
4 ad Rom. 10.
Antipophora.

que mihi videor te hoc modo reponentem: Quod dixi Statres ab Henrico esse excommunicatos, id ab eo tempore intelligendum est, quo ipse Henricus Apostolico de emittendis è carcere personis Ecclesiasticis, mandato non paruit, hoc est, vno ante mortem mense: vt est in ipso illo Pontificis Diplomate comprehensum. Admitterem libenter responsionem, si non idem semper à Blæsensi cæde in pulpitis & compitis, in circulis, & cõuiuiis, in Academiæ scholis & vrbis palatio, in omnibus deniq; locis publicis & priuatis, summa contentione, docendo, disserendo, concionando, colloquendo tam clara voce intonuisses, vt rē tam apertam & manifestam, neque tibi negare honestum, neq; mihi probare necessum sit.

CAP. VI.

EX relatione rerum gestarum ab antiquis Patribus aduersus malos Principes, & eorum quæ ab illis, quæq; à te scripta sunt, collatione, perspicuum iam est te neq; verbis, neque sententiis, neque instituto & fine, cum magnis illis Ecclesiæ luminibus conuenire, quod facit vt dubitem, istisne viris sanctis maiorem iniuriam feceris, cùm te illos imitari & tam prauæ opinionis authores habere indicares: an multis libri tui lectoribus, quos falsa hac persuasione decepisti. Et verò doctrinæ tuę apud varios homines opinio te plurimũ in hac re onerat, & propè est vt condemnet. Quandoquidem non est verisimile hominẽ Theologiæ professione clarum non istos ad vnguem Doctores calluisse. Scire autem quid senserint, & nihilominus eorum mentem aliò detorquere, id certè existimationem pulsat. Nulla subtilior & ad capiendos imbecilles animos fraus aptior est, quàm quæ in ementitis sanctorum virorum suffragiis latet: Ringas vsque licet, veritatem tamen dicam & liberè loquar, causa enim cogit, nempe te non rarò Authorum testimonia ad sententiæ tuæ confirmationem, vel insciente, vel mala fide nobis obtrudere: ex multis vnum tãtùm in hunc locum transducam: cætera, vt quodque occurret, annotabo. In tractatu de tyranno, quem re vera tyrannicè explicas [1], Regem legitimum, si tyrannicum animum induerit, *à Republica iustè eici* posse doces: ad cuius firmamentum, post concordem Protestantium Hæreticorũ sententiam (quorum opinionem laudas, & ad illos accedis, non illi ad te) & graue scilicet boni Buchanani testimo-

[1] Lib. 3. cap. 13. & sex sequentib.

nani testimonium, Bodini etiam authoritatem, viri certè in Politicis acuti, his verbis adcumulas.

Nec longè discrepat Bodini opinio, cùm ait in Tyrannum qui præsidia, arces, & munita loca occuparit, apertumq; se hostem præbuerit, lege Valeria vtendum esse, quæ Tyrannum vel indicta causa cædi iubet. Sin minus, & tyrannidis ita suspectus sit, vt à vi tamen manifesta abstineat. Solonis potius legem audiendum esse, vt iure primùm in eum agatur, ac deinde pœna irrogetur. Quid enim est aliud indicta causa Tyrannum, quàm à priuato quouis, cùm dabitur, interfici posse? Nam si id in inuasorē principatus licet tanto magis in religionis & patriæ oppressorem, quantumuis alioqui legitimum Principem licere debet, quanto deterius est, malum in eo videre præsens, quod in altero tantùm futurum timebatur.

Bodinum igitur tecum consentire doces, licere nimirum cuilibet de populo Principem quantumuis legitimum interficere, si tyrannicis moribus se coinquinet: ac ne quid lector de ea re dubitet, citati testimonii locum in Bodini de Repub. libris designas [1]. At author ille in eodem capite verbis adeo disertis tibi contradicit, vt, quæ Francis maxima iniuria est duellóq; decernitur, de eius te iudicio apertè mentiri ipsa illa verba denuntient. Nam postquam de verè Tyrannis disseruit, id est de iis qui in libera ciuitate, liberoque populo, summum in omnes dominatum inuadūt & occupant, quos semper cuilibet occidere licuit, semperque licebit: cuius iuris exēpla sacra & profana passim suppetunt: ad alterum genus Tyrannorum accedit, hoc est, ad eos qui vel successionis iure, vel electionis beneficio, regna & monarchias adepti tyrannicè imperant, de quibus sic scribit [2]. *Mais si le Prince est absolument souuerain, comme sont les vrais Monarques de France, d'Espagne, d'Angleterre, d'Escosse, d'Ethiopie, de Turquie, de Moschouie, desquels la puissance n'est point reuoquee en doute, ny la souueraineté mespartie auec les subiects: en ce cas il n'appartient à pas vn des subiects en particulier, ny à tous en general d'attenter à l'honneur, ny à la vie du Monarque, soit par voye de faict, soit par voye de iustice. ores qu'il eust commis toutes les meschancetez, impietez, & cruautez qu'on pourroit dire: car quant à la voye de Iustice, le subiect n'a point de iurisdiction sur son Prince duquel depend toute puissance & authorité de commander, & qui peut non seulement reuoquer tout le pouuoir de ses Magistrats, ains aussi en presence duquel cesse toute la puissance & iurisdiction de tous les Magistrats, corps & colleges, estats & communautez, comme nous auons dit & dirons encores plus amplement*

1 lib. 2. cap. 5.

2 eod. cap. 5. li. 2.

ment en son lieu. Id est (reddam enim vt potero Latinè, eorum causa qui Gallicè nesciunt.) *At si Princeps absolutè supremus est, vt sunt Franciæ, Hispaniæ, Angliæ, Scotiæ, Æthiopiæ, Turciæ, Persiæ, Moschouiæ veri Monarchæ, quorum nec potestas in dubium vocatur, nec summum imperium cum subditis partitum est: hoc casu, neque singulis separatim, neque omnibus vniuersè fas est contra Principis seu Monarchæ honorem, vel vitam, siue de facto, siue iuris ordine aliquid tentare, etiamsi omne quod lingua nuncupari possit, impietatis, flagitii, & crudelitatis genus perpetrauerit. Nam quod ad iuris ordinem attinet, subditi nullam habent iurisdictionem in Principem, à quo pendet omnis iubendi potestas atque authoritas: quique non solùm Magistratib. suis mandatam iudicandi facultatem omnem renunciare potest, sed etiam quo præsente, omnium Magistratuum, Corporum, Collegiorum, ordinum & Communitatum potestas & iurisdictio cessat, quemadmodum diximus, & adhuc suo loco dicemus vberius* [1].

[1] Nempe li.1.c.8. & lib.3.cap.6.

Quis, malum, hic modus est tractandi authores, vt quæ aliquis de vna specie scripserit, senseritque, id ad aliam longè diuersam & dissimilem authore repugnante & contradicente, palam, accommodes? Bodinus primi generis Tyrannum, qui propriè *Tyrannus* est, optimo iure à quolibet de populo interfici posse verè & prudenter iudicāt: eam tu sententiam arripis, quasi de legitimo Principe in tyrannidem lapso dictam, & coniicis inter alia eiusdem planè generis, id est falsa & friuola argumenta, vt doceas ex Bodini sententia, Henricum III. Franciæ Regem interficiendi ius cuilibet priuato competere, quòd sit, te iudice, Tyrannus: cùm tamen Bodinus, neque singulis neque vniuersis aliquid contra eius honorem vitamque licere, quantumuis tyrannicè regnet, superiore sententia concludat. Estne hoc viros bonos circunscribere? estne, inquam lectori imponere fallacia fallacissima? Nonne satius multò fuisset Bodini contrariam tibi sententiam proposuisse ac refutasse, si id aliqua ratione potuisti, aut eum penitus silentio præteriisse, cùm scires illius sententię veritate tuarum rationum vanitatem argui: quàm tam euidentem & manifestam calumniam adhibere? Quid in veterum scriptis facere potes, qui in recentis & viuentis scriptoris atque etiam popularis tui libris tantùm tibi licere putas? Cùm hanc olim captionem viro docto, & à tuis studiis non abhorrenti ostenderem, isque eam aliquandiu perpendisset, substitit nōnihil, moxque velut è somno excitatus se vbi esset nescire, & mi-

rari plurimùm tantam in libris tuis imposturam inueniri, seque antea magnam tibi in laudandis authoribus fidem tribuisse, quam ne in posterum adhibeat se huius tam apertæ calumniæ recordatione impeditum iri dicebat. At nesciebas hanc apud Bodinum sententiam extare, quòd eius fortè opus non legeras, sed à sciolo quodam particulam illam transcriptam accepisti, credo equidem: nam ita te à multis adiutum in opere illo consarcinando tradis [1]. *Quæ cùm non vnius hominum generis, sed omnino omnium causa cōmunis sit,* inquis, *mirum profectò esse non debet, si quæ à singulis de ea re didicimus, hæc in vnum compacta simul coniungamus. Multa hic nos Theologi, multa Iurisperiti, multa rationum publicarum magistri, multa vel aulici ipsi, multa & alij ex quouis ordine homines docuerunt.* Sed perperam docuerunt, & te deceperunt, si hoc illis acceptum fers. Et verò vt demus superiorem errorem, aliosque multos, quos infrà suis locis indicabimus, ab istorum nonnullis fuisse suggestos, id licet malitiam malam abesse à te declaret, eoque notam calumniæ inducat & abstergat, tamen expressa vanitatis, incuriæ, & temeritatis tuæ vestigia omnibus intuēda proponit: quòd leuem scilicet auditionem pro re cōperta habueris: quodque non ex Scriptorum fontibus, sed ex flexuosis incilibus falso & fallaci septo conclusis haurire volusti: quòd denique in causæ omnium grauissimæ disquisitione, quorumlibet hominum susurros, rumusculos, calumnias, criminationes, dicteria, & quicquid omnino ad aures peruenit, tāquam in ludis scenicis vel Bacchanalibus, intermiscere ausus es. Sed ista hic admonuisse sat est.

Decederem hinc, nisi illud me iterum reuocaret, quod scribis. *Si quid erit quod acerbè nimium & audenter factum à prudenti illo & patriæ vtilissimo Theologorum concessu primùm, mox à nobis qui scribimus è Politicorum lacunis gratiosissimi homines quiritentur.* Concessum illum Theologorum intelligis nimirum, quos in quarto tui operis libro [2] tradis *rogatos priuatim sæpius, tum publicè à populo, Procuratoris vibus voce, obsignatoq; publico sigillo libello, vt dicerent. Num Franci propter ea quæ ab Henrico publicâ fide violata Blesis acta erant, securè ab eo deficere, atque armis in eum contendere, ob idq; pecunias colligere possent.* qui, vt vno verbo dicam, responderunt *posse.* O vtilem scilicet patriæ concessum. An non rubore suffunderis, & totus sudore manas, quoties huius tui dicti venit tibi in mentem? Si compages & neruos omnes Republi-

cæ

1 in Præfat.

2 cap. 17.

iæ dissolui: si cædibus, incendiis, & direptionibus patriam repleri: si religionem catholicam & cultum diuinum ab aliis negligi, ab aliis proteri & conculcari: si conciues & socios, cognatos & affines, parentes & liberos armis & animis hostilibus inter se dimicare: si amplissimas regni ciuitates obsideri, & ferro, fame, flammaque vastari: si denique regnum ipsum externis hostibus prodi, ac ne amplius postħac regnum esset in discrimen vocari (nam de Galliæ prouinciis ad Regulos deferendis, vulgò, *de Cantoner la France*, crebrior inter multos sermo auditus est) si inquam hæc omnia, quibus ille primùm conuentus, mox tua scripta & seditiosæ conciones causam dederunt, Galliæ laboranti fuerunt vtilia, quin vtilissimus fuerit ille concessus non equidem inficiar. Sed quoniam de hoc Theologorum cætu scholæ Sorbonicæ, quam honoris causa nomino, mentio mihi incidit, dicam apertè, non fuisse hanc omnium eius scholæ Doctorum noxam, sed paucorum quorundam in quibus tu primas tenuisti: alii quia in summo vitæ discrimine versabantur si repugnassent, furente iam vt alibi ais, & grassante multitudine in omnes quos tenuissima suspicio erat in fide Regis mansuros, vel minimo eum verbo adiuturos, inuiti planè & coacti, vt præsente periculo defungerentur (nam non quilibet semper ad Martyrium paratus est) assensionem adhibuerunt. neque enim alicui tunc ad vitæ præsidium & securitatem Parisiis sat erat Regem non laudare, vel alienatum ab eo animum tacito aliquo signo indicare: sed hoc amplius necessarium, proscindere eum conuitiis, figere maledictis, petulantissimis verborum contumeliis lacerare, suppliciis & diris omnibus deuouere: vsqueadeo nimirum exarsit plebs iracundia, vt qui non talia stomachosiùs profunderet, is omnium iudicio hæreticus esset & politicus (id enim nomen pro Atheo tunc vsurpabant) dignusque cuius membra in crucem, bona in fiscum illico raperentur. At huic furibundæ animorum cæcitati lucem aliquam obtulit tandem solers illa stultorum Magistra, Experientia, licet seriùs multò quàm oportuit. Vtilissimus igitur ille Theologorum concessus, tantarum cladum & calamitatum parens: vtilissimæ illæ tuæ conciones & scriptiones, discordiarum & rebellionum pestilentissimæ nutrices. Vtilissima denique seditio illa quæ Monarchiam omnium in Europa pulcherrimam ad interitum ferè traxit. Audax

Boucheri, & nimium audax, sceleris & perfidiæ facinus id fuit, contra Henricum Regem sic *mutire:* & hoc tibi dictum accipe ab homine non ex *Politicorum lacunis*, vel ex *Cyclopicis aulicorum antris* [1] prodeunte, si politicos peruersè tuo sensu explices: sed ex eorum hominum consortio, qui diuina humanis, fidem saluti, religionem rebus omnibus anteponunt. ab eo, inquam, homine, qui nullis vnquam vel factionibus addictus, vel affectionibus abductus, ad dicendum, scribendúmve accessit; quique nunquam temporis opportunitatem & hominum fortunam secutus est vt mutaret aut moderaretur sententiam, & quod postremum est, qui nulla Principum largitione & munificentia corruptus fuit, vt illis in mala causa adesset. Idem itaque mihi de hoc negotio semper iudicium fuit, quod nunc est, ídque à patre, Nobilissimo & sapientissimo viro, & multis qui ad eum frequenter conueniebant summis Theologis (erat enim non solùm doctus, sed doctorum, & præcipuè ecclesiasticorum hominum adeò amans, vt à vicinis Nobilibus religiosorum mendicantium pater diceretur) re sæpius in disceptationem vocata accepi, ea ætate quæ tenacissimam omnium ad se perductorum memoriam habet. Quæ res profectò effecit, simulque multa Scripturæ & scriptorum ecclesiasticorum, atque adeò omnis generis authorum lectio vt vestras in Regem coniurationes semper sim execratus. Et quamquam plerosque in istis turbarum initiis videbam ita animo siue à natura, siue malo more, & seditiosorum hominum suasu doctrinaque, compositos, vt toti ab hominum potentia penderent, & rebellionem religionis causa, pulcher enim prætextus, magnis encomiis celebrarent: existimantes nimirum fidem catholicam in Gallia, vt dicebant, nutantem sustentari, in Scotia verò & Anglia collabefactam restaurari bellica virtute posse: sanctamque Dei Ecclesiam, tantis classibus, tot equestribus & pedestribus copiis, tot militum armis dextrisque satis defensum iri: aliis thesauros & opes Pontificias, aliis Hispani potentiam & gentis eius corpora atque ingenia in rebus bellicis exercitatissima, aliis ciuitatũ Galliæ vnionem & fœderis firmitatem, aliis hæc omnia, aliaq; humanæ prouisionis multa, iunctim iactantibus & considerantibus: tamen in mea semper ratione fui constãs. Deum scilicet religioni per rebellionem non prospecturum, quòd mala ab hominibus fieri nõ vult, vt bona consequãtur

[1] Alludit ad id quod Boucherius dicit: Aulicorum vitam Cyclopicã esse. li. 2. c. 33.

tur [1]: fidem in nationibus prædicatione & patientia, non armis fuisse plantatam: & Ecclesiam, quamuis armis sæpe ad sui defensionem egeat, sæpeque armis aucta sit & protecta, non à rebellibus & coniuratis solere opem petere, sed à Principibus & Magistratibus legitimis, quos Deus ei nutritios dedit [2], quique belli indicendi ius, & gladii potestatem habent. Quapropter quod vulgo tunc plerique insignem rei gerendæ prudentiam vocabant, id ego summam rei perdẽdæ dementiam iudicabam: & multis in sua illa spe sitis, imò defixis. spes suas fallaces, & cogitationes inanes futuras manifestò prædixi: atque id semper egi in hunc diem, vt ipsorum mihi rationes displicere vel apertis contradictionibus, vel mœsto silentio demõstrarem. Neque enim semper tutum fuit verbis verba obiicere, & currenti furori occurrere, præsertim vbi torrentis instar præceps deiatus, obuia quæque, armis & metu, secum rapiebat. Sed his relictis ad te reuertor,

1 ad Rom. 3.
2 Esaiæ 49.

CAPVT VII.

IAm libri tui limen, inferum superumque, salutaui: liceat tectum subire vt intus te audiam quid ergo primùm dices?

BOVCHERIVS [3]. *Dicturis de iusta Henrici III. à Francorum sceptro abdicatione tria omnino exponenda videntur, Primũ an iusta omnino causa esse possit, maximè autem in Gallia, Reges abdicandi. Deinde, an causa legitima in Henrico III. subsit, propter quam abdicetur, Postremò an premente negocio iudiciorum formulam hic expectari oporteat, vt non protinus abdicetur, aut ad arma conuoletur. Quæ tria eo diligentius explicanda sunt, quod triplex hic à certis hominibus dubitatio occurrit, vel quòd dicant solius Dei non hominum iudicio Reges subiacere, populo non aliud quàm vt oret & patienter ferat relictum esse: vel quòd Henrici acta nonnulli excusent: vel quòd denique iudiciorum formulam hic expectari velint, antequam quid decernatur,*

3 lib. 1. c. 1.

Ex tribus istis à te propositis satis fuisset exposuisse primùm, si modò catholicè, & orthodoxè, ad normam scilicet Scripturæ, & doctrinam Patrum atque etiam nostri seculi sanctissimorum hominum & insignium Theologorũ modum id explicuisses. Nam posito semel & idoneis rationibus stabilito ac fixo. *Nullam iustã causam esse posse, maximè autem in Gallia Reges abdicandi* (quæ Catholicorum

omnium concors est & conspirans sententia, vt iam superius ostensum est. quò te si vacat [1], remittimus) consequens profectò est frustra quæri, *an causa legitima in Henrico III. subsit, propter quam abdicetur*, vel an protinus contra eum *ad arma conuoletur*, id est, seditiosè, tumultuosè, procaciter, crudeliter, & perfidiosè de interficiendo Rege coniuretur: hæc enim sola via superest subditis Regem abdicare conantibus quòd iusta nimirum causa, & iuris auxilio deficiũtur. Sed cùm ab hac antiqua Patrum institutione descíueris, & ad Buchanani, Brutique, hominum hæreticorum & Regibus infensissimorum, disciplinam in hoc negotio adhærescere pessimo exemplo volueris, minimè quidem mirũ est, te quæstiones istas ordine proposuisse, atque ita primam definiisse, vt post illam tuo iudicio decisam, integra de reliquis duabus disceptãdi materia superesset: alioqui stomachus tuus, seu flauis illis pharmacis Indicis, quorum meminimus, seu atra bili, seu quo alio veneno iactatus & nauseans, non habuisset in quem tot sordidas & virulentas iniurias euomuisset. Vt igitur pulchram aliquam exonerando stomacho peluim nancisceteris, primam quæstionem ita explicas [2],

[1] lib. 1.
[2] cap. 2.

qui secus faciat, id est, *qui non iustè & legitimè imperet atque agat, maximè vero qui religionis aut populi oppressionem siue interitum meditetur, hunc coerceri primùm omni honesta ratione oportere, & si aliter res succedere non valeat, sceptro amouendum esse sine controuersia profitemur.*

Hic duplex erratum tuum est, alterum quidẽ in eo quòd parem Regis populum opprimentis, aut non iustè & legitimè imperantis, & eius qui populi interitum meditatur, conditionem facis: cùm tamen hic quidem eo ipso quòd populi perdendi animum habet, ex Rege non Regem se faciat, omnique regali honore & dignitate, atque in subditos potestate priuet, vt tutemet alibi fateris [3] & pluribus libro tertio admonui [4]: ille verò quamuis durè & sæuiter imperet, Regis interea & nomine & dignitate fruitur, vel teipso iudice, qui eum primum coercendum, *& si aliter res succedere non valeat, sceptro amouendum esse sine controuersia profiteris.* Alterum autem in eo est, quod populo Regem non iustè & legitimè imperantem, coercendi & abdicandi ius tribuis, cuius contrarium verum esse, tum naturali ratione & iure gentium communi, tum Scripturæ authoritate & exemplis, tum veterum & recentiorum Theologorum ac Iurisconsultorum doctri-

[3] lib. 3. cap. 16.
[4] cap. vltimo.

na & testimoniis planè & perspicuè iam ostendimus [1]. Itaque plures nostra ætate magni nominis Theologi, in terminis (vt dicitur) tibi contradicunt. Nam Cunerus Episcopus Leouardiensis [2], *Scripturam nobis semper & vbique testante*, inquit, *Regibus licet peccent, per nullam vim vel arma repugnandum esse; peccant enim grauissimè si potestatis hac amplitudine abutantur, & vel iuramenta prouinciis præstita non seruent, vel nimium cupiditatibus indulgeant. Sed pro his criminibus iudicabit eos, quæ Regibus omnib. maior est veritas & Sapientia* [3], *quæ ad impios Reges clamans ait* [4] *Audite Reges & intelligite*, &c. & rursus [5], *Cuius quidem potestatis*, de regia loquitur, *licet ex lege Dei simul & ex iuramentis & pactis sint in exercitio limites & cancelli: nulla tamen pacta vel contractus diuina ordinatione, qua Rex potestatem suam habet, præiudicare possunt, vt populus aliquando contra Regem suum ad arma conuolare queat.* Episcopo Abbatem iungamus, Ninianum VVinzetum, qui inter alia aduersus Buchananum & Brutum quibus in hac re præceptoribus vsus es, *Audis* [6], inquit, *verum Dei veri Prophetæ theologiam: Regem videlicet quantumuis impium ipsius Dei iudicio & castigationi relinquendum esse.* & alibi, *Sed quod tandem de gladio asseris*, nempe, *Si veritatem gladio Princeps persequatur, eodem gladio populū veritatem defendere oportet. Libenter*, inquit, *cuperem istud expresso Dei mandato (sine quo alias crebrò docetis nihil in religione tentandum) à vobis ostendi. Videor enim mihi animali saltem spiritu concitato, aliquid tale probari posse, summopere velle. Sed occurrit mihi statim illa Domini sententia, sufficit discipulo vt sit sicut magister eius: si me persecuti sunt, & vos persequentur. Multa sunt eiusmodi, quæ vt cum Christo propter iustitiam patiamur, vt illius crucem ferendo tollamus, vt que postremo Euangelicam gratiā Christique virtutes liberius confessione ad mortem vsque constanter annunciemus: sed vt pro Christo gladium aduersus Magistratum cum Petro tollamus, non lego.* Nec his contentus vir iste sanctus & religiosus, inque libris sacris diu multumque versatus. addit *Verò fingamus ita esse, quod deliri isti iam somniant, Christianum aliquem Regem in nonnullam idololatriam, adde etiam in apostasiam delabi: & subditos quoque pro virili in ea scelera secum pertrahere studere: licetne continuò subditis bello talē Regem aggredi, regno eiicere aut morti tradere? licet profectò si Dei verbo præcipitur: licet si idem ius populo in Regem hoc casu concedi probetur à Deo, quod Regi in populum: licet postremò, mea quidem sententia, si aliquo probato exemplo, vel inuertere, vel in*

noua

[1] lib. 5.

[2] li. 1. de o *f*fic. Princ Christiani. ca. 5.

[3] Esdr. 3. c. 4.

[4] Sapi 6.

[5] eodem ca.

[6] in libr. qui inscribitur, velitatio in Georg. Buchan. Pag 180. & in altero qui inscribitur. flagellum sectariorum pa. 79. & 93.

noua lege, ostenditur hoc fœliciter & cum laude factum aliquando fuisse. Sed cum nihil horum, ni fallor, ostendi possit, quid obstat quo minus tutiorem & propinquiorem viam saluti & nostræ & patriæ potius inquiramus, quàm cædibus & sanguine omnia funestemus, quàm direptionibus & spoliis terram in solitudinem redigamus? Si populo potestas est castigandi Regis à Deo concessa, è qua Scriptura? Taceo ego, quod repugnet naturæ & ordini rerum, vt corpus dominetur in caput, vt pedes oculo monstrent viam. Hæc patres isti: & alia multa quæ libro tertio à nobis relata sunt, & tuæ definitioni ex diametro opponuntur. Cum illis igitur negotium tibi est, quos & scientia Scripturarũ, & vitæ sanctitas, & multarum rerum experientia posteritati commendarunt: & quorum libri, antequam vulgarentur, ab aliis multis Theologis recogniti sunt & approbati, &, vbi in lucem prodierunt, magnum Catholicis hominibus adiumentum aduersus insana hæreticorum deliria afferre crediti. Et verò illi eam ipsam hæreticorum opinionem oppugnant, quam tu hic, cõtrà quàm par est, magno totius Ecclesiæ scandalo propugnas. At mihi quidem, & multis, certò persuasum est, hosce Theologos Scripturam sanctam, scriptaque Patrum longè clarius quàm te inspexisse: de intellectu loquor, non de aspectu, ne in re seria cauillam mihi culpæ des: quasi naturæ vitium casúmve in contumeliam vertens ἑτερόφθαλμον & luscum te vocem? id nec facere me, nec arbitrari te æquum est: quippe qui non coclites modò, vt Paphnutium, Maximum, & alios à Galerio eluscatos: sed etiam cæcos, vt Didimum, in sciẽtia Scripturarum excelluisse sciam.

Quoniam igitur sententiæ nostræ veritatem, *Populo* scilicet *non aliud quàm vt oret & patienter ferat*, Deique iudicium expectet, *relictum esse* pluribus iam libris sumus prosequuti: superest tantum vt refutatis primum argutiis, imò ineptiis, quas ad contraria quædam argumenta dissoluẽda adhibes: tuę mox sententię fundamenta perscrutemur, & quam sint tanto oneri ferendo imparia, infirma, friuola, & subiesta demonstremus. Atque interim admonere libet te nimis fidenter & apertè Regum omnium sceptris illudere, in eo quod scribis, *nihil bonis & catholicis Regibus à te metuendum esse* [1]. Nam, si verum est, vt est verissimum, honorem & dignitatem generosis animis, viris bonis, inquã, & bene natis, summæ in primis curæ esse: quis non videt maximam vel optimis Regibus metuendi sibi à te causam

dict. ca. 2. lib. 1.

libris

libris hisce tuis esse oblatam. quòd eos nimirum & populo subiicere [1], & regni Maiestate priuare [2], & capitalium criminum reos, pœnisque priuatorum more obnoxios [3], facere conaris. Si boni Reges ab eiusmodi homine metuendum sibi non rentur, propriæ salutis nimis prodigi, & dignitatis à Deo sibi collatæ negligẽtes sunt. Quod si fortè dixeris, metuendum illis à te non esse, ne populum in eos seditiosis cõcionibus ad rebellium excites: neue fanatico seu phrenetico cuidam monacho vt eos iuguler persuadeas respondeo ne hoc quidem certum esse propter incertum tuum & fallax de bono Rege iudicium, vt ex funesta defuncti Regis cæde apparet: cùm tamen virum bonũ simul neci dedere, & suo Rempub. sponso optimo viduare, nefarii prorsus & supra modum scelerati hominis profectò sit. Sed cùm honor vita charior Magnatibus esse soleat: adeo vt Regina Frãciæ, Crotildis nepotum suorum capita quàm comas amputari maluerit [4], vt vitæ nimirum suæ interitu, honoris amittendi ignominiam redimerent, cur sibi à te non timeant Reges, qui ipsis libertatem, maiestatem, & quicquid verè regium est nisu vehementi & furibundo extorquere atque eripere conaris? Neque enim verum est quod quidam putant, nullum in bonos Principes periculum à populo intendi, vt à me suprà libro primo vberius ostensum est, idque vtinam ætas nostra non tam euidenter in optimæ Principis persona aspexisset.

1 cap. 9. & sequentib. vsque ad finem li. 1.
2 l. 3. c. 8. & 9.
3 passim. li. 2. & 3.

4 Gregor. Turon. lib. 3. c. 18. Aimoin. lib. 2. cap. 12.

CAPVT VIII.

BOVCHER [5]. *Neque verò nos illa mouent quæ à multis in contrariam partem afferuntur, Cuiusmodi illud est quod B. Petrus [6] dominis non tantum bonis & modestis, verum etiã dyscolis obedire iubet, quod aliud sit δύσκολον siue, vt in Græco exemplari est σκόλιον (quod durum, præfractum, difficilem, morosum, modesto denique contrarium significat) aliud apertum iustitiæ aut pietatis oppressorem esse. Alıud etiam non modestum aut commodum, aliud impium & iniquum esse.*

5 cap. 3.
6 1. Pet. 2.

At certè plurimum te mouere debent: tum quod à multis (vt ipse ais) afferuntur, quorum sententia antiqua, certa, & communi potius, quàm noua & nutante hac opinione tua, standum est: tum etiam quia nihil dignum Theologo ad eorum dissolutionem adducis: tum denique quod ne centesimam quidem partem eorum quæ in contrarium afferri possunt, in tuos libros transtulisti, cùm sint tamen eiusmo-

eiusmodi, quibus, si fuissent à te producta, nunquam cũ ratione restare potuisses. eas liber tertius noster lectori suppeditabit. Sed miror equidem valde te tam grauem tanti Apostoli authoritatẽ tam leui & friuola responsione esse dignatum. Nam quæ præcedunt & quæ sequuntur apud D. Petrum illo loco, satis manifestè ostendunt eum loqui non solùm de duris, præfractis, difficilibus, & morosis, vt tu interpretaris, sed omnino de peruersis & malis dominis. Ait enim, *Serui subditi estote in omni timore dominis, non tantũ bonis & modestis, sed etiam dyscolis.* vbi verbum illud, dyscolis siue σκολιοῖς, vt est in Græco, opposuit bonis & modestis: bono autem solum malum opponitur. ergo malis & immodestis dominis seruos in omni timore subditos esse iubet. Deinde quod subiicit. *Hæc est enim gratia si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias patiens iniustè Quæ est enim gloria, si peccantes colaphizati suffertis?* (quasi diceret, nulla: quia merito plectimini) *Sed si benefacientes patienter sustinetis: hæc est gratia apud Deum.* id adeò perspicuè & euidẽter monstrat locum superiorem intelligendum esse de dominis impiis, iniquis, & iustitiæ vel pietatis oppressoribus, vt qui id non videt, planè cæcus sit. quid enim est iniustè pati, si non ab iniusto? Sed quoniam ad vim verbi Græci nos vocas, & certam tibi ex ea victoriam polliceris: inde ego te ad Prætorem manu consertum, reuoco, vt illud quoque tibi de manib. telum extorqueam. Ais igitur, *quod aliud sit δύσκολον siue vt in Græco exemplari est σκόλιον.* Et hic quoque falleris aut fallis: in Græco enim exemplari nõ est σκόλιον, id enim verbum cantilenam conuiualem significat, quæ ad Apostolicum præceptum nihil pertinet: sed σκολιὸν, vel potius σκολιὸς, vnde σκολιοῖς quod refertur ad δεσπόταις superius positum, quod nomen inter cætera *Prauum*, id est malum & vitiosum significat, vnde non solũ modesto, sed etiam bono opponitur: ob eamque causam Ben. Arias Montanus, vir in Scripturis & linguarum cognitione exercitatissimus, illa Apostoli verba ἀλλὰ καὶ τοῖς σκολιοῖς, ad verbum transfert, *sed etiam prauis* [1].

Quæ cùm ita sint, an nõ erubescis tam frigido & eneruì ac pene ridiculo argumento, ex conuiuali cantilena consuto, receptum & vsitatum Apostolici dogmatis sensum, conari euertere? præsertim cùm non illud solum, sed alia etiam eiusdem Apostoli diserta & aperta in eam rem testimonia extent, quæ libro tertio conscripsimus [2]. An nescie-

1. in nouo testam. græcè & latinè excus. Antuerp. 1583.

2. cap. 9.

scieba

sciebas libros tuos non eo loco fore, quo tu ipse eras cùm ista ad populum concionareris? ibi vox tua, velut hominis oracula fundentis, omnibus intonabat: contradicere, respondere, vel replicare ausus est nemo: sed Pythagoricum silentium, & illud *αὐτὸς ἔφα*, scilicet, *Nostre Maiestre Monsieur Bouchier l'adit*, satis erat ad credendum. At non eadem fortuna & conditio, neque idem genius librorum est: examinantur, agitantur, approbantur vel impugnantur, vt quidque in illis rectè vel secus comprehensum est & conclusum, ad strictam denique rationis & iustitiæ normã exiguntur, & totidem sortiuntur iudices, quot inuenerint lectores: sed pergamus.

Boucherius [1]. *Multo etiam minus* nos mouet *Politicorum detestabilis illa vox, Regem nullis legibus subiici, sed supra legem esse. Quod vt de positiuis legibus priuatoque iure apud Iurisconsultos aliquando dicitur, ita qui de iure communi, aut omnino de omni lege intelligat, quæ nihil aliud quam recta ratio est, non hominem nobis sed teterrimam quandam belluam fingat. Adde quòd ne diuinæ quidem legi sit pariturus, qui omnem legem excutiat. Quod in Principe qui admittat, omni sceleri ac nequitiæ contra Deum & omne ius fenestram sit aperturus.* 1 Eod. cap. 35.

Hui, quid audio? detestabilisne potest esse vox illa, quæ tot iam retro seculis à tam multis sapientissimis hominibus, Græcis & Latinis, in scholis, in rostris, in senatu, in curia, in foro & iudiciis toties decantata, celebrata, approbata, laudataque fuerit? nemine interim excellentium virorum eam damnante vel vituperante, sed potius contra omnibus eam vt præclaram, piam, & catholicis hominibus dignam amplectentibus? Si detestabilis vox est, cur ea vtitur B. Augustinus? scribit enim Imperatorem non esse subiectum legibus, qui habet in potestate alias leges ferre. Si detestabilis vox est, cur de Dauide dixit D. Ambrosius [2], *Quod erubescunt facere priuati, Rex non erubuit confiteri. Qui tenentur legibus audent suum negare peccatum, dedignantur rogare indulgentiam, quam petebat qui nullis tenebatur legibus humanis.* & paulò post [3], ad illud, *tibi soli peccaui Rex vtique erat*, inquit, *nullis ipse legib. tenebatur: quia liberi sunt Reges à vinculis delictorũ. Neque enim vllis ad pœnam vocantur legibus tuti imperii potestate homini ergo non peccauit, cui nõ tenebatur obnoxius.* Si detestabilis vox est, cur eam nemo ante te talem esse denunciauit? an quia id nesciebãt, an verò quia quod scirent eloqui non audebãt? doctus es, fateor,

2 in Apolog. Dauid. capite 4.
3 cap. 10.

fateor, at multos multo te doctiores præcessisse non dubito. forti etiam animo es, sed, vt videtur, ad rebellium quàm ad martyrium paratiore, & proinde non conferendo cum illorum constantia, quibus vox ista, quam reprehendis, grata & rata semper fuit. Quæ res facit vt improbus & intestabilis censendus sit quisquis tam gratam & acceptam Maioribus nostris vocem, tuo more, detestatur.

Sed vt liberè dicam, aut non satis assequutus es quo sẽsu viri boni vocem illam, quam detestabilem vocas, pronunciant, aut eam peruersè nimis & calumniosè aliò detorques. Sciendum igitur est, eos qui solutum legib. Principem asserunt, non intelligere de vi directrice siue directiua, vt loquuntur [1], qua lex suæ oseruationis vinculum omnibus hominibus iniicit: nam eo modo Rex non minus quàm priuatus quilibet legi subiicitur. Sed de vi cogente seu coactiua, quæ in Regem ideò non cadit, quòd neque à seipso cogi possit, cùm nihil sit seipso superius, semperque voluntas libera, neque ab alio, cùm non habeat in temporalibus superiorem [2]. Qua ratione legem illam, *Princeps legibus solutus est* [3]. Constantinus Harmenopolus [4], ita exponit. ὁ Βασιλεὺς νόμοις οὐχ ὑπόκειται, ἤγουν ἁμαρτήσας οὐ κολάζεται. id est, *Rex legib. non subiicitur, videlicet si delinquat non punitur.* Atque hanc quidem distinctionẽ, cum omnes & Theologi & Iurisconsulti hactenus probarint, tum ex recentioribus clarissimus Theologus Robertus Bellarminus tanquam solidum cuiusdam responsionis suæ fundamentum amplectitur [5], Quod cùm ita sit, næ tu in viros pios & eruditos iniuriosus es, quos voce hac, quam detestabilem nominas, vsos esse constat. Hæc ego iudicandi erroris tui causa velut in transcursu adnoto. Nam locum istũ suprà copiosè tractaui [6]: eo igitur nunc, ne actum agam, supersedebo. Tantùm illud admonere libet, te ineptè & ridicule ius commune à iure priuato distinxisse, cum scribis,

1 Rebuff. in proœmi. comment. in const. reg. nu. 54.

2 cap. per venerabilem. qui fil. sunt legit.

3 l. Princeps. D. de leg.

4 l. 1. epit. tit. 1.

5 tom. 1. Contr. 3. li. 2. c. 27. ad 3. obiect.

6 li. 3. c. 14. & 15.

Quod vt de positiuis legibus priuatoque iure apud iurisconsultes aliquando dicitur, ita qui de iure communi, aut omnino de omni lege intelligat. &c.

Quasi verò aliud sit ius priuatum, aliud ius commune. Voluisti nimirũ nouæ tuę Theologię nouam Iurisprudentiam annectere: sed neutram admittimus. Ius commune est illud ipsum ius priuatum quo ciues omnes vtuntur, quod & commune auxilium & ius merum [7] vocatur & opponitur

7 in causa 16. D. de minor.

ponitur iuri singulari, priuilegio, vel extraordinario auxilio [1]: nunquam autem iuri priuato. Ius publicum si dixisses, in sermone quidem non peccasses, quippe in Sacris, Sacerdotibus, & Magistratibus consistit [2], & priuato iuri opponitur: in sententia tamen nihilominus error resedisset. Sed parum, credo, aut nihil de bono brodio iuris gustasti, vt eiusmodi falsa & insulsa discernas. Reliqua nunc videamus.

1 l.Centurio 15. D.de vul.& pup. sub.l.ius singulare D de legib.
2 l.1.§.D.de iust. & iur.

BOVCHER. Neque etiam quod dicunt solius Dei iudicio, praeterea nullius, subiectum Regem esse. Quod vt nullo scripturae testimonio probatur, ita ab eadem manifestissimè refellitur, quae ait [3] omnem animam potestatibus sublimioribus subditam esse, & [4], *quodcunque super terram Ecclesia ligauerit (nulla enim hic Regis exceptio qui & terrae nomine continetur) in caelo quoque ligatum esse.*

3 Rom.13.
4 Matt.16.& 18.

Regem solius Dei iudicio relictum esse, & soli caelo debere innocentiae rationem, superioribus libris abundè & variè demonstratum est, quorũ [5] repetitione non est quod hic lectorem distineam. Ea res siquidem apud maiores nostros, ab ipsis Christianae Ecclesiae cunabulis, nulli vnquam orthodoxo dubia fuit, *nec sunt mutanda quae interpretationem certam semper habuerunt.* Nam & Tertullianus author [6] est sui seculi Christianos omnes sensisse *Reges in solius Dei potestate esse, solo. Deo secundos solo Deo minores, & post Deum primos* Et Otto Episcopus Frisingensis ad Imperatorem Fredericum Oenobarbum 7. *Cùm nulla inueniatur persona mundialis quae mundi legibus non subiaceat subiacendo coerceatur, soli Reges, vtpote constituti supra leges, diuino examini reseruati, seculi legibus non cohibentur. Vnde est illud tam Regis quàm prophetae testimonium. Tibi soli peccaui. Decet ergo Regem non solum animi magnanimitate nobilitatum, sed & ad cognoscendum creatorem suum diuina gratia illuminatum, Regem Regum, Dominum dominantium Deum prae mente habere, & ne in manus eius incidat, quantum potest modis omnibus praecauere Cùm enim iuxta Apostolum, omni mortali horrendum sit incidere in manus Dei viuentis: Regibus tamen, qui nullum praeter ipsum supra se habent quem metuant, eo erit horribilius, quo ipsi caeteris possunt peccare liberius.* Quare miror te sententiam perpetuò in Ecclesia laudatam probatam, & retentam, nõ modò vt ancipitem, dubiam, & controuersam agitare, sed vt planè falsam & vitiosam, sine vlla, non dico vera & firma, sed ne leui quidem & probabili aliqua ratione vel au-

5 lib.3.& 4.
6 in Apologet. & ad Scapulam vide sup.li.3.c.11.
7 in epist. praefixa Chronic. sup. li 3.c.11.

Rr tho-

thoritate, reiicere & condemnare. Nam quod ex Scripturis affers, id adeò est ab instituto alienum, vt omnino sententiam de qua agitur neque oppugnet neque propugnet. Nobis de ciuili & temporali subiectione quæstio est, quam non cadere in Regem ideò asserimus, quia superiorem in temporalibus non habet: tu argumentum de spirituali & ecclesiastica potestate ingeris: quid ad rem? aliud hoc est

1 li.4.cap.4. potestatis genus. Iam diximus [1]. Reges omnes summo Pontifici, qui Christi vicarius & D. Petri successor est, non minus spirituali iurisdictione subiectos esse, quàm cæteros quosque Christianos. At argumentum inde deductum ad probandum temporalem subiectionem Regis, perinde concludit, ac si diceres, falsum esse lunam noctu splendere, quia sole lucente non cernitur. vt enim hoc argumen-

2 Gen.1. Psal.135. tum vitiosum est, quia solis & lunæ tempora confundit [2]: ita & tuum illud, quia distinctas potestatis species ineptissimè permiscet. Quid enim? si filium Dictatorem haberes, is omnibus, & tibi inter cæteros, qua Dictator est, imperaret, neminique esset subiectus. At qua filius est in sa-

3 Dionys. Halicarn. li.2. antiq. cris patris constitutus (nam olim [3] nulla dignitas filium nexu patriæ potestatis soluebat) tibi perinde subditus esset atque alii quos habes in potestate, liberi. Apage ergo eiusmodi fallacem & captiosam rationem, quæ res dispariles & diuersas in vnius naturæ similitudinem, ipsa repugnante natura, cogit. *non oportet ius ciuile calumniari, neque*

4 leg. pen. D. ad exhib. *verba captari* [4], non oportet, inquam, sententias veterum de vna re dictas, ad aliam planè dissimilem transferri: *sed qua mente quid diceretur animaduertere conuenit.* Quod dicunt Regem solius Dei iudicio subiectum esse, id ita intelligunt, si inter illum & populum res agatur: nam quibus ciuiliter præest, iisdem vt ciuiliter simul subsit per rerum naturam fieri non potest: & nemo, vt tu ipse fateris, iudicari vel puniri nisi per superiorem potest. Quod igitur tu de Ecclesiastica potestate profers ad hanc sententiam nihil pertinet.

CAP. IX.

EIusdem generis, id est, fallax & captiosum, est quod subiicis. *Et mortem quidem pro seruanda fidei integritate toleratam ac tolerandam esse didicimus, pro seruanda autem Tyranni aut persecutoris vitâ & obedientiâ nondum didicimus.* Non enim in exercitu alicuius tyranni militant eius subditi vi-

ti viri boni, pro ipsius vita seruanda, sed pro sua ipsorum salute, & vita æterna obtinenda. Id est, non is illis scopus est vt tyrannidem foueant, vel vitam tyranni, quatenus tyrānus est, tueantur & conseruent: sed vt potestati à Deo constitutæ propter Deum obtemperent in iis quæ diuino iussui contraria non sunt. Hoc autem facere eos debere si *nōdum didicisti*, disce nunc tandem: non à me quidem, sed à magnis illis Magistris, Petro, Paulo, Hieronymo, Augustino, & aliis. Ac B. Petri quidem sententiam proximo suprà capite, & alibi [1] vberius exposui. D Paulus verò *Admone illos*, inquit [2], *Principibus, & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse.* En vt Apostolus non Principis imperantis, sed operis imperati qualitatem distinguit: bonum sit opus an malum. Quapropter neque si Princeps, cæteroquin optimus, malum imperauerit faciendum, eius iussum capescere: neque si pessimus bonum præceperit, eius imperium detrectare vllo modo licet. Sub bono autem, in hac specie, ἀδιάφορον siue indifferens, vt Cicero vocat, comprehendimus: id enim, quia malum non est, boni rationem induit, quatenus à superiore præcipitur. Itaque D. Hieronymus superiorem Apostoli sententiam, & illud item præceptum [3], *Serui dominis suis subditi sint in omnibus*, ita interpretatur: *Subditi sint dominis suis in omnibus quæ non sunt contraria Deo: vt si dominus ea iubeat, quæ non sunt aduersa Scripturis sanctis, subiiciatur seruus domino.* Quod si dominus seruis, vel Princeps subditis ea imperet quæ Dei mandatis aduersantur: *respondeant illud de actibus Apostolorum. Obedire oportet Deo magis quàm hominibus* [4]. non dicit, conuolent ad arma, impetum in iubentem faciant, scelestum è medio tollant, & similia nouæ tuæ Theologiæ decreta, quæ nemo non execrandus ante te docuit. *Imperatores*, inquit D. Augustinus [5], *si in errore essent (quod absit) pro errore suo contra veritatem leges darent, per quas iusti & probarentur, & coronarentur, non faciendo quod illi iuberent, quia Deus prohiberet.* non dicit, probarentur & coronarentur, icendo fœdus, & coniurando aduersus eiusmodi Imperatores impios, & leges contra veritatem condentes, quemadmodum tu his libris, qui iustitiæ Francorum probationem in eo solo statuisti, si castra Regis desererent, & arma quæ pro eo aduersus rebelles ferebant in ipsum conuerterent. Tibi bonus, tibi iustus, tibi pius, & vir Dei tunc videbatur, quisquis manum extendere in Chri-

1 li. 3. cap. 8.
2 ad Tit. c. 3.
3 ad Tit. c. 2.
4 idem in com. c. 3. ad Tit. & refertur can. Si dominus 11. q. 4.
5 epist. 166. can. Imperatores 11. q. 3.

ſtum Domini, & non ſolùm chlamydem, ſed caput ei præcidere, nec clàm dormienti haſtam auferre, ſed ſicam vigilanti palam in latus inferre, paratus erat, id autem vnde didiceris, niſi fortè à Buchanano & Bruto, haud equidē coniectura aſſequi poſſum. Nam D Auguſtinus [1]. *Iulianus extitit infidelis Imperator*, inquit, *Nonne extitit apoſtata, iniquus, idololatra? Milites Chriſtiani ſeruierunt Imperatori infideli. Vbi veniebat ad cauſam Chriſti, non agnoſcebant niſi illum qui in cœlo erat. Quando volebat, vt idola colerent, vt thurificarent, præponebant illi Deum. Quando autem dicebat, producite aciem, ite contra illam gentem, ſtatim obtemperabant. Diſtinguebant dominum æternum à domino temporali: & tamen ſubditi erant propter dominum æternum etiam domino temporali.* Hinc ego didici, obtemperandum eſſe Regi quantumuis impio & iniquo (qualis fuit Iulianus) in omnibus quæ legi diuinæ non repugnant: & ſubditos, ni id faciant, Maieſtatis reos eſſe, grauiterque in Deum peccare à quo Regi poteſtas eſt: ac proinde illos, qui in Regis Henrici exercitu militabant, quorumque miniſteriis vſus eſt, dum ciuitates à ſceptro deficientes in ditionem reduceret, improbo ſtyli naſo iniuſtè & immerenter, à te eſſe perſtrictos. Sed hunc locum iam antè longius ſum proſequutus [2].

1 in pſalmū 124. & refertur dict. can. Imperatores 11.q.3.

2 li.3.cap.8 cum ſequentib. & lib. 4 c.5. & ſequentib.

BOVCHER. *Non etiam id* nos mouet *quod dicunt Chriſtum tributa Cæſari pendiſſe* [3] *cùm magnum ſit diſcrimē inter ius regium, quod Romanis in Iudæos vel ipſorum iam conſenſu quæſitum erat, atque inter tyrannidem, quæ inuitis obtruditur, qualis hodie omnis illa poteſtas eſt, quæ religioni ac pietati aduerſatur vt nec illud omittatur, quòd Chriſtus in ea re priuati hominis exemplum, non regni ac populi videtur præbuiſſe.*

3 Matt.17.

Eſtne tibi cerebrum, Boucheri? Multas equidem de cauſis differentibus rationes à multis traditas legi, audiui, didici, percepi: at, Deum teſtor, tam ineptam, abſonam, & abſurdam, ab homine erudito proditam, nunquam ex quo natus ſum memini me aſpexiſſe. Niſi fortè abſtruſa quædam in reſponſo tuo myſteria inſunt, ad quæ mens mea penetrare non poteſt. Nam quod ad obiectionem attinet, eius quidem hic ſenſus eſt. Principes etiam impios & iniuſtos honorandos eſſe, hoc ipſo quod Principes ſunt, iiſque tributa pendenda, & cætera regii iuris impertiēda, eò quod Chriſtus, cuius actio omnis eſt noſtra inſtructio, tributum Cæſari perſoluit. Tu vt huius argumenti vim eleues & elidas, diſcrimen nobis proponis inter ius regium quod Roma-

manis in Iudæos quæſitum erat, & ius regium quod Rex Galliæ, cæteriq́ue per orbem Chriſtiani Principes in ſuos ſubditos habent: quaſi maius & potentius fuerit ius illud Romanorum in Iudæos, quàm Regum Chriſtianorum in populos ſibi ſubiectos: ita vt Iudæis quidem fas non eſſet reſiſtere, vel tributum denegare Regi ſuo Cæſari (ſic enim eum appellabant[1]) quantũuis improbo & peruerſo: Chriſtianis verò Reges ſuos in ordinem cogere, vel abdicare, & (vt tecum loquar[2], quamuis ineptè) exauthorare, atque etiam occidere liceat. Hoc illud nimirum eſt quod mihi videris hac reſponſione velle: vt ius regium ſcilicet cum iure regio vel tyrannidem cum tyrannide componas. Nam ius regium conſenſu populi acquiſitum, cum tyrannide inuitis obtruſa, vel contrà, comparare: non eſt obiectionem propoſitam diſſoluere, ſed eam inani & contorto ſophiſmate penitus inuoluere, & nobis illudere. Nemo neſcit longè aliud eſſe ius regium conſenſu populi acquiſitum, aliud tyrannidem in reluctantes & inuitos occupatam: iam enim diximus, & pòſt dicemus, eum qui per vim & ſcelus, ſine populi conſenſu, imperium occupat à ſingulis quoquo modo iuſtè interfici poſſe: eum verò quem populus ſibi Regem præfecit neque à ſingulis neque ab vniuerſis impeti occidíve, quamlibet flagitiosè vixerit, ſine flagitio poſſe. Si igitur diuerſitatis rationem in hac ſpecie reddis, quòd aliud ſit ius regium conſenſu multitudinis acquiſitum aliud tyrannis *quæ inuitis obtruditur*. abſurda planè & ab inſtituto aliena ratio eſt: quippe Reges Chriſtiani ius regium quod habent, non ab inuitis expreſſerunt, ſed à Scientibus & volentibus ſummo omnium conſenſu oblatum acceperunt. Quo fit, vt ſi Dominus & Saluator, Tiberium, hominem periurio, cædibus, & varia libidine turpificatum, dignatus eſt tributo, propter ius regium quod in Iudæos obtinebat: tanto magis Chriſtiani Regibus ſuis, pari vel maiore nequitia præditis, vectigalia & tributa penſitare teneantur, quanto arctioribus obedientiæ vinculis aſtringuntur, quantoq́ue omnes homines Chriſto, ſine comparatione, minores ſunt. Ille enim Regis Regum filius immunis erat, & indebitum tamen voluit ſoluere, vt nos ad debiti ſolutionem hoc illuſtri exemplo erudiret.

Sin verò diſcrimen in eo ponis, quòd ius regium Imperatoribus in Iudæos quæſitum firmius & potentius fuerit,

1 Ioan. 19.
2 in Præfatione.

quàm ius regium quo nunc Principes in populos sibi subiectos potiuntur: non dubium quidem quin illa sanę mentis hominibus insanissima ratio videatur. Nam constat inter omnes Iudæam bello domitam & subactam in ditionē atque imperium populi Romani cecidisse: eoque non sua sponte Regem sibi Cæsarem elegisse, sed tantùm metu & coactu dominatoris in verba & leges Imperii Romani iurasse [1]. Reges verò Christianos, siue hæreditario iure, siue electionis beneficio, ad sceptrum vocantur, libero & libenti populorum consensu regna inire. Deinde & illud etiam constat, obligationem vi aut metu contractam non tam efficacem esse ad præstationis necessitatem, atque illam quæ libero contrahentium consensu inita est. licet enim voluntas coacta voluntas sit [2], tamen quia iniquum est quemquam adigi in alterius verba, iuris authores in integrum restitutionem ex bono & ęquo, aduersus consensum vi & metu extortum compararunt. An non igitur vesani hominis est existimare ius regium Tiberii in Iudæos excellentius & sanctius fuisse, quàm ius regium Henrici III. in Francos? quandoquidem eo ipso argumento concluderetur Iudæos arctioribus parendi vinculis Tiberio, qui eos domitos & compressos tenebat, quàm Sauli, Dauidi, Salomoni, cæterisque Hebræis, quos sponte sua sibi Reges constituerant, fuisse obstrictos: quo nihil aut excogitari falsius, aut dici absurdius potest. Sed, vt illud etiam abs te petam, dic mihi per Deum, Boucheri: Si Galliam exhaustam & penè confectam superiore bello ciuili à te tuique similibus excitato, Hispanus exercitus in Regis sui ditionem redegisset: Francique in eum quà minis & metu, quà largitionibus & promissis consensissent, magísne illi fuissent deuincti, quàm Regi suo Henrico, quem summa animorum consensione super se constituerunt? Certè id rationi tuæ consequens est. Nescio an tam sinistrum & funestum tunc patriæ tuæ casum augurabas (sunt enim qui id opinantur) atque ita vt ab illo Rege gratiam tempestiuè inires, hoc fœderatis tuis conscientiæ frænum iniiciebas: ne scilicet, qui à Rege proprio sine iusta causa defecerant, Regis externi imperium quoquo modo detrectarent. Vides igitur vt nihil responsione tua vanius & ineptius sit, siue iuri regio, siue tyrannidi ius regium Romanorum conferas, quandoquidem vtroque modo Henricum non pari tantùm, sed etiam meliore apud Francos conditione, quàm

1 Ioseph. lib. 17. antiq. cap. 3.

2 l. Si mulier 21. § si metu. D. quod met. causa.

quam Tiberium apud Iudæos fuisse constat.

Quod autem præterea adiicis, Christum videri in hac re *priuati hominis exemplum, non regni ac populi præbuisse*, id alio Scripturæ loco refellitur, in quo Dominus idipsum Principibus sacerdotum, Scribis, & Pharisæis, qui totum populum repræsentabant, faciendum præcepit: de quo alibi fusius dictum est [1]. Quæ cùm ita se habeant, alia profectò tibi aduersus has & similes Scripturæ oppugnationes munimenta quærenda sunt, aut, castris relictis, maturiùs fuga consulendum. [1] li.3.c.8.sup.

CAPVT X.

AT te nihilominus tanta opinionis tuæ fiducia tenuit, vt horum omnium securus & negligens, quasi nihil contra te possint, relictis iis ad alia instituti tui capita pertransieris, ais enim [2], *Quæ* (obiectiones, & argumenta superius proposita) *cùm sint eiusmodi, vt aduersus illud quod quærimus ius Reges abdicandi nihil efficiant, id quale sit sequitur vt probemus.* [2] cap.4.

At vides nunc, vt opinor, si rem totam planè & plenè intucaris, magnam eorum efficientiam esse ad illud quod quæris ius Reges abdicandi, tanquam summam iniuriam & nequitiam, tollendum, & è regno ac Republica explodendum. Sed aptè tu quidem, *quærimus*, dixisti, quia ius illud nondum a quoquam inuentum est, nec etiam à te, quantumuis omnia percurrendo perlustrandoque anheles, sudes, algeas, vnquam inuenietur. Deinde ius istud duplex esse statuis.

Ius porro illud cùm duplex sit, inquis, *Ecclesiæ vnum quod peculiare est Christianorum: populi seu Reip. alterum, quod est cõmune omnium gentium, populorum ac religionum &c.*

Propositum mihi non est de iure & potestate Ecclesię in suos filios Principes, sed tantùm de iure Regũ in populos, his libris differere: atque illa errorum portenta, quæ non ita pridẽ ex hæreticis procreata, &à te alta ac defensa sunt, pro meo erga omnes Principes & populos Christianos studio & amore, ne in perniciem Reip. crescant, refutare, extinguere, suffocare. Quapropter de priore isto iure quod proponis, nihil mihi tecum controuersiæ erit; nisi in iis tãtùm, quæ, dum Ecclesiæ dignitatem potestatemque tueri conaris, partim contra communem ac receptam in Ecclesia doctrinam, partim contra sacræ historiæ veritatem,

partim à re de qua agitur planè remota & aliena perperam ad eius confirmationem adfers: ea ego breuiter obiterque adnotabo.

Sed operæ-precium est tamen prius quàm ad id aggrediar, admonere magnam tibi ab omnis generis hæreticis, magnam etiam à Turcis, atque adeo à barbaris & ethnicis omnibus nationibus, propter hoc tuum scriptum, gratiam deberi. Quod enim tradis alterum ius abdicandi Reges esse *commune omnium gentium, populorum ac religionum*, an non idem est ac si diceres, vnamquamque gentem & nationem, religionis suæ fartæ tectæ seruandæ causa, Regem ab ea deficientem, vel eam euertere conantem, abdicare iure posse? profectò latinè scientibus res clara est & expedita. Si enim, quod iam paulò antè docuisti [1], Regem *qui religionis aut populi oppressionem siue interitum meditetur, si aliter res succedere non valeat, sceptro amouendum esse sine controuersia profiteris*: & *hoc ius commune omnium populorum ac religionum est*, vt hic astruis: consequitur necessariò in bona dialectica, quemlibet Regem à quouis populo cuiuslibet religionis auitæ tuendæ causa, *si aliter res succedere non valeat, sceptro amouendum esse sine controuersia*. quæ doctrina quantum Reipublicæ Christianæ incommodet, quantumque Ecclesiam Catholicam, non modò non defendat, sed offendat & lædat grauiter, aliis æstimandum (neque enim res factu difficilis est) relinquo. Quid enim? si Mustapha Solymāni filius, quē pater anno Dom. 1555. crudeliter interfecit, quòd nimium Christianis fauere videbatur, quodq; in suspicionē affectati regni callidis nouercæ consiliis esset perductus, ad Turcicum imperium patre mortuo peruenisset, atq; religionē Christianā, à qua non valde abhorrebat, apertè fuisset amplexus, subditosq; in eam omni conatu pertraxisset, iusténe ob iustissimū illud factum sceptro Turcico fuisset amouēdus? iusténe in eum Turcę omnes, Mahumetanę religionis tuendæ causa, impetū facere, & vltimo supplicio animaduertere potuissent? Ergóne Constantinū Magnū Romani, Clodouæum Franci, Donaldum 1. Scoti, quia Christo nomina dederāt, & auitæ religionis cultum reliquerant, atq; extinguere conabantur, regnis & imperiis exigere, ac morte etiā multare, pro sua in eos potestate iure optimo potuerunt? Nā tu ius hoc abdicandi Reges omniū populorū & religionū vis esse cōmune: & alibi scribis, *licere auitæ religionis defendēdæ causâ principi cuiuis resistere* [2]. Itaq; in hac re tuo in

[1] cap. 2.

[2] li. 1. cap. 26.

in te argumento vtemur [1]. Nulla hic religionis exceptio à te proposita est (& de pluribus te religionibus loqui, imò de cunctis, nota illa vniuersi generis, *omnium* demonstrat) ergo siue vera religio sit, siue falsa, cuiusmodi erat ethnicorum, & nunc Mahumetana, atque hæretica omnis, iustam causam populo præbet Regem abdicandi, si eam opprimere conatur. Quid n aliud est, ius Regem abdicãdi esse commune omnium nationum & religionum, nisi omnes nationes, propter suam quasque, Regem religionis causa posse abdicare? Quid ergo? si (quod aliquando futurum speramus) in Scotia, Dania, Saxonia, Anglia, Principes hęresin, in qua educati sunt & edocti, diuina gratia abiurauerint, adque Ecclesiam Catholicam, in qua sola salus est, se receperint: eritne tuæ sententiæ locus? erit profectò, si vera est. Nam quod inferius paulò huic vulneri emplastrum adhibes [2], id eius sanandi vim nullam habet: nempe, *Hic primum Euangelicos nouatores monitos volumus, ne vel suã causam agi, vel commune quid illis ac nobis dici putent, quippe qui vt sensu atque fide, ita causæ merito toto cælo discrepamus. Liceat auitæ religionis defendendæ causa Principi ciuis resistere: nouitatis vero studiosis vna sit merces, vt quos vtraque maiestas reos tenet, iis vita vt æquum est, iudicio adimatur,* Quandoquidem harum regionum hæreticis in promptu ex tua doctrina & ratione responsio est. Si fidei scilicet & religionis discrepantiam, causæque meritum spectes, nulla causa est cur eos hoc iure abdicandi Reges religionis ergo magis excludas, quàm Turcas, & reliquos populos aliarum religionũ causa, quæ si non peiores, saltem meliores non sunt (nam re vera nulla bona est) præsertim cùm ipse fatearis ius illud commune esse omnium populorum & religionum. Sin verò nouitatem obiicias, discrimenque in eo ponas quòd nouatores sunt: reponent illicò, se stabilita iam & firmata in suis religionibus regna habere, nec amplius dici posse nouatores, cùm eas à parentibus religiones acceperint, in quibus & nati & nutriti sunt (primorum enim huius seculi hæreticorum pauci supersunt: pœnas perfidiæ iam apud Plutonẽ dant) quin potius nos esse nouatores & maiestatis reos, vt falsò quotidie affirmant, qui hæreses illas turbare, perdere, & pessundare conamur, ac proinde eodem se iure censendos, quo reliquæ per orbem gentes, quibus religionis retinendæ cura est.

Vides igitur vt harum nationum causam iniustissimã,

[1] quod proponit cap. 3. ibi (nulla enim hic Regis exceptio)

[2] cap. 26. li. 1.

magno cum Ecclesiæ Catholicæ detrimento & iniuria, seu volens seu nolens agis orasque. Quanto meliùs alii pii & eruditi nullũ ius populo in Regem aut ita sacra deferentẽ esse voluerunt. Sed eò nunc vnde digressi sumus reuertamur.

CAP. XI.

Lib.1.cap.6. BOVCHERIVS[1]. *Ac primum occurrent illa quæ è veteri instrumento depromptа ius illud Ecclesiæ in Reges iam ab illo tempore extitisse docuerunt. Sic Samuel Saulem Regem à se institutum prius, quia spiritualem functionem vsurpasset, quia mandata Dei transgressus esset quasi excommunicatum regni iure priuauit, & in Dauidem illud transtulit. Prorsus vt ab eo tẽpore quicquid Saul gessit, vt quod sacerdotes Nobe numero octoginta,* imò octoginta quinque *per Doeg Idumæũ interfecit, quod Samueli ac Dauidi vitam adimere conatus est, tyrannum non Regẽ se præbuerit, manifestaq; ademptæ regalis gratiæ signa ostenderit. Sic Hieroboam cùm vitulos aureos posuisset, contra eum & domũ eius totam propheta diuinum iudicium pronunciauit, & ne mingentẽ quidem ad parietẽ de ea reliquum futurũ esse prædixit. Sic Oziam Azarias sacerdos de templo primùm, mox etiam de regno eiecit. Sic Athaliã Ioiada sacerdos regno simul & vita priuauit.*

Nõ ignoro ius esse Ecclesiæ in Reges & Principes Christianos, nec quale ius sit ignoro: sed id tam alienis argumẽtis ostendi prorsus ignoro, imò non ostendi planè scio. Nã vt ab vltimo primùm ordiar, & ὕστερον πρότερον, ad primum perueniam: quid, quæso, crudelissimæ mulieris Athaliæ interitus, quæ regnum per scelus & cædem regiæ sobolis immani tyrannide occuparat, cõmune habet cum legitimorum Principum iure atque imperio? Athalia quidem in ea causa fuit, vt etiã iniussu Ioiadæ sacerdotis à quolibet priuato iustè interfici potuisset. quemadmodum de verè tyrãno supra diximus: sed quia tale quid & tẽtare periculosum, & perficere arduum ac difficile erat, contra illam quæ defuncti Regis Ochosiæ mater fuit, ideo Ioiadæ Pontificis ope fuit opus, aut certè alterius alicuius, qui tũ similiter authoritatis pondere, tum sanctitatis opinione, milites ad id facinus egregium inducere & impellere potuisset.

Quod autem de Ozia scribis, qui & Azarias & Zacharias dictus est, id ipsa in primis biblia, historici etiam atque interpretes, falsitatis arguunt. Nunquam enim de regno eiectus fuit Ozias, sed tamdiu regnauit quamdiu vixit, nempe totos quinquaginta duos annos, ex quo regnum ætatis

anno

anno decimo ſexto inierat. Ait enim Scriptura [1]. *Anno vigeſimo ſeptimo Ieroboam Regis Iſrael regnauit Azarias filius Amaſiæ Regis Iuda. Sedecim annorum erat cum regnare cœpiſſet, & quinquaginta duobus annis regnauit in Ieruſalem*: & iterum eodem capite. *Anno quinquageſimo ſecundo Azariæ Regis Iuda regnauit Phacee filius Romeliæ ſuper Iſrael in Samaria* Mortuus eſt autem Azarias, ſiue Ozias anno ætatis ſexageſimo octauo, regni verò ſui quinquageſimo ſecundo, inquit Ioſephus [2], Si ergo decimum ſextum annum agebat cùm regnare cœpit, & quinquaginta duos annos regnauit, Scriptura teſte, obiitq; annum agens ſexageſimum octauum: oſtende, ſi potes, quo & quanto tempore eiectus de regno fuerit. Magna certè imprudentia vel impudentia eſt ea ſcriptis mãdare, quæ manifeſtis Scripturæ teſtimoniis redarguuntur. Videris non ſatis attentè Oziæ hiſtoriam legiſſe (malo enim te negligentiæ quam nequitiæ reum facere.) Nã quod Rex ille, poſtquam lepra percuſſus à Domino fuit, *in domo libera ſeorſum habitabat*. id quid ad iuris regni ademptionem? morbi qualitas & natura vt ex legis diuinæ præſcripto id faceret eum coegit [3]. Sed vt ſciamus ſeparationem illam nihil iuri regni quod habebat præiudicaſſe, nihil, inquã impediiſſe quo minus penes eũ ius regni & regalis dignitas remanerent, ſcriptum eſt. *Ioathã filius Regis gubernabat* interea *Palatiũ & rexit domũ Regis, & iudicabat populũ terræ.* En vt Ioathã viuente & ægrotãte patre filius Regis vocatur, & gubernator ac rector domus Regis, & iudex populi, quia iudicia ad Regem non poterant venire propter vim morbi & ſeparationẽ, vt docet Lyranus [4]. Denique Ozian de regno nunquam fuiſſe eiectum, eoque viuo filium regni tantum adminiſtratorem ſeu curatorem egiſſe, vt in Regum infantia vel nimia ſenectute, animi etiam vel corporis morbo grauiore fieri ſolet (nam filius patri curator dari poteſt, dominio rerum interea penes patrẽ manente [5]) teſtatur ibidem Scriptura, cum ait *Dormiuitq; Ozias cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in agro regaliũ ſepulchrorum, eo quod eſſet leproſus: regnauitque Ioathan filius eius pro eo.* Falſiſſimum ergo eſt quod ſcribis Oziam ab Azaria ſacerdote de regno fuiſſe deiectum.

De Hieroboam verò exemplum à te propoſitum quorſum ſpectat? adeone quemquam ratiocinandi peritum tam hebetis ingenii eſſe reris, vt nõ ſtatim percipiat id eſſe alienũ prorſus ab eo quod probandũ ſuſceperas? Deus prophetam

1 4. Reg. 15. 2. Parali. 26.
2 li. 9. antiq. cap. 11.
3 Leuit. 13. Nu. 5.
4 in 4. Reg. cap. 15.
5 l. his qui 12. D. de tutor. & curat. dat. l. 1. 2. & 4. D. de curat. furioſi.

1 3. Reg. 13.
2 li. 8. antiq. c. 3.
3 3. Reg. 14.

phetam ad Hieroboam misit [1], (cuius nomen in scriptura supprimitur, sed Iosephus [2]. Iadon appellatum fuisse scribit) vt suam ei impietatem & idololatriam exprobraret: & alium quoque *durum nuncium* Ahiam prophetam [3], qui euersionem atque interitum totius domus & stirpis Hieroboam ei significaret. Sed quæ istæc, bone Deus, consequentia? *propheta diuinum iudicium pronunciauit contra Hieroboam & domum eius, & ne mingentem quidem ad parietem de ea reliquum futurum esse prædixit.* Ergo Ecclesia habet ius in Reges: nil inscitius. Haud equidem inficior Ecclesiam habere ius in Reges: sed id hoc argumento & similibus rectè ostendi nego: & verò superior hæc collectio duobus manifestis vitiis laborat. Nam primùm nemo in Scripturis exercitatus nescit multos prophetarum nulla Ecclesiastica dignitate præditos, ac ne sacerdotes quidem fuisse: quosdã etiam non Leuitici generis extitisse. Deus enim sacerdotium, non donum prophetiæ in Aaronis familia concluserat. Itaq; Samuel ipse non sacerdos, sed tantùm leuita fuit [4], licet sacerdotis munere per dispensationem functus sit (ob quod antiquorum Patrum nonnulli sacerdotem eũ vocant [5],) quemadmodum & Gedeon qui ex tribu Manasse ortum traxit: vt doctè & eleganter declarat eruditissimus Genebrardus [6]. Deinde licet verũ esset omnes prophetas fuisse sacerdotes, imò pontifices, tamen quia nudũ tantùm denũciandi ministerium in his casibus præbebãt, missi nimirum à Deo extraordinaria legatione, vt Samuel, Ahias, Nathan, & alii, argumentum ab illorum prædictionibus deriuatum, à delegata, inquam, illis ad certam speciem potestate, ad probandum ordinariam in Reges iurisdictionem nulla consecutionis necessitate concludit. Superiori itaque collectioni tuæ hanc simillimam subiiciam. Pedissequus Regis denunciauit Conestablo & aliis quibusdam de prima nobilitate, Regẽ illis esse infensum, & fore breui vt irato Regi pœnas dent: ergo regii pedissequi habent ius in Conestablum & totam nobilitatẽ. Confero autem hic non personas prophetarum, & pedissequorum, sed consequentias inter se. an non ridiculus esset qui ita ratiocinaretur? quid ergo tibi in mentem venit, vt tam remota & aliena, ne dicam inepta, corrogares? Sed chartã aliquo replere oportuit.

4 D. Hiero. lib. 1. aduer. Iou.
5 D. Cyprianus. lib. 3. epist. 9.
6 in Psal. 98.

Venio nunc ad Saulem: de quo exemplum quod proponis eadem, qua superius, ratione alienum ab instituto esse

esse ostenditur. Nam nec sacerdos fuit Samuel, vt dictum est, nec ordinariæ iurisdictionis potestate quicquam contra Saulem fecit: à quo vt meritam vindictam auerteret, Dei iram diu multumque deprecatus est, donec audiit Dominum dicentem. *vsquequo tu luges Saul, cum ego proiecerim eum ne regnet super Israel* [1] ? Samuel ergo, tanquam grauius diuini iudicii nuncius, speciale Dei mandatum hoc casu exequitur: scriptum est enim [2]. *Ait autem Samuel ad Saul: Sine me, & indicabo tibi quæ locutus sit Dominus ad me nocte, &c.* Nec ad rem pertinet quod adiicis *prorsus vt ab eo tempore quicquid Saul gessit. &c.* id enim perinde est ac si dixisses: Saul ex quo Deus illum abiecit, & gratia sua priuauit, *manifesta adempta regalis gratiæ signa ostendit.* quis dubitat, aut cui id mirum esse potest? quin potius permirum videretur si se res aliter habuisset: id est, si nullum ablatæ gratiæ diuinæ indicium dedisset: Sed hoc quid ad rem? Deus ipse est qui disertè & nominatim iussu suo id faciendũ Samueli mandat. Nemo sanæ mẽtis, vt arbitror, tam stupidus est, vt nesciat aliud esse extraordinariã legationem obire, lõgè aliud ordinariam iurisdictionem exercere. Cæterum verba illa tua, *prorsus vt ab eo tempore quicquid Saul gessit, Tyrannum non Regem se præbuerit*, ambiguitatem ex duplici intellectu lectori afferunt, dum nescit quo tu ea sensu protuleris, an vt de appositis à te exemplis & similibus tantùm intelligantur: an verò vniuersè & generaliter, quasi ab eo tẽpore Saul desierit esse Rex. Priore modo si intelligas, parũ aut nihil illa instituto tuo sententia patrocinatur: quòd facta eiusmodi natura sua talia sunt, vt ea Rex nullus nisi per tyrannidem, perpetrare possit: eoque Saul talia committendo se tyrannum præbuisset, etiam si illud Dei iudicium per prophetam non audiisset. Quemadmodum Dauid in occidendo Vria tyrannum præstitit non Regem: sed interea tamen Rex erat: sicut & Saul re vera Rex erat, quãdo per summam iniuriam Dei sacerdotes occidebat. Sæpe Reges multa crudeliter, auarè, libidinosè, iracundè faciunt, quæ nemo tyrannicè fieri negabit, licet à Regibus fiant, quorum omnium scelerum acerbissimas iudici suo Deo Opt. Max. pœnas luent. Sin posterior tibi intellectus placet: si ea, inquam, tibi mens est, vt iis verbis significare velis Saulem ab eo tempore nõ amplius fuisse Regem: falsum est quòd scribis, & cõtra receptam in Ecclesia doctrinam. Nam primùm ipsemet Dauid Saulem quandiu vixit Re-

[1] 1. Reg. 16.

[2] 1. Reg. 15.

Regem suum & dominum agnouit [1]. Deinde Apostolus Paulus testatur Deum dedisse Hæbræis Saulem Regẽ quadraginta annis. *Et exinde postularunt Regem*, inquit [2], *& dedit illis Deus Saul filiũ Cis virum de tribu Beniamin annis quadraginta.* Hinc Optatus Afer [3]. *Oleum sacerdoti à Deo collatum, nõ debuisse vos tangere, à puero Dei Dauid discere debuistis; qui sic per Samuel vngitur vt Sauli quod iamdudum datum fuerat minimè tolleretur.* Quid multis? communis Catholicorum omnium sententia est Saulem post illam transferendi regni denuntiationem, quę licet nominatim in ipsius personam concepta fuerit, in stirpe tamen effectum sortita est [4], verum, vnicum, & legitimum Regem toto vitæ tempore mansisse in Israel [5]. Idq; vir pius in primis, & præclarus Theologus, atque hæreticæ prauitatis inquisitor, Ioannes Bunderius à Gandauo, tanquam firmissimum orthodoxæ religionis asserendæ argumentum arripit in eo libro, qui ab vniuersa Theologorum Parisiensium schola ante annos quinquaginta lectus & laudatus est [6]. Illud postremò hic scire velim, quo tu testimonio didicisti Saulem Samueli vitã adimere conatum: certè nullum eius rei vestigiũ in Scripturis extat: nec verisimile est eum in Samuelis necem aliquid fuisse molitum, cuius non solùm viuentis personam, sed defuncti etiam manes veneratus est: quẽque ex omnibus prophetis, vt amantissimum, suscitari sibi à Pythonissa postulauit. Sed hoc vtro se modo habeat nihil moror: neque enim mea interest, cùm nostræ causæ æquitatem nec iuuet nec lædat.

Hac itaque breui errorum & incuriæ tuæ annotatione, in pauculis illis quæ de iure Ecclesiæ proposuisti, in præsẽtia contentus, ad id quod instituti nostri proprium est tũc accedam: nempe ad argutias tuas indicandas (quamuis sint magna ex parte in libris contra Buchananum & Brutum suprà refutatæ) quibus iùs populi in Regem per summam iniuriam stabilire conaris.

CAPVT XII.

IN primis igitur vt firmum aliquod, opinione tua, fallaciis & sophismatis tuis fundamentum substerneres, duplicem initio præmunitionem, seu mauis præmonitionem, adhibuisti [7]. Alteram quidem hoc modo *Quod antequam exponimus, intelligendum populi nomine isto loco non inconditam & confusam turbam, quæ bellua multorum capitum est, sed procerum, senatorum ac præcipua virtutis, probitatis iudicitque*

[1] 1. Reg. 24. 2. Reg. 1. & 2.
[2] Act. 12.
[3] lib. 1. aduers. Parmenianum.
[4] glos. ordin. ad verb. Scidit. 1. Reg. 15.
[5] vt docet Abbas VVinzetus contra Buchan. pag. 176.
[6] Compendiũ concertationis contra Lutheranos. tit. 9. art. 11.
[7] libr. 1. cap. 9.

dicii que ac dignitatis authoritate hominum prudentem ac iure coactam multitudinem sumi. Quæ publicam regni potestatem refert. Alteram verò his verbis *ita eo sensu cùm de iure populi in Regem dicemus, vsurpatori populi nomen perpetuò sumus, vt populum ac Remp: seu regnum (quod idem esse constet) propterea cõiunctim proferamus.*

Prioris quidem authores habes Buchananum [1]. & Brutum [2], quos iam superioribus libris satis superque redarguimus. Sed an non animaduertis naturam regni & monarchiæ id non pati, vt penes multos summa rerum sit & potestas? an non vides te vnà cum illis tuis præceptoribus regnum hac sententia abolere & super iniecta seu democratia, seu aristocratia, penitus extinguere? Multa profectò sententiam tuam absurda necessariò consequuntur, quæ vnusquisque mediocriter peritus & ingeniosus facilè sine vllo indice deprehendet. Nam, vt alia omittam, qua ratione cętus ille procerum & senatorum ad publica regni negocia coeuntium, Rege, vt tu definis, superior est, eadem ratione turba illa confusa, quam tu vt monstrosam, abiectam belluam à regni gubernatione excludis, superior & authoritate potior illis ipsis proceribus esse conuincitur. Agantur, exempli gratia, in Gallia comitia, mittanturque eò vt moris est, ex singulis vel ciuitatibus, vel prouinciis, legati, qui Cleri, qui Nobilitatis, qui plebis querelas ad concilium deferant, causas agant, vtilitati & saluti communi prospiciant, denique omnia quæcunque in deliberationem ceciderint, vt quodque è regno & Republica esse videtur, suffragiis scitisque suis definiant & concludant. Hi sunt, vt opinor, quos hac fictitia tua populi descriptione complexus es. At vnde illi tantam de rebus publicis statuendi potestatem accipiunt. nonne à suis singuli ciuitatibus, ab illa ipsa, inquam, ciuium turba quam belluam multorum capitum vocas? quæ, quòd ipsi toti in comitium per hominum multitudinem, per expensas, per fatigationem, per curam & custodiam ciuitatum, aliaque impedimenta proficisci non licet, quosdam selectos cum mandatis mittit, qui ea totius ciuitatis, aut prouinciæ nomine exequantur, quæ vel nominatim illis ante profectionem imperata sunt, vel generali mãdato ad quascunq; res necessarias obeundas, eorum fidei commendata sunt & cõcredita. Fingamus itaq; neq; n. est impossibile, legatos hosce, quos vulgò triũ ordi-

1 pag. 51.
2 Quæst. 3.

num deputatos vocant, quosque tu *publicam regni potestatẽ referre* ais, vel maiorem ipsorum partẽ, largitionibus, gratia, odio vel inuidia corruptam, magno populi dispendio & detrimento aliquid sciuisse: peto abs te num id scitum multitudinem. populum, inquam, vniuersum, velit nolit, obligabit? An non liceat ei quod ita perperam gestum est ab iis quibus talem regni dispensationem mandauit, ratũ non habere, & eis qui scitum fecerint, tanquam proditoribus potius quàm procuratoribus, contrario imperio potestatem abrogare, & mandati iudicio reos facere? Hic Labyrinthus plusquam Creticus te excipiet, vnde exitũ inuenire nullo artificio queas. Si enim infinitam illam Nobilium, Ecclesiasticorum, & plebeiorum hominum multitudinem, quæ domi remansit, & suas pauculis istis partes cõmisit, impositum ab iis onus posse recusare, & alios Reip. curatores in priorum locum nouis suffragiis deligere concedis: negare nõ poteris summam semper in multitudine, seu turba illa quantumuis incondita & confusa, de qua loqueris, potestatem residere, & popularem Reipublicæ formam, quæ à regni specie multum abest, prorsus obtinere. Sin verò vniuersum populum inferiorem esse, ac scitis & sententiis istorum procerum & senatorum, quibus Reipublicæ tutela mandata est, ita vinctum & obstrictum dicis, vt illorum defugere authoritatẽ nullo ei pacto liceat, tuo te mucrone iugulas, tuis, inquam argumentis, quæ aduersus Reges adfers, sententiæ illius iugulum petis, & eius veritatem euertis Nam, ne longius abeas, in proximo capite sequenti hoc doctrinæ tuæ axioma proponis. *Potiores semper sunt constituentis quàm constituti partes. Et vt minor sine contradictione à maiori benedicitur, sic & constituitur.* vnde Regem populo inferiorem colligis quod à populo constituatur: id autem si verum est, nonne eodem planè argumento rectè concluditur, proceres & senatores reliquosq; de quibus loqueris, multitudine semper inferiores & minores esse, quoniam ab ea ad id muneris eliguntur, constituuntur, & cum mandatis mittuntur? Enitere, elabora, quantũ poteris, nunquam hac te difficultate expedies, quæ tuos in hac disciplina magistros vsqueadeo torsit, vt alterum [1], quidem coegerit fateri prudentem illam & iure coactam multitudinem, de qua scribis, necesse habere προβούλευμα à se factum ad populi iudicium deferre antequã legis vim obtineat. Populum autem latinè & propriè, vt patritios simul

Buchanan. pag. 32.

mul & plebeios contineat [1], non, vt tu, ineptè & impropriè intelligit. Alterum [2] verò ita vacillare, vt sępius mutet sententiam, & dum fallere lectorem studet, vtri potius accedat eum reddat incertum, quæ si minus tibi nota sunt nostra in illos scripta excutito [3]. Ita nimirum natura comparatum est, vt quem vnus aliquis error delectat, is eius tuendi ergo in alios infinitos incurrat: & vt primum mendacium reddat probabile, alia subinde atque alia comminiscatur.

1 Instit. de iure nat. gent. & ciuil. §. constat.
2 Brutum q. 3.
3 li. 1. & li. 4. c. 21.

Posterior autem præmunitio tua perquam sanè inepta est & vana; nec scio equidem an vllus tibi vnquam in ea re astipulator extiterit. Quod enim ais te populi nomen perpetuò vsurpaturum pro hominum prudenti & iure coacta multitudine, id quo Latini authoris exemplo facis? An tãtum tibi iuris in latium arrogas, vt vsitatas & proprias vocabulorum significationes arbitratu tuo mutes, cõtrahas, vel dilates? certum est populi nomine omnes qui in eadem Republica communi ciuium iure inter se sociantur, cuiuscunque tandem aut ordinis, aut ætatis, aut prudentiæ, vitæque dignitatis fuerint, intelligi: tu ad paucos tantùm id nomen vis pertinere: quo id iure? An vlla te vt hoc faceres coegit & compulit necessitas? quasi verò in tam diuite & fœcundo verborum idiomate propria nulla suppeterent, quibus collectum illum hominum prudentium cœtum significares. Deinde quod scribis,

Constare, populum ac Rempubl. seu regnum idem esse.

id tam perspicuè falsum est, vt ab homine in bonorum authorum lectione versato sine magna malitia, vel non mediocri inscitia proponi nequeat. Si constat, populum, regnum & Rempublicam idem esse, vbicunque populus aliquis, ibi & regnum esse necesse est. Si regnum, ergo & Rex: nam Rege extincto, res ad interregnum recidit, vt historici & politici omnes asserunt, tantisper dum alius in demortui locum sufficiatur. At huic penitus contrarium est quod tutemet fateris [4], populos multos Regibus carere, & vel Aristocratia vel Democratia delectari. non idem igitur populus & regnum. Et verò regnũ nihil aliud est nisi Monarchica populi gubernatio, siue Monarchicus dominatus, quod licet sine populo esse nequeat, tamen populus & esse potest, & est frequenter sine regno. Omnis igitur Monarchia regnũ est, quocunque nomine apud alias & alias gentes cẽseatur. Hinc Appianus Alexandrinus [5] scitissimè nos admonet, omnes, qui Romanum Imperium post Cæsarem

4 lib. 1. c. 11.
5 in præfat. historiar.

tenuerunt, re vera Reges fuisse licet Imperatoris nomen quo belli duces olim cohonestabantur, sibi tantùm assumpserint: cuius rei suprà libro secundo meminimus. Iam verò Rempublicam & regnum nō idem esse notius est quàm cui probando incumbatur. An putas Romanos nullā post Tarquinios exactos vsque ad Augustum Rempu. habuisse? At iidem, teste Liuio [1], negabant se regnum habere, siue in regno degere. Quid quòd Cicero [2] testatur, *ex compositione magistratuum, quod cuiusq; Reip. genus sit, intelligi.* Non igitur Resp. omnis vnius generis est, nec idem omnino regnum & Resp. Sed an adeo iniquus es, vt Aristocratias & Democratias à Reip. notione excludas? quod certè necesse est, si idē simpliciter Regnum & Resp. statuatur. Quod enim alterutri eorum quæ sunt idem inter se conuenit aut remouetur, id alteri similiter conuenire vel remoueri, in Philosophorū scholis iam pridem didicimus.

1 lib. 2.
2 lib. 3. de Legib.

Regnum autem in Repub. esse fateor, latissimè sumpto vocabulo, sicut speciem in genere: sed quemadmodum nō idem esse homo & esse animal, licet in animali homo insit, ita non idem est esse regnum & esse Rempublicam quamuis verè dici possit, regnum est Respublica, vt homo est animal. At vero quoties Reipublicæ verbum strictiùs pro ciuilis gubernationis specie, vt fit plerumque, accipitur: neque in Republica regnum, neque idem quod Respublica, sed distinctum prorsus & diuersum atque oppositum politici regiminis genus est. Inepta igitur & vana est, vt dixi, hæc tua præmunitio siue præmonitio: & non minus te ridiculum reddit, quàm si præfatus esses te perpetuò in libris tuis equum pro asino, lanionem pro lictore, coclitem pro Cyclope, luscum pro cæco, superstitiosum pro religioso, seditiosum pro sedato, & reliqua id genus seu sono, seu sensu, leuem aliquam similitudinem referentia vsurpaturum. At enim res tanti non est, dices, vt tam curiosam & acrem obseruationem animaduersionemque mereatur. Imò verò multo grauiore digna: nec aliud ferè quicquam lectori librorum tuorum scitu magis necessarium: quippe multas huic falso tuo fundamento superstruis captiones, quæ illo euerso vna corruunt. Nam quoties ad populi ius atq; imperium in Reges legitimos demonstrandum argumentis tibi opus esse perspicis (cùm neque verum sit neque verisimile membra in caput, subditos in Principem dominari) leges, facta & res gestas populorum in Democratia degentium

tium passim ad tuæ sententiæ confirmationem producis: quæ quamquam re vera sunt à Regni natura & ratione penitus remota & aliena, tamen positis & concessis tuis principiis, falso scilicet isto fundamento, quod populum, Rempublicam, & regnum idem esse statuit, negari non potest ea omnia ad potestatem populi in Regem vel confirmandam vel infirmandam rectissimè accommodari. Non leuis itaque momenti neque mediocris malitiæ res est eam præfationem adhibuisse, quæ ordinem & differentias Rerump. quibus notius & illustrius nihil est, fraudulenter cõfundit, tollitque de medio, vt errores ad impugnandam Monarchiam & Reges opprimendos facilius obiicias imperitis.

Sed singula nunc tua argumenta, imò captiones & sophismata videamus, quibus ius ac maiestatẽ populi (vt ais) in Reges esse contendis. Sequitur ergo primum, ex eo deductum quòd Reges à populis constituantur.

CAP. XIII.

BOVCHER [1]. *Potiores semper sunt constituentis, quam constituti partes. Et vt minor sine contradictione à maiori benedicitur, sic & constituitur. Sic enim Putiphar Ægyptius Iosephum supra domum suam constituit. Et Danielem Nabuchodonosor super Babylonem. Et Darius centum & viginti optimates super regnum. Omninoq; serui à dominis & ministri à Regibus constituuntur.* 1 li.1.c.10.

Admonui iam sæpius pauca te in hoc opere argumenta & rationes aduersus Reges proferre, quæ non ex Bruto & Buchanano transcripseris: eoque redarguendi tui laborem mihi minui, quòd sint iam satis in nostris cõtra illos libris refutata. Id prima hæc ratio tua testatur, quam integram, & ferè ad verbum, à Bruto [2] mutuatus in hunc locum trãstulisti quæ quam sit fallax & captiosa ex nostris ad eum scriptis [3] quilibet facilè intelliget. Eò igitur oculum si cõuertas manifestum huius rationis vitium primo aspectu videre poteris. Illud certè miror, quòd licet omnia præcipua tua argumenta ex Bruto nõ obscurè desumpseris, nulla tamen librorum tuorum parte eum vnquã laudaris authorẽ. Si is tibi diẽ dicere, & plagii vel suppillati fœtus crimen intendere voluerit, aut quod mitius est, tecũ de ingratitudine tãtum expostulare, quia non professus es per quem profecisti, quo te iure defendes? An quia Catholicus hæreticũ imitari & laudare palã erubescebas? At tantò certè nequior es, qui adulterinæ doctrinæ indicium suppressione nominis

2 q.3.pag.85.
3 li.4.c.10.

authoris occuluisti, & hæreticos errores specie Catholicæ vestitos populo proposuisti. Sed pergamus.

1 li.1.cap.11. *BOVCHER*[1]. *Populus sine Rege, non Rex sine populo seu Repub. esse potest.*

Hoc quoque, & magnam partem totius capitis ex Bruto[2] penè ad verbum descripsisti, quorum refutationem superiùs lib. 4. inuenies[3]. Quæ autem cap. 12. & 13. scribis, nihil sunt. Nam nec concessa Regum ius lædunt, nec quisquam ciuilis disciplinæ peritus leuia & friuola illa vnquam opponeret, quæ tutemet tibi obiectas, vt in contrariis dissoluendis aliquid egisse videaris.

2 q.3.pag.85.& 87.
3 cap.10.

4 li.1.cap.14. *BOVCHER*[4]. *Adeo quippe penes populum Regis constitutio est, vt tametsi Rex Israel à Deo dilectus esset, à populo tamen constitui iubeatur, &c.*

Et hæc similiter ex misomonarcha Bruto deprompta sunt[5], estque totum hoc caput tuum nihil aliud nisi partis disputationis Brutinæ compendium: quod nostræ minimum sententiæ aduersatur. Superfluus igitur & inanis tibi Brutoque labor est, quem in eo probando consumpsistis quod non grauatè concedimus.

5 q.3.pag.77.78.79.& 80.

Fatemur, neque enim negari potest, constituendi Reges facultatem omnibus nationibus esse tributam, eligendi verò paucissimis: quòd hæc plurimùm hæreditariæ successionis iure, quo sceptrum in familia stabilitum ad posteros transmittitur, adimi populo in omnibus ferè regnis soleat: qua de re superius copiosè disserui[6]. Quod si fortè aliquãdo populus semel atque iterum, posthabito legitimo regni successore, alium sibi elegerit constitueritque: id non tam ius potestatis populi in Principe eligendo, quàm facti iniuriam & effrænatam violentiam in legitimo regni hærede reiiciendo demonstrat. Nos autem de iure non de facto contendimus: legibus enim non exemplis est iudicandum[7]. Itaque Philippus Cominæus, vir prudens, & syncerus si quis vnquam in Gallia extitit historiæ scriptor, atque ab aulica assentatione alienissimus, negat planè id iuris populo esse, vt Regem sibi arbitratu suo eligat, superstite eo qui nascendi sorte & iure sanguinis ad regnum vocatus est, verba eius sunt[8]. *En ce Royaume tant foible & tant oppressé en mainte sorte, apres la mort de nostre Roy, il y eust diuision du peuple contre celuy qui regne. Les Princes & les subiects se mirent en armes contre leur ieune Roy, & en voulurent faire vn autre. Ils luy voulurent oster son authorité, & le voulurent brider qu'il*

6 li.5.ca.2.& 3.
7 l.nemo C.de sentent.& interloc.1.cap.de reb. gest.
8 Ludo.11.c.110.

qu'il ne peust vser d'authorité de Roy. Et comment: le pouuoient-ils faire? Certes nõ. Si en y a-il eu d'assez glorieux pour dire qu'ouy. Toutesfois ils feirent l'opposite de tout ce que ie demande: car tous vindrent deuers luy, tant les Princes & les Seigneurs, que ceux des bonnes villes: tous le recogneurent pour le Roy, & luy feirent sermēt & hommage. Et feirent les Princes & Seigneurs leur foy humblement les genoux à terre, en baillant par requeste ce qu'ils demandoient, dresserent conseil, où ils y feirent compagnie de douze qui y furent nommez, deslors de Roy commandoit qui n'auoit que treze ans, à la relation de ce dict Conseil.

Quapropter quæ de electione & constitutione Regum totis septem primi tui libri capitibus, quasi magnum causæ tuæ firmamentum, complexus es [1], parum ponderis & momenti in hac controuersia obtinent, eoque tacita mihi hoc loco, ne operam in re parum necessaria collocem, prętereunda sunt: vno excepto quod de Curia obiter intertexis, ais enim [2].

[1] ab initio ca.11. vsque ad cap.18.

[2] cap.17.

Falluntur omnino, qui quòd Rege mortuo Curia Regis nomine agere non desinit, de successore intelligi volunt, quasi aut sine successore Resp. esse ne momentum quidem possit, aut non potius de regno & corona intelligi id debeat quæ tantisper sola regnat, donec successor à populo admissus atq; probatus sit.

De amplissimæ Curiæ authoritate dignitateque & in rebus gerendis modo ac ratione, iam suprà in Bruti erroribus refellendis, quantum instituto nostro sat est, fusè lateq; tractaui [3]. Quod autem hic de ea scribis, id mihi adeò perplexum est, vt quamquam latinè intelligo, non satis tamen animi tui sensum intelligam. Nam si Reipublicæ nomen hic pro regno vsurpas, quod te facturum paulò antè præmonueras, falsum est quod indicas: Rempub. scilicet, id est regnum, sine successore, sine Rege dico, esse posse: quippe regnum sine Rege ne cogitari quidem & concipi animo poterit. Vnde fit vt id temporis interstitium, quod inter Regis defuncti mortem & successoris creationem intercedit, Latinis authoribus Interregnum: & qui interea Rempublicam gubernant Interreges nominentur: quòd nimirum sine Rege regnum non nisi καταχρηστικῶς dici possit. Sin verò Rempublicam hic generaliter accipi velis pro qualibet politicæ gubernationis forma: verum quidem est Rempub. posse non solùm momentum, vt tu dicis, sed mille annos esse sine successore regni, quia potest esse sine ipso regno: veluti Democratia aut Aristocratia, quo casu ine-

[3] li.4.cap.14.& sequen.

ptiſſimè loquitur quiſquis Reip. attribuit ſucceſſorem. Id itaque non magis ad hanc diſputationem noſtram pertinet, quam maritima negotiatio ad agriculturam. Curia igitur inter alia multa, illud etiam prudentiæ ſuæ documentum inſigne dedit, quòd cùm olim dubitaretur, an poſt Regis exceſſum vſque ad ſucceſſoris inaugurationem, rebus agendis tanquam acephala abſtineret, quoniam omnis ei à Rege authoritas eſt (vt ſuprà ad Brutum libro 4. oſtendimus) ſapienter decreuit progrediendum interea, ſub Regis nomine defuncti, cuius mandata morte non extingui propter publicam vtilitatem receptum eſt, ſeu nomine ſucceſſoris, licet nondum regio diademate coronati, dummodo is ſit cui nemo iure ſanguinis controuerſiam de regno mouere poteſt, & qui propediem inaugurandus eſt [1]: id nimirùm vtroque caſu obnixè ſatagens ne regnum pulcherrimum ad interregnū corruat, ſed fictione aliqua ciuili potiùs ſuſtentetur, vt aut nondum obiiſſe qui defunctus eſt, aut regnum perfectè adeptus qui nondum more maiorum ſacris ritè peractis illud obtinuit, ad ſubditorum commodū & Monarchiæ conſeruationem, intelligatur. Quò pertinet quod Comminæus, in eo quem citauimus loco, Carolum VIII. adhuc impuberem, & nondum regalibus infulis ornatum, iuuenem Regem vocat, quòd paternum ei regnum iure hæreditario debebatur. Sed nos de ratione, vi, & ordine ſuccedendi in regnis multa libro tertio conſcripſimus [2]: ex quo, ſi quid eius rei ampliùs deſideres, plura poteſ decerpere.

[1] Vide Papon li. 4. tit. 2. de Areſt.

[2] cap. 3.

His igitur relictis, ad cap. 18. accedamus, in quo temerè admodum probare niſus es Reip. id eſt populo, vt tu ait, ius, poteſtatem, & maieſtatem ſupra Regem conſtitutum remanere, quo nec falſius, nec regnis etiam pernicioſius, quicquam dici vel excogitari poteſt.

CAP. XIV.

BOVCHER [3]. *Iam quia parum eſt inſtitutos eſſe à populis Reges, niſi ſuam Reipub.* (id eſt populo) *ſupra eos vel conſtitutos poteſtatem ac maieſtatem remanere conſtet (non enim deſunt qui dicant populum Rege conſtituto maieſtate ſe omni priuare atque exuere) quale id ſit, ſcripturâ, legibus, exemplis comprobemus.*

[3] cap. 4.

Artis hoc fuit adiicere, non enim deſunt &c. quaſi paucorum tantùm ac non potiùs communis Theologorū &

Iu-

Iurisprudentium sentẽtia esset, quam vellicas: id enim illis verbis, non desunt, & similibus indicari solet. Cùm tamen contrà, neque ex Ethnicis, neque ex Christianis Catholicis vlli, quod sciam, ante te, non istam quam reiicis sentẽtiam tenuerint, populum nempe in Regem legitimè constitutũ ius omne suum ac potestatem trãsferre, nullum vt sibi amplius imperium reseruet. Hussitis autem, VVicleffianis, & Caluinistis illis quos imitatus es, atque id genus pestib. dogma istud tuum dignum censebatur. Videndum igitur est num fidem tuam in eius veritate, Scriptura, legibus, exemplis, asserenda egregiè liberaris: an verò alienis & inanibus tantùm nec necessariò concludẽtibus argumentis, incautum lectorem potius circumscripseris:

BOVCHER[1]. *Atq; id primùm quidem docet sacrificiorum ordo qui in Leuitico describitur, pro sacerdote, pro populo, pro Principe, pro priuato ciue: addito etiam, quod inæqualitatem magis exprimat, victimarum discrimine. Ita vt pro Sacerdotis peccato vitulus immaculatus, pro omni turba filiorum Israel vitulus, pro Principe hircus immaculatus (qui minor vtique vitulo est) pro anima denique id est priuato siue idiota quouis capra offeratur. Ex quo constat vt populo Sacerdotem & priuato Principem, sic Principe populum seu regnum priore loco esse.*

Nihil minus docet hic sacrificiorum ordo, victimarumque discrimen, quam quod iis doceri falsò nobis persuades: populo videlicet in Regem legitimè constitutum potestatem & maiestatem remanere. Quinimo nihil prorsum locus ille neque ad popularem, neque ad regalem potestatem confirmandam pertinet.

Sciendum igitur est ordinem illic descriptum & hostiarum differentias non tam personæ in Dei legem committentis dignitatem, quàm sceleris expiãdi indignitatem respicere. Ob eamque causam sacerdotis peccatum primo loco ponitur, & pro eo hostiæ pretiosioris oblatio; quia cùm ipse grauissimo scelere contaminetur, quòd non per ignorantiam, sed sciens prudens Domini voluntatem legemque transgrediatur, atque ideò vapulare debeat plagis multis, meritò quidem ad eius expiationẽ maximo sacrificio opus est. Hinc antiqui[2] Patres subtiliter animaduertunt Moysen, licet initio descriptionis harum oblationum dixerat, *anima quæ peccauerit per ignorantiam*, omisisse postea particulã, *per ignorantiam*, vbi de peccato sacerdotis siue Põtificis egit, quòd *ignorantia in eum cadere non potest:* (vnde

1 cap. 18.

2 Orig. hom. 2. in Leuit. in prin. Esichius li. 2. c. 4. in Leuit.

ſcilicet excuſationem trahat) *qui vt doceret cæteros prouectus eſt*: quemadmodum nec illud ſacerdoti adſcripſit Moyſes, *& poſtea intellexerit peccatum ſuum.* quamuis id multitudini, principi, vel priuato peccanti adiecerit: quod ſacerdos nimirum non potuit non ſatis ſuum peccatum intelligere tunc cùm deliquit. Non mirum igitur ſi & primo loco & præſtantiſſima hoſtia pro ſacerdotis peccato, quod grauiſſimum eſt, offerri iuſſa ſit. Eadem planè ordinis & expiationis cæterorum ratio eſt. Nam cùm delictum omne aut multitudinis ſit aut ſingulorum: multitudinis autem maius & grauius, eoque præſtantioris ſacrificii indigeat, ipſius primo loco, ſecundum ſacerdotis expurgationem, fit mẽtio. Deinde quia vt publicæ quàm priuatæ perſonæ delictum pernicioſius eſt, propter exemplum: ita maioris hoſtiæ ſacrificio diluitur. Atque hæc quidem ratio ordinis & differentiæ victimarum eſt eo loco haudquaquam difficilis & perplexa.

Illud præterea argumentum iſtud tuum penitus eneruat atque elidit, quòd Principis nomine in illo Leuitici loco, non Rex, ſed ſinguli Procerum magnatumque intelliguntur: quos Moyſes paulò antè ex Iethronis ſoceri ſui cõſilio principes populi conſtituit: ſcriptum eſt enim [1]. *Quibus auditis, Moyſes fecit omnia quæ ille ſuggeſſerat. Et electis viris ſtrenuis de cuncto Iſrael, conſtituit eos Principes populi, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos:* ex quibus iterum ſeptuaginta electi ſunt, in quos Deus, Moyſe id enixius poſcente, partem curæ & ſolicitudinis, atq; adeo ſpiritus Moſaici transfudit [2]. Hi ſunt Principes populi, de quib. Moyſes ibi loquitur: qui etiam ſub Regibus nomen illud ſemper retinuerunt, non quòd ſumma poteſtate præditi, ſed quòd præcipui in populo eſſent, *& populi onus ſuſtentarent*, id eſt, Rempublicam in partibus ſibi creditam gubernarẽt. Nam & Moyſem hic, & multos poſtea duces, & tandẽ Reges ſuperiores habebant. Horum itaque Principum ſi omnes per ignorantiam peccaſſent, multitudinis holocauſto opus erat, quia ipſi totum populum repræſentabant. Si verò vnus tantum peccati reus eſſet, tunc, quia Princeps erat & malo cæteris exemplo præibat, ſuum hirci victima piaculum reſoluebat.

Quod ergo dicit Moyſes, *ſi peccauerit Princeps*, idem eſt, ac ſi dixiſſet, Si peccauerit Tribunus vel Centurio, &c. qui iam Principes populi erant conſtituti, alioqui fatendũ eſt præ-

1 Exod.18. Deuter.1.

2 Num.11.

præceptum illud ad præsentem tunc populi statum nihil pertinuisse: eiusque per totos trecentos quinquaginta annos, quibus Hebræi post Moysen sine legitimo Rege vixerunt [1], nullum vsum praximque fuisse.

1 Dixit legitimo Rege, propter Abimelech filium Ierobaal qui regium nomen vsurpauit. Iudic. 9.

Denique vt concederetur tibi quod falsum est, de Rege scilicet Moysen loqui, tamen cùm de peccatorum expiatione illic tantum agatur, aliud nihil inde colligi poterit, nisi populi totius delictum grauius, salutem verò pluris esse apud Deum quàm solius Regis, quod & nos fatemur: nō autem illius quàm huius maiorem esse authoritatem. Salus ab authoritate distinguenda est: sæpe enim contingit vt multo pluris intersit pupillum quàm tutorem incolumem esse licet huius in illum authoritas sit [2], sine qua nihil de bonis propriis, quorum Dominus est, disponere potest. Quæ cum ita sint, primæ huius tuæ rationis, atque adeo conclusionis, vanitas doctis pariter & indoctis cognita & perspecta esse potest: vt inde facilè ominari liceat, reliquas parum firmas fore, & ἀρχῆς κακῆς τέλος κακὸν [3], vt est in Prouerbio. Sed eas ego, ne prætermissas & neglectas esse queraris, in medium producam. adest ergo secunda.

2 ad Gal. 4.

3 id est mali Principii malum finem.

BOVCHER. Eiusmodi est illud quod pepigit Ioiada fœdus inter se, vniuersumque populum & Regem, vt esset populus Domini [4]. Nam tibi idem ordo seruatur: vt Sacerdos populum præcedat, & populus Regem. Imò, quod amplius est, populi nomine Rex etiā comprehenditur, cum dicitur vt esset populus Domini. Vt ex eo intelligas in populo Regem, non in Rege populum esse: nec separatim à Rege & populo, sed simul, ab vtroque factum fœdus cum Deo esse Et quod ait Samuel ad populum [5]. Si timueritis Dominum, & seruieritis ei, & audieritis vocem eius, & non exasperaueritis os Domini, eritis & vos & rex qui imperat vobis sequentes Dominū Deum vestrum. Et rursum, Quod si perseueraueritis in malitia, & vos & Rex vester pariter peribitis. Vtrobique enim hic populus ante Regem nominatur.

4 2. Paral. 23.

5 1. Reg. 12.

Quid iuuat, quæso Boucheri, tam friuolis argumentis, tamque leuibus & longè petitis indiciis & coniecturis, ad tantæ rei probationem abuti? Leges ciuiles rem mediocrē euinci sine clara probatione non patiuntur [6]: & tu non vereris summam à Rege authoritatem, qua non maius quicquam aut excellentius in rebus humanis reperitur, puerilibus quibusdam, atque incertis, & fallacibus indiciis vindicare. Sed esto quod optas, ordinem scilicet nominandi in Scripturis ad ordinem dignitatis & excellentiæ pertine-

6 l. testium 16. C. de Prob.

re (licet id vtique perpetuò verum non sit) certius profectò & multo firmius argumentum pro Regibus ex eodem illo nominandi ordine suppetit. Nam primùm Ecclesia Christiana, quæ spiritu Dei regitur, hunc in suis litaniis & supplicationibus ordinem seruat, vt primo loco Dominum Apostolicum, id est, summum Pontificem, qui Christianorũ omnium pater est, deinde Reges & Principes: ac postremò populos nominet. Sed & Scriptura veteris testamenti, cuius tu hic testimonio abuteris, Regem populo præponit sæpius multò quam postponit; vt mirum sit hominem in Bibliorum lectione versatum id non animaduertisse, aut si animaduerterit, non maluisse potius honori & existimationi suæ consulere, quam ea proponere ex quibus in manifestam fraudis vel inscitiæ (alterum enim necesse est) suspicionem incurrat. Quid enim? An non in Paralipomenis [1] iubentur sacerdotes orare pro Rege, *& pro Reliquiis Israel & Iuda:* & alibi [2], *Ite & consulite Dominum super me, & super populo.* & alio in loco [3], *Azarias facto in se spiritu Dei dixit* Regi Asæ: *Audite me Asa, & omnis Iuda & Beniamin.* sic etiam, *Dauid autem & omnis Israel* [4], & alibi. *Rex autem Salomon, & omnis multitudo Israel* [5]. Sed & Dauid ipse, omnium qui vnquam imperarunt Regem humilimus, Reges ante populos nominat [6]. *Reges terræ & omnes populi, Principes & omnes iudices terræ.* Ex his igitur perspicuum est, argumentum istud tuum in te optimo iure posse retorqueri, vt vniuersum populum Regẽ inferiorem ex nominandi ordine concludamus. Nam quod tu de fœdere icto a Ioiade profers ex libro secundo Paralipomenon, id vim nullam habere ostenditur ex eodem fœdere in libris Regum [7] relato, vbi Rex ante populum nominatur, his verbis. *Pepigit ergo Ioiada fœdus inter Dominum, & inter Regem, & inter populum, vt esset populus Domini, & inter Regem & populum.* En vt in hoc ipso fœdere pangendo Rex bis ante populum nominatur. Nunquid libri Regum non adeò Authentici sunt atque Paralipomenon? Nunquid discordes & contrarii? Si vtrorumque par fides est & authoritas: & illi non minus mihi suffragantur, quàm hi tibi, nonne æquum videtur qua ratione Regem populo inferiorem ex istis colligas, eadem ego ratione Regem populo superiorem ex illis concludam? Sed non est, vt dixi, ordo dignitatis ex ordine denominationis vbiq; in Scripturis petendus. Alioqui filium patre superiorem & digniorem esse

[1] li. 2. c. 34.
[2] 4. Reg. 22.
[3] 2. Paralip. 15.
[4] 2. Reg. 6.
[5] 3. Reg. 8.
[6] Psal. 148.
[7] 4. Reg. 11.

esse simili Scripturæ testimonio conuinceretur. Scriptum est enim [1], *Responderunt filii Iacob Sichem & patri eius.* [1] Genes. 34.
Cur autem Samuel in loco à te citato populum ante Regem nominauit, ratio est, quia ipse ad populum, & de causa populi loquebatur: quod locus ille satis per se demonstrat. Harum ego duarum rationum, duorum, inquam, sophismatum tuorum enodationem vberiùs paulò & fusiùs sum prosequutus, quòd tuum vtrumq; inuentum est. Cæterorum verò argumentorum quæ sequuntur inuentionem Brutino cerebro debes: vt vetus illud in te conueniat, *mutasse stylum est fecisse librum.* Eorum igitur vitia leuiter attingere, & quibus in locis ad Brutum refutata sunt indicare sat est.

CAPVT XV.

BOVCHER [2]. *Sed & in superioribus quòd populus ad paciscendum fœdusque cum Deo ineundum inuitatur, tum illud suam populi Maiestatem notat (non enim aliter pactum cum eo factum valeret, nisi aliquid per se suapte authoritate posset) tum illud significat potiores populi quàm Regis in pacto esse partes, quanto scilicet securius multitudini vniuersæ, quàm vni alicui seruāda fidei integritas committitur. Id enim propterea factum, vt quod in contractibus de mutuo data pecunia & in emptionibus cēnsuum fit, vt plures in solidum vades securitatis causa obligentur, qui alii alios ad soluendum debiti summam cogant, id quoque hic accideret, vt esset qui Rege à fide discedēte pactum impleret nihilominus, & vel Regem ipsum ad id præstandum adigeret, aut pœnas debitas reposceret. Scilicet vt quod Rex in priuatos potest, vt eos cogat fidem seruare Deo & proximo, pœnisque ad id eos adigat, idem quoque populus in Regem possit.* [2] Eodem ca. 11.

Hoc totum ex Bruto est [3], quem si vt sententia ita verbis fuisses imitatus, magis propriè, succinctè, & eleganter hic fuisses loquutus. Ille enim. *Videtur ergo Deus fecisse,* inquit, *quod in dubiis nominibus creditores facere solent, vt plures in eādem summam obligentur, vt eiusdem rei duo pluresue rei promittendi constituantur, à quorum vnoquoque, tanquam principali reo solidum peti possit.* Hoc propriè quidem & more Iurisconsultorum: quam tu sententiam, cùm Brutini studii æmulus & imitator videri nolles, in opus hoc tuū verbis hisce minus aptis transtulisti. *Id enim propterea factum, vt q in cōtractib. de mutuo data pecunia & in emptionib. cēsuum fit, vt plures in solidū vades securitatis causa obligētur, q alii alios ad sol-* [3] Quæst. 2. pag. 36.

ad soluendam debiti summam cogant. Nam nec vades propriè pro rebus dantur, sed tantùm pro personis iudicio sistendi causa: nec in emptionib. censuum fideiussoribus opus est, cum census ex solo pendatur, (censualis quippe contractus prædium obligat ad quemcumq; transeat possessorē) nec deniq; consponsores alii alios propria authoritate ad solutionē cogere possunt. Sed mitto λογομαχίαν: sentētiis enim non verbis pugnandum. Quoniam igitur Bruti argumentum est quod hic pro tuo vsurpasti, & paulò quidē subtilius quàm sunt tua illa inuenta quę resolui, eius in superiore ad Brutum libro solutionem inuenies [1].

[1] li.4. ca.8.

[2] eodem ca. 18.

BOVCHER [2]. *Nam id populo vt liceat, imò etiam imperetur, ac propterea Rege sit superior, id vel maximè indicat, quod in fœdere cum populo sub Asa Rege diuinitus facto in libris Paralipomenon* [3], *dixit Deus* (imò Asa Rex) *Si quis* (*inquit*) *non quæsierit Dominum Deum Israel, moriatur à minimo vsque ad maximum. Nam cùm maximus ille proculdubio sit Rex, & mori iubeatur si à Dei cultu recesserit, nec verò puniri morte nisi per populum & proceres regni possit, nec fas sit puniri rursum nisi per superiorem, quid sequitur, nisi populum supra Regem vel ex eo constitui, qui pœnas sumere vel iubente Deo de impio Rege possit?*

[3] lib.2.cap.15.

Nihil hic nisi Brutinæ doctrinæ paraphrastem agis. Nā ita ille [4], de fœdere isto sub Asa Rege icto. *Tum verò sacrificiis rite peractis, sancitur fœdus, his tanquam conceptis verbis: quicunque nō inuocauerit Dominum Deum Israel, seu minimus, seu maximus, morte moriatur. Cum maximum dicit, ne Regem quidem ipsum huic pœnæ eximi vides. Quis vero hanc à Rege pœnam reposcere possit, nisi vniuersus populus, cui ipse iurat non secus ac populus ipsi?* Hanc igitur fraudem & fallaciam in iisdem nostris ad Brutum libris excussam, detectam, & retusam habes [5], vt de ea nihil hic amplius disputare necesse sit. Illud certè malè me habet quod homo Theologus vel tam indiligenter & oscitanter Scripturas lectitarit, vel tāta eum lectionis ipsarum ceperit obliuio, vt quod Rex, Dei purè colendi zelo commotus, dixit & præcepit, id Deū dixisse & præcepisse simpliciter asserat. Verba enim quæ ex libris Paralipomenon recitasti, Asæ Regis sunt, non Dei per prophetam loquentis: qua in re tamen incautū lectorem capis: falsum est itaque quod scribis *dixit Deus*. &, *qui pœnas sumere vel iubente Deo &c.*

[4] Quæst. 2. pag. 39.

[5] dict. cap. 8.

BOVCHER [6]. *Sic olim populus Israel cum Saule occiderat, quod eius furias in Dauidem & sacerdotes sequi, quàm ei resistere legem Dei violanti maluisset.*

[6] dict. cap. 18.

Non

Non opus fuit authoris tui verba mutare: nam ipse non minus eleganter & significanter hoc ipsum expressit, ita enim Brutus. *Cur, quæso, fusum deletumque Israelis exercitum, vna cum Saule Rege putemus? an non, quia populus Sauli legem Dei violanti non resistebat, & pios impiè persequenti, Dauidem scilicet & sacerdotes Domini, applaudebat.* Quid multis? tuum ferè nihil est neque in superiore hoc argumento, neque in sequētibus à te prolatis illo libri tui capite. Omnia ex Bruti fontibus hausta sunt [1], cuius furias & fallacias ad Reges inique opprimendos sequi & imitari, quàm sanam, syncæram, & exquisitam Scripturæ sacræ & sanctorum Patrum doctrinam contra hominis astuti insidias tueri & propugnare maluisti. Cuiusmodi sunt captiunculæ illæ omnes, quas ad populorum in suos Reges imperium & potestatem probandam ex pœnis à populo Hebræo, Rege delinquente persolutis, ab eodem Bruto mutuatus es: addita etiam ipsius ratione, seu verius techna Brutino quidem genio digna, sed homine Catholico & Theologo prorsus indignissima: nempe,

Cur enim populus Pharaonis, Saulis, Dauidis, Achabi, Manassis, denique sacerdotum pœna socius esset, nisi esset & sceleris? Cùm scriptum sit [2], anima quæ peccauerit ipsa morietur, filius non portabit iniquitatem patris, nec pater iniquitatem filii.

Nam satis constat inter omnes qui sacris literis legendis operam nauarunt, liberos nō rarò pœna temporali ob parentum scelera plexos esse, & locum hunc prophetæ, quem citas, de pœna spirituali, vel corporali æterna, esse intelligendum, ne aliis Scripturæ locis [3], in speciem contrariis, re vera repugnet: imo verò (quòd Israelitidum fuit peculiare) propter vnius priuati hominis noxam, alios pœnæ factos fuisse obnoxios. Alioqui enim, si vitia parētū nō vindicentur hoc modo in liberos, cur tot infantes, qui paternorum scelerum participes per ætatem fieri non poterant, & tot animati in vtero fœtus cataclysmo perierunt? Cur inter primogenitos Ægyptiorum, infantes etiam ab Angelo sunt percussi? Cur dictum est Dauidi, *quoniam blasphemare fecisti inimicos, propter verbum hoc. filius, qui natus est tibi morte morietur* [4]? Cur scribit summus Pontifex, bona hæreticorum condemnatorum liberis etiam catholicis esse auferenda, ea ratione quòd *in multis casibus etiam secūdum diuinū iudicium, filii pro patribus temporaliter puniantur* [5]? Quid an non scriptū est [6], *Nonne Achan filius zare præteriit*

muan-

[1] Quæst. 2. pag. 42. 43. 44. & 45.

[2] Ezech. 18.

[3] Exod. 20. Deut. 5.

[4] 2. Reg. 12.

[5] c. vergentis, 10. de hæret.

[6] Iosue. 22.

mandatum Domini, & super omnem populum Israel ira eius in-cubuit? Quo pertinet illa Apostolorum interrogatio, *Rabbi, quis peccauit, hic, aut parentes eius, vt cæcus nasceretur* [1]? Non est igitur tua hæc bona ratio, sed aperta ludificatio: cuius vberiorem refutationem, simul & aliarum sequentium, quas ex Bruto in tuum illud caput transtulisti, liber quartus noster cõtinet [2], quò te lectoremque remittimus. Nos interea vltimum tuum ex Scripturis argumentum excutiemus.

1 Ioan. 9.

2 cap. 6. & ca. 9.

BOVCHER. *Sed id clarius maiestatem illam populi supra Regem notat, quod non aliter prophetia Iacob (non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus* [3] *est) intelligi potest, quàm si sceptrum non de Regis persona, sed publico regni Senatu atque Concilio sumatur, cùm scilicet anno trigesimo occupata ab Herode tyrannidis natus sit Christus; quo toto tempore ablatum de Iuda sceptrum non fuit, donec senatus ille septuaginta duorum à Mose constitutus, qui Synedrium dicebatur, & de tribu Iuda totus aut magnam partem erat, omnibus, vno Sameo excepto, interfectis ab Herode sublatus est. Quod ab eo propterea factum est, quod senatu isto superstite agere ei pro arbitratu non liceret, & in eius sæpe reprehensionem incurreret. Sed neque etiam illud fortasse minus, quod cùm à Sedechia, qui captiuus in Babylonem abductus est, vsque ad Aristobulum Ioannis Hircani principis, filii Simonis Machabæi filium (qui primus se post transmigrationem Regem nominauit) Reges in Iudæa annis circiter quadringentis & sexaginta non fuerint, sceptrum nihilominus minimè auferendum Iacob vaticinatur, prorsus vt sceptrum alibi quàm in Rege esse intelligas. Adeò scilicet maiestas in regno ac populo potius quàm in Regis persona est, vt eo extincto vel sublato eam non desinere esse vel ex Scriptura ipsa constet.*

3 Genes. 49.

Cedo per Deum, Boucheri, quæ istæc est consequentia? Quando Rex nullus est, sceptrum seu maiestas & potestas omnis Imperii est penes populum, vel publicum concilium, siue, vt nunc loquuntur, regni ordines & status, ergo populus est supra Regem? An non eodem paralogismo colliges, domus imperium habet vxor mortuo marito, ergo mulier est supra virum? Piget me tuas istas refellere ineptias, te quantum pudeat eas proposuisse.

Verùm ne quid præsidii aduersus Reges in illa Iacobi prophetia tibi amplius superesse videatur, respondemus breuiter cum doctissimo Lyrano, Iacobum nõ dixisse simpliciter,

pliciter, *nō auferetur sceptrum de Iuda*, sed dixisse cōiunctim, *non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius*: vt sit sensus, vtrumque non auferetur, & regnum scilicet & ducatus. Atque ita licet interfecto Sedechia in captiuitate Babylonica regnum vtique defecerit vsque ad Aristobulum Hyrcani filium [1], tamen quia gens illa à Ducibus & Pontificibus interea gubernabatur, qui erant de tribu Iuda, quique, vt scribit Dio Cassius [2], Regis simul & Pontificis nomen obtinebant, cōstabat veritas prophetiæ Iacob: quippe Duces de fœmore Iudæ manserunt vsque ad Herodem alienigenam Idumæum, quo rerum potiente venit in mundum qui mittendus erat, Christus Saluator noster benedictus in secula.

1 Ioseph. li. 13. antiq. cap. 19.

2 Lib. 37.

Videmus iam primam exercitus tui aciem totam planè à te iniustum bellum inferēte ad hostes defecisse: primam, inquam, probationis tuæ speciem, quam ad iniquæ causæ firmamentum ex Scripturis attulisti, suum tibi apud bonos & peritos iudices testimonium denegare. Videamus deinceps quem partes reliquæ tuarum copiarum auxiliis sociorum nudatæ, exitum sint habituræ.

CAPVT XVI.

BOVCHER [3]. *Iuris populi in Regem ex ciuili iure seu legib. inductio.*

3 Cap. 16.

Id Vero nec præter ius aut æquum esse lex ipsa ciuilis (nam hoc tertium probationis genus erat) docet. Est enim hæc velut αὐτόχθων *indigenaq; lex regnorum innataq; sceptris (ait Aristoteles) vt ea ipsa Rempub. ac populi sui iura Rex labefactans publicus sceleribus, tyrannicaque administratione, corona mulctetur. Cur enim si Romanis legibus tutor qui in re pupilli grassatur officioq; abutitur, remoueri potest accusatione suspecti, Rex qui regni populique tutor publicus est, si malè in officio versetur, eo ipso tutelari regimine regnoq; non abdicetur? Cur si lege 12. tabularum patronus qui clienti fraudem fecerit sacer esse iubetur, non id tantò firmius in Rege obtineat, quanto verius ille patroni locū gerit, & priuata totius populi causa præstat? Iam feudistica lege cōstat quibus causis feudum à vasallo amittitur, iisdem de causis amitti à patrono, quod clientela feudalis scilicet pari vtrinque fide & beneuolentia nitatur, dominusque in omnibus vicem suo fideli reddere debeat, ne si non fecerit censeatur malefidus. Et si Claudii Imperatoris rescripto peræq; ius patronatus amittitur, denegatis à patrono alimētis liberto, vt libertus iniuria facta patrono in seruitutem*

tutem reuocatur, cur non pari iure hæc in Rege locum habeant, quem iuramenti sacramentum, vt ei populum, sic vicissim populo obligauit. Quod si ita est, & lege teneri Regem constat, neque verò lege coerceri quisquam nisi per superiorem potestatem valet, & potestas quæ lege agat alia non est quàm populi atque regni, id profectò sequitur lege subiici populi ac regni maiestati Regẽ, huius vt subire decreta, non modò si quid publicè agendum sit, sed & si quid deliquerit, contraue Remp. commiserit, eundem oporteat.

Hæc sola sunt quæ ex iure ciuili & legibus ad populi imperium stabiliendum profers, quib. nihil partim mendosius, partim puerilius in re seria dici vel fingi potest. Ea ego integra hic retuli, non quòd accurata & subtili tractatione egeant, sed quòd librorum tuorum lectores vnicus iste locus admonere possit, ab argumentis & rationibus tuis, vt omnino captiosis & fallacibus, assensum esse cohibendum. An hęc sunt quæ te Iurisperiti, vt ais [1], docuerunt? nõ equidem arbitror: nam id non docere est, sed decipere: quo modo Iurisperiti quidam Romani Ferdinando Daualo responderunt [2], eum iussu Pontificis sine Maiestatis crimine arma in Carolum. V. Imperatorem ferre posse. Iuris enim valde imperitus est, qui non primo quoque aspectu cernat ponderis & momẽti nihil ad opinionis tuæ defensionem habere illa iuris & legum capita quæ produxeris. Nam quod ad Aristotelem, è cuius libro. V. Politicorum (ita enim in margine annotasti) indigenam quandam legem & sceptris innatam, & de Regib. corona mulctandis, inuenisse te indicas, is quidẽ nihil tale vel eo libro, vel alibi, quod sciam, tradit: tantum commemorat insidias & coniurationes per quas Monarchia dissoluitur, variis ex causis seu principiis oriri, veluti ex fastu, iniustitia, atq; iniuriis, vel etiam ignauia Principum; & ex contemptu Optimatum eorum qui potentes & gratiosi apud multitudinẽ sperant se posse, deiectis Regibus, principatum obtinere: & id genus aliis. Quæ omnia quidem verissima esse, vsus rerũ & experientia docet. Admonet itaque talia interdum euenire, legis autem nullius meminit, per quam subditi talia in Regem iustè commoliantur. De facto igitur tantùm illic, nõ de iure facti tractat Aristoteles, vt inde nihil quod causæ tuæ patrocinetur, nisi per calumniam, possis elicere.

[1] in præfat.

[2] Arnoldus Ferronus li. 8. rer. Gallic.

De tutore autem & suspecti accusatione quod scribis, id eiusmodi est cuius mentionem nullam, si iuris ciuilis discipli-

sciplinam calluisses, in hoc negotio vnquam fecisses: quippe nihil tibi magis aduersarium leges continent, & quod te premat vehementius, quàm illud ipsum ex tutoris & Regis, pupilli & populi similitudine depromptum argumentum. Tu ita ratiocinaris. *Si Romanis legibus tutor qui in re pupilli grassatur, officioq; abutitur, remoueri potest accusatione suspecti, Cur non similiter Rex qui regni populiq; tutor publicus est, si malè in officio versetur, eo ipso tutelari regimine regnoque abdicetur?* Scire in primis hic cupio quid istis verbis *eo ipso,* significari velis? an vt idem sonent quod, *ipso facto* siue *ipso iure*, quasi Rex hoc ipso quod malè regnum administrat, ipso iure, inquam, sine vlla aduersus eum querela abdicetur, seu Rex esse desinat: id certè cùm in tutorem non cadat, Regi ex tutoris similitudine tribui non potest. An verò vt caussam designent propter quam Rex exigatur, sitque sensus *hoc ipso,* id est, propter hanc ipsam malam regni administrationem dignus est qui tutelari regimine regnoque priuetur. Quod si posterior hic tibi intellectus placet, admitto libenter quod colligis, ea tamen lege, vt tu mihi vicissim non deneges quod ex iisdem legibus Romanis, eademque similitudine, ad Regum præsidium & defensionem: non minus firma & necessaria consequutione protulero, æquissimam tibi conditionem fero, quam non, nisi valde iniquus, repudiare possis. Sic igitur ex Romanis legibus & principiis à te concessis colligo, Rex tutori, populus pupillo similis est: Quemadmodum ergo non permittitur pupillo legibus Romanis vt tutorem suum suspectum faciat, licet grassetur in tutela, & sordidè, vel perniciosè pupillo egerit, facultatesque eius depeculetur: [1] ita nec populo permittendum est vt tutorem suum, id est Regem, suspectum postulet. Deinde quemadmodum suspecti accusatio pro tribunali tantum examinari potest, & apud eum iudicem, qui in tutorem pariter & pupillum imperium habet [2]: ita Regis accusatio non nisi ad eius iudicis tribunal institui debet, qui vtroque, Rege scilicet & populo, superior est. is autem solus est Deus Opt. Maxim. qui populum Principis nequitia nunc opprimi & in miseriis morari finit, nunc oppressos reficit & recreat, prout peccatis eorum expiandis vtile visum ei sit & conducibile. Præclarè D. Irenæus [3]. *Cuius iussu homines nascuntur, huius iussu & Reges constituuntur aptius qui in illo tempore ab ipsis regnantur. Quidam enim illorum ad correctionem & vtilitatem subditorum*

1 l. Impuberem. 7. D. de suspec. tutor. l. Pietatis. 6. in fi. C. eod. §. Impuberes. Instit. eod.

2 l. 1 §. suspecti. D. ad Sc. Turpill. 1 §. damus. D. de susp. tut.

3 li. 5. aduers. hæres. Valentini. & simil.

dantur, & conseruationem iustitiæ. Quidam autem ad tumorem, & pœnam, & increpationem. Quidam autem ad illusionem & contumeliam, & superbiam, quemadmodum & digni sunt Dei iusto iudicio (sicut prædiximus) in omnibus superuniente: Denique cùm totus populus, te iudice, pupilli loco inque tutela Regis sit, consequens ei est ex legibus Romanis, vt sicut pupillus tutorem, quantumuis suspectum, remouere propria authoritate nequit: ita nec populus Regem, quamlibet nequiter & proteruè imperantem, regno expellere, regali, inquam, officio & munere priuare possit. Alioqui eundem & accusatoris, & testis, & iudicis partes agere posse fateamur necesse est: à quo non humani solùm, verùm etiam diuini iudicii ratio ordoque vehementer abhorret [1]. En vt tuo te ludo lamberamus, vt ista, inquam tutoris & Regis similitudo, in qua victoriæ spem magnam collocasti, suũ omne tibi patrocinium abnuit, totaque à nobis stat ad irruptionem in tua castra multis machinis faciendam paratissima. Argumenti tui dissolutionem igitur sic habeto: fatemur quidem Regem, æquè ac tutorem, officio suo abutentem indignum esse qui tanto munere fungatur, & iure meritoque remoueri ab administratione posse: sed vt tutor nisi per iudicem remoueri non potest, ita nec Regem nisi per iudicem, quem solum Deum habet, publica regni tutela, & regali solio sceptroque priuari posse pari æquitatis ratione concluditur. Et sicut Prætor vel Præses suspectum tutorem sine vlla accusatione repellere potest, si ei *liqueat ex apertissimis rerum argumentis suspectum eum esse* [2]. Ita Deus cui omnia nuda sunt & aperta, Regem in suos proteruius dominantem, populo id iugum æquanimiter tolerante, & quiescente, non rarò priuare sceptro simul & vita solet.

1 Ioan. 8. & 1. Ioan. 3. 2. ad Corint. 1. Val. Max. li. 4. c. 1. exemp. 10

2 l. 3. §. Præterea. D. de suspect.

Illud autem quis non rideat, quod ex feudistica, vt ais, lege colligis? Quasi verò ius Monarchiæ, quod ferè cum ipso genere humano ortum traxit, ad incertas Langobardorum feudales consuetudines, à Iurisconsultis quibusdam Mediolanensibus collectas, quæ apud alias gẽtes partim incognitæ, & partim aliter atq; aliter obseruatæ sunt, exigatur contrahaturque. Quis nescit Feudorum ius & cõsuetudinem non valde antiquam esse, & omnia primùm feuda precariò concedi solita, vt vbi dominis visum esset, reuocarentur. Deinde vsu obtinuisse vt ea domini non intra annum, ex quo concesserant repetere possent. Pòst verò vt be-

vt beneficia eiusmodi ad totum vitæ tempus clientis beneficiarii protenderentur. Mox etiam vt vnus ex beneficiarii filius, quem dominus nominaret, patri in beneficio succederet. Tandem denique moribus inoleuit, vt feuda essent perpetua & ad posteros in infinitum transmitterentur. Nihil itaque iniquius, imò ineptius, quàm Regum ius & libertatem dubia Langobardorum de feudis consuetudine velle metiri. Nam ipsemet Obertus de Orto testatur illud ipsum ius de feudi dominio amittendo, quod allegas, multis dubium & controuersum fuisse [1] *Quidam dicunt*, inquit, *ex omni felonia qua vasallus feudo priuatur, & dominus proprietate priuetur. Alii non nisi ex magna felonia. Alii ex nulla.* Quid quod si ad mores & consuetudines feudales ius regni pertraxeris, & Regem exemplo domini proprietatē feudi propter feloniam amittentis coerceri statuas, illud consequetur absurdissimum, vt scilicet quemadmodum vasallus cui dominus noxam, quam feloniam vocant, fecerit, veluti vxoris filiæve pudicitiam attentarit, omni clientelari obsequio, & homagii siue hominii præstatione liberatur, sibiq; ius totum quod habuit dominus in illo feudo acquirit: ità etiam Rex si nobilis alicuius aut etiam plebeii hominis filiæ pudicitiam sollicitarit, regio in patrem puellæ eiusque hæredes imperio spoliabitur, idque imperium pleno iure ad illos transibit, ita vt ipsi neminem postea superiorem agnoscant, cùm Regis in locum iusque successerint.

1 li. 2. feud. c. 47.

Denique quod de iure patronatus adfers; id æquè ridiculum est: tum quia ex Principis constitutione pendet, qui neque sibi ipsi, neque Principibus aliis in quos non dominabatur, legem imponere potuit: tum etiam quia de eo iure apud iudicem patrono libertoque superiorem disceptatur, vt de tutela diximus, qualis nemo Rege populoque ciuili iudicio contendentibus inter mortales reperitur. Cæterùm obiter admonendus es, errare te in eo quod Alexandri Seueri Imperatoris rescriptum Claudio Imperatori attribuis. Error autem tibi, vel certè illi sciolo qui ista te docuit; ex legis principio vnde illud sumptum est [2]; obiectus esse videtur, initio enim illius capitis sic scriptum est, *Diuus Claudius libertum &c.* deinde in §. primo, *Imperatoris nostri rescripto cauetur, vt si patronus libertum suum non aluerit; ius patroni perdat.* Atqui caput illud Marciani Iurisconsulti est, qui Alexandro Seuero fuit à consiliis [3]; cùm ergo ait, *Imperatoris nostri;* non de Claudio cuius

2 l. Diuus Claudius 5. D. de iur. patr.

3 Lamprid. in vita Alex.

 tui-

initio mentionem fecerat, sed de Alexandro intelligit.

Ex his, arbitror, perspicuum est leuem quidem, & ad probandum valde infirmam, nugatoriamque esse hanc tuam *ex ciuili iure seu legibus inductionem.*

Quod cùm ita sit, superest tantùm ad plenam victoriam, vt postremam exercitus tui aciem profligemus, quæ cùm tota ex gregariis militibus constet, exemplis inquam hinc illinc corrasis, ne primum quidem impetum sustinere poterit, sed sola sociorum aduersa fortuna se protinus in desperationem fugamque coniiciet. Illud igitur in primis tenere oportet, in omni iuris quæstione non quid factum, sed quid faciendum sit, esse inquirendum. Exempla autem quoniam facta tantùm continent, non iuris æquitatem, sed rerum gestarum veritatem seriemque declarant. Etenim profectò nihil ferè tam impium tamque iniquum & absurdum proponi potest, cuius non exempla quædam ex gentium nationumque monimentis erui posse certum sit. Quin etiam si quis res gestas populorum diligentiùs perscrutetur, crebriora vitiorum quàm virtutum exempla ex deprauatis hominum moribus nata, in historiis inueniet. Quę res fecit vt facilem inde occasionem, vberioremq; decipiendis lectoribus materiam traxeris. nam cùm iuris diuini & humani testimonia omnia, quæcunque ad assertionis tuæ probationem valere videbantur, duobus capitibus à te comprehensa sint & conclusa: exẽpla tamen adeò fusè lateque prosequutus es, vt tota nouem capita, atque adeò maximam primi tui libri partem occuparint. Quæ omnia, quoniam non ius, vt dixi, sed factum explicant, percurram celeriter, & tectiores tantùm fraudes annotabo.

CAPVT XVII.

1 li. 1. cap. 20. BOVCHER [1]. *Postremum est vt exemplis illud tum sacris, tum profanis declaretur. Ac primùm illa occurrent quæ sua vetustate ius meritò honorandum ac firmum esse præ se ferunt. Eiusmodi illud est quod Hephron* (rectius Ephron) *Hethæorum Rex petenti Abrahæ locum sepulturæ, dare non ausus est*
2 Genes. 23. *iniussu populi* [2]. *Sed neque Hemor Rex Sichem pacisci cum filiis Ia-*
3 Genes. 34. *cob potuit, nisi populus vniuersus consensisset* [3].

Nugas nugaris. Bruti hæc sunt deliria, cuius æmulari vanitatem & mendacia, quàm Scripturæ sacræ veritatem,
4 Quæst. 3. p. 89. & sanctorũ Patrum testimonia maluisti. Ita enim Brutus [4]

Pri-

Primorum ferè Regum quàm lata potestas fuerit, ex eo satis apparet, quod Ephron Rex Hethæorum, ius sepulchri Abrahamo, incõsulto populo, concedere non audet: neque Hemor Hauius Rex Sichem, fœdus cum Iacobo ferire. En magistri verba, quæ licet paulum à re mutata sint, tamen cùm nihil ad sensum adieceris, vt aliquam authori tuo gratiam referres, & ne videtere alterius lucubrationes suppilasse (quamquam eiusmodi furta non merentur furcam) humanius fuisset addere, *vt ait Brutus*, vel quid simile. Quoniam igitur hęc tua nõ sunt, sed Bruti, sicut & reliqua quæ tuo isto capite continentur, eorum omnium refutationem in superiore contra Brutũ libro reperies [a]. Li. 4. c. 7. in fi. c. 9. & c. 11.

Illud tantum animaduersione præterea dignum est quod in fine capitis de tua tuique similium pietate & constantia cum Eliæ laudibus comparanda iactanter & falsò prædicas.

Nam & propterea, inquis, *ipsi Elia Achab exprobrauit conturbari ab eo Israel: quòd scilicet eo prædicante & causam Dei agente, populus, vt fit, Dei verbo incitatus acta Regis impii improbaret. Quod perinde prædicatoribus in Gallia accidit, vt quia zelum Dei præ se ferrent, quæque impiè gerebantur strenuè reprehendendo populum eodem zelo inflammarent, propterea turbare Israel, ab iis scilicet, à quibus verè turbatus est, dicerentur.*

Intelligo: Ciuilium scilicet bellorum in Gallia, & calamitatum quæ inde secutæ sunt causas, hoc pietatis officio & ecclesiastici muneris necessitate à seditiosis concionatoribus quibusdam remouere, & in ipsum Regem, exemplo Eliæ reiicere conaris. At neque Rex ille, quem tantis flagitiis calumniosè oneras, Achabi nequitiæ quid simile fecit: neque vos, qui specie officii vitæ eius insidias parastis, Eliam in eo estis imitati. Achab enim relicta vera Dei veri religione ad apertum idolorum cultum defecit, sacerdotes & prophetas Domini eiecit, afflixit, interfecit, subditósque palam à Deo ad idola pertrahere modis & mediis omnibus conabatur. Rex verò Henricus ad auitam, id est, catholicam & orthodoxam religionem in toto regno retinendam, Deique sacerdotes summissè venerandos, populum suæ fidei commissum non modò seueris Edictorum sanctionibus adegit, sed singulari quodam viuendi exemplo præter cæteros magnopere hortatus est: vt nemini dubium esse possit, maximam te illi calumniam struere, cùm inter cæteras falsas criminationes, hæreseos etiam, à qua

Li.2.c.20. longissimè aberat, impietatem ei affingis. Iam verò Elias Regem & populum ab idololatria tantùm reuocare, inque vera religione confirmare studuit: nec animos imperitorum, quos non monitis solùm sed etiam miraculis morigeros fecerat, aliquo religionis conseruandæ prætextu excitare & inflammare in illius ipsius scelerati Regis perniciem, vllo aut verbo aut facto voluit. Sed neque Abdiam virum bonum, Achabi dispensatorem, neque alium vllum subditorum, vt Regis consortio & communione abstineret, vnquam admonuit. At tu cum quibusdam synagonistis contra religionem parum, rebellionē plurimùm promouistis. Vidi ego tempus in Gallia cùm prædicatores liberrimè vitia carperent, nec eos quisquam eo nomine reprehenderet, sed potius vno omnes ore laudarent, quod rem ordine & officio suo dignam Eliæ instar exequerentur. At vbi nonnulli inter quos tu primas tenuisti, ira, odio, amore, vel muneribus occæcati & corrupti, concionibus ad seditionem compositis vti, virtutes per inuidiam detrectare, mores, & facta Regum sugillare, & rectè vel secus pro libidine ad populum concionando interpretari, funestas defectionis & coniurationis faces accendere, Principi denique suo infesta omnia parare, necemque moliri cœperant: tum demum hi quidem viris bonis, præter consuetudinem præterque officium agere, & pacatum sub legitimo Rege imperium æstuosis seditionum ac rebellionum turbinibus agitare & concutere, non iniuria visi sunt. Non igitur quòd Eliæ exemplo Dei zelum præ se ferebant, & strenuè reprehendebant quæ impiè gerebantur, populumque eodem zelo inflammabant, sed quòd inconsiderato seu feruore seu furore, contra quàm Elias, membra in caput, populum, inquam, in Principem armare, totumque intestino bello regnum vastare, & ciuitates cæde ac sanguine complere nitebantur, in tam graues reprehensiones incurrerunt. Nec tamen deerant tunc ex aduerso pii & patriæ amantes concionatores, qui se perditis istorum conatibus opponebant, atque omnia ad pacem & tranquillitatem populo persuadentes, in pristinam concordiam reducere, quos isti iniquè distraxerant, summo studio maximoque labore nitebantur: vnde non mediocrem sunt laudem consequuti.

Atque hoc quidem insigni mortalibus documento esse potest, quod quemadmodum nihil est regnis & Reipublicę

Chriſtianæ doctis & modeſtis prædicatoribus vtilius & magis neceſſarium, ita nihil inquietis, ſeditioſis, ac turbulentius calamitoſius & magis exitiabile poſſit exiſtere. vt quod de bono & malo vicino Heſiodus [1], in iſtos optimo iure conueniat.

πῆμα κακὸς γείτων, ὅσσον τ' ἀγαθὸς μέγ' ὄνειαρ.

Nam qui dicendi facultate pollent, vt ait Ariſtoteles [2], plebeculam quocunque illis libitum eſt ducunt, & ſeducunt: maximè verò ſi tales ſunt, quorum aut non vulgaris prudentia, aut vitæ inſtitutum, aut ſanctitatis opinio, authoritatem & fidem orationi afferat, atque aliquam ſecũdioris fortunæ ſpem inclinatis ad nouitatem animis iniiciat. Inter quos primus ſemper locus apud omnes gentes meritò tributus eſt iis qui rebus diuinis præſident, quòd hominum vtilitati & poſſe facilius propter ſcientiam, & velle libentius propter ſanctitatem proſpicere & prouidere iudicentur. Hi ergo in vtramque partem plurimùm poſſunt, ſeu mitigandis & ſedandis, ſeu excitandis & commouendis hominum mentibus incubuerint. Ad cuius rei fidem, quamquam neque argumentis, neque teſtimoniis, rerumque geſtarum exemplis, cuiuſmodi multa ſunt ſacra & profana, ſed noſtri tantùm ſeculi experientia opus eſt, tamen operęprecium me facturum arbitror ſi vnum lectori exemplum proponam, quo non aliud, ni fallor, in hoc genere illuſtrius & memorabilius vllis in hiſtoriis vel annalibus continetur. Iannæus Alexander Rex, frater & ſucceſſor illius Ariſtobuli, qui primus à captiuitate Babylonica poſt quadringentos circiter annos regium in Hebræos imperium ſuſcepit, odium populi ſui acerbiſſimum in ſe concitauit, cum quo & bellum geſſit, & non minus quàm quinquaginta millia Iudæorum ſexennio interfecit. Ita vt *Cùm eos tandem hortaretur ad reconciliationem, adhuc magis accenderit eorum odia: dum roganti quid ſe vellent facere, ore vno reſponſum eſt, vt ſe ipſum interficiat:* quos ille tandem victos & domitos vt pro tanta pertinacia & obſtinatione vlciſceretur, ex pręcipuis & potentiſſimis octingētos crucibus ſuffigi iuſſit, vxoribus eorum & liberis prius in parentum & maritorum præſentia iugulatis: ipſo interea cum pallacis epulante in loco editiore, vnde tam inhumanum & crudele ſpectaculum intueri poterat. Exinde annos plures per vim regnauit tanto in odio cùm ſacerdotum & Phariſæorum, tum multitudinis totius, vt Thracidæ no-

[1] in li. ἔργων καὶ ἡμέρων.

[2] li. 5. Polit. c. 5.

men propter crudelitatem inuenerit. Ad hunc autem, cùm castellum quoddam Ragaba nomine vltra Iordanem sitũ obsideret, ac morbo graui & mortifero laboraret, accedẽs Regina Alexandra magno fletu seipsam plangebat, *suámque simul & liberorum desolationem lamentabatur. Cui me, inquit, & hos filios relinquis, alieno indigentes auxilio? præcipuè cùm non ignores quàm infensus sit tibi totus populus. Tum ille consuluit ei vt suis monitis pareat, si velit securè cum filiis regnum obtinere. Primùm vt apud milites celet suam mortem, tantisper dum castellum illud capiat. Deinde postquam victrix magnificè Hierosolyma reuersa fuerit, Pharisæis nonnihil licentiæ permittat: hos enim pro habito sibi honore laudaturos eam & commendaturos apud populum: posse enim plurimùm apud Iudæos, siue exosum aliquem cupiant lædere, siue amicum iuuare. Valde enim his fidem habere vulgus, etiamsi per inuidiam de quopiam male loquãtur: nec se ob aliam causam incurrisse totius gentis odium, quàm quia hoc genus offenderit. Ergo, inquit, vbi Hierosolyma perueneris, accersitis eorum primoribus, ostende illis meum corpus, & verbis quàm proximè veritatem simulatis permitte vt eo vtantur arbitratu suo, siue insepulto & proiecto cadaueri velint illudere propter antiquas iniurias; siue alio quolibet modo in id sæuire: & pollicere nihil te nisi ex illorum sententia gesturam in administrando imperio. Alexandra verò*, post mortem Regis, *capto castello, iuxta mariti monita Pharisæos allocuta est, & omnia illorum arbitrii faciens, quæ ad cadauer vel ad regnum pertinerent, ex infensis beneuolos eos sibi reddidit. Tum illi progressi ad plebem concionabantur, res gestas Alexandri celebrantes, & Regem iustum se amisisse conquerentes, populum ad eum luctum & mœstitiam prouocauerunt, vt nullum antehac Regẽ funerauerint sumptuosiùs.* Hæc Flauius Iosephus [a], quæ ego in hũc locum idcirco transtuli, quòd nemo gnarus causarũ superioris belli ciuilis in Gallia, cùm ista legerit non statim cernat eas te in illa rebellione partes egisse, quas in exẽplo proposito Pharisæi, nisi quod non, vt illi, Regem, quem viuum per ora hominum calumniosè traduxeras, defunctum postea omni laudum genere apud populum celebrare, sed probris, conuitiis, & maledictis omnibus proscindere & infamare magis magísque conatus es. Id igitur in posterũ sciant omnes (verũ enim loquor) non tam res gestas ab Henrico III. quã quas in illũ seditiosas conciones, quib. populo miserè imposuisti, exosum eũ Parisiensib. & aliis vrbium quarundam ciui-

[a] l. 13. antiq. ca. 21. 22. 23. & 24.

ciuibus reddidisse: te autem cùm dico, synagonistas tuos omnes intelligo. Quod si post extinctos crudeli funere generosissimos Principes Guysios (quorũ cædem semper dolui) cùm nulla iã ope humana reuocari ad vitã potuissent, commotam facinoris atrocitate multitudinẽ pacare voluisses ac non potius admotis iracundiæ flabris in tam effrænatum & præcipitem furorem coniicere, vt post præclara illa membra amputata, in caput Reipublicæ inuadere & sæuire ausa fuerit: stetisset regnum non tot ciuitatum ruinis deformatũ, neque tantis agrorũ depopulationibus exhaustum, nec tam frequentibus latrociniis vexatum, & luctuosa optimorum ciuium cæde & sanguine funestatũ, cæteris denique miseriis & malis omnibus repletum, quæ intestinas seditiones & bellum ciuile diuturnum consequi & comitari solent. Quæ cùm ita se habeant, cumq; vt (tradunt philosophi) causa causæ, causati causa sit, horum tu omnium malorum causa iure censendus es. Quis igitur tot cædes, incendia, direptiones in Gallia fecit? Boucherius, dicet aliquis: quia prædicauit multitudinem posse & debere arma in Regem capere, atque ita bellum ciuile cõcitauit. Quis Regem Henricum Manibus dedit? Boucherius: quia docuit & scripsit eum merito eiici de solio, & non solùm posse, sed etiam debere à quolibet, vt publicum regni hostem, occidi. Quis florentissimam vrbem fame atq; inedia prope confecit? Boucherius, quòd ciues omnes in illas angustias, per rebellionem quam initio suaserat, imprudenter, ne dicam impiè compulit. Quis hæresin semimortuam & penè extinctam in Gallia reuiuiscere nonnihil & respirare fecit? Boucherius: quia Regem illum vexari primùm seditionibus, deinde tolli de medio curauit, quo viuo honores, dignitates, officia, beneficia, manifestis hæreticis omnino denegabantur: & qui externo viuendi exemplo omnes ad Catholicam religionẽ inuitauit. Quid persequar singula? omnium ærumnarum & calamitatum, quas Gallia proximis bellis perpessa est, causam Boucherianæ linguæ tribuendam meritò iudicabunt. Si hoc non est conturbare Israel, quid sit conturbare non satis intelligo: Sed ad alia nunc pergendum.

CAPVT XVIII.

BOVCHERI. *His non absimilia sunt quæ inter gentiles moderatæ per publicum concilium Regum potestatis exem-* lib. 1. cap. 22.

pla extiterunt. Sic enim Persarum Reges Magorum qui pari Regibus dignitate erant: Regumq; aures & oculi dicebantur, iudicio sæpe subiacuerunt. Sic Lacedæmonii Reges Ephororum à quibus etiam Reges iudicatos fuisse Aristoteles refert. Et Seneca in epistolis testatur legisse se in Ciceronis de Repub. libris à Regum sententia ad populi iudicium prouocari solitum fuisse.

1 q.3.p.92.& 93. 2 pag.59. 3 li.2,& li.3. c.5. & 4.c.13.& 23.

Et hæc quoq; exempla ex Bruto [1] & Buchanano [2] sunt, atque in nostris ad eos libris redarguta & refutata [3], excepto eo quod de prouocatione a Regibus ad populum scribis: de quo sic habeto: Ciceronem libros de Repub. composuisse, in quibus nouam Reipublicæ formam arbitratu suo, vt olim Plato, constituit: eique leges quàm poterat cõuenientissimas, eundem Platonem imitatus, alibi perscripsisse [4]: cuius rei ipsemet nobis locuples testimonium tribuit. Ita enim ad eum Atticus [5], *Si quæres ego quid expectem. quoniam scriptum est à te satis de optimo Reipu. statu, consequens esse videtur, vt scribas tu idẽ de legibus. sic enim fecisse video Platonem illum tuum, quem tu admiraris, quem omnibus anteponis, quem maximè diligis.* cui Cicero, *Visne igitur vt ille Cretæ cum Clinia, & cum Lacedæmonio Megillo, æstiuo, quemadmodum describit, die in cupressetis Cnossiorum & spatiis syluestribus, crebrò insistens, interdum acquiescens, de institutis Rerumpublicarum, ac de optimis legibus disputat: sic nos inter has procerissimas populos, in viridi opacaq; ripa inambulantes, tum autem residẽtes, quæramus iisdem de reb. aliquid vberius, quàm forensis vsus desiderat.*

4 in libris de legibus. 5 li.1 de leg.

Reip. igitur statum describit Cicero, non eum quidem qui in vsu tunc erat populorum, sed qui omnium optimus, & victrice ciuitate maximoque imperio dignus sibi videbatur: eum autem popularem esse voluit, vt perspicuum est ex iis ipsis libris de legibus, vbi sic scribit [6]. *Nos autem quoniam leges damus liberis populis: quæq; de optima Republica sentiremus, in sex libris antè diximus: accommodabimus hoc tempore leges ad illum, quem probamus, ciuitatis statum.* deinde primam ferè hanc legem ponit. *Magistratus nec-obedientem, & noxiũ ciuem multa, vinculis, verberibusq; coercento, ni par, maiórve potestas, populúsq; prohibessit, ad quem prouocatio esto.* item hanc, *Cùm magistratus iudicassit, inrogassitve per populum multa pœnæ certatio esto.* & paulò pòst, *Plebes quos pro se contra vim, auxilii ergo decem creassit, tribuni eius sunto, quodque ii prohibessint, quodq; plebem rogassint, ratum esto.* aliasque multas ad popularem Rempublicam seu democratiam pertinentes.

6 lib.3.

Quod igitur in illis de Republic. libris scripsit Cicero

pro-

prouocationem ad populum à Regibus fuisse, id præter fidem historiæ & antiquitatis obseruationem, ad cõstitutæ & compositæ à se Reipublicæ rationem suo more accõmodauit. Nemo enim vel mediocriter in ipsius scriptis versatus nescit eum semper negotio à se suscepto inseruisse, & falsa pro veris asserere solitum, vt malas causas obtineret; vnde & gloriatus est aliquando se tribunalibus iudicum tenebras offudisse [1]. Ex libris itaque Ciceronis non vt latini sermonis elegantiam, puritatem, eloquentiam, sic etiam rerum gestarum historicam fidem haurire licet; præsens id locus demonstrat: prouocationem quippe à Regibus nullam fuisse, tot luculentis aliorum authorum testimoniis, quibus historiæ veritas curæ fuit, euidentissimè comprobatur, vt Ciceronẽ aliter asserentẽ fides narrationis planè deficiat.

1 Plutarc. in vita Cicer.

Nam primùm T. Liuius author est [2], P. Valerium Publicolam Consulem, cùm post Reges exactos in affectati regni suspicionem venisset, leges tulisse, *non solùm quæ regni suspicione eum absoluerent, sed quæ adeo in contrarium verterent, vt popularem etiam facerent*, ex quibus prima & præcipua fuit *de prouocatione aduersus magistratus* (id est, Consules) *ad populum*. Quod idem scribit Plutarchus in vita Publicolæ. At lex illa quid Valeriũ ad remouendam à se regni suspicionem iuuisset, aut qua ratione eum fecisset popularem, si idem populo ius antea sub Regibus fuisset? Deinde idem Liuius [3], testatur nullam à Dictatore prouocationẽ fuisse. *Creato Dictatore primùm Romæ*, inquit, *postquam præferri secures viderunt, magnus plebem metus incessit, vt intentiores essent ad dicto parendum: neque enim, vt in Coss. qui pari potestate essent alterius auxilium, neque prouocatio erat: neque vllum vsquam nisi in cura parendi auxilium*, & rursus eodem libro vbi seditionem plebis aduersus Consules, & Patrum de ea sedanda sententias describit. *Appius Claudius, & natura immitis, & efferatus hinc plebis odio, illinc Patrum laudibus, nõ miseriis ait sed licentia tantum concitum turbarum & lasciuire magis plebem quàm sæuire, id adeò malum ex prouocatione natum: quippe minas esse consulum, non imperium, vbi ad eos, qui vna prouocauerint prouocare liceat. Agedum, inquit, Dictatorem, à quo prouocatio non est, creemus: iam hic, quo nunc omnia ardent, conticescet furor. Pulset tũc nihil lictorem, qui sciet de tergo vitaq́ue sua penes vnũ illũ esse, cuius maiestatẽ violauit*, & alibi [4], *tũ T. Quintius, Consules immeritò increpari ait: qui constricti legib. de prouocatione ad dissoluẽdũ imperiũ latis nequaquã*

2 Lib. 2.

3 Lib. 2.

4 Lib. 4.

tantum

tantum virium in magiſtratu ad eam rem pro atrocitate vindicandam, quantum animi haberent: opus eſſe non forti ſolum viro, ſed etiam libero exolutoque legum vinculis. Itaque ſe Dictatorē L. Quintium dicturum. Quo pertinet quod Plutarchus [1]. Dictatori licuiſſe in carcerem condere, & morte multare, indicta cauſa, tradit: Hæc quamquam antè à me ſcripta ſunt de Dictatore [2], quoniam huic etiam controuerſiæ lucem adferunt, haud abs re viſum eſt hic repetere: à Dictatore enim idcirco prouocari non potuit, quòd ipſe monarchica & planè regia poteſtate præeſſet, nomine tantùm, & circumſcripto ad imperandum ſpacio, à Rege differens.

Sunt quidem hæc clara & aperta erroris tui, ſeu Bruti potius & Buchanani, quos ſecutus es, teſtimonia; quibus vnum adhuc omni exceptione maius adiungam, & celebri illa Pomponii hiſtoria, iuris Romani originem atq; proceſſum demonſtrātis [3]. *Exactis deinde Regibus*, inquit, *Conſules conſtituti ſunt duo penes quos ſummum ius vti eſſet, lege rogatum eſt dicti ſunt ab eo, quod plurimum Reipublica conſulerent, qui tamen ne per omnia regiam poteſtatem ſibi vindicarent, lege lata factum eſt, vt ab eis prouocatio eſſet: néue poſſent in caput ciuis Romani animaduertere iniuſſu populi.* Rex ergo & ſine prouocatione omnia facere, & iniuſſu populi animaduertere in caput ciuis Romani poterat. At Horatius ſororicida, dicis, à regiis iudicibus condemnatus ad populum prouocauit [4]. Quid tum poſtea? id rege ipſo authore factum eſt, prudenter quidem, & eo conſilio, vt tam inſolentis iudicii inuidiam in feroce & rudi adhuc populo declinaret: ne vel noxæ eximendo parricidii reum, iniuſtitiæ, vel liberatori ciuitatis capitale ſupplicium irrogando crudelitatis opinione premeretur. Fuit itaque ſingulare hoc Tulli Hoſtilii factum, nulla neque antè neque pòſt lege vel exemplo comprobatum; eſtque tale, ſi rectè ſubtiliterque animaduertis, quo regiæ poteſtatis amplitudo dilatari potius quā coarctari videatur.

Quid igitur eſt, quòd Seneca monet id in Ciceronis de Rep. libris eſſe notandum? nimirum Ciceronem reprehēdit, & arguit tum iniuſtitiæ, tum mendacii in iis libris. *Philoſophus*, inquit, vbi ad eorum librorum lectionem acceſſerit *admiratur, contra iuſtitiam dici tam multa potuiſſe. Cum ad hanc eandem lectionem philologus acceſſit, notat prouocationem ad populū etiam à Regibus fuiſſe.* At cur id notat philologus? quia eſt contra veritatem hiſtoriæ, nec vllum eius rei Cicero au-

[1] In vita Fabii Max.

[2] Lib. 3. cap. 5.

[3] l. 2 §. quod ad Magiſtratus D. de orig. iur.

[4] Liuius lib. 1.

ro authorem laudare potest: neque enim si aperta eius rei testimonia in historiis extitissent, id apud Ciceronem, ac non potius apud ipsos historiæ scriptores à quibus id Cicero desumpsit annotasset. Nam ipsemet Seneca hic lectori intelligendus est, Philosophus simul & philologus, æquitatis, & veritatis acer & diligens seruator, qui, vt ipsemet asserit [1], Ciceronem audire potuit. Quod ergo Seneca tanquam philologus id in libris illis notat, satis ostendit Ciceronem illud præter fidem historiæ, præterq; communem hominum opinionem, ad Reip. suæ formam & rationem confirmandam, in suos illos libros coniecisse.

[1] in proœm. controuers.

Quæ cùm ita sint, nihil hoc Ciceronis testimonium neque tibi neque Bruto [2], ad victoriam prodest.

[2] quæst. 3. pag. 93.

BOVCHER [3]. *Quin à Romulo ipso cùm Reip. formam describeret, nihil aliud Regi præter sacrorum ac legum custodiam mandatum fuisse refert Halicarnasseus* [4], *ita vt penes populum, id est corpus Reip. vniuersum ordinibus, videlicet patritio, equestri, & plebeio constans, magistratus creandi, leges condendi, bellum decernendi, potestas summa esset.*

[3] eodem. ca. 11.
[4] lib. 2.

Hoc splendidum mendacium est non tuum tamen inuentum, sed Bruti, qui id bis malitiosè inculcat [5]. Verum nimis tu quidem facilis, ne quid grauius dicam, qui homini hæretico fidem in re maxima sæpius mentienti tam temerè & leuiter adhibuisti. Falsitatem autem huius tuæ, seu potius Brutinæ sententiæ, libro superiore ad Brutum patefecimus [6].

[5] Quæst. 3. pag. 120. & 161.
[6] lib. 4. cap. 15.

BOVCHER [7]. *Quod apud Medos & Persas perinde fuisse ex historia Danielis colligi potest, cùm ibi decretum à Rege ex magistratuum & seniorum consilio factum memoretur, cui Rex vel inuitus parere coactus est, vt Danielē in lacum Leonum mitti permitteret* [8].

[7] ibidem.
[8] Daniel. 6.

Falleris: non ideò Danielem permisit Darius voluntati inimicorum quòd legum necessitate coactus non potuerit eum, si voluisset, pro potestate imperii liberat: quandoquidem nullibi liberius quàm apud Medos & Persas regnatum est, vt vel ex vnico Xerxis dicto sæpius iam relato perspicuum est. Sed quia Darius & cæteri ferè omnes Persarum Reges, moris & legum patriarum adeò natura sua obseruantes erāt, vt extrema ferè omnia pati, quàm leges antiquas & instituta maiorum violare maluissent. Qua de causa Cabades Persarum Rex hominem sibi amicissimum summeque dilectum, & cui vitam simul & regnū debebat,

Scosem

Seosem nomine, calumniis oppressum & damnatum maluit amittere, quàm de Persicarum legum obseruatione aliquit remittere [1], quo nihil Danielis historiæ similius. Verùm hoc etiam in Pacurio Rege manifestius apparet, qui quoniam propter constantiam promissi necesse habuit antiq̃ regni legem tollere, magno mœrore affectus est [2], sustulit tamen & propria authoritate sustulit, vt promissi fidem exolueret. Falsum igitur quod colligis, ex hac scilicet Danielis historia *sole clarius apparere legi regni Regem ipsũ subiici.* Nescio quē tu solem mihi narras: vnum scio, id non magis ex tuis scriptis, quam in Cimmeriis tenebris nigros lapillos appparere: eoque Danielem non consilio publico vt tu putas, sed regis solius benignitate; inuitis regni Satrapis & Principibus, fuisse liberatum.

1 Procop. li. 1. de bello Persico.

2 Procop. ibid.

BOVCHER [3]. *Ius idem apud veteres Gallos Reges fuisse ex Cæsare constat. Apud quem Ambiorix Eburonum seu Leodiorũ Rex testatur tum populo non minus in Regem quàm Regi in populum potestatis extitisse.*

3 dicto capite.

Ex Bruto [4], & in superiore ad illum libro refutatum [5].

Cætera similiter quæ huic capiti exempla inseruisti, à Bruto ferè ad verbum mutuatus [6]: quib. refellēdis omnino hic supersedendum quod singillatim de vnoquoque iã actum sit, & nullam eorum aduersus Reges efficacitatem esse demonstratum [7].

4 Quæst. 3. pag. 100.

5 lib. 4. cap. 19.

6 Quæst. 3. pag. 93 94. 95. & 100.

7 li. 4. c. 13. & 19.

CAPVT XIX.

QVod primi tui libri reliquum est, totum in exemplis versatur, quæ ego ne minutatim persequar duo me impediunt: Alterum, quòd parum in exemplis viriũ sit, siue confirmandi siue infirmandi propositi tui caũsa ꝓducantur: alterum, ne dũ redarguam ea quæ ex Bruti vindiciis descripsisti, quæque in nostris ad illum libris refutata sunt, tempus in non necessaria repetitione consumam. quod itaque de regni Galliæ constitutione, & eius officiariis, scribis [8], totum à Bruto accepisti [9]: cuius in ea re imposturarum fontes & frontes, vt oculis omnium cernerẽtur, iam clarè & perspicuè aperuimus [10].

8 cap. 22.

9 Quæst. 3. pag. 88. in 11. 96. 124. & 129.

10 lib. 4. c. 14. 15. 16. 17. 18. & 19.

Haud maioris momenti est quod capite 23. & 24. libri tui tractas de Regibus aliquot à populo eiectis vel neglectis. Exempla enim cùm sint, rei gestæ tantùm veritatem, non etiam facti æquitatem (vt paulò antè dixi) demonstrant, nec quia populus aliquid fecit, ideò iure factum esse

faten-

fatendum est. Sæpe multitudo per vim & iniuriam multa patrat, quæ nō ad imitationem, sed ad cautionem proponi debeant. Populus Romanus in Fabium Maximum Dictatorem imperium vsurpauit [1], quamuis id ei nullo modo licuisset, vnde Liuius scribit Fabium, *qua grauitate animi criminantes se ad multitudinem inimicos tulerat, eadem & populi ni se sæuientis iniuriā tulisse.* Populus sępe occæcatur, ægrotat, insanit. fas ac nefas iuxta æstimat. An nō scribis ipse [2], populum Parisiensem furore percitum, ciuitate sua Regē expulisse atque occidere etiam voluisse, nisi Guysius obstitisset? in quo certè haud benè de conciuibus tuis meritus es, qui istam illis populo alioqui placido & Regum suorū peramanti, notam inussisti: cùm tuæ præsertim conciones ad eam illos insaniam adegerint. Quid ergo si, quod Deus auertat, posteri nostri, aliquot abhinc seculis, tale facinus ausi, ad iuris sui & æquitatis causæ defensionem confugiant, atque superioris istius facti exemplo id sibi licere contenderint: nunquid erit cur causam obtineant? nonne tuus iste liber, si opus tam fœdum & execrabile tam diu durare poterit, istam illis defensionem præripiet? quòd nō hominum prudētium, sed furentium, id factum fuisse trades. Noli ergo nos ad exempla vocare, nisi talia sint quæ extra omnem reprehensionis aleam posita, religiosum aliquod imitandi studium animis ingenerent.

1 Liuius lib. 22. Polyb. lib. 3. Plutarch. in Fabio.

2 lib. 2. ca. 7.

Prætereo quæ capite 25. & 26. congessisti, quòd falsis collectionibus, & manifestis in Regem calumniis, iniuriosis etiam comparationibus, atque id genus ineptiis atram tuam bilem redolentibus, magna ex parte constent, quorum omnium commodiorem tractationem in sequētem librum reiicio. Nā quod præterea de Hebræis adfers, qui externorum Regum, à quibus iniquè premebantur, iugum sæpe excusserunt, quasi eorum exemplo cæteris etiam populis liceat in Principes suos legitimos & naturales insurgere, id vno verbo resoluitur. Illius nempe populi dissimilem omnibus aliis nationibus causam fuisse: quòd ei Deus per Iacob Reges & Duces de sua gente, donec Christus nasceretur, nunquam defuturos promisit: atque ita nulli alii parere tenebantur (cùm scirent se suos semper aut Reges aut Duces habere legitimos) nisi fortè ipsemet eos Deus vt Principi alii inseruirēt aliquo modo cōmouisset. Quāuis ergo Iudæi frequēter, ob sua Principūq; suorū scelera, in vicinorum populorum ditionem & seruitutem

Dei permissu, fuerint redacti: tamen nemo extraneus: ante Messiæ aduentum, legitimum in eos imperium vlla temporis præscriptione potuit acquirere, aut iure suo impedire, quo minus, vbi vires illis & voluntates suppeterent, sese in libertatem, siue religionis, siue Reip. causa, vindicarent. Nō est igitur cur illustria illa Macchabæorum facta in præsentis negotii disceptationem transducas.

Venio ad libri tui caput 27. in quo duo homine Theologo indigni errores ne dicā manifesta mendacia, continentur. Nam vt belli iusti in proprios Reges exempla confingeres (vera enim nusquam extant) sic scribis.

BOVCHER. Hic ergo occurret primum sanctus Dauid, qui cum bellum contra Saul, Regem vtique suum ac de populo suo natum, sed tyrannum & pietatis hostem, sic gereret, vt priuatum capitis sui negotium potius, quàm Reip. agere videretur, à prudenti tamen & diuinitus inspirata Abigail, prælia Domini præliari cum laude & commendatione est dictus [1].

1 1. Reg. 25.

Cedo, Boucheri, ex quo Scripturæ loco, quáue ex historia didicisti Dauidem cum Saule bellum gessisse? nusquam certè in Bibliis aliquid apparet, ex quo id, non dicam oculis cerni, sed ne coniiciendo quidem erui & colligi posse credatur. Nonne sacra nos historia docet Dauidem semper Sauli se supplicem præbuisse, eumque perpetuò dum vixit & dominum, & patrem, & Principem agnouisse, nunquam se illi opposuisse, nunquam restitisse, ne tunc quidē cum desperaret se posse euadere à facie Saul [2]? Quid ergo est quòd tu nobis Dauidem cum Saule belligerantem proponis? Cur Regi Prophetæ tantam facis iniuriam, vt eum ex humilitatis, patientiæ, & pietatis quodam velut prototypo, in superbiæ, rebellionis, & impietatis perniciosum exemplar transformes? Id inter Dauidis laudes præcipuum numerari solet, quòd multis à malo Rege iniuriis affectus, multisque insidiis appetitus, nullam ei vnquam, quæ vel optimo Regi debetur, reuerentiam officiumue subtraxit, nedum in eius necem aliquid molitus est: quod cum luce clarius sit, qua tu fronte eum cum Rege suo bellum gessisse scribis? bellum semper ab hoste & cum hoste geritur: si ergo Dauid bellum contra Saulem gessit, Sauli hostem se præbuit & professus est, quo nihil excogitari falsius, vel dici ineptius à Theologo possit. Nam quod adiicis de Abigail, quæ Dauidem *prælia Domini præliari* dixit, id ne minimum quidem sententiæ tuæ patrocinatur, sed indicat te

2 1. Reg. 23.

non

non satis negotio tuo fuisse attentum, atque à Bruto deceptũ qui illud tibi obiter suppeditauit [1]. Abigail enim cùm dicerer, *quia prælia Domini, domine mi, tu præliaris*, nõ de præliis cum Saule commissis sensit, quippe non laudasset hoc sermone Dauidem, sed lusisset, quòd nullum vnquam cum Saule prælium inierat: sed de illis præliis Domini, de quib. antè in eadem historia scriptum est [2]. *Dixitq; Saul ad Dauid: Ecce filia mea maior Merob ipsam dabo tibi vxorem: tantummodo esto vir fortis, & præliare bella Domini.* Et hæc ad prioris mendacii redargutionem satis. Non addam te tibi contrarium hoc loco esse, cum ais Dauidem *bellum contra Saul, Regem vtiq; suum*, gessisse, quò enim affirmandi illud, *vtiq;*, nisi vt Saulem verè Regem Dauidis fuisse intelligamus? At antè, eodem libro [3], disertè scribis Saulem à Samuele Regni iure fuisse priuatum, ita vt postea Rex non esset: quo tẽpore nullum adhuc ei cum Dauide dissidium, imò nulla notitia intercesserat. Si igitur Rex non erat post illam Samuelis denunciationem, falsum est quod hic asseris Dauidem bellum contra Saulem *Regem vtiq; suum gessisse*. Quòd si verum hic narras, falsò doces regno illum multò antè excidisse. Sed hæc leuiora sunt: ad alterum itaque, quod manifestius mendacium est accedo.

1 q.3.pag.61.
2 1.Reg.18.
3 cap.4.

BOVCHER. Sed & Achimelech aliique Sacerdotes Nobe, quæ vrbs sacerdotalis erat, opem fugienti Dauidi à facie Saul vel capitis sui periculo tulerunt.

Vis nimirum hoc exemplo probare, Sacerdotum & Prophetarum (vt ais) *iussu atq; consilio arma in domesticos, tum Reges, tum alios propter impietatem eorum sumpta, scrupulum* conscientiæ *abundè iampridem abstulisse.* In mala causa veraces testes nihil valent: cautè igitur tu istuc: ad falsam sententiã confirmandam, falsum testimonium produxisti. Nihil enim clariùs, nihil expressiùs in Scripturis narratur, quàm Achimelech, cæterosque Nobe sacerdotes, ignorasse Dauidem à facie Saulis fugisse, quod ipsemet arcani causa se missum à Rege dixerit, eoque omnem illi & operam & opẽ, tanquam Regis genero, familiari, & amico impertiisse: vt nullum inde sibi non capitis solùm, sed ne vel minimæ rei periculum à Rege metuerint. Ait enim historia [4]. *Respondensq; Achimelech Regi, ait. Et quis in omnibus seruis tuis, sicut Dauid fidelis, & gener Regis, & pergens ad imperium tuum* (id est tibi obsequens in omnibus quæ imperas) *& gloriosus in domo tua? Num hodie cœpi pro eo consulere Deum? absit hoc à me: ne*

4 1.Reg.22.

suspicetur Rex aduersus seruum suum rem huiuscemodi, in vniuersa domo patris mei: non enim sciuit seruus tuus quicquam super hoc negotio, vel modicum, vel grande. En vt negat se vllum Dauidi auxilium vel cõsilium aduersus Regem dedisse, sed planè ignorasse id ingratum Sauli fore quod Dauidi subministrauerat. Hoc & Iosephus vberius paulò fusiúsque de-
1 li.6.antiq.c.14 clarat [1]. *Pontifex,* inquit *nihil horum inficiatus, liberè fassus est hæc se non tam Dauidi præstitisse quam ipsi Regi. Excepi, inquit, non vt inimicum tuum, sed vt fidissimum ministrum & tribunũ, &, quod maius est, generum ac propinqua necessitudine coniunctum, quis enim putaret eum, qui hoc honore à te dignatus sit, inimicum esse, ac non potius cum primis beneuolum? Cumq́; se diceret à te missum ad arduum negotium properare, non suppeditare quæ requirebat ad tuam potius quàm ad illius iniuriam pertinere iudicabam. Quare non est quod de me malè suspiceris, aut si quid noui nunc Dauidem moliri audiuisti, ob exhibitam à me humanitatem, fauere me illi aduersum te cogites. in amicũ enim ac generũ & tribunum tuũ tum collatum volui: quicquid officii in illũ contuli.*

Hæc cùm ita sint, perspicuum est magnum te multitudini errorem hic obiecisse, tuámque ipsius existimationem tanto grauius læsisse, quanto assertionis tuæ falsitas clariore veritatis testimonio conuincitur.

Quod à Lobna sacerdotum ciuitate argumentum tra-
2 cap.7. his, superiore libro [2] dissolutum est, quódque de populi Hebræi à Roboamo defectione affers, infrà commodiore loco dissoluetur. Denique falsum esse quod ibidem de O-
3 li.6.c.20. zia repetis, iam suprà hoc libro ostendimus [3], vbi etiam te causam hæreticorum, in qua tractanda diu multúmque sudarunt, non minus quàm Catholicorum, magno Reip.
4 cap.11. Christianæ malo, agere probatum est [4].

CAPVT XX.

Longum esset, nec necessarium, singulas tuas rationes & exempla persequi: quapropter satis mihi visum est eorum vitia detexisse, quorum captiosa probabilitas incautos, vel imperitos librorum tuorum lectores in istum de Regibus errorem rapuerunt.

Quo in genere illa sunt, quæ postremis primi tui libri capitibus continentur: in quorum altero, Regum imperia cum rebellantium impetu, & bella legitimorum Principũ authoritate decreta, suscepta, gestáque, cum temerariis, inconsultis, & furibundis coniuratorum insultationibus con-

confundis & conturbas: quasi par omnium causa, & æqualis conditio sit. Nam vt Ecclesiam armis protegendam & conseruandam esse probes (quod tamen nemo sanus & sobrius vnquam negauit, dummodo id ordine & ratione fiat ab illis penes quos armorum bellorumque imperium est) & vt illustribus exemplis doceas licere subditis arma ad Ecclesiæ defensionem capere iniussu Principis, imò inuito Principe, & aduersus Principem (qui tamen non minus quàm illi Ecclesiæ partes tuebatur) proponis nobis bella à Iosue & Machabæis apud Hebræos gesta: apud Christianos verò Constantini, Theodosii, Clodouæi, Martelli, Caroli Magni, prosperos armorum successus, contra Dei hostes, hæreticosque (magni certè momenti exempla, si ea Regibus, non rebellibus propósuisses.) At quis rectæ rationis lumine adeò destitutus est, quis, inquam, tam amens & idiota, támve praua animi affectione occæcatus, vt non statim cernat nihil hæc omnia tuæ causæ patrocinari? Bella gesta à Principibus authoritatem habentibus aduersus hostes, in argumentum trahis belli ciuilis, & coniurationis illicitæ contra Regem Christianissimum suscitandæ: quod hic vinculum similitudinis? Quæ harum rerum conuenientia & coniunctio? quæ, inquam, iusti belli, & nefariæ cõiurationis societas esse potest? Iam dixi Ecclesiam Principibus Christianis, tanquam ipsius nutritiis & patronis, tuendam & protegendam committi [1]. At illa à legitimis tãtùm Principibus defendi vult, rebellium opem respuit, ipsósque semper execratur. Qua de causa Diuus Ambrosius ab Ariano, sed legitimo Principe, grauiter oppressus, oblatum sibi à Maximo rebellante auxilium non admisit, quamuis sciret eum cùm magno & forti exercitu ex Gallia & Britannia in Italiam celeriter contendere, suamque ei opem [2] vltrò polliceri: nec vllos aduersus infestissimum illum Catholicis Imperatorem, vel verbo, vel scripto vnquã armauit: quamquam id factu ei facillimum, & causa longè quàm tibi grauior foret vt libro tertio ostendimus [3]. Debuisti ergo, vt quos ad seditionem excitasti in rebellione confirmares, laudabile aliquod Ecclesiæ à rebellibus & cõiuratis adiutæ & defensæ exemplum proponere: quod cum non feceris, imò nec facere potueris, nescio quò ista exempla in hoc negotio, nisi vt illis faciles & nimis credulos lectores decipias.

1 Sup. hoc li. c. 6.

2 Theodoret. li. 5. c. 14. Hist. Eccl.

3 cap. 5.

In altero verò, in vltimo, inquã, libri tui capite, sanctis-

simi & religiosissimi Ecclesiæ Doctoris Bernardi testimonio, licenter nimis & intemperanter, abuteris: dum quibus ille verbis Templi milites legitima authoritate armatos, vt fortiter pro fide aduersus infideles decertent, piè, grauiter, & copiosè adhortatur: iis tu populo contra omnẽ iuris diuini & humani rationem, vt arma aduersus suum Regem capiant, & sub pietatis fuco maximum impietatis scelus admittant, niteris persuadere. Nec mediocrem sancto illi viro iniuriam facis, quòd eum, si inter vos mortalis tunc vixisset, socium, seu potius authorem, seditionis vestræ se præbiturum fuisse exclamas. librum enim tuum hac peroratione concludis.

Hæc & plura in hanc sententiam vir beatissimus, quæ tanto pluris facienda, atque altius figenda sunt, quanto, vt credibile est, si nunc in terris degeret, si tempora in quæ decidimus mortalis, vt olim fuit, in carne perspiceret, in eos qui nunc sunt persecutores Ecclesiæ, ac Politicos ac perfidos præcipuè, cælestis illa tuba fortius intonaret.

Nemo nescit quid his verbis intelligas: D. Bernardum nempe si tunc in viuis egisset cùm ista scriberes, omnẽ coniurationi vestræ operam studiumque nauare, atque iisdem, quibus tu, concionibus multitudinem contra Regem suũ Henricum armare voluisse. At quàm longè diuini illius viri animus à tam sceleratis conatibus abfuisset, testãtur etiamnum mitissima illa ingenii ipsius monimenta, quibus rebellionem, vt decimum & ferè vltimum superbiæ gradũ, detestatur [1], & Reges quamuis peruersos & impios, Dei iudicio relinquendos esse docet.

1 Tom. 1. tract. de gradib. humilit.

Habeo igitur gratias quòd huius me Doctoris memorẽ reddidisti; parum enim abfuit quin eum alioqui immemoria præteriissem: cuius tamen & vitæ exemplum, & doctrinæ consideratio, magnum causæ nostræ adiumentum adferunt. Quid ergo ille? *Si totus orbis aduersum me coniuraret* [2] inquit, *vt quippiam molirer aduersus regiam Maiestatem: ego tamen Deum timerem, & ordinatum ab eo Regem offendere temerè non auderem. Nec enim ignoro vbi legerim: qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* & alibi, vt summam Regis libertatem nullis hominum vinculis restringendam esse moneat, laudat Regis cuiusdam magnanimitatem, qui ne læsus quidẽ ligari sibi corpus ad faciliorem vulneris curationem passus sit, quòd Regem semper liberum & solutum esse deceat. *Bene quidam Rex,* inquit [3], *cùm percussus humana sagitta peteretur*

2 tom. 2. ep. 170.

3 tom. 1. tract. de Passione Dom. cap. 4.

retur vt se ligari permitteret, donec excideretur, quia leuissimo motu mortem posset incurrere. Non decet, inquit vinciri Regem. Libera sit Regis & semper salua potestas. Erat tamen ei negotium cum Rege superbo, temerario, atque illa in Deum & homines flagitia perpetrante, quæ illi vir sanctus in sua ad eum epistola exprobrat his verbis [1]. *Ego assiduis vestris quæ innouare quotidie non cessatis, excessibus prouocatus, dico vobis, incipio pœnitere super insipientia mea priori: quia plus iusto vestræ adolescentiæ hucusque faui: & de cætero pro mea exiguitate non deero veritati. Non tacebo quòd cum excommunicatis iteratò fœdus & societatem inire satagitis: quòd in necem hominum, combustionem domorum, destructionem ecclesiarum, dispersionem pauperum, raptoribus & prædonibus (sicut dicitur) adhæretis. Non silebo quòd illicitum illud maledictumq; iuramentum inconsultissimè vsurpatum à vobis contra Bituricensem ecclesiam non ita tandem corrigitis, vt Christi ouibus apud Cathaunum pastorem præfici nõ sinatis; insuper & fratri vestro, eiusq; militibus sagittariis balistariisque domos episcopales contra ius & fas inhabitandas, & res Ecclesiæ in huiusmodi nefarios vsus profligandas, audacter nimium exponitis.*

tom.2.ep.221. ad Lud. Crassum.

Quid tu hic fecisses, Boucheri? satísne magnæ tibi hæ causæ visæ fuissent cunctos in Regem Ludouicum Regni ordines concitandi? non tulisses, opinor, diu istas Ecclesiæ iniurias, sed statim classicum cecinisses, vt omnes ad vltionem concurrerent. neque enim tam graues in Rege Henrico causæ extiterunt. At vir ille beatus nihil nisi vindictam diuinam Regi per epistolam minatur, seque fortiter, vt Domini Sacerdotes decet, pro matre Ecclesia precibus & lachrymis pugnaturum indicat. *Dico vobis*, inquit, *non erit diu inultum, si hæc ita facere pergitis. Et ideo, domine mi Rex, amicabiliter moneo vos, & fideliter consulo vobis, vt citius ab hac malitia desistatis, si forte iam ferire paratis manum, Niniuitæ Regis exemplo, pœnitentia & humilitate præuenire possitis.* Et paulò superius in eadem epistola, *Ac quicquid vobis de regno vestro, de anima & corona vestra facere placeat; nos Ecclesiæ filii, matris iniurias, contemptum, & conculcationem omnino dissimulare non possumus: quæ illi præter illa quæ in eam iam præcessisse miserabiliter plangimus, iterum de nouo partim inferri, partim imminere sentimus. Profectò stabimus & pugnabimus vsque ad mortem, si ita oportuerit, pro matre nostra, armis quibus licet: non scutis & gladiis, sed precibus fletibusq; ad Deum.*

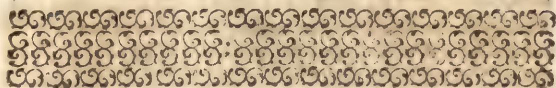
En D. Bernardi de Regibus sententiam: en eius erga ma-

los Reges modestiam: en ecclesiasticam in admonendo libertatem, en Christianam in tolerando patientiam. Tu igitur qui sanctum hunc Doctorem, & Ecclesiæ Patres te imitatum in hoc negotio magnificè iactas, ostende, si potes, qua in re S. Bernardi vestigiis institeris. Vbi monitoriæ tuæ ad Regem Henricum epistolæ? vbi obseruantiæ & reuerentiæ Maiestatis, non dico certum testimonium, sed leuissimum aliquod signum atque indicium? numqua ad eũ in scriptis tuis epistola honesta reperitur? an non execrabiles vbique in eum libelli famosi, non ecclesiasticam loquẽdi libertatem, sed effrænem linguæ rabiem & plusquã scenicam dissolutionem redolentes? D. Bernardus, etiamsi totus mundus in eum cõiurasset, adduci nequiisset vt aliquid aduersus regiam maiestatem moliretur, Regémve offenderet. tu nemine cogente vel hortante, sponte tua, vt totus mundus in Regis necem regnique perniciem cõiuret, modis omnibus conabaris. Quid multis? neque tu, si in Ludouici tempora incidisses, tuum istum rebellionis spiritũ deposuisses: neque D. Bernardus, si ad Henrici III. regnum fuisset reseruatus, tales in eum tragœdias vnquam excitasset, sed tu quidem in Ludouicum seditionis tubam acriter inflasses, & ille rebelles atque infensos Henrico animos omni studio mitigasset: ex quibus quanta inter vos & morum & doctrinæ dissimilitudo sit, perspicuum esse arbitror.

Hæc ego licet breuius fortè quàm res postulat, tamen ita candidè simpliciterque exposui, vt nullius æqui æstimatoris iudicium pertimescam. Cætera verò primi tui libri argumenta atque exempla, quæ ego seu casu seu consilio præteriui, quoniam neque ponderis aut momenti, neque obscuritatis multum habent, illis relinquo qui magis otio abundant excutienda.

LIBRI QVINTI FINIS.

GVIL.

GVIL. BARCLAII I.C. DE REGNO ET REGALI POTESTATE contra Monarchomachos liber ſextus: in Boucherium alter.

CAPVT I.

QVOD incenſarum ædium dominis atque etiam vicinis vſu venire ſolet, vt nō antè à periculo ſecuros ſe arbitrentur, quàm, repreſſa & reſtincta penitus flāma, omnes vndique domus partes, & propinqua coniunctaque incendio loca fuerint perſcrutati: & non ſolùm trabes titioneſque, ſed ipſos etiam cineres diſcuſſerint, ne vlla vſquam fauilla lateat nouis incendiis materiam cauſamque præbitura: idem mihi in hoc tecum negotio, Boucheri, in hoc, inquam, communi regnorum incendio extinguendo accidit. Nam quamquam videre mihi videor voraces illas ſeditionis & rebellii flammas, quas variis primi tui libri captionibus & impoſturis, velut tædis quibuſdam ardentibus in tecta Reipublicæ conieciſti, copioſo rectarum rationum, & victricis veritatis flumine ita ſuffocatas iam eſſe & ſubmerſas, vt nullum inde communi Regum cauſæ præiudicium periculúmve oboriri poſſit: tamen ita me ſuperioris incendii memoria terret, & ſolicitum reddit, vt in omnes me vertam partes, vicinaque omnia contingam & contrectem, vnde aliqua excuti ſcintilla poſſit. Quapropter licet ex quatuor illis libris, quos de Regis Hērici abdicatione falsò inſcripſiſti, primus tantū ad regna vniuersè ſubuertenda cōparatus ſit, cæteri verò inſidioſis querelis & calumniis, atq; adeò omnis generis in Regem petulantiſſimis conuitiis

mendaciisque destinati: eoque suffossis illis seditionũ fundamentis, succisis, inquam, argumentorum primi tui libri neruis omnibus, perorata & probata satis Regum causa videatur, minimeque necessarium fœdas illas & fœtidas iniuriarum centurias recensere, quas tribus reliquis famosis libellis conscripsisti; tamen vt in eas etiam inquiram duabus potissimum rebus sum adductus: altera, quod permistos ad communem Regum causam labefactandam elenchos aliquot continent: altera, ne mendax & inuidiosa vitæ illius Regis ab inimico homine facta descriptio ignorantibus errorem creet, totamque fallat posteritatem. Non quod plenam & perfectam pro eo apologiam texurum me hic constitui, sed quod lectores monitos velim tanto te in illum odio flagrasse, tantaque inuidia fuisse occæcatum, vt non solùm omnia quæcunque poteras scelera & flagitia excogitare, falsò ei affingeres, sed artes etiam regias, & rectè facta per calumniosam voluntatis interpretationem, quo nihil detestabilius, ad eius ignominiam & reprehensionem transferre conatus sis. Verebaris, credo, ne si Regem illum, quem *prototypon nequitiæ* in operis tui initio [1] vocaueras, non omnium vitiorum, quæ in hominem cadere possunt, velut cumulo quodam oneratum conspurcatumque postea depinxisses, videri posses vel minus verè id ei prius epitheton tribuisse, vel minus integrè perfecteque vitam eius postea mandasse literis. Etenim profectò si vel media pars eorum quæ de illo scribis vera essent, non haberet quisquam cur Caligulas, Nerones, Commodos, Heliogabalos, cæteraque id genus monstra meditaretur miraretúrque, cùm in illius Regis persona quicquid est monstruosarum libidinum, scelerumque cõclusum & comprehensum esse cerneret. At non ita est: quisquis enim aliorum Regum mores, facta, res gestas æquiore animo perlustrauerit, in mediis quidem hunc consistere, optimos inter pessimosq;, &, si cum præcedentibus omnibus conferatur, plures illo deteriores quàm meliores inueniri haud dubiè comperiet. Sed quoniam neq; Regis illius, neque cuiuslibet alterius personę singularis innocentiæ defensionem, sed tantum causæ Regum communis æquitatem demonstrandam præcipuè suscepi, abscedã hinc ad causas huius fictæ tuæ abdicationis, quatenus Reges omnes contingunt, explorandas: quarum tu exordium elatior & inflatior quàm antea, tanquam terrenus aliquis Iupiter

in 1. epist.

piter

piteer hoc verborum fulmine procudis.

IBOVCHERIVS[1]. *Hic iam se veluti ruptis obstaculis, torrentis instar, effundet iustus dolor: & vt clausus dudum ignis, fracta cum strepitu nube erumpens, probabit in iustissima causâ, quàm verum sit illud quod nobis Tyrãnus obiecit in iniustissima, furor fit læsa sæpius patientia. Siquidem quæ passi toties, tam multis locis, tam diu, tam durè atque indignè sumus, ad hunc nos vehementis ac iustæ querelæ locum, ac necessarii consilii portum appellere coegerunt, Vt quia de iure tum Ecclesiæ tum Regni ac populi seu Reip. Reges abdicandi in genere diximus, nunc de caussis in specie, propter quas abdicari in vtroque tribunali debeant, vtque veræ illæ in Henrico Valesio sint, sceptroque eum propterea amoueri oporteat, disseramus.* 1 Lib.2.ca.1.

Hic iam se veluti ruptis modestiæ, humanitatis, patientiæ, omnibusque regalis obseruantię repagulis *torrentis instar* effundit impotens & iniuriarum plenus animus tuus, atque fulmen illud rebellionis quod ad Regum omnium terrorem superiore libro fabricauerat, nunc tandem velut *factâ cum strepitu nube*, in Regis Henrici caput iniustè intemperanterque eiaculatur: neque id mirari oportet, cùm tuam hic patientiam, qua nihil à Christo & Apostolis magis commendatum, in furorem fateris esse conuersam. Ais enim ignem illum tuum, cuius flamma Henrici Regis famam comburis, *fracta cum strepitu nube erumpentem probare quam sit verũ in iustissima causa, furor fit læsa sæpius patientia.* quod si verum est, nonne ei cõsequens videtur hæc omnia furentis animi impetu à te scripta esse, eoque nullam illis fidem esse habendam. Nec tamen legis illius te beneficio vsurum, quæ iactum in Maiestatem Principis maledictum si ex insania procedit non pœna sed miseratione dignum esse censet [2], nam & plus hic est quàm maledictum, intolerabilis nempe insultatio, famæque & existimationis Principis immensa & propè inaudita expilatio depeculatioq;: & tu, vt arbitror, non ea defensione vsurus es, quæ planè insaniisse te cùm ista exarares indicet. 2 l. vnic. C. si quis Imp. maledixerit.

Esto igitur sano te cerebro sed iracundiæ calore nonnihil commoto hæc euomuisse: peto abs te in primis, vtrum causas omnes à te allatas concurrere vis in eo Rege quem exigi abdicarique debere statuis (multas enim recenses, atque ad numerum digitorum, vt Plautinus ille Stichus suos cyathos [3], reuocas) an verò singulas sufficere vt ob earum quamlibet Rex solio sceptroque priuari debeat. Si prius il- 3 Plaut. in Sticho.act.5.scen.1.

lud tibi placet neque Rex Henricus profectò qui illa quæ ei affingis crimina omnia minimè commiſſa, nec vllus, vt arbitror, Principum Chriſtianorum aut noſtra aut patrum memoria abdicatione dignus repertus eſt. Sin poſterius cordi eſt, vereor vt pauci Principes non exigendi veniant: Sed vtro modo ſtatuas, iam ſatis tibi reſponſum eſt, & conuulſis tuis principiis, nullum prorſus abdicandi Reges ius populo eſſe firmiſſimè comprobatum. Quinimò & ſi id illis poteſtatis eſſet, vt Regem certis de cauſis ab imperio remouere poſſent, non vtique regno expediret id eos per vim & arma ob quædam etiam grauiſſima perſonæ vitia, & qualia tu quædam hic memoras, experiri: ſi modò nullas de iis committendis leges ferret. Quandoquidem fieri poteſt vt Princeps multis ſceleribus inquinatus, bonarum legum conditor ſit & cuſtos: teſtimonio nobis eſt L. Corn. Sylla, qui cùm ipſe tyrannicè, libidinosè, & auarè viueret, ciues ad frugalitatem, modeſtiam, & honeſtatem optimis & vtiliſſimis legibus, quarum etiam hodie magnus eſt vſus, egregiè compoſuit [1]. Faciunt ſæpe Principes quod interdũ concionatores, ea nempe committũt à quibus magno diuinarum humanarumque pœnarum metu deterrent multitudinem. Idem vir malus & bonus Rex, idem vir malus & bonus concionator eſſe poteſt. At vbi leges quas Rex iſte in quem debaccharis aduerſus Dei præcepta tulit? vbi edicta? Ipſe tamen aduerſus ea commiſit, dices. Quid tum? hominis hæc erant non Regis peccata, ſed in homine tamẽ propter Regem diſſimulanda: & ferenda quidem, non imitanda. Phariſæi in eam ipſam legem committebãt quam prædicabant, nec id illis officium vel authoritatem detrahebat [2]. Qua tu igitur fronte Regem hunc *infeſtum Eccleſiæ hoſtem* pronuncias [3]? nimius te fractæ patientiæ furor in hanc mentis ad omnia cæcitatem perduxit. Sed hac de re inferius plura.

1 Plut. in cõpar. Syllæ & Lyſandri.
2 Matth. 23.
3 li. 2. cap. 1.

CAPVT II.

PRimam igitur abdicandorum Regum cauſam in periurio conſtituis: inque ea amplificanda & exaggeranda totis quatuor capitibus es occupatus. Sed neque operę eſt, neque per ocium mihi licet, inanes illas & parũ ad rem pertinentes rationes omnes ſingillatim perſequi. Summã complecti ſat eſt: ea te authore ſic ſe habet.

Periurus regno indignus eſt, Henricus eſt periurus: ergo;

At ego tibi aliquid amplius largiar. Quiſquis Deum quouis

uis grauiore ſcelere offendit, quod mortale peccatum vocant, non regno ſolùm ſed & vita indignus eſt: quia in vitæ authorem & Regem Regum velut Maieſtatis crimen committit. Sed quid inde? Deus, quæ ſua eſt bonitas, clementia, & longanimitas, talem diu aliquando dignatur vita, dignatur imperio: & prout ei viſum eſt, ſcelus vlciſcitur vel condonat. Manent igitur Reges quamuis mali, quamuis regno indigni, donec id eis Dominus imperium permittit, quem ſolum ſupra ſe habent, vt ait Tertullianus [1], & à quo ſolo in temporalibus iudicari poſſunt quique vt ait D. Ambroſius [2], *nullis tenentur legibus humanis, ſed liberi ſunt à vinculis delictorum. Nec vllis ad pœnam vocantur legibus imperii poteſtate.* Sed nec firmum omninò iſtud fundamentum eſt, quod tu in harum cauſarum explicatione perpetuò ſubſternis, *indignus regno eſt, ergo abdicandus.* Quid enim? qui ſordidè & auarè viuunt, & neque ad pauperum, neque ad amicorum, neque ad ſuos proprios vſus quicquam ferè de congeſtis à ſe auri & argenti cumulis impendunt, nonne tantis diuitiis indignos cenſes? At eos tamen ſuis illis opibus hac de cauſa ſpoliari, nulla vel æquitatis naturalis vel iuris ſcripti ratione permittitur. Rex itaque licet regno indignus ſit reſpectu diuinæ Maieſtatis à qua regnum omne & imperium pendet, tamen reſpectu ſubditorum quibus ipſe ſemper ſuperior eſt, quamdiu Rex eſt, nulla de cauſa ab iis remoueri ſceptro vel in iudicium vocari poteſt: omnium enim commiſſorum ex parte Regis hæc vna depulſio ſatis eſt, *Reges nullis tenentur legibus humanis; nullis ad pœnam vocantur legibus tuti imperii poteſtate.*

1 ad Scapulam.
2 in apolog. Dauidis c. 4. & rov

An non vir ille ſanctus, qui de homicidio & adulterio Regis reſpondit, de periurio ſimiliter & aliis vitiis interrogatus reſpondiſſet? Non enim fracta & in furorem acta eius fuit patientia. Graue quidem crimen periurium, ſed eius tamen nulla pœna ſi per Deum iuretur, excepto vno caſu, legibus eſt conſtituta: vt vberius alibi oſtendemus [3]. qua de re cùm iuriſconſultum, ſeu potius leguleium agere conaris, iuris authorum differentias denominationeſq; cõfundis. *Nam quod à iuriſconſulto dicitur*, inquis [4], *C. l. 2. de rebus cred. & iureiu. Periurium Deum ſatis habere vltorem.* dicendum fuit, ab Imperatore, Alexandro nempe: Codex enim non Iuriſconſultorum reſponſa, ſed Imperatorum reſcripta & conſtitutiones complectitur. ſed exiguum hoc erra-

3 ad l. Si duo 12. §. vl. D. de iureiur.
4 lib. 2. ca. 1.

erratum, est hominis tamen in iure parum versati indiciũ. Sed esto, supplicium in periuros legibus esse decretum. qui illud ad Reges produxeris, qui supra leges sunt, quiq; nullis humanis legibus tenentur, vt prioribus libris iam satis superque est demonstratum? Diuinam iurisiurandi violati vltionem effugere nemo potest, eoque excarnificatæ conscientiæ pœna aliæque à Deo cælitus immissæ, vel ab hostibus expetitæ, referri debent. Est tamen cur tuam in hac re vel magnam inscitiam vel malitiam malam incusemus. Nam vt Reges propter periurium abdicandos esse probes, argumentum à Saule his verbis profers [1].

[1] d. c. 3. lib. 2.

Cui viro si ad priuationem regni, tum ipsis tum posteris, hæc etiam causa fuit, quòd fidem Gabaonitis, iisdemque alienigenis, à Iosue multis antè seculis iuratam violasset, vt eo iam occiso, non prius cessaret triennalis fames, quàm affixis crucibus septem eius filiis, stirps eius tota, sic volente Deo, deleretur.

Iuris errorem iuris imperito iam facile condonaui, at huius delicti quod ficto falsoque ex Scripturis argumento contraxisti, quoniam maius inde malum est gratiam facere non possum, quin prius superiorum alterum tibi exprobrem, quippe hac vna sententia duo falsissima complexus es. Nam primùm satis constat Gabaonitarum cædem in nullam partem causæ adimendi regnum Sauli fuisse vocatam: cùm cædes illa post Saulem à Domino reiectum, & sententiam de regni priuatione à Deo per Samuelem pronunciatam multo tempore contigerit. tunc nimirum cùm cæso Pontifice Achimelech cæterisque Nobe sacerdotibus, in Gabaonitas etiam qui in ministerio altaris Domini erant [2], atque adeò in omnes vrbis Nobe tam inhumaniter crudeliterque deſæuiit, vt non viros solùm & mulieres, sed pueros etiam & infantes atque pecora quoque gladio interficeret [3]. Deinde plusquam manifestum est totam Saulis stirpem illa deditione & internecione septem filiorum eius non fuisse deletam: scriptum enim est. *Pepercit Rex Miphiboseth filio Ionathæ filii Saul propter iusiurandum Domini, quod fuerat inter Dauid & inter Ionathan filium Saul.* Hic igitur præcipuus de stirpe Saulis reseruatus fuit, & ad quem regnum nascendi sorte peruenisset, si nō expressa Dei sententia fuisset ablatum.

[2] Iosue. 9. 22.

[3] 1. Reg. 22.

Sed ecce, talibus commentis, etiamsi falsa in verum cōuerterentur, parum proficere in hoc negotio potes. Esto enim periurium non partem causæ solùm, sed totam causā

abdi-

abdicandi Saulis præbuiſſe quid aliud inde potes colligere, quàm periuriûm idoneá & ſatis magnam cauſam Deo eſſe priuandi Reges ſceptro atque imperio omni quod & nos fatemur, & hoc amplius, omne peccatum mortale eius generis eſſe, vt Deus ob id iuſtiſſimè non regno ſolùm & principatu, ſed lucis huius vſura, atque etiam vita æterna aliquem priuare poſſit. At hoc quid ad populi poteſtatem? an quibus ex cauſis Deus ſceptra Regibus auferre poteſt, iiſdem etiam ex cauſis ſubditi? Quid? an vnquã fando audiſti imperium Regi propter periurium à Deo vel populo fuiſſe abrogatum? nihil illo verius, quod vir bonus & in rebus diuinis pariter & humanis exercitatus refert[1]. *Id enim*, inquit; *pleriſque Principibus vſu venit, dum ſuis rebus timent, iureiurando multa polliceri: mox verò tergiuerſari, ſi arridentiore fortuna iuuentur.* Quoties fidem publicam pactis iuratis datam acceptamque leui de cauſa à Principib. violatam accepimus? non vnus ille Lyſander extitit, qui pueros talis, viros periurio fallendos eſſe cenſuit[2]. Eſt enim neſcio quo malo more & falſa perſuaſione comparatum, vt plerique eorum qui regnis & Rebuſp. præſunt ius omne ad vtilitatem referant, & id demum iuſtum cenſeant, quod ſummæ rei prodeſſe arbitrantur vt ne periuriis etiam abſtineant, dum iis Rempub. iuuare poſſe falsò perſuadẽtur. Qua ratione Chæronenſes Damonem quendam agros vrbi propinquos latrociniis & incurſionibus deprædantẽ cùm non poſſent comprimere, eum fide data verſutis legationibus & decretis in ciuitatem pellexerunt, ibique nihil tale metuentem contra fidem & promiſſum occiderunt[3]. Sic Cleomenes Anaxandridæ filius Spartæ Rex pactas cum Argiuis inducias vt eos imparatos & nec opinãtes adoriretur, violauit[4]: cũq; ei periuriũ exprobraretur, callida & malitioſa interpretatione obiectũ facinus eludebat: hoc addito, *quocunq; quis hoſtes modo læderet, & apud Deos & apud homines ſummo iure factũ videri.* Theodoricus Clodouæi filius, Mediomatricum Rex cùm non poſſet Mundericum rebellantem vi capere, eum, iureiurando interpoſito de reconciliatione, ad ſe vocatum interfici curauit[5]. Iacobus. II. Rex Scotiæ, Princeps alioqui laudatiſſimus, & qui moriens maximum ſui deſiderium apud omnes regni ordines reliquit, cùm Duglaſii potentiam inſolentiamque aperto Marte confringere & comprimere nequiiſſet, hominem ad ſe accerſiuit, fidemque ei ſuam de libero acceſſu deceſ-

1 Gaguin. in vita Caroli Calui.

2 Plutar. in vita Lyſandri.

3 Plutar. in vita Cimonis.

4 Plutarc. in apophth. lacon.

5 Greg. Turon. lib. 3. cap. 14.

decessuque publico diplomate & sacramento solemni obstrinxit, quem mox vbi in aulam venerat, propria manu interfecit. Possum infinita id genus exempla proferre, violati inquam iurisiurandi, quod licet numinis vindictam commeretur, nunquam tamen subditis legitimam rebellandi causam præbet.

Superest vt illud quàm vanum sit, quod de infamia ex Ciuilis & Pontificii iuris penu ad hanc rem depromis, breuiter indicemus. Quod vt facilius intelligatur, sciendum est infamiam duplicem esse vulgò tradi, vnam iuris, alteram facti [1]: illa nominatim ex aliquo iuris scripti capite propter turpem causam personis, statim atque aliquid fecerunt, vel per sententiam, irrogatur, totaque ex legum & iuris dispositione pendet [2], quæ certas tantùm causas annotat in quibus periurium non est: hæc verò in sola hominum opinione posita est, & non solùm ex periurio, sed omni alio ex facto nascitur, quòd apud bonos & graues viros pudorem onerat, & aliquem malè audire facit [3]. Illa delicti pœna ciuilis, legitima, & temporalis est, quæ idcirco à Principe per specialem indulgentiam remitti vel tolli potest [4]. hæc verò naturalis & perpetua quæ in mentibus hominum vsque adeo inhærescit, vt eam nulla Principis indulgentia inde diuellere & abolere possit. hac Principes laborant sæpe, illa nunquam: cùm enim supra leges sint, & legibus soluti, vt est iam suprà fusissimè demonstratum [5], legum pœnas subire nisi volentes non tenentur: cumque solo verbo omnem iuris infamiam ipsi quibuscunque volunt remittere soleant, quin illam à se ipsis remouere velint non est dubium. Quicquid igitur ex legibus & iure ciuili adfers hac vna responsione diluitur: nec magis difficiliter præsidium illud expugnatur quod in Ecclesiastico iure collocat [6]. Infamiam enim iuris, cùm sit pœna merè temporalis, Pontifex ob delictum irrogare sua constitutione non potest nisi suæ iurisdictionis hominibus, id est vel Ecclesiasticis personis quibus per totum orbem imperat, vel iis qui eius temporali ditioni subsunt. Alioqui enim temporalem Regum & Principum Christianorum iurisdictionem inuaderet, quod nec velle eum nec posse credendum est [7]: Neque ad rem pertinet quod ex Innocent. III. rescripto profers [8]: ibi enim de electione Regis Romanorum in Imperatorem promouendi agitur, cuius personam examinandi, approbandi, conse-

1 Bart. ad l.1.D. de his qui not. infa. Iason. ad l. cunctos populos. in 2. lect. nu. 44. C. de summa Trinit.

2 l.1. D. de his qui not. infam.

3 l. ob. hæc verba 20. D. de his qui not. inf. l. 2. D. de obseq. paren. & patron.

4 l.1. l. generalis & l. cum indulgentia 6. de sent. pas.

5 Lib. 3.

6 6. q. 2. can. Infames. ca. querelam de iureiur.

7 cap. per venerabilem. iuncta glos. in verb. certis causis qui fil. sunt legit.

8 cap. venerabilem de elect.

crandi, & coronandi ius & facultatẽ ad se spectare Papa asserit, imò quod maius est *superioritatem ad imperium se habere, & potestatem in qua vacante imperio Imperatori succedit:* sibique ab Imperatore fidelitatis iuramentum deberi [1]: vt mirum non sit si summus Pontifex, quantum ad ius suum de examinanda & approbanda persona attinet, secundum Ecclesiasticas constitutiones numerarit periurium inter notoria impedimenta approbationis, consecrationis, & promotionis ad imperiũ. At hoc qd ad Reges & Principes alios qui fasces suos temporali Pontificis ditioni non summiserunt? quibusque nulla ad electionis & inaugurationis suæ confirmationem Pontificia authoritate & approbatione opus est? his accedit quòd in illo Innoc. III. rescripto, de creando, non de abdicando Imperatore agitur: estque illud peruulgare, multa impedire facienda quæ facta non dissoluunt. Neque enim vnquam ab hominum memoria auditum est, Regem propter solum periurium solio fuisse deiectum. Itaque quod de Sedechia scribis lusorium planè & ridiculum est: quasi verò propter periurium, ac non propter rebellium potius à Nabuchodonosore punitus sit. Nam etsi sine iureiurando obedientiam promisisset, rebellassetque, non dubium quin eum vltus fuisset Babilonius: & contrà si decies millies aliis in rebus peierasset, in Chaldæorum autem fide & obsequio mansisset, non hostis sed amicus Nabuchodonosoris fuisset iudicatus. Quæ cùm ita sint, valeant quæ de periurio scribis, vt quæ ad Regis abdicationem nihil valent.

1 Clemen. Romani de iureiur. Clem. pastoralis. de sent. & re iud.

CAPVT. III.

SEquitur nunc altera fictæ abdicationis tuæ causa non minus prolixè quam illa superior à te proposita [2]: quæ quanquam rei luctuosę memoriam mihi refricat, Guysianorum nempe Principum cædis recordationem (quos ego & viuos amabam, & tam subita atque acerba morte extinctos non parum dolebam mærebamque) tamen quà ius regium vniuersè spectat, cùm facta infecta fieri nequeant, tractanda paucis hoc loco atque examinanda est. Regem igitur triplicis criminis reum vno facto constitutis, homicidii nempe, parricidii, & assassinii siue assassinatus (neq; enim quod ei nomẽ detur satis cõstat) vt his veluti triplici fune colligatus constrictusq; extrahatur de

2 Lib. 2. ca. 6. 7. 8. 9.

de solio, exigatur de regno, deque cætu & societate hominum, vt lapis è funda protrudatur, ita enim tu:

1 Lib. 2. ca. 8. *BOVCHER*[1]. *Sequitur homicidii crimen & ipsum periurio, vt facto ab Henrico connexum, sic grauitate comparandum. Quod ne non vndique execrandum in Henrico esset triplex in vno scelere crimen facit. Quod innoxii Principes cæsi, quod propinqui, quod per Assassinos. vt cùm homicidam, parricidam, & assassinum simul esse constet, habeat isto nomine amplius, & quod animaduertere Ecclesia, & quod iste* (magna Regis designandi contemptio) *luere debeat atque possit.* deinde sic tandem cõcludis: *Ex quibus intelligitur, quàm iustè hoc nomine Henricum pelli regno cõueniat, qui se vno tempore triplici isto scelere, homicidii, parricidii, assassinatus tanquam funiculo triplici, qui difficile rumpitur, obstrinxerit.*

Ordiar ab vltimo, vt tua in hac re calumnia euidens & perspicua omnibus appareat. Quod igitur Regem Assassinum dicis, & per Assassinos necem Guysiis Principibus intulisse, id nec verum est nec esse potest. Assassini enim homines quidam erant Sarraceni & infideles montana loca quà Romam itur sub domino itidem pagano incolentes, qui quoscunque prætereuntes & quocunque modo interficere susque deque ferebant, si id ipsorum domino placuisset: ita enim persuasum habebant, æternam sibi salutem se posse comparare occidẽdo quemcumque dominus occidi iussisset. Ac de his quidem tantùm est decretalis illa

2 ca. 1. de homicid. in 6. constitutio Innoc. IIII. [2]. quam tu aut non plenè lectam, aut perperam intellectam in medium adducis, vt Regem tuum Assasinum esse probes quod vtique non fecisses, vt

3 in princ. & in verb. formidantes. arbitror, si decretalem illam diligentius paulo atque attẽtius considerasses: ipsa enim te glossa [3], monuisset constitutionem localem esse, id est ad ea tantùm loca pertinere in quibus Assasini illi Sarraceni habitabant. cui consequẽs est, quod cùm genus id hominum iam extinctum sit, nulli amplius reuera sint Assasini, quamuis Itali illo adhuc nomine abutantur, & ex vulgaribus iuris interpretibus nonnulli. Atque ita doctissimi Theologi & Canonistæ [4], as-

4 glos. Ioan. And. Archi. in d. c. 1. de homicid. serunt neminem nunc ob homicidium, etiamsi pecunia ad id conductos & addictos habeat, incidere in pœnam il-

5 in Enchiridio Confess. ca. 27. num. 135. lius constitutionis. *Non incurrunt hanc*, inquit Nauarrus [5], *qui faciunt interficere ob pecuniam, quamuis huiusmodi interfectores vulgus Italicum appellet assasinos, quia non sunt propriè tales.* An non igitur te pudeat id Regi tuo potentissimo Christianissi-

ſtianiſſimoque ſceleris nomen affingere, quod ne priuato quidem, ſi quid ſimile perpetraret, propriè poſſit conuenire: Naturæ humanæ conditio & imbecillitas ſuadet, vt pœnæ per interpretationem molliantur potius quàm aſperẽtur, idque vel ethnicis legislatoribus viſum eſt [1]: tu verò contrà omni ſtudio contendis, omnemque ingenii tui facultatem ad id enixè confers, vt criminis magnitudinem falſi nominis indignitate, & ſuppliciorum multitudinem confictο ſcelerum numero augeas. *Nunquam* enim *plura delicta concurrentia facient vt vllius impunitas detur* [2].

Illud præterea inter omnes conſtat non eſſe eos Aſſaſſinos, ſiue propriè ſiue impropriè id verbum accipiatur, nec etiam homicidas, imò ne peccare quidem, quos Princeps aliquo iuſtitiæ vel vtilitatis publicæ prætextu cogit pro poteſtate imperii aliquem inuadere & neci dedere, ſi modo ipſi non prætextum ſed veram cauſam eſſe arbitrentur. *ita vt fortaſſe reum faciat Regem iniquitas imperandi: innocentem autem militem*, ſiue ſubditum *oſtendat ordo ſeruiendi* [3]. *Miles* enim *cùm obediens poteſtati ſub qua legitimè conſtitutus eſt, hominem occidit, nulla ciuitatis ſuæ lege reus eſt homicidii, imò, niſi fecerit, reus eſt imperii deſerti atque contempti. Quod ſi ſua ſponte atque authoritate feciſſet, in crimen effuſi humani ſanguinis incidiſſet. Itaque vnde punitur, ſi fecerit iniuſſus, inde punietur niſi fecerit iuſſus* [4]. Nullus igitur in illorum Principum cæde Aſſaſſinatus fuit, aut eſſe potuit. ac proinde parum tu quidem fidus es reſtiarius, qui duplicatos tantùm funiculos pro triplicatis populo exhibes.

1 l. pen. D. de pœn.

2 l. 2. D. de priua. delict.

3 S. Auguſt. lib. 22. contra Fauſt. Manich. c. 25. & refertur can. quid culpatur. 23. q. 1.

4 Idem lib. 1. de ciuit. Dei c. 26. & refertur. 23. q. 5. can. miles.

CAP. IV.

IAm verò de homicidio & parricidio quod proponis, nihil aliud dici poteſt, etiam ſi inter omnes conſtaret, generoſos illos Principes fuiſſe innocẽtiſſimos, quàm peccaſſe grauiter & ſceleratè feciſſe Regem, qui illos eo modo iniuſtè ſuſtulit: regno autem ob id ſpoliari abdicarique poſſe Regem legitimum, nulla lex diuina vel humana, nullum ius aut conſuetudo vnquam permiſit. Pone iſtos turbati animi tui motus, & cogita tecum quàm eſſet res periculi plena, & non minus regnis ipſis quàm Regibus exitioſa, ſubditos ob ſolum homicidium vel parricidium aliquod in Principem poſſe inſurgere, atque (vt tu alibi falsò & nequiter affirmas) pari in eum atque in fures & latrones poteſtate animaduertere: certè nemo, vt arbitror, niſi a-

mens rem tam perſpicuam & euidentem non animaduertit. Tu verò nulla aut ratione aut lege contendis, ſed tantùm exemplis quibuſdam, quæ, vt ſæpius iam dictum eſt, facta tantùm, non ius & æquitatem facti, nobis demonſtrant. nihil enim tam vanum, tamque iniquum reperitur, cuius non aliqua ex hiſtoriis exempla peti poſſint.

Regum ferè proprium eſt ſuſpicionibus facilè commoueri: quòd quemadmodum omnium oculis, ita multorum etiam odiis exponantur, vt tragicus non male Polynicem dixiſſe finxerit [1].

1 Seneca in Thebaide in fi.

Simul iſta mundi conditor poſuit Deus,
Odium atque regnum.

Et magnorum virorum rebus præclarè geſtis inuidere, præſertim eorum quos aut generis claritas, aut opes & aliqua animi magnitudo atque elatio, aut virtutis apud populũ opinio commendatioq; in regni occupandi ſpẽ, imò vel appetendi ſuſpicionem, adducere poſſe creditur. Nam Regibus boni, quàm mali ſuſpectiores ſunt: ſemperque his aliena virtus formidoloſa eſt [2], quòd nihil regni potiundi deſiderio ad quiduis audendum tentandumque homines magis impellat: vſque eò vt cum eodem illo dicant [3],

2 Sal. in coniur. Catil.
3 Seneca. vbi ſuprà.

pro regno velim
Patriam, penates, coniugem flammis dare.
Imperia pretio quolibet conſtant bene.

Hęc res multorũ malorum cauſa, multiſq; illuſtribus viris exitio fuit. nam *— Dubia pro certis ſolent*
Timere Reges [4]

4 Senec. in Oedip. act. 3.

& omnem magnam potentiam ſuſpectam habere, ſi cum acri ingenio & gloriæ cupido coniuncta ſit. Ingens adeò monſtrum eſt ambitio & regnandi cupiditas, vt etiam coniunctiſſimos inter ſe committat, & fas ac nefas iuxta æſtimari faciat, dum vel occupandi Principatus deſiderium & ſpes quamlibet fallax, vel eius amittendi ſeu verus ſeu vanus & inanis timor aliquem inceſſit. Hæc illa eſt, quæ hominem in quoſuis animi habitus format & transformat, vt ſuprà iam fusè oſtendimus [5]. Quo fit, vt nihil factu tam arduum & difficile, quod non tentet: nihil tam crudele, ignominioſum, & immane perpetratu, quod non exequatur is in quem tetra dominandi libido virus aliquod peſtilens per ſpem aut metum exhalauit. Sæuus iſte & cæcus animi furor Abſalonem Dauidi [6], Adromelechem & Saraſarem Sennacheribi [7], Phraatem Orodi ſiue Hyrodi [8], Pruſiæ

5 lib. 1.
6 2. Reg. 15.
7 4. Reg. 19.
8 Appian. de bello Parth. Plutar. in vit. Craſſi.

Prusię Nicomedem [1], Mithridati Pharnacem [2] Ptolomęo Euerget. Ptolomæum Philopatorem [3], Sigiberto Chloderieum [4], Clothario Chramnum, aliosque patribus filios impiè, & crudeliter regna tollere, & mortem machinari nō ra. ò coegit: parque in filios patribus odium contra naturam insæuit. Mithridates namque filium suum Mithridatem, quòd regnum eum ambire suspicaretur, catheuis aureis primùm vinxit, mox occidit [5]. Sigismundus verò Burgundiorum Rex Sygiricum filium innocentem ac dormientem, falsa affectati regni suspicione, strangulauit [6]. Omitto & veteres & recentes fratrum cognatorūque inter se discordias, insidias, & cędes nullis non cognitas, quæ, quoniam sunt propè numero infinitæ, nec scribi sine tædio & non necessario labore, nec legi sine fastidio possunt. Illud enim, vt arbitror, inter omnes cōstat, imperia summa homines plerumque superbos & suspiciosos reddere: eoque fieri vt paruos contemnant; magnos metuant, mediocribus delectentur. Itaque Regum fauorem atque amorem perq̄ lubricum & periculosum esse vulgò traditur: vnde apud Scotos prouerbii loco iactatur, *The narrar the king thè narrar the VVyddé*, id est, *quo quisque Regi propinquior, eo propinquior patibulo.* est adeò nimirum inconstans atque incerta regalis beneuolentiæ fides. Solent enim persæpe Reges homines paulò antè amicissimos, & maximis à se honoribus opibusque cumulatos, ob leuem & interdum falsam ambitionis vel coniurationis suspicionem de statu præcipites dare, inque maximas miserias conijcere. Nunc Aman ab Assuero exaltatur, poniturq̀ue *solium eius super omnes Principes* qui sub Rege sunt: nunc pauperi Mardochæo, quem Aman ad supplicium rapere cupiebat, iidem illi honores decernuntur: Amanque in ea ipsa trabe altissima quam Mardochæo parauerat Rege iubente suspenditur [7]. Nunc Surenam Orodes regiæ mensæ participem facit, nunc, propter nimiam eius potentiam solicitus, indemnatum mandat interfici [8]. Adrianus Tatianum & Similem, quibus debebat Imperium, à præfectura remouit, & parum abfuit etiam quin occiderit, hac sola de causa, quod eorum potentiam ferre non poterat [9]. Qua de causa Orontes Regis Artaxerxis gener cùm à Rege irato magna affectus ignominia ac damnatus esset, dixisse fertur Regum amicos similes esse digitis hominum suas rationes supputantium: quòd quemadmo-

1 Iustin. lib. 27. Appian. de bell. Mith.
2 Dio li. 37. Appian. bell. Mithr.
3 Iust. li. 2.
4 Greg. Tur. li. 2 c 40.
5 Appian. de bell. Mithr.
6 Greg. Tur. lib. 3. cap. 5.
7 Ester 3. & 7.
8 Plut in Crasso. Appian. in bell. Parth.
9 Spart. in Adr.

dum vnus idemque digitus nunc myriadem nunc vnitatē pro arbitrio supputantis repræsentat : ita Regum amici nunc summo nunc infimo, vt Regibus visum est, loco habeantur [1]. Vix vllus in historiis reperitur qui magis egregiam Principi suo operam nauarit, aut plura bella confecerit, pluresque victorias & triumphos pepererit, quàm Iustiniano Imperatori Bellissarius: cui & vitam insuper atque imperium, in maxima omnium seditione, triginta millibus de populo cæsis, magna & fortitudine & prudentia cōseruauit [2] : at eum tamen idem Imperator, propter leuem affectati regni suspicionem à gloriæ suæ æmulis suscitatā, non solùm cunctis dignitatibus & facultatibus exuit, sed vtroque etiam lumine orbauit, eóque calamitatis reduxit vt stipem sibi è tuguriolo mendicare coactus sit: date, inquit, obolum Bellissario, quem inuidia non culpa occæcauit: ignominia certè magnanimo Duci, vt ille erat, quauis morte acerbior. Artaxerxes Tissaphernem illustri primùm apud se gratia habitum, & paulò pòst calumniosè delatum protinus occidi fecit [3]. Facile esset sed nimis longum infinita eiusmodi è veterum scriptorum monimentis exempla proferre. nusquam enim non obuia sunt, quæ vt quorundam Regum impietatem, malitiam, & ingratitudinem aliquando, ita omnium supremam & liberam ab omnibus humanarum legum pœnis potestatem demonstrant. Horum ego & aliorum multorum recordatione commonefactus atque edoctus, Guysio semper à Rege timui, quòd id ei commune cum Regibus omnibus vitium esse scirem, vt quem semel inimicum sibi atque infensum reputauerat, eum tanto inuisiorem & suspectiorem haberet, quanto eius maiore in gratia & gloria apud multitudinem nomen celebraretur. idque & sępe & palàm me multis edictasse memini. Cuius rei testem citabo integerrimū Ioannem Porceletum Maillanæum, quē honoris gratia nomino, virum vtique & antiqua nobilitate, & doctrina ac pietate illustrem: qui cùm paulò post Parisiensem tumultum, mihi in suo secum horto inambulanti narrasset, agi cœptum de reconciliatione gratiæ Regis & Guysii: ego ei statim, hei vereor ne illa concordiæ reconciliatio præsens Guysio pariat exitium: tum ille, quid ita? quia videor mihi, inquam, videre Regem eo Guysium artificio deludentem, quo alii ante eum Reges subditos sibi Principes sæpe circumscripserunt. Nihil illi non concedet, nihil non sanctè pol-

[1] Plutar. in Apophtheg.

[2] Procop. li. 1. de bell. Pers.

[3] Pausan. in Lacon. siue lib. 3. Plut. in Agesilao.

pollicebitur, dum eum in suam potestatem pertraxerit: quē vbi fidentem & nihil metuentem aula semel concluserit, celeri mox ruina est oppressurus. Id ego tunc verius quàm voluimus augurabar, & postea citius quàm vllus nostrum opinatus est euenisse magno cum mœrore accepimus. qua de causa Illustris ille vir, audita Guysii cæde, memorem se mei absentis redditum fuisse dixit.

Nequiter profectò agunt Reges & peccant grauissimè, cùm homines quos innocentes esse sciunt, vt olim Dauid Vriam, trucidandos curant: minus autem quando falsa sed verisimili, vt illis videtur, suspicione ducti in viros bonos temerè, inconsideratè, immeritoque desæuiunt: quo in genere Guysiorum Principū cædem vitio verti Henrico Regi posse dicendum est quòd graues & odiosæ in eos suspiciones ex Parisiensi tumultu, aliisque rebus gestis ortæ Regis animum vehementer exulcerarent. Nihil denique omnino si certa & indubitata facinoris indicia extent: nullumque eo casu iudiciarium ordinem in meritis debitisq; suppliciis exigendis necessarium esse, Salomonis illud in fratre suo Adonia condemnando perimendoque factum Deo atque hominibus gratum declarat. At neque ob illud primi generis homicidium, quamuis per se quidem turpissimum, neque ob aliud vllum, Regi, vt criminis reo, ad hominum tribunal causa dicenda est: multoque minus Imperii maiestas dignitasque regalis adimenda. quia, vt ex Ambrosio [1] identidem iam recitauimus, *Reges nullis tenentur legibus humanis: neque vllis ad pœnam vocantur legibus, tuti imperii potestate.* Sed quid? homicidium ne ecclesiasticam quidem dignitatem, officium scilicet vel beneficium ipso iure adimit clerico, sed tantùm per sententiam, vt docet Panormitanus [2]. poterítque summus Pontifex ei facilè indulgere, vt & de facto sæpe indulget: quanto minus Regi, cùm supra omne ius humanum positus sit, nullumque in temporalibus iudicem habeat, auferri hac de causa imperium posse credendum est. Malè actum cum Dauide fuisset, si tibi tunc vita atque authoritas aliqua apud Hebræos suppetisset: peius verò cum Theodosio, si Mediolanensis ecclesia te antistitem tunc temporis pro Ambrosio habuisset. Pessimè autem cum Seuero, si illo imperante aliqua in Senatu gratia valuisses. Nam hic quidem vbi primùm in vrbem venit, solemni iureiurando in Senatu facto, promisit nullum suo iussu senatorem interfectum iri:

1 in Apolog. Dauid. cap. 4. & 10. Intellige, coactiuè: nam directiuè, vt loquūtur, legibus subiecti sunt.

2 Ad cap. 6. de concess. Præb.

eaque de re senatusconsultum fieri curauit, quo comprehendebatur *non licere Imperatori inconsulto Senatu occidere senatorem & Imperatorem quidem, si senatori mortem afferret, eumque cuius opera ad eam rem vteretur, liberosq; ipsorum, hostes Reipub. futuros.* Verùm is primus omnium contra hanc legem fecit, quod ea minimè obseruata multos sustulerit: in quibus fuit Iulius Solon qui superius decretum iussu Imperatoris scripserat, quem paulò pòst occidit[1]. Quid tu hîc fecisses Boucheri? quæ tuam in illum tubam terrarum plaga non audiisset? At erat vtilis tamen Reip. Princeps, & qui quod concussum & turbatum valde imperium reperit, trãquillum & sedatum reddidit.

[1] Xiphil. ex Dione & Æli. Spart. in vita Seueri.

Quæ cùm ita sint, tuam illam nouam & seditiosam hac de re sentẽtiam nec ratio, aut lex (nullam enim adfers) nec exempla, quorum vis omnis contrariis exemplis retunditur, quicquam iuuant. Miseret me tui, & ob id moneo vt quò fugisti, vbíve consistis, perpensè cogites. memento te sub Monarcha degere, & non in Republica. Noli tam ingratam hospiti tuo gratiam referre: noli ei, quod preciosissimum est, antiquam regnandi libertatem auferre. Noli securitatem imperii securibus popularibus subiicere conari. Noli homicidium idoneam & legitimam abdicãdi Regis causam prædicare, iniustam valde, & ingratam meritò Principibus omnibus sententiam. Est sanè cur tibi ab omnibus Monarchis timeas, quibus tam ingens creas periculum, quos, inquam, in tam lubrico loco constituis, tamque fragili & infirma conditione sceptra tenere asseris, vt homicidii pœnas regnorum amissione luant. Talia licet ab Hollandis, cæterisque quos vocant Status (qui partim ob duorum Comitum cædem, partim religionis causa rebellarunt) aliquam tibi fortè gratiam conciliarent, non possunt non maxima Principum Christianorum odia in te concitare. Communis enim & par omnium causa agitur, & veritas semper vna est.

CAP. V.

BOVCHER[1]. *Quod percussor Cardinalis Archiepisc. Rhemensis crimen tertium. Crescit videlicet cum numero sceleris genus. Et quod furoris impetu in principe seculari factum videri poterat, idem postridie in Sacerdote, Episcopo, Cardinali, ac patre spirituali admissum, contemptum Ecclesiæ atq; Dei insignè probat atque manifestat.*

[1] li. 2. c. 30.

Gran-

Grande quidem crimen, & sceleratum ac nefarium facinus est, atque Pontificia notione & animaduersione dignum, occidere Cardinalem, multùm tamen interest, cædésne ex priuata iniuria vel repentino animi motu, an verò ex publico in totum ordinem Purpuratorum odio, communique totius Ecclesiæ contemptu proficiscatur. Cum illis enim quos vlciscendæ aut propulsandæ iniuriæ cogitatio ad id sceleris impellit, mitius pro rei qualitate agi solet, adeò vt excommunicationis & censuræ Ecclesiasticæ nexu, causa cognita, à summo Pontifice liberentur. Cum his verò seueriùs, quòd vni facta iniuria in omnium redũdet ignominiam. Et quoniam exemplis plurimùm delectaris, ac nihil ferè nisi exempla adfers, en huius rei exempla quoque subiiciam. Nondum viginti supra centum anni sunt, ex quo Laurentius Medices Raphaelem Cardinalem Sixti IV. tunc Pontificis Maximi ex sorore nepotem, vna cum Francisco Saluiato Archiepiscopo Pisano, & multis aliis eos comitantibus, sine vlla iudicii forma patibulis affixit [1]. Quod quamuis summus Pontifex cùm ob insitum arctioris cognationis amorem, tum ob debitum publici muneris sui officium ægerrimè tulerit, re tamen diligentius examinata, noxam Laurentio remisit, & omnia censuræ ecclesiasticæ vincula relaxauit. Deinde sub id ferè temporis Ludouicus XI. Cardinalem Baluam de perfidia & proditione delatum, statim in carcerem coniecit, totamque eius preciosissimam & planè regiam supellectilem, & cæteras facultates omnes publica auctione venditas in fiscum transtulit: cui Regi tantùm abfuit vt idem Sixtus IV. regnũ abrogarit, vt vitam ei atque imperium diutissimè conseruare studuerit. Nostra verò ætate in Scotia Normanus Lesslæus Rothani siue Rothensis Comitis filius, Iacobum Betonium Cardinalem & Archiepiscopum priuato odio cõcitatus turpiter nequiterque interemit. At quia non in despectum Ecclesiæ, verùm ex priuato tantùm odio nex fuit allata, mitius cum percussore actum est: ita vt diu pòst apud Henricum II. Francorum Regem illustri loco fuerit, eique præclaram in rebus bellicis operam nauarit. Quod si Henricus VIII. Anglus, cuius tu mentionem facis, non aliis multis sceleribus fuisset coopertus, atque in apertam totius Ecclesiæ Catholicæ iniuriam nõ prorupisset, haud dubium quin gratiam ei tandem de Roffensis episcopi cæde, ne maius inde malum oriretur, summus Pontifex fecisset:

[1] Historia addita Platinæ, in vita Sixti 4.

nullamq; de regno adimendo sententiam pronunciasset.

Sed quoniam de Regis & populi iure hic tantùm agimus, cedo, si potes, ex sacris vel profanis historiis ab omni memoria exemplum aliquod, quo subditi in Regem legitimum id sibi potestatis arrogarint, vt eum ob necem vlli aut Episcopo aut Cardinali allatam, propria authoritate & velut iure suo, condemnare, abdicare vel castigare ausi sint: nullum, ni fallor, ex tot retrò seculorum cursibus proferre potes. Est enim ille semper ratus & constans in puniendis flagitiis ordo, vt nemo nisi à superiore iudicetur: par enim in parem, multóque minus inferior in superiorem, non habet imperium [1]: populum autem Rege semper inferiorem esse, vel non esse Regnum & Monarchiam fateamur necesse est. absurdum vtique & ridiculum esse quod scripsisti [2]. *Rege constituto suum Reipub.* (id est populo vt tu interpretaris) *supra eum ius remanere* in priore huius anacrisis libro, & alibi suprà, iam palàm ostendimus. Deinde verò cùm diuinarum & ecclesiasticarum legum populus arbiter & custos non sit: humanarum autem legum sanctionibus & vinculis non teneantur Reges (vt est nunc sæpissime ex antiquorum Ecclesiæ patrum sententiis perspicuè demonstratum) consequitur necessariò Regem à populo non posse iudicari. Quod si non iudicari, nec abdicari quidem posse conuincitur, cùm sit tritissimum certissimúmque, genera suis semper formis adhærere, in suis formis esse, tantáque & certitudine & necessitate de illis dici, vt à quocunque remouetur genus, ab eo remoueri omnes eius species, nemo tam rudis & ignarus rerum est, modò non sensu communi cassus, qui non animaduertat. nuláque lex aut ratio patitur vt ab executione aliquis initium ducat [3].

Sed age, Boucheri, & perpende mecum exempla illa quæ proponis [4], de Henrico VIII. Anglo, & Bolislao II. Polono: nihil in iis reperies quod populorum in Reges potestatem vel indicet vel confirmet: tota ad summi Pontificis tantùm authoritatem probandam pertinent. quin potius contrariũ ex iis colligitur, vt aliquo in te modo retorqueri possint. cùm suus alteri populus post excommunicationem totos quatuordecim annos submissè paruerit: alteri verò duos. Ille regno, licet excommunicatus, toto vitæ tẽpore potitus est, illúdq; moriens ad sobolẽ transmisit: Hic verò quousque sceleris sui conscientia excruciatus de re-

gno

1 l.4. D. de recept. l. ille à quo §. tempestiuum. D. ad Se. Trebel.
2 li.1.c.18. ibid. c.9.
3 l.1. & l.vl. C. de execut. rei. iud.
4 li.2.c.11.

gno aufugit, & agitantibus atque insectantibus eum furiis, nullibique vt consisteret patientibus, in Monasterium quoddam procul natali solo, vt scelus fœdissimum perpetua pœnitētia expiaret, errabundus atque ignotus ingressus est. Et verò Bolislai tam horrendum & immane facinus extitit, vt ei simile nullus nec nostra patrum memoria oculus vnquam viderit: ac nisi tam præclaris, grauibus, & publicis monimentis commendatum consignatumque fuisset, & nobis profectò & toti posteritati incredibile videretur. Stanislaum enim sanctum Dei sacerdotem & Præsulem, qui ad innocentiæ suæ testimonium hominem vita pridem functum paulò antè à mortuis excitauerat, cùm interimere decreuisset, immisit ex stipatoribus qui illum sacra facientem in S. Michaelis templo necarent: at illi fanum ingressi retrorsus statim omnes insoliti luminis fulgore perterriti corruerunt, & genibus cubitisque nixi vt inde extra ædem reperent diuinitus sunt coacti: quibus alii subinde atque alii satellites iussu nefarii hominis succedentes eandem planè fortunam experiebantur. Ac tandem ipsemet furēs odio, & scelus omni crudelitate maius anhelans templum gladio stricto intrauit, atque sanctum Episcopum, vulnere in caput inflicto, propria manu trucidauit [1].

[1] Ioan. Herburt. lib. 3. hist. Polon. cap. 8.

Et hanc quidem Bolislai in Stanislaum plusquam feram & barbaram immanitatem impietatemque dum recolo, in mentem mihi venit eius quod obiter, sed valde significāter, de Henrico Rege tuo ibidem scribis [2]. Postquam enim ostendisti Gregorium VII. Pontificem, *quotquot* Bolislaū *auxilio vel consilio iuuerant, cum tota eorum domo & nepotibus, ad beneficia Ecclesiastica habita vel habenda, & ad dignitates omnes atque honores, vsque ad quartam generationem inhabiles fecisse*, addis. *Non erit fortasse Henrico Valesio vel prima generatio.* Audax certè dictum, & suspicionis plenum, si cum effectu qui mox subsecutus est conferatur. Nam licet ista per se sententia nihil mali contineat, quoniam talium semper rerum dubius atque incertus euentus est: tamen cùm esset Regi formosa, pudica, & florens ætate coniunx, ipseq; nec effæta senectute nec morbo impeditus quo minus liberis operam dare posset, haud æquum fuisse videtur de eo tam malè ominari. Quæ res facit vt nonnullis in suspicionem communicati cum monacho consilii veneris: quasi inde illud tuum *fortasse* pependisset, vt si ille destinatum animo

[2] lib. 2. ca. 11.

facinus exitu votis vestris conueniente non perficeret, res vt antè, spe omni sobolis nondum præcisa, in incerto remaneret: horum ego coniecturam haud facile fuissem sequutus (mentes quippe scribentium benignius interpretandæ) nisi non coniecturam, sed rem certam & manifestã id esse tutemet alibi non obscurè indicasses [1]. quod vbi eò ventum fuerit, faxo omnibus innotescat.

Li.4.cap.penul.

CAPVT VI.

QVæ reliquæ sunt apud te Regum exigendorum causæ, eas ego leuius percurrrere decreui, quòd quatenus ad ius Principum vniuersè spectant, vnam illis rationem opposuisse iam sat est. *Regem* videlicet *nullo humano iudicio subiectum esse*. quà verò ad Henrici III. Regis personam referuntur, non nisi miras merasque calumnias esse plerisque notius est, quàm in quo refutando magnopere sit elaborandum. Nam nec hæreticum eum fuisse, nec fautorem hæreticorum, quamuis & eos tolerare & necessaria ipsorum opera vt hominum sibi iure gentium subditorum vti interdum volens nolens, vt dicitur, coactus sit, multo pluribus & certioribus argumentis colligi potest, quàm sunt illa, quibus in contrarium niteris, obscura, falsa, fallacia, & longè petita indicia. Fuit mihi cũ Patre Claudio Matthęo antiqua olim amicitia & intima familiaritas: qui Regem illum, si quis alius, intus, vt aiunt, & in cute nouerat: quippe cuius consuetudine Rex aliquandiu plurimũ delectabatur, ita vt ei in Luparam ad se vocato cellulã prope suum cimeliarchium componi fecerit, quo facilius die nocteque eius, vbi libitum esset, opera & consilio vteretur. Is mihi de Regis & religione & moribus familiarius percõtanti (solebat enim mentem mihi planius aperire, atque arcana etiam committere, quæ propter condictum nulli vnquam illo viuo reuelaui) respondit, nihil illo melius, si ingenium ab aulicis quibusdam non corrumperetur: est enim ad voluptates, quas ei otium & opes regiæ subministrant, paulò procliuior, sed mox commissi pœnitens magno deuotionis feruore ad se reuertitur: itaque quod ego ædificare in eo nitor, id illi eius aulici conantur destruere: vis dicam? vir bonus mihi videtur, sed non æquè Rex: quia cùm nimium religiosus esse studet, totusque deuotioni & precibus incumbit, hoc ipso regni procurationem & curam, quæ non monachali contemplatione, sed Principis magnanimi & rebus agendis dediti soli-

ſolicitudine abſoluitur, nonnihil negligere videtur: eoque fit vt ipſo in ſpiritualibus occupato Reſp. ex iis quæ in ea peccantur detrimentum capiat. Hæc ille, qui ſi aut hæreticum eum, aut hæreticorum fautorem eſſe vel minima ſuſpicione ſuboluiſſet, ne id quidem eo tempore, multus quippe inter nos de hæreſi & hæreticis ſermo erat, vnquã reticuiſſet.

Sed ingentis profectò temeritatis, vel potius extremæ dementiæ fuiſſe videtur, te ad tantorum criminum in tanto Rege accuſationem procedere nullis certis & indubitatis teſtimoniis inſtructum, nullaque alia re adiutum, præterquam coniecturis, & dubiæ fidei indiciis quibuſdã, quæ ad victoriam in eiuſmodi negotio nihil valent. Neq; enim ſatis eſt in ea re αὐτὸς ἔφα ſiue *Noſtre Maiſtre Monſieur Bouchere l'a dit. Nam ſi accuſare tantum ſufficit quis innocens erit?* eoque prudenter cautum eſt ne quis per ſcriptum accuſare vel accuſari, niſi præſens ſit, poſſit[1] Sed quoniam, vt præmonui iam ſæpius, inſtituti mei non eſt integram pro hoc Rege apologiam contexere, quem totus vitæ curſus atque exitus hæreſeos ſuſpicione liberat, ſat habeo tuam in eo infamando malignitatem ex indiciis aliquot à te productis breuiter demonſtrare.

1 3. quæſt. 9. can. abſente & can. qui accuſare.

CAPVT VII.

BOVCHER[2]. *Sed apertiſſimè id docuit*, ſcilicet Henricũ hæretici fauere, *toties hæreticis, cũ propè exanimes eſſent, & facilè vinci poſſent, facta pax, dataque induciæ, vt fortiores ſcilicet exurgere, ac religioni Catholicæ negotium faceſſere validius poſſent.*

2 Libr. 2. ca. 16.

Hæc illa cæca inuidia eſt, quæ, vt ait Liuius[3], nihil aliud ſcit *quàm detrectare virtutes, corrumpere honores & præmia earum:* hæc inquam illa eſt, quæ te omnes huius Regis actiones tam bonas quàm malas ad eius ignominiam conuertere & pertrahere calumnioſa interpretatione facit. Neque enim hæ pacis induciarumque conuentiones cum hæreticis factæ, apertiſſimè, vt tu dicis, imò ne apertè quidem docent Regem illum fautorem hæreticorum fuiſſe: ſed potius eum tunc fuiſſe regni & Reipublicæ ſtatum, vt ferre amplius tam diuturnum, atrox & cruentum ciuile bellum non poſſet: atque ita eum tempore neceſſario pacem cum hæreticis, non tam illis quam Catholicis, atq; adeò toti regno vtilem & accõmodam feciſſe. An non Carolus

3 Lib. 38.

Carolus IX. huius frater, hæreticis semper infensissimus, magis noxia regno & religioni Catholicæ pacta cum illis inire aliquando coactus est? An non Carolus. V. Imperator, vt turbatam in Germania religionis ergo Rempub. sedaret iniquiores pacis conditiones cum hæreticis pepigit, quam vnquam Henricus. III. in Gallia [1]? Quod Cæsaris factum licet multis viris Catholicis displiceret, nemo id tamen, vt tu nunc facis, in eius vituperium interpretatus est: vel gratiæ & fauori hæreticorum potius quàm Imperiali prudentiæ, & curæ de statu Reipub. id tribuit. Et verò tu Dei legẽ licenter nimis & intemperanter violare videris, qui cogitationes hominum in deteriorem partem interpretaris: & cùm à pluribus regni curis consiliisque remotus sis, de gestis à Rege quo animo facta sint, quasi consilii eius particeps & cogitationum omnium conscius, iudicium profers. Nam tuum illud, *vt*: propositi & voluntatis regiæ scopum & finem vltimum designat. An nescis *ea facta quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem esse interpretanda* [2]. Multi priuati homines, dum consilia ex euẽtu æstimant, facta Principum calumniantur, quibus si status Reipub. æquè ac ipsis Principibus cognitus esset eorũque intentio, laudarent profectò facta potius quàm vituperarent. Sed vt valenti & bene sano nullum est ouo melius nutrimentum, & contrà nihil quod stomacho malè affecto citius corrumpatur: ita laudes Principum licet viris bene moratis & pacis amantibus suauissimæ & saluberrimæ sint, in liuidis tamen & seditiosis animis fœtent statim & obsordescunt.

[1] Surius in Comment. anni. 1548.

[2] cap. 2. de reg. iur. lib. 5. Decret. l. semper in dubiis D. de reg. iur.

BOVCHER [3]. *Apertius illud rursum, quod libertinis, hæreticis, imò atheis honoratissima quaque officia, præfecturæ, dignitates in militia, in Senatu, in interiori ac secretiori Regis consilio concessa sunt.*

[3] ibidem.

Hoc nihil nisi manifestam calumniam esse, non solùm Franci omnes sed exteræ etiam nationes probè norunt. Id enim vel inimici ipsius fatentur, obseruasse eum semper ne vlli apertè hæreseos notato officia & dignitates, siue publica regni negotia domi, forisue, pace, inquam, vel bello administranda committeret. Sed tibi nimirum hęretici, libertini, politici, athei, imò monstra & tetræ belluæ erant Episcopi, prædicatores, sacerdotes, seculares, & generaliter omnes qui in debita Regi suo fide, obsequioque permanebant. Hic tibi perpetuus in scribendo mos est, vt viros

ros probos infamibus maledictis proſcindas: quo neſcio an vllum in Chriſtiano pectore vitium maius. Nemo neſcit illuſtriſſimum Ducem Spernonium, & viuo & mortuo Rege Henrico fidem ſemper Catholicam eſſe profeſſum, vt & etiamnum conſtanter & egregiè profitetur eſſeque Principem magnis animi dotibus ornatum, & pace belloque vtiliſſimum. Id eius in rebus aduerſis iuxtà ac ſecundis præclara animi moderatio, magnanimitas, & prudentia toti Galliæ adeò teſtatum & probatum iam fecit. vt ipſimet olim eius inimici, qui non vt tu maledicè mendaces ſunt meritis eum nunc laudibus efferant, & amiciſſimè complectantur. At quãta illa à te iniuria? pudet proloqui: tã eſt infame mendacium, & ſacerdote in illuſtriſſimũ virũ indigna exprobratio. At dicere oportet. ais ergo [1], *Sed & legatio Spernonii, qua bellua nihil terra vidit impurius*. Bellua tibi Dux Spernonius eſt, quia tecum belluina voce alios ad ſeditionem & rebellionem concitante non conſenſit. Par quoque in eo imprudentia eſt, quod de venerando & verè Catholico Antiſtite Cænomanenſi mendaciſſimè confinxiſti [2]. Sed enim malus hic tibi mos eſt, omnes illuſtres familias, quæ furibundis tuis conatibus non fauerunt, venenato linguæ ſtimulo compungere, omniaq; de illis mala, odio magis quam ex fide, prædicare. Ex his lector periculum facere poteſt, quantum linguæ rabie in alios valeas ac planè intelligere nullam tibi fidem habẽdam eſſe in iis quæ de Rege defuncto ſcribis: quiſquis enim manifeſtis mẽdaciis viuẽtes infamat, is virus acerbitatis ſuæ in mortuos pari impudentia euomere non verebitur. Quod ſi regnante Henrico nonnulli hæreſis contagione infecti muneris publici partes aliquas capeſſebant, id non Regi, ſed hominum illorum impietati & perfidiæ imputandum, qui *aliud clauſum in pectore, aliud in lingua promptum habebant* [3]: & fidem fronte, ſeu verius perfidiam ſimulando diſſimulãdoque contegebant.

1 ibidem.
2 lib. 2. ca. 16.
3 Saluſt. in Catil.

BOVCHER [4]. *Bibliopolas, qui Catholicos libros vendebant, flagris per ſuos illos ad quiduis paratos iudices cecidit, Anglũ Catholicum, qui perſecutiones Anglicanas excuderat, in vincula coniecit. Qui autem libros contra Papam ſcripſerant, & eos vendebant, fouit, aluit, & protexit.*

4 ibidem.

Iſtis more tuo, id eſt calumnioſè, Regem exagitas. Nemo vnquam ab illo Rege, quòd Catholicos libros venderet, per vllos iudices aut miniſtros vapulauit, niſi forte Catholicos

tholicos libros intelligas tuis istis similes, famosos scilicet libellos, quorum plures tūc spargi in vulgus à nefariis quibusdam Reipub. bustis & incendiariis, ac typis clàm mandari cœperant, Regis partim religioni, partim moribus ac dignitati detrahentes: horum neque authores vllo satis digno supplicio affici, neque venditores satis graui multa coerceri potuisse certum est: & hi quidem si pecuniariam pœnam inopia eluserant, virgarum vel fustium ictib. meritò secundum leges castigabantur.

De Anglo illo Catholico qui Richardus Verstegan appellatur, est cur gratias tibi habeam, quod eius mihi memoriam refricasti. Ille enim non indicium nobis præbet occulti fauoris Henrici Regis in hæreticos, sed planè in contrarium certo & indubitato testimonio esse potest. Nā licet conquerente apud Regem legato Angliæ atrocem dominæ suæ iniuriam atque ignominiam à quodam suo subdito Parisiis factam, atque enixius postulante vt capi eum ac dedi sibi iuberet in Angliam remittendum, Anglus ille, dum de causa cognosceretur in carcerem coniectus fuerit: nunquam tamen efficere potuit Regina Angliæ, vel per literas vel per legatos vt eum sibi à Rege traditū in suam ditionem ac potestatem reciperet. Quinimò Rex vbi causæ merita didicerat, & nouorum præterea atque horrendorum suppliciorum varia genera ex typis ad se allatis conspexisset, solui hominem carcere, & quo vellet abire iussit: adeo vt liber lætusque in quotidiano Anglicani legati conspectu Parisiis diu versaretur: quemadmodum eius gentis vir pius & Ecclesiasticus, qui aderat cùm alter caperetur, & egregiam ei liberando operam nauauit, cùm sæpe mihi alias, tum eo ipso die quo hæc scripsi, retulit: addiditque Regem, dum singulas varii generis tormentorum effigies oculis & animo collustraret, barbaram illam crudelitatem execratum dixisse sæpius, *Voila vene mauuaise femme, voyla vne cruelle femme. ô la grande cruaulte.* Si hæreticis fauebat, vt tu scribis, quid ei impedimēto fuit quo minus hunc priuatum & obscurum hominem laicum religionis ergo exuantem, Reginæ Angliæ id sæpius per legatum flagitanti non dediderit? an non per illos ipsos iudices (quos tu ad quiduis paratos fuisse ais) eum vel clàm tradere potuisset, per quos, si vera narras, bibliopolas ob Catholicos libros venditos palàm flagellauit? præsertim cùm te authore, tantus ei erga Reginam illam amor fuerit,

Id est, ecce malam mulierem. ecce mulierem crudelem. ó magnam sæuitiam.

rit, vt eam *bonam suam sororem vocaret*. At vereor vt *bonam* de tuo sit: sororem quidem si publicis fœderis vel induciarum instrumentis eam appellauit, nihil mirum: fratris enim aut sororis commune Principum inter se, quà Principes sunt, nomen est. Nihil itaque hoc argumento efficacius ad remouendam ab illo Rege omnem occulti fauoris in hæreticos suspicionem, quib. si vel minimum benè cupiisset, miser ille Verstegan è carcere ad carnifices fuisset traductus.

Quod de iis qui libros contra Papam scripserunt tradis, id omni caret verisimilitudine: tum propter magnam eius erga Dei vicarium obseruantiam, tum etiam ob priuatam cum summo Pontifice Sixto V. amicitiam: quarum alterutra per se calumniam illam refutare potis est.

Denique non fauisse illum hæreticis id indicat, quòd vbi resciuit Metenses hæreticos templum pestilenti suæ synagogæ construxisse, & (vt est semper id genus hominũ audax, inuidum, & arrogans) ei nomen indidisse *Creuecœur*, id est Cordolium, subaudiebant enim Catholicorum: statim publico decreto inhibuit ne vlla ibi ab hæreticis concio conuentioue fieret, claudique & obserari domus illius ianuas fecit, ne aut ingredi quisquam aut egredi inde posset. Quæ res tanto Catholicos gaudio affecit, tantumque hæreticis mærorem & luctum attulit, vt exinde nomen illud, *Creuecœur* quasi diuinitus initiò impositum, ad ludibrium & irrisionem Hugonotorum cõuersum sit. ab eo enim tempore procul extra vrbem in loco qui ab omni memoria *La fosse aux serpents*, id est, fossa serpentum, nomine rebus in eo gestis conuenientissimo, est appellatus, diabolica sua cõuenticula celebrarunt. Quid multis? tantùm ille hæreticis fauebat, vt si in hũc diem vixisset, vix vllum nunc Gallia haberet hæreticum.

CAP. VIII.

LEuiora sunt quibus eũ hæreticum fuisse contendis [1], & magna ex parte vsque adeo friuola, inepta, ridicula & absurda, vt ea referre nonnihil pigeat: cuiusmodi illa sunt quæ de eius coronatione & vnctione scribis, quod interea puellis aulicis arrisit, quod, *Caroli Magni corona, capiti eius imposita, parum firmiter hæsit, & quin caderet parum abfuit*. Quod è *pulpito descendenti* (*quo Regem vestimentis regalibus indutum ascẽdere moris est*) *tres vel quatuor*

[1] Lib. 1. cap. 10.

quatuor gradus vna prolapsione desilire, ac prope omnino corruere contigerit. Quod *vetustum Christianissimorum Regum, nouendialis post consecrationem ad sanctum Marculphum deuotionis (vbi creditur virtus scropharum*, dicendum scrofularum, *morbum sanandi Regibus nostris insigni priuilegio dari) morem ipse neglexit, postridie scilicet vnctionis matrimonio iūctus, tripudiisque ac deliciis omnis generis intētus. Vnde factum, vt scrophas ab eo non curari, & qui ab eo tanguntur, minimè sanari passim dicantur.*

Digna scilicet homine docto ad conuincendum hæreseos Regem Christianissimum indicia. ecquis mortalium istas sine risu ineptias exciperet? Corona Caroli Magni nō satis firmiter hæsit capiti Henrici. III. ergo signum est eum fuisse hæreticum. mala consequentia. signum quidem est non fuisse eum tam grandi capite atque Carolum: nam hunc quidem non solùm virtute & rebus gestis, sed etiam mole & statura corporis magnum fuisse tradunt [1]. Risisse autem præ gaudio quid mirum, cùm se in tam pulchri & florentis imperii fastigio collocatum & confirmatum senserit? humanum id est, & omnium ferè commune, aduentantem fortunam secundam cum lætitia & aliqua animi effusione complecti. Qua de causa prudentibus visum est, donationes à Rege tempore coronationis, vel signaturas à Papa recens creato factas non valere [2] quòd sint tūc velut nimio gaudio inebriati & extra mentem constituti: atque ita quicquid eo tempore concedunt, id non tam impetratum ab illis quam extortum esse censetur. Regē Henricum de pulpito descendentem labi contigit: proptereáne hæreticus? apage istas aniles & plusquam ethnicas superstitiones. Si tibi de suggesto descendenti par lapsus acciderit, protinúsue aut hæresin te iam docuisse, aut breui docturum colligetur? Si antiquis temporibus vixisses, omnes vt arbitror, in augurio & haruspicina superasses: multoque magis superstitiosus ominator fuisses, quā qui Flaminio Magistro Equitum quòd stridor soricis auditus erat, magistratum, vel Q. Sulpitio quòd immolanti apex quem Flamen gestare solet de capite deciderat, sacerdotium abrogarunt [4], talium profectò, omnium obseruationes cum omnibus Christianis, tum ordinis & professionis tuæ hominibus sunt indignissimæ. Quod autē ad strumas siue scrofulas attinet, quas perperam scrophas vocas, satis constat multos eo morbo laborantes ab illo Rege fuisse sana-

1 Eginhartus in eius vita.

2 glos. in proœm. reg. Cancel. Neuisa in sylu. nupt. vide Rebuf. to. 2. tract. vt benefic. ante vacat, num. 9. & 10.

3 Plutarc. in Marcel.

ſanatos: & egomet ipſe vidi, cùm eſſem in Gallia, puellam Bituricenſem ex honeſtiſſima eius ciuitatis familia, cui morbus ille grauiter inſederat, Regis contactu liberatam.

Sunt quidem tua hæc valde ridicula, nec minus etiam quæ ſequuntur, licet maiori malitiæ adiuncta.

Amplius eſt, inquis, *quod ſe omnino lege ſuperiorem facit, nec ſe lege teneri putat.*

Si Henricus ob eam rem hæreticus eſt, hæreticus etiam D. Ambroſius qui idipſum non vno in loco diſertè tradit: hæretici & omnes antiqui Patres Theologi, Iuriſconſulti, cæterique prudentes. quia hoc idem cum Henrico putarunt: & verò nihil hac Regis Henrici ſententia verius rectiúſque dici poteſt, vt luce iam clarius probatum eſt. Deſine verba captare, id enim in re ſeria impium eſt & inciuile, ac quo quidque ſenſu dictum eſt perpende. Tu prædicatores alios qui in tua iurati verba non erant, *verborum aucupes, & ad gratiam loqui paratos* vocas [1], at neminem ego vnquam vidi tam aucupem & captatorem verborum, atque in ſiniſtrum ſenſum detortorem, ac te. Quod ne quis me per calumniam tibi affingere ſuſpicetur, ex innumeris quæ ſparſim operi tuo inſunt, paucula quædam loca ad id quod agimus pertinentia recitabo.

1 dict. li. 2. c. 26.

BOVCHER [2]. *Simile & id* ſcilicet hæreſeos ſignum *quod Eccleſiaſtici miniſterii iugum à ſe excutit, ac plenam ſibi in eum* (non video quo iſta relatio, ſi bona latinitas eſt) *eiúſque bona poteſtatem vſurpat. Denique ſe Cleri caput manifeſtè in eo conſtituit, quòd Clerum ſuum* (*Clerum enim Gallicanum, vel regni dicere debuerat*) *iis verbis, vos Clerus meus, publica in comitiis Bleſenſibus oratione, qua & typis mandata proſtat, iterum & ſæpius dicere non erubuit. Quem errorem quod ei augeret, pileum ab eo Cardinalibus* (*quod ab Eccleſia ſola fieri debuerat*) *imponi, ceremonias Eccleſiæ, vt ab altero Ozia, inſtitui, iudices eccleſiaſticos commutari, aliáque eiuſmodi & inuiti vidimus, & ſanè indoluimus.*

2 Ibidem.

O præclarum commentum, & gloſſam Aurelianam, vt dicitur. An hoc non eſt captare & aucupari verba? Sed vnde tibi, quæſo, iſta interpretatio? quia dixit, Clerus meus, inquis. Ergo verba hæc per ſe illam nobis animi notionem manifeſtè repræſentant, quod ſi ita eſt, Daniel ſe totius gẽtis Hebræorum caput in eo manifeſtè conſtituit, quod eam gentem ſuam ſiue populum ſuum vocauit: *cùm confiterer*, inquit, *peccata mea & populi mei* [3]. & Boos conſtituit ſe

3 Daniel. 9.

manifestè caput omnium Bethlehemitarum, quia dixit, *coram cunctis sedentibus, & maioribus natu de populo meo* [1]. Non minus verum est quàm vetus & vulgare, verba secundum materiæ subiectæ rationem debere intelligi: duásq; habere ansas, vt ait Epictetus, vnam integram qua & apprehendi & retineri sine periculo possunt: alteram verò attritam & ruptam, qua quicquid comprehensum est decidit disrumpiturque. Hac tu perpetuò Henrici Regis sermones excipis: licuit illi dicere, vel te ipso formulam præeunte, *Clerum Gallicanum, vel regni Galliæ.* Cur ergo, cùm Rex sit regni caput & maritus Reip. vt docet Lucas de Penna, non licuit ei dicere, *Vos Clerus meus,* quod si, vt debet, hoc modo intelligatur, *Clerus regni mei*, optimus sensus & solida atque integra ansa est: sin malitiosam interpretationem, vt hoc loco, adhibeas, nihil nisi fractam ansam apprehendes.

1 Ruth. 4.

Quod de pileo Cardinalibus imposito refers, id nihil quicquam Regis illius vel famæ & existimationi, vel dignitati detrahit: quin planè contrà integritatis, fidei, religionis, & pietatis locuples testimonium præbet, quòd tanto spiritualis ministerii officio dignus fuerit habitus. Atque hic quidem non in Regem, qui volente Papa id fecit, sed in ipsum Papam, qui id muneris Regi commisit, inueheris. Notum est Papam talia laicis mandare posse [2]. Quid si Episcopum aliquem vidisses purgationem canonicam mandatu Papæ coram Rege iudice facientem? Nam & id quoque laico mandari potest, cùm sit iurisdictionis, quanto te eius rei aspectus dolore cruciasset? Dixisses, credo, quod olim glossator deceptus [3], *nimium papaliter esse dispensatum.* Antiqua hæc est calumniandi astutia, vt docet Polybius [4] ea hominibus facta vitio vertere, quæ laudi & honori tribuenda sunt, & famæ ac commodis hominum laudando insidiari. Desine ergo vel delegationem illam à summo Pōtifice factam sugillare, vel gesta Regis in suscepto mandato calumniari. Nam si inde tibi opimum aliquod cum galero Cardinalititio beneficium, Rege tribuente, obuenisset, nō amplius quidem indoluisses: & totus ille feruor, imò furor, quo Regem hunc insectaris protinus conticuisset, sed quia nigra erant noluisti: si tamen famæ fides est, nihil enim prę ter auditum habeo, Episcopatus sæpe ambiisti, sępéque repulsam passus es. Atque ex hoc vno quidem quantum in struendis calumniis valeas, tanquam leo ex vnguibus, deprehendi potest.

2 Can. præter. §. verum vbi gl. 32. dist. gl. in can. bene. in verb. laico. 96. dist.

3 in can. Memn. 2. q. 4.

4 lib. 4.

G A

CAP. IX.

ABeuntem hinc me atque aliò festinantem tuæ quædam adhuc eiusdem generis calumniæ retraxerunt, ac ne se iniustè præteritas iure conquererentur, sistere nonnihil coëgerunt.

BOVCHER[1]. *His affine est quod se dominum non rerum cuiusq; tantùm sed & personarum esse credit. Quippe hominibus exprobrans quod viuunt, quodq; aliquid possident, quasi id eius beneficio singulis concessum sit. Homines etiam calculis similes esse dicens quos vt qui computat nunc mille nunc decem millia valere facit, ita penes Regem esse, vt quemcunq; voluerit de alieno ditet, vel pauperem faciat, & sibi persuasum & omnibus esse cupit. Quatuor videlicet in vno simul peccans. Primum quod nos veluti mancipia in Regis possessione esse, non verò liberos natos esse putat, quod planè Turcicum est. Alterum quod nihil à quoquam vult vt proprium possideri, quod est etiam Valdesianum. Tertiũ quod se Christo æqualem, qui Dominus in Scriptura & Symbolo κατ' ἐξοχὴν siue vt exponit Ecclesia, solus Dominus est facit. Quartum denique, quod nulla meriti cuiusquam habita ratione, prout affectus sine iudicio, sine ratione impulerit, honores, diuitias, principatus distribuere se posse credit, quod nec Christus qui omnium Dominus est, facit, qui dat vnicuique secundum opera sua.*

Qui in aliorum peccatis diiudicandis tam lynceus es, vide ne illud Saluatoris in te conueniat[2]. Hypocrita eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere festucã de oculo fratris tui. Nam dum quadruplex, vt tibi videtur, in vna huius Regis sententia erratum cernis: quinquiès vel sexies à te peccatum in illa eadem sententia recitanda & interpretanda non animaduertis. En istas igitur oculis tuis trabes euellam, efficiamque vt, nisi planè cæcus sis, Regem peccati immunem in hac re cernas. Sed primùm abs te peto, qui scisti eum credere se esse dominum non rerum cuiusque tantùm sed & personarum? quis hoc tibi dixit? an ipsemet tibi narrauit, an ne aliunde colligis? An tantam intelligẽtiæ vim nactus es, vt ex habitu cuiusq; statim quid animi habeat cognoscas: aut similis ne factus es Doctoris Nelli de Gabrielis de Eugubio q intelligebat ad motũ labiorum licet nõ audiebat omnino, vt ait Bartholus[3]. Si ipse aut alius tibi dixit, cur nõ laudas authorẽ? Nam αὐτὸς ἔφα iam explosimus. Nec .n. satis firma consequentia, Boucherius id scribit, ergo est verũ. Vnius testimoniũ ne in

1 Ibid. c. 28.

2 Matth. 7.

3 in l. 1. nu. 7. D. de ver. oblig.

l. iurisiurandi. C. de testib.

leuioribus quidem causis si lem facit [1], quanto minus in tanti momenti controuersia? Possum vno verbo respondere, hoc quicquid est non ab illo dictum, sed à te confictum esse. Sed quia res in longum abiret si coniecturis, argumentis, testimoniisque, in statu inficiali digladiaremur, concedam tibi libenter principium istud, à quo tanquam ex fonte cænosos tuos riuulos perperam deriuasti. Concedam tibi, inquam, Regem credidisse *se dominum non rerum cuiusque tantùm, sed & personarum*, ac verè illum rectéque in eo sensisse certissima ratione patefaciam: teque adeò malitiosa interpretatione, verborum aucupio, & captiosis ac vitiosis collectionibus, quatuor ista peccata quæ subiicis inde deducere. Quod vt lector distinctius planiúsque intelligat, superiora ista rursus à capite singillatim arcessenda & excutienda sunt.

Rex Henricus. *Credit se esse dominum non rerum cuiúsque tantùm, sed & personarum,*

rectè quidem, est enim verissimum, & ita omnes Reges credere debent, eo enim fit vt in maiorem curam & cogitationem regni conseruandi incumbant, quòd se rerum in eo & personarum dominos esse norunt. Huic Regis sententiæ tu subiicis,

Quippe hominibus exprobrans quod viuant, quodq; aliquid possideant, quasi id eius beneficio singulis concessum sit.

Nihil minus: vitiosa hæc tua interpretatio est, & attrita ansa qua Regis sermonem excepisti: apprehende bonam, & bonum sensum inuenies. Esse dominum vel esse seruum ambiguæ orationes sunt, ac proinde in illis significatio accipienda est quæ vitio caret, semperque benignius interpretandæ, ne vitiosus inde aliquis resultet intellectus, tu autem hæc Regis Henrici verba nimis peruersè aucuparis: incertum malitiáne an ignorantia in istum te errorem cōpulit. Scito igitur seruitutis tria esse genera (vt Stoici teste Diogene Laertio rectè definierunt) Vnum quo homines alieno dominio contra naturam subiiciuntur, vt mancipia & vernæ, quam Stoici seruitutem ἐν κτήσει dixerunt. Alterum, quo adimitur alicui libertas viuendi vt velit, quod στέρησιν αὐτοπραγίας vocant, veluti cùm liber homo carcere concluditur. Tertium denique seruitutis genus, quod consistit ἐν ὑποτάξει, quo continentur mercenarii, vassalli, cliētes, & omnes omnino quos communi nomine subditos siue subiectos vocamus. Totidem ergo cùm sint significationes

ones & species dominationis & dominorum quot seruitutis & seruorum, cùm sint relata, cur tu illam domini significationem quæ nec Regis (vt verisimile est) intentioni, nec regiæ dominationis rationi conuenit, contra iuris præceptum contraque æquitatis normam, vt proferenti calumniam struas, tam temerè & audacter amplexus es? Si verū est, vt est verissimum, Vassallos, clientes, & omnes omnino regnicolas Regis seruos aliqua ratione dici posse, nónne verum est eorum dominum Regem esse? & si est, cur nō debet credere se talem esse? Certè cùm hanc Regis tui sententiam reprehendisti inscitia vt dixi, vel malitia te comitatū fuisse necesse est. Sequitur,

Homines etiam calculis similes esse dicens, quos vt qui computat nunc mille nunc decem millia valere facit, ita penes Regem esse, vt quemcunq; voluerit de alieno ditet, vel pauperem faciat, & sibi persuasum & omnibus esse cupit.

Verbum, *de alieno*, à te profectum adiectumque esse apparet, eoque expuncto nihil inerit vitii: Rex quem vult, attollit, vel deprimit, ac de suo non de alieno ditat vel depauperat: totumque hoc non Henrici Regis sententia, sed antiquum apophthegma est, vt supra hoc libro ostendimus [1], ipsumq; verissimum esse tam sacra Historia quàm regnorum omniū annales vsu rerum & experientia demonstrant. Aman summus à Rege coactus est pauperem Mardochæū induere vestibus regiis, atque in equo, *qui de sella Regis erat*, sedentem præcedere per plateas ciuitatis & clamare, *hoc honore condignus est, quemcunq; Rex voluerit honorare* [2]. Tempus me deficeret si omnium seculorum exempla, quæ sunt prope infinita recenserem, itaque pergamus.

1 cap. 4.

2 Ester. 6.

Quatuor videlicet in vno simul peccans.

Imò ne vnum quidem.

Primum quod nos veluti mancipia in Regis possessione esse, non verò liberos natos esse putat.

Quis te hoc docuit? neque enim ex verbis & sermone Regis id rectè colligitur, neque ipsemet aliàs vt arbitror id tibi secretò indicauit. Iam ostendi seruitutem de qua ille loquitur nō ἐν κτήσει, & possessione, sed in hypotaxi siue subordinatione quadam consistere: quo modo non solum Reges & Principes qui alienam dominationē non agnoscūt, sed etiam Duces, Comites, Barones, & alii quotquot feudi dandi ius habent, Vassallorum & Clientum suorum domini & sunt & dicuntur [3]. Præcipuè verò Reges, qui ob supre-

3 Passim in libris feudorum.

mum in omnes imperium vocatur semper domini in Scripturis, quoties ex subditis eos aliquis alloquitur, ipsique subditi quantacunque præditi potestate, se Regis seruos esse passim in sacra historia, ingenuè agnoscunt & palam ac sponte profitentur. Qua ratione Achimelech sacerdos seipsum ac Dauidem Regis Saulis seruos non semel atque iterum vocat [1]. Sic de Hanone Rege filiorum Ammon scriptum est. *Dixerunt Principes filiorum Ammon ad Hanon dominum suum* [2]. Plena sunt exemplorū sacra monumenta, quibus perspicuè docemur, Domini nomen aptissimè Regib. conuenire, adeò vt nec humillimus Rex Dauid id vnquam nominis recusasse legatur, seruósque Regis esse omnes qui eius ditioni atque imperio subiiciuntur: sed ea tamen seruitute quam nos tertio loco proposuimus. Atque hic loquendi modus quo Rex dominus, vassalli serui dicuntur, Francis quidem nec recens nec insolens est. Itaque VVillermus Aquitaniæ Dux Ludouicum Crassum per legatos sic fertur alloquutus *Dux tuus Aquitaniæ, domine Rex, multa te salute omniq; optat potiri honore: non dedignetur regiæ maiestatis celsitudo, Ducis Aquitaniæ seruitium suscipere, ius suum ei cōseruare: quia sicut iustitia exigit seruitium, sic & iustū exigit dominium* [3]. Quid multis? Gerardus Niger, Obertus de Orto, & alii iuris feudorū collectores atq; interpretes, seruire vassallū domino debere vbiq; testātur. Sed reliqua videamus.

1 1. Reg. 22.
2 2. Reg. 10.
3 Historia ad Aimoinum addita li. 5. c. 49.

Alterum quod nihil à quoquam vult vt proprium possideri.

Hoc in superioris calumniæ refutatione iam satis eneruatum est, regia enim dominatio nihil prohibet quo minus suum quisque vt proprium possideat: cùm Rex subditis nō vt mancipiis, sed vt vassallis, dominetur, quicquid tamen subditi possident, à Rege possident: quoniam per iura Regum possidentur possessiones, teste Augustino [4].

Hinc est apud Scotos, quo populo nullus vnquam in clientela Regum vixit liberius, quæ sequitur vetustissima regni lex [5].

4 Tract. 6. in c. 1. Ioan. & refertur dist. 8. can quo iure.
4 Hect. Boet. li. 12. hist. Scot.

Nemo fundum, prædium, agrum, alia quàm Regis authoritate possideto.

Et tamen quique interea illic, Principes, Comites, Barones, cæterique & Nobiles & Plebeii, agros & res alias, vt suas proprias, iure Dominii sub Rege possident.

Tertium quod se Christo æqualem, qui Dominus in Scripturis & Symbolo κατ᾽ ἐξοχὴν siue vt exponit Ecclesia, solus Dominus est, facit. Magno vtique errore & intolerabili, cùm ex quatuor quæ

Chri-

Christo conueniant, quod Deus, quod Dominus, quod Pontifex, quod Rex, vt duorum postremorum functionem solam hominibus communicat, ita duorum priorum, quod Deus Dominus, ne atomum concedit quidem.

Quid agis, Boucheri, vigiláſne an dormis? vbi tuum iudicium, vbi Theologia? Si nemo niſi Chriſtus appellari dominus poteſt, cur ſanctus Dauid ſe toties dominum vocari paſſus eſt? cur tu dominum te in congreſſionibus & ſalutationibus vocari ſinis? Si Chriſtus Dei nomen cum hominibus non communicat, quid eſt quod dicitur [1], *Vos dii eſtis & filii excelſi omnes*, & iterum, *Deus ſtetit in Synagoga Deorum*, & alibi, *ecce conſtitui te Deum Pharaonis* [2]? Quin eodem pacto colligis, *ſolus Deus bonus eſt*, ergo iniuriam Deo facit qui hominem aliquem dicit eſſe bonum. Chriſtus dicitur eſſe *ſolus ſanctus:* ergo tota errat Eccleſia quæ Petrum, Paulum & cæteros Dei ſeruos ſanctos vocat. Solus Deus eſt, *Ego ſum qui ſum*, inquit [3], ergo magnus & intolerabilis error eſt dicere ligna, lapides aut quid aliud in toto mundo eſſe: & tamen ita quotidie loquimur, vt & eſſe homines, & bonos ac ſanctos eſſe, & Dominos eſſe dicamus: totus itaque mundus, excepto ſolo Boucherio, in magno & intolerabili errore verſatur. At dices, non ita ſunt vt Deus, nec domini & ſancti vocantur vt Chriſtus, ſed per ſimilitudinem, propter quandam communicationem & participationem earum rerum immenſa Dei omnipotentis beneficentia & largitate factam. hoc ipſum & ego dico, atque inde colligo Reges nullam Chriſto iniuriam facere, nullóque errore duci, dum humano more dominos & rerum & perſonarum ſe eſſe dicunt. Nam vt ait D. Hieronymus [4], Domini nomen omnibus ſuperioribus tribui ſolet. Sed tu qui magnus Catholicæ religionis aſſertor videri cupis, vide ſis quæſo ne tuum te argumentum in hæreticorum naſſam, velis nolis, pertrahat. Nam ſi vlla argumenti tui vis eſt, Regem ſcilicet æqualem ſe Chriſto facere cùm ſe dominum eſſe ait, quòd Chriſtus in Scripturis & Symbolo ſolus dominus eſſe dicatur: effugere non potes, quin eadē ratiocinandi forma cōcludas, Catholicos æquare ſanctos omnes Chriſto, cū eos interceſſores & mediatores pro nobis apud Deū eſſe dicūt, quia disertè ſcriptū eſt ab Apoſtolo [5]. *Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus.* Si vnus homo mediator, non plures homines, non ſancti. Sed vt hoc illorū argumentū de mediatore fallax & captioſū eſt, ita & il-

1 Pſal. 81.
2 Exod. 7.
3 Exod. 3.
4 in Ezech. c. 6.
5 1. ad Tim. 2.

illud tuum de domino. An non putas hæreticos *magnum festum facturos* (vt Bartolus noster loquitur) de isto tuo argumento, & sibi cumulatè satisfactum dicturos pro innumeris suis rationibus, quas ad huius noui dogmatis firmamentum in hoc infami opere tuo ab illis mutuatus es?

Quartum deniq; quod nulla meriti cuiusquam habitâ ratione, prout affectus sine iudicio, sine ratione, impulerit, honores, diuitias, principatus distribuere se posse credit, quod nec Christus, qui omnium Dominus est facit, qui dat vnicuiq; secundum opera sua. Nec hic quoque aliquid est quod iure reprehendas, si modò bonam ansam apprehendas. Quandoquidem Rex ista quidem omnia facere potest, sed non debet: vt fusissimè iã libro secundo à nobis est explicatum. Nullum igitur in eo peccatum Regis est, quod se talia posse credat: sed tuũ potius erratum qui eum quod potest non posse putas. Ad rationem à te allatam respondemus, fallacem & captiosam eam esse propter variationem terminorum (vt loquuntur dialectici) nam cùm de Rege agis, vteris verbo *posse:* cùm de Christo loqueris, illud *posse* in *facere* commutas; atque ita reducta ad Syllogismum ratione tua quatuor inuenientur termini, ex quibus nihil necessaria consequutione concludi potest. Si vis igitur argumento tuo aliquid efficacitatis inesse, ita illud conceptis verbis proponere oportet, *quod nec Christus, qui omnium Dominus est, potest.* At hoc iam non modo falsum esset, sed execrabile, & blasphemiæ plenum. Ille enim paterfamilias est *cui licet quod vult facere,* & vni tãtum dare vna hora, quantum alii toto die laboranti [1], *cuius enim vult miseretur, quem vult indurat: & voluntati eius quis resistit* [2]? Quæ cùm ita sint, ne semel quidem peccasse Regem Henricum in eo quod illum dixisse asseris, te verò in istis ei peccatis impingendis calumniatum sæpius & cauillatum esse constat.

1 Matth.20.

2 Rom.c.9.

CAP. X.

VLtimum nunc superest argumentum, quo insignem Regis tu hæresim demonstrari putas: quod tamen nescio an in postremum locum reseruasti, vt queadmodum boni oratores, sub finem orationis quando iudicẽ relinquunt, ea afferre solent, quæ, vt res exigit, ad motus animorũ extinguendos vel inflammandos plurimũ valent: ita tu post multa futilia & ridicula, ad extremum ea proponeres quæ non ridere modò, sed cachinnari lectorem faciant.

ciant. Quæ ego, ne dum imperitis fucum faciunt communi Principum omnium iuri præiudicent, non plena manu, vt dicitur, sed digito tantùm quam sint vana & inepta leuiter indicabo.

BOVCHERIVS [1]. *Sed pene par quoque hæc eius insignis hæresis est, quod Regem regno eiusque ordinibus superiorem esse, pro inconcusso fundamento habet. Vnde illa eius vox vsque eò frequens, meus status, meum regnum, meus Clerus, mea Nobilitas, mei subditi. Quodque ille primus in iis veterem Regum in plurali numero loquendi morem immutauit, cùm illi, nostrum regnum, nostri subditi, & similia dicere soliti essent.* 1 dict. ca. lib. 2.

Papæ! Actum de Regibus est, nisi præscriptas à BouchERIO loquendi formulas maturè sibi comparent. Bartolus à multis iure reprehenditur, quod dixerit [2]. *Et fortè si quis diceret dominum Imperatorem non esse dominum & monarcham totius mundi esset hæreticus: quia diceret cõtra determinationem Ecclesiæ, scilicet contra textum S. Euangelii, dum dicit. Exiit edictum à Cæsare Augusto vt describeretur vniuersus orbis.* Inseruit nimirum Bartolus tempori, atque hoc Imperatorem elogio demereri studuit. sed addidit tamen, *forte*, quo suam modestius opinionem proferret, seu quòd ea de re fluctuabat adhuc animo, seu quòd noluit sententiã quam planè falsam sciebat certò affirmare. At contrà, dicere Imperatorem vel Regem esse hæreticum, & hæreticum insignem (nam hoc etiam addidisse Boucherio pulchrum fuit) quia existimat & asserit se esse dominum regni sui, & omnibus regni ordinibus, atque adeò populo vniuerso superiorem, id ita nouum est & insolens, ita, inquam, absonum, absurdum & incredibile, vt non nisi à fatuo & amente profectũ videatur. Quis igitur non tales cachinnis nugas exciperet? *Si insignis hæresis est, pro inconcusso fundamento habere Regem regno eiusque ordinibus superiorem esse*, cedo domine Theologe contra quem fidei articulum peccat? Nunquid Decalogi vel Ecclesiæ præceptis, aut alicui Apostolici symboli particulæ aduersatur? an vllus Scripturæ locus est, qui cũ hoc Regis fundamento collatus in speciem saltem vel minimùm videatur repugnare? ne vnum quidem ex tam multis inuenies. cùm tamen plurima sint quæ eam ipsam sententiam adeo perspicuè & manifestè confirment, vt nihil suprà. Si insignis hæresis est, firmiter credere Regem populo siue regni ordinibus superiorem esse: excusari Dauid ab hæresi non potest. Nam ille idipsum firmissimè credidit: &

2 in l. hostes nu. 7. D. de captiu.
3 Luc. 2. ca.

1 Psalm.143. eo nomine gratias Domino Deo egit [1]. *Protector meus*, inquit, *& in ipso speraui: qui subdit populum meum sub me.* Sub & super, vt dici solet, opposita vt relata sunt. Aut ergo mentitus Dauid, aut populo superior erat: aut etiam hæreticus, aut hæresis non est existimare Regem populo esse superiorem. Atque eum quidem locum eleganter, vt alia, interpretatur doctissimus Genebrardus, *qui populum prostratum & obedientem mihi præbet. gratia Dei subditur populus, qui alioqui nouis motibus delectatur.*

2 li.prox.sup. Nolo rem verbis protrahere, iam enim satis dissoluimus [2] captiones & sophismata, ne dicam imposturas, quib. populum Rege superiorem esse monstrare conatus es. Id tantùm abs te peto, an vlla vnquam ex historia sacra vel profana didicisti Regem constitutum fuisse sub populo? an non semper super populum constitutus esse dicitur? Conuenientibus ad Samuelem in Ramatha vniuersis maioribus natu Israel & petentibus Regem [3], consuluit Samuel de ea re Dominum, qui respondit, *vocem eorum audi: veruntamẽ contestare eos, & prædica eis ius Regis, qui regnaturus est super eos.* quod vbi propheta toti populo annunciasset eos ab eiusmodi petitione dehortando: omnes propositi tenaces conclamarunt. *Nequaquam: Rex enim erit super nos, & erimus nos quoque sicut omnes gentes: & iudicabit nos Rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.* quorum Deus voluntati morem gerens *dixit ad Samuelem: Audi vocem eorum, & constitue super eos Regem.* & paulò pòst in eadem historia [4]. *Dominus autem reuelauerat auriculam Samuelis ante vnam diem quàm veneratat Saul dicens: hac ipsa hora, quæ nunc est, cras mittam virum ad te de terra Beniamin, & vnges eum ducem super populum meum Israel.* quod & fecisse Samuelem hoc modo scriptum est [5]. *Tulit autem Samuel lenticulam olei, & effudit super caput eius, & deosculatus est eum, & ait: ecce vnxit te Dominus super hæreditatem suam in Principem.* & iterum congregato toto populo in Galgala vt Regem ibi Saulem facerent [6]: *dixit Samuel ad vniuersum Israel. Ecce audiui vocem vestram iuxta omnia quæ locuti estis ad me, & constitui super vos Regem.* & rursus [7]. *dixit Samuel ad Saul: me misit Dominus, vt vngerem te in Regem super populum eius Israel.* Sic Dauidem seniores Israel *vnxerunt in Regem super Israel* [8]. & de eius filio dicitur [9]. *Erat autẽ Rex Salomon regnans super omnem Israel.* & alibi Deus ad Eliã [10] *vnges Hazael Regem super Syriam & Iehu filium. Nam si vnges Regem*

3 1.Reg.8.
4 cap.9.
5 cap.10.
6 cap.12.
7 cap.15.
8 2.Reg.5.
9 3.Reg.4.
10 3.Reg.19.

Regem super Israel. Quid quod Daniel Nabuchodonosoris somnium interpretans. *Tu Rex Regum es,* inquit, *& Deus cæli, regnum, & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi: & omnia in quibus habitant filii hominum, & bestiæ agri: volucres quoque cæli dedit in manu tua, & sub ditione tua vniuersa constituit* [1]. Infinita sunt eiusmodi in sacris literis, quæ Reges super populum constitutos esse docent: quæ omnia vno Saluatoris testimonio confirmantur, *Reges gentium dominantur eorũ*, inquit [2], siue vt alius Euangelista [3], *qui videntur principari gentibus dominantur eis.* dominari autem superioris semper est, vt & subiici inferioris cui consequens est necessariò quod tu *insignem hæresin* hic vocas nempe *Regem regno eiusque ordinibus superiorem esse.* Ordines enim illi dum conueniunt, licet, vt tu scribis [4], *publicam regni potestatem referant*, tamen id non alia ratione faciunt, quam quòd selecti illi proceres totum populum repræsentant, vt tuus sæpe magister Brutus admonet; cuius in sententiam velis nolis abire tibi necesse est. Ergo si, vt Scriptura docet, Rex superior populo siue super populum est, quem ordines isti repræsentant, consequitur necessariò eum quoque super omnes regni ordines, siue, quod perinde est, regni ordinibus superiorem esse. Idque potestatis & dominationis Francici regni ordines à primo eius imperii exordio in suis Regibus agnouerunt. Itaque Clodoueus [5]. *Cum rationis ordo exposcat*, inquit, *Principem imperare potius subditis quid velit quàm prece deposcere.* Sed eius rei insigne documentum est quod de Philippo Pulchro apud Gaguinum legitur [6]. Nam cùm Bonifacius VIII. *vt erat supra modum arrogans*, teste eodem scriptore, regnum Franciæ in suã ditionem leui de causa pertrahere conaretur. Philippus cõuentu ordinum habito Parisiis, *Pontifices primum, cõmemoratis quas à Bonifacio acceperat iniuriis, rogat, à quo suarum Ecclesiarum prædia prouentusque accepissent: deinde ad proceres conuersus. Et vos, inquit, viri nobiles, quem vobis Regem dominumque habere arbitramini? Respondentibus, sine controuersia, regio se iure illa omnia tenere, atque tueri: At, inquit Rex, Bonifacius ita agit, quasi vos regnumque omne Frãcorum sedi Apostolicæ subiectum sit.* En vt in ipsis ordinum comitiis non dubitarit Philippus Pulcher se Regem dominumque omnium appellare.

Quæ cùm ita sint, non insignem aliquam Henrici Regis hæresin (quæ in hac re nulla est) sed insignem tuã temeritatem

1 Daniel. 2.
2 Lucæ 22.
3 Mar. 10.
4 Lib. 1. ca. 9.
5 Aimoin. lib. 1. cap. 12.
6 Lib. 7.

tem & stultitiam vel inscitiam prodis, qui firmissima & verissima regię dominationis fundamenta conuellere, & hęreseos arguere conaris quod cùm facis hæresin foues pestilentissimam.

Ad illud nunc venio quod de singularibus Regis locutionibus scribis, velut *meum regnum, meus clerus, mea nobilitas, mei subditi.* quas ex superiore hæresi à te conficta ortas esse tradis. licet enim minutiora quæque persequendi animus mihi non sit, operæpretium tamen visum est hoc saltem obiter attingere, vt habeat adhuc lector, vnde ei post tam multa seria risus aliquis excitetur. Admitto equidem libenter locutiones istas ab *inconcusso illo fundamento* procedere quo Rex superiorem se regni ordinibus esse credit ac proinde vt fundamentum illud solidissimum & iuri diuino atque humano maximè consentaneum esse constat, ita & quæ inde profluxerunt locutiones eiusmodi aptissimas & Rege dignissimas esse fatendum est. Verbũ hoc *meũ* rem cuiusque propriam designat, maioremque in animis hominum procurandi & conseruandi res suas curam ingenerat, quam si alios earum rerum socios haberent: *naturale enim vitium est negligi quod communiter possidetur* [1]. Cùm ergo Rex dicit meum regnum, mei subditi, argumento id esse potest non mediocri illum cura regno incumbere, nec mediocri subditos amore complecti.

[1] l.2.§.naturale. C.quando & quib. quarta part. li. 16. Arist. li.2. Polit. 1. ca.2.

Sed singulares istæ locutiones tibi sordẽt, credo, ex quo cæpisti Magister Noster in Sorbona appellari: id autem vt credam facit eiusdem scholæ Doctoris insignis aliquando responsum: is est Ioannes Maior, vir magni in scholastica Theologia nominis: hic cùm à suo Principe Rege Scotiæ Iacobo. IV. Parisiis in patriam reuocaretur vt Andriopolitanæ scholæ præesset, salutatus fuit à quodam viro nobili, vt moris est, his verbis, Salue domine: quo audito substitit & obmutuit, quasi iniuriam sibi factam ratus quod cũ animaduerteret qui salutem dixit, & se non resalutatum miraretur, petit à Theologo quid rei esset: tum ille, nos nõ ita appellamur. Et qui ergo vocaris? inquit alter. Nobis, inquit Maior, *Magister noster* nomẽ est, & ita nos solent Parisiis nominare. Ac semper ferè cùm de seipso in priuatis colloquiis & congressibus sermonem faciebat, in multitudinis numero loquebatur: siue quòd humilitatis causa id fecerit, siue quod illud *Magister noster* tales ei loquendi formulas persuaserat. Erat enim in illo homine magna & pene

pene superstitiosa simplicitas, vt à patre accepi, qui illum optimè nouit, vixitque cum eo familiariter. Cætera tamē vir bonus erat, & vt ea tulit ætas magnus Theologus: atq; artis quidem cauillandi, id est, nectendi soluendique sophismata (ea enim philosophiæ pars præ cæteris tunc plurimum colebatur) eruditissimus: quod vel ex eius Summulis, vt vocant, quas olim adolescens legi, facilè cognosci potest. nescio itaq, an illud tuum *Magister Noster*, tibi persuaserit Regem non nisi pluraliter, *nos*, *& nostrum*, loqui debere.

Sed vide quā ridiculus es qui id Regi vitio vertis, quod ne tibi quidem ipsi in re simili vnquam pudori esset. Finge te Episcopum esse, & munus tuum nauiter obire, an non tibi licebit optimo iure dicere: grex meus mihi curæ est: diligo valde meos diœcesanos, volo in meo Episcopatu residere: & similia? illud denique existimationem tuam grauiter pulsat, quòd stultam tuam reprehensionem manifesto mendacio confirmare ausus es. quod enim ais: ille *primus in iis veterē Regum in plurali numero loquendi morē immutauit*. id perspicuè falsum est, siue de omnium gentium vniuerse, siue de Francorum tantùm Regibus intelligatur. Nam & ex Scripturis Dauidem, Iosaphatum, Cyrum, Darium, Assuerum siue Artaxerxem, & alios ita loquutos fuisse constat [1], & Constantinus magnus in ea quam Syluestro fecit donatione, *vtile iudicauimus*, inquit, *vnà cum omnibus Satrapis nostris & vniuerso senatu optimatibusq́ meis* [2], Nunquid insolentius se effert qui dicit, *meum regnum*, *& mea nobilitas*, quàm qui dicit, *meus senatus, mei optimates*? Ineptit totus atq; insanit quisquis talia Regibus exprobrat. Reges verò Francorū in singulari numero sæpe de se loqui solitos testimonio sunt quæ de illorum rebus gestis varii authores memoriæ prodiderunt. Nam, vt ex multis exemplis pauca subiiciam, Vuinomadus ad Childericum Clodouei Magni patrem de sententia totius nobilitatis in hęc verba legationem misisse dicitur: *Reuertere iam nūc vt desyderatus dominus ac vt felix vtere regno tuo* [3]. Si populus siue regni ordines, dum Regem alloquebantur, *tuum regnum*, dicebant: an non Regi ad populum similiter *meum regnum* dicere moris fuisse putas? sed hoc coniectura tantùm nititur, dices. en ergo certa & indubitata Idem Clodoueus, cū ei recens baptisato S. Remigius passionem Dominicam recitasset, *Si ego*, inquit, *cum Francis meis ibi affuissem, eius iniurias*

1 Psalm. 143. Versu.3. 3. Reg.20 in fin. & 22. in pr. Esdræ lib.1.cap.1.6.& 7. Ester cap.13.& alibi sæpe.

2 can. Constantinus. 96. dist.

3 Aimoin. li.1. cap.7.

rias vindicassem [1]. Sic Carolus Caluus regnum iniens pollicetur Ordinibus se vnicuique *legem & iustitiam conseruaturum.* additque: *in hoc vt honor regius & potestas ac debita obedientia atque adiutorium ad regnum mihi à Deo datum continendum & defendendum, ab vno quoque vestrum, secundum suum ordinem & dignitatem atque possibilitatem, mihi exhibeatur* [2]. Ludouicus Crassus moriens Ludouicum filiũ acciuit: seq; regni administratione abdicans eum fertur allocutus. *ego Ludouice, regnum quod malè ipse administraui, tibi committo* [3]. Philippus verò pulcher ad filium Ludouicum Hutinum, *Ludouice, inquit, regnaui hactenus, plurimis vectigalib. & tributis populum meum vexaui* [4], *&c.* Sic cum contentio esset inter Caroli. VII. Cancellarium & 7. homologũ Petri Ducis Britanniæ, de forma sacramenti fidelitatis præstandi à Duce regi altero asserente Ducem, vt hominem ligium siue homologium, in Regis verba iurare debere: altero verò negante Ducem Regis homologum esse. Post longam Cãcellatiorum altercationem Rex ipse litem diremit: ad Ducem enim conuersus. *Et ego*, inquit, *tuorum antecessorum more te admitto.* Sed & idem Rex alias in publicis negociis tractandis vocibus istis *ego* & *meum*, perinde ac *nos & nostrum* vsus est.

1 Idem eodem lib. c. 16.
2 Idem li. 5. c. 21.
3 Gaguin. li. 6. in vita Lud. Cras.
4 idem li. 7. in vita Phil. Pulch.

Possum huius generis locutiones, si opus esset, infinitas proferre, quas quoniam Francici regni annales & historias legentib. passim occurrunt, recensere superuacaneum arbitror. Rex Henricus igitur non *immutauit veterem Regũ in plurali numero loquendi morẽ.* nam & ipse quoque in plurali numero sæpe loquebatur. Sed potius veterem Regũ loquendi in vtrolibet numero, vti volebant, morem & libertatem retinuit, conseruauitque: quem cùm eo nomine accusas, priscos illos & recentes Reges omnes pariter accuses necesse est, quos ipse in eo loquẽdi genere authores habet, & quorum æmulari potius humanitatem, quam tuam istam scrupulosam vanitatem exoptauit.

CAPVT XI.

Superiora hæc de hæresi refutare libuit prolixius, quòd in iis non tam offensa Henrici. III. existimatio, quàm coarctata & coangustata Regum omnium libertas, læsaque Maiestas est: quibus hæc eadem, quæ ille, dicere vel facere sine vlla hæreseos nota vel suspicione licet. Cætera verò quæ Regi tuo flagitia affingis neutiquam memoranda mihi videntur: tum quia non eius solius, sed communẽ

Regum omnium, causam suscepi: tum etiam quòd reliqua ferè omnia ex meris & manifestis mendaciis atque calumniis conflata sunt, quæ nec referre honestum propter nimiam quorundam obscænitatem, nec refellere ob perspicuam falsitatem necessum est. Etenim profectò si orator ethnicus Æmonensium literas *de probris, adulteriis, ac stupris Asclepiadis* cuiusdam in testimonium producti, quamuis veras, recitare noluit, *sed propter turpissimam obscanitatem verborum prætereundas putauit* [1], quanto nobis studio cauēdum, qui Christo nomen dedimus, ne turpes & famosos libellos nulla nec religione testatos, nec veritate fundatos, nec authoritate firmatos, sed irâ, odio, aduersis studiis, improbe & petulanter compositos atque corruptos, in aures atque animos hominum proferamus? Quid enim fœdius, quid obscænius, quid castis auribus indignius iis quæ passim de Regis illius magicis artibus, sacrilegiis, scortationibus, stupris, adulteriis, atque id genus maleficiis omnibus, sine vllo teste & sine vllo certo authore, iniquè, imprudenter, imò scelerate & impudenter diuulgasti? quorum omnium innocentissimum fuisse eum plerisque iam notius est, quàm in quo demonstrando sit elaborandum. Nam multi ex iis qui illum melius, quàm tu vnquã, nouerunt, atque in illam ipsam factionem popularem velut tempestate delati, non minus olim oderunt, tuam inconsultam in scribendo temeritatem nunc indignantur, vituperant, execrãtur; quòd nimia facilitate, seu stulta potius credulitate, hominum quorumlibet sermones & rumusculos pro exploratis facinoribus, fictaq; ab impotente animi fœmina ad Regis iniuriam probra pro compertis rei veritate flagitiis habuisti, & vt quisque ad mētiendum & comminiscendum egregiè instructus atque edoctus tibi aliquid suggesserat, id rhetoricis coloribus & orationis fuco depictum ac dilatatum in tuum opus, velut celebre aliquod atque insigne documentũ, transtulisti: quasi *laus, merces, gratia, gratulatio posita esset omnis in impudenti mēdacio.* quod quamuis sceleratorum hominum & æstuantis populi odio ac furori conueniat, tamen virtute, conditione, grauitate, religione tua, si modò is es quem te esse profiteris, omnino fuit alienissimum.

Ac in primis illa quidē quæ de magicæ & theurgicæ artis superstitione, totaq; illi' mysteriorũ theoria scribis [2], haud obscura calũniæ tuæ argumēta omnib. præbent. Nã cum

[1] Cic. pro Flacco.

[2] Lib. 2. c. 29. 30. & 31.

cum ſceleris illius omnium quæ in hominem cadunt grauiſſimi Regem accuſas, nihil teſtatum nihil probatum & confirmatum adfers: tantùm in opinionibus, ſuſpicionibus, coniecturis, aliiſque perleuibus & ex inuidia procreatis indiciis totus verſaris, quorum alia manifeſtis mendaciis fundata, alia tam incertis & dubiis rerum ſignis nixa, vt etiamſi non Rex, ſed priuatus reus eſſet poſtulatus; abſolui quidem ac dimitti, accuſator verò calumniæ damnari ac notari debuerit. Quid enim? quę iſta vox tua eſt, quã velut accuſationis ſummam ſeu titulum crimini præfigis [1].

Lib. 2. cap. 29.

Henricum theurgicæ impietatis quæ ſuſpectum reddant.

An non proiectæ nimis audaciæ & ſtultæ temeritatis, atq; adeò hominis veſani eſt, vocare in iudicium & immaniſſimi criminis accuſare non Regem dico Chriſtianiſſimum potentiſſimumque, ſed vel priuatum aliquem, cùm aliud aduerſus eum nihil habeat quo cœptam inſtruat accuſationem, probetque quod intendit, exceptis pauculis indiciis, iiſque plurimùm fallacibus, quæ reum non niſi ſuſpectum, ac vix ſuſpectum reddant? O conditiones Regum & Principum miſerrimas, ſi tanta peruerſis delatoribus & calumniatoribus libertas concedatur, vt pro religioſo ſuperſtitioſum, pro deuoto & pio hypocritam, pro graui ſuperbum, pro hilari diſſolutum, pro leni & placido imbellem, pro ſeuero crudelem ac tyrannum, pro munifico decoctorem, pro liberali ſordidum ac tenacem Principem publicè & impune dicere auſint? actum de Regibus, actum de regnis, actum de Repub. eſt, ni tam effrenem linguæ rabiem & exẽplo pernicioſam metus aliquis velut medicina quædam compeſcat. Nullum itaque iudicium ſatis graue & ſeuerum, nullum ſatis acre & exquiſitum ſupplicium in tam ſceleratos manifeſtæ calumniæ authores, vel legibus decerni, vel magiſtratuum ſententiis conſtitui poteſt. Sed ad te redeo.

CAPVT XII.

QVod de magica & theurgica impietate Regis tui ſcribis, eius rei tria tibi fidem prorſus abrogant. Primum tua illa theoria quam vocas, ſeu potius commentarius in ſigna magica, quibus vſum eum fuiſſe, ſine vllo tamen certo teſte vel teſtimonio fingis. Nam in eo commẽtario ſignorum omnium vim, vſum & ſignificationem ita expedi-

expeditè, intelligenter, & enucleatè nobis aperis, ac si malæ artis Mystes aliquis arcana illa diuulgasset, vt proindè non alterius quàm tua vel mẽte excogitata, vel manu tractata vnquam fuisse videantur. Quod cùm dico, nõ te magicæ superstitionis reum, sed falsæ accusationis fabricatorem facio. Quapropter ad Regis Henrici defensionem sat erit tale quid tibi respondere, quale in re non absimili Arianis & Miletianis Athanasium accusantibus responsum fuit [1]. Henricum nempe nec circulis, nec satyris, nec vllis vnquam Magorum signis vsum fuisse: teque propterea vt iudices de talium signorum inuentoribus authoribusque doceas esse cogendum, ni malis tibi ipsi id quicquid est potius ascribi. Nam quod scribis, *nouum in secreto illo deuotionis Hieronymitanæ, adyto, quod ad castrum Vicenarum tertio ab vrbe milliari ab ipso constructum est, à Parisiensibus ciuibus inuentum ostentum* id cùm nulli certo authori acceptum referas, nullam omnino apud bonos & graues viros fidem facit: quippe verba ista, *omnes, populus, totus mundus, ciues*, & similia, in testimoniis dicendis idem in effectu sonant quod *nemo*. Quid enim tam horrendum, incredibile, & monstrosum, quod furens & flagrans odio turba ad Regis sui ignominiam non perlibenter tunc confinxisset? quas portentosas imagines ad eius pietatem calumniandam & infamandam non facilè conflassent, qui proprias ipsius imagines, mixta hominis, dæmonis, & satyri effigie sculpi, excudi; adque eius dedecus & ignominiam publicè gestari vndique curarunt? quas non illi artes diabolicas affinxissent, quem non hominem sed diabolũ hominis figura contectum iudicarunt? nimirum populus Parisiensis alioqui humanissimus & Regis sui amantissimus, nefariis tuis concionib. tunc potionatus, vsqueadeo dementiebat, vt, quod nunquam illi antè acciderat, nunquamque euenturũ speramus, disruptis legitimæ subiectionis vinculis, nulla nec Regis nec legis reuerentia & metu teneretur.

Ruffin. li. 1. c. 17. Socrat. Scholast. li. 1. c. 29. Niceph. li. 8. c. 49.

Secundum est multitudo mendaciorum (accipe expressam dolore vocem) quæ in tuis istis de abdicatione libris continentur, quorum metu viri boni assensionem omnem ab assertionibus tuis cohibere, nisi quarum certa & euidẽs aliunde fides, quàm te authore falli, decipi, ac delirare malunt: quem enim sæpius quis in mendacio deprehendit, ei ne vera quidem dicenti facilè fidem adhibere potest. Equidem miratus frequenter sum qua ingenii fiducia tot Scri-

pturas, historias, res gestas, atque adeò sermones omnes & cogitationes hominum fictis falsisque interpretationibus corrumpere ac peruertere ausus sis: eorum ego non pauca superius annotaui & alia, vt quodque occurret, indicabo. Huius generis quædam sunt inter exempla quæ de Princip. ob hæresin eiectis, vt populo imponeres, proposuisti [1]. Magnam enim vim præ se ferunt cùm leguntur, mox vana & inania, vbi solerter excutiuntur, apparent. Nam primum de Basilisco exemplum, qui in Eutychis & Dioscori sectam vxoris suasu impulsus Chalcidonense Concilium edicto abrogauit, quid ad legitimos Principes? erat Basiliscus non legitimus Princeps sed tyrannus & inuasor Imperii, qui expulso Zenone legitimo Principe, diadema per vim & scelus occupauit [2], ideoque in catalogo Imperatorum inter Romanos Principes non numeratur. Erat igitur verè & propriè tyrannus, eòque singulis & vniuersis in eum insurgendi inuadendique ius ac potestas fuit.

1 li. 2. ca. 15.

2 Zonar. li. 3.

Alterum exemplum nihilo magis instituto tuo cōgruit, de eodem Zenone nimirum, qui superato iterum Basilisco regnum recuperauit. Nam quamuis verum sit hunc fuisse Principem legitimum, sed corruptissimum & variis ac nefandis facinoribus inquinatum, atque adeò Synchyticū: tamen verum nō est eum ob hæresin Principatu fuisse deiectum: tantùm vxoris Ariadnæ dolis peremptus est [3]: vitā malè actam infœlix plurimùm exitus consequi solet. quāta igitur impostura velle his exemplis persuadere, subditos in Regem hæresi infectum posse insurgere, cùm in altero non Principem legitimum, sed regni vsurpatorem proponas: in altero verò legitimum quidem, sed aduersus quem nulla subditorum rebellio ob hæresin facta memoratur.

Synchytici erāt hæretici qui duas in Christo naturas confundebant, & vnam tantū post duarum vnionem in eo fuisse asserebant.

3 Zonar. ibid.

Tertium de Heraclio vel nihil ad propositum tuum pertinet, vel, si pertinere vis, manifestum mendacium cōtinet. Nam Heraclius magno populi cōsensu ad finem vsque vitæ annos vnum & triginta, imperauit, regnumque moriens filio reliquit.

Quartum est de Dicoro Anastasio. *His succedit Anastasius Manichæus*, inquis, debuisti dicere Eutychianus, *Vociferante & indignum imperio clamante populo, verbis pacis turbam emollire coactus primum, ac deinde fulmine extinctus*, quasi verò breui extinctus sit fulmine post emollitam, vt ais, turbam: & id tamen tua velle videtur oratio: ipse autem totos septem & viginti annos Eutychiana hæresi infectus im-

imperauit;& tandem fulmine ictus periit. Non itaque regno eiectus ob hæresin, sed iusto Dei iudicio post annum ætatis octogesimum octauum horrenda & non consueta morte peremptus est. nec vlla aduersus eum coniuratio vel rebellio facta, nulla turba concitata legitur, præter illam populi semel in ecclesia zelo tumultuantis, cùm Imperator edictum contra fidem publicè in templo ex superiore loco per vim promulgare attentaret. Non ab hominibus igitur, sed à iustissimo scelerum quæsitore & vindice Deo. Anastasius ille Dicorus è regno, èque mundo eiectus est. Nemo negat malos Principes pœnas Deo acerbissimas luere, & multo grauiores iis quæ vlla arte humana excogitari aut infligi possunt: idque etiam in superiore Heraclio patefactum est, quem Deus ob hæresin, & stuprum, inaudito morbi genere percussit: nam vltra aquam intercutẽ qua vehementer laborabat, fertur inguine sursum conuerso, cùm meiere vellet, faciem semper suam perminxisse, nisi vrina per tabellam imo ventri appositam auerteretur. At hæc quid ad populi potestatem? Promittis te daturum exempla eorum qui principatu ob hæresin eiecti sunt, & illos recenses quorum nemo propter hæresin tale quid à populo passus est, & recenses quidem indubitanter, quasi certo certius esset quod profers, cùm nihil eo tamen falsius. Hoccíne non est insidiari multitudini? estne miseram plebeculam magno artificio in errorem pertrahere? multi de talia de pulpito inuidiosè iactantem auscultarunt, pluresque eadem literis à te mandata perlegerunt, qui partim historiarum cognitione defecti, partim conditionis tuæ opinione pellecti, in immensam mẽdaciorum charybdim perducti sunt, vbi non raro existimationis suæ naufragium faciunt, dum nimium pertinaciter tuentes ea quæ à te acceperunt, obsignatis tabulis manifesti mendacii conuincuntur. Verè tu quidem dicere potes, *populo imposuimus & oratores visi sumus.*

Nam & quinti tui exempli de Philippico haud certa fides est, siquidem Zonaras [1], qui Græcorum Imperatorum historiam melius quàm vel Platina vel Regino nouisse creditur, scribit hunc Principem hæreticum quidem & sextæ synodi Oecumenicæ, quantum in se erat, abolitorem, nõ propter hæresin à populo exactum abiectumque, sed priuata quorundam factione quos conuiuio adhibuit oppressum & occæcatum interiisse. Sed redeo vnde di- Lib.3.

 gres-

greſſus ſum, ne dum ſingula perſequi ſtudeo vix facilè finem reperiam.

CAPVT XIII.

TErtium quod huius tuæ accuſationis fidem eleuat, eſt mos iſte tuus, & velut innata quædam de viris bonis detrahendi propenſio. adeò nimirum iniuriarum & conuiciorum prodigus es, adeoque intemperantes linguæ tuæ aculeos in omnes ſine vllo diſcrimine exacuiſti, vt quotquot tecum in ardentiſſimam illam coniurationis flammam ſeſe præcipites non dederunt, omnes te iudice athei, hæretici, venefici, laruæ, cynædi, ganeones, blaſphemi, auari, ambitioſi, luxurioſi, libidinoſi, raptores, adulteri, decoctores, ſimoniaci, vel hypocritæ ſint [1]. Cùm itaque huiuſcemodi epithetis multos viros bonos, & te in omni virtutis genere probiores per ora populi traducas, quis tibi aliquem eorum nominatim maleficii reum, vel publico iudicio poſtulanti, vel extra iudicium aſſerenti, fidem adiunget? odium atque inimicitiam teſtium diligenter perpendi & lex & ratio ſemper voluit [2]. qua de cauſa Socrates Scholaſticus [3] de Athanaſio, Τοῖς περὶ Εὐσέβιον, inquit, ὡς ἐχθροῖς παρεγράφετο: id eſt, contra eos qui ab Euſebio ſtabant tanquam inimicos excepit. Inimicum autem capitalem cenſeri, ac proinde ab omni accuſatione, inquiſitione & teſtimonio repelli eum, qui ſtatus vel bonorum omnium controuerſiam alicui mouet, eædem ipſæ leges iuſtiſſimè ſanctiſſimeque voluerunt [4]. Quicquid ergo de Rege tuo ſcribis, deque illis qui eius partes ſequuti ſunt, id nullius neque indicii neque teſtimonii loco eſſe debet, tum propter peſtilentem & propè inſanabilem linguæ tuæ morbum, calumniandi, inquam, viros bonos conſuetudinem, tum etiam propter grauiſſimas quæ tibi cum illis interceſſerunt inimicitias: potiſſimùm verò cum Illuſtriſſimo Duce Spernonio, cuius fortunam & famam paſſim inſolenter, peruersè, & nequiter inſectaris: ac tunc quidem impudentiſſimè cum Theurgicum & Pythonicum eum dicis: quorum nihil grauibus, incorruptis, & religioſis teſtibus conuincere & comprobare potes, cùm ipſe tamen contrà integritatis, & pietatis ſuæ certiſſima dederit ſigna, & etiamnum det. Inſignis hæc tua temeritas eſt & ſacerdotali munere indigna, atque etiam coercenda ſeuerius: quæ enim deteſtabilior immanitas, quod magis impium & nefarium ſce-

1 in præfatione.

2 l.3. D. de teſtibus Nouell. de teſtib. 90. §. Si verò coll.7.

3 li.1.cap.31.

4 ca. cùm oporteat 19. de accuſat. dict. Nouell. 90. §. Si verò.

ſcelus, quàm illuſtrium virorum exiſtimationem turpi ſcripto ad varias nationes emiſſo offendere & violare? detractor fure peior eſt & planè homicida [1]. Parum autem vel nihil ab onere calumniæ te releuat quod de fama ſcribis, quæ, quoniam à te tuique ſimilibus, id eſt, inimicis & alienæ gloriæ inuidis, ortum traxit, deſpicienda prorſus & contemnenda eſt [2]: imò etſi incertum ſit vnde illi origo, tamen quia fama res fallax eſt [3], & boni ſæpe mala laborant, mali bonam aſſequuntur, fit vt ſola fama nullum in criminalibus cauſis gradum probationis per ſe faciat, ſed tantùm iuuet nonnihil alias probationes, & qualemqualem inducat præſumptionem, vt optimi iuris noſtri interpretes tradiderunt [4].

1 can. deteriores. & ſeq. 6. q. 1.

2 cap. cùm in iuuentute de præſump. c. qualiter & quando 24. de accuſ.

3 l. vlt. D. de hæred. inſtit. l. Iuſtiſſimos. C. de off. rect. prouin.

4 Bart. ad l. de minore. §. plurimũ. D. de quæſt. Panor. de ca. veniens de teſtib.

Nulla fraus capitalior, nullum exitioſius venenum, nulla peſtilentior humano generi calamitas, quàm quæ à calumniantis lingua accidere poteſt. *Iaculum, & gladius, & ſagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum ſuum falſum teſtimonium* [5]. Nihilque hac arte ad innocentes opprimẽdos efficacius, quippe

5 Prouer. 25.

— fama vix vero fauet [6]
Peius merenti melior, & peior bono.

6 Senec. in Hippolyto.

Hæc ſanctiſſimum Patrem Athanaſium inimicorũ vocibus ſugillatum, ſtupri, homicidii, veneficii (quamquam innocentiſſimum) cauſam dicere, inſtructis & ſubornatis in eum accuſatoribus, coegit [7]. hæc Sylueſtri II. Pontificis Maximi vitam non minore mendacio infamauit, fecitque vt geometricæ ſcientiæ laus, in qua præ cæteris tunc plurimùm excellebat, ad magicæ artis & hariolandi ſuſpicionẽ vituperiúmque traheretur. hæc Apoſtolos & Martyres cæteróſque Dei ſeruos complurimos, atque adeò ipſum caput Chriſtum Ieſum calumniis & falſis delationibus impetiuit obruitque nihil vt rei tam certæ teſtimoniis aut exẽplis aliis opus ſit. Eſt præterea hoc malum, quo neſcio an aliud maius, quòd vnus vel nimium credulus vel maledicus & ſuſpicioſus ſcriptor vberem ſæpe infinitis hominibus mendaciorum materiam anſámque ſubminiſtrat: vt Martinus Polonus, qui de Sylueſtro illo II. & Ioanne VIII. falſiſſima atque abſurdiſſima incertis rumoribus conficta literis mandauit, quibus & ipſe Platinam, & Platina incredibilem omnis generis hominum multitudinem fefellit. Et tu quoque infami iſto ſcripto multis popularium tuorum, atque etiam exterarum nationum millibus errorem de fama

7 Ruffin. li. 1. ca. 17. Socra. Schol. li. 1. c. 29. Niceph. li. 8. c. 49.

ma & existimatione bonorum & clarorum virorum iniecisti: sed eò nequius quàm Martinus, quòd ille tantùm res ætatem memoriamque suam vetustate superantes, ex falsi rumoris relatione, de mortuis conscripsit: tu rerum præsentium veritatem ex sola inuidia, & insanabili in Regem odio, ad viuorum dedecus & ignominiam sciens prudens adulterasti. Deum testor, cui omnes cogitationum latebræ panduntur, inuitum me, & coactum iustissimæ causæ patrocinio, ista tibi obiicere: vt iis qui venenata calumniæ tuæ pocula hauserunt, aliquo veritatis antidoto, si fieri potest, subueniam. Neque enim euelli facilè illis error in hoc genere & re tanti momenti potest, nisi quod sæpius iam factum est, calumniis & imposturis te vsum esse liquidò demonstretur. Est tibi, quod doleo, nimis frequens & familiare hoc vitium. Scio quid in fratrem tuum, in senem, dico sacerdotem, Bruxellis commentus es: sed reprimo me. Dediscas quæso malos istos mores, atque ad mansuetudinem te componito: confringe illas seditionum buccinas, quibus tuos populares de suauissimo pacis & concordiæ velut somno ad terra & cruenta bella ciuilia excitasti incitastíque. Ne putes te vnquam ex bonorum virorum vituperio laudem tibi aliquam & gloriam posse comparare. Iam te oderunt & execrantur illi ipsi quibus olim maledicæ & turbulentæ tuæ conciones placuerunt. Sciunt nunc, & suo damno sciunt, in quas miserias & fortunarum corporumque pericula ac discrimina, consilio hortatuque tuo fucatam religionis & Reipublicæ vtilitatem continẽte, sese coniecerunt. Quid multis? ita te imprudenter, ne quid grauius dicam, in hoc negotio gessisti, vt nullam tua neque apud eos vox amplius, neque apud posteros scriptio fidem sit habitura. Sed mitto hæc, & quæcunque sunt reliqua, quibus tanquam personæ vitiis Regem, & qui à Rege stabant, insectaris, atque ad communem causam, id est, ius Regum iterũ reuertar: si de vno prius te admonuero, quod grauissimum calumniæ tuæ testimonium omnibus rerum Francicarum peritis exhibet, & quo non aliud maleuolentiæ tuæ signum maius. Nempe optimum Regis factum, &, vt inter omnes constat, ad Reip. vtilitatem, de immensa atque incerta aurei solaris æstimatione moderanda, salutariter excogitatum, tu, malitiosa & peruersa mentis eius interpretatione, sceleratis actibus, rapacitati, & nequitiæ tribuis: ita enim tu[1].

Li.3.cap.12.

No-

Nouas etiam artes vnde & sumptus cresceret, & constare de eo nulli posset, inuenit. Quippe quæ per libras numerari more patrio pecunia semper consuerat, per aureos nouo edicto numerari iussa est, scilicet vt breui compendio libras in aureos commutando, pro centenis trecenas acciperet, atque ita triplo pecuniam vel debitam vel imponendam augeret.

Certóne scisti hunc Regis animum & intentionẽ, hunc scopum atque finem in edicto isto proponendo fuisse? non audes, opinor, id asserere homo à publicis regni negotiis regisque consiliis adeò remotus, & cui Rex tam occultæ artis secreta nunquam reuelasset. Si, vt tu dicis, *constare de eo nulli posset,* quomodo tibi constitit? ab aliis accepi, dices: & vnde illi? Nihil ergo certi habes, & *testis deponens per auditum*, id est, ex aliorum relatione, vel *de credulitate*, vt aiũt, *non facit fidem.* Aut igitur homo nimis audax & temerarius atque alienæ famæ insidiator es, qui illud pro certo & comperto ad Regis ignominiam affirmas quo nihil incertius: aut id saltem aliunde diuinando es assequutus: quo casu Pythonicum te esse multo *certiore experimento* conuincitur, quàm est illud quo Ducem Spernonium eius maleficii reum facis. Illum enim *Pythone vti certissimo experimento* dicis, ob id quod semel obuiam factus cursori ad Regem celeriter contendenti, *diuinauit eum pro petendo à Rege episcopatu ad Regem festinare.* Egregium scilicet argumentum quo tam illustris persona tam horrendi criminis, velut satis comperti & comprobati infamiam atque ignominiam subeat: quasi verò non solent homines acuti ex rerum & negotiorum circumstantiis multa coniicere, quorum veritas eadem est quam illi animo sunt complexi. An non talia quotidie euenire cernimus, quorum coniectores nemo Pythonicos, sed homines circumspectos, prudentes & rerum gnaros esse dixerit? Quid si cursor ille helluo beneficiorum erat, vt facilem de se suspicionem vel cuilibet obuiam facto dedisset? quia sicut *scholaris loquens cum puella nõ præsumitur dicere: Pater noster,* ita neque id genus homines cursoriis equis concitatiùs ad Reges properare creduntur vt eius tantummodo mensam benedicant, sed vt pingue aliquod harpagent beneficium. Quid si cum Duce illo, quem in illustri apud Regem gratia esse sciebat, de beneficio aliquo obtinendo antea fuerat locutus? Nónne hæc & alia multa Duci Spernonio suspicionem de cursore poterant iniicere? At tu, qui tam

obſcurum & omnibus ignotum propoſitum atque intentionem Regi tribuis, tanto certius vel calumniatoris & mendacis, vel Pythonici hominis experimentum nobis præbes, quanto Regis illa voluntas obſcurior fuit, & nullo talis intentionis effectu comprobata.

Sed aliam illius edicti proponendi cauſam, aliumq; Regis ſcopum fuiſſe, præſens tunc rerum ſtatus, & quæ inde ſequuta eſt non parua Reipub. vtilitas demonſtrarũt. Nam cùm aureus ſolaris, partim ſuperiorum temporum indulgentia, partim fœneratorum malitia & fraudibus, ad immenſam æreæ monetæ æſtimationem eſſet perductus, ac ne indies magis magiſque creſceret eius quantitas, magno cum populi incommodo detrimentóque, timeretur: è regno & Republica viſum eſt, noxium illud æſtimationis incrementum ſiſtere & amputare, adque æqualitatem aliquam publica ſanctione reuocare: ac ne hominum facilitate peruerſitatéque rurſus in immenſum excreſceret vtiliſſimo conſilio atque edicto prouidere. Præclarum igitur & laudabile hoc Regis factum eſſe optimi tunc quique iudicarunt, nec vllis niſi fœneratoribus & auaris vnquam diſplicuit: his enim ideò ingratum fuit, quòd ſubtilem ſpoliandorum pauperum & corrogandæ pecuniæ artem à ſe inuentam ſuſtuliſſet. Etenim profectò qui calendarium exercebant, vel alias mutuam pecuniam dabant, cùm aureos numerarent ita ſibi debitorem obligabant, ne liceret ei quantitatem ſiue æſtimationem & valorem in alia quantumuis proba & publica moneta reddere, ſed tantùm eiuſdem formæ aureos nummos, quod vulgò Gallicè dicunt, *en espece*, & id cautionibus nominatim inſeri volebant: quòd ſcirent ante diem ſolutioni præſtitutum aurei æſtimationem auctum iri: inde factum vt miſer debitor qui acceptum aureum neceſſe habebat præſente æſtimatione erogare, dum eum creditor adueniente die ad ſolutionem vrgeret, auctæ tunc æſtimationis damnum ferre cogeretur. eiuſmodi, fateor lucripetis fœneratoribus aliiſque auaris hominibus non potuit non odioſum eſſe hoc Regis edictum, neſcio an tibi, quòd acceptos Philippicos non ea qua cupiebas æſtimatione expenderis: multitudini autem & omnibus viris bonis nihil eo excogitari tunc potuit vtilius. Cùm ego triginta circiter ab hinc annis ex patria in Galliam traiicerem regnante Carolo IX. aurei quantitas quinquaginta quatuor aſſibus explebatur,

quæ

quæ post breui ad eum modum excreuit, qui sine modo & supra modum plebem grauiter afflixit, afflixissetque diutiùs ni à Rege tunc edictum illud exiisset. Reducto autem ad trilibrẽ, id est 60. assium æstimationem aureo, cusi sunt argentei partim viginti partim quindecim assium quantitate, vt illi trientem hi quadrãtem aurei facerent, & horũ præterea semisses, quadrantesque vt hac nimirum ratione & in commerciis ratio supputandi expeditior, & in edicto retinendo conseruandoque facilior populo daretur occasio.

Sed ecce quisquis tuæ diuinationis seu coniecturæ mysterium sedatè perpẽderit, causam scilicet illius edicti à te confictam, videbit statim tuum illud figmentum (vt phrasim Francicam latinè exprimam) nullum prorsus habere nasum. Fecisse hoc eum dicis, *vt breui compendio libras in aureos commutando, pro centenis trecenas acciperet.* quasi verò facilius, subtilius, aut occultius potuisset tres aurei trientes pro vno triente exigere, quàm tres libras pro vna libra: qui libram Francicam, id est, viginti asses fisco debebant, ii argenteum aurei trientem inferendo liberabantur. quòd si ærarii quęstores ab eiusmodi debitore aureum siue tres tales argenteos emungere conarentur, an non palam sibi iniuriam fieri clamitaret? an non statim fraudem agnosceret, malitiam deprehenderet, fortunarum iacturam & damnum sentiret perinde ac si pro vna libra tres libras extorsissent? Quod cùm ita sit, quę ars aut calliditas, quę doli mali machinatio in hoc Regis edicto promulgando esse potuit? nulla profectò: idque vel ex eo constat, quòd cùm plures post illud edictum annos imperium tenuerit, nihil quicquam calumniosæ, ferè dixi Pythonicæ, tuæ diuinationi simile vnquam attentarit. Negari itaque non potest optimum hoc Henrici Regis factum fuisse & regno vtilissimum. Quicumq; igitur illud tam nequiter calumniatur, quasi id egerit vt libras in aureos commutaret breui compendio, ii certè longo suspendio digni sunt.

Facis tu quidem, Boucheri, vt qui libros tuos lectitarũt de antiquorum scriptorum fide incipiant nonnihil dubitare. Sic enim apud se cogitant, si homo Ecclesiasticus, theologus, concionator tot calumnias, sycophantias, & manifesta mendacia literis mandare ausus est de iis personis quarum & recens memoria, & pręsens vita ac mores, omniaque ab illis gesta, ipsis lectoribus non minus quàm

ſcriptori cognita ac perſpecta fuerunt: quid non fingere homines profani potuerunt de iis quos longo temporum intervallo ſequuti ſunt, nihilque præter auditum & fallacem famam, quæ curſu ſemper augetur & ex muſcula ſæpe facit elephantum, habuerunt. Quis, inquiunt, in poſterum arbitrabitur Caligulam, Neronem, Heliogabalum, & alios quorum mentio in hiſtoriis eſt, tam nefanda, monſtroſa, & obſcæna vnquam perpetraſſe, atque ſunt ea quæ illis aſcribuntur: poſtquam Boucherius non erubuerit illa eadem vel etiam turpiora Regi Chriſtianiſſimo affingere, ſcriptoque legenda proponere compluribus, qui, quòd Regis innocentiam in multis exploratam habuerunt ſummã ſcriptoris impudentiam admirati ſunt & execrati. Equidem profectò miror te inter Chriſtianos tam obſcœna flagitia, etiamſi facta eſſent, commemorare [1]: quippe quæ & falſiſſima ſunt, & legi à caſtis & pudibundis ſine horrore, ab aliis verò ſine turpi & impudica ſenſus & cogitationis titillatione nequeunt. ideoque pro eo quod in margine annotas φεῦ τῆς πορνείας meritò reponendum eſt, φεῦ τῆς αἰσχρολογίας καὶ συκοφαντίας. Sed vehementius in hanc cauſam inuehendi prouinciam aliis relinquo: me nunc communis Regum cauſa ad ſe reuocat.

[1] li.2.ca.26.& li.5.cap.19.

CAP. XIV.

REges coercendi exigendique poteſtatem penes populum, ſeu, qui populum repræſentant, regni ordines eſſe, alio adhuc elencho ex Bruti diſciplina niteris perſuadere: argumẽti autem vim in eo ponis, quòd regni maieſtas, te iudice, non in Principe, ſed in ordinibus reſideat. Ita enim tu.

BOVCHERIVS [2]. *Porrò maieſtatem illam cùm penes ordines ſeu comitia eſſe conſtet, id quoq; ſequitur, qui ordines læſerit, publicæ maieſtatis ſupra omnes teneri atque reum eſſe. Nam penes comitia vt regni maieſtas ſit, cùm vniuerſa regnorum conſuetudo docet, tum quæ perpetua in Gallia ſacroſancta eorum authoritas eſſe conſueuit.*

[2] li.3.cap.8.

Premere & ſuffocare errorem prima fronte oportet, nam vbi viuere & excurrere vel pauxillum ſinas, velut fœta ſcrofa alios pariet complurimos. Iam ſatis ſuperque prioribus libris oſtendimus falſiſſimum eſſe quod hic pro cõfeſſo & conſtante arripis: neque inter vllos conſtare poteſt, niſi qui quid ſit Regnum & Monarchia neſciunt. Nec

Nec tu firmam aliquam eius rei rationem aut argumentũ ratione fundatum profers: exemplis tantum à Bruto mutuatis, iisque nihil ad ius regni pertinentibus lectorem fallis: quæ vt sunt à te relata, ne conquerare tibi calumniam strui ordine huc transcribam.

BOVCHER[1]. *Atque vt è sacris libris exempla potissimum sumantur populi maiestas fuit, cùm Israel conuenit in Silo, contra tribus Ruben & Gad & dimidiam Manasse, ob erectum ab iis altare infinitæ magnitudinis, quod nouũ eos aliquod in religione moliri suspicio esset. Item cùm Iosue iam senex Israel omnem in Sichem conuocauit, & fœdus cum Deo percussit. Item cum Israel, quasi vir vnus, in Maspha congregatus est, contra tribum Beniamin, ob illatam vxori leuitæ iniuriam, bellum illaturus. Et iterũ in Maspha, cùm populum Samuel congregauit, atque ibi de iis reformandis quæ pietatis & iustitiæ erant communibus sententiis est definitum. Rursum cùm congregati in Ramatha maiores natu, Regem sibi institui postulauerunt. Et in Maspha iterum, cùm Saul Rex productus est, & viuat Rex ei acclamatum.* 1 ibidem.

Præstat hic cautam facere, ne separata & diuersa cõfundamus: nam calamus iam diu in tuo isto campo currens, nihil nisi ventum, vanas scilicet sine virtute voces, potest inuenire. Bruto ista Boucheri debes, qui ea latinius multò & subtilius in suis Vindiciis retulit[2], cui id a nobis ante responsum est[3], quod & tibi nunc respondemus. Nihil quicquam scilicet exempla ista ad regnum pertinere.

2 quæst. 2. in principio.
2 Lib. 4. ca. 6.

Nemo negat imperii maiestatem penes populum vel ordines esse, in ea Republica quæ nec regnum est nec Regem habet: at inde argumentum efficax, à democratia, inquam, vel Aristocratia ad Regnum & Monarchiam trahi, nemo rationis & iudicii compos vnquam tibi concedet. quippe horum Reipublicæ generum summa & ferè sola in eo differentia est, quòd in vna populum, in altera pauci, in tertia vnus imperium & potestatem omnem retineat stante Republica Romana dignitas, potestas, & maiestas populi Romani prædicabantur: eadem sub vnius ditionem atque imperium redacta, omnia illa ad Imperatorem translata sunt, populo nihil nisi parendi necessitatẽ obtinente. cùm igitur ista omnia exempla quæ ex te retulimus non in regno, non sub Rege, sed in libero solutoque populo contigerint, quis nõ videt te fucum lectori facere, vt callida impostura capiatur? Nũquid ignoras hęc omnia ante regnum in Israele constitutum accidisse? An nescis de

He-

1 Iud. cap.17.18. & 21. Hebræorum tunc Republica scriptum esse sæpius [1]: *In diebus illis non erat Rex in Israel: sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat?* An non ridiculum eum & cauillatorem esse diceres, qui cùm seriò polliceretur se probaturũ summam in familia potestatem non penes maritum, sed penes vxorem esse, ad eius rei firmamentum exemplis vteretur familiarum quibus solæ viduę præerant: Nonne statim ei diceres? amice apage tuas istas futelas, nimis aperta cauillatio est, derides nos & deludis: nam sat scimus familiæ imperium non posse apud maritum esse quando maritus nullus est: tibi summam in domo mulieri nuptæ potestatem competere fuit probandum, nec à viduis & virorũ potestate solutis exempla petẽda. Eodem planè modo tibi nũc respondemus: facesse hinc cum tuis istis captionibus. Nemo nescit maiestatem totam in populo residere extra monarchiam, & vbi popularis forma imperii est, fieri enim per rerum naturam non potest, ac ne animo quidem concipi, vt potestas aliqua penes Regẽ sit in ea Republica quæ Regem nullum habet. Tibi docendum fuit maiestatem imperii penes ordines esse, etiam in regno; ad cuius confirmationem argumẽta ab aliis rerumpublicarum form petita nihil penitus valere, certum & omnibus notum est. Nunquid omnium idem regimen esse statuis; nunquid regni, & Reipublicæ siue Democratiæ eandem naturam? Brutus tuus te decepit, & tu nos decipere conaris: sed nimis manifesta fallacia est: ideoque, his relictis, in reliqua tua exempla inquiramus.

2 ibidem.
3 1.Reg.12.

BOVCHER [2]. *sed hoc rursum apertius cùm quasi actorũ suorum rationem reddens Samuel ait ad populum* [3]. *Ecce præsto sum loquimini de me coram domino & coram Christo eius, vtrum bouem cuiusquam tulerim aut asinum: si quempiam calumniatus sim si oppressi aliquem, si de manu cuiusquam munus accepi, & restituam illud vobis.*

Hoc fateor exemplũ in regno incidit: sed si tua in furorẽ acta patientia mentem tibi non occæcasset, nullam eius vnquam mentionem fecisses. Est enim eiusmodi quo nihil magis causæ tuæ iugulum confodiat, & nostram illustri defendat testimonio: quod vt intellectu facilius sit, res altius & à capite repetenda est. cũ Samuel petitu Hebræorum Reges desiderio flagrantium, & Dei iussu Regem super eos constituisset, ipseque ea ratione omni in eos imperio se abdicasset, atque ex publica persona & suæ gentis to-

tius

totius iudice, priuatus iam propheta factus, velut administrationis suæ rationem redditurus, ne ei quis postea aliquid improperare posset, totum populum ad Saulem Regem constituendum in Galgala congregatum, in noui Regis præsentia sic alloquitur [1]. *Ecce audiui vocem vestram, iuxta omnia quæ locuti estis ad me, & constitui super vos Regem. Et nunc Rex graditur ante vos: ego autem senui & incanui: porrò filii mei vobiscum sunt: itaque conuersatus coram vobis ab adolescentia mea vsque ad hanc diem, ecce præsto sum loquimini de me coram domino & coram Christo eius &c.* cumque illi dixissēt, *non es calumniatus nos, neque oppressisti neque tulisti de manu alicuius quippiam.* statim subiecit Samuel. *Testis est dominus aduersum vos & testis Christus eius in die hac.*

[1] 1.Reg. 12.

Nunquod hic maiestatis vestigium in populo reperitur? nunqua authoritas? præfatur Samuel se constituisse Regē super populum quod licet per se satis sit ad demonstrandū maiestatem à populo translatam fuisse, cùm ipse supra se Regem agnoscerent, tamen id adhuc certius planiusque hoc exemplo perspicitur. Nam quoddam hic velut iudicium constitutum cernimus, in quo Samuel actoris, populus rei partibus fungitur: increpat enim populum & accusat ingratitudinis, petitque administrationis suæ testimonium sibi reddi. Ambo autem Deum & Regem iudices habent. Quod enim ait Samuel, *Loquimini de me coram Domino & coram Christo eius,* id est, Rege: perinde est ac si dixisset, contendite mecum & accusate me nunc coram his iudicibus Deo & Rege. si bouem vel asinum alicuius abstuli &c. vel si nihil tale feci date mihi elogium innocentiæ & rectæ administrationis meæ, coram iisdem iudicibus. Nemo autem coram pari vel inferiore iudicio conuenitur. Nihil igitur populi subiectionem & Regis imperium ac maiestatem magis scitè exprimit, quàm hic Scripturæ locus, quem tu nimis malignè contra manifestum Scripturæ sensum & veritatem, ad erroris tui confirmationem, non sine sacrilegio detorques. Quid mirum si ciues Parisienses qui Deo, vt par est, obedire potius quàm hominibus cupiebant, his Scripturæ adulterandæ artibus ad rebellionis insaniam perduxisti: miser enim popellus eiusmodi fraudibus semper expositus, atque obnoxius est. Sed pergamus.

BOVCHER [2]. *Amplius adhuc cùm Salomon coram omni Ecclesia templum consecrauit* [3].

[2] Ibidem.
[3] 3. Reg. 8.

Si

Si verbum ibi aliquod, aut syllaba vlla est, ex qua maiestas populi supra Regem, non dico aperte designari, sed per aliquam probabilem interpretationem colligi possit, nihil tecum amplius contendam, & præcedētia ac sequentia tua omnia non errores, sed oracula sanctissima esse: meque propterea impensè improbum quòd vlla in re tibi obstiterim, liberè atque ingenuè profitebor, tu verò contra nihil tibi tale reperitur vt errorem & imposturam agnoscas tuam tantùm postulo. Etenim profectò contrarium prorsus illic ostēditur: ait enim scriptura [1]; *Tunc congregati sunt omnes maiores natu Israel cū principibus tribuum, & duces familiarum filiorum Israel ad Regem Salomonem in Ierusalem, Conuenitque ad Regem Salomonem vniuersus Israel.* En vt initio eius capitis quod allegas bis dicitur vniuersum Israelem, conuenisse, non simpliciter quidem in Ierusalem, sed ad Regem Salomonem in Ierusalem, ex quo dignitatem, potestatem, & maiestatem non penes populū, sed penes Regem fuisse non obscurè declaratur quippe nō maior ad minorem, sed minor ad maiorem, vbi dignitatis ratio habenda est accedere vel conuenire solet. Ob eamq; causam in regno Franciæ semel ab amplissimo ordine deliberatum fuisse accepimus, vtrum Curia ad Conestabilē, an ipse ad Curiam accederet [2]. Si ergo maiestas in populo illo Iudaico, ac non in Rege potius resedisset, cùm id author vtique historiæ diuino spiritu afflatus non potuerit ignorare, nunquam profectò scripsisset maiores natu Israel cum principibus tributum & ducibus familiarum atque adeo vniuersum populum ad Regem Salomonem in Ierusalem conuenisse: sed contra ad illos omnes congregatos in Ierusalem venisse Salomonem. Deinde si, quod tu vjs & alibi affirmas [3], ex ordine nominandi in Scripturis, dignitas maiestasque eius qui præcedit iudicatur: inficiari non potes Regis quàm populi maiorem illic potestatem fuisse: scriptum enim est. *Rex autem Salomon & omnis multitudo Israel, quæ conuenerat ad eum, gradiebatur cum illo ante arcam. &c.* & pòst, *Igitur Rex & omnis Israel cum eo immolabant victimas coram Domino.* & mox. *Dedicauerunt templum Domini Rex & filii Israel.* deinde paucis interiectis. *fecit ergo Salomō in tempore illo festiuitatem celebrem & omnis Israel cum eo.* denique ne quis amplius dubitet omnem ibi maiestatem penes Regem fuisse, adiicitur in fine. Et in die octaua dimisit populos: qui *benedicentes Regi* (id est, vt exponit

[1] dict. cap. 8.

[2] vide Ioan. Papon. li. 4. tit. 4. de Arc.

[3] Lib. 1. cap. 11.

ponit glossa interlinearis, *agentes gratias propter opera quæ fecisset, & orantes Salomonem longæuo tempore regnare) profecti sunt in tabernacula sua lætantes.* Peto abs te vtrius est alterū dimittere, superiorisne an inferioris? Haud dubiam responsionem expecto, res enim clara est. Si igitur Rex Salomon in die octaua dimisit populos, id est, vt interpretatur Lyranus, dedit illis licentiam abeundi, & illi gratias ei egerunt, non erat in populo maiestas, sed in Principe: alioqui dicendum fuisset, *in die octaua populus Regem dimisit,* siue *populi Regem dimiserunt*, vt hoc modo primas populo deferri intelligeremus. Alia præter hæc multa sunt quibus error iste tuus redarguitur, sed vereor ne nimius in tam aperta fraude patefacienda videar.

BOVCHERIVS. Et cum ad Roboam venit multitudo filiorum Israël, vt minui vectigalia postularet [1]. *Quod vbi non succedit & duriter conuentus excipitur, offensus Regi magnam partem ab eo secessit, & nouum Regem sibi constituit,* 3.Reg. 12.

Haud peritus es patronus. Nam & hoc quoque exemplum iure optimo in causæ tuę caput retorquetur. Si enim regni maiestas penes populum aut ordines erat, quid opus fuit eos vectigalium vel tributorum imminutionem à Rege postulare, nonne ipsorum fuit modum vectigalium præscribere quod Regi persolui vellent, si ratio sententiaque tua firma est? si inquam vt tu doces, regni ordines supra Regem sunt, & omnia ad regni statum pertinentia, vel inuito & reclamante Rege possunt componere. Aut ergo conditionem suam ignorabant, existimabantque nihil sibi iuris, constituto semel Rege, superfuturum, nec vllum auxilium nisi in cura parendi relictum iri: atque ob id à Rege inaugurando illam sibi indulgentiam promitti flagitarunt. Aut si istam quam tribuis illis potestatem maiestatemque habere se cognouerunt, extremæ fatuitatis & stultitiæ fuit id eos ab alio supplices postulare, quod sibi ipsis indulgere poterāt. Ex eo igitur quod talem immunitatem à Rege petierint, cum regni ius, formam, & conditionem sub tribus iam Regibus obseruatam non ignorassent, perspicuè ostenditur illam quam tu prædicas Reip. maiestatem penes ordines non fuisse. Accedit huc & alia ratio quæ vim omnē exēpli huius tui penitus eneruat: Roboam nempe non fuisse Regem cum populus ista ab eo postulauit, vt etiamsi concedamus apud ordines tunc maiestatē omnem fuisse, quemadmodum in interregno solet, in nul-

1 3. Reg. 12. in nullo tibi locus iste patrocinetur: ait enim historia [1]: *venit autem Roboam in Sichem: illuc enim congregatus erat omnis Israel ad constituendum eum Regem.* Nondum ergo Rex erat, quamuis ei regnum iure hereditario deberetur: idque tu [2], & Brutus tuus [3], fatemini & nos quoque libro tertio [4], ostendimus. Quod autem Rex ille vocatur, id propter regni ineundi spem, vsitato loquendi modo, dictum esse intelligimus. Vides vt contra telum istud duplici munimur vallo: videlicet & quod ibi fuerit interregnum, ita vt exemplũ illud ad institutum tuum nihil pertineat, & quod ea petitione ordines ostenderunt non eam sibi potestatem, dominationem, vel maiestatem in regno esse quam tu prædicas. Sequitur ex Scripturis postremum.

2 Lib. 4. cã. 14.
3 quæst. 3.
4 cap. 2.

5 ibidem.

BOVCHER [5]. *Item cum Iosias populum in Ierusalem congregauit, & lecto libro fœderis fœdus cum Deo denuo percussit* [6].

6 4. Reg. 23.

De hoc fœderis genere & similibus satis iam superque à nobis dictum est [7], in quo nihil quicquam de populi maiestate traditur, nihil quod eam indicet reperitur: obligat se populus legi Dei sartæ tectæ conseruandæ, Rege authore & formulam præeunte. Sed cùm his exemplis falsam tuam sententiam confirmare nisus sis, cur non ipsa Scripturæ verba vnde colligeretur, & eius concludendi modũ aliquem præscripsisti? Nam soli & simplici assertioni tuæ ne fidem adhibeam, faciunt variæ sacrorum & profanorũ authorum à te corruptæ & contortæ sententiæ. Non si tibi de suggesto talia vociferāti auditores non reclamarũt, idcirco librorum tuorum lectores, vbi maxima cernunt mendacia, penitus conticescent.

7 Lib. 4. c. 8. & lib. 5. ca. 15.

Hæc cum ita se habeant, ex falsis principiis falsissimam & fallacissimam his verbis conclusionem struis.

At in singulis istis nihil aliud quàm conuentus ordinum fuit, penes quos maiestas tota erat, vt fœdus cum Deo percutere, vt regni œconomiam instituere, vt leges condere, vt de bello ac pace agere, vt frenos Regiæ potestati imponere, cætera eiusmodi præstare posset.

Quæ omnia planè ficta & falsa esse iam ipsamet luce clarius est demonstratum.

CAPVT XV.

NEc minor ludificatio in iis exemplis est quæ ex profanis monumētis eruta subiecisti, quod vt lector planius

nius intelligat (quanquam tam leuia & aliena referre & refellere nonnihil piget) tuis illa verbis recitabo.

BOVCHER [1]. *Eiuſmodi quoque apud Gentiles illa comitia celebria erant, vt illud totius Græciæ ſanctiſſimum concilium, quod Amphictionum erat ab Amphictione Heleni ſeu, vt ait Pauſanias, Deucalionis filio inſtitutum, in quo populi duodecim conueniebant: Iones, Dores, Perrhæbi, Bœoti, Magnetes, Achæi, Phthii, Molenſes, Dolopes, Æneanes, Delphi, Phocenſes. Et peculiaria illa, vt apud Athenienſes Panathenaa, & per ſingula quinquennia Panegyrais. apud Æ oles Panætolia. apud Bœotos Pambœotia, apud Ionas Panionia. Et illa olim Druidarum noſtrorum apud Carnutes Panceltica, vbi magno Galliæ conuentu de iis quæ ad Remp. pertinebant grauiter & ſeuere agebatur.* 1 Ibid.

Nolo tuam in ſcribendo indiligentiam curioſa nimis diligentia perſectari, veluti quod Helenum pro Hellene hic poſueris: Decepit enim te Alexander ab Alexandro [2], cui malus perpetuò mos eſt nullam ſuis authoribus gratiã referre, nullum inquam laudare authorem, nec fontes vnde ſua hauſerit collectanea indicare. Amphictionis itaque pater fuit ſeu Deucalion, vt Pauſanias in Phocicis, ſeu Hellen, à quo Græcos omnes Hellenes dictos quidam putant [3]. Nam Dionyſius Halicarnaſſæus, à quo ſuum id Alexander procul dubio deſumpſit, de Seruio Tullio Rege loquens ſic ſcribit [4]. πάντων μάλιστα τῶν τοιούτων ἔργων τὴν ἀμφικτύονος τοῦ Ἕλληνος ἐπίνοιαν ἠγάσθη. Helenus autem non Amphictyonis pater, ſed vnus filiorum Priami fuiſſe dicitur vaticinio clarus [5]. Mitto talia: de rebus mihi, non de nominibus tecum contentio eſt. Quorſum tu igitur hæc tam aliena? Nunquid putas vlli mortalium erudito, & mentis perturbatione vacuo, perſuaderi poſſe aliquod aſſertionis tuæ firmamentum in eiuſmodi exemplis eſſe repoſitum? diſpelle, diſpelle iſtam quæ te occupat & occæcat turbati animi caliginem, & cernes quamprimùm antiquos illos quos memoras Græciæ, Galliæque conuentus nihil quicquam ad eam de qua loquimur maieſtatem pertinere. Nam qui de communibus Græciæ rebus conſulturi in Amphictionicum concilium ad Thermopylas & Delphos conueniebant, ii quidem non vnius omnes Principis dominatui ſuberant: non vnum omnes ſuper ſe Regem agnoſcebant: ſed ex ſociis ciuitatibus & populis erant, quorum ſuis ſinguli legibus inſtitutiſque peculiaribus vtebantur, propriamque Rempubl. conſtituebant, idque vel ex eo ſa-

2 li. 5. c. 7.

3 Thucidides.

4 l. 4. ant. Rom. Id eſt, omnium maxime in eiuſmodi rebus admiratus eſt ſolertiam Amphictionis filii Hellenis.

5 Darius Phrigius. de excid. Troiæ. Pauſan. in Corinthia. li. 2.

 tis

tis liquet, quòd Phocenses, quia Apollinis Delphici templum spoliauerant, decennali bello attriti victique à Bæotis, tandem de Amphictyonium numero & ordine fuerunt deiecti, vnà cum Lacedæmoniis, qui Doricę gentis partem constituebant, & Phocensibus opem illo bello tulerant, in quorum locum reliqui Amphictyones Philippum Macedonum Regem, qui Bœotos adiuuerat, in suum collegium publico decreto cooptarunt, eique & posteris ipsius binorum suffragiorum ius, quod ante Phocensibus Lacedęmoniisque competebat, concesserunt [1]. Deinde postquam iidem Phocenses aduersus Gallos, qui cum Brenno Delphos adoriebantur, egregiam strenuámque præ cæteris omnib. Græcis operam nauassent, in gratiam & curiam Amphictyonicam, iterum sunt recepti.

Diod. Sic. li. 16. c. 15. Pausan. in Phocicis.

Cùm itaque concilium Amphictyonicum esset conflatum ex diuersis populis æquo iure in societatem coeuntibus, quibus nemo vnus imperitabat; nos autem de eo hominum cœtu loquamur qui sub vnius imperio degunt, quem Regem sibi, & Principem constituerunt, perspicuum est non vnius generis, sed diuersa & dissimilia hæc esse: ac proinde neutri cum altero perfectam esse conuenientiam, vt inde aliquod exemplum efficax ad alterutrius potestatem vel constituendam vel eleuandam proferri possit. Neque enim si Philippus in Amphictyonum consessu potestatem maiestatemque nullam præ cæteris eius curiæ participibus obtinebat, idcirco eum in solemni Macedonū conuentu eodem modo, sine summo imperio & maiestate, cōsedisse rectè colligitur; cùm alteri vt socius, alteri vt dominus, Imperator, & Princeps interesset. Idem prorsus de tuis Pancelticis iudicandum. Cùm enim Gallia ante Cæsaris in eam aduentum nulli vni paruisset, sed totidem penè in ea Reges quot ciuitates, distinctis imperiis, fuissent, quid mirum si totius Galliæ Maiestas in eiusmodi socialibus conciliis fuerit reposita, cùm nemo vnus esset in quo posset consistere: at vbi armis subacta in ditionem ac potestatem populi Romani concessit, eius in Druydarum conuentibus, conciliísve publicis nulla amplius maiestas, sed tota in Imperatore fuit. Atque ea iterum à Francis deuicta, eandem cum imperio maiestatem victoris populi Princeps in se transtulit: maiestas quippe ibi est, vbi & summum imperium, hoc autem nisi in vno Principe seu Rege sit, Monarchia nulla ne animo quidem concipi vel cogitari potest, vt

est à

est à nobis superioribus libris demonstratum. Perperam igitur & inscitè, ad confirmandam sententiam tuam, exempla à tam remotis & alienis Græcorum Gallorúmque institutis protulisti; & non secus ac si quis contenderet totam maiestatem penes regni ordines esse, hoc exẽplo quòd apud Heluetios omnia illorum nutu gubernentur, qui ex tredecim ipsorum pagis, de communibus totius gentis rebus deliberaturi, iussu populi conueniunt. qua collectione quid absurdius, nisi illud, quod Panathenæa etiam ad institutum tuum pertinere putas? *vt apud Athenienses Panathenæa*, inquis. Quid? Panathenæa, siue minora quidem annua, siue maiora illa quinquennalia, nónne festa erant in honorem Palladis instituta, quæ variis ludis, & multiplici certaminis genere celebrabantur? omnes eo pueri puellæque conueniebant, vbi musica, lucta, cursu, saltationibus, certabatur [1]. Itaque Athenæus author est [2], quemadmodum Thespesiis Erotidia, Rhodi Halia, in Elide Olympia, sic Athenis Panathenæa celebrari solita. Hoc autem quid ad regni maiestatem? cur non similiter Olympia, Isthmia Pythia, Nemea, Lupercalia, & quotquot erant eius generis vel publica vel priuata festa Sacráque recensueris? certè quidem potuisti eodem iure; nam omnia ad animorum oblectationem erant instituta, eoque omnes proficiscebantur, non vt de rebus seriis deque Republica tractarent, sed vt aut spectaculis animos pascerent, aut exercitatione corpora tuerentur. Quæ cùm ita sint, non erit cur posthac quisquam friuolis istis, & inanibus argutiolis tuis capiatur: multoque minus, quæ sequuntur, mendaciis.

1 Plut. in Theseo & Pericle.
2 li.13. Deipnosoph.

CAPVT XVI.

BOVCHER [3]. *Quem conuentum in Gallia ex quo Christiani Reges esse cœperunt, quantum coluerint, quantúmque ei detulerint, cùm frequens eorum conuocatio & simplex Regũ eo se conferentium habitus, tum verò honor eorum decretis delatus demonstrauit. Nam singulis annis Calendis Maij comitia celebrari solita esse, & Reges curru à geminis bobus tracto eò vehi solitos fuisse, idq; sæpius Carolum Magnum factitasse retulit eius cancellarius Eginhartus.*

3 li.3.ca.9.

Vetus est Stoicorum [4], imò etiam Christianorũ, *improbi hominis esse mendacio fallere: quòd ædificare mendacium sine demolitione veritatis* nemo queat [5]. Cur igitur magno & im-

4 Cic. pro Murena.
5 Tertull. lib. 2. aduers. Marcionem.

pudenti mendacio lectorem fallere conaris? Nunquam enim *Carolum magnum tale quid factitasse retulit eius cancellarius Eghinartus.* Nec si retulisset, fidem fecisset oratio. Malè de Eghinarto meritus es, qui id eum scripsisse asseris, quod nec vsquam scripsit, nec vnquam vt opinor cogitauit (de mortuis mentiri nefas) peius etiam de Carolo magno, qui Regem tam magnanimum & potentem, atque omnium sui sæculi & sequentium Principum gloriam, rebus domi forisque gestis; longè superantem, tam submisè, humiliter, & abiectè, in Francorum Germanorumque Principum cœtum prodiisse fingis. Quid enim? qui tot bellis in Gallia, Germania, Italia, Hispania, Pannonia, & alibi prosperè confectis, Magni nomen & imperium sibi comparauit, qui tam multis triumphis decoratus, qui tot hostium spoliis & trophæis ditatus, qui tot pacis belliquе artibus instructus, qui tam variis animi & corporis dotibus ornatus, qui incessus, accessus, & concessus sui summa grauitate regalem semper & imperialem maiestatem præ se ferebat: is *carpento, quod bubus iunctis & bubulco rustico more trahebatur, ad publicum populi sui conuentum ire, & domum redire solebat?* commentum hoc est censoria nota & seuera castigatione dignum: certè illustri omnibus documento esse potest, vel non legisse te authores ipsos quorum ficta & falsa nobis testimonia frequenter obtrudis, sed ab alio haud fideliter referente accepisse: vel, si legisti, dolosè nimis & malitiosè lectoribus insidiari atque imponere, quippe tantùm abest vt Eginhartus eum Carolo Magno adeundi comitia modum tribuerit, vt ne quidem in tota eius vita describenda vllius ordinum aut conuentus & concilii meminerit, vllisve eum comitiis interfuisse dicat: exceptis iis quæ extrema iam senectute & morbo ingrauescente habuit, & quorum author ille his verbis mentionem facit. *Extremo vitæ tempore cùm iam & morbo & senectute premeretur, euocatum ad se Ludouicum Aquitaniæ Regem, qui solus filiorum Hildegardis supererat, congregatis solenniter de toto Regno Francorum primoribus, cunctorum consilio consortem sibi totius regni, & imperialis nominis hæredem constituit: impositoq; capiti eius diademate Imperatorem & Augustum iussit appellari.*

Non inficior equidem Carolum Magnum vocatis ad se, regni primoribus sæpe conuentus egisse, nam id alii nobis probati authores narrant: sed quod tam indecoro & regiæ

regiæ dignitati parum conueniente habitu modóque in concilium progressus fuerit, id nec verum, nec verisimile esse, argumentis certo certioribus demonstrabo. Ac primum quidem ipsemet Eginhartus nobis suppeditat, quod hanc tam vilem in publicum prodeundi formam, velut Rege indignam inter notas amissi iam pridem regalis imperii retulit, eamque ab ignauia, stupiditate, & socordia postremorum Regum Merouingiorum, quibus, vt ille ait, præter inane Regis vocabulum, nihil erat reliqui, profectam esse admonet: idque eo consilio fecisse videtur, vt regni Childerico erepti inuidiam à Pipino, & eius posteritate summoueret: quasi non Imperium & potestatem, cùm id antea Pipinus haberet, sed nomen tantummodo, quod sine caussa apud Merouingios erat, sibi assumpsisset. ita enim Eginhartus. *Gens Merouingiorum de qua Franci Reges sibi creare soliti erant, vsque in Childericum Regem qui iussu Stephani Romani Pontificis depositus ac detonsus, atque in monasterium trusus est, durasse putatur: quæ licet in illo finita possit videri, tamē iamdudum nullius vigoris erat, nec quicquam in se clarum præter inane Regis vocabulum præferebat. Nam & opes & potentia regni penes palatii præfectos, qui Maiores domus dicebantur, & ad quos summa imperii pertinebat, tenebantur: Neque Regi aliud relinquebatur, quàm vt regio tantùm nomine contentus, crine profuso, barba submissa, solio resideret, ac speciem dominantis effingeret, legatos vndecunque venientes audiret, iisque abeuntibus responsa quæ erat edoctus, vel etiam iussus, ex sua velut potestate redderet: cùm præter inutile regis nomen & precarium vitæ stipendiū, quod ei præfectus aulæ prout videbatur exhibebat. nihil aliud proprii possideret. quàm vnam, & eam perparui reditus, villam, in qua domum, ex qua famulos sibi necessaria ministrantes, atque obsequium exhibentes paucæ numerositatus habebat. Quocunq; eundū erat, carpento ibat, quod bubus iunctis, & bubulco rustico more agente trahebatur: sic ad Palatium, sic ad publicum populi sui conuentum qui annuatim ob regni vtilitatem celebrabatur, ire, sic domū redire solebat. At regni administrationē, & omnia quæ vel domi vel foris agēda ac disponēda erant, Præfectus aulæ ꝓcurabat.* 1. Argum.

En vt Eginhartus Merouigiorum inertiam grauiter incusat, & hanc ipsam de qua tu loqueris publicè prodeundi formam, tanquam nimis vilem, sordidam, & abiectam, illis vitio vertit, adque eorum contemptum & ignominiam transfert. Quod cùm ita sit, nonne stultum est existimare eum Regi magnanimo potentissimoque, ac domino suo, 2. Argum.

&,vt quidam volunt,etiam socero id tribuere,quod in aliis vt ignauum,turpe,& indecorum reprehendit?

3.Argum. Alterum inde suppetit,quod neque ab Eginharto, neque ab vllo alio authore qui illius seculi res gestas literis mandauit, proditum memoriæ est Carolum Magnum eo modo ad comitia processisse: cùm tamen neutiquam sit verisimile, rem adeo memorabilem à tam multis scriptoribus,qui leuioris momenti res varias sæpe commemorāt, silentio fuisse prætermissam.

Omitto quod si tantus imperator, qui maximũ regno Francico splendorem attulit, & cuius optimi quique post eum Reges vitam,mores,res gestas,imitari studuerunt, eũ ad comitia proficiscendi morem obseruasset, eius posteri id ipsum non modo vt humile & indecorum non fuissent aspernati: sed,vt magnificum inprimis & gloriosum,ad imitationis exemplum,& antiquitatis memoriam retinuissent. ita enim natura comparatum est vt res per se quidem vilissimæ,vel ob hominum qui illis vsi sunt dignitatem, vel quòd operis alicuius insignis & præclari fuerint instrumēta, summo in honore & pretio habeantur, ídque infinitis exemplis, si non esset notissimum, facilè demonstrarem. Quid ante Christi passionem cruce ignominiosius? quid eadem, ex quo mundi in ea precium pependit amabilius, honorificentius, & gloriosius inter homines esse cœpit? qua de causa Caluinistæ,& alii id genus Hæretici,licet non alio violatæ religionis flagitio contaminarentur, omnem in hac re vna impietatem superarent: quòd,cùm se Christianos profiteantur, Christi trophæum, laureámque proterant & conculcent, atque adeo Christianæ gloriæ inuidos & sacrilegos se præbeant manifestè, dum crucis & signum detestantur & vim abnegant,& vsum calumniantur condemnantque: hac & simili pro execrandæ impietatis suæ ratione superindicta blasphemia: *si patrem furca fixum habuisses, nunquid patibulum tibi præter oculos opponi & obuersari perpetuo velles?* quibus ego,sanè quidem perlibenter, si ob egregium & præclarum aliquod facinus, veluti ob salutem ciuibus partam, vel aliam necessariam Reipublicæ operam nauatam patibulo ab hostibus fuisset affixus: nec quicquam illo signo & monimento antiquius haberem, quòd eius me præsentia, paternæ virtutis vbique commonefaceret: cuius generis multa sunt gentilitia insignia, rerum, inquam, vilissimarum in scutis nobilitatis depictæ ima-

magines, quas si quis simpliciter intueatur, non iis nobilitatem, sed sordem ciuitatis & fæcem potius designari putabit: sin verò comparatè, atq; ad suas quamque causas, suæque constitutionis principia & fontes reuocauerit, cernet quamprimum illas, non modò non inania gloriæ signa esse, sed summæ laudis, ac vt rerum memorabilium indices & commonitrices ad posteritatis memoriam reseruari. Quid iugo bouis, si simpliciter consideretur, magis rusticum? an non bubulcum potius quàm nobilẽ designat? At antiquissimæ tamen & illustrissimæ Haiorum familiæ, in qua Scotiæ Conestabli hæreditario iure nascuntur, gentilitia insignia, tria iuga rubricata & velut sanguine rutilantia sunt. quòd homo nimirum plebeius, qui summam posteris suis gloriam peperit, dum stiuam ageret vnà cum duobus filiis prope locum vbi Dani, post Anglos deuictos & tributarios factos, acerrimo cum Scotis prælio dimicabant, videretq; inclinari iam Scotorum aciem, & multos fuga dilabi à Rege, consilium, vt in rebus desperatis assolet, ex euentu capiens, iugum arripuit, quòd alia ei ad manum arma non essent, idémque similiter vt filii facerent imperauit, atque ita occupatis angustissimi loci faucibus per quem iter fugientibus erat relictum, magno & animi & corporis impetu in obuios quosque populares ferebatur, ac primũ vt patriæ communísque salutis memores sint, orat, obsecrat, hortatur, neu Regem in tam præsenti discrimine constitutũ deserant, neu se, coniuges, liberósque suos in perpetuam & ignominiosam dedant seruitutẽ: cumq; verbis se parũ proficere apud homines fuga trepidantes cerneret, mortem omnibus minatus primos cædere, & eorum clade proximos terrere cœpit: ac ni properè in aciem regrederẽtur, se in omnes Danica immanitate crudeliùs sæuiturum denũciat, qua voce, qui propiores erant vt exaudire possent, simulq; strage suorum ab Haio edita perterriti, cum nullã sibi fuga salutẽ se quærere posse cernerent, ac mori potiùs inter aciẽ gloriosè quàm à tribus illis rusticis instar pecudum mactari mallent, armis & animis resumptis, in hostem conuertuntur: qui verò longiùs aberant, suorũ regressum conspicati, auxiliares copias aduentare putant & vociferantur: atque ita omnes Haio impellente, hi gaudio, illi metu, agmine facto prælium tanta animorum contentione & fortitudine, tanta corporũ vi & impressione instaurant, vt fusis fugatísq; Danis ex victis victores euaserint. sed ita tamẽ vt

omnem eius victoriæ laudem soli Haio deberi & seorsim singuli,& cuncti simul profiterentur: quo nomine magnis & præmiis & honoribus à Rege donatus, nobilitatis insignia accepit tria iuga, quòd iis Danorum exercitum penè sub iugum miserat [1]. Quæ cũ ita sint hæretici profectò nimis impiè, petulãter, & insulsè de gloriosissimo isto salutis humanæ trophæo, *& quotidiano conuersationis Christianorũ insigni* [2], & sentiũt & loquuntur. Id autẽ illis suggerit cacodœmon qui crucis signaculo victus, vinctus, vexatus, & excruciatus horridè ingemiscit [3]. Sed execrãdas hasce fæcis Christianorũ blasphemias mitto, vt ad te Boucheri redeã.

1 Hector Boet. in Scot. Histor.

2 Tertull. li. 1. ad vxor. & lib. de coron. milit.

3 Lactant. lib. 4. de vera sapient. cap. 27 S. Greg. Nazianz. orat. 1. & 2. in Iulian.

Si Carolus Magnus ad comitia carpento à bobus tracto vectus sæpius fuisset, an non aliquam eius rei mentionem historici fecissent? an non intermissæ illius consuetudinis vel causam, vel tempus, vel vtrumque ipsorum aliquis adnotasset? an non cùm singulorum Regum vitas & facta curiosius describãt, quo in Rege mos ille defecerit, aliqua seu laudationis, seu vituperii nota, aut aliò quouis indicio lectorem obiter admonuissent? quod cùm nemo eorum fecerit, nę tu audaculus commentor es, qui penè octingentis post eius excessum annis ortus, sine teste, sine authore, sine verisimilitudine, rusticum ei incessum habitumq; pro Regio & imperiali tribuis: & eodem pede metiris eum, qui, si quis vnquam alius, & re & nomine Rex fuit, quo illos qui omni imperio nudati, nihil nisi *inutile Regis nomen & precarium vitæ stipendium*, eumque in conciliis locum, quẽ inter barbarica numerorum elementa illud quod vulgo cyphra nominatur, obtinebant. Quo autem hæc omnia consilio à te facta sint, librorum tuorum lectoribus facilè fuerit diuinare: mihi quidem perinde facere videris atque Æsopica vulpes, quæ, sicut est in fabulis, vt gallum gallinaceum facilius iugularet, eius patrem magnis laudibus extollebat, filioq; nihil ad paternæ modulationis in canendo venustatem, deesse aiebat, nisi quod patri mos fuerit, cum elegantiùs cantare vellet, imis pedum articulis insistere, & clausis oculis ter in gyrum se rotare, antequam vocem emitteret, cui gallus paternæ gloriæ æmulus, & se quoque hoc facturum respondit, moxque cum hic clausis oculis & corpore circumacto patrem referre conatur, ille in non cernentis iugulum inuolat, dicens, nimius te fastus fefellit, sed meus nunc eris, cui & pater etiam præda fuit. Sic tu quò facilius Reges in tuam retem pertrahas, Carolum Magnum in eo

ꝙ nunquam fecit imitandum proponis, vt, dũ ei se similes præbere cupiunt, antiquo & vili illos carpento includas, adque paupertatem & precarium vitæ stipendium redigas, atque adeo populi iterum ludibrio & libidini, vltimorum Merouingiorum more exponas, restituto interim palatii magistro, quo reipsa Rex sit & regni habenas moderetur. Quod quam rectè, atq; è Republica feceris, tuam tibi cõscientiam iudicem fero: nos interea quod rationis tuæ reliquum est persequemur.

CAPVT XVII.

BOVCHER. *Quæ verò conclusa illic erant placita, id est firma decreta, & quæ conuelli nefas esset, dicebantur vnde illa comitiorum olim vox, tale enim est nostrum placitũ vt multitudinis sapientum scilicet, non vnius alicuius iudicium designari hic audias. Quæ quod certi homines, & nimis gratiosi Gallicè verterunt, TEL EST NOSTRE PLAISIR, cum potius TEL EST NOSTRE ARREST, aut quiduis aliud dicendum fuisset, quod placita Græcis δόγματα sint, viderint illi, quam magno nobis constiterit praua versio hæc quæ regibus ad tyrannidem tam ingentem fenestram aperuit, vt quibus,* id est Gallis *vniuersi populi ac regni iudicia proponi olim pro lege solita erant, nunc si superis placet, vnius libido ac voluntas, instar legis proferatur, imò obtrudatur. Atque ita, vt huic qui parere desierit, læsæ Maiestatis reus, ô tempora! conclametur.*

Quin trium ordinum, quos vulgò tres regni status vocant, conuentus & concessus in rebus arduis & publicis negotiis deliberandis plurimum habeat momenti, nemo sanus negauit vnquam negabitue, non ea solum ratione ꝙ, vt ait Aristoteles [1], plures vbi conueniunt, & cernunt acutiùs, & rectiùs iudicant, & difficilius corrumpuntur, quàm vnus aliquis quisquis ille sit: nam id, licet vt plurimum, nõ vsquequaque verum esse, variis libro secundo exemplis ostendimus: sed etiam quia id homines libentius exequuntur, cuius ipsi participes & velut authores consilii sunt: & præterea quòd quæ Princeps in eiusmodi comitiis de Procerum siue ordinum sententia decreuerit, ea licet alioqui acerba & ponderosa videantur, si inconsultis iis Rex eadẽ pro imperio iuberet, toleratu leuiora populo videri solẽt, quasi ipsimet sponte quodammodo id sibi oneris imposuissent. Quod denique nullam subditis iniuriam facere videtur, quando ipsis scientibus & consentientibus, tributa, vectigalia, portoria seu noua, seu maiora indicit: quip-

[1] Lib. 3. Polit.

 pe vo-

1 l.4 § vsque adeo ff de iniuriis ca. scienti de reg. iur. in 6.
2 l. Nemo 145. ff. de reg. iur.

pe volenti non fit iniuria [1], & nemo videtur fraudare eos qui sciunt & consentiunt [2]: Etenim profectò hi comitiorum & concilii publici effectus summam regibus & regnis vtilitatem, & stabilitatem adferunt. vt mirum non sit, si apud omnes nationes inque regnis omnibus bene constitutis magnus semper honos, magnaque authoritas talib. ordinum conuentionibus delatus sit, per quas Rex in administrando imperio consiliis, opibus, auxiliis adiuuatur. At Maiestatem tamen regni *penes ordines seu comitia esse*, vt tu ais, ac non in ipso Rege, qui regni totius atque adeo ordinum omniũ caput est, id nisi in interregno dici non potest. Nam & ordines ipsi Regis iussu, & eò loci conueniunt quẽ ipse illis assignat. Itaque Aimoinus [3] de Ludouico Pio. *Porro autumni tempore*, inquit, *in Theodonis villam conuenire generaliter suum populum præcepit.* Et vbi adsunt Principem venerantur, & eius Maiestatem suspiciunt, suásque ad eum querelas deferunt: ac si quam vel vitiosam, vel corruptam consuetudinem, vel legem inutilem & ab æquitate abhorrentem, aliúdve quippiam perfecto Reipublicæ regimini deesse vel abundare animaduertunt, id vt eius authoritatẽ atque imperio emendetur, humiles supplicésque solẽt postulare, quo pertinet egregiũ illud supremæ Curiæ responsum à Gaguino [4] relatum, nempe *se à Rege iussos promulgare quas tulerat leges. Apud illum authoritatem esse abusiones tollendi & corrigendi errata quæ à suis committi subditis comperisset.* Inde fit vt quia boni Reges nolunt parum æquas aut minus necessarias leges subditis obtrudere *in Caroli Magni capitulari* iubetur populus interrogari, de capitulis quæ recẽs addita sunt, & vbi omnes consenserint, subscriptiones & *manufirmationes* in ipsis capitulis facere, non quòd Rex legem subditis sine eorum consensu, in ἀδιαφόροις ferre non potest: sed quod illis gratior est, & diuturnior futura, quam ipsimet sua consensione probant.

3 li. 5. ca. 13.
4 in vita Ludouic. XII.

Quod autem de *Placiti* vocabulo ad assertionis tuæ cõfirmationem adiungis, id nulli certo, antiquo, vel probato authori acceptum referre potes: sed totum ab Hotomano mutuatus es [5], qui & ipse nullum veterem sententiæ suæ astipulatorem inuenire potuit, tantùm propria coniectura eaque perleui & sublesta nititur. *Quod cùm ita se habeat*, inquit, *non absurda opinor, coniectura nostra videbitur, quam aliis iam quibusdam in libris nostris exposuimus.* At nulla ratio suadet, nulla necessitas cogit phantasticis, ne dicam fanaticis

5 ... Frãcogall.

vestris

vestris coniecturis, delatum Regibus iure gentium imperium euinci, atque eripi eis oportere.

Concedam igitur, & non inuitus concedam, clausulam hanc, *Car tel est nostre plaisit*, siue, vt alii eã efferunt, *Cat ainsi nous plaist*, ab antiqua illa, *quia tale est nostrum placitum*, in vulgarem & vernaculum sermonem esse cõuersam: sed neque ab hominibus nimis gratiosis, vt tu ais, neque vt Hotomanus, à Scribis regiis vel insciẽtia vel malitia, hoc modo versam esse concedam: sed ab hominibus latinæ linguæ proprietatem scitè callentibus, & nulla neque malitia, neque gratia corruptis, ita fuisse Francico sermone expressam contendo: & illud planè falsum esse quod scribis: comitiorum illam fuisse vocem, *tale est nostrum placitum*: non enim comitiorum fuit, sed Regis ad regni & Reipublicæ vtilitatem aliquid de ordinum sententia in comitio decernentis, cuius rei multa nobis non obscura neque dubia argumenta suppetunt, cum tu ne vnum quidem efficax & verisimile pro tuo commento possis proferre.

Nam primùm omnium pro nobis est, quod in diuisione iuris scripti speciem vnam constituũt, *Placita Principũ* [1], & speciali nomine ita vocantur, vt ab aliis iuris partibus discerni possint: nusquam verò apud vllum linguæ latinæ, aut alioqui fide dignum authorem placitum comitiorum vel ordinum, scriptum, ni fallor inuenitur: Decretum verò generale vocabulum, & commune tam Principum quã amplissimi ordinis, & iudicum omnium est. Et quanquam posteriores Gallicarum Germanicarumq; rerum Scriptores qui magis rudi literarum sęculo floruerunt, Placiti nomen pro ipso procerum conuentu vsurpant [2], tamen Regis id placitum vocant. Itaque Regino [3], qui ante sexcentos annos scripsit, *Anno Dominicæ incarn.* inquit DCC.lxiii. *Rex Pipinus habuit placitum suũ in Niuernis, & quarto ingressus est Aquitaniam:* & pòst de Carolo Magno loquens [4]: *Anno Dominicæ incarn.* DCC. lxxvii. *Rex Saxoniam ingressus placitum tenuit in loco qui dicitur Padresbruna* & iterum *Anno dominicæ incarn.* DCCXCV. *Rex venit Moguntiam ibique tenuit placitum suum in villa quæ dicitur Cuffinstein* & alibi in eundẽ modum sæpius.

Deinde verò quæ in consiliis sapienter, egregiè, & vtiliter, dicta, factaque sunt, ea Regibus ipsis, quoniam ab illis authoritatem capiunt attribui & ascribi teste Polybio [5], debent, hinc illa non insolens locutio, Imperator in Senatu decreuit: & illa Frãcis omnib. notissima, *par le Roy en*

1 §. constat. Instit. de iur. nat. gent. & ciuil.

2 Gred. Tur. Aimoin. Regino. & alii.

3 Lib. 2.

4 eodem. lib.

5 Lib. 4.

son conseil: itemq; illa, *par Ordonnance du Roy faist aux Estats tenuz à &c.* Omitto quòd supremæ Curiæ, quæ velut, ordinum epitomæ sunt, non sua in decretis sed Regis voce loquantur, & quicquid Arestis suis definiunt id Regis & nomine & autoritate exequi soleant. Adhæc omnes regni ordines Regem verè dominum, & superiorem semper agnouerunt, vt vel ex vna ipsorum responsione in frequentissimo conuentu Parisiis habito Gaguinus docet: & Placiti vocabulum patrono quàm clienti, domino quàm vassallo, superiori quam subdito magis conuenit: quib. consequens est, verba illa, quia tale est nostrum placitum, de Regis potius quàm concilii voluntate esse intelligenda, ita enim Gaguinus [1]. *Insequenti postea vere, conuentu Parisiis habito Pontifices primum Philippus, commemoratis, quas à Bonifacio acceperat iniuriis, rogat à quo suarum Ecclesiarum prædia prouentusque accepissent, deinde ad proceres conuersus. Et vos inquit, viri nobiles, quem vobis Regem dominumque habere arbitramini? Respondentibus sine cõtrouersia, regio se iure illa omnia tenere atque tueri, At, inquit Rex, Bonifacius ita agit, quasi vos regnumque omne Francorum sedi Apostolicæ subiectum sit.* Quid tu ad hæc Boucheri? non audes opinor dicere Franciæ nobilitatem tunc imbecillem & parum animosam vel ordinum authoritatem illo Philippi pulchri seculo fuisse imminutam, & tamen vides eos ingenuè fateri se Philippum & Regem & dominum habere. Postremò quòd ipsemet Eginhardus non comitiorum sed Regis iussum vocat, quo Ludouicus ante Rex Aquitaniæ consors imperii factus & Augustus est appellatus, cùm tamen in celeberrimo totius Galliæ Germaniæque conuentu is Ludouico honos decretus sit: sic & alii passim historici, de reb. in concilio publico constitutis, loqui solent. Quæ cum ita sint, satis profectò demonstrant clausulam illã, *quia tale est nostrum placitum*, non vt cõcilii, sed vt Regis aliquid in comitio statuentis vocem esse accipiendam. Tibi autem & Hotomano à quo hũc errorem sumpsisti, nulla probabilis nec ratio nec coniectura in cõtrarium relinquitur: captiunculas tamen vestras cuiusmodicunq; sunt, vt damnationis sententiam ferant, lectoris iudicio sistam.

[1] Lib. 7. in vita Philip. pulch.

Tu igitur vnam tantùm rationem adfers, quod nempe *nostrum placitum*, non autem *meum placitum* dicitur, quasi verbo illo *nostrum:* significetur vocem illam nõ esse Regis, sed comitiorum. *vnde illa comitiorum vox*, inquis, *tale enim*

est

est nostrum placitum, vt multitudinem sapientum scilicet, non vnius alicuius iudicium designari hic audias. At huic rationi tutemet superiorib. tuis scriptis omnē certitudinē, & vim concludendi necessariam funditus sustulisti. vt nisi tecum ipse manifestò pugnes, fateri te oporteat non posse hac locutionis formula discerni, vtrum illa Regis solius, an totius concilii vox sit. Nam inter alias tuas peruersas in Regē Henricum inuectiones, id ei vitio vertis [1], *quod ille primus veterem* vt ais, *Regem in plurali numero loquendi morem immutauit cum illi nostrum regnum, nostri, subditi, & similia dicere soliti essent.* qua de re pluribus iam disserui [2]. Si igitur te authore, antiquis Regibus mos loquendi fuit in plurali numero, qui scire possis ex vocabulo, *nostrum*, vtrum Regis an multitudinis vox illa fuerit: certè id intelligere ac discernere non difficile modò sed planè *ἀδύνατον* est: aut si multitudinis vocem hanc esse idcirco colligis, quòd Rex, cum vnus tantum homo sit, non in plurali sed in singulari numero fuisset locutus: cur tu tam improbè Regem Henricum perstringis, quasi ipse Regum primus, singularis numeri locutionibus vsus sit: quin fœda quidem in alterutro horum lapsio tua videatur, vitare nullo modo potes. Qui suas cogitationes & res memorabiles magniquе momenti cum hominibus communicare, & literis mandare student, ii ne quid temerè effutiant, sensa sua diu versare, & acri pensare iudicio prius debent: cuius rei neglectio magnorum tibi errorum his libris causa fuit.

1 Lib.2.cap.20. in fin.

2 hoc lib. ca. 10.

CAPVT XVIII.

NVnc duas Hotomani rationes [3], quæ tua ista nihilo meliores sunt breuiter strictimque attingam. Earum prior est ex antiqua ordinum regni conuentione & concilio, quod placitum vt dixi ab historicis non raro appellatur in quo res grauiores ad statum Reipub. pertinentes agi transigique solebant. At id neque *omnem planè regni administrandi potestatem & maiestatem penes publicum concilium fuisse,* quamdiu Rex aliquis est, neque clausulam illam, *tale est nostrum placitum,* ad authoritatem potius comitiorū quàm Regis pertinere docet: tantùm hoc docet, Reges in concilio publico res magni momenti tractare solitos: quod nos fatemur, & laude dignum iudicamus: deque eo nonnihil lib. 4. diximus [4]. Sed mirum profectò est Hotomanum,

3 cap. 11. Francogall.

4 cap. 10.

manum, ſubtilem alioqui & acutum I C. quo præceptore xxx. circiter abhinc annis in Bituricenſi Academia aliquádiu vſus ſum, non animaduertiſſe ſuperiorem ſuam ſententiam exemplis à ſe propoſitis aliiſque ſimilibus labefactari: quippe Regis vbique authoritas, in iis, vt patris familias in domeſticorum conuentu deliberantis cernitur. Primũ enim exemplum ab illo poſitum ex Aimoino [1] eſt, qui de Lud. Pio ſic ſcribit *Indixit generalem conuentum autumni tẽporis in Cariſiaco, in quo loco & tempore filius eius Pipinus ab Aquitania ad eum venit: & ipſi conuentui interfuit? Vbi dominus Imperator filium ſuum Carolum armis virilib⁹, id eſt enſe cinxit: corona regali caput inſigniuit, patremq; regni quam homonymus eius Carolus habuit: id eſt Neuſtriam ei attribuit.*

[1] Lib. 5. c. 17.

Alterum exemplum eſt ex eodem Aimoino de Carolo Caluo [2], qui cùm Romã proficiſci vellet *Platitum generale Kal. Iunii habuit: vbi per capitula qualiter regnum Franciæ filius ſuus Ludouicus cum fidelibus eius & regni primorib. regeret, vſq; dum ipſe Roma rediret, ordinauit.* Tertiũ ex Gaguino [3]. *Cum Pariſium*, inquit, *veniſſet Ludouicus, conuentu generali habito Rempublicam reformauit, ſtatutis optimis legib. de iure à iudicibus dicendo & de officiis non emẽdis*: his ego quartum de Carolo Magno adiungam quod ex Eginharto ſuprà retuli: *Extremo vitæ tempore*, inquit, *cùm iam & morbo & ſenectute premeretur euocatum ad ſe Ludouicum Aquitaniæ Regẽ qui ſolus filiorum Hildegardis ſupererat, cõgregatis ſolemniter de toto regno Francorum primoribus, cunctorum conſilio conſortem ſibi totius regni & imperialis nominis hæredem conſtituit: impoſitoque capiti eius diademate Imperatorem & Auguſtum iuſſit appellari.*

[2] Lib. 5. cá. 31.

[3] Lib. 7. in vita diui Ludouici.

En vt in omnibus his exemplis dicuntur Reges conuentum & comitium ſiue placitum indicere & habere, inque eo iubere, cõſtituere, ordinare, reformare, attribuere, aliaque id genus, quæ placiti vocabulo ſignificantur, facere: vt dubitari non poſſit verba illa *tale eſt noſtrum placitum*, ad Regis voluntatem & authoritatem eſſe referenda.

Non pertinent autem ad hunc tractatum exempla reliqua ab Hotomano propoſita [4], veluti quod ex Aimoino [5], adfert de Carolo Caluo (vbi lapſus eſt in nomine Hotomanus, debuit enim dicere, de Ludouico Balbo, Caroli Calui filio. Nam cum Ludouicus Balbus id fecerit ante inaugurationem ac proinde in interregno, (quo tempore tota in populo, & procerib. maieſtas ac poteſtas reſidebat vt ſupra ſæpius eſt declaratum) Primores iure indignati ſunt,

[4] dict. cap. 15.

[5] Lib. 5. ca. 36.

ti sunt, regali ipsum authoritate vsum antequam Rex esset. Nondum enim vel consuetudine receptum, vel decreto aliquo constitutum fuit, quod nunc obseruatur: vt Rex scilicet ante consecrationis solemnia pro Rege se gereret, vel pro consecrato quantum ad ius regni administrandi habetur: qua de re suprà nonnihil scripsimus [1]. Nulla igitur hic contentio & controuersia inter regni ordines & Regem, nihilque Regis authoritati & potestati ab ordinibus detractum: sed tantum inter regni ordines & eum qui nōdum Rex erat constitutus, & more maiorum inauguratus, licet ei regnum iure gentium & ciuili, iure inquam hęreditario debebatur, qua de re libro tertio [2], & quarto [3], scripsimus. Item neque illud quod de regni ordinibus sub Carolo Simplice ex Aimoino [4], scribit. Nihil enim eo exemplo continetur, nisi quod proceres Rege puero in cunis agenti tutorem dederunt, qui regnum Regis nomine tantisper dum adoleuerit administraret. quæ res, tantum abest, vt Regis authoritatem minuat, vt eam maximè cōfirmet: ostendit enim non ius sed iudiciū, nec potestatē sed ætatē gubernandi regnum Carolo Regi defuisse. Itaq; hic ille casus est de quo Apostolus [5]. *Quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo, cum sit dominus omnium: sed sub tutorib. & actoribus &c.* Minimè autem omnium ad disputationem nostram pertinet responsum Clotharii Regis datum Brunechildi petenti regnum Austrasiæ Sigeberto Theodorici filio, quod ex eodem Aimoino adducit Hotomanus [6], & tu deinde ex Hotomano, qui & superius illud de *Placiti* significatione argumentum tibi suppeditauit: responsum autem his verbis apud Aimoinum refertur. *Adnitentibus Arnulpho & Pipino Austrasiæ primoribus Clotharius Captonnacum vsque accessit. Brunechildis in VVormatia residens, eius audito aduentu, ad eum dirigit, obtestans, vt de regno Theodorici quod filiis reliquerat secederet. Clotharius respondit, conuentū nobiliū debere eā aggregare Francorū, & cōmuni tractatu de cōmunib. consulere rebus: se verò iudicio illorū in omnib parriturum, nec præceptis promisit obstaturum.* Hoc inquam, nihil quicquam ad præsens institutum pertinet: controuersia enim hic est de regno inter eos qui illud iure hęreditario sibi debitū affirmāt, quo casu populus, seu primores qui populū repræsentāt, legitimi & soli iudices sunt, vt supra libro tertio [7], fusius est explicatū. Deniq; nec illud ponderis & momenti quicquā habet, quo traditur [8], eundē Clotharium iudiciū de

1 Lib.3.cap.2.
2 cap.2.& 3.
3 cap.16.
4 Lib.5. cap.4.
5 ad Galat. ca 4.
6 dict. ca. 2.
7 cap.3.
8 Aimoin. li. 4. cap.1.

de capite Brunechildis exercitui & ordinibus regni commisisse, his verbis. *vos dulcissimi commilitones & praeminentes Franciæ, primores decernatis cui subiaceat supplicio tanti obnoxia sceleris.* Reges enim quo iustiorem animaduertendi causam se habere ostendant, & iudicii simul inuidiam facilius à se remoueant, toti populo vel primoribus cognitionem demandare solent, vt, quos ipsimet pro imperio & summa in omnes potestate absoluere vel cõdemnare possunt, exemplo Salomonis qui in Adoniam fratrem, ac Ioabum militiæ præfectum, & Abiatharum summum Sacerdotem, Maiestatis reos, sententiam arbitratu suo, in illos seueriorem, in hunc mitiorem protulit, ii ab aliis rato & constante iudiciorum ordine secũdum leges iudicentur. Quid reliqua persequar? Nullus est in historiis Francorum locus, nulla in vetustis regnorum monimentis, vel sacris literis sententia, quæ, si non callida & malitiosa interpretatione adulteretur, maiestatem penes Regem esse, inque eius persona residere, neget. Nam quod subditi aliquando Regum suorum imperia detrectarint, atque infensis & inimicis animis eos ciuili bello lacesserint, vexarint, superarint, solio denique & sceptro, interdum etiam vita spoliarint: id non vt tu falsò putas [1], legitimum eorum in Reges suos imperium, quod nullum est nec esse potest, sed inordinatum ferocientis, & obedientiæ iugum excutientis populi, impetum demonstrat.

[1] dict. li. 3. cap. 9. in fin.

Altera ratio Hotomani à *Placiti* significatione deducta omnino puerilis est & grammaticorum verbere flagellanda. *Latina consuetudine Placitum id proprie dicitur*, inquit, *quod re in multorum consilio quæsita & deliberata tandem inter ipsos conuenit: vnde Placita Philosophorum apud Ciceronẽ, & alios antiquos dicta sunt.* Egregia ratio scilicet: quasi verò *Placitum*, sicut & *decretum* non vnius hominis perinde ac multorum dici possit. Aut non quemadmodum cum Cicerone dicimus *Placitum mihi est, & placitum nobis est*, ita etiam, *Placitum meum est, & placitum nostrum est* dicere possimus. Nã quod ad placita philosophorum attinet, non ideo censentur eo nomine quia ex multorum philosophorum consensu pendent, sed quia aliæ aliis de natura & causis rerum opiniones & sententiæ placuerunt: Itaque Plutarchus in libris de placitis Philosophorum, non illa solum inter placita commemorat, de quibus plures consenserunt, sed ea quoq; quorum vnius tantum assertor extitit: ex quo perspicuum

ſpicuum eſt, placitum tam vnius quàm multorum dici poſſe. Apud Ciceronem verò in illis eius libris quos habemus, non arbitror *Placita philoſophorum* facilè poſſe reperiri.

CAPVT XIX.

PErſpicis nunc, Boucheri, ſi oculo & animo reſpicis, quàm ſint vanæ, & inanes tuæ aduerſus Regum imperia rationes. Dede, dede teipſum victrici & vinci neſciæ veritati, cuius ductu atque imperio poſtremus, qui ſolus ſupereſt aciei tuę cuneus, imposturis quidem, captionibus, & mendaciis inſigniter armatus, mox debellabitur: quo fuſo fugatoque confectum pro Regibus & perfectum bellum iure optimo cenſeri poteſt. Cuneus autem de quo loquor cumulus eſt falſarum ſententiarum & rationum de Rege tyranno exigendo, interimendoque à te congeſtus, quibus imperitæ multitudinis aures & animos velut præſtigiis quibuſdam adeo miſerè faſcinaſti, vt perfractis omnibus iuris, officii, pudoris, & obedientiæ repagulis, in Regem legitimè ſupra ſe conſtitutum, & per Deum regnantem, ſoloque Deo inferiorem, dum id ſibi tuo monitu atque hortatu licere putant, imprudenter nimis & infœliciter coniurarunt. Cuius facti equidem commemorationem neque hic, neque alibi facio quòd obductam nunc illam regni Francici cicatricem refricare cupiam, quin potius id quicquid eſt, obliuione ſempiterna delendum optarem: ſed quia eius rei mentionem mihi neceſſitas ſæpe exprimit, quoniam virus illud à te multorum animis inſtillatum, nimis quorundam pectoribus adhuc hæret, & eo quidem lethaliùs hæret, quòd porrectum ſibi in libris tuis venenum nondum ſciant, nec ſentiant: ob eamque cauſam metuendum ne, vt in hauſto toxico ſæpe accidit, præcordiis tandem obſeſſis & occupatis, feruor & furor tanti veneni nouos animi morbos, nouaſque tragœdias, & luctuoſa prorſus ſpectacula ad regnorum intertrimentũ, vel fortè interitum rurſus excitet: cui vnum malo remedium eſt, veritatis nempe antidotus, quæ vi & impetu rectæ rationis, ſalutarem deprauatæ opinionis egeſtionem commouere ſolet. Erroris itaque tui, ſeu falſæ & deteſtabilis ſententiæ de Regibus, cuius patefactionem refutationémque hic paucis abſoluam, ſumma eſt *Regem ſi dominatu in ſibi commiſſo prauè abutatur, eumq; iniuſtè adminiſtret, iudicari, eiici, & occidi*

 cidi

1 li.3.c.14.& 16. *cidi à subditis, siue à Republica*, vt tu loqueris [1], *posse*. Qua sententia nihil esse falsius & diuinæ ordinationi magis aduersarium, nihílque regnorum conditioni perniciosius mentibus hominum ingeri posse, pluribus iam libris demóstraui: in quibus contrariæ sententiæ veritas, omnis generis Sacris & prophanis testimoniis, planè & dilucidè comprobata est & firmata: nempe Regem legitimè constitutum, licet potestate sua impotenter & prauè abutatur, neque abdicari à subditis, neque in ordinem cogi, multoque minus ad supplicium rapi posse. Hoc ius regis esse, ne humanis legibus subiiciatur, neue, licet omnia illa perpetret quę tu falsò & calumniosè ad probandum tyrannidem Regi Henrico impegisti, vlla ei à populo vis inferatur, Scripturæ authoritate, & sanctorum Patrum conspirante & consen-
2 li.2.& 3. tiente doctrina probauimus [2]: potestas enim talia faciẽdi,
3 1.Reg.8. ius Regis vocatur à Propheta [3], non quòd talia facere Rex sine iniuria, & scelere grauiote possit, sed quòd, si talia fecerit, iure regni & Imperii potestate ab omnibus hu-
4 S.Ambr. in apolog. Dauid.1. ca. 4.& 10. manarum legum pœnis tutus est [4]: ita vt ea de causa nõ in eum, quemadmodum in alium aliquem quantumuis potentem, animaduerti possit qua de re libro secundo satis multa scripsimus. Quod cùm ita sit, cùm inquam huius superioris sententiæ tuæ falsitatẽ, contrariæ sentẽtiæ testata veritas satis arguat, id tantũ superest hoc loco, vt eius erroris radices & fundamenta, captiones dico & rationes in speciẽ ꝓbabiles, quib. nititur, stirpitus euellam euertamq;.

5 li.3.c.17. *BOVCHER* [5]. *Tyrannum duobus modis intelligi constans Theologorum sententia est, vno modo, si quis dominatum iniustè inuaserit, altero, si quis dominatu iustè acquisito prauè abutatur, eumq; iniustè administret.*

Rectè quidem: & est magna horum inter se differentia, quam tu subinde in quæstionum de iis tractatione, vel inscienter, vel fraudulenter, confundis perpetuò & cõturbas, quo vitio nullum in Doctore maius. Propriè tyrannus is dicitur qui in libera ciuitate, liberóque populo, summum in omnes Imperiũ vi & armis occupat, quem & omnib. vniuersè, & singulis separatim, quo modo quaque arte possint, deturbare & tollere de medio, vt hostem publicũ, semper sine vlla contradictione licuit, quippe cui nullo fœderis & fidelitatis vinculo astringuntur. Minus verò propriè, & sermonis seu vsu seu errore, is etiam tyrannus dici solet, qui principatum quem iure adeptus est, cum subditorum iniu-

iniuriâ superbè, crudeliter, auarè, vel nequiter administrat. Hunc tu iniustissimè in superioris tyranni vincula & leges compellis: quandoquidem licet aliqua inter eos in modo gubernandi, nulla tamen in iure imperãdi, & principatum retinendi affinitas, vel similitudo reperitur.

BOVCHER. Duo ergo cum sint quæ de Republ. an ei in tyrannum, vtroque modo sumptum, liceant, inquiratur. An scilicet priuare eum dignitate possit, an etiam occidere: de priore dubitandum esset; nisi perinde illud foret ac quærere, in eo quidem qui inuadit, An raptorem liceat de aliena possessione deiicere: in eo verò qui abutitur, An gladium liceat furioso adimere.

Relinquamus nunc inuasorem, de eo nulla mihi tecum cõtrouersia est, nec enim pertinet prius illud tyrannorum genus ad institutum nostrum; tota de posteriore disputatio est. Quod igitur ais, perinde esse quærere, an liceat priuare dignitate eum *qui dominatu iustè acquisito prauè abutitur*, ac si quis quæreret *an gladium liceat furioso adimere*, id qua iuris disciplina, diuini vel humani, hauseris, per Deum nobis edicito: nam neque furiosus cum homine peruerso & mentis compote comparari solet: neque vt procurationem, administrationemque rerum suarum, ita etiam dominium & dignitatem aliquis propter furorem amittit. Si enim, quod sæpe contingit, paterfamilias mente captus esse cœperit, saluum ei ius dominii, salua dignitas in familia remanet, administrationis tantùm arbitrio & libertate, propter consilii inopiam, tantisper dum desipit, priuatur. Si Princeps similiter in furorem & dementiam inciderit; non ei maiestas imperii, non dignitas & dominium principatus aufertur, sed tantùm gubernandi & administrandi regni facultas, quam eius nomine curatores Reipubl. interea exercent: quod etiam de Rege infante creato obseruari solet, quarum rerum si non multa passim exempla, & patrum, & nostra memoria omnibus notissima extarent, insignia quædam hic referrem. Dissimilia igitur hæc sunt, eripere gladium furioso, & priuare principem tyrannicè regnantem dignitate sua, cùm huic proprietas & dominiũ, illi vsus tantummodo & exercitium adimatur. Deinde verò gladius furioso aufertur, quia nullam putatur habere voluntatẽ qua vti vel abuti gladio possit, *cùm per omnia & in omnibus absentis, vel quiescentis loco habeatur* [1]. vnde si hominem occiderit, nullius culpæ reus est [2], at sanæ mentis homini, quia *quisque rei suæ* mo-

1 l. 2. §. furiosus D. de iur. codicil.
2 l. infans D. ad l. Corn. de sicar.

1 l. in re mandata. 21 C. mand.
2 l. sed & si 25 §. consuluit. l. si quid possessor. 31. §. sicut D. de pet. hæred.

moderator atque arbiter est [1], vti vel abuti re sua licet [2], ideóq; ea illi non adimitur, si enim abutendo alium læserit, pœnas meritas debitásque competenti iudici persoluet. Qua de causa si Princeps qui (vt verbis vtar tuis) *dominatu iustè acquisito prauè abutitur eúmque iniustè administrat*, alienam supra se dominationem agnoscit, vt olim Reges quidam, & nunc omnes Germaniæ Principes Imperatorem, querentibus & expostulantibus de iniuria subditis, puniri à superiore potest. Sed si supremus ipse Monarcha sit, qui eo modo populum affligit; cùm iudicem in terris nullum habeat (vt vestris insomniis ac deliriis refutatis, certo iam certius est demonstratum) nihil in eius perniciem à subditis, nisi per vim & scelus, tentari potest: nullaque illis vlciscendæ iniuriæ via superest, nisi vt Dei omnipotentis tantùm, per quē regnat & quem solum superiorem habet, misericordiam, opem, & auxilium obtestentur atque implorent, eiusque iudicium, quod humano quouis celerius & seuerius est, humiles supplicésque patienter expectent: id enim omnibus persuasum esse debet, malos principes Dei virgas esse, quibus populum delinquentem, vt pater filios, castigat & corrigit. Vnde de Sennacherib Dominus exclamat [3]. *Væ Assur virga furoris mei & baculus ipse est, in manu eius indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi &c.* Populus itaque cum ob Regis legitimè constituti sæuitiam, aliósve mores tyrannicos, de eo abdicando vel interficiendo coniurat, perinde facit ac filius, qui dum iusta de causa cæditur, virgam vi eripit & extorquet è manu patris, atque in frusta concidit, vel cremat ignibus: quo facto parentis in se animum non ad misericordiam sed ad iracundiam commouet, facitque vt qui virgas fregit, mox loris vel funibus Ibericis feriatur, & tandiu vapulet dum rectam placandi genitoris rationem inierit, nempe eum lachrymis, obsecratione, precibus, & culpę deprecatione ad miserationem flexerit. Ita populus qui patris omnium communis Dei. Opt. Max. virgam frangere, id est Regem tyrannum vindicandis sceleribus datum exturbare solio & occidere conatur, eo sublato, in maiores multò calamitates incidere, & acerbiores quàm antè rebellionis suæ pœnas persoluere frequenter solet: quanto igitur magis cùm seditiosorum quorundam suasu aduersus Regem non tyrannum, sed quædam priuato odio, vel amori, aliisve affectibus humanitus indulgentem, coniurare &

3 Isa. cap. 18.

re & arma mouere ausus est? Cuius rei satis locuples testimonium vel hæc sola in Henricum III. rebellio nobis præbet. Heus itaque tu, qui tam strenuus coniurationis in tyrannos author, fautor, & assertor es, finge quod falsum est, Regem Henricum verè Tyrannum fuisse, eáque omnia committere solitum, quorum tu illum impudenter mendacitérque his libris insimulas, tamen si aures, oculos, & animum habes, si sensu communi non cares, si testatæ & experientia probatæ veritati non vis contradicere, inficiari non potes omnes regni Francici ordines plura & grauiora perpessos in illo paucorum annorum curriculo, qui inter cædem Regis ab inclemente monacho factam, & stabilitatum in manu Regis viuentis Henrici IV. sceptrum intercessit, quàm vnquam illo vt antea regnante, etiamsi ad Nestoris ætatem peruenisset, perferre potuerint. Idque iusto Dei iudicio factum arbitror, ne antè pacis commodis sub hoc Rege, omnium quos terra habet clementissimo, fruerentur, quàm rebellionis suæ acerbissimas, in quadam ciuilium bellorum velut carnificina, pœnas luissent. Ex his vt arbitror perspicuum est, non perinde esse quærere ***an is qui regnum iure acquisitum iniustè administrat, priuari dignitate possit, ac quærere, an gladium liceat furioso adimere.*** Reliqua nūc igitur videamus.

CAP. XX.

BOVCHER[1]. *Quod*, nimirum priuare eiusmodi Regē dignitate, ***nisi persuasum, vel natura ipsa esset, non eiectum è Sicilia regno Dionysium, non à Romanis Tarquinium superbum: non sicuti Gregor. Turon. refert, Childericum Clodouei patrem è Francico legeremus &c.*** 1 ibid. li. 3. c. 14.

O bellulam rationem, & splendidum nequitiæ velamē, eique simillimum, quod Scribæ & Pharisæi malitiæ suæ prætendebant[2]. Si non esset hic malefactor non tibi tradidissemus eum. Quasi verò aut horum tanta vitæ fuerit integritas sanctitasque, vt nullam innocenti calumniam struere potuissent, aut Siciliensium, Romanorum, aliarūq; nationum & populorum tam perspicax in rebus agendis prudentia, tamque constans & rata suum cuique tribuendi voluntas, vt non potuerint aliquando peruersis animorum motibus agitari, & a recta perfectæ naturæ via, in obliquū corruptæ & deprauatæ naturæ tramitem deflectere. An nō 2 Ioan. 18.

constat optimos interdum Principes factione populari vexatos, oppressos, eiectos, vel etiam enectos fuisse? quo minus tibi habenda fides de eo, quod, vt Regibus callidius insidieris, scribis [1]. *nihil à te bonis & Catholicis Regibus metuendum*, vt superiore libro latius exposui [2]. Illud autem, quod ad Romanos attinet, minimè prætermittendum est, nempe non exegisse illos regno Regem legitimum, sed verè & propriè tyrannum, qui, vt ait Liuius [3] *nihil quicquam ad ius regni præter vim habebat vt qui neque populi iussu, neque authoribus patribus regnaret*, id est, non legitimè constitutus vel inauguratus esset: vnde nullum ex illo facto à Romanis exemplum tuo instituto conueniens afferri potest. Nam regnum neque successione, neque electione delatum, sed sola vi occupatum, contraria vi eripi posse, omnes leges, omniaque iura permittunt:

1 lib.1.cap.2.
2 li.5.c.7.
3 lib.1.

BOVCHER [4]. *Ne id quidem fuisset quod decem tribus à Roboamo defecerunt* [5].

4 Ibid.
5 3.Reg.12.

Nunquámne fallaciarum tuarum finis? nónne huic similis collectio & captio est? Si non liceret singulis Regem legitimum tyrannicè imperantem deiicere de solio, & etiã occidere, ne id quidem fuisset quod Iehu Ioram Regem occidit: quasi verò quicquid expresso Dei iussu, & singulari dispensatione aliquando factum fuit, id iure communi ab omnibus fieri posse fatendum sit. Quis nescit priuilegia ad exemplũ trahi non debere [6]? Dominus ostendit, se authore, defectionem à Roboamo factam esse, eoque prohibuit vllam eius causa parari vltionem, *à me*, inquit, *factũ est verbum hoc*. Ostende nobis idem ab eo de illa defectione dictum, quam seditiosis concionibus excitâsti, & erit cur eam similiter approbemus. Sin id docere non potes, constans rerum ordo, & communis omnium regnorum ratio suadet, vt dicamus non à Deo sed à Boucherio, per spiritum rebellionis, factum esse verbum hoc. Nihil itaque tibi in illo scripturæ loco præsidii, quinimo magnum nobis contra te adiumentum est, quem propterea in te vehementi impetu retorquebimus: Ait enim historia Roboamum conscripto centum octoginta millium *electorum virorum bellatorum* exercitu, *vt pugnarent contra domum Israel, & reducerent regnum Roboam filio Salomonis*, prohibitum fuisse à Deo per Prophetam Semeiam his verbis. *Hæc dicit Dominus: non ascendetis, neque bellabitis contra fratres vestros filios Israël: reuertatur vir in domum suam, à me enim factum est ver-*

6 l.1. de const. Princip.

verbum hoc. Si verum est, vt est verissimum, omnes dictante Spiritu sancto in sacris litteris sententias esse perscriptas, fateri oportet sententiam hanc, *à me enim factum est verbum hoc*, aliquid singulare præ se ferre, & causam continere, cur Roboamo non licuerit decem tribus quæ defecerant vi & armis ad se reuocare, quòd illa nimirum defectio Dei iussu & voluntate facta esset. Vnde nos contra te sic colligimus. Si totum secessionis istius vlciscendæ impedimentum in eo positum fuit, quòd res à Domino facta esset (Deus enim cùm rei gerendæ, vel non gerendæ causam affert, solam & solidam solet proponere) sequitur Roboamum potuisse, sublata illa causa, bello persequi tribus illas deficientes, tanquam iuris regnorum omnium communis, & debiti regibus obsequii violatores [1]: cui & illud deinde consequens est, non licuisse illis iure communi à Roboami Regis obedientia recedere: alioqui Deus non specialem hanc, & singularem æquitatis causam, quòd à se nimirum res illa facta esset, sed communem & generalem rationem, qua omnes in perpetuum erudiret, nempe quòd id omnibus populis pro arbitrio iure communi liceat quin potius Roboamum, de bello contra naturalem populi libertatem & ius gentium suscepto, per prophetam reprehendisset. Quorsum enim ad specialem excusationem, vel causæ singularis vim confugiendum, quando factum defendi iure communi apertè, & sine contradictione, posse constat? *Si quis* (inquit Iurisconsultus [2]) *communi auxilio & mero iure munitus est, non debet ei tribui extraordinarium auxilium.* Quod cum ita sit, operæprecium est conclusiones istas nostras, planè quidem contradictorias, prope se constituere vt clarius appareant, vtque facilius perspicaces & ingeniosi lectores iudicent vtrius nostrum collectio, sensui scripturarum & rectæ rationi magis congruat. Tu igitur sic colligis, si non liceret populo priuare Regem tyrannum dignitate, & eum eiicere de regno *ne id quidem fuisset, quod decem tribus à Roboamo defecerunt.* Atqui defecerunt à Roboamo, ergo. Ego verò contrà hoc modo. Si liceret à Rege quamuis tyranno deficere, non proposuisset Deus singularem causam defectionis decem tribuum à Roboamo, vt eos à pœnis rebellionis eximeret, nempe seipsum eius defectionis authorem esse, qui Regum & regnorum omnium dominus est: sed generalè illam causam proposuisset, quam tu à natura ingenitam

1 cap. cum cessante, de appel.

2 l. in causæ 16. D. de minor.

& persuasam esse putas, vt vna communis & certa omnibus populis in Christo regenerandis regula permaneret. Atqui singularem & specialem causam proposuit, ergo iure communi deficiebantur. Iudicem hic nullum recuso, qui non iudicii omnis expers sit.

Eccl. 10. *BOVCHER. Et quod Iesus filius Syrach ait,* [1] *regnum à gente in gentem transferri, propter iniustitias & iniurias & contumelias, & diuersos dolos, non vtique populorum tantum, verũ etiam & Principum.*

Quid ad institutum? confundis causas rerum, & vni alterius partes tribuis. Ecclesiasticus de diuina animaduersione loquitur. Deus iustè populos delinquentes per malorum Principum tyrannidem castigat, & ipsos illos Principes deinde propter suam tyrannidem & malitiam plectit, & principatu eiicit, totumque imperium vnius gentis in aliam transfert sæpeque vt est in prouerbio, *malum nodum malo cuneo findit*, hæc Dei opera sunt qui omnium Dominus est, cui licet quod vult de suo facere. At non propterea hominibus idem permittitur. Vt neque si Princeps aliquis sceleratum ciuem, ademptione bonorũ, vel corporis supplicio, iure mulctet, filius propterea, vel seruus eiusdem ciuis pari pœna eum possit afficere. Nihil itaque hic Ecclesiastici locus ad hanc quæstionem pertinet, est enim de mirabili, & metuendo Dei in malos Principes populosque iudicio, propositus & intelligendus. Cætera verò quę ex Scripturis adfers, nullam neque veram neque verisimilem cõcludendi speciem, in hac materia habent, adeóque aliena sunt ab eo quod probandum est, vt mirer quorsum à te, in huius quæstionis tractatione, proposita sint, nisi fortè, quod omni argumento probabili defectus, chartam aliquo saltem replere volueris ais enim.

cap. 32. Psal. 44. *Et quod ait Esaias,* [2] *Ecce in iustitia regnabit Rex, & Principes in iudicio praerunt. Et Psaltes* [3], *intende, prosperè procede, & regna, propter veritatem, & mansuetudinem, & iustitiam. Et in prouerbiis. Aufer impietatem de vultu Regis, & firmabitur iustitia thronus eius.*

Cernimus hic præclaras quidem Scripturæ sententias, sed quæ sit earum efficientia in præsenti negotio non cernimus, imò verò perspicuè cernimus nullam in iis vim esse ad illud firmandum, quo tu probando oneratus es. Docere debes Regem legitimè constitutum, si non iustè regnum administret, priuari à subditis dignitate posse: hoc

vt ostendas, argumentis & rationibus istis vteris, nisi Rex eiusmodi priuari dignitate posset, *ne id quidem fuisset quod ait Esaias*, id est si sensum tuum rectè assequor, non dixisset Esaias *Ecce in iustitia* &c. At quæ hæc precor consequentia? Esaias de Christo prophetizans, dixit eum in iustitia regnaturum, & Principes eius, id est, Apostolos, in iudicio præfuturos Ecclesiæ: ergo Rex iniustus spoliari à populo dignitate potest. Item Dauid in spiritu, Christi regnũ cernens, & eius præconia concinens, iubet eum intendere vires suas, ac prosperè procedere & regnare, propter veritatem, & mansuetudinem, & iustitiam: ergo populus siue Respub. vt tu loqueris, potest Regem non iustè imperãtem regno eiicere, & priuare dignitate sua. Item Salomon in prouerbiis dicit, Quod si auferatur rubigo de argento, egredietur vas purissimum: & similiter, si auferatur impietas de vultu Regis firmabitur iustitia thronus eius: ergo Rex non iustè administrans regnum pelli de solio & abdicari potest. Qualia, Deus bone, enthymemata? & quæ possunt eorum reperiri supplementa, vt ad rectam syllogismi formam reuocentur? An non licebit similiter hoc modo ratiocinari? Apostolus ait [1]. *Et vos patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina, & correctione Domini*: ergo si durus & agrestis pater, nimisq; in irã pronus filios ad iracundiam prouocauerit, expelli de familia, & contemni à filiis potest. Ecquis mortalium ratiocinandi peritus ab istiusmodi collectionum portentis nõ abhorrebit? nescio equidem ex qua Sophistarum latrina prodierint, Philosophis certè valde fœtent. [1] ad Ephes. 6.

BOVCHER. Vt ne illud omittatur, quod pluribus disputat Plato [2] tyrannos vt parricidas de Repub eiiciendos esse.

At Plato de sua Repub. id est Rep. à se excogitata loquitur, quam si tibi in animo est inducere, vt omnes omnibus rebus, atque adeo fœminis ipsis communiter fruantur, ad alios tibi quàm Europæos demigrandum est. ad hæc Plato de verè tyrannis, hoc est, priore illo tyrannorum genere tibi tractat: quos, vt sæpius iam dictum est, cuilibet licet occidere. [2] Lib. 8. de Repub.

BOVCHER. Præclarissimè verò Diuus Thomas [3]. Si ad ius multitudinis pertineat sibi prouidere de Rege, non iniustè ab eadem Rex institutus potest destitui, si potestate regia tyrannice abutatur. Nec putanda est talis multitudo infideliter agere tyrannum destituens, etiamsi eidem in perpetuo se ante subiecerit, quia [3] Lib. 1. de regim. Princ. ca. 6.

hoc ipse meruit in multitudinis regimine se non fideliter regens, vt exigit Regis officium, quod ei pactum à subditis non seruetur.

Neminem D. Thomas suis sententiis addictiorem me habet, sed vere suis, non alienis, & suppositititiis falsò ei adscriptis: libri autem illi de regimine principis, quamuis inter opera D. Thomæ positi sint, & vulgò eius esse existimētur, tamen adeo ab eius doctrina & eruditione alieni sunt, adeo deliriis & fatuitate repleti, vt nisi eos ad risum hominibus mouendum composuerit, tribui tanto philosopho simul & Theologo nequeant. Id omnibus ferè magnis authoribus malum accidit: potissimùm verò Ecclesiæ patribus, vt eorum nomine aliena scripta circumferrentur, quorum iam multa solerti doctorum hominum ingenio deprehensa sunt, & partim propriis dominis reddita, partim, quia cuius sunt, ignoratur, in commune reiecta, vt vsu omnium, dominio nullius habeantur. In horum numero hi de regimine principis esse debent, de quibus verissimè Cuiacius [1]. *Cœpit Præfectus quilibet comes appellari*, inquit, *& Præfectus equorum regiorum, Comes stabuli primùm, deinde corruptè Conestablus tam in Orientis quàm in Occidentis imperio, cuius appellationis veriuerbium aliud, quod Thomas retulit, libro de regimine Principum, miror vt non omnibus moueat risum, quem vt conciliaret lectoribus, mihi videtur non eo tantum, sed in aliis omnibus toto libro delirasse: aut verius sanè non putem summo Philosopho & penè ab Aristotele secundo σώ-πτυγμα tam ineptum excidisse.* Et verò nemo acriore iudicio præditus non statim censebit opus illud non à sapiente & multarum rerum perito, qualis erat sanctus Thomas, sed ab ignaro aliquo & parùm prudente factum esse. Fatuitatis enim illius scriptoris, etsi non aliud extaret argumentum, illud vnum satis manifestum nobis indicium præbere potest, quòd libro primo [2] tractet, quomodo debeat Princeps *constituere Regnum in loco congruo qui salubritate conseruet habitatores.* Si filiorum Noe, vel etiam Vrani, Saturni, & Iani temporibus, quando plagarum orbis nondum habitati electio erat, tale quid consuluisset, sapientum octauus nō immeritò iudicari potuisset. At id D. Thomę seculo admonuisse, quasi vtile aut necessarium bene regnandi præceptum, si non extremæ stultitiæ, certè incredibilis delirationis est. quasi verò aliquis pro arbitrio regnum facere, & quo in loco voluerit, constituere possit. ita loqui solent, quos Principes oblectationis causa

[1] lib. 1. de feud. tit. 1.

[2] cap. 13.

causa alunt moriones, dum alia subinde atque alia in suo cerebro regna per phantasiam condunt. Huic simile est quod ait [1], Scipiones, Censores, & Censorinos fuisse nomina dignitatum apud Romanos, & Consules dictos fuisse comites: & quod Marchio *sortitur nomen à seueritate iustitiæ, dicitur enim Marchio à Marcha quod est singulare diuitum pondus, per quod significatur recta & rigida iustitia.* Et [2], quod bono Principi necesse non est in corporis custodes aliquid erogare, quia *omnes subditos pro satellitibus ad custodiam habet, in quibus aliquid expendere opus non est.* quasi verò Principes quantumuis boni, sine propriis quibusdam satellitibus in tuto consistant, aut regiæ dignitatis splendorem tueri, & subditorum salutem & incolumitatem procurare possint: bonis quippe mali, scelerati, & ambitiosi plurimùm insidiari solent. Rectius igitur Aristoteles [3], qui Regi, quamuis semper secundum leges imperet, stipatoribus opus esse, quibus tueatur leges, tradit. Quid multis? libri illi toti scatent ineptiis, nec vllum in iis vel minimum prudentiæ, & acuminis S. Thomæ vestigium reperitur, vt iure optimo id opus eius esse denegemus. Profer ergo, si potes, aliquod D. Thomæ in tuam sententiam testimonium ex illis libris quos de Scripturarum interpretatione, & Doctrina, & fide Christiana (qui tamen valde multi sunt) scripsit: non poteris, ni valde fallor, inuenire: cùm tamen sæpe in illis Principum & subditorum mentionem faciat. huic autem quod affers, quoniam ex libro ridiculo, & stultitiæ referto desumptum est, non maiorem quàm reliquis eiusdem libri deliriis fidem habere cogimur.

Quæ quanquam ita se habent, tamen videre mihi videor te ista legentem inflare buccas, & exclamare indignum facinus esse, magnorum virorum testimonia, vt hæreticis mos est, librorum abnegatione velle eludere: meque opusculum hoc totum sancto Thomæ abiudicare, quòd eius sententiæ authoritate vsqueadeo premar, vt elabi nullo modo possim. Quapropter, ne talia plenus iræ intonueris, admittam id quicquid est sententiæ à te allatæ, & a D. Thoma scriptum esse concedam, non quòd illius id esse putem (hoc enim honoris eius causa iam negaui) sed vt locum illum nihil causæ tuæ opitulari, quinimo aduersari plurimùm, ostendam. Ait ergo S. Thomas (quoniam tu ita vis) *Si ad ius multitudinis pertineat, Sibi prou-*

[1] Lib. 3. ca. 21.
[2] Lib. 1. ca. 10.
[3] Lib. 3. polit. cap. 11.

prouidere de Rege, non iniustè ab eadem Rex institutus potest destitui, si potestate regia tyrannicè abutatur. Attende ad hæc Boucheri, & intende animum. Quid est quod dicit. *Si ad ius multitudinis pertineat sibi prouidere de Rege?* Nonne his verbis satis indicat non idem obtinere, quando ad ius multitudinis non pertinet, sibi de Rege prouidere? alioqui enim quid attinuisset dicere, si ad ius multitudinis &c. At neque in regno Franciæ neque in aliis vllis ferè regnis vel Christianis vel ethnicis, ad ius spectat multitudinis prouidendi sibi de Rege, quippe regna ferè omnia, vt olim in populo Hebræo, non electione, sed hæreditaria successione & iure sanguinis nunc deferuntur. Atque hoc nimirum illud est quod alibi dixi [1], eligendi Regis facultatem à constituendi potestate, longo planè interuallo esse separandam, & illam quidem paucissimis ac propè nullis gẽtibus esse concessam, quia successionis iure adimitur: hanc vero omnibus, suo cuique more, populis competere. Cùm itaque in regnis quæ ad certas personas iure hæreditario transmittuntur, non spectet ad ius multitudinis prouidere sibi de Rege, sed tantùm cõstituere Regem à Deo per legitimam successionem prouisum, consequens profectò est superiorem sententiam, cuiuscunque tandem authoris fuerit, ad Regem Franciæ & alios similes non pertinere, quos non electio multitudinis, sed nascendi ordo & ius sanguinis, ad sceptra sibi debita inuitat. Et quidem hanc diuo Thomæ mentem, huncque loci istius sensum esse docet Carthusianus eandem materiam tractans [2]. Nam postquam hoc ipsum quod tu proponis, aliaque multa ex eodẽ Thomæ libro recitasset, ac de iure populi in principem multitudinis suffragio electum, atque in tyrãnidem prolapsum disseruisset, mox subiecit. *Postremo inquiritur quid agendum sit communitati, dum Princeps eius intolerabiliter tyrannizat, & tamen ex natiuitate seu hæreditaria successione, sibi competit principatus.* Cui quæstioni respondet nullum tunc humanum remedium, vel alleuamentum superesse, excepto eo quod in summi Pontificis potestate situm est: ac tandem de eiusmodi Principe sic concludit. *Communitas ergo nõ debet propria authoritate Prælatum aut principem suum abiicere, sed potius ad Pontificem summum recurrere, & ei causam insinuare iudiciumque committere.* Addo præterea ipsummet D. Thomam eo libro hoc idem apertissimè testari, vt si illum attentè legisses, & docendi potius quam decipiendi lecto-

ris

1 Lib. 3. ca. 3.

2 Lib. de regim. politiæ. artic. 19.

ris prouinciam suscepisses, nunquam hac illius authoritate ad sententiæ tuæ probationem fuisses vsus. Nam author ille tres Principum in tyrannos degenerantium ordines facit: primum eorum qui nullo alio iure, nisi sola populi voluntate & electione, ad imperium, vocantur, & de his illud effert quod pro te perperam arripuisti, *Si ad ius multitudinis &c.* quam verò rectè, ipse viderit. Secundum, eorũ qui dantur populis ab alio superiore, de quibus sic scribit. *Si verò ad ius alicuius superioris pertineat multitudini prouidere de Rege, expectandum est ab eo remedium contra Tyranni nequitiam. Sic Archelai qui in Iudæa pro Herode patre suo regnare iam cœperat, paternam malitiam imitantis, Iudæis contra eum querimoniam ad Cæsarem Augustum deferentibus, primò quidẽ potestas diminuitur, ablato sibi regio nomine, & medietate regni sui inter duos fratres diuisa: deinde cùm ne sic à tyrannide compesceretur, à Tiberio Cæsare relegatus est in exilium apud Lugdunum Galliæ ciuitatem.* Tertium verò illorum Principum facit, aduersus quorum tyrannidem nullum, nisi in precibus & obsecrationibus ad Deum fundendis, auxilium populo reliquum est: verba S. Thomæ sunt (si liber eius est) *Quod si omnino contra tyrannum, auxilium humanum haberi nõ potest, recurrendum est ad Regem omnium Deum qui est adiutor in opportunitatibus, in tribulatione,* Id est vt superius interpretatur Carthusianus, *Si princeps intolerabiliter tyrannizat, cui ex natiuitate, seu hæreditaria successione, competit principatus.* cuius contrarium planè est quod tu doces, licere nimirum subditis, principem eiusmodi de statu suo deiicere, atque vt parricidam expellere de Repub. hoc enim si verum esset, humanum semper remedium & auxilium suppeteret (subditi enim reipsa siue de facto vt aiunt, semper possunt rebellare) quod isti vt audis rectissimè inficiãtur. Quæ cum ita sint, tuis te armis appetitum, tuo telo vulneratum cernis. Si enim opus illud S. Thomæ est, S. Thomam pro nobis habemus; sin alterius, ille quidem, quisquis est, totus à nobis stat, & sententiam suam aliò quàm oportet à te detortam esse cõqueritur. Vides ergo vt friuola sunt & futilia, atque etiam authoribus quos citas contraria, quæ de abdicando Rege, & dignitate ei tollenda scribis.

CAPVT XXI.

AB expellendo Rege tyranno ad eum occidendũ transis. At quem exturbare nullo iure potes, qua tandem ratio-

ratione iustam ei necem afferre te posse putas? vbi enim quod minus est non licet, quod plus est, censetur esse prohibitum [1]. Tu eò tamen contendis, & tuo more contendis, id est, variis cauillationibus captiosa probabilitate, quibus, vt videantur ab omnibus, & vitentur, insidiosa velamina subducemus. Ais ergo [2].

An autem liceat occidere, maius quiddã & grauius est Quod mirum est tamen, quàm magnum, affirmando consensum habeat, non profanorum authorum tantùm, verum etiam & nostrorum. Gloriosum certè id esse Cicero non vno in loco dixit. Beatus nemo (inquit ille [3], de tyranno loquens) qui ea lege viuit, vt non modo impunè, sed etiam cum summa interfectoris gloria interfici possit. Et rursum [4]. Hæc non cogitas, nec intelligis satis esse viris fortibus didicisse, quàm sit pulchrum, beneficio gratum, fama gloriosum tyrannum occidere? Et alibi [5], negat se obstringere scelere qui tyrannum occiderit, quamuis familiarem. Et rursum alibi [6]. Nulla inquit nobis cum tyrannis societas, sed summa potius distractio: Neque contra naturam est spoliare eum quem honestum est occidere.

Deinde ex Plutarcho, legem, de iis qui tyrannidem affectassent impune occidendis, à Valerio Publicola latã adfers: & illam apud Græcos, qua præmium tyrannicidæ decretum erat: atque alia id genus, quæ vt viros bonos, & humanissimos Francos conciues tuos infatuares, & acriore in Regem odio inflammares, acriter & altè de pulpito intonueras.

Sed ô fallaciam fallacissimam! Admonui iam supra [7], te rerum differentium confusione, vel inscienter, vel fraudulenter, nos circumscribere, dum quod de vno dicitur, ad aliud de quo non dicitur, transfers. Id si antè fuit obscurum, locus hic perspicuum facit. Nam neque Græcorum lex illa de tyrannicidis, neque Valeria Romanorum, aliæque similes, neque præclaræ illæ Ciceronis sententiæ, ad Principes legitimos in tyrannidem delapsos omnino pertinent: id est ad eos qui iure sanguinis, vel sortis beneficio imperium, consentiente populo, sunt consequuti: sed tantùm ad prius illud genus tyrannorum, hoc est, eos qui principatum nullo iure sibi debitum, inuitis ciuibus conantur occupare: De quorum cæde & suppliciis, mihi tecum satis conuenit, nullaque inter mortales vnquam dubitatio. Hæc autem ita se habere, cùm legis illius Valeriæ latio sanctioque, tum illa ipsa Ciceronis loca quæ ci-

tas

1 l.4. D. de senat. l. relgatorũ 7 §. potest. D. de interd. & releg. l. cui pacto 5. D. de ser. export.
2 Lib. 3. ca. 15.
3 Philip. 1.
4 Philip. 2.
5 Offic. 3.
6 Tusc. 5.
7 cap. 19.

tas planissimè demonstrant. De lege enim Valeria Liuius [1], *lata deinde leges* (inquit) *non solù quæ regni suspicione consulem absoluerent, sed quæ adeo in contrarium verterent, vt popularem etiam facerent. Inde cognomen factum publicolæ est. Ante omnes de prouocatione aduersus magistratus ad populum: sacrandoque cum bonis capite eius, qui regni occupandi consilia iniisset.* Quid hoc ad Regem? An non perspicis legem hanc de tyranno propriè dicto id est dominatus vsurpatore latam esse? num tu idem statuis de eo qui regnum iustè acquisitum iniustè administrat, & de eo qui regnum malis artib, occupauit? Inter quos discriminis tantum est, quantum inter alieni raptorem, & sui prodigum vel decoctorem interest. Eodem illæ Ciceronis sententiæ spectant, ad eos scilicet tyrannos, qui oppressa Republica, principatum inuito populo vi & armis sibi vendicant, vt Cæsar, Antonius, & alii de quibus loquitur Cicero. De Regibus autem se non sensisse, ipsemet alibi declarat. Nam in principio orationis pro Deiotaro, præfatur nullo vnquam tempore auditum esse Regem capitis reum fieri. *Primùm dico*, inquit, *pro capite, fortunisque Regis: quod ipsum etsi non iniquum est, in tuo duntaxat periculo: tamen est ita inusitatum, Regem capitis reum esse, vt ante hoc tempus non sit auditum.* Apud quem hæc Cicero, & de quo Rege? apud Cæsarem, cui eius rei veritas non minus nota erat, quam ipsi Ciceroni; Ita vt tale quid contra veritatem proferens, parum, aut nihil mendacio profecisset. & de Rege quidem Galatiæ, quæ minoris Asiæ regio est, qua in orbis parte Buchananus non veretur dicere, omnes Reges fuisse semper tyrannos. Si ergo Ciceronis tempore inauditum fuit Regem capitis reum esse, quid est quod tu de occidendo Rege tyranno Ciceronis authoritatem falsò nobis obtrudis? num occidi potest qui reus capitis esse non potest? Vehementer & perniciosè erras, atque homines simplices & imperitos in errorem ducis, cùm istiusmodi bonorum authorum sententias ad alium, quàm ipsi cogitarunt, sensũ detorques.

Lib. [1] (margin note, partly illegible)

Iam verò exẽpla omnia quæ de interfectis, vel exactis tyrannis adfers, ad primum genus tyrannorum pertinent, vt mirum sit te in iis recensendis operam planè inanem & superuacaneam collocasse; Quorsum enim illa exemplorum collectio? vt probem, dices tyrannos occidi posse. At nemo negat eiusmodi tyrannos, qui tuis illis exemplis

sol-

continentur ; à quolibet de multitudine posse interfici. Stultum est conniti & elaborare, vt probes concessa. Proponam igitur exempla tua, ne cui videar te perperam reprehendisse.

1 dict.c.15. lib.3. BOVCHER [1]. *Laudatus olim apud Græcos, Plutarcho teste [2], Timoleon quod homo alioqui lenis, & mansuetus, vitam quam fratri Timophani pro patria pugnanti, capitis sui periculo seruauerat, tyrannidem postea affectanti, imo vsurpanti, & sana consilia sæpius contemnenti, ademisset.*

2 in Timoleonte.

Sic extriti Romæ Decemuiri tyrannidem vsurpantes, & Athenis triginta prætores, effecti tyranni, primò exilio multati, deinde interfecti, incredibili populi odio extiterunt.

3 in Dione. 4 Lib. 11.

Sic Calippum, vt Plutarchus refert [3], ad tyrannidem aggredientem & Tyndaridem, vt est apud Diodorum [4], eandem vsurpantem Syracusani interfecerunt. Sic Bomilcarem Carthaginenses, obsessa ab Agathocle vrbe, patriæ incommodo ad occupandam tyrannidem abutentem, captum tandem & grauiter cruciatum peremerunt. Et Manlium Capitolii seruatorem Romani, quòd tyrannidem affectaret, de eadem, quam ipse seruauerat, Capitolii rupe præcipitem dederunt [5]. Eadem Gracchis Tiberio & Caio cædis caussa fuit. Licetque vel ex vno, in Timoleontis & Arati vita, Plutarcho, quàm funestus sit tyrannorum exitus intueri.

5 Plutarc. in Camillo.

6 Offic. 2. *Eodemque illa spectant Ciceronis, de Cæsaris nece, verba [6]. Declarat, inquit, huius tyranni interitus, reliquorum similes exitus tyrannorum: quorum haud ferè quisquam similem interitum effugit.*

His deinde, vbi ad tuam de tyranno Theologiam, quæ rectius Satanalogia dici debet, alia ex Christianis historiis, & rebus nostra ætate gestis exempla accumulas, his

7 Lib. 3. cap. 16. verbis [7].

Si præter superiora illa Ethnica exempla, Ruffinus qui Arcadium, & Stilico qui Honorium imperio spoliare contendebant: & Gildo primùm, deinde eius frater Mascezel, qui contra vtrumque, tyrãnidem in Affrica occupare nitebãtur: & Maximus Gratiani Imperatoris interfector, & Maximus Falerius, Venetiarum Dux, qui facta coniuratione patricium ordinem delere, & Rempub. in regnum conuertere decreuerat, atque alii plerique iustè interfecti in historiis referuntur. Quales & illi famosi nostro seculo tyranni, in Gallia Collignius, In Belgio Auriacus, ille Caroli IX. hic Philippi Hispaniarum Regis iussu de medio sublati.

Quis non vanitatem & ineptias tuas in his exemplis recensendis rideat? Aut quis crediderit, hominem in concio-

nibus

nibus & consiliis publicis tam vehementer occupatum, otii tantum sibi esse largitum, vt tam aliena instituto exempla conquireret, & magnum occisorum ob tyrannidem catalogum contexeret, quorum nullus ad rem de qua agitur, ad quæstionem scilicet de Rege sæuiter & tyrannicè imperium administrante, referri potest. Omnes isti, quorū mentionem facis, iniusti dominatus vsurpatores erant, eoque primi generis tyranni, de quib. nulla controuersia est, quin cædi a quolibet iure optimo potuerint: qui propterea, non quòd proteruè & crudeliter regnarunt, sed quia omnino regnare, & populum liberum, eo inuito, sibi subiicere, vel legitimis principibus sceptra eripere voluerunt, partim à multitudine, partim à principibus, partim à priuatis, interfecti sunt. Sat ergo illis ad mortem fuit, consilium & conatus de ineundo regno, etiamsi illud optimè fuissent administraturi; quod tantum à Regis fortuna & conditione, quantum amor ab odio, à consensione dissensus, propriū ab alieno, abest. Facis itaque his exēplis perinde, ac si cùm velles docere, homines sua auitaque bona prodigentes morte multandos esse, ad id probandum exempla omniū seculorū proponeres, quibus latrones & raptores tali pœna affectos esse demonstretur: tantum enim inter legitimū Principem tyrannum, & iniustum principatus occupatorem interest, quantum inter sua profundentem, & aliena rapientem, vt paulò ante diximus.

CAPVT XXII.

VEnio nunc ad tuā de Rege tyranno occidendo Theologiam, tuam dico, id est, falsam, fucatam, & seditiosam, quę neque Scripturarum authoritate, neque antiquorum Patrum testimoniis, neque Pontificum decretis, neque communi Ecclesiæ consensu fundata est & firmata. Sed tota ex fictis à te principiis, & errorum scatebris, atque adeo manifestis mendaciis deriuata est & composita. Communis autem & vera Theologia, communis, inquam, Christianæ Ecclesiæ nascentis, crescentis, & adulta ætate florentis, institutio, longè diuersam & planè contrariam viuendi disciplinam & legem nobis dedit, quam suprà libro tertio sum prosequutus: quo minus mihi necessariū nunc est in hanc partem incumbere, satque videtur rationum tuarum vitia, & errorum fontes breuiter indicare. Id

ergo in primis vitio tibi vertitur, quòd quanquam initio tuæ Theologicæ tractationis [1], separare videaris tyrannũ propriè dictum, hoc est eum qui dominationem & principatum in inuitos per scelus occupauit, ab eo qui, quod iustè imperium nactus est, iniustè administrat: tamen sententias & exempla, quæ de illo solo proponi debent, perperam & insidiosè ad legitimorum Principum inuidiam & vltionem, in huius condemnationem sine ratione transferas. Omittam igitur quæ de priore tyrannorum genere nominatim scribis: incassum enim à te relata sunt, cùm neq; ad eam quam tractas materiam, ius regni & Reges abdicãdos scilicet, quicquam pertineant: neque aliquid obscuritatis aut controuersiæ de eiusmodi tyrannis inter homines versetur, prorsus vt Aristotelicum illud, hoc casu locũ habeat. *Nemo solet proponere quod nullis videtur, vel quod omnib. est manifestum.* Et Iubentii Celsi, stultam esse consultationẽ quæ de eo proponitur, de quo ridiculum est dubitare [2]. Regum mihi causam tueri sat est, de qua sic statuis.

1 li.3.c.16.

2 l. Domitius 27. D. qui test. fa. pol.

3 li.3.c.16.

BOVCHERIVS [3]. *Qui vero iusta potestate ad priuatorum iniurias abutitur, vt verum sit in hunc animaduertere Rempub. posse, quòd quæ in fures, latrones, ac priuatos homicidas, penes illam potestas est, tantò magis eam in tyrannum distringi æquum est, quantò deterius est per quem improborum coerceri iniuriæ debent, ab eo facem iis sceleris ac nequitiæ præferri: à priuato certè occidi propterea non licet, quia cum non plus cuique in alterius vitam, quam in eius bona permissum sit, neque verò eo iure, quod ad regnum tyrannus habet, nisi per publicum iudicium spoliari possit, amplius etiam quamdiu, regni ius remanet, sacra eius persona sit, id profectò sequitur, ne in vitam quoque eius, priuato cuiquam ius relictum esse.*

Quin tu vno verbo? si Rex priuato iniuriam fecerit, puniri a R. pub. potest, vt fures, latrones, homicidæ, cæterique malefici solent: non autem à priuato cui iniuriam intulit: quòd ille in sua causa iudex esse non possit. Hęc enim summa ni fallor huius longæ tuæ descriptionis est.

O præclaram scilicet & mirificam Theologiam! Sed vnde illa tibi in mentem venit, quísve eam primus inuenit? nam aliam nobis antiqui Patres, omnino contrariam tradiderunt. Si Respubl. (vt tu doces) in Regem animaduertere propter iniuriam priuatis factam potest; nónne secundum leges animaduertet? & nónne huic deinde consequẽs erit, Regem pœnalibus legibus esse subiectum? qui enim legibus

gibus non subiicitur, per leges & secundum leges iudicari nequit. Nonne etiam & illud, Rege aliquem esse superiorem à quo iudicari & puniri possit? Nam, vt sæpius iam dictum est, par in parem non habet imperium, multóq; minus inferior in superiorem. Dic ergo nobis, si potes, quos huius nouæ doctrinæ authores vel astipulatores habeas. Nam licet in citandis aliorum sententiis creber & curiosus sis, atque adeò sæpe contra mentem & sensum scribentium, tamen dum hanc nobis doctrinam obtrudis, neminem laudas authorem. Quoniam igitur non omni spiritui credendum est, sed probandum an ex Deo sit: potissimum spiritui inflato, iracundo, seditioso ac rebelli: sine percontemur Maiores nostros, quî ipsis hæc placet Theologia: num scilicet Rex *iusta potestate ad priuatorum iniurias abutens puniri à Rep. possit.*

Dic ergo nobis magne Tertulliane, quod tuo sæculo totius Ecclesiæ fuerit de hac re iudicium. Tertullian. *Principem esse hominem à Deo secundum, post Deum primum, & solò Deo minorem.* Tibi verò quid videtur Ambrosi? Ambros. *Rex vtique erat, nullis ipse legibus tenebatur: quia liberi sunt Reges à vinculis delictorum. Neque enim vllis ad pœnam vocantur legibus, tuti imperii potestate: homini ergo* Dauid occidendo Vriam *non peccauit, cui non tenebatur obnoxius.* Et tu quoque sanctissime Pater Augustine, effer paucis hac de re quid sentias. Augustin. *Imperator non est subiectus legibus, qui habet in potestate alias leges ferre.* Tibi porrò beatissime Hieronyme quæ mens fuit? Hieronym. Dauid confitendo peccatum suum dixit Deo, *Tibi soli peccaui, Rex enim eram & alium non timebam.* Accede huc & tu pariter Venerande Frisingensis Antistes Otto, genere, moribus, & doctrina nobilissime, tuámque prome sententiam. Otto. *Soli Reges, vtpote constituti supra leges, diuino examini reseruati, seculi legibus non cohibentur. Vnde est illud tam Regis quàm Prophetæ testimonium, Tibi soli peccaui.*

Ex his perspicuum esse arbitror tuam istam Theologiam qua doces animaduerti posse in Regem ob delicta in priuatos commissa valde nouam esse, atque incognitam antiquis Patribus, totíque Ecclesiæ, vsque ad hæc tēpora, quibus permulti relicta vel etiam spreta antiquitate, nouis subinde opinionibus & erroribus fabricandis delectantur: quo fit vt nihil tam incredibile & dictu absurdum sit, quod homines ostentationis cupidi (vt ipsi aliquid præ cæteris

ſcire videantur) dicendo ſcribendoque nunc non tentẽt & tueantur Cacoethes hoc omnia corrumpit, omnia peſſum rapit, eoque mũdum voluit, vt niſi à beatiſſimo Papa Principibúſque celer aliquod remedium huic malo adhibeatur, metuendum ſit, ne nihil, niſi mera confuſio, ad poſteros tranſmittatur.

Ecqua enim certior fidei noſtræ particula, vel in Scripturis expreſſior reperitur, quàm Chriſtum Saluatorẽ clauis cruci fuiſſe affixum?[1] at ego magnum, vt multis videbatur, Theologum vidi ante paucos annos in nobili cõceſſu hunc articulum pertinaciter negantem, aſſerentemq; nullis Chriſtum clauis crucifixum fuiſſe: ídque ſe omnino credere, atque argumentis & rationibus firmiſſimis velle demonſtrare. Adeò nimirum nullus nunc tam manifeſtus error, nulla tam execranda blaſphemia eſt quæ non authorẽ aliquem & aſſertorem inueniat. Sed ad inſtitutum.

1 Ioan. 20.

Hæc Theologia, quam tradis, non eſt Ambroſii, Auguſtini, Hieronymi, aut vllius ſanctorum Patrum primæ, mediæ, vel poſtremæ ætatis Eccleſiæ: ſed tantùm Buchananica, Brutina, & Boucheriana ſiue lanionia: laniat enim & lancinat regna omnia, ac velut macellario cultro caput à corpore, Regem ſcilicet à Republ. diſſecat & diſcindit: mẽbráque & corpus in caput dominari contra naturam facit. Error autẽ hic tuus ex falſis illis principiis fluxit, quæ Brutum ſequutus primo iniuſtæ abdicationis tuæ libro cõfinxiſti: Regem nempe legibus ſubiectum eſſe, & populum ſiue Remp. vt tu loqueris, Rege ſuperiorem: cuiuſmodi commentis nihil falſius & doloſius excogitari poſſe ſuperioribus libris manifeſtò demonſtrauimus.

Illud præterea maximum tuæ huic Theologiæ vitium ineſt, quòd tecum pugnantia dicas, & nunc nihil priuato iniurioſius à Rege tractato niſi patientiam ſupereſſe doceas: nunc poteſtatis tantum ei tribuas in Regem, quantum priuato cuique in priuatum competit: nihil vt regalis dignitas & ſceptri reuerentia Regem à quolibet de multitudine hoc caſu decernat. Sic enim tu,

BOVCHER.[2] *Quod ſi tum priuatas iniurias profert, ſi cadi ſe ſcorpionibus, ſi premi & affligi conqueratur, tum hic ea locum habent, quæ de ferendis aduerſæ poteſtatis iniuriis, de tolerantia & patientia proferuntur, vt quod D. Petrus monet ſubditos eſſe dominis, non tantum bonis & modeſtis, verùm dyſcolis*[3]. *Et quod ait hac eſt gratia, ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis iniurias* pa-

2 eod. cap. 16.

3 1. Pet. 2.

patiens iniustè. Vnumq; hic remedium est, vt ad superiorem, si liceat, id est Rempub. recurratur, sin minus misericordia Dei, in cuius manu cor Regis est, flagitetur.

Fateris ergo hic nullum priuato remediũ aduersus Regis iniuriam esse præter patientiam, & implorationem Reipub. quam falsò Rege superiorem esse putas. At mox paucis lineis interiectis, propulsandæ iniuriæ ius & facultatẽ, quod præsentissimum remedium est, cuilibet priuato aduersus Regem concedis.

Et quamuis non desunt (inquis) *qui Pausaniæ in Philippum Macedonum, & Bodilonis in Childericum Gallorum Regem, factum excusent, qui priuatas iniurias, ac illatam sibi, stupro ille, hic flagellis contumeliam, Regis sanguine vlti sunt, vt in propulsando flagitio id licere, & facere periculosè, vt Cicero ait, quàm turpiter pati melius esse fatendum sit, in admisso certè vlciscendo licere penitus denegetur.*

Ineptis Boucheri, & largiter erras, qui parem Regis & priuati cuiuslibet in hac re fortunam & conditionem esse putas, vt singulis de populo scilicet in propulsanda iniuria tantum liceat aduersus Regem, quantum vnicuiq; aduersus conciuem & socium legibus permissum est. Quod enim hic discrimen Regem inter & priuatum statuis? Nullũ profectò: nam quod priuatus, vlciscendæ iniuriæ causa, nullam Regi vim afferre potest, id nihil proprium & singulare complectitur: quandoquidem par ius inter priuatos obtinet: iniuriæ namque depulsio, non vltio, singulis concessa est. Hinc illud [1], *eum qui cum armis venit, possumus armis repellere, sed hoc confestim, non ex interuallo.* Ergóne priuato licebit, te iudice, vitam Regi auferre, si verberum plagas aliter euitare non potest? Ergóne liberum cuilibet in propulsando flagitio, priuatam iniuriam nece Regis redimere? ergóne ob vnius salutem ciuis, regnum capite, Rempub. spõso viduare fas erit? quæ isthæc iniquitas? quanta status regnorum perturbatio confusioque, hanc infinitam priuatorum hominum in Reges licentiam consequeretur? Interest multum à quo iniuria inferatur. Magistratum, si feriat, non esse a priuato referiendum alicubi docet Aristoteles: quanto minus Rex, qui magistratibus omnibus, vt astris sol reliquis, antecellit, repercutiendus? Atqui defensio iuris naturalis est, dicet aliquis: fateor, ac repono ex Aristotele [2]. *Homines adductos ratione multa præter mores & naturã agere, si aliter agi melius esse sibi persuaserint, & quadam à natura*

1 l. 3. §. eum igitur D. de vi & de vir.

2 Arist. li. Polit. 7. c. 13. li. 5. Ethic. cap. 7.

 ho-

homini insita, & tributa mutare, licet non omnia, vt generis scilicet humani societatem communitatémque conseruent. Semper enim in naturæ vel gentium iure obseruandũ est, vt vbi duo præcepta inter se confligunt, & concursu mutuo colliduntur, id obtineat quod religionis erga Deum, vel societatis humanæ, & publicæ salutis conseruandæ, potiorẽ causam continet. Quis nescit quanta in singulos vitæ necisque potestas Regibus ab ipso regnorum primordio semper fuerit? *Nemo nostrum*, inquit Cicero [1], *ignorat, etiamsi experti non sumus, consuetudinem Regiam, Regum autem sunt hæc imperia. Animaduerte, & dicto pare, & præter rogitatum si loquare: & illa minæ. Si te secundo lumine hîc offendero, moriere.* Priuati hominis vita non nisi priuatam opem Reipub. plurimũ adfert, morsque ipsius priuato luctu deploratur: In Principis verò incolumitate, totius regni salus, & status publici tranquillitas vertitur: ac proinde nihil iniquius aut perniciosius Reipub. visum est, quàm huius vitam in illius defensione periclitari, eóque facultatem propulsandæ iniuriæ à natura tributam, singulis aduersus Principem optima ratione ademptam esse, vt maius & excellentius naturæ beneficium, quod in publica communionis, & societatis vitæ humanæ tutela consistit, per capitis Reipubl. conseruationem, id est, vitæ Principis securitatem, retineatur. Tu verò contrà, hunc politicæ ordinem inuertendo priuatam vtilitatem publicis commodis, & vnius vitam multorum saluti, magno cum Reipub. detrimento anteponis: Quod cùm ita sit, restat vt reliquum huius nouæ tuæ Theologiæ videamus.

1 pro Rabirio Postumo.

CAPVT XXIIII.

BOVCHER [2]. *At qui in Rempub. hostiliter agat, qui in religionem ac patriam tyrannidem exerceat, hunc vt occidere Respub. possit, cùm ex iis patet quæ antea libro primo & quæ nuper diximus, tum profectò est eiusmodi, vt de eo qui dubitet, hũc communi sensu carere oporteat, ignarumq; prorsus esse rerum humanarum, nisi verò consentaneum quis esse credit, vt in beluam publicæ saluti imminentem populus armetur, in Tyrannum quauis belua deteriorem non armetur. Nam si Tyrannum quia permissus est diuinitùs, inuiolabilem quis Reip. putat, cur nõ de beluis idem sentiatur, quæ eodem modo à Deo permissæ sunt? Nã & Deus se canes ad lacerandum, & volatilia cæli, & bestias terræ ad deuorandum, & dissipandum immissurum esse per Hieremiam comminatur*

2 ibid. li. 3. c. 16.

minatur [1]. *Omninoq; verum est immitti à Deo sæpe hostes Num ergo impunè grassari permittentur? Non in eos armis contendetur? Nam si propterea cædi non desinunt, quia immissi à Deo sunt, iustéq; in eos arma sumuntur nihilominus, quæ tyranni ac publici hostis exceptio esse potest, vt quia à Deo permissus est, propterea in eum gladius non stringatur.* Hierem. 15.

Hæc postrema Theologicæ tuæ distinctionis de Tyranno pars est: ex qua tandem concludis, *Licitum esse priuato cuiuis Tyrannum* eiusmodi *occidere quem hostem Respub. iudicarit*, vt inde nimirum a thesi ad hypothesin per falsa media transgredere, & Regem Christianissimum (de quo trucidãdo iam tum consilia, vt verisimile est, cum impio & scelerato monacho agitaras) qui nec Tyrannus fuit nec à Republica hostis vnquam iudicatus, primò interficiendũ multitudini persuaderes, mox perpetrato scelere, iure cæsum esse pronunciares. Sed occulta & insidiosa iterum fraude, lectorem hic circumscribis: confusa scilicet, & indiscreta earum rerum decisione, quæ longè diuerso iure censeri debent, & per distinctionem enarrari. Quapropter explicanda, & resoluenda paucis hæc captio est.

Ad quam tamen priusquam aggrediar, monere libet nihil hanc conclusionis tuæ sententiam, Regibus Tyrannis aduersari. Nam si Reipublicæ in ea nomen sumas pro statu liberæ ciuitatis, vt strictè, propriéque accipi solet, nihil ea conclusione admissa efficis: neque enim possunt iudicare Regem hostem, cùm Regem nullum habeant, quem itaq; Respublica in eo statu hostem iudicarit, si ex ambitionis causa iudicatus est, is verè propriéque Tyrannus dicitur, & à quolibet occidi potest. At hoc quid ad Regem? Quid Democratiæ cum Regno? *res inter alios acta aliis non præiudicat.* Sin verò per Rempublicam intelligis regnum, siue populi statum in regno, quamuis id non propriè facis, tamen quia eius status seu Reipublicæ caput Rex est, siue bonus siue malus fuerit, non potest eiusmodi Respubl. hostem aliquem iudicare, nisi Rex ipsemet, aut eius voluntate & authoritate alius iudicet: cùm sit portentosum aliis quàm capitis organis vocem emittere. Sed redeo vnde sum digressus.

Quod statuis Principem legitimè constitutum (nam de eo te hic loqui, triplex tua distinctio perspicuè docet) *occidi à Republica posse, si in Rempublicam hostiliter agat, si in Religionem, ac Patriam Tyrannidem exerceat*, id non

ſatis enucleatè, apertè, & diſcretè, ac ne quidem omnino verè dictum eſt. Quandoquidem hoſtiliter agere aliquem dupliciter intelligi poteſt: vel quod hoſtili nimirum odio & animo aliquid facit: vel quod eadem facit quæ ſolet hoſtis, & eodem modo, ſed non eodem animo. Tritum autẽ eſt & peruulgare *actus omnes humanos, ex voluntatis, & propoſiti finibus diſtinctionem capere* [1].

1 l. qui iniuriæ §.D. de furt.

Latro membrum ferro detruncat; idem aliquando facit & eodem modo vulnerarius. At ille facto ſuo furcam, hic mercedem & ſalarium demeruit. Sic eadem interdum bonus Princeps, quæ ferus & immanis hoſtis: veluti cùm rebelles ciuitates, aut prouincias vexat, populatur, expugnat, flammaque & ferro, cùm id aliter efficere non poſſit, ad iuſtum legitimi imperii obſequium & iugum nititur reuocare: ob quam rem licet hoſtiliter agat, hoſtem eum eſſe, verè proprieque nemo dixerit.

Quod itaque ſcribis, Rempublicam poſſe eum occidere, qui in ipſam hoſtiliter agit, id ſi de illo Principe intelligatur qui hoſtili animo, id eſt, animo perdendi Rempublicam agit, veriſſimum quidem eſt: ſed non ea tamen ratione quam tu proponis, quia ſcilicet Reſpublica ſiue (quod tu idem eſſe ais) populus Principe ſuperior ſit, publicáque penes populum poteſtas authoritáſque reſideat; hãc enim falſam & mendacem eſſe, multis iam modis multíſque in locis perſpicuè oſtendimus: ſed ea ſolùm ratione, quòd qui perdendæ Reipublicæ & regni penitus euertendi animum gerit, is ſemet Dominatu & Principatu omni exuit, atque ipſo iure, ſiue ipſo facto, Rex eſſe deſinit: ſtatímque in priuatis ac perduellibus conſtituitur, qua de re ſcripſimus libro tertio [2], tuíque, de ea erroris lectorem ſuprà commonuimus [3].

2 cap. vlt.
3 lib. 5. c. 7.

Sin autem hac tua definitione, eum quoque Principem includis, qui hoſtilem in modum, ſed non hoſtili animo in Rempublicam agit, licet cauſa fortè propter quam agit, non ſatis iuſta & idonea, imo prorſus iniqua & iniuſta videatur, falſum planè eſt quod affirmas: falſum, inquam, eiuſmodi Principem à populo, quem Rempublicam vocas, vel iudicari, vel occidi poſſe, cùm ipſe interea Rex, ac proinde caput Reipublicę maneat. Quippe vt ſola regnum bonitas nemini tribuit, ita nec ſola aufert malitia: quamdiu autem Rex eſt, ſuperior ſemper populo eſt alioqui Rex non eſſet, vt ſatis ſupérque iam probauimus: ſitque

ſine exceptione verum, *ſuperiorem ab inferiore iudicari non poſſe*, quibus hoc etiam conſequens eſt, nullum populo in Principem τυραννικῶς regnantem ius ac poteſtatem eſſe: quòd interim, quamuis Tyrãnus cum Regio imperio præſit populoque ſuperior ſit, vt iam ſæpius & ipſo ſole clarius eſt demonſtratum: ac proinde non omnino verum eſſe quod axiomatis loco hic propoſuiſti, ſed eo tantum caſu quo Princeps regni perniciem & populi interitum, malo animo meditetur machineturque, ita, vt ipſo iure principatu excidat: alias enim hoc ius Regis eſſe, de quo apud Samuelem, ne vllis legibus humanis coerceri propter tyrannidem poſſit: atque ita eum Dei iudicio relinquendum infinitis rationibus, teſtimoniis, & argumentis certiſſimis, tã perſpicuè in horum librorum contextu oſtendimus, vt id iterum hic docere nihil neceſſe ſit, imò non minus ſuperuacaneum quàm operoſum iudicari poſſit.

Nec quemquam mouere debent quæ probationis loco ſubieciſti: Nam primum, quod ais veritatem ſententiæ tuæ *ex iis patere quæ antea libro primo, & quæ nuper dixiſti*, id eo refellitur, quòd ſatis apertè iam demonſtratum ſit, te Bruti tantùm deliria ſequi libro primo, & nihil niſi falſa fundamenta ſubſternere. Nuper vero quæ dixiſti, ea partim errorum primi tui libri ſequelas eſſe, & velut riuulos quoſdam ab impuris illis captionum fontibus per incilia deriuatos: partim noua turbandæ ſocietatis humanæ, & regni euertendi excogitata conſilia, quibus humaniſſimum, ſed nimis tunc credulum populum Pariſienſem, zeli boni & ſanctitatis fuco deludebas.

Deinde verò quod a Beluis publicæ ſaluti imminentib. argumentum trahis, id non ſententiæ tuæ aduerſarios, ſed teipſum ſenſu communi carere indicat, qui tam ineptam & inconcinnam, ex comparatione Tyranni & beluæ collectionem & conſequentiam inducis. Non enim ſi in aliquo res inter ſe conferantur, idcirco verum eſt eadem omnia vtrique attributa conuenire. Prælati negligentes, otioſi, & ſegnes comparantur canibus mutis non valentib. latrare, & tales à Propheta appellantur. Ergo vt canes inutiles & damnoſos, quilibet de familia cædere & occidere poteſt, ita & quilibet de populo Prælatos hoſce inutiles plagis conficere. Quid hac conſequentia abſurdius?

Sed quoniam (vt vulgò dici ſolet) *dare abſurdum non eſt ſoluere argumentum.* ideo vitioſæ huius comparationis tuæ

rationem causamque assignabimus. Reges itaque, licet ab hominibus constituantur, à Deo authoritatem capiunt. *Per me Reges regnant*, & alibi, *data est à Deo potestas vobis, & virtus ab Altissimo qui interrogabit opera vestra.* Eos revereri & honorare ipsisque parere iubemur, etiam dyscolis, id est, morosis & peruersis: nec vlla vsquam Principem bonû inter & tyrannum, quantum ad honoris, reuerentiæ, & obsequii præstationem, adhibita in Scripturis, scriptísve Patrum, distinctio reperitur. In hos igitur, etiam publicæ saluti imminentes, gladium stringere non licet, quia ipsi soli gladium habent, id est, gladio vtendi potestatem: populo autem vniuerso, si nimia Principis tyrannide opprimatur, ius quidem resistendi iniuriæ, non etiam insurgendi, & inuadendi in iniuriosum competit, vt libro tertio [1], & quarto [2] pluribus est explicatum. At nulla vnquam lex diuina vel humana beluas hominibus præfecit: homini in bestias Deus imperium dedit, non his in illum. *Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues vniuersas: insuper & pecora campi. Volucres cœli, & pisces maris qui perambulant semitas maris* [3]. Nulla igitur beluis obligatione astringimur, nullum illis obsequium debemus, nullaque imperii reuerentia impedimur, quo minus eas furentes feriamus, mactemus, omnique mortis genere vlciscamur. idque ipse fatearis necesse est, nisi veterem Pythagoræorum μετεμψύχωσιν velis renouare.

1 cap. 8.
2 cap. 4.
3 Psal. 8.

Deinde verò, quia cùm cædes beluarum nullo iure vel lege prohibita sit, nesciaturque vtrum naturali feritate, an speciali Dei impulsu iussuque in nos impetum faciant, nihil obstat quo minus illis propterea sæuientibus omni tẽpore, omnibusque armis & artibus occurrere, ac vitam tollere liceat. At non idem de Principe, quamuis tyrannidem exerceat, dici potest: cùm generalem de eo sine exceptione legem habeamus, vt sæpius iam dictum est. Quæ cùm ita sint, perspicuum est longè diuersam horum inter se rationem esse, atque in eo, in quo tu similes eos facis, inueniri dissimilimos: ac proinde in eo ipso, in quo sunt dissimiles, pari iure censeri non oportere.

Sed (vt omittam, canes, & alias bestias in Scripturis per ἀλληγορίαν esse non rarò interpretandas, vt cùm dicitur [4]. *Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me: & circumdederunt me canes multi: & Salua me ex ore Leonis, & à cornibus vnicornium.*) propius ad te accedam; libet enim

4 Psal. 21.

enim hic paulò altius, sed, vt Neoptolemus apud Ennium, paucis tecum philosophari. Peto igitur abs te, nunquid putas homines resistendo, se, vitam, corpusque tueri posse aduersus bestias à Deo immissas? nunquid ab eiusmodi beluarum impetu quisquam dexteræ suæ potentia, ni prius Deum placatum habeat, liberari possit? Resistant homines quātum & quousque possunt, succumbent semper. Nam qui bestias immittit, dat concitatis potestatem, cui nulla vi & ope humana resisti potest: vt nec morbi, humanæ in Deum offensæ vltores, pharmacis vel emplastris vllis naturalibus curari possint. Si Pharao Rex potentissimus ranas, locustas, sciniphes, muscas & id genus animantium feces, propellere à se & superare non potuit [1]. Si Archiepiscopus quidam Moguntinus sorices à se nullo ferri, flammæ, vel fluminis auxilio remouere poterat, aut efficere quo minus cum viuum exederent, quòd essent hæc vtrobique diuinæ vltionis instrumenta, quò tuum nobis consilium, præceptumue, vt ferrum in eiusmodi bestias stringamus? An vt giganteo more pugnantes moriamur, dicamusque, si tamen vere dicere possimus.

Nunquam omnes hodie moriemur inulti [2].

Quid iuuat quæso resistere, vbi scias te resistendo non proficere hilum? Quæ putas Iadonem prophetam armata manus à leonis rictu potuisset eripere? Si certò scirem beluam à Deo missam vt me deuoret, conplicarem brachia, caput obnuberem, nec magis vim vi repellere conarer, quàm Cæsar cum Brutum in se irruentem aspiceret. id autem quia nescimus, semper bestiis resistimus. De Principe tyranno secus: nam Dei flagellum eum esse populo puniendo præparatū nemo nō nouit. facit Deus regnare hypocritam propter peccata populi. & rarò aut nunquam sinit eum regnare diutius, quàm subditorum sceleribus expiandis sat est. Populus ergo qui malo Regi mortem infert, perinde facit ac filius, qui virgam, quam ab irato patre animaduersionis in eum & castigationis causa allatam esse intelligit, ipso patre spectante & indignante concidit, comminuit, vel comburit; vt paulò antè hoc libro admonui [3].

Restat vt illud nunc resoluamus, in quo tu magnum sententiæ tuæ firmamentum constituisti: & ab aliis etiam non satis circumspectis, nimimè tamē malis aliquādo occinitur. Ingenitā scilicet omnib. animātibus, a natura sui con-

[1] Exod. 8.
[2] Æneid. 2.
[3] cap. 12.

conseruandi cupiditatem, ex qua propulsandæ iniuriæ facultas vt maximè naturalis & iustissima vnicuique permittitur [1], quam qui homini tollit, non solum matris optimæ auxilium ei aufert, sed deteriore eum bestiis omnibus conditione facit. Cùm igitur superiora euitandæ vel opprimendæ tyrannidis remedia videantur esse naturalia, frustraque à Deo concessa, si illis neutiquam vti liceat: ex eo colligunt, sed vitiosè, talibus quēlibet aduersus Principes malos vti posse, ac debere quidem; quasi Reipub. salus, vt ipsi rentur, id expetat exigatque. Sed qui ita cogitāt, si varietatem rerum & veritatem propius intueantur, non leuem profectò vel obscuram mutandæ sententiæ causā inuenient. Id igitur illis responsum volumus. Deum quidē multa hominibus media & remedia naturalia concessisse, sed non quælibet tamen aduersus quodlibet malum efficacia esse: suus cuique proprius & singularis effectus est, qui etiam ex natura & qualitatibus rei iuuandæ commutatur interdum fitque cōtrarius. Extinguendæ sitis remedium naturale potus est, eoque generaliter loquendo, nihil efficacius. At qui febri correptus est acutiore, si dum totus humorum agitatione æstuat, sitiq; premitur vehemēte, larga vini & aquæ algidissimæ potatione, quæ sano sitim facilè sedaret, eam à se depellere conaretur; is in grauioris morbi periculum vitæque discrimen se inferret, sitimque accenderet vehementius. At istud tamen sedandæ sitis remedium naturale est. Verum quidem, sed sanis, & sitis non eo modo contractæ, longè alia tunc ratio frigefaciendi & humectandi corporis ineunda est: emittendus ex vena sanguis: aluus clysteribus proluenda, egerēda potionibus, vt medico visum est, inflammata bilis: sitis interim quàm maximè toleranda, expectandus & ciendus sudor: & alia quæ solerti medicorum ingenio excogitata sunt, obseruanda. Sic in proposito, quamuis verum sit defensionem iuris naturalis esse, addo & vltionē quæ publica manu fit ex iusta causa, esseque hæc generaliter contra vim, & iniuriam summa, sola, certissimaque remedia: tamen non aduersus iniuriam hoc modo, id est à Principe illatam, nisi quatenus populo vniuerso, seu corpori Reipub. sine vlla rebellione, vel obsequii detractione, Regi insigniter peruerso liceat resistere, quibus defensio, non etiam vltio (vt sæpius iam dictum est,) aduersus Principem conceditur. Populum itaque, si quando iniusta legitimi Principis domi-

natione

1. l. vt vim. ff. de iust. & iur.

natione seu tyrannide prematur, non rebellium & defectio, aut frequens ad arma concursus, imò nec ipsius tyrãni cædes per curationem allata, voti compotem facient, quin grauiores potius in miserias, & calamitates coniicient. Non enim sunt hæc tollendæ tyrannidis apta, vera, propriaq; remedia, sed magis augendæ, asperandæ, & propagandæ causa efficacissima, quòd Deum, cui iustas prioris peccati pœnas per iniustam Regis dominationem luũt, noua iterum & iniuriosa superbia, ac diuinæ ordinationis transgressione offendant. Quid ergo? Quod inquam huic malo remedium? Dicam. Statim vt exoritur tyrannis, eaq; vexari populus incipit, egerenda in primis & eiuranda sunt vitia Contritione & confessione purgandi animi: sanguis emittendus & sitis toleranda; id est, partis bonorum ademptio & rei familiaris iactura, atque etiam corporibus illatæ iniuriæ, ad tempus patienter ferendæ, donec summus ille medicus Deus Opt. Max. in cuius manu cor Regis est, ægram & labentem Rempub. quæ sua est erga iacentes & afflictos misericordia, Principe vel ad meliorem mentẽ reducto, vel à viuis abducto, benignè sanauerit. Hæc tyrãnidis euertendæ optima & expeditissima via est, quam qui aspernantur, dum se sola tyranni cæde liberatum iri putãt, in grauioris multo tyrannidis gurgitem & voraginem sæpius immerguntur. Idque præclarè Saresberiensis in suo Policratico admonet [1]. *Tyrannos*, inquit, *quos peccata impetrant, inducunt & erigunt, pœnitentia delet, excludit & perimit*: & paulò pòst. *Hic quidem modus delendi tyrannos*, inquit, *vtilissimus est & tutissimus: Si qui premuntur, ad patrocinium clementiæ Dei humiliati confugiant, & puras manus leuantes ad Dominum deuotis precibus, flagellum, quo affliguntur, auertant: peccata enim delinquentium, vires sunt tyrannorum.* Lib. 8. ca. 20.

CAPVT XXIV.

RAtionum tuarum de tyranno occidendo momenta iam paucis, sed quantum acutis & attentis lectoribus sat esse potest, excussimus repercussimusque. Reliquum nunc est vt in testimonia, & exempla à te allata inquiramus: quorum tuo iudicio tanta vis ac potestas est, vt quos fucata illa rationum tuarum congeries audacibus & temerariis animis scrupulos non ademit, eos talium testimoniorum & exemplorum pondus atque authoritas

euel-

Lib.3. ca.17. euellere penitus & exhaurire possit. Itaq; sequens caput, cui epigraphen fecisti, Ecclesiastica & Sacra de ea re testimonia & exempla, hac præfatione exorsus es.

BOVCHER. Qua in re ne quid scrupuli supersit, quod accinctum fortem quemuis à strenuè agendo deterreat, Christiana scilicet & sacra de ea re tum testimonia tum exempla proferamus.

Itane verò? tunc sacra de occidendo Principe legitimo in tyrannidem delapso testimonia nobis proferes? ingens quidem pollicitatio, seu verius iactatio hæc est: Nam si promissum possis efficere, omnia omnium aduersariorum tela, hac vna facilè retundes parma, vt neque tibi necessum fuerit tot captiosas, & inanes ad eam rem probandam rationes comminisci; neque nobis vtique honestum in ea sententia euertenda operam curámque collocare, quæ sacris testimoniis, atque exemplis suffulta est, & sustẽtata. Sed quoniam tu quod pollicitus es præstare nunquã poteris, nos quam suscepimus redarguendi tui prouinciam nullo pacto deseremus. Sacra enim & Ecclesiastica testimonia qui dicit, perspicua, clara, certa, & omni exceptione maiora dicit, aut perperam & falsò sacra dicit: cuiusmodi illa sunt quæ vel sacro bibliorum volumine, vel scitis Patrum, siue Pontificum Conciliorumque decretis, vel solemni & antiqua Ecclesiæ traditione continentur: quorum ea apud Christianos omnes Catholicos vis & authoritas est, vt non mouere solùm, sed etiam cogere, & impellere homines in id quod testificantur, soleant: adeò vt contrarium afferenti, ne angelo quidem, credi fas sit, quanto minus Luthero, Caluino, Bezæ, & aliis id genus tenebrionibus, & Antichristi prodromis ac metatoribus, fides adhibenda? Talia si posses proferre, audiremus libenter: ad me enim quod attinet, non sum adeò aduersus à veritate, vt ab eiusmodi certis & illustribus testimoniis assensum vnquam cohiberem. Sed cum apud te nihil nisi dubia pro certis, & ficta ac falsa pro veris inueniam, nullúmque penitus de ea re sacrum testimoniũ extare videam: sic mecum cogito, non tam sententiæ & opinionis tuæ firmamẽtum, quàm magnum temeritatis & iactantiæ tuæ argumẽtum, toto illo capite contineri.

Et verò illud eius initium quod modò retulimus, statim vt legitur, variè lectores afficit, expectatione quosdam, alios metu, admiratione alios, vt quisque bono vel malo in

Re-

Reges animo, vel sacrarum literarum studiis & Doctrina præditus est. Nam qui Monarchiam exosi, Principem populo subiicere, & paulò iniquius dominãtem communib. legum vinculis coercere, & plectere priuatorum more student, cùm ad istum libri tui locum perueniunt, in summã spẽ & expectationem eriguntur: quòd suam ibi opinionẽ mox sacris & Ecclesiasticis testimoniis stabilitũ ac firmatum iri putent. Contrà verò, quibus regnorum & Regum salus curæ est, eis idem locus magnum incutit metum, nè sua ipsorum causa testimoniis sacris & Ecclesiasticis, quibus nec velle se nec posse resistere profitentur, penitus subuertatur. Ast vtrique, vbi omnia illius capitis argumenta, lectione & meditatione deuorarunt, decipi se planè ac deludi, & illis quidem spem vanam, his verò metum inanem fuisse, animaduertunt. Qui autem diuinitatis & bonarũ scientiarum studia sectantur, inque iis aliquam vitæ partẽ fœliciter collocarunt, atque à cæcis illis animi motibus, ira, odio, amore, remotiores sunt, dum eundem locum animo perlustrant, demirantur valde hominem in Thelogia vel mediocriter versatum, illarum rerum testimonia sacra tam audacter polliceri, quarum rerum nullum in Scripturis, vel antiquorum & sanctorum Patrum scriptis vsquam peruestigando poterit inuenire. Id n. vt arbitror, in confesso est, atque inter omnes constat, non quaslibet Doctorum Theologorũ sententias & singulares opiniones, quas scriptis suis pro arbitrio inseruerunt, in sacris & Ecclesiasticis testimoniis habendas esse, sed eas demum quæ communi Ecclesiæ iudicio & cõsensu receptæ sunt & comprobatæ: alioqui profectò pessimè nobiscum ageretur, quòd prorsus contraria, ac proinde falsa testimonia admittere cogeremur, quoties vt sæpe accidit, Doctores de eiusdem enunciationis veritate, pugnantibus inter se sententiis digladiantur: quod cum ita sit, operæ pretium esse duxi ipsamet illa testimonia, quæ sacra vocas, singillatim huc referre, vt videant qui volunt, neque omnino sacra esse, neque ponderis & momenti quicquam, ad tuæ sententiæ confirmationem obtinere: eorum igitur primum est.

BOVCHER. Homicidiũ (inquit Pontifex Honorius [1]) non est peccatum, cùm in vindictam populi Dei fit, vt occisio Goliæ à Dauide, Holofernis à Iudith. In Psal. 5.

Hoc equidem testimonium ob sedis B. Petri firmitatem dignitatẽq; vt sacrũ & Ecclesiasticũ, veneror: sed qđ ad rẽ

de

de qua agitur? nihil planè ad præsens institutum, ad tuam, inquam, sententiam & nostram disputationē pertinet. Ostendit Honorius de quo genere homicidii loquatur, cùm ait, *vt occisio Goliæ à Dauide, Holofernis à Iudith:* Nam licet, vt vulgo dici solet, *exempla non restringunt regulam*, [1], tamen indicant quibus de rebus, & qua ratione regula intelligenda sit. Loquitur ergo Honorius de illo homicidio quod in persona legitimi hostis, vel primi generis tyrannorum cōmittitur, vt ipsa nos exēpla docent, non autem de eo quod contra obedientiam & reuerētiam Principibus etiam malis de iure diuino debitam, à subditis per rebellionem vel cōiurationē in Regis legitimi persona perpetratur. Haud rectè igitur Honorii Pontificis testimonio vteris, ꝙ de alia longè diuersa scriptū est, Sed facis tu quidem hic vt soles, discreta nimirum & dissimilia, quasi eadem essent, coniungis atque confundis: atque inepta disparium comparatione, seu similitudine, incautum lectorem capis quod vitio tibi vertendum, iam antè sæpius admonui. Sed alterum nunc testimonium videamus.

[1] l. 1. §. quod vulgo D. de vi & vi. ar. l. 1 §. Idem Labeo. D. de aqu. quot. & æst.

BOVCHER. Et Ioannis Salisburiensis, porrò (inquit) tyrannum occidere non modò licitum est, sed & æquum & iustum qui enim gladio abutitur, gladio dignus est perire. Et paulò post, in eum ergo meritò armantur iura, qui leges exarmat, & publica potestas sæuit in eum, qui euacuare nititur publicam manum.

Videtur hoc quidem ex iis esse, quæ ab aliis te accepisse in operis tui exordio præfatus es, quibus exiguam propterea debes gratiam, quòd te sæpe inter docendum deceperint: Nam non legisse te authorem hunc quem laudas, ex ipsa huius testimonii recitatione variis de causis licet coniicere. Primùm quia non proprio eum nomine vocas, Saresberiensis enim non Salisburiensis dictus est, à Seueria, siue Saresberia patria, vt ipsemet testatur [2]. Deinde quia locum vbi id scripsit non rectè designas, apponis enim in margine *lib. VIII. Policratici de Nugis curialium* cùm tamen ibi non extet, sed lib. III. cap. XV. siue vltimo. Postremò quia, quod omnium pessimum est, authoris illius testimonium adulteratum & truncatum nobis exhibes, quo nomine, si id non ex alterius relatione sed ex propria lectione proposuisti; quin ob falsi crimen famę iacturam feceris vitare nullo modo potes. Si integram & non corruptam. Saresberiensis sententiam recitasses, apparuisset facilè nihil te eius testimonio iuuari. Docet enim apertè de illo se tyranno

[2] Lib. 8. cap. 19.

ranno loqui, gladium propria authoritate accipit, siue, vt ille ait, *qui gladium propria temeritate vsurpat: non qui vtendi eo à Domino accipit potestatem.* vt planè intelligamus quem sua definitione tyrannum complecti voluerit. Flagitium igitur in eo tuum est, aut illius certè qui id te docuit. quod illa authoris huius verba, *Qui enim gladium accipit, gladio dignus est interire,* hoc modo commutasti. *Qui gladio abutitur, gladio dignus est perire.* Non enim idem est, gladium accipere apud Saresberiensem, quod gladio abuti: accipere gladium & vi arripere gladium, siue ius gladii per scelus vsurpare, pro eodem illi est. Legitimus autem Princeps, cui gladio vtendi potestas à Deo data est, gladium eo sensu accipere dici non potest, & tamen rectè dicitur gladio interdum abuti, vt Dauid in occisione Vriæ, Theodosius in clade Thessalonicensium, & alii multi Principes cæterequin optimi, quos recensere longum. Peruersa igitur nimis hæc est, & fraudulenta commutatio, cùm author ipse præsertim, quid accipiendi verbo velit intelligi, statim denunciet ita enim ille, *Porro tyrannum occidere non modo licitum est sed æquum & iustum. Qui enim gladium accipit, gladio dignus est interire. Sed accipere intelligitur, qui eum propria authoritate vsurpat, non qui vtendi eo à Domino accipit potestatem.* Quid multis? non esse trahendam hanc Ioannis Saresberiensis sententiam ad mortem legitimis Principibus, licet Tyrannis, inferendam, ipsemet optimus sui interpres, alibi in eodem Policratico adeò expresè & euidenter declarat, vt omnem de ea re dubitationem sustulerit. Nam in summa capitis 20. lib. 8. sic scribit, *Quod authoritate diuinæ paginæ licitum & gloriosum est publicos tyrannos occidere, si tamen fidelitate non sit tyranno obnoxius interfector, aut alias iustitiam, aut honestatem non amittat.* Deinde vbi varia tyrannorum occisorum exempla, è Scripturis illo capite recensuit, veluti Eglonis, Sisaræ, Holofernis, statim subiicit. *Hoc tamen cauendum docent historiæ*, scilicet sacræ, *ne quis illius moliatur interitum, cui fidei aut sacramenti religione tenetur astrictus.* qua in re Dauidem nobis imitandum proponit, qui licet *tyrannum grauissimum sustineret*, inquit, *& eum perdendi sæpè nactus fuerit occasionem, et tamen maluit parcere confisus de misericordia Dei, qui eum sine peccato poterat liberare.* Et mox addit modum delendi Reges tyrannos vtilissimum & tutissimum esse patientiam populi & vitæ emendationem, vt supra [1] ex eodem retulimus. En vt author iste to- [1] cap. proximo.

tus à nobis ſtat, cuius tu teſtimonium reprobare non potes. Nam qui teſtes vel inſtrumenta pro ſe producit, iiſdem in eadem vel ſimili cauſa ſtare tenetur [1], & quemadmodũ *inciuile eſt niſi tota lege perſpecta, vna aliqua particula eius propoſita iudicare vel reſpondere*, [2] Ita etiam inciuile eſt niſi toto authore perlecto, vna aliqua operis eius particula propoſita, certam de eius mente & opinione ſententiam proferre. Multa quidem de tyrannis è medio tollendis ſcripſit Sareſberienſis, vir bonus &, quantum ferebat rudis illa literarũ ætas, ſtudiis diuinitatis & humanitatis inſigniter eruditus: ſed quæ omnia ad verè proprieque tyrannos, hoc eſt, iniuſtos alienæ dominationis vſurpatores referri debent. Erat certè huic viro, vtpote Anglo, talium ſcribendorum tunc temporis, cauſa maxima, tum quòd Regnum illud inter omnes Europæ Principatus, plurimos tyrannos pertulit qui vel Regibus oppreſſis, vel legitimis hæredibus excluſis, regale in ſolium, ſolo, vt dicitur, armorum iure irruperant, atque ita ſceptri vſurpatoribus ſemper fuit obnoxium, vt nullis non notum eſt qui gentis illius hiſtorias peruoluerunt: tum etiam quia eadem illa tempeſtate qua author ille hæc ſcripſit regnauit, ſeu potius ἐτυράννησε in Anglia Rex Stephanus qui contempta ſolemnis iuriſiurandi religione, quo ſe Matildi legitimæ regni hæredi cum cęteris optimatibus obſtrinxerat, imperium nullo iure ſibi debitum, multis renitentibus, per vim & nefas occupauit: vt mirum non ſit, ſi de eiuſmodi tyrannis opprimendis quos iure à quolibet cædi poſſe omnes fatentur, author ille multa cõmemorarit: ii enim ſunt qui leges exarmant, & publicam manum ſeu poteſtatem nituntur euacuare, dum vel liberũ populum ſibi ſubiicere, vel legitimum Principem (qui, teſte hoc authore, [3] eſt ipſa publica poteſtas) imperio ſpoliare conantur. Princeps verò legitimus quia ipſemet publica manus eſt, abuti quidem publica manu rectè dicitur, cùm tyrannicè regnat: euacuare autem publicam manum non dicitur, nec poteſt quidem, niſi animum regnandi ponat, ſeſeque magiſtratu abdicet. Atque hæc quidem de Sareſberienſis teſtimonio ſatis, quantum ad præſens inſtitutum attinet: quibus & illud adiici poteſt, neque ſacrum neque Eccleſiaſticum, ſed hominis tantùm priuati teſtimonium hoc eſſe, licet à viro eccleſiaſtico ſit prolatum: adeo vt ſi tantum contra nos faceret, quantum re vera pro nobis facit,

1 l. ſi quis 15. C. de teſtib. 4. q. 3. can. ſi teſtes § ſi quis teſtibus ca. cum olim de ceſſib.

2 l. inciuile D. de legib.

3 li. 4. c. 1. Policr.

tit, nulla nos credendi necessitate obligaret. Sequitur nunc tertium.

BOVCHER. *Et Ioannes Gerson in decem considerationibus, ne fatuis adulatorum decipiantur erroribus*, apud Gersonem assertionibus, *consideratione. 7. Error est dicere Principem terrenum. &c.*

Hoc Gersonis testimonium relatum à nobis & refutatum libro secundo inuenies [1]. eoque propterea repetendo hic supersedemus. Ostendi eum in illis considerationibus valdè inconsideratè esse loquutum. Versabatur vir ille in erroribus quibusdam, quos melioris notæ Theologi reprehendunt. Nam & summum Pontificem, vt Pontificem, asserit posse hæresin docere etiam definiendo, si absque generali Concilio definiat, quam opinionem si non hæresin, certè erroneam & hæresi proximam esse, viri sanctissimi & præclarissimi quique Theologi iudicarunt [2]: & Concilium supra Papam esse, eumque iudicare ac deponere posse; quod itidem falsum esse saniore Catholicorum Doctorum iudicio conuincitur [3]. Vt mirum non sit eundem Gersonem pari opinionis errore, Principem populo subiicere voluisse, quo Papam Concilio. Hos autem errores & alios nonnullos, velut næuos quosdam in eius viri operibus intuemur. quos, propter multa piè & Catholicè ab eo scripta; tolerat; non laudat Ecclesia. Eius itaque in hac causa testimonium, quod neque sacrum neque Ecclesiasticum dici potest, vt infirmum, incertum, imò planè falsum reprobamus, reiicimusque. Ad quartum igitur pergamus.

1 pag. 281. 262.

2 vide Bellarm. li. 4. c. 2. de Rom. Pontif.

3 vide eundem Bellarm. li. 2. de Concil. author. c. 13. & 5. sequen.

BOVCHER. *Sic Sozomenus* [4] *& Cassiodorus* [5] *de Iuliano Apostata, quem Libanius Sophista, & alii gentiles, à Christianis occisum spargebant. Quod verum forsan est (inquiunt Historici) nec verò quisquam reprehenderit facilè, si quis propter religionem fortem se ostenderit.*

4 li. 6. c. 2.

5 in hist. trip.

Quanta Sozomeni testimonio fides sit adhibenda, ex eo lector intelligat, quod de illius historia beatus Gregorius ad Eulogium Episcopum Alexandrum scribit [6]. *In historia autem Sozomeni*, inquit. *de quodam Eudoxio qui Constantinopolitanæ Ecclesiæ episcopatum arripuisse dicitur; aliqua narrantur. Sed ipsam quoque historiam sedes Apostolica accipere recusat: quoniam multa mentitur.* Næ tu parum verecundè facis, qui cùm sacra & Ecclesiastica testimonia fueris pollicitus, hominis multa mentientis testimonium, pro sacro, vel

6 li. 6. epist. 31.

Ecclesiastico nobis obtrudis. Cassiodorus autem nullum eius rei testimonium ex se profert: hoc tantùm ex Theodorito scribit, *Sed siue homo siue angelus fuerit* qui Iuliano vulnus inflixit, *Palam est quod diuinæ iussioni ministrauit.* Qui autem Deo iubente facit, culpa vacat, & innocēs atque innoxius est. Audiamus ergo quintum.

BOVCHER Lyranus in. 30. caput Numerorum, enumerās duodecim causas, propter quas bellum iustum suscipi potest, Duodecima, inquit, si tyrannis à præsidente exerceatur.

Lyrani scripta veneror & amplector, propter summum eius ingenii acumen, atque in Scripturis enucleandis fœlicitatem & facilitatem maximam. Rectè id igitur Lyranus, si rectè intelligatur. Nam cùm bellum iustum duabus de causis suscipi possit, vel ad vlciscendas scilicet iniurias, vel ad propulsandas, posteriorem hanc populo, legitimi Principis tyrannide nimium oppresso, causam competere non diffitemur. Iam enim sæpius à nobis dictum est, licere quidem subditis, quos Princeps *intolerabiliter tyrannizat*, vt loquitur Dionysius Carthusianus [2] peruersis eius conatibus resistere, ac se, vitam, corporaque tueri: *nec tamen ob hoc deberent se à Principe suo omnino auertere, nec contra eum inordinatè procedere.* Inordinatè autem proceditur, cùm seruus Dominum, filius patrem, cliens patronum, subditus Principem, omninoque par vel inferior, parem vel superiorem iudicandi ac puniendi potestatem armis sibi arrogat. Subditi ergo sic bellum necessitate coacti aduersus Principem tyrannum suscipiant, vt eius interea humiles, supplicésque, fidem & misericordiam, sicut subditos decet, obtestentur, & se se nullum ei periculum creare, nullas moliri insidias, nullum denique Regi debitum obsequium vel obedientiam denegare, sed tantùm iniustos tyrannidis impetus, iustæ defensionis auxilio à se suisque arcere velle, dictis simul & factis propalàm denuncient. Ita fit vt bellum sine rebellio gerant, & vim vi opponant vlla absque iniuria. Huius generis illa quidem Machabæorum aduersus Antiochos, Epiphanem, & Eupatorem, atque etiam Demetrium bella fuerunt. Sed quoniam perdifficile est, populum ægris, & lacessitis iniuria animis ad eiusmodi defensionem concitatum ea ratione ac moderatione se tueri, vt non multa ab officio subditorum aliena, per iracundiam & indignationem aduersus Regem peccet, pro quibus Dominum Deum Sabaoth, quem iustæ defensionis

[2] lib. de regim. polit. artic. 29.

suæ

ſuæ fautorem & adiutorem ſperant iniquæ molitionis & inuectionis vindicem experiantur: tutius & ſatius eſt, illam opprimendæ tyrannidis viam ingredi, quam paulò ſuperius patefecimus [1]. Deſine igitur Lyrani verba captare, quæ eo quo dictum eſt modo intelligi rectè & ſine vitio poſſunt: & cum *iniuſta abdicatione tua*, impiiſve Bruti vindiciis, cum veſtra, inquam, de legitimis Regibus exigendis vel occidendis pernicioſa doctrina, nihil quicquam habent commune. Quod cum ita ſit in ſextum deinceps inquiramus.

1 ſup cap. prox. in fin.

BOVCHER. Neque verò alia proteſtantium hæreticorum confeſſio, quantumuis hodie propoſitum, commodo ſibi inuento tyranno mutent, niſi quod in eius qui verè tyrannus ſit deſcriptione, ſeu particulari determinatione diſcrepamus. Sic enim Bouchananus [2] Tyranni, inquit, Deo & hominibus habendi ſunt iniurii, eoſque in luporum aliorúmve noxiorum animalium genere magis quàm hominum habendos eſſe puto. Quæ qui alit, & ſibi perniciem alit & aliis. Qui occidit, non ſibi modò, ſed publicè vniuerſis prodeſt.

2 li. de iure regni apud Scotos.

Hoc teſtimonium vtro in genere collocas? ſacrorúmne an Eccleſiaſticorum. In neutro dices. Rectè quidem. Cur ergo id eis adiungis? Vt lector, inquies, ſciat hanc meam doctrinam cum Proteſtantium hęreticorum dogmate cõuenire. Tantò peius tecum agitur, quòd illa ipſa cum hæreticis omnium peſſimis conſpiratio, conſenſuſque ſuſpectiorem & inuiſiorem tuam doctrinam Catholicis hominibus reddit, tantoque magis fidem illi detrahit, quantò propius ad illorum veſanos errores accedit. Libellus ille Buchanicus, ſtatim vt exiit, cunctis Catholicis meritò diſplicebat, ob hanc ipſam falſiſſimam, quam tu iam tueris opinionem: nec vllus eo tempore inuentus eſt orthodoxus, qui non illum cum ſuo libro authorem ſit execratus, teque, ſi talia tunc ſcripſiſſes, vt improbum & ſuſpectæ religionis hominem non plurimum vituperaſſet. Quid ergo? nunquid inſtabilis veritas eſt, atque ad mutationes & inclinationes temporum, hominumque fortunam & inconſtantiam, tanquam Lesbia regula quoquo verſus ſe inflectit? Nonne ſcriptum eſt [3] *veritas Domini manet in æternum?* aut igitur vera tunc fuit Buchanani illa ſententia in quam tranſis, aut nunc non eſt. Veram autem tunc non fuiſſe cùm ſtabiles & ſynceræ multorum Theologorum in contrarium ſententiæ, (ex quibus nonnulli laudatiſſimis libris

3 Pſal. 115.

falsitatem eius redarguerunt) tum omnium Catholicorũ constans, consentiens, & conspirans iudicium locupletissimo testimonio demonstrarunt. Vt pulchrum & laudabile esse fateor, hæreticos suis ipsorum testimoniis & confessionibus premere, conuincere, ac velut propriis telis iugulare: ita nouæ & nondum receptæ doctrinæ fundamentum aliquod vel firmamentum ab iisdem petere, & turpe, & exemplo perniciosum esse iudico. Doleo equidem te tã malis in hac arte magistris Buchanano nimirũ & Bruto, teipsum in disciplinam tradidisse, in qua parũ aut nihil potes proficere, nisi admodum à virtute & veritate defeceris. Vltimũ superest eorum quæ sacra & Ecclesiastica testimonia falsò nominas, quod ex scriptis Bodini, ipso renitente & reclamante in hunc ordinem transtulisti, cuius tibi recordatio, si vllus in te pudor, aut humanitatis & honestatis sensus sit, peracerba quidem & tristis esse debet, quod eius causa vel manifestæ calumniæ, vel stultæ credulitatis, ac temeritatis notam subire cogeris, vt superioris libri capite VI. fusius est pertractatum.

CAP. XXV.

NOn habeo necesse refutandis exemplis à te propositis immorari, tum quòd ex perspecta & publicata iã testimoniorum tuorum leuitate & perfidia, quilibet facillimè de pari in exemplis impostura coniecturam facere potest: tum etiam quia exemplorum non ea vis est, vt ipsorum imitandorum aliquam iuris necessitatem nobis imponant [1]. Iam sæpius admonui, exemplis facta tantùm ipsa, non etiam factorum ius & æquitatem, contineri. In testimoniis autem à te prolatis occultior quædam fraus inerat, eaque multiplex, vt ob id plenius & accuratius refellenda videretur. At in exemplis omnibus, quotquot huc contulisti, vnius tantùm generis captiones & fallaciæ insunt, & eæ quidem vsqueadeo claræ, apertæ, & perspicuæ, vt mirum sit te tecum cùm talia scriberes non cogitasse, neminem non exoculatum ad exempla ista accessurum, qui non statim possit cernere, nihil ea prorsus ad id de quo agitur, quodque probandum susceperas pertinere. Controuersia siquidem & quæstio est de legitimo Principe, qui accepta à Deo gladii potestate abutitur: quem nos, quòd neminem supra se in temporalibus iudicem habet [2], diuino iudicio relinquendum, cum priscis omnibus Ecclesiæ Patri-

1 l. nemo. C. de sentent. & interlocut.

2 cap. per venerabilem. qui filii sunt legit.

Patribus, atque etiam recentioribus asseueranter concludimus. Tu verò contrà, ex Protestantium hæreticorum doctrina, Buchanano Brutoque authoribus *Principē quantumuis alioqui legitimum, si potestate quam iustè adeptus est abutatur*, plecti, pellique de solio, & ad *necem rapi* à subditis posse ac debere contendis. Hanc exemplis doctrinā cùm niteris illustrare, ne vnum quidem de legitimo Principe exemplum proponis: omnia de prioris generis tyrannis sunt, in quos nunquam non licuit, & publicè omnibus, & priuatim singulis, ferrum stringere. Quapropter vt illa omittam quæ ex sacris historiis commemorasti: quoniam vt *Achior dux omnium filiorum Ammon ad Holofernem ait*, [1] *Quotiescunque Hebræi præter ipsum Deum suum, alterum coluerunt, dati sunt in prædam, & in gladium, & in opprobrium, & exterminati sunt præliis, multis nationibus, & plurimi eorum captiui abducti sunt in terram non suam. Quotiescunque autem pœnituerunt se recessisse à cultura Dei sui, dedit eis Deus cœli virtutem resistendi.* vnde patet omnes illos exterarum nationum Principes, quibus Deus tanquam vindictæ suæ ministris populum illum ad tempus opprimere permisit, non legitimos Reges, sed publicos hostes, & alieni imperii prædatores, vsurpatoresque Iudæis fuisse; ac proinde omnibus illis necem moliri iure optimo licuisse: extrà quàm si in eorum ditionem ac potestatem vel Dei iussu, vel expressis pactionibus, populus ille concessisset vt sub Assyriis olim & Romanis contigit. Vt, inquam, ista omittam, ne videar frustrà in non necessariis tempus conterere, illud tantùm quod extremo loco exemplum proposuisti recitabo, vt quàm sit ab instituto tuo remotum & alienum omnes intelligant.

1 Iudith c.5.

BOVCHER. Dignum verò imprimis Francorum gente factum, & ad virtutis exemplum posteris, qui hodie sunt, meritò proponendum [2]. *Qui vt erant Tyrannidis in religionem ac Rempubl. non modò suam, sed & alienam insolentes, cùm in Syriam traiecturi, ad eripiendam Sarracenis terram sanctam essent, parū habentes tyrannos religioni infensos exigere, nisi & è Republ. eosdem exigerent, profecti Constantinopolim, vt eiecto tyranno, cui Alexi nomen erat, Alexiū iusto imperio restituerent, inter reliquas aduentus sui causas, Græcis significarunt, nullum se aduersus gentem Græcorum nobilissimā bellum moliri, sed iustum & legitimū Cæsarē velle in pristinā dignitatē restituere. Singulas veteris Græciæ ciuitates præmia tyrannicidis ac diuinos prope honores decre-*

2 D. Æmyl. li.6.

 nisse,

uisse, quanto maiore honore excipiendos esse se (i. Francos) qui tyrannum ab iniusto dominatu venirent depulsuri. Denique tyrannum vrbe pepulerunt, Alexium stabilierunt. Quem cùm Myrtilus quidam stirpis Imperatoriæ vir occidisset, & se pro Imperatore gereret, Franci post longam obsidionem captum, præcipitem de altissima turri deiecerunt.

Generosum profectò & magnificum Franciæ nobilitatis factum, atque ad memoriæ immortalitatem in primis gloriosum, nobis ad imitandum proponis. Sed totum, vt vides, in coercendis rebellibus versatur, & illis morte multandis qui nullo iure, sed per tyrannidem, exacto vel occiso legitimo Principe, imperium occuparunt. Hoc autem quid ad Reges legitimos? An nescis aut negas hos magno ab illis discrimine separari? Illos quidem interficiendi, etiamsi temperatè & æquabiliter vellent imperare, satis magnam & idoneam causam ipsa coniuratio, & violentus ad regnandum impetus præbet, nunquam vt non iustè à quolibet cædi possint, nisi qui suam illis fidem aliqua religione obstrinxit: hos verò tuetur maiestas imperii, atque ab omnibus legum humanarum vinculis, omnique pœna ciuili reddit securos, vt ex D. Ambrosio, & aliis multis sanctis Patribus iam suprà ostendimus. Quid ergo tibi in mentem venit, vt istiusmodi exemplis aduersus Reges legitimos vterere? An quemquam sanæ mentis adeo hebetem & stupidũ esse ratus es, vt non statim intelligeret exemplum hoc non de legitimo Principe, sed de inuasore & vsurpatore Principatus occidendo proponi debere? Haud citius album in panno nigro filum conspicitur, quàm quæ huic exemplo intexta fallacia est.

Sed heus Boucheri: cùm hæc quæ de Francica virtute prædicas ita se habeant, cur tu Francorum gentem ab inclyta, perenni, & contestata illa maiorum suorum pietate & virtute degenerare cupiebas? Cur id illis faciendum persuasisti, quod illustrem hanc laudẽ à parentibus in se transmissam & transfusam, turpissimi sceleris quadam veluti nebula obscurasset? Si Francis illis honorificũ & laudabile fuit, rebelles & coniuratos vrbe arceq; expellere, cur tu vrbes & arces omnes, quantum viribus & voce valebas, ad seditiones & rebellia concitare nisus es? Si alienæ gentis Regem, qui Francorum gloriæ clàm inuidebat, & cui nullo neque societatis fœdere, neque religionis vinculo, neq; beneficiorum merito, aliòve iure, præter insitum ipsis humanita-

nitatis, honestatis, ac iustitiæ amorem, obligabantur, in solium vnde deiectus erat restituisse, Francica virtute & perpetua commendatione dignum iudicabas, cur eorum de virorum illustrium posteros, qui pro Rege suo proprio, cui fidem, obsequium, auxilium, consilium, omniaque subditorum officia, solemni sacramento religiosè spoponderant, ne de solio per rebellantium vim & impressionem deiiceretur, strenuè propugnabant, non solùm reprehendere & vituperare, sed conuitiis & maledictis omnibus insectari, atque insolentissimis verborum contumeliis vexare, proscindere, & lacerare non te puduit? Nam licet fingas, quod falsum est, Regem illum in quem tam calumniosè inueheris, tyrannicos omnes mores penitus induisse, tamen illustres illi Francorum proceres, nihil cōmeruerunt aut peccarunt, propter quod in eos tam rabidè & intemperanter debacchareris: imò nihil non laudis promeriti sunt hoc ipso, quòd tutam, simplicem, apertam, & nunquam satis laudatam tyrannidis extinguendæ viam ac rationem patientia vndique septam ingressi sunt: & *malum in bono vincere*, acerbioris nimirum imperii iugum à legitimo Principe impositum ferre, eumque, etiam tyrannica molientem, reuerenter obseruare, omniq́ue honesto obsequio mulcere & mitigare, atque omnino propter diuinam ordinationem tolerare, quàm tollere maluerunt. Adhæc si laudi ac virtuti tribuis, quod nobilissimus ille Francorum exercitus, Regis exteri cædem in Regii sanguinis homine præcipitādo vindicarit, cur tu Christianissimi Regis interfectorem, non veritus es multis encomiis celebrare? Cur in spurcissima illa & infami tua apologia, quam pro parricida & perduelle manifesto, recenti ira & inueterato odio furens ac fremens euomuisti, nefarium perditi adolescentis conatum, facinusque omni memoria execrandum, in Regis itidem Christianissimi, & (si alium Gallia vnquam habuit) clementissimi perniciem meditatum, vt pulcherrimum & propè diuinum, atque omni ex parte heroicum commendasti? Sed hoc postremum quale sit, declarat illa Iesuitarum venustior multò & verior apologia, in qua scelus illud impium, horrendum, ac detestabile in primis fuisse asserunt, ac propterea in sceleris authorem, vt immanem parricidam ac Maiestatis reum, exquisitis suppliciis iure optimo fuisse vindicatum. Concidit hoc vno ictu honor tuus, totaque deperiit

 existi-

existimatio: nam hisce hominibus, quos casus ille in maiores multo miserias quam te coniecit, quíque & pietate, & doctrina, & affectu in patriam, longo te interuallo antecedunt, fidem potius quàm tibi in ea re adhibēdam nemo non iudicet.

Vides, opinor, si inueterato illo adhuc odio nō occœcaris, vt nihil quicquam neque rationibus, neq; testimoniis, neq; exēplis aduersus Reges profeceris: vtq; multiplices tuas imposturas, & calumnias, per quas regū sceptris insidiatus es, suis fallaciarū integumentis euolutas & retectas in lucem produximus. Vnde colligi facile potest, laborem illum quem in *obiectionum pro tyrannis solutione*, vt ais impendisti [1], à te frustra esse susceptum: quò enim accusatori aduersantium argumentorum confutatio, cùm ipse nullum certum & solidum intentionis suæ firmamentū attulerit? Et verò quisquis illas obiectionum solutiones à te propositas attentè & consideratè fuerit contēplatus, cernet quāprimum, in magno verborum tuorum flumine, vix vllā vel minimam quidem synceri & subtilis iudicii, aut rectæ rationis guttam esse admistam. quo minus mihi ad finē huius operis celeriter contendenti necesse sit, illas omnes hoc locò ad calculum reuocare, & expendere curiosius: tamen vt tardioris ingenii vel minus in hoc controuersiarum genere exercitátis lectoribus, ad vitia earundem solutionum inuestiganda aliquod afferam adiumentum, percurram nōnullas breuiter, earumque errores paucis indicabo.

1 li.3.c.18.

CAPVT XXVI.

IN primis igitur Ahiæ Prophetæ comminationem vxori Ieroboam factam, callida & malitiosa interpretatione, ad tuum sensum perperam detorques: cùm ex eo quod ille dixit [2] *percutiet Dominus Deus Israel, sicut moueri solet arundo in aqua: & euellet Israel de terra bona hac, quam dedit patribus eorum. Et tradet Dominus Israel propter peccata Ieroboam, qui peccauit, & peccare fecit Israel.* tu ita colligis,

2 3.Reg.14.

satisne significat peccasse Israelem, qui impium Regem toleraret, meriturum alioqui, si iuxta legē, qua in Deuteronomio est, de medio sustulisset? Nam si punitur populus propter peccata Ieroboam, neque verò remedium aliud erat, quàm si eum legem Dei seruare cogeret, aut morte afficeret, aut saltem eiiceret, quid sequitur nisi propterea puniri populum, quia quod debuit in publica regni causa, id facere neglexerit?

Ni-

Nihil minus quàm hoc ſequitur, nihil inquam, minus illis Ahiæ prophetæ verbis ſignificatur, quàm *peccaſſe Iſraelem qui impium Regem toleraret, meriturum alioqui ſi de medio ſuſtuliſſet*; vt colligi inde non poſſit, populo, in Regem Dei mandata tranſgredientem, vitæ neciſque poteſtatem eſſe, aliudue ius vllum, quo renitentem eum & reluctantem, ab errore in viam rectam vi reuocet, retrahatque. Hoc tantum ſignificatur peccaſſe Iſraelem, qui Regis ſui impietatem atque idololatriam, relicto vero Dei veri cultu, ſequutus eſſet, vt ſit ſenſus gentem illam percuſſum & diſperſum iri *propter peccata Ieroboam*, id eſt propter eiuſmodi peccata, quæ Ieroboam commiſit, *qui peccauit & peccare fecit Iſrael*, quemadmodum dicere ſolemus puniri aliquem propter peccatum Sodomiæ, hoc eſt propter id genus peccati quod Sodomitæ commiſerunt. & adhærere cui lepram Gieſi, id eſt lepram ſimilem, ſiue eius generis lepram: populus enim ille maxima capitis diminutione, captiuitate ſcilicet & ſeruitute plexus eſt, non quia Ieroboam peccauit, ſed quia ipſi eius peccatis conſenſerunt, eumque peccando imitati ſunt, inque iiſdem illis peccatis perſeuerarunt. Atque hunc quidem verborum Ahiæ ſenſum eſſe, ex aliis Scripturæ locis manifeſtè conuincitur. Nam in IV. Reg. cap. XVII. ſcriptum eſt, *Et ambulauerunt filii Iſrael in vniuerſis peccatis Ieroboam quæ fecerat: & non receſſerunt ab eis, vſque quò Dominus auferet Iſrael à facie ſua, ſicut loquutus fuerat in manu omnium ſeruorum ſuorum Prophetarũ: translatuſque eſt Iſrael de terra ſua in Aſſyrios vſque in Diẽ hanc.* Et Ieremias populũ alloquitur [1], hoc modo. *Miſit Dominus ad vos omnes ſeruos ſuos prophetas, conſurgens diluculo, mittenſq; & non audiſtis, neque inclinaſtis aures veſtras, vt audiretis cùm diceret: Reuertimini vnuſquiſque à via ſua mala, & à peſſimis cogitationibus veſtris: & habitabitis in terra, quam dedit Dominus vobis, & patrib. veſtris à ſeculo, & vſq; in ſeculum. Et nolite ire poſt Deos alienos, vt ſeruiatis eis, adoretiſq; eos: neq; me ad iracundiam prouocetis in operib. manuum veſtrarũ, & non affligam vos. Et non audiſtis me, dicit Dominus &c.* Ecce interpretationem verborum Ahiæ, tua tanto certiorem, quãto diuini eloquii veritas, humanæ fictionis vanitate & falſitate præſtantior eſt. Oſtendit hic Dominus per Ieremiam, cauſam cur *percutiet Iſraelem, & euellet de terra bona, quam dedit patribus eorum*, ſicut per Ahiam comminatus eſt, non fuiſſe illam quã tu fingis, nẽpe quia *impium Regẽ toleraret: & eũ legem*

[1] cap. 25.

gem Dei seruare non cogeret, aut morte afficeret, aut saltem eiiceret: horum quippe nihil Deus à populo illo præstari voluit. Sed eam fuisse causam, quam superior Regum historia refert, quamque Ieremias hoc loco denunciat: quia scilicet *ambulauerunt in vniuersis peccatis Ieroboam quæ fecerat: & non recesserunt ab eis.* Cùm enim Dominus promittat se illos non afflicturum, aut eiecturum de terra quam dedit patribus eorum si reuertantur a viis suis malis, & pessimis cogitationibus, & non ierint post deos alienos *vt seruiant illis adorentque eos &c.* Nec verbum vllum aut hic aut alibi vsquam in Scripturis de Rege impio eiiciendo, vel morte multando, vel alioqui non tolerando inueniatur: Nonne satis ostendit causam eius comminationis per Ahiam Prophetam factæ, non fuisse quod Regem peccantem non coercuerint, sed quòd eius peccato consenserint, & vnà cum illo eidem sese sceleri inuoluerint, à quo si prophetarum monitu postea recessissent, ipsemet Dominus testatur se illos de terra, quam patribus eorum dederat, non fuisse deiecturum. Quod cùm ita sit, ei profectò consequẽs est, superiorem tuam interpretationem & collectionem nimis peruersam, & à Scripturæ sensu alienissimam esse. Et verò hoc quicquid est solutionis tuæ, totum mutuatus es à Bruto & aliis hæreticis, qui id pro argumento afferunt aduersus Reges, quod ab eruditissimo Theologo
1 Lib. 4. ca. 6. VVinzeto præclarè & paucis dilutum esse ostendimus [1], cuius verba, licet iam antè in hoc opus transcripta, referre denuò hic non pigebit. Ita enim ille de Bruto Regem in
2 in Flagello Sectar. pag. 77. populi ditionem trahere conante [2]. *Vrget tamen, qua solent eius farinæ commentatores, magna audacia: idque vna atque altera authoritate: Priore quidem, quod Prophetæ coarguentes idololatriæ crimen, non tantùm Regẽ, sed & populum alloquãtur, vt idololatriam extirpent: & quare hoc,* inquit, *à populo peterent, si apud istos non esset potestas? Deinde quod propter hoc, & eiusmodi scelera non solum Rex à Deo punitur, sed & populus, & aliquando populus solus propter Regem: Atque id qua ratione quærit.* En eadẽ Bruti, quib. tu hic vteris (Boucheri) argumenta; vt vere

— mutato nomine de te
Fabula narretur.

Quibus doctus & pius Archimandrita, *At vtrumq;* (inquit) *facilis est responsio: quia potuit bene populus primùm sibi ab illo scelere temperare. Deinde non consentire Regi, nefanda vel patranti vel præcipienti. Non autem quod non statim congregato exercit*

ercitu in Regem bellum mouerent, eum morti traderent, aut solio deiicerent, & alium quemquam in eius thronum protinus eueherent. Vbi verò quid tale vnquam Dei populo in sacris literis clare praeceptum sit: aut in vetere aut in nouo populo contra suum Regẽ quantumuis impium, cum laude factum sit, non inuitus ab istis discerem. Quod cùm monstrare, opinor, non possunt &c. Atque hãc quidem genuinam & germanam loci à te citati interpretationem esse, præter superiora ostendit etiam Innocẽtius III [1]. exponens illud Exodi xx. *Ego sum Deus Zelotes, vindicans peccata patrum in filios, vsque in tertiam & quartam generationem, in his qui oderunt me, id est,* inquit Innocentius *In illis qui contra me paternum odium imitantur.* Ex his perspicuum esse arbitror, non propter peccata Regis Ieroboam, id est ipsa illa peccata, quæ solus Ieroboam commisit, nec quia Regem illum peccantem non vlciscebantur, disiectũ ac dispersum fuisse Israelem, sed propter sua propria peccata, quòd Ieroboam in delinquendo sequuti, pari seipsos scelere contaminarent. Scio quidem id peculiare Hebræis fuisse, vt propter Regis sui, imò etiam propter priuati hominis peccatum, graues aliquando pœnas luerent, tametsi & scelus & sceleris authorem penitus ignorassent: qua de re suprà, aduersus te, & magistrum tuum Brutũ, plura conscripsimus [2]. Nusquam autem, quòd Regem legitimum, quantumuis impium, & peruersum super se regnare passi sunt, culpæ reos apud Deum factos fuisse traditur. Sed de hac solutione tua satis: in aliam nunc inquiramus.

1 cap. nisi 10 §. personæ de renunciat.

2 Lib. 4. c. 9. & lib. 5. ca. 15.

BOVCHERIVS. Illud verò leuissimum, quod non Iohan. Baptista, non Christus, non Apostoli in Regem impium surgere, aut de medio eum tollere docuerunt. Quasi verò eadem instituendæ Ecclesiæ ratio atque institutæ, esse credenda sit. Ac non prius plantari & irrigari vineam, quàm incidi oporteat. Adde quod nec id licuit, cùm potestas impiorum superior esset. Sed neq; illi Christum professi erant, vt cogi in verba eius supplicio possent. Sed tum demum scilicet id datum est, cùm id Prophetæ impletũ est [3]. Erũt Reges nutritii tui, &c.

3 Isa. 49.

Quid? leuissimum putas à Christo & Apostolis nullum de Rege à subditis coercendo præceptum esse traditum? At non ignorabant tamen infinitos per orbẽ Principes Christo nomen aliquando daturos: atque an id subditis liceret, imò ipsorum officio, vt tu ais, incumberet, scitũ in primis fore necessarium: vt verisimile non sit ipsum Saluatorem, eiusque Apostolos omnes, tam insignem populi liberta-

bertatem & imperium, atque adeo munus tam necessarium, si vlla ei ratione, vllóue tempore in posterum conuenire posse existimassent, cùm de aliis præsertim subditorũ officiis latè dissererent, voluisse penitus reticere. Sed habemus tibi gratias, quod gratis id nobis concedas, in quo extorquendo fuisset alioqui enitendum; Christum scilicet & Apostolos, nihil de Rege impio à subditis coercẽdo; docuisse. Propius tamen accedam, vrgeboque angustius: est enim cur ego tecum hic querar. Nam malè quidem & parum fideliter, obiectionem eorum qui se tibi opponunt, hoc loco retulisti. Non enim ea solum ratione contendunt, *Quod non Iohan. Baptista, non Christus, non Apostoli in Regem impium surgere, aut de medio eum tollere docuerunt*, quãquã id Christianis hominibus grauissimo argumento esse debet. Sed quòd nemo præterea Sanctorum Patrum, vel scriptor alioqui orthodoxus, per totos mille annos & amplius, licet & Ecclesia omnibus tunc floreret copiis, & impiorum Principum ac tyrãnorum magnus esset numerus, tale quid vnquam vel verbo vel scripto docuisse legitur. Neque etiam hoc solum dicunt aduersarii tui, Christum nempe Apostolos, & antiquos Ecclesiæ Patres nõ docuisse in Regem impium insurgere (nam cùm hoc totum ab authoritate negatiua argumentũ sit, cuius vim non vsquequaq; magnam esse fateor, tu in illam solutionis latebrã, quæ ex authoritatis negatiuæ impotentia construitur, facilè te reciperes) sed affirmatè dicunt eosdem docuisse, nõ licere populo in Regem, quantumuis impium, suopte nutu atque arbitrio, propriaque authoritate insurgere, vel eum de medio tollere: vt satis superque lib. III. ostẽdimus. Hoc autem firmamentum si tuo iudicio leuissimum est, nescio equidem quodnam in vlla re asserenda satis solidũ & graue poterit aduersus te inueniri.

Sed quæso perpende, quàm sit non dico leuis, sed planè inepta ac penè ridicula, superior ista respõsio & solutio tua. Quid enim? An nondum Ambrosii, Hieronymi, Augustini, Gregorii, & aliorum eius æui Patrum temporibus, satis plantatam & rigatam Ecclesiam fuisse reris, vt iam tunc commodè amputari & incidi potuisset? Certè B. Augustinus alicubi asserit [1], paucos suo seculo vspiã inueniri, qui de Christo malè sentirent. Et verò Ecclesia tunc orbem ferè totum sinu suo complexa, exiguum tũ Ethnicis tũ Hæreticis locum relinquebat. Atq; ita siue hominũ multitudinem,

tract. 27. in Ioh.

dinem, siue robur animorum, siue ardorẽ, zelũ, & constantiam in religione spectes, Ecclesia viribus humanis longè maximis tunc sustinebatur. Cur ergo Patres & Pastores illi optimi populos, tuo more, in Valentem, Valentinianum iuniorem, Heraclium, & alios impios Principes non concitarunt? Nonne si vera tradis, aduenerat tũc tempus, quo Principes & potuerunt & debuerunt mortis supplicio cogi à Repub. id est, populo, vt tu loqueris: Nam & ipsi Christũ erant professi, & iam tum à Constantino Magno impletũ erat id Prophetæ quod allegas. Certè aut efficiendi facultas Patres istos impediebat, quo minus id agere & exequi per virium imbecillitatem potuerint: aut eos iustitiæ & æquitatis defectus ab eiusmodi conatu deterrebat: aut denique Pastorali officio segniter, vitiosè, & negligenter functi sunt, quòd sui populum iuris & officii non admonuerint; quodque Reges impios non solùm pertulerint, sed magna etiã, qua Reges erant, reuerentia & honore sint prosequuti. Quartũ enim quod excogitemus in hac re impedimentum nullum est. Primi autem suspicionem omnem, ingens illa Christianorum multitudo, & vires Ecclesiæ tunc temporis, si vnquam alias maximæ dimouent. Postremi verò, sanctitas & scientia tantorum virorum, qui non suo solùm seculo, sed sequentibus etiam omnibus, maximam doctrinæ, pietatis, ac iustitiæ faciem prætulerunt. Medium ergo supererat tãtummodo, quod illos, ne sceptra seditionibus turbarẽt, aut aliquid in Principum legitimorum perniciẽ molirentur, metu numinis, & arctissimo conscientiæ vinculo vsque adeo distrinxit vt subditos ad defectionẽ & rebellium in Reges impios non modo non inuitarint, sed vt ab omni in eos impetu, & cõiuratione abstinerẽt, piè, grauiter, & copiosè, sunt hortati. Ea n. omnibus sententia in præcordiis hærebat (quippe vno omnes spiritu ducebãtur) qua Magnus ille Hosius ad Constantium Imp. Ariana hæresi infectum vsus est [1], nempe *Deum Principi committere imperium, & eos qui Principis imperium malignis oculis carpũt, contradicere ordinationi diuinæ, quemadmodum & Principẽ, si quæ sunt Ecclesiæ ad se trahat, magno crimini obnoxium fieri.* Sed de hac re plura superiorib. libris dicta sunt [2]. Abi nunc igitur cum ista fucata solutione, quę cùm sit leuissima, nihil grauissimæ rationis ponderi potest detrahere: Sed expecta tamen parumper, & antequam abeas, accipe adhuc vltimæ solutionis tuæ, expressam paucissimis verbis vanitatem.

1 S. Athanas. in epist. ad solitar. vitam agentes.

2 Lib. 3. c 5. & lib. 4. cap. 5.

BOV-

BOVCHERIVS, Fortissimum verò illud, quod de vnctione obiicitur, Scriptum est enim Nolite tangere Christos meos. Nec maior vsquam Dauidi quam in Christum Domini, id est, vnctum Religio, &c.

1 L.1.D.de Regul. Catoniana.

Videris mihi velle sequi regulam Catonianã, non illã quidem Iurisconsultorum [1], sed aliam vulgarem puerorũ, quæ sic habet.

Quod vile est charum, quod charum est vile putato.

Nam superius argumentum, quo nullum contra Monarchomachos & Poplicolas grauius, tibi leuissimum visum est: Hoc vero, quo non aliud ad Regiæ licentiæ & impunitatis confirmationem sublestius debiliusque proponi potest, fortissimum & firmissimum arbitraris: ciusque solutionem adeò verbose tractas, vt totas tres vel quatuor paginas earum rerum narratione repleueris, quæ tribus aut quatuor lineis non minus intelligenter explicari & absolui potuissent, incertũ an vt viderere lectori aliquid eximium & singulare in eo præstitisse, quasi fortissimum, imò verò leuissimum illud argumentum, longa & forti cõfutatione eguisset: an potius vt in artificiosæ eloquentiæ præceptis te exerceres, tam prolixam obiectionis, parum aut nihil ad institutum pertinentis, solutionem adornaueris. Nam in primis certum est, neminem acriore ingenio præditum, atque in rebus diuinis politicisque mediocriter versatum, vnctionis eam vim esse arbitrari, vt vnctum legitimo iudicio subtrahat, aut impunitatis spem, quæ maxima peccandi illecebra est [2], ei tribuat. Reddit quidẽ vnctio personam augustam, sacram & venerandam, ita vt nihil per vim & scelus sine sacrilegio in eam committi possit [3]: at non reddit tamen innoxiam, non eximit ex culpa, non legitimorum iudicum sententiis liberat, non denique pœnas meritas debitasque persolui impedit. Quapropter inepta prorsus & inefficax est illa de vnctione obiectio, quam tu fortissimam vocas: vt verisimile non sit eam ab vllo, præterquam iuris planè ignaro, ad Regiæ libertatis vel impunitatis defensionem vnquam fuisse propositã: Quod si propositam fingas, ei optimum à te, sed pluribus quam necesse fuit, responsum datum esse fateor; cuius hęc est summa. *Non est dignior Regis quàm præsbyteri vnctio*, imò, *hæc multis partibus superior est.* De que eo inter omnes Christianos orthodoxos constat *Quod si ita est, quæ ratio esse potest*, inquis, *vt hæc tam sublimis, tã digna sacerdotis vnctio, huic vt*

2 Cic. pro Milone.

3 can. si quis suadente 17. quæst. 4.

vt impuro, vt scelesto esse liceat, non permittat, nec vt puniatur impediat Regem sua illa tot partibus inferior, quantumuis sceleratè, impurè, crudeliter, impiè agat, immunem efficiat? Cui, ego nulla profectò. Neque enim Regibus aliquid propter vnctionem concedi debet, quod non sacerdotibus potiore multò ratione sit tribuendum. Cur ergo, inquis, si sacerdotalis vnctio *non impedit quin scelerati puniantur, quin exauthorati ab Ecclesia primùm, seculari iudicio tradantur,* regalis vnctio tanti esse debeat, *vt propter eam in impium Regem ac tyrannum tolli animaduersio, aut immunis ille iudicio esse possit?* Accipe breuem, sed non leuem responsionem. Neutros istorum à pœna sceleris tuetur vnctio. Sicut enim vt ait Sanctus Augustinus, *iuramentum non ob hoc fuisse institutum inuenitur, vt esset vinculum iniquitatis*[1]. Ita neque sacra vnctio, vt inuitamenta hominibus ad delinquendum spe impunitatis afferret, principiò est introducta. Rex itaque nō quia vnctus est non punitur: vnctio enim quanquam, vt dictum est, personam ab iniuria tuetur, iuris tamen executionem non impedit. Sed quia superiorem in temporalibus neminem habet, cuius iurisdictionem subeat, & à quo pro tribunali possit condemnari. Sacerdotes verò ideò scelerū pœnas luunt, quia vnum omnes iudicem in terris agnoscunt, Papam nempe, qui pro potestate imperii à Christo accepti supplicia in clericos maleficos improbosque arbitratu suo constituit. Ipse verò cùm omnes iudicet, à nemine potest iudicari[2]: non quia vnctus est, sed quia supremus est, & solum Christum iudicem habet, *caloq; tantùm debet innocentiam*[3]. Quæ cum ita sint, luce clarius apparet argumentum istud, cuius tanquam fortissimi solutionem vltimo aduersus Reges loco reseruasti, infirmissimum & leuissimum esse: téque propterea in eo verbosissimè diluendo incassum & inaniter desudasse.

1 22.q.4.can.inter cætera.cap.1. de consuet. in 6.

2 can. si Papa. dist.40.

3 9.q.3.can.aliorum.

Cap. XXVII.

QVandoquidem, Boucheri, superior de vnctione locus, regalem potestatem, & libertatem vniuersè impugnandi finem tibi attulit (nam quod in hisce tuis iniustæ abdicationis libris reliquum est, id totum in falsa Christianissimi Regis tui criminatione consumitur) idem quoque locus modum mihi & finem tui redarguendi, iam breui faciet. Neque enim opus est, aut operæ pretium, inuidiosam illam vitiorum & tyrannidis descriptionem, de

quibus Regem illum malitiosè criminaris, referre hoc loco & refutare: est enim tota mendax & calumniosa, atque etiam manifestis mendaciis vsqueadeo referta, vt eius cõmemoratione viri boni, & vel tui amantes, non parum offendantur, & vicem tuam doleant: quoniam quod pro te respondeant nihil illis in promptu est, nihilque eleuandi tui criminis causa excogitare possunt, nisi aliorum te fidem temerè & imprudenter esse sequutum: à quibus multa perperam & falsò tibi suggesta fuisse dicunt, atque ita fictas & leues auditiones pro rebus compertis, & disseminatos dispersosque ab alienatis & offensis animis sermones, pro grauissimis veritatis testimoniis te accepisse: quasi hoc totum scriptionis tuæ quicquid est, inconsultæ potius leuitati & credulitati, quam malitiæ malæ, sit ascribendum. Sed est tamen hæc ipsa parum honesta, ne dicam turpis excusatio, ac tui ordinis & conditionis homine, in re tanti momenti, & scelere omnium grauissimo, vel remouendo, vel extenuando, prorsus indigna. Accedit eò quòd contumeliæ, opprobria, maledicta, atque adeo generis omnis conuitia, à te in Regem illum oppidò quàm petulanter iacta, aliaq; implacabilis odii expressa vestigia, ne illud quale quale est excusationis prætextum & stropham accipiamus, impediant. Nam quod certius maleuolentiæ indiciũ, quæ probabilior odii coniectura, quod grauius infensi & exulcerati animi in aliquem argumentum esse potest, quàm vt eius famam, laudem, & honorem omnem depeculemur, non solùm quæcunque benè & animo quoque bono dixerit, fecerítve, sed etiam quæ de ipso ab aliis in bonã partẽ & honoris gratia perlepidè excogitata & euulgata sunt, ea per calumniosam interpretationem adulterare, atq; ad eius de quo dicta sunt, vituperium, dedecus & ignominiam conuertere? talem te passim in istis de abdicatione libris præstitisti: eoque artificio cùm Regis huius, tùm multorũ illustrium & excellentium virorum dicta, factaque aucupãdo, ignari & inconstantis vulgi aures & animos perstrinxisti. Quod quanquam nostra hæc operis tui anacrisis iam suprà variis in locis patefecit, non abs re tamen fuerit, idipsum vno & altero adhuc exemplo confirmare.

In primis igitur quod quidam ingeniosus vulgatam illam & vsitatam, vt mos est Regibus, inscriptionem, HENRICVS TERTIVS FRANCORVM REX, transpositis litteris in hanc formam sententiámque redegerit, *Hic nunc*

Rex

Rex verus fratris morte, id tu maliciosè ad atrocissimam suspicionem, & sceleris nefarii seu indiciũ, seu probationem trahis: quasi ad exprobrandũ Regi parricidium, ac non potius ad eius legitimam nascendi ordine successionem declarandam, sententia illa per ἀναγραμματισμὸν excogitata sit & composita. Quid enim ea ad Regis illius laudem & dignitatem illustrandam accommodatius? An non ostendit eum Regis decessoris fuisse fratrẽ, ac proinde mortuo fratre, regnum ipsi iure gentium, & patria lege debitũ ac delatum? Henricus III. fratris sui Caroli IX. quemadmodum & hic fratris sui Francisci II. morte verus Rex factus est: neuterque honestè Rex aliter in eo regno fieri potuit. An nescis morte patris fieri & filium Regem? Et quod generaliter in priuatorum successionibus ex consuetudine ius per totam Galliam obtinet, quo dicitur, *Le mort saisit le vif son plus prochain & habil à luy succeder*, idém quoque in regno ineundo, & sceptri regalis successione à multis iam annis esse obseruatum? vt nempe pro Rege statim habeatur, qui Regi defuncto proximus sine controuersia mortis eius tẽpore fuit: ita vt ab illo mortis momento, annorum regni sui supputationem successor inchoet. Hinc illa in Franciæ Regibus funerandis cæremonia. Cùm funus effertur & procedit, feruntur vnà ab officiariis regni omnia regalis imperii insignia, atque in sepulchrum cum cadauere immittuntur: sed & domus Regiæ siue aulæ præfectus, officii sui baculum eodem coniicit, seruitiáque & ministros aulicos, vt sibi quisque prospiciat admonet: Intereáque lugubri voce dicitur, *Le Roy est mort*, mox arreptis & eleuatis omnibus, bis terue acclamatur *Viue le Roy*, vt hoc pacto continuatam in regni successore possessionem, & morte Regis alium protinus Regem factum esse significetur, locumque prouerbio datum, cuius meminit Baldus [1] *mortuum* scilic. *aperire oculos viuentis*.

Id est mortuus facit viuum possessorẽ, siue trãsfert in viuũ possessionem.

Id est Rex mortuus est. i. viuat Rex.

[1] ad l.3 C. com de manumiss.

Quæ cùm ita sint, ecquid fingi insidiosius, ecquod, inquam, sceleris & perfidiæ facinus magis execrabile cerni vel concipi animo potest, quàm vt innocentes in inuidiam vocentur, eiusmodi seu fortunæ sortem seu naturæ dotes & beneficia, quæ laudis præconio ab aliis celebrantur, falsæ criminationis fumo velle obscurare, illísque ipsis vitio vertere conari, quorũ honori & dignitati fuerint attributa? Si tu mala mẽte, malo animo, malo sensu, istuc aduersus Regẽ ἀναγραμματίζεις, variæ & multiplices tuæ in eundem

dolis mendaciisque consutæ calumniæ, omnem tibi in ea fictione fidem abrogant. Sin verò alterius ἀναγραμματίζοντος mentem ad hunc sensum per interpretationem detorques, perditè quidem & perniciosè Sycophãtaris: cùm semper in dubiis & obscuris quod humanius quódque benignius est præsumi debeat [1]. Prô bone Deus, nullóne terra flores tam salubri & mellito vndique succo pariat, vt iis insidens buprestis, amarum inde aut venenatum nihil suctu eliciat! adeo *nihil est,*

1 cap. estote. de reg. iur. c. vlt. de præsump. l. semper 9. D. de reg. iur passim tit. de reb. dub. D.

Quin malè narrando possit deprauarier,

Sed vbi tua mens, Boucheri, vbi ratio, vbi verecundia, vbi, quæ viris bonis summa esse solet famæ, existimationis, atque adeo salutis tuæ cura fuit, cum ista scriberes? An non hominis impensè improbi ac proiectæ audaciæ, aut certè dementis & furiosi esse videtur, parricidii crimen alicui, nõ dicam Principi, sed vel infimi ordinis plebeio publicè obiectare, & libello proponere, quod neque propria rei confessione, neque alio certo & manifesto in eam rem testimonio probare & demonstrare possit? non enim historia & simplex narratio, sed atrocissima accusatio hæc est, qua Regem viuentem, vt tutemet fateris [2] ad populum, iudicem vtique non suum tanti támque horrendi criminis reum facis: vtque eo nomine damnatus solio & sceptro, vitáque ipsa priuetur postulas: cùm interim ad eius rei probationẽ, nullum non modò certum & euidens testimonium, sed ne leue quidem indicium aliquod attuleris. Putabas, credo, effata tua omnia oraculi instar posteritati futura: tantúmque tuam solius vocem ad quodlibet facinus in aliquo cõuincendum valere, vt nihil aliud quærere oporteret, quàm an id dixisset Boucherius, omissa quæstione de veritate, an res sic se haberet. Quid enim aliud sonat sermo ille tuus quo Regem hunc reum facis hoc modo.

2 in epist. ad Lector.

At Henricus vt legitimè Carolo IX fratri naturali morte, sine mascula prole occumbenti succedere potuerit, quod eo tamen veneno per scelus extincto (quo ministerio quáve arte nihil dicimus) in regnum ingressus est, quis legitimè regnum inuasisse, ac non potius tyrannicè fateatur?

Quæ, malum, vesana, insolens, & barbara accusandi, imò calumniandi forma hæc est? rei nomen crimẽnque deferre, & neque quo ministerio quáve arte, quibus, inquam, modis & mediis facinus perpetratum est, iudicibus aperire: neque de circumstantiis cæteris, quæ non solùm distinctè, clarè,

clarè, & articulatè proponi, sed legitimis etiam probationibus & luce clarioribus doceri & confirmari debent, verbum vllum facere? Sed quasi nefas morte piandum fuisset nudæ asseuerationi tuæ non assentiri, omnes probādi sceleris modos contemptim & arroganter hac vna voce abijcere, *quo ministerio quáve arte nihil dicimus.* At dicere tamen debuisti [1], & ita dicere, nihil vt ad fidem faciendam iudicibus reliqui superesse potuerit. 23.q.8.can.occidit.

Ais Carolum IX. veneno fuisse extinctum. Qui scis? túne venenum illud comparasti, præparasti, miscuisti, porrexisti, aut alterius, qui eorum quid fecerit, ope consilio fuisti adiutor? Nunquis aut eo nomine capitis arcessitus crimē confessus est, aut sine accusatione idipsum sponte sua prodidit? Nunqua hariolandi arte in eo scelere peruestigando vsus es? nam prophetiæ donum non te arbitror assequutū. Si nihil horum, qui scisti? Quis tibi tam occultum facinus retexit? Rumor erat & suspicio, dices. Quid tum postea? nihil istis incertius, nihil falsius plerumq; aut fallacius quicquam. Proinde non vt inquisitionis, ita & accusationis iustam & legitimam causam præbent. Admonui iam suprà verissimum esse quod Iulius Capitolinus in vita Marci Antonini Philosophi scribit. Neminem scilicet magnorum Principum esse, quem non grauis & falsa interdum fama perstringat. *Vsqueadeo vt etiam Marcus* (quo nullus mitiore indole, & pluribus virtutibus præditus vnquam imperauit) *in sermonem venerit quod verū vel veneno sustulerit, vel per medicum Posidippum, qui ei sanguinem intempestiuè dicitur emisisse.* Næ tu mihi homo valde petulans, temerarius, & audax videris, qui Regem atrocissimi criminis, sine authore, sine capite, sine teste, solo rumore nuncio reum facis. Quid si post editam hanc tuam accusationem, quam eo viuo vulgatum iri sperabas, Rex à nefario illo carnifice & crudelissimo sicario, ac busto Reip. non fuisset absumptus: & tecum propterea sine vi, sine armis, sine iniuria, iure iudicióque contendere voluisset: téque adeo vel ad obiecti criminis fidem legitimè faciendam, vel ad supplicium tam improbo calumniatore dignum depoposcisset? quo te iuris auxilio, quóve perfugio defendisses? Nam neque fuga dilapsus tam tuto in loco apud exteras nationes consistere potuisses, vt illuc iustitiæ à Monarcha potentissimo imploratæ vigor non penetrasset. Scitum enim est & tritum proditionē hostibus gratam esse, non proditorem. Non video equidem

 quod

quod huic malo remedium inueniſſes, præter illud, quo quidam Pontimuſſanus adhuc ſuperſtes, iudicio capitis, rebus ſaluis, ſe defendit. Is enim Maieſtatis accuſatus, quòd necem Principi & omnibus eius liberis optarat, ſeque eam libenter ipſis allaturum dixerat, ex illo ſe periculo hac ratione exemit, quod dixerit & probarit ſe tunc temporis fuiſſe phreneticum. Sic tua in furorem verſa patientia, humanitatis commiſeratione huius furibundi conatus veniam ſi petiiſſes, fortaſſis impetraſſet.

Alterum nunc, vt ſumus polliciti, malignitatis tuæ documentum in hoc Rege calumniando proferemus. Solebat ille quidem, ſi quando de vrbium vel agrorum depopulatione, vaſtitate, aliáve bello ciuili accepta calamitate certior factus, malis illis ſtatim per factioſorum potẽtiam mederi nequiiſſet, ſeſe in ſpem melioris fortunæ & pacis ac tranquillitatis publicæ vocare, atque illud interim miſeræ cõſolationis vſurpare, quo minus malum vocatur melius, ac dicere, *pays gasté vaut mieux que pays perdu*, Illam tu vocẽ vt tyrannicam magna cum indignitate exaggeras: & tuo more, hoc eſt, falſa & ementita voluntatis interpretatione, ad proferentis ignominiam, contra Dei mandatum, contráque humanitatem, honeſtatem, & rationem omnẽ veteratoriè transfers. Nec Regis ſolùm, ſed omnium interioris ſanctioriſque conſilii procerum famam & exiſtimationem eo nomine ſugillas.

Id eſt, præſtat regionem vaſtatam eſſe, quàm exciſam & perditam.

Dum vna vox hac, inquis, *in ſecreto concilio ſonat, vaſtata regio melior quàm perdita, quod lucrum videlicet ſuum publicam perniciem putet.*

Ineptis homo maledice, neque enim tam auritas plagas tendere potueris, vt iis non ſolùm ſecreti concilii, in quod nunquam niſi fortè reprehẽdendi tui cauſa, accitus fuiſti, verba, conſilia, & arcana omnia ex inſidiis aucuperis, ſed etiam, quod per rerum naturam fieri non poteſt, penitiſſimas cogitationum & voluntatum latebras, & receſſus omnes, in tuos caſſes & cognitionem pertraheres. Sed heus tu, quid in eo Regis dicto (ſiue parœmia, vt vocas) ſi peruerſa & calumnioſa interpretatione non deprauetur, poſſis reprehendere? An non vera, honeſta, & digna viro bono ac ſapiente ſententia? Nonne ſciunt omnes multo ſatius eſſe, aliqua religionem calamitate, miſeria, & direptione afflictam & vaſtatam, quàm fortunis omnibus ſpoliatã, incenſam, acciſam, & funditus perditam atque euerſam intueri?

Nonne

Nonne idem de suo Belgio tot annis & armis lacerato Hispanus: idem de suæ ditionis prouinciis superiore bello attritis Lotharingus, Allobrogicus, aliique omnes qui sub cœlo sunt Principes, de suis quisque regionibus aduerso Marte vexatis, dicere similiter optimo iure potuerunt? Si quis id neget, ad agnatos & gentiles est deducendus.

Possem alia huius generis infinita ex illis tuis Philippicis, famosis inquam libellis *de abdicatione*, in medium proferre, quibus, quòd splendida sunt mendacia, quodque absolutam pro Rege isto apologiam scribendi prouinciā non suscepi, libens volens hic supersedebo: Dicam tamē paucis quod sentio. Videris profectò mihi in tota hac infami tua scriptione id agere voluisse, vt quemadmodum *Cyrus à Xenophonte*, in libris quos Κύρου παιδείας inscripsit, *non ad Historiæ fidem, sed ad effigiem iusti imperii scriptus est: nullum vt in iis prætermissum sit officium diligentis & moderati imperii:* [1] eamque ob causam multa ibi, quasi ab illo dicta factaque inueniuntur, quæ nec fecit, nec dixit, nec cogitauit vnquā: Sic Rex Henricus à te in tuis illis de abdicatione libris nō ad historiæ fidem scriberetur, sed ad effigiem iniusti imperii: nullum vt iniqui, acerbi, crudelis, & immoderati imperii vitium vel exemplum in iis prætermitteres: eáque de causa omnibus illum contumeliis oneratum, omni impietate & crudelitate notatum, omnibus nefariis sceleribus, & flagitiosis atque effrenatis inque omni intemperantia effusis libidinibus falsò conspurcatum & contaminatum, velut in scenam à te esse productum, cùm tamen re vera, detractis mendaciorum tuorum mantelis quibus illū turpiter operuisti, non pauca moderati imperii & veræ pietatis vestigia in eo cerni potuissent. Sed ita nimirū tua in illū odia exarserunt, vt nihil præclari dixerit fecerítve, imò nihil dicere vel facere potuerit, quod nō aut detractionis fumo & fuco obscurare, aut liuoris & inuidiæ flāma penitus absumere, conatus sis. Nihil non mordaces Momi reprehendunt: nullos vermes venenifugæ flores non inficiunt. Sed Xenophō quidem honesta sua fictione, qua multos ad virtutem iuuit, obfuit autem nemini, immortalem laudem est consequutus: tu verò famosis istis libellis & commētis, quibus multorum illustrium virorum famam & existimationē lædis, regnorum iura peruertis, seditiones concitas, discordias inter populum & Principem seris, nullíq; vera, certa, & solida ad vitam bene beatéque degendam præ-

[1] Cic. li. 1. ep. 1. ad Q. Fratrem.

cepta tradis, sempiternum tibi dedecus comparasti.

Vellem quidem, & valde vellem, pro meo maximo in omnes tui ordinis homines, hoc est, sacerdotes, amore & obseruantia summa, tali te scriptionis genere abstinuisse, ne vlla esset causa, cur aliquis ad tam multa gentis tuæ homine indigna, conditione verò & professione tua prorsus aliena, carpenda & redarguenda stylum prehenderet. Si contritam illam vetustate sententiam animo voluisses, carere debet omni vitio qui in alterum paratus est dicere, non tot fœda conuitia, & tam atroces iniurias, vsqueadeo intemperanter in Principes, priuatos, sacerdotes, seculares, atque adeo in omnis generis homines intulisses? Sed tecum cogitasses, quid in te vicissim ab aduersariis regeri & retorqueri potuisset. Vir quidam ætate, pietate, dignitate, & doctrina spectabilis, cùm ei inter alia multa flagitia & scelera quæ huic Regi mendacissimè affinxisti, hoc etiam à te scriptum ostendissem, Henricum Regem, scilicet, Mosco longè crudeliorem fuisse, eique in eo solo dissimilem, quod cùm Moscouita denos vel vicenos in suis sacris gladio occideret, Henricus decies vel vicies centenos iniusto tributo enecaret, & ad restim, vt dicitur, adigeret, vbi tuam risisset impudentiam, substitit paululum, ac mox, mendacium hoc est mendacissimum, inquit; Multorum sæpe copiolas, vel iusto tributo extenuatas, & in angustum redactas, sub variis Regibus nostris fuisse scimus: at neque iusto neque iniusto tributo tot homines in Gallia ab illo, vel vllo alio Rege enectos fuisse, aut nostra aut patrum memoria auditum est. Sed scire velim, inquit, quo se in ordine & categoria, vt aiunt, Boucherius collocet? & vtri, Moscóne an Gallo, sese assimilabit, nam si sæuitiam multitudine occisorum metiamur, vtrumque crudelitate superat: quandoquidem multo pluribus in vna ciuitate, per seditiosas conciones, mortis causam præbuit, quàm Rex Henricus, per vllas tributorum exactiones in toto regno: adeo vt etiam si verum esset quod falsò Regi ascribit, illud tamen de iis dici posset, quod olim in dissimili causa de Saule & Dauide ab Hebræis mulieribus fuit decantatum [1]. *Occidit Henricus mille, & Boucherius decem millia*, hæc ille.

[1] .Reg.18.

Multa sunt id genus apud te alia, quæ nimis inuidū pectus olent, ac fictoris audaculi & insulsi obtrectatoris ingenium arguunt, atque ex iis quædam vsqueadeo turpia, vt

pro-

propter obſcœnitatem, ne caſtas & integras aures offendant, ſenſuſque titillent inhoneſtè, perpetuo ſilẽtio prorſus inuoluenda. Nam vt ait tragicus [1].

Ἀλλ' οὐ γὰρ αὐδᾶν ἔσθ' ἃ μηδὲ δρᾶν καλόν.

Ad me autem quod attinet, ſat habeo lectorem de accuſationis tuæ iniquitate, qua Regem hunc calumniatus es, certiſſimis & clariſſimis teſtimoniis certiorem feciſſe: ne quem poſterorum, ſi fieri poteſt, vitæ illius à te facta deſcriptio, in errorem & tam malam ac monſtroſam de eo opinionem, inopia contradictionis, inducat. Hæc igitur de eius vita literis perperam à te mandata ſatis. Nunc quod de ipſius morte ſcripſeris, antequam opus concludamus, veloci oculo eſt percurrendum.

1 Sophoc. in Oedip. tyran. id eſt, quæ factu turpia ſunt, ea ne eloqui quidẽ licet.

CAPVT XXVIII.

BOVCHER [2]. *Ecce autem dum ſcribimus, dum variis diſtracti in concione, concilio, militia, negotiis, opus vt licet maturamus, &c. mirabilis ſimul ac terribilis, die prima Augusti, per exploratores nuncius venit, Henricum in medio exercitu, inter medias ſtipatorum cateruas, gregarii cuiuſdam & contempti de B. Dominici familia fraterculi manu eſſe interfectum.*

2 Lib. 4. ca. pen.

Extremus hic eſt, nõ fabulæ, ſed furiæ tuæ actus, in quo, poſt multas hactenus illuſtres perſonas, vt ludibrio & deſpectui populo ſint, à te indecorè in ſcenam immiſſas, tutemet tandem cum inclemente ſicario & ſcelerum gurgite, pietatis larua & parricidarum pellibus contecti, horribile cunctis ſpectaculum, eandem in ſcenam prodiiſtis: atque ita prodiiſtis, vt illum quidem facinus abominandum palàm admittentem, te verò poſt tenuis & raræ texturæ conopea latentem, & ei quid ageret ſuggerentem, intueamur. Nam ſi certò ſcis quod pro certo affirmas, nulli dubium eſſe poteſt te flagitioſam cum ſcelerato illo monacho ſocietatem de Rege occidendo coiiſſe: atque ita tuos iſtos de abdicatione libros non de parricida, vt falſo tibi perſuades, ſed à parricida eſſe compoſitos. Equidẽ miratus ſum ſæpenumero, quæ tãta ſalutis tuæ te ceperit obliuio, vt ea ſcriberes quæ te cædis illius conſcium & participem fuiſſe non obſcurè demonſtrant: niſi fortè vſque adeo tũc dementiebas, vt huic te monſtro ſocium atrociſſimi ſceleris addidiſſe, laudi tibi apud poſteros fore ratus ſis. Aſt vbi in mentem mihi venit eius quod ſcribit Eccleſiaſtes [3]. *In* 3 cap. 10.

cogitatione tua Regi ne detrahas, & in secreto cubiculi tui ne maledixeris diuiti: quia & aues cæli portabunt vocem tuam, & qui habet pennas annunciabit sententiam. cœpi de eo ambigere, vtrum scilicet consultò & cogitatò, ac sciens prudens, vt aiunt, talia exarasses: an verò conscientiæ labes quæ nunquam requiescit, & volat celerrimè, ita mentem tuam offuscarit, vt tibi imprudenti & minus ad rem tuam attento, illa omnia surripuerit, atque in lucem protulerit.

Audiui sæpè à pueritia, quod & experientia sum edoctus, iniusti homicidii authores diu occultari non posse, sed vel à seipsis prodi, si alius nemo sit qui denunciet.

Res mihi certè memoratu admodū tristis est, & ad sensum, cogitationemque acerba: cùm vnde fidei, pietatis, religionis, charitatis exempla & documenta peti & expectari debent, inde perfidiam, impietatem, hypocrysim, scelus, odium manare videam. Monachus Regem occidit, cui lege regni ac iure gentium communi tanquam subditus naturalis, vt dicitur, fidem suam obligauerat, & eum Regem qui suam illi salutem ex animo concredidit, nullique hominum conditioni quàm Monachis vnquam fuit amicior, quæ perfidia? Monachus Regem occidit, cuius mors multis hominum milibus mortem attulit, atque infinitas religioni & Reipub. calamitates, ac penè summam patriæ perniciem inuexit, quàm scelerata impietas? Monachus, reprimo me, quid dixi monachus? latro ex monacho factus Regem suum nihil ab eo ordine qui exterius apparebat sibi metuentem, ac proinde hominem amicè amplectentem, dum illi se fausta omnia optare, nunciare, ac precari simulat, eoque nomine ad secretius colloquium admissus est, incautum à fraude vt ferox & immanis parricida trucidauit, quæ vnquā aut crudelior hypocrisis aut magis dissimulata crudelitas? Latro vt Regem iugularet, è claustro in castra profectus est, quamuis sat sciret meditatum & destinatū animo facinus sine certissimo & turpissimo vitæ suæ interitu se exequi non posse, quanta furibundi & odio acerbissimo excæcati animi temeritas? Nulla inter omnes affectiones concitatior, nulla turbulentior, aut quæ præcipiti furore citius in scelus impellit, quam odiū; vbi impotentem animi hominem semel occuparit. Audiui quosdam iracundia & odio inflammatos deierare interdum, velle se libenter mortem oppetere, si extinctum prius viderint inimicum: nec vllum recusaturos supplicium dum-

dummodo possent mucronem pugionis (ita enim loquebātur) in cor eius quem oderant adigere. Vt autem misero huic monacho odium ex falsa persuasione ortum sit, mox dicetur.

Hoc illud est nefarium, atrox, & perfidiosum scelerati monachi, seu monstri potius teterrimi facinus, per quod non solùm turbatus & vexatus Francicæ Monarchiæ status, eiusque vires intestino ac domestico bello grauiter cōcussæ, fractæ, & penitus ferè consumptæ fuerunt: sed hæreticis præterea religiosos omnes calumniādi, monachos & monasteria detestandi atque execrandi, ansa & occasio amplior quàm vnquam antea nostro seculo data est. Itaque non hominem sed ordinem, non vnius animum sed omnium habitum, non sceleratum sicarium monasterio indignum sed cœtum & consortium omne monachorum, hoc immani crudelitatis & perfidiæ exemplo cœperunt acrius infamare, & suo more, id est petulanter & calumniosè per ora hominum traducere: quasi verò vnus ille latro tot tamque præclaras religiosorum & sanctorum hominum sodalitates fœditate sua potuisset inquinare. Hinc illa tam multa ac varia Latina & Gallica Regis huius epitaphia, ad opprobrium & ignominiam monachorum omnium ab hæreticis conficta, & libellis in vulgus dispersa [1], quibus perquam iniquè & peruersè vnius conscelerati hominis culpam in multorum innocentium, atque adeo religiosorum omnium sanctissimum vitæ institutum reiicere & conferre non erubuerunt: eorum ego pauca quædam huc transcribam, vt scias quàm magnam fidei nostræ aduersarii, ex illo Inclementis & maledicti monachi facto, monachos omnes calumniandi argumentum & occasionem captarint. Sic ergo illi.

[1] per Henr. Steph. in dialogo Philoceltæ & Caroncelli.

Persæpe à ferro, à tetro persæpe veneno,
Qui situs est hic Rex cauerat insidias.
At monachi insidias potis haud fuit ille cauere,
Dum putat, à monachis hasce timere, nefas.
Principibus cunctis ab eo documenta dabuntur,
Nulla cucullatis vt sit habenda fides.

Aliud.

Dum capiti Henricus raso fidit que cucullo,
Indigna & turpi cæde peremptus obit.
Huius ab exemplo Regis, iam discite Reges,
Quantum larua scelus religiosa tegat.

Aliud

Aliud.

Quot monachorum ædes quondam, tot ἄσυλα fuerunt,
Συλᾶν ipsi nunc incipiunt monachi.

Aliud.

Audite Reges pauca quæ vobis loquor,
Vos ante puduit hominibus diffidere,
Cucullæ quos insignit & rasum caput,
Insigne nunc vos moneat id diffidere.

Aliud.

Ce Roy qu'on a tué si malheureusement,
Est spectacle piteux, mais aduertissement.
Il n'a esté tué d'vn qui luy fust suspect:
Ains d'vn auquel plustost il portoit du respect:
Non respect seulement, mais portoit reuerence:
Et le tenir suspect, eust pensé grande offence:
Pour estre de ceux là qu'on dit religieux,
Lesquels de tous les Rois onq' aucun n'ayma mieux,
Iamais il n'y eut Roy par qui la moinerie
Respectee fust plus, & par qui plus cherie.
Si les moines ainsi tuent leurs grands amys,
Bon Dieu que feront-ils à leurs grands ennemis.

Aliud.

Courrier, quand tu viendras au pays estranger,
Di là combien est grand des moines le danger.
Par vn moine brigand le Roy tué on voit,
Nostre Roy qui nul moine estre brigand pensoit.

Aliud.

Seigneurs, voyans icy nostre bon Roy & maistre
Par vn moine meurtrier en vn tel estat estre,
Quand de vous desormais vn moine approchera,
Qui noir, ou blanc, ou enfumé sera:
De quelque lieu qu'il soit, de quelque lieu qu'il vienne,
De nostre Roy meurdry par vn d'eux vous souuienne.

Hæc & alia id genus complurima ab hæreticis, ob vnius huius filii perditionis scelestum ac nefarium facinus, ad religiosorum omnium iniuriam impiè & malitiosè excogitata sunt. Nam licet paterni delicti pœna ad libros nonnunquam soleat peruenire [1]: nulla tamen lex vel iuris ratio patitur, vt scelus fraternum, in fratres qui sceleri non consenserunt, vindicetur: quin planè contrà legibus cautum: ibi scilicet esse pœnam vbi & noxa est: propinquos, notos, familiares procul à calumnia summoueri, quos reos sce-

1 Exod. 34. Ierem. 32. l. quisquis § filii C. ad l. Iul. Maiest.

os sceleris societas non facit. Nec enim societas vel amicitia nefarium crimen admittunt. Peccata igitur suos teneant auctores, nec vlterius progrediatur metus, quàm reperiatur delictum [1]. 1 l. Sancimus. 22. C. de pœn.

Quod si tam peruersa hominibus istis opinio iam penitus insedit, vt aut vnius monachi scelus in reliquos omnes vindicari, aut vnius ignominiam atque infamiam ad cæteros innoxios & innocentes transferri, æquum bonum putent: cur non similiter Apostolos omnes execrentur, & maledictis incessant, quòd ex illorum sodalitio prodiit, qui dominum & Saluatorem nostrũ prodidit. Haud quisquam facilè bono monacho meliorem, aut malo monacho deteriorem hominem inueniet: idque B. Augustinus præclarè admonet his verbis [2]. Simpliciter autem fateor charitati vestræ coram Domino Deo nostro, qui testis est super animam meam, ex quo Deo seruire cœpi, quomodo difficilè sum expertus meliores, quàm qui in monasteriis profecerunt, ita non sum expertus peiores, quàm qui in monasteriis defecerunt: ita vt hinc arbitrer in Apocalypsi scriptum [3], iustus iustior fiat, & sordidus sordescat adhuc. 2 Epist. 137. & refertur 47. dist. can. quantumlibet. 3 cap. 22.

Bene autem se res habet, & cùm ad totius societatis religiosorum innocentiam, tum ad iniustam Regis immeriti cædem demonstrandam accommodatissimè, quod quanquam Deus, ad Franciæ populum puniendum, permisit vt Rex de quo sermo est monachi manu perimeretur, tamen non à spectatæ virtutis & sanctitatis viro, aut alioqui ab eo quem longa & diutina monasticæ vitæ consuetudo ac disciplinæ seueritas grauem, sedatum & constantem reddidit, tam fœdum & perniciosum exemplo facinus perpetrari voluit: sed tantùm ab eiusmodi quem tu describis, nempe *gregario quodam & contempto fraterculo, & vilissimo è fratrum turba in speciem homunculo, plus minus tres & viginti annos nato, ac facie despicabili*, multa vt in eo temerarii & inconsiderati, certique in vitium animi signa concurrant. Rex Henricus ergo, vt tu scribis, non ab electo & probato aliquo sacri ordinis & cælestis ministerii milite, sed à gregario: id est, temerè & sine delectu in numeros relato: non à fratre Dominicano, sed à fraterculo, quod despectui quam adulationi aptius nomẽ est [4]: non ab aliquo vitæ meritis spectabili & venerando, *sed à contempto & vilissimo è fratrum turba in speciem homunculo*, nullis nec dictis nec factis claro: non denique ab adulto & sapiente, sed à 4 Valla lib. 1. eleg. ca. 5.

stulto

ſtulto adoleſcente, ſeu iuuene inſipiente cæſus eſt: vt mirũ non ſit, ſi tam nouitii & contemptibilis monachi improuidus ac iuuenilis animus, ſpecie recti deceptus, ac tam atrox & tetrum facinus maleuolorum hominum ſuaſu excitatus fuerit, atque impulſus. Si illorum aliquis ſcelus iſtud quantumuis turpe admiſiſſet, præiudicata vitæ integritas & innocentia aliquam iuſtitiæ & æquitatis facti opinionem fortè in animis hominum prima facie ingeneraſſet: aſt hic qui nulla virtute, nullis vitæ meritis, nullo ꝓborum teſtimonio vnquam fuit commẽdatus, nullam rectè facti ſpeciem & vmbram ex ſua perſona oculis hominũ potuit obiicere. Nam quod *non ita pridem*, vt ais, *ſacerdos factus erat*, id quia contra ſacros canones factum fuit [1], non tam contuliſſe quàm abſtuliſſe ei gratiam veriſimile eſt. Sed de occultis Deus iudicet.

[1] cap. nullus 12. de refor. Seſſ. 23. Conc. Trid. Clem. vlt. de ætat. & qualit.

Factum nunc te authore tenemus, occiſum nempe Regem Chriſtianiſſimum à gregario quodam & contempto fraterculo, ac viliſſimo è fratrum turba in ſpeciem homunculo, facie deſpicabili, plus minus tres & viginti annos nato: & huius cædis te certiorem factum fuiſſe per exploratores, dum ſcribendo, concionando, conſulendo, militaribus negotiis inuigilando (rei profeſsione tua alienæ) id vnum enixè curabas vt eidem Regi interitum parare, & eum ſi minus apertè & palam, quouis modo ſaltem ex inſidiis interficere, ius faſque eſſe omnibus perſuaderes. Quod cùm ita ſit, qui poteſt, quæſo, cum tuis iſtis, ſcriptis concionibus, conſiliis, & militaribus ſtudiis conuenire quod ais, mirabilis ſimul ac terribilis nũcius venit. Henricum in medio exercitu &c. eſſe interfectum, eſtne veriſimile? Id ſolũ apud omnes Latinæ linguæ peritos terribile dicitur, quod terrorem & metũ incutit: is igitur nũcius quem optamus, ſperamus, exſpectamus, quique aduentu ſuo perfundit & explet animos noſtros gaudio, nũquid dici poteſt terribilis? Nonne fateris hunc de cæde Regis nuncium expectatiſsimum & lætiſsimum tibi fuiſſe? ais enim ridiculum & incredibile initio viſum fuiſſe quod nunciabatur, donec creſcente fama, expenſis etiam fratris huius, qui pridie in caſtra abierat, verbis atque conſiliis, quæ nonnullis ipſe reuelauerat, certo certius eſſe, incredibili bonorum, imo malorum, omnium gaudio & exultatione, compertum eſt: quomodo igitur nuncius terribilis? Nec eſt quod terrorem de quo loqueris ad regios ſtipatores re-

res referas, illos enim non vester nũcius sed præsens & miseranda domini sui trucidatio conterruit. Mirabile autẽ in ea cæde nihil, præter degeneris monachi & immanissimi parricidæ hypocrisin, perfidiam, temeritatem, & crudelitatem, videri potest. Si homo omnib. ignotus, si publicus hostis, si veste militari vel armis conspicuus, per tot equitum turmas, tot peditum cateruas, tot stipatorum & somatophylacum stationes & excubias, ad Regem minaciter, vt olim Scæuola, contendisset: & eum omnium in conspectu, nemine impediente vel reluctante, inflicto vulnere exanimasset, id fateor miraculi instar multis fuisset. At in eo qui sub specie amicitiæ, & multiplice religionis ac pietatis vmbra Regem amicum, & nihil sibi ab eius ordinis homine metuentem cõfodit, quid n. si inhumanissimi & immanissimi iugulatoris perfidiam & crudelitatem admirari licet? Sed mitto hæc, vt aliquid amplius de hoc facto à te, ex tuis, inquam, scriptis perquiram.

In primis igitur ex iis facile intelligi potest, animum huic monacho ad odium & audaciam, per iniustas & calumniosas Regis criminationes à te fuisse inflammatum: quòd falsò ei persuaseras Regem omne crudelitatis genus in Ecclesiasticos ac theologos præcipuè minari, & Sorbonam scholam incendere decreuisse. Deinde quòd aliud ferè nihil quotidianis cõcionibus vox tua seditiosa frequẽtius intonuerat, quàm cædendos tyrannos religioni contrarios (quibus verbis binos Reges præcipuè & apertè sed falsò designabas) & optimum quemque ac Dei amantem ad id se debere accingere: pro quo magnis & amplis præmiis à Deo hominibusque sit afficiendus. Hinc inconsideratus monachum zelus ad scelus nefarium impulit: vt & ipse non solum cædendos tyrannos diceret inquis, sed præterea id se facturum aliquando cum animi impetu affirmaret, atque à sociis interim, qui nihil minus quàm serio eum loqui cogitabant, rideretur. Ex his arbitror satis apparet quis præcipuus stimulator, & concitator huius cædis monacho fuerit. Sed vt est iuuenum.

Κραιπνότερος μὲν γάρ τε νόος, λεπτὴ δέ τε μῆτις [1].

Hæsitabat adhuc monachus & cũctabatur, cũ se à sociis derisũ cerneret. *Substitit ergo tacitus*, inquis, *& ne quod cogitabat fluctuante ac dubia conscientia faceret, quasi aliud, aut alieni cuiusdã nomine agens, quatenus in tyrãnos armari liceret, inquirebat. Et vbi fluctuare desiit, mortis contẽptum zelus attulit. &c.*

Homer. Iliad. ψ. id est, mens quidem velocior, imbecille verò consilium.

Si

Si adeo fluctuans & dubia monacho conscientia fuit, vt necesse habuerit ab hominibus quid æquum bonum esset inquirere, atq; in eo confirmari, consequens profecto est, nō singulari & extraordinario Dei iussu, seu speciali, vt aiunt, reuelatione, quod multi tamen initio iactanter prædicabant, eum ad cædem illam faciēdam fuisse inductum. Deus enim quos ad munus vel facinus aliquod præclarum exequendum, speciatim extraordinario mandato vocat, eorum ipse mentes & conscientias vel solo verbo, vel ostē-

1 Exod. 4. Iud. 6. Ier. 1. tis nonnunquam & miraculis [1] ad parendum ita perfectè format ac firmat, vt nec dubitare, aut vacillare animo, nec humanis eos indigere cōsiliis sinat. Hunc ergo, qui fluctuante & dubia conscientia ab aliis inquirebat quatenus in tyrānos armari liceret, nihil certi à Deo per specialē reuelationem de ea re accepisse certū est: nisi fortè putauit hominibus potius quàm Deo fidem in rebus dubiis & salutis negotiis esse adhibendam.

Apud quem autem de hac re potissimum inquirebat, & quem consiliarium atque authorem parandi sceleris habuit, non obscura vel difficili coniectura percipi & perspici potest. Ecquem enim alium teipso magis idoneum inuenire citiùs, vel adire commodius potuit? Nam & primas inter eius ciuitatis concionatores tunc tenebas, & nulla re magis quam de armandis in truculentissimum tyrannū (hac enim voce & aliis turpissimis Regem tuum Christianissimum improbè & petulanter indicabas) omnibus cuiuscunque ætatis, ordinis, vel conditionis hominibus, seditiosas tuas conciones & libros quotidie replebas. Id ipsū etiam prçter coniecturam hanc certissimam, si qua vnquā certa dici potest, superior tua narratio satis clarè ostendit; quam non tanquam de re dubia & obscura per verbum, aiunt, ferunt, fama est, vel simile, vt historicis mos est, sed tanquam de re tibi comperta, certa, & cognita, nobis proponis. Certo autem scire nemo potest nisi quod sensu aliquo percepit: adeo vt sacerdos cui aliquid à cōfitente peccata reuelatum est, nō posit dici certò scire, quia fieri po-

2 Panor. in cap. si sacerdos nu. 1. de off. ordin. test pœnitentem esse mentitum [2]. Huc accedit quod ais, *expensis etiam fratris huius, qui pridie in castra abierat, verbis atque consiliis quæ nonnullis ipse reuelaueras.* Eorum ergo illi ante abitionem participes fuerint necesse est, cum ipse inflicto Regi vulnere statim peremptus sit: At neminem, vti reor, præter teipsum inuenies, qui se consiliorum & verborum

borum monachi conscium fuisse fatebitur. Quoniam igitur tam certè & affirmatè totum monachi institutum, dubitationem, confirmationem, atque adeo vltima eius verba cùm in castra proficisceretur & *quod cultellum ad id comparatum gestabat*, nobis narras, vix vlli dubium esse potest, totius facti & rei gerendæ conscium & participem te fuisse; quod cùm ita sit, quanto teipsum sceleri inuolueris quantaque ex eo adhuc vitæ labes in te resideat, vt eam omni qua possis cura eluas, mox admonebere.

Accepi solemnem Hispaniensium theologorum cœtum de hoc monachi facto, an scilicet iure aliquo defendi possit, grauiter & copiosè in omnes partes disceptâsse, atque in eam omnes sententiam iuisse, vt scelestum ac nefarium id facinus iudicetur, nisi Deo singulariter & speciatim reuelante ac præcipiente peractum fuisset. Præclarè & sapienter illi quidem, & vt vult Veritas, definierunt: quod idem ante eos Ioan. Maior scholæ Sorbonicæ, quam iterum honoris gratia nomino, theologus insignis & à multis laudatus, de simili prorsus quæstione respondit [1]. Ioannem Angliæ Regem, cùm multi ab eo proceres tanquam à tyranno defecissent, atque alium super se Regem constituere decreuissent, monachus quidam, vt refert Caxtonus historicus Anglus dum putaret se vtilem Reipublicæ operam nauaturum, veneno interfecit, qua de re Maior his verbis. *Regem authoritate propria occidere huic monacho grande nefas erat. Licet enim malis Regibus vitam in mortem commutari Reipub. expediat, nullo tamen pacto viro authoritate priuata, & signanter monacho, eos occidere licet. Insuper Abbatis absolutio ante factum vulpina erat. Insuper ista Missarum celebratio* (pro anima monachi, qui, vt moris est, quoties Principibus ad bibendum datur, poculum prælibando, seipsum eodem quo Regem veneno extinxit) *ex delirio procedit, ac si in hoc peccato monachus probè egisset. Verosimile est quod monachi casum Abbas & religiosi approbarunt, & sic veræ pœnitentiæ locum monacho ademerunt; & si sic decessit, damnatus est. Sic Ioannes Anglorum Rex, qui quatuordecim annos & quinque menses regnauit, à malo monacho extinctus est.* Hæc Maior, quæ omnia cum celebri illa Hispaniensium Doctorum sententia conueniunt, & tuæ ex diametro opponuntur. Nec mirum, cùm non consilium & authoritatem Catholicorum DD. sed imposturas & captiones hæreticorum in hac quæstione definienda sequutus sis: atque ita quidem

[1] Lib. 4. de gest. Scotorum. cap. 13.

ſequutus, vt non verearis apertè fateri tum in tuis iſtis famoſis libellis, *de abdicatione*, tũ in veſano tuo apologemate, nullã inter te & hæreticos ſuper hac re diſſenſionẽ eſſe niſi tantum in notione tyranni, ſiue, vt tu ais, *in eius qui vere tyrãnus ſit deſcriptione, ſeu particulari determinatione*. ex quo perſpicuum eſt, te à communi Catholicorum ſententia, qui ea de re aduerſus hæreticos laudabiliter ſcripſerunt, defeciſſe, atque ad execrandam hæreticorum diſciplinam & nouum dogma temet applicaſſe: quo quid theologo indignius?

Qualem te alias docendo, concionando, conſulendo, ſcribendoque præſtiteris equidem neſcio. At in hoc negotio, quo de agitur, eas te partes ſuſcepiſſe ſcio, quas ſi per cauſæ merita liceret, tacere, & exiſtimationi tuæ parcere, quàm eloqui nimio mallem. Etenim profectò pſeudologum, cacologum, eſchrologum & quemuis potius quàm theologum in hiſce tuis *de abdicatione*, libris egiſti. Quid enim mendaciis tuis malitioſius, quid maledicentia mordacius, quid conuitiorum in viros bonos & illuſtres iactorum turpitudine fœdius, vel ab homine ad mentiendum, maledicendum, & conuitiandum nato atque edocto proferri, vel literis mandari poteſt? Quiſquis libros tuos oculis animoque ſedatè & diligenter perluſtret, vomicam iniuriarũ, maledicentiæ cloacas, conuitiorum ſentinam, variaſque mẽdaciorum ſcatebras, & præterea ferè nihil, certè perparum inueniet. Sed ad miſerum & maledictum monachum reuertor: cui quàm impiè & ineptè patrocineris, præter cętera ex eo etiam colligitur, quod vt eius innocentiam & ſanctitatem, atque adeo patrati ab eo facinoris æquitatem demonſtres, ais eum poſt celebratum miſſæ ſacrificium, familiaribus valedicentem, ac ſe precibus eorum commendantem, in caſtra ad occidendum Regem perrexiſſe: cùm tamen non aliud eo certius & apertius hominis diuina gratia deſtituti indicium & veſtigium deprehendi poſſit. Siquidem irregularis tunc factus, ac proinde omni ſacrorum ordinum vſu priuatus celebrauit. Nam licet nulla ſit mentalis irregularitas (vulgaribus Doctorum verbis vti mihi liceat) id eſt nemo propterea fiat irregularis, quòd ſolam mentem & voluntatem faciendi aliquid prohibitũ habet, quamuis interim peccet grauiſſimè, ſitque hoc caſu locus regulæ, *cogitationis pœnam nemo patitur* [1]. tamen vbi res vlterius progreſſa eſt, & cogitationis fines

excеſſit,

1. cogitationis. 18. D. de pœn.

excessit, eoque perducta, vt ad voluntatis deliberationem talis actus & conatus externus adhibitus sit. propter quem leges destinatum animo facinus pro facto haberi & puniri volunt; non dubium quin in irregularitatem incurratur. Atqui ita in proposito res se habet: nam & suum de Rege occidendo consiliũ monachus iam aliis, vt tu ais, patefecerat: *& hominis*, imò parentis patriæ, *occidendi causa cum telo ambulabat*, quod factum lege Cornelia de sicariis perinde vindicatur atque ipsum homicidium [1]. Nam teipso teste, Regem interfecit cultello, *quem ad id comparatum gestabat*. Denique in atrocissimis criminibus, Maiestatis, parricidii, raptus, leges conatum pro effectu accipiendum & puniendum esse volunt [2]. Monachus igitur hoc ipso quod Missæ sacrificium tunc obtulit, mortale peccatum commisit, eratque vulpina absolutio, vt ait Maior, si qua illi data fuit: atque ita mortalis peccati reus factus, & in manibus diaboli constitutus, eo instigante & impellente ad aliud sceleratius admittendum in castra profectus est. Peccatum vnum ad se aliud pondere suo attrahit, & prioris peccati flamma, posterioris fumus accenditur.

1 l. 1. D. ad l. Corn. de sicar. l. 15. C. eodem.

2 l. 5. C. ad l. Iul. Maiest. l. 1. D. ad l. Pomp. de parricid. facit. can. pen. 6. q. 1. & can. cõspirationum. 1. q. 1. l. si quis nõ dicam. C. de episc. & cler.

Fumum peccati vocat malas inspirationes & suggestiones quæ voluntatis consensum præcedunt.

Nihil est facilius quàm imperitos & audaces iuuenes spe lucri, vel inanis gloriæ, & certa salutis opinione in quosuis animi habitus transformare, & ad quiduis vel perpetrandum vel perpetiẽdum inducere cuiusmodi stulta animi elatione Hermolaus quidam, vbi Callisthenem philosophum interrogasset, quo pacto vir clarissimus euaderet, responsumque accepisset, si virum clarissimum interfecerit, de occidendo Alexandro Magno statim consilium occepit [3]. Sic Herostratus homo cæteroquin ignauus, vt nominis immortalitatem sibi compararet, Ephesiæ Dianæ templum suis manibus incendit [4]. Simili fraude vsa est Fredegundis, vt Sigebertum Metensium Regem dũ ab eo Tornaci obsideretur interfici curaret, *Mulier*, inquit [5] Aimoinus, *artibus viro longè callidior, duos subornat viros, quibus audacia contemptum mortis inuexerat. Hos hortatur monetque Sigebertum adeant, eumque se vt dominum adorare simulantes interimãt: quod si efficiant, euadentibus præmia: interemptis verò condignam sepulturam, eleemosynasque ad loca sanctorum pro oblatione tanti facinoris se præbituram, spondet. Illi nihil morati præcepto satisfaciunt. &c.* Res est periculi plena, in malos vel imperitos consiliarios incidere. Si tuus iste dubius & fluctuans animo monachus consiliũ à theo-

3 Plutarc. in vita Alex.

4 Strabo lib. 14.

5 Lib. 3. ca. 12.

Fff 2 logo

logo docto & mentis perturbationum vacuo postulasset; conceptum animo facinus execrabile protinus abiecisset: nec confirmatus in malo, sed à malo liberatus recessisset. At miser & infœlix homo in improbum incidit monitorē, qui cùm ad recti officii munus instructor, & tam peruersi consilii dissuasor esse debuisset, totius sceleris author præcipuus atque impulsor extitit. *Qui subtiliter factum emēdat, laudabilior est eo qui primùs inuenit*, inquit Imperator [1], cur non similiter dicam qui subtiliter maleficium commendat, vituperabilior est eo qui illud admisit: cum alter sæpè inscitia, alter malitia mala semper peccet. Quid autem in viro docto malitiosius reperiri potest, quàm rerum longè lateque differentium & dissimilium confusione, exemplis, & comparatione, improbum homini ignaro & imprudenti factum velle persuadere? Equidem miratus sum sæpè, nec satis adhuc mirari possum, qua tu ingenii fiducia, imo audacia cædes eorum qui imperium inuitis sociis in libera ciuitate occuparūt, vel occupare conati sunt, ad necem legitimis Principibus inferendam, quasi eadem vtrobique ratio esset, grauissimi argumenti loco adaptare, ausus sis: cùm præsertim omnes tum Ethnici tum Christiani authores, maximum inter istos discrimen constituant: in quibus diuinus & angelicus Doctor S. Thomas est, cui tu maximam propterea iniuriam in infami tua apologia fecisti [2]. Is enim proposita quæstione [3], *Vtrum Christiani teneantur obedire potestatibus secularibus, & maximè tyrannis.* Nonnulla primùm, vt solet, contra veritatem argumenta profert, quorum vltimum ex Cicerone his verbis componit. *Præterea nullus tenetur ei obedire, quem licitè, imò laudabiliter potest interficere: sed Tullius in libro de officiis, saluat eos qui Iulium Cesarem interfecerunt, quamuis amicum & familiarem, qui quasi tyrannus iura imperii vsurpauerat. ergo talibus nullus tenetur obedire.* Deinde contrariam sententiam veram esse, potestatibus scilicet quamuis tyrannis parendum esse Apostolorum authoritate ostendit: & argumenta in speciem aduersantia, suis singula responsionibus diluit, atque illud vltimum hoc modo. *Ad quintum dicendum, quod Tullius loquitur in casu illo, quando aliquis dominium sibi per violentiam surripit nolentibus subditis, vel etiam ad consensum coactis, & quando non est recursus ad superiorem, per quem iudicium de inuasore possit fieri: tunc enim qui ad liberationem patriæ, tyrannum occidit, laudatur, & præmium accipit.* En

1 l. 1. C. de vet. iur. enu.

2 parte 1. ca. 13.
3 in li. 2. sent. dist. vlt. q. 2.

pit. En vt D. Thomas disertè affirmat Ciceronis illud de occidendis tyrannis, non de legitimis Principibus tyrannicè regnantibus, sed de iniustis imperii inuasoribus esse intelligendum. Ac proinde non sine manifesta calumnia, tam Ciceronis quam D. Thomæ sententiam ad tui erroris tuitionem detorques. O si vir ille sanctus nunc viueret, & vel libros istos tuos perlegisset, vel improbas & seditiosas conciones audiisset, quibus cædem & occisionem Regis Franciæ, à sui, id est, Dominicani ordinis fraterculo factam, laudando extollere, & tanquam præclarum aliquod facinus, sempiternæ gloriæ commendare solebas: quanto ingenii acumine, quantoque cælestis doctrinæ & flumine & fulmine stylũ in te suũ acueret? Nec alia cæteris authoribus mens est quorũ testimoniis vteris imo abuteris illo capite. Omnes enim de verè propriéque tyrannis, hoc est, iniustis alienæ dominationis inuasoribus, quos nemo iure occidi posse negat, nõ autem de legitimis principibus impiè, & tyrannicè dominantibus loquuntur, qui omnes propterea iure optimo conqueri de tua prauitate & iniuriis possunt, quod ipsorum scripta ad tuum sensum contra eorum mentem & voluntatem calumniosè detorseris? & eos falsæ opinionis tuæ authores & astipulatores te habere simulaueris, qui se erroris tui reprehensores & testes religiosissimos profitẽtur. Sed hac de re satis iam suprà diximus [1].

Illud nunc tandem admonendus es, in parricidii ac Maiestatis diuinæ & humanæ crimen te incurrisse, quod consilium de cædendo Rege præbueris [2]: eoque non læsæ solùm conscientiæ, & mortalis peccati vinculis illigatum, sed irregularem præterea factum esse, ex eo die quo perniciosum id monacho consilium impertiisti [3], ac proinde toties mortaliter peccasse, quoties Missam postea celebraueris, aut aliud sacri ordinis ministerium exercueris. Si à summo Pontifice in pristinum statum restitutus es, bene est, gaudeo. Nam quamuis Speculator [4], & alii nonnulli existiment Papam non posse dispensare *cum homicida voluntario, vt post quantamcunque pœnitentiam ministret in officio altaris*. quod & Canones quidam videatur indicare [5], cuius sententiæ fundamentum in eo vt arbitror constituunt quòd Deus noluerit templum sibi ædificari à Dauide quamuis sancto & dilecto, *eo quod esset vir bellator, & sanguinem fuderit* [6], tamen cum omnis irregularitas, iuris Ca-

1 Lib. 5. c. 6. & hoc lib. ca. 21.

2 l. quisquis. C. ad l. Iul. Maiest.

3 50. dist. can. si quis viduam 8. ca. ex literis. de excess. prælat.

4 tit. de dispensat. § nũc breuiter. 7.

5 Ca miror. dist. 50 ca. 7. de reform. cell. 14. Concil. Trid. ca. vlt. de tẽpli. ord. c. inquisitionis 21. de accusat.

6 1. Para. 28.

nonici sanctionibus introducta sit eorum verior est sententia qui Papam de plenitudine potestatis cum irregulari ex qualibet causa dispensare posse dicunt: quamuis cum homicidis voluntariis, & præcipuè parricidis & regicidis, propter sceleris atrocitatem, dispensare nullo modo debeat, potest ergo sed non debet: præter ipsum autem nullus [1]. Sin verò in integrum adhuc restitutus non es, noli quæso salutem diutius negligere, desine altari ministrare & quæ sacerdotis sunt exequi, quorum vsu, ipso iure priuatus es. Consuetudine & vetustate non extenuatur sed augetur peccatum: consiliarii & instigatores magnorum scelerum, grauius facientes debent puniri [2], ob eamque causam vereor vt facilè possis de irregularitate dispensationem obtinere: cùm sit constitutum, vt Episcopus, presbyter, diaconus, *qui in mortem Regis sui aliquo machinamento insidiatur, quia sacrilegium peragit, in Christum Domini manum mittens, degradetur* [3]. At dices fortè, tu quis es, qui te mihi theologo de conscientiæ scrupulis monitorem præbes? homo, inquam, humani nihil à me alienum putans: & ad aliena, vt fit quam propria intuenda oculatior: vt illud interim vsurpem, *facile omnes cùm valemus recta consilia ægrotis damus.* Nec vsqueadeo imperitus sum, vt non aliquid in istis rebus intelligam, cùm annos iam plus minus triginta in diuini & humani iuris libris voluendis & legendis, quod sine arrogantia & inuidia dictum sit, tempus contriuerim: eoque accedit quod medici quantumuis periti dum ægrotant, suis ipsorum ingeniis diffidentes, cum aliis licet non ita doctis & variè periclitatis, de morbi causa remedioque consultant. De peccati ergo & sceleris tui labe abluenda, quoniam non semper cum irregularitate coniuncta est, nec dispensatione sed pœnitentia & absolutione deletur, eam tibi rationem ineundam censeo, quam mihimet, Deum testor, si tuo loco essem, libenter assumerem. Vt quoniam instat nunc annus Iubilæus, Romam pedes (si non valetudine aut senio impediris) humiliter suppliciterque contendas: & vbi peregrinationem qua pœnitentem decet pietate & deuotione absolueris, in illud vnde malis consiliis monachum extraxisti, aut aliud strictioris regulæ monasterium teipsum ieiuniis & orationib. exercendum dedas. *Vt possis lachrymarum fonte flagitium tam immane diluere*, quod non meum solum sed summi Pontificis consilium est [4]. Atque interim vt aliis non vitæ tātum

institut

1 cap 6. sess. 24. Concil. Trid.

2 can. tanta. dist. 86. l. congruit D. de offic. præs. l. 1. D. receptat.

3 can. si quis. laicus. 22. q. 5.

4 Ca. minor. dist. 50.

instituto & exemplo, sed etiam doctrina prosis, tuum istud falsum & pestilens de regno & regali imperio dogma contrariis scriptis retractes: ita enim fiet vt & oculos non corporis quidem sicut de Stesichoro fabulantur, quandoquidem in sensibus priuationem habitus non subsequitur, sed mentis quos mentiendo amiseras, magna cum laude & letitia recuperes: & ciuilem corporis pœnam euadas. Est tibi negotium cum Rege, non tali, qualem tu eum improbè & calumniosè depinxeras, sed omnium quos terra habet clementissimo: facilè vti spero, tibi ignoscet, dummodo veritatem agnoscas, atque in melius mutes sententiam, quod vt faxis, Deum precor Opt. Max. qui solus æternùm regnat, & omnia regit in sæcula sæculorum.

Amen.

FINIS.

INDEX RERVM ET VERBORVM LOCVPLETISSIMUS,

In quo numerus quamq; paginam denotat.

A.

Ar-

Cice-

Da-

eiusdem

H.

L.

M.

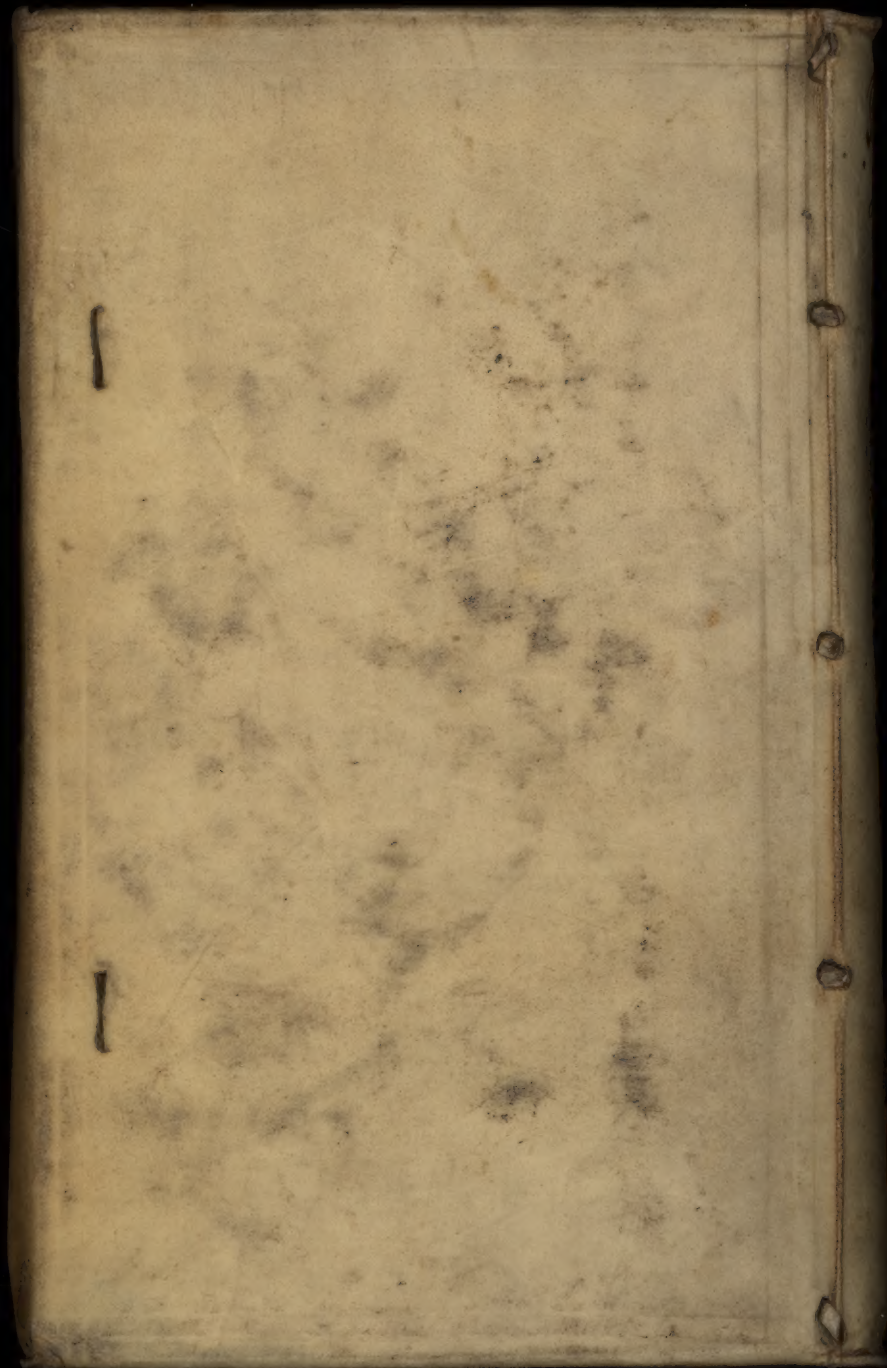
Off[illegible]

O.

P.

FINIS.

Barclay:
de potestate
papae.
etc.
1617.